COLLEGII
COMPLVTENSIS
SANCTI CYRILLI
DISCALCEATORVM FF.
Ordinis B. Mariæ de Monte Carmeli,

DISPVTATIONES
IN ARIST. DIALECTICAM
& Phylosophiam Naturalem.

IVXTA MIRAM ANGELICI DOCTORIS
D. Thomæ doctrinam & eius Scholam.

EIDEM COMMVNI MAGISTRO, ET
Florentissimæ Scholæ dicatæ.

LVGDVNI,
Sumptibus HORATII BOISSAT,
& GEORGII REMEVS.

M. DC. LXVIII.

SERENISSIMO
AC ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI
HENRICO BORBONIO,
· ANTISTITI METENSI,
Abbati Sancti Germani, &c.

TRIA sunt potissimùm, si humana spectemus, (SERENISSIME PRINCEPS ANTISTES) quæ vetusta literarum monumenta in Gallia, eiusque incolis suscipiunt, ac miris in cœlum vsque laudibus extollunt. Primum quidem est, illa soli agrique vbertas fœlicissima, qua stupenda omnium rerum, quæ indigentiæ subleuandę vitæ humanæ vsui forent, congerie, cumulata summo Dei Optimi Maximi beneficio, ita pollet, vt & suis ad voluptatem, exteris verò ad satietatem vsque cuncta necessaria liberalissimè subministret. cuius rei assertores duos sanctissimos Episcopos testes locupletissimos in medium proferre licebit. quorum alter est *a* Saluianus nominatissimus ille Antistes Massiliensis. Illic, inquit, omnis Regio, aut intertexta vineis, aut florulenta pratis, aut distincta culturis, aut consita pomis, aut amœnata lucis, aut irrigata fontibus, aut interfusa fluminibus, aut crinita messibus; vt verè possessores ac domini terræ illius, non tàm soli istius portionem, quàm paradisi imaginem possedisse videantur. Alter verò Sollius Sidonius, Aruernorum præsul, veteris reparator eloquentiæ, non minus florenti stilo ita scribit. Taceo illud æquor agrorum, in quo sine periculo quæstuosæ fluctuant in segetibus vndæ, quod industriùs quisque, quo plus frequentat, hoc minus naufragat Viatoribus molle, fructuosum aratoribus, venatoribus voluptuosum, quod montium cingunt dorsa pascuis, latera vinetis, terrena villis, saxosa castellis, opaca lustris, aperta culturis, concaua fontibus, abrupta fluminibus, quod denique huiusmodi est, vt semel visum aduenis multis patriæ obliuionem sæpè persuadeat. Et in Panegyrico quem dixit Auito Augusto,

a *Lib. 7. de Prouiden.*

Fœcundus ab vrbe
Pollet ager primò qui vix proscissus aratro
Semina tarda sitit, vel luxuriante iuuenco
Arcana exponit piceam pinguedine glebam,
Assurrexit huic, coxit quod torridus auster,
Niliacum Libycúmque solum collataque semper

 Arida

Arida Mygdonias damnarunt Gargara falces,
Apulus & Calaber cessit,

Huic laudi proximè accedit, quòd Gallis à natura genius quidam inditus est in arma tractanda, remque militarem gerendam impensissimus, si vel B. Hieronymo fides adhibeatur Sola Gallia monstra non habet, sed viris semper fortissimis, & eloquentissimis abundanit, quod & oraculo Summi Pontificis Vrbani secundi in Concilio Claromontano prolato affirmatum, Vobis præ cæteris gentibus contulit Dominus insigne decus armorum, magnitudinem animorum, agilitatem corporum, virtutem humiliandi, verticem capilli vobis resistentium, quod noster rediuiuus Virgilius Baptista *d* Mantuanus cecinit.

c *Robertus Monach. lib. 1. hist.*

d *Lib. 1. hist Dionisip.*

Gallia fert acres animos & idonea bello
Corpora, non illis ausit componere sese
Thracia, quæ Martem genuit, non Parthia versis
Quæ bellatur equis, fugiens licet inclyta Classo
Facta sit extincto signisque superba Latinis.

Sed id quod Palmarium censemus, est; in Gallis semper viguisse Philosophiam, & rerum tum diuinarum, tum humanarum exquisitissimum studium hinc apud Maiores nostros nomina pene innumera priscarum sectarum Philosophiæ, vt Samothei, Sarronides, Eubages, Bardi, Vicij, Druidæ aliáque id genus, quos Philosophiæ inuentores fuisse, & ab illis cæteras Gentes, etiam Græcos ipsos illam didicisse, authores grauissimos scripsisse testis est Græcus Diogenes Laërtius. Philosophiam, inquit, à Barbaris initia sumpsisse complures Authores asserunt; cōstat enim apud Persas claruisse Magos; apud Babylonios, & Assyrios floruisse Chaldæos, apud Celtas, & Gallos Druidas, qui & Samothei dicuntur, qui teste Aristotele in Magico, & Sothione in decimo tertio successionum libro, Diuini atque humani iuris fuerunt peritissimi, & ob id Religioni deditissimi, ac propterea Samothei sint appellati, cui autem rei incumberent illi veteres sapientes disertè enarrat Ammianus Marcellinus his verbis; Per hæc loci hominibus paulatim excultis viguere studia laudabilium doctrinarum inchoata per Bardos, Eubages, & Druidas; & Bardi quidem fortia virorum illustrium facta Heroïcis composita versibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt; Eubages vero scrutantes summa & sublimia naturæ pandere conanabantur; inter hos Druidæ ingeniis celsiores, sodalitiis astricti consortiis, quæstionibus occultarum rerum altarumque erecti sunt, & despectantes humanarum humana pronuntiarunt animas immortales. Quæ quidem Philosophiæ laus perpetua serie ad posteros transmissa est, donec hæc Academia Parisiensis, omnium aliarum totius orbis Academiarum Princeps & Origo, pluribus incrementis auctam illam laudem ad hanc vsque ætatem deduxit, de qua id tantum dixero, quod vetustus Poëta Architrenius scribit.

In vitis Philosophorum.

Lib. 15.

Exoritur tandem locus altera regia Phœbi
Parrhisius Cyrrhæa viris, Chrysea metallis.
Græca libris, Inda studiis, Romana Poëtis,
Attica terra Sophis, mundi rosa, balsamus orbis.

Hæc omnia etsi adeò illustria sint, vt solis radio scripta esse videantur in te

(ILLVS

(ILLVSTRISSIME PRINCEPS) illustriora nostro sæculo refulgent. Quid enim vultus tui ad omnem humanitatem efformati species illa digna Imperio oculis omnium ingerit, nisi candorem animi incredibilem, & perenne ver omnium virtutum floribus arridens, & efflorescens? Verum quidem est arma, quæ tractas, spiritalia esse, & non terrena, iuxta magnum Apostolum, castris cum Ecclesiæ ab Henrico magno parente autoratus, & iam pridem insertus totum te ad militiam spiritus contulisti, in qua omnes virtutes suis telis, & flammulis instructæ aduersus vitia decertant iustitia nempè contra iniquitatem, temperantia contra luxuriam, fortitudo contra ignauiam, prudentia contra temeritatem, constantia contra leuitatem, humilitas contra superbiam, charitas contra inuidiam, liberalitas contra auaritiam, aliæque omnes Regiæ & Principe dignæ virtutes aduersus ea monstra, quæ tibi tanquam Herculi ad virtutis culmen properanti sese opponunt. Quod bellum longè illustrius cæteris, in quibus de summa Imperij contenditur; cum obstinatissimum, & veluti perpetuum fit, hostes habeat infensissimos & immanissimos, res verò de qua pugnatur omnibus caducis rebus longè anteponenda sit, salus nempè nostra æterna. In quo bello, (PRINCEPS ILLVSTRISSIME,) adolescens, illos triumphos, & spolia optima adeptus es, Dei summo beneficio, quæ nec ipsi veterani Duces tentare auderent. Denique ita diuinæ & humanæ sapientiæ omnes penitiores adytus penetrasti in eo flore iuuentutis, vt demum Gallia nostra fortunata iuxta Platonis mentem dici iure possit; cùm Principem Philosophum doctissimum; & quod maius est, Theologum versatissimum in te habeat. Quod vel celeberrimæ illæ Disputationes in Academia Parisiensi à te summo omnium stupore propugnatæ testantur, idque tot testes habet, quot viros doctos illa Academia possidet: quæ omnia efficient, vti omnes boni sperant, vt per virtutem & tui insignes animi dotes, ad prima Principum Ecclesiæ subsellia pertrahatis. Hæc sunt, quæ nos impulerunt, (PRINCEPS ILLVSTRISSIME,) vt hoc corpus Philosophiæ rationalis dicandum censeremus tibi iampridem multis nominibus mancipatum. Inter omnia verò est illa humanitas singularis, qua Monasterium hoc sancti Ioseph in tuo fundo, Sancti Germani situm, totamque minimam Congregationem nostram prosequeris; & quam plurimis beneficiis in dies tibi deuincere pergis; id iure sibi vindicat, ni notam ingrati animi incurrere velimus. Accipe igitur, (PRINCEPS ILLVSTRISSIME,) Opus hoc Philosophicum, illudque, ea qua soles humanitate intuere, ea qua polles authoritate tuere; ita enim fiet, vt à tanto Principe & Philosopho probatum æternum.

Florescat, vigeat, placeat, laudetur, ametur.

Tibi addictissimum Collegium Sancti Ioseph Parisiense, Excalceatorum Ordinis B. Mariæ de Monte Carmelo.

Lutetiæ Parisiorum 3. Decembris, anno assertæ salutis 1627.

INDEX.

INDEX TVM LIBRORVM, ET CAPITVM; TVM *diſputationum,& quæſtionum quæ in hoc tomo continentur.*

&c

BREVES

BREVES AD LOGICAM ARISTOTELIS INSTITVTIONES, QVAS SVMMVLAS APPELLANT.

EX EIVSDEM PHILOSOPHI LIBRIS deprompta, & ad formam Isagoges redacta.

PROOEMIVM.

DIVINVS ille Philosophus Plato: cuius in dicendo tanta facundia fuit, tanta in intelligendo vis, vt eum Cicero, & intelligendi, & dicendi grauissimum Auctorem fuisse dixerit: illud adiiciens: si Iupiter humana lingua loqui voluisset, non alia, quàm Platonis lingua fuisse locuturum: Inter alia documenta ad rectè, & fructuosè instituendos homines in Dei, & veritatis cognitione, quæ rescripsit Dionysio Siciliæ Tyranno, & expendit Marsilius Ficinus in argumento secundæ eius epistolæ, illud præcipuum esse duxit, vt ad secretiora, & recondita mysteria penetranda, ad Diuinorum scilicet indaginem, non statim introducatur iuuenis, nisi prius quibusdam disciplinarum gradibus instruatur. *Inuestigatio enim diuinorum,* (inquit) *non rectè facta, id est non debitis præmissis disciplinis, malorum omnium est causa.* Quæ quidem summi Philosophi sententia non solùm in ipsa, quæ desursum est sapientia, scilicet Theologia sacra comprobatur, in qua si aliarum disciplinarum expers quis ad Dei profunda rimanda accessisset, eò deueniret, (inquit Ficinus,) vt vel Deum negaret, vel de Deo indignum quid, & quæ non sunt Dei sentiret: sed etiam, proportione seruata, in vnaquaque disciplina, & præcipuè in nostra Dialectica commendatur. Æquum enim est, vt, antequam ad profundiores cuiuslibet scientiæ veritates Tyrones introducantur, leuiora aliqua, & faciliora addiscant, quibus ad alia occultiora, & à sensibus remotiora, via facilis, & expedita præparetur.

Hac de causa, cum ex vna parte Dialectica sit difficillima, librique, quos de ea conscripsit Aristoteles, non nisi peritis pateant: ex alia verò parte oporteat ipsam ante omnes alias scientias comparare, vt tradit D. Thom. op. 70. quæst. 5. artic. 1. ad 3. Ideò optimo consilio, communique Dialecticorum consuetudine institutum est, vt ante ipsam Dialecticam Isagoge aliqua, seu introductio præmittatur, in qua faciliora quædam præcepta, sed summè necessaria proponantur, simúlque tradatur rudis aliqua notitia vocum seu terminorum, quibus in scientiis pertractandis frequenter vtimur, quæ licet in ipsa Logica, vtpote ad illam spectantia doceri possent, sicut in aliis scientiis traduntur ea, quæ ad ipsas pertinent: speciali tamen ratione ex Dialectica oportuit breuem quandam summam abstrahere: quia sicut ad alias disciplinas, sic etiam ad seipsam perfectè acquirendam Logica est quodammodo necessaria, vt explicamus infrà disp. 1. proœmiali, ac proinde valdè rationi consentaneum fuit, ex his, quæ ad Dialecticam pertinent aliqua seligere, quæ ipsi per modum introductionis præmitterentur.

DE NOMINE ET AVTORE huius Tractatus.

QVia omnia, quæ in his institutionibus continentur, depromuntur ex ipsa Dialectica, ideò frequentius summæ, seu summulæ, id est, breues summæ nuncupantur. aut etiam, vt Villalpandus inscripsit, summæ summularum: propterea quod summulas ipsas, suo tempore longiores, ad breuiorem summam redegit. Ab aliis etiam tractatus iste appellatur Isagoge, seu introductio ad Logicam: quia viam præparat ad ipsam addiscendam.

Quamuis autem neuter titulus sit vndequaque proprius, quia si rigorem spectemus, non dicitur summa, nisi quæ breuiori modo omnia continet, neque propriè dicitur introductio, nisi quæ est extra rem, cuius est introductio, quorum neutrum cernitur in hoc tractatu, cum neque contineat omnia, quæ traduntur in Logica, neque verè sit extra eam, vt diximus: vtroque tamen modo conuenienter inscribitur: quia quamuis non omnia, quæ ad Logicam spectant, plura tamen continet: licet quæ in eo tractantur, non sint extra illam; traduntur tamen per modum introductionis, & viæ ad ipsam perfectè comparandam. Et ideò vtraque inscriptione non infrequenter vtuntur Doctores. Nos verò vt vtriusque defectum, quantum fieri posset vitaremus institutionum titulo, qui proprior est, & ad rem, de qua disputatur, accommodatior, cum Magistro Vincentio Iustiniano, & aliis grauibus Dialecticis tractatum istum prænotauimus.

Primus ipsius auctor, qui scilicet ante omnes alios Logicam Arist. in epitomen, & per modum introductionis redegit, fuit Frater Petrus Hispanus ex inclyta Prædicatorum familia circa annum Domini 1250. vt ex monimentis Ordinis refert Antonius Sennensis in sua Bibliotheca, quem postea Dialectici omnes imitati sunt pluresque eorum prædicti Petri opusculum commentariis lucidissimis exornarunt, vt Frater Dominicus Soto, Fr. Petrus Bruxellensis, & alij Magistri ex eadem familia.

De Obiecto & fine.

OBiectum dicitur illud, circa quod ars, vel scientia versatur: quare cum præsens tractatus licèt tradatur per modum introductionis; verè tamen non sit extra Logicam, vt dictum est; neque etiam obiectum eius, potest esse extra obiectum adæquatum Logicæ. Pertinent autem ad hoc obiectum adæquatum non solum res, sed etiam voces, quibus illæ significantur, vt ostendemus infrà *disp.* 1. & ideò tractatus iste præcipuè insistit in tradenda notitia vocum, quæ omnino prærequiruntur ad veram rerum cognitionem comparandam. Quo fit vt voces ipsæ non pertineant ad præsens institutum secundùm quod in eis attenditur congruitas vel ornatus; sic enim ad grammaticam & Rhetoricam spectant: sed prout deseruiunt ad discernendum verum à falso, seu ad ordinandas, & dirigendas operationes intellectus, ac proinde sub hac ratione voces sunt obiectum, seu materia huius tractatus.

Per quod etiam patet quis sit finis eius: si enim de proximo loquamur est aditum patefacere ad difficilia, quæ in Logica continentur, penetranda; si verò sermo sit de fine remoto, hic non distinguitur à fine totius Logicæ, qui est dirigere operationes intellectus, ne errent in cognitione veritatis. Ex quo etiam satis apparet vtilitas, & necessitas harum institutionum.

De Partitione.

COmmunior Dialecticorum sententia partitur hunc tractatum iuxta diuisionem operationum intellectus quibus ipse, & tota Logica deseruit. Et ideò sciendum est triplicem esse operationem nostri intellectus. *Prima* dicitur apprehensio, & est actus, quo res simpliciter cognoscimus, absque eo quòd aliquid affirmemus, vel negemus. *Secunda* dicitur iudicium, seu compositio, & diuisio: & est actus, quo aliquid de aliquo affirmamus, vel negamus. *Tertia* appellatur ratiocinatio, seu discursus: & est actus, quo vnum ex alio colligimus. Quia ergò voces, quæ sunt materia huius tractatus, prædictis operationibus inseruiunt, apprehensioni quidem voces simplices, iudicio propositiones, quæ eisdem vocibus simplicibus fiunt, & tandem discursui argumentationes ex talibus propositionibus confectæ: ideò tractatum istum tribus libris absoluemus. In *primo* erit sermo de vocibus simplicibus, seu terminis, & eorum proprietatibus. In *secundo* agemus de propositione, & passionibus eius. Et tandem in *tertio*, de argumentatione, eiúsque speciebus, & proprietatibus disputatio instituetur.

Cæterùm: quia ad facilè, & firmiter acquirendam cognitionem cuiuscunque obiecti, omninò oportet præscire modum quo illa sit comparanda & propterea Logica, quæ docet generales modos sciendi in aliis scientiis, addiscitur ante illas, iuxta illud Aristot. 2. Metaph. capite vltimo, *Absurdum est simul scientiam, & modum sciendi quærere*,) ideò priusquam ad singulos huius tractatus libros accedamus, aliqua de modis sciendi necessariò tradenda sunt, quæ vt præambula toti operi præmittemus: ne proprium procedendi modum, seu methodum inuertamus.

Per quod facilè soluitur quæstio, qua nonnulli recentiores in præsenti, non sine temporis dispendio valdè implicantur: an scilicet incipiendum sit à terminis, vel à modo sciendi. Respondetur enim, quòd licet iuxta methodum tradendis disciplinis aptiorem, quæ appellatur methodus compositionis, incipiendum esset à terminis: quia sunt partes modi sciendi, & consequenter priores, & simpliciores illo. Hoc tamen verum est secundum se, & quando aliud non obstat: quia vt in præmissibus dicemus, quandoque vtimur methodo arbitraria: propter aliquas speciales causas occurrentes. Vnde quia nos ignorato modo sciendi via possumus aliorum notitiam comparare: quia ipse est generale instrumentum ad acquirendam scientiam: ideò oportet aliqua de illo prælibare, methodum arbitrariam sequentes. Quo ex duos procedendi modos, vt quantum fieri possit complectamur, quæ de modo sciendi dicenda sunt vt præambula præmittamus, postea in primo libro de terminis disputaturi.

Dices: ad prima instrumenta alicuius artis efficienda non præcesserunt alia, sed ad id deseruierunt res aliquæ naturales: ergò pari ratione in Logica, & his institutionibus, ad quas pertinet tradere prima, & generalia instrumenta, seu modos sciendi, non debet præsupponi notitia ipsius modi sciendi, sed ad hoc sufficiet ipse intellectus, qui est Logica naturalis, aliàs dabitur processus in infinitum.

Respondetur, quòd argumentum solùm probat, ad cognoscendos modos sciendi non esse præsupponendam aliam cognitionem modi sciendi, sed ad id sufficere lumen naturale intellectus: non tamen probat ad acquirendam notitiam aliorum, quæ non sunt modus sciendi, nempè terminorum, propositionum, & similium non esse necessariam cognitionem modi sciendi. Imò ex hoc sumitur efficax argumentum pro nostra sententia, vt considerant patebit.

P R Æ A M B V L A
de modis sciendi.

MOdus sciendi est *Oratio ignoti manifestatiua*. In qua definitione, *Oratio*, ponitur loco generis: quia in illa conuenit modus sciendi, cum aliis orationibus, quæ non sunt modus sciendi, vt cum propositione, & similibus. Quid autem sit oratio, describi potest pro nunc rudi Minerua sic: Oratio est *plures voces congruè se habentes, & diuersa significantes*, vt *animal rationale*: per quas particulas excluditur à ratione orationis terminus æquiuocus: verbi gratia, canis, qui licet diuersa significet, non tamen plures voces. Excluduntur etiam termini synonimi, vt Marcus Tullius Cicero: nam licet sint plures voces, non tamen significant diuersa.

Vt autem intelligatur quid sit ignotum manifestare, sciendum est ignotum esse duplex, aliud incomplexum, vt homo; aliud complexum, vt hæc propositio, *Homo est visibilis*. Manifestare etiam tunc propriè dicimur, quando rem in confuso, & in

tenebris

tenebris latentem in palam adducimus,& explicamus. Quare modus ſciendi erit oratio illa, in qua aliquid ex his ignotis de confuſo in palam adducitur, & explicatur. Et hic eſt ſenſus illorum verborum, *Oratio alicuius ignoti manifeſtatiua.*

Huiuſmodi autem modus ſciendi eſt triplex,ſcilicet definitio,diuiſio, & argumentatio. Cuius partitionis ſufficientia oſtenditur ex præfata diuiſione ignoti. Si enim illud fuerit complexum, manifeſtatur per argumentationem: ſi vero incomplexum, vel ignoramus eſſentiam & hanc explicat definitio: vel partes eius, & has manifeſtat diuiſio. Ergo ſicut nullum aliud datur ignotum, quod manifeſtetur, ita nullus datur alius modus ſciendi, qui manifeſtet. Sit exemplum in homine, cuius ſi ignores eſſentiam, manifeſtatur per definitionem dicendo: *Eſt animal rationale.* Si verò ignores partes eius, manifeſtantur hac diuiſione: *Hominis alia pars eſt anima, alia corpus.* Et tandem ſi ignores propriam paſſionem,quæ de illo prædicatur in hac propoſitione, *Homo eſt riſibilis*, manifeſtatur per hanc argumentationem: *Omne rationale eſt riſibile. Omnis homo eſt rationalis: ergo omnis homo eſt riſibilis.*

Sed contra definitionem modi ſciendi obiicies: quia ſi modus ſciendi eſt oratio ignoti manifeſtatiua: ergo quando iam fuerit clarè cognita natura hominis, hæc definitio, *Animal rationale*, non erit modus ſciendi,ſi quidem tunc non manifeſtat ignotum.

Reſpondetur, quòd licet definitio actu non manifeſtet ignotum ei, qui iam clarè cognouit naturam definiti: tamen ex natura ſua eſt manifeſtatiua: & hoc ſufficit ad rationem modi ſciendi: quia verba in definitione non dicunt actum, ſed aptitudinem, iuxta vulgare Dialecticorum axioma infrà explicandum.

Obiicies ſecundò contra diuiſionem modi ſciendi: quia propoſitio etiam eſt modus ſciendi; & tamen non eſt definitio, diuiſio, aut argumentatio: ergo modus ſciendi eſt quadruplex.Probatur maior: quia ſi ignoranti naturam hominis dicatur: *Homo eſt animal*, verè manifeſtatur illi aliquod ignotum: ergò propoſitio eſt ignoti manifeſtatiua, & ex conſequenti modus ſciendi.

Hoc argumento aliqui conuicti concedunt propoſitionem eſſe modum ſciendi, ac proinde ipſum eſſe quadruplicem: hæc tamen ſolutio falſa eſt: nam de ea ratione propoſitionis ſolum eſt enuntiare vnum de alio ad hoc autem vt verè manifeſtaret ignotum, deberet aliqua via oſtendere, ſic eſſe, ſicut per talem propoſitionem aſſeritur: quod tamen non ſit per ipſam,ſed per argumentationem, vt patet. Et ideò reſpondetur, propoſitionem verè non manifeſtare ignotum, ſed tantùm enuntiare: quia ſecundùm quod eſt propoſitio, non neceſſariò affert res notiores, in quo conſiſtit manifeſtatio modi ſciendi. Quòd ſi aliquando in illa contineatur definitio, aut diuiſio, vt cum dicitur:homo eſt animal rationale, aut,Hominis alia pars eſt anima,& alia corpus tunc; quidem propoſitio manifeſtat ignotum, non tamen ratione ſui, ſed ratione definitionis, aut diuiſionis, quæ in ea includuntur.

De Definitione.

DEfinitio ſolet communiter diuidi in definitionem, *quid rei, & quid nominis*. Definitio quid rei eſt, quæ explicat rei naturam. Definitio verò nominis eſt, quæ, quid nomen ſignificet, aperit, vt quando fari explicatur per loqui, aut coſmos per mundum, ad quem reducitur etymologia: vt ſi dicas lapidem dici à lædendo pede. Verè enim per hoc non explicatur natura ipſius nominis, vt res quædam eſt.

Non latet nos, alios aliter explicare definitionem quid nominis;ſed non placet eorum expoſitio: nam definitio quid nominis, vt diſtinguitur à definitione quid rei ſolum poteſt eſſe explicatio ſignificationis nominis, vel per aliud nomen clarius, vel etymologiam eius, aut alio conſimili modo ſi enim nomen verè definiatur iuxta regulas benè definiendi per genus, & differentiam, vt ſi dicatur nomen, *homo*, eſt *vox ſignificatiua ad placitum natura rationalis, &c.* talis definitio verè erit quid rei, ſiquidem nomen, prout ſic definitum, verè eſt res quædam, & ens habens eſſentiam, quæ poſſit per definitionem explicari. Ex quo tandem fit ſolam definitionem rei eſſe propriè, & ſimpliciter definitionem,& ex conſequenti prædictam diuiſionem ad ſummum eſſe analogam, vt eſt ea, qua homo diuiditur in viuum, & pictum. Relicta ergò definitione quid nominis.

Definitio quid rei eſt *oratio explicans naturam rei.* In qua definitione, *oratio*, ponitur loco generis; alia verò loco differentiæ; quia in ratione orationis conuenit definitio cum aliis modis ſciendi, & per explicare eſſentiam differt ab illis, vt proportionabiliter diximus in definitione modi ſciendi.

Poteſt autem dupliciter explicari eſſentia, nempè per partes eſſentiales, vel per proprias paſſiones. Et ideò definitio quid rei eſt duplex, alia eſſentialis, quæ ſcilicet explicat naturam rei, per partes eſſentiales, quæ ſi fuerint Metaphyſicæ, nempè genus,& differentia, definitio dicitur Metaphyſica, & huiuſmodi eſt animal rationale. Si verò partes fuerint phyſicæ, ſcilicet materia, & forma, definitio dicitur phyſica, vt Homo eſt conſtans corpore, & anima rationali. Quæ definitio dicitur etiam cauſalis intrinſeca: quia datur per cauſas intrinſecas, ſcilicet materialem, & formalem.

Alia eſt definitio deſcriptiua: quæ ſcilicet explicat eſſentiam per proprias paſſiones, vt animal riſibile, ad quam pertinet definitio cauſalis, quæ datur per cauſas extrinſecas ſcilicet efficientem, & finalem, vt quando dicimus: homo eſt creatus à Deo ad beatitudinem conſequendam. Vt autem hæ definitiones cauſales ſint bonæ, debent aſſignari propriæ cauſæ definiti: ſi enim cauſæ ſint communes, non poterit definitio conuerti cum ſuo definito, vt per ſe patet. Et ideò præcisè per cauſam materialem, ſcilicet materiam primam, non poteſt aliquid benè definiri: nec ſimiliter per cauſam efficientem vniuerſalem propter eandem rationem.

Verùm autem præter definitionem eſſentialem, & deſcriptiuam detur definitio accidentalis, quæ ſcilicet traditur, non per propriam paſſionem; ſed per accidentia communia, difficultas eſt inter Doctores; quæ tamen non poteſt in præſenti commodè explicari, donec examinemus, quæ accidentia ſint propriæ paſſiones; quæ verò communia: de quo agendum eſt in fine prædicabilium. Pro nunc tamen certum debet eſſe definitionem accidentalem, in cuius genere, & differentia definitum conuenit cum aliis rebus, non poſſe eſſe exactam; qua ratione, *animal album*, eſt bona definitio hominis: quia non ſolùm in animali, ſed etiam in albedine conuenit homo cum aliis, quod eſt contra rationem diffe-

rentiæ, & bonæ definitionis : & in hoc ſenſu reiiciunt aliqui definitionem accidentalem, quæ quidem merito reiiceretur, ſi hoc modo explicanda eſſet talis definitio.

Cæterùm, probatiores Dialectici per definitionem accidentalem intelligunt eam, in qua differentia ſumitur ex aliquibus accidentibus communibus, quæ licet ſeparatim ſumpta conueniant aliis tamen ſimul iuncta ſoli definito conueniunt, vt ſi dicas, *Homo eſt animal pulchrum, bipes, implume, habens caput erectum.* Hæc enim omnia ſunt accidentia communia, & ſeparatim ſumpta conueniunt aliis; iuncta vero ſoli homini conueniunt. Et in hoc ſenſu definitio accidentalis verè eſt admittenda, cum ſeruet leges benè definiendi: ac proinde definitio in communi erit triplex, ſcilicet eſſentialis, deſcriptiua, & accidentalis: niſi hanc velis ad deſcriptiuam reducere, eò quòd omnia illa accidentia communia, ſimul iuncta quodammodo ſunt propria definiti.

Hîc ſolent aſſignari aliquæ regulæ bonæ definitionis. Prima eſt, quòd definitio ſit clarior ſuo definito. Vocatur autem definitum, id quod explicatur per definitionem, vt in hac definitione *animal rationale*, definitum eſt homo. Debet ergo definitio eſſe clarior definito: quia aliàs non poſſet ipſum manifeſtare.

Ex qua conditione infertur ſecunda, ſcilicet quòd definitum non debet ingredi definitionem. Si enim ingrederetur, idem eſſet notius, & ignotius: cum eſſet definitum, & pars definitionis.

Tertia eſt, quòd nec ſit ſuperflua, nec diminuta. Superflua enim potius parit confuſionem, quàm claritatem, vt ſi dicas, *Homo eſt animal rationale album*: diminuta verò non explicat totam eſſentiam definiti, vt cum dicitur, *Homo eſt viuens ſenſibile*

Quarta, & principalis eſt, quòd definitio conſtet genere, & differentia, vel ſaltem aliquo ſupplente vicem generis, & differentiæ. Cum enim eſſentia cuiuſlibet rei, quæ per definitionem explicatur, habeat aliquid cum aliis commune, quod appellatur genus, & aliquid ſibi proprium, & peculiare, quod dicitur differentia, planum ſit vtrumque exprimendum eſſe in definitione, vt explicari poſſit tota natura definiti.

Ex qua conditione infertur vltima, quòd ſcilicet definitio conuertatur cum definito, & è contra. Cum enim definitio contineat totam eſſentiam definiti, conſequens eſt nulli alteri poſſe conuenire.

Iuxta quas regulas, duo ſunt modi arguendi in definitione. Primus eſt, à definitione ad definitum affirmatiuè, & negatiuè, & è contra, eſt bona conſequentia, vt eſt animal rationale, ergo homo non eſt animal rationale, ergo non eſt homo; & è contra.

Secundus ferè in idem recidit, quòd ſcilicet quidquid prædicatur de definitione, prædicetur de definito, & è contra. Hoc autem intelligendum eſt, de prædicatis realibus, non verò de intentionalibus, ſeu prædicatis rationis: non enim valet, definitio eſt modus ſciendi; ergo definitum eſt modus ſciendi; nec ſimiliter, animal rationale eſt oratio: ergo homo eſt oratio; nec aliæ conſequentiæ ſimiles.

Circa modum autem loquendi obſeruandum eſt, quòd inquirenti quæ ſit iſta definitio, reſponderi debet, eſt eſſentialis, vel deſcriptiua, Phiſica, vel Metaphyſica, &c. ſi verò inquiratur qualis ſit iſta definitio, reſponderi debet, eſt bona, vel mala: erit quidem bona, ſi ſeruet leges aſſignatas; mala autem, ſi illas tranſgrediatur. Nunquam verò definitio dicenda eſt vera, vel falſa, cum non ſit propoſitio, cuius eſt verum, vel falſum ſignificare.

Contra definitionem definitionis obiicies. Primò, quia idem non poteſt definiri per ſeipſum, aliàs eſſet notiùs, & ignotiùs, contra ſecundam regulam: ergò definitio non poteſt definiri. Probatur conſequentia: quia ſi definiretur, definiretur per definitionem, & ſic idem definiretur, per ſeipſum. Reſpondetur rationem definitionis in communi definiri per quandam definitionem in particulari: ſiue (vt alij dicunt,) definitionem in actu ſignato definiri per quandam definitionem in actu exercito: ac proinde non definitur idem per ſeipſum formaliter loquendo; nam ipſa ratio definitionis in communi, quæ eſt definitio in actu ſignato, non eſt definitio in actu exercito, ſed potius definitum, quod explicatur per quandam definitionem in actu exercito.

Obiicies ſecundò: quia definitio definitionis, ſcilicet, *Oratio explicans naturam rei*, conuenit diuiſioni: ergò eſt mala. Probatur antecedens: quia diuiſio explicat partes rei, ſed partes ſunt idem quod natura eius: ergò diuiſio explicat naturam rei.

Reſpondetur, negando antecedens: ad cuius probationem diſtinguenda eſt minor: ſi enim ſenſus ſit partes eſſe realiter idem, quod natura rei, concedenda eſt: neganda verò, ſi ſenſus ſit formaliter eſſe idem. Vnde quamuis diuiſio explicando partes explicet id, quod realiter eſt ipſa eſſentia: & natura: non tamen explicat illud formaliter, prout eſt eſſentia, ſicut facit definitio, ſed ſolum explicat multiplicitatem in tali eſſentia exiſtentem: quod aliis verbis ſolet dici, ſcilicet, definitionem explicare eſſentiam, quaſi coniungendo partes, & componendo totum: diuiſionem verò quaſi diſiungendo, & diuidendo. Primum indicatur dum dicitur, definitionem explicare eſſentiam rei: nam eſſentia ſignificat per modum totius coniuncti, & vniti. Secundum verò declaratur dicendo: diuiſionem explicare multiplicitatem, quia multiplicitas importat diſiunctionem, & ſeparationem.

De Diuiſione.

Diuiſio eſt *oratio explicans multiplicitatem*, ſeu *totum in ſuas partes diſtribuens*: vt hominis alia pars corpus, alia anima rationalis. Quæ definitio eodem modo explicatur, ac præcedentes. Solum eſt addendum, rem quæ diuiditur, appellari diuiſum: partes in quas diuiditur, membra diuidentia; & orationem, quæ tales partes explicat, diuiſionem. Cùm ergò proprium ſit diuiſionis, diuidere totum in ſuas partes: iuxta diuerſos modos totius, diuerſæ etiam erunt diuiſiones: quare ſicut totum eſt triplex, ſcilicet potentiale, actuale, & accidentale; ita etiam triplex eſt diuiſio, alia potentialis, alia actualis, & alia accidentalis.

Diuiſio potentialis, quæ etiam dicitur vniuerſalis, eſt illa, qua totum diuiditur in partes, quas ſub ſe, & in potentia continet. Hæc autem eſt duplex: alia generis in ſpecies, quando ſcilicet diuiſum æqualiter, & eſſentialiter repetitur in membris diuidentibus, vt cum animal diuiditur in hominem, & equum. Et partes, ſeu membra huius diuiſionis dicuntur partes ſubiectiuæ: ad quam reducitur diuiſio generis in differentias, vt quando animal diuiditur per rationale, & irrationale: non enim hæc eſt diuerſa diuiſio à præcedente, neque propriè genus dicitur diuidi in differentias, ſed per differentias diuiditur in ſpecies.

Alia eſt diuiſio analogi in analogata, quando ſcilicet diuiſum principaliter eſt in vno membro,

membro diuidenti, & minus principaliter in aliis: vt sanum respectu animalis, vrinæ, & medicinæ: ens respectu Dei, & creaturarum, & sic de aliis. In qua diuisione diuisum appellatur analogum, & membra diuidentia, analogata: quorum primum dicitur principale analogatum: quia ratio analogi reperitur in illo simpliciter, & absolutè, in aliis verò secundùm quid, & per participationem à primo vnde etiam emanauit illud commune proloquium: Analogum per se sumptum stat pro famosiori significato: quæ latè explicanda sunt in ante prædicamentis.

Diuisio actualis est, qua totum diuiditur in partes, ex quibus componitur: siue illæ sint physicæ, vt hominis alia pars anima, alia corpus; siue metaphysicæ, vt hominis alia pars animal, alia rationale: siue integrales, vt hominis alia pars caput, alia manus, &c. Et ideo diuisio actualis solet subdiuidi in Physicam Metaphysicam, & integralem.

Diuisio accidentalis est qua, totum accidentale diuiditur in suas partes, fitque multipliciter.

Primò quando diuiditur subiectum in accidentia, vt corpus aliud album, aliud nigrum. Secundò, quando è contra diuiditur accidens in subiecta, vt album, aliud nix, aliud papyrus. Quibus solet addi alia tertia diuisio nempe accidentis in accidentia, vt cùm dicimus: album aliud frigidum, aliud calidum. Hæc tamen diuisio non omnino distinguitur ab enumeratis: nam si diuisum sit de essentia membrorum diuidentium, vt contingit in hac, coloratum aliud album, aliud nigrum; talis diuisio reducitur ad diuisionem generis in species: quia perinde est, ac si dicatur color alius albedo, & alius nigredo, quæ propriè est diuisio generis in species. Si verò diuisum non sit de essentia membrorum diuidentium, sed accidentaliter coniungatur illis, vt cùm dicimus: album aliud frigidum, aliud calidum, reducitur ad diuisionem subiecti in accidentia: quia tunc album, quod est diuisum habet rationem subiecti respectu caloris & frigoris, quatenùs, non solùm supponit pro corpore, quod est subiectum dictorum accidentium, sed etiam exercet talem suppositionem, vt explicamus infrà disput. 4. agentes de variis generibus prædicationum.

Regulæ pro bona diuisione sunt.

Prima quod membra diuidentia sint opposita, id est, inter se distincta re, vel ratione: quia alias non essent partes de quarum ratione est, se inuicem excludere. Ex quo etiam sequitur in qualibet diuisione ad minus debere esse duo membra diuidentia, vt de se constat.

Secunda regula est, quòd membra diuidentia seorsum sumpta sint inferiora diuiso, illúdque coniuncta ita adæquent, vt non excedant. Et vtriusque ratio est: quia diuisum est totum, & membra diuidentia partes; totum autem, licet excedat vnam partem, non tamen excedit omnes, neque exceditur ab eis.

Tertia solet assignari, quòd diuisio tradatur per pauca membra diuidentia, ne eorum multitudo obscuritatem, & confusionem pariat propter quod diuisiones communiter assignantur per membra contradictoria: exprimendo scilicet membrum principale, & loco aliorum negationem eiusdem principalis, vt cùm dicimus: *Animal aliud rationale, aliud irrationale. Viuens aliud sensibile, & aliud insensibile*, & sic de aliis.

Vt autem hæc conditio sit vndequaque recta, intelligenda est, cum grano salis: nam in primis, si omnia membra diuidentia alicuius diuisi, vt omnes species alicuius generis notæ fuerint & in diuisione enumerentur quamuis plures sint proculdubio diuisio erit bona quia licet per accidens ex defectu nostri intellectus fortè generet confusionem, secundùm se tamen est manifestiua multiplicitatis diuisi.

Cæterùm, quia non semper nota sunt omnia membra diuidentia, vel dato quòd sint nota; non tamen sunt necessaria ad propositum de quo agitur: ideò frequentiùs solet diuisio tradi per pauca membra, comprehendendo sub aliquo eorum alia quæ sub diuiso continentur. In quo sensu intelligenda est prædicta regula.

Pro qua etiam secundò notandum est quod quando diuisio datur per vnum membrum positiuum, & aliud negatiuum. vt in hac: *Animal, aliud rationale, & aliud irrationale*: tunc membrum negatiuum, nempe *irrationale*, non est intelligendum purè negatiuè: sic enim non solum conuenit brutis, sed etiam plantis elementis, & aliis quæ non continentur sub animali: siquidem omnia hæc non sunt rationalia; ac proinde sunt negatiuè irrationalia; quod tamen est contra secundam regulam iuxta quam vnum membrū diuidens, non potest extendi vltra diuisum. Debet, ergo membrum negatiuum alicuius diuisionis sumi priuatiuè, vt scilicet significat carentiam alterius membri positiui intra proprium diuisum, & isto modo irrationale est membrum diuidens in prædicta diuisione quia prout sic non significat carentiam rationalitatis in quocumque subiecto, sed solùm intra genus animalis.

Tres sunt modi arguendi circa diuisionem.

Primus est, à diuiso ad omnia membra diuidentia, & è contra valet consequentia, tam affirmatiuè, quam negatiuè: vt, est animal, ergo rationale, vel irrationale: est rationale, vel irrationale, ergo animal, &c.

Secundus, à membro diuidenti ad diuisum vale affirmatiuè: non tamen negatiuè. A diuiso verò ad quodlibet membrum diuidens, valet negatiuè non tamen affirmatiuè; vt non est animal, ergo neque homo. In reliquis exempla patent.

Tertius à diuiso, cum negatione vnius vel plurium membrorum secundùm qualitatem diuisionis, ad affirmationem alterius membri restantis, bene valet: vt, est animal, & non rationale, ergo irrationale: est elementum, & non ignis, aër, vel aqua; ergo terra.

Modus autem loquendi in diuisione idem est ac in definitione: nam interroganti, quæ sit hæc diuisio? Resp. potentialis, vel actualis &c. si verò inquiratur qualis sit Resp. bona vel mala; non tamen vera, vel falsa.

Obiicies contra dicta, & primo contra diuisionem diuisionis quia diuisio nominis, qua scilicet nomen diuiditur in sua significata, vt nomen canis, quod significat canem marinum, cœlestem, & latribilem, est vera diuisio & tamen non continetur sub enumeratis: ergo diuisio diuisionis est insufficiens.

Respondetur significationem in vocibus esse quoddam accidens rationis ad placitum positum in ipsa entitate reali vocis vt infrà dicemus, & ideo quando vox diuiditur in sua significata, diuisio est subiecti in accidentia, nempe cuiusdam subiecti realis, in quædam accidentia, rationis.

Obiicies secundo contra secundam regulam: quia hæc est bona diuisio: *hominis alia pars animal, alia rationale*: & tamen vnum membrum diuidens, nempe *animal* est superius diuiso, & excedit illud;

ergò falſa eſt dicta regula. Reſp. animal poſſe ſumi dupliciter, ſcilicet vt eſt totum potentiale, & vt eſt pars actualis : primo modo eſt ſuperius ad hominem, & prædicatur de illo : ſic autem non eſt membrum diuidens in illa diuiſione : ſecundo modo eſt pars actualis hoc modo, vt eſt membrum diuidens in prædicta diuiſione.

De Argumentatione.

ARgumentatio eſt : *Oratio explicans illationem vnius ex alio*, ſiue vt alij dicunt : *Eſt oratio, in qua vnum ex alio inferri denotatur.* Hæc enim in idem recidunt : vt Petrus ambulat, ergò mouetur. Ex quo ſequitur primò ad argumentationem non ſufficere, quod vnum poſſit inferri ex alio, ſed neceſſe eſt, vt explicetur illatio : propter quod iſta non eſt argumentatio : *Petrus ambulat, & mouetur* : quia ibi non explicatur motum inferri ex ambulatione.

Secundò ſequitur tria reperiri in argumentatione. Primùm eſt, id ex quo aliquid infertur : quòd ſi fuerit vnica propoſitio dicitur antecedens : ſi verò fuerint duæ, prima dicitur maior, & ſecunda minor. Secundum eſt, id quod infertur ex antecedenti, & dicitur conſequens. Tertium eſt nota illationis, quæ dicitur conſequentia : quia indicat conſequens inferri ex antecedenti, v. g. in hac argumentatione : *Omne rationale eſt riſibile : omnis homo eſt rationalis; ergo omnis homo eſt riſibilis* : Duæ primæ propoſitiones ſe tenent ex parte antecedentis, & appellantur maior, & minor : tertia verò dicitur conſequens : & tandem illa particula *Ergò* dicitur conſequentia illationis : quia deſignat conſequens inferri ex antecedenti.

Hæc autem nota illationis triplex eſt : alia *conditionalis*, in qua illatio fit media particula, *ſi*, vt, ſi homo currit, mouetur : alia *rationalis*, in qua ponitur particula, *ergò*, vel *igitur*, vt Petrus eſt rationalis, ergò riſibilis : & alia *cauſalis*, in qua ponitur particula, *quia*, vel ſimilis, vt, quia homo eſt rationalis, eſt admiratiuus. Alijs etiam modis poteſt fieri illatio, vt benè notat Soto, tract. 1. Summularum, cap. 15. vt ſi dicas : quando Petrus diſputat, benè agit : vbi ignis eſt, calor eſt, &c. Quia tamen omnes iſtæ illationes reſoluuntur in aliquam ex tribus aſſignatis, vt conſideranti patebit : ideò has tantùm enumerant communiter Dialectici. imò quia ferè omnes illationes poſſunt reſolui, & exerceri per illationem rationalem, ideò ipſa frequentiùs in argumentis vtimur. Cum ergo triplex ſit nota illationis, vt vidimus, triplex etiam erit argumentatio, ſcilicet conditionalis, cauſalis, & rationalis. Recta autem conditionalis, & cauſalis, quarum non ita frequens vſus eſt in diſputationibus.

Argumentatio rationalis eſt quadruplex, ſcilicet ſyllogiſmus enthymema, inductio, & exemplum. Syllogiſmus eſt argumentatio conſtans tribus propoſitionibus maiori ſcilicet, minori, & conſequentia. Enthymema eſt argumentatio conſtans duabus, nempè antecedenti, & conſequenti. Inductio eſt argumentatio, in qua ex pluribus ſingularibus infertur aliquod vniuerſale, vt, hic ignis calefacit, & hic ignis calefacit, & ſic de ſingulis : ergo omnis ignis calefacit. Tandem exemplum eſt argumentatio, in qua ex aliquo ſingulari aliud ſingulare ſimile colligimus : vt Deus pepercit Niniuitis pœnitentiam agentibus : ergo tibi etiam parcet ſi pœnitentiam egeris. Solet etiam diuidi argumentatio in materialem, & formalem. Quid autem vtraque ſit, commodiùs explicabimus libro tertio : ſicut etiam an omnes quatuor argumentationes enumeratæ ſint veræ ſpecies argumentationis, & in quo propria vniuſcuiuſque ratio conſiſtat.

De modo ſeruando inter diſputantes multa dicenda ſunt in voce : quia tamen eorum obliuione plures in diſputando emergunt abuſus, aliqua oportet ſcripto prænotare cum Magiſtro Soto, Toleto, Villalpando, & alijs, vt à proprio modo arguendi, & reſpondendi, nec minimùm deflectatur. Sit ergò prima regula, tàm pro arguente, quàm pro reſpondente, ne finem diſputationis, qui eſt veritatis inquiſitio, peruertant; & ideò cauenda eſt proteruia, quod claré falſum eſt defendendo, vel quod manifeſtè eſt verum pertinaciter negando. Poterit tamen exercitij gratia verum aliquando impugnari, & falſum aliquando defendi.

Secunda regula pro arguente eſt, vt breuiter, & perſpicuè proponat argumentum, neque extra formam aliquid loquatur, ſed ſinat reſpondentem ſuas partes agere.

Ita tamen, in probationibus ſe debet gerere, vt propoſitio à reſpondente negata ſit conſequens argumenti ſuccedentis : aliàs nihil ſe feciſſe putet : ad quod debet optimè noſſe artem inueniendi medium, de qua in fine tractatus differemus.

Tertia tandem regula pro reſpondente, ſit, quòd argumentum à contrario propoſitum ipſe integrum reſumat, vt reſpondens cum arguente conueniat, poſtque iterum repetatur maior, & ſi fuerit falſa, negetur, ſi vera concedatur; ſi ambigua diſtinguatur : ſi verò fuerit argumento indifferens, ita vt ad illud non interſit, an ſit vera, vel falſa, dicatur, tranſeat maior. Poſt hæc verò repetetur minor, & ibi fiat (ſi faciendum eſt) ſicut dictum eſt de maiori : quacunque tamen negata, ibi ceſſabit reſponſio. Si autem minor concedatur, repetetur conſequens, quod nec concedi, nec negari poteſt, ſed tantùm diſtingui : & ſecundum vnum, aut alterum ſenſum eius concedetur, vel negabitur conſequentia. Itaque antecedens, ſeu maior, & minor poſſunt concedi, negari, diſtingui, vel tranſire : conſequens neque concedi, neque negari, ſed ſolùm diſtingui : conſequentia verò nunquam poteſt diſtingui : ſed tantùm concedi, aut negari. Qui tamen conceſſa maiori, & minori negat conſequentiam, tenetur oſtendere defectum argumenti, aliàs conuictus cenſendus eſt. Non autem licet reſpondenti cum concedit aut negat aliquam propoſitionem amplius loqui, ſi verò diſtinxerit, licebit membra diſtinctionis breuiter explicare.

LIBER PRIMVS.

De Vocibus ſimplicibus, ſcilicet terminis, & eorum proprietatibus.

EXPLICATIS generalibus, & neceſſariis inſtrumentis ſciendi, iam facilè poterit aliorum notitia comparari : & ideò in hoc primo lib. iuxta methodum ſupra præſcriptam, agendum eſt de vocibus ſimplicibus, ſeu terminis, pro quo ſit.

CAPVT

CAPVT I.

De significatione, seu ratione signi.

QVia significatio est id ratione cuius voces, aut scriptura dicuntur termini, sub qua proinde consideratione pertinent ad institutum Dialecticum: operæ pretium est antequam de ipsis terminis agamus, breuiter exponere quid sit significare, seu esse signum, & quot modis contingat.

Significare ergò est: *Potentia cognoscitiua aliud à se repræsentare*, atque ita signum erit illud: *Quod præter sui cognitionem alterius cognitionem inducit*: siue vt definit D. Augustinus 2. de Doct. Christiana cap. 1. *Signum est, quod præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid facit in cognitionem venire*: sicut vestigio viso transisse animal cuius vestigium est, cogitamus, & fumus est signum ignis, quia fumo viso statim ducimur in cognitionem ignis etiam occulti. Quo fit vt cuilibet signo respondeat duplex cognitio, quæ solet appellari notitia. Prima est ipsius signi, qua scilicet signum cognoscitur, vt cognitio fumi. Secunda est, qua cognoscitur res illa cuius est signum, vt cognitio ignis.

Solet autem diuidi signum in formale, & instrumentale. Appellatur signum formale, quod se ipso, & absque præuia sui cognitione aliquid repræsentat, cuiusmodi sunt actus intellectus, quos non priùs cognoscimus, sed ipsi per se sunt expressæ quædam similitudines rerum.

Signum verò instrumentale est illud, quod præsupposita cognitione sui, aliquid aliud repræsentat, vt imago depicta Christi Domini est signum instrumentale: quia priùs ipsa cognoscitur, posteáque res repræsentata per illam: & huiusmodi signum est, quod supra definiuimus cum Augustino, quodque propriè, & simpliciter dicitur signum, & de quo agimus in præsenti: nam hoc modo voces dicuntur signa, vt de se patet.

Hoc ergo signum instrumentale est duplex, aliud naturale, & aliud voluntarium, seu ad placitum. Signũ naturale est, quod ex sua intrinseca ratione, seclusa hominum voluntate aliquid aliud repræsentat, quomodo fumus est signũ ignis, & omnis effectus, suę causę. Signũ ad placitum est, quod ex hominũ institutione aliud repræsentat, quomodo sonitus cymbali est signum lectionis, & omnes voces, rerum quas significant. Nam quòd hoc vox *homo*, significet naturam humanam, ex hominum voluntaria impositione processit.

Talis autem impositio fieri debet auctoritate publica, vt patet: & est duplex, alia propria, cùm scilicet vox vsurpatur iuxta propriam significationem, quomodo vox, *homo*, significat hominem, & vox, *leo*, leonem: Alia impropria cùm scilicet vox significat per metaphoram, & translationem, vt quando, *agnus*, significat Christum, & *Nero*, hominem crudelem.

Ad hæc autem signa reducitur signum, quod appellatur ex consuetudine. Si enim consuetudo fundetur in natura, est signum naturale: si verò fundetur in voluntate humana, est signum ad placitum.

Dices, imago Cæsaris non significat illum naturaliter, neque ad placitum, ergo insufficiens est prædicta diuisio. Probatur antecedens quoad primam partem: quia imago non à natura, sed ab arte habet vt significet: quoad secundam verò, quia si imago Cæsaris sit vera eius effigies, non pendet ex hominum voluntate, quòd Cæsarem repræsentet, ergo, &c.

Resp. imaginem Cæsaris esse signum naturale illius, quia quamuis præcesserit ars, qua fuit depicta, facta tamen imagine, iam significat ex naturali similitudine, & non ex hominum impositione.

Sed contra, quia idem dicendum erit de vocibus, nimirum quòd licet significent ex impositione: ex tamen facta, naturaliter significabunt. Respondetur negando sequelam: cùm enim imago sit naturalis similitudo; manente ipsa non potest aliam rem repræsentare, aut proprium prototypum non exprimere: at verò vox eadem manens potest significationem amittere, vel mutare, & ideò non est simile.

Ex dictis infertur voces non pertinere ad institutum Dialecticum secundum suam realem entitatem, in quantùm scilicet sunt quidam soni in aëre causati, sed secundùm quod impositæ sunt ad significandas res, & vt mediis ipsis proprios conceptus explicamus. Vnde entitas realis vocum se habet vt materia, significatio verò vt forma, ratione cuius ipsæ pertinent ad obiectum Logicæ. Ex quo tandem fit voces non significatiuas, vt *blitiri*, *scindapsus*, & similes non pertinere ad præsens institutum.

CAPVT II.

De natura, seu essentia termini.

ARistoteles primo Priorum definit terminum dicens: *Terminum autem eum appello, in quem resoluitur propositio, vt prædicatum, & id de quo prædicatur*. Ex quibus verbis desumpta est communis definitio, scilicet: *Terminus est extremum propositionis*: sicut enim extrema puncta alicuius lineæ dicuntur eius termini; quia talis linea non habet vllam sui partem extra illa: sic etiam extrema propositionis, nempè subiectum, & prædicatum vocantur termini, quia intrà illa tota propositio clauditur. Et ideò in definitione adducta *extremum* ponitur loco generis; quia in illo conuenit terminus Logicus cum extremis lineæ, & aliarum rerum: loco verò differentiæ ponitur ly *propositionis*: quia per hoc differt ab illis: siquidem vltima puncta sunt extrema lineæ terminus verò Logicus est extremum propositionis.

Ex hac Aristot. definitione orta est difficultas, quæ solet in præsenti controuerti: an scilicet voces extra propositionem sint termini. In qua partem affirmatiuam defendunt aliqui, contendentes voces esse verè terminos ex eo quod habeant aptitudinem ad componendam propositionem: etiamsi actu non componant illam. Quorum fundamentum est; quia iuxta commune Dialecticorum axioma, verba in definitione non dicunt actum, sed aptitudinem: ergò ad hoc, quòd voces sint termini, non est necesse vt actu finiant propositionem, sed sufficit posse illam terminare. Cùm autem talem aptitudinem habeant extra propositionem, vt patet, planè videtur sequi verè esse terminos extra illam.

Confirmatur ex communi modo loquendi: nam voces simplices indifferenter appellamus terminos, siue sint intra, siue extra propositionem: ergò vtroque modo verè conuenit illis ratio termini.

Nihilominus communior, & vera sententia negat voces extra propositionem propriè loquendo esse terminos: quæ est proculdubio mens Aristot. in prædictis verbis, & ex eis facilè suadetur. Tum quia voces extra propositionem non possunt verè appellari extrema, vt à simili cernitur in puncto respectu lineæ, in lapide limitari, respectu fundi, & similibus. Tum etiam: quia sola illa potentia, seu aptitudo vocum ad componendam propositionem non sufficit, vt ipsa dicatur

dicatur resolui in illas; siquidem totum non potest resolui, nisi in partes, ex quibus actu componitur, vt de se notum est. Tum præterea: quia suppositio, ampliatio, & aliæ proprietates terminorum non conueniunt vocibus extra propositionem, vt est per se manifestum, & constabit infrà: ergò neque etiam ipsa essentialis ratio termini, à qua illæ dimanant. Tum denique quia si voces extrà propositionem essent termini, iam vna, & eadem vox, v. g. *homo*, simul, & simpliciter esset subiectum, & prædicatum: siquidem extra propositionem indifferens est, & habet aptitudinem ad vtrumque. Quod tamen esse falsum satis conuincitur, ex eo quòd subiectum, & prædicatum sunt veræ species termini, & postea dicemus, ac proinde idem simul, & simpliciter esset sub diuersis speciebus eiusdem generis; quod omninò repugnat, vt aliquando ostendemus. Restat ergò voces extra propositionem, propriè loquendo, non esse terminos.

Vt autem hæc plenè percipiantur, appareátque in quo deficiat contraria sententia, perpendendum est, quid propriè significent, & in quo differant hæc tria, *Vox, Nomen, & Terminus*. Etenim *Vox*, significat illam entitatem realem soni, qui in ore animalis causatur ex collisione quarundam partium eius: & propterea sonus ponitur in definitione vocis. *Nomen* autem supra illam entitatem realem soni addit significationem, quæ tali entitati aduenit ex impositione humana: & ideò nomen definitur ab Aristot. quòd sit vox significatiua ad placitum, &c. vt infrà videbimus. Quare sola entitas realis illius soni, si ab ea præscindamus significationem, dicitur quidem, & est verè vox; non tamen potest appellari nomen: quia nomen importat vtrumque.

Terminus verò vltra entitatem realem vocis, & significationem nominis addit esse extremum, finiréque propositionem: & ideò hæc est optima eius definitio: *Terminus est nomen extremum propositionis*. Quare entitas realis vocis simul cum significatione, si ab ea præscindatur esse extremum propositionis, seu componere illam; dicitur quidem, & est verè nomen, non tamen potest propriè appellari terminus: quia vltimum est de ratione eius. Ex quo tandem fit, quod sicut in entitate reali vocis sola aptitudo quam habet, vt imponatur ad significandum, non sufficit ad veram rationem nominis, sed debet actu habere significationem: ita etiam sola aptitudo nominum, vt collocentur in propositione, non sufficit ad veram rationem termini; sed necesse est, vt actu sint extrema eius.

Quamuis autem hæc ita sint, sæpè tamen à nobis confunduntur ista verba; & ideò voces interdum appellamus nomina; & nomina terminos. Quæ confusio decepit auctores contrariæ sententiæ: dum ex eo quod voces extra propositionem verè sint nomina, colligunt debere etiam esse terminos. Per quod patet ad confirmationem sui argumenti; quamuis enim in communi vsu loquendi sæpè has voces confundamus, non tamen ideò confundenda sunt earum significata: quia vt dicitur secundo Topicorum, Cum pluribus loquendum est, sentiendum verò cum paucioribus.

Ad argumentum autem respondetur axioma illud procedere, quando ipse actus non est de essentia definiti; tunc enim verba in eius definitione dicunt aptitudinem, & non actum: vt patet in homine, de cuius essentia, quia non est actu ratiocinari; ideò quando definitur per animal rationale, solùm est sensus esse animal aptum ratiocinari. Si verò de essentia definiti sit aliquis actus, tunc verba in eius definitione, non tantùm dicunt aptitudinem, sed etiam actum. Et hoc contingit, vel ob infinitam perfectionem, vt in Deo, de cuius essentia est esse actum purissimum, ac proinde si posset definiri, verba talis definitionis reuera significarent actum: vel ob summam imperfectionem, sicut in entibus rationis, vt magis explicamus infrà disp. 2. Et huiusmodi sunt, *Terminus*, *Nomen*, & similia; vt ex dictis patet.

CAPVT III.

De variis diuisionibus Termini.

SI vera sunt, quæ capite præcedenti diximus, planum fit terminum, prima, & immediata diuisione diuidi in subiectum, & prædicatum: sicut enim in eadem linea tantùm sunt duo puncta extrema, ita in vna propositione tantùm sunt duo termini, scilicet prædicatum, & subiectum. Quo fit, vt per talem diuisionem propriè diuidatur terminus, quatenus terminus est: quia sicut ratio termini, sic etiam rationes prædicati, & subiecti propriè loquendo non inueniuntur extra propositionem: ac proinde prædicatum, & subiectum possunt essentialiter definiri sic: *Prædicatum est terminus, qui dicitur de alio*, & *subiectum est terminus de quo dicitur aliud*. Ex quo tandem fit, prædictam diuisionem esse essentialem, & generis in species: cùm enim terminus essentialiter sit pars propositionis: & quatenùs pars essentialiter diuidatur in materialem; & formalem, satis apparet terminum essentialiter diuidi in subiectum, & prædicatum: quorum alterum, scilicet subiectum, est pars materialis propositionis, alterum verò, scilicet prædicatum, est pars formalis illius.

Rursus terminus diuiditur in mentalem, vocalem, & scriptum, sicut triplex est propositio, scilicet mentalis, vocalis, & scripta. Terminus mentalis est extremum propositionis mentalis: vocalis est extremum propositionis vocalis: scriptus propositionis scriptæ. Quæ diuisio est accidentis in subiecta: nam sicut hunc sensum: ratio termini, vel potest reperiri in actibus intellectus, vel in vocibus, vel in scripturis: quæ omnia habent rationem subiecti respectu formalitatis termini, quæ est quoddam accidens rationis. Quamuis autem termini, & propositiones scriptæ suo etiam modo pertineant ad considerationem Dialecticam, sicut vocales: quia scripturæ etiam, sicut & voces suo modo iuuant ad dirigendum intellectum; & propterea communiter enumerentur à Doctoribus in hac diuisione: tamen quia parum conducunt, non est cur immoremur circa illa. Relicto ergò termino scripto,

Terminus mentalis appellatur conceptus mentis; diuiditúrque in vltimum, & non vltimum, siue vltimatum, & non vltimatum. Prior est qui habetur de re significata per vocem, & dicitur vltimus: quia ibi sistit intellectus. Posterior verò est, qui habetur de ipsa voce: & dicitur non vltimus: quia ibi non sistit intellectus, sed transit ad ipsam rem significatam. Quo fit, vt conceptus vocum non significatiuarum possint appellari vltimi: quia non ordinantur ad alios.

Diuiditur etiam terminus mentalis in directum, & reflexum. Conceptus directus est, qui habetur de re, vel de voce. Reflexus verò est cognitio præcedentis cognitionis; vt cùm quis cognoscit se cognouisse. Dicitur autem reflexus: quia tunc intellectus supra seipsum reflectitur, ad quod requiritur vtramque cognitionem esse in eadem potentia; si enim Paulus cognoscat Petrum cognouisse, cognitio Pauli non est

reflexa,

reflexa, ſed directa, vt de ſe patet. Hæc autem diuiſio eſt ſubiecti in accidentia.

Terminus vocalis, de quo præcipuè agimus in præſenti, diuiditur prima diuiſione in categorematicum, & ſyncategorematicum. Categorematicus idem valet, ac ſignificatiuus, & eſt ille, qui aliquid per ſe ſignificat, ſeu qui in propoſitione eſt integrum ſubiectum, aut prædicatum: vt *Homo*, *Leo*, &c. Syncategorematicus, ideſt conſignificatiuus, eſt ille, qui per ſe ſeparatus non ſignificat aliquid; iunctus tamen categorematico facit illum aliter ſignificare: vt *omnis*, *nullus*, *aliquis*, *vterque*, & ſimiles: propter quod dicitur conſignificatiuus. Appellatur etiam modus ſubiecti, vel prædicati: quia per ſe non poteſt eſſe ſubiectum, aut prædicatum ſed tantum illa modificare. Qua de cauſa ſolet frequenter dici, terminum categorematicum ſignificare aliquid, ſyncategorematicum verò, aliqualiter: propter quod etiam iſte, comparatur optimè litteris conſonantibus, quæ licet per ſe non ſonent; iunctæ tamen vocalibus faciunt illas aliter, & aliter ſonare. Ex quo tandem fit terminum ſyncategorematicum non eſſe ſimpliciter terminum, ſed tantùm ſecundum quid, & ea conſequenti prædictam diuiſionem eſſe analogam.

His ſolet etiam addi terminus mixtus, qui ſcilicet virtualiter includit duas voces, quarum altera eſt terminus categorematicus, altera verò ſyncategorematicus, vt nemo, id eſt nullus homo. De termino autem ſyncategorematico qui ſolet appellari ſignum, infrà cap. 4 agemus.

Deinde, terminus categorematicus diuiditur in incomplexum, & complexum. Incomplexus eſt cuius nulla pars ſeparata ſignificat, vt Homo, Leo, & omnes voces ſimplices. Complexus verò eſt, cuius partes ſeparatæ ſignificant iuxta ſignificationem totius, vt Homo albus. Per quod excluditur à ratione termini complexi ille cuius partes ſeparatæ aliter ſignificant, quàm in toto, vt Dominus, Sacerdos, & alij ſimiles. Ex quibus complexus ſimpliciter eſt terminus; complexus namque cum includat plures voces, & conſequenter ſit oratio, ſecundùm quid tantùm poteſt eſſe terminus. Ac proinde hæc etiam diuiſio eſt analoga.

Rurſus, terminus incomplexus eſt triplex. Alius vniuocus, qui ſcilicet ſignificat plura in aliqua vna ratione omninò conuenientia, vt homo, & animal. Alius æquiuocus, qui ſcilicet ſignificat plura, nullo modo conuenientia, ſecundùm quod per nomen ſignificantur, vt canis reſpectu latrabilis, marini, & cœleſtis, quibus prout ſic nihil eſt commune præter nomen. Alius analogus qui ſcilicet ſignificat plura, neque omninò conuenientia, neque omninò diſconuenientia, ſed medio modo, nempè quodammodo inter ſe ſimilia, vt ſanum reſpectu animalis, vrinæ, & Medicinæ: quia ſicut animal dicitur ſanum: quia habet in ſe ſanitatem, ita vrina quodammodo dicitur ſana, quia indicat ſanitatem animalis: & medicina etiam, quia illam cauſat.

Vbi obſeruanda eſt regula pro analogis, & æquiuocis, quòd ſcilicet terminus analogus, ſi per aliquam particulam determinetur, & reſtringatur ad vnum ſuorum ſignificatorum, poteſt fieri vniuocus, vt ſi cani, qui eſt terminus æquiuocus, addamus latrabilis, fit vniuocus ad omnes canes latrabiles. Similiter ſi homini, qui eſt terminus analogus ad viuum, & pictum, addatur viuus, fit terminus vniuocus, & idem eſt de aliis.

CAPVT IV.

De aliis diuiſionibus Termini vocalis.

Secundò diuiditur terminus vocalis in communem, & ſingularem. Terminus communis eſt, qui ſignificat plura diuiſim: vnde terminus collectiuus, qua ratione eſt terminus collectiuus, vt populus, ciuitas, gens: non poteſt eſſe terminus communis: quia non ſignificat quemlibet hominem ſeorſim, & diuiſim, ſed omnes ſimul. Diximus: *Qua ratione eſt Terminus collectiuus*: quia ſi populus conſideretur, vt abſtrahit ab hoc, vel illo populo, verè eſt terminus communis (& idem eſt de aliis,) quia diuiſim ſignificat hunc, vel illum populum, ſicut homo in communi diuiſim ſignificat hunc, vel illum hominem. Hac tamen ratione populus, & alij ſimiles termini non ſunt collectiui, vt de ſe patet.

Subdiuiditur autem terminus communis in tranſcendentem, & non tranſcendentem, iſte eſt qui de aliquibus prædicatur, vt homo animal; ille verò qui in omnibus rebus inuenitur, & ideò dicitur tranſcendens, id eſt ſupra omnia aſcendens, & etiam vltimas differentias penetrans. Sub quo ſex communiter enumerantur, ſcilicet ens, res, verum, bonum, aliquid, vnum.

Terminus ſingularis eſt, qui tantùm ſignificat vnum, vt Petrus, aut plura coniuncta, vt Granata. Et eſt quadruplex ſcilicet determinatus, nempè qui vnum determinatè ſignificat, vt Petrus. Demonſtratiuus, qui ſcilicet ſigno demonſtratiuo afficitur, vt hic homo. Ex ſuppoſitione, qui ſcilicet quamuis poſſet plura ſignificare, tamen ſuppoſitione facta, vnum tantùm ſignificat. Quomodo, *Filius Mariæ Virginis*, ſignificat Chriſtum. Et vagus, qui ſcilicet ſignificat vnum, ſed non determinando, an ſit hoc, vel illud, vt quidam homo.

Tertiò, diuiditur terminus vocalis in concretum, & abſtractum. Concretus eſt, qui ſignificat formam concernendo ſubiectum, vt album, quod ſignificat albedinem in ſubiecto, & homo, qui ſignificat humanitatem in ſuppoſito. Abſtractus eſt, qui tantùm ſignificat formam, vt albedo, & humanitas.

Quarta diuiſio eſt in abſolutum, & connotatiuum. Abſolutus idem eſt quod apud Grammaticus nomen ſubſtantiuum, & eſt ille, qui ſignificat per modum per ſe ſtantis. Connotatiuus idem valet ac nomen adiectiuum, & eſt ille, qui ſignificat per modum alteri adiacentis.

Quintò, diuiditur in terminum finitum, & infinitum. Terminus infinitus eſt, qui afficitur negatione infinitante, vt non homo. Finitus verò eſt, qui ſimili negatione caret. Pro quo ſciendum eſt duplicem eſſe negationem: aliam, quæ tantùm afficit terminum; & dicitur infinitans: quia reddit terminum infinitum, vt non homo: & aliam quæ afficit copulam, vt lapis non eſt homo: & dicitur negatio negans, ſempérque efficit propoſitionem negatiuam. quia iuxta commune proloquium, negatio hæc eſt malignantis naturæ, & quidquid poſt ſe inuenit, deſtruit, ac eius oppoſitum reddit.

Dices Ariſtot. 1. Periher. cap. 3. excluſiſſe voces infinitas à ratione nominis: ergò multò magis debent excludi à ratione termini, ſiquidem omnis terminus vocalis eſt nomen, vt ſuprà vidimus. Reſpondetur, Ibi Ariſtot. tantùm appellare nomina, eas voces, quæ poſſunt deſeruire ad propoſitionem ſcientificam, quales non ſunt termini infiniti, vt patet: nos autem

in

in præsenti loquimur vniuersaliter de quibuscunque terminis, vt cognoscamus, qui eorum apti sint ad propositionem scientificam; qui verò ab illa rejiciantur. Et in hac lata acceptione voces infinitas vocamus terminos.

Sed contra: quia pari ratione posset affirmari voces non significatiuas esse terminos: siquidem vtcumque potest fieri ex illis propositio, etiamsi non possint deseruire scientiis. Respon. negando sequelam: Dialecticus enim tractat de vocibus in ordine ad rectam rerum cognitionem: & ideò tantùm voces significatiuæ earumdem rerum possunt pertinere ad considerationem dialecticam, à qua proinde meritò rejiciuntur voces nihil significantes. Vnde etiam fit ipsas verè non esse terminos, nisi fortè velis eas sic appellare, propter quandam remotam, & imperfectissimam similitudinem: hoc enim parum interest, dum asseratur materialiter tantùm illas esse terminos vt patet, quando dicitur, *Blitiri non est scindapsus*, & sic de aliis.

Sexta diuisio est in terminum primæ, & secundæ intentionis. Terminus primæ intentionis est, qui significat rem secundum id quod habet à parte rei, vt homo, & equus. Terminus verò secundæ intentionis est, qui significat rem secundùm id, quod habet ex consideratione intellectus, vt genus species, & similes.

His explicatis restat comparare terminos inter se, & ita loquendo de illis in plurali, sunt in duplici differentia, alij dicuntur impertinentes: alij verò pertinentes. Impertinentes sunt, quorum vnus, neque infert alterum, neque repugnat illi, vt album, & dulce. Pertinentes verò sunt, quorum vnus, vel infert alterum, vt homo, & animal; vel repugnat illi, vt homo, & equus. Primo modo appellantur pertinentes sequela, secundo verò dicuntur pertinentes repugnantia.

Rursus pertinentes sequela alij sunt conuertibiles, quorum scilicet vnus infert alium, & infertur ab illo, vt homo, & rationale. Alij sunt conuertibiles, quorum scilicet vnus infert alium, non tamen infertur ab illo, vt homo, & animal.

Pertinentes repugnantia, alij sunt, qui quamuis sint omninò diuersi; tamen non sunt propriè oppositi, vt homo, & equus: & hi vulgò appellantur disparati. Alij verò sunt propriè oppositi, nempè qui habent inter se aliquam veram oppositionem. Cum autem oppositio sit quadruplex, vt dicemus in postprædicamentis, inde est huiusmodi terminos esse in quadruplici differentia. Alij opponuntur contrariè, vt calor, & frigus Alij contradictoriè, vt homo, & non homo. Alij priuatiuè, vt visus, & cæcitas. Et alij priuatiuè, vt Pater, & filius.

C A P V T V.

De Suppositione.

AD eum modum, quo terminus sortitur essentiam, habet etiam suas proprietates, quæ talem essentiam, consequuntur. Sicut enim ex essentia hominis oriuntur admiratio, risibilitas & aliæ passiones, sic ex eo quod termini sint voces significatiuæ componentes propositionem, in quo consistit eorum essentia, oritur, quòd hoc, vel illo modo supponant, amplientur, restringantur, &c. quæ consequenter sunt proprietates, seu passiones terminorum. Quare cognita iam essentia, & multiplicitate terminorum, restat eorum proprietates inuestigare, quæ sunt suppositio, ampliatio, restrictio, alienatio, diminutio, & appellatio: sic enim terminorum tractatus manebit absolutus.

Suppositio ergò, quæ primum locum obtinet inter has proprietates: *Est positio, seu vsus termini alicuius*, vel vt alij dicunt, *Est acceptio termini pro se, vel pro suo significato.* Congruentior tamen est prima definitio: nam hæc secunda potius accedit ad diuisionem, cum ibi pro differentia ponantur membra diuidentia suppositionis, quod quantum fieri possit vitandum est in definitionibus.

Diuiditur autem suppositio in materialem, & formalem. Materialis est positio termini loco sui ipsius, vt in hac propositione, homo est nomen, ly, *homo*, supponit pro ipsa voce; non verò pro re significata: & dicitur materialis: quia tunc voces non exercent officium signi, sed materialiter se habent in propositione. Suppositio formalis est positio termini loco rei significatæ: nam vt dixit Arist. 1. Elenchor. cap. 1. *Cum non liceat res ipsas in differendo afferre, nominibus vice rerum vtimur*: Hunc ergò vsum, quo nominibus vtimur loco rerum significatarum, appellamus suppositionem formalem: & dicitur talis: quia voces tunc sumuntur formaliter, vt signa.

Porrò suppositio formalis, alia est propria, alia impropria, seu Metaphorica, sicut de significatione diximus sup. cap. 1. Deinde, propria est duplex, alia simplex, & alia realis, seu personalis. Suppositio simplex est positio termini, pro suo immediato, & primo significato tantùm: quod contingit quando subiectum est terminus primæ intentionis, prædicatum verò secundæ, vt homo est species; ly enim *homo*, non supponit pro Petro, vel Paulo, aliàs suppositio esset falsa, sed tantùm pro natura humana in communi, quæ est primum, & immediatum significatum illius vocis. Hoc autem non solùm contingit in terminis communibus; sed etiam in terminis singularibus, vt cum dicitur Petrus est indiuiduum; ly enim, *Petrus*, tantùm supponit pro immediato significato, nempè pro hoc indiuiduo; non verò pro natura humana in communi, quæ est significatum remotum. Atque ita sicut propter suppositionem simplicem, hæc non est bona consequentia, homo est species; ergò Petrus est species: sic propter eandem suppositionem non valet è contra, Petrus est indiuiduum: ergo homo est indiuiduum.

Suppositio realis, seu personalis est positio termini, non solùm pro primo, & immediato, sed etiam pro secundo, & remoto significato, vt in his propositionibus, homo est animal, vel homo disputat: vbi ly *homo*, non tantùm supponit pro natura humana, sed etiam pro indiuiduis eius. Qui etiam modus suppositionis, non solùm inuenitur in terminis communibus, vt patet in exemplis positis (& tunc dicitur suppositio realis communis) sed etiam in terminis singularibus, vt cùm dicitur Petrus studet: tunc enim Petrus supponit non solùm pro immediato, sed etiam pro remoto significato, scilicet natura humana, & ita valet, Petrus studet: ergò homo studet. Quæ suppositio appellatur realis discreta.

Prætereà suppositio realis est duplex, alia accidentalis, alia naturalis. Accidentalis est positio termini pro re existente, secundum tempus importatum per copulam, vel secundum exigentiam prædicati, vt cum dicitur homo est disputans, ly *homo* ratione copulæ supponit pro hominibus præsentibus, & ratione prædicati supponit pro viris: nam disputare non conuenit fœminis. Quæ suppositio accidit, quando propositio est in materia contingenti. Suppositio naturalis est positio termini pro omnibus suis significatis, tam existentibus, quàm non existentibus: quod contingit, quando propositio est in materia naturali; tunc enim illa copula *est*, non importat tempus præsens, sed vnionem quandam perpetuam inter prædicatum, & subiectum, & ideò tales propositiones dicuntur

absolui

absoloi à tempore: quia non vniunt eatrema pro aliquo determinato tempore, sed semper propositio est vera, quamuis extrema in rerum natura non eaistant.

Rorsus suppositio communis est qoadruplex. Prima dicitur distributiua, & contingit, quandò terminus accipitur pro omnibus suis significatis seorsim, & copulatiuè sumptis, ita scilicet, vt prædicatum de omnibus illis in propositione copulatiua verificetur verbi gratia in propositione bomo est animal, ly, *homo* supponit distributiuè; quia supponit pro hoc, & in illo homine seorsim, & copulatiuè, atque ita verum est dicere hic homo est animal, & hic homo est animal, &c.

Secunda appellatur copulatiua, & est acceptio termini pro omnibus suis significatis non seorsim, sed simul, & collectiuè sumptis, vt in hac propositione omnes Apostoli Dei sunt duodecim, ly, *Apostoli*, non supponit pro his, vel illis Apostolis seorsim sumptis, sed pro omnibus collectiuè, non enim valet; omnes Apostoli sunt duodecim: ergo Petrus & Paulus sunt duodecim: benè tamen valet: ergo isti, & isti, simul sumpti sunt duodecim.

Tertia est suppositio determinata quando scilicet terminus accipitur pro omnibus suis significatis somptis seorsim, & disiunctiuè, vt aliquis homo est albus; non enim licet inferre in propositione copulatiua: ergo hic bomo est albus & hic homo est albus, sed solùm in propositione disiunctiua: ergo hic homo, vel hic humo est albus.

Quarta tandem appellatur suppositio confusa, & contingit quando terminus accipitur pro omnibus significatis simul, & disiunctim: id est, quando ita terminus sub disiunctione sumitur pro hoc, vel illo significato (in quo differt hæc suppositio à distributiua,) vt non determinatè supponat pro aliquo (in quo etiam distinguitur à determinata,) sed confusè pro omnibus simul, sub disiunctione tamen sumptis, vt dictum est: v. g. in hac propositione, oculus requiritur ad videndum, ly, *oculus*, non supponit determinatè pro vno oculo, sicut si diceremus aliquis oculus requiritur ad videndum: nec similiter supponit distributiuè pro omnibus seorsim, & copulatiuè: nō enim valet, ergo iste oculus requiritur: sed supponit cum quadam confusione, pro omnibus simul, sub disiunctione tamen, & sic bene valet: ergo iste vel ille oculus requiritur ad videndum.

Denique suppositio distributiua est duplex. Alia pro singulis generum, quæ etiam solet appellari completa, & est acceptio termini, non solum pro omnibus speciebus, sed etiam pro omnibus indiuiduis earum, vt in hac propositione, omne animal est viuens, quæ facit hunc sensum, hoc animal, & hoc animal, & hic homo, & hic bomo est viuens. Alia est pro generibus singulorum, solétque appellari incompleta, & est acceptio termini pro omnibus speciebus, non tamen pro omnibus indiuiduis earum, vt in hac propositione, omne animal fuit in arca Noë: reddit enim hunc sensum, ex omnibus speciebus animalis aliquod animal fuit in arca Noë.

His explicatis quia terminòrum suppositio maximè variatur ex admistione signorum, quæ supra diximus esse terminos syncategorematicos, oportet illa explicare: priusquam regulas statuamus ad suppositiones cognoscendas. Signa ergò sunt in triplici differentia. Quædam purè vniuersalia, vt *omnis, nullus*. Quædam purè particularia, vt *aliquis, quidam*. Et alia mixta ex particulari, & vniuersali, vt *vterque*, id est aliquorum duorum omnia; *neuter*, id est aliquorum duorum nullus: *alter*, id est omnium duorum aliquis: atque etiam termini numerales, vt *bis, tria*, &c. Quæ omnia sunt signa mixta ex vniuersali, & particulari, sicut *semper aliquando*, & similia, miscentur ex categorematico, & syncategorematico.

Hoc igitur sopposito: quando terminos nullo afficitur signo, & propositio est in materia contingenti, supponit determinatè, si autem propositio fuerit in materia naturali aut remota, supponit distributiuè, quia vt infra constabit, propositio indefinita in materia contingenti æquiualet particulari, in materia verò naturali, & remota æquiualet vniuersali. Quando verò terminus afficitur aliquo signo, ad cognoscendum quo modo supponat sequentes regulæ sunt obseruandæ.

Prima pro signis vniuersalibus. Signum vniuersale affirmatiuum distribuit terminos proximos, & confundit remotos, hoc est, subiectum facit supponere distributiuè, prædicatum verò confusè, vt in hac propositione, *Omnis homo est animal*, vbi homo supponit distributiuè, animal verò confusè, (Excipitur suppositio copulata, quæ non variatur ratione signi vniuersalis, vt omnes Apostoli sunt duodecim, vbi ly, *Apostoli*; non supponit distributiuè, sed copulatè,) si verò signum fuerit vniuersale negatiuum, distibuit terminos, tam proximos, quàm remotos, scilicet prædicatum, & subiectum, vt in hac *nullus homo est equus*, vbi homo, & equus supponunt distributiuè.

Secunda regula pro signis particularibus. Signum particulare affirmatiuum facit terminum proximum supponere determinatè; remotum verò intactum relinquit: vt *aliquis homo est animal*, vbi homo supponit determinatè, animal verò ac si nullum esset signum: si verò signum fuerit particulare negatiuum, terminum quidem proximum determinat, remotum verò distribuit ratione negationis. vt *aliquis homo non est albus*.

Tertia regula pro signis mixtis ex vniuersali, & particulari. Hæc signa partim distribount, & partim determinant terminos immediatos: verbi gratia, *alter*, binarium distribuit, & disiungit, quando enim dicitur, alter oculus est dexter, sensus est: omnium duorum iste, vel ille est dexter Similiter *vterque* binarium quasi determinat, & copulatiuè distribuit pro hoc, & illo: nam cum dicitur, vterque pes est claudus, sensus est: aliquorum duorum pedem iste, & iste est claudus. Vbi, obseruandum est, quòd quia aliqua ex his signis magis accedunt ad purè vniuersalia, vt *vterque* & *neuter*, alia verò propinquiora sunt purè particularibus: ideo cum proportione dicendum est, quòd in prioribus magis cernitur suppositio distributiua; in posterioribus verò determinata.

Quarta regula pro mistis ex termino categorematico, & syncategorematico, est, idem de illis iudicandum esse, ac si categorema, & syncategorema forent disiuncta. Et ideò quando signum, quod includit terminos mixtos, est vniuersale affirmatiuum, vt *semper*, id est, omni tempore, distribuit terminum categorematicum, cui coniungitur scilicet tempus: alios verò confundit, vt si dicas, *semper homo disputat*, ibi tempus distribuitur, homo verò, & alij termini confunduntur: quando autem signum est vniuersale negatiuum, vt *nunquam*, distribuit tam categorema, cum quo iungitur, quàm alios terminos, vt si dicas: *nunquam homo disputat*. Et idem seruata proportione dicendum est de aliis.

Quinta, & vltima regula est, quod quilibet terminus, cui applicatur actio verbi, confunditur, vt cum quis dicit, *bis cantaui Missam*, ibi *Missa* confunditur: quia confusus remanet sensus, an cantarit duas

Missas

Missas, vel bis cantarit eandem. Et hæc signa appellantur specialis confusionis.

Tandem duo alia obseruanda sunt. Primum est has regulas intelligendas esse, tam respectu terminorum, qui ponuntur in recto, quàm eorum qui ponuntur in obliquo. Vnde in hac propositione: *Aliquis equus hominis currit*, ly, *hominis*, supponit determinatè, sicut equus. Similiter in hac. *Omnis equus hominis currit*, ly, *hominis*, supponit distributiuè.

Secundum est, quòd si plura signa afficiant eundem terminum attendatur signum æquipollens, & quo modo istud fecerit terminum supponere eodem modo efficient alia duo: verbi gratia, in hac propositione, *Non omnis homo est animal*: quia *non omnis*, valet idem ac *Aliquis non*, ideò talis propositio æquiualet huic, *Aliquis homo non est animal*, ac proinde in illa homo supponit determinatè, animal verò distributiuè iuxta secundam regulam. Si verò quodlibet signum afficit suum terminum, in eo exercet proprium officium, & consequenter impedit aliud, vt in hac propositione: *Nullus equus est aliquis lapis*, ly, *equus*, supponit distributiuè, & *lapis* determinatiuè: quia licet illud signum negatiuum, *nullus*, habeat vim distribuendi terminum remotum, iuxta primam regulam, impeditur tamen à signo secundo, quod afficit ipsum prædicatum, & sic non exercet suum officium respectu illius. Hæc autem omnia sunt valde notanda pro dicendis: nam ex varietate suppositionis oriuntur omnes ferè defectus argumentationum, vt infrà videbimus.

CAPVT VI.

De ampliatione, restrictione, alienatione, & diminutione.

AMpliatio est *Extensio termini à minori ad maiorem suppositionem*, vt in hac propositione, Petrus currit, ly *Petrus*, non solùm supponit pro tempore futuro, sed ampliatur ad præsens: quia reddit hunc sensum, qui est, vel erit, curret. Duplex autem est ampliatio; alia temporum; quando scilicet suppositio termini extenditur ad varias differentias temporis, quæ apud Logicos sunt quinque, nempè præteritum, præsens, futurum, possibile, & imaginarium, vt in hac propositione, *auarus expetit pecunias*, pecuniæ ampliantur ad omnes differentias temporis: quia reddit hunc sensum: auarus expetit pecunias, quæ sunt vel fuerunt, vel erunt, vel sunt possibiles, vel imaginariæ. Alia est ampliatio temporum, & suppositorum, quando scilicet suppositio termini extenditur, non solùm ad differentias temporis, sed etiam ad plura subiecta; vt in hac propositione, *Iusti in perpetuum viuent*, ly, *iusti*, non solùm ampliantur ad tempus præsens, & futurum ratione illius verbi de futuro, sed etiam ad homines præsentes, & futuros. Et hæc ampliatio conuenit terminis communibus, prima verò singularibus.

Restrictio (quæ ampliationi opponitur) est *coarctatio termini à maiori ad minorem suppositionem*. Fit autem quatuor modis. *Primò*, per copulam implicationis, vt, homo qui est iustus, diligit Deum; vbi ly *homo* restringitur ad solos iustos. *Secundò* per applicationem substantiui inferioris, vt animal homo disputat. *Tertiò* per positionem adiectiui ex parte eiusdem extremi, vt homo albus disgregat visum. Et *Quartò* per additionem casus obliqui; vt doctrina D. Th. præstantior est aliis.

Alienatio *Est translatio termini à propria, ad impropriam significationem*: vt in hac propositione, *Vicit leo de tribu Iuda*, vbi *leo* transfertur à propria significatione, ad significandum Christum Dominum.

Tandem diminutio est *Detractio partis suppositionis*: vt quando dicitur, *Æthyops est albus secundum dentes*, ly *albus* non supponit pro toto homine, sed pro quadam eius parte, scilicet dentibus; & hoc solet appellari, *dictum secundùm quid*. Si autem contingat terminum detrahi à tota significatione, tunc dicitur remotio: vt si diceremus, homo irrationalis est brutum. Plura circa hæc possent annotari, quæ tractant aliqui, sed vt faciliora, & solo naturalis rationis ductu nota prætermittenda sunt.

CAPVT VLTIMVM.

De Appellatione.

APpellatio est *Applicatio significati formalis, vnius termini ad significatum alterius*. Pro cuius intelligentia notandum est, in termino concreto duplex significatum reperiri: alterum formale, & est ipsa forma, quam concretum significat; vt humanitas, & albedo sunt significata formalia hominis, & albi: alterum verò materiale, & est subiectum, seu suppositum, quod concernit nomen concretum, vt corpus est significatum materiale albi; & persona est significa-significatum materiale hominis. Appellare ergò erit applicare significatum formale vnius termini ad significatum: siue materiale, siue formale alterius, & propterea terminus qui applicatur, dicitur appellans; ille verò cui applicatur dicitur appellatus.

Hinc sequitur primò; terminum appellantem debere esse connotatiuum, vt possit applicari alteri: nam vt diximus suprà cap. 4. de ratione huius termini est significare per modum alterius adiacentis. Terminus verò appellatus non necessariò est connotatiuus, sed sufficit esse categorematicum.

Secundò, etiam sequitur appellationem esse duplicem, aliam materialem, nempè quando applicatur significatum formale vnius termini supra significatum materiale alterius: vt in hac propositione: *Petrus Logicus est magnus*, vbi magnitudo non applicatur Petro ratione Logicæ, sed ratione corporis: & aliam formalem, quando scilicet applicatur significatum formale vnius supra significatum formale alterius: vt si dicas, *Petrus est Logicus magnus*: ibi enim magnitudo non appellat supra Petrum ratione corporis, sed ratione Logicæ.

Hoc supposito: pro appellationibus cognoscendis aliquæ regulæ obseruandæ sunt. Prima quando subiectum est terminus concretus; prædicatum verò connotatiuus; connotatiuus applicat suum formale significatum supra materiale absoluti. Hac de causa, ista propositio est falsa, *Christus est factus*: quia illud participium appellat suprà propositum Christi Domini, quod est Verbum Diuinum, cui repugnat fieri. Et eadem ratione, hæc est vera, *Christus est æternus*; iuxta illud Pauli ad Hebr. vlt. *Christus heri, & hodie, ipse, & in sæcula*.

Dices: in hac propositione, *album est disgregatiuum visus*, prædicatum appellat supra formale albi, nempè albedinem, & non tantùm supra corpus: ergò falsa est regula adducta. Respondetur negando antecedens: nam sensus propositionis est, quòd habens albedinem disgregat visum: & ex vi sermonis non curat propositio, an id proueniat ratione albedinis, vel aliunde.

Secunda regula: quando ex parte subiecti sunt nomen absolutum, & connotatiuum; & ex parte prædicati

cati est aliud connotatiuum: istud appellat supra absolutum, seu substantiuum, quod est à parte subiecti: vt in hac propositione, *Petrus Logicus est magnus*, ibi magnitudo tantùm appellat suprà Petrum, & non suprà Logicum. Si verò à parte subiecti sit tantùm substantiuum, & à parte prædicati duo adiectiua, seu connotatiua, tunc vnum adiectiuum appellat supra aliud, vt in hac propositione, *Petrus est Logicus magnus*.

Tertia regula: verba significantia aliquem actum, siue internum, siue externum, aplicat suam actionem supra significatum formale termini, cui iunguntur, & non supra materiale, vt cum dicis, vidi Papam, vel facio calceum, sensus est te vidisse Papam, dum erat Papa; & efficere formam calcei, non verò eius materiam.

Quarta regula: nomina numeralia primitiua, vt *duo, tres, quatuor*, &c. quando applicantur terminis substantiuis, non solùm appellant supra significatum materiale, sed etiam supra formale: & ideò vtrumque multiplicant, vt si dicas, *video tres homines*: sensus est, video tria supposita habentia tres humanitates. Si verò talia nomina applicentur terminis adiectiuis, solùm appellant supra significatum materiale eorum, & illum tantùm multiplicant: non verò significatum formale, vt cùm dicis, *vidi duo alba*, & sensus est vidisse duo subiecta habentia albedinem: essétque propositio vera etiamsi per impossibile vna albedo esset in vtroque.

Propter hanc regulam ista propositio est hæretica: *In diuinis sunt tres Dij*: quia reddit hunc sensum, in diuinis sunt tria supposita habentia tres Deitates, quod est contra fidem. Istæ verò sunt veræ & Catholicæ: *In diuinis sunt tres diuini, tres omnipotentes, tres sapientes, tres æterni, &c.* si hæc omnia sumantur adiectiuè: quia sensus est, in diuinis sunt tria supposita habentia Deitatem, omnipotentiam, æternitatem, &c. Non verò si sumantur substantiuè, quo sensu loquitur Athanasius in Symbolo. Videatur D. Thom. prima parte, quæstione 39. articulo 3. Caietanus ibidem.

Propter eandem etiam regulam, si vna persona diuina assumeret plures humanitates, non dicerentur plures homines, sicut neque è contra, si plures personæ assumerent eandem humanitatem: possent tamen tunc dici plures humani, si verò plures Personæ assumerent plures naturas, verè dicerent plures homines: quia tunc multiplicaretur tam significatum materiale, quàm formale, quod requiritur ad multiplicationem termini substantiui, vt explicatum est. Videatur D. Thom. 3. part. q. 3. art. 6. & 7.

In fine huius capitis notandum est, quòd consequentia redditur mala, si varietur appellatio, hoc est, si transit de formali ad materialem, & ideo non sequitur: calceus est corium, fit calceus, ergo fit corium. Quod etiam in aliis proprietatibus terminorum contingit, vt consideranti patebit, & constabit amplius ex dicendis.

LIBER II.

DE PROPOSITIONE, & Passionibus eius.

COGNITIS vocibus simplicibus, quæ ad primam operationem intellectus dirigendam pertinent: transeundum est ad propositiones, quæ ex illis componuntur, & secundæ operationi de-

seruiunt. Cùm autem oratio si quid superius ad propositionem, vt postea constabit, & hæc coalescat ex nomine, & verbo, ideò de his tribus, antequam ad ipsam accedamus, aliqua prælibanda sunt.

CAPVT PRIMVM.

De Nomine, & Verbo.

PLures partes orationis considerant Grammatici, & Rhetores, quia ad congruitatem, & ornatum illius sunt omnes necessariæ. Dialecticus verò, cùm solum intendat verum à falso secernere, duas tantùm considerat, quæ propositioni deseruiunt, scilicet *nomen*, & *verbum*: de quibus Arist. lib. 1. Periherm. antequam de propositione ageret, disputauit. Quamuis autem explicatum sit à nobis, in quo differant terminus, & nomen; huius tamen ampliorem notitiam oportet tradere, vt ita, in quo à verbo differat, cognoscamus.

Nomen ergo ex Arist. ibidem cap. 1. est *vox significatiua ad placitum, sine tempore cuius nulla pars separata significat finita, & recta*. Dicitur, *vox significatiua*, vt excludantur non significatiuæ: *ad placitum*: vt excludantur signa naturalia: *sine tempore*; vt excludatur verbum, cuius proprium est significare cum tempore, vt postea explicabimus: *cuius nulla pars, &c.* vt excludatur oratio: *finita*, vt excludatur nomen infinitum, & tandem additur, *recta*, vt excludantur casus obliqui. Ex quo constat Aristot. in præsenti definiuisse nomen, in strictissima significatione, in quantum scilicet potest deseruire propositioni scientificæ, vt supra notabamus. Propter quod excludit à ratione nominis propriè dicti terminos complexos, infinitos, syncategorematicos, & obliquos, qui omnes, sicut secundùm quid tantùm appellantur termini, ita etiam secundum quid tantùm possunt dici nomina.

Verbum etiam ex eodem Arist. c. 2. est *vox significatiua ad placitum, cum tempore, cuius nulla pars separata significat, finita, & recta: & est semper eorum, quæ de altero dicuntur, nota*. Priores particulæ scilicet, *vox significatiua ad placitum, cuius nulla pars separata significat* ex dictis notæ sunt, vt autem intelligatur, quæ sequitur, scilicet *cum tempore*: obseruandum est non esse idem *significare tempus, connotare tempus*, & *significare cum tempore*. Illud ergo dicitur significare tempus, quod impositum est ad significandum tempus, vel aliquam partem eius: vt *annus, dies, tempus, &c.* Illud verò dicitur connotare tempus, quod significat aliquid inferens, & concernens aliquod tempus, ex eo quod determinato tempore fieri soleat, vt *Cœna, prandium*, & similia. Illud autem dicitur significare cum tempore quod significat quasi in actu exercito, aliquam actionem vel passionem, quæ fiunt in tempore, prout in illo fiunt: vt *currit, vincit, &c.* Primum, & secundum conueniunt nomini, tertium verò soli verbo, & participio: & ita per illam particulam, *cum tempore*, differt verbum à nomine: per vltimam verò, scilicet, *est eorum, quæ de altero dicuntur, nota*, differt à participio, quod licet significet cum tempore: nunquam tamen potest esse copula propositionis, seu vnio, & nota extremorum, quæ in illa coniunguntur.

Additur etiam in definitione, *finita*, vt excludantur verba infinita, *non currit*, & similia: nam vt rectè, ait Aristot. ibidem, tàm nomina, quàm verba infinita non habent determinatam significationem, vtpote quæ tam enti, quàm non enti possunt conuenire. Tandem additur, *recta* vt excludantur alia tempora, modi, præter præsens indicatiui, cùm enim ibi Arist. loqua-

tur de verbo, quod per se potest enuntiare veritatem independenter ab alio; ideo solum præsens indicatiui modi appellat verbum; quia alia tempora dependenter ab illo enuntiant veritatem: inde enim hæc propositio de præterito *homo cucurrit*, est vera, quia aliquando de præsenti fuit vera; & idem est de futuro, vt de se patet.

CAPVT II.

De Oratione.

ORatio ex Aristot. vbi supra cap. 4. est *vox significatiua ad placitum cuius, aliqua pars separata significat*, vt homo albus. Dicitur, *vox significatiua adplacitum*, abstrahendo ab hoc, quòd sit vna vel plures & in hac particula conuenit oratio cum nomine, & verbo: differt verò ab illis per aliam subsequentem: scilicet, *cuius aliqua pars separata significat*. Vbi notandum est cum D. Th. super hunc locum lectione sexta, quòd *significare*, sumitur hic ab Aristotele in rigore, vt scilicet ennuncit in termino categorematico, & distinguitur à *consignificare*, quod est proprium syncategorematici: idque declarauit translatio antiqua dum vertit, *Oratio est vox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est.* Quo fit vt ad rationem orationis sufficiat vnam eius partem esse terminum categorematicum: ac proinde hæ sunt veræ orationes, *omnis homo, nullus equus, &c.* iuxta quod intelligendum est, quod suprà in præambulis diximus, scilicet orationem esse plures voces diuersa significantes: non enim est sensus quamlibet debere propriè significare; sed sufficit, si vna significet, & alia consignificet, vt explicatum est.

Diuiditur oratio ab Aristotele ibid. in enuntiatiuam, & non enuntiatiuam. Enuntiatiua est illa, quæ aliquid affirmat, vel negat, & hæc, nomine incomplexo appellatur propositio, quæ semper fit per verbum indicatiui modi: vt cùm dicitur, *Homo est animal*. Non enuntiatiua est illa, quæ nihil affirmat, vel negat: sub qua comprehenduntur omnes orationes, in quibus non reperitur veritas, vel falsitas: siue illæ sint imperfectæ, vt communiter appellant Doctores eas, quæ non generant perfectum sensum, nec reliquunt animum audientis quietum vt homo albus, & orationes subiunctiui, & infinitiui modi; siue sint orationes perfectæ intra limites non enuntiatiuarum, quales sunt eæ, quæ generant perfectum sensum, & relinquunt animum audientis quietum: cùm tamen nihil enuntient, vt sunt orationes imperatiui, & optatiui modi.

Sub oratione etiam non enuntiatiua comprehenduntur tres modi sciendi, suprà explicati: nam quamuis duo priores possunt appellari orationes imperfectæ, eo quòd secundum se, & præcisis alijs non relinquant animum audientis quietum, tertius verò sit oratio perfecta, cùm generet perfectum sensum: omnes tamen conueniunt in hoc, quod est esse orationes non enuntiatiuas; cùm in eis nulla reperiatur veritas, vel falsitas. Quod quidem de definitione testatur expressè Arist. vbi sup. cap. 5. dicens. *Etenim hominis definitio, nisi est, aut erat, erit, aut eiusmodi quidquam addatur, nondum est oratio enuntiatiua.* De diuisione etiam idem constat: nam omne diuisum intraret diuisionem, essetque simul ignotum, & pars modi sciendi, quod est absurdum. Et tandem de argumentatione (de qua tamen poterat esse difficultas, eo quod componatur ex propositionibus) idem dicendum est, nimirum ipsam formaliter, vt est ratiocinatio, & discursus, non esse orationem enuntiatiuam, cùm in discursu non sit veritas, vel falsitas: cuius signum est consequentiam propriè loquendo non dici veram, vel falsam; sed bonam, aut malam.

Dices: plures orationes imperfectæ sunt termini complexi; quomodo ergo fieri potest vt idem sit sub genere termini, & orationis; si terminus, & oratio non sunt inter se subordinata: ex eo enim quòd planta, & animal sunt genera non subordinata, repugnat aliquid simul contineri sub vtroque. Quod autem terminus, & oratio sint genera non subordinata, manifestum est: nam vel terminus continetur sub oratione, vel oratio sub termino: non primum: quia tam omnis terminus esset oratio, quod constat esse falsum: neque secundum: quia iam terminus contineret sub se orationem, & consequenter propositionem; ac proinde prædicaretur de illis, quod est absurdum, ergo idem non potest esse simul terminus, & oratio.

Valdè torquent aliqui hoc argumento: sed certè non habet vim si intentiones istæ rectè perpendantur. Respondetur ergo concedendo terminum non esse genus respectu orationis neque è contra vt per se patet, & conuincit argumentum: inde tamen solum sequitur eandem rem non posse essentialiter contineri sub vtroque; neque amplius probat exemplum ibi adductum. Hoc autem non contingit in præsenti: nam secundæ intentiones constitutiuæ termini, orationis sunt quædam accidentia rationis, quæ accidentaliter conueniunt vocibus ab operatione intellectus atque ita eadem entitas realis istarum vocum, *homo albus*, denominatur oratio à secunda intentione significationis. deinde totum hoc coniunctum ex vocibus, & significatione, quod dicitur oratio, denominatur terminus complexus ab alia secunda intentione, ratione cuius consideratur intra propositionem: & ita id, quod essentialiter sunt voces, accidentaliter est oratio; & id, quod essentialiter est oratio, accidentaliter est terminus complexus, quod non solum non repugnat, sed per sæpè contingit, vt patet in entibus realibus nam homo accidentaliter denominatur extensus à quantitate: & totū coniunctum ex homine, & quantitate, rursus denominatur accidentaliter albū ab albedine; ac prorsus eadem entitas hominis accidentaliter continetur sub quantitate, & qualitate, quæ sunt diuersa genera inter se non subordinata: sic ergo in præsenti eadem entitas illarum vocum accidentaliter tantum continetur sub termino, & oratione, vt explicatum est.

Secundo obijcies: oratio quæ est manifestatiua ignoti, necessariò debet generare perfectum sensum, & relinquere quietum animum audientis: ergo vel definitio, & diuisio non sunt orationes manifestatiuæ ignoti, vel sunt orationes perfectæ.

Respondetur aliud esse, manifestare ignotum: aliud verò id, quod communiter Doctores appellant, generare perfectum sensum: ad hoc enim opus est verbo copulante ea, quæ habent rationem agentis, & patientis in oratione: quod licet interdum fiet absque enuntiatione, vt quando precando dicimus: *Miserere mei Deus*, tamen nunquam fit absque verbo, vt per se patet.

At verò explicare ignotum est afferre distinctè ea, quæ confusè in illo continebantur; & ideò quando ignotum non continet verbum, vt contingit in incomplexo; id ipsum explicandum non requiritur aliquod verbum: sed sufficit adducere genus, & differentiam definiti: vel membra diuidentia diuisi. Quo fit; vt quamuis definitione, & diuisione propriè dicatur esse manifestiua ignoti; non tamen generare perfectum sensum aut relinquere quietum animum audientis: quia in se nullum includunt verbum. Et hoc sensu appellantur à Doctoribus orationes imperfectæ.

Igitur

Igitur de modis sciendi, qui, vt vidimus, sunt orationes enuntiatiuæ, & pertinent ad institutum Dialecticum, supra egimus. De aliis verò orationibus non enuntiatiuis, vt sunt, quæ fiunt in optatiuo, imperatiuo, aut aliis similibus modis, nihil est in præsenti disputandum: quia vt inquit Arist. cap. 4. citato: *Cæteræ igitur orationes missæ fiant, quoniam artis Rhetoricæ, vel Poeticæ magis propria est earum consideratio: enuntiatiua autem præsentis est inspectionis*. Et ideo in sequentibus de Propositione disseremus.

C A P V T III.

De Propositione in communi, & eius diuisionibus.

PRopositio solet definiri sic: *Est oratio verum, vel falsum significans*. Quæ definitio solùm est descriptiua: nam veritas, & falsitas sunt passiones propositionis, vt infrà dicemus. Et ideo essentialis, & quidditatiua definitio est, quam tradit Arist. loco citato, scilicet: *Propositio est oratio enuntiatiua*. Cuius definitionis intelligentia satis constat ex dictis cap. præcedenti, neque indiget noua explicatione.

Diuidit autem statim Aristot. propositionem dicens: *Est itaque vna prima enuntiatiua oratio, affirmatio, deinde negatio: cætera verò omnes coniunctione sunt vna*. Quibus verbis, notat optimè D. Thomas lectione octaua, duas diuisiones propositionis, sub breuiloquio posuisse Aristotelem. Prima est, qua diuiditur propositio in simplicem, & compositam; seu categoricam, & hypotheticam. Secunda est subdiuisio præcedentis, qua scilicet propositio categorica diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam.

Ad primam ergo diuisionem deueniendo: propositio simplex seu categorica est, quæ constat subiecto & prædicato, tanquam partibus principalibus, & copula tanquam vnione, vt *homo est animal*.

Pro cuius intelligentia sciendum est aliquando contingere, quod subiectum sit vnica tantùm dictio, vt in exemplo adducto; aliquando vna oratio, vt *homo albus disgregat visum*, aliquando etiam est vnica propositio, vt *homo qui est iustus diligit Deum*.

Hæc autem non obstat, quominùs dictæ propositiones sint categoricæ: nam illa integra propositio habet vicem subiecti, quia implicatur in illo. & propterea vocatur copula implicationis: dicitur etiam copula minùs principalis, quia ex illa non attenditur veritas, vel falsitas propositionis, sed ex secunda: quæ propterea appellatur principalis. Et idem dicendum est de hac propositione: *Homo est animal, est propositio*, & similibus: quia ibi illa prima propositio gerit vicem subiecti, atque ideo tota est propositio categorica.

Vbi tandem nota, quod quandocunque in propositione categorica non explicatur prædicatum id non est quia reuera talis propositio careat prædicato: sed quia est clausum in verbo, vt cùm dicitur, *homo disputat*, sensus est, homo est disputans. Maneat ergo illam esse propositionem categoricam, quæ componitur ex subiecto, & tanquam partibus; quod sufficienter explicuit Aristot. eam appellando absolutè vnam seu simplicem.

Propositio verò hypothetica, seu composita est illa, quæ constat ex propositionibus tanquam partibus principalibus aliqua vnione vnitis, vt *Magister docet, & discipulus audit*: de qua agemus, cap. sequenti. Nunc autem videndum est, quæ sit ista diuisio, aliqui enim contendunt esse generis in species; sed immeritò: tum quia id repugnat Aristot. in verbis adductis, vbi propositionem categoricam simpliciter appellat vnam, hypotheticam verò vnam tantùm coniunctione, seu secundùm quid: tum etiam quia est contra D. Thom. ibid. & Opusc. 48. tract. de Enuntiatione, c. 6. vbi probat esse analogi in analogata. Idque facilè suadetur: quia *enuntiare*, in quo sita est essentia propositionis, secundùm quid tantùm conuenit hypotheticæ: non enim vnam propositionem de alia prædicat, sicut categorica prædicat prædicatum de subiecto, in quo consistit propria ratio enuntiationis; sed tantùm vnit inter se propositiones categoricas, quod est vmbra quædam, & similitudo propriæ enuntiationis: ergo dicta diuisio solùm est analogi in analogata. Videatur Mas. 2. Periher. c. 1. quæst. 5.

Veniamus ad secundam diuisionem, qua propositio categorica diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam. Quid autem vnaquæque sit, satis exprimunt ipsi termini: nam affirmatiua est, quæ iungit prædicatum cū subiecto, & respondet iudicio intellectus, prout appellatur compositio: negatiua verò est, quæ prædicatum à subiecto remouet, & correspondet iudicio, prout appellatur diuisio. Quæ diuisio propositionis verè est generis in species, quidquid dicant Sot. & alij: sic enim docet expressè D. Thomas cum Aristot. locis citatis, & defendunt communiter Doctores, videatur Masius vbi suprà quæstione quarta.

Fundamentum est, quia affirmatiuum, & negatiuum diuidunt enūtiationem, formaliter quatenus est enuntiatio, ergo sunt differentiæ per se, & essentiales, & ex consequenti constituunt veras species.

Probatur antecedens; tum quia vnum de alio dicere, in quo consistit enuntiatio formaliter fit, vel applicando vnum alteri, in quo consistit affirmatio, vel remouendo vnum ab altero in quo consistit negatio, tum etiam quia istæ differentiæ ita inter se pugnant, vt nunquam in eadem propositione inueniantur; tamen non contingit in veritate, & falsitate, potest enim vna propositio transire de vera in falsam; non tamen de affirmatiua in negatiuam; quod signum manifestum est affirmatiuum, & negatiuum esse differentias essentiales propositionis, veritatem verò, & falsitatem; quædam accidentia illius. Ex quo tandem fit diuisio propositionis in veram, & falsam, tantùm esse subiecti in accidentia.

Vt autem alias diuisiones propositionis cognoscamus, notandum est, quòd sicut in substantia corporea, v. g. homine, quatuor reperiuntur, scilicet forma, materia, quantitas, & qualitas, sic suo modo intellectus eadem quatuor in propositione distinguit. *Forma* ergo est vnio illa prædicati, & subiecti secundùm affirmationem, vel negationem, de qua satis constat ex dictis. *Materia* verò est habitudo prædicati, antecedens ipsam vnionem, quæ fit per enuntiationem. *Quantitas* est illa magnitudo, secundùm quam propositio dicitur vniuersalis, seu particularis. Et appellatur quantitas: quia sicut ratione quantitatis realis res sunt magnæ, aut paruæ; ita propositio ratione talis magnitudinis est vniuersalis, vel particularis. Tandem *qualitas* propositionis est illa secundùm quam dicitur vera vel falsa: quia veritas, & falsitas, sunt quasi passiones propositionis, vt diximus.

Porrò materia propositionis est triplex, sicut triplex est habitudo, quam potest habere prædicatum respectu subiecti. Alia naturalis, quando scilicet prædicatum est de essentia, vel propria passio subiecti: alia contingens, quando scilicet prædicatum est accidens commune respectu subiecti: tunc enim contingenter se habet ad illud, vtpotè quod non nascitur ex intrinseca natura eius; & alia remota, quando scilicet prædicatum repugnat subiecto. Vbi aduertendum est, manente eodem prædicato, & subiecto, semper manere eandem materiam proposi-

tionis; quantumuis ipsa varietur penes affirmationem, vel negationem; vniuersalitatem vel particularitatem; aut veritatem; vel falsitatem. Cuius ratio est, quia semper manet illa habitudo extremorum, quæ consideratur ante ipsam actualem prædicationem. Et ideo istæ propositiones sunt in materia naturali, *homo est animal, homo non est animal*: & hæ in materia contingenti, *Omnis homo est albus, aliquis homo non est albus*: & hæ in materia remota, *homo est lapis, homo non est lapis.*

His explicatis: primò diuiditur propositio ratione materiæ in necessariam, contingentem, & impossibilem. Necessaria est, quæ enuntiat rem, quæ aliter se habere non potest: contingens, quæ aliter se habere potest: impossibilis verò est, quæ enuntiat rem, quæ sic se habere non potest. Quod fit, vt non sint idem propositionem esse in materia naturali, & esse necessariam: siquidem hæc, *Homo non est animal*, est in materia naturali; & tamen est impossibilis. Similiter non sunt idem propositionem esse in materia remota, & esse impossibilem: nam hæc, *Homo non est equus*, est in materia remota, & tamen est necessaria. Quod vt plenè percipiatur, obseruanda est sequens regula, quòd scilicet in materia naturali omnis propositio affirmatiua est necessaria, negatiua verò, impossibilis: in materia autem remota omnis propositio negatiua est necessaria, affirmatiua verò, impossibilis: at in materia contingenti, tam affirmatiua, quàm negatiua semper manent contingentes.

Secundò diuiditur propositio ratione quantitatis in vniuersalem, indefinitam, particularem, & singularem. Vniuersalis est, cuius subiectum est terminus communis signo vniuersali affectus; vt *omnis homo est animal, nullus homo est animal.* Indefinita est, cuius subiectum est terminus communis nullo signo affectus; quæ si fuerit in materia naturali, & remota, æquiualet vniuersali; si verò fuerit in materia contingenti, æquiualet particulari. Particularis est, cuius subiectum est terminus communis signo particulari affectus, vt, *aliquis homo est animal.* Et tandem singularis est, cuius subiectum est terminus singularis, siue sit determinatus, vt *Petrus*, siue demonstratiuus, vt *hic homo*: siue ex suppositione, vt *Filius Mariæ Virginis.*

Hinc fit ad quantitatem cognoscendam respiciendum esse subiectum, & non prædicatum: si enim subiectum, est terminus singularis, prædicatum verò communis, vt *Petrus est animal* propositio est singularis, si verò è contra subiectum sit terminus communis signo vniuersali affectus, prædicatum verò terminus particularis, vt *omnis homo est aliquod animal*, propositio est vniuersalis.

Ratio autem huius est: quia quantitas, quæ est accidens reale, oritur ex composito reali ratione materiæ: vnde cum subiectum in propositione habeat rationem materiæ respectu prædicati, ex illo pensanda est quantitas propositionis, quæ est accidens rationis.

Tertiò diuiditur propositio ratione qualitatis in veram, & falsam. Propositio vera est, quæ dicit rem sicuti est in se, falsa verò, quæ rem, aliter ac est in se, enuntiat. Ad qualitatem etiam propositionis pertinet esse modalem, exceptiuam, exclusiuam, &c. vt infrà videbimus.

CAPVT IV.

De propositionibus hypotheticis.

QVid sit propositio hypothetica, diximus cap. præcedenti: nunc autem explicanda sunt membra diuidentia, quæ sub illa continentur. Diuiditur ergo à D. Thoma Opusc. citato, capite decimo quarto in copulatiuam, disiunctiuam, & conditionalem: ad quam, vt expressè ibidem loquit, reducuntur rationalis, & causalis, & si quæ sunt aliæ huiusmodi.

Copulatiua est illa cuius partes principales vniuntur coniunctione copulatiua, quales sunt, *& ac nec*, & similes: vt si dicas: *Homo est rationalis, & equus est hinnibilis: neque homo est lapis, neque equus est risibilis, &c.* Ad veritatem autem copulatiuæ requiritur, quod vtraque pars sit vera: ad falsitatem verò, quòd vtraque, vel altera sit falsa. Vt autem sit possibilis, non sufficit vtramque partem esse possibilem: sed requiritur etiam vt sint compossibiles, hæc enim propositio, *Petrus loquitur & non loquitur*, constat partibus, quarum quælibet seorsim est possibilis: quia tamen sunt inter se incompossibiles, ideo tota propositio dicenda est impossibilis.

Disiunctiua est illa, cuius partes principales vniuntur coniunctione disiunctiua, quales sunt, *vel aut, siue*, & similes: vt si dicas, *vel Petrus loquitur, vel sedet.* Tunc autem propositio disiunctiua est vera, quando altera pars est vera, & tunc falsa, quando vtraque pars est falsa.

Est tamen difficultas, an etiam sit falsa, quando vtraque pars est vera: quòd enim sit falsa, tradit expressè D. Thom. loco citato, vt docent communiter Dialectici. Aliunde autem videtur asserendum, esse veram: si enim ad id sufficit veritas vnius partis: ergo melius sufficit veritas vtriusque, quandoquidem duæ veritates se impedire non possunt.

Respondetur coniunctionem disiunctiuam sumi posse dupliciter: primò propriè, & in rigore disiunctionis, quomodo virtualiter continet propositionem exclusiuam, & reddit hunc sensum: alterum tantùm istorum est verum, sicque satis apparet propositionem disiunctiuam esse falsam, cuius vtraque pars est vera, in qua proprietate, & rigore loquuntur D. Thom. & Dialectici. Secundo verò modo solet interdum sumi coniunctio disiunctiua, non in rigore disiunctiuo, sed vt valet idem, ac *saltem*, vel *ad minus*: & tunc reddit hunc sensum: vnum saltem istorum est verum: quomodo satis patet ad veritatem disiunctiuæ non obesse, quòd vtraque pars sit vera.

Propositio conditionalis est illa, cuius partes principales vniuntur media particula, *si*, aut alia consimili: v. g. *Si Petrus disputat, loquitur, si equus est rationalis, est risibilis*, & aliæ huiusmodi. In quibus: quia simul etiam sunt argumentationes, vt supra in præambulis vidimus, ideò vna oratio, seu propositio categorica vnitur alteri per modum cuiusdam consecutionis, atque ita prima appellatur antecedens, secunda verò, consequens. Quod etiam proportionabiliter inuenitur in propositione hypothetica rationali, & causali: & propterea sub conditionali comprehenduntur à D. Thom. vt supra vidimus. Est autem propositio rationalis, cuius partes principales vniuntur media particula, *ergo*, vel *igitur*, vt si dicas, *Petrus ambulat, ergo mouetur.* Causalis verò est, cuius partes principales vniuntur media particula, *quia*, aut alia coniunctione causali, vt cum dicitur, *quia ignis est, calor est.*

Dicere

Dices: quomodo eadem oratio poteſt eſſe ſimul argumentatio, & propoſitio, cum hæc eſſentialiter ſit oratio enūtiatiua; cui proinde conuenit eſſe veram, vel falſam: illa verò contineatur ſub oratione non enuntiatiua, cui conſequenter ſolum poteſt conuenire eſſe bonam, vel malam, vt ſupra diximus.

Reſpondetur, quod ſicut propoſitio hypothetica ſecundùm quid tantùm participat rationem propoſitionis, ita ſecundùm quid tantùm eſt enuntiatio; & ſecundum quid tantùm dicitur affirmatiua, vel negatiua vera vel falſa, &c. cui enim ſecundùm quid conuenit aliqua eſſentia, ſecundùm quid etiam conueniunt, quæ talem eſſentiam comitantur. Non eſt autem inconueniens, vt id, quod ſimpliciter eſt in vno genere, ſecundùm quid pertineat ad aliud, cuius aliqualem rationem participat. Et ſic contingit in præſenti: quia enim particulæ conditionales, cauſales, & rationales ſimpliciter ſunt notæ illationis, ſimpliciter conſtituunt argumentationes, quæ ſunt orationes non enuntiatiuæ; & prout ſic dicuntur bonæ, vel malæ, quia verò ibi etiam interuenit quidam modus enuntiationis, ſaltem virtualiter: ideo tales orationes ſecundum quid participant rationem propoſitionis; & prout ſic dicuntur, veræ, vel falſæ. Vide Huertos hic capite quinto, quæſtione decimanona, art. 1, ad 4.

Igitur ad hanc veritatem iſtarum propoſitionum, generaliter requiritur vt categorica, quæ dicitur conſequens, ſequatur ex alia quæ eſt antecedens; ſeu quòd conſecutio ſit bona: hoc tamen non ſufficit in omnibus nam, ad veritatem rationalis etiam eſt neceſſarium, vt ipſum antecedens ſit in ſe verum; defectu cuius hæc eſt falſa, *equus eſt homo, ergo eſt animal.* Ad veritatem autem propoſitionis cauſalis vltra requiritur, quòd antecedens ſit etiam cauſa conſequentis; defectu cuius hæc eſt falſa; *quia homo eſt riſibilis, eſt rationalis.* At verò, vt propoſitio conditionalis ſit vera, ſufficit illationem eſſe bonam, quamuis antecedens, & conſequens ſint falſa: & ideò, vt bene inquit D. Thom. opuſc. citato c. 8. hæc eſt vera, *ſi immobile currit, immobile mouetur*; hæc autem falſa, *ſi homo eſt albus, homo eſt muſicus.* Vnde etiam emanauit commune dictum, quòd conditionalis nihil ponit in eſſe.

Non eſt autem hoc loco prætereundum id, quod ex communi Dialecticorum doctrina notant rectè Didacus Albar libro ſecundo, de auxiliis diſputatione ſeptima, & alij Theologi Thomiſtæ; ſcilicet, propoſitionem conditionalem poſſe dupliciter ſumi: primò In rigore conſequentiæ, ita vt dictio, *Si*, accipiatur propriè illatiuè; & tunc ad veritatem illius ſufficit, & requiritur, vt conſequentia ſecundùm ſe ſit bona: ſeu quòd ex ipſa natura antecedentis, circumſcriptis aliis, ſequatur conſequens, ſiue ipſum antecedens, & conſequens ſint in ſe vera, vel falſa; ſiue poſſibilia, aut impoſſibilia, ſiue neceſſaria, aut contingentia. Qua ratione D. Thomas prima parte, quæſtione vigeſima-quinta, articulo tertio, ad ſecundum, & alibi ſæpè affirmat hanc propoſitionem eſſe veram, *Si Deus vult peccare, peccabit.* ſicut eſt iſta, *ſi homo eſt aſinus, habet quatuor pedes.* Quia autem conſequentia, quæ ſecundùm ſe eſt bona, ſemper eſt bona, & conſequenter neceſſaria; & quæ ſecundùm ſe eſt mala ſemper eſt mala, & conſequenter impoſſibilis; ideo omnis conditionalis illatiua vera, eſt neceſſaria: omnis autem falſa impoſſibilis. ac proinde nulla datur conditionalis illatiua contingens. Quæ eſt expreſſa doctrina Angelici Doctoris opuſculo citato, & libro ſeptimo, Metaphyſicæ lectione decima tertia, Petri Hiſpan. tractatu primo, Summularum, capite decimo-ſeptimo, Soti, & aliorum Dialecticorum ibidem.

Secundo modo poteſt ſumi illa dictio *ſi*, concomitanter, ita ſcilicet, vt importet concomitantiam antecedentis, & conſequentis propoſitionis conditionalis fundatam, non quidem in bonitate illationis ſecundùm ſe, ſed ſuppoſita aliqua promiſſione, aut propoſito, vel alia cauſa, ratione cuius, poſito in eſſe antecedenti, poneretur etiam conſequens; vt patet in his conditionatis: *Si pro me apud Regem interceſſeris, dabo tibi equum: ſi heri veniſſes in domum amici, cœnaſſes cum illo*; & ſimilibus. In quibus quamuis verè intercedat aliqua illatio, & conſecutio: (hæc enim eſt inſeparabilis à propoſitione conditionali, vt diximus; tamen talis conſequentia non eſt ſecundùm ſe bona, & neceſſaria, ita vt ex vi antecedentis præcisè ſumpti ſequatur conſequens; ſed fundatur in aliqua promiſſione, aut propoſito, ratione cuius ad poſitionem antecedentis ſequitur conſequens, vt dictum eſt.

Ad veritatem autem propoſitionis conditionalis hoc modo ſumptæ ſufficit, & requiritur, vt verè exiſtat à parte rei fundamentum illius concomitantiæ antecedentis, & conſequentis: vt patet in exemplis adductis. Ad hoc enim vt verè quis dicat, ſi pro me ad Regem interceſſeris, dabo tibi equum, neceſſarium eſt tunc adeſſe propoſitum dandi equum, etiam ſi poſtea, mutato conſilio, non impleatur promiſſum. Quod ſi promittens non habuit tale propoſitum, propoſitio fuit falſa, etiam ſi factâ apud Regem interceſſione, donetur equus: quod etiam patet in alio exemplo, & conuincitur manifeſtè in iuramentis promiſſoriis ſub conditione. De quo videri poteſt D. Thom. 2. 2. quæſt. 88. art. 7. ad 1.

Tandem circa propoſitiones hypotheticas obſeruandum eſt tunc eſſe affirmatiuas, quando principalis earum copula affirmatur, ſiue partes ipſæ ſint affirmatæ, ſiue negatæ: iſtæ enim ſunt affirmatiuæ: *Si homo eſt animal, eſt ſenſibilis: ſi homo non eſt animal, non eſt ſenſibilis.* Tunc autem ſunt negatiuæ, quomodo principalis copula negatur, ſiue partes ſint affirmatæ, ſiue negatæ: vt *non ſi Petrus mouetur, currit: non ſi Petrus non mouetur non currit.*

Loquendo autem de vniuerſalitate, aut particularitate, Dialectici communiter fatentur propoſitiones hypotheticas ratione ſui non habere quantitatem. Cum enim hæc in propoſitionibus ſumatur ex ſubiecto, vt ſupra vidimus: hypoteticæ autem non componantur ex ſubiecto, & prædicato, vt patet, inde ſit ipſas propriè non eſſe vniuerſales, aut particulares. Propter quod etiam inter eas ſolùm attenditur oppoſitio contradictoria; quæ ſit proponendo negationem toti propoſitioni, ita vt cadat ſupra copulam principalem, vt magis conſtabit ex dicendis.

Multa alia ſolent aliqui tractare de propoſitionibus hypotheticis, ſed quia iſtæ ſecundùm quid participant rationem propoſitionis, ex quadam ſimilitudine ad categoricas, vt ſupra dicebamus: ideò quidquid de his dictum fuerit facilè poterit ſeruata proportione illis applicari, atque ita ſolùm reſtat agendum de propoſitionibus categoricis. Quia autem inter has propoſitiones longè faciliores ſunt eæ, quæ nullo afficiuntur modo; & propterea appellantur ſimplices, ad diſtinctionem aliarum modificatarum difficiliorum, nempè modalium, excluſiuarum, reduplicatiuarum, & ſimilium: ideò illarum proprietates priùs explicandæ ſunt: per quod aditus patefiet ad iſtas cognoſcendas.

CAPVT V.

De Oppositione Propositionum simplicium.

SIcut ex habitudine, quam vnus terminus in propositione dicit ad alterum, resultant variæ eorum proprietates, scilicet suppositio, appellatio, &c. ita ex comparatione vnius propositionis ad aliam resultant quædam earum passiones, nempè oppositio, æquipollentia, & conuersio; de quibus in hoc; & sequenti capite agendum est. Ex quo patet non esse sermonem de oppositione reali rerum, qualis est ea, quæ versatur inter calorem, & frigus: nam de hoc agitur in postprædicamentis: neque similiter de oppositione terminorum, de qua actum est iam suprà lib. 1. c. 4. sed tantùm de oppositione, quæ inter propositiones inuenitur.

Hęc ergo oppositio, vt colligitur ex Arist. 1. Perihер. cap. 4. *Est affirmatio, & negatio eiusdem de eodem*: siue *repugnantia inter propositionem affirmatiuam, & negatiuam eiusdem prædicati, & subiecti.* Ex qua definitione, si formaliter intelligatur, vt debet intelligi, inferuntur plura requisita ad oppositionem.

Primum est, vt copula principalis in vna sit affirmata: in alia verò negata: nam ex ista attenditur affirmatio, vel negatio propositionis: propterea istæ non opponuntur: *Petrus qui disputat loquitur: Petrus, qui non disputat, loquitur.*

Secundò requiritur, vt in vtraque maneant idem prædicatum, & subiectum, in nomine, in re significata, in integritate, in tempore, & in loco: nam hæc omnia significantur per ly *eiusdem de eodem*: ideò non oportet illa exprimere.

Defectu eiusdem nominis hæ non opponuntur: *Angelus est Dei, Angelus non est Deus: homo est albus, homo non est albedo.* Defectu eiusdem rei significatæ istæ non opponuntur: *Canis latrat, canis non latrat,* si in prima fiat suppositio pro latrabili, in secunda verò pro cælesti: quod semper contingit in terminis æquiuocis, quando supponunt pro diuersis significatis.

Defectu integritatis illæ propositiones non opponuntur, in quarum altera deficit aliqua pars, vel modus prædicati, aut subiecti; quæ tamen erant in alia: itaque quidquid ponitur à parte subiecti, vel prædicati in vna propositione, siue sit casus obliquus, aduerbium, copula implicationis, aut quid simile, debet etiam poni in alia, vt sit oppositio. Excipiuntur tamen signa, quæ afficiunt totam propositionem, & illam reddunt vniuersalem, vel particularem: in quibus aliquando est variatio, vt postea dicemus. Et defectu huius integritatis hæ non opponuntur: *Petrus currit: Petrus non currit velociter: omnis equus Regis possidetur a Rege: aliquis equus non possidetur a Rege: omnis homo est omne animal, aliquis homo non est animal, &c.*

Similiter defectu eiusdem temporis hæ non opponuntur: *Petrus disputat: Petrus non disputat*, si pro diuersis temporibus supponant. Et tandem defectu eiusdem loci hæ non opponuntur: *Magister est in aula: Magister non est in aula*, si prima proferatur, dum ille est in aula; secunda verò dum est in Ecclesia.

Quæ omnia hoc vno præcepto comprehenduntur; vt scilicet in oppositione seruentur eædem proprietates terminorum, scilicet eadem suppositio, ampliatio, &c. Excepta suppositione, quæ prouenit à signis afficientibus subiectum: hæc enim aliquando mutatur: semper tamen debet seruari eadem suppositio simplex vel realis, completa, vel incompleta, &c.

Oppositio autem hoc modo explicata est multiplex: alia dicitur contradictoria; alia contraria; & alia subcontraria: quibus etiam solet adiungi subalterna. Oppositio contradictoria inuenitur, quando vna propositio est vniuersalis, & alia particularis: contraria autem, quando ambæ sunt vniuersales: subcontraria verò, quando ambæ sunt particulares: in quibus omnibus oppositionibus, altera propositio debet esse affirmatiua, & altera negatiua: hoc enim est de ratione propriæ oppositionis, vt patet ex definitione explicata. Et ideò oppositio subalterna, quæ scilicet versatur inter propositiones, quarum vna est vniuersalis, & alia particularis; ambæ verò affirmatiuæ, vel negatiuæ, non est propriè oppositio; cum non sit affirmatio & negatio. Potest tamen secundùm quid appellari talis: quia est inter propositiones habentes diuersam quantitatem. Dicitur verò subalterna: quia particularis continetur sub vniuersali: propter quod etiam hæc appellatur subalternans: illa verò subalternata. Quæ omnia patent in sequenti figura.

Omnis

Vt autem materia hæc omnino comprehendatur, aliqua obſeruanda ſunt. Primùm eſt, quod quando ſubiectum eſt terminus communis & ſupponit perſonaliter, ſeu realiter, requiritur ad oppoſitionem contradictoriam, vt vna propoſitio ſit vniuerſalis, & alia particularis, ſicut patet in exemplo poſito: ſi verò ſubiectum ſit terminus ſingularis, vel communis ſupponens copulatè, ſimpliciter, aut confusè: tunc debet manere in vtraque inuariatum, nulla mutata quantitate. Et ideò iſtæ ſunt contradictoriæ: *Petrus currit; Petrus non currit; omnes Apoſtoli ſunt duodecim: omnes Apoſtoli non ſunt duodecim; ad equitandum requiritur equus; ad equitandum non requiritur equus; homo eſt ſpecies; homo non eſt ſpecies, &c.* Si autem mutaretur quantitas, non eſſent contradictoriæ, vt ſi dicas: *Omnes Apoſtoli Dei ſunt duodecim, aliqui Apoſtoli Dei non ſunt duodecim.* Huius autem rationem tangit optimè D. Thom opuſc. 48. tract. de enuntiatione cap. 8. cum enim contradictio ſit maxima oppoſitionum, teſte Ariſtot. 10. Metaphyſicæ cap. 7 ac proindè nullum poſſit habere medium: conſequens eſt, vt ſit totalis remotio affirmationis per negationem. Quare quia vniuerſalis affirmatiua totaliter remouetur per negatiuam particularem; ſicut negatiua vniuerſalis, per particularem affirmatiuam, quando ſubiectum eſt terminus communis, & ſupponit perſonaliter, ideo in tali caſu contradictio ſit mutata quantitate. Quia verò, quando ſubiectum eſt terminus ſingularis, vel communis ſupponens copulatè, ſimpliciter, aut confusè; ſi tunc mutaretur quantitas propoſitionis, affirmatio non taliter remoueretur per negationem, vt patebit conſideranti exempla adducta ideò, vt inter ſimiles propoſitiones maneat contradictio, debet manere eadem quantitas, vt explicatum eſt.

Secundo obſeruandum eſt in ſignis mixtis ex vniuerſali, & particulari eſſe etiam ſuo modo oppoſitionem: quia enim alia ſunt magis vniuerſalia, vt *vterque*, & *neuter*; alia magis particularia, vt *alter*, & *alter non*: ideò *vterque*, & *neuter* opponuntur contrariè; *neuter* verò, & *alter*, & ſimiliter, *vterque*, & *alter non*, opponuntur contradictoriè; *alter* verò, & *alter non*, ſubcontrariè. Eadem proportione iſta coniunctio, *&*, eſt ſignum vniuerſale; & coniunctio, *vel*, eſt ſignum particulare; & ideo, quando ſubiectum in propoſitione eſt copulatum (vt aiunt) media particula *&*, debet manere eadem coniunctio in propoſitione contraria; in contradictoria verò mutanda eſt in *vel*. verbi gratia, iſtæ ſunt contrariæ: *Petrus, & equus eſt rationalis: Petrus, & equus non eſt rationalis*: Iſtæ verò contradictoriæ: *Petrus, & equus eſt rationalis, Petrus, vel equus non eſt rationalis.* Quòd ſi in vtraque propoſitione extremum ſit copulatum per *vel*, tunc ſunt ſubcontrariæ: vt *Petrus, vel equus eſt rationalis; Petrus, vel equus non eſt rationalis.* Hæc autem intellige, quando partes ſubiecti non copulantur in ordine ad verbum de plurali; tunc enim ſubiectum ex vi talis verbi ſupponit copulatim; & ſic cenſetur ſingulare: vt *Petrus & Paulus currunt*: propter quod tales propoſitiones tantùm opponuntur contradictoriè, ſicut aliæ ſingulares: ac proindè non debet mutari quantitas; ſed retinenda eſt eadem coniunctio, *&*, & in ſua contradictoria ſic: *Petrus & Paulus non currunt.* Vbi tandem nota in propoſitionibus, quæ conſtant terminis numeralibus ſcilicet bis: tria, &c. optimum modum contradicendi eſſe, præponendo negationem ſecundæ propoſitioni: vt ſi dicas, *bis cantauit Miſſam; non bis cantauit Miſſam.*

CAPVT VI.

De Legibus Iſtarum oppoſitionum.

His explicatis; aliquæ leges pro vnaquaque oppoſitione ſtatuendæ ſunt, quas aſſignant communiter Dialectici. Prima pro contradictoriis eſt, in nulla materia poſſe eſſe ſimul veras, aut ſimul falſas. Ratio eſt: quia contradictio eſt ſumma oppoſitio; cuius proindè nullum poteſt eſſe medium, vt dictum eſt: ergo ſicut impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe; ita impoſſibile eſt, vt idem ſimul affirmetur, & omninò negetur de eodem: quod ſit per contradictionem, vt patet.

Secunda lex pro contrariis eſt, in nulla materia poſſe eſſe ſimul veras, bene tamen ſimul falſas in materia contingenti. Hoc ſecundum patet in his propoſitionibus: *Omnis homo eſt albus; nullus homo eſt albus*: quas conſtat eſſe falſas. Et ad iſtud genus materiæ reducuntur propoſitiones indirectæ, in quibus de ſuperiori prædicatur ſuum inferius: quia hoc habet rationem accidentis reſpectu illius; propter quod ibi poſſunt eſſe duæ contrariæ ſimul falſæ: vt cum dicitur: *Omne animal eſt homo; nullum animal eſt homo.* Quod autem in nulla materia poſſint dari ſimul veræ: etiam conſtat quia alias darentur duæ contradictoriæ ſimul veræ: nam ſi hæc propoſitio: *Omnis eſt homo albus*, eſt vera, etiam particularis ſub illa contenta, ſcilicet *aliquis homo eſt albus*, erit vera; ſed hæc contradictoria alterius negatiuæ ſcilicet *nul-*

nis homo est albus: nullus homo est albus: quæ sunt æquipollentes, si in prima ponatur negatio post subiectum dicendo: *Omnis homo non est albus:* sic enim æquiualet alteri, scilicet, *nullus homo est albus.* Et hoc significat illa particula; *post, contra.*

Tertium est. Ad hoc, vt duæ subalternæ fiant æquipollentes, apponendæ sunt duæ negationes cuilibet illarum, vna ante subiectum, & alia post subiectum: quod significant illæ vltimæ particulæ, *præ, postque, subalter.* Exempla facilè quisque adducet iuxta dicta: & ideò omittuntur. Pro subcontrariis verò nullum est præceptum: quia hæ non possunt fieri æquipollentes, etiam si præponatur, vel postponatur negatio, vt consideranti patebit.

Hinc sequitur illa signa, quæ afficiunt propositiones æquipollentes esse inter se æquipollentia; imo potiori iure, ac ipsæ propositiones: siquidem ab illis prouenit æquipollentia earum. Huiusmodi autem signa comprehenduntur à Dialecticis versibus sequentibus.

¶ *Non omnis, quidam non: omnis non, quasi nullus.*
¶ *Non nullus, quidam, sed nullus non, valet omnis,*
¶ *Non aliquis nullus: non quidam non valet omnis.*
¶ *Vterque non, neuter: neuter non, valet vterque.*
¶ *Non alter, neuter: non alter: non, est vterque.*

¶ Vltima proprietas propositionum est conuersio cuius notitia ad artem syllogisticam est summè necessaria: quia media illa syllogismi imperfecti ad perfectos reducuntur. Conuersio ergo est *transmutatio vnius extremi totalis in alterum extremum totale,* scilicet subiecti in prædicatum, & è contra: vt si dicas, *nullus homo est lapis, nullus lapis est homo.* Ex quo patet conuersionem, quæ à Dialecticis appellatur, *per contrapositionem,* & fit mutando terminos finitos in infinitos, non esse propriè conuersionem: siquidem ibi non transmutantur extrema: sed potiùs auferuntur: qua etiam de causa, & quia non est necessaria ad Dialecticum institutum, frequenter in præsenti prætermittitur, & ideò illa relicta.

Conuersio est duplex: alia simplex, & alia per accidens. Conuersio simplex (quam Aristotel. 1. Priorum cap. 2. appellat conuersionem in totum) est transmutatio extremorum propositionis, manente eadem quantitate, & qualitate: (per qualitatem intellige, tùm veritatem, vel falsitatem, cùm etiam affirmationem, vel negationem) quo modo conuertuntur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua, verbi gratia, *Nullus homo est equus: nullus equus est homo: aliquis homo est animal: aliquod animal est homo.* Conuersio per accidens (quam Aristoteles ibidem vocat conuersionem in partem,) est transmutatio extremorum propositionis mutata quantitate: non verò qualitate: quo modo conuertuntur vniuersalis negatiua, & vniuersalis affirmatiua, vt *omnis homo est animal: aliquod animal est homo: nullus homo est lapis, aliquis lapis non est homo.* Qui modi conuersionum significantur à Dialecticis in primo ex duobus illis carminibus.

¶ *Simpliciter, FECI: conuertitur EVA per acci:*
¶ *ASTO per contra: sic fit conuersio tota.*

Relicto enim secundo propter dicta, sensus primi est, conuersione simplici conuerti vniuersalem negatiuam, & particularem affirmatiuam quæ significantur per duas literas vocales E. & I. contentas in illa dictione, *FECI*; conuersione verò per accidens conuerti vniuersalem negatiuam, & vniuersalem affirmatiuam significatas per vocales E. & A. illius dictionis, *EVA.* Quas literarum significationes declarant illi versus.

¶ *Asserit A, negat E: sunt vniuersaliter ambæ.*
¶ *Asserit I, negat O: sunt particulariter ambæ.*

Vt autem istæ conuersiones rectè fiant, primò aduertendum est, vt integrum subiectum efficiatur integrum prædicatum, & è contrà; aliàs non erit bona consequentia: non enim sequitur, *Petrus videt Paulum:* ergo *Paulus videt Petrum, Petrus est in domo:* ergo *domus est in Petro:* quia ly, *Paulum,* & ly, *in domo* non sunt integra extrema: debet ergo fieri hoc modo: *Petrus videt Paulum:* ergo *videns Paulum est Petrus: Petrus est in domo:* ergo *existens in domo est Petrus.*

Secundò, etiam aduertere oportet, vt seruentur omnes proprietates terminorum, excepta suppositione, quæ prouenit à signis: nam defectu ampliationis non valet: *senex fuit puer:* ergo *puer fuit senex,* sed inferendum est: ergo *quod fuit puer, est, vel fuit senex:* Similiter defectu suppositionis non valet: *homo est nomen:* ergo *nomen est homo.*

CAPVT VIII.

DE ESSENTIA, ET SPECIEBVS propositionis modalis.

EXplicatis propositionibus categoricis, quæ nullo afficiuntur modo, & propterea simplices appellantur: agendum est de aliis categoricis modificatis: tùm quia in se habent specialem difficultatem: tùm etiam quia quantitas, qualitas, oppositio, & æquipollentia aliter inueniuntur in eis, ac in simplicibus, quæ oportet explicare. Cum autem ex modo desumatur denominatio propositionis modalis, necessariò præmittendum est, quid sit modus; vt quid sit propositio modalis, cognoscatur.

Modus ergo, vt definit D. Th. opusc. 40. est *adiacentis rei determinatio:* hoc enim significat modificare; id est, determinare seu restringere. Et ideò multiplex est modus: nam alius modificat extrema propositionis: & tunc illa fiunt termini restricti, de quibus actum est libro præcedenti: alius verò modificat significationem verbi, vt in hac propositione: *Petrus disputat doctè,* vbi actio disputandi modificatur per illud aduerbium: sed de huiusmodi modis non agimus in præsenti: quia non habent specialem difficultatem, neque ab eis sumitur denominatio propositionis modalis. Alius ergo est modus, qui determinat, & modificat ipsam compositionem, seu vnionem prædicati, & subiecti; vt cum dicimus, *Petrum currere est possibile:* & ab huiusmodi modo propositio vocatur modalis; quem si auferas, propositio, quæ remanet, appellatur *de inesse,* seu *officians.*

Huiusmodi autem modi sex possunt enumerari, vt enumerant Diu. Thom. vbi sup. Petrus Hisp. Soto, & alij eius interpretes: scilicet *verum, falsum, possibile, contingens, impossibile, & necessarium.* Ex quibus duo priores nihil addunt supra propositiones de inesse, vt Auctores citati notant: nam idem est dicere, Petrum currere est verum, ac dicere, Petrus currit: & ideò non sunt propriè modi; neque propositiones ex his constantes, propriè modales: sed idem de illis ferendum est iudicium, ac de aliis simplicibus, de quibus hucusque actum est: propter quod in præsenti meritò omittuntur.

Ex aliis quatuor, possibile. & contingens: quantùm ad præsens institutum, idem omnino significant, scilicet id quod non repugnat esse: atque ita in re tantùm manent tres modi correspondentes tribus materiis propositionum supra explicatis: nam materiæ naturali, correspondet *necessarium,* remotæ, *impossibile,* contingenti verò, *possibile,* vel *contingens.*

Erit

Erit ergò propositio modalis, quæ aliquo ex his modis afficitur, seu quæ non solùm exprimit prædicatum conuenire subiecto, sed etiam modum, quo illi conuenit; vt si dicas, *hominem esse animal est necesse*: *Petrum currere est contingens, &c.*

Vbi obseruandum est hos modos posse dupliciter sumi: pro nominaliter, vt *possibile, contingens, &c.* secundò aduerbialiter, *vt possibiliter contingenter.* Priori modo sunt prædicata in propositionibus modalibus, vt patet si dicas, *Petrum currere est contingens*: ibi enim de illo infinitiuo *Petrum currere*, prædicatur esse contingens. Vnde quamuis secundùm voces interdum modus anteponatur propositioni dicendo: *contingens est Petrum currere*; iuxta sensum tamen semper modus est prædicatum, vt ex Aristotele 2. Perher. cap. 3. notauit rectè Soto lib. 3. Summularum In huiusmodi ergò propositionibus modus ipse est prædicatum, & oratio illa infinitiui est subiectum: & appellatiui *dictum.* Quando autem modus sumitur posteriori modo, scilicet aduerbialiter, non est prædicatum: sed modificat vnionem prædicati & subiecti; vt patet in hac propositione: *Petrus necessariò est animal.*

Hoc supposito; propositio modalis est duplex: alia composita, quæ scilicet facit sensum compositum; & alia diuisa, quæ scilicet facit sensum diuisum. Quid autem sint sensus compositus, & diuisus; & quando propositio modalis reddat vnum sensum: quando verò alterum, aut quod possit esse signum ad illos colligendos oportet inuestigare: quia inde pendent plures, & grauissimæ quæstiones Theologiæ, in quibus non pauci, nec ignobiles Theologi ex inconsideratione harum institutionum proculdubio.

Igitur sensus compositus propositionis modalis, tunc fit, quando ipsa vnit terminos, seu extrema dicti secundùm significata formalia pro eodem tempore; vt si dicas, *cæcum videre est impossibile*, & sensus fit possibile esse, vt cæcus manens cæcus videat, seu quòd simul sint in eodem subiecto cæcitas, & visio. Tunc autem fit sensus diuisus, quando propositio modalis vnit terminos, non secundùm significata formalia: sed significatum formale prædicati vnit materiali subiecti, & consequenter pro diuerso tempore: vt si dicas, *album possibiliter est nigrum.* & sensus fit rem illam quæ est alba, amittendo albedinem posse esse nigram.

Quando verò propositio modalis reddat sensum compositum, quando diuisum; aut quod sit huius differentiæ signum, non explicant Autores extra scholam D. Thom. existimantes quamlibet propositionem modalem, quocunque modo dispositam, admittere vtrumque sensum: & hac de causa asserunt Theologos communiter distinguere prout sensum compositum, & diuisum eandem propositionem: siue dicatur, *prædestinatus non potest condemnari*; siue *prædestinatum condemnari est impossibile*, aut alias similes. Sed reuera iuxta hunc dicendi modum non penetratur proprietas istarum propositionum, & valdè confunditur hæc materia, vt constabit ex dicendis: & ideò illo relicto.

Verissima est sententia, quam tradit D. Thom. opusc. 40. citato, & sequuntur eius discipuli, Sotus vbi supra, Ferr. 1. contra gentes c. 67. Aluarez lib. 12. de auxilijs disput. 115 num. 12. & communiter Thomistæ: quod scilicet tunc modalis reddit sensum compositum, quando dictum subiicitur, & modus prædicatur; vt si dicas, *prædestinatum condemnari est impossibile*, tunc verò reddit sensum diuisum, quando modus interponitur partibus dicti; vt cum dicitur, *prædestinatus potest condemnari*, vel *prædestinatus possibiliter condemnatur*: sic enim modus rectè interponitur prædicato, & subiecto: & consequenter non fit integrum prædicatum, sicut fit in modali composita.

Quod autem hæc Thomistarum doctrina in rigore Logico sit necessariò admittenda, patet: nam quando modus est prædicatum in propositione modali, tunc totum dictum verè est subiectum; & ex consequenti de partibus eius simul sumptis, & per modum vnius prædicatur ipse modus: ac proinde sensus erit, illa duo simul esse compossibilia in subiecto, in quo consistit sensum esse compositum. At verò quando modus interponitur partibus dicti, iam illa pars, quæ est prædicatum, quasi disiungitur ab alia, quæ est subiectum, & iuxta regulas appellationis applicat suum significatum formale suprà materiale istius, in quo consistit sensum esse diuisum: ergò iuxta proprietatem Dialecticam necessariò admittenda est, adducta D. Th. & Thomistarum doctrina.

Si quando verò graues Theologi propositionem modalem vtroque modo dispositam distingunt in sensu composito, vel diuiso: id fit ne tunc his Dialecticis præcisionibus implicentur, atque vt imperitioribus se conforment: quia cum pluribus loquendum est: Cum quo tamen stat iuxta proprietatem sermonis absque vlla distinctione concedendam esse hanc propositionem: *Prædicatum condemnari est impossibile*: hanc verò negandam: *prædestinatus non potest condemnari*: quia prima est composita, secunda verò diuisa.

Vt autem materia hæc, ex qua tot Theologicæ controuersiæ pendent, pleniùs percipiatur, simulque detegatur radix, ex cuius inconsideratione aliqui recentiores Theologi reiiciunt celebrem illam distinctionem de sensu composito, & diuiso sæpè à D. Th. traditam, & ab eius discipulis communiter receptam, ad explicandam concordiam libertatis nostræ cum diuina prouidentia, prædestinatione, aut gratia efficaci, notandum maximè est, quod cùm modalis composita vniat inter se formas importatas per extrema dicti: inde fit, vt quando extrema ipsa significant actum secundum, seu actionem: tunc modalis composita vniat illas duas actiones simul: vt si dicas *videntem flere, est impossibile*, sensus est istas duas actiones flendi, & ridendi simul esse non posse in eodem subiecto. Quando verò extrema dicti significant actum primum, seu potentiam: tunc modalis composita vnit illas duas potentias simul: vt si dicas *risibile esse flebile est impossibile*, sensus est has duas potentias ad ridendum, & flendum non posse esse simul in eodem subiecto. Si verò alterum extremum dicti significet actum, alterum verò potentiam: tunc eadem proportione modalis composita vnit simul actum illum cum potentia: vt si dicas *videntem esse flebilem est impossibile*, sensus est actum ridendi, & potentiam ad flendum simul esse non posse in eodem subiecto.

Hinc iam facilè intelligitur, ex tribus istis propositionibus adductis, primam scilicet, *videntem flere est impossibile*, esse verissimam: quia solùm enuntiat actus ipsos flendi, & ridendi esse incompossibiles, quòd verum est. Secunda autem, & tertia: scilicet *risibile esse flebile est impossibile*, & *videntem esse flebilem est impossibile*, sunt omninò falsæ: quia affirmant vtramque potentiam inter se, aut alteram cum actu alterius esse incompossibiles, quod patet esse falsum. Ad hunc ergò modum, quando Thomistæ in materia de auxilijs asserunt voluntatem præmotam à Deo auxilio efficaci non posse in sensu composito dissentire, solùm intendunt hanc modalem compositam esse veram: scilicet *voluntatem à Deo præmotam auxilio efficaci dissentire est impossibile.* Quæ quidem est verissima: nam reddit hunc sensum, præmotio actualis

libera auxilij efficacis, & actualis dissensus non possunt simul esse in voluntate, quod admittere tenentur, quicumque rectè senserint de efficacia diuinæ voluntatis, & gratiæ. Si verò in altero extremo dicti poneretur verbum significans potentiam, dicendo, *Voluntatem præmotam auxilio efficaci posse dissentire est impossibile*, iam propositio esset omninò falsa: nam sensus esset actualem præmotionem Dei, & potentiam ad dissentiendum non posse simul esse in voluntate, quod falsum est, & planè destruit libertatem. Hoc autem Thomistæ non asserunt, vt falsò illis nonnulli imponunt; quod tamen non imputarent, si vim propositionum modalium cognouissent. Videatur D. Tho. de veritate quæst. 24. art. 5. ad 3. Aluarez vbi sup. & disp. 18. & 92. Sed ad nostra redeundo,

Cognita iam essentia, & multiplicitate propositionis modalis videndum restat, vnde attendantur in ea affirmatio, vel negatio: vniuersalitas, vel particularitas: veritas, vel falsitas, &c. Non autem habent ista specialem difficultatem circa propositionem diuisam: quia, cum in hac modus non prædicetur, vt dictum est, sed tantùm modificet copulam, & consequenter illud ipsum, quod erat subiectum, & prædicatum in propositione simplici, seu de inesse, sit etiam subiectum, & prædicatum in modali diuisa: inde fit eandem ferè esse vtrobique dispositionem, & idem iudicium de vtraque ferendum esse. Propter quod etiam Dialectici communiter docent circa oppositionem, æquipollentiam, & conuersionem modalium diuisarum, seruandas esse generales regulas suprà traditas, paucis exceptis, quæ infra annotabimus. At verò, cum in modali composita modus prædicetur, & totum dictum subijciatur, longè diuersam habet dispositionem, ac aliæ simplices: ac proindè diuerso etiam modo attenduntur in illa quantitas, vel qualitas, oppositio, æquipollentia, &c. Et propterea Doctores in præsenti, relicta propositione modali diuisa, solùm instituunt sermonem de composita. Quod nos etiam obseruabimus.

CAPVT IX.

DE QVANTITATE, QVALITATE oppositione, æquipollentia & conuersione propositionis modalis compositæ.

SIcut in propositione simplici affirmatio, vel negatio attenditur ex copula principali, ita etiam in modali composita (in qua modus prædicatur de dicto vt vidimus) affirmatio, vel negatio attenditur penes copulam, qua modus ipse enuntiatur de dicto: & ideò quando modus est negatus, propositio modalis est absolutè, & in rigore negatiua, quamuis dictum sit affirmatum: sicut è contra, si modus fuerit affirmatus, propositio erit propriè, & simpliciter affirmatiua, quamuis dictum sit negatum. Quia tamen dictum ipsum verè est pars propositionis modalis: ideò ex eius etiam affirmatione, vel negatione dicitur illa secundùm quid affirmatiua, vel negatiua; & propterea quando dictum est affirmatum, & modus negatus solet propositio modalis appellari affirmatiua de dicto, & negatiua de modo & è contra, quando dictum est negatum, & modus affirmatus; dicitur negatiua de dicto, & affirmatiua de modo. Hæc tamen intelligenda sunt, vt diximus; quod scilicet simpliciter, & absolute loquendo modalem esse affirmatiuam vel negatiuam sumendum est à modo, & non à dicto.

¶ Eadem proportione philosophandum est circa quantitatem istarum propositionum, quæ absolutè attenditur ex quantitate modi: & ideò illa propositio modalis appellatur simpliciter vniuersalis, cuius modus est vniuersalis, licet dictum sit particulare; & è contra: quamuis etiam ex quantitate dicti talis propositio secundùm quid denominatur vniuersalis, vel particularis. Propter quod illa, cuius dictum est particulare, & modus vniuersalis; appellatur particularis de dicto, & vniuersalis de modo id est, secundùm quid particularis, & simpliciter vniuersalis: & idem est è contra. Qui autem sint modi vniuersales, & qui particulares explicant Dialectici ex similitudine, & correspondentia quam habent isti modi cum signis ostendentibus quantitatem propositionum simplicium, iuxta duo illa carmina.

¶ *Omnis, necesse valet: impossibile, nullus.*

¶ *Possibile, quidam: quidam non, possibile non,*

Quibus significatur, quòd *necesse*, est modus vniuersalis affirmatiuus, & assimilatur signo, *omnis*: *impossibile* verò est modus vniuersalis negatiuus, & assimilatur signo, *nullus*: *contingens* autem, seu *possibile*, est modus particularis affirmatiuus, & assimilatur signo, *aliquis*: & tandem *possibile non*, seu, *contingens non* est modus particularis negatiuus, & assimilatur signo, *aliquis non*.

¶ Præterea ad veritatem, & falsitatem propositionum modalium cognoscendam, obseruanda est sequens regula: quod scilicet tunc propositio de possibili est vera, quando sua de inesse est possibilis; tunc autem falsa, quando sua de inesse non est possibilis. (Et idem est de modali, quæ fit per contingens, nam duo isti modi in præsenti idem omninò sunt vt diximus) propositio verò de impossibili tunc est vera, quando eius de inesse est impossibilis: falsa verò, quando eius de inesse non est impossibilis. Et tandem propositio de necesse tunc est vera, quando eius de inesse est necessaria: falsa verò quando eius de inesse non est necessaria. Quorum omnium exempla facilè considerанti patebunt.

Vbi etiam nota omnem propositionem modalem veram esse necessariam, & omnem modalem falsam esse impossibilem: v. g. hæc propositio *Petrum currere est contingens*, est vera, & necessaria: quia necessarium est, vt hoc quod est currere, conueniat Petro contingenter. Cuius ratio sumitur ex ipsa natura propositionis modalis: etenim hæc, non solùm exprimit prædicatum conuenire subiecto, sed etiam modum proprium, quo illi conuenit: ac proinde si est vera, est necessaria; si verò falsa, impossibilis.

Rursus, vt harum propositionum oppositio, & æquipollentia faciliùs percipiatur; notandum est, quod, cum isti modi per omnia assimilentur signis suprà explicatis; consimili etiam modo contingit vtrobique oppositio: & ideò sicut *omnis*, & *nullus*, opponuntur contrariè; ita etiam, *necesse*, & *impossibile*. Deinde sicut *aliquis*, & , *aliquis non*, opponuntur subcontrariè: ita etiam *possibile*, vel, *contingens*; & ; *possibile non*, vel, *contingens non*. Præterea sicut, *omnis*, &, *aliquis non*, & similiter, *nullus*, &, *aliquis* opponuntur contradictoriè; ita *necesse*, & *possibile non*, seu *contingens non*, & similiter *impossibile*, &, *possibile*, seu, *contingens*. Ac tandem sicut *omnis*, &, *aliquis*, *nullus*, &, *aliquis non*, subalternantur; ita etiam *necesse*, & *possibile*, seu *contingens*, ac *impossibile*, &, *possibile non*, seu *contingens non*.

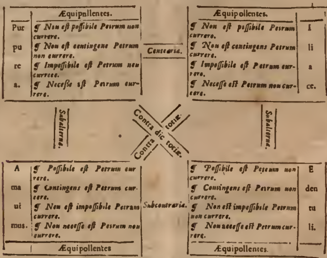
¶ Similiter quoad æquipollentiam istorum modorum valet ille versus: *Præ, contra dic: post, contra: præ, postque sub alter*. Nam eo modo, quo propositiones simplices oppositæ fiunt æquipollentes iuxta tria præcepta supra tradita: sic etiam contingit in præsenti: ac proinde, *necesse*, & *possibile*, quia sunt modi contradictoriè

tradictoriè oppositi fiunt æquipollentes, si cuilibet apponatur negatio: vt si dicas, *non necesse*, iam æquivalet, *possibile non*, & ex consequenti istæ modales erunt æquipollentes: *non necesse est Petrum currere, possibile est Petrum non currere.* Qua etiam proportione, ex modis contrariis fiunt æquipollentes postposita negatione cuilibet illorum: ex subalternis verò, præposita, & postposita. Ne autem aliquis turbetur in anteponendo, vel postponendo negationes, sciendum est in his propositionibus modalibus tunc anteponi negationem, quando negatur modus: tunc verò postponi, quando negatur dictum: tunc autem anteponi, & postponi, quando vtrumque negatur: quod fit constituendo negationem, tam à parte dicti, quàm à parte modi, vt in figura postea statuenda clarius elucescet.

Vt autem iuxta has regulas facilè quisque possit inuenire quæ propositiones modales sint æquipollentes: quæ verò oppositæ: & quo genere oppositionis: excogitarunt Dialectici quatuor dictiones, seu totulos, scilicet, *PVRPVREA. ILLIACE. AMAVIMVS. EDENTVLI.* In quibus inueniuntur quatuor vocales. A E. I V. Harum A. denotat propositionem modalem affirmatiuam de dicto, & de modo: V. negatiuam de dicto, & de modo: E, negatiuam de dicto, & affirmatiuam de modo: I affirmatiuam de dicto, & negatiuam de modo: qui est sensus illius carminis.

¶ *E. dictum negat, I. que modum: nihil A. sed V. totum.*

Quælibet ergò ex dictis dictionibus, seu totulis continet quatuor literas vocales, iuxta numerum modorum, quos supra assignauimus. Atque ita prima vocalis in vnoquoque totulo indicat propositionem de possibili: secunda, propositionem de contingenti: tertia, de impossibili, & quarta de necesse. Quibus totulis in quatuor angulis dispositis, ita vt *purpurea*, & *illiace*, sint in duobus superioribus, *amauimus*, & *edentuli*, in inferioribus; constituitur figura oppositionis: nam omnes propositiones, quæ fiunt in *purpurea*, & *illiace*, opponuntur contrariè: quæ in *amauimus*, & *edentuli* subcontrariè quæ in *purpurea*, & *edentuli*; & similiter, quæ in *illiace*, & *amauimus*; contradictoriè: & tandem quæ fiunt in *purpurea*, & *amauimus*: & similiter quæ in *illiace*, & *edentuli*, opponuntur subalternè. Omnes autem propositiones cuiuslibet totuli sunt inter se æquipollentes. Quæ omnia subiecta figura demonstrat.

Consultò posuimus exempla in modalibus, quæ fiunt de dicto singulari: quia quando dictum est commune, vt oppositio, & æquipollentia sine errore fiant: aduertendum est, vt dictum propositionis de necesse in quocunque totulo non habeat eandem quantitatem, ac aliæ tres propositiones, quæ in illo continentur; sed si dictum aliarum sit particulare, dictum propositionis de necesse sit vniuersale, vel è contra; aliàs in totulis contradictoriis dabuntur duæ contradictoriæ simul veræ: vt si in *purpurea*, & *edentuli* dicatur *necesse est aliquod animal esse hominem: possibile est aliquod animal non esse hominem.* Si tamen in altera mutetur quantitas dicti, tam vna erit vera, & alia falsa. Plures alias regulas alij multiplicant; adductæ tamen sufficiunt, si generales suprà traditæ rectè perpendantur.

Hoc solùm superest annotandum pro modalibus diuisis, quod, vt fiat oppositio, debet mutari quantitas modorum, ita vt in vna sit vniuersalis, & in alia particularis: v. g. *Petrus necessariò est homo*, eius contradictoria est, *Petrus possibiliter non est homo.* Quando verò modalis diuisa est subiecto communi, debet etiam mutari quantitas dicti: vt si dicas, *omnis homo necessariò est animal*, eius contradictoria est, *aliquis homo possibiliter non est animal.*

¶ Tandem circa conuersionem propositionum modalium obseruandum est ipsas generaliter loquendo conuerti ratione dicti, non verò ratione modi; ac proinde regulariter fieri conuersionem inuariato modo, iuxta regulas generales conuersionis: hoc tam in modali composita, quàm diuisa: vt si dicas: *Omnis homo necessariò est animal*: ergò *aliquod animal necessariò est homo. Aliquem hominem esse album est possibile: ergò aliquod album esse hominem est possibile, &c.*

Quando verò in propositione de necesse subiectum dicti est aliquod concretum accidentale, tunc *necesse* debet

debet mutari impossibile; aliàs debitur antecedens verum, & consequens falsum: vt *Grammaticus necessario est homo*; non valet, ergo *homo necessariò est Grammaticus*; sed debet pro *necessario* poni *possibile*, dicendo: ergo *homo possibiliter est Grammaticus*. Cuius rationem tangit S. Thom. opusc. 48. tract. de Syllogismo: quia sæpè vna res ex natura sua postulat vniri alteri; cum tamen hæc non necessariò petat cum priori coniungi.

Vbi denique aduerte, quòd, quando modi sunt negatiui, & dictum est vniuersale affirmatiuum, non potest propositio modalis conuerti, si subiectum dicti sit superius prædicato: non enim valet: *Omne animal esse hominem est impossibile*: ergo *aliquem hominem esse animal est impossibile*. Alia non ita necessaria circa propositiones modales, non consulto omittuntur; quæ tamen, si placet, in Auctoribus videri possunt.

CAPVT VLTIMVM

De Propositionibus exponibilibus.

Appellatur propositio exponibilis, quæ ratione alicuius in ea inclusi obscurum habet sensum: & ita indiget expositione. Quod fit per aliam propositionem clariorem: & ideò hæc vocatur exponens, sicut illa dicitur exponibilis.

Inter has propositiones primò enumerantur *exclusiuæ*, quæ scilicet modificantur aliqua dictione exclusiua; quales sunt *tantùm*, *duntaxat*, & similes. Si ergo talis particula apponatur subiecto, modificat totam propositionem, eàmque efficit absolutè exclusiuam: & tunc excludit alia omnia subiecta à participatione prædicati: vt si dicas: *Tantum homo est risibilis*: exponitur sic: *homo est risibilis*, *& nihil aliud ab homine est risibile*. Si verò particula exclusiua iungatur prædicato, tunc propositio vocatur de excluso extremo, & excludit à subiecto alia omnia prædicata: vt cum dicitur, *homo est tantùm animal*: exponitur hoc modo: *homo est animal*, *& homo non est aliquid aliud*.

Inter hos autem modos conclusionis maxima est differentia. Si enim dicas, *prædicabilia sunt tantùm quinque*: propositio est vera quia significat non esse plura neque pauciora; si verò dicas, *tantum prædicabilia sunt quinque*, est falsa quia sensus est, numerum quinarium solis prædicabilibus conuenire.

Quamuis autem iuxta proprietatem sermonis hæc ita sint, sæpè tamen à nobis confunduntur in communi modo loquendi; & particulam exclusiuam, quæ iungenda erat subiecto, considerate applicamus prædicato; aut è contra. & ideo sensus intentus colligendus erit ex subiectæ materia, de qua tractatur. Illud tamen oportet adnotare, has particulas, cuicunque iungantur, nunquam excludere ea quæ necessariò illud comitantur: cum enim dicis, *tantùm diligo salutem*; non excludis à tali amore media necessaria ad illius consecutionem; & cum dicitur *tantum Petrus currit*: non excluditur hoc risibile à cursu & sic de aliis.

Secundum genus propositionum exponibilium est illarum, quæ afficiuntur particula exceptiua: *præter*, aut similibus: vt *omne animal præter hominem est irrationale*. Appellantur autem *exceptiuæ*: quia aliquid ex aliquo communi distributo excipiunt; & ideo non datur propria exceptio; nisi detur talis distributio subiecti; vt patet in hac, *homo est albus præter Petrum*: quæ impropriè dicitur exceptiua, vt bene notat Toletus in præsenti.

Igitur propositiones exceptiuæ exponuntur rectè, si loco particulæ, *præter*, ponantur, *excepto*; si dicas, *omne animal præter hominem est irrationale*: exponitur dicendo, *Omne animal*, *excepto homine est irrationale*, vel per copulā implicationis negatiuam dicendæ, *Omne animal*, *quod non est homo*, *est irrationale*.

¶ Tertium genus est earum, quæ duplicatum habent subiectum, vel prædicatum ratione alicuius particulæ illud duplicantis; & propterea appellantur *reduplicatiuæ*. De quibus non nihil agemus: quia earum cognitio est summè necessaria ad scientias & valdè frequens illarum vsus; Igitur particulæ reduplicatiuæ sunt, vt, *inquantùm*, *quatenus*, *qua ratione*, *secundùm quod*, & similes. Quæ possunt dupliciter sumi, scilicet reduplicatiuè, & specificatiuè. Tunc sumuntur reduplicatiuè, quando duplicant causam, cur prædicatum insit subiecto; vt si dicas *homo in quantum rationalis est risibilis*: *Petrus quatenus albus est disgregatiuus visus*, *&c.* Et huiusmodi propositiones exponuntur optimè per causalem dicendo: *quia homo est rationalis*, *est risibilis*: *quia Petrus est albus*, *est disgregatiuus*, *&c.*

Tunc verò particulæ istæ sumuntur specificatiuè; quando reduplicant rationem formalem cui adæquatè conuenit prædicatum; quæ tamen non est causa eius vt cum dicitur, *color inquantum color est obiectum visus*: *ens inquantum ens est obiectum Metaphysicæ*, *&c.* in his enim propositionibus non significatur causa, sed natura, & species cui conuenit adæquatè prædicatum. Quam doctrinam concorditer tradunt Dialectici, Sotus, Toletus Villap. & alij Huiusmodi autem propositiones non exponuntur per causalem; possunt tamen aliqualiter exponi per conditionalem, dicendo, *si est ens*, *est obiectum Metaphisicæ*, *&c.*

Hinc colliges, quantùm à proprietate, & veritate errent, qui propositionem reduplicatiuam inter disputandum distinguentes in sensu specificatiuo; vel reduplicatiuo; per specificatiuum intelligunt propositionem reduplicare rationem materialem; per reduplicatiuum verò, rationem formalem: verbi gratia hanc propositionem: *Petrus in quantum homo est albus*; distinguunt, & asserunt specificatiuè esse veram reduplicatiuè autem falsam: quia putant priori modo reddere hunc sensum: *Petrus qui est homo est albus*; Hic tamen modus loquendi & intelligendi istas terminos est planus abusus, vt patet ex dictis non enim propositio potest esse reduplicatiua, nisi reduplicet aliquam formalem: aliàs nihil adderet supra præiacentem, seu simplicem; neque distingueretur ab ea, vt consideranti patebit. Et ideo illa propositio; *Petrus inquantum homo est albus*: & similes, siue reduplicatiuè, siue specificatiuè sumantur, sunt omnino falsæ, vt ex ipsis terminis patet.

Hic etiam nota cum Soto lib. 4. Summularum c. 3: dictiones istas reduplicatiuas: præsertim ly, *secundum*, aliquandò non sumi propriè reduplicatiuè, neque specificatiuè: sed quasi diminutiuè: vt cùm dicimus, *Æthiops est albus secundùm dentes* vel *quantum ad dentes*: ibi enim non reduplicatur causa, vel ratio formalis, sed prædicatum, quod ex se poterat conuenire toti homini diminuitur, vt supponat pro aliqua eius parte: propter quod Æthiopem non appellamus simpliciter album, sed tantum secundum quid.

Est autem circa hoc valde notanda pulchra regula Angelici doctoris 3. p. q. 16. art. 8. quòd scilicet ea: quæ indifferenter, possunt conuenire toti, vel parti, aut saltem in dubitationem venire, an toti vel parti conueniant; si in sola parte inueniantur, inde totum non dominatur simpliciter tale: non enim absolutè dicimus, *Æthiops est albus*.

At verò ea de quibus indubitatum est non posse conuenire toti, nisi ratione partis, simpliciter attribuuntur toti: dicimus enim absolutè, *Petrus est Crispus*; quamuis crispitudo non sit in toto corpore: quia non potest ei conuenire nisi secundùm capillos.

Hæc etiam est ratio, vt ibidem notat D. Thomas, quare ea, de quibus non potest suspicari, conuenire diuinæ personæ, secundum seipsam: absolutè, & simpliciter affirmamus de Christo Domino propter humanam naturam, dicimus enim absolutè Christum esse passum mortuum, & sepultum, sicut absolutè dicimus Petrum esse crispum.

At verò ea, de quibus suspicari posset: sic conuenire Christo, ratione solius humanitatis, vel etiam ratione personæ, non tribuimus Christo absolutè, & simpliciter, sed cum addito diminuente; ne hæreticorum erroribus fauere videamur: & ideò has propositiones absolutè prolatas, *Christus est creatura*, *Christus est minor Patre*, *Christus incipit esse*, non concedit Catholicus: quia Arriani dixerunt Christum esse creaturam minorem Patre, & incepisse, non solum ratione humanæ naturæ, sed etiam ratione personæ.

Similiter has non concedimus absolutè prolatas, *Christus est incorporeus*, *vel impassibilis*, quia Manichæi negauerunt Christum habuisse verum corpus, aut verè passum fuisse.

Benè tamen conceduntur tales propositiones cum determinatione, seu particula diminuente, nempè Christum esse creaturam, aut incepisse secundum humanam naturam, & Christum esse incorporeum, aut impassibilem ratione deitatis: sicut cum addito diminuente concedimus Æthyopem esse album secundùm dentes.

Aliæ sunt propositiones exponibiles, quarum obscuritas non prouenit ex aliqua dictione ibi inclusa, sed ex ipsa materia, qua constant: vt sunt, quæ fiunt per verbum, *incipit*, vel *desinit*; de quibus in lib. Physicorum; vel quæ fiunt per verbum, *differt*, de quibus cap. de differentia constabit.

¶ Tandem aliæ sunt quæ dicuntur *insolubiles*, siue se falsificantes, quas vt purè sophisticas communiter Doctores omittunt.

LIBER III.

DE ARGVMENTATIONE, & eius proprietatibus.

ARGVMENTATIO est præcipuum Dialecticæ instrumentum, quæque proximè parit scientiam: ad quam proinde alia omnia, quæ in Dialectica traduntur, quasi in proprium scopum meritò ordinantur, & ideò postquam in primo, & secundo lib. de terminis & propositionibus disputatum est, ipsa ratio, & sponsionis ius exigunt vt in hoc tertio de argumentatione disseramus.

CAPVT I.

DE SPECIEBVS Argumentationis.

QVid, & quotuplex sit argumentatio, & quis modus sit inter disputantes obseruandus, supra in præambulis diximus. In huoc tamen locum duo alia explicanda remisimus, nimirum quomodo sit intelligenda diuisio argumentationis in materialem, & formalem: & an quatuor illæ argumentationes, quæ communiter enumerantur, scilicet syllogismus, enthymema, inductio, & exemplum sint propriæ species argumentationis.

Circa primum duplex est positio illius diuisionis, & vtraque probabilis, Prior est illorum, qui per argumentationem formalem intelligunt eam, in qua consequens rectè sequitur ex antecedenti, seu cuius consequentia est bona, per materialem verò, illam, in qua licet antecedens, & consequens sint in se vera, consequentia tamen est mala; quia vnum non infertur ex alio: vt Petrus est animal: ergò est rationalis: quamuis enim verum sit Petrum esse animal, & esse rationalem, hoc tamen non sequitur ex illo, vt patet iuxta quam expositionem sola argumentatio formalis est propriè, & simpliciter argumentatio: nam materialis, vel non est argumentatio, vel tantùm extrinsecè, & per quandam attributionem dicitur talis; ad eum modum, quo homo pictus denominatur homo.

Posterior, & fortè melior expositio est eorum, qui asserunt argumentationem formalem esse illam, in qua sequitur consequens ex vi artificij, seu dispositionis in antecedenti inuentæ. Quod contingit quando nullus terminus est in consequenti, qui non fuerit in antecedenti, quamuis aliquis fuerit in antecedenti, qui non sit in consequenti: in tali enim artificio, seu dispositione maximè elucet forma argumentationis, ideò meritò appellatur argumentatio formalis. Materialis verò secundum hanc sententiam dicitur ea, in qua licet consequentia sit bona, quia consequens in rei veritate sequitur ex antecedenti, non tamen sequitur ex vi dispositionis terminorum, qui sunt in illo, eo quòd in consequenti est aliquis terminus, qui non fuit in antecedenti. Iuxta quam expositionem solus syllogismus est argumentatio formalis, cæteræ verò materiales, vt ex dicendis constabit. Videantur Conimbr. lib. 1. Priorum, c. 3. q. 2. art. 3

¶ Veniamus ad secundum, an scilicet omnes illæ argumentationes sint propriè species, & essentialiter inter se distinctæ. In quo partem affirmatiuam defendit Lemos. lib. 1. Paradox. Dialect. error. 25. quem refert, & sequitur Mas. 1. Prior. quæst. 5. fauétque communis modus loquendi Dialecticorum, qui ferè omnes has quatuor argumentationes enumerant, & de illis vt de speciebus argumentationis loquuntur.

Ratione etiam potest suaderi: quia quæ differunt definitione essentiali, differunt specie, sed huiusmodi sunt omnes istæ argumentationes, si quidem eas definiuit Aristot. lib. 1. Prior. diuersis, & essentialibus definitionibus: ergò omnes illæ veræ differunt specie.

¶ Confirmatur: quia in vnaquaque earum reperitur diuersa dispositio, & forma argumentationis, vt videtur ex ipsis notum: ergò differunt inter se specie, Patet consequentia: quia quæ differunt forma, differunt specie, teste Arist. 9. Metaph. c. 11.

Nihilominus dicendum est propriè & in rigore loquendo duas tantùm esse species argumentationis, scilicet syllogismum, & inductionem, ab his verò enthymema, & exemplum solùm distingui tanquam perfectum, & imperfectum intrà eandem speciem.

Sic docent Numnesius lib. de Constitutione artis Dialecticæ, & alij, vt refert Masius loco citato: éstque procul dubio sententia Arist. 2. Prior. c. 23. vbi enumerans omnes modos acquirendi cognitionem

nem per discursum, inquit: *faciamus fidem, aut syllogismo, aut inductione.* Et clarius 1. Posteriorum, cap. 1. postquam dixit, orationes Dialecticas vti syllogismo, & inductione subdit: *Eodem modo etiam oratoriæ rationes persuadent: aut enim persuadent exemplis, quæ sunt syllogismi.* Vbi D. Thom. lect. 1, satis expressit nostram conclusionem, dicens: *Vnde patet quod sicut enthymema est quidam syllogismus detruncatus, ita exemplum est quædam inductio imperfecta.* Ergò ex sententia Aristot. & D. Thom. Enthymema, & exemplum non distinguntur essentialiter à syllogismo, & inductione, sed vt perfectum, & imperfectum intra eandem speciem.

Fundamentum est: quia eadem dispositio præmissarum, quæ inuenitur in syllogismo, re vera inuenitur in enthymemate, & idem proportionabiliter est de inductione respectu exempli: ergò non possunt essentialiter distingui.

Probatur antecedens quoad primam partem: quia vt infrà videbimus ars syllogistica innititur illi principio *Quæcumque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se,* ac proinde repugnat extremitates vniri inter se in conclusione nisi prius in præmissis vniantur cum medio, ad quod necessariæ sunt duæ propositiones ex parte antecedentis, vt de se constat: ergò quando altera breuitatis causa non exprimitur, vt fit in enthymemate, re vera subintelligitur, & consequenter in re eadem est dispositio syllogismi, & enthymematis.

Ex quo etiam fit ipsa inter se distingui tanquam perfectum, & imperfectum; cum enim teste Aristot. 5. Metaphisicæ cap. 16. perfectum sit id, extra quod non est accipere aliquam sui partem, seu cui nihil deest; imperfectum verò, cuius aliqua pars desideratur: consequens est syllogismum intra propriam speciem esse quid perfectum: quandoquidem ei nulla præmissarum deest; enthymema verò, quid imperfectum: vt potè cui aliqua pars fuit amputata. Propter quod etiam appellatur syllogismus truncatus, & à Boëtio definitur *esse orationem, in qua non omnibus præmissis positis, festinanter infertur conclusio.*

Per quod etiam patet secunda pars illius antecedentis nam inductio: ex pluribus particularibus procedit ad vniuersale, à qua perfectione deficit exemplum siquidem ex debilitate antecedentis singularis solùm colligit aliud singulare, cùm tamen si adderentur alia, iam colligeret vniuersale, fieretque perfecta inductio, ergò ipsa, & exemplum re vera sortiuntur eandem formam, seu dispositionem argumentationis, secundùm speciem, licet cum differentia explicata per esse perfectum, & imperfectum.

Quòd autem syllogismus, & inductio inter se specie distinguantur eo quod habeant formas argumentationis essentialiter distinctas, docuit eleganter Aristot. 2. lib. Prior. dicens: *Quodammodo opponitur inductio syllogismo, hic enim per medium probat extremum de tertio, illa verò per tertium probat extremum de medio. Natura igitur prior, & notior est syllogismus qui fit per medium; nobis verò euidentior est, qui fit per inductionem.* Quibus verbis duo discrimina harum argumentationum tangit Aristot. vt rectè notat Mas. vbi suprà.

Primum est, in syllogismo procedi à toto ad partes, seu ab vniuersaliori ad magis particulares; in inductione verò è contra. (Quod, quomodo intelligendum sit, cap. sequenti explicabimus. Et hinc sequitur secundum, quod scilicet in inductione procedimus ab his, quæ notiora sunt nobis nempè singularibus, quæ sensibus subiacent, ad vniuersalia, quæ sunt minus nota nobis, licet secundùm se sint magis nota; in syllogismo verò contingit è contra. Maneat

ergò duas istas argumentationes sortiri dispositiones essentialiter diuersas, & ex consequenti specificè inter se differre, vt magis constabit loco citato.

Inquires si hæc ita sunt, quare Dialectici communiter enumerant quatuor species argumentationis?

¶ Huius solutio sumi potest ex doctrina Aristot. loco citato Poster. Vbi docet syllogismum, & inductionem propriè esse argumentationes Dialecticas, eo quòd ipsis acquiratur vera cognitio scientifica. enthymema verò & exemplum propter sui imperfectionem magis ad Rethoricam pertinere. De quo videri potest D. Tho. ibidem lectione 1. Vt ergò Dialectici distinguant argumentationes, sibi familiares ab his, quæ magis Rethoricæ accommodantur: simúlque explicent, tum illarum perfectionem, & vim inferendi; tum etiam istarum defectum, & imperfectionem: ideò illas seorsim enumerant: etiam si non omninò distinguantur, vt explicatum est. Per quod patet ad id quod ex communi modo loquendi Dialecticorum adducitur pro contraria sententia.

Ad rationem autem neganda est minor: neque enim enthymema, & syllogismus habent definitiones essentialiter diuersas, sed tantùm accidentaliter, seu materialiter, ad modum quo puer, & vir habent definitiones diuersas intrà speciem hominis. Quod satis indicauit Arist. locis citatis; definiens enthymema, & exemplum per syllogismum, & inductionem.

¶ Ad confirmationem etiam negandum est antecedens: quia in re, est dispositio syllogismi, & enthymematis, & similiter inductionis, & exempli, vt patet ex probatione conclusionis, & constabit amplius cap. sequenti.

CAPVT II.

De legibus communibus Argumentationum, vbi etiam specialiter de inductione.

TRes leges, omnibus argumentationibus communes, enumerant Doctores. Prima est: Ex antecedenti verò in bona argumentatione semper sequitur consequens verum, & similiter ex antecedenti possibili, contingenti, vel necessario semper sequitur consequens, possibile, contingens, vel necessarium. Ratio est: quia antecedens habet rationem causæ, respectu consequentis; causa autem non impedita producit effectum sibi similem: ergò in bona argumentatione, quæ assimilatur causæ non impeditæ: ex vero semper sequitur verum: ex possibili, possibile, ex contingenti contingens: & ex necessario, necessarium.

Secunda lex: Ex antecedenti falso in bona consequentia aliquando sequitur verum, vt *Petrus est equus: ergo est animal*; aliquando falsum, *Petrus volat: ergo habet alas.* Quod ex falso possit sequi falsum, nullum debet esse dubium; quòd autem ex falso sequatur aliquando verum, non sic est intelligendum, quasi præmissæ falsæ influant veritatem in conclusionem, sintque causæ talis veritatis: cum impossibile sit causam producere virtute propria effectum perfectiorem se: sed sensus est, præmissas aliàs falsas posse disponi, vt ex ipsis sequatur consequens, quod aliunde est verum, & non propter ipsas præmissas. Quod aliter, licet non ita propriè, explicant alij asserentes, quando ex falso sequitur verum, ex vi quidem dispositionis, seu formæ non sequi veritatem consequentiæ, sed consequentiæ.

Ex his duabus regulis colliguntur duo modi arguendi: benè enim valet in argumentatione legiti-

ma: antecedens est verum: ergò consequens est verum: & similiter consequens est falsum: ergò antecedens est falsum: cùm enim ex vero semper sequatur verum, vt dictum est, nunquam falsum sequetur ex vero; atque ita semper sequetur ex falso.

Non autem valet, consequens est verum: ergò antecedens est verum, neque similiter, antecedens est falsum: ergò consequens est falsum; quia ex falso vt diximus, aliquando sequitur verum, aliquando falsum.

Tertia lex: in bona argumentatione semper conclusio sequitur debiliorem partem: hoc est, si aliqua præmissarum est particularis, & si aliqua præmissarum est negatiua, conclusio debet esse negatiua: vt cernitur in hac argumentatione; *Nullum animal est lapis: aliquis homo est animal: ergò aliquis homo non est lapis.*

Ratio est: quia duæ præmissæ sunt quasi duæ causæ subordinatæ, respectu conclusionis, in causis autem subordinatis effectus sequitur debiliorem: vt patet in sole, & aliis causis vniuersalibus, quæ cum causis particularibus debilibus operantur debiliter: cum fortibus verò fortiter.

His explicatis: cum enthymema, & exemplum ad sylogismum, & inductionem reducantur, & ex consequenti in rei veritate duæ tantùm sint species argumentationis, vt explicatum est, de ipsis deinceps agimus, & priùs de inductione in hoc capite: quia pauca sunt circa illam annotanda: deinde verò in sequentibus de syllogismo, qui longiorem postulat disputationem.

Vt autem propria inductionis ratio meliùs percipiatur, aduertendum est ipsam non distingui essentialiter à syllogismo per hoc, quod iste descendat ab vniuersali ad particulare: illa verò è contra ascendat à particulari ad vniuersale, vt videntur sonare verba Aristotelis capite præcedenti adducta: quoniam vt posteà dicemus, tàm ascensus, quàm descensus pertinent ad inductionem. Sed adæquata, & essentialis eorum differentia sumitur ex propria, & peculiari forma, seu dispositione vtriusque. Etenim in syllogismo extremitates vniuntur cum medio in præmissis; ex vi cuius vniuntur inter se in conclusione: ac proinde ibi propriè datur medium vniens extrema. Quod significauit Aristot. loco citato, dicens: syllogismum per medium probare extremum de tertio, id est, de alio extremo.

At verò forma, seu dispositio inductionis valdè diuersa est. Neque enim ibi propriè dantur extrema inter se vnita, quæ priùs coniungerentur cum aliquo medio: sed loco plurium terminorum singularium, qui sunt in antecedenti, ponitur in consequenti terminus communis æquiualens, quod est ascendere: vel è contra loco termini communis, qui est in antecedenti; ponuntur in consequenti termini inferiores æquiualentes, quod est descendere.

Vnde propria inductionis dispositio præcisè consistit in eo, quòd substituatur in consequenti propositio æquiualens antecedenti, absque speciali illo, & proprio artificio, qui cernitur in syllogismo, & hæc est propria, & essentialis eorum differentia, vt satis ex dictis patet.

Cæterùm, quia illa est in syllogismo frequentiùs vtimur medio superiori, vel saltem æquali, & rarò inferiori: è contra verò inductione sæpiùs ascendimus à singulari ad vniuersale, quàm descendamus, ideò Aristot. vbi supr. & alij Dialectici ab eo, quod frequentiùs accidit in his argumentationibus, solent denominare illas, asserentes in syllogismo procedi à toto ad partes, seu ab vniuersalibus ad minùs vniuersalia; in inductione verò è contra. Propria tamen, & essentialis differentia est quam assignauimus.

Hinc iam fit propriam rationem inductionis æquè inueniri, siue cùm ascendimus à singularibus ad vniuersale, siue cum è contrà descendimus, ac proinde vtrumque modum ratiocinationis verè contineri sub hac specie argumentationis. Quæ cùm ascendimus, appellatur ascensus, seu inductio, cum verò descendimus, vocatur descensus seu reductio, licet iam in communi vsu loquendi vtraque appelletur inductio.

Hoc supposito, plures regulas multiplicant Autores pro modis arguendi in ascensu, & descensu: quas tamen facilè comprehendet, qui nouerit supra adducta de suppositione terminorum. Si ergò terminus supponat distributiuè, descendendum est à propositione vniuersali ad plures singulares copulatiuè, vel ad vnam de copulato extremo, & verbo singulari sic: *Omnis homo est animal, ergò hic homo est animal, & hic homo est animal, &c.* vel sic, *ergò hic homo, & hic homo, &c. est animal.* Ascensu verò debet fieri è contra. Si autem terminus supponat collectiuè, tunc ascendendum, vel descendendum est copulatim sic: *Omnes Apostoli sunt duodecim: ergò hic Apostolus: & hic Apostolus, &c. sunt duodecim*; vel è contrà. Si verò terminus supponat determinatè, descendendum est à propositione particulari ad plures singulares disiunctiuè: vel ad vnam de disiuncto extremo hoc modo: *Aliquis homo est albus: ergò hic homo est albus, vel hic homo est albus, &c.* vel sic, *ergò hic homo, vel hic homo, &c. est albus.* Ascensus verò fit è contra. Tandem, si terminus supponat confusè, eodem modo descenditur à termino confuso ad singulares disiunctiuè; & ascenditur è contra. Quæ omnia satis constant ex dictis loco citato.

CAPVT III.

De Syllogismo, & triplici eius figura.

ARist. 1. Prior. c. 1. definit syllogismum dicens: *Syllogismus est oratio in qua quibusdam positis, aliud quidam diuersum ab his, quæ posita sunt, necessariò accidit: eò quòd hæc sunt.* Quorum verborum sensus est, quem iam explicuimus, scilicet syllogismum esse argumentationem, in qua concluditur vnio extremitatum inter se, ex vi vnionis factæ cum medio in præmissis. Per quod satis ostenditur perfectio syllogismi: cùm enim intra se contineat medium, cum quo vniuntur extremitates: ex propria dispositione habet vim inferendi, neque indiget aliquo alio termino extra se posito, ratione cuius concludat, sicut indiget inductio. Quod explicuit optimè Arist. ibidem subdens: *Dico autem, eò quòd hæc sunt propter hæc euenire: ac propter hæc euenire intelligo nullo externo termino opus esse, vt sit necessaria consequentia.*

Cùm autem syllogismus sit quoddam compositum rationis: habet suam quasi materiam, & formam. Materia est duplex: alia proxima, scilicet propositiones, ex quibus immediatè componitur; & alia remota, nempè termini ipsi immediatè componentes propositionem, mediatè verò syllogismum. Hi autem termini in quolibet syllogismo sunt tres, ex quorum combinatione formantur tres propositiones, quæ necessariò reperiuntur in vnoquoque syllogismo, & consequenter quilibet terminus bis repetitur, habétque suum peculiare nomen; nam ille, qui bis reperitur in præmissis, appellatur *medium*: ex aliis verò duobus is, qui iungitur cum medio in maiori, vocatur *maior extremitas*; qui verò in minori, dicitur *minor extremitas.* Quæ omnia patent in hoc syllogismo; *Omnis homo est animal; Petrus est homo: ergo Petrus est animal*: vbi ipsæ propositiones

sunt

sunt materia proxima, & tres illi termini, *homo animal, Petrus*, materia remota, ex quibus, *homo*, est medium: quia bis repetitur in præmissis: *animal*, est maior extremitas: quia iungitur in maiori cum homine: & tandem, *Petrus* est minor extremitas: quia in minori iungitur cum eodem homine.

Forma verò syllogismi est illud artificium, seu dispositio propositionum. Quæ etiam est duplex, secundùm quòd correspondet duplici materiæ explicatæ. Prima correspondet terminis, & appellatur figura syllogismi, quæ potest definiri sic: *Figura syllogismi est apta dispositio terminorum secundùm subiectionem, vel prædicationem.* Secunda correspondet propositionibus, & appellatur modus: & ideò solet definiri sic: *Modus syllogismi est apta dispositio propositionum secundùm affirmationem, vel negationem, vniuersalitatem, vel particularitatem.*

Quia ergò recta combinatio medij cum extremitatibus, in qua consistit ratio figuræ, potest esse triplex, triplex etiam datur figura, nam vel medium in maiori subiicitur, & in minori prædicatur: & sic est prima: vel in vtraque prædicatur: & sic est secunda: vel in vtraque subiicitur, & sic est tertia. Quod ostendit ille versus.

Sub præ, prima: secunda, bis præ: tertia, bis sub.

Ex his autem figuris prima est nobilior: quia ibi medium habet propriam sedem, situm, seu positionem medij & verè mediat, quando in vna subiicitur, & in alia prædicatur. Secunda verò dignior est tertia: quia in illa medium habet digniorem locum propositionis, cùm sit prædicatum. Tertia verò est omnium infima, quia ibi medium sortitur infimum locum propositionis, cum sit subiectum. Quod explicuit Arist. vbi sup. dicens: *Medium in prima figura esse positione medium: in secunda, positione primum: in tertia verò positione vltimum.*

Vtrum autem detur alia quarta figura, possitvè fieri recta combinatio, si medium prædicetur in maiori, & in minori subiiciatur, res est controuersa inter Doctores propter Galenum, de quo quamuis in scriptis eius, quæ nunc extant, talis sententia non inueniatur, Auerroes prima Priorum, capite octauo, testatur posuisse quartam figuram. Quam quidem esse admittendam potest suaderi: quia in hac argumentatione: *Omnis homo est animal: omne animal est sensibile: ergo aliquod sensibile est homo*, & similibus, datur recta combinatio terminorum, vt patet: & tamen ibi medium prædicatur in maiori, & in minori subiicitur: ergò figura, quæ inde resultat est recta, & consequenter datur quarta figura.

Hanc quæstionem contra Medicos tractant Dialectici libro 1. Priorum: pro qua videri possunt Masius ibidem quæstione 6. Conimbr. c 7. quæst. 1. & alij. Breuiter tamen cum Aristotele, & communi consensu Dialecticorum dicendum est non dari quartam figuram. Fundamentum est: quia in quacumque figura, quando syllogismi concludunt directè, maior extremitas debet in conclusione prædicari de minori, nullæ alia ratione: nisi quia illa extremum superius, quod continendo medium, continet consequenter aliud extremum inferius, scilicet minorem extremitatem, & proinde necesse est maiorem extremitatem in præmissis talem habere positionem, seu situm, vt possit continere minorem: hunc autem nunquam haberet, si maior extremitas esset subiectum, & minor prædicatum, vt patet cum subiectum non contineat, sed potiùs contineatur à prædicato: ergò talis dispositio, seu combinatio, ex qua resultat quarta figura, ex se non est apta, neque congrua forma syllogistica.

Dices: saltem admittenda erit hæc figura, si semper minor extremitas prædicetur in conclusione de maiori, vt cùm dicitur: *omnis homo est animal: omne animal est sensibile: ergò omnis homo est sensibilis*? Cuius etiam sunt mille alia exempla: estque forma arguendi valde vsitata inter disputandum.

Respondetur in primis omninò repugnare, dari figuram congruam in qua conclusio non possit esse directa. Et ratio est euidens: nam ideò syllogismi indirectè concludentes sunt boni: quia per conuersionem conclusio indirectè potest fieri directa, vt infrà videbimus: ergo impossibilis est figura, cui repugnet habere conclusionem directam. Deinde addendum est ideò in exemplo argumenti, & aliis eiusdem formæ, quibus passim vtimur, conclusionem rectè sequi ex præmissis: quia in rei veritate est directa, & syllogismus re vera est prima figura, quamuis in voce habeat transpositas præmissas: nam quæ ibi ponitur pro minori, in rei veritate est maior; vt patet, si transponendo illas absque aliqua alia mutatione dicas: *Omne animal est sensibile: omnis homo est animal: ergò omnis homo est sensibilis.* Vnde tandem fit quartam figuram, vel non dari, vel non distingui à prima.

Per quod patet ad argumentum in contrarium adductum; ille enim syllogismus re vera est in prima figura, & concludit indirectè in *baralipton*; habet tamen transpositas præmissas, vt dictum est.

CAPVT IV.

De regulis tam communibus trium figurarum, quàm specialibus vniuscuiusque.

ANtequam ad singulos vniuscuiusque figuræ modos explicandos descendamus, oportet tradere, tum generales regulas ad cognoscendam bonitatem consequentiæ in quacunque figura, tum etiam speciales vniuscuiusque, quæ ex illis communibus deriuantur. Pro quo sciendum est totam artem syllogisticam inniti duobus principiis. Primum est: *Quæcunque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*: id est, quando aliqua duo perfectè completè, & adæquatè vniuntur cum aliquo tertio, seu medio, necesse est, vt vniantur inter se. Et hoc principium deseruit syllogismis concludentibus affirmatiuè.

Secundum principium est: *Quæcunque sunt eadem inter se, distinguuntur vni tertio, seu ab vno tertio*, id est, quando aliqua duo perfectè, & completè vniuntur inter se, si vnum illorum distinguitur ab aliquo tertio, necesse est distingui, & aliud. Quod principium deseruit syllogismis concludentibus negatiuè. Sunt autem hæc principia per se nota: quia innituntur vniuersalissimo illi principio: *Quodlibet est, vel non est*, quod ex terminis ipsis est manifestum.

His autem duobus principiis innituntur alia duo in Dialectica valdè vsitata, quæ à præcedentibus solùm distinguuntur penes hoc, quod illa sumuntur in ordine ad esse; hæc verò in ordine ad prædicari, appellanturque ab Arist. & à Dialecticis; *dici de omni, & dici de nullo.* Dici de omni reddit hunc sensum: quidquid vniuersaliter affirmatur de subiecto, affirmatur etiam de quocunque contento sub subiecto. Dici verò de nullo reddit hunc sensum: quidquid vniuersaliter negatur de subiecto, negatur etiam de quocunque contento sub subiecto. Et per hæc principia probant Dialectici omnes syllogismos, vt posteà videbimus. Indéque deducuntur sequentes leges, seu regulæ ad iudicandum de bonitate consequentiæ in quacunque figura.

Prima regula generalis. Medium in aliqua saltem præmissarum debet distribui, vt sic perfectè possit coniungi, vel disiungi ab extremitatibus; (aliàs non darentur tunc dici de omni, vel dici de nullo.) Non loquimur modò de syllogismo singulari, seu expositorio, de quo infrà.) Propter quod ex puris particularibus, nihil sequitur in quacunque figura ex vi illationis; non enim valet; *aliquis homo est animal : aliquis equus est animal : ergò aliquis equus est homo*, Potest autem aliquando sequi ratione materiæ: vt *aliquod animal est substantia, aliquis homo est animal; ergò aliquis homo est substantia.*

Secunda regula. In conclusione non debet distribui aliquis terminus, qui non fuerit distributus in præmissis. Quæ doctrina fundatur in illa generali suprà, capite secundo, tradita, quod scilicet conclusio semper debet sequi debiliorem partem. inde enim fit nihil debere esse in conclusione, quod excedat virtutem præmissarum, ac proinde quemcumque terminum non distributum in præmissis, non debere distribui in conclusione: aliàs talis terminos prout est in conclusione, excederet se ipsum, vt est in præmissis.

Tertia regula. Ex puris negatiuis nihil sequitur in quacunque figura. Ratio est manifesta: quia ex hoc præcisè, quod aliqua duo distinguantur à quodam tertio, non sequitur distingui, aut identificari inter se: siue enim duæ res sint inter se maximè eædem, vel diuersæ, possunt nihilominus esse omninò disparatæ respectu alicuius tertij, vt patet: ergò ex eò quod aliqua duo disiungantur ab aliquo tertio, non sequitur ipsa disiungi, aut identificari inter se. Et propterea non valet hæc consequentia: *nullus homo est irrationalis: nullus equus est homo: ergò nullus equus est irrationalis.*

Quarta regula. Medium sub ratione medij non debet intrare conclusionem. Ratio est: quia quilibet terminus bis tantum ponitur in syllogismo; sed medium iam est positum bis in præmissis: ergò non potest iterum poni in conclusione. Poterit tamen aliquando intrare; si fiat etiam extremitas: vt cum dicitur: *omnis homo est animal, sed homo est homo : ergo homo est animal.*

Quinta tandem regula generalis est, quòd tàm in medio, quàm in extremitatibus, non varientur proprietates terminorum, excepta suppositione, quæ prouenit à signis. Vnde tàm medium, quàm extremitas non debent esse termini æquiuoci; vel in vna propositione ampliari, & in alia restringi; &c. Ratio est: quia iam in rei veritate non essent tres termini in syllogismo, sed quatuor, si vnus diuerso modo supponeret, ampliaretur, &c.

Ex his generalibus legibus, seu regulis deducuntur aliæ particulares pro vnaquaque ex tribus figuris. Sit ergò pro prima figura prima lex, quæ est sexta in ordine: quòd in quocunque syllogismo primæ figuræ, directè concludente; vt consequentia sit bona, maior non debet esse particularis, neque minor negatiua: quia vel medium non distribueretur in præmissis, vel in conclusione distribueretur aliquis terminus, qui non esset distributus in præmissis, contra primam, & secundam regulam generalem suprà traditam; vt patet ex his syllogismis; *aliquod animal est homo : omnis equus est animal : ergò aliquis equus est homo.* Vbi *animal*, quod est medium, in neutra præmissa distribuitur: item in hoc, *omnis homo est animal : nullus equus est homo:* ergò *nullus equus est animal*, vbi *animal*, quod est maior extremitas, distribuitur in conclusione; cùm tamen non fuerit distributum in præmissis.

Diximus hanc regulam intelligendam esse, quando syllogismus concludit directè iuxta infrà dicenda: quia si conclusio sit indirecta, potest aliquando maior esse particularis, & etiam minor negatiua, quia nunc cessant defectus assignati: vt patet in *fapesmo*, & *frisesomorum*, qui sunt modi vtiles primæ figuræ, indirectè concludentes, vt magis infrà constabit.

Septima in ordine regula pro secunda figura est, quòd si ambæ præmissæ sint affirmatiuæ, nihil sequitur. Cuius ratio est; quia cùm ibi medium sit prædicatum in vtraque præmissa, si vtraque est affirmatiua, in neutra distribueretur medium; vt patet in hoc syllogismo, *omnis equus est animal; omnis homo est animal : ergò omnis homo est equus*; Similiter si in eadem secunda figura maior sit particularis, nihil sequitur: quia iam in conclusione distribueretur aliquis terminus, qui non esset distributus in præmissis; vt patet si dicas, *aliquod animal est homo : nullus equus est homo : ergò nullus equus est animal.* Vbi *animal* distribuitur in conclusione, & non in præmissis.

Octaua tandem regula pro tertia figura est: quòd si minor sit negatiua, nihil sequitur: quia iam aliquis terminus distribueretur in conclusione: qui non esset distributus in præmissis; verbi gratia, *omnis homo est animal; nullus homo est equus; ergò nullus equus est animal*, vbi *animal* distribuitur in conclusione, & non in præmissis. Et propter eandem rationem, conclusio in hac figura debet esse particularis; aliàs idem defectus accideret; si dicas, *omnis homo est animal; omnis homo est substantia : ergò omnis substantia est animal*, vbi *substantia* distribuitur in conclusione, & non in præmissis.

C A P V T V.

DE MODIS SYLLOGISMORVM in vnaquaque figura.

QVemadmodùm inter tres terminos syllogismi, nempè inter medium, & extremitates, quantùm ad prædicationem, vel subiectionem quatuor combinationes, seu figuræ possunt formari; ex quibus tres sunt vtiles; quarta verò inutilis, vt suprà probatum est: sic ex varia combinatione præmissarum, quantùm ad affirmationem, vel negationem; vniuersalitatem, aut particularitatem (in quo consistit modus syllogismi) quadraginta & octo modi formari possunt. Nam in qualibet figura, vniuersalitas, aut particularitas possunt quadrupliciter combinari in præmissis: primò si vtraque sit vniuersalis: secundò si vtraque sit particularis: tertiò, si maior sit vniuersalis, & minor particularis, & quartò, si maior sit particularis: & minor vniuersalis. Vnaquæque autem harum quatuor combinationum potest adhuc quadrupliciter variari, per affirmationem, & negationem, vt consideranti patebit: quatuor verò per quatuor multiplicata reddunt sexdecim: ergò in qualibet figura possibiles erunt decem, & sex combinationes præmissarum, seu modi. Si autem sexdecim per tria, qui est numerus figurarum vtilium multiplicemus: inueniemus quadraginta & octo. Ex quo fit in tribus figuris quadraginta, & octo combinationes, seu modos formari posse.

Qui autem eorum sint vtiles, seu consistentes, aut bonæ consequentiæ; qui verò inutiles, seu inconsistentes, aut malæ consequentiæ, iudicandum est ex regulis capite præcedenti adductis. Illi enim modi erunt inutiles, quibus aliqua ex dictis regulis defuerit; illi verò erunt vtiles, qui omnes regulas seruauerint. Et hi sunt quatuordecim in tribus figuris

figuris quatuor, in prima scilicet, *barbara, celarent, Darij ferio*: alij quatuor in secunda, scilicet, *cesare, camestres, festino, Baroco*: & sex in tertia, scilicet, *darapti, felapton, disamis, datisi, bocardo, ferison*. ¶ Vt autem hæc plenè percipiantur, antequam singulos hos modos vtiles explicemus, libet sequentem tabulam subijcere: vbi adductis exemplis omnium combinationum, seu modorum possibilium in vnaquaque figura, apparet manifestè, qui eorum, & quare sint vtiles, qui verò, & quare sint inutiles. Claritatis autem gratia vnamquamque combinationem præmissarum designamus per duas vocales ex illis quatuor: A.E.I.O. quæ ostendunt quantitatem, & qualitatem propositionum iuxta dicta libro præcedenti, capite 7. sic enim meliùs apparet dictas combinationes esse diuersas, & non esse possibiles alias.

TABULA COMBINATIONUM, SEU modorum qui fieri poſſunt in tribus figuris oſtendens, qui eorum ſint vtiles, qui verò inutiles.

IN PRIMA FIGVRA.

	Combinationes poſſibiles.	Exempla.	Iudicium.	Modi vtiles.	
1	A A	*Omne animal eſt ſenſibile;* *Omnis homo eſt animal:* *Ergò omnis homo eſt ſenſibilis.*	¶ Modus vtilis, quia ſeruat omnes regulas, & omnium optimus: quia in digniori figura concludit optimam propoſitionem.	BAR BA RA	1
2	A E	*Omne animal eſt ſubſtantia;* *Nullus lapis eſt animal:* *Ergò nullus lapis eſt ſubſtantia.*	¶ Modus inutilis defectu ſecundæ, & ſextæ regulæ.		
3	A I	*Omne animal eſt ſenſibile;* *Aliquis homo eſt animal;* *Ergò aliquis homo eſt ſenſibilis.*	¶ Modus vtilis: quia ſeruat omnes regulas.	DA RII	2
4	A O	*Omne animal eſt ſubſtantia:* *Aliquis lapis non eſt animal;* *Ergo aliquis lapis non eſt, ſubſtantia.*	¶ Modus inutilis defectu ſecundæ, & ſextæ regulæ.		
5	E A	*Nullum animal eſt lapis;* *Omnis homo eſt animal.* *Ergò nullus homo eſt lapis.*	¶ Modus vtilis: quia ſeruat omnes regulas.	CE LA Rent	3
6	E E	*Nullus lapis eſt animal;* *Nullus homo eſt lapis;* *Ergò nullus homo eſt animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
7	E I	*Nullum animal eſt lapis,* *Aliquis homo eſt animal;* *Ergò aliquis homo non eſt lapis.*	¶ Modus vtilis: quia ſeruat omnes regulas.	FE RIO.	4
8	E O	*Nullus lapis eſt animal;* *Aliquis homo non eſt lapis;* *Ergò aliquis homo non eſt animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
9	I A	*Aliquod animal eſt rationale:* *Omnis equus eſt animal:* *Ergò aliquis equus eſt rationalis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & ſextæ regulæ.		
10	I E	*Aliquod animal eſt ſubſtantia:* *Nullus lapis eſt animal:* *Ergò aliquis lapis non eſt ſubſtantia.*	¶ Modus inutilis defectu ſecundæ, & ſextæ regulæ.		
11	I I	*Aliquod animal eſt rationale:* *Aliquis equus eſt animal:* *Ergò aliquis equus eſt rationalis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & ſextæ regulæ.		
12	I O	*Aliquod animal eſt ſubſtantia:* *Aliquis lapis non eſt animal:* *Ergò aliquis lapis non eſt ſubſtantia.*	¶ Modus inutilis defectu ſecundæ & ſextæ regulæ.		
13	O A	*Aliquod animal non eſt lapis;* *Omne animal eſt ſubſtantia;* *Ergò aliqua ſubſtantia non eſt lapis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & ſextæ regulæ.		
14	O E	*Aliquis lapis non eſt animal:* *Nullus homo eſt lapis:* *Ergò aliquis homo non eſt animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ, & ſextæ regulæ.		
15	O I	*Aliquod animal non eſt rationale:* *Aliquis homo eſt animal:* *Ergò aliquis homo non eſt rationalis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & & ſextæ regulæ.		
16	O O	*Aliquis lapis non eſt animal:* *Aliquis homo non eſt lapis:* *Ergò aliquis homo non eſt animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ, & ſextæ regulæ.		

IN

IN SECUNDA FIGURA.

	Combinationes possibiles.	Exempla.	Iudicium.	Modi vtiles.	
17	A A	*Omnis homo eſt animal:* *Omne ſenſibile eſt animal;* *Ergò omne ſenſibile eſt homo.*	❡ Modus inutilis defectu primæ, & ſeptimæ regulæ.		
18	A E	*Omnis homo eſt rationalis:* *Nullus equus eſt rationalis:* *Ergo nullus equus eſt homo.*	❡ Modus vtilis: quia ſeruat omnes regulas.	CA MES Tres.	5
19	A I	*Omne animal eſt ſubſtantia;* *Aliquis lapis eſt ſubſtantia:* *Ergò aliquis lapis eſt animal.*	❡ Modus inutilis defectu primæ, & ſeptimæ regulæ.		
20	A O	*Omnis homo eſt animal:* *Aliquis lapis non eſt animal:* *Ergò aliquis lapis non eſt homo.*	❡ Modus vtilis: quia ſeruat omnes regulas.	BARO CO	6
21	E A	*Nullus equus eſt rationalis:* *Omnis homo eſt rationalis:* *Ergò nullus homo eſt equus.*	❡ Modus vtilis: quia ſeruat omnes regulas.	CESA RE	7
22	E E	*Nullum animal eſt lapis:* *Nullus homo eſt lapis:* *Ergò nullus homo eſt animal*	❡ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
23	E I	*Nullus lapis eſt animal:* *Aliquis homo eſt animal:* *Ergò aliquis homo non eſt lapis.*	❡ Modus vtilis: quia ſeruat omnes regulas.	FES TI NO	8
24	E O	*Nullum animal eſt lapis:* *Aliquis homo non eſt lapis:* *Ergò aliquis homo non eſt animal.*	❡ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
25	I A	*Aliquis equus eſt animal:* *Omnis homo eſt animal:* *Ergò aliquis homo eſt equus.*	❡ Modus inutilis defectu primæ, & ſeptimæ regulæ.		
26	I E	*Aliqua ſubſtantia eſt homo:* *Nullus lapis eſt homo:* *Ergò aliquis lapis non eſt ſubſtantia.*	❡ Modus inutilis defectu ſecundæ regulæ.		
27	I I	*Aliquis equus eſt animal:* *Aliquis homo eſt animal:* *Ergò aliquis homo eſt equus.*	❡ Modus inutilis defectu primæ, & ſeptimæ regulæ.		
28	I O	*Aliqua ſubſtantia eſt homo:* *Aliquis lapis non eſt homo:* *Ergò aliquis lapis non eſt ſubſtantia.*	❡ Modus inutilis defectu ſecundæ regulæ.		
29	O E	*Aliqua ſubſtantia non eſt animal:* *Omnis lapis non eſt animal:* *Ergò aliquis lapis non eſt ſubſtantia.*	❡ Modus inutilis defectu ſecundæ regulæ.		
30	O I	*Aliqua ſubſtantia non eſt animal:* *Nullus lapis eſt animal:* *Ergò aliquis lapis non eſt ſubſtantia.*	❡ Modus inutilis defectu ſecundæ, tertiæ, & ſeptimæ regulæ.		
31	O I	*Aliqua ſubſtantia non eſt animal:* *Aliquis homo eſt animal:* *Ergò aliquis homo non eſt ſubſtantia.*	❡ Modus inutilis defectu ſecundæ regulæ.		
32	O O	*Aliquod animal non eſt lapis:* *Aliquis homo non eſt lapis:* *Ergò aliquis homo non eſt animal.*	❡ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		

IN

IN TERTIA FIGVRA.

	Combinationes possibiles.	Exempla.	Iudicium.	Modi vtiles.	
33	A A	*Omne animal est sensibile;* *Omne animal est substantia;* *Ergò omnis substantia est sensibilis.* Vel *Ergò aliqua substantia est sensibilis.*	¶ Si inferatur conclusio vniuersalis, redditur inutilis hic modus, defectu 2. regulæ; qui defectus cessat, si conclusio sit particularis, & tunc est modus vtilis: quia seruat alias regulas.	DA RAP TI	9
34	A E	*Omne animal est substantia:* *Nullum animal est lapis:* *Ergo nullus lapis est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & octauæ regulæ.		
35	A I	*Omne animal est substantia:* *Aliquod animal est rationale:* *Ergò aliquod rationale est substantia.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	DATI SI.	10
36	A O	*Omne animal est substantia:* *Aliquod animal non est equus;* *Ergo aliquis equus non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & octauæ regulæ.		
37	E A	*Nullum animal est lapis:* *Omne animal est substantia:* *Ergò nulla substantia est lapis.* Vel *Ergò aliqua substantia non est lapis*	¶ Si inferatur conclusio vniuersalis, redditur inutilis hic modus defectu 2. regulæ, qui defectus cessat, si conclusio sit particularis, & tunc est modus vtilis: quia seruat alias regulas.	FE LAP TON.	11
38	E E	*Nullus lapis est animal:* *Nullus lapis est homo:* *Ergò nullus homo est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
39	E I	*Nullus lapis est animal;* *Aliquis lapis est substantia.* *Ergò aliqua substantia non est animal:*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	FERI SON.	12
40	E O	*Nullus lapis est animal.* *Aliquis lapis non est homo;* *Ergò aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
41	I A	*Aliquod animal est rationale:* *Omne animal est substantia:* *Ergò aliqua substantia est rationalis.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	DISA MIS.	13
42	I E	*Aliquod est animal substantia:* *Nullum animal est lapis:* *Ergò aliquis lapis non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ & octauæ regulæ.		
43	I I	*Aliquod animal est rationale:* *Aliquod animal est hinnibile:* *Ergò aliquod hinnibile est rationale.*	¶ Modus inutilis defectu primæ regulæ.		
44	I O	*Aliquod animal est substantia:* *Aliquod animal non est lapis:* *Ergò aliquis lapis non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & octauæ regulæ.		
45	O A	*Aliquod animal non est lapis:* *Omne animal est substantia:* *Ergò aliqua substantia non est lapis.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	BO CAR DO	14
46	O E	*Aliquis lapis non est animal:* *Nullus lapis est homo:* *Ergò aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
47	O I	*Aliquod animal non est rationale:* *Aliquod animal est homo:* *Ergò aliquis homo non est rationalis.*	¶ Mudus inutilis defectu primæ, regulæ.		
48	O O	*Aliquis lapis non est animal:* *Aliquis lapis non est homo:* *Ergò aliquis homo non est animal:*	¶ Mudus inutilis defectu tertiæ, & sextæ regulæ.		

Pro quorum maiori intelligentia primò aduertendum est in harum combinationum exemplis seruatam esse doctrinam generalem cap. 2. traditam, quòd scilicet conclusio debet sequi debiliorem partem; & propterea, semper quod aliqua præmissa erat particularis, aut negatiua, intulimus conclusionem particularem, aut negatiuam; ne ex hac parte esset defectuosa consequentia. Si quis autem pro libito suo in prædictis exemplis existente aliqua præmissa particulari, aut negatiua, colligeret conclusionem vniuersalem, aut affirmatiuam; manifestè destrueret artificium syllogismi, ac proinde non oporteret quærere alium defectum, vt per se patet.

Secundò notandum est ex doctrina Aristot. 2. lib. Prior. cap. 1. quòd quia in propositione vniuersali, tam affirmatiua, quam negatiua continentur suæ particulares quippè cum repugnet vniuersalem esse veram, quando aliqua particularis est falsa; ideò in quocumque modo vtili, vbi rectè concluditur propositio vniuersalis, potest etiam rectè concludi sua particularis; neque opus fuit huius exempla adducere. Quia tamen potest è contra contingere, aliquam propositionem particularem esse veram; cum tamen vniuersalis sit falsa; ideo etiam potest accidere, aliquam consequentiam esse malam si inferatur propositio vniuersalis; esse autem bonam quando infertur conclusio particularis, sicque contingit in duobus modis tertiæ figuræ, scilicet *darapti* & *felapton*. vt notauimus in tabula propter quod vtramque propositionem ibidem intulimus.

Tertiò notandum est syllogismum posse dupliciter concludere, scilicet directè, & indirectè: tunc concludit directè, quando in conclusione maior extremitas prædicatur de minori: sic enim vtraque habet situm sibi debitum, & naturalem. Tunc verò concludit indirectè, quando è contra minor extremitas in conclusione prædicatur de maiori, quia in tali casu quasi extrahuntur à proprio loco, & inuertitur ordo, quem inter se debent seruare extremitates.

Igitur in omnibus exemplis suprapositæ tabulæ, intulimus conclusionem directam: quia hæc est, quæ per se primò sequitur ex præmissis, & per cuius conuersionem formatur conclusio indirecta, vt per se patet; ideò repugnat, si modus concludens directè est inutilis, eundem indirectè concludentem esse vtilem, vt proportionabiliter de quarta figura suprà cap. 3. dicebamus. Quo fit, vt in omnibus modis inutilibus suprà assignatis consequentia sit mala, siue directè, siue indirectè concludant, quamuis aliquando ratione materiæ contingat conclusionem esse veram.

At verò: quia modi vtiles benè inferunt conclusionem directam, possunt etiam rectè concludere indirectè, quando talis conclusio est conuertibilis iuxta regulas conuersionis suprà traditas. vnde: quia particularis negatiua non conuertitur, nec simpliciter, nec per accidens iuxta ibi dicta: ideò modi vtiles, in quibus conclusio est particularis negatiua, scilicet *ferio*, *festino*, *baroco*, *felapton*, *bocardo*, *ferison*, non possunt concludere indirectè: quia iam minor extremitas distribueretur conclusione: cum tamen non esset distributa in præmissis, vt consideranti patebit.

His suppositis, vt ad modos vtiles explicandos descendamus, ex dictis plane sequitur, præter modos vtiles directè concludentes, (qui in tribus figuris tantùm sunt quatuordecim, vt constat ex tabula adducta) posse etiam formari alios vtiles indirectè concludentes: qui quamuis ab illis non omninò, aut essentialiter distinguantur; siquidem habent eandem combinationem præmissarum: distinguuntur tamen tanquam perfectum, & imperfectum intra eandem speciem; vt per se patet.

Quod vt declararent Dialectici constituerunt in prima figura, vltra quatuor primos modos, qui directè concludunt alios quinque indirectè concludentes, scilicet *baralipton*, *celantes*, *dabitis*, *fapesmo*, *frisesomorum*: quia tot sunt, qui ex illis quatuor prioribus formari possunt per conuersionem conclusionis: vt consideranti patebit. Non autem assignarunt modos indirectè concludentes in aliis duobus figuris: quia facilè potest vnusquisque illos colligere conuertendo conclusionem, vt explicatum est, & ita satis fuit apponere exempla in prima figura. Ex quo tandem fit omnes modos vtiles à Dialecticis assignatos in tribus figuris esse decem & nouem, qui his versibus continentur.

¶ *Barbara, Celarent, Darij, ferio, Baralipton.*
¶ *Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum,*
¶ *Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti,*
¶ *Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, ferison.*

Primi nouem qui duobus prioribus carminibus continentur pertinent ad primam figuram. Ex quibus quatuor priores concludunt directè: alij verò quinque indirectè: vt explicatum est. Quatuor sequentes, qui continentur in tertio versu, scilicet *cesare*, *camestres*, *festino*, *baroco*, pertinent ad secundam figuram. Reliqui verò sex, scilicet *darapti*, & sequentes pertinent ad tertiam.

In vnoquoque autem modo inueniuntur saltem tres vocales, quæ correspondent tribus propositionibus syllogismi: prima maiori: secunda minori: & tertia conclusioni. Et denotant tales propositiones debere esse quantitatis designatæ per ipsas vocales; secundùm quod suprà lib. 2. cap. 7. explicuimus in illo versu *Asserit A. negat E, &c.* Quod si aliquando in his modis plures syllabæ inueniantur trium tantùm priorum habenda est ratio nam aliæ propter carminis metrum additæ sunt.

Tandem nota ex his 19. modis quatuor priores primæ figuræ appellari perfectos: quia sunt in digniori figura, & concludunt directè: alios verò quindecim dici imperfectos: vel quia licet sunt in digniori figura, non tamen concludunt directè, vt sunt *baralipton*, *celantes*, *dabitis*, *fapesmo*, *frisemorum*, vel quia, quamuis concludunt directè, non tamen sunt in figura digniori, vt sunt alij restantes.

CAPVT VI.

De Probatione Syllogismorum perfectorum, & reductione imperfectorum.

Sicut ex varia terminorum habitudine resultant variæ proprietates eorum, & ex diuersa comparatione propositionum, diuersæ etiam illarum passiones: de quibus primo, & secundo disputabimus: ita etiam ex varia dispositione tam terminorum quam propositionum quæ reperitur in syllogismis, oritur in eis, vt petant diuerso modo probari seu reduci. Et ita probatio & reductio habent rationem passionis respectu syllogismi: de quibus consequenter, post examinatam essentiam, & species illius, erit nobis in præsenti disputandum.

Quamuis ergo omnes modi enumerati sint vtiles, & consequentia in illis, facta, necessaria; ac proindè non possit negari: tamen quia in modis imperfectis non ita clarè cernitur vis illationis: ideò Dialectici inuenerunt artem, vt modos imperfectos ad perfectos reducerent; & hanc vocant reductionem. Quoniam autem posset aliquis eo proteruiæ deuenire, vt etiam negaret consequentiam in quatuor modis perfectis factam

fectam: ideò etiam tradiderunt artem ad probandam vim illationis eorum, non per reductionem ad alios modos euidentiores, qui nulli sunt: sed per duo illa principia summe naturali nota, quibus innititur ars syllogistica, vt vidimus cap. 4. & hanc appellant probationem.

Igitur ad quatuor capita reducuntur omnes propositiones: nam vel sunt vniuersales affirmatiuæ, vel vniuersales negatiuæ; vel particulares affirmatiuæ; vel particulares negatiuæ (sub particularibus enim comprehendimus singulares.) Et hæc quatuor genera propositionum concluduntur perfectè in quatuor primis modis: nam vniuersalis affirmatiua concluditur in *barbara*, vniuersalis negatiua in *celarent*: particularis, seu singularis affirmatiua, in *darij*, & particularis, seu singularis negatiua, in *ferio*. Quæ omnes consequentiæ, quamuis sint per se ipsas manifestæ, & euidenter bonæ: si tamen ab aliquo negentur probantur per duo principia supra posita. Nam duo modi affirmatiui, nempè *barbara*, & *darij* probantur per *dici de omni*: duo verò negatiui, scilicet *celarent*, & *ferio per dici de nullo*.

Si quis ergò negauerit consequentiam huius argumenti in *barbara*: *omne animal est sensibile: omnis homo est animal: ergò omnis homo est sensibilis*, probatur per *dici de omni* sic: quidquid vniuersaliter affirmatur de subiecto, affirmatur etiam de omni contento sub illo, sed esse sensibile affirmatur vniuersaliter de animali in maiori: cum ipsa sit vniuersalis affirmatiua: ergò etiam debet affirmari de omni contento sub animali: at homo continetur sub illo in minori; cum homo sit subiectum, & animal prædicatum: ergò sensibile debet affirmari de homine in conclusione. Ex quo patet quomodo per idem principium probetur consequentia facta in *darij*: siquidem minor, & conclusio istiusmodi sunt particulares contentæ sub vniuersalibus iam in *barbara* probatis.

Eodem modo probantur per *dici de nullo*, consequentiæ factæ in duobus aliis modis negatiuis. Nam si quis neget hanc consequentiam in *celarent*: *nullum animal est lapis: omnis homo est animal: ergò nullus homo est lapis*, probatur per *dici de nullo*, sic: quidquid vniuersaliter negatur de subiecto, negatur etiam de omni contento sub illo: sed lapis vniuersaliter negatur de animali in maiori, cum sit vniuersalis negatiua: ergò debet negari de omni contento sub animali, at homo continetur in minori sub animali: ergò de illo debet in conclusione negari lapis. Per quem modum probatur etiam ex eodem principio consequentia facta in *ferio*, cum minor, & conclusio sint particulares contentæ sub vniuersalibus probatis in *celarent*.

¶ Cognito, iam quomodo probentur immediatè per prima principia quatuor modi perfecti; explicandum superest, quomodo cæteri imperfecti ad illos reducantur, seu qua arte possit ex syllogismo imperfecto fieri perfectus: vt ita qui negauerit consequentiam alicuius modi imperfecti, cogatur etiam illam negare in modo perfecto.

Dupliciter ergò potest fieri talis reductio. Primò, conuertendo ipsas propositiones syllogismi imperfecti, easque si opus sit transmutando. Et hæc dicitur reductio ostensiua: quia in eisdem propositionibus syllogismi imperfecti clariori, & perfectiori forma dispositis, ostenditur vis, & necessitas consequentiæ, sine eo quòd aliqua propositio de foris adducatur. Secundo modo potest fieri reductio deducendo aduersarium ad aliquod inconueniens, seu impossibile concedendum: nempè quod admittens maiorem & minorem syllogismi imperfecti, & negans consequentiam, teneatur concedere duas contradictorias simul veras, quod tamen est omninò impossibile, vt suprà vidimus. Et propterea hic modus conuincendi aduersarium appellatur reductio per impossibile.

Igitur vt syllogismi imperfecti ostensiuè reducantur ad perfectos, in primis inspicienda est litera consonans, qua incipit modus imperfectus: illa enim denotat reducendum esse ad modum perfectum eadem litera incipientem. Et ita *baralipton*, *baroco*, & similes reducuntur ad *barbara*: *celantes*, *cesare*, &c. ad *celarent*, & sic de aliis. Omnes enim incipiunt vna ex his quatuor consonantibus, B.C.D.F. quæ sunt literæ principiantes quatuor modos perfectos, vt patet.

Præter has autem consonantes initiales, reperiuntur aliæ quatuor intra ipsas dictiones modorum imperfectorum nempè S.P.M.C. Litera S denotat propositionem significatam per vocalem antecedentem conuertendam esse simpliciter: P. conuertendam esse per accidens: M. verò denotat commutandas esse præmissas, ita vt maior fiat minor, & è contra, seruata conuersione, quam aliæ literæ petunt. Et tandem C. in medio dictionis denotat modum illum, in quo inuenitur, non posse reduci ostensiuè, sed tantùm per impossibile: qui tantùm sunt duo, nempè *baroco*, & *bocardo*.

Reducamus ergò ostensiuè ad *ferio*, syllogismum factum in *fapesmo*, qui est modus imperfectus primæ figuræ, intra quem omnes tres consonantes P. S. M. inueniuntur: P. quia sequitur post primam vocalem: A. denotat maiorem quæ est vniuersalis affirmatiua conuertendam esse per accidens. Deinde S. quia sequitur post secundam vocalem E, denotat minorem, quæ est vniuersalis negatiua conuertendam esse simpliciter. Et tandem M. quæ est post duas vocales, denotat minorem iam conuersam ponendam esse pro maiori, & minorem etiam conuersam, pro minori. Quæ omnia clarè patet in hoc syllogismo.

¶ FA | *Omne animal est sensibile.*
¶ PES | *Nullus lapis est animal.*
¶ MO. | *Ergò aliquod sensibile non est lapis.*

In quo, si maior conuertatur per accidens, & minor simpliciter, posteaque transmutentur; infertur eadem conclusio in *ferio* sic.

¶ FE | *Nullum animal est lapis.*
¶ RI | *Aliquod sensibile est animal.*
¶ O. | *Ergò aliquod sensibile non est lapis.*

Eadem proportione fit reductio ostensiua aliorum modorum imperfectorum ad perfectos, vt patebit consideranti literas suprà explicatas, & ideò non adducimus eorum exempla. Solùm est aduertendum in dictione significante vltimum modum primæ figuræ scilicet *frisesomorum* illam consonantem M. propter carminis metrum constitutam fuisse post tres priores syllabas, cùm tamen collocanda esset ante tertiam, sicut fit in *fapesmo*, *disamis*, & aliis: & ideò talis litera non est computanda inter syllabas inutiles, sed re vera significat transponendas esse præmissas, cum hoc sit necessarium ad reductionem illius modi, vt consideranti patebit.

¶ Reductio per impossibile fit hoc modo. Si contrarius, concessa maiori, & minori syllogismi imperfecti, neget consequentiam: inferenda est propositio contradictoria consequentiæ negatæ: ex qua & ex altera præmissarum iam concessarum, fit syllogismus perfectus concludens propositionem contradictoriam, vel contrariam alterius præmissæ concessæ: ac proinde cogitur concedere duas contradictorias,

simul veras. Quamuis autem hac reductione possint reduci omnes modi imperfecti ad aliquem perfectorum; tamen specialiter hoc conuenit *Baroco, & bocardo*, qui, vt vidimus, non possunt aliter reduci. Et ideò priùs vtriusque reductionem specialiter explicabimus, addentes postea generalem doctrinam pro reductione aliorum.

Baroco ergò, & *bocardo* reducuntur per impossibile ad barbara; cum hac tamen differentia, quòd *baroco* reducitur seruata maiori, & contradictoria conclusionis posita pro minori; ex quibus infertur contradictoria minori iam concessæ: *bocardo* verò reducitur è contra seruata minori, & contradictoria conclusionis posita pro maiori; ex quibus infertur contradictoria maioris concessæ, vt patet in his exemplis.

¶ BA	*Omnis homo est animal.*
¶ RO	*Aliquis lapis non est animal;*
¶ CO	*Ergo aliquis lapis non est homo.*

Si concessa maiori, & minori huius syllogismi, negetur consequentia; reducitur per impossibile ad barbara sic. Tale consequens est falsum; ergo sua contradictoria erit vera, scilicet omnis lapis est homo. Ponatur ergò hæc propositio pro minori, & retineatur maior præcedentis syllogismi: inde inferretur hæc consequentia: *Ergo omnis lapis est animal*, vt patet si dicas.

¶ BAR	*Omnis homo est animal.*
¶ BA	*Omnis lapis est homo.*
¶ RA.	*Ergo omnis lapis est animal.*

Cuius syllogismi maior iam concessa est in priori syllogismo; minor verò est contradictoria consequentiæ negatæ, & consequenter vera. Ex his autem præmissis iam concessis infertur in Barbara hæc propositio: *Omnis lapis est animal*: ergo tenetur aduersarius illam concedere: sed hæc contradictoria minoris in priori syllogismo concessæ scilicet *aliquis lapis non est animal*: ergo cogitur concedere duas contradictorias simul veras.

Syllogismus etiam factus in *Bocardo* reducitur per impossibile ad *barbara* (vt diximus) seruata minori, & contradictoria conclusionis posita pro maiori verbi gratia.

¶ BO	*Aliquis homo non est lapis;*
¶ CAR	*Omnis homo est rationalis;*
¶ DO	*Ergo aliquod rationale non est lapis.*

Si neges hanc consequentiam: ergo eius contradictoria est vera, scilicet omne rationale est lapis. Ponatur ergo hæc propositio pro maiori: & minor præcedentis syllogismi retineatur pro minori: ex quibus infertur hæc consequentia: *Ergò omnis homo est lapis*, vt patet si dicas.

¶ BAR	*omne rationale est lapis.*
¶ BA	*Omnis homo est rationalis.*
¶ RA.	*Ergo omnis homo est lapis.*

Cuius syllogismi maior est concessa; cùm sit contradictoria consequentiæ suprà negatæ: minor etiam est concessa in priori syllogismo; consequentia etiam necessario concedenda est: cùm sit in *Barbara*, & tamen est contradictoria maioris in primo syllogismo concessæ: ergo conceduntur duæ contradictoriæ simul veræ.

¶ Explicata specialiter reductione per impossibile istorum modorum, breuiter explicandum est, quomodo generalis huius reductionis doctrina suprà tradita cæteris modis imperfectis applicanda sit; seu qui eorum ad quos perfectos reducantur; & in quibus debeat seruari maior & in quibus, minor.

Quod vt faciliè comprehendatur, inuenerunt Dialectici, tres dictiones pro modis imperfectis trium figurarum, videlicet NESCIEBATIS. ODIEBAM. LÆTARE ROMANIS.

Prima habet quinque syllabas, & correspondet quinque modis imperfectis primæ figuræ, ita vt prima scilicet *Nes*, correspondeat primo modo imperfecto, scilicet *Baralipton*, secunda scilicet *Ci*, correspondeat secundo modo imperfecto, scilicet *Celantes*, & sic de aliis.

Secunda dictio, nempe *Odiebam*, habet quatuor Syllabas, & correspondet ordine explicato quatuor modis secundæ figuræ,

Et tandem tertia dictio scilicet *Lætare Romanis*, habet sex syllabas, correspondet eodem ordine sex modis tertiæ figuræ.

In his autem distinctionibus, quatuor illæ vocales A. E. I. O significant quatuor modos perfectos. Nam A. significat *barbara*; quia ibi concluditur vniuersalis affirmatiua; E. significat *celarent*: quia ibi concluditur vniuersalis negatiua; I. significat *darij* quia ibi concluditur particularis affirmatiua: & O. significat *ferio*: quia ibi concluditur particularis negatiua.

Vnaquæque ergò harum vocalium in qualibet syllaba trium dictionum denotat modum imperfectum correspondentem illi syllabæ reducendum esse ad modum perfectum significatum per eandem vocalem. Per quod patet, qui modi imperfecti ad quos perfectos sint reducendi.

Quando autem in reductione seruanda sit maior syllogismi imperfecti; quando minor: & consequenter quando contradictoria consequentiæ negatæ debeat poni pro minori; quando verò pro maiori; explicant sequentes regulæ.

Prima est. Vt modi imperfecti primæ figuræ reducantur per impossibile; contradictoria conclusionis negatæ ponenda est pro maiori, & maior syllogismi imperfecti, pro minori. Excipitur tamen *celantes*, in quo minor syllogismi imperfecti ponitur pro maiori, & contradictoria conclusionis negatæ pro minori. Hac autem regula seruata semper colligitur oppositum alterius præmissæ concessæ, quamuis non immediatè, sed facta conuersione simplici conclusionis, quæ infertur in syllogismo perfecto.

Vbi aduertendum est, quòd licet in reductione *baralipton*, & *fapesmo* solùm colligantur duæ contrariæ simul veræ; tamen ex eis possunt fieri duæ contradictoriæ simul veræ, iuxta dicta supra lib. 3. cap. 6. Et idem dicendum est de *darapti* & *felapton* in tertia figura, qui tantum concludunt duas contrarias simul veras.

Secunda regula pro secunda figura est, quòd in reductione retineatur maior syllogismi imperfecti, & contradictoria consequentiæ negatæ ponatur pro maiori vt patet syllogismo supra facto in *baroco*: eodem enim modo reducuntur omnes alij modi eiusdem figuræ.

Tertia tandem regula pro tertia figura est, quod in reductione retineatur minor, & contradictoria consequentiæ negatæ ponatur pro maiori vt ostendit syllogismus supra factus in *bocardo*. Qua etiam reducuntur omnes alij modi eiusdem figuræ, quorum exempla facile quisque potest ex dictis formare. & ideo omittuntur

Addendum est tamen has duas postremas regulas significari à Dialecticis illis carminibus,

Seruat maiorem, variatque secunda minorem.
Tertia maiorem variat, seruatque minorem.

CAPVT VII.

De aliis syllogismorum diuisionibus.

HVc usque egimus de iis, quæ syllogismo conueniunt ratione formæ, nam esse in tali, vel tali figura, in hoc vel illo modo, esséque sic, vel sic educendum, pertinent ad formam syllogismi, de qua egit Aristoteles in libris de Priori resolutione. Quia verò in libris sequentibus disputauit etiam de syllogismo ratione materiæ: ideo in his institutionibus aliqua etiam breuiter attingenda sunt eorum, quæ syllogismo conueniunt ratione materiæ, nempe ratione propositionum, vel terminorum.

Primò ergo diuiditur syllogismus ratione materiæ proximè, in affirmatiuum, & negatiuum. Ille est, cuius conclusio est affirmatiua; iste verò cuius conclusio est negatiua.

Præterea secundò diuiditur in categoricum, & hypotheticum. Categoricus est, cuius omnes propositiones sunt categoricæ: hypotheticus verò, cuius plures, vel saltem aliqua propositio est hypothetica. Pro huiusmodi autem syllogismo plures solent adducit regulæ, sed melior, quæ tradi potest, est, vt attendatur ad vim illationis, quod satis ex dictis constabit vnicuique.

Tertiò diuiditur syllogismus ratione eiusdem materiæ proximæ in demonstratiuum, probabilem, & sophisticum, seu apparentem. Priorus nomine incompleao appellatur demonstratio, & constat propositionibus necessariis: secundus verò est, qui constat propositionibus probabilibus: tertius autem cuius propositiones apparent quidem veræ, cùm tamen sint falsæ, & isti tres syllogismi solent aliis nominibus appellari, posterioristicus, topicus, & elenchus; quia de illis disputat Aristot. in libris Posteriorum, Topicorum, & Elenchorum.

Quartò diuiditur syllogismus ratione materiæ remotæ in rectum, & obliquum. Rectus est, cuius omnes termini ponuntur in recto, obliquus verò, qui constat aliquo termino obliquo. Pro quo solent tradi aliquæ regulæ, hæc tamen sola sufficit, vt si quando in huiusmodi syllogismis aliqua fuerit difficultas, propositiones fiant in recto: & sic apparebit bonitas, vel malitia consequentiæ.

Quintò, & vltimò diuiditur syllogismus ratione eiusdem materiæ remotæ in communem, & singularem, seu expositorium. Ille est, cuius medium est terminus communis: iste verò, cuius medium est terminus singularis: vt si dicas, *Petrus est animal: Petrus est rationalis: ergo aliquod rationale est animal.*

Dicitur autem expositorius, seu sensibilis demonstratio: quia ad sensum explicat vnionem extremorum inter se propter vnionem, quæ sentitur cum medio. Et huiusmodi syllogismus, licet possit fieri in tribus figuris, seruata semper affirmatione, vel negatione, quam designant modi, frequentiùs tamen & propriùs fit in tertia, in qua medium subiicitur: quia maximè proprium est terminorum singularium esse subiectum propositionis.

Est autem hic aduertendum, quòd sicut in syllogismo communi, vt rectè concludat, debet medium perfectè distribui iuxta dicta sup. c. 2. ita etiam ad bonitatem consequentiæ in syllogismo expositorio è contra requiritur medium esse perfectè singulare, & incommunicabile: si enim contingat aliquod singulare esse realiter communicabile multis, vt de facto est natura diuina iam habebit vim termini communis: & ex consequenti syllogismus expositorius inde confectus æquiualebit communi ex puris particularibus, ex quibus tamen nihil sequitur in quacunque figura ex vi illationis, vt ibidem diximus.

Qua ratione ista non est bona consequentia: *Hæc essentia diuina est Pater: hæc essentia diuina est Filius: ergo Filius est Pater*: quia propter realem communicabilitatem naturæ diuinæ, quantumuis ipsa singulariter designetur, habet vim termini communis: ac proinde talis syllogismus propriè non est expositorius, sed æquiualet communi ex puris particularibus. De quo latè disputant Theologi prima parte, quæstione vigesima octaua art. 3.

CAPVT VLTIMVM.

De arte inueniendi medium.

DIfficilis semper visa fuit antiquis Dialecticis ars inueniendi medium ad syllogismos conficiendos in quacunque materia: propter quod illam sophistæ asinorum pontem nuncuparunt. Et quidem si secundùm quod ipsi docent tradenda esset, plures fortè perterrefacerentur.

E contra verò aliqui moderni per aliud extremum ab illa se facillimè expediunt, asserentes ad quamlibet propositionem probandam quærendam esse causam, cur prædicatum conueniat, vel repugnet subiecto: & ea inuenta, inuentum esse medium. In quo totam artem se comprehendisse putant.

Pulchra sanè solutio. Id ipsum est, quod inquirimus: qua scilicet arte quæremus, & inueniemus in qualibet propositione causam, cur prædicatum conueniat, vel repugnet subiecto. Vt ergò breuiter rem hanc capessamus.

Imprimis statuendum est artem istam esse summè necessariam. Nam parum interest scire, quo modo extremitates debeant disponi cum medio, vt syllogismus sit in modo, & figura: si ignoratur quodnam medium eligendum sit in vno quoque syllogismo. Et hoc est, quod in præsenti inuestigamus: proposita scilicet qualibet propositione, qua arte inueniemus medium ad illam rectè concludendam in aliquo syllogismo. De quo tractat optimè. D. Thomas in peculiari Opusc. de inuentione medij, quod est 50. in ordine Opusculorum.

Secundò, vt hæc materia comprehendatur: omnino oportet considerare, quis terminus dicatur *antecedens*; quis *consequens*; & quis *extraneus*, seu *disparatus*.

Terminus ergo consequens dicitur ille, qui ex altero infertur: euiusmodi sunt omnia prædicata superiora respectu inferiorum: benè enim valet, est homo: ergo est animal: ac proinde *animal* est terminus consequens respectu *hominis*:

Terminus antecedens est ille, qui alterum infert: & huiusmodi sunt omnia prædicata inferiora, respectu superiorum, vt patet in eodem exemplo: sicut enim *animal* est terminus consequens respectu *hominis*, quia infertur ex illo; ita *homo* est terminus antecedens respectu *animalis*: quia infert illud.

Termini verò conuertibiles vt *homo rationale, risibile*, & similes simul sunt antecedentes, & consequentes: quia se inuicem inferunt, & inferuntur: ac proinde in syllogismis interdum sumuntur, qua ratione sunt antecedentes; interdum verò, qua ratione sunt consequentes. Tandem terminus extraneus, seu repugnans, est ille, qui non potest alteri inesse.

Hoc

Hoc, supposito, cùm quatuor sint genera propositionum, scilicet vniuersalis affirmatiua, vniuersalis negatiua, particularis affirmatiua, & particularis negatiua: quatuor regulis totam hanc materiam absoluemus.

Prima est. Ad concludendam propositionem vniuersalem affirmatiuam, sumendus est pro medio terminus, qui sit consequens, respectu talis propositionis, & antecedens, respectu prædicati.

Verbi gratia, si velis syllogizare hanc propositionem, *omnis homo est substantia:* congruum medium erit *animal;* quod est consequens ad subiectum, scilicet *hominem:* cùm inferatur ex illo; & antecedens ad prædicatum, scilicet *substantiam:* cum inferat illam: atque ita dices, *Omne animal est substantia: omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia.*

Cuius rationem reddit optimè Diuus Thomas vbi supra: quia vniuersalis affirmatiua tantùm potest concludi in primo modo primæ figuræ, scilicet *barbara:* in quo cùm medium vniuersaliter subiiciatur in maiori; necessariò antecedit maiorem extremitatem, quæ est prædicatum conclusionis, cùm verò medium in minori prædicetur vniuersaliter de minori extremitate, quæ in conclusione est subiectum necessariò consequitur illam: ergo quando propositio vniuersalis concluditur, medium debet esse consequens, respectu subiecti, & antecedens respectu prædicati.

Secunda regula. Ad inferendam propositionem vniuersalem negatiuam (quæ tantùm potest concludi in prima, & secunda figura) sumendus est pro medio terminus consequens, ad subiectum, & extraneus, seu repugnans prædicato, si syllogismus conficiatur in *celarent*, & *cesare*, si verò conficiendus sit in *camestres*, debet sumi pro medio terminus repugnans subiecto, & consequens ad prædicatum.

Verbi gratia, si hæc propositio, *Nullus homo est lapis*, concludenda sit in *celarent*, aut *cesare* congruum medium erit *rationale*, quod est consequens ad hominem, & extraneum lapidi: & sic dices, *Nullum rationale est lapis: omnis homo est rationalis: ergo nullus homo est lapis.*

Si autem eadem propositio concludenda sit in *camestres*, congruum medium erit *insensibile*, quod repugnat homini, & est consequens ad lapidem: & sic dices, *Omnis lapis est insensibilis: nullus homo est insensibilis: ergo nullus homo est lapis.*

Ratio autem huius est: quia in duobus modis prioribus, medium remouetur à maiori extremitate, & consequitur ad minorem, cùm prædicetur de ea: in tertio verò medium consequitur ad maiorem extremitatem, & remouetur à minori.

Tertia regula. Ad inferendam propositionem particularem affirmatiuam (quæ tantùm potest concludi in prima, & tertia figura) sumendus est pro medio terminus consequens ad subiectum, & antecedens ad prædicatum; si syllogismus fiat in prima figura, si verò conficiatur in tertia, medium debet esse terminus antecedens, tam respectu subiecti, quàm respectu prædicati.

Verbi gratia, si hæc propositio, *aliquis homo est viuens*, syllogizanda sit in prima figura; congruum medium erit *sensibile*, quod est consequens respectu hominis, & antecedens respectu viuentis: & sic dices, *Omne sensibile est viuens, aliquis homo est sensibilis: ergo aliquis homo est viuens.* Cuius ratio est eadem, quæ adducta est in prima regula. Si verò syllogizanda sit in tertia figura; congruum medium erit *rationale*, quod est antecedens, tum respectu hominis, tum etiam respectu viuentis: & sic dices, *Omne rationale est viuens; aliquod rationale est homo: ergo aliquis homo est viuens.* Huius autem ratio est: quia in tertia figura medium est subiectum in vtraque præmissa, ac proinde debet antecedere vtramque extremitatem.

Quarta tandem regula. Ad inferendam propositionem particularem negatiuam (quæ concludi potest in tribus figuris) si syllogismus fiat in prima, sumendus est pro medio terminus consequens ad subiectum, & extraneus à prædicato.

Ratio est; quia ibi medium remouetur à maiori extremitate, & consequitur ad minorem, cùm prædicetur de ea. Qua etiam ratione idem obseruandum est, si syllogismus fiat in tertio modo secundæ figuræ, scilicet *festino*. Si verò syllogismus fiat in quarto modo secundæ figuræ, nempè, *Baroco*; medium debet esse terminus extraneus à subiecto, & consequens ad prædicatum.

Ratio est: quia ibi medium consequitur ad maiorem extremitatem: cùm prædicetur de ea; & repugnat minori: cùm remoueatur ab illa. Si autem syllogismus conficiatur in tertia figura; medium debet esse terminus antecedens ad subiectum, & extraneus prædicato.

Et ratio est: quia ibi medium subiicitur minori extremitati, & repugnat maiori: ac proinde antecedit illam, & est extraneus isti. Verbi gratia, si velis syllogizare hanc particularem negatiuam, *aliquis homo non est lapis*, & syllogismus conficiendus sit in prima figura; vel in tertio modo secundæ, scilicet *festino*; congruum medium erit *animal:* quia est terminus consequens respectu hominis, & extraneus respectu lapidis.

Si verò syllogismus conficiendus sit in *baroco*; congruum medium erit *insensibile*: quia est terminus extraneus ab homine, & consequens ad lapidem.

Et tandem si syllogismus conficiendus sit in tertia figura; congruum medium erit: *rationale:* quia est terminus antecedens, respectu hominis, & extraneus, respectu lapidis. Videatur Diuus Thomas Opusculo citato. Et hæc pro hoc libro, & institutionibus dixisse sufficiat.

COLLEGII COMPLVTENSIS DISCALCEATORVM

Fratrum B. Mariæ de monte Carmeli,

DISPVTATIONES IN VNIVERSAM Aristot. Dialecticam.

Iuxta Angelici Doctoris D. Thomæ, & Scholæ eius doctrinam.

EIDEM COMMVNI MAGISTRO, ET Florentissimæ Scholæ dicata.

PROEMIVM.

Ea est humani intellectus natura, ea nostri discursus conditio, ut in quavis re indaganda, non solùm difficile, & cum labore versetur; sed & aliarum etiam rerum cognitione indigeat, aliisque doctrinis iuvetur: quare unius rei notitia alteri emolumento esse solet. Sicut enim causæ sunt sibi invicem causa: ita disciplinæ sibi invicem prosunt, se mutuò iuvant, interdúmque ita inseparabiliter connectuntur: ut unius notitia absque alterius cognitione haberi non possit.

Hinc nascitur difficultas in scientiis addiscendis; si enim ea tantum, quæ unius sunt propria, præcisè tradas, neque aliena alia, etsi necessariò attingas: cùm absque illa haberi nequeant, doctrina procul dubiò claudicabit. Si verò ob Carybdim istam vitandam, omnia simul pertractare velis, æquéque in qualibet scientia de alienis, ac de propriis disputes: in Scyllam necessariò incides, fiétque ut dum omnia insequaeris, nihil integrè consequaris.

Cui periculo, quamvis scientiæ omnes subsint, subest tamen maximè Dialectica: utpotè quæ omnibus modum præfiniens, ipsas intimè transcendit, in eis disputantibus disputat, & in eis definientibus ipsa definit. Quapropter speciali studio indiget, qui Dialecticam aggreditur, ut in propriis huius disciplinæ non deficiat, in alienis non excedat: ne ei contingat, quod pluribus evenit, quorum quidam brevitatis prætextu nobiliorem, & secretiorem Dialecticæ doctrinam prætermittunt: quidam verò iis Physicis, & Metaphysicis quæstionibus implicantur, ut sub Dialecticæ titulo Metaphysicam ipsam, aut Physicam tradidisse convincantur. Vtrumque extremum vitare conabimur, semper veritati consulentes: quam ut plenè assequamur, in id toto conatu incumbemus, ut ab Angel. Doct. mente nec minimùm discedamus.

DISPVTATIO PRIMA
Proœmialis.

COMMVNIS Doctorum vsus, in qualibet scientia pertractanda, necessarium esse docet prolegomena quædam præmittere, quibus ipsius disciplinæ, quæ exponenda suscipitur, aliqualis notitia comparetur: ne quia (vt inquit Aristot.) Viam, quam ambulare incipit, ignorare videatur. Quatuor ergo, vt sumitur ex eodem Arist. 2. Post. cap. 1 de qualibet re inquiri possunt, & debent an scilicet sit: quid sit: quia sit, seu qualis sit: & propter quid sit. Quare eadem nos de disciplina, quam aggredimur, præsenti Disputatione discutiemus.

QVÆSTIO PRIMA.

DE NOMINE, EXISTENTIA, *inuentione, & dignitate Dialecticæ.*

OMNIA hæc ad quæst. *an sit* pertinent: & ideò simul à nobis pertractantur. Quia ergo, dum de rebus agitur, nominum rationem minimè contemnendam esse monet Plato in Cratylo: non abs re erit exponere, quibus vocabulis disciplina ista significetur. De quo præter Recentiores hic, & initio Topicorum, disputant Alexander, Plato, Alcin. & alij, quos referunt Conimbricens. in proœm. Logicæ quæst. 4. art. 1. Duobus igitur vocabulis, omissis aliis, hæc scientia ab antiquis temporibus appellata est *Logica*, scilicet, & *Dialectica*, quæ licet tempore Aristo. ab ipsoque pro diuersis huius disciplinæ partibus sumpta sint, vt notarunt Aphrodisæus, Auerroes, Marsilius, & Lemosus: iam tamen pro tota hac facultate, quæ methodum disserendi docet, indifferenter vsurpantur.

1. Deriuatur nomen Dialecticæ, à verbo Græco διαλέγομαι, *dialegomai*: quod licet, apud Ciceronem 3. de natura Deorum significet probabiliter disputare; ac proindè pro parte Topica ab Arist. sæpiùs vsurpetur; tamen apud eundem Arist. 4. Metaph. c. 4. idem significat, quod sermone vti: imò apud Cicer. 1. Academ. quæst. pro arte disserendi, tum definiendo, tum diuidendo, tum etiam argumentando vsurpatur. Vndè immeritò Aphrodis. 1. Topic. c. 1. ita parti Topicæ hoc nomen attribuit, vt asserat eos, qui ad aliam significationem vocabulum istud traducunt, eo abuti.

Logicæ etiam nomen deriuatur à verbo Græco λόγος, *Logos*, quod Latinè dicitur, verbum, sermo, ratio, sapientia, definitio, & alia huiusmodi quæ intellectus actus concernunt, vt videri potest apud peritos linguæ, Græcæ. Atque ideò scientia, quæ dirigit actus intellectus (in quibus propriùs inuenitur verbum quàm in ipsis vocibus, vt ex August. notat D Thom. 1. part. quæst. 34. art. 1.) rectè appellatur Logica, à verbo *Logos*, quod significat verbum.

2 De significato ergo istorum nominum inquiritur, an sit: verum scilicet in rerum natura detur res aliqua realis, quæ istis nominibus significetur. Circa quod Doctores communiter duplicem distinguunt Logicam: naturalem aliam, aliam artificialem. Appellant Logicam, naturalem facultatem illam, seu potentiam, qua quisque, etiam agrestis, potest circa res aliquas ratiocinari, diuidere, seu definire: insunt enim nobis à natura quædam semina scientiarum; sicut etiam in naturalibus quædam semina virtutum, teste D. Tho. 1. 2. q. 63. art. 1. Et semen istud, seu initium scientiæ, circa definitiones, diuisiones, &c. appellant Logicam, naturalem.

De hac igitur Logica non potest esse dubium existere in rerum natura: est enim ipse intellectus, prout præhabet quædam Logicæ principia lumine naturali nota; ex quibus quilibet ratiocinari potest: nemo enim est ita rationis expers, qui nesciat colligere, ex eo quòd Petrus ambulat, quod moueatur, & similia: ergo verè datur Logica naturalis. Solum potest esse dubium in modo loquendi; verùm scilicet istud initium Logicæ debeat appellari Logica naturalis: id enim negat Rubio hîc quæst. 1. Sed licet ipse pluris faciat modum loquendi; in hoc tamen parum immorandum est: sic enim loquitur Aristot. 1. Rhetoricorum ad Theodectem capit. 1. sicque communiter loquuntur Doctores: cum pluribus autem loquendum est ¶ Alia est Logica artificialis, & est habitus, seu facilitas intellectus dirigens illum, vt res perfectè, & sine errore cognoscat. De qua deinceps nobis agendum est.

3 Prima conclusio Concedenda necessariò est scientia, quæ doceat modum sciendi & procedendi in aliis, quæque sit naturaliter acquisibilis: & de facto datur. Conclusio est euidens, & probatur ratione. Quia scibilis est modus aliquis, quo res rectè, & sine errore cognoscantur; sicut scibilis est modus rectè pingendi, pulsandi, &c. ergo sicut est possibilis ars docens modum rectè pingendi aut pulsandi, etiam erit possibilis scientia docens modum rectè cognoscendi: hanc autem vocamus Logicam: ergo, &c.

Confirmatur: quia natura non deficit in necessariis, maximè in iis, quæ ad intelligendum pertinent, vtpotè quæ in supremo rerum gradu collocata sunt: sed Logica est summè necessaria ad rectè intelligendum, vt scilicet sine errore de rebus discurramus, iudicemus, &c. cum enim plures defectus in intelligendo sæpè contingant, necessaria erit intellectui ars aliqua, quæ eius vitia corrigat, iubeatque ad rectè intelligendum; quam appellamus Logicam artificialem: ergo illa est naturaliter acquisibilis.

Ex quo etiam patet posterior pars conclusionis. Quæ rursus demonstratur experientia ipsa: videmus enim eos, qui difficilè, & cum errore discurrebant, postquam certis Logicæ præceptis sunt instructi, facilè, & sine errore discurrere, & hoc non semel, aut bis; sed permanenter in omnibus suis actibus: ergo datur in intellectu aliqua habitualis facilitas, à quo proueniat ista mutatio: quam patet esse Logicam artificialem.

4 ¶ Circa inuentores Dialecticæ certum est eam, sicut & reliquas alias disciplinas Adamo fuisse per reuelationes communicatas, statim ac creatus est: *Res enim primitus à Deo institutæ sunt* (loquit D. Thom. 1. p. quæst. 94. art. 3.) *non solùm vt in se ipsis essent, sed vt essent aliorum principia: & ideò productæ sunt in*

ſtatu perfecto, in quo poſſent eſſe principia aliorum. Homo autem poteſt eſſe principium alterius, non ſolùm per generationem corporalem, ſed etiam per instructionem, & gubernationem: & ideò ſicut primus homo inſtitutus eſt in ſtatu perfecto, quantùm ad corpus, vt ſtatim poſſet generare; ita inſtitutus eſt in ſtatu perfecto quantum ad animam, vt ſtatim poſſet alios inſtruere, & gubernare. Non poteſt autem aliquis inſtruere niſi habeat ſcientiam & ideò primus homo ſic inſtitutus eſt à Deo, vt haberet omnium ſcientias, in quibus natus eſt inſtrui.

Ab Adamo ergo ad filios eius ſcientiæ deriuatæ ſunt: à filiis ad Noë: inde ad Abrahamum, à quo nationes illæ inter quas vixit ſcientias didiſcerunt. Vnde etiam deriuatæ ſunt ad Chaldæos: & ab his ad Ægyptios: à quibus vt teſtatur Eugubinus lib. 1. de Peren. Philoſoph. acceperunt Græci inter quos floruit maxime Dialectica. Iniuria tamen temporis ferè deleta eſt; vt meritò, qui eam ad priſtinam perfectionem redegerunt, Auctores, & Inuentores dici poſſint. Sed de hoc alij.

Licet autem primum Dialecticæ Magiſtrum fuiſſe Platonem, referat Diogenes Laërtius lib. 3. de vitis Philoſoph in vita platonis: & ante ipſum imperfectum quoddam Logicæ initium Zeno quidam Eleates antiquiſſimus Philoſophus tradiderit vt lib 9. teſtatur idem Laërtius: alijque alijs philoſophis primam huius ſcientiæ inuentionem attribuant: abſolutè tamen loquendo huius artis inuentor cenſendus eſt Ariſtot. tum quia omnes eius partes ad ordinem redegit: tùm quia primum omnium ab aliis ſcientijs ſeiunctam tradidit, vt notat Philoppo. initio Priorum: tùm denique, quia ſyllogizandi artem ad methodum reduxit, & mirum in modum auxit; Imò partem Topicam primus inuenit.

5. ¶ Maior difficultas eſt circa modum, quo Logica fuit inuenta; videtur enim experientiam non ſufficere. Primò quia experientia, cum ſit cognitio accepta ex pluribus particularibus in memoria retentis, vt ſumitur ex Ariſt. 1. Metaphyſicæ c. 1. & tradit D. Thom. 2. Poſter. lect. 20. eſt cognitio fallax: ſunt enim ſingularia contingentia, & fallibilia: ergo experientia non potuit eſſe cauſa ſcientiæ, quæ eſt cognitio neceſſaria & infallibilis; neque conſequenter inuentionis illius.

Secundò, quia ad acquirendas perfectè ſcientias eſt neceſſaria Logica ex communi ſententia: ergo pariratione ad ſe ipſam perfectè acquirendam, erit neceſſaria: ergo cum ſe ipſam præcedere repugnet, dicendum erit, vel quod Logica non eſt neceſſaria ad habendas perfectè ſcientias, vel quòd non fuit inuenta experientia, ſed per reuelationem, vel alio modo denuò habita.

Secunda concluſio. Logica fuit experimento adinuenta, ad eum modum, quo aliæ ſcientiæ inuentæ ſunt. Quæ non dicuntur experientia acquiri; ita vt obſeruatio huius, aut illius ſingularis generet habitū ſcientiæ; hoc enim eſt impoſſibile, vt rectè probat ratio dubitandi, ſed dicuntur Inueniri experientia quia hæc fuit occaſio, quare ſcientiæ inuenirentur. Per quem etiam modum inuenta eſt Logica. Videns enim intellectus longa obſeruatione, & ex diuturna reflectione ſupra ſuos actus aduertens, quod aliquando definiebat, aut diuidebat benè; aliquando male; & quod in ſuis ratiocinationibus aliquando concludebat, aliquando non: motus eſt ad inueſtigandam cauſam, & hac inuenta virtute Logicæ naturalis, potuit conſtituere præcepta benè definiendi, diuidendi, & argumentandi, ſicque paulatim Logicam inuenire. Per quod patet reſponſio ad primam rationem dubitandi.

Ad ſecundam reſpondetur, Dialecticam fuiſſe neceſſariam ad ſe ipſam, in quantum Logica naturalis media experientia fuit ſufficiens ad inueniendum aliquid de artificiali; quæ pars inuenta, ſimul cum Logica naturali, adiuuit ad inueniendam aliam: & ſic priores partes iuuare potuerunt ad poſteriores, donec perfecta eſſet tota. ¶ Adde logicam Adamo reuelatam, & in poſteras nationes tranſmiſſam non ſic periiſſe, vt nihil eius remaneret: ſed procul dubio extabat aliquod ipſius veſtigium cum aliis doctrinis permixtum: quod, ſimul cum experientia & Logica naturali, ſufficere potuit, ad aliquam cognitionem perfectiorem acquirendam, & ſic deinceps.

6. ¶ De laudibus, & dignitate Dialecticæ congerunt multa Doctores, à quibus conſultò abſtinemus hoc vnico verbo contenti: quod Logica ita ſacræ Theologiæ famulatur; vt ipſa non ſolum Catholicæ veritates confirmentur, ſed etiam teſte Hier. ſuper Ezech. *Quidquid in hoc ſeculo peruerſorum dogmatum eſt, & putatur robuſtum, hac arte ſubuertitur: & inſtar incendij, in cineres, fauillaſque diſſoluitur.* Quibus adde vix in ſacris literis reperiri librum aliquem, qui non abundet Dialectica. Hac Prophetæ conuincebant Hebræos: hac etiam Apoſtoli prædicabant. Enim et inter alios Paulus cuius Epiſtolæ non minus Dialectica, quam Theologia refertæ ſunt. De quo videri poteſt Aug. toto ferè lib. 1. contra Creſcon. Grammat. ſed præcipuè cap. 14. 15. & 16. *Stoici* (inquit Aug. cap. 14. contra illum pro Dialectica diſputans) *maximè Dialectici fuerunt, cur Paulus ne conferrent cum illo, non eos deuitauit? aut ſi Paulus Dialecticus erat, & ideo conferre cum Stoicis non timebat: iam caue, ne cuiquam Dialecticam pro crimine obieceris, qua vſos Apoſtolos confiteris.*

Laudent ergo Dialecticam alij à ſubtilitate, ab antiquitate alij, alij ab vtilitate; nos enim cum eodem Auguſt. cap. 17. citato, eam ſuper omnia hanc dignitatem habuiſſe Dialecticam dicimus, vt non ſolùm Apoſtoli, ſed ipſe Chriſtus Dominus dignatus ſit eſſe Dialecticus. Verba Auguſt. ſunt (loquitur de Iudæis, qui volentes capere Ieſum in ſermone, interrogauerunt vtrum liceret tributum dari Cæſari) *Obſecro te, illi ne fuerunt Dialectici, qui prætenſæ interrogationis inſidiis decipiendo ſuperare moliti ſunt; an ille potius, qui ex hoc ipſo, quod interrogauerunt, veram eorum reſponſionem prudentia interrogationis eliciens, illud verum, quod ab eo putabant periculoſè dici ipſos compulit confiteri?* Hæc ideò retulimus, vt perſpiciatur, quàm ſit à pietate alienum Dialecticas ſubtilitates improbare: quantùmque contrà religioſo viro conſonet earum ſtudium; à quibus ferè omnes Sancti, Apoſtolique ipſi non fuerunt alieni, quaſque Dux noſter, & Magiſter Chriſtus facto commendauit.

7. Quamuis autem his encomiis dignè commendata ſit vera, & pietati, ac ſanæ doctrinæ concipiendæ nutriendæ, augendæque deſeruiens Dialectica; ea tamen, quæ vana, & contentioſa eſt, quæque ſophiſmatibus vera, & quod peius eſt, pia dogmata obſcurantibus, & praua inducentibus incumbit: quomodo Logica Auguſtini dum Manichæus eſſet, & Dialectica, ac Philoſophia Gentilium Euangelicam doctrinam, & chriſti iugum detrectantium, non quidem ex ipſius Dialecticæ aut philoſophiæ; ſed ex praua illorum conditione, & abuſu incumbebat, vituperio digna, & multis modis à Sanctis patribus improbata inuenitur. Vnde Paulus ad Coloſſenſes ſecundo: *Videte* (inquit) *ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam.* De qua alibi loquens ait: *Scientia inflat, charitas verò ædificat.* quæ,

&

& multa similia, quæ ex Scriptura, & Patribus adduci possent, & consultò omittimus, non de vera, & solida Dialectica: sed de inani, & inflata, vt Paulus loquitur, exponenda sunt.

QVÆSTIO II.

Vtrum obiectum logicæ sit quid reale, vel rationis.

PRæmissis iis, quæ ad *an est* Logicæ pertinent, rectus ordo postulat; vt *quid sit* eius inuestigemus. Quod fiet inquirendo essentialem eius definitionem. In qua quidem statuenda, quamuis genus priùs quam differentia, nisi aliud obstaret, inuestigandum esset: propter quod inquirendum erat, verùm Logica sit scientia (quod genus eius est) priusquàm de obiecto, à quo scientiæ differentia sumitur, sermo institueretur; tamen licet ordo sit præposterus, necessariò est commoratus: ita enim scientia ex obiecto dependet; vt eo ignorato, neque verbum quidem de illa fieri possit. Quomodo enim Logicam esse scientiam ostendemus, ex eo quod de suo obiecto proprietates, & passiones demonstrat: si tale obiectum, proprietates & passiones ignoramus?

8 Pro simili ergo intelligentia primò notandum est, illud appellari obiectum, quod potentiæ, vel habitui obiicitur cognoscendum, sumpta denominatione à potentia visiua, cuius obiectum propriè dicitur obiici: vnde translatum est ad significanda omnia illa, circa quæ potentiæ, vel habitus versantur. Appellatur etiam subiectum: non quia illi inhæreat scientia; sed quia subiicitur prædicatis, quæ de illo in tali scientia demonstrantur. Dicitur etiam materia, non in qua, vel ex qua, sed circa quam potentia, vel habitus versatur, sumpta similitudine ab operationibus artium, quæ circa res externas, & materiæ participes versantur. Itaque hæc nomina *obiectum, subiectum*, & *materia*, respectu habituum intellectus pro eodem communiter vsurpantur. Respectu verò aliorum habituum, & potentiarum, obiectum licet appelletur materia; non tamen appellatur subiectum vt de se patet.

Hoc autem obiectum duplex est: vel, vt propriùs loquamur, eiusdem integri obiecti duæ sunt partes, alia materialis, & alia formalis. Obiectum, seu pars materialis est id, quod non per se, sed ratione obiecti formalis attingitur, seu consideratur in scientia: obiectum verò, seu pars formalis est id, quod per se, seu ratione sui attingitur, seu consideratur à tali scientia. Vtriusque exemplum cernitur in potentia visiua, cuius obiectum integrum est coloratum, in quo pars materialis, seu obiectum materiale est corpus: quia non per se, sed ratione coloris videtur: color verò est pars, seu obiectum formale, quia per se, & ratione sui percipitur à potentia visiua.

9. In isto autem obiecto formali duo distinguunt communiter Doctores cum Caietan. 1. part. q. 1. art. 3. & 1. Post. cap. 32. nempe rem ipsam, quæ consideratur à scientia, seu attingitur à potentia, quamque appellant rationem formalem *qua* seu in esse rei, aut obiectum quod: & rationem sub qua talis res attingitur à scientia, vel potentia, quamque appellant rationem formalem *sub qua*, seu in esse scibilis, aut obiectum quo. Vtramque autem hanc rationem esse necessariò distinguendam in obiecto cuiuslibet habitus, & ad quid sit necessaria, & vndè vtriusque vnitas, vel distinctio sumatur, non est præsentis loci examinare, fiet à nobis cum Arist. in libris Posteriorum disput. 19. Quare pro nunc satis erit, id vno, vel altero exemplo declarare. Etenim in potentia visiua res ipsa quæ est color, & appellatur ratio formalis *qua*, non potest esse vltima ratio specificatiua visus, aliàs, sicut plures sunt species coloris, plures etiam essent species visus, (cuius rationis vim ostendemus loco citato.) Ponenda est ergo aliqua ratio formalis indiuisibilis in plures species, (quam appellamus rationem formalem *sub qua*) media qua color ipse attingatur à visu: & à qua vltimò constituatur in esse obiecti specificantis, & determinantis potentiam. Quæ erit, vel lux, vt ait Diu. Thom. 1. Posterior. lect. 41. vel idem modus, immutandi potentiam vel aliquid huiusmodi; de quo alibi.

Idem etiam cernere licet in scientia. Nam aliquando res ipsa, quæ est obiectum formale, est vna genericè, vt patet in Arithmetica, cuius obiectum est numerus, sub quo pene infinitæ species continentur. Imò aliquando est vna tantùm analogicè, vt patet in ente: quod est subiectum Metaphysicæ: & consequenter de pluribus rebus specie, imò & genere diuersis aliquando est vna tantùm scientia. Aliquando verò de eadem re, seu de eadem ratione formali quæ, dantur plures scientiæ. Cuius exemplum adducit Diu. Thom. 1. parte quæstion. 1. artic. 1. & 1. 2. quæst. 54 artic. 2. ad secundum de hac propositione, *terra est rotunda*, quæ pertinet ad Philosophum naturalem, & ad Astrologum, dantúrque de illa diuersæ demonstrationes. Ergo à ratione formali, quæ, seu ab entitate ipsa obiecti formalis in esse rei non potest sumi vnitas, vel distinctio scientiæ: & per consequens aliqua ratio ponenda est, quæ vltimò constituat rem illam, seu res in esse obiecti scibilis. Quam nos cum Caietano congruè appellamus rationem formalem sub qua.

10. Hic autem obseruandum venit, quòd licet D. Thom. 2. 2. quæst. 1. artic. 1. solam rationem sub qua appellet rationem formalem, id autem quod nos vocamus rationem formalem quæ, appellet ipse sanctus obiectum materiale (quod quidem in rigore loquendo verissimum est: habet enim se ratio quæ vt materia respectu rationis sub qua) nihilominus tamen non impropriè Doctores rem illam; quæ per se considerator in scientia, appellant rationem formalem, ad distinctionem aliarum rerum, quæ respectu illius se habent vt quid materiale, vel quia in se recipiunt talem rationem formalem, vel quia per accidens tractantur in scientia. Quod cernere licet in Geometria, quæ agit de quantitate continua, scilicet lineis, superficiebus, figuris, &c. Si enim quantitas continua, quæ est ratio formalis quæ, comparetur ad rationem formalem sub qua, (quæcumque illa sit, de quo loco citato) habet quidem rationem materiæ, potestque optimè cum Diu. Thoma appellari obiectum materiale: si verò comparetur ad substantiam, seu corpus, cui quantitas ipsa inhæret, vel ad alia, quæ per accidens tractantur in Geometria: tam habet rationem formæ, potestque rectè appellari obiectum formale. Propter quod quantitas, continua communiter appellatur ratio formalis. *qua* obiecti Geometriæ: qui modus loquendi (vt cum pluribus loquamur) retinendus est, licet modus loquendi D. Thom. formalior sit. Per quod conciliantur plura Angelici Doctoris testimonia, & expenduntur multa, quæ cum ad rem ipsam pertinere videantur, maturè tamen inspecta ad modum loquendi pertinent.

De ratione formali *sub qua* obiecti Logicæ, neque est præsens difficultas, neque aliquid nunc dicendum nobis est: pendet enim ex generali quæstione de scientiarum vnitate: pro qua tamen interim videri potest D. Tho. 1. Post. lect. 41. opusc. 70. q. 5. art. 1. & alibi sæpè. De obiecto autem materiali nullum potest esse dubium: siue enim sint operationes intellectus;

sint res ipsæ (de quo quæst. seq.) certum est apud omnes esse aliquid reale. Solum ergo remanet difficultas de ratione formali *qua* obiecti Logicæ: quam pro nunc obiectum formale appellabimus, ad distinctionem obiecti materialis.

11. Ex dictis intelligentur aliæ obiecti diuisiones, quas communiter tradunt DD. Aliud enim est obiectum adæquatum; aliud inadæquatum. Inadæquatum rursus diuiditur in principale, & minus principale: quid autem sit quodlibet ex istis, ex terminis ipsis constat. Obiectum adæquatum solet appellari obiectum attributionis; cuius tres conditiones assignant DD. cum D. Thom. sup. prolog. sententiarum art. 4. Prima est, quod contineat omnia, quæ tractantur in scientia; ita vt ad ipsum reuocentur omnia, vel tanquam principia, vel tanquam partes, aut species, vel proprietates eius. Secunda, quòd sit id, de quo potissima cura est in tali scientia, & de quo (si aliqua fuerint) traduntur præcepta. Tertia, quòd sit id, per quod talis scientia distinguitur à qualibet alia. Quæ conditio intelligenda est iuxta dicta: quod scilicet à ratione formali quæ, seu ab obiecto formali sumatur distinctio, non præcisè, vt est entitas quædam, seu in esse rei; sed vt illi adiungitur ratio formalis, sub qua, à qua constituitur in esse scibilis.

Tandem explicandum est breuiter quid sit ens rationis: nam de ipso disp. seq. latè disseremus. Est ergo ens rationis proprietas quædam, seu esse conueniens rebus, non à parte rei, sed vt sunt in intellectu, sicut esse subiectum, prædicatum, genus, aut alia huiusmodi: & generaliter omnes termini secundæ intentionis significant pro formali ens rationis: non enim à parte rei homo est subiectum vel animal genus, &c. sed secundùm quod sunt obiectiuè in intellectu. Ex quo etiam apparet, quid sit ens reale: est enim, quod habet verum esse à parte rei, & ante intellectus cognitionem. Cum ergo ens prima diuisione diuidatur in ens reale, & rationis: meritò in hac quæstione generaliter inquirimus, sub quo ex his membris contineatur obiectum formale Logicæ. In sequenti verò specialiter inuestigabimus, quodnam ens rationis illud sit.

Refertur cum suis fundamentis sententia asserens hoc obiectum esse aliquid reale.

§. I.

12 VAldè recepta est his temporibus apud aliquos modernos opinio affirmans obiectum formale Logicæ esse quid reale. Quod non eodem modo explicant: quidam enim asserunt operationes intellectus, prout dispositæ sunt in forma definitionis, diuisionis, & argumentationis esse obiectum Logicæ: adduntque non solùm operationes ipsas, sed etiam talem dispositionem definitionis, & argumentationis esse quid reale. Alij verò fortè, quia videntur dispositionem istam, etiam in ipsis actibus non esse quid reale: alia via incedunt, asserentes obiectum formale Logicæ integrè intelligi ante talem dispositionem, esseque ipsas operationes intellectus, non prout iam habent illam: sed prout dirigibiles sunt, & ordinabiles media ipsa dispositione modi sciendi.

Pro vnoquoque modo dicendi non adducemus specialiter argumenta: quia communia sunt, quæ contrarij adducunt; neque similiter Auctores: quia antiqui, vel nulli sunt, vel non ita clarè distinguunt: moderni verò non eodem modo loquuntur; imò nunc ad vnum, nunc ad alterum dicendi modum declinare videntur: conueniunt tamen in quæsito quæstionis, asserentes obiectum formale Logicæ esse quid reale. Pro qua sententia adducunt Platon. dialog. de Iusto, Alcin. de doctrina Platonis cap. 1. Diu. Isidor. libr. 2. Etymolog. Diu. Augustin. 2. de Doctr. Christiana, cap. 37. Boëtium lib. 1. in Topica Ciceronis, Caietan. præfatione in prædicamenta, Canum 9. de locis cap. 1. & alios antiquos: quos tamen si consulas, nihil, vel oppositum inuenies. Ex modernis verò defendunt eam Fonseca 2. Metaphysicæ, capit. 3. quæst. 1. sect. 5. Suarez disput. 1. sect. 4. & disput. 54. in principio, Conimbr. hic qu. 5. artic. 2. Murcia quæst. 1. Hurtad. disput. 1. sect. 4. & nouissimè Chrysostom. Cauero Cisterciens. tract. 1. dis. 1. dub. 1. & Raphaël. de Auersa quæstio. 1. sect. 3.

13. Probatur primò hæc sententia ex D. Thom. initio Poster. vbi inquit: *Ars quadam necessaria est, vt sit directiua ipsius actus rationis, per quam homo in ipso rationis actu ordinatè, faciliter, & sine errore procedat. Et hæc ars est Logica, id est, rationalis scientia, quæ non solùm rationalis est ex hoc, quòd est secundùm rationem, quod est omnibus artibus commune: sed etiam ex hoc, quod est circa ipsum actum rationis, sicut circa propriam materiam.* Ex quo loco sic formatur argumentum. Logica est directiua operum rationis: ergo versatur circa rationis opera, vt dirigibilia, tanquam circa obiectum.

Confirmatur ex eodem D. Thom. in procemio Ethicor. vbi docet, quòd sicut Philosophia moralis versatur circa operationes voluntatis; sic Logica versatur circa operationes intellectus: sed Philosophia moralis versatur circa operationes voluntatis, vt dirigibiles tanquam circa obiectum, vt ibid. docet Diu. Thom. ergo obiectum Logicæ erunt operationes intellectus, etiam vt dirigibiles.

Secundò probatur euertendo oppositam sententiam: quia obiectum debet habere aliquam entitatem, vt possit esse scibile: (scibilitas enim, sicut intelligibilitas rei entitatem sequitur: sed ens rationis non habet aliquam talem entitatem, cum neque sit substantia, neque accidens: ergo non potest esse scibile.

Confirmatur primò: quia obiectum debet habere passiones, quas de illo scientia demonstret, vt probat Aristot. 1. Poster. cap. 23. sed istis caret ens rationis: ergo non potest esse obiectum scientiæ. Probatur minor: quia tales passiones non possunt esse reales, vt patet: neque etiam possunt esse rationis; aliàs continerentur essentialiter sub ente rationis, & de illis essentialiter prædicaretur, quod repugnat cuilibet essentiæ respectu propriarum passionum.

Confirmatur secundò: quia scientia dicit relationem realem ad obiectum tanquam ad propriam mensuram, vt docet Arist. cap. de relatione: ergo ens rationis non potest esse obiectum alicuius scientiæ. Patet consequentia: quia relatio realis prædicamentalis petit terminum realem.

Tertiò: demonstratio, quam Logica docet conficere, est causa vera, & realis scientiæ quæ est habitus realis: ergo demonstratio etiam pro formali non potest esse ens rationis. Probatur consequentia: quia demonstratio, non solùm entitatem actuum, sed etiam vt sunt inter se dispositi, est verè discursus, & causa scientiæ: ergo vt sic est ens reale.

Confirmatur: quia habitus Logicæ concurrit ad suos actus, non solùm secundùm id, quod est in illis materiale, sed etiam, & maximè ad illam ordinationem, quam à Logica habent: ergo talis ordinatio non est aliquid rationis. Patet consequentia, quia à causa, & actione reali necessariò procedit effectus realis.

Quartò: quia si obiectum Logicæ esset ens rationis, maximè

maximè quia tractat de genere, specie, subiecto, prædicato, & aliis similibus intentionibus: sed esse subiectum, prædicatum, &c. est verum ens reale: ergo Logica non habet pro obiecto ens rationis. Probatur minor, quia in hac propositione, *homo est animal*, actus intellectus correspondens illi termino, *homo*, non repræsentat naturam humanam præcisè, sed vt subiicitur animali: ergo non solùm repræsentatio hominis, sed modus repræsentandi illum vt id, de quo dicitur animal, est quid reale: ac proinde esse subiectum non est quid rationis, & sic de aliis huiusmodi intentionibus. Plura alia argumenta adducunt Auctores, inter quos videri potest Ioannes Sanchez libr. 1. Logicæ q. 17. qui licet asperè loquatur de hac opinione; multa tamen pro ea congerit argumenta.

Præmittuntur aliqua ad resolutionem quæstionis necessaria.

§. II

PRo solutione quæstionis explicare oportet, quid sit Logicam dirigere operationes intellectus, & quid in illis sit dirigibilitas, vel directio: hæc enim omnia innoluta magnam in hac materia generant confusionem. Vt autem id ex suis principiis deducamus, sciendum est ex D. Thom. 1. 2. q. 54. art. 4. & 100. art. 1. quemlibet habitum; & præcipuè operatiuum esse perfectionem quandam potentiæ: vnde quælibet scientia erit perfectio intellectus, perficietque illum, & diriget in ordine ad aliquam cognitionem. Sic videmus Geometriam perficere intellectum, vt rectè cognoscat quantitatem continuam; Arithmeticam etiam in ordine ad quantitatem discretam: & sic de aliis scientiis, quarum vnaquæque perficit & dirigit intellectum in ordine ad cognitionem proprij obiecti. Et sic consequenter intellectus erit dirigibilis per vnam scientiam in ordine ad cognitionem vnius obiecti: & per aliam in ordine ad cognitionem alterius: atque ita ab vna accipiet directionem vt producat actus rectos circa vnum obiectum: & ab alia, vt producat actus rectos circa aliud. Itaque rectitudo actus, seu directio illius, quæ est ipsa entitas intrinseca actus, numquam fit ab alia scientia; nisi ab illa, cuius proprium fuerit obiectum talis actus. Quare vniuersaliter loquendo nulla scientia erit directiua intellectus; nisi in ordine ad proprium obiectum: neque intellectus erit alio modo dirigibilis à scientia. Cuius ratio est euidens: quia omnes habitus intellectus simul sumpti perficiunt intellectum in ordine ad obiectum adæquatum illius, scilicet verum. Ex hoc autem obiecto adæquato quilibet habitus, quasi sumit vnam partem, & curat de illa perfectè cognoscenda: ac proinde nullus habitus per se loquendo dirigit, & perficit intellectum in ordine ad obiectum alterius habitus; nisi in quantùm dirigit, & perficit in ordine ad proprium obiectum.

15 Contingit autem obiectum alicuius habitus, verbi gratia, alicuius scientiæ, esse vniuersalius, quàm obiecta aliarum scientiarum, quodammodóque continere illa: (non loquimur de ratione sub qua; hæc enim in qualibet scientia semper est diuersa à ratione sub qua alterius) vt patet in Metaphysica, cuius obiectum, scilicet ens, continet sub se obiecta aliarum scientiarum: nam sub ente continentur corpus, quod est obiectum Philosophiæ; numerus qui est obiectum Arithmeticæ: & sic de aliis. Vnde talis scientia, dirigendo intellectum circa proprium obiectum, consequenter dirigit illum aliquo modo circa obiecta aliarum scientiarum, quæ continentur sub proprio obiecto. Et propter hoc Metaphysica præscribit obiecta aliis scientiis, omnium earum principia probat, aliasque functiones generales administrat; non quia per se perficiat intellectum in ordine ad obiectum peculiare vniuscuiusque scientiæ; sed quatenus perficit illum in ordine ad proprium obiectum.

Idem proportionabiliter contingit in Logica: quæ quia in omni opinione habet obiectum quodammodo continens obiecta aliarum scientiarum, ideo perficiendo intellectum in ordine ad proprium obiectum, dirigit consequenter, & perficit in ordine ad obiecta aliarum. Propter quod Metaphysica, & Logica appellantur scientiæ generales: quia earum obiecta se extendunt ad omnia entia: & ita continent sub se obiecta aliarum scientiarum. Quam Logicæ, & Metaphysicæ similitudinem docuit rectè Arist. 4. Metaph. c. 2. dicens: *Dialectici, & Sophistæ eandem cum Philosopho subeunt figuram: nam de omnibus disputant, & circa idem genus Sophistica, & Dialectica versantur cum Philosophia.* Quæ verba exponens D. Thom. lect. 4. ait: *Ostendit quomodo Dialectica, & Sophistica cum Philosophia habeant similitudinem, & in quo differant ab ea. Conueniunt autem in hoc, quod Dialectici est considerare de omnibus: hoc autem esse non potest, nisi consideret omnia, secundùm quod in aliquo vno conueniunt: quia vnius scientiæ vnum subiectum est, & vnius artis vna est materia, circa quam operatur. Cum igitur omnes res non conueniant, nisi in ente: manifestum est, quòd Dialecticæ materia est ens, & ea quæ sunt entis, de quibus etiam Philosophus considerat.*

16 Ex quo iam plura licet inferre. Et primò quidem apparet, quàm longè à veritate erret explicatio istius loci Arist. quam adducunt aliqui ex contrariis: vt probent obiectum Logicæ esse actus intellectus: asserentes sensum Arist. esse, quòd sicut Philosophus naturalis agit de actibus intellectus in libris de Anima: ita etiã Logica agit de eisdem actibus, licet sub diuersa ratione. Expositio sanè absurda: ibi enim non loquitur Arist. de Philosophia naturali: sed de prima Philosophia, scilicet Metaphysica, quod quilibet etiam indoctus aduerteret, qui textum consuleret.

Secundò etiam apparet obiectum formale Logicæ, debere esse tale quid, quod possit inueniri in omni ente: siquidem materia illius, vt vidimus, est omne ens: sicut propter eandem rationem obiectum formale Metaphysicæ debet esse quid inuentum in omni ente. Duo autem genera prædicatorum inueniuntur in omnibus entibus: alia sunt, quæ conueniunt illis à parte rei, secluso intellectu: & hæc tantùm sunt ratio entis, & passiones eius scilicet vnum, verum, bonum, &c. & hæc sunt obiectum formale Metaphysicæ. Alia verò sunt prædicata, quæ conueniunt omnibus entibus per operationem intellectus, vt esse subiectum, prædicatum, genus, speciem, &c. quæ proinde dicuntur secundæ intentiones & intra hoc genus prædicatorum necessariò debet esse obiectum formale Logicæ. Quia scilicet prædicata primi generis sunt intrinseca, & naturalia omnibus entibus; istæ verò secundæ intentiones extra essentias, naturas illorum, eisque accidentales, & extraneæ: ideo *Metaphysicus* (ait D. Tho. loco cit.) *procedit ex principiis ipsius ad probandum ea, quæ sunt consideranda circa communia accidentia entis: Dialecticus autem procedit ad ea consideranda ex intentionibus rationis, quæ sunt extraneæ à natura rerũ. Et ideo dicitur, quòd Dialectica est tentatiua: quia tentare propriũ est ex principiis extraneis procedere.*

Tertiò tandem apparet, quòd licet vtraque hæc scientia dirigat intellectum in ordine ad obiecta aliarum scientiarum modo explicato: quia tamen Logica dirigit illum, vt cognoscat omnes res, non secundùm sua prædicata realia, sed secundùm illa prædicata, quæ adueniunt rebus per operationes intellectus: ideò

Logica

Logica specialiter dicitur dirigere tales operationes: quia nimirum tradendo notitiam harum intentionum, quæ resultant in rebus, ex eo quòd intellectus sic, vel sic cognoscat eas, dirigitur ipse intellectus in modo proprio operandi: & sic Logica, quæ has intentiones cognoscit, & inter se ordinat, vt ex eis fiant congrua instrumenta sciendi, tribuit ipsi intellectui modum; vt de qualibet rectam, absque errore cognitionem consequatur. Et hic est specialis modus, quo Logica dicitur dirigere operationes Intellectus.

Statuitur vera sententia, D. Thom. & quæstio resoluitur.

§ III.

17. Dicendum est in hac difficultate obiectum formale Logicæ non esse quid reale, sed ens rationis. Hanc conclusionem intendit Arist. loco citato ex quarto Metaphysicæ, vt ibi explicat D.Th & est receptissima inter Antiquos: illámque profiteri omnes Thomistas testatur Masius infra citandus. Et certè nullum vidimus ex discipulis D.Th. contrarium asserentem.

Tradit eam Angelicus Doct. lect. 4. sæpè citata his verbis: *Ens est duplex: ens scilicet rationis, & ens naturæ. Ens autem rationis dicitur propriè de illis intentionibus, quas ratio adinuenit in rebus consideratis, sicut intentio generis, speciei, & similium: quæ quidem non inueniuntur in rerum natura, sed considerationem rationis consequuntur. Et huiusmodi scilicet ens rationis est propriè subiectum Logicæ: Huiusmodi autem intentiones intelligibiles entib. naturæ æquiparantur, eo quòd omnia entia naturæ sub consideratione rationis cadunt: & ideo subiectum Logicæ ad omnia se extendit de quibus ens naturæ prædicatur.* Hæc D. Thom. vbi paucis verbis docet quidquid nos in conclusione & discursu docuimus. Quæ verba repetit opusc. 42. c. 2 Videri etiam potest Angelicus Doctor. 1. Post. lect. 20. opusc. 56. opusc. 70. q 6. art. 1. & 3. & pluribus aliis locis, quæ breuitatis causa omittimus. Diuum Th. sequuntur Caiet. capite de genere, parte 2. Sotus quæst 5. procœmiali, Nauarrete. 1. par. controuer. 14 §. 10. Araujo lib. 3. Metaph. qu. 1. art. 1. n. 5. Masius hic sect 1. q. 13. Sanchez li. 1. qu 17. & Gallego contr. 8 qui pro hac sententia adducũt Auerroem, Auicennam, Albertum, Iabellum, Flandriam, Soncinatem, Herueum, & innumeros alios D. Th. discipulos. Quibus etiam consentiunt Tolet. hic qu. 5. Oña. qu. 1. art. 5. Rubio qu 6. Salas 1. 2. qu. 54. disput 7. sect. 2. alij moderni.

18. Probatur primò conclusio ratione sup. ex Aristot. & D. Tho. insinuata. Quia consideratio Logicæ se extendit ad omnia, de quibus ens reale prædicatur: in quo assimilatur Metaphys. & propterea agit de eisdem prædicamentis, de quibus tractat Metaphysica: ergo considerat omnia illa, sub aliqua vna ratione in eis inuenta. Sed vltra prædicata, seu rationes reales omnibus prædicamentis communes, quæ sunt obiectum Metaphysicæ, nullæ aliæ dantur rationes, seu prædicata, quæ conueniant omnibus entibus, nisi secundæ intentiones, seu prædicata rationis: ergo ratione illarum considerat Logica omnia entia: ac proinde ipsę erunt obiectum formale eius.

Confirmatur primò quia omne ens reale creatum necessario abstrahit, vel à materia singulari vel sensibili vel intelligibili. Vt enim probat optimè D. Th. opusc. 70. qu. 5. art. 1. alia abstractio non est possibilis, neque possibile est ens reale, quod has abstractiones subterfugiat. Ergo speculatio illius pertinet ad Philosophiam, Mathematicam, vel Metaphysicam: hæc enim diuisio scientiæ speculatiuæ realis adæquata est, vt ex Aristot. & D. Th. videbimus infra disp. 19. ergo nullum ens reale potest esse obiectũ formale Logicæ.

Dices hoc argumento probari, prædictas scientias tractare de omnibus entibus realibus, non tamen sub omnibus rationibus formalibus, secundùm quas possunt considerari. ¶ Sed contrà: quia omne ens reale, secundum quamcumque considerationem cuiuscumque rationis realis, continetur necessario intra aliquã abstractionem ex enumeratis: ergo necessariò continebitur sub aliquo ex obiectis dictarum scientiarum: & per consequens nulla alia scientia speculatiua poterit esse de entibus realibus. Logica autem est scientia speculatiua, vt infra ostendemus: ergo non potest habere pro obiecto ens reale.

Confirmatur secundò: quia Logica, Grammatica, & Rhetorica distinguuntur contra scientias reales, & appellantur rationales; non quia ipsæ non sint veræ qualitates reales vt patet: neque præcisè, quia dirigant rationem, seu intellectũ: cum id conueniat omnibus scientiis. vt vidimus, neque quia habeant pro obiecto actus rationis: aliàs scientia de Anima diceretur rationalis, & non realis: ergò ideò distinguuntur cõtra scientias reales, & dicuntur rationales, quia earum obiectum est ens rationis, cum tamen aliæ versentur circa ens reale.

19. Secundò probatur conclusio quia enti rationis, & non enti reali conueniunt tres illæ conditiones obiecti supra n. 11. assignatæ ex D. Th. ergo obiectum Logicæ est ens rationis. Probatur antecedens discurrendo per singulas: quia ens rationis prædicatur ferè de omnibus, quæ in tota logica tractantur; aliaque ad ipsum reducentur, vel tanquam partes, vel principia, aut species, &c. quod tamen de nullo ente reali verificari videmus: ergo enti rationis conuenit prima conditio obiecti. Maior patet quia hæ sunt veræ prædicationes, vniuersale est ens rationis: genus, species differentia, &c. sunt ens rationis: vniuocum, analogum, prædicamentum, propositio, equipollentia, antecedens, introductio, syllogismus, figura, &c. sunt entia rationis. Neque præter istas, & similes intentiones aliquid aliud tractatur in Logica, quod per se pertineat ad ipsam: nam de substantia, quantitate, qualitate, aut aliis prædicamentis extra controuersiam est non pertinere ad Logicam, secundum quod sunt partes entis realis: sic enim de illis agit Metaphysica; sed secundùm quod in eis attenditur subiicibilitas, & prædicabilitas, aut ratio generis & speciei. De intellectu autem, & eius actibus solum tractatur in Logica, secundum quod sunt principia, & causæ ex quibus dictæ intentiones resultant, patet quando inquirimus, verùm solus intellectus faciat ens rationis; per quem actum illud fiat: & an vniuersalitas resultet in natura per abstractionem vel comparationem intellectus: neque aliæ quæstiones, nisi his similes mouentur in Logica de actibus intellectus. Vbi ergo in tota Logica tractatur de ente reali tanquam de obiecto.

Respondebis fortè omnia ista tractari in Logica in ordine ad actus intellectus. ¶ Sed contra est: quia solutio præmitti posset si in Logica præcipua cura esset de actibus intellectus (quæ est secunda conditio) vel de eis aliqua peculiaris disputatio, aut liber institueretur ab Arist. aut de aliquibus in Logica prædicarentur actus intellectus; de istis verò intentionibus, obiter in ea disputaretur. Sed tamen omnia è contrariò videmus euenire: nullus enim Logicus talem disputationem, vel librum de actibus intellectus instituit: cum tamen omnes ex professo pertractent de istis intentionibus. Imò Auctores contrarij se ipsos destruunt: quomodo enim easdem quæstiones, ac nos pertractant, eosdem libros Arist. interpretantur: si in obiecto, de quo principalis cura debet esse in disciplina, à nobis valdè dissentiunt. Qui enim obiectũ

Geometriæ

Geometriæ asseretet esse numerum: tradendo suam Geometriam, non deberet pertractare de magnitudinibus, ligneis, superficiebus, figuris, &c. sed de numero, eius speciebus, & proportionibus: nā se ipsum destrueret quia mutando obiectum Geometriæ, non mutaret quæstiones eius vt patet. At magis distant ens rationis, & ens reale, quam numerus, & magnitudo. ergo magis seipsum destruit, qui asserendo obiectum Logicæ esse ens reale, in ea tamen tradenda omnes quæstiones mouet de entibus rationis. ¶ Adde, quòd vt in prima ratione vidimus per ens rationis, & non per ens reale distinguitur Logica à scientiis realibus (quæ est tertia conditio) ergo in ente rationis, & non in ente reali inueniuntur cōditiones obiecti respectu Logicæ.

20 Tertiò tandem probatur conclusio: quia in qualibet scientia dantur aliqua prima principia propria obiecti illius scientiæ, à quibus procedit ad conclusiones de obiecto demonstrandas, & in quæ tandem easdem conclusiones resoluit: vnde si obiectum est ens reale, necessario principia debent etiam esse quid reale: sunt enim vel partes intrinsecæ obiecti vt materia, & forma in Philosophia: punctum, & vnitas in Mathematicis: vel essentia ipsius obiecti, vt essentia entis in Metaphysica: vel causæ reales illius: quæ omnia, vt constat, repugnant esse quid rationis, si obiectum est ens reale: sed Logica non habet aliqua prima principia realia, ex quibus procedat ad conclusiones de suo obiecto demonstrandas: ergo eius obiectum non potest esse ens reale. Maior, & consequentia constant: minor verò est expressa D.Th. opusc. 70. q. 6. art. 1. & probatur quia in omni opinione tota ars syllogistica innititur duobus illis principiis, *dici de omni, & dici de nullo: vel illis, quæcumque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se: & quæcumque sunt eadem inter se, distinguuntur ab vno tertio.* Similiter ars definiendi, & diuidendi innititur intentionibus generis, differentiæ, speciei, & similibus quæ omnia constat esse entia rationis: ergo principia, ex quibus procedit Logica, sunt intentiones rationis, per consequens eius obiectum.

Confirmatur, quia aliàs Logica esset nobilior, quàm Mathematica; si illius obiectum essent actus intellectus: imò quodammodò esset nobilior Philosophia; cum actus intellectus magis abstrahant à materia, quā corpus, & sint quid spirituale. Quod tamen falsum est, & contra Arist. q. 6. Metap. c. 1. vbi Mathematicam, & Philosophiam enumerat, vt partes principales scientię speculatiuæ, non autem Logicam: nulla alia ratione, vt ait D.Th. opusc. cit. q. 5. art. 1. ad 2. nisi quia est instrumentum earum, neque omninò propter seipsam quæritur. Quod tamen non esset, si obiectum Logicæ esset aliquod ens reale, vt de ¶ se patet. Quam Logicæ ignobilitatem colligit D.Th. opusc. 56. ex eo, quòd eius obiectum sit ens rationis his verbis: *Inter omnia subiecta scientiarum debilissimum, & incertissimum est subiectum Logicæ: quia vnumquodque quantum habet de entitate, tantum habet de veritate, & certitudine; vt dicit Arist. 2. Metaph. Nunc autem secundæ intentiones solum habent esse in animali, & ab animali. Ex quo sequitur, quod habent debilissimum esse: & sic ad plenum sciri non possunt, nisi per primas intentiones.* Plures aliæ rationes videri possunt in Doctoribus supra citatis.

21 Ex dictis facilè destruitur opposita sententia quoad vtrumque modum dicendi. Imprimis enim materia propria, & immediata in qua recipitur obiectum formale Logicæ, non sunt actus intellectus; sed res ipsæ, & entia, vt vidimus ex Diuo Thoma: res enim propriè dicuntur & sunt genus, species, definitio, syllogismus, &c. Id autem solum conuenit actibus intellectus secundùm quòd & in repræsentando; dicuntur enim definitio, quia repræsentant definitionem, & sic de aliis. Vnde ipsæ intentiones obiectiuæ, seu modus sciendi obiectiuus, & non mentalis pertinet immediatè, & simpliciter ad obiectum formale Logicæ. Quare, licet repræsentatio ex parte intellectus sit quid reale, de quo non dubitamus, tamen esse quod in rebus resultat per talem repræsentationem, est quid rationis: imo ordo ipsorum actuum inter se, vt constituant definitionem propositionem, aut syllogismum, est quid rationis, vt ex D.Th. in resolutione ad secundum manifestè constabit.

Id verò quod aiebat secundus modus dicendi in prædicta opinione, nulla nititur probabilitate. Actus enim, vt dirigibiles solum important potentiam passiuam, vt dirigantur: vnde ad summum possent esse obiectum materiale. Neque de dirigibilitate ipsa actuum agit Logica; sed de instrumentis mediis quibus diriguntur, vt sunt definitio, diuisio, & aliæ intentiones, vt explicatum est.

ARGVMENTIS PRO CONTRARIA sententia factis respondetur.

§. IV.

22 AD primum ex auctoritate D.Th. dicimus imprimis nullum ibi esse verbum, quod indicet sanctum Doctorem loqui de obiecto formali, præterquam quod loquitur manifestè de fine remoto, seu vltimato Logicæ, vt ex verbis antecedentibus constat. Appellantur autem ibi à D.Th. actus intellectus materia propria Logicæ seu obiectum causaliter quia scil. causant obiectum Logicæ. Quod planè colligitur ex contrariis exemplis quæ ibi adducit, subdit enim: *Sicut igitur ex hoc, quod ratio de actu manus ratiocinatur, adinuenta est ars ædificatoria, vel fabrilis, per quas homo faciliter, & ordinatè huius actus exercere potest, eodem ratione ars quadam necessaria est quæ sit directiua ipsius actus rationis, &c.* aliud enim est, quòd ars ædificatoria sit inuenta ad dirigendas actiones manus, & Logica ad dirigendas operationes rationis: aliud verò quod obiectum ædificatoriæ sint actiones manus vt dirigibiles, & obiectum Logicæ operationes intellectus vt dirigibiles. Primum quidem verissimum est, secundum autem omnino falsum: nullus enim dixit obiectum ædificatoriæ esse actiones manus vt dirigibiles: sed ædificium ipsum coalescens ex illa dispositione artificiali tanquam ex forma, & ex lapidibus, & lignis tanquam ex materia: actiones autem manus sunt effectiones (vt ita dicamus) & causæ ipsius ædificij: ergo pari ratione asserendum non est operationes intellectus, vt dirigibiles, esse obiectum Logicæ, sed secundas intentiones, quæ componuntur tanquam ex forma ex illo esse rationis, quod resultat in rebus per operationes intellectus, & rebus ipsis tanquam ex materia: operationes autem ipsæ solùm erunt affectiones, & causa ipsarum intentionum, quæ sunt obiectum Logicæ. Ex quo non solum remanet clara mens D.Th. sed verba eius in ipsos contrarios efficaciter retorquentur & accuratè ponderata totam hanc difficultatem elucidant.

23 Ad confirmationem respondetur ibi Sanctum Doctorem perspicuis verbis docere nostram sententiam: vt enim scientias distinguat, quadruplicem distinguit ordinem dicens: *Alius est ordo, quem ratio non facit: sed solùm cōsiderat sicut est ordo rerum naturaliū. Alius autem est ordo, quem ratio considerando facit in proprio actu: puta cum ordinat conceptus suos ad inuicē: & signa conceptuum, quæ sunt voces significatiuæ. Tertius autem, &c.* Et post pauca, *secundum hos diuersos ordines sunt diuersæ scientiæ. Nam ad Philosophiā naturalem pertinet considerare ordinem rerum, quem ratio considerat, sed non facit. Ordo autē, quem ratio considerande*

do facit in proprio actu, pertinet ad rationalem Philosophiam (scilicet Logicam) *cuius est considerare ordinẽ partium rationis ad inuicem, ordinem principiorum ad inuicem, & ad conclusiones.* Ex quibus D. Tho. verbis non videmus quomodo inferri possit obiectum Logicę esse ens reale: cum potius dicat proprium esse Logicæ considerare ordinem quendam, quem intellectus facit in proprio actu quem habent partes orationis ad inuicem, & principia ad inuicem & ad conclusiones: qui manifestè est ens rationis, cum sit factus, seu fictus à ratione.

Ad paritatem autem, quæ ibi adducitur de Philosophia morali respondetur verum esse, quod vtraque assimilatur in fine: hæc enim intendit dirigere voluntatem sicut Logica intellectum. Differunt tamen in conditione, & modo finis, & per consequens in obiecto: nam Philosophia moralis intendit, non solum rectitudinem accidentalem actuum voluntatis, quæ sumitur ex circunstantiis: sed etiam & maxime rectitudinem substantialem eorum, quæ sumuntur ex obiecto & sic obiectum Philosophiæ moralis est ipse actus directus seu operatio humana ordinata in finem, vt ibidem asserit D. Th. At verò Logica non præstat intellectui rectitudinem substantialem (vt ita dicamus) in ordine ad res quoad suas intrinsecas entitates cognoscendas; hoc enim faciunt aliæ scientiæ, sed solũ quandam rectitudinẽ in ordine ad cognoscendas res quoad aliquid intrinsecum, nempe quod ordinationem, & dispositionem earum in forma modi sciendi; quæ, vt vidimus, quid intrinsecum, & rationis est. Et sic patet quòd licet obiectum Philosophiæ moralis sit quid reale, obiectum tamen Logicæ est ens rationis.

24 Ad secundum respondetur, ens rationis, eo modo quo est, habere entitatem, & scibilitatem. Quare sicut habet entitatem ad modum entis realis: ita scibile est ad modum illius. Neque ex hoc sequitur ipsum per accidens esse scibile: sicut enim eius essentia consistit in hoc, quod cognoscatur ad modum entis realis; sic per se conuenit illi, quod sciatur ad modum alterius. ❡ Adde: quod, vt benè explicat Arauxo, lib. 5. Metaph. artic. 5. num. 12. cum genus entis, & genus scibilis valde diuersa sint, hocque quasi materialiter tantùm ad illud præsupponatur: quamuis ratio entis non possit dici simpliciter de ente rationis; tamen ratio scibilis potest illi per se, & simpliciter conuenire. Cuius exemplum cernitur in Mathematicis & Philosophia, quarum obiecta, scilicet quantitas, & substantia corporea, quamuis analogicè conueniant in ratione entis; simpliciter tamen participant rationem scibilis, & sic ipsæ vniuocè conueniunt in ratione scientiæ. Videatur Arauxo loco cit.

Ad primam confirmationem negatur minor, ad cuius probationem respondetur ens rationis habere etiam suas passiones, vt infra constabit de quibus propter transcendentiam prædicatur ipsum ens rationis. Sed non ideò continetur essentialiter sub illo, vt patet de passionibus entis realis de quibus licet propter transcendentiam prædicetur ens reale; non tamen continentur essentialiter sub eo: sed vtrumque genus passionum conuertitur cum propria essentia.

Ad secundam confirmationem varias solutiones adducunt Sanchez, & Arauxo vbi supra: Masius verò respondet, quod licet ex parte obiecti, quando est ens rationis non sit relatio realis ad scientiam, tamen ex parte scientiæ bene potest esse relatio realis ad ipsum. ❡ Hæc tamen solutio falsa est, & contra D. Thom. 1. dist. 26. quæst. 2. artic. 1. vbi docet entis ad non ens non posse esse relationem realem: quia hæc exigit vtrumque extremorum in actu. Iuxta quam doctrinam respondetur ad confirmationem, quod scientia, quæ terminatur ad ens reale dicit relationem realem: non verò, quæ habet pro obiecto ens rationis.

25 Ad tertium respondetur, quod scientia, cum sit habitus acquisitus, generatur ex actibus circa obiectum illius. Vnde si demonstrationem sumamus pro actu discursus, vel pro iudiciis; verè demonstratio generat scientiam: si verò demonstrationem formaliter sumamus pro secunda intentione, vel pro aggregato secundarum intentionum quæ in illa reperiuntur: sic demonstratio pro formali non est causa realis scientiæ. Neque ex eo, quòd inter ipsos actus requiratur talis ordo, aut dispositio vt generent scientiam: ideò ordo ille debet esse realis: iste enim non est forma constitutiua actuum in esse causæ scientiæ; sed tantum conditio sine qua non. Non autem repugnat aliquod ens rationis interdum esse conditionem alicuius causæ realis. Quod in aliquo saltem casu admittendum est à contrariis: nam in sacramentis nouæ legis significatio est quid rationis, & tamen iuxta probabiliorem sententiam verè est conditio, sine qua non causarent realiter gratiam. Et, quod certius est, voces significatiuæ verè, realiter causant in aditu species intentionales rerum, quas significant; cum tamen significatio, sine qua tales species non causarent, sit quid rationis resultãs in illis ex impositione humana.

Quæ autem sit ratio huius doctrinæ, non est præsentis loci examinare, Fortè talis dependentia, quia effectus realis dependet tanquam à conditione ab aliquo ens rationis, reducitur vltimò in aliquam causam, seu conditionem realem, ex qua resultat illud esse rationis. Et vt omittamus exempla, in quorum saltem primo aliter philosophandum est: in nostro casu, cum scientia sit effectus realis producendus in ipso intellectu per actum discursus, qui essentialiter requirit alios actus antecedentes, quibus termini & propositiones cognoscantur, non est mirum, quod vt producatur in ipso intellectus aliquis effectus realis per talem actum consequentem, necessarium sit per præcedentes actus sic terminos, & propositiones cognosci vt resultet in illis talis dispositio, seu ordo rationis. Qui consequenter ideò est necessarius, vt generetur scientia: quia ad eam prærequiritur talis, vel talis cognitio obiecti, quæ realis est: atque ita dependentia quam habet scientia ab illo esse rationis tanquam à conditione, vltimò refunditur in aliquam causam: seu conditionem realem.

Ad confirmationem respondetur, habitum Logicæ simul cum intellectu per se producere entitatem realem suorum actuum; ad quos tamen per resultantiam sequitur dispositio illa rationis, Per quem modum omnes aliæ secundæ intentiones resultant, in rebus ex actibus intellectus, vt generaliter de omnibus entibus rationis dicemus disputat. sequenti.

Ad quartum respondetur absurdum esse, quod esse prędicatum, subiectum, genus, &c. sint quid reale: nam quamuis in actu intellectus, qui repræsentat hominem, vt subiicitur animali ipsa repræsentatio, & actus suus quid reale: non ideò in homine, est quid reale subiici animali, sed secunda intentio.

Et ab huiusmodi intentionibus res denominantur genus, prædicatum, & cætera, ac proinde nomina ista significant pro formali ens rationis.

QVESTIO III.

Quænam ens rationis sit obiectum Logicæ.

26 CErtum est apud Auctores nostræ sententiæ ens rationis vniuersaliter sumptum, non esse

esse obiectum Logicæ: neque aliquis Thomistarum oppositum asserit: perspicuè enim explicat Diuus Thomas. dicens locis citatis intentiones rationis esse obiectum Logicæ. Quòd etiam ratione conuincitur: nam de chimera, priuatione, aut negatione nihil agitur in Logica: neque cognitio eorum potest ad ipsius finem conducere. Imò non de omni relatione rationis agit: neque enim considerat relationem dextri, & sinistri quam habet columna; neque relationem similitudinis, quam personæ diuinæ dicunt ratione essentiæ; neque etiam relationes quibus Deus refertur ad creaturas, & similes; quæ tamen sunt relationes rationis. Solùm ergò in Logica agitur de quibusdam relationibus rationis, quæ appellantur secundæ intentiones: vt sunt genus, species, propositio, argumentatio, &c. De quibus est difficultas, quæ earum sint obiectum formale Logicæ.

Relictis Nominalibus, qui in hac quæst. sicut in reliquis omnia ad voces reducunt: cæteri omnes Doctores, qui obiectum Logicæ asserunt esse secundas intentiones in rebus fundatas, solùm dissentiunt in eo, quòd tale obiectum magis, vel minùs extendunt.

Quamuis enim omnes concedant ad considerationem Logicam per se pertinere intentiones generis, propositionis, diuisionis, syllogismi, demonstrationis, & similes: quia tamen vident aliquas istarum ordinari ad alias: & hoc diuerso modo: magis enim propositio ordinatur ad argumentationem, vt genus ad definitionem, quàm definitio ad propositionem, aut argumentatio ad diuisionem, &c. ideò dixis sunt magis, vel minùs restringentes obiectum formale Logicæ.

27. Prima ergò sententia solam demonstrationem asserit esse obiectum formale Logicæ. Pro qua referuntur Alexand. Ammonius, Simplicius, & alij Græci. Potéstque suaderi: quia demonstratio est finis, in quem Logica tendit, ordinátque cætera, quæ in ea tractantur, neque quiescit donec demonstrationis explicet naturam: ergò ipsa est obiectum formale eius.

Secundò alij dicunt syllogismum esse obiectum Logicæ. De quorum numero est Scotus hic quæstione tertia.

¶ Alij verò extendunt ad omnem argumentationem. Pro qua opinione citantur Beatus Albertus, Auicena, Louanienses, & alij. Potéstque vterque modus dicendi probari ex Arist. qui de definitione, aut diuisione ex professo non egit, sed solum de argumentatione, aut syllogismo. Et sic cap. vltimo, secundi Elenchorum, de syllogismis se doctrinam tradidisse confitetur: ergò solus syllogismus, aut argumentatio erunt obiectum Logicæ.

Cæterùm hi omnes modi dicendi falsi sunt. Nam vt alias intentiones Logicales omittamus, quibus commune est esse veritatis ostensiuas, saltem de definitione, & diuisione negari non potest, verè esse instrumenta sciendi, & ignotum manifestare independenter ab argumentatione, aut demonstratione. Propter quod etiam de illis probantur in Logica plures passiones: ergò per se cadunt sub obiecto formali illius.

28 Propiùs ad veritatem accedit opinio asserens modum sciendi, prout comprehendit definitionem, diuisionem, & argumentationem, esse obiectum adæquatum Logicæ: alias verò intentiones non immediatè contineri sub illo; sed reduci ad hæc tria instrumenta; Sic indicat Masius qu. 14 citata, quem plures alij sequuntur.

Fundamentum est: quia ad hæc tria instrumenta, seu ad has tres intentiones rationis commodè reduci possunt omnes aliæ: nam intentiones simplices, quales sunt intentio generis, speciei, & similes, deseruiunt definitioni, & diuisioni: aliæ verò omnes argumentationi: ergò hæc tria instrumenta, seu modus sciendi prout comprehendit illa, erit obiectum adæquatum Logicæ.

Confirmatur: quia finis Logicæ est iuuare intellectum, vt de qualibet re scientiam habere possit, sed his tribus instrumentis sufficienter obtinetur talis finis: ergò solùm illa pertinent ad obiectum adæquatum.

Probatur minor: quia tria possumus de qualibet re ignorare, scilicet essentiam, partes eius, & passiones: sed essentiam aperit definitio, partes, diuisio: passiones verò argumentatio: ergò hæc tria instrumenta tantùm per se, & immediatè pertinent ad obiectum adæquatum: cæteræ verò intentiones non per se, & primariò, sed mediantibus istis, & ratione illarum tractabuntur in Logica.

29 Pro veritatis ergò explicatione considerare oportet quid nomine modi sciendi propriè significetur: quoniam propter huius inconsiderationem multis passim inueniuntur apud Auctores, quæ materiam istam magis confundere, quam iuuare solent. Quod perspiciemus facilè si terminos ipsos attendamus. Nam modus sciendi idem sonat, ac modus rectè & sine errore intelligendi, seu norma, & via quæ ducit, & iuuat, vt rectè, & facilè acquiratur scientia. Sicut enim in qualibet arte datur aliqui modi, ad rectè, & breuiter faciendum artefactum. vt modus rectè conficiendi cathedram; qui erit talis dispositio, & applicatio artis ad materiam, ex qua facilè resultat cathedra: ita modus sciendi erit norma quædam seu modus disponendi res, & taliter applicandi ad intellectum, vt facilè ex ipsis veram assequatur scientiam.

Sicut autem exemplo artis, non solùm appellatur modus faciendi, illa dispositio vltima, seu applicatio materiæ, ex qua immediatè resultat artefactum: sed ad quamlibet partem artefacti seorsim faciendam, datur etiam modus, quo rectè, & facilè talis pars, etiam si minutissima sit, efficiatur: ita similiter in scientiis, non solùm dispositio illa rerum, quæ fit in demonstratione, ex qua immediatè resultat cognitio scientifica, appellatur modus sciendi, sed etiam quælibet pars illius dispositionis, seu quælibet intentio quomodocumque conducens ad demonstrationem, participat suo modo rationem modi sciendi.

Imò id etiam vtcunque conuenit intentionibus, quæ fundantur in vocibus: nam talis, vel talis modus significandi, talis, vel talis applicatio, suppositio, aut ampliatio vocum suo modo conducunt, & iuuant, vt de rebus breuiter, & absque errore scientia comparetur.

30 Ex quo patet, quòd si modus sciendi strictissimè sumatur pro illa vltima dispositione, & applicatione rerum in tali forma, ad quam sequitur immediatè cognitio scientifica: sic sola demonstratio potest appellari modus sciendi, prout illam appellauit Arist. 1. Posteriorum, cap. 3.

Si verò modus sciendi sumatur secundum omnem extensionem, quam potest habere, omnes secundæ intentiones, de quibus Logica tractat, possunt rectè appellari modus sciendi, siquidem omnes illæ suo aliquo modo veritatis ostensiuæ, iuuantque, & conducunt, vt de rebus acquiratur scientia: quod proprium est intentionum logicalium, & per quod ens rationis logicum differt ab entibus rationis quæ considerantur Grammatica, & Rhetorica.

Sed quia (vt in exéplo adducto persistamus) non ita cernitur modus rectè operandi in qualibet minutissima parte artefacti efficienda: & ex alia parte non sola applicatio vltima, & dispositio materiæ, ex qua immediatè resultat artefactû, appellatur modus faciédi: sed id etiá cernitur in præcipuis partibus illius efficiendis.

Eadem proportione communiter Doctores nomen modi sciendi non extendunt ad omnes secundas intentiones, neque restringunt ad solam demonstrationem; sed tribuunt illud quibusdam principalioribus intentionibus, scilicet definitioni, diuisioni, & argumentationi: quia sunt generalia quædam instrumenta sciendi, illisque speciali, & perfectiori modo conuenit esse veritatis ostensiuas, scilicet manifestando ignotum, quod non habent aliæ intentiones Logicales. In quo sensu modus sciendi rectè diuiditur in definitionem, diuisionem, & argumentationem. Id tamen non tollit quominùs nomen modi sciendi latiùs vsurpatum rectè applicetur aliis intentionibus logicalibus: quia, licet aliæ proximiùs, aliæ remotiùs; omnes tamen conducunt ad acquirendam scientiam. In quo sensu Aristotel. 2. Metaph. cap. vltimo Methodum, seu modum procedendi in tradendis scientiis appellauit modum sciendi: cùm tamen Methodus (de qua ad calcem huius disputationis) non sit definitio, diuisio & argumentatio.

31. Prima conclusio. Ens rationis Logicum, siue secunda intentio, quæ est veritatis ostensiua, vel modus sciendi latè sumptus, prout comprehendit omnes secundas intentiones Logicales, etiam eas quæ fundantur vocibus, est obiectum adæquatum, seu ratio formalis *qua* obiecti Logicæ, licet intentiones quæ fundantur in rebus, primariò, & principaliter: illæ verò, quæ fundantur in vocibus secundariò, & minùs principaliter; omnes tamen per se, & per accidens pertinent ad obiectum adæquatum Logicæ; Hæc conclusio quoad vtramque partem est frequens in Schola D. Thomæ. Illam tenent Sotus, Sanchez, & Arauxo suprà num. 17. citati.

Et ab hac posteriori parte incipiendo docet eam expressè D. Th. 1. Perihermen. lect. 2. dicens: *sed quia Logica ordinatur ad cognitionem de rebus sumendam: significatio vocum, quæ est immediata ipsis conceptibus intellectus, pertinet ad principalem considerationem ipsius.* Ratióque est manifesta: quia notitia harum intentionum, quæ fundantur in vocibus, vt sunt significatio, suppositio, & appellatio, & similes summoperè iuuat, vt de qualibet re recta, & sine errore notitia comparetur: ergò tales intentiones sunt etiam veritatis ostensiuæ, & per se conducunt ad dirigendas operationes intellectus, qui est finis Dialecticæ: & ex consequenti continentur sub obiecto adæquato eius.

Sic videmus, Arist. in lib. Perihermen. iam ex professo de vocibus disputare: quod etiam præstat in libris de Analysi, sed præcipuè in libris Topicorum, & Elencorum, vbi latè disputat de vocum significatione, suppositione, amphibologia, & similibus intentionibus, ex quibus captiones, seu fallaciæ generantur.

32 Prior autem pars conclusionis probatur 1. quia nunquam D. Thomas obiectum Logicæ restrinxit ad modum sciendi, prout tantùm comprehendit definitionem, diuisionem, & argumentationem: sed indistinctè intentiones omnes Logicales assignat pro obiecto Logicæ, vt patet ex locis suprà n. 17. citatis, vbi expressè dicit intentiones generis, speciei, prædicati, enuntiationis, & similes esse propriè obiectum Logicæ: ergò ex mente D. Th. istæ omnes verè continentur sub illo.

Secundò probatur ab inconuenienti; quia si semel admittimus in obiectis partialibus alicuius scientiæ, quemlibet ordinem vnius ad aliud excludere eum qui sic ordinatur à ratione propria, & immediata obiecti: iam in qualibet scientia obiectum principale esset adæquatum: possemúsque dicere Deum, aut intelligentias esse obiectum adæquatum Metaphysicæ, & hominem Philosophiæ naturalis: si quidem quæ tractantur in Metaphysica, dicunt ordinem ad Deum, qui est primum ens, & quæ in Philosophia, ad hominem qui est præcipua substantia materialis: ergò licet intentio generis v. g. deseruiat definitioni, & intentio prædicati propositioni, & hæc argumentationi; non ideò intentiones istæ debent excludi ab obiecto per se, & immediato Logicæ.

Tertiò tandem id satis liquet ex eo, quòd modus sciendi, prout comprehendit definitionem, diuisionem, & argumentationem, non est ratio sub qua obiecti Logicæ, vt falsò aliqui existimant.

Nam vt ostendemus in lib. Posteriorum prima principia, ex quibus vnaquæque scientia demonstrat, sunt ratio *sub qua* obiecti eius. Rationi autem formali *qua* non obest quælibet multiplicitas, & diuersitas inter obiecta partialia, vt ibidem dicemus, & probat Aristot. 4. Metaph. cap. 2. dum tamen habeant aliquam vnitatem, saltem analogam, & immediatè recipiant rationem *sub qua*: ergò sicut propterea eandem rationem formalem *qua* obiecti philosophiæ naturalis per se, & immediatè pertinent res diuersissimæ, scilicet cœli elementa, metalla, plantæ, animalia, & homo: pari ratione intentiones omnes Logicales per se, & immediatè continebuntur sub ratione formali *qua* obiecti Logicæ.

33 Secunda conclusio. Obiectum materiale Logicæ sunt res, & voces secundum suum esse reale, cùm ea proportione, qua de obiecto formali statutum est in prima conclusione. Actus verò intellectus non sunt materia, quæ denominatur à secundis intentionibus; sed quasi principia, & causæ illarum. Possunt tamen appellari obiectum materiale Logicæ: quia de illis agit, non ratione sui, sed propter secundas intentiones.

Hanc conclusionem sic propositam tradit Masius hic sect. 1. qu. 13. estque satis ex dictis manifesta. Nam quod res omnes, seu ens sit materia propria, seu obiectum materiale Logicæ, qu. præcedenti vidimus ex D. Thoma. Quod etiam manifesta ratio conuincit: nam res sunt, quæ propriè denominantur genus, subiectum, definitio, &c.

De vocibus autem conclusione 1. vidimus ratione significationis, & aliarum intentionum per se pertinere ad obiectum Logicæ: ergo entitas realis vocis, supra quam fundantur tales intentiones, erit obiectum materiale, licet minus principale, quàm res, vt per se patet.

De actibus verò intellectus etiam constat ex dictis non esse propriam materiam obiecti Logicæ; nisi quatenus induunt rationem rerum. Quod etiam ratione conuincitur, quia actus, vt actus sunt non recipiunt in se secundas intentiones, neque denominantur genus, definitio, &c. nisi tantùm in repræsentando, vt explicatum est supra. Agit tamen de illis Logica propter secundas intentiones, quatenus scilicet sunt principia, & causæ illarum: in quo sensu appellantur obiectum materiale. Relinquitur ergò planè nostra conclusio.

34 Ex dictis infertur demonstrationem esse obiectum principale Logicæ: siquidem huc dirigitur præcipua cura illius: ipsaque est perfectissimus modus seu instrumentum sciendi. Et hoc tantum probat ratio, quam adducebamus pro prima opinione, & sic ad illam patet solutio.

Ad rationem autem pro secunda sententia respondetur, quòd quamuis Aristot. ex professo non egerit de definitione, aut diuisione. hoc tamen non est, quia non contineantur sub obiecto Logicæ, sed vel. quia de definitione iam egerat Socrat. qui fuit primus Auctor methodi definiendi, vt inquit, ipse Aristot. 1. Metaph. cap. de diuisione verò Plato, vt testantur

restantur graues Auctores: at ars syllogistica vel omnia erat, vel exigua, & sic eam Arist. suscepit ex professo explicandam. Vel forte quia, vt inquit Laërtius, lib. 5. in vita Arist. ipse de definitione, diuisione non nulla edidetat volumi a; quæ tamen iniuria temporis perierunt: de quo videri potest Franciscus Patritius lib. 5. discussionum Peripateticarum. Imò cum Arist. (si vera refert idem Laërtius) de Logica scripserit 150. libros, fortè de aliis intentionibus logicalibus ex professo disputauit.

35. Ad fundamentum vltimæ sententiæ respondemus, quod licet ad definitionem, diuisionem, & argumentationem omnes intentiones logicales reduci possint; id non tollit, quominus immediatè contineantur sub obiecto adæquato Logicæ: quia omnes illæ immediatè participant rationem sub qua, suntque scibiles, non solùm vt sunt in definitione, diuisione, & argumentatione; sed etiam in seipsis. Vt à simili cernitur in aliis scientiis. Quamuis enim omnia entia naturalia ad duo genera, corruptibile scilicet, & incorruptibile reduci possint hoc non tollit quamlibet minutissimam speciem entis naturalis per se, & immediatè contineri sub obiecto Philosophiæ, Quod amplius constabit in lib. Posteriorum, cum de scientiarum vnitate disputabimus.

Per quod patet ad confirmationem: concedimus enim quòd definitio, diuisio, & argumentatio proximiùs attingunt finem Logicæ quam aliæ intentiones minoris notæ: hoc tamen non tollit quominus istæ immediatè contineantur sub obiecto illius. Quia sicut ex hoc, quod sola demonstratio proximè, & immediatè attingat consecutionem scientiæ; non sequitur definitionem, & diuisionem, mediatè contineri sub obiecto Logicæ: sic ex hoc quòd definitio, diuisio, & argumentatio propriùs accedant ad consecutionem scientiæ, non sequitur alias intentiones ab obiecto Logicæ esse reiiciendas: quia vnaquaque est scibilis per sua principia. atque ita immediatè recipit rationem *sub qua* obiecti Logicæ.

QVÆSTIO IV.

Quid sit Logica docens & vtens, & vtrùm sint idem habitus.

36 QVam Græci appellauerunt Logicam rebus concretam, eam Latini dixerunt vtentem: & quam illi à rebus auulsam nominarunt, eam nostri Logicam docentem vocauerunt: ac proinde diuisio, qua illi Logicam diuidebant in Logicam rebus concretam; & à rebus auulsam, eadem omnino est cum diuisione, qua Latini Logicam diuidunt in vtentem & docentem quæ diuisio, & antiqua, & communis est. Eámque tradunt D. Thom. 4. Metaph. lect. 4. Scotus quæst. 1. prædicabilium, & initio Elenchorum à quibus omnes alij acceperunt, & probatur. Et meritò nam in qualibet scientia, vel arte operationes aliquas dirigente non est idem doctrina, & vsus: doctrina enim est illud dictamen quo ars, aut scientia præscribit modum, quo efficiendum est illud opus, quod potest esse optimè absque ipsius operis executione: quæ tamen operis executio propriè dicitur vsus artis, aut scientiæ.

Exemplum sit in arte domificatoria, quæ primò præscribit regulas quomodo scilicet sint erigendi parietes, quamque proportionem debeant inter se seruare partes domus, &c. & deinde iuxta regulas istas artificiosè præscriptas opus exequitur, & domum ædificat. Hoc appellatur artis vsus; illud verò doctrina.

Id ipsum cernere licet in Dialectica quæ primò dictat ad constitutionem syllogismi in primo modo primæ figuræ debere taliter inter se disponi terminos, vt efficiat tres propositiones vniuersales affirmatiuas: in quarum prima medium subiiciatur: in secunda prædicetur, &c. Deinde verò per actum ab hac doctrina distinctum conficit syllogismum, iuxta regulas ab eadem Logica præscriptas. Eadem ergo Logica, prout præscribit regulas, & docet conficere syllogismum, dicitur docens, & prout regulis præscriptis vtitur, & talem syllogismum conficit, dicitur vtens. Ex quo patet, quod, *vtens*, in præsenti sumitur actiuè: nam passiuè ipsa Logica docens potest esse vtens, siquidem ea vtuntur aliæ scientiæ.

37. In his authores conueniunt. Est tamen difficultas, quænam pars Logicæ dicatur docens, & quæ vtens: an verò tota Logica simul dicatur docens, & vtens.

Et licet quæstio videatur de nomine vt notat Rubio hîc qu. 3. tamen non parum interest eam breuiter examinare, quia inde intelligetur rectè, qui syllogismi sint propriè Topici, & Sophistici, & quomodo Dialectica efficiat illos, atque ita quæstio non in solis nominibus hæret.

Relictis ergò iis, qui nomine Logicæ vtentis intelligunt reliquas scientias, quæ à Logica diriguntur: vt certa ab incertis separemus duo sunt certa apud omnes.

Primum est, quòd Logica docens non tradit regulas, & præcepta nudè (vt ita dicamus) & simpliciter; sed artificiosè, & scientifico modo ea per suas causas ostendendo; & per consequens in ipsa doctrina tradenda exequitur eadem præcepta, conficitque syllogismos, &c.

Secundum est, Logicam docentem, non solùm reperiri in parte demonstratiua, sed etiam in parte topica, & Sophistica (licet id aliqui negauerint, existimantes Logicam, respectu harum partium non esse scientiam, vt qu. seq. videbimus.) Id tamen communi consensu receptum est, & probat optimè D. Tho. 4. Metaph. c. 4. cuius verba ibidem adducemus. Ratióque est manifesta: quia non solùm docet scientifico modo conficere demonstrationem, sed etiam syllogismum probabilem, & apparentem. Vnde solùm remanet difficultas de Logica quatenus est vtens: vtrum scilicet sit dicenda vtens, respectu partis demonstratiuæ, an verò respectu partis topicæ, & sophisticæ.

Auctores moderni communiter asserunt Logicam vtentem sicut & docentem per omnes Logicæ partes diuagari, licet respectu partis topicæ, & sophisticæ peculiari ratione dicatur vtens. Ita Rub. hîc qu. 3. Gallego contr. 2. & alij. Quia eo suam sententiam probant quod in parte demonstratiua Logica ipsa, quæ præcepta tradit, in eis tradendis, & docendi modis sciendi eisdem præceptis & modis vtitur ergo: ibi datur vsus Logicæ & ex consequenti Logica vtens.

38. Nihilominus dicendum ea primò Logicam, propriè loquendo nullum habere vsum respectu partis demonstratiuæ: ac proinde solùm dici vtentem respectu partis topicæ, & sophisticæ. Vtraque pars conclusionis est expressa Diu. Tho. loco cit. vbi ita inquit. *In parte Logica qua dicitur demonstratiua, sola doctrina pertinet ad Logicam, vsus verò ad philosophiam, & ad alias scientias particulares, quæ sunt de rebus naturæ.* Idque probat ratione infrà num. 40. adducenda, & concludit: *Sic apparet quod quædam partes Logicæ habeant ipsam scientiam, & doctrinam, & vsum, sicut Dialectica, tentatiua, & sophistica: quædam autem doctrinam, & non vsum, sicut demonstratiua.* Idem docet Sanct. Doctor. 1. Posterior. lect. 20. & Opusc. 70. qu. 6. artic. 5. Quem inter alios sequuntur, Fonseca 2. Metaphysic. c. 3. q. 1. sect. 6 & Conim. hic q. 4. art. 2.

Prior pars conclusionis probatur ratione valdè efficaci, quia si Logica haberet vsum respectu partis

demonſtratiuæ, vel eſſet in materia neceſſaria aliarum ſcientiarum, vel in materia propria: ſed neutro ex his modis habet vſum: ergo, &c. Maior conſtat. Minor etiam quoad primam partem conceditur à contrariis. Ratióque eſt manifeſta: nam in materia Metaphyſica, ipſa ſcientia Metaphyſicæ vtitur præceptis à Logica docente traditis; facitque ſuas proprias demonſtrationes: & idem eſt de aliis ſcientiis, quarum demonſtrationes non producuntur à Logica; ſed ab ipſis ſcientiis quarum ſunt demonſtrationes: aliàs ſi ſola Logica efficeret omnes demonſtrationes, ipſa ſola eſſet ſcientia, quod eſt abſurdum.

39 Non eſt autem hoc ita intelligendum, (vt volunt aliqui, & indicat Rub. vbi ſup.) quòd Logica ſimul cum Metaphyſica habet vſum in conficienda demonſtratione Metaphyſica: ita vt talis demonſtratio ſimul efficiatur ab vtraque ſcientia, à Logica ſcilicet, vt à cauſa vniuerſali, cui correſpondet gradus demonſtrationis vt ſic; à Metaphyſica verò vt à cauſa particulari, quæ contrahit gradum illum communem, vt ſit demonſtratio Metaphyſica.

Hoc inquam falſum eſt. Primò: quia ſi in productionem cuiuſcumque demonſtrationis ſoli Logicæ correſponderet per ſe primò gradus demonſtrationis vt ſic: aliæ verò per ſe primò ſolùm reſpicerent gradus differentiales per quos demonſtratio in communi contrahitur ad eſſe huius, vel illius ſcientiæ: iam ſola Logica eſſet verè ſcientia; vel ſaltem ſoli illi per ſe primò conueniret ratio ſcientiæ: ſiquidem gradus differentialis ſemper eſt extra genericum, & non concludit illum vt dicemus cap. de Differentia.

Secundò: quia in demonſtratione Metaphyſica tota ſubſtantia actuum eſt Metaphyſica, cum habeant obiectum Metaphyſicum: Ergo Logica in tali demonſtratione ad ſummum poteſt efficere diſpoſitionem illam, & ordinem actuū in forma argumentationis. Sed neque hanc poteſt Logica efficere in demonſtrationibus aliarum ſcientiarum: ergò, &c.

Probatur minor: quia vt ſequenti diſputatione videbimus, ens rationis non poteſt fieri per ſe ab aliqua cauſa: ſed ſemper reſultat quaſi per accidens, ad productionem alicuius actus realis: ſed illa diſpoſitio, & ordo actuum eſt ens rationis, vt ſup. n. 18. probatum eſt: ergo reſultat per accidens ad productionem ipſorum actuum, efficitúrque ab habitu producente illos. Ac próinde demonſtrationes, vniuſcuiuſque ſcientiæ, non ſolùm quantùm ad ſubſtantiam actuum; ſed etiam quantùm ad ordinem & diſpoſitionem eorum, effectiuè procedunt à tali ſcientia, & non à Logica. Et per conſequens ipſa nullum habet vſum in materia neceſſaria aliarum ſcientiarum. Per quod ſoluta manet difficultas, quia hic ſolet à Doctoribus pertractari quomodo ſcilicet Logica concurrat ad actus aliarum ſcientiarum.

¶ Dicimus enim cum communi ſententia tantùm concurrere directiuè, & nullo modo effectiuè: quod idem eſt ac dicere, quòd Logica reſpectu aliarum ſcientiarum ſolùm dicitur docens; non autem vtens: ſiue quod in materia neceſſaria illarum ſolùm habet doctrinam non verò vſum.

40 Quòd autem neque etiam pars demonſtratiua Logicæ habeat vſum in materia propria (quæ eſt ſecunda pars illius minoris, in qua eſt tota difficultas) etiam aſſeritur à D. Thom. loco citato ex 4. Metaph. Ex cuius verbis formatur argumentum: *Vſus partis demonſtratiuæ conſiſtit in vtendo principiis rerum; quæ ad ſcientias reales pertinent, non vtendo intentionibus Logicis*: ſed pars demonſtratiua Logicæ in materia propria non vtitur principiis rerū, ſed tantùm intentionibus Logicis, vt de ſe patet, & ipſi aduerſarij cócedunt: ergò pars demonſtratiua Logicæ in materia propria nullum habet vſum. Maior eſt ad verbum D. Th. & probatur: nā vſus de quo hic loquimur, & à quo Logica denominatur vtens, debet eſſe diſtinctus à doctrina, vt Logica per ipſum vſum formaliter non doceat; ſed potiùs recipiat doctrinam, & operetur iuxta illam: alias conſiderationes Logicæ docentis, & vtentis non eſſent formaliter diuerſæ, ſed vſus in materia demonſtratiua Logicæ non diſtinguitur à doctrina; ſed potius per talem vſum formaliter docemur vt patet, aliàs doctrina non eſſet ſcientifico modo tradita: ergò ab eo Logica non poteſt denominari vtens.

Confirmatur: quia ſi Logica reſpectu ſuæ materiæ neceſſariæ diceretur vtens, iam non eſſent idem Logica vtens, & Logica rebus concreta: neque ſimiliter Logica docens, & Logica à rebus auulſa. Logica enim dum eſt in materia propria, & non deſcendit ad extraneas materias, ſemper eſt à rebus auulſa: ergò reſpectu propriæ materiæ ſemper eſt docens, & non vtens.

Ex quo patet ſecunda pars concluſionis, quòd ſcilicet Logica propriè dicatur vtens reſpectu partis topicæ, & ſophiſticæ. Cùm enim in ſyllogiſmo topico, & ſophiſtico deſcendat Dialectica ex principiis ipſius ad quaſcumque res reales, vt ex dicendis conſtabit: verè tunc admiſcetur ipſis rebus: neque aliquid docet de ſuo obiecto: ſed potius recipit doctrinam illius; & iuxta eam operatur in extranea materia: ergò Logica reſpectu partis topicæ, & ſophiſticæ propriè, & verè dicitur vtens, ſeu rebus concreta.

Per quod etiam facilè reſpondemus ad rationem ſupra nu. 37. pro contraria ſententia factam. Dicimus enim quòd quamuis pars demonſtratiua Logicæ in tradendis regulis, & docendis modis ſciendi, eiſdem regulis vtatur, conficiátque ſyllogiſmos, &c. Vſus tamen iſte, ſeu executio ſolùm eſt doctrina actualis; non verò vſus propriè dictus, de quo in præſenti agimus: atque ab eo Logica denominatur vtens quia talis executio, ſeu vſus nullo modo diſtinguitur à doctrina: ſed per illum formaliter docemur, vt oſtenſum eſt.

Explicatur ampliùs qua proprietate Logica dicatur vtens reſpectu partis topicæ, & ſophiſticæ.

§ I.

41 OPortet autem radicitùs explicare hanc ſecundam partem concluſionis, quomodo ſcilicet vſus iſte conueniat parti topicæ, & ſophiſticæ: aut quomodo illarum proprium ſit procedere ad concluſiones in quacumque materia probabiliter, & apparenter oſtendendas. Inde enim conſtabit, qui ſyllogiſmi ſint propriè topici, & ſophiſtici, & quomodo Logica efficiat illos.

Circa quod Moderni communiter aſſerunt: quod quia materia probabilis, & apparens, eſt incerta & contingens; ideò non poteſt eſſe propria alicuius ſcientiæ. Vnde cùm ſyllogiſmus topicus, & ſophiſticus ratione materiæ non poſſint pertinere ad aliquam ſcientiam, reſtat vt tribuantur ſcientiæ, ad quam pertinet forma ſyllogiſmi: quam conſtat eſſe Logicam, & propterea aſſerunt Logicam peculiari ratione dici vtentem reſpectu partis topicæ, & ſophiſticæ. In quo etiam ſenſu dicunt intelligendum eſſe Ariſt. 1. Topicorum cap. 1. & alibi ſæpè aſſerentem maximè proprium Dialectici eſſe, ex probabilibus diſſerere, in quacumque materia.

Hæc tamen doctrina, niſi ampliùs explicetur, non ſatisfacit, neque reddit ſufficienter rationē. quare vſus in materia probabili, & apparenti aliarum ſcientiarum

sit proprius Logicæ; non verò vsus in materia necessaria. Si enim pars demonstratiua Logicæ solùm habet doctrinam & non vsum in materia necessaria Philosophiæ verbi gratia: quia ipse habitus Philosophiæ efficit suas demonstrationes: non verò Logica etiam in materia probabili rerum Philosophicarum necessariò concedendus est habitus operatiuus Philosophicus, à quo efficiantur tales syllogismi probabiles. (Nisi velis nullum dari habitum opinatiuum; sed Logicam efficere quoscumque syllogismos probabiles in quacumque materia, quod absurdum est.) Ergo iam Logica in materia probabili rerum philosophicarum nullum habebit vsum: sicut non habet in materia necessaria earum; & per consequens nulla erit ratio, quare tales syllogismi probabiles tribuantur Logicæ vtenti. Vel certè, si illi tribuuntur propter rationem dictam, Logica dicetur vtens respectu rerum probabilium, solùm per quandam extrinsecam attributionem; & non quia ipsa verè efficiat reales syllogismos.

42. Vera ergo intelligentia conclusionis, & explicatio propositæ difficultatis quærenda, & inuenienda est in verbis D. Thom. loco sæpè citato ex 4. Metaph. Ibi enim loquens de parte Topica docet, quòd Dialectica secundùm quidem quod est docens habet considerationem de secundis intentionibus instituens modum quo per eas procedi possit ad conclusiones in singulis scientiis probabiliter ostendendas, at verò secundum quod est vtens, vtitur eisdem intentionibus ad concludendum aliquid probabiliter in singulis scientiis. Per quod Dialecticum distinguit à primo Philosopho, seu Metaphysico; quia licet vterque versetur circa omne ens; *Philosophus tamen ex principiis ipsius procedit ad probandum ea qua sunt consideranda circa communia accidentia entis. Dialecticus verò procedit ad ea consideranda ex intentionibus rationis, &c.*

Ex quo tandem infert Diuus Thomas, quòd Metaphysica (& idem est de aliis scientiis) dicitur demonstratiua; Logica verò vtens tentatiua: quia cum Metaphysica procedat ad suas conclusiones ex principiis propriis sui obiecti, illisque intrinsecis; vtraque præmissa, & ex consequenti conclusio sunt necessariæ: & ita tales syllogismi sunt demonstrationes. At verò Logica vtens, cum procedat ad probandum aliquid de rebus ex principiis secundarum intentionum, quæ sunt extraneæ; & accidentales ipsis rebus: aliqua saltem præmissarum, & ipsa conclusio sunt contingentes per consequens Logica non dicitur demonstrare, sed potius tentare: quia tentare est ex principiis extraneis procedere. Itaque iuxta hanc Diui Thomæ doctrinam, istæ intentiones rationis sunt media, seu principia per quæ pars topica procedit ad concludendum quodcumque probabile. Videatur etiam Diuus Thomas 1. Post. lect. 20. vbi optimè explicat hanc doctrinam.

43. Cui iungenda est modò alia eiusdem D. Thom. certa doctrina, quam tradit eodem libro 1. Post. lect. 41. 2. 2. quæst. 1. art. 1. & alibi sæpè, nósque latè explicabimus in libris Poster. Quod scilicet medium seu principium in demonstratione est ratio sub qua obiecti scientiæ, vnde desumitur specificatio eius: quia est quasi quoddam lumen, per quod illuminatur; & cognoscitur conclusio in tali scientia; Quo fit, vt ad iudicandum de quacumque conclusione cuius scientiæ sit propria vel à qua scientia procedat; & inspiciendum est medium, seu principium, per quod procedit. Vnde si media, seu principia, per quæ pars topica procedit ad inferendas conclusiones probabiles in quacumque materia, fuerint in toto rigore propria Logicæ, syllogismi probabiles ex illis procedentes propriè pertinebunt ad Logicam, fientque ab ea, & non ab alio habitu: sicut quia media, seu principia in demonstrationibus metaphysicis sunt propria huius scientiæ ideò demonstrationes ex illis procedentes fiunt ab habitu metaphysicæ, & non ab alio quocumque habitu. Quod adeò verum est; vt eadem propositio: v. g. quòd terra est rotunda, si probetur per media mathematica, vt per figuras eclypsium pertinet ad Astrologiam: si verò probetur per media naturalia, vt per motum granium ad centrum, pertinet ad Phylosophiam, vt docet D. Thom. locis supra numero 9. citatis.

Media ergò, seu principia, per quæ pars topica procedit ad differendum probabiliter in quacumque materia, sunt quædam intentiones rationis generales & communes omnibus entibus: vt ex D. Thom. dicebamus, & perspiciet manifestè, qui libros Topicorum Aristot. euoluerit, consideraueritque loca topica, quæ ibi assignantur, ad eruenda argumenta probabilia, vt locum à definitione, à diuisione, à coniungatis, à similibus, à paribus, à dissentaneis, ab oppositis & alia innumera quæ recenset ibidem Aristot. quorum ferè omnia (quæ scilicet propriè Dialectica sunt) pro formali important quasdam relationes, seu intentiones rationis. Et idem proportionabiliter contingit in parte sophistica, quæ ad decipiendum in quacumque materia procedit ex aliis locis apparentibus, quæ dicuntur fallaciæ: vt sunt fallacia æquiuocationis, accentus, accidentis, petitionis principij, ignorantiæ elenchi, & similes: quæ etiam pro formali dicunt quasdam generales intentiones rationis, vt patet

Cum ergo huiusmodi intentiones rationis verè contineantur sub ratione *sub qua* obiecti Logicæ: planè sequitur eiusmodi loca, seu principia, ex quibus pars topica (& idem proportionabiliter est de sophica) procedit ad probabiliter differendum de quacumque re, esse in toto rigore propria Logicæ, & per consequens syllogismos probabiles ex huiusmodi intentionibus procedentes fieri à Logica vtente; non minus, ac demonstrationes procedentes ex principiis metaphysicis sunt propriè Metaphysicæ, & efficiuntur ab ea In quo etiam sensu, & rigore verum est, quod ex Aristot. sæpe retulimus: scilicet maximè proprium Dialectici esse ex probabilibus differere in quacumque materia. Quomodo autem habitus Logicæ vtentis, qui vt dicemus quæst. seq. est entitatiuè scientia, possit elicere syllogismos probabiles, seu contingentes ibidem explicabimus.

44. Nunc pro completa notitia huius materiæ: vt in gratiam cum Doctoribus modernis redeamus, addendum est ex doctrina Comment. 1. Physicor. quam admittit D. Thom. opusc. 70. qu. 6 art. 1. vltra modum procedendi explicatum; quo Logica vtens ex intentionibus rationis procedit ad conclusiones de rebus probabiliter ostendendas, (quem propterea appellat rationalem ex parte principiorum:) attribui etiam eidem Logicæ vtenti cæteros syllogismos: qui in qualibet materia fiunt ex aliquibus principiis, seu propositionibus communibus, & probabilibus; quamuis ibi non inueniatur aliquis terminus secundæ intentionis. Propter quod etiam inter loca topica interdum numerantur aliqua, quæ non videntur importare secundam intentionem, vt locus à causa, ab effectu, & similes. Quem modum procedendi appellat D. Thom. rationalem ex parte termini quia *ibi inquisitio rationis* (inquit) *non perducit ad vltimum terminum scilicet ad resolutionem in prima principia; sed sistitur in ipsa inquisitione: quoniam quærenti adhuc manet via ad vtrumlibet.*

Non est autem cur aliquis suspicetur doctrinam istam esse contrariam ei, quæ tradita est. Quia ex his duobus modis procedendi, primus tantùm est maximè propriua Dialecticæ, vt expressè inquit D. Thom. ibidem in solutione ad quartam; iste autem secundus tribuitur illi quasi extrinsecè, & reductiuè. Quod quidem non ea solùm ratione, quam supra num. 41. ex modernis retulimus, quatenus scilicet in istis syllogismis communibus, & probabilibus forma est propria Logicæ: sed etiam, & maximè propter rationem, quam tangit D. Thom. loco citato: quia ex his probabilibus, communibus paratur via ad necessarias conclusiones in qualibet scientia. Vnde, cùm Logica sit ministra generalis omnium scientiarum dirigens, & disponens intellectum in ordine ad alias iure optimo tribuuntur illi syllogismi probabiles, & communes, per quos in quacumque materia paratur via ad cognitionem scientificam de rebus habendam. Et sic omnia consona inueniuntur.

TRACTATVR SECVNDA PARS quæstionis.

§. II.

45. VEniamus ad secundum quæsitum difficultatis: an scilicet Logica docens, & vtens sint idem habitus. ¶ Circa quod Vasq. 1. p. d. 8. c. 5. & alij DD. moderni æstimantes Logicam docentem esse speculatiuam; vtentem verò practicam, docent esse plures habitus realiter distinctos. Quia tamen falso nituntur fundamento, vt infra videbimus, ideò illis relictis.

Dicendum est secundò Logicam docentem, & vtentem realiter esse eundem habitum. Conclusio est proculdubio D. Thom. qui Logicam diuidit in docentem, & vtentem secundùm diuersas considerationes vel munera cuius verba infra num. 57. adducemus. Eam defendunt communiter Thomistæ, Flandria 2. Metaphys. qu. 5. art. 2. Arauxo ibidem qu. 3. art. Nauarrete 1. part. controuers. 10. Soto, quæst. 2 prooemiali. Sanchez, libro 1. Logicæ, qu. 6 mafiua sect. quæst. 4. Gallego controu. 8. noster Didacus à Iesu q. 5. & communiter Doctores.

Fundamentum est: quia Logica docens, & vtens non distinguuntur specie: ergo in vnoquoque intellectu realiter sunt idem habitus. Consequentia patet: quia in eodem subiecto non possunt esse plura accidentia solo numero distincta, vt ex communi D. Thom. & Tomistarum sententia suo loco ostendemus. Antecedens verò probatur: quia vtraque habet eandem rationem *sub qua* obiecti, scilicet eadem prima principia: cum vtraque procedat ex principiis secundarum intentionum, quæ deriuantur ex aliis, vel ex alteratis intra eandem abstractionem à materia, vnde sumitur specificatio Logicæ, vt explicabimus in 1. Poster.

Confirmatur: quia actus Logicæ docentis, & vtentis habent inter se ordinem; & secundus, scilicet vti, nullum addit difficultatem super primum: ergo pertinent ad vnum, & eundem habitum. Consequentia patet, tùm inductione in actibus amoris circa Deum & proximum, qui propterea oriuntur ab eodem habitu charitatis; & idem est de aliis; tum etiam ratione: quia cum habitus ponantur ad vincendam difficultatem, vbi non est noua difficultas superfluit nobis habitus. Antecedens verò probatur: quia, vt constat ex dictis, ex cognitione scientifica secundarum intentionum, quæ est doctrina Logicæ procedit ipsa ad disserendum probabiliter, aut apparenter in quacumque materia, qui est vsus eius; ergo hic necessariò præsupponit talem doctrinam: ista autem semel habita, nullo negotio procedit intellectus ad vtendum eisdem intentionibus circa res reales, ad quas descendit Logica vt ens: ergo actus eius nullam addit difficultatem supra doctrinam. Videantur Arauxo, Gallego, & alij Thomistæ citati.

QVÆSTIO V.

VTRVM LOGICA SIT scientia.

46. TAm de Logica docente, quàm vtente procedit difficultas. In qua pro tituli intelligentia notandum est, nomine *scientiæ* non venire in præsenti quamcumque cognitionem, siue sensus, siue intellectus: quomodo dicere solemus *scio Romam esse, &c.* neque venire etiam cognitionem euidentem, quæ tamen non sit discursiua, qualis est scientia Dei, de qua disputant Theologi cum D. Thom. 1. part. qu. 14. sed venire eam cognitionem de qua Aristot. 1. Poster. c. 2. dixit: *Scire autem putamus vnamquamque rem simpliciter & non sophistico modo: cum putamus causam cognoscere: propter quam res est, eius rei causam esse, neque eam aliter se habere;* Ex quibus verbis colligunt Doctores hanc scientiæ definitionem: *Scientia est habitus per demonstrationem acquisitus.*

In qua quidem definitione scientia conuenit in esse habitus cum aliis habitibus intellectualibus; in eo autem quòd sit per demonstrationem acquisitus; differt ab illis: nam ex hoc ipso est euidens, per quod à fide diuina differt, quæ licet sit omnino certa est tamen obscura. Et cum euidentia sit manifestatio certitudinis; eo ipso quòd scientia est habitus euidens, est etiam certus per quod differt ab opinione. Certitudo enim ex D. Thom. 1. dist. 26. qu. 2. art. 4. est firma adhæsio intellectus suo intelligibili: ac proinde opinioni repugnat. Ex hoc autem quod acquiratur per demonstrationem, differt scientia à prudentia, & arte, quæ versantur circa singularia. & ab habitu principiorum, qui solet appellari intellectus, seu intelligentia, de quo constat non acquiri per demonstrationem.

Sumpta ergo scientia in hac vltima acceptione; tàm de Logica docente, quam de vtente inquirimus; vtrum sit scientia. Et quia, teste Arist. 7. Ethic. c. 3. scientia in hac acceptione interdum pro habitu, interdum pro actu vsurpatur: quæstio erit de scientia habituali, quæ nomen scientiæ sibi vindicauit: nam idem de actuali dicendum erit.

47. Prima sententia absolutè negat Logicam, tam vtentem, quam docentem esse scientiam. Pro qua referuntur Ammonius, Simplicius, Phyloponus, & alij antiqui, tenetque Villalp. qu. 5. prooemiali. Et probatur primò auctoritate Arist. 1. Rhetor. ad Theodectem, c. 2. vbi Rhetoricam cum Dialectica coniungens, *Neutra* (inquit) *earum de re determinata, quomodo se habeat, scientia est.* Fauet etiam. 2. Metaph c. 3. vbi ait: *Absurdum est simul quærere scientiam & modum sciendi.* Per quod videtur Logicam à scientiis distinguere: nomine enim modi sciendi intelligit Logicam: ergo ipsa non est scientia.

Secundò probatur ratione: quia iuxta triplicem abstractionem à materia, diuiditur adæquatè scientia ab Aristot. Metaphys. cap. 1. in Philosophiam, mathematicam, & Metaphysicam: sed sub nulla istarum continetur Logica: ergo non est verè scientia. ¶ Confirmatur: quia scientia est de necessariis, & perpetuis

vt

vt docet Ariſtot. 1. Poſter. c. 7. ſed Logica docens, eſt de contingentibus : ergò &c. Probatur minor: tùm quia Logica tractat de ſyllogiſmis, definitionibus, & aliis eiuſmodi inſtrumentis, quæ ſunt à nobis factibilia; tùm etiam, quia quatenus docens eſt, inſtituit modum quo procedi poſſit ad concluſiones in ſingulis ſcientiis probabiliter oſtendendas, vt inquit D. Th. loco citato ex quarto Metaphyſicæ: ergò Logica non eſt de neceſſariis, & perpetuis.

Secunda ſententia è contrà affirmat Logicam, non ſolùm vt eſt docens, ſed etiam quatenùs vtens eſt, eſſe ſcientiam. Sic docent Murcia q. procemiali, Chryſ. Cauero diſp. 1. dub. 4. & alij moderni.

Quorum fundamentum eſt: quia Logica docens, & vtens, ſunt idem habitus, vt diximus quæſtione præcedenti: ſed quatenùs docens, eſt verè ſcientia: vt infrà oſtendemus: ergò etiam quatenùs vtens. Probatur conſequentia. Tùm quia eſſe ſcientiam, & non eſſe ſcientiam contradictoriè opponuntur: ergò non poſſunt de eodem reali habitu verificari. Tùm etiam: quia eo ipſo quòd ſunt idem habitus, non poteſt non Logica vtens inclinare in eundem actum, in quem inclinat Logica docens: ſed hæc inclinat in aſſenſum verè ſcientificum: ergò & illa.

48 Nihilominùs dicendum eſt primò Logicam docentem quoad omnes ſuas partes eſſe verè ſcientiam. Concluſio eſt certiſſima. Pro qua citatur Plato, de rep. illámque docent D. Iſid. 1. Ethim. c. 11. Aug. 8. de Ciuit. c. 4. & expreſsè D. Thom. loco citato ex 4 Metaph. quem ſequuntur Scot. q. 1. Præd. Sotus Tolet. Sanc. Maſ. hîc, & communiter DD.

Fundamentum eſt: quia habitus per demonſtrationem acquiſitus eſt verè ſcientia: ſed Logica docens quoad omnes ſuas partes eſt habitus per demonſtrationem acquiſitus: ergò quoad omnes illas eſt verè ſcientia. Maior, & conſequentia conſtant. Minor autem probatur: quia in parte analytica hæc eſt vera demonſtratio: *Syllogiſmus conſtans ex veris, neceſſariis, notioribus, cauſiſque concluſionis, generat ſcientiam: ſed talis eſt demonſtratio: ergò demonſtratio generat ſcientiam.* Simili etiam modo de diffinitione, diuiſione, & aliis intentionibus logicalibus demonſtrantur propriè paſſiones: ergò pars analytica Logicæ eſt habitus per demonſtrationem acquiſitus. Eodem etiam modo procedit Logica docens in parte topica, & ſophiſtica: nam de ſyllogiſmo topico demonſtrat cauſare opinionem, ſic: *Syllogiſmus conſtans ex incertis, & contingentibus, cauſat aſſenſum formidoloſum, ſeu generatiuum: ſed ſyllogiſmus topicus eſt huiuſmodi, ergò, &c.* Et eodem modo demonſtrat de ſyllogiſmo pſeudographo, ſeu de paralogiſmo generare errorem: & de ſophiſtico deceptionem: ergò Logica docens ſecundùm omnes ſuas partes, eſt verè ſcientia. Per quod patet deceptos eſſe aliquos, qui admittentes Logicam docentem eſſe ſcientiam quoad partem demonſtratiuam, id de topica, & ſophiſtica negauerunt.

49 Dicendum eſt ſecundò, quod Logica vtens licet entitatiuè ſit ſcientia, vt potè idem habitus docente, tamen formaliter vt vtens degenerat, & recedit à modo ſcientiæ. Concluſio eſt contra Autores ſecundæ ſententiæ, ſed expreſſa D. Thom loco cit. ex 4. Metaph. vt iam videbimus, eſtque communis inter Thomiſt. eam tenent Sot. hîc q. 1. Maſ. q. 6. Sanc. q 8. Tole. q. 3. Oña q 1. art. 2. Rub. q. 3. & alij. ¶ Et probatur quia Logica tantùm dicitur vtens reſpectu partis topicæ, & ſophyſticæ, vt oſtenſum eſt: ſed vſus in iſtis partibus, eſt conſtructio ſyllogiſmi probabilis, & apparentis: in quibus, licet forma, & illatio ſint neceſſariæ; materia tamen eſt contingens, & incerta: ergò Logica in illorum conſtructione degenerat, & recedit à modo ſcientiæ. Patet conſequentia: quia ſcientia, quatenùs ſcientia eſt, non inclinat ad ſyllogiſmos probabiles, & apparentes; ſed ad neceſſarios, & demonſtratiuos producendos.

50 Hîc autem ſtatim occurrit inquirendum: quomodò habitus Logicæ, qui entitatiuè, & realiter ſcientia eſt, poſſit elicere aſſenſus probabiles, & contingentes. ¶ Circa hoc multa adducit Aran. lib. 2. Met. q. 2. a. 1. in fine. Sed breuiter reſp. quòd actus quos per ſe primò reſpicit ſcientia, & in ordine ad quos ſpecificatur, & definitur, debent quidem eſſe ſcientifici, ſeu demonſtratiui, & reſpectu horum ſeruat ſcientia perfectionem ſcientiæ, eóſque elicit formaliter quatenùs ſcientia eſt. Cæterùm non repugnat ſcientiam habere aliquos alios actus ſecundarios, & imperfectos: qui quidem non pertingunt ad rationem actus ſcientifici defectu alicuius requiſiti: ſed quia non addunt aliquam ſpecialem difficultatem ſuprà Primarios: ideò non requirunt alium habitum, ſed continentur in virtute ipſius ſcientiæ: vel quia procedunt ex iiſdem mediis, ex quibus procedunt actus primarij: & ſic habent eandem rationem ſub qua obiecti, vt contingit in actibus Logicæ vtentis: vel quia iudicant de eadem concluſione, ac actus primarij non tamen per medium neceſſarium; ſicut illi, ſed per aliquod ſignum probabile, aut medium contingens contentum intrà propriam abſtractionem à materia, vt contingit in eo, qui acquiſita iam ſcientia de aliqua concluſione per medium neceſſarium, rurſus cognoſcit eandem concluſionem per aliquod ſignum, ſeu medium contingens. Tunc enim cognitio iſta, quamuis non ſit actus ſcientificus: quia eſt per medium contingens; procedit tamen à ſcientia iam acquiſita, vt ex ſententia D. Th. 3. p. q. 9. a. 3. ad 2. expendemus infrà diſ. 20. circà libros Poſt.

Adde in Logica eſſe ſpecialem rationem; quare ponantur ſimiles actus ſecundarij, qui degenerent à ratione actus ſcientifici. Cùm enim Logica ſit miniſtra & inſtrumentum aliarum ſcientiarum, vt ſuprà numero 20. dicebamus, & magis infrà explicabimus: notitia ſecundarum intentionum non omninò propter ſe ipſas quæritur; ſed propter res, quarum cognitioni deſeruiunt. Et ſic oportet, non ſolùm quod Logica, dum conſideratur à rebus auulſa, habeat actus ſcientificos; quibus naturam, & paſſiones ſuarum intentionum doceat, ſed etiam quòd vtendo eiuſdem intentionibus deſcendat ad ipſas res reales, illiſque admiſceatur, & aliqualem earum notitiam comparet. Quæ quidem notitiæ, ſeu actus, quamuis à ratione ſcientifici degenerent; quia procedunt per medium extraneum, & contingens: diſponunt tamen, & ſunt viæ ad cognitionem ſcientificam de rebus habendam per alias ſcientias, vt inquit D. Thom. loco citato, & ita meritò efficiuntur à Logica, quæ eſt miniſtra, & inſtrumentum illarum.

51 Ad argumenta primæ ſententiæ reſpondetur. Ad primum ex Ariſt. dicimus, quòd vt patet ex verbis ſequentibus, ibi agit de parte topica prout eſt vtens, aſſeritque ipſam, ſicut & Rhetoricam, circa nullam determinatam rem, ſeu materiam verſari, ſed generaliter inquirere, & inuenire rationes probabiles: ex quibus diſſerat in quacumque materia. Ex quo ſolùm ſequitur Logicam vtentem, formaliter prout ſic, non eſſe ſcientiam, quod nos concedimus. ¶ Ad ſecundum locum diximus ſenſum Ariſt. ſolùm eſſe, quod non ſunt addiſcendæ aliæ ſcientiæ ſimul cum Logica: quia vt ibidem ait D. Th. Logica eſt quæ tradit communem modum procedendi in aliis ſcientiis: & ſic debet priùs addiſci. Ex quo nihil ſequitur contrà nos.

Ad rationem reſp. ex eodem Diu. Thom. opuſc. 70. qu. 5. art. 1. ad 2. Ariſtot. in illa diuiſione ſolùm numeraſſe partes principales ſcientiæ ſpeculatiuæ: & ideò non meminiſſe Logicæ: non quia ipſa non vera

ſcientia, ſicut illæ: ſed quia eſt miniſtra, & inſtrumentum earum. Quomodò autem contineatur Logica intrà aliam ex illis tribus abſtractionibus à materia in libris Poſter. explicabimus. ¶ Ad confirmationem negatur minor. Ad cuius primam probationem reſpondetur, quòd Logica docens, conſiderat ſyllogiſmos, definitiones, & ſimiles intentiones, quoad ſua prædicata eſſentialia, & proprias paſſiones ex quibus ſuo modo fiunt prædicationes neceſſariæ, & æternæ veritatis, ſicut in entibus realibus. Atque ita Logica docens ſuo modo eſt de neceſſariis, & perpetuis. ¶ Ad ſecundam probationem reſpond. quòd Logica docens inſtituit quidem modum, quo procedi poſſit ad concluſiones probabiliter oſtendendas: ſed hoc demonſtratiuè facit, vt addit Diuus Thom. loco citato in argumento 1 & ſecundùm hoc eſt ſcientia.

52 Ad fundamentum ſecundæ ſententiæ reſpond. ſolùm probare, quòd habitus Logicæ vtentis entitatiuè, & realiter eſt ſcientia; non verò formaliter, & reduplicatiuè. Prout ſic enim nullum eſt inconueniens, quod idem habitus dicatur eſſe, & non eſſe ſcientia comparatione diuerſorum actuum, ad quos poteſt inclinare: quia non opponuntur contradictoriè. Quare cùm Logica ſolùm dicatur vtens formaliter in quantùm elicit aſſenſus probabiles, & contingentes, qui ſunt actus ſecundarij eius, vt explicuimus: indè eſt, quod formaliter prout ſic, non inclinat ad aſcenſum ſcientificum; ſed potiùs degenerat, & recedit à modo ſcientiæ.

Hanc doctrinam, ſicut & cætera, quæ in præſenti & præcedenti quæſtione diximus, mirè complexus eſt D. Thom. loco ſæpè citato, ex 4 Metaph. loc. 4 & ideò verba eius tranſcribenda duximus; inquit ergò Ang. Doct. *Dialectica poteſt conſiderari ſecundùm quod eſt docens, & ſecundùm quod eſt vtens. Secundùm quidem quod eſt docens, habet conſiderationem de iſtis intentionibus, inſtituens modum, quo per eas procedi poſſit ad concluſiones in ſingulis ſcientiis probabiliter oſtendendas: & hoc demonſtratiuè facit, & ſecundùm hoc eſt ſcientia. Vtens verò eſt, ſecundùm quod, modo adiuncto, vtitur ad concludendum aliquid probabiliter in ſingulis ſcientiis: & ſic recedit à modo ſcientiæ. Et ſimiliter dicendum eſt de Sophiſtica. Quia, prout eſt docens, tradit per neceſſarias, & demonſtratiuas rationes modum arguendi apparenter: ſecundum verò quod eſt vtens, deficit à proceſſu vero argumentationis. Sed in parte Logicæ, quæ dicitur demonſtratiua ſolùm doctrina pertinet ad Logicam, vſus verò ad Philoſophiam, & ad alias particulares ſcientias, quæ ſunt de rebus naturæ. Et hoc ideò, quia vſus demonſtratiuæ conſiſtit in vtendo principiis rerum, de quibus fit demonſtratio, quæ ad ſcientias reales pertinet non vtendo intentionibus Logicis. Et ſic apparet, quòd quædam partes Logicæ habent ipſam ſcientiam, & doctrinam, & vſum, ſicut Dialectica tentatiua, & Sophiſtica; quædam autem doctrinam, & non vſum, ſicut demonſtratiua.* Hæc D. Thom.

53 ¶ Ex quibus tandem elicitur eſſentialis definitio Logicæ, propter quam præcedentia omnia adducta ſunt. Ex hac enim quæſtione, vbi probatum eſt eſſe ſcientiam, habemus genus definitionis: ex antecedentibus verò, differentiam. Nam cùm ſcientiæ ſumant ſuam ſpeciem ab obiecto, & per ordinem ad illud conſtituantur: ipſum obiectum ponitur loco differentiæ, quod fit in obliquo, vt detur intelligi, quod obiectum non eſt intrinſeca differentia ſcientiæ, ſed ordo, & habitudo ad illud. Quare cùm obiectum Logicæ ſint ſecundæ intentiones quæ ſunt veritatis oſtenſiuæ, ſeu modus ſciendi latè ſumptus, vt ſup. num. 31. probatum eſt, hæc conſequenter erit quidditatiua definitio Logicæ: *Logica eſt ſcientia ſecundarum intentionum, quæ ſunt veritatis oſtenſiuæ? vel Logica eſt ſcientia modi ſciendi latè ſumpti.* Quorum terminorum explicatio ſatis ex dictis conſtat, & conſtabit ampliùs diſput. ſequenti.

QVÆSTIO VI.

VTRVM LOGICA SIT SCIENTIA practica vel Speculatiua.

54 TOta quæſtionis deciſio pendet ex intelligentia iſtorum nominum, *practicum*, & *ſpeculatiuum*: Inde enim conſtabit quæ ſcientia ſit practica, quæ verò ſpeculatiua. Et licet horum examen ad Metaphyſicam ſpectet: quia tamen noſtro inſtituto eſt ſummè neceſſarium, ſaltem attingemus.

Conueniunt ergò Doctores, quòd ſpeculatiuum dicitur ab ſpeculatione; practicum verò praxi. Speculatio autem (quæ à verbo Græco σκοπέω, *ſcopeo* emanat, quòd Latinè idem eſt, ac *conſidero*, ſeu *contemplor*, vndè deriuatur σκοπός, *ſcopos*, id eſt, *ſpeculator*, ſeu *explorator*) ex communi ſententia ſignificat quandam contemplationem eſſentiarum ſimilem illi cognitioni, quam habent, qui ex aliquo eminenti loco inferiora reſpiciunt. Quam etiam cognitionem appellant Græci theoricam, à verbo Græco θεωρέω *theoreo*, quod ſignificat ſpeculari. A quo etiam Græci Θεός, *Theos*, dixerunt: quaſi ſcientem, & contemplantem omnia in arce cœli collocatum. Itaque ſcientia ſpeculatiua erit illa, quæ in ſui contemplatione ſiſtit, neque vlnà in opus ordinatur. In his Autores conueniunt. Quare tota difficultas eſt circà nomen praxis.

QVID SIGNIFICET PRAXIS, ET an reperiatur in intellectu.

§. I.

55 PRimò notandum eſt nomen *praxis*, Græcum eſſe, deriuarique à verbo Græco πράττω, *pratto*, quod idem eſt, quòd *ago*, ſeu *operor*. Non autem habemus nomen aliquod Latinum, quod adæquatè reſpondeat practico, ſeu praxi. Tria verò ſunt quæ id videntur explicare, ſcilicet *operatiuum*, *actiuum*, & *factiuum*. Sed ex his operatiuum latiùs patet: complectitur enim ſpeculationem, quæ verè dicitur operatio (Licet aliquando operationem ſumat Ariſtot. pro factione, vt 9. Metaph. c. 9.) alia duo ſi ſeorſum, & ſtrictè ſumantur inferiora ſunt. Nam actio, iuxta doctrinam D. Thom. 1. 2. quæſt. 57. art. 4. per hoc à factione diſtinguitur, quòd illa ſignificat operationem immanentem, & internam, circa quam verſatur prudentia; hæc verò tranſeuntem, ſeu externam, circa quam eſt ars. Quam diſtinctionem aſſignat ſæpè Ariſt. vt 6. Metaph. c. 1. & 1. magnorum Moralium cap. vltim. dum inquit, *Circa actionem itaque, & quæ in agendo poſita ſunt, prudentia: circa facturam, & quæ in faciendo poſita ſunt, ars.* Quòd ſi aliquando nomina actionis, & factionis aliter videatur accepiſſe Philoſophus, vt notat Vaſq. 1. part. diſp. 8. num. 56. tamen vel in re non diſtinguitur, vt ipſe autor interpretatur, n. 17. vel ſaltem hic modus accipiendi iſta nomina vſitatior eſt in Philoſopho.

56 Praxis igitur, vt hîc ſumitur, vtramque operationem complectitur, actionem ſcilicet, & factionem: nam vtraque ab ſpeculatione diſtinguitur. Et cùm à praxi ſumatur denominatio practici, ille erit habitus, ſeu ſcientia, aut etiam intellectus practicus,

qui

qui circa praxim versatur. Ex quo etiam fit non esse idem practicum, & praxim, si formaliter loquimur; sicut non est idem forma denominans, & res denominata: ac proinde non benè inferri ex eo, quod actus intellectus sint aliquando practici, quòd sint etiam praxis. Videamus igitur, quid sit praxis, & in qua potentia reperiatur: vt indè percipiamus, quæ sit scientia practica. Pro quo.

Secundò notandum est praxim definiri ab Scoto q. 4. Prologi sic *Praxis est actus alterius potentiæ ab intellectu, posterior intellectione: natus elici conformiter rationi rectæ, ad hoc vt rectus sit*. In qua definitione, solùm est nobis examinanda prima particula (cætera enim extrà institutum nostrum sunt.) Et videndum, vtrum praxis necessariò sit actus alterius potentiæ ab intellectu: an potiùs actus ipsi intellectus verè, & propriè possint dici praxis. In qua difficultate. Molin. 1. part. q. 1. art. 4. disp. 2. Vazq. ibid. disp. 8. Suarez disp. 44. Metaph. sect. 13. Rub. hic qu. 5. & alij moderni impugnant definitionem Scoti asserentis actus intellectus propriè esse, & dici praxim. Quod pluribus rationibus confirmare nituntur: quibus tamen (quià earum solutio ex dicendis facilè cuilibet constare potest) omissis.

57. Dicendum est primò, quòd operatio, quæ primariò & per se, & per essentiam (vt ita dicamus) dicitur praxis, à qua reliqua denominantur practica, non debet esse operatio intellectus; sed alterius potentiæ, nempè voluntatis in agibilibus, aut potentiæ exterioris, & transeuntis in factibilibus: Actus autem intellectus tantùm denominantur practici, vel ex eo quòd cadunt sub electione liberæ voluntatis, & directione prudentiæ: vel ex eo quod ordinantur ad operationem alterius potentiæ: ac proinde rationem practici aliundè participant, non ex eo, quod sint operationes intellectus. Hanc conclusionem præter Scot. & eius discipulos, docent communiter Thomistæ, Caiet. & Conrad. 1. 2. q. 57. art. 1. Capreol. qu. 2. prologi ad argumenta contra 4. conclu. Ferrar. 3. contra gentes cap. 25. Arauxo 2. Metaph. q. 3. art. 2. & plures alij, quos referunt, & sequuntur Gallego controu. 5. & noster Didac. à Iesu d. 1. q. 6. qui latè, & optimè explicat nostram conclusionem.

Probatur primò ex Arist. 3. de Anima, c. 10. vbi loquens de motu locali animalium, asserit de intellectu practico alicuius gratia ratiocinari, esséque principium agendi, per quod distinguit ipsum ab intellectu speculatiuo. Verba Philosophi sunt: *Hæc igitur ambo, intellectus, & appetitus mouendi motu dicto principia sunt. Intellectus autem is, qui alicuius gratia ratiocinatur, quique principium est agendi: atque hic fine ab intellectu contemplatiuo differt*: quibus verbis asserens Arist. Intellectum practicum principium esse agendi, & per hoc à contemplatiuo differre, necessariò intelligendus est de actione extrà intellectum, & alterius potentiæ: nam intrà ipsum etiam intellectus speculatiuus principium est agendi, vt per se constat. Ex quo Arist. loco sumptum est illud commune axioma: *Intellectus extensione fit practicus*: de quo licet. Molina vbi suprà disp. 1. & Hurtado hîc disp. 2. sect. 2 §. 10 dicant negari posse, quia neque est Arist. neq; alterius probati Auctoris, cuius auctoritate premamur: in vtroque tamen falluntur. Quod enim sit Arist. testatur D. Th. 1. p. q. 79. a. 11. in argumento, sed contra, citans locum adductum ex 3. de Anima. Quod autem sit probatissimi Auctoris, cuius auctoritate æquum est premi; patet ex eodem D. Th. ibidem & q. 14. de veritate. 4. vbi sic ait: *Intellectus practicus idem est, quod intellectus operatiuus, Vnde sola extensio ad opus facit aliquid intellectum esse practicum*. De quo videri potest Gallego vbi suprà.

Confirmatur ex eodem Arist. 2. Metaph. cap. 2. dicente: *Speculatiuæ etenim finis; veritas: practicæ, autem opus*. Ergò illud opus est praxis, quod non est veritas: sed omnis actus intellectus est veritas, seu veritatis cognitio: ergò nullus actus intellectus est praxis. Hinc Commentator commento 3. exponens verba Arist. inquit: *Per speculatiuam scimus, vt sciamus per practicam verò sumus scientes, vt operemur: quia practicæ finis opus*: ergò quantùmcumque facultas aliqua dirigat actiones intellectus, non versatur circa praxim, quia, cùm tales actiones dirigimus, scimus, vt sciamus: siquidem actio dirigens, & directa scire est; & per consequens nullus actus intellectus est praxis.

58 Secundò probatur ex D. Th. 1. 2 q. 57. a. 1. ad 1. vbi ait: *Practicum vel operatiuum, quod diuiditur contra speculatiuum, sumitur ab opere exteriori, ad quod non habet ordinem habitus speculatiuus; sed tantùm ad interius opus intellectus; quod est speculari verum*. Quo loco per opus exterius communiter expositores intelligunt, non solùm actiones transeuntes sed etiam immanentes extrà intellectum, seu alterius potentiæ: de quo videri potest Conradus ibid. Quomodò etiam loquitur de actione exteriori S. Doctor. 2. 2. q. 179. a. 1. Ex quibus locis infert benè Conrad. *Quod actus intellectus non est praxis: sed opus exterius, idest, alterius potentiæ cadens sub electione, & consilio*.

Tertiò probatur à posteriori; quia nulla cognitio dirigens aliam cognitionem est practica: ergò nulla cognitio potest esse praxis. Consequentia patet: antecedens verò probatur: quia per actum intellectus dirigentem alium non scimus, vt operemur, sed potiùs, vt sciamus. Non enim qui dirigit actum intellectus, intendit ipsum actum rectum elicere, vt eliciat, sed vt per illum rectè, & sine errore cognoscat. Ergò actus dirigens, & directus non egreditur limites cognitionis, atque adeò nullus potest esse praxis.

Quartò tandem, quia id quod verè est praxis, pertinet ad scientiam actiuam, vel factiuam: siquidem scientia practica diuiditur adæquatè ab Arist. 6. Meta. cap. 1. in actiuam, & factiuam: sed actus intellectus ad neutram harum pertinent: ergò non sunt praxis. Probatur minor: quia in primis non pertinent ad factiuam: cùm sint operationes immanentes, vt patet. Neque similiter possunt pertinere ad actiuam: nam scientia actiua ex eodem Arist. 6. Ethic. c. 10. versatur circa actiones, quarum principium est, electio: ergò scientiæ actiuæ per se tantùm respiciunt actus voluntatis: siquidem electio, vt patet, est actus illius.

59 Confirmatur: quia hac de causa Arist. loco citato ex Metaph. loquens de scientia actiua, inquit: *Idem esse agibile, quod eligibile*. Vbi D. Thom. lect. 1. postquam dixit scientias actiuas esse scientias morales: (quæ scilicet tractant de actibus voluntatis) id probat ex eodem Arist. *Quia principium actiuarum est prohæresis, seu electio: nam idem est agibile, & eligibile*: Ergò electio ipsa simpliciter est praxis: non verò actus intellectus quatenùs talis est. Videantur Thomistæ suprà citati. Inter quos Capreolus, licet conclus. 4. concedat actum intellectus, quatenùs liber est, & quoad exercitium esse praxim, ipse tamen se explicat ad 1. Gregorij: dicens opus intellectus non esse praxim, nisi mediante electione. Et ad secundum infert ipsum opus intellectus non esse verè praxim; sed potiùs electionem illam, quæ regulatur immediatè à prudentia.

Per quod soluuntur plura argumenta, quæ contrà nos congerunt aduersarij, obiicientes plures actus intellectus, qui imperantur à prudentia, & ipsam contemplationem, quam imperat, & dirigit prudentia præscribendo modum, tempus, & alias circumstantias, vt sit actus virtutis: de quibus necessariò

concedendum

concedendum videtur esse praxim; siquidem imperantur, & regulantur à prudentia. Dicendum est enim omnes hos, & similes actus intellectus dirigi, & regulari à prudentia, non formaliter in quantùm sunt actus intellectus; sed quatenùs sunt actus virtutis: quod habent ab electione, vel ab alio actu voluntatis. Vnde sicut ipsi de se non dicuntur boni, vel mali moraliter, sed per ordinem ad voluntatem, & denominationè ad illa: ita neque de se sunt practici, sed per ordinem ad voluntatem, seu electionem, quæ propriè est praxis.

60. Ex dictis infertur scientiam practicam esse illam, quæ versatur circa praxim, seu quæ dirigit actiones alterius potentiæ ab intellectu: speculatiuam verò, quæ non exit extrà ipsum intellectum. Vndè etiam colliguntur alia discrimina scitu digna inter has scientias, quæ tangit benè Tolet. hic quæst. 4. Differunt enim primò fine, vt dictum est. Hic autem finis non debet esse extrinsecus, & operantis (vt aiunt) quem scilicet sibi quisque potest pro libito præscribere; sed intrinsecus, & operis. Qui in scientia speculatiua est cognitio rei, non vt operetur, sed vt cognoscatur: in practica autem est cognitio rei, non tàm vt cognoscatur, quàm vt operetur. Propter quod dixit Arist. 2. Metaph. cap. 2. practicum non considerare causam secundùm se, sed in ordine ad opus. Vndè etiam fit ad cognitionem practicam non solùm requiri, quod sit de re operabili; sed etiam quòd ipsa cognitio potiùs esset speculatiua. Nam vt rectè inquit D. Thom. 1. q. 14. art. 16. *Si ædificator consideret, qualiter possit fieri aliqua domus non ordinans ad finem operationis, sed ad cognoscendum tantùm: erit quantum ad finem speculatiua, consideratio tamen de re operabili.*

Secundò differunt: quod etiam tradit Arist. 11. Metaph. cap. 6. & lib. 6. citato cap. 1. quia in speculatiuis principium est in ipsis rebus: id est ab ipsis rebus sumimus cognitionem; & ipsa cognitio conformatur rebus; túncque est perfecta, quando eis adæquatur, & propterà obiectum respectu cognitionis speculatiuæ dicitur principium, & mensura. At verò in practicis omnia sunt è contrà: nam principium est in nobis, quia nos sumus causa rei: & nostra scientia est rerum ipsarum mensura: vnde tunc res sunt perfectæ, quando adæquantur, & conformantur ipsi scientiæ. Quod quomodò sequatur ex ipsa natura scientiæ speculatiuæ & practicæ iam explicata, facilè consideranti patebit.

TRACTATVR PRÆCIPVA difficultas, & quæstio resoluitur.

§. II

61 His pro intelligentia quæstionis necessariò prænotatis, ad ipsam accedo. Prima sententia asserit, Logicam propriè, & simpliciter loquendo; esse simul practicam, & speculatiuam. Sic docent Vasq. 1. part. dispur. 8. cap. 3. & disp. 9. cap. 3. Rub. hic quæst. 5. Hurtado disp. 2. sect. 2. Cauero disp. 5. dub. 3. & alij.

Probatur primò ratione, qua conuincitur Rubio: quia Logica non solùm procedit modo resolutorio, qui proprius est scientiarum speculatiuarum; sed etiam modo compositiuo, qui constituit scientias practicas: ergò simul est speculatiua, & practica. Consequentia patet, & probatur antecedens: quia Logica verè contemplatur naturam, & passiones sui obiecti per resolutionem vsque ad prima principia: simúlque introducit formam syllogismi, aut definitionis in materiam: ergò procedit vtroque modo.

Secundò: quia non repugnat practicum, & speculatiuum eidem scientiæ simpliciter conuenire, ergò id potest & debet concedi Dialecticæ. Antecedens patet in sacra Theologia, quæ est communis Theologorum sententia cum D. Thom. 1. p. q. 1. art. 4. simul & practica, & speculatiua est. Consequentia verò probatur: quia Logica est communis ianua, & generale quoddam instrumentum ad acquirendas omnes scientias: sed inter has quædam sunt speculatiuę, & aliæ practicæ: ergò concedi debet Dialecticæ vtraque ratio; speculatiuæ quidem, vt speculatiuis viam aperiat, & practicæ vt introducat ad practicas.

62 Secunda sententia affirmat Logicam simpliciter, & solùm esse scientiam practicam. Sic docent Gabr. Greg. Aureol. & alij antiqui, quos refert Gallego hic contrẽu. 6. Eámque defendunt ex modernis Fons. 2. Metaph. c. 3. q. 2. sect. 3. Conimbr. q. 4. prooemiali art. 5. Murc. disp. 1. q. 4. & Rapha. de Auersa q. 1. sect. 6.

Probatur primò ex Arist. 6. Metaph. 1. vbi diuidens scientiam speculatiuam in Physicam, Mathematicam, & Metaphysicam, nullam Logicæ mentionem facit; ergò ex mente Arist. Logica non est scientia speculatiua, sed practica.

Secundò probatur ratione: quia illa est scientia simpliciter, & solum practica, quæ habet pro obiecto, & fine aliquid operabile ab eo, in quo est talis scientia; proceditque modo operabili; sed Logica est huiusmodi: ergò, &c. Maior constat; minor verò probatur: quia Logica versatur circa definitiones syllogismos, & similes intentiones quæ sunt à nobis operabiles; & tradit modum, & præcepta, quibus rectè conficiantur: quod est agere de illis modo operabili.

Tertiò, quia quælibet scientia speculatiua est nobilior scientiis practicis; sed Logica non est nobilior illis: ergò non est speculatiua. Maior constat ex Arist. 6. Metaphysicæ text. 2. asserente, quòd *Theorica aliis scientiis desiderabiliores sunt*, seu *illis proponendæ*, vt habet translatio Bessarionis. Minor verò probatur: quia nobilitas scientiæ sumitur ex certitudine, & nobilitate obiecti, vt ibidem tradit Arist. sed inter omnia obiecta scientiarum debilissimum, & incertissimum est subiectum Logicæ, vt suprà n. 22. vidimus ex D. Tho. ergò Logica est ignobilior cunctis scientiis, etiam practicis.

Confirmatur: quia scientiæ speculatiuæ non quæruntur quasi ad aliquid vtiles; sed vt per se honorabiles, vt ex eodem Arist. probat D. Thom. 6. Ethic. lect. 6. sed Logica intrinsecè, & per se quæritur propter alias scientias, vtpotè quæ ex natura sua est via, & instrumentum ad illas comparandas: ergò Logica non est scientia speculatiua, sed practica.

63 Nihilominùs dicendum est secundò Logicam non posse esse simul, & simpliciter practicam, & speculatiuam. In hac conclusione conueniunt cum Autoribus citatis, aliò omnes adducendi conclusione seq.

¶ Fundamentum sumitur ex D. Th. 1 p. q. 1. art. 4 quia vnus, & idem habitus scientiæ inferioris, seu omninò naturalis, (quæ scilicet principiis altioris ordinis non subordinatur) nequit esse simpliciter practicus, & speculatiuus: sed Logica est huiusmodi: ergò non potest esse simpliciter practica, & speculatiua. Minor, & conseq. constant. Maior autem probatur. Primò: quia vt sumitur ex Arist. 6. Metaph. c. 1. & probant rectè Caietanus, Bannes, Nazarius, & Gonzales, loco citato ex 1. per practicum, & speculatiuum sumpta formaliter, secundum quod inueniuntur in habitibus inferioris ordinis, sunt differentiæ essentiales eorum se inuicem excludentes: quippè cùm *vna, & eadem ratio formalis obiecti finita* (vt benè inquit Caiet.) *non possit habere vtramque hanc conditionem, quod scilicet sit ex qua sumitur regula operandi, quod sit in se scibilis etiam*

ſi nulla poſſet ex ea regula operis deſumi; Ergo vtraque ratio non poteſt eidem habitui inferioris ordinis ſimpliciter conuenire.

Secundò probatur eadem maior: quia ſcientiæ practicæ, & ſpeculatiuæ omninò naturales ſubordinantur habitibus principiorum eſſentialiter diuerſis, nempè ſynderesi, & intellectui, quæ ſpecie differunt, vt ſumitur ex D. Thom. eadem 1. p. quæſt. 79. art. 12. ergo practicum, & ſpeculatiuum ſecundùm quod in eis inueniuntur, ſunt rationes eſſentialiter diuerſæ, & repugnantes. Sed Logica eſt ſcientia omninò naturalis, & inferioris ordinis, vt patet: ergo ipſa non poteſt eſſe ſimpliciter practica, & ſpeculatiua.

64. Reſpondebis cum Vazq. vbi ſuprà, tunc practicum, & ſpeculatiuum eſſe differentias eſſentiales; quandò vnumquodque adæquatè reſpicitur ab aliqua ſcientia, non verò ſi reſpiciatur inadæquatè, vt contingit in Theologia: ac proindè tunc non ſe inuicem excludere; ſed poſſe eidem ſcientiæ conuenire.

Sed contra eſt, & quia omninò repugnat duo obiecta, quæ ſecundùm aliquas duas rationes reſpiciuntur adæquatè à duabus potentiis, vel habitibus, ſecundùm eaſdemmet rationes reſpici inadæquatè ab alia tertia potentia, vel habitu; ſed debent reſpici ſecundùm altiorem aliam rationem, in qua illæ duæ adunentur: vt patet in exemplo ſenſus communis, quod adducit D. Thom. art. illo 4. citato. Ex eo enim quòd color, & ſonus ſecundùm proprias rationes adæquatè reſpiciantur à viſu, & auditu; repugnat, vt ſub eiſdem rationibus reſpiciantur à ſenſu communi, etiam inadæquatè: aliàs iſte non eſſet tertia alia potentia, ſed aggregatum ex ſenſibus propriis. Cum ergo practicum & ſpeculatiuum ſecundùm quod inueniuntur in habitibus inferioribus, adæquatè reſpiciantur à pluribus ſcientiis naturalibus: planum fit ſecundùm eaſdem rationes non poſſe reſpici, etiam inadæquatè ab aliqua alia tertia ſcientia ſed id debet eſſe ſecundùm altiorem aliam, & nobiliorem rationem, vt contingit in Theologia. Hoc autem per ſe conſtat non poſſe Logicæ conuenire, quæ eſt infima ſcientiarum: ergo, licet Theologia ſit ſimul practica, & ſpeculatiua id tamen Logicæ eſt omninò denegandum.

65. Dicendum eſt tertiò Logicam ſimpliciter, & abſolutè tantùm eſſe ſcientiam ſpeculatiuam: licet ſecundùm quid, & per quandam analogiam poſſit denominari practica, & ars. Hæc concluſio habet fundamentum in Ariſtot. vt patet ex dictis §. præcedenti: imò, ſi credimus Laërtio lib. 5. de vitis Philoſophorum in vita Ariſtotel. planè illam docuit diuidens ſcientiam contemplatricem in Phyſicam, & Logicam, eſt etiam expreſſa ſententia D. Auguſt. 8. de Ciuitate, cap. 4. & D. Thom. inſrà adducendi: quem ſequuntur concorditer Thomiſtæ, Capreolus, & Conradus vbi ſup. Torres 1. p. quæſt. 1. artic. 4. Nauarrete ibid. controuerſ. 11. in principio, Flandria, & Zanardus 6. Metaph. q. 5. Sot. Tolet, & Maſius hîc q. 4. Sanchez lib. 1 q. 16. & plures alij quos referunt, & ſequuntur noſter Didacus à Ieſu, & Gallego ſup. nu. 57. citati Quibus etiam conſentiunt Scotus, & diſcipuli eius qu. 4. prologi: eſtque communis inter Doctores alicuius nominis, vt quæ. citata art. 1. fatentur Conimbricenſes.

66. Probatur primò concluſio ex. D. Th. 1 2. qu. 57. art 1. ad ſecundum, vbi ait: *Etiam in ipſis ſpeculabilibus eſt aliquid per modum cuiuſdam operis: puta conſtructio ſyllogiſmi, aut orationis congruæ, aut opus numerandi, vel menſurandi. Et ideo quicumque ad huiuſmodi operationes, habitus ſpeculatiui ordinantur, dicuntur per quandam ſimilitudinem artes.* Quibus verbis duo aſſerit Angelicus Doctor; Primum eſt, non quodcumque opus extrahere habitum ſpeculatiuum à ratione ſpeculatiui; ac proinde, etiam ſi in Logica detur conſtructio ſyllogiſmi & in Geometria, aut Arithmetica opus menſurandi, aut numerandi: non ideò ſcientias iſtas deſinere eſſe ſpeculatiuas. Secundum eſt, ex eo, quod in iſtis ſcientiis detur aliquid per modum operis, habere aliquam ſimilitudinem cum artibus, & ſic analogicè dici artes.

Confirmatur ex eodem D. Th. 2. 2. q. 5. art. 2. vbi ſumens tertium argumentum à ſcientiis ſpeculatiuis ad practicas ſic: *In ſcientiis ſpeculatiuis, ad eandem ſcientiam pertinet inquirere, & determinare: ergo pari ratione in operatiuis.* Reſpondet: *Ad tertium dicendum, quod etiam ſpeculatiuis alia rationalis ſcientia eſt Dialectica, quæ ordinatur ad inquiſitionem, & alia ſcientia eſt demonſtratiua, quæ eſt veritatis determinatiua.* Ecce D. Tho. expreſſè aſſerentem Logicam eſſe ſcientiam ſpeculatiuam, prout ſpeculatiuum diſtinguitur contra practicum: & hoc non ſolùm quantum ad partem demonſtratiuam: ſed etiam quantum ad partem Topicam (& idem eſt de ſophiſtica, vt patet:) Ergo ex mente D. Tho. Logica ſimpliciter, & abſolutè tantùm eſt ſcientia ſpeculatiua.

67. Secundò probatur à priori: quia actus quos Logica dirigit, non ſunt praxis, ſed ſpeculatio: ergo ipſa non eſt practica, ſed ſpeculatiua. Antecedens probatum eſt §. præcedenti: & conſequentia eſt euidens: ergo, &c. ¶ Confirmatur ex ibidem dictis, quia Logica neque eſt factiua, vt de ſe patet: cum non verſetur circa actiones tranſeuntes: neque actiua, quia hæc verſatur circa operationes, quarum principium eſt electio, quod non reperitur in operationibus: quas Logica dirigit: ergo non eſt ſcientia practica. Patet conſequentia: quia benè valet à negatione omnium membrorum diuidentium ad negationem diuiſi.

Dices cum Vazq. vbi ſub nom. 19. quod etiam in operibus Logicæ principium eſt electio: ſiquidem liberè fiunt; & voluntas mouet intellectum ad ſuos actus, ſicut cæteras potentias: Ergo Logica verè eſt ſcientia practica actiua, vt potè quæ verſatur circa opera, cuius principium eſt electio.

Sed argumentum indignum eſt, cui Philoſophus reſpondeat. Si enim aliquid probat, probat etiam nullam eſſe ſcientiam ſpeculatiuam: ſiquidem omnes actus cuiuſcunque ſcientiæ fiunt à noſtro intellectu liberè, media motione, ſeu imperio voluntatis. Quare dictum Ariſt. quod *ſcientia actiua verſatur circa ea: quorum principium eſt electio*, debet intelligi formaliter: & per ſe; ac proinde de operibus quibus, formaliter & per ſe conuenit procedere ab electione, quo conſtat eſſe opera virtutis; quibus ſicut intrinſeca eſt moralitas, ita etiam libertas. At operationibus intellectus, vt diriguntur à Logica & à quacumque alia ſcientia ſpeculatiua, per accidens conuenit moralitas, ac proinde libertas; eodem enim modo operationes intellectus dirigerentur à Logica, vel aliis ſcientiis ſpeculatiuis, ſiue liberè, ſiue neceſſariò dirigerentur.

68. Tertiò probatur concluſio: quia ideò in Mathematicis (quæ ex communi ſententia, quam tradit Ariſt. 6. Metap. text. 2. ſpeculatiuæ ſcientiæ ſunt) conſtructio alicuius operis (puta trianguli, ſphæræ, aut aſtrolabij) non extrahit illas à ratione ſcientiæ ſpeculatiuæ: quia talis operis conſtructio ordinatur ad cognitionem veritatis; neque per illam tales ſcientiæ intendunt ipſum opus factum, ſed veritatem. At Logica dirigit operationes intellectus, & conficit ſyllogiſmos; non vt operetur, ſed vt rectè cognoſcat: neque in tali opere efficiendo intendit opus,

opus, sed veritatem. Ergò talis operis constructio non extrahit illam à ratione speculatiuæ.

Ex quo etiam patet id, quod ex D. Th. addimus in conclusione. Cùm enim Logica in huiusmodi operibus efficiendis habeat aliquam similitudinem cum artibus propriè dictis: inde est, quod secundum quid, & per quandam analogiam possit denominari practica & ars: sicut propter eandem rationem Geometria, & Arithmetica (quæ sunt scientiæ speculatiuæ) secundum quid denominantur artes.

Quibus adde Logicam, ex parte qua est magistra, & instrumentum aliarum, aliqualiter deficere à rigore, quo cæteræ scientiæ nullum habentes ministerium appellantur speculatiuæ, seu theoricæ. Propter quod inter illas non est numerata ab Arist. vt sup. nu. 51. vidimus ex D. Thom.

69. Ad argumenta respondetur. Ad primum primæ sententiæ negatur antecedens quoad secundam partem. Ad cuius probationem patet ex dictis. Quando enim compositio ipsa, seu introductio formæ in materiam non exit extra intellectum, tota ordinatur ad cognitionem veritatis; ac proinde nihil ibi inuenitur praxis: neque à tali compositione denominatur modus compositiuus ille, qui constituit scientias practicas.

Ad secundum etiam patet ex dictis. Quod enim sacra Theologia sit simul practica, & speculatiua, habet sub altiori alia & nobilissima ratione, & quia subordinatur principijs superioris ordinis, éstque specialis participatio scientiæ diuinæ, quæ simul est speculatiua, & practica: quod non potest alteri scientiæ inferiori conuenire, vt explicatum est. Ad id autem, quod additur in probatione consequentiæ, respondetur, Logicam non esse ianuam ad scientias practicas, aut speculatiuas, reduplicatiuè secundum quod sunt practicæ, aut speculatiuæ; sed secundum quod sunt scientiæ; vt scilicet scientificè, & ordinatè procedant, in quo omnes conueniunt: ac proinde benè potest esse, quòd Logica sit ianua ad scientias practicas absque eo, quod ipsa sit practica.

70. Ad primum argumentum secundæ sententiæ responsum est suprà num. 51. ¶ Ad secundum etiam patet ex dictis. Vt enim aliqua sit scientia practica, debet habere pro obiecto aliquid operabile extra intellectum; quod non contingit in Logica, vt dictum est.

Ad tertium respondetur, quòd cùm Logica, non sit scientia speculatiua principalis, sed ministra, & instrumentum non est necessarium, quod simpliciter sit nobilior scientiis practicis, sed sufficit secundùm quid esse illis nobiliorem, ex modo scilicet speculatiuè procedendi circa suum obiectum. Neque amplius requiritur ad verificandum dictum Arist. Præterquam quod ibi solùm comparat scientias speculatiuas principales, vt patet in textu.

Per quod patet ad confirmationem. Logica enim ea parte, qua est scientia speculatiua, verè est propter se appetibilis; vt potè quæ tradit cognitionem plurium veritatum circa secundas intentiones: quæ cognitio bonum quoddam est, & perfectio intellectus; ac proinde appetibilis propter se. Cum quo tamen stat, quòd ea parte, qua est ministra, & instrumentum aliarum, quæratur propter illas: in quo deficit à rigore, & perfectione, qua aliæ appellantur theoricæ, vt suprà vidimus.

71. ¶ Ex dictis infertur primò Logicam esse speculatiuam, non solùm secundum quod docens est; sed etiam secundùm quod est vtens. Nam licet vt sic, deficiat à ratione scientiæ, vt diximus numero quadragesimo-nono, tamen non ideò est propriè ars, aut practica: siquidem terminatur ad actus intellectus qui non sunt praxis: neque operatur ea intentione, vt operetur, sed vt cognoscat. Videatur D. Thomas secunda secundæ, quæst. 47. art. secundo ad tertium.

¶ Secundò infertur, quid dicendum sit ad quæstionem illam inter antiquos celebrem: an Dialectica sit pars Philosophiæ, Stoicis ex vna parte, cum Zenone eorum principe id affirmantibus, vt testantur Plutarc. 1. de Placitis cap. 1. & Laërtius in vita Zenonis; Peripateticis verò ex alia parte idem negantibus teste eodem Plutarch. & Laërtio in vita Aristot.

¶ Si enim Philosophia in sua lata acceptione, prout hic sumitur, est *Scientia entis & veritatis cognitio*, vt definit Iustinus Mart. in Dialogo adoer. Triphonem: vel *Comprehensio cuiuscunque admirabilis veritatis*, vt ex Auicenna, & Alpharabio definit B. Albertus tract. 1. Logicæ, capite secundo: asserendum procul-dubio est, esse partem Philosophiæ, cum sit verè scientia: licet qua ratione est instrumentum, non contineatur sub Philosophia, vt principalis pars, sed vt quid reductum ad eam, vt loquitur Diuus Thomas Opuscolo 70. quæstione quinta, articulo primo ad secundum.

72. Fundamentum vtriusque est: quia sicut ex eo, quòd homo sit rectè constitutus, sibique in sua natura sufficiens, colligitur habere in se instrumenta necessaria ad suas operationes, quæ verè sunt partes eius, vt constat de manibus, pedibus, & alijs: eodem modo, cum Philosophia, quæ vt in præsenti sumitur, est quasi integrum-quoddam corpus ex omnibus scientiis constitutum, sit sibi sufficiens, neque alicuius ope egens, vt propria vitia corrigat, & omnium scientiarum functiones administret; necessariò concludit intra se ipsam habere debere aliquam partem, quæ simul sit instrumentum aliarum, vera pars eius: quam constat esse Logicam.

Potest etiam eadem sententia confirmari ex diuisione illa, tàm repetita, quàm antiqua inter Philosophos, qua diuidebatur Philosophia in naturalem, moralem, & rationalem. Quæ ortum habuit, vel ab Stoicis, vt ait Laërtius vbi suprà, vel ab Hebræis, & sanctis Prophetis, vt tradit Eusebius 11. de Præparatione, cap. 2. à quibus acceperunt Ægyptij, vt Auctor est Pierius lib. 38. in quodam Hieroglyphico. Quam etiam diuisionem: propter innumeros, eósque grauissimos Philosophos, admiserunt plures Sancti Patres. Inter quos August. 8. de Ciuitate cap. 4. & lib. 11. cap. 25. ex diuisione ista inuestigat numerum personarum SS. Trinitatis. Et Hieronym. tom. 2. in epist. ad Paulam Vrbicam, iuxta hanc diuisionem partitur sacras literas in naturales, morales, & Dialecticas. Sed de his satis. Videri tamen potest Masius sect. 1. Logicæ. q. 7. qui rectè probat ab hac sententia non dissidere Arist. & alios Peripateticos

7 ¶ Dubitant etiam Doctores, an Logica sit scientia subalternans, vel subalternata. Sed huius resolutio pendet ex 1. Poster. Vbi de subalternatione scientiarum cum Arist. acturi sumus. Interim sufficiat dicere, quòd si scientia subalternata sumatur, lata quadam significatione, pro scientia, cuius obiectum quomodocunque continetur sub obiecto alterius: sic scientiæ omnes naturales, & Logica dicuntur subalternari Metaphysicæ: ad quam pertinet omnium aliarum, & principia ostendere, & obiecta præscribere. Si verò subalternationis proprietas spectetur, prout à nobis explicabitur loco citato, Logica nulli scientiæ subalternatur, vt ibidem ostendemus.

QVÆST.

QVÆSTIO VII.

Quomodo Logica sit necessaria ad alias scientias

SI ea, quæ quæst. 4. de Logica vtentе diximus, vera sunt, planè sequitur ipsam non esse necessariam ad aliarum scientiarum demonstrationes; si quidem in his nullus inuenitur Logicæ vsus, vt ibidem ostendimus sed solùm erit necessaria ad probabiliter disserendum in quacumque materia.

Qu ate tantùm restat difficultas de Logica docente. Hanc autem esse necessariam ad alias scientias, manifestè patet ex dictis sup. n. 3. & 5. vnde solùm potest esse dubium de quantitate necessitatis; an scilicet multum, an parum sit necessaria.

74. Pro tituli intelligentia nota, necessarium definiri ab Aristot. 5. Metaphys. *Quod aliter se habere non potest*: vel vt ait Diuus Thomas 8. Physic. lectione 8 *Quod in sui natura habet quod non possit esse*, siue vt alij definiunt *Quod determinatum est ad esse*. Hoc autem est duplex. Aliud dicitur necessarium absolutè; scilicet quod nullo modo potest aliter se habere, sed est omnino determinatum ad esse. Et huiusmodi est solus Deus. Aliud dicitur necessarium ex suppositione, quod scilicet est determinatum ad esse, supposita aliqua causa: nam determinatio ad esse in creaturis, necessariò prouenit ex aliqua causa, vt patet.

Vnde huiusmodi necessarium quadruplex erit, iuxta numerum causarum. Potest enim aliquid esse necessarium ex causa materiali: quomodo dicimus hominem necessariò mortalem, propter materiam contrariis qualitatibus affectam. Aliud est necessarium ex causa formali; sicut necessarium est triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis. Aliud ex causa efficienti: quod in aliquibus appellatur necessarium per vim, coactum, seu violentum: quomodo sagitta necessariò ascendit, quando mittitur à sagittario. Quartò tandem, aliquid dicitur necessarium ex fine. Et hoc diuidit D. Tho. 3. p q 65. a.t.4. in necessarium simpliciter, sine. quo scilicet finis haberi non potest: quomodo cibus necessarius est ad vitam: & in necessarium ad melius esse, sine quo scilicet finis absolutè potest haberi, sed non ita conuenienter; diciturque vtile: quomodo equus requiritur ad iter agendum.

75. Igitur ratione causæ materialis & efficientis satis constat Logicam non esse homini necessariam, sicut neque quamlibet aliam scientiam. Neque enim homo est capax disciplinæ; quia habet materiam: vt patet: neque vi, aut coactione, aliqua causa producit in homine scientiam, vt putauit Auicenna, affirmans scientias ab Angelis hominibus imprimi.

Ratione verò causæ formalis quodammodo scientiæ dicuntur homini necessariæ; quatenus ratione suæ formæ est capax illarum, ad easque naturaliter inclinatur. Quomodo Logica magis necessaria homini dicitur, quàm aliæ scientiæ; quia non solum perficit intellectum, manifestandò ei plures veritates, quod habet cum illis commune: sed eius vitia corrigit; dirigitque ad alias scientias, & liberat ab erroribus, qui in operando poterant ipsi accidere.

Quamuis autem ratione huius inclinationis & capacitatis Logica, & aliæ scientiæ dicantur homini necessariæ non tamen ipsi habitus scientiarum in se sunt isto modo necessarij.

Non enim sunt propriæ passiones, quæ fluunt necessario ab anima, vt falsò existimauit Plat. qui teste Aristot. 1. Poster cap. 1. asseruit omnes scientias esse simul naturaliter animæ rationali inditas, vt ibidem videbimus. Quare solum restat difficultas de necessitate ea sine an scilicet Logica sit necessaria simpliciter vel tantùm ad melius esse ad comparandas alias scientias.

Tandem nota scientias istas, quatum Logica est ianua, dupliciter posse sumi. Primò vtcunque, & in esse imperfecto secundùm quod important cognitionem vnius vel alterius conclusionis tantùm. Secundò in statu perfecto; vt scilicet sunt scientiæ integræ, & includunt seriem omnium, vel ferè omnium conclusionum, quæ in eis demonstrantur. Et in vtroque sensu procedit difficultas.

76. Prima sententia absolutè negat Logicâ esse simpliciter necessariam ad acquirendas scientias, etiâ sub statu perfecto. Pro hac refertur Iandunus 8. Metaph q. 15. Quam etiâ sequitur Iauellus tract. 1. Logicæ c. 4. & multi recentiores, vt testatur Mas. hic sect. 8. quæst. 3.

Probatur primò quia habitus naturalis non datur ad simpliciter posse, sed ad facilius posse: ergo id quod potest facilè consequi intellectus cum habitu Logicæ artificialis, poterit vtique simpliciter consequi sine illo. Sed medio, tali habitu potest facilè comparare alias scientias sub statu perfecto: ergò etiam sine illo poterit easdem simpliciter comparare.

Secundò, habitus Philosophiæ, aut cuiuscunque alterius scientiæ, potest sine Logica vtcumque acquiri per aliquam demonstrationem facilem, vt postea videbimus: ergò illo semel acquisito, poterit ipse absque ministerio Logicæ disponere ad hoc, vt comparetur sub statu perfecto.

Probatur consequentia; quia Logica solum potest esse necessaria ad habendum perfectè scientias, quatenus ipsa præbet facilitatem ad definiendum, diuidendum atque argumentandum: sed vnaquæque scientia in sua propria materia est facilitas ad huiusmodi opera exercenda: ergò semel acquisita imperfectè aliqua scientia sine Logica, poterit absque illa, etiam in statu perfecto comparari.

Secunda sententia absolutè affirmat, Logicam esse simpliciter necessariam ad acquirendas scientias: etiam imperfectè. Sic docent inter alios Arauxo 2. Metaph. qu. 3. art. 3 & Gallego hic controu. 1. Quorum fundamentum est: quia scientia etiam in esse imperfecto acquisita est verè scientia, sicut animal imperfectum est verum animal: sed non potest comparari vera scientia sine Logica: ergò neque etiam scientia quantumuis imperfecta.

Probatur minor primò: quia nullus habet veram scientiam alicuius conclusionis, nisi sciat illam resoluere vsque ad prima principia; vt sumitur ex Arist. 1. Post. ca. 2. sed sine Logica nullus scit resoluere etiam imperfectè; cum doctrina ista sit ex difficilioribus, quæ traduntur in Logica: ergò sine illa non potest acquiri vera scientia.

¶ Secundò probatur eadem minor: quia Logica est velut quædam causa vniuersalis, concurrens ad actus perfectos aliarum scientiarum: ergò etiam ad actus scientificos earum, quantumuis imperfectos omnino necessarius est concursus illius. Patet consequentia in sole, & aliis causis vniuersalibus, quarum concursus necessarius est ad generationem animalium, non solùm perfectorum, sed etiam imperfectorum.

77. Dicendum est tamen Logicam non esse necessariam simpliciter, sed tantum ad melius esse ad acquirendas scientias imperfectè, seu quoad aliquam, aut aliquas conclusiones faciles: esse verò omninò, & simpliciter necessariam ad acquirendas illas sub statu perfecto, seu vt includunt seriem conclusionum, quæ in eis demonstrantur.

Hæc conclusio quoad vtramque partem communior est,

est inter Dialecticos eamqne, docent plures Thomistæ, Mai.vbi sup.Petrus de Bruaellis q.r.Logicæ,Sanch. lib.r.qu. 2. noster Didacus à Iesu disp. 2. q. 1. & alij,quos refert Gallego iam citatus.

Prior pars probatur : quia ad acquirendam aliquam scientiam sub statu imperfecto , sufficit conficere vnam,aut alteram demonstrationem facilem in qualiber materia illius ; vt dictum est : sed ad hoc non est simpliciter necessaria Dialectica : ergo neque ad eas sic acquirendas.

Probatur minor:quia in scientiis sunt aliquæ conclusiones ita proximè innitentes principiis lumine naturali notis : ex quibus adeò euidenter , facilè sequitur conclusio ; vt explicatis terminis , nollo negotio tales demonstrationes conficiamus. Et ex alia parte ad cognoscendam bonitatem illationis sic per se manifestæ ; sufficit Logica naturalis , vt testatur modus inuentionis ipsius Logicæ artificialis sup. n. 5.esplicatus : ergo ad acquirendas imperfectè scientias Logica non est simpliciter: sed tantum ad melius esse,necessaria.

Secundam partem conclusionis probant ea , quæ pro secunda sententia adduximus. Non enim quis potest perfectè scientiam aliquam comparare;nisi sciat conclusiones omnes resoluere vsque ad prima principia ; cognoscatque bonitatem illationum ; necessitatem , & conditiones præmissarum ; deceptiones , quæ circa eas solent contingere ; & alia plura in lib. Poster. explicanda , quæ satis ex se patet absque Logica artificiali consequi non posse : ergò ipsa ad scientias sub statu perfecto acquirendas est simpliciter necesseria.

Confirmatur experientia , quia nullum vidimus absque Dialectica in aliis scientiis euasisse consummatum; cum tamen solius Dialecticæ ductu absque alio magistro plures scientias multi comparauerint. Et quidem de Beato August. Possidonius in eius vita ait solius Dialecticæ fuisse discipulum. Econtra verò ob imperitiam Dialecticæ veteres Philosophos in errores turpissimos lapsos fuisse testatur Arist. 1. Post. cap. 4. & alibi sæpe : ergò ipsa est simpliciter necessaria ad scientias perfectè acquirendas. Ex quo tandem fit Dialecticam ante omnes illas esse tradendam,vt pote quæ ad ipsas est summè necessaria , vt explicatum est.

78. Ad primum argumentum primæ sententiæ respondetur solùm probare priorem partem nostræ conclosionis. Ex eo enim , quod habitus naturalis non sit simpliciter necessarius ad substantiam operis : solum concluditur posse quidem sine Logica acquiri aliquam scientiam quoad substantiam habitus , quod fit per quamlibet demonstrationem : Inde tamen non sequitur Logicam non esse simpliciter necessariam , vt talis scientia extendatur ad omnes suas conclusiones , quia talis extensio quodammodo pertinet ad modum habitus , vt alibi explicabimus.

Ad secundam negatur consequentia. Ad cuius probationem respondetur , quod quamuis Philosophia , & aliæ scientiæ præbeant facilitatem ad conficiendas definitiones , diuisiones , & demonstrationes circa suum obiectum ; non tamen ad cognoscendam ipsam naturam definitionis , diuisionis , aut argumentationis:hoc enim facit Logica : & ideo ipsa dirigit alias ad definiendum , diuidendum , aut argumentandum circa sua obiecta.

Vnde quamuis tales scientiæ semel acquisitæ circa aliquam conclusionem, disponant ad cognoscendas alias;hoc tamen non est sine ope,& directione Logicæ. Sicut quamuis virtus temperantiæ sit facilitas ad exercendum actus eius,non tamen sine virtute prudentiæ dirigentis poterit quis medium temperantiæ semper attingere.

Ad fundamentum secundæ sententiæ neganda est minor. Ad cuius primam probationem respondetur Logicam naturalem sufficere ad cognoscendam aliquam demonstrationem facilem & bonitatem illationis eius quod est virtualiter scire resoluere ipsam in sua principia. Neque amplius requiritur ad acquirendam scientiam subesse imperfecto , vt explicabimus in lib Post.agentes de scientiis subalternatis.

¶ Ad secundum respondetur solùm habere vim contra eos, qui asserunt Logicam effectiuè concurrere ad actus aliarum scientiarum,quod nos suprà num. 39. ostendimus esse falsum. Ex eo autem quòd Logica sit simpliciter necessaria ad actus perfectos scientiarum per modum dirigentis , non sequitur eodem modo esse necessariam ad actus imperfectos earum , vt inductione patet in aliis artibus.

QVÆSTIO VLTIMA

Quis sit finis Logicæ, & in quas partes sit diuidenda.

79 DE fine Dialecticæ non fuit minor quàm de obiecto disceptatio. Alexander enim , & alij Græci asseruerunt esse demonstrationem : argumentationem alij , sed falluntur vtrique nam ad finem referuntur omnia , quæ tractantur in scientia , & ipse intra illam non refertur ad aliud : quod tamen,neque argumētationi neque demonstrationi conuenit:vtraque enim ordinatur ad scientiam; cùm sit instrumentum eius.Et ex alia parte ad argumentationem, aut demonstrationem non ordinātur diuisio,genus,species & aliæ plures intentiones,quæ traduntur in Logica.

Rodolphus Agricola 1. de inuentione cap. 3. existimauit Logicæ finem , esse probabiliter differere de qualiber re proposita. Et tandem Stoici finem Dialecticæ esse dixerunt , separare verum à falso.

¶. Sed hi etiam decepti sunt. Nam probaliter differere tantum potest conuenire cuidam parti Logicæ , nempè topicæ. Præterquam quòd id in aliud ordinatur , vt patet, & sic non potest esse finis. Discernere autem verum à falso , si sumitur pro cognitione veritatis,commune est omnibus scientiis speculatiuis,si verò pro instrumento , quod propriè discernit : cum hoc sit sola argumentatio : iam non potest esse finis totius Dialecticæ,vt patet. Si autem Stoici , per verum à falso discernere intelligant vel quemlibet modum rectè cognoscēdi veritatem ; vel disponere intellectum vt verū à falso discernat: licet non ita propriè loquantur;non tamē omnino à veritate aberrāt.

80. Pro solutione ergò difficultatis notandum est primò finem , vt ad præsens attinet , *esse id cuius gratia alia omnia traduntur in scientia.* In qua definitione includuntur plures conditiones finis, quæ à Doctor. assignantur,vt quod sit aliquid *bonum* , *vltimum:& de quo nulla sit in illa scientia consultatio.* Quòd sit bonum patet , nam si eius gratia aliquid fit , ergò appetitur : quod autem amatur, bonum est , vt patet ex 1. Ethic cap.1. Quòd sit vltimum , etiam constat : nam si omnia traduntur in tali scientia propter finem : ergò ipse non traditur propter aliud in illa scientia: atque adeo erit quid vltimum intra illam. Quòd si finis est quid vltimum , repugnabit esse de illo consultationem ; cum hæc sit necessario de mediis ex Aristot.3. Ethicorum cap. 3. Exemplum patet in Medicina cuius finis est sanitas: quia eius gratia traduntur omnia in tali arte. Et consequenter sanitas est quoddam homini bonum,vt constat. Et similiter

vlti

vltimum; siquidem ad sanitatem præcepta omnia Medicinæ referuntur; & ipsa aliò non refertur intrà eandem artem. Neque vllus Medicus consultauit, an sit sanandus ægrotus, necne, sed quibus mediis possit illi deperdita salus restitui.

Secundò notandum est finem sic explicatum esse duplicem, iuxta duo genera artium, quæ reperiuntur. Aliæ enim appellantur ancillæ; quæ scilicet administrant instrumentum aliquod arti superiori, vt ars frænefactoria, quæ ministrat frænum militari. Aliæ appellantur reginæ, quæ scilicet vtuntur instrumentis ab ancillis ministratis, vt militaris, quæ vtitur fræno à frænefactoria ministrato. Artes ergò, quæ vocantur ancillæ habent duos fines, alterum intrà ipsam artem, qui est instrumentum ipsum à se confectum, & alterum extrà ipsam qui est finis ipse artis superioris, & reginæ: nam cùm ancilla intrinsecè respiciat dominam, non solùm habet pro fine opus à se factum, sed finem ipsum, quem Regina intendit. Primus appellari potest finis proximus; alter verò remotus. At verò artes, quæ appellantur Reginæ, cùm nulli inseruiant, vnico tantùm fine gaudent, vt cernere licet in exemplo allato: militaris enim solùm intendit victoriam, frænefactiua verò, & frænum, & victoriam.

81. His suppositis facilè est colligere, quis sit finis Logicæ docentis; de vtente enim posteà dicemus. Cùm enim Logica docens, vt supra vidimus, licet sit scientia speculatiua, veráque pars Philosophiæ; tamen etiam est instrumentum, & ministra aliarum: inde est, quòd in ea duplex finis sit distinguendus, proximus scilicet, & remotus.

Quorum prior erit cognitio sui obiecti, nempè secundarum intentionum: posterior verò comprehendit fines omnium aliarum scientiarum.

Est enim Logica ministra quædam non huius, aut illius scientiæ in speciali, sed generalis omnium, propter quod appellatur ars artium: & sic intendit, vt finem remotum, non finem peculiarem huius, vel illius scientiæ sed generale quid & commune in quo omnes conueniant. Quare cùm omnes scientiæ huc tendant, vt perficiant intellectum, & dirigant ad rectè operandum circa suum obiectum, vt explicuimus sup. num. 14. & 15. consequens est, vt finis remotus Logicæ sit perficere, & dirigere intellectum in suis operationibus, vt in quacumque materia rectè, & sine errore fiant.

82. Non est autem hoc loco prætereundum discrimen inter Logicam, & alias artes, quæ appellantur ancillæ: quod non parùm cedit in honorem Dialecticæ. Illæ enim ministrant superioribus efficiendo instrumenta, vt patet in frænefactoria, quæ efficit frænum, factum tradit militari, vt eo vtatur. Et ideò huiusmodi artes propriè dicuntur ancillæ: quia non per modum liberi; sed per modum serui famulantur. Logica verò, cùm nullum habeat vsum in aliis scientiis, vt sæpè dictum est: non ministrat illis efficiendo earum definitiones; sed docendo quomodo efficienda sunt huiusmodi instrumenta. In quo deficit à propria ratione ancillę: quia non ministrat aliis scientiis seruiliter, & operando, sed docendo, & consiliando. Et ideò melius appellatur consiliatiua, aut magistra, seu pædagogus illarum.

De Logica autem vtente consequenter ad dicta dicendum est, finem eius esse opinionem obiecti probabilis, & existimationem apparentis, quæ per syllogismum topicum, & sophisticum generantur. Cùm enim Logica solùm habeat vsum in parte topica, & sophistica, vt ostendimus num. 38. aliundè autem cognitio, seu contemplatio syllogismi topici, & sophistici pertineat ad Logicam docentem: consequens est ad vtentem, solùm posse pertinere constructionem talium syllogismorum. Vnde finis Logicæ vtentis, vel erunt ipsi syllogismi, vel eorum effectus: qui in syllogismo topico est opinio obiecti probabilis, & in sophistico existimatio apparentis. At syllogismis ipsis non potest propriè conuenire ratio finis, neque conditiones eius: cùm ordinentur ad producendam opinionem, vel existimationem obiecti: ergò ipsa obiecti probabilis opinio, & existimatio apparentis sunt finis Logicæ vtentis, quod intendimus.

83. Tandem circa partitionem Logicæ nulla restat ex dictis difficultas. Licet enim antiqui aliis diuisionibus vtantur; nemo tamen negare potest illam esse optimam, quæ ex obiecto desumitur. Doctores ergò, qui asserunt obiectum adæquatum Logicæ esse modum sciendi, prout tantùm comprehendit definitionem, & argumentationem, rectè Logicam cum Boëtio diuidunt in rationem diuidendi, definiendi, & argumentandi. Quam diuisionem amplectuntur ex Arabibus Auicenna, & Alfarabius, laudatque B. Albert. tract. 1. in Porphyr. c. 3.

Nos autem qui latiùs patere diximus obiectum Logicæ, extendique ad alias intentiones Logicales, diuidemus Logicam iuxta earum diuisionem, quæ ex nullo alio capite aptiùs desumitur, quàm ex ipsis operibus intellectus ex quibus tales intentiones resultant. Quare cum D. Thom. 1. Periherm. lect. 1. & 1. Poster. lect. 1. quem sequuntur Caiet. Sot. Tol. & communiter Doctores, iuxta triplicem operationem intellectus, Logicam partiemur in tres partes generales. Quarum *prima* sibi vendicat explicandas intentiones, quæ primæ operationi dirigendæ deseruiunt: complectitúrque Porphyrij Isagogen, & prædicamenta Arist. In *secunda* erit sermo de secundis intentionibus; quibus dirigitur secunda operatio intellectus circa duos libros Periherm. Et tandem in *tertia*, quæ continet duos lib. Prior. duos Poster. octo Topicor. & duos Elench. agemus de secundis intentionibus tertiam operationem dirigentibus.

APPENDIX.

De methodo, seu modo procedendi.

84 QVanta sit vis methodo in omnibus disciplinis, ignorant proculdubio illi Dialectici, qui nec verbum vnum de ea faciunt; sed nouerunt optimè duo illa Philosophiæ lumina, Galen. & Arist. qui nullam partem Philosophiæ explicandam susceperunt: quin priùs methodum, qua illa faciliùs compareretur, tradiderint. *Ego semper* (ait Galen. in lib. Num ars tuendæ sanitatis ad Medicum spectet) *idem censeo: neque enim vnquam, vel tradidi, vel docui artem aliquam, cuius methodum priùs non didicerim, & in ea non me exercuerim.* Idque ad vnguem obseruauit Arist. in omnibus suis operibus. Videatur 2. Metaph. c. vlt. vbi eleganter disserit de methodo, seu modo procedendi in omnibus scientiis. Ex cuius doctrina D. Th. ibid. docet proprium esse Logicæ tradere communes modos procedendi in aliis scientiis.

Videamus ergò breuiter quid, & quotuplex sit methodus, & quæ earum sit præstantior, vbi præcepta aliqua annectemus pro meliori applicatione methodi ad singulas materias. Quod præstabimus non omninò disputando, sed percensendo: neque enim discussio exacta est valdè necessaria in hac materia. Pro qua tamen videri potest Carpentarius in disputat. de methodo aduersus Ramum: vbi doctè illum confutat, eo quòd asserat Aristot. in Philosophia, & Dialectica nullam seruasse methodum, illum propterea

appellans amethodicum. Quam ineptam opinionem confutat etiam Lemosius lib. 2. Paradox. Dialect. errore 10. Disputant etiam de methodo inter alios Mozon. lib. 1. compositionis Dialecticæ, Villap. quæst. vlt. Procœmiali. Interpretésque Galen. sed præcipuè Ioannes Argent. in commentariis in artem paruam, & latissimè Iacobus Zabarelis in 4. lib. quos conscripsit de methodo.

85. ¶ Variis nominibus solet appellari methodus. Veteres quidem ante Hippocratem appellabant *viam rectam*: aliquando etiam ab Aristot. dicitur *peritia*, vt primo de partibus animalium cap. 1. aliquando *modus sciendi*, vt loco sup. adducto ex 2. Metaph. aliquando *doctrina*, seu *disciplina*: nam vbi nos 1. Physic. cap. 1. habemus, *omnis cognitio, & disciplina*, & vbi 1. Ethic. cap. 5. habemus, *omnis ars, & doctrina*, in textu Græco, loco *doctrina, & disciplina*, habetur *methodus*. A Quintiliano etiam 1. lib. Institutionum appellatur, *breue compendium*: & tandem à Cicerone aliquando dicitur, *via*, & aliquando *doctrina*, vel *peritia*.

Methodum sub nomine peritiæ definit Arist. loco citato de partibus animalium. Ex quo loco, & aliis definitionibus, quæ sæpè affert Galenus, sic possumus methodum describere: *Methodus est via communis, & ordinata, qua breuiter, & cum ratione ad optatum finem peruenimus*. Vel breuius: *Methodus est modus ordinatus procedendi in veritatis indagine*. Vbi aduertendum est, ex Hippoc. in lib. de Hominis natura, duas esse vias indagandæ veritatis: alteram per sensum, & experientiam; vt qui scire desiderans, an ignis sit calidus, manum illi applicaret: alteram per rationem; vt si ad sciendum ignem esse calidum, vteretur ratione petita ex Philosophia; ex eo, quòd sit tenuis, rarus, &c. Prima non pertinet ad methodum, sed secunda. Nam cùm methodus versetur circa vniuersalia: sensui, & experientiæ inniti non potest. Et propter hoc in prima descriptione posuimus illam particulam, *cum ratione*, & in secunda, *modus ordinatus*: vtraque enim denotat viam illam, quæ reperitur in methodo, debere esse per rationem, & non per sensum.

86. ¶ Variè diuidunt methodus à DD. Nam Autor Rhetoricæ ad Herennium lib. 3. c. 9. sub nomine dispositionis, diuidit methodum in eam, quæ progreditur ex instituto artis; & in eam quæ se accommodat ad causam temporis. Prima vtitur, qui iuxta artis præcepta progreditur; vt si in oratione, priùs vteretur exordio: deinde narratione; tertiò diuisione; quartò confirmatione, quintò confutatione, & sextò epilogo: nam ita præscribit Rhetorica. Cæterùm si quis propter temporum angustias, aut propter aliam occasionem exorderetur, vel à confutatione, vel aliundè, prætermisso exordio aut narratione: ille vteretur secunda methodo, scilicet se accomodante ad casum temporis.

Rodulphus Agric. 3. de inuentione Dialect. c. 6. diuidit methodum in naturalem, arbitrariam, & artificiosam. Sub naturali comprehenduntur omnes methodi, quæ procedunt iuxta regulas ordinarias artis; siue procedant componendo, siue resoluendo: de quo infrà.

¶ Methodus arbitraria est illa, in qua, prætermissa methodo naturali, ad arbitrium, aliqua ratione compellente, alium ordinem sequimur. Quod nos ex parte obseruauimus sup. in institutionibus, agentes priùs de modo sciendi, quàm de terminis, & in his procœmialibus priùs inuestigantes differentiam Logicæ, quæ sumitur ex obiecto: quàm genus eius. Quod item obseruauit Porphyr. in prædicabilibus, agens priùs de specie, quàm de differentiis: & Aristot. in prædicamentis, disputans priùs de relatione; quàm de qualitate, vt ibi videbimus. ¶ Methodus artificiosa vocatur illa, in qua de industria peruertimus totum ordinem, ita vt posteriora priùs & priora posteriùs tradantur. Quæ methodus familiaris est Oratoribus, & Poëtis. Vnde Virg. lib. 1. Eneadum tradit nauigationem Eneæ in Carthaginem: & 2. libr. canit excidium Troianum: cùm tamen priùs Troia destructa fuerit; quàm quòd Eneas ad Carthaginis oras appulerit. Et quod amplius est, hac etiam methodo vtuntur aliquando Euangelistæ, interdum priùs referentes, quæ posteriùs facta sunt, vt patet Marc. 14. vers. & notant communiter DD. qui historiam Euagelicam texunt.

Cæterùm quamuis hæ diuisiones optimæ sint, tamen non multùm conferunt Philosophis: & ideò non sunt ita propriè Dialecticæ. Non enim scientiæ vtuntur omnibus his methodis. Nam methodus artificiosa nulli scientiæ deseruit. Methodo autem arbitraria, licet aliquoties in scientiis vtamur; frequentiùs tamen vtimur methodo naturali, & ideò de hac deinceps agemus.

87 Diuiditur ergò methodus naturalis in methodum compositionis, & resolutionis. Methodus compositionis est via, in qua progredimur à simplicioribus, & prioribus, ad magis composita, & posteriora: quod quatuor modis potest contingere. *Primò*, quando procedimus à simplicioribus ad magis composita, vt quando Grammaticus progreditur à literis, ad syllabas, à syllabis, ad dictiones, & ab his ad perfectas orationes. Quemadmodum, vt potè magis tyronibus accommodatum, ex parte etiam obseruauimus in summulis, agentes in lib. 1. de terminis, deinde de propositione: & vltimò de argumentatione. *Secundò*, quando progredimur à magis ad minùs vniuersalia, vt si disputaturi de animalibus, priùs ageremus de animali in communi, & posteà de homine, vel alio speciali animali. Quem modum obseruauit Aristot. in tota Philosophia, & in libris de partibus, & historia animalium. *Tertiò*, quando proceditur à causis ad effectus. Quemadmodum obseruaret, qui disputaturus de eclipsi lunæ, priùs ageret de interpositione terræ. *Quartò*, tandem, quando progreditur à mediis ad finem. Quem modum obseruat Architectus, iaciens priùs fundamentum, erigens deinde parietes, & tandem constituens tectum, ad quod sequitur secura, & commoda habitatio, quæ est finis.

At verò methodus resolutionis: cùm sit contraria methodo compositionis; erit contrario modo definienda, & diuidenda. Est ergò via, in qua progredimur à magis compositis, & posterioribus ad simpliciora, & priora. Quod consequenter aliis quatuor modis contingit. *Primò* à compositionibus ad simpliciora, vt in Grammatica ab oratione ad dictiones, &c. *Secundò* à minùs ad magis vniuersalia, vt ab homine ad animal. *Tertiò* ab effectu ad causam, vt ab eclipsi ad interpositionem terræ. *Quartò* à fine ad media, vt à sanitate, ad medicamenta.

88 ¶ Ex his duabus methodis, methodus resolutionis est accommodata ad artes inueniendas: nam ex notione finis artes sunt adinuentæ. Et ita Aristot. ex demonstratione, quæ est vltimum in Dialectica, inuenit totam artem. Quia enim ad demonstrationem necessariæ sunt propositiones; de illis egit in lib. Periherm. & quia ad propositiones necessarij sunt termini simplices; de illis egit in lib. Præd. Methodus autem compositionis, præcipuè duobus primis modis apta est ad disciplinas tradendas. Cùm enim ars imitetur naturam, teste Arist. 2. Physic. cap. 3. & hæc in suis operibus progrediatur, vel à simplicibus ad composita, vt patet in elementis, ex quibus procedit ad mixta, vel ab vniuersalioribus ad

minus

minùs vniuerſalia, vt patet in generatione hominis, in qua iuxta doctrinam eiuſdem Ariſt. 2. de gener. animalium cap. 34. priùs embrio eſt viuens; deinde animal, & poſteà homo: conſequens eſt, vt ars quælibet tradenda ſit methodo compoſitionis. Huius methodi vtrumque modum in hac Logica ſeruaturi ſumus: nam ab intentionibus rerum ſimplicium ad propoſitiones, & ab his ad argumentationem cum Ariſt. deueniemus, iuxta tres generales partes, quas promiſimus: & in vnaquaque earum ab vniuerſalioribus ad minùs vniuerſalia deſcendemus.

89. ¶ Tandem ad doctrinam de methodo ſingulis materiis rectè applicádam plura præcepta traduntur. Quæ magis neceſſaria videntur, ſunt; Primum: vt in omni re habente principia, cauſas vel elementa; ab illis diſputatio incipiat. Quod præcipit, & obſeruat Ariſtot. 1. Phyſ. nam acturus de corpore, prius diſputat de principiis eius, nempè materia & forma. ¶ Secundum eſt, vt quantum fieri poſſit, procedatur ab vniuerſalioribus ad minùs vniuerſalia, vt ſup. dicebamus. ¶ Tertium: vt procedatur etiam, quantum fieri poſſit, à notioribus nobis ad notiora naturæ, Sic præcipit & obſeruat Ariſtot. in Metaphyſica, vbi acturus de ſubſtantiis ſeparatis, priùs egit de materialibus. ¶ Diximus, *quãtùm fieri poſſit*: quia aliquando præcepta iſta poſſunt ſe mutuò impedire: & tunc obſeruandũ eſt ſequens præceptũ.

¶ Quartum, & maximè notandum præceptum eſt, vt in tradenda qualibet diſciplina habeatur ratio, tùm rerum, quæ tractantur, tum etiam auditorum, quibus proponuntur. Primum docuit Plato in Phedro, & Ariſt. 2. Ethic. cap. 3. Non enim res omnes eodem genere argumentorum ſunt pertractandæ; ſed res ſempiternas, & omnis mutationis expertes exactiſſimis demonſtrationibus, quantùm fieri poſſit, oportet diſcutere: at caducæ, & quæ ſtatim labuntur, ſatis erit ſi rationibus veroſimilibus, & probabilibus pertractentur: neque enim in omnibus rebus quærenda eſt eadem certitudo, & acribologia mathematica vt inquit Ariſt. 2. Metaphyſ. cap. vlt. De quo videri poteſt D. Th. ibidem lect. 5.

90 Quòd autem, etiam auditorum ſit habenda ratio in tradendis diſciplinis, præcipiunt Pythagorici, vt teſtatur epiſt. Lyſidis ad Hiparcum. Idque docent Plat. epiſt. 2. ad Dioniſ. & Porphyr. in lib Reſponſionum. Nam tyronibus alicuius artis non ſunt alta myſteria proponenda: prouectioribus autem proponi poterunt res ſublimes, & acutiſſimæ demonſtrationes. Huc ſpectat, quod Plat. in Timæo docuit res omnes eſſe animatas anima quadam ſe diffundente per illas: cùm tamen in aliis locis doceret ſola animalia eſſe animata. Non quòd ſummus Philoſophus ſibi contrarietur, vt notat optimè Galenus in libello de ſubſtantia facultatum: ſed quia diuerſos auditores inſtituebat. Nam coram rudibus, qui percipere non poſſunt eſſe alia animata præter animalia, docuit ſola animalia eſſe animata: at coram prouectioribus, quos in Timæo inſtituebat, aptique erant ad profunda quæque myſteria penetranda; docuit hoc recondidum myſterium: omnia ſcilicet eſſe animata.

Ex quo non parum reprehenditur abuſus quorumdam Dialecticorum noſtri temporis: Nihil enim ſe feciſſe putant, ſi in ipſo limine Dialecticæ ſubtiliores Metaphyſicæ quæſtiones non pertractant. Et quod peius eſt, ij, qui regulas rectè procedendi ſeuerè obſeruant, vt ignorantes ſpernuntur. Cedemus ergò nos aliquando abuſui, vt morem noſtri temporis ſequamur, interdum attingẽtes Metaphyſicas quęſtiones vel quia erunt ad noſtrum inſtitutum neceſſariæ: vel quia alio commodiori loco non poterunt pertractari. Id tamen raró fiet, & iis, vt propria non omittamus.

PRIMA PARS LOGICÆ DE SECVNDIS INTENTIONIBVS. QVIBVS DIRIGITVR PRIMA operatio intellectus.

TVNC prima operatio intellectus cenſetur directa quando res ſimplices apprehenduntur, ſicut ſunt in ſe. Quod magna ex parte fit, quando intellectus cognoſcit rationes genericas in quibus vnaquæque res cum aliis conuenit; & propriam differentiam, per quam ab eis diſtinguitur. Ad quod perfectè conſequendum oportet noſcere, tùm ipſas intentiones generis, & differentiæ: tùm etiam res ipſas, ſeu perfectiones reales, quæ ab illis denominantur. Si enim has ignores, conſequenter ignorabis, quæ earum pro genere; quæ verò pro differentia in definitione collocanda ſit. Quod vt commodiùs fieret, opus fuit res omnes, quæ in mundo ſunt, ad certa genera reuocare. Cùm enim ens incomplexum, quod eſt obiectum primæ operationis ſit confuſè diſperſum in vniuerſo; vt patet de albedine, quæ confuſione quadam cum figuris, cum quantitate, aut relatione mixta eſt; difficillimum foret circa quodcumque incomplexum, intellectus aciem figere; niſi rerum ordines diſtinguerentur, & ſic diuiſa, ad certa capita reuocarentur.

Hac de cauſa Ariſtoteles in libro Prædicamentorum omnia entia realia ad decem claſſes reduxit: vt ſic facilè poſſemus rerum omnium eſſentias inuenire. Quia tamen prædicamenta ſolùm pertinent ad inſtitutum Dialecticum, vt obiectum materiale, quod in ſe recipiunt intentiones generis, & ſpeciei, vt dictum eſt ideò oportuit ante librum Prædicamentorum de huiuſmodi intentionibus diſputare. Et inde emanauit communis Dialecticorum vſus, præmittens Porphyrij Iſagogem de quinque vniuerſalibus: quem ordinem nos etiam obſeruabimus. Sed priuſquam ad Porphyrij tractatum accedamus, ſit.

DISPVTATIO II.

De Ente rationis.

QVAMVIS nulla ſcientia inferior, habens pro obiecto aliquam determinatam ſpeciem entis, conſideret per ſe gradus genericos talis obiecti (non enim Philoſophia per ſe conſiderat gradum ſubſtantiæ, qui inuenitur in corpore: neque Arithmetica rationes entis, aut accidentis, quæ inueniuntur in numero; & ſic de aliis) tamen abſque aliquali talium graduum notitia à ſcientia ſuperiori mutuata, non poteſt ſcientia inferior commodè procedere. Hac de cauſa, quamuis Logicæ obiectum ſit quædam determinata ſpecies entis rationis, vt diſp. 1. num. 31. explicuimus: & per conſequens ad Logicam per ſe non pertineat de ente rationis in communi diſputare: quia tamen abſque aliquali eius notitia non poterit perfectam ſui obiecti cognitionem comparare: meritò hanc diſputationem inſtituimus, eam à Metaphyſica mutuantes, ad quam pertinet conſideratio entis rationis in communi.

QVÆSTIO I.

An detur Ens rationis.

QVid nomine entia rationis ſignificetur, diſput. 1. n. 11. explicuimus. Pro maiori tamen eius notitia, & maiori intelligentia ſciendum eſt, ex D. Thom. opuſc. 48. tract. 1. c. 1. quod ens in anima, ſeu rationis dicitur multipliciter. *Primò* effectiue: *vt arca (inquit) eſt in mente artificis, antequam fiat*: & generaliter omnes effectus intellectus, ſiue naturales, ſicut artificiales appellantur hoc modo entia rationis. *Secundò*, ſubiectiuè: ſicut ſcientia aut quilibet habitus, vel actus, aut etiam ſpecies intelligibiles: quæ omnia ſunt in intellectu tanquam in ſubiecto. *Tertiò* tandem, & obiectiuè, per modum ſcilicet obiecti cogniti, ſicut ſunt res omnes, quæ intellectui præſentantur. Quæ adhuc ſunt in duplici differentia Nam vel tales res habent eſſe extra intellectum: & hæc ſunt entia realia; vel nullum aliud eſſe habent, quam obiici ipſi intellectui, vt intellectus cognitione ceſſante ſtatim euaneſcant; & hæc propriè appellantur entia rationis. De quibus inquirit difficultas, an ſint admittenda, necne?

4\. Partem negatiuam defendunt Balles q. 1. Philoſophiæ, & Bern. quidam Mirand. (non Picus Mirandul. vt citat Mercia nominum ſimilitudine deceptus) Miron, & alij quos refert Araux. lib. 4. Metaphyſicæ qu. 1. art. 2. Quam reputant probabilem plures moderni.

Probatur 1. quia ens rationis nullas habet cauſas ſui: ergo ipſum non eſt poſſibile, ſeu factibile. Conſequentia patet: quia repugnat aliquod creatum habere eſſe, & non ab aliqua cauſa efficienti, remouentur etiam aliæ cauſæ, ſi quidem efficiens eſt, quæ reſpiciens finem educit formam ex materia: ſed nulla datur cauſa efficiens entis rationis; quandoquidem intellectus à quo ſolo poterat procedere cauſat media efficientia, ſeu actione reali, quæ neceſſariò terminatur ad effectum realem: ergo ens rationis nullas habet cauſas.

Secundò quia ens rationis, antequàm cognoſcatur, nullo modo eſt vt ſupponimus: ergò non eſt cognoſcibile: ergò neque ens. Patet hæc vltima conſequentia: quia eo modo, quo aliquid eſt ens, eſt cognoſcibile: ſed id quod appellatur ens rationis, ante cognitionem eſt omninò nihil: ergò eſt incognoſcibile & per conſequens non poteſt terminare cognitionem quomodo enim cognoſceretur, quod antequam cognoſcatur non erat cognoſcibile?

Confirmatur, & explicatur hæc ratio: quia id quod in actu ſecundo intelligitur, debet præſupponi intelligibile in actu primo: ſed ens rationis, antequam actu cognoſcatur, non præſupponitur cognoſcibile, vt probatum eſt, ergò nullum poteſt habere eſſe per ipſam cognitionem. Probatur maior: quia obiectum non fit intelligibile per ipſam cognitionem intellectus poſſibilis, ſed per actionem intellectus agentis, quæ illi præſupponitur: ergò quidquid in actu ſecundo cognoſcitur, ſiue cognoſcatur vt obiectum primarium, ſiue obiectum ſecundarium, proportionabiliter præſupponitur factum cognoſcibile ab intellectu agente.

Tertiò tandem quia ſi daretur ens rationis, conſequenter concedendum eſſet poſſe dari genus abſque ſpeciebus; eſſentiam abſque paſſionibus; & paſſiones abſque eſſentia: quæ omnia videntur abſurda. Probatur ſequela: quia ſi daretur ens rationis, totum ſolum eſſet cognoſci: ſed poſſet cognoſci gradus genericus entis rationis v. g. gradus vniuerſalitatis; qui inuenitur in quinque prædicabilibus, abſque eo quod actu cognoſcantur propriæ rationes vniuſcuiuſque: ſimiliter poſſet cognoſci vniuerſale, abſque prædicabilitate, quæ eſt paſſio eius; & prædicabilitas, abſque vniuerſali: ergò actu daretur genus abſque ſpeciebus, eſſentia abſque paſſionibus; & paſſio, abſque eſſentia.

5 Nihilominus dicendum eſt neceſſariò concedenda eſſe entia rationis. Hæc concluſio eſt communis conſenſu Peripateticorum. Quam docuit Ariſt. 4 metaph. textu. 1 2. & 14. & lib. 6. textu 8. D. Thomas locis ſup. diſ. 1. n. 17. adductis, tum etiam in 1. diſt. 26. q. 2. art. 1. & 1. par qu. 28. art. 1. vbi Caietanus, & communiter expoſitores.

Probatur primò, ſumpta ratione in contrarium, ac ſumebat oppoſita ſententia: quia ens rationis eſt per ſe & directè ſcibile: ergò etiam eſt intelligibile &: per conſequens poſſibile. Conſequentiæ patent: quia ſcibilitas eſt quædam ſpecialis, & perfecta intelligibilitas. Antecedens verò latè oſtenſum eſt loco citato, vbi probauimus obiectum formæ Logicæ eſſe ens rationis

Secundò probatur experientia: quia priuationes, & negationes cognoſcimus: ſed non vt in ſe ſunt: quia ſic ſunt nihil: ergo cognoſcuntur, ac ſi eſſent aliquid: ergò tunc, quæ nullum eſſe habent à parte rei, habent eſſe obiectiuè in intellectu; quod eſt ens rationis à nobis intentum.

Tertiò: quia hæc propoſitio eſt vera, *animal eſt genus*, ergò de animali enuntiatur aliquid, quod illi conuenit. Sed non enuntiatur aliquod prædicatum, aut eſſe reale, vt patet: ergò enunciatur aliquod prædicatum, aut eſſe illi per rationem conueniens.

Confirmatur: quia quando diſtinguimus, quæ à parte rei ſunt idem, quando iungimus, quæ à parte rei ſunt diſtincta; & quando comparamus ea, inter quæ nullus eſt ordo realis (quod in rebus tranſcendendia ſæpè neceſſarium, ſæpiùs autem vtiliſſimum eſſe experientia ipſa teſtatur) cognoſcimus illa ac ſi verè eſſent diſtincta vel haberent veram vnionem, aut relationem: ergò cognoſcimus, quod non eſt, ac ſi eſſet: & per conſequens tunc eſt in intellectu aliquod eſſe

obie

obiectiuè, quod non est rebus. Hoc autem vocamus entia rationis: ergo possibilia sunt & de facto dantur entia rationis.

6 Ad argumenta respondetur. Ad primum negatur antecedens. Ad eius probationem Suarez disp. 54. Metaph. sect. 2. concedit quidem ens rationis, eo modo quo est ens, habere causam efficientem sui id tamen de aliis causis, & maximè de finali renuit concedere.

¶ Immeritò tamen Nun est enim cur in entibus rationis causæ efficienti non correspondeat sua finalis, iuxta generalem doctrinam de connexione harum causarum. Maximè cum intellectus sæpè formet entia rationis; vt rectè, & sine errore cognoscat: ad quem finem ex natura sua ordinantur intentiones logicales: ergò non solùm cognitio ipsa intellectus, qua formatur ens rationis, habet causam finalem, vt inquit Suarez, sed ipsi etiam enti rationis correspondet causa finalis sibi proportionata.

De materiali etiam constat: nam vt quæst sequenti videbimus, ens rationis non est pura denominatio extrinseca, sed ad modum formæ quasi intrinsecè subiecta denominat: vndè res ipsæ denominatæ habent rationem causæ materialis respectu illius. Ipsúmque consequenter erit quasi causa formalis illarum, & sic non indigebit alia causa formali.

Quare solùm restat respondere ad id, quod de causa efficienti adducitur in argumento. Concedimus ergò ens rationis non habere causam efficientem propriè dictam; quæ scilicet verè, & realiter influat in effectum. Sicut enim ens rationis non habet esse verum, & reale; ita etiam non potest esse effectus causæ verè, & realiter influentia. Et ideò non fit per propriam actionem realem, aut etiam per veram, & realem emanationem. Sed sicut est ens secundùm quid, & quasi vmbra & similitudo entis realis: ita etiam secundum quid dicitur fieri, aut esse effectum, per similitudinem ad ens reale, quatenus ex operatione intellectus res aliter, ac sunt in se, concipientis, intelligitur in illis resultare quoddam esse fictum, quod tantùm habet esse obiectiuè in intellectu.

Quomodo autem hoc fieri possit, explicat benè noster Didac à Iesu disp. 3. q. 1. distinguens in intellectu duplicem quasi efficientiam: aliam, qua dicitur facere effectum, & aliam qua dicitur facere obiectum. Sit exemplum in verbo mentis: quod quando intellectus primo format per actum directum, dicitur facere effectum quia tunc verè & realiter producit illud. Quando verò per cognitionem reflexam cognoscit idem verbum, dicitur facere illud ad obiectum: quia tunc facit, vt id quod erat effectus intellectus, obiiciatur cognitioni eius, quod est obiectum. Efficientia ergo, qua intellectus dicitur facere effectum, exigit actionem aut emanationem realem; quia per illam communicatur effectui verum esse reale. Efficientia verò, qua intellectus dicitur facere obiectum, prout sic non terminatur ex natura sua ad communicandum aliquod esse reale: & ideò non exigit similem actionem, aut emanationem: sed est pura denominatio extrinseca, quando res cognoscuntur secundum esse, quod habent à parte rei: quando verò intellectus cognoscit eas aliter, ac sunt in se, facit quidem illas obiectum: non præcisè denominando cognitas: sed communicando illis quoddam esse fictum, ratione cuius terminent cognitionem, vt magis constabit quæst. sequenti.

7 Ad 2. respon concedendo antecedens. Inde tamen non sequitur ens rationis, antequam cognoscatur absolutè non esse cognoscibile: sed quod non sit prius cognoscibile, quam cognoscatur Hoc autem ideò est, quia actu cognosci est de essentia entis rationis. Quandò verò actus de essentia entis; potentia ad illum actum non antecedit in illo ente: vt patet in Deo, in quo quia actu existere aut intelligere est de essentia eius: non antecedit istos actus possibilitas existendi aut potestas intelligendi.

Ad confirmationem respondet benè noster Didacus vbi suprà, distinguendo duplex intelligibile. Aliud, respectu cuius intellectus cognoscitiuus comparatur vt passiuum; vnde etiam possibilis denominatur: & hoc est, quod fit proximè intelligibile ab intellectu agente, supponitúrque actioni intellectus possibilis. Aliud verò est intelligibile, respectu cuius ipse intellectus possibilis potiùs comparatur vt agens: & hoc non potest supponi illius actioni, vt patet, si quidem producitur per illam. Et huiusmodi est ens rationis. Quod consequenter, non tam ratione sui, quàm ratione obiectorum realium, supponit operationem intellectus agentis Sed de hoc redibit sermò infrà quæst. 3.

Ad tertium respondetur concedendo sequelam, in qua nullum est inconueniens: quia sicut in entibus realibus prædicata superiora possunt optimè cognosci absque inferioribus; & essentia absque passione; & è contrà: ita in his entibus vnum potest esse absque alio, quia in eis idem est esse, & cognosci; vt potè quæ recipiunt esse per ipsam cognitionem. Ratio autem vniusque est: quia inferiora, non sunt de essentia superiorum neque essentia est de essentia passionis vel è contra & ideò in entibus realibus superius potest intelligi absque inferiori, &c. Et in entibus rationis vnum potest absque alio esse. Quia tamen superius est de essentia inferioris ideò repugnat, quòd in entibus realibus inferius intelligatur absque superiori; & quòd entibus rationis fit absque illo. Ex quo tandem fit, quod licet genus possit esse absque specie; non tamen species absque genere.

QVÆSTIO II.

An in sola denominatione extrinseca, vel in aliquo esse ficto consistat essentia. Entis rationis.

8. EX dictis quæstione præcedenti manet etiam aliqualiter explicata essentia entis rationis; sed constabit pleniùs ex hic dicendis. Vbi pro tituli intelligentia sciendum est denominationem esse duplicem: aliam intrinsecam; & aliam extrinsecam. Intrinseca est, quæ sumitur à forma existente in ipsa re denominata; extrinseca verò est, quæ sumitur à forma existente in alio subiecto: vt albedo, intrinsecè denominat parietem album: quia existit in illo, sed visio extrinsecè denominat eundem parietem visum: quia non existit in illo, sed in vidente. Quo fit vt eadem forma denominet intrinsecè subiectum, in quo est, extrinsecè verò terminum, quem respicit vnde in subiecto ponit aliquod esse reale (si forma sit realis) in termino verò nihil reale ponit, quamuis denominet illum realiter tale, vt posteà dicemus.

Plura alia circa essentiam denominationis, & denominatiuorum dicenda sunt à nobis in ante prædicamentis. Nunc solùm est addendum, quod quamuis *Denominatio denominari, denominatiuum*, & alia huiusmodi, propriè, & formaliter loquendo, non pertineant ad ordinem rerum, sed potiùs ad ordinem nominum; siquidem res, non vt res sunt, sed vt nominibus significantur, dicuntur denominari, vt denominatiuæ, vt patet ex definitione denominatiuorum ab Aristot. tradita loco citato: ac proinde, denominatio ipsa sic pro formali sumpta sit ens rationis, si

 quidem

quidem est ipsa significatio, vel derivatio nominis: quisnam inquam hæc ita sint in præsenti tamen non loquimur de denominatione in hoc formali sensu: sed materialiter, & vt continetur in ordine rerum; secundùm quod forma tribuendo suum effectum formalem subiecto, vel respiciendo terminum; dicitur intrinsecè, vel extrinsecè denominare illa. In quo sensu, quando forma denominans est realis, verè dicimus denominationem, tàm intrinsecam, quàm extrinsecam, dari à parte rei: paries enim à parte rei dicitur albus ab albedine sibi inexistente, & à parte rei dicitur visus, à visione inexistente in animali. Loquendo ergò in hoc sensu inquirit quæstio: an essentia entis rationis consistat in aliqua denominatione extrinseca ab intellectu, vel aliunde prouenienti; an potius sit aliquod esse fictum, resultans in obiecto ex ipsa cognitione, illúdque ad modum formæ intrinsecæ denominans.

9 Prima sententia, cuius meminit Rub. in tractatu de ente rationis quæstione 2. asserit quamlibet denominationem extrinsecam, à quacunque forma prouenientem, esse ens rationis. Iuxta quam sententiam, non solùm denominatio, qua res denominatur cognita; sed etiam ea qua denominatur volita, visa, &c. imò qua res insensibilis, vt columna, dicitur dextra, vel sinistra & similes, sunt entia rationis.

Probatur primò hæc sententia, quia Deus ex tempore denominatur creator; non à relatione reali in ipso existente: implicat enim aliquid reale ex tempore Deo aduenire, ergò à relatione rationis. Sed sola denominatione extrinseca dicitur creator: ergò relatio rationis est denominatio extrinseca. Prima consequentia patet: quia creator est terminus relatiuus dicens ordinem ad creaturam: ergò constituitur per aliquam relationem, realem vel rationis.

Secundò, quia denominatio est opus rationis: ergò non datur ante operationem intellectus. Sed denominationes extrinsecæ nihil ponunt in rebus denominatis, præter ipsam denominationem, quam efficit intellectus: ergò sunt entia rationis.

Secunda sententia docet non omnes denominationes intrinsecas esse entia rationis, sed eas tantùm, quas res recipiunt ab actu intellectus. Iuxta quam sententiam ens rationis est illud esse cognitum, quod habent res ea eo, quòd à solo intellectu cognoscantur. Ita videtur sentire Durand. in primo d. 19. q. 5. num. 7. Sot. q. 2. vniuersalium, Oña, & alij plures. Quorum aliqui adhuc magis limitant essentiam entis rationis, asserentes non quamlibet denominationem extrinsecam cogniti sed illam tantùm quæ conuenit rebus ex eo quòd aliter, ac sunt in se concipiantur esse ens rationis.

Fundamentum huius sententiæ est: quia ens rationis est illud, cuius totum esse est obiici intellectui: sed hoc nihil aliud est, quàm denominatio extrinseca cogniti aliter, ac est in se: ergo in hac consistit essentia entis rationis. Probatur minor: quia actu obuci intellectui nihil aliud est, quàm terminare actionem intellectus, seu quòd cognitio versetur circa illud, quod est esse cognitum: ergo quando aliquid ita obiicitur, seu cognoscitur, vt nihil aliud habeat præter obiici, seu cognosci, totum suum esse erit terminare actionem intellectus, seu esse cognitum. Sed quando intellectus cognoscendo rem aliter, ac est in se attingit quodammodo ipsum nihil; tunc res cognita prout sic, nihil aliud habet, præter ipsum obiici: seu cognosci: ergo in tali esse cognito consistit essentia entis rationis.

10 Dicendum est tamen, quòd essentia entis rationis non consistit in aliqua denominatione extrinseca, etiam ab intellectu proueniente: sed est quoddam esse fictum, seu diminutum, resultans in rebus, dum sunt in intellectu, ipsasque ad modum formæ intrinsecæ denominans. V. g. quando intellectus naturam humanam à singularibus abstractam comparat, seu cognoscit in ordine ad illas; resultat in tali natura habitudo quædam, seu relatio ad ipsa singularia: quæ cum non conueniat naturæ humanæ, secundùm quod est à parte rei, sed prout ab intellectu concipitur: praecipuè est ens rationis.

Ita sentiunt communiter Doctores. Sumitúrque ex Arist. 6. Metaph. text. 8. vbi ens in anima, seu rationis appellat ens diminutum, vt testatur D. Th. in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 4 quæstiunc. 2. Qui etiam planè docuit hanc conclusionem 1. part. quæst. 16. art. 3. ad 2. & opusculo 55 cap. 1. vbi inquit, *Tunc efficitur ens rationis quando intellectus nititur apprehendere, quod non est, & ideo fingit illud, ac si ens esset.* Id etiam colligitur ex primo d. 2. q. 1. art. 3. vbi ait: *Aliquando hoc quod significat nomen est aliquid, quod consequitur ex modo intelligendi rem, quæ est extra animam; Et huiusmodi sunt intentiones quas intellectus noster adinuenit, &c.* Qui modus loquendi frequens est in D. Thom. Videatur Sanchez lib. 2. Logicæ quæst. 2. conclus. 7. vbi ait: *Quod est subuertere totam Logicam, asserere ipsos actus intellectus extrinsecè denominantes esse secundas intentiones, & entia rationis.*

11 Probatur conclusio quoad primam partem: quia ens rationis id vocamus quod nullum aliud esse habet, nisi esse obiectiuè in intellectu, sed ante operationem intellectus dantur denominationes extrinsecæ (loquendo de denominatione materialiter, & vt continetur intra ordinem rerum iuxta dicta num. 8) ergo ens rationis non potest consistere in aliqua denominatione extrinseca. Probatur minor: quia Deus dicitur creator, & paries quando videtur ab aliquo animali, dicitur visus, non solum ante operationem intellectus; sed etiam si nullus esset possibilis intellectus in rerum natura: ergo totum esse harum denominationum non est esse obiectiuè in intellectu.

Confirmatur: quia non solùm istæ denominationes; sed etiam eæ, quibus res denominantur cognitæ aliter, ac sunt in se, verè sunt denominationes reales; de quibus verissimè dicitur dari à parte rei: sed hoc manifestè pugnat cum essentia entis rationis: ergò non potest in huiusmodi denominationibus consistere. Minor est manifesta: nam ens rationis condistinguitur contra ens reale, per esse, vel non esse à parte rei: & ideò communiter Doctores reputant absurdum absolutè concedere, entia rationis dari à parte rei. Maior etiam, præterquam quod est D. Th. 1. p. q. 13. a. 5. facilè suadetur: nam Deum esse creatorem, parietem visum, ad rem intellectam etiam aliter ac in se, (loquendo de denominatione materialiter in sensu explicato) nihil aliud est, quàm creaturas referri ad Deum, visionem terminari ad parietem, & intellectionem ad rem tali modo intellectam, quæ omnia constat esse à parte rei.

Dices: ergò denominatio extrinseca ponit aliquid reale in re denominata. Nam idem videtur esse, asserere quòd paries est realiter visus: & quòd esse visum est aliquid reale in pariete,

¶ Respondetur negando consequentiam. Dictæ enim propositiones sunt valdè diuersæ: & prima est verissima; secunda autem omninò falsa. Cuius ratio est: quia per primam solùm significatur parietem esse materiam, circa quam operatur potentia, seu esse obiectum eius quod à parte rei verum est. Secunda autem propositio significat parietem esse materiam in qua, seu subiectum alicuius esse realis in illo exactione

potentiæ

potentiæ resultantis: quod falsum est. Ex quo patet, quòd reuera prius est rem esse extrinsecè denominatam, vt esse visum parietem, & Deum esse creatorem; quam quod in re sic denominata intelligamus relationem aliquam rationis. Vnde Deus formaliter loquendo non denominatur creator à relatione rationis, quam in ipso concipimus respectu creaturarum, hæc enim posterior est, sed à reali relatione creaturarum ad ipsum. Et idem proportionabiliter est in aliis denominationibus extrinsecis etiam in ea, qua res denominatur cognita aliter quàm est in se. Quando enim animal cognoscitur in ordine ad inferiora; quamuis ex tali cognitione resultet relatio rationis, à qua constituitur in ratione generis: tamen formaliter loquendo animal non denominatur sic cognitum ab illa relatione: sed à reali cognitione, qua intellectus cognouit illud cum tali ordine.

12 Per quod facilè probatur secunda pars conclusionis. Tùm quia semel admisso, quòd ens rationis non consistat in aliqua denominatione extrinseca; necessariò asserendum est esse aliquod esse fictum resultans in rebus ex operatione intellectus. Tùm & maximè quia omnes relationes rationis, & præcipuè secundæ intentiones logicales nullo modo intelligi, aut explicari possunt si præter istas denominationes extrinsecas, quibus res dicuntur cognitæ, non admittimus istud esse fictum resultans in ipsis rebus, easque quasi intrinsecè denominans: sed eadem ratio est de his entibus rationis, ac de aliis omnibus: ergo asserendum est omnia consistere in isto esse ficto. Minor, & consequentia constant: nullus enim quantùm ad hoc distinguit inter secundas intentiones, & alia entia rationis. Maior autem probatur quia illa esse cognita, seu illæ denominationes extrinsecæ, etiam eæ, quibus res dicuntur cognitæ in ordine ad illud, præcisè inquantùm sunt denominationes extrinsecæ, solum dicunt ordinem ad formam realem, à qua sumuntur: ergò præcisè prout sic, non ordinant rem cognitam ad suum correlatiuum. Sed de essentiis secundarum intentionum, & cuiuscumque relationis rationis est referre rem cognitam ad suum correlatiuum, vt infrà constabit: ergò non possunt essentialiter consistere in denominationibus extrinsecis.

13 ¶ Ex quibus potest facilè describi ens rationis (propriè enim sub his terminis definiri non potest: quia cùm sit terminis complexus constans genere, & differentia, potiùs est definitio quàm definitum) *Ens rationis est, quod solùm habet esse obiectiuè in intellectu,* vt definit Auer. 6. Metaph. Comment. 5. vel, vt sumitur ex D. Thom. 1. p. quæst. 16. art. 3. ad 2. *Ens rationis est quod cùm non sit in rerum natura; accipitur vt ens in ratione.* Ex quo patet, quod si denominatio extrinseca: quam supra explicuimus, apprehendatur ab intellectu, vt quid existens in ipsa re denominata, verè efficitur ens rationis. Nam cum in re sic denominata illud esse reale ponat formale denominans: quodq; esse ibi apprehenditur, fingitur ab intellectu, & ex consequenti est ens rationis.

Dices, etiam denominatio extrinseca, qua res denominatur cognita, nullum esse habet nisi esse obiectiuè in intellectu: ergò illi conuenit definitio entis rationis. Probatur antecedens, quia repugnat illud esse cognitum esse extra intellectum, & ibi non esse subiectiuè, aut effectiuè, vt patet, ergò tantùm est obiectiuè. ¶ Respondetur cum Suar. d. 54 Metaph. sect. 2. num. 13. illud esse cognitum, quod est denominatio extrinseca, potiùs esse formaliter, & subiectiuè in intellectu, quàm obiectiuè. Est enim, vt vidimus, actus intellectus extrinsecè positus in obiecto. Vnde per ipsum actum, quo res aliqua denominatur cognita, non cognoscitur istud esse cognitum, & per consequens nondum est obiectiuè; vsque dum per alium actum cognoscatur, & tunc fiet ens rationis. Ex quo vlterius sequitur, quòd licet aliqua entia rationis fiant per actum directum intellectus, vt posteà dicemus; ista tamen quæ habent pro materia denominationes extrinsecas cogniti, semper fiunt per actum quasi reflexum, vt ex dictis patet.

14 Ad argumenta respondetur, ad primum patet ex dictis num. 11. Deus enim formaliter loquendo non denominatur creator à relatione rationis quæ in illo fingitur respectu creaturarum, sed à relatione reali creaturarum ad ipsum; siquidem ante omnem considerationem nostram verè Deus denominatur creator. Vnde nomen *creator*, non significat pro formali aliquam relationem secundùm esse; sed ipsam substantiam, seu actionem diuinam, secundùm quod terminat relationem creaturarum, seu vt extrinsecè denominatur ab illa. Quod quidem antecedit omnem relationem rationis: atque ita huiusmodi denominationes fundamentaliter tantù sunt entia rationis.

Ad secundum constat ex dictis supra num. 8. Si enim denominatio sumatur formaliter, vt pertinet ad ordinem nominum, verum est esse ens rationis. Sed hoc non est peculiare in denominatione extrinseca: sed conuenit etiam intrinsecæ, vt ibidem diximus. Si verò denominatio sumatur materialiter, & vt pertinet ad ordinem rerum: sic denominatio extrinseca verè datur à parte rei, & sic fundamentaliter tantùm est ens rationis.

Ad tertium respondetur, quòd quando dicitur totum esse entis rationis consistere in obiici intellectui: non est sensus, quòd ipsum pati, seu attingi rem ab intellectu (in quo consistit denominatio extrinseca) sit essentialiter ens rationis: tale enim obiici, seu attingi verè datur à parte rei, sed sensus ille est causalis; quod scilicet obiici, seu attingi est causa seu occasio essendi entis rationis: quatenus ex eo, quòd res attingatur ab intellectu aliter, ac est in se, resultat in illa quoddam esse fictum, quod quodammodo habet rationem obiecti, & termini. In quo esse ficto, & non in illa passiua attingentia sita est essentia entis rationis. Ad quod explicandum non diximus in definitione quod totum esse entis rationis est obiici; sed esse obiectiuè in intellectu: sic enim melius significatur ens rationis habere rationem obiecti, & termini respectu intellectionis.

QVÆSTIO III.

Per quam potentiam, & quo eius actu fiat ens rationis.

15 Titulus quæstionis non procedit de causa propriè dicta, quæ verè & realiter influat in effectum: hanc enim non posse habere ens rationis explicuimus supra nu. 6 Quare solùm inquirimus à qua potentia, & per quem actum fiat, seu resultet ens rationis eo modo quo fieri, aut resultare potest.

Auctores, qui quæstione præcedenti asseruerunt quamlibet denominationem extrinsecam esse ens rationis, consequenter asserunt à qualibet potentia, & per quemlibet actum illud fieri. Imò non solùm à potentiis vitalibus, sed insuper asserunt à situ, actione, &c. fieri ens rationis. Cuius sententiæ eadem sunt fundamenta, quæ ibidem adduximus & soluimus.

Alij plures, qui nobiscum sentiunt de natura entis rationis, tenent non solùm intellectum, sed volunta-

tem

tem, etiam & imaginatiuam illud efficere; de quorum numero est Scotus, in 1. dist. 45. quæst. vnica. Alij ad extendunt ad alios sensus internos: alijque diuersimodè sentiunt. Nam cum ens rationis habeat esse quoddam fictum, facilè Doctores pro suo quisque ingenio diuersimodè fingunt. Quorum sententiæ probari possunt his argumentis.

16 Primo ratione Scoti quia illa potentia, quæ ordinat vnum ad aliud, ad quod à parte rei non ordinatur, causat in illo relationem rationis: sed sæpè voluntas ordinat medium ad finem, ad quem à parte rei non ordinatur, vt cum peruersè ordinat Deum ad creaturam: ergo tunc causat in illo relationem rationis. Maior patet quia relatio ficta, vbi non erat, non est ens reale, neque purum nihil: ergo est ens rationis. Minor verò probatur: quia amare vnum propter aliud est ordinare vnum ad aliud.

Secundò: quia sicut intellectus terminatur aliquando ad verum apparens scilicet priuationem, & negationem; sic voluntas sæpè terminatur ad bonum apparens nempe peccatum: sed intellectus ex eo quòd versetur circa id, quod non habet veram entitatem, facit ens rationis: ergo pari ratione illud efficiet voluntas; siquidem versatur aliquando circa id, quod non habet veram bonitatem.

Tertiò de sensibus ibi probatur: quia sensus verè operatur circa sensibilia in communi: sed illa pro vt sic non sunt à parte rei ergo tantum habent esse obiectiuè in sensibus, & ex consequenti sensus poterit facere ens rationis. Minor, & consequentia patent. Maior autem probatur: quia sensus non specificatur ab hoc aut illo sensibili inadæquato, & particulari; sed à sensibili adæquato quod est sensibile in communi, & vniuersale.

Quartò saltem de imaginatiua, seu phantasia hominis id efficaciter probatur: quia illa potens est duabus rebus tertiam componere, vt patet in somnijs; & quando ex auro & monte format montem aureum: sed tunc cognoscit illum ac si verè esset: ergo facit ens rationis. Minor, & consequentia constant. Maior verò est D. Thom. 1. p. q. 12. art. 9. ad 2. cuius verba postea adducemus.

STATVITVR VERA SENTENTIA, & legitimæ eius rationes indagantur.

§. II

17 PRima conclusio. Solus intellectus potest efficere ens rationis. Sic docent communiter Doctores. Summuntque ex Arist. 6. Metaph. text. 8. qui vt rectè notat Caiet. 1. p. q. 28. art. 1. sufficienter se determinasse putauit de ente rationis, quod ibi appellat ens in anima determinando de ente vero: nulla alia ratione, nisi quia omne ens rationis pertinet, & fit ab intellectu. Idem etiam sumitur ex diuo Thoma, qui sæpe diuidens adæquatè ens in reale, & rationis, istud appellat conceptionem, quam facit anima, seu intellectus, vt patet 1. part. quæst. 3. art. 4. ad 2. primo d. 19. quæst. 5. art. 1. & alibi sæpè.

18. Hæc conclusio probari solet impugnando alias sententias. Quia tamen similes rationes non sunt ita efficaces ideò radix istius veritatis altiùs inquirenda nobis est.

Pro quo nota primò intellectum, cum sit potentia cognoscitiua spiritualis, non esse organo affixum. Ex quo fit posse supra se ipsum reflectere, vt rectè notat D. Th. opusc. 48. tract. 1. c. 1. Quod non solùm verum est de propria reflectione, quando scilicet alio actu distincto reflectitur supra suos actus; sed in quolibet etiam actu directo intellectus inuenitur quasi quidam modus reflectionis, quatenus quodammodo aduertit ad suum actum, aut effectum illius. Non secus ac in quolibet actu directo voluntatis concedunt Theologi cum D. Th. 1. 2. q. 16. art. 4. ad 3. proportionalem modum reflexionis, inquantum voluntas eligens verbi gratia medium quodammodo consentit se eligere: & vtitur se ad eligendum & èconttà.

Ex hac autem quasi reflexione, quæ inuenitur in actibus intellectus, fit vt per eundem actum, per quem intellectus producit ens rationis, cognoscat illud. quia tunc cognoscendo obiectum, aduertit etiam ad effectum talis cognitionis. Hic autem modus reflectionis omnino repugnat sensibus. Cuius differentiæ ratio à priori sumitur ex latitudine obiecti intellectus, scilicet entis: sub quo continentur, non solùm alia quæ intellectus cognoscit, sed ipse etiam intellectus, & actus eius, & ideò in omnibus suis actibus, cognoscendo rationem entis; quodammodò cognoscit eosdem actus, aut effectus illius. At verò obiectum cuiuscumque sensus est aliquod particulare ens sub quo non continetur, neque sensus ipse neque actus aut effectus eius: vt patet in visu, sub cuius obiecto, scilicet colore, neque ipse, neque actus eius continentur & ideo quando videt colorem, nullo modo potest dici videre, aut aduertere ad seipsum, aut ad suum actum.

19 Secundò nota dupliciter explicari posse, quomodò intellectus cognoscat ens rationis. Primò, si dicamus intellectum ex specie impressa, & expressa, entis realis elicere aliam tertiam speciem impressam repræsentatiuam entis rationis: à qua immediatè procedat cognitio illius. Iuxta quam sententiam dabitur quidem propria species impressa entis rationis: quamuis semper repræsentet illud cum habitudine ad ens reale, & cum dependentia ab specie impressa, & expressa eius, à quibus fuit extracta. Et hic modus dicendi habet non paruum fundamentum in D. Th. loco citato ex quæst. 12. primæ partis vbi ait, quòd: *Aliquæ potentiæ cognoscitiuæ sunt, quæ ex speciebus primo conceptis alias formare possunt, sicut imaginatio ex præconceptis speciebus montis, & auri format speciem montis aurei, & intellectus ex præconceptis speciebus generis, & differentiæ, format rationem speciei, &c.* Per quem modum explicat, quomodò Paulus postquam desiit videre essentiam diuinam, potuit recordari arcanorum, quæ viderat.

Secundò potest id explicari, si dicamus per ipsam speciem expressam entis realis simul cum expressa absque alia inde educta cognosci ens rationis: quia eadem species impressa, quæ primariò repræsentat intellectui ens reale potest secundariò repræsentare illi ens rationis. Iuxta quam sententiam non datur propria species entis rationis: sed cognitio eius immediatè procedit ab ipsa specie impressa entis realis. Qui etiam modus dicendi habet fundamentum in D. Th. Nam pluribus locis quæ refert Masius sect. 3. de vniuersalibus, q. 5. affirmat Deum cognosci per species creaturarum; priuationes per species formarum; potentiam per species actus, &c. atque ita vtramque sententiam esse probabilem, & conformem doctrinæ D. Thom. probat Sanchez libro 1. Logicæ quæst. 19. conclus. 6.

20. Hinc iam facilè intelligitur, & probatur conclusio. Quæ ex primo fundamento sic specialiter suadetur quia ens rationis est illud quod nullum aliud esse habet nisi cognosci, seu esse obiectiuè in cognoscente: ergò per eundem actum, per quem fit, cognoscitur: ergò solùm potest fieri à potentia potente aliquo modo reflectere, seu aduertere ad suum actum, & effectum eius. Sed solus intellectus potest hoc efficere: ergò solus intellectus potest facere ens

rationis

rationis. Minor, & vltima conſequentia conſtant ex dictis. Primum etiam antecedens ſupponitur vt certum, etiam apud contrarios: vnde ſolum reſtant duæ priores conſequentiæ. Quarum prima probatur, quia ſi ens rationis ſolùm habet eſſe dum eſt obiectiuè in cognoſcente: ergo quando non eſt obiectiuè, non habet eſſe: ergo ſimul eſt effectus, & obiectum reſpectu cognitionis: & per conſequens per eundem actum fit, & cognoſcitur. ¶ Per quod etiam probatur ſecunda conſequentia: quia ſi ens rationis per eundem actum fit, & cognoſcitur: ergo ſolùm fit à potentia, quæ poſſit verſari circa ſuum effectum, tanquam circa obiectum. Sed hoc eſt poſſe aliquo modo reflectere modo explicato: ergo ens rationis ſolum poteſt fieri à potentia, potente ſic reflectere: quam ex primo fundamento conſtat eſſe intellectum.

21. Ex ſecundo etiam fundamento ſic generaliter probatur concluſio, quia ens rationis eſt quoddam eſſe fictum, quaſi medium inter purum nihil, & ens reale, vt conſtat ex q. præcedenti: ergo ſi cognoſcitur per ſpeciem propriam iuxta primum modum dicendi num. 19. explicatum, ſolùm poteſt fieri à potentia, potente ex ſpeciebus entis realis elicere ſpeciem repræſentantem tale eſſe fictum. Sed nulla alia potentia præter intellectum poteſt elicere ſimilem ſpeciem: ergo nulla alia poteſt facere ens rationis. Antecedens, & duæ conſequentiæ conſtant. Minor verò in primis de ſenſibus externis eſt manifeſta: nullus enim eorum poteſt ex pluribus ſpeciebus elicere aliam, qua ipſe cognoſcat, vt conſtabit in libris de Anima. De voluntate etiam ibidem oſtendemus non indigere ſpeciebus, vt operetur: nec conſequenter poſſe elicere illas. Vnde ſolum reſtat difficultas de ſenſibus internis, & præcipuè de imaginatiua, ſeu phantaſia: cui hoc videtur tribuere D.Thom. loco citato.

De qua ſic probatur minor: quia obiectum adæquatum imaginatiuæ (& idem argumentum ſit de aliis ſenſibus internis) eſt aliqua determinata ſpecies entia realis: ergo dato, quod poſſit ex ſpeciebus præconceptis montis, & auri elicere tertiam aliam montis aurei, nunquam tamen talis ſpecies pertinget ad repræſentandum eidem potentiæ illud eſſe fictum, vt condiſtinguitur ab ente reali, alias repræſentaret illi aliquid extra obiectum adæquatum quod eſt impoſſibile. Quæ ratio non currit in intellectu: quia obiectum adæquatum: eius eſt ens vniuerſaliſſimum; ac proinde ſpecies propria entis rationis, ſine eo quòd egrediatur limites talis obiecti adæquati, poteſt pertingere ad repræſentandum illud eſſe fictum, quamuis ſub ſimilitudine entis realis. Sicut iuxta eundem modum dicendi ſpecies propria Dei pertingit ad repræſentandum ipſum Deum; licet cùm analogia ad creaturas.

22. Tandem ſi ens rationis immediatè cognoſcitur per ſpeciem entis realis, iuxta ſecundum modum dicendi: tantùm fieri poterit ab illa potentia, cui ſpecies impreſſa entis realis poteſt ſecundariò repræſentare eſſe fictum. Sed ſolus intellectus eſt huiuſmodi: ſiquidem aliæ potentiæ, neque primariò, neque ſecundariò poſſunt percipere eſſe fictum, aliàs operarentur extra adæquatum obiectum: ergo ſolus intellectus poteſt facere ens rationis.

Ex dictis infertur ad actum, ſeu ſpeciem expreſſam, qua cognoſcitur ens rationis, ſemper antecedere, non ſolum ſpeciem impreſſam, ſed etiam expreſſam alicuius entis realis, quocumque modo cognitio entis rationis explicetur. Vnde, ſi actum reflexum impropriè ſumamus pro eo, qui quomodolibet ſupponit alium: ſic omne ens rationis fit per actum reflexum: ſiquidem neceſſariò ſupponit cognitionem alicuius entis realis. Quia tamen acceptio iſta eſt valdè impropria: actus enim propriè reflexus eſt ille, qui verſatur, vel circa ipſam cognitionem, vel circa obiectum ſecundùm id quod habet, formaliter quatenus cognitum eſt: ideò ſit.

23. Secunda concluſio. Ens rationis non neceſſariò fit per actum reflexum: ſed poteſt optimè fieri per actum propriè directum. Senſus huius concluſionis non eſt, quòd omnia entia rationis fiant per actum directum: hoc enim non conuenit ſecundis intentionibus logicalibus, vt infra conſtabit; ſed quòd non omnia petunt fieri per actum propriè reflexum. In quo ſenſu intellecta concluſio eſt manifeſta ex dictis. Breuiterque probatur: quia, vt infra conſtabit, plures ſunt relationes rationis, quæ non habent pro ratione fundandi denominationem extrinſecam cogniti, ſed immediatè fundat illas intellectus ſupra ipſam entitatem realem, vt relatio creatoris, & ſimiles: ergo tales relationes non reſultant ex cognitione, quæ terminatur ad obiectum ſecundum id, quod habet, quia cognitum eſt: ac proinde non fiunt per actum propriè reflexum

24. Tertia concluſio. Per quamlibet operationem intellectus poteſt fieri ens rationis. Sic docent communiter Doctores, vt teſtatur Rub. tractatu de ente rationis, quæſt. 4. & probatur diſcurrendo per ſingulas operationes, & de prima quidem res eſt manifeſta: nam quamuis de intentionibus logicalibus, vt de vniuerſalitate, generalitate, & ſimilibus aliqui negauerint fieri poſſe per primam operationem, vt infra diſput. 3. num. 59. videbimus: vniuerſaliter tamen loquendo de entibus rationis id negari non poteſt. Conſtat enim fieri ens rationis, quando negationes, & priuationes apprehendimus ad modum entis realis, etiam ſi nullum intercedat iudicium, aut diſcurſus. Et idem eſt de pluribus relationibus rationis. Imò de vniuerſalitate, & ſimilibus intentionibus loco citato oſtendimus fieri per ſimplicem apprehenſionem: ergo hæc poteſt entia rationis formare.

De ſecunda etiam, & tertia operatione idem probatur: quia relatio, quam dicit pro formali prædicatum ad ſubiectum & antecedens ad conſequens, ſunt entia rationis: ſed tales relationes reſultant ex iudicio, & diſcurſu: ergo iudicium & diſcurſus faciunt entia rationis.

Maior ſatis per ſe conſtat: nam prædicatum, formaliter prout ſic, dicit habitudinem formæ reſpectu ſubiecti, & antecedens habitudinem cauſæ reſpectu conſequentis: ſed à parte rei prædicatum non ſemper eſt forma ſubiecti; neque antecedens cauſa realis conſequentis, vt patet: ergo relatio, quam pro formali dicit ſubiectum, aut antecedens, non eſt realis; ſed rationis.

Minor verò probatur: quia prædicatum, vt diſtinguitur à prædicabili, & dicit actum eius, non datur ante iudicium: tum quia per ſimplicem apprehenſionem non cognoſcitur animal, v. g. vt exercens officium prædicati, ſed tantum, vt prædicabile, de quo infra; tum etiam, quia non datur prædicatum abſque prædicatione, ſicut non datur terminus abſque propoſitione iuxta dicta ſecundo lib. Summularum: ſed prædicatio, & propoſitio pertinent ad ſecundam operationem, vt patet: ergo relatio illa, quæ reſultat in animali, quando efficitur actu forma, & prædicatum hominis, non poteſt fieri per apprehenſionem: ſed per iudicium, cuius proprium eſt prædicabilia reddere prædicata.

25. Idem etiam patet in argumentatione. Quamuis enim non habeamus diſtincta nomina ad ſignificandum antecedens, prout eſt in potentia illatiuum, & prout eſt actu inferens; & ſimiliter ad ſignificandum conſequens, prout eſt in potentia inferibile, &

prout

prout est actu illatum negari tamen non potest, quòd licet relationes, quas dicunt antecedens, & consequens, prout sunt in potentia, vnum illatiuum, & alterum inferibile, possint resultare ex actu iudicij, aut etiam ex apprehensione, tamen antecedens, vt actu inferens, & consequens, vt actu illatum, solum cognoscuntur per discursum: ergo relationes quas dicunt antecedens, & consequens prout sic non possunt ex alia operatione resultare.

Dices: habitudo, quam dicit prædicatum ad subiectum, etiam vt actu prædicatur, & consequens ad antecedens, etiam vt actu infertur, est quid simplex & incompleaum: ergo potest cognosci per apprehensionem. Et consequenter per ipsam, & non per alias operationes fient huiusmodi relationes rationis.

Confirmatur: quia quando aduenit secunda aut tertia operatio intellectus iam præsupponitur ens rationis factum per primam: ergo aliæ aduenientes operantur circa illud iam factum, & non efficiunt illud.

Ad argumentum respondetur tales relationes posse considerari, vel quasi in abstracto, seu in actu signato; vel quasi in concreto, & in actu exercito. Priori modo sunt quid incompleaum, & cognosci possunt per apprehensionem: ex qua cognitione resultauit ens rationis pertinens ad primam operationem. Posteriori autem modo sunt quid compleaum, & ex consequenti solum possunt cognosci per actum iudicij & discursus.

¶ Ad confirmationem dicimus, quod licet ens rationis pertinens ad primam operationem sit factum, quando aduenit secunda materia: non tamen facta sunt entia rationis, quæ pertinent ad istas operationes.

Soluuntur argumenta suprapofita, simulque expenditur, quid de phantasia, & cogitatiua hominis dicendum sit in hac quæstione.

§. III.

26. AD argumenta in principio quæstionis facta respondetur. Ad primum negatur minor. Quoniam vt docet D. Thom 1.1 quæst. 17 art. 1. probat ibidem Caiet contra Scotum, ordinare vnum ad aliud non est opus voluntatis, sed intellectus. Tum quia ordinare proprium est sapientis, vt dicitur lib. 1. Metaph in principio, & refert D. Th. in procemio contra Gentiles. Tum etiam quia quidquid ordinis est in naturalibus, à ratione proficiscitur, & in illam resoluitur: siquidem opus naturæ, est opus intelligentiæ, & quidquid ordinis apparet in electionibus, aut aliis actibus voluntatis, à consilio, & intellectu deriuatur.

Cuius indicium est, quòd si intellectus proponit bonum voluntati absque aliqua ordinatione: fertur voluntas in illud absoluté, neque illud potest ad aliud ordinare. Vnde quando voluntas amat vnum propter aliud, non ordinat vnum ad aliud formaliter loquendo; sed iam ordinatum per intellectum dirigit. Ex quo tandem fit voluntatem tantum posse præbere fundamentum proximum relationis rationis, sicut præbent etiam aliæ potentiæ, denominando extrinsecè sua obiecta, vt rectè obseruat Caietan. 1. p. q. 28. art. 1.

Ad secundum similiter respondetur, quod licet voluntas aliquando tendat in bonum apparens, ac si esset verum bonum, hoc tamen non est: quia ipsa ea se habet attingere tale obiectum formaliter quatenus apparens est; sed hoc habet ab intellectu; qui bonum apparens apprehendit, ac si verum bonum esset. Vnde ex tali apprehensione, & non ex actu voluntatis causatur ens rationis.

¶ Adde, quod cum voluntas differat ab intellectu per hoc, quòd iste attrahat ad se res, illa verò feratur in ipsas, vt docet D. Th. p. q. 16. art. 1. Inde est quod intellectus ex proprio modo operandi habet communicare esse obiectiuum rebus non solum denominando cognitas, vt facit respectu entium realium; sed fingendo etiam obiectiuam quandam entitatem intra animam, vt apparet in entibus rationis. At verò voluntas, cum potiùs exeat à se ad ipsas res: non potest communicare illis aliquod esse obiectiuum, aut bonitatem, vt per se patet.

27. Ad tertium respondetur sensum distingui ab intellectu penes hoc, quòd huius obiectum est quid singulare, vt dicemus in libris de Anima. Quare visus verbi gratia (& idem est de aliis sensibus) nunquam videt colorem vt sic, sed aliquem singularem colorem: intellectus verò potest cognoscere quamlibet rationem vniuersalem, non cognitis singularibus.

Dicimus tamen visum terminari ad colorem in communi, & specificari ab illo: quia albedo, nigredo, & alia obiecta inadæquata visus, conueniunt in ratione communi coloris; & ideo eam assignamus pro obiecto adæquato. Quam differentiam inter sensum & intellectum explicuit bene Caietanus 1. parte q. 80. art 2. dicens obiectum sensus esse vniuersale aduerbialiter; obiectum verò intellectus vniuersale nominaliter: verè enim dicimus, quòd obiectum visus est color vniuersaliter, non verò color vniuersalis. Videatur ibi Caietanus.

Ad quartum respondetur, quod si loquamur de phantasia hominis secundum se, & secundum ea, quæ habet intra limites potentiæ sensitiuæ: esto, quod prout sic, possit ex duabus rebus veris componere, vt planè indicat D. Thom. loco ibi citato, & constat in insomniis, quæ etiam in brutis reperiuntur: adhuc formatio entis rationis est illi deneganda. Cuius ratio sumitur ex dictis n. 18. quia cum phantasia sit potentia organo affixa, sicut reliqui sensus, habeatque pro obiecto adæquato quandam speciem entis realis: non potest secundùm se, & secundùm ea, quæ habet sibi propria, attingere illud non entis, quod est in monte aureo, ad modum entis. Quod tamen iuxta ibidem dicta necessarium est, vt fiat ens rationis.

28. Dices: eo ipso, quòd phantasia propria virtute componat ex auro, & monte, montem aureum, aut aliam similem chimeram: attingit sua cognitione totum illud aggregatum, ac si esset verum ens reale: ergo quod non est, cognoscit ad modum entis: & per consequens fingit ibi aliquod esse.

Respondetur, quòd loquendo de phantasia secundùm se, non dicitur componere chimeram: quia attingat sua cognitione illud aggregatum, formaliter quatenus est quid compositum, & vnum: aut quia attingat formaliter in ratione obiecti vnionem illam, seu esse fictum, quod intelligitur resultare in partibus componentibus, in quo consistit ens rationis. Sed dicitur eas componere materialiter, quatenus vna, & eadem cognitione fertur simul supra illas reales entitates partium, quas antea seorsum cognouit. Siue hoc proueniat ex eo, quod species sensibiles, propter aliquam alterationem organi perturbatæ, non repræsentent res perfectè, vt inter se distinctas: siue ex eo, quòd formetur noua species simul repræsentans illas res. Nunquam tamen, neque species impressa, neque expressa phantasiæ ea propria virtute pertingit ad repræsentandum illud non entis, seu illud esse fictum, per quod tales partes formaliter componuntur; sicut pertingit intellectus ratione dicta. Cuius signum est, quòd phantasia, saltem secundum se, nunquam percipit se decipi in formatione, aut cognitione talis chimeræ, quod tamen percipit intellectus, vt patet.

29. ¶ Diximus: *Loquendo de phantasia hominis secundum se, & secundum ea, quæ habet intra limites potentiæ sensitiuæ.* Quia si loquamur de illa, prout subordinatur intellectui; habet aliqualem difficultatem: multò maiorem in cogitatiua, & reminiscentia: quibus propter maiorem coniunctionem ad intellectum, concedunt frequenter Philosophi aliqualiter iudicare, aut discurrere circa singularia. Cui sententiæ consequens videtur, quòd efficiant etiam aliquam propositionem, aut syllogismum; & ex consequenti aliquale ens rationis. Hæc tamen omninò pendent ex dicendis in libris de Anima: ac proinde non possunt hìc plenè explicari.

Satis est dicere, quòd si talis coniunctio solùm consistat in eo, quòd sensus isti immediatè ministrent intellectui, absque eo, quòd ab intellectu in illos refluat aliqua realis virtus, vt defendunt plures Doctores: ibidem procul dubio dicendum est, ac diximus de phantasia secundùm se sumpta. Non enim per talem coniunctionem extrahuntur isti sensus à propria natura, vt patet.

Si verò per talem coniunctionem refluat ab intellectu in huiusmodi sensus aliqua realis virtus ratione cuius participent aliquid de ipso intellectu, & possint aliqualiter operari extra propriam sphæram, eliciendo veros actus iudicij aut discursus, licet imperfectos, vt ex sententia Diui Thomæ, & grauissimorum Philosophor. docent rectè Caiet. 1. p. qu. 74. art. 4. Bannez 1. parte q. 78 art. 4. dub. 2 & alij: sic satis probabiliter posset concedi, sensus istos, præcipuè cogitatiuam, & reminiscentiam per tales imperfectos actus aliqualiter pertingere ad formale propositionis, aut syllogismi: & per consequens aliqualiter efficere ens rationis. Neque hoc præiudicat supradictis: quia talia entia rationis fierent ab istis sensibus non secundum quod sensus sunt; sed secundùm quod participant aliquid de intellectu, & sic intellectus ipse esset causa principalis illorum.

30. Nihilominus tamen partem negatiuam longè probabiliorem iudicamus. Et fundamentum est: quia quando ex coniunctione alicuius causæ superioris ad inferiorem, profluit ab illa in hanc virtus, vt possit aliqualiter operari extrà suam sphæram; tunc quidem causa inferior ratione talis influentiæ solùm potest producere imperfectiores, & faciliores effectus causæ superioris.

Cuius optimum exemplum est in sententia valdè probabili, quam tradit D. Thom. quæst. 3. de Potentia art. 11. ad 14. & sequuntur plures DD. asserentes ab intelligentia motrice deriuari in corpora cœlestia medio motu virtutem quandam intentionalem, vi possint producere viuentia: & tamen ratione talis virtutis, & refluentiæ solum possunt producere aliqua imperfecta viuentia, quorum generatio est facilis. Ergo etiam si ab intellectu refluat in istos sensus virtus explicata; ratione illius solùm poterunt elicere aliquos imperfectos actus iudicij, & discursus secundùm id, quod est in illis facilius; non verò secundùm id, quod est ipsi intellectui valdè difficile.

Cùm autem pertingere ad cognoscendum illud esse fictum quod est formale in propositione, aut syllogismo, sit ipsi intellectui valdè difficile, vt constat experientia propter quod etiam Logica est difficillima, vt docet D. Th. Opusc. 70. quæst. 6. art. 1. ad 3. inde est, quod quamuis ratione talis refluentiæ concedatur sensibus internis aliqualiter iudicare, aut discurrere, non est tamen illis concedendum pertingere ad formale propositionis, & syllogismi, & per consequens efficere ens rationis.

¶ Hic solet à quibusdam Modernis disputari: verũ intellectus Angelicus, & diuinus faciant entia rationis

Sed quæstio hæc est propria Theologorum, & tractatur ab illis cum D. Tho. 1. p. q. 14. art. 9. Quæ, quia nullo modo est ad Dialecticum institutum necessaria, non est in præsenti examinanda: Qui voluerit, consulat Nazarium loco citato controu. 1. Ioannem Gonzalez disput. 59. Nauarrete controuersia 49. & alios Thomistas.

QVÆSTIO III.

Quotuplex sit ens rationis.

31 IN hac difficultate parua, aut nulla est inter Doctores dissensio; & ideò non est cur eorum sententias referamus. Pro veritatis ergo explicatione primò notandum est, cum Suarez disp. 54. Metaph. sectione prima, num. 8. ex triplici capite posse oriri formationem entium rationis. *Primò* ex quadam fœcunditate intellectus, ratione cuius potest pro libito ex veris entibus ficta componere, coniungereque partes, quæ in re coniungi non possunt, vt cùm fingit chimeram. Et huiusmodi entia rationis, sicut nullum habent fundamentum in rebus, sed sunt omninò ficta; ita neque sunt doctrinalia, neque scientiis deseruire possunt.

Et ideò etiam aliquando inter entia rationis, non numerantur, & meritò à nobis omittuntur in præsenti.

Secundò, ex latitudine cognitionis humanæ, ratione cuius se extendere conatur, etiam ad non entia. Sed quia obiectum adæquatum eius est ens, cuius limites transilire non potest: fit, vt quantumcunque nitatur apprehendere non entia, semper cognoscat illa ad modum entis, & per consequens faciat ens rationis. Et huiusmodi entia rationis semper habent pro fundamento proximo ipsum non ens, seu priuationes, & negationes.

Quamuis enim commune sit omnibus entibus rationis, quod à parte rei non existat illud esse fictum, in quo consistunt: tamen non in omnibus ipsum non ens, seu carentia est fundamentum proximum, seu id quod concipitur. Vt patet in genereitate, quæ non resultat in animali ex eo, quod aliquod non ens apprehendatur ad modum entis; sed ex eo, quod animal consideretur cum ordine ad suas species, quem tamen ordinem à parte rei non habet.

Ex quo patet in isto secundo genere entium rationis, proximum fundamentum, seu id quod concipitur, esse non ens, siue id fiat in abstracto, vt quando concipimus cæcitatem ad modum formæ realis, siue in concreto, vt quando cognoscimus Petrum cæcum: nam tunc etiam fit ens rationis, quatenus cognoscimus illum sub tali carentia, & priuatione visus.

Tertiò tandem, formatio entium rationis potest prouenire ex imperfectione, seu debilitate ipsius intellectus, qui aliquando non potest cognoscere res, prout in se sunt: & ideò illas sæpè comparat ad alias, ad quas reuera non ordinantur. Interdum etiam quia non potest vnico actu comprehendere quidquid est in obiecto, distinguit in illo plura, quæ in re distincta non sunt. Quomodò formantur relationes rationis, quæ consequenter semper habent pro fundamento aliquod ens positiuum, quod istud cognoscitur cum ordine ad illud. Per quod istud genus entium rationis distinguitur à secundo, vt per se patet.

32. Secundò notandum est ex doctrina Arist. 4. Metaph. text. 4. & lib. 5. tex. 27. quam explicat D. Th. eisdem locis, & in 1. dist. 15. q. 1. art 4. & dist 28. q. 1. art. 1. ad 2. adiuncta etiam doctrina quam tradit 1. par. q. 15. art. 4. ad 2 q. 3. de malo art. 7. & alibi sæpè, negationem posse sumi tripliciter.

Primò, latè, pro quocunque non esse, solétque appellari negatio simplex, seu pura: quia dicit meram remotionem, seu absentiam entitatis, neque prout sic determinat sibi, aut connotat aliquod subiectum, in quo sensu ipsum nihil, seu non esse, non homo, non sedens, & similes termini infiniti dicuntur negationes: imò etiam fictiones, seu chimeræ, quia à parte rei nullum habent fundamentum, solent in hoc sensu appellari negationes.

Secundò sumitur negatio minùs latè pro remotione, seu carentia entitatis, seu formæ in aliquo subiecto, abstrahendo tamen ab hoc, quod habeat, vel non habeat aptitudinem ad talem formam. Quomodo comprehendit, tàm priuationes, quàm negationes propriè dictas. Propter quod etiam solet frequenter priuatio per negationem definiri, sicque definiuit Aristot. Testatur D. Thomas dist. 18. citata, & & 1. part. q. 16. art. 4.

Tertià tandem sumitur negatio propriè, & strictè, pro carentia formæ in subiecto inepto ad illam recipiendam: vt equus habet negationem rationalitatis: quia nullam habet aptitudinem ad illam, & generaliter vna species habet negationem alterius propter eandem rationem. Et negatio in hac acceptione opponitur priuationi propriæ dictæ, quæ est carentia formæ in subiecto apto nato.

33. Pro cuius maiori intelligentia, tertiò nota tres alias conceptiones priuationis assignari ab Arist. lib. 5 citato Metaph. text. 27. quas explicat D. Tho. distinct. 18. citata, & 1. p. q. 33. art. 4. ad 2. & q. 9. de Potentia art. 7. ad 11.

Prima est, quando subiectum caret forma, quæ quidem nata est haberi ab aliquo, quodcunque illud sit, sed ipsum subiectum non est aptum habere illam. Quomodo solet dici plantam esse priuatam visu, aut lapidem esse rem mortuam: quia quamuis neque planta apta nata sit habere visum, neque lapis vitam, visus tamen, & vita nata sunt haberi ab aliquo, nempè ab animali. Quæ acceptio priuationis coincidit secunda acceptione negationis suprà explicata, & condistinguitur à prima, vt consideranti patebit. Propter quod etiam sæpè distinguunt DD. priuationem à negatione, per habere, vel non habere subiectum, vt patet in D. Thom. distinct. 18. citata, & 1. p. q. 17. art. 4. lib. 5 Metaph. lect. 14 & alibi sæpè.

Secunda acceptio priuationis est, quando subiectum caret forma, quam licet ipsum nequeat habere, nata tamen est haberi ab aliquo sui generis. Quomodo carentia visus in talpa dicitur priuatio, & cæcitas: quia quamuis talpa, vt communiter dicitur, non sit apta nata habere visum, habetur tamen ab aliquo sui generis, scilicet ab aliis animalibus.

Tertia tandem acceptio priuationis est, quando subiectum caret forma, quam ipsum natum est habere, quando, & vbi natum est habere illam; vt tenebræ in aëre, cæcitas in cane post nonum diem, & similes. Et hæc est propria acceptio priuationis, vt inquit D. Thom. locis citatis ex dist. 18. quæst. 9. de Potentia: contraponi túrque tertiæ acceptioni negationis suprà explicatæ, quia in hoc sensu frequentiùs vsurpant Doctores: & de illis sic sumptis loquimur in præsenti.

34. Tandem nota quòd tàm priuationes, quàm negationes si sumantur pro carentia, seu non esse formæ; sunt quidem à parte rei: non quia à parte rei habeant aliquam entitatem, seu essentiam, vt notauit Diuus Thomas in secunda distinctione 37. q. 1. art. 2. ad 2. cap. 1 de Ente & essentia; sed quia à parte rei sunt remotiones, seu carentiæ entitatis, seu formæ. De quo videri possunt Caiet. 1. p. q. 48. art. 2. Capreol. in 2. dist. 34. q. 2. ad 2. & Fetr. 3. contra Gentes cap. 19. Quomodo priuationes, & negationes, formaliter loquendo, neque sunt entia realia, neque rationis, sed potiùs non entia. Sunt tamen fundamentaliter entia rationis: quia possunt ab intellectu considerari per modum entis: & tunc id quod à parte rei est non ens, fit ens in anima, seu rationis, vt rectè dixit D. Th. 1. dist. 46. q. 1. a. 2. ad 2. Et hoc modo de priuatione, & negatione loquimur in præsenti.

35. Dicendum est ergò ens rationis habens fundamentum in rebus adæquatè diuidi in carentiam, seu negationem, & relationem. Sumimus hic negationem in secunda acceptione suprà explicata, vt comprehendit negationem, & priuationem propriè dictas: sic enim est immediatum membrum diuidens huius diuisionis. Quod claritatis gratia appellamus carentiam: quia hoc tamen æquè dicitur de priuatione, & negatione. Ex quo fit hanc diuisionem in re, non distingui ab ea, qua communiter diuiditur ens rationis in priuationem, negationem, & relationem, est tamen immediatior illa, & per consequens magis exacta. Quomodo tradit eam D. Th. quæst. 21. de veritate art. 1. dicens: *Id quod est rationis tantùm, non potest esse nisi duplex, scilicet negatio, vel relatio.* Sicq; sumitur ex Arist. 5. Metaph text. 27. vbi sub communi nomine negationis priuationes, & negationes inter entia constituit: & tex. 20. antecedenti relationem rationis insinuat. Pro quo etiam videri potest D. Th. in 1. dist. 2. q. 1. art. 3. & alibi sæpè.

Ratio sufficientiæ huius diuisionis patet ex dictis: quia formatio entium rationis non potest ex alio capite prouenire, nisi ex tribus illis enumeratis: ergo omnia entia rationis, vel sunt merè fictiones, & chimeræ, quæ nullum habent fundamentum, vel sunt carentiæ, & relationes, quæ tale fundamentum habent.

Quod autem in has adæquatè diuidatur ens rationis habens fundamentum, ex ipso potest sic facilè probari: quia, vel proximum fundamentum quod nititur intellectus cognoscere, est aliquod non ens, seu remotio entitatis, vel aliquod ens positiuum: si primum, ens rationis inde resultans erit carentia, seu negatio communiter dicta, vt patet: si autem secundum, vel cognoscitur tale ens, sicut est à parte rei, & per seipsum, & sic nullum fit ens rationis: vel cognoscitur per comparationem, aut ordinem ad aliquid aliud, quod à parte rei nullum talem dicit ordinem: & sic fit relatio rationis.

Vtrunque explicatur exemplo denominationis extrinsecæ. Si enim intellectus nitatur cognoscere illud esse visum, resultans ex visione animalis, quod à parte rei nihil est in pariete, apprehendátque, vt aliquid in eo existens; procul dubio ens rationis inde resultans non est relatio, sed carentia, seu negatio; si quidem ibi non ens apprehenditur per modum entis absoluti in pariete existentis. Si verò intellectus nitatur cognoscere ipsum parietem, quatenus est obiectum actu terminans visum, tunc refert illud ad potentiam, & causat relationem rationis; quia à parte rei licet potentia referatur ad obiectum; obiectum tamen non refertur ad potentiam.

36. Contra assignatam doctrinam duobus modis possumus insurgere.

Primò quia omne ens rationis videtur relatio: ergo malè assignatur prædicta diuisio. Probatur antecedens: tum quia ipsæ priuationes, aut negationes non fiunt entia rationis sine habitudine ad aliud; priuatio enim alicuius est priuatio, & idem est de negatione: tum & maximè, quia omnia entia rationis ex eo, quod totum esse eorum sit cognosci dicunt essentialem ordinem ad intellectum cognoscentem: ergò omnia sunt relationes rationis.

Secundò: quia plura alia sunt entia rationis præter

enumerata

enumerata: ergo diuiſio eſt inſufficiens. Probatur antecedens: quia præter chimeram, & alia monſtra rationis, quæ fingimus in prædicamento ſubſtantiæ poſſumus in aliis prædicamentis formare entia rationis habentia à parte rei fundamentum: vt cum concipimus ſpatium imaginarium per modum cuiuſdam extenſionis, & inane illud, quod apprehendimus ſupra cœlum empyreum per modum loci continentis illud: item cum concipimus denominationem viſi, aut cogniti in re denominata per modum cuiuſdam paſſionis, & ſic de aliis prædicamentis: ergò vltra priuationes, aut negationes, quæ apprehenduntur per modum qualitatis, & relationes rationis, quæ apprehenduntur ad modum relationis realis, dantur alia entia rationis ad modum aliorum prædicamentorum.

37. Ad primum reſpondetur negando antecedens. Ad cuius probationem dicitur habitudinem, quam priuatio, & negatio dicunt ad ſubiectum, & formam: & quam omne ens rationis dicit ad intellectum, eſſe tantùm relationem ſecundùm dici, ſeu tranſcendentalem. Non enim per illam dicuntur eſſe alicuius ſicut termini, ſed ſicut ſubiecti formæ, ſeu principia. Quod non tollit, quin priuatio, & negatio conſtituant ſpeciale genus entis rationis quaſi abſolutum, & condiſtinctum à relatione rationis, quæ intra limites entis rationis, ſuo modo eſt relatio ſecundùm eſſe, & prædicamentalis, vt ſuo loco videbimus.

¶ Adde, quod ſi intellectus in ipſo ente rationis, quod eſt priuatio, aut negatio, rurſus cognoſcat illum tranſcendentalem ordinem, quem habet; procoldubio efficiet veram relationem rationis: quia tunc comparat vnum alteri, & cognoſcit reſpectum ſecundum dici, ſeu tranſcendentalem ad modum prædicamentalis: quod ſufficit, vt fiat vera relatio rationis, ſiquidem eius ſirti eſt cognoſci.

Ad ſecundum, omiſſis quorundam ſolutionibus, inter quos videri poteſt noſter Didacus diſput. 3. qu. 5. breuiter reſpondetur entia rationis, quæ in illis, & ſimilibus caſibus fiunt, ſufficienter reduci ad aliquod ex enumeratis.

Si enim ſpatium imaginarium, quod argumentum inducit, concipiatur intra latera alicuius corporis vacui, erit priuatio, vt patet ex definitione vacui ab Ariſtot. tradita 5. Phyſicorum. Si verò concipiatur extra omne corpus continens, vt eſt inane illud, quod apprehenditur extra cœlum empyreum, eſt pura negatio. Quòd ſi vacuum illud, aut inane ſic conceptum, comparemus ad aliquid aliud, per modum continentis ad contentum, tunc fiet relatio rationis. Et idem proportionabiliter eſt de denominatione extrinſeca, vt n. 35. explicuimus.

38 Conſulto omittimus quandam doctrinam, quam aliqui in præſenti adducunt ex D. Thom. 1. parte, q. 28. art. 1. quoniam commodiori, & proprio loco c. ſcilicet de relatione, eam exponendam reſeruamus.

Vt autem omnia, quæ ad ens rationis pertinent, quantum in nobis eſt, completa relinquamus: obſeruandum eſt ens rationis vniuerſaliſſimè ſumptum eſſe tranſcendens reſpectu ſuorum inferiorum. Cùm enim eorum differentiæ non ſint omninò nihil, neque entia realia: neceſſariò aſſerendum eſt eſſe entia rationis: & ex conſequenti ens rationis includi in illis. Ex quo rurſus ſequitur non dari vnum ſupremum genus entis rationis: ſed poſſumus ex dictis tria quaſi prædicamenta conſtituere ſcilicet fictionem carentiam, & relationem.

Primum genus eſt in infinitum multiplicabile, iuxta infinitas combinationes, quas intellectus poteſt facere inter partes diuerſarum ſpecierum: & ideò relinquendum eſt.

¶ Carentia etiam, ſeu negatio communiter ſumpta immediatè diuiditur in priuationem, & negationem propriè dictas, vt ſup. diximus. Quæ etiam ſubdiuiduntur, iuxta diuiſionem formarum, quarum ſunt carentiæ, & per conſequens diuagantur per omnia prædicamenta, propter quod etiam vt alienæ relinquendæ ſunt.

¶ Tertium verò genus, ſcilicet relatio rationis, quia magis accedit ad inſtitutum Dialecticum; ſic poteſt definiri: *Eſt ens rationis ex aliqua intellectus comparatione reſultans*. Relatio enim rationis, vt ipſum nomen indicat, non poteſt intelligi abſque intellectu plura extrema comparante. Nomine autem comparationis in præſenti intelligimus quamcumque cognitionem rei cum ordine ad aliam. In quas verò ſpecies relatio rationis diuidatur, commodius explicabimus quæſtione ſequenti.

QVÆSTIO V.

Quid ſit ſecunda intentio Logicalis & quæ eius proprietates, & ſpecies.

39 EXaminatis de ente rationis in communi iis quæ neceſſaria ſunt ad cognoſcendas ſecundas intentiones, quæ ſunt obiectum Logicæ; tempus eſt vt de ipſis diſputemus. Sed antequam ad vnamquamque in ſpeciali deſcendamus: ad calcem huius diſputationis de illis in generali, quæ neceſſaria viſa fuerint, breuiter præmittemus. Qui plura voluerit, conſulat Herueum tract. de ſecundis intentionibus, Maſium ſect. 4. de Vniuerſalibus, Sanch. lib. 2. Logicæ, Carolum Billeum in opere de ſecundis intentionibus, & alios.

Primò ergo ſciendum eſt, quòd *intentio* in communi ſua ſignificatione dicit tendentiam in aliud. Aliter autem à Theologis, & Philoſophis: & aliter à Dialecticis vſurpatur. Apud illos ſignificat actum voluntatis circa finem; & aliquando etiam ipſum finem: vt cum dicimus, mea intentio in prædicando eſt ſalus animarum. Dialectici verò ſumunt intentionem, quatenùs ſonat attentionem quandam: iuxta quod ſolet dici, pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus: id eſt pluribus attentus: ideò nomen intentionis tribuunt actibus intellectus, cuius proprium eſt attendere. Sed quia ſæpè nomina ipſa actuum applicari ſolent obiectis eorum: ideò nomen intentionis non rarò vſurpant Dialectici pro obiectis actuum intellectus: diſtinctionis tamen gratia actus ipſos appellant intentionem formalem; obiecta verò intentionem obiectiuam.

40 Harum vnaquæque in primam, & ſecundam diuiditur, ex eo quod intellectus poteſt dupliciter verſari circa res. Si enim cognoſcat eas ſecundum id, quod habent à parte rei, vt quando cognoſcit hominem eſſe animal, aut equum eſſe hinnibilem; tunc ipſe actus cognoſcens dicitur prima intentio formalis; res verò cognita dicitur prima intentio obiectiua: & nomina ſic ſignificantia res, dicuntur nomina primæ intentionis, vt *homo*, *equus*. Si verò intellectus cognoſcat res, non ſecundum ea, quæ conueniunt illis à parte rei; ſed ſecundùm ea, quæ habent ab operatione eiuſdem intellectus; vt quando cognoſcit animal eſſe genus, aut hominem eſſe ſpeciem: tunc ipſe actus cognoſcens dicitur ſecunda intentio formalis, res verò cognita ſecundùm illud eſſe, quod habet ab intellectu, dicitur ſecunda intentio obiectiua: & nomina ſignificantia res ſecundum tale eſſe, dicuntur nomina ſecundæ intentionis, vt *genus*, & *ſpecies*. Quamuis autem hæc ita ſint; vſu tamen receptum eſt, vt prima & ſecunda intentio ſic

absque addito prolatæ, pro obiectiuis ferè semper vsurpentur.

Ex quibus apparet, quod secunda intentio obiectiua semper est ens rationis: vtraque verò formalis, vt potè actus intellectus, semper est ens reale: prima etiam intentio obiectiua (quidquid dicat Herueus vbi supra, quem rectè impugnant Caiet. cap. de specie, Soto quæst. 3. Vniuersalium, & Mas. loco citato, quæst. 2. absolutè loquendo, etiam est ens reale: quia si ante formationem entis rationis necessariò supponitur cognitio entis realis, vt suprà num. 19. probatum est: ergo attentio, seu intentio obiectiua, quæ absolutè, & simpliciter est prima, necessariò est ens reale. Verum est aliquando contingere, præsertim in prædicabilibus secundas intentiones materialiter acceptas, ab aliis secundis intentionibus denominari: sed tunc priores secundùm quid tantùm denominantur primæ, comparatione posteriorum superuenientium: quia respectu earum induunt conditionem, & officium primarum. Ex quo etiam fit intentiones istas non esse multiplicandas secundùm numerum, ita vt appellentur tertiæ, & quartæ. Si enim, quando vna secunda intentio denominatur ab alia, induit rationem primæ; illa alia superueniens non rectè dicitur tertia, sed secunda.

41. Secundò notandum est plures esse relationes rationis præter illas, quæ considerantur à Logico, vt disp. 1. n. 26. notabamus. Nam præter eas, quas ibidem adduximus manifestum est, tùm ea, quæ considerat Grammaticam, vt pronomen, participium, declinatio, & cætera, quæ pertinent ad orationis congruitatem; tùm etiam ea, quæ considerat Rhetorica, vt exordium, epilogus, synecdoche, & alia, quæ ad orationis ornatum pertinent, pro formali significari relationes rationis: quæ tamen vt patet non continentur sub obiecto Logicæ. Quare explicandum restat, in quo differant relationes rationis, quas Logica speculatur, nempè definitio, propositio, subiectum, syllogismus, &c. ab illis, quas considerant Grammatica, & Rhetorica. In quo parum videmus immorari Doctores: cum tamen in hoc ita sit intima obiecti Logicæ penetratio.

Plena harum relationum cognitio pendet ex dicendis in prædicamentis de relationibus realibus, per ordinem ad quas relationes rationis cognoscuntur. Ibi distinguemus in vnaquaque relatione, relationem ipsam fundamentum eius, rationem fundandi, & interdum conditionem sine qua non: vt in parte paternitas est ipsa relatio, substantia patris est fundamentum & (iuxta aliquorum sententiam) potentia generatiua est ratio fundandi, generatio verò ipsa est conditio, sine qua non.

42. Hæc ergo omnia suo modo docent inueniri in relationibus rationis. Nam relatio creatoris, v. g. quam in Deo concipimus ad creaturas, habet pro fundamento ipsam substantiam diuinam; pro ratione verò fundandi possumus assignare attributum omnipotentiæ: ipsa enim est ratio, propter quam Deo tribuimus talem relationem & tandem in hac, & similibus relationibus cognitio nostri intellectus est conditio sine qua non, si enim illa non esset, omnipotentia non intelligeretur fundare talem relationem. Quod autem nostra cognitio non sit ratio fundandi hanc relationem, patet: quia quamuis relatio creatoris sit effectiuè à cognitione; ipsa tamen cognitio non se habet ex parte fundamenti, vt ratio recipiendi talem relationem. Non enim ideò Deus fundat per intellectum relationem creatoris; quia cognitus est: sed quia est omnipotens, & produxit creaturas: ac proinde omnipotentia ipsa & non cognitio nostra, est ratio fundandi talem relationem.

Quia ergo specificatio, & distinctio relationum realium colligitur benè ex rationibus fundandi, vt suo loco ostendemus: ideò hæc etiam erit congrua via ad inuestigandam specificam constitutionem, & distinctionem nostrarum relationum: & per consequens hinc petenda est prima diuisio relationis rationis. Aliquæ enim sunt, quæ immediatè fundantur ab intellectu supra aliquod ens reale, vt patet in relatione creatoris, quam explicuimus in similitudine, quam in essentia habent personæ diuinæ, & aliis huiusmodi. Aliæ verò sunt relationes rationis prædictis immaterialiores, quarum ratio fundandi non est aliqua entitas, vt perfectio realis; sed denominatio extrinseca, præcipuè quæ sumatur, vel à voluntate imponente vocibus significationem, vel ab intellectu cognoscente rerum veritatem. Et huiusmodi sunt relationes rationis, quas considerant Grammatica, Rhethorica, & Logica.

43. Quod satis demonstrant subiuncta exempla. Nam in Grammatica declinationes nominum, aut verborum coniugationes, quas diximus esse relationes rationis, non fundantur immediatè supra entitatem realem vocum; sed supra illas iam ad significandum deputatas ex libera imponentium voluntate. Vnde ratio fundandi non est ipsa entitas vocum, sed impositio passiua earum, seu denominatio extrinseca à voluntate imponente, quod idem est.

Similiter exordium, tropus, figura, & aliæ relationes, quas considerat Rhetorica, non solùm præsupponunt impositionem vocum, vt patet: sed requirunt etiam ex parte rationis fundandi ipsam congruitatem, quam intendit Grammatica. Postquàm enim Grammatica ordinat voces significatiuas in forma orationis congruæ: deinde Rhetorica exornat, & reddit orationem pulchram. Per quod duæ istæ artes, & relationes rationis, quas considerant, essentialiter inter se distinguuntur, vt consideranti patebit.

Tandem idem cernitur in relationibus logicis; Nam generalitas, qua animal refertur ad suas species, non fundatur, immediatè supra entitatem realem, ita vt ipsa perfectio realis animalis sit ratio fundandi; sed supra talem entitatem, quatenus cognita est. Non enim animal ex eo præcise, quod sit viuens sensibile, est immediatè capax generalitatis; sed ex eo quòd sit cognitum sine speciebus, seu abstractum ab illis, vt infrà disput. 3 num. 61. ostendemus. Et idem est de aliis relationibus logicalibus, quibus quia commune est fieri per actum reflexum: commune etiam est fundari immediatè supra cognitionem passiuam, seu denominationem extrinsecam cogniti. Quæ doctrina est expressa D. Thom. in 1. dist. 2 quæst. 1 artic. 3. de potentia quæst. 7. art. 1. & opusc. 48 cap. 1. cuius verba adducemus loco citato.

44. ¶ Ex quibus plura iam licet inferre. Hinc enim primò intelligitur, quare relationibus logicalibus vniuersaliter conueniat, vt propria passio, esse veritatis ostensiuas, vt suprà disput. 1. num. 30. tetigimus: cum tamen id non habeant relationes Grammaticæ aut Rhetoricæ. Quod significarunt antiqui Dialectici in illo versu, quem refert Flandria 1. Meth. q. 8. art 6.

> ¶ *GRA. loquitur, DIA, vera refert: RHE. verba colorat.*

Gra, id est Grammatica: *Dia* idest Dialectica: *Rhe*, id est Rhetorica. Nascitur inquam hoc ex eo quod, cum in relationibus logicalibus cognitio passiua sit ratio fundandi: non solum relationes ipsæ, sed etiam ratio fundandi, ex qua tota relationis essentia pendet,

est

est intra ipsum intellectum; quod non habent aliæ relationes dictæ: & ideò relationum Logicalium notitia, & non aliarum per se, & intrinsecè iuvat ad penetrandum intellectum, & modum operandi eius. Cùm autem propria veritas reperiatur in intellectu, & ab eo derivetur ad res, vt docet D. Thom. 1. part. q. 16. artic. 1. & ostendemus in libris de Anima: inde tandem fit solas relationes Logicales, quæ per se notificant proprium modum operandi intellectus, esse veritatis ostensivas.

Ex quo vlteriùs sequitur, solas has relationes propriè appellari secundas intentiones. Cùm enim secunda intentio formalis sit quasi secunda attentio rei: tunc aliqua relatio rationis propriè est secunda intentio obiectiva, quando fundatur suprà rem, secundùm quod cognita est, quod proprium est relationum Logicalium. Cum quo tamen stat, quod nomen secundæ intentionis sæpè Dialectici extendant ad omnia entia rationis; vt quando terminum dividunt in terminum primæ, & secundæ intentionis: quia in omnibus entibus rationis, quodammodo invenitur secunda attentio: secundùm quòd præsupponunt cognitionem entis realis, vt suprà n. 19. notavimus. Sed hæc acceptio secundæ intentionis valdè impropria est, vt ex dictis constat.

45 ¶ Secundò infertur quomodò possit vtcumque ordinari arbor relationum rationis: (omnes enim comprehendere iuxta regulas divisionis essentialis est ferè impossibile.) Primò ergo relatio rationis dividitur in eam, cuius ratio fundandi est aliquod ens reale, & in eam, cuius ratio fundandi est denominatio extrinseca. Sub primo genere continentur, quæ per se non pertinent ad aliquam facultatem rationalem, vt relatio creatoris, similitudo inter divinas personas, relatio, qua Antichristus dicitur posterior Adam, & aliæ similes.

Secundum genus continet illas relationes, quæ sunt obiectum per se alicuius facultatis rationalis. Ex qua parte (omissis aliis quæ sunt in istu genere) potest dividi in eas, quarum ratio fundandi est denominatio extrinseca à voluntate imponente significationem; & in eas quarum ratio fundandi est denominatio extrinseca ab intellectu cognoscente. Hoc secundum genus propriè dicitur secunda intentio, éstque obiectum adæquatum Logicæ. Primum verò genus subdividitur in relationes Grammaticæ, & Rhetoricæ tanquam in species subalternas, quarum vnaquæque continet plures species, quas explicant Grammatici, & Rhetores, ad quos hoc tanquam proprium remittimus.

46 Relatio propriè dicta dividitur prima divisione in tria genera, iuxta tres operationes intellectus, à quibus res possunt denominari cognitæ: nempè in secundas intentiones quæ præsupponunt apprehensionem, & dirigunt illam; & in eas, quæ præsupponunt, & dirigunt iudicium; & in eas quæ præsupponunt, & dirigunt discursum. Iuxta quam secundarum intentionum divisionem, suprà disp. 1. num. 38. Logicam divisimus in tres partes.

Primum genus plures continet intentiones, quas sic possumus ordinare. Aliæ enim sunt, quæ consequuntur apprehensionem rei, vt subiicitur alteri: & ab his res denominantur subiicibiles. Aliæ verò sunt, quæ consequuntur apprehensionem rei, vt de aliis prædicatur, à quibus res denominantur prædicabiles. Subiicibile dividitur eadem proportione, ac prædicabile: quia vt cap. de differentia ostendemus, vnicuique prædicabili respondet propriam subiicibile: vnde ex divisione prædicabilis potest sufficienter colligi divisio subiicibilis.

Prædicabile ergo dividitur in prædicabile de vno tantùm, vt individuum; & in prædicabile de pluribus, scilicet vniversale, seu vnivocum. Sub primo membro continentur etiam prædicata æqualia, vt quando differentia prædicatur de specie: tunc enim non prædicatur de pluribus, neque respectu illius est vniversalis, vt ostendemus cap. de differentia. Ad secundum verò, scilicet vniversale, pertinet reductivè analogia, aut etiam æquivocatio: quæ licet simpliciter sint relationes, & intentiones rationis; sunt tamen secundùm quid vniversalitates: quia non in rebus ipsis, sed in nominibus tantùm fundantur, vt suo loco dicemus. Deinde vniversale dividitur in quinque vniversalia, scilicet genus, speciem, differentiam, proprium, & accidens. Quæ sunt species infimæ: vbi consequenter sistit divisio secundarum intentionum, quæ consequuntur apprehensionem.

47 Secundum genus secundarum intentionum, illarum scilicet, quæ supponunt, & dirigunt iudicium, potest nomine incomplexo appellari propositio: dividitúrque essentialiter in affirmativam, & negativam, vt ex Arist. & D. Th. ostendimus lib. 2. Institutionum, c. 3. Quæ etiam sunt species infimæ: nam aliæ propositionum divisiones, vel sũt analogæ in analogata, vel subiecti in accidentia, aut etiam accidentis in subiecta, vt ibidem diximus.

Tertium tandem genus secundarum intentionum potest nomine incomplexo appellari argumentatio; dividitúrque in syllogismum, & inductionem, iuxta ea, quæ 3. lib. Summul. cap. 3. diximus. Ex quibus inductio dividitur in ascensum, & descensum: & syllogismus in tres figuras; & vnaquæque in suos modos. Qui etiam sunt species infimæ sumpti formaliter pro secunda intentione: nam aliæ divisiones syllogismi in demonstrativum, topicum, & sophisticum; in singularem, & vniversalem; in categoricum, & hypotheticum, & similes, sunt accidentis in subiecta, vt ibidem diximus.

Tandem nota, quòd licet secundæ intentiones, vtpotè accidentia quædam rationis, collocentur in prædicamento in abstracto, & non in concreto, sicut de accidentibus realibus dicemus in antepraedican entis: defectu tamen nominum abstractorum, vel quia non sunt ita vsitata, aliquando vsi sumus nominibus concretis; qualia sunt subiicibile, prædicabile, genus, species, propositio, argumentatio, syllogismus, &c. Sed sumenda sunt in abstracto pro secundis intentionibus quas pro formali significant; vt ita exactior fit earum coordinatio. Quam vt ipsis oculis intuendam proponas: facilè ex dictis poteris ad formam arboris redigere.

PORPHYRII ISAGOGE
DE QVINQVE VNIVERSALIBVS.

SOLENT Commentatores Autoris in cuius librum Commentaria parant, nomen, vitam operis inscriptionem, vtilitatem, methodum, & obiectum suis Commentariis præfigere. In his nos altiora petentes non immorabitur.

Autoris nomen fuit Porphyrius, cuius vitam, & mores, patriam, & genus, Soto hîc, & Recentiores, ex Volateriano docent. ¶ Opis inscribitur Isagoge, seu introductio simpliciter, & absque aliquo alio, vel per antonomasiam, vt vult Ammonius, vel quia res, cuius erat introductio, nota erat Crisaforio, cui Porphyrius tractatum hunc remisit. ¶ Eius vtilitas est maxima: vniversalium cognitio simpliciter est necessaria ad exactam prædicamentorum notitiam comparandam. Licet autem posset cum illis simul tradi; commodiùs tamen, & vtilius à Porphyrio in formam isagoges redacta est ¶ Methodus est facilis, & modo introductorio definiendo, dividendo, singuláque exemplis illustrando, vt tyronibus expediebat.

Obiectum (quidquid alij dicant) est vniversale in communi, sumptum pro secunda intentione, non pro denominata, aut aggregato ex vtroque; sic enim est ens per se, & pars obiecti adæquati Logicæ, vt constat ex divisione eius paulò ante adducta; vnde non est cur in hoc ampliùs immoremur. Solùm est advertendum Porphyrium, & Dialecticos frequentiùs tractare de hac & aliis intentionibus Logicalibus significatis in concreto; non quia Logica per se, & ex æquo consideret, tam intentiones, quàm res, quæ ab eis denominantur; aut quia de aliquo ex vtrisque aggregato sit, vt rectè notauit Caiet. cap. de genere part. 2. in solutione ad vltimum; sed quia notitia secundarum intentionum non omninò propter se quætitur, sed propter res, quarum cognitioni deserviunt, vt diximus suprà disp. 1. num. 30. & ideò de illis, non tam in abstracto, quàm in concreto significatis, disputatur; quia nomina concreta significant formas connotando subiectum, vt constabit infrà disp. 4. In quo etiam sensu dixit benè Avic. Logicam esse de secundis intentionibus adiunctis primis; id est, de intentionibus formaliter, de rebus verò materialiter, & denominativè, vt explicat Caiet. loco citato.

Dividitur integer liber in tres partes. Prima continet procemium. Secunda de singulis quinque vniversalibus per quinque capita disserit. Tertia omnia simul comparat, & in quibus conveniant, in quibúsve differant; sexto, & finali cap. absolvit. Sic partitur hunc librum Ioan. Argyrop. cuius translatione, tam circa Porphyrium quàm circa Aristot. frequentiùs vtemur, eo quòd communiùs circumferatur.

PRO

PROOEMIVM PORPHYRII.

SVMMA TEXTVS.

PRIMO proponit Porphyrius necessitatem huius tractatus ad notitiam prædicamentorum acquirendam. Deinde ostendit materiam de qua acturus est, enumerans quinque vniuersalia, scilicet genus differentiam, speciem, proprium, & accidens. Et tandem faciliores quæstiones, altioribus relictis, explicare pollicetur. Appellat autem altiores, quæ maiori indigent inquisitione, quàm vt a tyronibus percipi possint. De quarum numero (inquit) sunt, an vniuersalia in re subsistant, vel in solis intellectus notitia: an corpora sint, vel corporis expertia: an separata, vel in sensibilibus posita.

NOTATIONES circa textum.

QVAM sit necessaria prædicabilium cognitio ad prædicamentorum notitiam comparandam, inde satis liquet: quia prædicamentum, vt omnes communiter definiunt, est series, seu coordinatio prædicabilium secundùm debitam subiectionem, vel prædicationem: ergò prædicabilia sunt partes prædicamentorum: ac proinde illorum notitia valdè conducet ad horum cognitionem.

Iam verò circa hoc Porphyrij proœmium disputant Doctores de vniuersalibus in communi mouentes non solùm eas quæstiones, quas Porphyrius tractare recusauit; sed & alias plures his adhuc altiores: quod Cano lib. 9. de Locis cap. 9. laudat; Soto tamen aliquas inutiles tractat. Sed reuera materia est summè necessaria, & ex ea pendent ferè omnia, quæ tractantur in Logica: Vnde nobis etiam erit ignoscendum, si morem nostri temporis sequentes easdem quæstiones pertractemus. Quas distinctionis gratia ad duas disputationes reducemus, in prima colligentes, quæ pertinent ad essentiam vniuersalis, tàm ex parte materiæ, quàm ex parte formæ, vt postcà in sequenti de passionibus eius disputemus.

Pro his autem, & alijs infrà tractandis, aduertendum duximus sæpiùs vsuros esse nominibus apud Latinos non ita vsitatis: quia summè sunt necessaria ad penetrandas res, de quibus disputatur. Et ideò, quamuis minùs Latina non sunt tamen fastidiosè contemnenda: quia vt benè loquit August. 4 de Doctrina Christiana, cap. 11. *Quid obest clauis lignea, si per eam id quod volumus, aperire licet.*

DISPVTATIO III.

De essentia vniuersalis.

VT Confusio quam *vniuersalis* nomen afferre potest auferatur, percipiamúsque, de quo vniuersali sit nobis in præsenti sermo: notandum est vniuersale primò diuidi in complexum, & incomplexum. Complexum est principium illud generale, seu propositio vniuersalis, in qua veritates alicuius scientiæ fundantur: & generaliter omnis propositio signo vniuersali affecta dicitur in hoc sensu vniuersale. De quo agimus in præsenti

Vniuersale incomplexum est, quod voce simplici significatur, & est sic vnum, vt dicat aliquem ordinem ad plura: vnde ex diuersitate huius ordinis sumuntur diuersæ acceptiones vniuersalis incomplexi. Primò enim potest aliquod vnum habere ordinem ad plura, vt causa eorum; & hoc appellatur *vniuersale in causando*; cuiusmodi est Deus, & aliæ causæ vniuersales. Secundò, vt exemplar, & similitudo eorum, appellatúrque *vniuersale in repræsentando*: & huiusmodi sunt ideæ artificis, species intelligibiles, & generaliter omnes actus intellectus, quibus cognoscuntur naturæ communes: omnia enim hæc sunt exemplar: & similitudo plurium, vt patet. Tertiò aliquid potest comparari ad plura, vt signum eorum: & huiusmodi sunt voces communes; quæ quia plura significant, dicuntur *vniuersales in significando.*

Quartò tandem aliquid potest respicere plura vt existens in illis; vnde oritur, quòd de eis prædicetur: cuiusmodi est animal, & aliæ naturæ communes, quæ verè existunt in suis inferioribus, & de illis prædicantur. Et hoc appellatur *vniuersale in essendo, seu in prædicando*, éstque simpliciter, & absolutè vniuersale: nam alia enumerata entitatiuè, & simpliciter sunt singularia, vt per se constat; solúmque dicuntur vniuersalia: quia causant, repræsentant, vel significant plura, quòd est esse vniuersale secundùm quid.

Alijs ergò acceptionibus relictis, solùm disputamus in præsenti de vniuersali in essendo, seu in prædicando: quod solet etiam appellari *vniuersale Logicum*: quia continetur sub obiecto Logicæ. Differunt autem vniuersale in essendo, & in prædicando, tanquam essentia, & passio: quia ex eo, quòd aliquid sit in multis, sequitur posse de illis prædicari. Propter quod etiam Aristot. vniuersale Logicum interdum definit per esse in multis, interdum verò per prædicari de illis, vt magis infrà constabit.

QVÆSTIO I.

An à parte rei dentur naturæ, quæ denominari possint vniversales.

VT clariùs procedamus, agemus in his prioribus quæstionibus de vniuersali ex parte materiæ, seu de his quæ pertinent ad naturam denominatam; posteà verò de secunda intentione, quæ est forma illius.

Pro intelligentia ergo, tùm tituli huius quæstionis, tum etiam eorum; quæ in aliis dicenda sunt, sciendum est, quod actus intellectus consueverunt appellari partus, seu conceptus mentis, sumpta Metaphora à partu, seu conceptu prolis. Vnde etiam nomen conceptus extensum est ad significandum obiectum actus, seu rem ipsam, quæ intelligitur: claritatis tamen gratia actus ipse appellatur conceptus formalis, & res quæ cognoscitur, conceptus obiectivus.

Quia verò intellectus potest separare perfectiones, quæ à parte rei sunt idem in aliqua re, formatéque de vnaquaque distinctum conceptum formalem, vt quando in homine cognoscit rationem animalis sine rationale: hinc est, quod etiam dantur in qualibet re plures conceptus obiectivi, nempè rationes illæ, seu gradus, qui correspondent conceptibus formalibus; quamuis à parte rei tales rationes seu gradus non distinguantur. Ex quo rursus sequitur nomine conceptus obiectiui non significari ipsas res materialiter sumptas, & secundùm omne id quod à parte rei habent, sed secundùm illam rationem, gradum, aut perfectionem, quæ intelligitur per conceptum formalem. Quare si in quolibet singulari, verbi gratia Petro, præter differentiam indiuidualem dantur etiam rationes gradus, seu perfectiones communes, quæ possint sine illa intelligi, manifestum est quòd conceptus obiectivi non semper erunt rationes indiuiduales: sed sæpiùs erunt rationes, gradus, seu naturæ communes: quæ consequenter erunt materia vniuersalis. In hac ergo quæstione inquiritur vtrum à parte rei dentur tales conceptus obiectivi gradus, seu naturæ, quæ denominari possint vniversales.

5 Heraclitus, & Cratylus philosophi Platone antiquiores, teste Aristotele libro primo, Metaphys. capite sexto, & libro quarto, capite quinto, negaverunt esse in rebus naturas vniuersales. Propter quod etiam scientias abstulerunt, nihil certò sciri posse affirmantes; eò quod res omnes sint in continuo motu, & fluxu; scientiæ autem debeant esse de perpetuis, & necessariis.

Quartum fundamentum adducit Diuus Thomas quarto Metaphys. lectione 12. quia de re quæ mutatur, in quantùm mutatur, nihil potest verè affirmari; quod enim mutatur de albedine in nigredinem prout sic, nec est album, neque nigrum: sed res omnes sunt in continuo fluxu, & mutatione: Ergo de illis nihil potest verè affirmari. Quam opinionem vsque adeò secutus est Cratylus (testibus Aristot. & D. Thom. ibidem) quod existimauerit non oportere aliquid verbo dicere; sed ad exprimendum, quod volebat: movebat solùm digitum: quia credebat veritatem rei, quam volebat enuntiare, prius transire, quàm oratio finiretur; breviori autem spatio digitum mouebat. Propter quod etiam Heraclitum increpabat: quia dixit fieri posse, vt bis eundem fluuium quisquam ingrediatur; ipse enim neque semel arbitrabatur.

Ab hoc Heracliti, & Cratyli delirio non longè distant Nominales, qui vniversalia, & scientias à rebus abstulerunt, asserentes dari quidem voces vniversales, vt *homo est animal*; illisque in mente correspondere conceptus formales, vniuersales: cæterùm, neque vocibus, neque conceptibus ipsis correspondere in rebus aliquid commune; sed tantùm singularia. De quibus quia non potest esse scientia: consequenter asseruerunt sola nomina, aut etiam conceptus formales posse ad obiectum scientiarum pertinere.

Pro hac sententia refertur Ocbam capite 14. suæ Logicæ in 1. dist. 14. quæstione 7. vbi etiam, idem tenent Gabriel. & alij quibus fauere videtur Arist. cap. de substantia, vbi definiens secundas, id est vniversales substantias ait: *Illas significare quale quid*, significare autem solis vocibus conuenit vt patet. Et lib. 1. de anima. text. 8 ait: *animal autem vniversale, aut nihil est, aut posterius, Similiter autem, & si quid commune aliud prædicatur.* Id est, animal vt vniuersale, nihil est, aut est post res: in vocibus scilicet, quæ impositæ sunt ad significandum, postquam res sunt.

Ratione etiam suaderi potest: quia quidquid existit à parte rei, est singulare: ergo à parte rei nulla datur res, seu natura vniversalis; sed tantùm voces aut conceptus: quæ vt paulo ante diximus, entitativè sunt singularia. Patet consequentia: quia vniversale opponitur singulari: ergo si à parte rei omnes res sunt singulares, à parte rei nulla erit vniversalis.

6. Secunda sententia præcedenti opposita concedit naturas vniversales, & addit eas esse à parte rei à singularibus separatas, esseque principia omnium individuorum talis naturæ. Quam opinionem Aristot. 1. Metaphys. capite 6. & libro 7. capite 8. Platoni. Quem licet in bonum sensum explicari contendant gravissimi Patres, & Doctores: quod scilicet loquatur de ideis in mente diuina existentibus, vt exponunt Augustinus, Dionysius Areopagita, Nazianzenus, Seneca, Plutarchus, Eugubinus. & Picus Mirandulanus, quos referunt hic Masius, Conimbricenses, & alij: illud tamen est magni ponderis contra Platonem, quod quamuis Diuus Thomas libro 4. de regimine Principum, cap. 4. dicat Aristot. non planè referre aliorum sententias, maximè Socratis, & Platonis in hoc tamen sequens Aristot. tribuit prædictam opinionem Platoni, 1. part. quæst. 15. art. 1. ad 1. & quæst. 84 artic. 1. opusc. 5. & alibi sæpè: quem sequuntur Abulens. n attb. 25. quæst. 572. Auerr. Ferrar. Sotus, Carthusianus, & alij.

Quicquid autem sit de hoc, duo fundamenta istius sententiæ adducit Aristot. 7. Metaphys. text. 55. Primum est: quia scientia est de vniuersalibus, perpetuis, & inuariabilibus: ergo præter singularia, quæ sunt caduca, & contingentia, ponendæ sunt naturæ aliquæ reales & vniuersales à singularibus separatæ. Probatur consequentia: quia aliàs non essent mutationis, & contingentiæ expertes: si cum ipsis singularibus oriuntur, & intereunt.

Secundum est: quia vnumquodque producitur à suo simili: sed multoties videmus ignem generari à non igne, & alia plura non similibus: ergo ponendæ sunt aliquæ naturæ vniuersales separatæ, quæ sint principia & causæ omnium habentium talem naturam: vt sic vnaquæque res semper producatur à suo

suo simili. Alia leuiora argumenta videri possunt apud Auctores citatos.

7. Nihilominus tamen dicendum est primò, à parte rei non solùm dari voces, aut conceptus formales communes, sed illis verè correspondere conceptus obiectiuos, seu naturas vniuersales. Hæc conclusio est communis consensus Philosophorum contra Nominales. Pro qua videri possunt Boëc. hìc, D. Th. de ente & essentia, c. 4. & opusc. 55. & 56. Beatus Alber. tract. 2. Logicæ, Masius sect. 2. de Vniuersalibus q. 1. & alij Recentiores. Sumitúrque ex Arist. 1. Periermen. c. 5. vbi ait: *Rerum alia sunt vniuersales, alia particulares*, & lib. 1. Poster. c. 2. docet vniuersalia esse notiora singularibus, illáque intellectu, hæc verò sensu cognosci: quod etiam docet 2. de anima, c. 5. Quibus locis non potest esse sermo de vocibus: siquidem voces, etiam communes, sensu percipiuntur, vt patet: ergò loquitur de rebus significatis.

Ratione etiam probatur. Primò plures sunt prædicationes veræ, & necessariæ, in quibus genus prædicatur de specie, & species de indiuiduis. Huiusmodi enim propositiones, *Petrus est homo, homo est animal*, veræ sunt, & necessariæ. Ergo id quod in illis enunciatur, est res aliqua, & non voces, aut conceptus formales. Patet consequentia: quia si voces, aut conceptus prædicarentur, vtraque propositio esset falsa, & impossibilis: nam ita falsum est dicere Petrum esse hanc vocem, *homo*: sicut dicere hominem esse conceptum formalem animalis.

Respondebis cum Nominalibus voces communes, v. g. *hominē aut animal*, non significare aliquā naturam communem indiuiduis; sed immediatè ipsa singularia.

Sed contra hoc est: quia adhuc essent falsæ, & impossibiles propositiones, in quibus subiectum est terminus singularis & prædicatum terminus communis: si quidem hæc propositio, *Petrus est homo*, redderet hunc sensum: Petrus est omnia singularia hominis, quod per se constat esse falsum.

Secundò probatur: quia scientiæ reales verè tractant de rebus, sed de non singularibus: ergo de rebus vniuersalibus. Minor, & consequentia constant: quia singularia sunt corruptibilia, & à natura per accidens intenta. Maior autem probatur: quia Philosophia definiens hominem quod sit animal rationale, non definit hanc vocem, *Homo*: si quidem illa non constat corpore, & anima rationali. Et Astrologia demonstrans terram esse rotundam, id non probat de vocibus, vt patet. Vtimur tamen eius loco rebus: quia has ad solas adducere non possumus, vt inquit Arist. in lib. Topicorum: ergò verè dantur res, & naturæ vniuersales.

8. Dicendum est secundò naturas vniuersales non esse à parte rei à singularibus separatas. Hæc etiam conclusio recipitur vnanimiter à Philosophis. Quam probat Arist. contra platonem pluribus locis: sed præcipuè 7. Metaph. text. 51. vbi illum ex professo impugnat. De quo videri possunt D. Th. ibidem lect. 14. & alij Auctores citati.

Probatur primò ratione desumpta ex eodem Angelico Doctore opusc. 55. & 56. Quia impossibile est aliquid esse de essentia alterius, & quod non sit in illo: imò prædicatio necessario requirit aliquam identitatem rei de qua dicitur, vt indicat ipsa forma prædicationis, & nos infra ostendemus: ergò sibi ipsi contrarius est Plato, dum admittit naturas illas, seu ideas, esse de essentia singularium, veréque prædicari de illis, & simul asserit ab eis esse realiter separatas.

Confirmatur ex eodem D. Th. c. 4. de ente, & essentia: vbi impugnans sententiam Platonis inquit: *Neque separatum illud proficit in cognitione singularis signati*; Ex quibus verbis sic format rationem Caiet. ibid. quia genus, aut species est id, quo indiuidua cognoscuntur; siquidem vnumquodque cognoscitur per suum genus, speciem, & differentiam: sed essentia per se subsistens non in singularibus, non est id, quo indiuidua cognoscuntur: cum vnumquodque cognoscatur quidditatiuè per id, quod est in eo, & non per id, quod in eo non est: ergò essentia per se subsistens, vt ponitur à Platone, non est genus, neque species, neque aliquod aliud prædicatum essentiale respectu indiuiduorum.

Secundò: quia si daretur talis natura à singularibus separata, simul esset vniuersalis, & non vniuersalis: vniuersalis quidem, vt supponimus, & non vniuersalis: quia talis natura, seu idea verè existeret à parte rei: ergò ex vi alicuius actionis realis; si quidem esset quid creatum. Sed quælibet actio realis terminatur ad rem singularem: ergò idea illa verè esset singularis. Probatur minor; quia illius proprium est fieri, cuius proprium est esse, seu subsistere, vt probat D. Th. 1. p. q. 65. art. 4. sed in rebus creatis esse, seu subsistere, proprium est suppositi singularis; non verò naturæ communis, vt docet idem Angelicus Doctor, q. 9. de potentia art. 5. ad 1. & nos aliquando ostendemus: ergo id, quod propriè fit, est suppositum singulare. ¶ Consultò omittimus alias rationes, quæ contra hæc Platonis vniuersalia ex principiis fidei desumi possent, qualis est illa de peccato originali, quod totam naturam humanam infecit; cum tamen Christus homo fuerit illius incapax, & aliæ similes.

9. Ad argumenta respondetur, Ad fundamentum Heracliti & Cratyli respondet Arist. loco ibi citato ex 4. Metaph. vtramque præmissam esse falsam quod probat optimè suis rationibus. Et de maiori quidem constat: nam dato quòd de pariete verbi gratia; dum mutatur de albedine in nigredinem, non posset verè dici esse album, aut nigrum; tamen verè potest dici oppositum, scilicet non esse album, neque nigrum, sed mutari; & sic iam erit aliqua determinata veritas, de qua possit esse scientia. Neque minor etiam est vniuersaliter vera. (inquit Arist.) nam licet concedamus res esse sub motu ad quantitatem, & qualitatem, non tamen semper erit sub motu ad formam substantialem, & sic poterit esse aliqua determinata veritas. Quas rationes latè prosequitur Aristot. de quo videri potest D. Thom. ibi lect. 12. Nos vnico verbo respondemus peccare argumentum arguendo à rebus secundùm existentiam ad easdem secundùm essentiam. Licet enim singularia sint contingentia, & mutabilia; essentiæ tamen sunt immutabiles, & perpetuæ, vt disp. sequenti explicabimus.

Ad loca Arist. pro sententia Nominalium respondetur. Ad primum, ibi loqui de nominibus significantibus secundas substantias, non de ipsis secundis substantiis, vt patet ex eius verbis. ¶ Secundum autem locum explicat optimè D. Th. ibid lect. 1. & lib. 3. sequenti lect. 12. quòd scilicet Arist. illis verbis simul excludit opinionem Platonis, & docet modum, quo fit vniuersale, & ita sensus est; animal vniuersale nihil est ab speciebus separatum, vt fingebat Plato: est tamen in eisdem, vt quid posterius, scilicet ab intellectu fundatum, & ex earum conuenientia desumptum: vnde mala est glossa adducta in argumento.

Ad rationem pro eadem sententia respondetur, quòd sicut naturæ vniuersales à parte rei sunt idem cum singularibus, ita à parte rei existunt per existentiam singularium; sicut etiam fiunt per actiones quibus fiunt singularia. Ex hoc tamen solùm sequitur non dari vniuersale à parte rei separatum: hoc enim est quod opponitur singulari: non tamen infertur non dari à parte rei naturas communes, & vniuersales, singularizatas tamen, & à singularibus à parte rei nō separatas.

Ad fundamentum Platonis ex dictis patet. Ad primum

concedi

concedimus scientias esse de naturis vniuersalibus, perpetuis,&c. Sed hoc ideò est, quia abstrahunt ab existentia, solùmque considerant obiectum secundùm essentiam. Constat enim, quòd eodem modo, ac nunc est vera hæc propositio: *Omnis homo est animal.* Esset etiam vera, si nullum existeret indiuiduum hominis. Imò dato quòd esset possibilis sententia Platonis de existentia reali vniuersalis separati; talis existentia non esset necessaria ad veritatem propositionis: quia etiam ante illam existentiam, esset verum hominem esse animal, vt de se patet. Vnde ad probationem consequentiæ respondetur essentias, seu quidditates vniuersales dici perpetuas & insatiabiles; non quia cum singularibus non oriantur, aut intereant, sed quia id non habent secundùm se, sed ratione singularium. Vnde ipsæ secundùm se, sunt perpetuæ, & insatiabiles negatiuè, vt explicabimus disp. seq.

Ad secundum respondetur errasse Platonem existimando inter causam, & effectum necessariam esse similitudinem formalem, & vniuocam: sufficit enim virtualis, seu eminentialis, vt patet in Deo respectu creaturarum, & generaliter in omnibus causis æquiuocis.

QVÆSTIO II.

Vtrum à parte rei detur vnitas formalis in natura.

10. SVpposito quòd à parte rei dantur naturæ, quæ denominari possunt vniuersales, vlterius inuestigandum est, quid requiratur ex parte ipsius naturæ seu quid in ea à parte rei præsupponatur, ratione cuius sit capax secundæ intentionis vniuersalis. Et ad hoc ordinantur ista, & sequentes quæstiones de vnitate formali: hæc enim (si datur à parte rei) procul dubio ad id, ratione cuius natura est capax vniuersalitatis, siquidem non excipit eam ratione vnitatis numericæ, vt patet. Vt ergò à certioribus incipiamus, & necessariis alia simul explicemus.

Primò certum est, ad hoc vt natura sit materia apta vniuersalis, non debere esse singularem essentialiter, qualis est natura diuina; quæ quia est simplicissima; & actus purus, non admittit compositionem ex ratione communi, & singulari; sed ipsa per seipsam est essentialiter singularis; ac prôinde repugnat esse vniuersalem. Vnde prædicationes in quibus natura diuina dicitur de personis, vt *Pater est Deus, Filius est Deus, &c.* non possunt esse alicuius ex quinque prædicabilibus. Vtrum autem naturæ, quibus repugnat habere plura indiuidua, vt de naturis Angelicis tenent communiter Thomistæ, possint esse materia vniuersalis, disput. 6. dicemus.

11 Secundò certum est entia per accidens, vt aceruus, & generaliter quæ componuntur ex entibus completis, aut rebus diuersorum prædicamentorum, non posse esse materiam vniuersalis. Cuius ratio est manifesta: quia vniuersale, de quo loquimur in præsenti, est vnum simpliciter: sed ens per accidens non est simpliciter vnum, sicut neque est simpliciter ens: ergò non potest esse materia apta vniuersalis.

Eadem ratione excluduntur transcendentia analoga, & æquiuoca. De quibus quia agendum est in antepræedicamentis, nunc satis sit dicere, quòd sicut defectu vnitatis excluduntur à linea prædicamentali; ita etiam excluduntur à materia vniuersalium. Vnde illæ tantùm naturæ quæ vniuocè, seu æqualiter, quantùm est ex parte sua, participantur ab inferioribus, vt est natura humana & similes possunt esse materia vniuersalis.

Tandem quia de concretis accidentalibus infrà agendum est, nunc etiam sufficiat dicere, illud aggregatum ex subiecto, & accidenti (siue totum hoc significet nomen concretum, siue non, de quo infra) non posse esse materiam vniuersalis: quia prout sic est ens per accidens constans rebus diuersorum prædicamentorum, quod expressè docuit D. Th. cap. 6. de ente, & essentia dicens: *Ex accidenti, & subiecto non fit vnum per se. Vnde non resultat ex eorum coniunctione aliqua natura, cui intentio generis, vel speciei possit attribui.*

Ergò cùm naturæ istæ, quæ possunt esse materia vniuersalis, non sint à parte rei à singularibus separatæ, sed in eis existentes, vt ostendimus quæst. præcedenti: manifestum est iuxta pluralitatem realem & distinctionem numericam indiuiduorum naturas ipsas esse realiter multiplicatas in illis, & ex consequenti naturam humanam Petri verbi gratia esse vnam numero per vnitatem numericam quam habet Petrus, & naturam humanam Pauli esse vnam numero per vnitatem numericam, quam habet Paulus, & sic de aliis. Sed quia duæ istæ naturæ solùm distinguuntur, per principia materialia, ex quibus sumitur distinctio numerica; non verò per aliqua principia formalia, seu essentialia, in quibus potiùs conueniunt: hinc emergunt plures difficultates circa vnitatem formalem, vtrum scilicet in natura præter vnitatem numericam detur à parte rei vnitas formalis. Deinde an talis vnitas sit à parte rei communis indiuiduis, & vna in illis, an potiùs multiplicentur sicut multiplicantur vnitates numericæ. Et tandem quomodo in quolibet indiuiduo distinguantur vnitas formalis, & numerica. Quarum difficultatum rigidum examen est proprium Metaphysicæ: sed aliquas earum notitia conducit plurimum ad cognitionem vniuersalium.

11. ¶ A prima ergò incipiendo, Pro tituli intelligentia sciendum est ex Aristot. 5. Metaph. cap. 6. & lib. 10. cap. 1. *Vnum* est ens indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio: siue vnum pro fornali dicat solam carentiam, vt quidam dicunt, siue vt volunt alij, includat etiam essentialiter ipsum ens, ita quod tàm ens, quàm carentia diuisionis intrent essentialem vnitatis rationem. Quare vnitas erit vel ipsa indiuisio, seu carentia diuisionis: vel entitas indiuisa. Quidquid autem dicatur certum est tamen tot esse vnitates, quot fuerint diuisiones: carentia enim specificatur, & cognoscitur per formam oppositam.

Diuisio autem est duplex, vt probat Caietanus de ente, & essentia, c. 4. quæst. 6 alia materialis, & alia formalis. Diuisio materialis est, quæ causatur per principia materialia, seu differentias indiuiduales; quæ quia informantur à materia, dicuntur materiales: & hac diuisione diuiditur quælibet species infima in sua indiuidua. Diuisio formalis est, quæ causatur per principia formalia, seu differentias essentiales; quæ quia sumuntur à forma, dicuntur formales quo modo diuiduntur species cuiuscunque generis. In hac autem diuisione formali est latitudo, vt rectè notat Caietan. potest enim fieri per differentias formales magis, ac magis communes, sicut genera ipsa, quæ diuiduntur, possunt esse magis ac magis communia.

Vtrumque cernere licet in Petro, qui à Paulo differt non per aliqua principia formalia, aut essentialia: in his enim omninò conueniunt, sed ratione materiæ, seu per differentiam indiuidualem, & sic inter eos solùm est distinctio materialis. At verò Petrus ab hoc equo non solùm differt ratione materiæ; sed per principium formale, scilicet rationale: sed ab hac planta differt per aliud principium formale commu

communius ſcilicet per ſenſibile: ſimiliter ab hoc lapide differt per principium formale ſuperius, ſcilicet per animatum: & ſic de aliis, aſcendendo per lineam prædicamenti ſubſtantiæ. Ex quo fit, quòd tantùm diuiſio, qua homo diuiditur in Petrum, & Paulum, eſt materialis, & ex conſequenti quòd in ea nulla eſt latitudo. At vero, non ſolùm diuiſio, qua animal diuiditur in hominem, & equum, ſed etiam, qua viuens diuiditur in animal, & plantam, & etiam, qua mixtum diuiditur in viuens: & non viuens, & aliæ ſuperiores ſunt diuiſiones formales & per conſequẽs in diuiſione formali inuenitur latitudo explicata.

13. Ex quibus ſequitur primò vnitatem eſſe duplicem: aliam materialem, & aliam formalem. Vnitas materialis erit vel carentia diuiſionis materialis, vel entitas carens diuiſione materiali iuxta duos modos dicendi ſupra relatos. Vnitas verò formalis ſimiliter erit, vel carentia diuiſionis formalis, vel entitas carens diuiſione formali. In qua, ſicut in ipſa diuiſione erit latitudo: ſiquidem Petrus non ſolùm caret diuiſione formali: quia eſt rationalis: ſed etiam quia eſt ſenſibilis, animatus, &c. Quod expreſsè docuit Ariſt. 5. Metaph. cap. 6. cuius verba in concluſione adducemus.

Secundò ſequitur, quòd vnitas numerica eſt maxima vnitas, quia nullam admittit diuiſionem: vnitas verò formalis minor eſt illa, quia non excludit diuiſionem numericam: & iuxta latitudinem vnitatis formalis illa erit minor, quæ cauſatur per principium formale magis commune: quia plus admittit diuiſionis. Verbi gratia in Petro vnitas, qua eſt hoc indiuiduum, eſt maxima: quia excludit omnem diuiſionem: vnitas verò qua eſt vnus homo, eſt minor præcedenti: quia ex vi huius non excluditur, quod ſit hic, vel hic homo: vnitas autem, qua eſt animal, eſt minor præcedentibus: quia ex vi illius non excluditur, quòd ſit hoc animal, ſcilicet homo: aut illud animal, ſcilicet equus. Et idem proportionabiliter eſt de aliis gradibus ſuperioribus, vt conſideranti patebit.

14 Ratio autem à priori huius doctrinæ eſt: quia vnitas dicit carentiam diuiſionis: carentia autem tanto maior eſt quanto minus relinquitur in ſubiecto de forma, qua priuat, vt patet de obſcuritate, ſurditate & aliis priuationibus: vnde illa carentia erit maxima, quæ in ſubiecto nihil relinquit ſuæ formæ. Cum ergò vnitas numerica nihil relinquat de diuiſione: formalis verò admittat magis, ac magis iuxta latitudinem explicatam: manifeſtum fit vnitatem numericam eſſe maximam: formalem verò eſſe minorem, ac minorem, ſecundum quod cauſatur per principium magis, ac magis commune.

His ſic explicatis: de vnitate numerica nullus ambigit dari à parte rei. Conſtat enim quodlibet indiuiduum à parte rei eſſe ens indiuiſum in ſe; & diuiſum à quolibet alio vltima diuiſione: & per conſequens eſſe vnum numero, quod eſt habere à parte rei vnitatem numericam. Vnde ſolùm eſt difficultas de vnitate formali: an ſcilicet in Petro, verbi gratia, præter vnitatem numericam detur à parte rei vnitas formalis. Cuius ſenſus non eſt, an vnitas formalis, & numerica diſtinguantur à parte rei; ſed an ſicut à parte rei datur vnitas numerica, ſic etiam detur à parte rei vnitas formalis: poteſt enim hæc eſſe à parte rei, quin ſit realiter diſtincta à numerica. Sicut à ſimili ſtatuimus quæſtione præcedenti dari à parte rei, non ſolùm differentias indiuiduales: ſed etiam naturas communes quamuis iſtæ non diſtinguantur realiter ab illis. In hoc ergo ſenſu inquirimus an ſicut datur à parte rei vnitas numerica in natura, ſic etiam detur vnitas formalis

15. Partem negatiuam defendunt quidam moderni, contendentes ſolam vnitatem numericam dari à parte rei. Et probant primò ex Ariſtot. 4. Metaphyſic. text. 7. vbi agens de *vno*, ſolùm enumerauit vnitatem numericam, ſpecificam, & genericam: ſed iſtæ duæ ſunt per intellectum: ergo ſola vnitas numerica datur à parte rei.

Secundò: ſicut non datur niſi duplex ens, reale ſcilicet: & rationis; ita non datur niſi duplex vnitas, realis ſcilicet, & rationis: ſed vnitas realis eſt vnitas numerica: ergo vnitas formalis ſolùm poteſt eſſe per intellectum. Probatur minor: quia omnia, quæ ſunt in ſingularibus, à parte rei ſunt ſingularizata, & indiuiduata: ergo quamuis Petrus verbi gratia, à parte rei ſit homo, animal & viuens: nihil tamen iſtorum erit à parte rei commune, ſed ſingulare: & ex conſequenti omnia erunt vnum numero per vnitatem numericam, ac proinde non dabitur vnitas formalis.

Tertiò, quia plures rationes reales quæ in quolibet ente poſſunt per intellectum diſtingui, non efficiunt à parte rei plura entia: ergo non faciunt plura vna: ergo vnitas realis, quæ eſt paſſio entis, non ſequitur rationes formales, etiam reales; ſed entitatem ſingularem: & indiuiduam.

Confirmatur, quia vnitas realis in actu tantùm eſt paſſio entis realis in actu, niſi enim actu ſit ens: actu vnum eſſe non poteſt: ſed ens actu tantùm eſt ens ſingulare: ergo vnitas realis tantùm ſequitur ſingularitatem, & indiuiduationem. Conſultò omittimus plura alia argumenta, quæ pro hac ſententia formant Auctores eius: quia ſolùm probant vnitatem formalem à parte rei non eſſe diſtinctam à numerica, de quo agendum eſt quæſt. 5.

16. Dicendum eſt tamen à parte rei, & ante omnem operationem intellectus dari vnitatem formalem in natura. Hæc concluſio vnanimiter admittitur à diſcipulis Diui Thomæ, & Scoti, vt teſtatur Suarez diſput. 7. Metaph. ſect. 1. num 2. citans vtriuſque ſcholæ Doctores. Pro qua videri poſſunt Antonius Andr. 7. Metaphyſicæ, quæſt. 17. & Caiet. de ente & eſſentia cap. 4. quæſt. 6. vbi aſſerit hanc concluſionem eſſe adeò manifeſtam, vt nullus ſanæ mentis poſſit eam negare. Colligitur manifeſtè ex Ariſtot. 5. Metaph. text. 11. vbi ait: *Vniuerſaliter enim quæcumque non habent diuiſionem, in quantum non habent, ſic vnum dicuntur: vt ſi in quantum homo non habet diuiſionem, vnus homo; ſi vero in quantum animal, vnum animal.* Idem docet D. Thom. opuſc. 42. c. 7. vbi naturæ ſecundùm ſe vt præſcindit ab eſſe, quod habet in indiuiduis vel in intellectu, expreſsè concedit quandam vnitatem ratione cuius habet vnam definitionem, & vnum nomen: quod vt patet non poteſt eſſe verum, niſi de vnitate formali.

Probatur concluſio ratione: quia vnitas formalis eſt carentia diuiſionis formalis, ſeu entitas indiuiſa formaliter: ſed Petrus à parte rei habet carentiam diuiſionis formalis, ſeu entitatem formalem indiuiſam, & non tantùm indiuiſionem materialem: ergo à parte rei, non ſolùm habet vnitatem numericam, ſed etiam formalem.

Maior, & conſequentia conſtant.

Minor verò probatur: quia ſicut à parte rei Petrus non eſt diuiſus in plures materias, ſeu indiuidua: ita non eſt diuiſus in plures formas, ſeu eſſentias: ergo ſicut à parte rei habet carentiam diuiſionis materialis; ita à parte rei habet carentiam diuiſionis formalis.

Confirmatur: quia à parte rei non ſolùm datur diuiſio materialis inter indiuidua eiuſdem ſpeciei; ſed etiam datur diuiſio formalis inter indiuidua diuerſarum ſpecierum: ergò in Petro præter vnitatem numericam datur à parte rei vnitas formalis.

Conſe

Consequentia patet: quia priuationes seu carentiæ regulantur per habitus, seu formas oppositas. Antecedens verò probatur: quia nullo intellectu considerante sicut Petrus distinguitur à Paulo materialiter, ita distinguitur ab equo essentialiter.

17. Respondebis Petrum à parte rei per ipsam vnitatem numericam, non solùm carere non diuisione materiali; sed etiam formali: & ea consequenti per illam à parte rei distingui, tum ab indiuiduis eiusdem speciei; tum ab aliis quibuscunque.

Sed contra: quia vel sumis vnitatem numericam petri secundùm quod sibi realiter identificat quamcunque entitatem indiuisam, seu quamcunque indiuisionem, quæ est in Petro, ea quacumque radice proueniat, & sic verum quidem est per eam Petrum carere quacunque diuisione, & distingui à quocumque alio; sed hoc ideo est: quia in vnitate numerica sic sumpta includitur vnitas formalis, quæ realiter cum illa identificatur. Vel sumis vnitatem numericam, præcisè secundum quod est materialis, seu secundùm quod causatur per principia materialia: quomodo non includit vnitatem formalem; sed condistinguitur ab ea: & sic omnino falsum est per vnitatem numericam Petrum distingui essentialiter ab equo. Principia enim materialia prout sic, cum desumantur à materia prima tanquam à prima radice, non possunt causare distinctionem essentialem: sed hæc necessario causatur per principia formalia, quæ à forma tanquam à prima radice desumuntur. Et hoc modo loquimur in præsenti de vnitate materiali, & formali, vt ex dictis patet.

Secundò probatur conclusio: quia à parte rei Petrus, & Paulus habent relationem similitudinis, seu identitatis in natura humana: ergo datur ibi vnitas formalis. Probatur consequentia: quia relatio similitudinis, seu identitatis fundatur in vnitate ex Arist. 5. Metaph. text. 20. Cùm autem non fundetur in vnitate numerica; siquidem potius sunt dissimiles, & diuersi: manifestum est fundari in vnitate formali.

Confirmatur: quia multa alia necessariò conceduntur esse à parte rei quæ saluari non possunt, nisi detur vnitas formalis in natura: ergo illa concedenda est. Probatur antecedens: quia à parte rei concedimus in quolibet genere dari vnam speciem præstantissimam, quæ est mensura cæterarum: & similiter à parte rei vnum vni contrarium esse, & alia huiusmodi; quæ tamen non possunt intelligi de alia vnitate nisi formali: ergò verè datur à parte rei in natura.

18 Ad argumenta respondetur.

Ad primum, Aristotelem ibi sub vnitate specifica, & generica comprehendisse vnitatem formalem: tum quia ex parte priuationis conueniunt: siquidem omnes dicunt carentiam diuisionis formalis: tum etiam quia vnitas formalis est proximum fundamentum ex parte naturæ respectu vnitatis specificæ, vel genericæ: & ideò solet appellari fundamentaliter specifica, vel generica.

Ad secundum negatur minor sicut enim entitas realis Petri non solùm continet principia materialia, vnde sumitur differentia numerica; sed etiam principia formalia, vnde sumitur differentia essentialis: ita vnitas realis Petri, non solùm continet vnitatem numericam, quæ sequitur principia materialia; sed etiam vnitatem formalem, quæ sequitur principia essentialia: quamuis à parte rei, vt supponimus, non distinguantur istæ vnitates, sicut non distinguuntur à parte rei differentia numerica, & essentialis.

Vnde ad probationem minoris concedimus quidem omnia, quæ à parte rei sunt in Petro, esse singularizata, nihilque esse à parte rei commune: inde tamen solùm sequitur vnitatem formalem esse à parte rei coniunctam cum vnitate numerica in vnoquoque indiuiduo: non dari aliquam vnam vnitatem formalem communem omnibus. Cum quo tamen stat verè dari vnitatem formalem, quod intendimus.

Tertium argumentum cum sua confirmatione præcipuè probat vnitatem formalem, & numericam à parte rei non esse plures vnitates, seu non distingui realiter, quod nos non negamus, vt constabit quæstione 4. Adhuc tamen ad argumentum, quatenus potest esse contra nos respondetur, quòd sicut rationes, seu perfectiones reales, quas distinguit intellectus in aliquo ente efficiunt à parte rei vnum ens, ita vnitas formalis & numerica à parte rei efficiunt vnam vnitatem realem, quæ est passio entis. Vnde malè infertur talem vnitatem non sequi rationes formales reales; sed entitatem singularem, & indiuidua. Nam eo ipso, quòd sequatur totam illam entitatem singularem: sequitur etiam omnes rationes reales, quæ in ea continentur seruata proportione.

Per quod patet ad confirmationem. Concedimus enim vnitatem realem in actu, solum sequi entitatem singularem quæ est entitas in actu. Negandum est tamen tantùm sequi ad singularitatem, seu differentiam numericam: quoniam etiam sequitur ad alias perfectiones essentiales, quæ in tali entitate singulari continentur, vt explicatum est.

QVÆSTIO III.

Vtrum à parte rei detur in natura vna unitas communis, vel potius multiplicetur in inferioribus.

19. QVæstio hæc celebris est inter discipulos D. Thom. Scoti. in qua pro tituli intelligentia notandum est ex Caietano de ente & essentia cap. 4. quæst. 6. vnitatem naturæ dupliciter posse esse communem negatiuè scilicet, & positiuè Tunc est communis negatiuè; quando natura non est appropriata alicui suppositio, vt ipsum nomen indicat: nam negatiuè commune idem est, quod non singulare. Vnde natura sic sumpta idem est, quòd natura *solitariè* vt loquitur Caiet. absque consortio scilicet indiuiduorum. Tunc verò vnitas est positiuè communis, quando natura indiuisa manens secundùm illam vnitatem, reperitur in pluribus

Cui Caiet. doctrinæ addit benè Masius sect. 1. de vniuers. q. 1. vnitatem positiuè communem posse subdiuidi in numericam, specificam, & genericam. Tunc natura habet vnitatem numericam positiuè communem quando manens eadem numero, & indiuisa, reperitur in pluribus suppositis, vt natura diuina, quæ indiuisa manens, & eadem numero, identificatur cum tribus personis realiter distinctis. Tunc verò natura habet vnitatem specificam, vel genericam positiuè communem quando indiuisa manens secundum illud gradum specificum vel genericum, reperitur in pluribus realiter distinctis.

Non procedit ergò difficultas de vnitate numerica positiuè communi Certum enim est nullam naturam creatam habere talem vnitatem; sed id proprium esse naturæ diuinæ: sed solùm procedit de vnitate formali specifica, vel generica; estque punctum difficultatis in hoc: an à parte rei detur in natura vnitas formalis positiuè communis; ita vt manens indiuisa secundùm illum gradum specificum, vel genericum ad quos cõsequitur, reperiatur in pluribus absque eo, quòd in illis realiter multiplicetur. Et hoc est, quod præcipuè controuertitur inter Diui Thomæ, & Scoti discipulos. Nos tamen simul etiam explicabimus an saltim natura habeat à parte rei vnitatem formalem negatiuè communem.

10. Prima sententia asserit naturam humanam, verbi gratia habere à parte rei quandam vnitatem formalem positiuè communem, indiuiduis, neque in illis multiplicatam, Sic docet Scot. 7. Metaph. qu. 18. & 2. dist. 3. qu. 1. quem sequuntur Antonius Andr. Monlorius & alij eius discip. quos refert Mas. vbi sup.

¶ Scimus aliquos diuersimodè explicare mentem Scoti; quouis tamen modo exponatur, hoc tandem asserere tenentur, tam ipse quam omnes illi qui asserunt dari à parte rei vniuersale formaliter, seu vniuersalitatem, vt videbimus quæst. 5.

Sed quidquid de hoc sit, sententia sic intellecta probatur.

Primò quia à parte rei Petrus, & Paulus sunt vnum in natura humana: ergò à parte rei talis natura habet vnitatem illis communem; & non multiplicatam in eis. Probatur consequentia quia quando aliqua duo realiter distincta sunt vnum in aliqua ratione, talis ratio debet esse vna in illis.

Secundò: quia inter Petrum, & Paulum est realis relatio similitudinis, seu identitatis in natura: sed hæc relatio fundatur in vnitate reali ex Aristot. c. de Relatione: ergo sicut inter Petrum & Paulum datur vnica relatio identitatis, ita dabitur aliqua vnitas realis communis quæ non multiplicetur in eis. Maior, & minor patent: consequentia verò videtur constare ex paritate rationis.

Tertiò: quia natura humana, quæ est in Petro & Paulo, definitur vnica definitione: ergo habet aliquam vnitatem in illis. nihil enim definiri potest, nisi quatenus vnum ex Arist. 4. Metaph. tex. 10. & lib. 7. tex. 11. Sed hæc vnitas non est per intellectum: nam à parte rei, & non ab intellectu habet natura, quòd sit definibilis: ergo est vnitas realis, & ex consequenti sicut definitio indiuisa manens est positiuè communis indiuiduis, ita etiam vnitas.

Quartò: quia quantumcunque natura diuidatur per differentias numericas: manet formaliter indiuisa, ergo in illa manet vnitas formalis Sed talis natura manens eadem formaliter, communicatur pluribus: ergo vnicam, & eandem vnitatem formalem habent illa plura: & per consequens dabitur in natura vnitas formalis quæ non multiplicetur in illis. plura alia argumenta congerunt Doctores pro hac sententia, quæ tamen solum probant dari à parte rei vnitatem formalem, quod nobis non aduersatur.

11. Secunda sententia negat naturæ à parte rei vnitatem formalem communem indiuiduis; quæ non multiplicetur in eis: sed similem vnitatem asserit prouenire naturæ ab intellectu. Ita D. Tho. Opusc. 55. & 1. parte quæst 85. art. 1. ad 2. Quem sequuntur eius discipuli, Caietanus vbi supra. Capreolus in 2. disputatione 8. quæst. 2. Soncinas 7. Metaph. quæst. 17. Sot. quæst 2 Vniuers. Iabel tract. 5. Tolletus quæst. 3. Rub. ibidem, & communiter Doctores. Qui tamen videntur diuisi in explicatione huius sententiæ, variosque dicendi modos adducit Rub in sua Logica magna; sed certè in rei veritate non sunt discordes quamuis non eodem modo loquantur. Inter alios id explicat optimè Caietanus 4. illo cap. de Ente & Essentia quæstione 6. vbi concedit quidem præter vnitatem numericam aliam vnitatem realem, nempe formalem: sed hanc asserit non esse communem pluribus indiuiduis, nec in illis vnam; sed realiter in illis multiplicari, ita vt vnumquodque habeat suam vnitatem formalem. In quo contra Scotum conueniunt. Thomistæ concedunt tamen in omnibus indiuiduis esse à parte rei quandam vnitatem conformitatis, vt loquuntur veteres discipuli Diui Thomæ. Herbeus quodlib. 1. quæst. 9. & Niger quæst. 21. Capreolus quæ sit simpliciter vnitas, aut aliquod tertium commune indiuiduis: sed conformitas quædam, aut similitudo eorum, vt magis explicabimus concl. 3. Quem modum loquendi sumpserunt ex D. Thoma Opusc. 48. tract. 1. cap 4.

Vt ergo clariùs procedamos, neque materiam satis ex se difficilem defectu distinctionis confundamus, aduertendum est: quòd cum vnitas vt suprà num. 12. notauimus, dicat entitatem, & negationem: siue sola negatio sit ratio formalis vnitatis siue entitas cum negatione, (quod nunc non interest) consequenter possumus loqui, vel de entitate ipsa reali, quam importat vnitas formalis hominis, verbi gratia, quæ est ipsa natura humana vel præcisè de negatione, seu indiuisione formali quæ consequitur talem naturam. Quamuis autem negatio ipsa videatur quid formalius in vnitate; tamen præcipua controuersia inter vtramque scholam non est de ipsa mera negatione? an scilicet vnica negatio diuisiuntis realiter sit in omnibus indiuiduis

Neque id solù m voluisse Scotum conuincitur manifestè: quia, vt quæst. seq. videbimus, inter naturam humanam & singularitatem Petri posuit Scot. distinctionem quandam ex natura rei, & ante operationem intellectus, vt ita posset manere natura formaliter indiuisa in indiuiduis, multiplicatis numero singularitatibus eorum. Vnde etiam fit præcipuam Thomistarum sententiam contra Scotum, non esse de ipsa mera negatione, sed de positiua entitate, quam importat vnitas in quo sensu præcipuè discutienda est à nobis præsens difficultas: quamuis etiam agemus de negatione, vt quæstio ex nulla parte indecisa remaneat.

22. Prima conclusio Loquendo de vnitate, quantum ad realem entitatem quam dicit, à parte rei nulla datur vnitas formalis, quæ sit positiuè communis indiuiduis, aut quid realiter vnum, & indiuisum in illis: sed tot dantur à parte rei vnitates formales in aliqua natura, quot dantur indiuidua illius. Conclusio hæc, quoad vtramque partem, recipitur vnanimiter à Thomistis: éstque communis inter Doctores contra Scot. Quam etiam tenent D. Aug. Damasc, Basil, & Boëtius; quorum verba adducit Masius sect. de vniuersalitatibus qu. 1. conclusione 8. Et hanc vnitatem realem positiuè communem excludit D. Tho. cap. 4. de ente & essentia, vbi loquens natura secundùm se, ait: *Si quæratur: vtrum ista natura possit dici vna, vel plures neutrum concedendum est: quia vtrumque est extra intellectum humanitatis: & vtrumque potest sibi accidere* In quo etiam sensu explicat dus est Sotus, quæst. 2 de Vniuers. & si qui alij graues Doctores asserere inueniantur nullam dari vnitatem realem præter numericam.

Prima pars conclusionis probatur ratione, quam indicat D. Thom. ibidem: quia si in natura daretur à parte rei, & ante intellectum vnitas formalis positiuè communis pluribus; cum illam non haberet natura ex reali contradictione ad indiuidua necessariò conueniret naturæ secundùm se, flueretque ex extrinsecis principiis eius, & per consequens esset propria eius passio: cum eodem Diuo Thoma non possit aliter considerari natura, quàm vel abstracta per intellectum vel contracta ad indiuidua; vel secundùm se, & secundùm sua prædicata intrinseca. Sed hæc vnitas formalis positiuè communis non conuenit naturæ per intellectum, vt supponimus ex Scoto, neque propter contractionem realem, vt de se patet: ergo conuenit naturæ secundùm se: & ex consequenti erit quid intrinsecum, & propria passio eius. Tunc sic conficienda est ratio D. Thomæ. Natura secundùm se habet hanc vnitatem positiuè communem, vt aduersarij fatentur: ergo repugnat contrahi, & esse singularem.

Probatur consequentia: quia non potest admittere talem vnitatem communem, vt potè ex intrinsecis principiis fluentem quod tamen necessarium erat, vt contraheretur; siquidem repugnat naturam esse contractam, & positiuè communem, vt de se patet.

23. Secundò probatur conclusio directè contra mentem Scoti; quia natura humana à parte rei est multiplex in indiuiduis: ergo à parte rei non est vna in illis. Consequentia patet. Antecedens verò probatur, quia natura non distinguitur realiter à singularitate, vt ostendemus, q. sequenti: sed à parte rei tot sunt singularitates realiter distinctæ; quot indiuidua vt per se constat, ergo tot etiam erunt naturæ; siquidem in creatis impossibile est aliqua duo esse realiter idem & quod multiplicetur realiter vnum, alio realiter non multiplicato.

Confirmatur: quia omnes proprietates reales, quæ prædicantur de aliqua natura, prædicantur etiam de indiuiduis illius: sed data à parte rei hac vnitate positiuè communi, esset proprietas realis naturæ vt probatum est: ergo prædicatur de indiuiduis eius; & per consequens, sicut in sententia Scoti hæc est vera Prædicatio: natura humana habet vnitatem positiuè communem pluribus; ita etiam vera esset hæc: Petrus habet vnitatem positiuè communem pluribus, quod absurdum est.

¶ Adde, quod cum natura humana Petri verè sit vna numero, vtpotè singularizata, & contracta per differentiam numericam: iam eadem numero natura esset positiuè communis pluribus, quod proprium est naturæ diuinæ: vt videmus. Ergo à parte rei nulli datur in natura talis vnitas positiuè communis.

Per quod patet secunda pars conclusionis. Si enim natura humana à parte rei habet vnitatem formalem, vt ostendimus quæstione præcedenti: & talis vnitas non est vna in omnibus indiuiduis: ergo à parte rei tot sunt constituendæ quot sunt indiuidua.

¶ Confirmatur primò: quia vnitas formalis quantùm ad realem entitatem (vt modo loquimur) est ipsa natura: ergo multiplicata natura, multiplicatur etiam vnitas.

¶ Confirmatur secundò: quia hæc vnitas formalis est passio naturæ, sicut vnum est passio entis; sed passiones multiplicantur, multiplicata essentia: ergo sicut alia est natura humana Petri, & alia Pauli, ita etiam alia erit vnitas formalis vnius, & alia alterius.

24. Sed inquires, an sicut in vnoquoque indiuiduo dantur à parte rei vnitas numerica, & formalis; sic etiam concedendum sit dari à parte rei plures vnitates formales pro numero graduum essentialium; quamuis inter se non distinguantur realiter, sicut neque etiam distinguuntur vnitas numerica, & formalis.

¶ Partem negatiuam absolutè defendunt aliqui moderni. Sed non loquuntur consequenter, dum admittunt in Petro, vt aliquo modo plures vnitatem numericam & formalem: & tamen in eodem sensu negant in illo plures vnitates formales.

Respondetur ergo affirmatiuè cum Caiet. loco cit. Breuitérque probatur: quia eo modo, quo à parte rei constituitur Petrus in esse hominis per rationale, constituitur etiam in esse animalis per sensibile; & in esse viuentis per animatum; & sic deinceps: ergò sicut caret diuisione formali specifica per rationale; ita caret diuisione formali generica per sensibile, & alias differentias superiores: ergò non solùm habet vnitatem formalem specificam; sed genericam; & per consequens eo modo, quo à parte rei dantur in Petro vnitas numerica, & formalis; dabuntur etiam plures vnitates formales pro numero graduum essentialium.

Addendum tamen est, quod sicut omnes isti gradus sunt quasi partes vnius integræ essentiæ, quæ ex illis resultat: sic ex his vnitatibus formalibus integratur vna vnitas formalis completa, ad cuius constitutionem non pertinet vnitas numerica: quia differentia indiuidualis, vnde sumitur, est extra essentiam, & ideò plus differunt vnitas numerica, & formalis, quàm dictæ formales inter se. In quo sensu possunt explicari Autores contrarij.

25. His statutis de vnitate positiuè communi, circa secundum sensum quæstionis? an scilicet à parte rei natura sit saltem negatiuè communis, videtur esse aliqua dissensio inter Sotum, & Masium vbi suprà Imò Caietanus ibidem citatus videtur sibi esse contrarius.

Cùm enim in conclusione secunda dixisset naturam à parte rei esse communem negatiuè: posteà in solutione ad secundum expressè affirmat naturam secundùm se esse communem negatiuè.

Pro veritatis ergò explicatione, & horum Doctorum intelligentia notandum est, quod vt suprà ex Diuo Thoma dicebamus, triplex status potest, & debet in natura distingui: scilicet status abstractionis, quem habet natura ab intellectu; & status contractionis, quem habet propter realem contractionem ad indiuidua; & tandem status, quem vocant, naturæ, secundùm se: quando scilicet in natura tantùm attenduntur prædicata intrinseca, & propria eius ratio.

De vnitate ergò; quam habet natura in statu abstractionis, nihil est in præsenti dicendum: quia hæc est vnitas rationis, & forma vniuersalis, de qua quæstione 5. & 6. agendum est. Vndè nunc solùm possumus loqui, vel de natura in statu contractionis, & vt est à parte rei; vel de natura secundùm se, & secundùm sua prædicata intrinseca.

26. Secunda conclusio. Loquendo de natura formaliter prout est à parte rei, sed in statu contractionis, non est communis negatiuè; si verò eadem natura, quæ est à parte rei consideretur, non prout est in tali statu; sed secundùm se, & secundùm suam propriam rationem, seu ex principiis intrinsecis eius; sic est communis negatiuè, id est, non petit esse singularem. Iuxta vtramque partem huius conclusionis intelligendi sunt Autores citati.

Primam enim intendit Masius, vt patet, concl. 6. & latè Caiet. concl. 5. citata. Estque ex se euidens: nam quælibet natura prout est à parte rei; est realiter contracta, & positiuè singularis, ergò non solùm non est positiuè communis; sed neque etiam negatiuè. Patet consequentia: quia negatiuè commune, vt diximus, idem est, quod non singulare.

Secundam partem conclusionis intendit Sot. & docet Caiet. in solutione ad 2. vt ipse se satis explicat. Quæ vt facilè percipiatur, notandum est hanc propositionem: *Natura secundùm se est communis negatiuè*, in re non distingui ab ista negatiua: *Natura secundùm se non est singularis*: quæ vt patet, verissima est. Sicut enim homo ex suis principiis essentialibus, neque est albus, neque niger; sed vtrumque accidit illi: ita etiam natura secundùm se, seu ex suis principiis intrinsecis, neque est singularis, neque vniuersalis, sed vtrumque accidit illi, vt dixit D. Th. loco adducto ex ca. 4. de ente & essentia: ergò natura secundùm se est communis negatiuè, id est, secundùm se non est singularis.

Non autem est cur aliquis inferat: *Natura secundùm se est communis negatiuè, id est secundùm se est non singularis*: quia prima propositio, vt diximus in re est negatiua, & æquiualet huic: *Natura secundùm se non est singularis*: ex qua bene sequitur: *Ergo natura secundùm se non est singularis*. Quoniam vt benè notat Sot. est fallacia à negatiua de prædicamento finito ad affirmatiuam de infinito; maximè

quando

quando interuenit aliqua reduplicatio, ſeu limitatio: vt ſi quis argueret: *Petrus eſſentialiter non eſt albus: ergo eſſentialiter non eſt albus*. De quo videri poteſt Ariſtot. libro ſecundo periher. cap. 1. & lib. 1. Priorum, cap. vlt.

27 Tertia concluſio. Quamuis natura à parte rei non habeat aliquam vnam vnitatem in indiuiduis, vt explicatum eſt: rectè tamen loquuntur veteres Thomiſtæ, aſſerentes habere vnitatem conformitatis. Ita Maſius vbi ſupra concluſione octaua. ſicque expreſſe loquitur Diuus Thomas Opuſc. 48. tract. 1. cap. 4 Vnde concluſio ſolùm indiget explicatione. Appellant Thomiſtæ vnitatem conformitatem, ſeu ſimilitudinem, quam habent à parte rei indiuidua ratione naturæ. Ad quod non requiritur alia tertia vnitas, aut entitas eadem in omnibus indiuiduis; (imò ad realem ſimilitudinem obſtaret, vt dicemus in ſolutione ſecundi argumenti:) ſed quod natura vnius indiuidui ſit conformis naturæ alterius in prædicatis eſſentialibus. Ad eum modum, quo duorum hominum maximè in facie conformium, & ſimilium, dicimus eſſe vnam faciem: non quia verè, & realiter ſit in illis aliqua vna facies, vt patet; ſed quia facies eorum ſunt inter ſe maximè ſimiles. Similitudo enim eſt velut quædam identitas. Videatur D. Th. 2. Poſter. lect. 10.

¶ Huc vſque loquuti ſumus de vnitatibus ſecundum realem vnitatem, quam dicunt: de quo, vt vidimus, eſt præcipua controuerſia. Ne tamen quæſtio circa ipſas negationes, ſeu carentias, quas important vnitates, indefinita maneat, ſit.

28 Poſtrema concluſio. à parte rei in natura non eſt aliqua negatio, ſeu carentia diuiſionis, quæ ſit vna, eadem in omnibus indiuiduis: ſed tot ſunt negationes quot indiuidua.

Hæc concluſio, licet non ſit ita certa ſicut præcedentes: poſſet enim aliquis dicere priuationes, & negationes non indiuiduari ab entitate, quæ habet rationem ſubiecti, ſed aliundè: certè tamen id omnino irrationabiliter diceretur. Nam priuationes, & negationes ſe habent ad modum accidentium, vt omnes fatentur: ergo per ſimilitudinem ad illa debent accipere ſuam quaſi indiuiduationem. Sed repugnat vnum accidens realiter indiuiſum eſſe in pluribus ſubiectis; propterea quod accidentia indiuiduantur à ſubiecto: ergo repugnat etiam vnicam, & indiuiſam negationem eſſe in omnibus indiuiduis.

29. Ad argumenta ex dictis facilè reſpondetur.

Ad primum reſpondet benè Caietanus vbi ſuprà, Petrum, & Paulum à parte rei dici vnum formaliter: non quia habeant aliquam naturam ipſis poſitiuè communem; ſed quia gaudent mutua negatione diuiſionis formalis, id eſt, quia non habent à parte rei, vnde diuidantur formaliter. Quæ doctrina clarior erit, ſi dicatur, Petrum, & Paulum dici, & eſſe vnum per conformitatem, non verò per entitatem aliquam in illis vnam, vt diximus concl. 3.

Ad ſecundum, conceſſa maiori, & minori, neganda eſt conſequentia. Imò potiùs ex illis præmiſſis ſequitur in Petro, & Paulo eſſe duas vnitates reales, & non aliquam tertiam in illis indiuiſam. Nam, vt dicemus capite de Relatione, ad hoc vt ſit relatio realis: non ſolùm debent diſtingui realiter fundamentum, & terminus; ſed etiam ratio fundandi, & terminandi. Defectu cuius æqualitas, vel ſimilitudo, quæ eſt inter diuinas perſonas ratione eſſentiæ, non eſt relatio realis, ſed rationis, vt docet Diuus Thomas prima parte. quæſt. 28. art. 4. & quæſt. 42. art. 1. ad 4. quia quamuis perſonæ ipſæ realiter diſtinguantur; ratio tamen fundandi, & terminandi, nempè diuina eſſentia eſt realiter vna in illis.

Ad tertium reſpond. quod vt natura ſit definibilis remotè, ſufficit vnitas conformitatis, quam diximus habere à parte rei indiuidua alicuius naturæ: quia verò intellectus priuſquam definiat naturam, neceſſariò concipit illam confusè vnico conceptu, in quo reſplendet ipſa natura abſque ſingularitatibus diſtinguentibus: ideò vltrà conformitatem illam realem, datur in natura aliqua vnitas rationis, vt ſaltim aliqua denominatio extrinſeca, ratione cuius natura ſit proximè definibilis. Quæ vnitas rationis proculdubio requiritur: nam quidquid definitur, debet eſſe ſimpliciter vnum, vt benè probat argumentum. Vndè ad minorem, dicimus naturam à parte rei habere, quòd ſit definibilis remotè, non verò proximè; ſed hoc habere ab intellectu.

Ad quartum reſpondetur cum Caiet. concedendo naturam, quæ diuidinit realiter per differentias numericas, manere formaliter indiuiſam; non tamen vnica diuiſione, ſed pluribus; ideò non ſequitur habere vnam vnitatem formalem, ſed plures.

¶ Adde, quod licet vnitas formalis à parte rei multiplicetur in indiuiduis, vt explicatum eſt: tamen vnitas formalis vnius non diſtinguitur formaliter ab vnitate formali alterius; ſed tantùm materialiter, & numericè. Quare licet natura, quæ in ſe quid formale eſt, ſit realiter diuiſa per indiuidua; non eſt tamen formaliter diuiſa; & ſic verè dicitur ſemper manere formaliter indiuiſam; non verò indiuiſam realiter. Ex quo tandem fit naturam à parte rei habere plures indiuiſiones; ſeu vnitates formales; non formaliter inter ſe diſtinctas, ſed tantùm materialiter, vt explicatum eſt.

QVÆSTIO IV.

Quomodo in vnoquoque indiuiduo diſtinguantur vnitas formalis, & numerica.

30. SOlutio huius difficultatis pendet ex deciſione alterius: an ſcilicet præter diſtinctionem realem, & rationis, detur alia diſtinctio media. Pro vtriuſque autem intelligentia breuiter explicandum eſt, quid, & quotuplex ſit diſtinctio.

Diſtinctio ergò eſt ſeparatio vnius ab alio. Diuiditúrque primò in realem, & rationis. Diſtinctio realis eſt, qua duo à parte rei ſeparantur (*ſeparantur* dicimus: non quod realiter ſecentur, aut diuidantur; ſed quod à parte rei vnum non ſit aliud: eſt enim proprium vnius eſſe in ſe indiuiſum, & diuiſum à quolibet alio) ſeu quæ verſatur inter duo, quorum vnum à parte rei non eſt aliud. Diſtinctio rationis eſt, quæ verſatur inter ea, quæ cùm à parte rei ſint idem, concipiuntur ab intellectu vt plura: de qua ex dictis conſtat eſſe ens rationis.

Diſtinctio realis ſubdiuiditur in negatiuam, & poſitiuam, vt ex communi Metaph ſentent. explicant Suar. diſp 7. Metaph. ſect. 1. & Cabeius hic tract. 2. diſput. 2. dub. 1. Negatiua, eſt quæ verſatur inter ens, & non ens; vt inter Petrum, & cæcitatem, vel inter duo non entia, vt inter cæcitatem, & ſurditatem: dicitur autem realis: non quia extrema ſint aliquid reale: vel quia ex parte alicuius ſit aliqua relatio realis; ſed quia inter illa verificatur à parte rei propoſitio negatiua: vel vt inquit Suar. quia ita vnum non eſt aliud, quod ſi poſitiuæ res eſſent, realiter diſtinguerentur.

Diſtinctio realis poſitiua eſt, quæ à parte rei verſatur inter duo entia. Quæ rurſus diuiditur in diſtinctionem rei à re, & diſtinctionem modalem. Prima eſt, quæ verſatur inter duas res (ſumendo rem, vt diſtinguitur contra modum. Secunda eſt, quæ

versatur inter rem, & modum; vt inter naturam, & substantiam. ad quam etiam reducitur, quæ versatur inter duos modus, vt inter vnionem, & substantiam.

31. Rursus distinctio realis diuiditur in accidentalem, & essentialem. Illa est quæ causatur per principium accidentale: quomodo distinguitur homo albus à nigro. Ad quam reducitur distinctio numerica rerum materialium; quia differentia numerica, per quam indiuidua eiusdem speciei differunt, licet sit quid substantiale; est tamen extra essentiam eorum. Distinctio essentialis est, quæ causatur per principium essentiale: quomodo distinguuntur res diuersi generis, vel speciei. Ad quam reducitur distinctio numerica Angelorum in sententia Thomistarum asserentium non posse esse plures Angelos eiusdem speciei. ¶ Tandem his distinctionibus additur distinctio includentis ab incluso: quæ est distintio realis, & versatur inter totum, & partem: quomodo totum corpus distinguitur à brachio: quia includit illud, & addit aliquid aliud. Continetur autem sub enumeratis pro ratione extremorum, inter quæ versatur.

Distinctio rationis diuiditur in distinctionem rationis ratiocinatæ, & rationis ratiocinantis. Prima sic vocatur, quia licet à ratione fiat inter ea, quæ à parte rei sunt idem; habet tamen fundamentum in rebus, vt eas sic distinguat, & separet: vt quando intellectus distinguit in essentia hominis principium sentiendi, & ratiocinandi ex diuersis operationibus, quas in illo experitur. Distinctio rationis ratiocinantis est, quæ ex mera intellectus operatione resultat: nullo in rebus præcedenti fundamento: fitque vel per quandam disiunctionem eiusdem à seipso, vt quando dicimus, Petrus est Petrus; vel per identitatem ad se ipsum, vt quando illum apprehendimus, vt idem sibi ipsi vel aliis similibus modis.

Vbi obiter obseruandum est distinctionem rationis, & præcipuè rationis ratiocinatæ, (hac enim in scientiis vtimur) frequenter appellari distinctionem formalem; quod etiam nomine sæpè appellatur distinctio realis essentialis: quia sumitur à forma. Et ita nomen distinctionis formalis, iam in vsu communi æquiuocum est, cognoscetur tamen ex subiecta materia, quando supponat pro vna, & quando pro altera, vt contingit in aliis æquiuocis.

32 Has omnes distinctiones enumerant communiter DD. Dubitant tamen? an præter distinctionem realem, & rationis, detur aliqua distinctio actualis media, quæ sit minor distinctione reali, & maior distinctione rationis propter Scot. id affirmantem in 1. dist. 2. quæst 7. & in 2. dist. 3 quæst. 1. vbi eam appellat distinctionem actualem ex natura rei. ¶ Pro cuius intelligentia obseruandum est distinctionem realem sumi dupliciter. Primò pro distinctione rei à re suprà explicata: id enim propriè significat ly *realis*, vt constat ex eius etymologia. Et in hoc sensu distinctio modalis potest congruè appellari distinctio media inter realem propriè dictam, & rationis, de quo non est controuersia apud Doctores.

Secundò verò, & frequentiùs sumitur distinctio realis pro distinctione actuali ante intellectum, vt comprehendit realem propriè dictam, & modalem, & condistinguitur à distinctione rationis. In quo sensu tractatur hæc difficultas contra Scotum. Quem quamuis aliqui explicare conentur in priori sensu; frequentiùs tamen explicant illum discipuli eius in hoc secundo. Et meritò: nam illam suam distinctionem constituit, non solùm inter rem, & modum; sed etiam inter attributa diuina, & inter essentiam, & relationes diuinas, inter quæ tamen nulla potest esse distinctio actualis ante intellectum, vt probant communiter Theologi cum D. Thom. 1. part. qu. 13. art. 4. & quæst. 28. art. 2. Hanc autem distinctionem mediam constituit Scot. inter naturam, & singularitatem, & consequenter inter vnitatem numericam, & formalem, vt ita simul vtramque difficultatem absoluamus.

Probatur primò generaliter concedendam esse dictam distinctionem mediam: quia quæ distinguuntur definitione, distinguuntur ante intellectum: sed plura distinguuntur definitione, quæ non distinguuntur realiter, vt de actione, & passione videtur docere Arist. 3. Physic. & de relatione, & fundamento tenent non pauci: ergo datur distinctio, quæ sit ante intellectum, & non sit realis; Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur: quia quæ distinguuntur definitione, etiam nullo intellectu considerante, habēt plures essentias: ac proinde distinguuntur ante intellectū. ¶ Alia argumenta ad idem probandum congerunt DD. Sed vel sunt eadem, quæ suprà adduximus pro sententia Plat. ponentis vniuersalia separata, vt rectè notat Suar. disp. 5. Metaph sect. 2 vel tantùm probant præter vnitatem numericam dari in natura vnitatem formalem, & ideò omittuntur.

33 Secundò probatur eadem sententia, quatenùs specialiter ponit dictam distinctionem ex natura rei inter vnitatem numericam, & formalem: sed inter naturam, & singularitatem. Quia relatio realis identitatis in natura, quam Petrus dicit ad Paulum, fundatur in vnitate formali, & non in vnitate numerica: contrà verò relatio diuersitatis indiuidualis, quam idem Petrus dicit ad Paulum ratione singularitatis fundatur in vnitate numerica, & non in vnitate formali: ergo istæ vnitates distinguuntur ex natura rei. Patet consequentia: quia fundat relationes realiter diuersas.

Tertiò: quia indiuiduum ante omnem intellectum addit aliquid reale suprà naturam specificam, ratione cuius conuenit illi negatio diuisionis materialis: ergo illud superadditum distinguitur à natura aliqua distinctione actuali ante intellectum. Probatur consequentia: quia non potest intelligi additio absque actuali distinctione: sed additio est ante intellectum: ergò etiam distinctio. Cùm autem ad illud additum sequatur vnitas numerica, sicut ad naturam vnitas formalis: planè videtur colligi, tales vnitates distingui actualiter ante intellectum.

34 Prima conclusio. Distinctio illa media inter realem, & rationis, quam ponit Scotus, est impossibilis. Hæc est communis inter Philosophos. Pro qua videri possunt Herbeus, quodlib. 3. q. 3. Soncinas. 7. Metaph. q. 36. Sotus q. 3. vniuers. Granado 1. part. controuers. 5. tract. 3. disp. 3. sect. 1 & alij.

Fundamentum est: quia diuisio distinctionis in realem, & rationis datur per differentias, quarum vna includit negationem alterius, ratione cuius opponuntur contradictoriè: ergo impossibilis est aliqua distinctio media inter illas. Consequentia patet. quia inter contradictoriè opposita nullum potest fingi medium, vt est per se euidens. Antecedens verò probatur: quia distinctio realis, seu ante intellectum est distinctio, & non ab intellectu: & distinctio rationis est distinctio ab intellectu: ergo distinctio realis, & rationis æquiualent distinctioni, non ab intellectu, & distinctioni ab intellectu, quæ contradictoriè opponuntur.

Cofirmatur ratione Sot. quia distinctio, sicut & vnitas consequuntur rationem entis: ergo sicut implicat dari ens, quod non sit reale, vel rationis, aut vnitatem, quæ non sit à parte rei, vel per intellectum; ita etiam repugnabit dari aliquam distinctionem, quæ non comprehendatur sub distinctione reali, vel rationis.

35. Secunda conclusio loquendo de vnitate

quantùm

quantùm ad realem entitatem, quam dicit, vnitas formalis in vnoquoque indiuiduo solùm distinguitur distinctione rationis ratiocinatæ ab vnitate numerica. Hæc etiam conclusio est communis contra Scot. Quam solùm conuincunt argumenta eius, & habetur passim apud D. Thom. videri potest c. 3. de ente, & essentia: vbi optimo discursu probat, quod neque genus posset per se prædicari de specie, neque species de indiuiduo: si genus distingueretur realiter à differentia specifica, aut species à differentia numerica. Videantur etiam alij Auctores citati.

Fundamentum est: quia indiuiduum non addit supra naturam aliquid à parte rei distinctum ab illa: ergò differentia indiuidualis, & natura non distinguuntur actualiter ante intellectum; & ex consequenti, neque vnitates inde consurgentes. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia si illud, quod indiuiduum addit supra naturam, scilicet singularitas, seu differentia numerica, distingueretur ex natura rei ab illa, iam natura haberet à parte rei vnitatem positiuè communem pluribus, imò incideretur in sententiam Plat. de vniuersali separato, quam ex dictis satis constat esse falsam.

36. Quòd autem hæc sequantur, sic potest facilè ostendi: quia si natura esset à parte rei distincta à singularitate: necessariò haberet in se propriam vnitatem realem, per quam ipsa constitueretur in esse vnius, vt sic posset à singularitate distingui. Prius enim intelligitur rem esse in se indiuisam, & vnam, quàm quod sit diuisa à quolibet alio. Sed talis vnitas à parte rei esset vna in omnibus indiuiduis: ergo esset positiuè communis. Maior, & consequentia constant. Minor verò probatur: tùm quia natura intrà se ipsam nihil habet, per quod posset multiplicari: tùm & maximè: quia per vnionem cum indiuiduis, non amitteret illam suam vnitatem. Sicut quia materia prima, ex eo quod sit entitas realiter à forma distincta, habet suam propriam vnitatem: ideò non amittit illam per vnionem ad plures formas, sed semper manet eadem numero in illis, vt explicabimus lib. 1. Phys. Ergo vnitas naturæ à parte rei esset vna in omnibus indiuiduis.

Tandem quòd incideretur in sententiam Platonis, etiam patet. Nam quamuis natura esset vnita cum singularitatibus, tamen ratione illius vnitatis verè esset entitas in se actu vniuersalis: & saltem de potentia absoluta posset esse sine singularitatibus: ac proinde posset dari vniuersale separatum, quod omninò implicat, vt suprà ostendimus contra Platonem. Maneat ergo differentiam indiuidualem, & naturam non distingui realiter, neque vnitates inde consurgentes. Cùm autem non sit possibilis aliqua distinctio media, vt vidimus, consequens est illa solùm distingui per operationem intellectus. Et cùm talis distinctio habeat fundamentum à parte rei; siquidem natura specifica, & vnitas formalis sumuntur tanquam à prima radice à forma substantiali; differentia verò indiuidualis, & vnitas numerica à materia signata: fit tandem talem distinctionem esse rationis ratiocinatæ.

37. Tertia conclusio loquendo de negationibus, in vnoquoque indiuiduo, negatio, quam importat vnitas numerica, distinguitur realiter negatiuè à negatione, quam importat vnitas formalis, sic tenet expressè Caiet. de ente, & essentia, cap 4. quæst. 6. in fine. Et ratio est manifesta: quia diuisio materialis, & formalis, distinguuntur specie; siquidem est verè essentialis: illa verò quodammodo pertinet ad accidentalem, vtpotè quæ sumitur à materia signata quantitate, quæ est accidens, vt aliquando explicabimus: ergò negatio diuisionis materialis specie distinguitur à negatione diuisionis formalis. Sed quæ distinguuntur specie, distinguuntur numero: ergo in quolibet indiuiduo à parte rei alia est priuatio, quæ sequitur vnitatem materialem, & alia quæ sequitur vnitatem formalem: & per consequens realiter negatiuè distinguuntur.

38. Ad argumenta resp. Ad primum distinguenda est maior, scilicet *quæ distinguuntur definitione, distinguuntur ante intellectum*: nam si definitio tradatur de re, prout in se est à parte rei verissima est. Quia enim definitio hominis explicat naturam eius, secundùm quòd in se est à parte rei: & definitio equi similiter: ideò benè sequitur, quòd distinguantur ante intellectum: Si verò definitio tradatur de re, secundùm quòd intellectus eam sic, vel sic accipit, falsa est maior. Per quod patet ad argumentum: quidquid sit de actione, & passione, relatione, & fundamento, de quibus suis locis agendum est.

Ad secundum resp. quod licet eadem entitas à parte rei non possit fundare in vnico subiecto plures relationes solo numero distinctas, etiam respectu diuersorum terminorum, vt dicemus cap. de relatione: benè tamen potest fundare plures relationes specificè diuersas. Eadem enim quantitas bicubita est æqualis respectu alterius bicubitæ; & inæqualis respectu tricubitæ. Et huiusmodi sunt relationes adductæ in argumento.

Solutio tertij arg. pendet ex quæstione de principio indiuiduationis substantiarum. Pro nunc tamen resp. quod licet differentia numerica sumatur principio realiter distincto: ipsa tamen non est realiter distincta à natura, sed est ipsa natura facta hæc per ordinem ad principium indiuiduationis, vt explicabimus in lib. de Genes. Quare si additionem propriè sumamus per differentiam numericam nihil realiter additur naturæ. Dicimus tamen naturam contrahi per additionem differentiæ indiuidualis: quia quodlibet augmentum, seu mutationem, etiam rationis apprehendimus, & nominamus ad modum augmenti quantitatis, quod fit per additionem.

QVÆSTIO V.

An à parte rei detur vniuersale pro formali; seu vniuersalitas.

39. HVcvsque egimus de vniuersali pro materiali, seu de natura denominata, iisque quæ in ea requiruntur, vt sit materia vniuersalis. Deinceps verò agemus de vniuersali pro formali, seu de vniuersalitate: de qua in hac quæst. inquirimus? an detur à parte rei in natura, vel per intellectum. Cuius resolutio ex dictis quidem est ferè manifesta. Cùm enim vniuersale ex Arist. 2. Post. c. vlt. & alibi sæpè sit: *Quod est vnum in multis, seu vnum præter multa, quod in omnibus illis est idem*: vt ibi subdit: necessariò petit vnitatem multis positiuè communem, neque in eis multiplicatam. Quare cum nulla talis vnitas sit in natura à parte rei, vt suprà ostensum est: neque etiam erit à parte rei vnitas constitutiua vniuersalis, & ex consequenti vniuersale pro formali tantùm erit per operationem intellectus. Quia tamen DD. specialiter tractant hanc quæstionem, & aduersarij non desistunt pro ea decertare: ideò illam breuiter discutiemus, quædam alia huc spectantia obiter explicantes.

Scot. 7. Metaph. q. 18. & 2. dist. 3. qu. 1. consequenter ad ea, quæ sup. q. 3. ex ipso retulimus, asserit vniuersalitatem à parte rei conuenire naturæ, esseque proprietatem realem eius. Quam sententiã defendunt Valles, Molon, & plures Parisien. vt testatur

Maſ. ſect. 2. de vniuerſalibus, qu. 4. vbi plurima pro illis congerit argumenta, quorum potiſſima ſunt.

40. Primò ex Ariſt. 1. Periher c. 4. vbi ait: *Rerum alia ſunt vniuerſales, alia particulares*: Ergo ſicut res ſunt à parte rei particulares; ita etiam à parte rei erunt vniuerſales. ¶ Confirmatur: quia vniuerſale, & particulare ſunt correlatiua: ſed à parte rei datur particulare formaliter: ergo etiam dabitur vniuerſale formaliter.

Secundò: quia obiectum præcedit potentiam, etiam ſecundùm id, quo formaliter eſt obiectum; ſiquidem prout ſic ſpecificat eam; ſed obiectum intellectus eſt vniuerſale: ergò præcedit illum etiam ſecundum id, quod formaliter conſtituit illud in ratione vniuerſalis; ac proinde ante intellectum dabitur vniuerſale formaliter, ſeu vniuerſalitas.

Tertiò: quia vniuerſale non poteſt conſtitui formaliter in eſſe talis per quid ſingulare: ſed quæcunque intentio ab intellectu producta eſt ſingularis: ergo per illam non poteſt conſtitui formaliter vniuerſale. Maior conſtat: quia vniuerſale, & ſingulare opponuntur. Minor autem probatur: tum quia quæcunque ſecunda intentio fit à cauſa ſingulari, tùm conſequenter, quia continetur ſub aliqua ſpecie, vt indiuiduum eius.

Tandem quia vniuerſale pro formali duo dicit, nẽpè vnitatem, & aptitudinem ad eſſendũ in multis: ſed quælibet natura à parte rei eſt vna, ſiquidem habet vnitatem formalem: & ſimul eſt apta, imò de facto eſt in pluribus: ergo à parte rei eſt formaliter vniuerſalis.

41. Nihilominus ſententiam iam indicatam conſtanter amplectendo, dicendum eſt à parte rei non dari vniuerſale formaliter, ſeu vniuerſalitatem, ſed naturam fieri formaliter vniuerſalem per operationem intellectus. Hæc concluſio eſt iam omninò in ſcholis recepta. Tradit eam S. Th. opuſc. 55. & 56. & c. 4. de ente, & eſſentia, vbi latè Caietan. pro qua etiam videri poſſunt Maſ. loc. cit. Suar. d. 6. Metaphyſ. ſect. 5. & Rub. de vniuerſalibus qu. 4. & alij.

Probatur primò ex Ariſtot. 1. de anima cap. 1. vbi ait: *Animal autem vniuerſale, aut nihil eſt, aut poſterius, ſimiliter autem, & ſi quod commune aliud prædicetur.* Quibus verbis, vt ſup. n. 2. ex D. Tho. diximus, Ariſt. ſimul excludit opinionem Plat. & docet modum quo fit vniuerſale: & eſt ſenſus, quòd animal nihil eſt ab ſpeciebus ſeparatum; eſt tamen, vt quid poſterius, id eſt in eis ab intellectu fundatum, & ex earum ſimilitudine deſumptum. Quem ſenſum licet contrarij non admittant; illum tradunt præter D. Th. grauiſſimi alij Ariſt. interpretes, Auer. Alex. Themiſt. Philop. B. Albert. Egid. & alij in expoſitione eiuſdem loci. Idem etiam tradit Ariſtot. 2. de Anima, cap. 5. & 2. Poſt. cap. vlt. vbi expreſsè dicit vniuerſalia eſſe in anima.

41. Ratione etiam probatur concluſio ex dictis, quia natura in ſtatu contractionis non eſt formaliter vniuerſalis, neque etiam conſiderata ſecundùm ſe: ergò ſolùm poteſt eſſe vniuerſalis formaliter, quatenùs eſt in intellectu, ſeu in ſtatu abſtractionis. Conſequentia patet: quia non eſt alius ſtatus in quo poſſit natura conſiderari. Antecedens verò quoad priorem partem eſt euidens. Quoad poſteriorem verò probatur: tùm quia natura ſecundùm ſe non habet vnitatem poſitiuè communem, vt oſtenſum eſt: tùm etiam quia illi, prout ſic, omninò accidit eſſe vniuerſalem, vel particularem: ergo ſecundùm quod conſideratur in tali ſtatu, non eſt formaliter vniuerſalis. ¶ Confirmatur: quia vt natura ſit formaliter vniuerſalis, debet eſſe ſimpliciter vna, & non multiplicata: ſed nulla talis natura eſt à parte rei, vt conſtat ex dictis: ergo non datur à parte rei formaliter vniuerſalis.

Secundò: quia hæc prædicatio: *homo eſt vniuerſalis*, eſt accidentalis, ſed prædicatum illius non eſt entitatiuè ſubſtantia, vt contingit in aliquibus prædicationibus accidentalibus: ergò dicit pro formali aliquod accidens non reale: ergo rationis. Maior patet: quia ſi eſſet prædicatio eſſentialis, prædicatum conueniret omni contento ſub ſubiecto, & ita verè diceremus, Petrus eſt vniuerſalis, Ioannes eſt vniuerſalis. quod eſt abſurdum. Minor etiam eſt manifeſta: quia vniuerſale etiam reperitur in alijs prædicamentis; ſiquidem quantitas eſt vniuerſalis, relatio eſt vniuerſalis, &c. ergò non poteſt eſſe entitatiuè ſubſtantia. Per quod etiam patet non poſſe eſſe aliquod accidens reale: ſiquidem non continetur in aliquo determinato prædicamento. Reſtat ergò vniuerſalitatem eſſe formam rationis: ac proinde non dari à parte rei. Plures alias rationes adducit Maſ. vbi ſuprà.

41. Ad argumenta reſpondetur. Ad primum deſumptum ex Ariſt. D. Th. in eius expoſitione lect. 10. ſibi obiiciens quod ſequeretur dari à parte rei vniuerſale: reſpondet ibi diuidi res non abſolutè, ſed vt ſignificantur per nomina. Quia verò nomina non ſignificant eas, niſi mediante intellectu; ideò diuiſio iſta datur de rebus, non ſecundùm quod referuntur ad intellectum, qui poteſt diſtinguere ea, quæ ſunt coniuncta in rebus. Cuius ſignum (ſubdit D. Tho.) eſt, quod non definiuit Ariſt. vniuerſale, & ſingulare ſecundùm aliquid, quod pertinet ad res, ſed per actum animæ, qui eſt prædicari de multis, vel de vno ſolo. ¶ Quod ſi contendas Ariſt. loqui de ipſis rebus ſecundum ſe, reſpondetur locutum fuiſſe de vniuerſali fundamentaliter, non verò de vniuerſali formaliter.

Ad confirmationem reſpondetur particulare, ſecundùm ſuam entitatem realem, non eſſe correlatiuum vniuerſalis, neque fundamentaliter, neque formaliter ſumpti. Si verò ſingulare, ſeu particulare ſumatur formaliter, inquantùm ſubiicitur vniuerſali, etiam formaliter ſumpto: tunc propriè ſunt correlatiua; ſed vt ſic neutrum datur à parte rei.

Ad ſecundùm reſpondetur obiectum intellectus, etiam formaliter, vt obiectum eſt, tantùm eſſe vniuerſale fundamentaliter. Non enim ab eadem forma conſtituitur in eſſe obiecti, & in eſſe vniuerſalis: & ſic poteſt eſſe formaliter obiectum, cùm tantùm ſit fundamentaliter vniuerſale, vt magis infrà explicabimus.

Ad tertium reſpondetur, quod ſicut ſpecies impreſſa vel expreſſa rei etiamſi in ſe ſit quid ſingulare; dicitur tamen, & eſt in repræſentando vniuerſalis: pari ratione ſecunda intentio vniuerſalis poteſt eſſe entitatiuè ſingularis, cùm tamen ſit conſtitutiua vniuerſalis.

44. Dices: ergo ſicut vniuerſale in repræſentando non eſt ſimpliciter vniuerſale, vt ſuprà diximus: ita etiam neque vniuerſale in eſſendo.

Reſpondetur negando conſequentiam. Et ratio eſt: quia ſpecies impreſſa, ſeu quæcumque alia res, quæ denominatur vniuerſale in repræſentando, eſt verè, & realiter ſingularis; &, vt ſic denominetur, exigit neceſſariò ſingularitatem: vndè ſimpliciter eſt ſingularis, & ſecundum quid vniuerſalis. Cæterùm res quæ denominatur vniuerſalis in eſſendo, non ſolùm non eſt ſingularis; ſed potiùs exigit abſtractionem, & ſeparationem à ſingularitatibus. Vndè proxima materia vniuerſalis nullo modo eſt ſingularis: & per conſequens poteſt denominari ſimpliciter vniuerſalis; ad quod non requiritur formam denominantem, ſcilicet vniuerſalitatem eſſe vniuerſalem, vt *quod*, ſed ſufficit eſſe vniuerſalem, vt *quo*. Sicut albedo, quamuis non ſit alba, vt *quod*, conſtituit propriiſſimè album: quia eſt alba, vt *quo*. Imò ſicut albedo,

ſi

ſi eſſet, vt quod alba; non poſſet eſſe forma conſtitutiua albi: ita ſi vniuerſalitas eſſet, vt *quod* vniuerſalis, non poſſet eſſe forma conſtitutiua illius.

Quæ ſit aptitudo, quam pro formali dicit vniuerſale: & an ipſa detur à parte rei.

§. vnicus.

45. VLtimum argumentum petit, vt explicemus quæ ſit aptitudo propria vniuerſalis formaliter ſumpti; de qua diſputant Doctores in præſenti.

¶ Pro cuius intelligentia primò notandum eſt, aptitudinem, vt ipſum nomen indicat, nihil aliud eſſe, quàm potentiam ad aliquem actum, ſeu ad aliquod eſſe. Vndè aptitudo vniuerſalis erit potentia ad eſſendum in multis, non indeterminatè, & vagè in hoc ſcilicet, vel in illo; ſed ſimul, & poſitiuè reſpiciendo plura. Ad quod, licet non ſit neceſſarium vniuerſale actualiter eſſe in pluribus; cum verba in definitione non dicant actum, ſed aptitudinem: eſt tamen neceſſarium aptitudinem, ſeu potentiam vniuerſalis poſitiuè terminari ad plura; ita vt illa quaſi componant, & integrent terminum adæquatum vniuerſalis: ſic enim propriè dicitur vniuerſale eſſe vnum in multis, ſeu vnum præter multa. Hanc ergo aptitudinem contendunt Auctores contrarij reperiri in natura à parte rei, & ante intellectum. Sed, vt videamus, quæ aptitudo ſit in natura ante intellectum, quæ verò non.

Secundò notandum eſt naturam poſſe conſiderari dupliciter: primò vt poſſibilem, ſeu vt antecedit realem exiſtentiam: ſecundò, vt exiſtentem realiter extra cauſas. Et hoc ſecundo modo, adhuc dupliciter: vel reduplicatiuè vt exiſtentem: vel tantùm præciſiuè, id eſt naturam, quæ exiſtit, non tamen conſiderata ipſa exiſtentia. Igitur de natura reduplicatiuè, vt exiſtens eſt, certum debet eſſe, non habere aptitudinem ad eſſendum in multis, ſic enim eſt ſingularis & propria vnius; vt patet. Quare ſolùm poteſt eſſe dubium de natura poſſibili, vel de ipſa natura exiſtente, præciſa tamen exiſtentia.

Ratio dubitandi eſt: quia natura poſſibilis non petit eſſentialiter hanc numero ſingularitatem, vel exiſtentiam: aliàs eſſet eſſentialiter ſingularis; quod nulli naturæ creatæ conuenit: ergo indifferens eſt ad plures exiſtentias, & per conſequens ex ſe, & non ab intellectu habet aptitudinem ad eſſendum in multis. Similiter natura exiſtens, ſi præſcindatur exiſtentia, non manet determinata: ergo indifferens, ſiquidem interminatum, & indifferens idem ſunt: ac proinde etiam natura ſic conſiderata, habebit aptitudinem ad eſſendum in multis.

46 Nihilominus dicendum eſt naturam, ſiue conſideretur vt poſſibilis, ſiue vt exiſtens, præciſa tamen exiſtentia, non habere à parte rei aptitudinem, vt ſit in multis: ſicut requiritur ad vniuerſale: ac proinde aptitudinem propriam vniuerſalis, ſicut & eius vnitatem ſolùm dari in natura per operationem intellectus. Concluſio eſt cõmuniter recepta contra Scot. pro qua videri poſſunt Suar. d.6. Metaph. ſect.6. & alij Auctores citati.

Fundamentum eſt: quia aptitudo propria vniuerſalis eſt poſitiua indifferentia, ſeu habitudo ad eſſendum in pluribus: quæ proinde erit verè; & ſimpliciter vna, neque amittetur per hoc quod vniuerſale deſcendat ad eſſendum in aliquo inferiori: ſed talis aptitudo non datur à parte rei in natura, ſiue conſideretur vt poſſibilis, ſiue vt exiſtens, præciſa exiſtentia: ergo in ea prout ſic, non datur à parte rei aptitudo propria vniuerſalis. Maior ex dictis conſtat. Minor autem probatur: quia in natura poſſibili ad ſummum poteſt intelligi aptitudo ad vnam ſingularitatem, ſeu exiſtentiam vagè ſumptam, id eſt hanc vel illam: quando autem contrahitur per ſingularitatem, vel exiſtentiam, amittit illam indifferentiam ad eſſendum in hoc, vel in illo, vt per ſe conſtat.

Similiter natura exiſtens ſi ſecundùm ſe, & præciſa exiſtentia ſumatur; cum prout ſic, tantùm ſit negatiuè communis, ſeu indifferens, vt ſupra dictum eſt, ad ſummum poteſt habere aptitudinem negatiuam; quatenus ſecundùm ſe non eſt inepta, neque illi repugnat, quod contrahatur per hanc, vel illam ſingularitatem. Quæ negatiua aptitudo, ſeu non repugnantia multiplicatur realiter, iuxta multiplicationem ipſius naturæ, vt patet ex dictis de vnitate formali. Ergo neque natura poſſibilis, neque exiſtens, præciſa exiſtentia, habent à parte rei aptitudinem, quæ requiritur ad vniuerſale: & per conſequens hæc conuenit naturæ per intellectum.

Per quod patet, tùm ad argumentum, propter quod hæc adducta ſunt; tum etiam ad rationem dubitandi paulò antea factam, Reſpondetur enim naturam à parte rei non habere, neque vnitatem, neque aptitudinem, quæ requiritur ad vniuerſale: ſolùm enim datur in ea à parte rei vnitas conformitatis, quæ non eſt aliqua vna vnitas in pluribus, vt ſupra diximus. Item ſolùm eſt indifferens negatiuè in quantùm de ſe non eſt determinata ad hoc, vel illud. Non verò habet à parte rei aliquam indifferentiam, ſeu communicabilitatem poſitiuam, vt explicatum eſt.

47 ¶ Ex dictis infertur formam iſtam rationis, à qua natura conſtituitur in eſſe vniuerſalis, quæ nomine incompleto dicitur vniuerſalitas, non eſſe negationem, aut priuationem rationis. Quod docent communiter Doctores cum Porph. cap. de ſpecie: & latè proſequitur D. Thom. quæſt. 7. de potentia, art. 11. probantque Maſ. de vniuerſalibus ſect. 4. quæſt. 1. & Sanch. lib. 2. Logicæ q. 17. qui plures alios Thomiſtas adducunt, Ratio autem ex dictis manifeſta eſt: quia vniuerſalitas non conſurgit ex eo quòd intellectus apprehendat aliquod non ens ad modum entis; ſed ex eo quòd naturam poſitiuam cognoſcat cum ordine ad inferiora: ergo non eſt negatio, aut priuatio, ſed relatio.

¶ Ex quo iam facilè poteſt inueſtigari, & inueniri definitio eſſentialis vniuerſalitatis, deſcendendo per arborem relationis ſupra ſtatutam; & quærendo in eo genus vltimum, & propriam differentiam, vt, in qualibet definitione inueſtiganda faciendum eſſe præcipit ex Ariſt. Caiet. 1. Poſter. c. 10. concluſ. 6. Sed quia non habemus nomina incompleta ad ſignificanda genera illa intermedia; neque adhuc examinauimus, vnde ſumenda ſit prædicta differentia in iſtis accidentibus, vel quomodo formandæ ſint eorum definitiones, quandò definiuntur, in abſtracto, vel in concreto; de quo latè nobis agendum eſt cap. de gener. vbi DD iſta controuertunt: ideò (ſupponendo pro nunc accidentia, quantùm fieri poſſit, definienda eſſe per proprium ſubiectum; loco quidem generis, quando definiuntur in concreto; loco verò differentiæ, quando definiuntur in abſtracto) ſic poſſumus vniuerſalitatem in abſtracto definire. *Vniuerſalitas eſt relatio, ſeu aptitudo rationis ad eſſendum in pluribus naturæ vnius.* Ex qua definitione formatur definitio vniuerſalis in concreto, inuertendo terminos in hunc modum. *Vniuerſale eſt natura vna relata ſeu apta ad eſſendum in pluribus.*

¶ Per quod tandem facilè penetrantur definitiones omnes, quas tradidit Ariſtotel. de vniuerſali in concreto, ponens loco generis ſubiectum, ſeu naturam: hanc enim ſignificat relatiuum illud, *quod*,

semper ab Arist. positum in definitionibus vniuersalis, vt patet 1. Perher. c. 5. *Vniuersale dico, quod de pluribus aptum est prædicari.* 2. Poster. c. vltimo. *Vniuersale est quod est vnum præter multa, quodque in omnibus illis vnum inest.* 7. Metaph. text. 14. *Singulare dicimus, quod numero est; vniuersale verò, quod in his.* lib. 7. quæst. 45. *Hoc enim dicitur vniuersale, quod pluribus natura aptum est inesse.* Quem modum definiendi perpetuò obseruauit Aristot. à quo sumpsit illum Porph. in suis definitionibus. Quod valde nota, vt rectè calleas artem definiendi accidentia, quam latè explicauimus loco citato.

QVÆSTIO VI.

Per quem actum Intellectus resultet in natura vniuersalitas.

48 SVb aliis verbis proponi solet hæc difficultas: an scilicet vniuersale formaliter fiat per abstractionem vel per comparationem intellectus. Sed generalior est titulus à nobis propositus: & melius comprehendit quæ dicenda sunt in hac quæstione. In qua mirum est, quàm variè Doctores loquantur: & ideo non omnes, sed præcipuas sententias referemus. Prius tamen vtcumque explicandus est modus operandi intellectus, seu quomodo fiat cognitio: vt sic pateat quomodò, & per quem actum fiat vniuersale.

Quia ergo nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu prior est operatio sensus, quàm intellectus. Fit autem sensatio in sensibus externis, per hoc quod obiectum sensibile mittit speciem intentionalem se ipsum repræsentantem: qua informatus sensus producit in se speciem expressam obiecti; per cuius receptionem in sensu fit sensatio.

Rursus ex sensatione ista sensuum externorum, imprimuntur aliæ species intentionales sensibus internis in quibus proportionabili modo fit sensatio interior. De quorum numero, & diuersitate non est cur hic quæstionem moueamus. Id solùm oportet aduertere, quòd species expressæ, ab his sensibus internis productæ, solent communi nomine appellari phantasmata.

49 Cùm autem sensus ab intellectu differat per hoc, quòd huius obiectum sit quid vniuersale; illius verò quid singulare, teste Arist. 1. Physic. cap. 5 duo inde sequuntur. Primum est phantasmata omnia, seu species expressas sensuum internorum repræsentare obiectum singulare, v. g. Petrum cum, hoc numero colore sapore, sono, calore, aut aliis qualitatibus sensibilibus, iuxta diuersitatem sensationum.

Secundum est obiectum istud prout sic, non posse ab intellectu percipi cum nondum sit vniuersale. Vnde necessarium erit quòd prius quasi denudetur ab illis conditionibus indiuidualibus, separetúrque ab omni materia singulari; vt sic fiat proximè intelligibilè, & proportionatum obiectum intellectus. Et ad hoc ponitur intellectus agens: cuius officium est denudare phantasmata à conditionibus indiuidualibus; vt ita species, quæ directè repræsentabat Petrum, iam directè solùm repræsentet naturam humanam. Quod facit intellectus agens, illuminando phantasmata: vt medio tali lumine, producant in intellectu possibili, seu possibili speciem intelligibilem, directè repræsentatiuam talis naturæ. Hæc ergo denudatio, seu separatio naturæ à conditionibus indiuidualibus dicitur abstractio intellectus agentis; quia quasi abstrahit, & separat naturam à singularibus.

50 Rursus intellectus possibilis, prædicta specie informatus, seu fœcundatus, producit in se ipso speciem expressam, seu verbum mentis, quod est veluti conceptum partum, quod cognoscit naturam humanam. Hoc autem potest dupliciter contingere. Primò quando intellectus possibilis cognoscit naturam, præcisè secundùm sua prædicata essentialia, non cognoscendo singularia, sed ab illis præscindendo, & abstrahendo. Et hæc dicitur abstractio præcisiua intellectus possibilis, pertinétque ad primam eius operationem (ad distinctionem alterius abstractionis, quæ dicitur negatiua, & reperitur in secunda operatione, quando scilicet aliquid ab alio separamus, media propositione negatiua. De qua abstractione non agimus in præsenti: quia euidens est per eam non fieri vniuersale: sicut etiam est euidens non fieri per tertiam operationem.) ¶ Secundo modo potest intellectus cognoscere naturam, in ordine ad singularia, & vt est ab illis participabilis. Quod necessariò fit cognitione reflexa, vt benè notant Suar. & Rub. infra citandi: intellectus enim cognoscens naturam, vt est participabilis ab inferioribus, supponit ipsam separatam ab illis, à quibus participanda est: quòd tamen natura non habet à parte rei, sed ab intellectu: & sic talis cognitio terminatur ad eam, secundùm id, quod habet ab intellectu, quod est esse reflexam. Hæc ergo cognitio intellectus dicitur comparatio. Quæ si fiat, vt fieri potest, per simplicem apprehensionem, cognoscendo scilicet naturam cum ordine ad inferiora, absque affirmatione aliqua: dicitur comparatio simplex si verò fiat attribuendo naturam illam singularibus, media actuali prædicatione: dicitur comparatio composita.

51. Ex quibus, si vera sunt, vt supponimus ex Libris de anima, duæ colliguntur abstractiones, nempè abstractio intellectus agentis, & abstractio præcisiua intellectus possibilis. Quibus si addantur duæ comparationes eiusdem intellectus, simplex scilicet, & composita, iam habemus quatuor operationes, de quibus potest quæstio procedere. Iuxta quarum operationum numerum quatuor sunt apud auctores præcipuæ opiniones, quas breuiter attingemus.

VARIÆ SENTENTIÆ CVM SVIS Auctoribus, & fundamentis referuntur.

§. I.

52. PRima sententia asserit vniuersalitatem resultare in natura per abstractionem intellectus agentis. Sic docent Zumel. 1. p. q. 13. art. 7. conclusione 7. Sot. quæst. 2. vniuersalium, & alij. Citatúrque pro ea Caiet. c. 4 de ente, & essentia, vbi in quodam dub. post quæst. 6 §. *His visis* (inquit) *natura secundùm esse obiectiuum in intellectu agente est vniuersalis in prædicando.* ¶ Sed procul dubio ibi loquitur Caiet. de vniuersali fundamentaliter: tum quia statim eisdem verbis affirmat id ipsum de natura secundùm esse obiectiuum in intellectu possibili: tum etiam quia quæst. 7. sequenti sæpe reperit vniuersalitatem esse relationem rationis, factam ab intellectu possibili. Imò in fine cap. § *Responsio autem*: expresse docet huiusmodi relationes fieri in natura per cognitionem reflexam, quia cognoscitur in ordine ad inferiora. Sed quidquid sit de hoc.

Probatur primò hæc sententia ex D. Thom. 1. p. quæst. 85. artic. 1. ad 1. vbi inquit: *Ea, quæ pertinent ad rationem speciei cuiuslibet rei materialis, possunt considerari sine principiis indiuidualibus: quia non sunt de ratione speciei. Et hoc est abstrahere vniuersale à particulari, siue speciem intelligibilem à phantasmatibus.* Et opusc. 55. *Eadem natura, quæ singularis erat, efficitur postea vniuersalis, per actionem intellectus depurantis ipsam à conditionibus, quia sunt hic, & nunc.* Quod

etiam

etiam indicat. 7. Met. lect. 12. ergo ex sententia diui Thomæ vniuersale in actu fit per actionem intellectus agentis.

Secundò probatur ratione Soti quia esse vniuersale in actu, est esse intelligibile in actu; si quidem vniuersale est obiectum intellectus: sed res fit intelligibilis in actu per abstractionem intellectus agentis, vt docet Arist. 3. de anima, tex. 8. ergo per illam fit actu, formaliter vniuersalis.

Confirmatur: quia tunc natura fit formaliter vniuersalis, quando primò habet in intellectu illas conditiones, cum quibus à parte rei esset vniuersalis, si darentur vniuersalia separata Platonis: sed statim ac intelligitur natura abstracta, seu denudata per intellectum agentem, habet in intellectu totum quod Plato ponebat à parte rei vniuersali separato: ergo tunc fit formaliter vniuersalis.

Tertiò fieri aliquod vniuersale est fieri commune, & indifferens: sed esse sic commune & indifferens, nihil aliud est quàm esse denudatum à conditionibus indiuiduantibus: ergo res fit vniuersalis per eam actionem, per quam sic denudatur.

Confirmatur: quia natura per conditionem ad principia indiuiduantia, fit singularis: ergo per abstractionem, & denudationem ab illis, fit vniuersalis.

53 Secunda sententia docet vniuersale fieri per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis. Ita Durand. in 1. disp. 5. p. 2. qu. 5. ad 2. & in 2. disp. 3. q. 7. nom. 7. & 12. Toler. q. 2. vniuersalium, & alij. Habétque non paruum fundamentum in D. Th. qui 1. par. q. 85. art. 2. ad 2. sic inquit: *Sed quod humanitas apprehendatur sine indiuidualibus conditionibus, quod est ipsam abstrahi, ad quod sequitur intentio vniuersalis, accidit humanitati, secundùm quod percipitur ad intellectu, in quo est similitudo naturæ speciei, & non indiuidualium principiorum.* Idem videtur docere c. 4. de ente & essentia, & alibi sæpè.

Ratione etiam probatur: quia vniuersalitas tunc tribuitur naturæ ab intellectu, quando primo cognoscitur, vt aptum fundamentum illius: sed natura abstracta ab intellectu agente est aptum fundamentum vniuersalitatis; siquidem tunc est vna, & vniformis: ergo cum primò cognoscitur sic vniformis tribuitur illi vniuersalitas. Cumque hoc fiat ante comparationem, per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis: consequens est tunc fieri formaliter vniuersalem.

Confirmatur: quia per abstractionem intellectus possibilis non accipit natura fundamentum proximum vniuersalitatis: ergo recipit ipsam vniuersalitatem. Consequentia videtur nota. Et antecedens probatur: quia ex eo quod separetur à singularitatibus; à quibus realiter multiplicabatur, manet formaliter vna, indiuisa, & consequenter proximè apta vt respiciat plura: sed talem separationem habet ante abstractionem intellectus possibilis, vt patet: ergo ab illo non recipit natura fundamentum vniuersalitatis, sed ipsam vniuersalitatem.

54. Tertia sententia docet vniuersalitatem fieri per comparationem simplicem intellectus possibilis. Hæc est frequentior inter Thomistas Eam defendunt Arauxo 4. Metaphys. quæst. 4. art 5. Soncin. libr. 5. quæst. 27. & super Porphyr. quæst. 1. conclus. 4. Sanch lib. 2. Logicæ quæst. 16. Rub. hic quæst. 5 noster Dida. à Iesu disput. 4 quæst. & plures alij: quos refert, & sequitur Gallg controuers. 10. Estque aperta mens Caietan. vbi supra, §. *responsio autem*, vbi expressè docet relationem generis, & similes fieri per cognitionem comparatiuam. Quod etiam generaliter de omni relatione rationis docet 1. part quæst. 28. articul. 1. §. *aduerte*, quem sequitur Nazar. ibidem in expositione textus éstque proculdubio D. Thom. vt infra videbimus.

55. Quarta sententia asserit vniuersalitatem fieri per comparationem compositam intellectus. Pro hac citantur aliqui Auctores antiqui. Sed quia eos non vidimus, neque in alio Doctore expressam inuenimus: & neminem pro ea adducimus. ¶ Potest tamen probari: quia vniuersalitas est relatio rationis, qua natura respicit multa, seu est in multis: ergo fit ab intellectu per comparationem, qua eadem natura attribuitur multis. Sed hæc est comparatio composita: ergo per ipsam fit in natura vniuersalitas. Probatur minor: quia non potest intellectus cognoscere naturam esse in multis; nisi intellectualiter exprimat coniunctionem cum illis importatam per ly *est*, seu *esse*: ad quod, vt patet, necessaria est actualis prædicatio.

56. Præter has opiniones extremas sunt multæ aliæ mediæ, quas non oportet adducere tum quia eisdem ferè fundamentis nituntur, tùm etiam quia earum aliquæ in re non distinguuntur à præcedentibus & consequenter eodem modo impugnabuntur. Vt autem à certioribus incipiamus.

Quarta ista sententia vt omnino falsa & singularis, reiicienda est: eamque rectè impugnat noster Didac vbi supra Nam, vt constat ex definitionibus Arist. supra relatis, aptitudo ad essendum in pluribus vel vt prædicetur de pluribus, pertinet ad rationem vniuersalis, seu prædicabilia, non verò actualis prædicatio; hæc enim non facit prædicabilia, sed prædicata, vt patet ergo ante comparationem compositiuam, iam est factum prædicabile; seu vniuersale. Solùm ergo restat difficultas, in ferendo iudicio de tribus prioribus opinionibus. Quod quidem non est facilè, non tam propter rei difficultatem, quàm propter D. Th. qui diuersis locis videtur diuersa tradidisse, propter quod etiam discipuli eius diuisi sunt, vt vidimus.

CONCILIATIS VARIIS D. THOMÆ testimoniis, legitimè eius mens, & vera sententia stabilitur.

§ II.

57. PRo solutione ergo difficultatis, & vera D. Thom. intelligentia, sciendum est vniuersale in repræsentando esse illud, quod æqualiter est imago, & similitudo plurium quæ per illud repræsentantur; licet in se sit quid singulare, vt supra circa proœm. Porph. dicebamus. Quomodò species intelligibilis naturæ humanæ dicitur vniuersalis: quia repræsentat id, in quo singularia hominis conformantur Et de hoc vniuersali frequenter loquitur D. Tho. appellans illud absolutè vniuersale, vt patet, cap. 4. de ente & essentia, & opuscul. 55. & 56. Quam etiam speciem intelligibilem sæpè vocat intentionem, vt patet in eodem opuscul. 56. circa medium.

Ex quibus D. Thom. locutionibus orta est magna ex parte dissensio discipulorum eius, & confusio in hac quæstione. Sed proculdubio de hoc vniuersali in repræsentando loquitur S. Doctor quandocumque asserit fieri per abstractionem intellectus agentis, vt satis ipse se explicat in primo loco adducto pro prima sententia dicens: *Et hoc est abstrahere vniuersale à particulari, seu speciem intelligibilem à phantasmatibus* De hoc autem vniuersali non procedit præsens difficultas: sed de natura, vt affecta secunda intentione vniuersalis: per quam scilicet operationem tribuantur naturæ illud esse fictum, seu illa forma rationis, à qua constituitur formaliter in esse vniuersali

Com

Cùm autem ad formationem entis rationis, necessarium sit rem concipi secundum aliquid, quod à parte rei non habeat, seu aliter ac in se, vt constat ex dictis d. 5. manifestum fit vniuersalitatem non posse fieri per operationem: qua cognoscitur natura secundùm illa prædicata: quæ directè repræsentantur per speciem intelligibilem, talia enim prædicata conueniunt naturæ à parte rei, vt patet. Quare si per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis, solùm cognoscitur in natura, quod directè repræsentatur per speciem intelligibilem: per talem operationem non resultabit ibi vniuersalitas, vt patet.

¶ Adde, quod cum vniuersalitas, sicut quælibet alia secunda intentio logicalis, fundetur in rebus, quatenus cognitæ sunt; ita vt denominatio cogniti sit ratio fundandi illam vt supra dicebamus; & constabit ex locis Diu. Thom. pro conclusione adducendis: consequens ad operationem est intellectus, per quam fit, necessario præcedere aliam cognitionem, à qua res denominentur cognitæ. Propterea enim istæ appellantur secundæ intentiones fiúntque per operationem reflexam intellectus.

58 Ex quo tandem fit tàm, per abstractionem intellectus agentis, quàm per cognitionem directam intellectus possibilis seruata proportione, tantùm constitui naturam in potentia proxima ad recipiendam secundam intentionem vniuersalis. Et hoc solùm intendit D. Thom. quando locis citatis pro secunda sententia docet ad abstractionem consequi secundam intentionem vniuersalis: eo scilicet modo, quo relationes reales dicuntur consequi ad suum fundamentum proximum, vt benè explicat Arauxo vbi supra. Solet autem natura sic proximè apta, appellari absolutè vniuersalis: quia vt aliud propositum dixit D. Th. opusc. 42. c. 20. *Quod propè est ad actum nihil ab actu differre videtur.* Quod doctrina, & D. Tho. concordia sumitur ex eodem Angel. doctore opusc. 48. c. 1. cuius titul. est: *Quid sit vniuersale, & quomodo originetur.* Vbi D. Thom. naturam abstractam ab intellectu agente, vocat vniuersale; & abstractionem: ipsam appellat vniuersalitatem seu intentionem: & nihilominus docet propriam vniuersalitatem, seu secundam intentionem vniuersalitatis fieri per actum reflexum, postquam natura est iam abstracta, & cognita, quando scilicet cognoscitur in ordine ad inferiora. Qui actus est comparatio simplex intellectus, vt patet.

59 Dicendum est ergo vniuersalé formaliter, & in actu, seu vniuersalitatem propriam, quæ est secunda intentio logicalis, fieri in natura per comparationem simplicem intellectus possibilis. Ita docent Auctores tertiæ sententiæ: estque proculdubio expressa mens D. Thom. Tùm quia 1. part. quæst. 18. art. 1. id generaliter docet de omni relatione rationis. Tùm quia specialiùs de secundis intentionibus logicalibus præsupponere vt rationem fundandi denominationem, cogniti testatur in 1. dist. 2. quæst. 1 art. 3. his verbis: *Ex hoc quod intellectus intelligit animal, vt in pluribus speciebus, attribuit ei intentionem generis. Et huiusmodi intentionis licet proximum fundamentum non sit in re, sed in intellectu tamen remotũ fundamẽtum est res ipsa* Et quæstione 7. de potentia articulo 11. *Huiusmodi sunt relationes rationis quæ attribuuntur ab intellectu rebus intellectis, prout sunt intellecta, sicut relatio generis & speciei. Has enim relationes ratio adinuenit, considerando ordinem eius quod est in intellectu, ad res quæ sunt extra.* Tùm denique quia specialiter de secunda intentione vniuersalis; fieri per actum reflexum, quo natura abstracta, & cognita comparatur ad inferiora, docet expressè opusc. 48. citato c. 1. dicens. *Quia intellectus reflectitur supra se ipsum, & supra ea, quæ in eo sunt, siue subiectiuè, siue obiectiuè: considerat iterum hominem, sic à se intellectum sine conditionibus materiæ, & videt, quòd talis natura, cum tali vniuersalitate, seu abstractione intellecta, potest attribui huic, & illi indiuiduo: & ideò format secund. in intentionem de tali natura. Et hanc vocat vniuersale, seu prædicabile*, Eisdem ferè verbis id explicat Caiet. loco citato de ente & essentia. Non potest ergo, perpensis omnibus, negari hanc esse D. Thom. sententiam..

60 Probatur prima conclusio, ratione excludente duas priores sententias: quia nullum ens rationis resultat in natura per abstractionem intellectus agentis & possibilis: sed omnis vniuersalitas propriè dicta est ens rationis, ergo nulla vniuersalitas propriè dicta resultat in natura per abstractionem intellectus agentis, & possibilis. Consequentia est euidens: & minor ex dictis certa. Maior autem probatur Et in primis de intellectu agente id patet: quia ens rationis fieri non potest à potentia non cognoscitiua; cum eius essentia sit cognosci, vt disp. 2. probatum est Cum ergo intellectus agens sit potentia non cognoscitiua, vt supponimus ex libris de anima: planum fit ab ipso non posse fieri ens rationis.

De intellectu verò possibili sic probatur maior: quia per abstractionem præcisiuam, solum cognoscitur obiectum secundum illa prædicata, quæ directè repræsentantur per speciem intelligibilem: ergo per illam non cognoscitur natura secundum aliquid quod à parte rei non habet, ac proinde nullum per ipsam fiet ens rationis. Probatur hæc consequentia: quia ex eo, quòd intellectus cognoscat naturam humanam non cognitis singularitatibus, formaliter loquendo non cognoscit illam aliter ac in se; neque fingit ibi aliquod esse. Sicut à simili idem intellectus cognoscens in pomo saporem, qui à parte rei est in illo, merè negatiuè se habens circa calorem eius, neque illud cognoscit aliter, ac est in se, neque per talem cognitionem format ens rationis. Ergo intellectus cognoscens prædicata communia naturæ, merè negatiuè se habens circa singularitates, (in quo consistit abstractio præcisiua) non cognoscit naturam aliter ac est in se, neque ex consequenti per talem cognitionem, format ens rationis.

61. Secundò, quia vniuersalitas, sicut quælibet alia secunda intentio, præsupponit vt rationem fundandi denominationem extrinsecam cogniti: ergo antequam adueniat vniuersalitas, iam natura est cognita: ergo vniuersalitas non resultat in natura per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis, Antecedens & prima consequentia ex dictis patent. Secunda verò probatur: quia abstractio præcisiua, qua cognoscitur natura non cognitis singularitatibus est primus actus intellectus possibilis circa talem naturam. Vt enim ostendimus in lib. 2. de Anima, intellectus directè solùm cognoscit naturas communes, & ex earum cognitione indirectè, & per quandam reflexionem cognoscit singularia. De quo videri potest Diu Thom. in 4. dist. 50. qu. 1. artic. 3 Ergo per abstractionem præcisiuam non potest resultare in natura vniuersalitas Si ergo, neque per abstractionem intellectus agentis, aut possibilis: neque per comparationem compositam eiusdem intellectus, potest fieri secunda intentio vniuersalis, vt probatum est: restat à sufficienti enumeratione, fieri per simplicem comparationem.

Tertiò positiuè probatur per hanc comparationem fieri: quia vniuersale est relatiuum secundùm esse, & vniuersalitas vera relatio rationis ex his: quæ sub primo genere secundarum intentionum logicalium

enume

enumerauimus suprà disp.2 n. 46. ergo fit per comparationem simplicem intellectus. Probatur consequentia; quia ens rationis fit per hoc, quod apprehendatur aliquod esse, vbi nullum est: ergo relatio rationis fiet per hoc, quod apprehendatur ordo inter aliqua; inter quæ talis ordo non est. Hoc autem est vnum alteri comparare: ergò vniuersalitas ex ratione communi relationis rationis habet fieri per comparationem. Cúmque ratione proprij generis, in quantùm scilicet est relatio, seu intentio rei simplicis, excludat iudicium, aut discursum planè sequitur fieri per simplicem apprehensionem naturæ in ordine ad inferiora, quæ est comparatio simplex intellectus possibilis, quod intendimus.

FVNDAMENTIS ALIARVM Sententiarum satisfit.

§. III.

62. AD primum argumentum pro 1. sententia ex authoritatibus D. Th. constat ex his, quæ adduximus ad concilianda eius testimonia. Et quidem à priori loco satis ipse Sanctus explicat se loqui de vniuersali in repræsentando. ¶ Quo etiam modo potest explicari secundus locus, vel melius, de vniuersali fundamentaliter, & in potentia proxima. Quod colligitur ex vltimo adducto pro nostra conclusione: vbi eodem modo loquendi vtitur, naturam abstractam ab intellectu agente appellans absolutè vniuersale & tamen statim docet secundam intentionem, seu vniuersale formaliter, fieri per actum reflexum, seu comparationem intellectus.

Ad secundum respondetur negando maiorem, si loquamur de vniuersali secundo intentionaliter, seu Logicè sicut in præsenti loquimur. Vt enim quæstione præcedenti dicebamus, obiectum intellectus, etiam formaliter quatenus obiectum est, & vt est actu intelligibile; tantùm est vniuersale fundamentaliter, & in potentia proxima. Ratio est manifesta: quia esse obiectum intellectus, & actu intelligibile habet natura à reali, & intrinseca entitate sua, & à perfectione, & immaterialitate, quam habet, vel quia est actus, & forma separata, vel quia secundùm se abstrahit ab aliqua materia, saltem singulari. At verò esse actu, & formaliter vniuersalem habet natura à secunda intentione, quam fundat intellectus, supra entitatem illam actu intelligibilem, quæ est obiectum eius. Et sic stat optimè obiectum intellectus, etiam formaliter quatenus est obiectum, & actu intelligibile, esse tantùm fundamentaliter vniuersale. Quod solùm significatur, quando communiter dicitur obiectum intellectus esse vniuersale. Sicut quando è contra dicitur obiectum sensus esse singulare, non significatur res constitui in esse obiecti sensus per secundam intentionem, quam pro formali dicit singulare.

Ad confirmationem, concessa maiori, neganda est minor. Cuius ratio est: quia ex eo præcisè, quod natura esset realiter separata, vt ponebat Plato; statim esset in ea relatio realis, qua vniformiter respiceret indiuidua, & ratione illius esset formaliter vniuersalis. At verò ex hoc præcisè, quod natura separetur per intellectum agentem; neque resultat in illa relatio realis ad indiuidua, vt patet; neque etiam rationis: tùm quia intellectus agens, non est effectiuus entis rationis: tùm etiam quia ipse non refert naturam ad inferiora, quod necessarium erat, vt resultet relatio rationis. Et sic ex eo præcisè quod natura separetur per intellectum agentem, non est formaliter vniuersalis; sed tantùm fundamentaliter, & negatiuè.

Ad tertium respondetur, quod fieri aliquid formaliter vniuersale, est fieri positiuè commune, & indifferens. Hoc autem non habet formaliter natura, per separationem à singularitatibus; sed per secundam intentionem, seu relationem rationis ad inferiora, vt explicatum est.

¶ Per quod patet ad confirmationem. Solùm enim probat naturam per abstractionem fieri vniuersalem negatiuè, & potentia: aliàs consequentia esset omninò falsa.

63 Ad autoritatem D. Thom pro secunda sententia adductam, iam diximus supra sensum eius esse ad abstractionem intellectus possibilis sequi secundam intentionem vniuersalis, eo modo quo relationes dicuntur consequi ad suum fundamentum. Abstractio enim præcisiua vltimò disponit naturam, vt fiat formaliter vniuersalis per subsequentem comparationem.

Ad rationem pro eadem sententia respondetur per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis non cognosci naturam, formaliter vt vnam, aut vniformem; neque vt proximum fundamentum vniuersalitatis: ad hoc enim necessarius est actus reflexus, vt patet, sed solùm cognosci secundùm sua prædicata essentialia, aut gradus communes, quod habet à parte rei. Per subsequentem autem comparationem cognoscitur vt vna, dicens vniformem ordinem ad inferiora. Et sic per hanc fit formaliter vniuersalis.

Ad confirmationem respondetur negando antecedens. ad cuius probationem dicimus vniuersalitatem cùm sit secunda intentio, conueniens rebus quatenus cognitæ sunt, vt sæpè explicuimus; vltrà vnitatem formalem, aut diuisionem, quam habet natura abstracta per intellectum agentem, requirere proculdubio in ea denominationem extrinsecam cognitæ, à qua vltimò completur in ratione fundamenti, & constituitur in potentia omninò proxima ad illam recipiendam. Et talem denominationem recipit natura per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis, non verò ipsam vniuersalitatem.

Ad fundamentum quartæ sententiæ constat ex eius impugnatione. Vniuersalitas enim non conuenit naturæ prout actu est in multis; sed prout est apta esse in illis, & ideò non exigit operationem intellectus, qua natura actu tribuatur multis; sed qua fiat proximè apta, vt tribuatur multis, seu qua cognoscatur in ordine ad multa. Ad quod non requiritur comparatio composita, vt per se patet.

QVID DE VNIVERSALI Metaphysico sentiendum sit, ex dictu explicatur.

§. IV.

64. IAm facilè intelligetur diuisio vniuersalis, quæ communiter circumfertur, in vniuersale Metaphysicum, & Logicum, per quam aliqui dissoluunt hanc quæstionem, & conciliant sententias oppositas, asserentes vniuersale Metaphysicum fieri per abstractionem intellectus agentis, vel possibilis; Logicum verò per comparationem. Sed licet hæc doctrina in se (si benè intelligatur) vera sit; insufficiens tamen est ad solutionem quæstionis. In qua non inquiruntur Doctores: per quam operationem natura fiat vniuersalis fundamentaliter, seu in potentia proxima; sed per quam operationem fiat actu, & formaliter vniuersalis.

Constat autem vniuersale Metaphysicum non esse vniuersale actu, & formaliter; sed in potentia

tantùm

tantùm, & fundamentaliter: ac proinde per hanc diuisionem non possunt conciliari adductæ sententiæ.

Quòd autem tantùm vniuersale Logicum sit actu, & formaliter vniuersale; Metaphysicum verò solùm in potentia, & fundamentaliter satis ex se patet. Nisi enim velimus abuti terminis, vniuersale Metaphysicum nihil aliud sonat, nisi vniuersale, quod est obiectum Logicæ.

Cùm ergo ex dictis disp. 1. constet res pertinere ad obiectum Logicæ, non ratione suæ entitatis realis, sed ratione secundarum intentionum: ad obiectum verò Metaphysicæ non nisi ratione suæ entitatis, & perfectionis realis: planum fit vniuersale Logicum esse naturam simul cum secunda intentione, à qua actu, & formaliter constituitur in esse vniuersalis; vniuersale verò Metaphysicum solùm esse ipsas naturas, seu essentias reales, de quibus agit Metaphysica, quæ prout sic, tantùm sunt fundamentaliter vniuersales. Quia tamen neque Metaphysica, neque aliæ scientiæ disputant de naturis prout sunt in singularibus; sed prout ab eis separantur, aut sine eis cognoscuntur: ideò solet dici vniuersale Metaphysicum fieri per abstractionem intellectus agentis, aut possibilis. Non quia per has operationes, naturæ recipiant aliquam vniuersalitatem Metaphys. vt aliqui fingunt, sed quia tunc habent immaterialitatem, & actualitatem necessariam ad terminandas scientias.

65. Ex quo tandem fit naturam, sic à singularibus præcisam, si pertineat ad obiectum Philosophiæ, posse dici vniuersale Philosophicum; si ad Mathematicas Mathematicum; si ad Metaphysicum, Metaphysicum.

Consueuerunt tamen omnes naturæ reales sic præcisæ appellari vniuersale Metaphysicum, vel sumpta denominatione à digniori scientia, vt optimè notat Rub. de vniuersalibus, quæstione 5. numero 93. vel quia obiectum Metaphysicæ transcendit obiecta aliarum scientiarum, & sic possunt quodammodo talia obiecta appellari vniuersale Metaphysicum. Ex quibus omnibus patet diuisionem adductam nullo modo esse vniuocam, sed vel totius concreti in suas partes, vel analogi in analogata.

DISPVTATIO IV.

De passionibus Vniuersalis.

SICVT accidentia realia suas habeat passiones, quas de illis scientiæ demonstrant, vt cernitur in Geometria, Arithmetica, & aliis: sic etiam secunda intentio vniuersalis, quæ est quædam forma, seu accidens rationis, suas habet proprietates: quarum notitia, & examen ad Logicam pertinet. Duæ autem vniuersalis passiones (omnibus aliis minoris notæ) assignantur communiter à Doctoribus, scilicet esse *perpetuum*, & esse *prædicabile*. Quarum prima conuenit vniuersali ratione materiæ, seu naturæ denominatæ: ipsæ enim naturæ vniuersales dicuntur, & sunt perpetuæ. In quo sensu sæpè docet Arist. scientias agere de rebus perpetuis, vt patet 1. Poster. cap. 4. & 8. & lib. 6. Ethicorum cap. 4. cuius etiam passionis meminit D. Thom. 1. part. quæst. 46. artic. 2. & alibi sæpè. Secunda conuenit vniuersali ratione formæ: ipsa enim secunda intentio vniuersalis est prima radix, & ratio, quare naturæ reales prædicentur de inferioribus. Cuius etiam meminit Aristot. 1. Periherm. cap. 5. & D. Thom. Opusc. 48. cap. 1. Cùm ergo disputatione præcedenti explicuerimus essentiam vniuersalis, tàm ex parte materiæ, seu naturæ denominatæ; quàm ex parte formæ, seu intentionis, æquum est, vt in hac de passionibus vniuersalis eadem proportione disputemus.

QVÆSTIO PRIMA.

Quomodo vniuersalia sint perpetua, & an peremptis singularibus pereant etiam vniuersalia.

1. PRo tituli intelligentia, & solutione huius, consequentis difficultatis sciendum est ex Diuo Thoma in prima distinctione 33. artic. 1. *esse* dici tripliciter, scilicet esse essentiæ, esse existentiæ, & esse, quod significat veritatem propositionis. Verba Diui Thomæ sunt, *vno modo dicitur esse ipsa quidditas, vel natura rei: sicut dicitur quod definitio est oratio significans, quod est esse. Alio modo dicitur esse ipse actus essentia: sicut viuere, quod est esse viuentibus. Tertio modo dicitur esse, quod significat veritatem compositionis in propositionibus; secundum quod* est *dicitur copula.* Quam doctrinam inter alios explicat latè & optimè Nazar. 1. part. quæst. 3. art. 4. controu. 1.

De perpetuitate ergo vniuersalium, quantùm ad istud tertium *esse* an scilicet propositiones vniuersales sint perpetuæ veritatis quæstione sequenti. *De esse* verò in 2. acceptione, nempè de esse existentiæ, an scilicet vniuersalia sint perpetua quoad existentiam, Plato vt vidimus suprà disputatione tertia num. 6. existimauit vniuersalia habuisse ab æterno realem existentiam à singularibus separatam, & per consequens realiter fore remansura, etiam si singularia omnia interirent.

Hæc tamen sententia omnino falsa est: tum quia falsò nititur fundamento, vt ibidem ostendimus: tum etiam quia quidquid est præter Deum dependet ab ipso, tanquam à primo efficiente, vt indicant verba illa Ioan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt.* Et docet Arist. 12. Metap. cap. vltimo: sed si vniuersalia haberent ab æterno realem existentiam non essent ipse Deus, vt supponimus: ergo ab illo recepissent talem existentiam, fuissentque ab æterno producta. Sed iuxta fidem Catholicam Genes. 1. *Nihil productum est à Deo ab æterno*: ergo vniuersalia non habuerunt ab æterno realem existentiam.

Ex quo etiam fit, quòd si perirent omnia singularia alicuius naturæ vniuersalis (vt de facto continget in fine mundi) talis natura vniuersalis nullo modo maneret existens; sed cum singularibus interiret: ac proinde si omnia singularia, quæ sunt in rerum natura, perirent: consequenter vniuersalia omnia, quoad realem existentiam funditùs interirent. Et hoc est quod inquit Arist. c. de Substantia: *Destructis scilicet primis substantiis, impossibile esse aliquid aliorum remanere*.

Iuxta hanc ergo secundam acceptionem, quatenus esse significat existentiam, omninò certum est vniuersalia non esse perpetua. Quare solùm difficultas est inter Doctores de prima acceptione, nempè de esse essentiæ.

Quamuis enim omnes fateantur rerum essentias aliquomodo esse ab æterno, non oriri, neque interire, esse semper, & vbique, & alia huiusmodi, quæ perpetuitatem denotant: non est tamen exploratum, quomodo hæc illis conueniant. Et hoc est quod in præsenti inuestigamus.

3 Vetus est opinio asserens rerum essentias, seu vniuer

vniuersalia esse perpetua, eo quod verè habeant ab æterno extra Deum aliquam realitatem essentiæ, quam vocant diminutam quandam entitatem; non verò existentiæ. Sic videtur Scot. in 1. dist 35. q. vnica. Quam sententiam tribuit Mayroni, & aliis Scotistis, Niger secunda parte Clypei quæstio secunda. Io eandémque fuisse quosdam antiquos Thomistas testatur Soncin 9. Metaph. q. 4. qui plura pro illa adducit argumenta. Hæc tamen sunt præcipua.

Primò: quia quæ continentur in prædicamentis, sunt aliquid extra Deum: sed vniuersalia, antequàm existant, continentur in prædicamentis: antequàm enim rosa existat, verè est in prædicamento substantiæ: ergo antequam vniuersalia existant, sunt aliquid extra Deum, non realitate existentiæ, vt patet: ergo realitate essentiæ.

Secundò quæ sunt vnum & idem, habent eandem entitatem: sed natura vniuersalis, antequàm existat, & postquam existit, est vna & eadem: eadem enim est rosa quæ in hyeme potest produci, & quæ in vere est producta: ergo natura vniuersalis, antequàm sit, & postquam est, habet eandem entitatem, sed non quantùm ad existentiam: ergo quantùm ad essentiam.

Tertiò: quia ab æterno verum est dicere, homo est animal: ergo ab æterno dantur homo, & animal. Non secundùm existentiam, vt patet, ergo secundùm essentiam: ac proinde vniuersalia erunt ab æterno secundùm aliquam realitatem extra Deum. Iuxta quam etiam erunt positiuè perpetua, ingenerabilia, & incorruptibilia: manebúntque cum aliqua entitate, & realitate essentiæ, etiamsi intereant omnia singularia.

Nihilominus tamen dicendum est primò, quòd vniuersalia non sunt perpetua secundùm essentiam positiuè, ita scilicet quòd ab æterno fuerint in aliquo gradu entis extra Deum: ac proinde nec remanere possunt secundùm aliquam realitatem peremptis singularibus; sed sicut nihil sunt, antequam singularia producantur, ita etiam in nihilum redeunt quando singularia destruuntur. Sic docet expressè D. Thom. 1. p. quæst. 10. art. 3. ad 3. & de potentia quæst. 3. art. 5. ad 2. vbi ait: *Quidditas creati, antequam esse habeat, nihil est nisi fortè in intellectu creantis: vbi non est creatura; sed creatrix natura.* D. Thom. sequuntur Capreol in 2. dist. 1. q. 1. Soncin Nig & Niza. vbi sup. Bionez & Zumel, loco citato, ex 1. par. Masius hic sect. 2. q. 8 & communiter Doctores.

Fundamentum est: quia omnino repugnat aliquam naturam vniuersalem esse secundùm essentiam aliquid reale extra Deum, & non habere realem existentiam: sed ab æterno vniuersalia nihil sunt quantum ad existentiam, vt dictum est; ergo nihil etiam sunt quantum ad essentiam.

Probatur maior: quia quidquid est extra Deum, habet illud esse à Deo: ergo si esse est quid reale: habebit illud per aliquam veram, & realem actionem, seu emanationem: sed chimericum est fingere actionem, aut emanationem realem, quæ non terminetur ad ponendum aliquid singulare extra causas, in quo consistit existentia: ergo omnino repugnat essentiam ab æterno habere aliquod esse extra Deum, & non esse existentem, vel singularem.

Confirmatur: quia ex opposita sententia sequeretur nullam dari propriam creationem in tempore. si præcederet ab æterno esse reale essentiæ extra Deum: hoc autem est absurdum: ergo illud ex quo sequitur. Probatur sequela: quia creatio est productio totius entis secundum omnem realitatem, quàm in se habet: sed talis productio esset in tempore impossibilis; si præcederent ab æterno vniuersalia cum realitate essentiæ: iam enim non producerentur secundùm essentiam, sed tantùm secundùm existentiam, vt patet: ergo nulla daretur vera creatio in tempore.

5. Dicendum est secundò, vniuersalia secundùm essentiam esse perpetua negatiuè, ex eo quod sunt negatiuè ingenerabilia, & incorruptibilia: quatenus secundùm se non habent principium suæ corruptionis, aut generationis, & per consequens neque sui finis, aut principij. Ita D. Thom. 1. par. q. 16. artic. 7. ad 2. & q. 1. de Veritate art. 5. ad 13 & 14. quem sequuntur Auctores citati.

Probatur breuiter & explicatur: quia quod est negatiuè incorruptibile, est negatiuè perpetuum: sed vniuersalia sunt negatiuè incorruptibilia: ergo sunt negatiuè perpetua.

Maior est euidens: probatur minor: quia illud est negatiuè incorruptibile, quod de se nullum habet principium, a quo corrumpatur: sed vniuersalia ex se nullum habent principium corruptionis; si quidem corruptio & generatio in singularibus sunt: vt patet: ergo vniuersalia sunt negatiuè incorruptibilia.

Confirmatur: quia sicut vniuersalia nullum sibi determinant locum: ita nullum sibi determinant tempus: sed ex eo quod non determinant sibi locum, dicuntur esse negatiuè vbique, & immensa: ergo ex eo quòd non determinant sibi tempus, dicuntur esse negatiuè æterna, & semper.

Minorem probat D. Thom. loco citato ex 1. p. exemplo materiæ primæ, quæ secundùm se non dicitur vna positiuè: quia scilicet habeat vnam formam, sicut homo dicitur vnus ab vnitate vnius formæ, sed negatiuè tantùm, per remotionem scilicet omnium formarum distinguentium: ergo eodem modo vniuersalia erunt perpetua; siquidem ex se non habent, per quod determinentur ad hoc, vel illud tempus.

6. Ex quo iam sequitur solutio eius, quod in posteriori quæstionis parte proposuimus. Sicut enim vnitas negatiua, quam habet materia prima secundùm se, non tollit, quin positiuè plurificetur iuxta numerum compositorum, habeatque à parte rei tot vnitates positiuas; quot habet formas substantiales: ita similiter quòd vniuersalia sint negatiuè perpetua, vt explicatum est; non tollit quin verè, & realiter generentur, aut corrumpantur per accidens ad generationem, & corruptionem singularium. Quod perspicuè docuit Arist. 1. Post. c. 9. & explicant optimè D. Thom. & Caiet. ibidem.

Ex quo tandem fit, peremptis singularibus perire vniuersalia. Potest tamen dici ipsa manere tripliciter: *Primo*, in virtute suarum causarum. 2. in exemplaribus, seu ideis diuinis. 3. tandem in intellectu creato, vel Angeli, vel hominis ratione specierum intelligibilium, quæ illa repræsentant. Videatur Mas. vbi sup.

7 Ad argumenta respondetur. Ad primum negatur minor. Cum enim vniuersalia, antequàm existant, nihil sint à parte rei: non possunt actu, & realiter contineri in prædicamento. Dicuntur tamen ab æterno esse in prædicamento potestate; in quantum scilicet ab æterno sunt possibilia, non per aliquam potentiam passiuam realem ex parte ipsorum; sed per potentiam actiuam causæ, in cuius virtute præexistunt. Similiter dicuntur esse ab æterno in prædicamento, non formaliter, secundùm aliquam realitatem essentiæ eorum; sed repræsentatiuè, ratione scilicet exemplarium diuinorum, per quę ab æterno repræsentantur vniuersalia in propriis categoriis.

Ad secundum respondetur cum Mas loco citato, ea quæ sunt vnum, & idem positiuè, habere eandem entitatem, non verò ea quæ sunt vnum negatiuè. Rationale enim, & animal in homine, quia sunt vnum positiuè habent eandem entitatem. sed materia prima, quia est vna numero negatiuè in omnibus, quæ

generantur, & corrumpuntur; non habet eandem entitatem in illis: sed aliam entitatem, & realitatem habet in homine, aliam in equo, &c. Quia ergo natura vniuersalis, antequam sit in rerum natura, & postquam est, tantùm est negatiuè vna: (non enim possunt nihil, & aliquid esse positiuè vnum, vt patet) indè est quod natura vniuersalis, antequam sit, & postquam est, non habeat eandem entitatem.

Ad tertium concesso antecedenti; negatur consequentis. Quamuis enim ab æterno detur entitas in qua fundatur veritas æterna illius propositionis, non est entitas creata hominis, & animalis, sed ipsa entitas exemplarium diuinorum, quæ non distinguuntur ab ipso Deo. Videatur Soncinas loco citato.

QVÆSTIO II.

Quomodo propositiones vniuersales sint æternæ veritatis.

8. Diuus Bonauent. Herb. Gabr. & Ocham. quos refert Masius vbi suprà, q. 9. existimant propositiones vniuersales, & necessarias ab æterno non habuisse actu veritatem, sed solùm in potentia. v. g. hæc propositio: *Homo est rationalis:* (inquiunt solùm est actu vera dum existit homo, dicitur tamen ab æterno vera, inquantùm homo ab æterno potuit esse rationalis, vel (quod idem est) inquantum potuit existere res significata per propositionem. Eandem sententiam tenet etiam Zumel. 1. p. q. 10. art. 3. q. vnic. concl. 2. vbi addit sibi aliquando contrarium placuisse, sed re melius inspecta, mutasse sententiam. Quam probat dupliciter.

Primò: ex eo, quòd res est, vel non est, dicitur oratio vera, vel falsa ex Arist. in post prædicamentis: sed res neque secundùm existentiam, vt patet, neque secundùm essentiam, vt vidimus, sunt ab æterno actu: ergo oratio, seu propositio illas enuntians non potest esse ab æterno vera actu sola potestate.

Secundò: quia si veritas harum propositionum esset actu æterna, maximè quia connexio inter prædicatum, & subiectum esset actu ab æterno: sed hoc est falsum: ergo illud ex quo sequitur. Sequela videtur nota. Minor autem probatur: quia non potest esse actu vnio, seu connexio absque extremis: sed ab æterno non sunt actu homo, & animal, vt supponimus ex quæst. præcedenti: ergo ab æterno non est actu vnio inter illa.

9. Tertiò probatur eadem sententia: quia in propositione verbum debet esse indicatiui modi, & temporis præsentis vt docent Dialectici lib. 1. Periherm. ergo nulla propositio potest significare veritatem actu æternam. Patet consequentia: quia quod significat cum tempore præsenti, non potest significare veritatem ab æterno.

Quartò hæc propositio: *Homo est viuus*, est essentialis, & tamen non est perpetuæ veritatis: ergò non omnis propositio necessaria est æternæ veritatis. Probatur minor: tum quia ad vitam in homine requiritur vnio animæ, ac corporis, quæ non est ab æterno: tum etiam quia homo est semper mortuus: ergo non semper est viuens; & per consequens talis propositio non erit æternæ veritatis.

Tandem: quia hæc propositio, *Christus est homo* est essentialis, & tamen non habet veritatem æternam: ergo intentum. Maior patet: quia Christus verè est indiuiduum naturæ, quamuis non habeat personalitatem, seu subsistentiam, imò nec existentiam creatam. Minor verò probatur: quia Christus in triduo mortis eius, non fuit homo, vt docent Scholastici cum Magistro in 3. dist. 22. & Theologi cum D. Tho. 3. p. qu. 50. art. 4. ergo in illo triduo hæc propositio Christus est homo, fuit falsa: ac proinde non est æternæ veritatis.

10. Plena difficultatis solutio pendet ex perfecta notitia veritatis: quam tamen hîc tradere, nec licet, nec vacat. Sed supponendum est ex D. Thoma 1. p. q. 16. art. 1. veritatem cuiuscunque rei consistere in conformitate eiusdem rei ad intellectum, ita vt veritas per prius sit in intellectu, & ab eo deriuetur ad res: secus ac bonitas, quæ per prius est in rebus, & ab illis deriuatur ad voluntatem. Quod discrimen nascitur ex differentia inter has duas potentias suprà disput. 2. n. 26. insinuata. Et hæc veritas solet appellari transcendentalis. Præter quam datur alia quæ appellatur veritas formalis, & tantùm reperitur in intellectu componente, & diuidente, vt probat D. Thom. loc. cit. art. 2. & hæc est, quæ reperitur in propositionibus, quando aliquid affirmamus, vel negamus conformiter ad res significatas.

In hac autem veritate adhuc possumus duo considerare. Primum est id, quod formale est, & propriè veritas dicitur. & hoc nihil est aliud quàm enuntiare, seu cognoscere connexionem prædicati, & subiecti, quod patet esse in intellectu. Vnde si detur ab æterno intellectus cognoscens hanc connexionem: dabitur etiam in eo ab æterno veritas formalis talis propositionis.

Secundo possumus in hac veritate propositionum considerare, non id, quod formale est, sed fundamentum eius: illud scilicet super quod fundatur veritas formalis. Hoc autem nihil aliud est, quàm connexio, & vnio illarum rerum, inter quas fit enuntiatio: seu identitas prædicati, & subiecti: hæc enim saltem ex modo significandi necessaria est ad veritatem propositionis.

11. Secundò notandum est identitatem istam prædicati, & subiecti, quam possumus appellare veritatem fundamentalem esse duplicem, vt suprà num. 7. dicebamus: aliam positiuam, aliam negatiuam. Tunc est identitas positiua inter aliqua, quando illa, quæ dicuntur idem, verè habent eandem realitatem & entitatem, sicut animal rationale in Petro dum existit, verè habet entitatem, & realitatem naturæ humanæ, quæ in eo est.

Et hanc identitatem, seu veritatem fundamentalem positiuam, ex quæst. præcedenti conuincitur manifestè non fuisse ab æterno inter subiectum, & prædicatum alicuius propositionis necessariæ: cum nulla entitas extra Deum fuerit ab æterno.

Identitas verò negatiua est negatio diuersitatis inter aliqua extrema, seu non diuersitas inter illa. Quæ identitas cùm sit negatio, sequitur leges aliarum negationum. Vndè tandiu dicetur esse inter aliqua extrema, quandiu abfuerit ab illis diuersitas, quàm negat. Quare si ab æterno abest diuersitas inter aliquod prædicatum, & subiectum, & in æternum aberit, vt contingit in propositionibus necessariis: erit consequenter ab æterno negatio diuersitatis inter tale prædicatum, & subiectum: & per consequens identitas negatiua, seu veritas fundamentalis negatiua.

12 Dicendum est ergo primò veritatem fundamentalem positiuam, seu identitatem positiuam inter prædicatum, & subiectum in propositionibus necessariis non fuisse ab æterno: proinde vniuersalia, quantùm ad hanc veritatem propositionis, non esse æterna: neque hoc modo dari propositiones æternæ veritatis. Hæc concl. est ex quæstione præcedenti, & modo adductis est manifesta: & ideò in ea immorandum non est.

Dicendum est secundò veritatem fundamentalem negatiuam, seu identitatem negatiuam inter

prædicatum, & subiectum in propositionibus necessariis fuisse ab æterno: & hanc identitatem æternam sufficere ad æternitatem propositionum, secundùm propriam, & formalem veritatem, quam conclusione sequenti statuemos. Prima pars huius conclusionis constat ex dictis. Si enim inter prædicatum, & subiectum harum propositionum, nec fuit, nec est, nec erit, nec potest esse diuersitas: ergo ab æterno fuit negatio talis diuersitatis, & per consequens identitas negatiua. Secunda verò pars ex sequenti conclusione, & solutionibus argumentorum erit manifesta.

13. Postremò dicendum est, loquendo de propria, & formali veritate propositiones vniuersales necessarias, habere perpetuam, firmissimam, & actualem veritatem, siue res existant, siue non: ac proinde vniuersalia, quoad istam veritatem propriam, & formalem, esse actu ab æterno. Ita Arist. 1. Poster. cap. 9. Vbi vt optimè notat Caiet. non solùm ait scientiam esse sempiternorum, & non corruptibilium (quod est asserere vniuersalia quantùm ad essentiam esse æterna) sed etiam demonstrationem esse sempiternorum, & non corruptibilium: vt indicaret non solùm res, de quibus est scientia, esse æternas, sed etiam propositiones, de quibus est demonstratio, esse æternæ veritatis. Eandem conclusionem tenet D. Thom. 1. part. quæst. 10. artic. 3. ad 3. quem sequuntur inter alios Bannez ibidem, Capreol. in 1. dist. 8. quæst. 1. conclusione 1. Soncinas 9. Metaph. quæst. 5. Niger 1. parte Clypei quæst. 48. Sot. 1. lib. Summular. cap. 2. & 10. & Mas. sect. 2. de vniuersalibus q. 9. Qui in confirmationem huius sententiæ adducit plura, eáque expressa loca D. August. Anselmi, & Porp. Quam etiam probat optimè Caiet. loco citato.

Fundamentum est: quia formalis veritas propositionis non est in ipsis rebus, sed in intellectu cognoscente connexionem prædicati, & subiecti: sed ab æterno intellectus diuinus actu cognoscit connexionem prædicati, & subiecti istarum propositionum: ergo ipsæ fuerunt ab æterno actu veræ veritate propria, & formali. Maior ex dictis constat. Minor verò, præterquam quòd est per se nota, facilè probatur: quia propositiones istæ sunt enontiabilia necessaria, ac proinde non potuit non intellectus diuinus ab æterno actu versari circa illa.

Confirmatur primò: quia huiusmodi enuntiationes necessariæ non possunt habere indeterminatam, & quasi suspensam veritatem: cùm non sint in materia contingenti: ergo ab æterno fuerunt determinatæ, & actu veræ, vel falsæ. Si primum, habetur intentum: si secundum: ergo verum fuisset ab æterno tales propositiones esse falsas.

Secundò confirmatur ex Caiet. quia ex duabus contradictoriis in materia naturali, altera necessariò est determinatè, & actu vera: sed istæ propositiones, *homo est animal*, *homo non est animal*, sunt huiusmodi etiam homine non existente, vt patet ex Arist. Postprædic. cap. de oppositis: ergò etiam homine non existente, altera necessariò erit determinatè vera, ac proinde ab æterno fuit actu vera.

14. Ad argumenta respond. Ad primum, dictum Aristot. intelligendum esse de veritate fundamentali, seu de identitate inter prædicatum, & subiectum positiua, si prædicatum, & subiectum existant; vel saltem negatiua, si non existant. Talis autem identitas negatiua fuit ab æterno sufficiens, vt intellectus diuinus cognosceret connexionem prædicati, & subiecti. Cùm enim ipsa cognitio Dei non produxerit ab æterno prædicatum & subiectum, vt patet: non potuit esse necessaria ab æterno identitas positiua inter illa, ac proinde sufficiens fuit identitas negatiua illorum, vt in intellectu diuino esset actu, & formaliter veritas talis propositionis ¶ Per quod patet secundum argumentum. Procedit enim de identitate positiua, quæ tamen non est necessaria, vt explicatum est.

Ad tertium resp. cum Sot. vbi supr. in his propositionibus necessariis, verbum, *est*, non significare cum tempore, propriè loquendo; sed abstrahere ab omni differentia temporis. Et hoc est, quod communiter docent Dialectici, scilicet in his propositionibus verbum absolui à tempore, id est, impediri ab extremis, ne significet aliquam differentiam temporis. ¶ Si tamen contendas verbum in his propositionibus verè importare aliquam durationem præsentem, dicendum est illam esse instans, seu nunc æternitatis; non verò instans, aut nunc temporis.

15. Ad quartum concessa maiori, neganda est minor. Ad cuius primam probationem dicendum est, non esse necessarium ad veritatem illius propositionis, *homo est viuens*, connexionem, seu vnionem positiuam inter corpus, & animam fuisse ab æterno; sed sufficere identitatem negatiuam prædicati, & subiecti, quæ tamen fuit ab æterno, siquidam nec homo fuit aliquando non viuens, nec datur homo absque connexione animæ, & corporis. ¶ Per quod patet ad secundam probationem. Nam cadauer illud, in quod resoluitur homo abusiuè, & æquiuocè appellatur homo: propriè enim loquendo nunquam homo est mortuus: quia quando moritur, desinit esse homo.

Per quod etiam patet ad vltimum. Si enim in rigore loquamur, in triduo mortis Christi non fuit Christus, in quantùm *Christus* significat hunc hominem: cùm dissoluta fuerit vnio inter animam & corpus eius: licet verbum diuinum manserit seorsim vnitum animæ, & seorsim corpori. Quare hæc propositio, *Christus est homo*, semper est vera. Quando tamen Theologi asserunt Christum in triduo non esse hominem, non inspiciunt rigorem istum Logicum; sed volunt excludere errores asserentium Christum in triduo fuisse hominem, & docere ad veritatem mortis eius necessarium fuisse, quod inter animam, & corpus eius desierit vnio; & consequenter quòd desierit etiam esse hominem. Ex hoc tamen nihil sequitur contra nos qui etiam desiit esse hunc hominem, scilicet Christum.

QVÆSTIO III.

QVID ET QVOTVPLEX sit prædicatio.

16. Explicata prima passione vniuersalis, quæ conuenit illi ratione naturæ, restat vt agamus de prædicabilitate, quæ conuenit illi ratione formæ, iuxta ea, quæ diximus in procemio disputationis. Cùm autem prædicabilitas sit potentia, seu aptitudo naturæ, vt prædicetur de inferioribus, eisque attribuatur per actualem prædicationem: indè est plenam prædicabilitatis cognitionem omninò pendere ex cognitione prædicationis, quæ est proprius actus eius. Præterquam quòd, ignorata prædicatione, & modo prædicandi, cognosci non potest, quæ prædicationes sint vnius prædicabilis, & quæ alterius: id quod præcipuè tractatur illa Porphyrij Isagoge. Cùm autem prædicationes exerceantur in nominibus concretis, vel abstractis: aliqua de iis, antequam ad alia procedamus, præmittenda sunt.

17. ¶ Primò ergo statuendum est concreta accidentium eandem prorsùs rem significare, ac eorum abstracta. Vt enim optimè dixit Aristot. cap. de substantia: *Nomen albi nisi qualitatem nihil significat.* Quod etiam docuit expressè Diuus Thomas in 1.

distinct. 18. quæst. 1. articul. 2. ad tertium vbi ait: *Subiectum non includitur in significatione nominis significantis accidens concretiue, vt dixit Commentator 4. Metaphysica, quamuis Auicenna contrarium senserit.* Quod etiam clarius habetur 7. Metaphys. lectione 1. vbi explicans ipse Sanctus dictum Aristot. quod *accidentia in concreto magis entia videntur*: inquit hoc ideò esse: quia determinatur eis aliquod subiectum per ipsam nominis significationem, scilicet substantiam: *Et ideò* (ait) *vnumquodque talium nominum, quæ significant accidens in concreto, videntur importare prædicamentum substantiæ: non ita quòd prædicamentum substantia sit pars significationis talium nominum: album enim, vt in prædicamentis dicitur, solam qualitatem significat: sed in quantum huiusmodi nomina significant accidentia, vt inhærentia substantiæ.* Quæ doctrina communis est inter Doctores, & pro ea videri possunt Capreol. in prima distinct. 4. qu. 1. & 2. Caietan. cap. 7. de ente, & essentia. Soncin. 5. Metaph. quæst. 38. Mas. in anteprædicamentis qu. 3. Sanch. lib. 4. Logicæ quæst. 3. & Fonseca 5. Metap. cap. 7. qu. 5. sect. 3. qui plures alios adducit pro hac sententia, eámque variis rationibus confirmat.

Breuiter potest suaderi: quia hæc prædicatio, *homo est albus*, est accidentalis, & in materia contingenti: ergo res significata per prædicatum est id, quod potest adesse, & abesse à subiecto, & quod est accidens respectu illius. Hoc autem est sola qualitas albedinis, & non subiectum, vt de se patet: ergo sola albedo, & non subiectum, est res significata per nomen album.

Confirmatur: quia si subiectum esset pars significati istorum nominum: iam concretum accidentale, non solùm ex modo significandi, sed etiam quoad rem significatam esset ens per accidens, & per consequens omninò indefinibile. Quod tamen est contra Arist. & communem Philosophorum vsum, qui sæpè definiunt concreta accidentium, docéntque artem definiendi illa, vt videbimus disp. seq. ergo huiusmodi concreta non important subiectum & formam vt partes sui significati, sed solam formam; ac proinde eandem rem significant, ac eorum abstracta.

18. ¶ Quamuis autem in hoc conueniant, differunt tamen in modo significandi talem rem. Nam abstractum significat formam accidentalem per modum substantiæ, seu per se stantis, quasi non esset alicui inhærens, neque per ordinem ad illud acciperet entitatem, sed per seipsam, sicut habet substantia. Quod non ideò est, vt optimè notat D. Tho. loco citato ex 7. Metaphys. & opusc. 42. cap. 19. quia accidens per se ipsum habeat entitatem, aut absque subiecto possit existere: sed quia, cum significatio conueniat nominibus mediante conceptione intellectus; siquidem voces sunt notæ passionum, quæ sunt in anima, vt dicitur 1. Periherm. intellectus autem possit seorsim intelligere ea, quæ sunt coniuncta; hinc fit posse etiam separare formam accidentalem à subiecto. *Et quia illud, quod per se accipitur, ab alio separatum,* (inquit D. Thom. opusc. citato) *videtur per se existens: ideò designatur nomine abstracto, quod significat remotionẽ eius ab alio. Et hoc modo abstracta accidentium significant formas, quæ quidem inhærent, sed non significant eas per modum inhærentium.* At verò nomen concretum significat eandem formam, quasi alteri adiacentem, & inhærentem, quod est significare formam concernendo & connotando subiectum tanquam id cui inhæret forma, & in quo exercetur effectus formalis eius. Et propterea concretum accidentale appellatur connotatiuum: quia quasi in obliquo designat, & connotat subiectum, in quo est forma, quam significat.

19. ¶ Iam verò ex hoc præcipuo discrimine inter concretum, & abstractum, plura alia deducuntur, ad præsentem disputationem omninò necessaria. Tria sunt præcipua, quæ enumerat D. Thom. opuscul. 69. lect. 2. Primum est, abstracta esse talia per se ipsa, vt albedo; concreta verò esse talia per abstracta, vt album est album per albedinem.

Secundùm est, abstracta denotare formas simplices, puras, & impermixtas: albedo enim solam albedinem significat sine permixtione alterius qualitatis; concreta verò significare formas sine præcisione aliarum qualitatum, cum quibus permixtæ sunt, vt album significat albedinem in subiecto, in quo etiam reperitur quantitas, calor, &c. Cuius rationem reddit optimè D. Thom. quia id, quod abstractè consideratur, significatur vt quo aliquid est tale: albedo enim significat, vt quo aliquid est album. Cùm autem nihil sit album, nisi per id, quod pertinet ad rationem albedinis: inde est, huiusmodi abstracta nihil alienum in se habere posse. In concretis verò, cùm ex modo significandi album, verbi gratia importet id, quod habet albedinem, & ex eo quod aliquid habeat albedinem, non prohibeatur habere aliquid aliud, quod sit extra essentiam albedinis: inde est concreta significare formas cum aliis permixtas. Et hæc est radix quare abstracta diuersarum specierum nequeant inter se prædicari, etiam si reperiantur in eodem subiecto: hæc enim est falsa, *albedo est dulcedo*, quamuis vtraque existat simul in lacte, cùm tamen earum concreta de se mutuò prædicentur: verè enim dicitur, *album est dulce*, vel *dulce est album.*

Tertium tandem discrimen (quod etiam tangit D. Th. 1. q. 3. a. 3. & 3. p. q. 2.) sequitur ex præcedenti, vt ait D. Th. Et consistit in hoc, quod abstracta sumuntur, vt partes; concreta verò vt tota. Quamuis enim vtraque nomina significent eandem rem: quia tamen ex modo significandi abstractum significat, vt quo aliquid est; concretum verò, vt quod habet formam: inde est, abstractum eo modo significandi sumi vt partem formalem respectu concreti, concretum verò vt totum compositum ex subiecto, & accidenti. Et hæc radix, quare abstracta non possint prædicari de concretis: quia nulla pars prædicatur de toto. De quo iterum redibit sermo qu. seq.

20. ¶ His prænotatis, explicemus iam, quid, & quotuplex sit prædicatio. Prædicatio ergo, attributio, seu propositio (quantùm ad præsens idem sunt,) est oratio enuntiatiua; in qua scilicet prædicatum attribuitur, vel enuntiatur de subiecto. Diuiditúrque à Soto q. vlt. vniuersalium, generali diuisione; in identicam, disparatam, & mediam. Prædicatio identica est illa in qua idem enuntiatur de seipso, disparata, in qua prædicatum nullam habet connexionem cum subiecto; media verò in qua prædicatum, & subiectum habent sufficientem connexionem, sed non omnimodam identitatem.

Rursus prædicatio media diuiditur in directam, & indirectam. Directa est illa, in qua illud, quod à parte rei habet rationem formæ, ponitur in propositione, vt prædicatum, & illud quod habet à parte rei rationem materiæ, vt subiectum. Cuius oppositum constituit propositionem indirectam. Vndè hæ propositiones: *Homo est animal: homo est rationalis: homo est risibilis*, sunt directæ, & earum conuertentes indirectæ.

Vbi considerare oportet, hanc doctrinam tenere, siue propositiones sint affirmatiuæ, siue negatiuæ, siue veræ, siue falsæ. Nam hæc est identica, licet falsa, *homo non est homo*: & hæc est disparata, licet vera: *homo non est lapis.* Similiter hæc est directa, licet falsa: *homo non est animal*: & hæc est indirecta quamuis

nega

negatiua: *rationale non est homo*. Videatur Soto loco citato, vbi optimè confutat quosdam Dialecticos sui temporis, aliter explicantes propositionem directam, & indirectam. Cùm enim ea modo essendi rerum sequatur modus prædicandi, vt testantur Arist. 5. Metaphys. text. 14. & Diu. Thom. ibidem lect. 9. & forma sit in subiecto, non verò subiectum in forma: consequens est prædicationem directam tunc fieri, quando ponitur vt forma, seu prædicatum, id quod verè est forma: & vt subiectum, id quod verè est subiectum. Et è contra prædicatione indirecta.

Vnde: quia superius se habet, vt forma respectu inferioris ex Aristot. 2. Physic. text. 28. & 5. Metaphysic. text. 2. intelligitur enim quasi recipi in inferiori quando contrahitur ad illud: ideò quoties superius prædicatur de inferiori; prædicatio est directa. Ex quo tandem apparet, quod vt prædicatio sit directa, prædicatum debet esse, vel superius, vel saltem æquale respectu subiecti. Non autem erit directa; si prædicatum sit inferius, etiam si in se habeat rationem formæ, vt contingit in hac: *animal est rationale*: quia licet rationale sit in se forma, tamen non exercet rationem formæ respectu superioris propter rationem dictam. Esset tamen directa, si diceretur: *animal est rationale, vel irrationale*: quia iam prædicatum esset æquale.

21. ❡ Dubitat autem Sotus de hac propositione: *hoc animal est homo?* an sit directa. Videtur enim non esse directa: nam hæc indefinita *animal est homo*, est indirecta: ergò etiam eius singularis, scilicet *hoc animal est homo*.

Sed nihilominùs respondet benè illam propositionem esse directam, si designetur aliquis homo singularis; esse verò disparatam, si designetur aliquis equus. Ratio est: quia propositionem esse directam, vel indirectam, debet regulari ex parte suppositi, seu eius pro quo supponit subiectum: non verò præcisè ex parte rei significatæ: quia in nominibus potior est modus significandi, quàm res significata, vt infrà dicemus, sed quando, designato Petro dicimus: hoc animal est homo ly *hoc animal*, quamuis significet animalitatem, supponit tamen pro Petro: si verò designetur Bucefalos, supponit pro quodam equo: ergo talis propositio est directa, designato Petro, disparata verò, designato Bucefalo.

Nec ratio dubitandi vrget. Nam in hac propositione indefinita: animal est homo; ly *animal*, non solùm significat gradum superiorem ad hominem; sed etiam supponit pro illo: quod non contingit in propositionibus singularibus, vt explicatum est.

❡ Ex quo etiam infertur propositiones, in quibus diuersa accidentia in concreto de se inuicem prædicantur, omnes esse directas: cùm tamen eædem prædicationes, si fiant in abstracto, sint disparatæ. Hæ enim prædicationes sunt directæ, *album est dulce, dulce est album*: istæ verò disparatæ, *albedo est dulcedo*: *dulcedo est albedo*. Cuius ratio sumitur ex ipso modo, & natura prædicationis, in qua prædicatum significatur vt forma, & habet proprium locum, & situm formæ: subiectum verò significatur vt materia, habétque proprium situm materiæ, & subiecti. Quia autem concretum accidentale simul significat formam, & ea modo significandi supponit pro subiecto: inde est, quod quando in huiusmodi propositionibus concretum ponitur à parte subiecti, non solùm supponit, vtcumque pro subiecto (quod habet concretum ex se;) sed etiam exercet talem suppositionem, (quod illi conuenit ex situ propositionis: quando verò ponitur à parte prædicati, quamuis non amittat propriam suppositionem, quodammodò tamen impeditur propter situm prædicationis, & le-

ges appellationis; magisque attenditur in illo res significata, scilicet forma.

22. Radix autem huius doctrinæ est quod in his propositionibus, concretum accidentale positum à parte subiecti sumitur substantiuè; positum verò à parte prædicati, sumitur adiectiuè: vnde prouenit diuersitas explicata, vt latiùs dicemus in notationibus ad cap. de genere. Maneat ergò huiusmodi prædicationes, quæ fiunt inter concreta, & accidentalia, quæ communicant in aliquo communi subiecto, semper esse directas. Qua etiam ratione post incarnationem Verbi hæ sunt prædicationes directæ: *homo est Deus, Deus est homo*: quia duæ istæ naturæ, diuina scilicet, & humana, reperiuntur in eodem supposito Verbi, pro quo semper subiectum supponit.

❡ Secundò sequitur solam prædicationem directam esse propriè prædicationem, propriéque ad scientias pertinere; ac proinde ipsam solam vocari absolutè prædicationem. Quo sensu dixit porphyrius capite de specie: *Nam aut partia de paribus, aut maiora de minoribus prædicentur oportet; minora verò de maioribus non oportet*. Propter quod etiam omnes aliæ prædicationes, tàm directæ, quam identicæ, & disparatæ, meritò à prædicabilibus reiciuntur ad quæ tantùm pertinent prædicationes formales, & directæ. Imò ex his etiam excluditur prædicatio, in qua definitio prædicatur de definito, vel de quolibet contento sub illo: quia quamuis essentia, quæ exprimitur per definitionem, sit ens per se, & idem quod species; tamen vt significatur nomine complexo, deficit à simplicitate prædicabilium, nec potest recipere intentiones eorum.

Tandem prædicatio formalis, & directa diuiditur ab eodem Soto in essentialem, & accidentalem Essentialis est, in qua prædicatum est de quidditate subiecti accidentalis verò in qua prædicatum accidit subiecto, siue sit entitatiuè substantia, siue accidens, siue sit accidens proprium, siue commune.

His explicatis: quia duo sunt genera nominum, quibus possunt prædicationes exerceri, scilicet nomina primæ, & secundæ intentionis ut explicuimus supra disputatione secunda, numero 40. Videamus iam, quomodo in vtrisque fiant prædicationes. Priùs autem agemus de nominibus primi generis.

QVÆSTIO IV.

QVOMODO PRÆDICATIONES fiant in nominibus primæ intentionis.

23. Qvia nomina primæ intentionis, alia sunt abstracta, alia concreta: quatuor inter illa possunt fieri combinationes. Et sic potest primò dubitari? an concreta prædicentur de concretis. Secundò? an abstracta de abstractis. Tertiò? an concreta de abstractis. Quartò? an abstracta de concretis. Et quia tam concreta, quàm abstracta alia sunt substantialia, vt *homo, animal, humanitas, animalitas*: alia accidentalia, vt *album, coloratum, albedo*: ideò de omnibus nonnihil agemos. Id tamen ante omnia aduertendum est pro hac, & sequenti quæst. nos hîc loqui de propositionibus affirmatiuis. Propositio enim negatiua non pertinet ad aliquod prædicabile; & sic à præsenti disputatione reiicitur: Inquirimus ergo, quando propositiones affirmatiuæ sint veræ in nominibus primæ intentionis.

AN CONCRETA Prædicentur de concretis.

§. I.

24. NVlla circa hoc est inter Autores difficultas, & ideò sit. ❡ Prima conclusio. Propositiones, in quibus concreta de concretis prædicantur, siue concretum sit substantiale, siue accidentale, sunt veræ, & concedendæ; *vt homo est animal, album, coloratum*: Et similes. Et idem est, quando concretum accidentale prædicatur de substantiali, vt *homo est albus* (quando enim fit è contra, propositio est indirecta, vt diximus: de quibus propositionibus modo non loquimur.) Ita docet expressè Diuus Thomas de ente, & essentia cap. 5. de quo videri potest Caietan. ibid.

Fundamentum est: quia concretum significat formam cum aliis permixtam, & sumitur vt totum, vt ex D. Thom. diximus q. præcedenti, propter quod etiam non præscindit ex modo significandi ab aliis, quæ inueniuntur, vel in eodem supposito, vel in eodem subiecto. Sed animal, & homo, v. g. sunt in eodem supposito, & album, & coloratum in eodem subiecto, neutraque significant cum præcisione aliorum; sed potiùs sumuntur vt tota permixtè continentia, quidquid est in aliis. Ergo inter illa verissima est prædicatio. Videatur D.Thom. loco citat.

25. Dices: nihil potest prædicari de alio nisi contineat illud seu vnum concretum, nempè animal, aut coloratum non continet quidquid est in alio, scilicet in homine vel albo: ergo vnum concretum non potest prædicari de alio. Probatur minor: quia homo addit supra animal rationalitatem. & album supra coloratum addit propriam differentiam albedinis. ❡ Confirmatur: quia pars non potest verè prædicari de toto: sed animal est pars hominis & coloratum albi: ergo non possunt prædicari de illis.

Ad argumentum respondetur animal posse considerari, vt est pars actualis hominis, & vt est totum potentiale. Quatenùs est pars actualis, componit Metaphysicè hominem: sicque nec continet totum, quod homo continet, nec est quid superius; & consequenter non prædicatur de illo. Quatenùs verò est totum potentiale, est quid superius ad hominem, & equum; continétque confusè & in potentia rationalitatem, & hinnibilitatem: & hoc modo non est pars, sed totum, & prædicatur de homine, & equo. Quæ doctrina constabit amplius cap. de gener. potéstque cum propositione applicari ad concreta accidentalia. ❡ Per quod patet ad confirmationem.

AN ABSTRACTA, TAM substantialia, quàm accidentalia verè prædicentur de abstractis.

§. II.

26. A Certioribus incipiendo, vt certum statuendum est prędicationes, quæ fiunt inter abstracta accidentium, quorum vnum est de essentia alterius; esse omninò veras, & formales, vt si dicas *albedo est color, color est qualitas: Logica est scientia, scientia est habitus.* Sic enim significata accidentia propriè ponuntur in prædicamento; suntque entia per se, & completa, & habent propria genera, & species, vt posteà dicemus.

Eadem certitudine, circa abstracta substantialia statuendum est omnes prædicationes, in quibus abstractum, quod ponitur loco prædicati, non pertinet ad essentiam abstracti, quod ponitur loco subiecti, esse omninò falsas, vt *humanitas est risibilitas, rationalitas est animalitas*, & è contra, *animalitas est rationalitas*, & similes. Ratio est manifesta: quia quando prędicatum non est de essentia subiecti, non potest prędicari de illo in *quid*, sed in *quale*, & per consequens prædicatio erit accidentalis. Vt autem prædicatio accidentalis sit vera, prædicatum debet significari adiectiuè, seu per modum alterius adiacentis: quod tamen non contingit, quando prædicatum significatur in abstracto, vt patet ex dictis quæstione præcedenti. Ergo huiusmodi propositiones, in quibus abstractum, quod ponitur loco prædicati, non est de essentia abstracti, quod ponitur loco subiecti: omnes sunt falsæ. Quæ etiam ratio conuincit propositionem, in qua abstractum differentiæ prædicatur de abstracto speciei, vt quando dicimus, *humanitas est rationalitas*, in sensu formali esse falsam. Quamuis enim differentia sit de essentia speciei: quia tamen prædicatur de illa, non omninò in *quid*, sed in *quale quid*, vt explicabimus cap. de differentia: ideò debet significari adiectiuè, seu per modum alterius adiacentis. Quod non contingit, quando prædicatur in abstracto, vt per se constat.

27. Tandem idem dicendum est de prædicationibus inter abstracta generis, & differentiæ; & inter abstracta differentiæ superioris, & inferioris, vt si dicas, *Rationalitas est animalitas: rationalitas est sensibilitas*, & similes. Cùm enim differentia nullatenùs includat genus, nec etiam differentias superiores, vt dicemus capite de differentia; & ex modo significandi vnum non significetur, vt adiacens alteri, vt fit, quando prædicantur in concreto: manifestum est tales prædicationes in abstracto esse falsas.

Tota ergò difficultas reducitur ad abstracta substantialia, quorum vnum est de essentia alterius, & prædicatur in *quid*, vt quando de humanitate prædicatur animalitas, vel quilibet alius gradus genericus. Et ita inquirimus? an sicut hæ prædicationes sunt veræ, *homo est animal, animal est corpus*: ita etiam istæ sint veræ, *humanitas est animalitas, animalitas est corporeitas.* Procedit autem difficultas in sensu formali: nam in sensu identico euidens est apud omnes esse veras; siquidem ipsa res, quæ est humanitas, est res, quæ est animalitas aut corporeitas.

28. Partem negatiuam defendunt inter alios Scotus in primo distinct. 2. quæst. 7. & distinct. 5. quæst. 1. Niphus 5. Metaphys. quæst. 2. Canariens. 1. part. quæst. 18. articul. 2. disputat. 2. & Rubio tractatu de prædicationibus numero 14. qui pro eadem sententia adducit Caietanum, & Ferrar. sed immeritò, vt posteà videbimus.

Probatur primò ex D. Thom. 4. contra gentes, cap. 81. de ente, & essentia cap. 5. & 4. opuscul. 69. cap. 2. & alibi sæpè. Vbi docet abstracta ista substantialia significari, vt partes formales, seu vt id, quo aliquid est tale, & consequenter cum præcisione aliorum: ergo vnum non potest prædicari de alio. Probatur consequentia: quia iam animalitas esset genus, & humanitas species: si vtraque haberet rationem totius. ❡ Confirmatur ex Auicenna, qui vt refert Diu. Thom. loco citato de ente, & essentia, inquit, quod *equinitas tantùm est equinitas*: ergò non est animalitas.

Secundò probatur ratione: quia vt aliquid formaliter prædicetur de alio, necesse est, vt quidquid subiectum actu continet, contineat etiam prædicatum, saltem confusè & in potentia: sed abstractum generis, nec actu nec potentia continet totum, quod

est

est in abstracto speciei: ergo non potest formaliter prædicari de illo. Probatur minor: quia quodcumque nomen abstractum significat suum significatum per modum formæ abstractæ abstractione formali, vt posteà explicabimus. Omne autem abstractum abstractione formali, nec actu, nec potentia includit id, à quo abstrahitur: imò potiùs excludit illud; siquidem, prout sic, comparatur ad illud, vt pars ad suum compartem.

Tertiò: animalitas est illud, quo animal est animal, & humanitas illud, quo homo est homo: sed illud, quo homo est homo, non est illud, quo animal est animal: ergo humanitas non est animalitas. Maior habetur passim in D. Thom. Minor verò probatur: quia illud, quo homo est homo, significatur vt ratio formalis, & principium constitutiuum hominis, & illud, quo animal est animal, significatur vt ratio formalis, & principium constitutiuum animalis: sed ratio formalis, seu principium constitutiuum hominis, formaliter loquendo, non est ratio formalis, seu principium constitutiuum animalis; siquidem homo, & animal sunt diuersa constituta: ergo id, quo homo est homo, non est id, quo animal est animal.

29. Pro solutione difficultatis primò sciendum est ex D. Thom. 1. part. quæst. 40. artic. 3. abstractionem (vt latè in libris Posteriorum dicemus, agentes de variis abstractionibus à materia) esse duplicem. Alia dicitur totalis, seu vniuersalis; illa scilicet, qua vniuersale abstrahitur à particulari, vt animal ab homine. Alia dicitur formalis, seu præcisiua; & est illa, per quam forma abstrahitur à materia:) non quia semper id, quod abstrahitur hac abstractione, sit vera forma: sed quia habet modum formæ respectu eius, à quo abstrahitur) De discrimine harum abstractionum plura dicemus loco citato, potéstque videri Caiet. de ente & essentia cap. 1. quæst. 1 Nunc certum debet esse, nomina non dici abstracta ab abstractione vniuersali. Idque constat manifestè: tum quia homo, animal, viuens, & alia genera prædicamenti substantiæ sunt proprissimè vniuersalia, & consequenter abstrahunt abstractione vniuersali, & tamen non significantur in abstracto, sed in concreto: tùm etiam quis ex quolibet concreto quantumuis singulari formatur nomen abstractum, vt ex Petro Petreitas, ex Deo Deitas: cùm tamen nulla ibi interueniat abstractio vniuersalis: ergo ab hac abstractione nomina nõ denuminantur abstracta, sed ab abstractione formali; per quam, non solùm separamus accidens à subiecto, vt contingit in abstractis accidentalibus, sed etiam naturam à supposito: vt cernitur in abstractis substantialibus.

30. Ex quo primò fit vtraque abstracta præcisè secundùm quod inuoluunt hanc abstractionem formalem, nullum dicere ordinem ad inferiora, sed ad concretum, seu suppositum, à quo abstracta, & separata sunt. Non enim dicimus: color alicuius albedinis est color, sed color alicuius colorati est color: nec similiter dicimus, animalitas alicuius humanitatis est animalitas, sed alicuius animalis est animalitas. Ac proinde secundùm istam rationem semper significantur per modum partis, seu vt quo aliquid est tale: quia id, quod abstrahitur abstractione formali, comparatur vt actus, & constitutiuum respectu eius, à quo abstrahitur. Et hoc est, quod toties repetit Diuus Thomas in locis pro secunda sententia citatis, tum etiam aliis multis, quæ videri possunt in tabula aurea, verbo *abstractum*, numero 6. Neque aliquid aliud docent Caietanus, & Ferrar. pro eadem sententia adducti.

Hinc etiam vlterius sequitur nullum abstractum, præcisè ratione huius abstractionis formalis, posse prædicari de aliquo, nisi interueniat etiam abstractio vniuersalis. Cuius ratio est euidens: quia, vt supra tetigimus, & latiùs dicemus capite de genere, vt aliquid prædicetur de alio, debet habere rationem totius, vt sic possit continere subiectum: sed albedo, aut quodlibet aliud abstractum non habet rationem totius ab abstractione formali, cùm potiùs ab illa habeat rationem partis: ergo, præcisè ratione talis abstractionis, non possunt prædicari de aliquo, nisi interueniat etiam ibi aliqua abstractio vniuersalis, ratione cuius induant rationem totius. Quare ad videndum, verùm prædicationes possint fieri inter huiusmodi abstracta, inspiciendum est? an, & quomodo possint induere rationem totius, seu an, & quomodo inter illa possit esse abstractio vniuersalis.

31. Secundò consideranda est differentia compositi substantialis, & accidentalis. Illud enim, cùm sit ens per se, & simpliciter vnum, & totum; componitur necessario ex partibus, quæ simpliciter sint partes, & per consequens nunquam erunt simpliciter tota, sed tantùm secundùm quid. At verò compositum accidentale; quia est ens per accidens: secundùm quid tantùm est vnum, & totum: & per consequens partes eius secundùm quid tantum erunt partes; simpliciter autem tota. Quo fit, vt illud, quod significatur vt pars compositi substantialis, qualiter significatur abstractum substantiale, ex modo significandi simpliciter sit pars; & per consequens non posset esse simpliciter totum, sed tantùm secundùm quid: quod verò significatur vt pars compositi accidentalis, qualiter significatur abstractum accidentale, quia secundùm quid tantum est pars? optimè potest esse simpliciter totum.

Vnde sicut concreta accidentium ponuntur in prædicamento, & dicuntur vniuersalia, aut prædicabilia secundùm quid tantùm, & per reductionem ad sua abstracta; ita è contra abstracta substantialia sunt in prædicamento, & dicuntur vniuersalia, aut prædicabilia secundùm quid tantùm, & per reductionem ad sua concreta. Quæ est perpetua doctrina D. Thom. vt patet cap. 7. de ente, & essentia, & alibi sæpè

32. Ex quo tandem fit, quòd sicut in abstractis accidentium, significari; vt partes secundùm quid suorum concretorum (quod habent ab abstractione formali) non impedit, quin simpliciter habeant rationem totius respectu suorum inferiorum: ita è contra in abstractis substantialibus, significari, vt partes simpliciter suorum concretorum quod habent ab abstractione formali) non tollit, quin possint secundùm quid habere rationem totius respectu suorum inferiorum, & de illis prædicari.

Tandem nota, quòd adhuc in ista comparatione ad inferiora, sicut concretum substantiale potest considerari: vel vt confusè continet illa; sicque est totum, & prædicatur in recto de illis, vel vt præscindit ab eis, seu excludit illa; sicque est pars eorum, neque prædicatur de eis, vt explicabimus capite de genere, ita similiter abstractum substantiale, quando comparatur ad inferiora, potest considerari, vel vt confusè continet illa, sicque conuenit illi ratio totius secundùm quid, quam explicuimus, vel præscindit ab eis, & sic est, pars eorum. Hoc secundo modo repugnat, quòd in recto prædicetur: non autem primo.

33. Secunda conclusio. Animalitas, & alia abstracta substantialia, sumpta cum præcisione suorum inferiorum, non possunt de illis prædicari. Non tamen repugnat huiusmodi abstracta sumi

absque tali præcisione, seu vt confusè continent inferiora: & per consequens verè possunt prædicari de illis. Tales autem prædicationes non per se, & simpliciter, sed secundùm quid, & per reductionem pertinent ad prædicabilia. Hæc conclusio habet tres partes, & quoad omnes est communior inter Thomistas. Illam tenent Soto qu. 3. vniuersalium, Mas. ibid. sect. 4. q. 6. Sanch. lib. 3. q. 13 Ornna q. 3. art. 5. Canic. c. de differentia, Suar. disp. 6. Metaphys. sect. 10. & communiter moderni.

Prima pars satis ex se constat: quia animalitas, & alia abstracta sic præcisa ab vlterioribus perfectionibus inferiorum, sunt partes eorum: nulla autem pars, provt sic, potest prædicari de toto, vt explicabimus capite de genere. ❡ Adde, in tali præcisione semper interuenire abstractionem formalem, quæ propterea dicitur præcisiua: sed ratione huius abstractionis non contingit prædicatio, vt explicatum est: ergo huiusmodi abstracta sumpta cum tali præcisione nequeunt prædicari de inferioribus.

34. Secunda verò pars conclusionis, in qua est tota difficultas, probatur ex dictis: quia ad veram prædicationem de inferioribus sufficit prædicatum habere aliquo modo rationem totius respectu illorum, eáque continere in confuso: sed non est contra rationem istorum abstractorum substantialium habere aliquo modo rationem totius respectu abstractorum inferiorum, illáque continere in confuso: ergo, seruata eorum natura, possunt abstracta ista superiora verè prædicari de inferioribus. Maior constat: & probatur minor: quia ex vi abstractionis formalis, quam essentialiter exigunt huiusmodi abstracta, solùm præscindunt à concreto, seu supposito, & significantur, vt partes illius: sed cum tali abstractione formali, & præcisione respectu concreti, non repugnat aliqualis abstractio vniuersalis, & continentia confusa respectu inferiorum: (vt patet: tùm in abstractis accidentalibus, tùm etiam in formis physicis, quæ stante abstractione formali, qua præscinduntur, & sumuntur, vt partes suorum inferiorum, admittunt nihilominùs abstractionem vniuersalem, ratione cuius induunt rationem totius & prædicantur de suis inferioribus) ergo non est contra naturam istorum abstractorum habere aliquo modo rationem totius, & prædicari de abstractis inferioribus.

35. Secundò probatur efficaciùs: quia designata humanitate, hæc prædicatio est vera: *Hæc animalitas, est animalitas*: ergò hæc etiam erit vera: *Humanitas est animalitas*. Antecedens patet: quia eadem est ratio de illa, ac de istis propositionibus: *Hæc humanitas est humanitas: humanitas Christi est humanitas*, & similibus, quæ sunt verissimæ, & à nemine negantur. Consequentia verò probatur: quia sicut in hac propositione: *Humanitas est animalitas*, subiectum includit aliquid, quod non est de essentia prædicati, nempè principium specificum, quod importat humanitas: sic etiam in ista: *Hæc animalitas est animalitas*, subiectum includit aliquid quod est extra essentiam prædicati, nempè principium indiuiduale, quod designatur per illud pronomen, *hæc*, & ratione cuius talis prædicatio verè est superioris de inferiori. Ergo si de ratione animalitatis esset, significare naturam sensitiuam cum omnimoda præcisione quorumcumque aliorum, quæ sunt extra essentiam eius, & propterea esset falsa prima propositio, vt ad versarij dicunt: eadem ratione esset etiam falsa secunda. Maneat ergò contra quod sicut animalitas, salua proprietate abstracti substantialis, potest induere rationem totius, & prædicari de hac, & illa animalitate: ita etiam potest prædicari de humanitate, & equinitate.

Tertia tandem pars conclusionis, scilicet huiusmodi prædicationes, quæ fiunt inter abstracta, substantialia, non pertinere ad prædicabilia per se, & simpliciter: sed tamen secundùm quid, & per reductionem, manifesta est secundo notabili. Cùm enim huiusmodi abstracta significentur, vt partes compositi substantialis: simpliciter conuenit illis esse partes; & per consequens secundùm quid tantùm possunt induere rationem totius. Quod non sufficit, vt aliquid sit simpliciter genus, aut species: quia naturæ, quæ ab his intentionibus denominantur, debent esse entia per se, & completa, vt suprà explicatum est, & constabit ampliùs in antepræd icamentis.

36. Per quod patet ad argumenta. Ad primum resp. D. Th. solùm docere, abstracta ista significari vt partes, & sumi cum præcisione respectu concreti, seu suppositi: id enim solùm postulat abstractio formalis, à qua denominantur abstracta. Hoc tamen non tollit, quominus respectu inferiorum possint induere aliqualem rationem totius: quod sufficit, vt verè de illis prædicentur, quamuis non sint genera, aut species simpliciter, sed per reductionem, vt explicatum est.

Ad confirmationem respondetur in illa propositione Auicennæ, non excludi à subiecto prædicata essentialia, & generica, vt est animalitas respectu equinitatis: sed alia, quæ non conueniunt naturæ secundum se. Et ita sensus est: equinitas tantùm est equinitas, id est, de se non habet prædicari, vel subiici, aut quòd sit vniuersalis, vel singularis.

Ad secundum negatur minor. Cuius probationem integram concedimus, abstractum scilicet, præcisè ratione abstractionis formalis, quam importat habere rationem partis, nec illi provt sic conuenire, de alio prædicari quod verissimum est. Sed inde non sequitur abstractum esse incapax alicuius abstractionis vniuersalis, ratione cuius habeat conditionem totius respectu inferiorum, vt patet in abstractis accidentalibus.

Ad tertiū, concessa maiori, distinguenda est minor. Si .n. illud, quo homo, est homo, & illud, quo animal est animal, sumantur cum omnimoda præcisione, vt aliquando etiam sumuntur concreta, iuxta dicta in prima parte conclusionis, concedenda est; neganda verò, si sumantur absque tali præcisione. Neque aliquid ampliùs probat ratio ibi facta, vt consideranti patebit. ❡ Est tamen obseruatione dignum, quod quamuis tàm concreta, quàm abstracta substantialia comparata inferioribus possint sumi, vel cum omnimoda præcisione, vel sine illa, vt explicatum est: tamen propter eorum naturam, discriminàque suprà inter illa explicata, frequentiùs abstracta sumuntur cum tali præcisione, concreta verò sine. Et hoc fortè decepit Auctores contrarios.

AN CONCRETA PRÆDICENtur de abstractis, & abstracta de concretis.

§. III.

37. PArs affirmatiua potest probari. Primò: quia hæ propositiones sunt veræ, *entitas est ens*, & è contra: *bonitas est bona: vnitas est vna*, & è contra: eásque admittit D. Thom. 1. 2. quæst. 55. art. 4. ad 1. & q. 21. de veritate art. 4. ad 4. & art. 5. ad 9. Ergò abstracta possunt prædicari de concretis, & è contra. ❡ Secundò, hæ propositiones sunt veræ, *Deus est Deitas, & Deitas est Deus*, & eas admittit D. Th. 1. p. q. 3. art. 3. ergo, &c. ❡ Tandem quia hæ propositiones sunt veræ, *linea est quanta; superficies est quanta*, eásq; admittunt Dialectici: ergo non solùm in prædicaria transcen

transcendentibus, & diuinis; sed etiam in prædicatis particularibus concreta prædicantur de abstractis, & è contra.

Pro solutione notandum est abstractum, cum ex modo significandi significetur vt pars concreti; tunc propriè habere istam significationem, tuncque sumi propriè vt partem; quando concretum includit aliquid aliud præter ipsum abstractum, vt contingit in humanitate respectu hominis, in albedine respectu albi, & similibus: homo enim, præter humanitatem, includit personalitatem, seu suppositum; & album, præter albedinem, includit subiectum. Et ita in his concretum non potest prædicari de abstracto, neque abstractum de concreto: quia nec pars potest in recto prædicari de toto, nec totum de parte vt inquit D. Thom. c. 3. de ente, & essentia.

38 Quare si contingat abstractum in rei veritate non esse partem respectu concreti: nec concretum includere aliquid præter abstractum: tunc propter omnimodam identitatem realem vtriusque, poterit vnum de alio prædicari. Adhuc tamen propter modum significandi diuersum soli abstracto conuenit esse rationem, qua concretum est tale. Et huiusmodi sunt Deus, & Deitas: quia enim nihil includit Deus, quod non includat Deitas: ideò vnum potest de alio affirmari: sed quia Deitas diuerso modo significat, ac Deus ideò de Deitate verè dicimus esse rationem qua Deus est Deus, quod tamen de concreto, scilicet Deo, affirmare non possumus: falsum est Deum esse rationem Deitatis.

Idem etiam contingit in prædicatis vniuersalissimis & transcendentibus. Nam licet propter transcendentiam, quam, tàm concreto, quàm in abstracto important de se inuicem, & de omnibus rebus prædicentur, vt præter loca allata docet D. Thom. 1. distin. 27. quæst. 1. art. 2 ad 1. & quæst. 1. de virtutibus, articul. 1. ad 8. nihilominus tamen propter diuersum significandi modum, non potest dici ens esse rationem essendi ens, aut verum rationem essendi verum: sed id conuenit abstractis; entitas enim est ratio essendi ens, & veritas ratio essendi verum. Videatur Mas. de vniuersalibus sect. 4. q. 5.

39 Tertia conclusio. Quamuis in prædicatis generalibus, & diuinis abstracta verè prædicentur de concretis, & è contra, id tamen repugnat in aliis rebus creatis, & prædicatis particularibus. Vnde hæ sunt falsæ prædicationes; *homo est humanitas, albedo est alba*; & è contra Ita docet expressè D. Thom. locis citatis, quem sequuntur Capreol in 1. dist. 4. q. 2. concl. 2. Sot. q. 3 vniuersalium, Caiet & bañez, 1. p. qu. 3. art. 3. Mas. vbi suprà, noster Didacus à Iesu, disp. 5. q. 2. estque communis Doctorum consensus.

Fundamentum est: quia inter prædicatum, & subiectum debet esse vnitas, seu identitas realis, vt sæpè diximus: quando concretum includit aliquid aliud præter abstractum, vt contingit in rebus creatis, & particularibus; non sunt idem realiter concretum, & abstractum, sed distinguuntur distinctione reali includentis & inclusi: ergo repugnat, quod de se inuicem prædicentur.

Confirmatur: quia in his rebus abstractum verè, & propriè est pars concreti; quod non contingit in prædicatis generalibus, & diuinis: ergo licet in his, concretum verè prædicetur de abstracto; & è contra; in illis tamen id omnino repugnat.

40. Ex dictis patet solutio ad duo priora argumenta ¶ Ad tertium verò, respondetur primò cum Mas. loco citato, quod quando Dialectici admittunt illam prædicationem, *linea est quanta*, & similes: ibi subiectum non accipitur, vt abstractum, seu vt mensura, sed vt concretum, seu vt est quid mensuratum & facit hunc sensum: hoc mensuratum est quantum. Cuius doctrinæ signum est, quod similes prædicationes solent admitti, vbi non habemus nomen abstractum, & concretum alicuius rei, vt contingit in linea: & ideò nomen interdum sumitur, vt concretum, interdum, vt abstractum.

Vel secundò respondetur cum D. Thoma in 4. dist. 12. quæst. 1. quæstiuncula 3. ad 3. quòd quia quantitas inter omnia accidentia propinquior est substantiæ: non dependet secundùm suam rationem à materia sensibili; & ideò in prædicando, & subiiciendo accipit modum substantiæ, & accidentis: vnde lineam dicimus, & quantitatem & quantam. Propter quod etiam Arist. cap de quantitate, & 5. Metaphys. text. 10. lineam, & alias species quantitatis appellat quanta per se.

Iuxta quam Aristotel. & Diu. Thom. doctrinam, hoc speciale est in quantitate, quod scilicet denominat se ipsam; siue hoc proueniat ex eo, quod quantitas, vt *quod* habeat in se ipsa, per quandam identitatem, eundem effectum, quem tribuit substantiæ, vt explicant aliqui: siue (quod verò similius est) eò quod eadem res respectu diuersorum dicitur quantitas & quanta, vt benè explicat Mas. scolio ad cap. de quantitate. Cum enim quantitas simul sit mensura substantiæ, & mensurabilis per aliam quantitatem vt ibidem explicabimus inde est quod eadem res, secundùm quòd est mensuratiua, seu mensura substantiæ dicitur quantitas: secundum verò quod est mensurabilis, seu mensurata, dicitur quanta. Videatur D. Th. 5. Mataph. sect. 15.

QVÆSTIO V.

Quomodo Prædicationes fiant in nominibus secundæ intentionis, tàm inter se, quàm respectu primarum.

41 SEcundæ intentiones habent rationem accidentium respectu primarum, vt sæpe diximus: ideò ex dictis de accidentibus realibus respectu substantiæ, habetur quid de secundis intentionibus respectu primarum dicendum sit. Quare sicut accidentia in abstracto non prædicantur de substantia: nôn enim dicimus, *Homo est albedo* propter rationem, num. 26. adductam: ita secundæ intentiones in abstracto non prædicantur de primis: falsum enim est dicere, *Animal est generitas*, aut *Homo est specieitas*. Sed sicut accidentia in concreto verè prædicantur de substantia: hæc enim est vera, *Homo est albus*: ita secundæ intentiones in concreto verè prædicantur de primis: dicimus enim, *animal est genus, homo est species*.

¶ Potest autem dubitari an secundæ intentiones in concreto prædicentur de primis, tam in concreto, quam abstracto, loquendo generaliter tam de substantiis quàm de accidentibus? An videlicet, sicut est verum, *Animal est genus*, ita etiam verum sit, *animalitas est genus*. Et sicut è contra verum *Albedo est species* ita etiam verum est, *Album est species* Sed huius solutio habetur iam ex dictis. Et circa substantias tradit eam diuus Thomas de ente, & essentia cap. 4 dicens: *Quia illud cui conuenit ratio generis, species vel differentia prædicatur de hoc singulari signato; impossibile est, quod ratio generis speciei, vel differentiæ conueniat essentiæ; secundum quod per modum partis, significatur vt nomine humanitatis, vel animalitatis. Et ideò dicit Auicen. quod rationalitas non est differentia, sed differentiæ principium, & eadem ratione humanitas non est species, neque ani*

animalitas genus. De accidentibus vero contrarium statuit infra cap. 7. vbi sic ait: *Ex accidente, & subiecto non fit vnum per se. Vnde non resultat ex eorum coninnctione aliqua natura, cui intentio generis, vel speciei possit attribui. Vnde nomina accidentalia concretiuè dicta non ponuntur in prædicamento, sicut species, vel genera, vt album & musicum, nisi per reductionem; sed solùm secundum quod abstractè significantur, vt albedo, & musica.*

Ratio autem huius doctrinæ sæpè insinuata, nunc breuiter statuitur. Quia duo requiruntur in primis intentionibus vt propriè, & simpliciter denominentur ab his secundis generis, & speciei scilicet esse entia completa, & esse entia per se: sed hæ duæ conditiones solùm reperiuntur in concretis substantiæ, & in abstractis accidentium: (abstractum enim substantiæ licet sit ens per se, non tamen est ens completum quia significatur vt pars; concretum verò accidentis licet sit ens completum, non tamen est ens per se, quia significatur, vt compositum accidentale) ergo sola concreta substantiæ, & abstracta accidentium propriè, & simpliciter denominantur genera, & species. Cum quo tamen stat, id quod supra statutum est, nimirùm abstracta substantiæ, & concreta accidentium, secundùm quid, & per reductionem denominari genera & species.

42. ¶ Quomodo autem prædicationes fiant inter ipsas secundas intentiones restat explicate. In quo primò certum est, vnam secundam intentionem, quando est de essentia alterius, optimè posse de illa prædicari, tàm in concreto quàm in abstracto. Sicut enim verè dicimus, *Albedo est color, color est qualitas:* & similiter, *Album est coloratum, coloratum est quale:* ita verè dicimus, *Genereitas est vniuersalitas: vniuersalitas est relatio rationis:* & similiter *Genus est vniuersale: vniuersale est relatiuum rationis.* Neque in hoc vlla est differentia inter secundas intentiones, & accidentia realia. Vnde solùm restat difficultas de prædicationibus accidentalibus, & denominatiuis quæ fiunt inter ipsas secundas intentiones.

Sed in hoc etiam philosophandum est cum proportione ad accidentia realia. Sicut enim in his, quædam sunt inter se repugnantia, quæ scilicet non possunt eidem subiecto inesse, vt albedo, & nigredo; dulcedo, & amaritudo, & inter hæc falsa est prædicatio, tàm in concreto, quàm in abstracto: Alia verò sunt quæ non habent tamen repugnantiam, sed compatiuntur in eodem subiecto, vt albedo, & dulcedo, calor, & siccitas; & inter hæc si fiat prædicatio in abstracto falsa est; vera tamen si fiat in concreto. ita proportionabiliter inter secundas intentiones quædam inter se pugnant, nec possunt eandem naturam denominare, vt intentio generis & differentiæ: & inter hæc falsa est prædicatio siue in abstracto, siue in concreto fiat. falsum enim est dicere: *Genereitas est differentia: & genus est differentia.* Aliæ verò sunt quæ non habent talem repugnantiam, sed possunt eidem naturæ attribui, vt intentio generis & speciei subalternæ. Et inter hæc falsa est prædicatio si fiat in abstracto: falsum enim est dicere, *Genereitas est specieitas subalterna:* est tamen vera si fiat in concreto: verum enim est, *Genus est species subalterna.*

43. ¶ Tandem addendum est, quod quamuis in his intentionibus abstractum non prædicetur de concreto in prædicatis particularibus, sicut diximus, de nominibus primæ intentionis; potest tamen optimè concretum prædicari de abstracto; in quo secundæ intentiones distinguuntur à primis. Nascitur autem hoc ex eo quòd vna secunda intentio de abstracto significata potest esse fundamentum alterius, & induere rationem primæ respectu illius. Quidquid enim potest esse obiectum intellectus, potest etiam denominari à secundis intentionibus, vt patet. Ergo quando vna secunda intentio capax est denominationis alterius, potest hæc in concreto significata, prædicari de illa in abstracto. Qua ratione verè, & propriè dicimus, *Vniuersalitas est genus,* aut *Genereitas est species:* Si enim vniuersalitas diuisione vniuoca, & essentiali diuiditur in genereitatem, specieitatem, &c. vt postea dicemus: ergo vniuersalitas verè est genus ad illas, illæque sunt verè species vniuersalitatis.

Sed dices: si vna secunda intentio potest esse fundamentum alterius, & hæc alterius, & sic de aliis, iam dabitur processus in infinitum in secundis intentionibus quod videtur inconueniens. Talem autem processum non dari probatur: quia fundamentum debet esse maioris entitatis quàm id, quod fundatur supra illud: ergo sicut secunda intentio est debilior quàm prima supra quam fundatur; ita tertia erit debilior secunda, & sic deinceps, deueniemùsque tandem ad eam, quæ sit omnium debilissima; & ex consequenti, non dabitur infinitus processus.

44. Respondetur tamen quod Herb. q. 3. de secundis intentionibus, Mas. de vniuersalibus sect. 4. q. 8. & cum communi Dialecticorum talem processum in infinitum non solùm non inconueniens, sed esse necessarium in secundis intentionibus. Hæ enim consequuntur actiones intellectus, in quibus necessariò concedendus est talis processus: si quidem qualibet intellectione posita, potest intellectus eam actu reflexo intelligere, hanc rursus in alio actu, & sic in infinitum. Quæ doctrina est expressa D. Thom. 5. Metaph. sect. 11.

Neque argumentum adductum vrget. Tum quia in entibus realibus vniuersaliter falsum est fundamentum debere esse maioris entitatis quàm res fundata; vt in materia prima quæ habet rationem fundamenti, respectu formæ substantialis. Tum etiam quia licet id possit verificari in accidentibus realibus respectu substantiæ cui inhærent, & à qua dimanant, seu conseruantur; id tamen non est necessarium in entibus rationis, seu secundis intentionibus respectu quarum se habet merè passiuè, recipiendo eas ab intellectu, à quo producuntur, & conseruantur.

QVÆSTIO VI.

An vniuersalia sint tantùm quinque?

45 Explicata essentia, & passionibus vniuersalium in communi antequam ad singula eius inferiora descendamus; oportet examinare ipsorum numerum, quem Porphyr. in eodem proœmio statuit illis verbis. *Cum necessarius sit Crisaori ad prædicamentorum notitiam, quidnam sit genus cognoscere, quid differentia, quid species, quid proprium, & quid accidens, &c.* Vbi Porphyr. omnes prædicandi modos reducit ad certa capita, quæ vniuersalia, seu prædicabilia nuncupauit. Ad eum modum, quo Arist. omnes modos essendi ad certas coordinationes reuocauit, quas appellauit categorias, seu prædicamenta. Quamuis autem Porphyr. recertum supponat quinatium prædicabilium numerum: quia tamen contra illum pro vtraque parte militant plura, eáque non leuia argumenta, meritò Doctores hanc difficultatem instituunt.

Igitur vniuersalia esse plura quàm quinque, his argomentis suadetur.

Primo: quia tot modis dicitur vnum contrariorum, quot

quot dicitur alterum ex Arist. 1. Top. c. 12. sed vniuersale, & singolare sunt contraria, & singularia sunt numero infinita: ergo vniuersalia, etiam erunt infinita.

Secundò: quia tot sunt partes vniuersalis, quot entis, ex eodem Arist. 4. Metaph. c. 1. sed partes entis, scilicet prædicamenta sunt decem: ergo decem etiam erunt vniuersalia.

Tertiò: quia existentia est in pluribus, & prædicatur de illis; & tamen non est genus, species, aut differentia: cùm existentia in creaturis sit extra earum essentiam, vt sæpè docet D. Thom. nec similiter est proprium: cùm sit prædicatum quoddam commune omnibus entibus, illis conueniens ex tempore per actionem causæ efficientis, & per consequens contingenter. Nec tandem est accidens commune: quia existentia non potest adesse, & abesse, absque subiecti corruptione: ergo constituit distinctum prædicabile.

Quartò tandem: quia indiuiduum vagum, & similiter definitio prædicantur de pluribus, vt patet: ergo sunt prædicabilia: siquidem ab actu, ad potentiam, benè valet. Sed non sunt genus, species, &c. ergò sunt alia prædicabilia præter ista quinque.

46. In alio verò extremo vniuersalia, scilicet esse pauciora, his argumentis probatur.

Primò; quia prædicatio directa est actus prædicabilitatis, quæ est passio vniuersalis, vt sup. diximus: sed tantùm datur duplex prædicatio directa, scilicet essentialis, & accidentalis, vt etiam vidimus: ergo tantùm etiam datur duplex prædicabilitas: ergo duplex tantùm vniuersalitas. Et per consequens tantùm erunt prædicabilia, seu vniuersalia, nempè essentiale, & accidentale.

Secundò: quia differentia subalterna, & infima, (& idem est de proprio, subalterno, & infimo) non constituunt duo prædicabilia, etiamsi altera prædicetur de pluribus differentibus specie; altera verò de pluribus differentibus numero: sed penes hoc differunt genus, & species: ergò non constituent duo prædicabilia.

Tertiò: quia omne accidens saltem completum, vel est genus, vel species: cùm habeat propria inferiora de quibus essentialiter prædicatur: ergo quintum prædicabile, vel superfluit, vel coincidit cum genere, aut specie.

Quartò tandem: quia vniuersalia sunt quædam attributa, seu prædicata Dialectica, quæ de pluribus prædicantur: sed Aristot. 1. Topicor. c. 3. 4. & 5. assignat quatuor tantùm prædicata Dialectica, scilicet genus, definitionem, proprium & accidens: Ergo tot, & non quinque erunt prædicabilia. Plura alia argumenta congerunt Masius hîc sect. 5. q. 1. Sanch. lib. 3. q. 2. Rub. quæst. 9. & alij.

47. Nihilominus dicendum est quinque tantùm dari vniuersalia, seu prædicabilia. Porphyr. hîc, & D. Thom. 1. contra Gentes c. 35. quos sequuntur communiter Doctores, tàm antiqui, quàm moderni. Qui omnes hunc prædicabilium numerum à Porphyr. statutum sic admittunt, vt paradoxum esset illum immutare.

Cæterùm, non est facilè huius numeri rationem reddere ostendendo diuisionis sufficientiam, quam iidem Doctores diuersis viis explicant. De quo videri possunt Mas. Sanch. & Rub. citati. Nos altius repetito principio, eam inuestigabimus ex ipsa vniuersalis, seu vniuersalitatis natura; indè enim sumitur ratio à priori huius veritatis. Quod vt clariùs fiat, duo notanda sunt.

Primum est, quod quamuis Doctores in præsenti, & nos cum illis loquentes de quinque vniuersalibus, frequentiùs vtamur nominibus concretis, generis, speciei, differentiæ, &c. quia ista nomina sunt magis vsitata; præcipuè tamen loquimur non de toto illo concreto, seu coniuncto, sed de ipsis secundis intentionibus, scilicet generitate, specieitate, &c. His enim propriè, & per se conuenit esse species, non earum concretis, vt suprà explicatum est. Vndè quando inquirimus quot sint vniuersalia, & an vniuersale sit genus, legitimus sensus est: quot sint vniuersalitates, seu secundæ intentiones vniuersalium; & an vniuersalitas sit genus ad illas. Quare inuestigando quot sint differentiæ diuisiuæ vniuersalitatis in communi, cognoscemus consequenter, quot sint vniuersalitates, & vniuersalia.

Secundò pro nunc supponendum est proprium, & essentialem differentiam, tàm in accidentibus realibus, quàm in istis intentionibus rationis sumi ex proprio, & adæquato subiecto, vt ostendemus disputatione sequenti. Propter quod quando definiuntur in abstracto (sic enim habent propriam & perfectam definitionem,) subiectum ipsum ponitur loco differentiæ, vt retigimus supra disp. 3. n. 47. & amplius explicabimus loco citato.

Quare hæc erit optima via ad cognoscendas species alicuius accidentis generici, scilicet inuestigare, quot possint esse subiecta adæquata, & inter se distincta intra illud genus: sic enim inuenientur omnes differentiæ diuisiuæ talis generis; & per consequens numerus specierum eius.

48. His suppositis, sic facilè redditur ratio sufficientiæ huius diuisionis: quia proprium & adæquatum subiectum vniuersalitatis in communi, est natura simpliciter vna, per quam ipsam definiuimus disput. 3. citata: ergo quot fuerint modi diuersi naturæ simpliciter vnius, seu quot fuerint naturæ diuersæ in ratione subiecti vniuersalis, tot erunt differentiæ diuisiuæ vniuersalitatis, & per consequens species. Sed quinque tantùm assignari possunt huiusmodi modi diuersi naturæ simpliciter vnius, scilicet natura perfectibilis, seu constitutibilis, quæ est subiectum adæquatum genereitatis, & natura perfectiua, seu constitutiua, quæ est subiectum adæquatum differentialeitatis, & natura perfecta, seu constituta, quæ est adæquatum subiectum specieitatis, & natura profluens ab essentia, quæ est subiectum adæquatum proprietarietatis, & denique natura extrinseca, seu contingens, quæ est subiectum adæquatum accidentaleitatis. Ergo quinque tantùm dantur differentiæ diuisiuæ vniuersalitatis, & per consequens quinque species eius.

Antecedens, & prima consequentia patent ex secundo opposito. Minor verò cùm sit exclusiua, continet duo probanda, scilicet quod in ratione subiecti vniuersalitatis, quinque istæ considerationes naturæ, sint inter se diuersæ, & quòd non possit aliis modis considerari natura.

49. Primum probatur sic: natura perfectibilis comparatur ad inferiora, vt quid in illis potentiale, & per modum materiæ; Natura verò perfectiua comparatur ad inferiora, vt constitutiuum essentiæ eorum, & per modum actus seu formæ; at verò natura perfecta comparatur ad inferiora, vt tota eorum essentia, seu per modum compositi, vel constituti ex potentia & actu. Item natura profluens comparatur ad inferiora, vt quid necessariò coniunctum, cum eorum essentia. Et tandem natura extrinseca, seu contingens, comparatur ad inferiora, vt quid potens adesse, & abesse ab eorum essentia: ergo naturæ istæ diuerso modo comparantur ad inferiora, & per consequens sunt diuersæ in ratione vniuersalis.

Secundum verò, scilicet non posse aliis modis considerari naturam in ratione vniuersalis, facilè probatur: quia vel natura comparatur ad inferiora, vt quid illis essentiale, vel accidentale; si primum, tantùm

possunt

possunt formali tres priores considerationes : sicut enim in essentia præter potentiam & actum, & compositum ex vtroque nihil aliud est; ita natura non nisi tribus illis modis potest ad inferiora comparari ; si secundum , vel comparatur ad inferiora, vt accidens proprium , vel commune , nec possibilis est alius modus ; nam proprium , & commune (quod æquiualet non proprio) opponuntur contradictoriè. Manet ergo quinque tantùm esse subiecta adæquata vniuersalitatis; & ex consequenti quinque differentias diuisiuas, & species eius.

50. Ex dictis perspicuæ remanent proprijssimæ, & essentiales definitiones harum quinque intentionum. cognitio enim proprio genere, nempè, *Vniuersalitas*, & proprio adæquato vniuscuiusque subiecto , quod debet poni in obliquo loco differentiæ , conficitur essentialis definitio vniuscuiusque, quas omnes opportunè adducemus disp. seq.

Ad argumenta respondetur. Ad primum pro prima parte dicimus cum Scot. quæst. 9. vniuersalium, dictum Aristot. verum esse de oppositis formaliter, quatenùs opposita sunt : sic enim quot modis dicitur vnum; dicitur etiam & alterum , id est quot sunt significationes, vel acceptiones vnius, tot debent esse alterius.

Indè tamen non sequitur tot debere esse subiecta materialia, seu supposita vnius ; quot sunt alterius, vt patet in albo, & nigro, quæ opposita sunt, & formaliter prout sic, quot modis dicitur vnum, dicitur etiam aliud: non tamen est necessarium, tot esse res , seu supposita nigra , quot sunt alba, vt patet. Si ergò quamuis secundæ intentiones , quas pro formali dicunt vniuersale, & singulare , sint oppositæ , & formaliter prout sic, quot modis dicitur vna , dicatur etiam, & altera: indè tamen non sequitur, quod si subiecta materialia vnius possint esse infinita, possint etiam esse subiecta alterius.

Ad secundum respondetur ibi loqui Arist. de vniuersali materialiter, & sensum esse, quòd tot sunt naturæ reales, quæ possunt denominari vniuersales, quot sunt partes entis. Nos tamen hic non loquimur de numero subiectorum materialium, quæ possunt recipere vniuersalitates, sed de numero ipsarum intentionum.

51. Ad tertium respondetur existentiam esse quoddam complementum , seu terminum substantiæ , & per consequens ens incompletum , & habere rationem partis : vndè simpliciter loquendo, solùm respicit essentiam , quam terminat , & non aliqua inferiora, sicut diximus de abstractis substantialibus ; ac proinde non potest constituere aliquod vniuersale, de cuius ratione est esse simpliciter totum, & consequenter naturam integram, & completam. Quòd si intellectus (sicut potest in alijs entibus incompletis) abstrahat existentiam ab omnibus existentijs , (quomodo induit rationem totius secundum quid) tunc existentia in sua communissima ratione , erit analoga : sicut essentia , seu ens ; si verò solam existentiam substantiæ , vel alterius prædicamenti abstrahat, & prædicet de inferioribus , tales prædicationes reducentur ad illud prædicabile, cuius similitudinem sortiuntur : sicut contingit in alijs formis, & entibus incompletis.

Ad quartum in primis de definitione dicimus excludi à numero prædicabilium : quia est terminus complexus, vt ostendimus supra num. 22. De indiuiduo vero vago , aliqui respondent esse analogum : sed certè irrationabiliter : nam aliquis homo non prædicatur per priùs de Petro , quàm de Paulo. Alij dicunt esse nomen æquiuocum. & vtramque solutionem approbat, & explicat Masius lect. 5. de vniuersalibus quæst. 1. sed hanc posteriorem optimè impugnat Caietan. cap. de specie. & Sanchez lib. 3. qu. 17.

Melius ergò respondetur ex doctrina D. Thomæ 1. parte, quæstione 30. art. 4. indiuiduum vagum significare naturam cum determinato modo essendi , scilicet vt particulariter subsistentem, quamuis abstrahat ab hoc, vel illo determinato modo subsistendi. Vndè cùm hæc conuenientia indiuiduorum solùm sit in habere modum particulariter subsistendi, quæ non est aliqua natura integra, vt requiritur ad rationem vniuersalis; ideò non constituit distinctum vniuersale. Videantur Sanchez loco citato, & Arauxo lib. 3. Metaphysicæ, quæst. 4. art. 1.

52. Ad argumenta pro secunda parte adducta respondetur. Et primum quidem tangit difficultatem, quæ solet hîc tractari: an scilicet vniuersale immediatè diuidatur in ista quinque ? an verò priùs diuidatur in essentiale, & accidentale.

In quo aliqui sentiunt diuisionem illam esse immediatam, & ita respondent argumento, quod diuersitas vniuersalium non sumitur ex qualitate prædicationis? an scilicet sit essentialis, vel accidentalis, sed ex varijs modis essendi in pluribus.

Cæterùm hæc solutio, licet primo aspectu videatur sufficiens , introspecta tamen non satisfacit: nam in communi omnium sententia genus & species , non ex eo præcisè distinguuntur : quia genus prædicatur de speciebus, species verò de indiuiduis; (aliàs differentia subalterna, & infima constituerent diuersa prædicabilia;)sed distinguuntur penes hoc, quod genus prædicetur de pluribus, vt essentia perfectibilis, & potentialis, species verò vt quid perfectum , & actuatum, seu vt tota essentia inferiorum. Ergo in Proprijs differentijs prædicabilium, intrinsecè clauditur , esse quid essentiale respectu inferiorum.

Præterea : quia differentia, & proprium prædicantur de pluribus per modum actus perfectiui, seu constitutiui in aliquo esse : sicut enim rationale, prædicatur de pluribus indiuiduis , vt perfectio constitutiua hominis in aliquo esse: ita etiam risibile prædicatur de pluribus indiuiduis, vt actus , & perfectio constitutiua hominis in aliquo esse.

Nec inter ea potest fingi alia distinctio , nisi quod rationale est perfectio , & actus simpliciter constituens hominem in esse essentiali ; risibile verò est perfectio, & actus secundùm quid , constituens hominem in esse accidentali: ergò sicut hæc duo prædicabilia non distinguuntur per hoc, quod alterum est essentiale; alterum verò accidentale , nihil remanet vndè sumatur distinctio specifica eorum, in esse prædicabilium.

53. Propter hæc ergo, & alia quæ omittuntur: multò probabilius est diuisionem non esse immediatam. Quod inter alios docent Arauxo vbi suprà in solutione ad vltimum, Rub. quæst. 7. vniuersalium, Cantor. cap. 9. prædicamen. Murcia disput. 1. q. 1. & alij. Colligitúrque satis expressè ex Beato Alberto, tractatu secundo in Porphyr. cap. 9. & Soto quæst. vlt. vniuersalium, & alijs antiquis, dum quinarium prædicabilium numerum probat ex duplici genere prædicationis, essentiali scilicet, & accidentali.

Iuxta quam sententiam respondetur argumento, vniuersale priùs diuidi in essentiale, & accidentale. & rursùs essentiale in genus, speciem , & differentiam : accidentale verò in proprium , & accidens; quæ diuisiones apertè colliguntur ex Porph. cap. vlt. de communitatibus.

In hoc autem proœmio solùm enumerauit species infimas : quia vt bene docet Soto lib. 2. Summularum cap. 4 lect. 2. diuisio alicuius generis etiam subalterni, potest fieri assignando omnes species infimas, quando illæ possunt certo numero comprehendi.

54 Ad ſecundum reſpondetur magnum eſſe diſcrimen inter genus, & ſpeciem, ex vna parte, & differentiam ſubalternam, & infimam. (& idem eſt de proprio) ex eo enim quod differentia prædicetur de pluribus in quale quid, eodem omnino modo reſpicit illa, ſiue ſint ſpecies, ſiue indiuidua, nempe modum actus perfectiui, & conſtitutiui eſſentiæ eorum. Cum enim differentia ſubalterna non ſit perfectibilis per infimam; ſed vtraque ſit actus quidam ſimplex, vt dicemus cap. de Differentia: inde eſt, quod vtraque propriè ſit conſtitutiua, & perfectiua eſſentiæ.

Cæterùm eo ipſo quòd genus prædicetur in quid de ſpeciebus, & ſpecies in quid de indiuiduis, illud prædicatur vt quid perfectibile, & potentiale, iſta verò vt quid perfectum, & conſtitutiuum: & per conſequens diuerſo modo prædicantur de inferioribus. Vnde genus, & ſpecies non differunt præcisè per prædicari de ſpeciebus, vel indiuiduis; ſed per prædicari in quid de ſpeciebus, & per prædicari in quid de indiuiduis, vt explicabimus cap. de Genere.

Ad tertium reſpondetur, quòd accidens, ſi comparetur ad propria inferiora, eſt de illorum eſſentia, & per conſequens continetur ſub genere, vel ſpecie, & idem de differentia eſſentiali, & propriis paſſionibus cuiuslibet accidentis, quæ illi comparata continentur ſub tertio, & quarto prædicabili, ſed non ſic accidens pertinet ad quintum, ſed quatenus prædicatur de ſubiectis, quæ accidentaliter denominat, vt magis ſuo loco explicabimus.

55 Ad quartum reſpondetur, aliam eſſe rationem de prædicatis Topicis: de quibus ibi agit Ariſtot. & aliam de prædicatis, ſeu de prædicabilibus; de quibus agit hic Porphyr. Quamuis autem longum, & moleſtum ſit exactam eius diſparitatis rationem reddere, non poſſumus tamen radicalem eius explicationem ſubterfugere.

Illic ergo Ariſtot. agit de prædicatis, ex quibus conficiuntur Problemata Dialectica, quæ ſunt propoſitiones quædam: quæ in alterutram partem diſputari poſſunt, & ex quibus fiunt ſyllogiſmi topici, ſeu probabiles. Ad quod, vt bene notat Scot. quæſtione duodecima in Porphyr. ſolùm attenditur, quòd prædicatum propoſitionis ſit eſſentiale, vel accidentale, conuertibile, vel inconuertibile, nec vllo modo obeſt eſſe complexum, & ſic ponitur pro prædicato definitio (quam ibi appellat Ariſtoteles, terminum, ſicut etiam facit 8. Metaphyſicæ text. 9.) & quia ad Dialecticum ſolùm pertinent per ſe ſyllogiſmi ex terminis communibus confecti, vt notat B. Albertus 1. Topic. tract. c. 2. ideo problemata, ſeu propoſitiones Dialecticæ, debent eſſe de ſubiecto communi definitionem habente, qualis eſt ſpecies; & propterea ſpecies non ponitur ab Ariſt. inter prædicata topica: quia eſt illorum ſubiectum.

Quia ergo quidquid de ſpecie prædicatur, eſt conuertibile vel inconuertibile, eſſentiale, vel accidentale, quatuor inde colliguntur prædicata ex quibus fieri poſſint problemata: aliud eſſentiale non conuertibile, nempe genus: (ſub quo comprehenditur differentia ſubalterna vt expreſsè inquit Ariſt. ibidem cap. 3.) aliud eſſentiale conuertibile, ſcilicet definitio: ſub quo comprehenditur differentia infima; non enim refert ad problema Dialecticum, quòd tota definitio, vel ſola differentia prædicetur) aliud accidentale non conuertibile, vt accidens commune: & aliud accidentale conuertibile, videlicet proprium. Vel alio modo poteſt fieri problema Dialecticum vt patet; & ſic optima eſt diuiſio prædicati topici ab Ariſt. tradita.

Nos tamen hìc cum Porph. longè aliter de prædicatis, ſeu prædicabilibus diſputamus: loquimur enim de illis, vt deſeruiunt prædicamentis, quomodo comparantur ad inferiora, & debent eſſe quid incomplexum, & ideò excluditur definitio & includitur ſpecies, quæ verè poteſt ad inferiora comparari. Similiter licet differentia ſubalterna & genus eodem modo conſtituant problema dialecticum, & ſic non faciant diſtincta prædicata in illa conſideratione, quia tamen diuerſo modo comparantur ad inferiora, vt explicatum eſt, ideo conſtituunt diſtincta prædicabilia. Ex quo tandem fit prædicabilia eſſe 5. licet 4. tantùm ſint prædicata Dialectica.

QVÆSTIO VLTIMA.

An vniuerſale ſit genus ad quinque prædicabilia.

56. Partem negatiuam defendunt inter alios Beatus Albertus tractat. 2. prædicamentorum cap. 9. Canter. ibidem cap. 4. & Oña quæſtione ſecunda Vniuerſalium, artic. 5. qui omnes addunt diuiſionem eſſe analogam, licet diuerſimodè explicent talem analogiam. De quo videri poteſt Rub. quæſtione ſeptima Vniuerſalium.

Refert autem Canter. pro ſua ſent. Alexander. Ammonium, Simplic. & Boium, ſed immeritò vt benè notat Rub. illi enim loquuntur de vniuerſali primò intentionaliter, ſeu de natura denominata, quæ reſpectu omnium rerum, quæ denominantur vniuerſales, non poteſt eſſe vniuoca, ſed analoga, vt patet. Eandem etiam opinionem inquit Fonſeca eſſe ferè omnium ſectatorum D. Th. ſed planè deceptus eſt: nam præter vnum, aut alterum quos refert Maſ. ſect. 5 de Vniuerſalibus quæ. 1. cæteri Thomiſtæ communiter docent oppoſitum, vt conſtabit ex noſtra concluſione.

Probatur primò dicta ſententia: quia non omnia prædicabilia ſunt vniuoca: ergo non omnibus conuenit æqualiter, & ſimpliciter eſſe vniuerſalia; & per conſequens vniuerſale non erit genus reſpectu illorum, ſed analogum.

Antecedens probatur primò: quia denominatiua non ſunt vniuoca, vt patet ex Ariſt. in anteprædicamentis cap. 1. vbi illa condiſtinguit: ſed proprium, & accidens ſunt denominatiua: ſiquidem conſtituunt 4. & 5. prædicabile & ſolum prædicantur de ſubiectis: ergo proprium, & accidens non ſunt vniuoca.

¶ Secundò probatur idem antecedens: quia proprium, & accidens quando prædicantur prædicatione 4 & 5. prædicabili, neceſſariò prædicantur in concreto, vt vidimus ſup. n. 46. ſed concretum accidentale non eſt propriè ens per ſe: ergo nec etiam poteſt eſſe propriè vniuerſale, vel vniuocum, & conſequenter non omnia vniuerſalia æqualiter conueniunt in ratione vniuoci, vel vniuerſalis.

57 Secundò quia vniuerſale prædicatur de omnibus prædicamentis, eſtque ſuperius illis: ſed ſupra prædicamenta nullum datur genus: ergo vniuerſale non poteſt eſſe genus.

¶ Confirmatur: quia ideo ens non eſt genus reſpectu ſuorum inferiorum, quia tranſcendit eorum differentias: ſed vniuerſale tranſcendit differentias quinque prædicabilium: ergo non eſt genus reſpectu illorum. Probatur minor: quia differentia eſt vnum ex quinque prædicabilibus, ergo quælibet differentia eſt vniuerſalis: ergo vniuerſale tranſcendit differentias.

Tertiò tandem: quia ſi vniuerſale eſſet genus ad quinque vniuerſalia, magna ſequeretur in hac materia confuſio, imò & plura abſurda.

¶ Primò enim vna ſpecies prædicaretur de alia,

quod sic probatur. Si vniuersale est genus ad quinque prædicabilia: ergo primum prædicabile scilicet genus, erit species vniuersalis; & per consequens species prædicabitur de genere. Et eadem ratione species prædicabitur de differentia, proprio, & accidenti.

¶ Secundò, eadem species prædicaretur de seipsa prædicatione formali, & identica: nam hæc esset prædicatio secundi prædicabilis: *Species est species vniuersalis.*

¶ Tertiò, concretum prædicaretur de abstracto: nam hæc esset vera, *Specieitas est species vniuersalis.*

Quartò, genus contineretur sub sua specie: nam vniuersale eo ipso quòd sit genus ad quinque vniuersalia, est quoddam particulare genus condistinctum ab animali, colore, & aliis generibus: ergo continebitur sub genere in communi, nempè sub primo prædicabili, quod est species ipsius vniuersalis.

Quintò tandem dabitur genus, quod sit indiuiduum speciei: quia primum prædicabile est species infima, vt supponimus, ergo sua inferiora erunt indiuidua. Sed si vniuersale est genus ad quinque prædicabilia, esset etiam inferius primi prædicabilis, vt ostensum est: ergo iam vniuersale, quod est genus respectu generis, esset indiuiduum ipsius generis. Quæ omnia, & plura alia his similia, quæ sequuntur ex contraria sententia, videntur absurda: ergo vniuersale non potest esse genus respectu quinque prædicabilium.

58. Nihilominùs dicendum est vniuersale secundò intentionaliter, seu vniuersalitatem esse verum, & proprium genus, ad has quinque intentiones. Ita colligitur ex D. Th. 1. contra Gent. cap. 32. & Opusc. 56. de Vniuers. quem sequuntur communiter Thomistæ Isabel. tract. de quinque prædicabilibus cap. 1. 5. & 6. Sotus q. 4. vniuersalium, & c de genere, q. vnica ad 4. Toletus q. 2. vniuersal. Mas. sect. 5. q. 2. Sanchez lib. 2. q. 8. ad 3. & alij plures, quos refert, & sequitur Gallego controu. 11. Idem etiam docet Scot. q. 8. vniuersalium, quem sequuntur Ioan Angel. Antun. Andr. & alij eius discipuli.

Fundamentum est: quia vniuersalitas prædicatur in quid de pluribus differentibus specie, scilicet de genereitate, specieitate, &c. nec per priùs dicitur de vna quàm de alia: sed omnes æqualiter participant vniuersalitatem: ergo hæc est verum genus respectu illarum. Consequentia patet ex definit. gener : anteced. verò probatur. Et in primis vniuersalitatem prædicari in quid de his intentionibus, res est manifesta: nam inquirenti quid est genereitas? optimè respondemus, est vniuersalitas: sicut inquirenti, quid est homo? respondetur esse animal.

Quòd verò intentiones istæ non accidentaliter, aut numericè, sed essentialiter, & specificè inter se distinguantur; iam ostensum est q. præced. Et tandem quòd omnes vniuocè, & æqualiter participent rationem vniuersalitatis probatur: quia omnibus verè, & propriè conuenit esse relationes rationis, in quibus naturæ abstractæ referuntur ad plura, in quo consistit essentia vniuersalitatis, vt vidimus suprà dispu. 4. nu. 47. nec hanc rationem participat vna istarum intentionum cum dependentia ab alia: siquidem vnaquæque earum esset vera vniuersalitas; etiamsi aliæ intentiones essent impossibiles. quod non contingit in analogatis, vt suo loco constabit: ergo vniuersalitas essentialiter, & vniuocè prædicatur de quinque intentionibus: ac proinde est verum genus respectu illarum.

59. Ad argumenta respondetur. Ad primum negatur antecedens, ad cuius primam probationem communiter respondetur; *Vniuocum* posse considerari dupliciter. Primò strictè, prout condistinguitur non solùm ab æquiuocis, & analogis, sed etiam à denominatiuis, quo sensu illa sola prædicabilia dicuntur vniuoca, quæ sunt de essentia inferiorum. Secundò magis latè prout condistinguitur tantùm ab æquiuocis, & analogis, & significat vnam rationem, quæ æqualiter reperitur in inferioribus abstrahendo ab hoc quod sit essentialis, vel accidentalis; quo sensu comprehendit denominatiua, & coincidit cum vniuersali, quod diuiditur in quinque vniuersalia.

¶ In priori ergo sensu inquiunt locutum esse Aristot. in anteprædicamentis: quia ibi agitur tantùm de vniuocis, quæ collocantur in prædicamentis. hic verò sermonem esse de vniuoco in secunda acceptione: quia inuestigamus omnes modos prædicabilium, vt sciamus, quæ eorum pertineant ad prædicamenta, quæ verò ab illis reiiciantur.

Hæc solutio pro nunc sufficiens erat, donec de vniuocis, & denominatiuis in anteprædicamentis ageremus. Sed quia ex vna parte prima illa acceptio, & restrictio vniuoci ad prædicabilia essentialia, non rectè fundatur in definitione vniuocorum ab Aristot. tradita, in qua nullum est verbum, quod non conueniat etiam vniuocis accidentalibus, vt ibidem constabit: ex alia verò parte Porphyr. & D. Thom. semper vsurpant vniuocum in secunda acceptione, vt patet c. 6. de communitatibus; & citato lib. contra Gentes: ideò.

Aliter respondetur ibi ex dicendis, quod licet denominatiua formaliter in quantùm talia, non sint vniuoca: siquidem pro formali important secundas intentiones essentialiter diuersas, materialiter tamen sæpè coincidunt: quia contingit eandem rem diuersis comparatam denominari ab vtraque intentione: sicut de specie subiicibili, & prædicabili dicemus, cap. de Specie. Ita ergo similiter album, secundùm quod consideratur in ordine ad formam denominantem, nempè albedinem, à qua nominis appellationem habet, dicitur denominatiuum: prout verò comparatur ad inferiora, in quibus æqualiter inuenitur, dicitur vniuocum, seu vniuersale.

60. Ad secundam probationem illius antecedentis respondetur concretum accidentale propriè non esse ens per accidens: cùm significet solam formam, vt supra num. 17. ostendimus. Quamuis autem ex modo significandi sumatur, vt tale, tamen quando ponitur à parte prædicati, vt contingit in prædicationibus 4. & 5. prædicabilis, magis in illo attenditur res significata, quàm modus significandi, vt notauimus nu. 21. 22. Quo fit vt ipsa res significata, scilicet entitas accidentis, non autem totum concretum prout inuoluit subiectum, recipiat in se secundas intentiones constitutiuas proprij & accidentis, quod sufficit vt natura denominata ab illis sit simpliciter vna, & ens per se, quamuis non debeat significari in abstracto, sed in concreto: quia ista prædicabilia prædicantur in quale.

Ad secundum respondetur, quòd prædicamenta non conueniunt in aliquo vniuoco essentiali, & sic nullum habent genus suprà se; conueniunt autem vniuocè in vniuersali, tanquam in quodam denominatiuo, seu accidente rationis, quod potest optimè tribuere illis intellectus, quamuis sint primò diuersa, vt infrà constabit.

Ad confirmationem similiter respondetur vniuersalitatem non transcendere differentias genereitatis, specieitatis, &c. hæc enim est falsa, *Differentia constitutiua genereitatis essentialiter est vniuersalitas*, quod necessarium erat ad transcendentiam. Quia tamen rursùs illud differentiæ possumus tribuere intentionem,

nem, à qua denominetur vniuersalis; ideò dicimus differentiam illam esse vniuersalem, sed hoc est accidentaliter, & denominatiue, nòn verò essentialiter, sicut requiritur ad transcendentiam.

61. Tertium argumentum non tam habet difficultatem, quàm confusionem ortam ex multitudine intentionum quas possumus ipsis intentionibus superaddere. Cum enim vna secunda intentio possit gerere vices primæ respectu alterius, & denominari ab illa, & hæc ab alia, & sic in infinitum; inde est quod genus possit, esse species & quod species sit supra suum genus, & quòd genus sit indiuiduum suæ speciei, & alia huiusmodi, quæ in argumento tanguntur. Quæ vt clariùs explicentur loquemur de his intentionibus in abstracto, sic enim sunt propriè genera, & species; & indè facilè applicabitur eadem doctrina concretis earum.

Ne igitur in hac materia confundamur: attendendum maximè est ad prædicationes, quæ inter has intentiones, & prædicabilia fiunt, quando scilicet sunt essentiales, vel denominatiuæ quod ex supra dictis facile dignoscetur. Tunc enim prædicatio erit essentialis quando prædicatum fuerit de quidditate subiecti; cuius optimum signum erit si prædicatio sit vera siue in abstracto, siue in concreto fiat, vt patet in his. *Genereitas est vniuersalitas: genus est vniuersale: hæc genereitas est genereitas: hoc genus est genus.* Tunc verò prædicatio erit denominatiua, quando prædicatum accidentaliter conuenit subiecto; cuius optimum signum erit, si prædicatio, quæ in concreto est vera sit in abstracto falsa, vt patet in his: *Vniuersale est genus: genus est species vniuersalis*, quæ sic sunt veræ: fiunt autem falsæ si dicas: *vniuersalitas est genereitas, genereitas est specieitas, &c.*

62 Quo supposito, respondetur ad argumentum, impossibile esse etiam in his intentionibus, quòd vna species prædicetur de alia, vel species de suo genere, vel concretum de suo abstracto, &c. prædicatione essentiali & quidditatiua. Quare istæ prædicationes. *Vniuersale est genus ad quinque vniuersalia, genus est species vniuersalis: specieitas est species vniuersalis: vniuersale est indiuiduum generis*: & similes omnes sunt denominatiuæ, pertinéntque ad quintum prædicabile: siquidem factæ in abstracto omnes sunt falsæ. In huiusmodi autem prædicationibus accidentalibus, quæ fiunt inter secundas intentiones, non solùm non est inconueniens, vnam speciem prædicari de alia, concretum de abstracto, &c. sed necessarium. Cum enim istæ intentiones adinuicem possint esse nominatiuæ, & denominatæ, inde est quòd vna species verbi gratia genereitas, possit esse natura denominata respectu specieitatis, & sic verè dicetur: *Genereitas est species vniuersalis*. Similiter quod ipsum genus scilicet *vniuersalitas*, possit esse natura denominata respectu suæ speciei nempè *genereitatis* & sic dicatur: *vniuersalitas est genus.* Item quod specieitas vt natura quædam particularis contenta sub particulari genere possit denominari à se ipsa, inquantùm est forma &, principium *quo*, constitutiuum speciei, & sic dicatur, *species est species vniuersalis*. Quæ omnia fiunt ab intellectu multiplicando intentiones, & mediis posterioribus denominando priores. Ex eo enim quòd vniuersalitatem comparat ad sua inferiora, attribuit illi intentionem generis, & vniuersalitas, quæ erat superior ad genereitatem, & specieitatem, &c. per illam intentionem generis constituitur in esse talis generis, & per consequens collocatur sub genereitate, & fit indiuiduum eius. Per quem modum intelligenda sunt alia plura, quæ in hac materia solent afferri: prolixum enim esset in his intentionibus amplius immorari.

63 Ex dictis in his disputationibus solutæ manent quæstiones illæ, quas porphyr. in hoc proœmio tractare recusauit. Ad primam enim an vniuersalia sint à parte rei, vel in intellectu, iam constat, vniuersale pro formali semper esse in intellectu: pro materiali verò aliquando esse à parte rei, scilicet quando naturæ denominatæ sunt reales: aliquando verò in intellectu nimirum quando naturæ denominatæ, sunt entia rationis.

Ad secundam quæstionem, an vniuersalia sint corporea vel incorporea: eodem modo respondetur, quòd vniuersale pro formali semper est incorporeum, cum sit quid rationis ab intellectu effectum: pro materiali verò, aliquando est corporeum *vt animal arbor*, & aliquando incorporeum, vt *Angelus scientia*.

Ad tertiam quæstionem? an vniuersale sit à rebus separatum vel non; iam diximus naturas vniuersales non esse à parte rei à singularibus separatas, sed solùm per intellectum.

His quæstionibus addit quartam D. Thom. opusc. 56. an scilicet vniuersale sit substantia, vel accidens, cui respondet; vniuersale pro formali semper esse accidens rationis, pro materiali verò aliquando esse substantiam, & aliquando accidens.

CAPVT PRIMVM.

DE GENERE.

IN his Porphyr. capitibus, & in aliis Arist. lib. adducemus breuem quandam textus summam, aliquibus (si opus fuerit) notationibus illustratam; vt cognita litera, fructuosius ad disputationes procedamus. Oportet tamen textum ipsum, & præcipuè Arist. iterum atque iterum perlegere, ad quem penetrandum, semper adhibendus est D. Thom. qui extitit Arist. fidelissimus, & Interpres, & Discipulus, & quo sublato, vt rectè dicit Picus Mirandulanus, mutus maneret Aristoteles.

SVMMA TEXTVS

a CApus hoc duas continet partes; in priori enumerat Porphyr. tres generis acceptiones; in posteriori verò definit genus in tertia acceptione, & definitionem traditam probat esse rectam. In prima ergo parte genus primò sumitur pro collectione multorum, qui inter se sunt cognatione coniuncti; quo sensu, eos qui ab Hercule deriuati sunt; Heraclidarum genus appellamus. ¶ Secundo sumitur genus pro principio generationis, quod quis trahit à patre, vel à patria; quo sensu Orestes à Tantalo qui fuit eius atauus, & Pindarus à Thebis, quæ fuit, eius patria, genus duxisse dicuntur: dat enim vt, pater, sic patria cuique ortus initium. Quarum acceptionum secunda est magis propria, & ex ea deriuatur prima. Ideò enim multitudo aliquorum appellatur genus: quia ab aliquo vno deriuati sunt. ¶ Tertiò sumitur genus pro eo, cui supponuntur species, quod appellat Porphyr. genus Philosophorum, id est, Logicum.

In Secunda parte, relictis prioribus acceptionibus, definit genus in tertia dicens: *Genus est, quod de pluribus differentibus specie hoc ipso quod*

est prædicatur, vel iuxta trãslationem Periony; *cum, quid res sit quæritur*, vel *in eo quòd quid*, vt transfert Boëtius. Quam definitionem probat esse rectam: quia per illam particulã, *de pluribus*, differt genus ab indiuiduo, quod de vno tantùm prædicatur; per illam *differentibus specie*, differt ab specie, quæ prædicatur differentibus numero: & tandem per illam, *in eo quod quid*, differt à tribus aliis prædicabilibus, quæ prædicantur in quale.

NOTATIONES, ET DVBIA
aliqua circa textum.

CIRCA primam partem capitis notandum est Porphyr. non enumerasse omnes acceptiones generis: constat enim à Grammaticis distingui genus masculinum, fœmininum, & neutrum, à Rhetoribus, demonstratiuum, deliberatiuum, & iudiciale, & à Iurisperitis, sæpissime sumitur pro specie, vt testatur Petrus Gregorius lib. 1. in syntaxim artis mirabilis cap. 8. qua etiam acceptione vsus est Arist. in lib. de Longitudine, & breuitate vitæ dicens: hominum genus longiorem vitam ducere equorum genere; eiusdémque meminit D. Thom. 1. 2. quæst. 18. art. 2. Solùm ergo Porphyr. enumerauit eas acceptiones, quæ cum genere Dialectico aliquam habeant similitudinem; ac próinde conducere poterant ad illud cognoscendum; Desumpsit autem eas ex Arist. 5. Metaph. cap. 28. vbi easdem generis acceptiones enumerat, quarum longiorem explicationem qui cupit, legat Caietan. Sotum, Tolet. Masium, & illos Commentatores.

Circa secundam partem capitis explicandæ erant particulæ definitionis, præcipuè vltima; sed hoc commodiùs fiet in disputatione. Nunc verò.

4. DVBITATVR circa methodum, quam Porphyrius obseruat, agens priùs de genere, deinde verò de specie, differentia, & cæteris. In hoc dubio complectemur omnia quæ de methodo circa vnumquodque prædicabile solent à Doctoribus dubitari, ne eadem sæpius repetamus. Inquirimus ergo? an ordo, & methodus, quam Porphyrius obseruat in tradendis prædicabilibus sit optima.

Et videtur quod non. Primò, quia in procemio promisit se acturum priùs de differentia quam de specie, quod tamen modò non fecerat: ergo vel errauit promittendo, vel non seruando promissum. ¶ Secundò, quia differentia est nobilior genere, sicut actus est nobilior potentia: ergo est prior illo: cum nobiliora sint priora; ac próinde de illa prius agendum erat. * Tertiò, quia priùs agendum est de parte quàm de toto, sed differentia est pars speciei: ergo priùs agendum erat de differentia, quàm de specie ¶ Quartò tandem: quia à facilioribus est incipiendum; sed accidentia communia sunt faciliora: vt potè sensibus nota; ergo ab accidente debebat Porph. incipere; & ex consequenti non rectam seruauit methodum.

Pro huius solutione primò recolenda sunt quæ supra ad calcem disputationis primæ diximus, de variis speciebus methodi. Vbi ex Arist. ostendimus, methodum compositionis præcipuè duobus primis modis, scilicet, quando proceditur à simplicioribus ad composita, & ab vniuersalioribus ad minùs vniuersalia aptiorem esse, ad tradendas disciplinas; ad quam etiam methodum pertinet quando proceditur à causa ad effectum, vt ibidem diximus.

5. Secundò, sciendum est ex Aristot. in postprædicamentis, quod aliquid esse prius alio contingit tripliciter. *Primò* prioritate temporis, quomodo pater est prior filio. *Secundò* prioritate naturæ, quando scilicet natura vnius est prior natura alterius, & hac prioritate est prius illud, à quo non valet consequentia; vt superiora respectu inferiorum. Qua etiam prioritate causa est prior effectu, vt ibidem notat Arist. *Tertio* modo aliquid dicitur prius dignitate; quo sensu honorabiles, & præpositos solemus appellare priores.

Igitur de prioritate temporis non est in præsenti sermo: quia nihil conducit ad methodum scientiarum: & propter eandem rationem prioritas dignitatis relinquenda est: nam præterquam quod impropriissimè dicitur prioritas, vt ibidem ait Aristot. parùm etiam conducit ad methodum, maximè sit compositionis, de qua nunc loquimur. Vnde sola prioritas naturæ potest in præsenti deseruire.

6 Quo supposito, dicendum est methodum à Porphyr. obseruatam, fuisse optimam. Ita sentiunt concorditer Doctores. Et probatur ratione manifesta: quia methodus compositionis aptior est ad tradendas disciplinas, vt ex Aristot. ostendimus loco citato: sed hanc seruauit Porph. ferè in omnibus prædicabilibus: ergo methodus eius optima est. Probatur minor: quia imprimis substantia est prior naturâ accidente, ex Aristot. 7. Metaphys. cap. 1. vt potè, quæ habet rationem causæ respectu illius: ergo iuxta methodum compositionis priùs agendum est, de illis prædicabilibus, quæ significantur per modum substantiæ, quàm de illis quæ significantur per modum accidentis. In accidentibus verò propria passio immediatiùs tangit essentiam, quàm accidens commune: ergo iuxta rectam methodum quinto, & vltimo loco agendum est de accidente communi, & ante ipsum, scilicet, quarto loco, de proprio. Similiter inter prædicabilia essentialia, priora sunt quæ significantur in quid, seu per modum substantiæ, quàm quæ significantur, vt quale, seu per modum alteri adiacentis, qualis est differentia: ergo de hac agendum est tertio loco. Iam verò inter genus, & speciem manifestum est priùs de illo, quàm de ista agendum esse; nam in genere concurrunt duo illi modi principales methodi compositionis: cùm sit simplicius, & vniuersalius specie; est etiam priùs natura, quàm illa: siquidem à genere ad speciem non valet consequentia, ergo optima methodo ordinata sunt omnia prædicabilia.

Diximus Porphyr. ferè in omnibus prædicabilibus seruasse methodum compositionis: quia licet species aliquo modo sit prior differentia, quatenus illa significatur in quid, ista verò in quale, ex qua parte dici possit Porph. seruasse methodum compositionis: dum priùs de specie, quàm de differentia egit; absolutè tamen loquendo in hoc seruauit methodum arbitrariam: nam iuxta methodum compositionis, priùs agendum erat de differentia, quæ est simplicior specie, & habet rationem partis respectu eius: quando autem duo se impediunt intra idem genus methodi, vtendum est methodo arbitraria, vt vidimus loco citato.

7. Dices: ergo Porph. in hoc casu secutus Methodum arbitrariam præmisit regulas artis: siquidem talis methodus est voluntaria; & per consequens non rectè processit. ¶ Respondetur, tantùm abesse, methodum arbitrariam esse ignobiliorem aliis, vel extra artem, vt potiùs sit perfectissima, & magis ad mentem artis. Sicut enim virtus epikiæ non solùm non est contra iustitiam, sed potiùs est summa iustitia: quia licet corrigat verba legis contrarium præcipientis, est tamen iuxta mentem Legislatoris in casu quo datur propter particulares circumstantias occurrentes, quas si Legislator aduerteret, procul dubio præciperet oppositum: sic similiter in præsenti methodus arbitraria corrigit alias propter particulares rationes, quæ occurrunt: quia tunc ipsa ars dictat sequendam esse talem methodum relictis aliis; ac proinde in tali casu methodus arbitraria, non solùm non est contra, sed magis ad mentem artis.

Propter quas autem rationes, seu causas Porphyr. relicta methodo compositionis, vsus sit arbitraria, agens priùs de specie, quàm de differentia, explicant Doctores cap. de specie. Aliquas non attingemus hic vbi semel de methodo huius libri disputauimus. ¶ Primam tradunt Beatus Albert. & Boët. quia scilicet genus, & species sunt correlatiua, & sic vnius perfecta notitia ab alterius cognitione dependet, vndè incongruum esset hæc duo prædicabilia disiungere. ¶ Secundam tradunt alij: quia videlicet cap. de genere facta fuerat mentio speciei: & ita oportuit statim de specie disputare, ne diutius suspensi teneremur. ¶ Tertia potest esse: quia liber hic ordinatur ad categorias construendas, in quibus per se, & in recta linea ponuntur genera, & species, non verò differentia, proprium, aut accidens. Vndè æquum fuit prius de specie, quam de differentia disputare. Aliæ rationes videri possunt apud Mas. cap. de specie.

8. Ad argumenta respondetur. Ad primum Porphyr. in proœmio ordinasse prædicabilia iuxta methodum compositionis, vt doceret hanc regulariter sequendam esse in tradenda disciplina; postea verò inuertit illam, & vtitur methodo arbitraria: agens priùs de specie; vt ostenderet primam methodum quandoque relinquendam esse, quando scilicet sic rationes occurrentes suadent.

Ad secundum respondetur differentiam esse priorem genere, dignitate, non verò natura. Prioritas autem dignitatis parùm refert ad methodum, maximè quando opponitur prioritati naturæ, vt contingit in præsenti, nam genus est priùs natura differentia; siquidem ab illo ad eam non valet consequentia.

Ad tertium respondetur à parte ad totum procedi methodo compositionis, id autem non est necessarium in methodo arbitraria, quam in hoc casu Porphyrius obseruauit.

Ad quartum respondetur non semper nos incipere à facilioribus, vt patet in scientiis, in quibus addiscendis incipimus à Logica, quæ est illis difficilior, vt docet Diuus Thomas, opusculo 70. quæstione sexta, articulo primo, ad tertium. Præterquàm quòd accidentia sunt faciliora cognitione sensus: sed cognitione intellectus, vniuersaliora sunt faciliora, vt docet Aristoteles primo Physicorum capite primo.

DISPVTATIO V.

De genere, primo prædicabili.

QVAMVIS plura, quæ communia sunt quinque prædicabilibus, discussa sint in præcedentibus; nonnulla tamen alia, quæ circa modum definiendi illa, & circa definita, & definitiones eorum solent controuerti, in hunc locum remisimus. Quia licet in rei veritate generalia sint omnibus, ea tamen tractant Doctores, circa definitionem generis; vndè potest facilè doctrina aliis prædicabilibus applicari. Vt ergò communia hæc, & alia, quæ sunt propria, melius explicemus, ante omnia sit.

QVÆSTIO I.

An definitio generis à Porphyrio tradita, sit bona, Et vtrum sit essentialis, vel descriptiua.

CIrca primum, Laurent. Valla, vt testatur Louanienses in hoc capite, quos citat Mas. hic sect. 2. q. 2. reiicit, & impugnat hanc definitionem. Contra quam sic potest obiici.

Primò: quia quidquid definitur, debet esse species, ex Arist. 7. Meta. text. 19. sed genus non est species, sed potiùs aliud prædicabile condistinctum ab specie: ergo genus non potest definiri.

Respondebis genus esse speciem vniuersalis, & hac ratione posse definiri.

¶ Sed contra quia hæc definitio conuenit generi in quantùm genus, sed genus in quantùm genus non est species: ergò non definitur genus in quantùm species, & per consequens non potest definiri hac definitione.

Confirmatur: quia quod definitur debet constare genere, & differentia: sed generis non datur aliud genus: aliàs istius etiam daretur aliud genus, & sic in infinitum: ergò genus non potest definiri.

Secundò quia tota hæc definitio conuenit definitioni, & tamen definitio non est genus; sicut nec vniuersale, vt supra dictum est: ergo conuenit aliis à definito. Probatur maior: quia definitio animalis, scilicet viuens sensibile, prædicatur de pluribus differentibus specie, nempè de homine, & equo. & prædicatur in eo quod quid. Nam quærenti quid est homo? sicut rectè respondemus: est animal, ita rectè etiam respondemus: est viuens sensibile.

Confirmatur: quia etiam ens prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid: siquidem dicitur de homine, & equo in quæstione, quid res est, vt patet: & tamen non est genus, vt testatur Aristot. tertio Metaphys. capite 3. ergo, &c. & idem argumentum fit de anima respectu vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationalis: ergo hæc definitio conuenit aliis à definito.

Tertiò: quia secundæ substantiæ significant quale quid, ex Aristotel. capite de substantia: sed genera sunt secundæ substantiæ, vt ibidem etiam docet Philosophus: ergo significant quale quid, & consequens, nec genus prædicatur in eo quod quid, nec per hoc differt à differentia.

Quartò; quia etiam differentia prædicatur in eo

quod quid: ergo, dato quod hoc conueniat generi, adhuc nihil est in eius definitione, per quod distinguatur à differentia. Probatur antecedens: quia perfectiorem modum essendi consequitur perfectior modus prædicandi: sed differentia habet perfectiorem modum essendi, quàm genus: cum illa habeat rationem actus, istud verò rationem potentiæ: ergò perfectior modus prędicādi debetur differentiæ potiùs, quàm generi. Cùm autem perfectiùs sit prædicari in quid, quàm in quale, planè videtur sequi, differentiam prædicari in quid.

11. Prima conclusio. Definitio generis à Porphyr. tradita, scilicet genus est, quod prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid, recta est. Tradit eam Aristoteles eisdem verbis libro primo Topicorum capite quarto, & libro quarto, capite 1. & 2. & 5. Metaphys. cap. 28. Quam etiam admittit Diuus Thomas opusculo 48. tractatu primo, capite secundo, & in secundo distinct. 34. quæstione prima, articulo 2. ad 1. recipiúntque concorditer Dialectici. Et meritò: nam hæc definitio non solùm seruat communes leges bonæ definitionis; siquidem nihil habet superfluum, aut diminutum; & traditur per notiora definito: exprimitque aliud, quod habet rationem generis, & aliud, quod est differentia; sed etiam seruat speciales leges definiendi concreta accidentalia: dum traditur per subiectum loco generis. Quæ omnia manifestè constabunt ex dicendis. Ergo vndéquaque perfecta est prædicta definitio. Vndè solùm restat verba eius explicare.

Et quidem primum illud relatiuum, *quod*, non esse idem quod vniuersale, aut aliud concretum superius ad genus, sed significare subiectum, seu naturam denominatam, quæ ponitur loco generis in hac definitione, infrà latè ostendemus. Cæteræ omnes particulæ ponuntur loco differentiæ, & exprimunt peculiarem modum, quo genus prædicatur de inferioribus, seu prædicabilitatem, quæ est propria passio generis. Quia tamen priores particulæ sunt manifestæ: vltima solùm est explicanda, scilicet *in eo quod quid*, tam pro hac definitione, quàm pro definitionibus aliorum prædicabilium.

12. Quod vt fiat, notanda est distinctio horum relatiuorum, *quid & quale*, prout ad præsens attinet. Nam ly, *quid*, est relatiuum substantiuum, seu absolutum; & ita significat per modum substantiæ, seu per se stantis: sed ly, *quale*, est relatiuum adiectiuum, seu connotatiuum, & ita significat per modum accidentis, seu alteri adiacentis. Ex quo fit quòd ad interrogationem? *quid est hoc*, respondemus nominibus substantiuis, videlicet generis, vel speciei: quia hæc sensum significant per modum substantiæ, & per se stantis. Ad quæstionem verò? *quale est hoc*, respondemus nominibus adiectiuis scilicet differentiæ proprij, & accidentis: hæc enim tria significantur per modum accidentis, seu alteri adiacentis. Licet non eodem modo: nam differentia, qua ratione pertinet ad substantiam, seu essentiam rei, non omninò significatur, vt quale; & qua ratione exprimitur per modum alteri adiacentis, non omninò significatur, vt quid; & ideò dicimus differentiam significari, vt quale quid. Per quod denotatur differentiam, quantùm ad rem significatam, esse de substantia, seu essentia rei; ex modo tamen significandi sumi vt accidens, seu adiacens ipsi rei. At verò proprium, & accidens: quia tàm quoad rem significantem, quàm quoad modum significandi sunt extrà essentiam rei: ideò omninò significantur in quale.

Ex quo tandem fit genus, & speciem prædicari omninò in quid proprium, & accidens omninò in quale: differentiam verò medio modo nempè in quale quid. De discrimine proprij, & accidentis suo loco dicemus. De genere verò, & specie satis ex suprà dictis constat. Cùm enim genus sit quid essentialiter perfectibile, necessariò continet sub se plures species; & ita prædicatur in quid de pluribus differentibus specie. Species verò cùm sit quid vltimò in essentia perfectum, & constitutum, non potest sub se continere plura essentialiter distincta, sed tantùm materialiter, & numericè; scilicet indiuidua; & sic prædicatur in quid de pluribus differentibus numero. Per quod non solùm remanet perspicua definitio generis, hîc à Porphyr. tradita; sed aliæ etiam, quas de aliis prædicabilibus tradit capitibus sequentibus. Videatur D. Th. opusc. 48. tract. 1. cap. 3. & 4. vbi tradit totam hanc doctrinam.

13. Ad argumenta respondetur. Ad primum, quod quidquid definitur debet esse species, vt *quod*, & denominatiuè, id est, debet esse talis natura, vt possit denominari à secunda intentione speciei: & hoc est quod docet Aristoteles Et in hoc sensu genus verè est species, vt suprà explicatum est. ¶ Nec contra hoc vrget replica argumenti: nam etiam genus, in quantùm genus, est *quod*, & denominatiuè species.

Ad confirmationem respondetur negando minorem. Quamuis enim solùm detur vnicum genus, vt *quo*, & essentialiter, nempè intentio constitutiua primi prædicabilis: naturæ tamen, seu gradus, qui denominantur ab hac intentione, sunt plures, & vnus potest esse genus respectu alterius: vt animal respectu hominis, viuens respectu animalis, & sic de aliis generibus subalternis, in quibus tamen non proceditur in infinitum, sed peruenitur ad supremum genus substantiæ, quod non potest proprię definiri: quia non habet supra se aliud genus, per quod definiatur. Et idem proportionabiliter contingit in secunda intentione generis, & aliis entibus rationis.

Ad secundum, simul cum confirmatione respondetur: *definitionem, ens*, aut alia analoga, & *animam*, aut alia incompleta, propterea non esse propriè genera: quia non sunt simpliciter vniuersalia: & ita formaliter loquendo non excluduntur ab hac definitione per particulas, quæ in ea habent rationem differentiæ; sed per illud relatiuum *quod*, positum loco generis. Significat enim genus, qua ratione est vniuersale, debere esse naturam quandam simpliciter vnam, & per consequens vniuocam, per quod excluditur analogum: completam, per quod excluditur pars, & incomplexè significatam, per quod excluditur definitio, vt magis explicuimus suprà disputatione 3.

14. Ad tertium respondetur, ex doctrina Diui Thomæ 7. Metaphysic. lect. 13. vbi explicat eadem verba Arist. quòd sicut omnis forma dicitur qualitas materiæ, quia in illa recipitur, & quasi sustentatur; ita etiam in quacumque propositione prædicatum dicitur qualitas subiecti, quatenùs habet rationem formæ respectu illius, eique quodammodo adiacet. In quo generali sensu dixit Aristot. primas substantias significare hoc aliquid, secundas verò quale quid. Id est, primæ substantiæ (scilicet indiuidua, seu supposita) semper habent rationem materiæ, & subiecti respectu secundarum: secundæ verò (scilicet genera, & species) semper habent rationem formæ, & prædicati respectu primarum; quod non tollit, quominùs secundæ substantiæ prædicentur per modum per se stantis, seu in eo quod quid; sicut

in

In præsenti sumitur, vt per se patet.

Ad confirmationem respondetur differentiam habere quidem perfectiorem modum essendi, quàm genus secundùm se; non verò prout concipitur, & significatur à nobis: qui illam apprehendimus, ad modum accidentis, seu qualitatis adiacentis generi: genus verò ad modum substantiæ, seu subiecti recipientis illam. Vndè quia modus prædicandi sequitur modum essendi, non secundùm se, sed mediante modo cognoscendi, indè fit, genus habere perfectiorem modum prædicandi, quàm differentiam.

15. ¶ Superest secunda pars difficultatis, in qua Scot. hic quæst. 14. & 15. & discipuli eius, quos sequitur Hurtado hic disput. 4. sect. 1. existimant definitionem istam esse essentialem. Quorum fundamentum est: quia obiectum formale huius tractatus non est vniuersale, sed prædicabile. Ergò hic consideratur genus formaliter quatenùs est prædicabile. Cùm autem genus quatenùs prædicabile definiatur essentialiter per prædicationem, quæ est proprius actus prædicabilitatis, planè videtur sequi definitionem istam esse essentialem.

Secunda conclusio. Hæc definitio non est essentialis, sed descriptiua. Ita docent Porphyr. in hoc cap. Beatus Albertus tract. 3 prædicabilium cap. 34. & D. Thom. opusc. 48. tract. 1. cap. 3. quem sequuntur Sotus quæst. vnica huius cap. §. vltimo. Toler. quæstione 2. Mas. sect. 1. quæst. 4. Rub. quæst. 3. & plures alij, quos refert, & sequitur Gallego hìc controuersia 13. ¶ Ratio est manifesta ex disputatione præcedenti: nam prædicabilitas de pluribus est passio vniuersalis vt sic: siquidem ex eo quòd vniuersale sit in pluribus, nascitur quòd de illis prædicetur: ergo talis prædicabilitas, scilicet de pluribus differentibus specie in quid, erit passio talis vniuersalis, nempè generis. Et per consequens definitio, quæ traditur per illam erit descriptiua. Nec in hoc oportet amplius immorari.

Ad argumentum respondetur falso niti fundamento: non enim prædicabile, sed vniuersale est obiectum huius libri, vt diximus in proœmio Porphyr. & docet D. Thom. opusc. citato. Ratio est manifesta: nam vniuersale, & prædicabile considerantur per se in hoc libro, & illud se habet tanquam essentia; istud verò tanquam propria passio: ergò in hoc libro agitur de vniuersali tanquam de obiecto, de prædicabili verò, tanquam de passione, quæ de tali obiecto demonstratur. Quæ autem sit propria, & essentialis definitio generis, tam in concreto, quàm in abstracto, explicari non potest, nisi præmissa difficultate sequenti.

QVÆSTIO II.

Quomodo definiantur, tàm concreta, quàm abstracta accidentium.

16. AD rectè formandam definitionem generis, & aliorum prædicabilium, pluráque alia, quæ indè dependent cognoscenda, præmittere oportuit hanc quæstionem. In qua, relictis variis sententiis, proponenda, est & ex professo explicanda ars definiendi accidentia, quam Aristot. & D. Thom. tradiderunt & perpetuò obseruarunt. Vt enim benè inquit Arist. 7. Metaph. text. 1. *Oportet vt non lateat, quomodo ipsum quid erat esse, & ratio sit: nam absque hoc quærere, nihil est facere,* Id est oportet scire, quomodò definiendum sit, hoc enim ignorato, aliud quærere est nihil facere.

¶ Pro huius ergo explicatione omninò recolenda est doctrina, quam ex eodem Aristotel. & Diu. Thom. tradidimus disputatione præcedenti num. 16. vbi ostendimus concreta, & abstracta accidentium eandem prorsùs rem significare, solúmque distingui ex parte modi significandi, quatenùs abstractum significat formam quasi per se stantem, & ab alio separatam, & ex consequenti puram, & impermixtam: concretum verò significat eandem formam quasi alteri adiacentem, & per consequens connotat subiectum, tanquam id cui inhæret forma, & in quo exercetur effectus formalis eius, vt magis explicuimus loco citato.

17. Ex qua doctrina plura inferuntur ad præsentem quæstionem omninò necessaria. Primò enim sequitur, quod concretum licet quoad rem significatam sit ens per se, sicut abstractum; ex modo tamen significandi sumitur vt ens per accidens, & de illo loquimur, vt de ente per accidens. Cuius ratio est, quam ex D. Th. tetigimus loco citato: quia scilicet nomina non significant res absolutè, & secundùm se: *Nec modus significandi* (inquit D. Thom. 7. Metaphys. lect. 1.) *consequitur immediatè modum essendi rerum, sed mediante modo intelligendi: quia intellectus sunt similitudines rerum; voces autem intellectuum, vt dicitur 1. periher.* Vnde in ipsis nominibus modus significandi potior, & immediatior est, quam res significata, plusquam ad illum attendimus, & propterea de concretis accidentalibus loquimur, ac de entibus per accidens. Quod non contingit in abstractis: quia tàm quoad rem significatam, quàm quoad modum significandi sunt entia, vt per se explicatum est.

Secundò sequitur, accidentia in abstracto tantùm significata posse propriè, & rigorosè definiri. His enim tantùm attribuit intellectus intentiones generum, & specierum, vt optimè notauit D. Thom. de ente, & essentia, cap. 7. & opusc. 42. cap. 19. ¶ Ratio autem ex dictis est manifesta. Cùm enim definiamus res, vt nominibus significantur: ad hoc quod aliquid possit propriè definiri, non solùm requiritur, quod in se sit ens per se; sed etiam quòd significetur per modum entis per se. Quod tamen non habent concreta accidentium, sed eorum abstracta, vt vidimus: ergo hæc tantùm possunt propriè definiri.

18. Cæterùm, quia concreta ista non omninò sunt entia per accidens, sicut est aceruus lapidum, aut alia huiusmodi, ideò non omninò excluduntur à definitione, sed possunt, & solent quodammodo definiri. Et ita Arist. sæpè ea definit, vt patet in definitionibus vniuersalis, quas suprà ex ipso retulimus, per quem etiam modum Porphyr. definiuit hæc quinque prædicabilia. Et tandem D. Th. ex eodem Arist. sæpè tradit modum definiendi huiusmodi concreta, vt posteà videbimus: ergò possunt aliquo modo definiri.

De huiusmodi tamen definitionibus idem semper debet esse iudicium, ac de earum definitis: ita vt quemadmodum concreta accidentium ex modo significandi censentur entia per accidens, nec suscipiunt denominationem generis, aut speciei, nec ponuntur in lineis prædicamentorum, nisi per reductionem, vt inquit D. Th. locis citatis, in quantùm scilicet, reducuntur ad sua abstracta: eodem prorsus modo, definitiones accidentium in concreto, prout sic, non censentur simpliciter, & absolutè definitiones, nec in eis inueniuntur propriæ, & rigorosæ definitionis conditiones, vt postea videbimus; sed sunt definitiones per reductionem, in quantùm scilicet, reducuntur ad definitiones abstractorum quæ seruant leges propriæ, & rigorosæ definitionis.

19. ¶ Hæc autem doctrina eo magis notanda est, quò plures propter eius considerationem in arte definiendi accidentia allucinantur, nec penetrant definitiones, quas de his prædicabilibus tradit

Porphyr. aliique plures, quas de concretis accidentium tam realium, quàm rationis, tradit sæpè Aristo. Vt ergò doctrina hæc plenius percipiatur, aptum exemplum habemus, libro 3. institutionum capite 6. vbi de reductione syllogismorum imperfectorum ad perfectos egimus. Quemadmodùm enim syllogismus imperfectus non omninò excluditur à ratione syllogismi, quamuis non ita immediatè, & à se habeat vim inferendi conclusionem, sed virtute syllogismi perfecti, quem in se quodammodo imbibit, & ad quem si reducatur, facta aliqua conuersione, aut transpositione præmissarum, fit syllogismus perfectus, vt ibidem explicuimus: ita similiter definitio concreti non omninò excluditur à vera ratione definitionis, quamuis non ita immediatè, aut à se habeat explicare essentiam, sed ratione definitionis abstracti, quam in se virtualiter continet, & ad quam reduci potest, facta transpositione terminorum. Vt enim posteà explicabimus ex eisdem terminis, qui ponuntur in definitione concreti, formatur definitio abstracti transmutando illos: ita vt terminus, qui in vna definitione habebat locum generis, in alia habeat locum differentiæ, & è contra. Quod pro nunc sufficiat explicare exemplo ab Arist. & D. Th. toties repetito: *simus* enim definitur quod sit *nasus curuus*. Vbi *nasus* ponitur loco generis, & *curuitas* loco differentiæ: *simitas* verò definitur, quòd sit *curuitas nasi*, vbi *curuitas* ponitur loco generis, & *nasus* loco differentiæ.

20. In quibus definitionibus perspiciemus imperfectionem vnius, & perfectionem alterius; si aduertamus, quòd in definitione concreti, scilicet, *simi*, ponuntur in recto res diuersorum prædicamentorum; siquidem *nasus* significat substantiam, & *curuitas* qualitatem; quod tamen est contra rationem perfectæ definitionis, in qua (si sit essentialis, de qua nunc loquimur.) genus, & differentia necessariò pertinent ad idem prædicamentum, vt de se patet. Qua imperfectione caret definitio abstracti, nempè *simitatis*; quamuis enim ibi subiectum, scilicet, *nasus*, ponatur loco differentiæ: ponitur tamen in obliquo: vt detur intelligi subiectum non esse propriam differentiam simitatis, sed id vndè sumitur propria eius differentia; seu per ordinem ad quod constituitur in ratione simitatis. Vndè talis differentia significata per subiectum in obliquo positum, est intrà idem prædicamentum cum suo genere, scilicet *curuitate*, & sic ex vtroque constituitur perfecta definitio simitatis.

Maneat ergo ex hactenus dictis, quòd sicut concretum, & abstractum in re significata nullatenùs differunt, sed tantùm ex modo significandi; sic eorum definitiones in re definita omninò conueniunt, eandémque rem explicant; differunt tamen tanquàm perfectum, & imperfectum in modo definiendi, & explicandi talem rem. Quando enim definitum significatur in abstracto, aptum est, vt illi assignetur genus, & differentia intrà proprium prædicamentum, sic perfectè definiatur. Quando verò significatur in concreto quia habet modum entis per accidens, solùm potest habere imperfectam definitionem. Quæ ideò traditur per terminos diuersorum prædicamentorum: quia huiusmodi definitionibus sic explicatur ipsa natura accidentis, vt simul etiam ostendatur, id, in quo exercetur definitio, seu effectus formalis accidentis, nempè subiectum, quod pertinet ad diuersum prædicamentum, vt patet.

21. ¶ His circa definitiones accidentium generaliter, sed necessariò, prælibatis specialiter inuestigandæ sunt leges ad illa, tam in concreto, quàm abstracto definienda. Circa quod Arist. lib. 7. Metaph. text. 4. iuxta translationem antiquam sic ait: *Substantia omnium primum est ratione, & notitia, & tempore. Rationi: quia necesse est vniuscuiusque ratione, substantiæ rationem esse, &c.* Quæ verba exponens D. Thom. lect. 1. inquit: *Substantia est prima inter omnia entia secundùm definitionem, & secundùm cognitionem, & secundùm tempus. Quòd si prima secundùm definitionem, patet: quia in definitione cuiuslibet accidentis, oportet ponere definitionem substantiæ: sicut enim in definitione simi ponitur nasus, ita in definitione cuiuslibet accidentis ponitur proprium eius subiectum.* Cuius rationem ex eodem Aristotel. reddit infrà lect. 4. *Quia substantia, quæ habet quidditatem absolutam non dependet in sua quidditate ex alio; ita vt oporteat exteriorem essentiam in eius definitione poni. Accidentia verò non habẽt esse nisi per hoc, quod insunt subiecto. Et ideò eorum quidditas est dependens à subiecto; & per hoc oportet, quod subiectum in definitione accidentis ponatur, quandoque quidem in recto, quandoque verò in obliquo. In recto quidem, quando accidens significatur in concretione ad subiectum, vt cum dico, simus est nasus concauus.* Vbi prosequitur doctrinam suprà insinuatam.

Quam adhuc magis explicat de sensu, & sensato l. ct. 6. vbi Aristotel. iuxta hanc legem inuestigat definitionem coloris. Quod vt explicet Diu. Thom. subdit: *Est autem considerandum quòd semper oportet, subiectum ponere in definitione accidentis: vt dicitur 7. Metaphysicæ. Differenter tamen: nam si accidens definitur in abstracto, subiectum ponitur loco differentiæ: id autem quod pertinet ad genus accidentis ponitur loco generis: vt cùm dicitur, simitas est curuitas nasi, Cùm autem accidens definitur in concreto, è conuerso subiectum ponitur loco generis: sicut cùm dicitur, simus est nasus curuus. Quia ergo hic color definiendus est in abstracto, primò incipit inuestigare id, quod est essentialiter ipse color.* Idem repetit opuscul. 46. capite 1. & opuscul. 42. cap. 19. & quæstione 3. de veritate art. 7. ad 2.

22. Quæ autem sit huius inuersionis ratio, & quare in definitione concreti subiectum ponatur vt genus; in definitione verò abstracti, vt differentia, ostendit eleganter Angelicus Doctor. 1. 2. quæstione 53. articulo 2. ad 3. ratione desumpta ex diuerso modo significandi vtriusque suprà explicato, in hunc modum: *Quocumque modo significetur accidens, habet dependentiam ad subiectum, secundùm suam rationem. Aliter tamen, & aliter, nam accidens significatum in abstracto importat habitudinem ad subiectum, quæ incipit ab accidente, & terminatur ad subiectum: nam albedo dicitur, qua aliquid est album & ideò in definitione accidentis in abstracto non ponitur subiectum quasi prima pars definitionis, quæ est genus: sed quasi secunda, quæ est differentia: dicimus enim, quod simitas est curuitas nasi. Sed in concretis incipit habitudo à subiecto, & terminatur ad accidens: dicitur enim album, quod habet albedinem. Propter quod in definitione huiusmodi accidentis, ponitur subiectum tanquam genus, quod est prima pars definitionis: dicimus enim quod simus est nasus curuus.*

Aliam rationem huius veritatis adducit S. Doctor loco citato, ex septimo Metaphysicæ, vbi post verba iam adducta subdit. *Nasus ponitur in definitione simi tanquam genus, ad designandum, quod accidentia non habent subsistentiam nisi ex subiecto.* Cùm enim genus in quacumque definitione significetur vt per se stans, & omninò in *quid*, differentia verò vt quid illi adiacens, seu in *quale quid*, concretum autem ex modo significandi (qui in omnibus potior est) supponat pro subiecto, quod substat formæ significatæ; indè est, quòd in definitione concreti debet poni subiectum, vt per se stans, & substans formæ significatæ, & per consequens vt genus; sic enim designatur quod

accidens

accidentia non subsistunt nisi ratione subiecti.

Tertiam tandem rationem ponit. D. Th. c. vltimo de ente & essentia. Vbi loquens de accidentibus ait: *E contrario esset, si eorum definitio sumeretur in concreto: sic enim subiectum poneretur sicut genus: quia tunc definirentur per modum substantiarum compositarum, in quibus ratio generis sumitur à materia.* Vbi D. Tho. eo quòd concreta ex modo significandi censeantur composita ex subiecto, & accidente, vt supra explicuimus, infert, definienda esse ad eum modum, quo definiuntur substantiæ compositæ, seu corporeæ, in quibus, vt infrà ostendemus, genus sumitur à materia, cuius vicem gerit subiectum in accidentibus. Sed huius rationis vis ex ibi dicendis meliùs percipietur.

23 ¶ Ex his omnibus perspicua remanet ars definiendi accidentia, & generalis regula pro vtroque genere definitionum. Quod scilicet, tunc propriè, perfectè, & essentialiter definitur accidens in abstracto, quando ponitur pro genere prædicatum, seu gradus superior, qui inuenitur in essentia talis accidentis, & loco differentiæ proprium eius subiectum in obliquo significatum. Tunc verò accidens in concreto propriè, & essentialiter (eo modo quo definiri posse diximus) definietur, si é contra, loco generis ponatur proprium eius subiectum in recto, & loco differentiæ gradus ille superior in recto, & adiectiuè significatus; vt in exemplo toties à Diu. Thom. repetito constat.

Quare tunc melius definiemus quæcumque accidentia, quando iuxta hanc regulam, quoad fieri possit, eorum definitiones texuerimus. Tuncque consequenter altiùs penetrabimus definitiones ab Aristot. Porphyr. & D. Thom. traditas, quando iuxta regulam ab ipsis præscriptam illas explicuerimus. Nec in hoc est amplius immorandum. Videri tamen possunt Comment. & Metaph. Comment. 17. Sonc. ib. q. 6. qui optimè explicant hanc Aristot. & D. Th. doctrinam. Quibus etiam consentiunt Caiet. de ente, & essentia, cap. 7. quæst. 15. in fine, Ferrar. 1 contra gentes. cap. 30. & lib. 3. cap. 7. Zanardus 7. Metaphysic. q. 1. Scotus in 4. dist. 12. & Canterus in prædicabilibus c. de accidente, vbi adducit sic semper definisse antiquiores Philosophos.

24 ¶ Hîc oportebat explicare quid intelligatur per subiectum proprium accidentis? an scilicet sola substantia? an verò aliquid aliud. Si enim solam substantiam appellamus subiectum, nullo modo poni poterit pro differentia alicuius accidentis; cùm sit commune omnium subiectum. Iam verò si intelligitur aliquid aliud cuilibet accidenti correspondens, incredibile videtur omne accidens habere proprium subiectum, à subiecto alterius accidentis distinctum; ex quo ambigua satis, & difficilis redditur regula statuta. Sed de hoc commodiori loco acturi sumus infra q. 6 generaliter inuestigantes, à quo sumatur genus, & differentia, &c. de accidente explicantes differentiam inter propriam passionem, & accidens commune.

Interim tenendum est vt certum; cuilibet accidenti correspondere proprium subiectum, seu principium à quo causetur; sicut est certum omne accidens dependere à substantia. ¶ Et ratio Metaphysica est: quia actus, & potentia ita intimè, & essentialiter sibi correspondent vt repugnet in rebus naturalibus dari aliquam potentiam, quæ per se non respiciat al quem actum, per quem constituatur, & definiatur. Vt sumitur ex Arist. 9. Metaph. text. 13. & probat optimè contra Scotum, Caiet tom. 3. opuscul. tract. 3 q 1. ergo é contrà similiter repugnabit dari aliquem actum in rebus naturalibus, cui per se non correspondeat aliqua potentia, per ordinem ad quam cognoscatur, & definiatur. Sed omne accidens est actus quidam secundùm quid, vt patet: ergo vnicuique etiam suo modo correspondebit propria potentia, seu subiectum, per quod definiatur.

25 Confirmatur; quia nullum potest dari accidens naturale, quod ab aliquo gradu generico, specifico, vel indiuiduali substantiæ non procedat: ergo quodlibet accidens habet intra substantiam causam adæquatam sui. Eadem autem est causa efficiens, & materialis accidentis: ergo sicut habet causam adæquatam à qua emanet; ita etiam habebit adæquatam materiam, seu subiectum in quo sit. Quòd si ab eodem gradu substantiæ, plura accidentia sæpe oriuntur, semper id fiet cum aliquo ordine, & dependentia. Vnde sicut substantia simul cum primo accidente habet rationem principij adæquati respectu secundi accidentis; ita etiam habet rationem proprij subiecti. Ex quo tandem fit quodlibet accidens habere proprium subiectum, per quod possit definiri. Per quod patet ad rationem dubitandi.

Quia tamen propria principia accidentium non semper sunt nobis nota; imò sæpiùs ea ignoramus; inde fit, vt non semper possimus dictam regulam obseruare in definitionibus accidentium, sed cogamur aliunde quærere eorum differentias, scilicet ex effectibus, vel proprietatibus eorum. Quod etiam notauit D. Th. loco citato de ente, & essentia, vbi post verba adducta subdit: *Sed quia propria principia accidentium non semper sunt manifesta; ideò quandoque sumimus differentias accidentium ex eorum effectibus. Sicut congregatiuum, & disgregatiuum, dicuntur differentiæ coloris: quæ causantur ex abundantia, vel paucitate lucis, ex qua diuersa species coloris causantur.* Hæc tamen ignorantia nostra, non præiudicat veritati generalis regulæ, imò etiam ampliùs confirmat, vt de se patet.

26. ¶ Contra illam tamen est difficile argumentum: quia genus in qualibet definitione est, id, in quod definitum conuenit cum aliis, differentia verò, per quod differt ab illis: sed impossibile est in eadem re definitum conuenire cum aliis, & differre ab illis; ergo impossibile est, quòd iam gradus superior, quàm etiam subiectum, ponatur vt genus in vna definitione; & vt differentia in alia. Si enim *curuitas*, verbi gratia, est quid superius respectu *simitatis*, vtpote quæ comprehendit sub se alias curuitates: & propterea ponitur, vt genus in definitione simitatis: ergo fieri non potest, quòd in definitione *simi*, ponatur loco differentiæ. Et idem argumentum fit de subiecto, scilicet de naso, vt consideranti patebit.

Hoc argumentum primo aspectu apparet difficile, & habet proculdubio vim apud eos, qui concedunt concreta accidentia esse propriè genera, & species, posséque propriè definiri. Sed in contrariis doctrinis Diu. Thom. quam supr. num. 17. statuimus, facilè respondetur, quod quia definitio abstracti est propriè, & simpliciter definitio, ideò in ea ponitur pro genere, quod propriè est genus definiti, & pro differentia, quod propriè est differentia eius, & ita seruantur ibi leges perfectæ, & rigorosæ definitionis. At verò in definitione concreti, cum secundùm quid tantùm, & impropriè sit definitio, sufficit poni, quæ secundùm quid, & impropriè habent rationem generis, & differentiæ. Non enim repugnat, vt id quod in vna definitione est simpliciter differentia, in alia sit secundùm quid genus, & é contrà, respectu diuersarum rerum. Cuius ratio est: quia potest, & solet contingere, vt id, quod in vna coordinatione, aut diuisione est superius, & diuisum respectu aliquorum, in alia coordinatione, aut diuisione sit inferius, & membrum diuidens respectu vnius illorum; vt patet manifesto exemplo. Quando enim diuisione accidentis

in

in ſubiecta, diuiditur album in hominem, & equum, ibi *album* eſt diuiſum, & ſuperius ad hominem, & equum, quæ ſunt membra diuidentia: ſi verò è contra, diuiſione ſubiecti in accidentia, diuidatur homo in album, & nigrum; iam *homo* fit diuiſum, & ſuperius reſpectu albi: & ideò quamuis *album* ſecundùm ſe latiùs pateat, quàm homo, tamen formaliter, vt eſt membrum diuidens, in hac diuiſione, non extenditur vltra diuiſum; & ſic poteſt eſſe differentia per quam homines albi diſtinguantur à nigris. Sicut etiam in prima diuiſione, quamuis *homo* ſecundùm ſe ſit quid commune albis, & nigris; tamen formaliter vt eſt membrum diuidens reſpectu *albi*, non extenditur vltrà illud: & conſequenter, prout ſic ſolùm diſtinguitur ab equo albo.

27. Ad hunc ergo modum contingit in his definitionibus: quando enim definitur accidens in abſtracto, conuenientia fit cum rebus eiuſdem generis: & ita poteſt poni pro genere, quod propriè, & ſimpliciter eſt genus; & pro differentia, quod propriè eſt differentia intra illud genus, vt patet quando definitur ſimitas, quòd ſit curuitas naſi: tunc enim *ſimitas*, conuenit *in curuitate*, cum figuris eiuſdem generis, ſcilicet, cum *gibboſitate, criſpitudine*, & ſimilibus; differt verò ab illis, per hoc quòd ipſa ſit curuitas talis partis, ſcilicet *naſi*, aliæ verò ſunt curuitates, *ſcapularum, & capillorum.* Sed quando definitur accidens in concreto, conuenientia fit per aliam lineam, nempè cum rebus diuerſi generis, in hoc tantùm quòd inſunt eidem ſubiecto: & ita pro genere ponitur ipſum ſubiectum, in quo conueniunt, & pro differentia id, quod pertinet ad proprium genus vniuſcuiuſque, vt patet quando definitur *ſimus*, tunc enim *ſimitas* conuenit cum *rectitudine*, aut *æquilitate*, quæ ſunt figuræ diuerſi generis, in hoc quòd inſunt eidem ſubiecto, ſcilicet, *naſo*, & diſtinguitur per id, quod pertinet ad proprium genus, ſcilicet, per curuitatem aut rectitudinem: & ita definitur rectè ſimus per naſum loco generis, & per curuitatem loco differentiæ.

DVBIVM APPENDIX.

An accidens in concreto, rectè etiam definiatur per concretum ſuperius loco generis.

28. PRæſens dubium præcipuè procedit, quando ignoratur proprium ſubiectum accidentis, & definitur per ſuum effectum formalem, aut paſſionem. Et ita inquirimus? an ſicut hæc eſt exacta definitio albedinis, *Albedo eſt color diſgregatiuus viſus*: ita etiam ſit hæc, *Album eſt coloratum diſgregatiuum viſus.*

Quidam Doctores moderni cenſent non ſolùm iſtam definitionem eſſe exactam, ſed etiam perfectiorem illa, quæ traditur per ſubiectum.

Quod probant primò: quia connotatiuum tantùm ſignificat formam, licet connotet ſubiectum: ergò in eius definitione potiùs ſeruandus eſt modus, quo forma ipſa in abſtracto definitur, ſeruata ſemper connotatione. Sed forma in abſtracto definitur per ſuum genus: (albedo enim per colorem definitur, non per corpus) ergò connotatiuum nempè album potiùs debet definiri per connotatiuum genericum, ſcilicet coloratum.

Secundò: quia hæc eſt perfecta definitio albedinis, albedo eſt color diſgregatiuus viſus: ergò hæc erit perfecta definitio albi, album eſt coloratum diſgregatiuum viſus. Probatur conſequentia: quia ſicut ſe habet genus in abſtracto ad formam in abſtracto definitam: ita genus in concreto ad formam in concreto.

Tertiò: quia aliquando ſubiectum accidentis non eſt vniuocum: ergò ſaltem tunc non poterit accidens, definiri per illud loco generis. Antecedens patet in natura, quæ eſt ſubiectum genericitatis, & aliarum intentionum, ſub qua comprehenduntur naturæ reales, & rationis, & omnia prædicamenta, quibus tamen nihil poteſt dari commune vniuocum.

29. Vera tamen reſolutio eſt, quòd ſeruata proprietate concreti accidentalis, & proprio modo ſignificandi, & definiendi, quem exigit, quatenùs tale eſt, nunquam rectè definitur per concretum, ſeu connotatiuum ſuperius loco generis. Vndè quando proprium ſubiectum accidentis non eſt notum, & ideò definitur per ſuum effectum formalem, aut paſſionem, ponendum eſt pro genere ſubiectum concreti ſuperioris, & non ipſum concretum ſuperius v. g. ſupponamus ſubiectum coloris eſſe perſpicuum: & proprium ſubiectum albedinis non eſſe nobis notum, & ideò definiendam eſſe per eius effectum, nempè diſgregare viſum: tunc quidem aſſerimus hanc eſſe exactam definitionem albi: *Album eſt perſpicuum diſgregatiuum viſus*, non autem iſtam, *album eſt coloratum diſgregatiuum viſus.*

Fundamentum planè conſtat ex dictis: cùm enim ſubiectum neceſſariò debeat intrare definitionem accidentis, vt ex Ariſt. & D. Thom. vidimus: aliundè autem in definitione concreti non poſſit poni loco differentiæ, manifeſtum fit debere poni pro genere.

¶ Præterquam quod iam idem eſſet modus ſignificandi, & definiendi concreti, & abſtracti, & vtriuſque definitio eſſet æquè perfecta in ratione definitionis, & vtrumque æquè propriè collocaretur in prædicamento; quæ omnia aliena ſunt à vera doctrina D. Thomæ.

¶ Adde connotatiuum, quando prędicatur vt tale, ſemper ſignificari, & prædicari, in *quale*: ergo non poteſt in definitione habere locum generis, cuius proprium eſt prædicari omninò in *quid*.

30. Tandem id conuincit modus definiendi, quem perpetuò obſeruauit Ariſt. vt patet in definitionibus vniuerſalis quas ex ipſo adduximus ſup. diſp. 3. nu. 47. in quarum nulla, poſuit pro genere *vnum*, aut ſimile concretum ſuperius, ſed relatiuum illud *quod* exprimens naturam, ſeu ſubiectum. Quod etiam obſeruat 5. Metaph. definiens, *diuerſum, differens, ſimile, contrarium, quantum terminatum, totum*, & ſimilia concreta: & lib. 1. Top definiens, *genus, proprium, & accidens*, à quo acceperunt iſtum modum definiendi Porphyr. D. Th. & quotquot rectè calluerunt artem definiendi: ergo aliter ſentientes non ſunt audiendi in Scola Ariſt. & D. Thom.

Dicimus: *Seruata proprietate concreti, & proprio modo ſignificandi, quem exigit, &c.* Quia ſi concretum non ſumatur propriè, vt concretum eſt, ſed tantùm, attendatur in eo res ſignificata, tunc ſicut remanet per quod diſtinguatur ab abſtracto; ita eadem erit vtriuſque definitio, & per conſequens erit dicere: albedo eſt color diſgregatiuus viſus, & album eſt coloratum diſgregatiuum viſus. Sed hoc eſt abuti terminis, & omnia confundere, vt per ſe patet.

31. Ad argumenta reſpondetur. Ad primum, quod licet connotatiuum ſignificet ſolam formam, ſicut abſtractum; in modo tamen illam ſignificandi valdè differunt, & quodammodo opponuntur, vt ex D. Thoma vidimus nu. 11. Quare cum definitio concreti non ſolùm correſpondeat rei ſignificatæ, ſed etiam proprio modo ſignificandi eius: manifeſtum fit non poſſe eodem modo vtrumque definiri. Vndè

argu

argumentum potiùs probat oppositum: nam eo ipso quòd in definitione debeat retineri connotatio, cum hæc in [illegible] in definitione abstracti, debent diverso modo definiri.

¶ Ad hæc: argumentum se ipsum destruit: si enim in definitione concreti, non solùm explicatur forma, sed etiam connotatio eius: ergo necessariò debet poni in definitione subiectum. Repugnat enim quòd explicetur connotatio, aut res connotans, quatenùs talis absque re connotata, quæ in præsenti est subiectum.

Ad secundum negatur consequentia: imò potiùs cum Arist. & D. Th. inferendum erat oppositum: siquidem contrario modo debet procedi in vtraque definitione. Ad probationem negetur paritas: cùm enim res definiantur secundùm quod significantur nominibus, & modus significandi concreti, & abstracti sit valdè diversus, & opponens, quamuis res significata sit eadem: inde est, vt modus illa definiendi debeat esse diversus, & oppositus.

32. Ad tertium respondetur non esse necessarium, quod subiectum ponatur loco generis in definitionibus generis, & aliarum intentionum, sit vniuocum. Et explicabimus infrà quæst. 4.

¶ Tandem, antequàm ad definitionem generis, vnde egressi sumus, revertamur, vt primum principium statuendum est de secundis intentionibus proportionabili modo philosophandum esse, ac de accidentibus realibus: habent enim in se respectu rerum, quas denominant, ad modum accidentium, per quem etiam modum de illis definitiones tradimus, fingimus divisiones, & argumentationes fabricamus. Qua regula sublata auferre etiam oportet totius Logicæ principia, & eius consequenti scientias. Quare eadem erit differentia inter abstracta, & concreta secundarum intentionum; eodémque modo eorum definitiones investigabuntur; sicut in accidentibus realibus. Iuxta quam regulam Arist. lib. 1. Perihermen. definivit *orationem, nomen, verbum*, & alias huiusmodi intentiones. De quo videri potest D. Th. ib. lect. 4. circa definitionē nominis.

QVÆSTIO III.

Quod sit definitum in definitione generis, & generaliter in definitionibus aliorum prædicabilium, quando definiuntur in concreto.

33. QVamuis ex dictis difficultate præcedenti, facilè solui posset quæstio præsens: vt tamen aliorum sententias discutiamus, eá oportet pertractare. Quam Dialectici mouent circa definitionem generis; vt indè applicetur doctrina aliis prædicabilibus, imò, & aliis concretis accidentalibus, quibus generalis est.

Vt autem status difficultatis explicetur; notandum est cum nostro Did. à Iesu hìc dist. 6. quæst. 1. in genere quinque posse considerari. Primum est ipsa natura denominata secundùm suam entitatem realem. Secundum est generitas ipsa, seu secunda intentio secundùm se. Tertium est aggregatum, seu compositum ex vtraque: ita vt tàm naturam, quam intentionem ex æquo includat. Quartum est ipsa natura non secundùm se; sed vt connotat intentionem: ita vt natura principaliter, & quasi in recto sumatur, secunda verò intentio solùm in obliquo, & de connotato. Quintum tandem è contra est ipsa secunda intentio, non secundùm se, sed vt connotat naturam: ita vt intentio principaliter, & in recto sumatur; natura verò solùm in obliquo, & de connotato.

34. Vt ergo certa ab incertis separemus, certum in primis debet esse, naturam denominatam, verbi gratia, *animal*, secundùm suam entitatem realem, non esse definitum in definitione generis. Cuius ratio est evidens: quia iam propria definitio conveniret accidentaliter suo definito, quod est contra lumen ipsum rationis; siquidem nihil est alicui magis intrinsecum, & essentiale, quàm sua propria definitio. ¶ Quod autem id sequatur, patet: quia sicut hæ prædicationes, *animal est genus: homo est species*, similes sunt accidentales, & in materia contingenti: ita etiam istæ, *animal prædicatur de pluribus differentibus specie: homo prædicatur de pluribus differentibus numero, &c.* in quibus tamen prædicationibus prædicatur definitio generis, & aliorum prædicabilium de natura secundùm suam entitatem, vt patet: ergò si natura prout sic esset definitum, iam definitio conveniret contingenter suo definito.

Secundò etiam certum est, secundam intentionem generis secundùm se, & vt præscindit à natura, non esse definitum in hac defin. ¶ Ratio est: quia intentio generis prout sic necessariò significatur in abstracto, vt patet: sed forma in abstracto significata non potest esse definitum in definit. sui concreti: siquidem neque concretum, neque definitio eius prædicantur de suo abstracto, vt diximus disp. præced. ergo 2. intentio generis secundùm se, vt præscindit à natura, non potest esse definitum in definit. eius. Vndè solùm restat difficultas de aliis tribus acceptionibus generis, circa quas sunt variæ sententiæ.

35. Prima asserit definitum esse aggregatum, seu compositum ex natura, & secunda intentione, ita vt vtrumque directè definiatur, scilicet natura, vt *quod*, & secunda intentio, vt *quo*. Sic defendit Caber hìc tract. 3. disp. 2. dub. 1. & videtur esse mens Rubij cap. de Genere q. 2. quatenùs ait completum definitum huius definitionis coalescere ex vtroque scilicet ex natura, & ex secunda intentione tanquam ex subiecto, & forma.

Probatur primò hæc sententia ex dicto illo Avicen. quod Logica tractat de secundis intentionibus adiunctis primis: ergò coniunctum, seu compositum ex primis, & secundis intentionibus erit definitum quod Logicus explicat per hanc definitionem.

Secundò: quia illud definitum in aliqua definitione, cui per se convenit talis definitio, & cum quo reciprocatur: sed compositum ex natura, & secunda intentione est huiusmodi: ergo est definitum in definitione generis.

Prob. minor: quia secundæ intentioni generis essentialiter convenit esse id *quo*, seu ratione cuius natura prædicatur de pluribus, & naturæ prout denominatur à secunda intentione essentialiter convenit esse id, *quod*, prædicatur: ergo vtrumque directè, & per se definitur, natura vt *quod*; intentio verò vt *quo*.

36. Secunda intentio asserit definitam esse naturam, vt connotat secundam intentionem; ita vt principaliter, & in recto definiatur ipsa natura: secunda verò intentio quasi de connotato & in obliquo. Hæc videtur esse sententia Toleti, & aliorum, quos citat Omna q. 1. vniversalium art. 1, quam novissimè defendit Raphaël de Aversa q. 8. Logic. sect. 2.

¶ Potéstque probari 1. quia Porph. in hoc cap. & Arist. 4. Top. c. 4. post traditam definitionem generis, statim subiungunt, *vt animal, &c.* ergo ipsa natura est, quæ principaliter, & in recto definitur.

Secundò: quia natura vt subiicitur intentioni, & non intentio ipsa est, quæ prædicatur de plurib. differentib. specie: ergo natura vt in obliquo connotat intentionem, non verò intentio ipsa in recto est definitū in hac definitione. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia secunda intentio non prædicatur de multis, sed solùm est ratio quare natura prædicetur

Tertiò

Tertiò: concretum accidentale supponit pro subiecto: ergo genus supponit pro natura: ergo natura est quæ definitur. Consequentiæ videntur notæ, Antecedens verò probatur: quia actiones, & passiones non tribuuntur formis, sed suppositis; albedo enim non disgregat visum, sed album: nec forma generatur, sed compositum.

37. Tertia sententia docet definitum in definitione generis esse secundam intentionem, vt connotat naturam, seu in concreto significatam; ita vt ipsa secunda intentio sit res definita, natura verò connotetur ea modo definiendi. Sic docent communiter Thomistæ: Caiet. in hoc cap. de Ente, & Essentia cap. 9. Aranx. lib. 3. Metaph. qu. 4. art. 2. Sot. in hoc c. q. vnic. concl. 1. Sanch. lib. 5. q. 3. noster Didac. à Iesu dist. 6. q. 5. Galleg. controu. 12. & plures alij, quos adducit, & sequitur Mas. hîc sect. 1. q. 3.

In explicatione autem huius sententiæ variant aliquo modo Thomistæ: nam Caiet. Sanch. & Mas. asserere videntur ipsam entitatem secundæ intentionis esse definitum *quod*: cui consequenter, vt *quod*, conuenit prædicari de pluribus differentibus specie, quod ad longum explicat Sanch. Hunc tamen modum dicendi tenent inter alios Sot. vbi supra concl. 2. docens quòd sicut quando album definitur esse disgregatiuum visus, licet res, quæ definitur, sit albedo, non tamen definitur tanquam quod disgregat, sed tanquam ratio disgregandi; ita similiter in definitione generis, licet res quæ definitur sit ipsa entitas secundæ intentionis, non tamen definitur tanquam id, quod prædicatur tanquam ratio, quare naturæ prædicentur, vt magis infrà explicabimus.

38. Prima conclusio. Definitum in definitione generis, nec est aggregatum, seu conflatum ex natura, & secunda intentione; nec natura ipsa vt subiicitur secundæ intentioni. In hac concl. conueniunt Auctores tertiæ sententiæ. Et prima eius pars sumitur ex D. Th. cap. 6 de Ente, & Essentia. Ex cuius doctrina.

Probatur primò: quia compositum ex accidente, & subiecto, non potest vnica definitione definiri; cum sit aggregatum ex rebus diuersorum prædicamentorum; & per consequens ens per accidens, iuxta ea, quæ diximus suprà dist. 3. num. 11. sed compositum ex natura, & secunda intentione est huiusmodi, siquidem constat ex ente reali, & rationis: ergo non potest vnica definitione definiri.

Secundò probatur argumento quo sup. n. 34. vtebamur: quia si natura esset pars principalis definiti, seu definitum *quod*, vt ait prima sententia; iam definitio conueniret accidentaliter saltem vni parti definiti, seu definito *quod*; hoc autem est impossibile, vt patet ex Aristot. 1. Poster. cap. 4. asserente definitionem, & partes eius prædicari de definito in primo modo dicendi per se, scilicet essentialiter: ergo repugnat naturam esse definitum *quod* in hac definitione.

39. Huic argumento respondet Rub. loco citato, in genere, & quolibet alio concreto accidentali posse distingui duplex substratum, seu subiectum; aliud proximum, adæquatum, & per se, vt ipse loquitur, aliud verò remotum, inadæquatum, & per accidens. De primo inquit essentialiter prædicari concretum: hæc enim est prædicatio essentialis, *Corpus inquantum albedinis substratum, album est.* De secundo verò concludit concretum prædicari accidentaliter, hæc enim est accidentalis: *Paries est album.*

Sed contrà: quia quamuis in quolibet concreto distingui possit subiectum adæquatum, & inadæquatum (vt respectu coloris subiectum adæquatum est perspicuum terminatum; tale verò perspicuum, nempè *nix*, aut *paries* est subiectum adæquatum, & similiter respectu generalitatis subiectum adæquatum est natura perfectibilis: talis verò natura nempè *animal*, aut *quantitas* est subiectum inadæquatum, nunquam tamen concretum accidentale potest essentialiter prædicari de subiecto siue adæquato, siue inadæquato; quantumuis ratio subiecti reduplicetur. Vnde prædicatio illa, *Corpus inquantum albedinis subiectum, est album*: est omninò accidentalis.

¶ Quod sic manifestè probatur: quia quantumcunque subiectum consideretur inquantum subiectum, semper manet, vt pars compositi accidentalis: ergo semper altera pars scilicet forma, manet extra essentiam talis subiecti: ergo accidentaliter tantùm potest de illo prædicari.

40. Confirmatur, quia iam prædicationes in quibus propriæ passiones in concreto significatæ prædicantur de propria essentia, quæ est adæquatum earum subiectum, vt *Homo est risibilis: equus est hinnibilis*, & similes essent essentiales, quod tamen inauditum est in Dialectica, quantumuis ratio subiecti in illis reduplicetur dicendo: *Homo inquantum est risibilis, vel homo inquantum subiectum risibilitatis est risibilis*: ergo similiter quantumcunque reduplicetur, dicendo: *Corpus in quantum subiectum albedinis est album*; vel *natura perfectibilis inquantum generalitatis est genus*, semper manet propositio accidentalis, ac proinde natura etiam, vt est subiectum adæquatum generalitatis, non poterit esse pars principalis definiti huius definitionis.

Eadem ratione conuincitur secunda pars conclusionis. Sic enim subiectum cuiuscunque concreti quantumuis sumatur formaliter vt subiectum, seu vt subiicitur formæ, semper manet extra essentiam ipsius formæ: ergo quantumuis natura sumatur formaliter, vt subiicitur secundæ intentioni, semper secunda intentio manebit extra essentiam naturæ, & per consequens hæc erit prædicatio accidentalis: *Natura inquantum subiicitur intentioni est genus.*

Ratio autem vtriusque est: quia reduplicationes istæ: *inquantum subiectum, inquantum subiicitur*, & similes, non reduplicant aliquid pertinens ad ipsam formam, sed quid pertinens ad subiectum, seu naturam, nempè subiectionem, capacitatem, seu potentiam passiuam ad recipiendam talem formam, quæ subiectio, capacitas, aut potentia semper manent extra essentiam formæ: ergo naturæ etiam reduplicatiuè, inquantum subiicitur, accidentaliter conuenit esse genus & prædicari de pluribus, & per consequens ipsa prout sic non potest esse definitum in definitione generis.

41. ¶ Hîc autem obseruandum venit reduplicationes istas in quibus de subiecto alicuius formæ reduplicatur subiectio, seu capacitas ad illam formam, vt est illa adducta, *Corpus inquantum subiectum albedinis est album*, & similes, inanes esse, & vanas.

¶ Ratio est manifesta nam ex vi prædicationis subiectum subiicitur prædicato, & recipit illud ratione capacitatis, seu potentiæ passiuæ, quam habet ad ipsum recipiendum: ergo idem est dicere, *Corpus inquantum subiicitur albedini est album*, ac dicere, *Corpus est album*, & ea consequenti impertinenter reduplicatur illa subiectio in ipso subiecto.

Per quod excluditur solutio aliorum recentiorum, qui vt argumentum à nobis factum dissoluant, dicunt quod natura potest considerari formaliter, *vt habens* secundam intent. & illi formaliter quatenus *habens est*, conuenire essentialiter definitio.

42. Sed hæc etiam reduplicatio est manifestum effugium: nam vel per ly, *inquantum habens*, reduplicatur potentia passiua naturæ, in qua intelligimus quasi recipi generalitatem, & sic iam constat, quòd generalitas manet omninò extra essentiam talis naturæ; sicut omnis

omnis actus, aut forma præcipuè accidentalis, est extra essentiam potentiæ receptiuæ eius.

Vel reduplicatur aliqua alia secunda intentio, aut forma rationis, per quam natura quasi disponatur, & fiat vltimò apta ad recipiendam genereitatem, & hoc in primis est absurdum: nam ea ratione qua ad recipiendam genereitatem requireretur in natura alia secunda intentio: ad hanc etiam requireretur alia, & sic in infinitum. Sed dato quòd talis secunda intentio, aut forma rationis esset necessaria in natura, vt reciperet genereitatem, adhuc genereitas esset accidentalis naturæ sic vltimo dispositæ.

Cuius ratio est euidens: quia quæcumque dispositio est extra essentiam formæ ad quam disponit: sed talis intentio, aut ens rationis compararetur ad genereitatem, vt dispositio ad formam: ergo esset extra essentiam genereitatis, & per consequens genereitas erit accidentalis naturæ, quantumuis dispositæ ad illam recipiendam.

Vel tertiò, per ly *inquantùm habens*, reduplicatur aliqua vnio rationis, qua genereitas actu coniungatur naturæ. & neque hoc etiam facit genereitatem conuenire essentialiter naturæ: nam dato quòd inter formam rationis, & subiectum eius, daretur aliqua vnio, aut etiam medius, (quod est omnino vanum) talis vnio esset accidentalis, vt patet: ergo ex vi illius genereitas non posset esse essentialis naturæ.

Vel tandem per illam particulam reduplicatur aliquid essentialiter pertinens ad ipsam genereitatem, & tunc libenter fatemur prædicationem esse essentialem: quia commune est prædicationibus accidentalibus fieri essentiales facta reduplicatione supra formam; vt quando dicimus, homo inquantùm albus est disgregatiuus; animal inquantùm genus est vniuersale, &c. sed tunc prædicatum appellat supra ipsam formam, ac proinde ipsa erit definitum huius definitionis, non verò natura, quod intendimus.

43. Secunda conclusio. Definitum in definitione generis, est secunda intentio in concreto significata, seu vt connotat naturam, ita quod intentio ipsa sit res definita, natura verò connotetur ex modo definiendi. In hac etiam conclusione conueniunt Auctores tertiæ sententiæ, & breuiter probatur: quia hîc definitur aliquid commune entibus realibus, & rationis; siquidem in vtrisque reperiuntur genera, & species, vt patet: sed nihil potest esse illis commune nisi secunda intentio: ergo ipsa sola res, quæ definitur.

Confirmatur primò: quia definitio generis, & aliorum prædicabilium sunt propriè Logicæ: ergo in illis solum definitur id, quod per se pertinet ad Logicam: hoc autem est secunda intentio: ergo, &c.

¶ Confirmatur secundò: quia definitiones istæ dantur per subiectum loco generis, vt sup. diximus, & constabit amplius qu. seq. ergo definitum illarum est 2. intentio in concreto significata. Patet conseq. quia iste est modus proprius definiendi concreta accidentium, vt ostendimus n. 1 1.

44. Tertia concl. Quamuis sola 2. intentio sit res definita in his definit, quia verò ex modo significandi connotatur natura tanquam id, in quo exercetur definitio: ideo ipsi entitati 2. intent. secundùm se, non conuenit definitio vt *quod*; sed tantùm vt *quo*; ex modo tamen quo significatur in concreto, supponit pro natura, cui vt *quod* conuenit definitio. Hæc concl. est contra Caiet. & Sanch. sup. citatos, eam tamen defendit inter alios Sot. ibidem adductus, qui meritò addit: *Quòd quicunque aliud dixerit non est audiendus in schola Arist.* Colligitúrque manifestè ex dictis quæst. præced. & docet proculdubio eam D. Tho. c. 4. de Ente, & Essentia circa finem.

Fundamentum est: quia res definiuntur secundùm quod significantur per nomina: sed nomen concretum in accidentibus significat solam formam, & connotat, seu supponit pro subiecto: ergo quando definitur accidens significatum in concreto, sola forma est definitum, cum tamen fiat connotatio, & suppositio pro subiecto, tanquam in quo exercetur talis definitio, ergo definitio quæ totum hoc inuoluit, solum potest conuenire formæ, vt *quo*, seu tanquam rationi, qua subiectum denominatur tale vt *quod*.

Confirmat. quia id quod propriè loquendo est definitum in aliqua definitione, est res significata per nomen definiti; quod verò inuoluitur ex modo significandi, non pertinet propriè ad definitum: sed ad modum definiendi: ergo propriè loquendo sola secunda intentio est res definita, seu quæ explicatur in his definitionibus: quamuis ex modo definiendi simul innuatur naturam esse id, cui, vt *quod* conuenit definitio, & id quo exercetur effectus formalis secundæ intentionis; & ex consequenti huiusmodi definitiones non possunt conuenire ipsi secundæ intentioni secundùm se, nisi tantùm vt *quo*.

Dices: definitio debet conuenire vt *quod* suo definito, & non tantum vt *quo*: cum definitio prædicetur in recto de definito: ergo secunda intentio non potest esse definitum in definitione generis, aut aliorum prædicabilium; siquidem non conuenit illi, vt *quod* prædicari de pluribus.

Ad hoc argument. imprimis resp. absolutè loquendo falsum esse, quòd huiusmodi definitiones non habent definitum, cui conueniant vt *quod*, in illis enim definitur secunda intentio, non in abstracto, sed in concreto significata: cui vt sic conuenit vt *quod* definitio: nam licet genereitas, aut speciei tas non prædicentur de pluribus, genus tamen, aut species verè prædicantur de pluribus, & sic absolutè loquendo, datur definitum, cui conueniat vt *quod* definitio.

46. Quamuis autem hoc verum sit adhuc tamen non est omnino soluta difficultas: nam quòd huiusmodi definitiones conueniant, vt secundæ intentioni significatæ in concreto, non prouenit ex ipsa entitate secundæ intentionis, quæ est res significata per tale nomen, sed ex modo significandi, secundum quem nomen supponit pro natura: sed sola res significata est propriè definitum, non verò res, pro qua concretum supponit, vt dictum est. Ergo iam secundæ intentioni præcisè secundùm id, secundùm quod est definitum, non potest conuenire, vt *quod* definitio, sed tantùm vt *quo*. Et sic perstat inconueniens argumenti.

Resp. ergo argumentum esse quidem difficile apud illos, qui huiusmodi definitiones concretorum à perfectione definitionis degenerare non aduertunt; tenentur enim consequenter assignare aliquod definitum, cui vt *quod* conueniat definitio. Nos verò facilè ex dictis respondemus, in definitione perfecta necessariò assignandum esse definitum, cui vt *quod* conueniat definitio: quia ibi solum explicatur natura definiti, & nihil aliud connotatur: ac proinde eadem res est quam significat, & pro qua supponit nomen definiti. At verò cum definitiones concretorum accidentalium degenerant à perfectione definitionis; propterea quòd nomen concretum significat vnam rem & supponit pro alia, vt supra n. 16 explicuimus: inde fit vt in huiusmodi definitionibus præter rem illam quæ est definitum, fiat suppositio pro re, in qua exercetur ipsa definitio, & per consequens quod tota definitio non possit conuenire vt *quod* sed tantùm vt *quo* ipsi rei, quæ definitur. Sic enim simul explicatur essentia accidentium, quæ tantum est esse principium

quo suorum effectuum: & innuitur tales effectus exerceri in subiectis eorum, qui est proprius modus definiendi concreta accidentium quatenus concreta sunt.

47 Ad argumenta in principio facta resp. ad primum, quod vt rectè glossat Caiet. in hoc c. s. ad vltimum, & nos explicuimus sup. circa Proœm Porphyr. n. 1. dictum illud Auic. *Logica tractat. de secundis intentionibus adiunctis primis*, non est sic intelligendum, vt ex æquo consideret vtrasque, aut de aliquo ex vtrisque aggregato sit, sed de intentionibus formaliter, & per se, de rebus verò materialiter, & denominatiuè.

Ad secundùm negatur minor. Ad cuius probationem resp. quòd vt definitio conueniret per se, & essentialiter toti illi aggregato, seu composito ex natura, & secunda intentione; necessarium, erat, quod sicut secundæ intentioni ratione sui conuenit essentialiter esse principium *quo* prædicamenti: sic ipsi naturæ ratione sui, & non ratione secundæ intentionis conueniret essentialiter esse id *quod* prædicatur, vt sic ex vtraque componeretur integrum definitum; Cæterum qui asserit naturæ formaliter vt denominatæ à secunda, intentione, conuenire essentialiter, prædicari vt *quod*; totum refundit in ipsam intentionem: & consequenter tenetur concedere illam solam esse definitum.

48. Ad primum argum. secundæ sententiæ respon. Porph. & Arist. statim post definitionem generis, subiunxisse exemplum in natura; vt ostendant in huiusmodi definitionibus ex modo definiendi fieri suppositionem pro subiecto, tanquàm in quo exercetur definitio, vt explicatum est.

Ad secundum respon. quod licet natura sit id quod prædicatur de pluribus, hoc tamen conuenit illi accidentaliter etiam prout subiicitur secundæ intentioni, vt sup. ostendimus: & ideo natura etiam prout sic, non potest esse definitum. Benè autem secunda intentio, quamuis illa non prædicetur, vt quod: quia huiusmodi definitiones concretorum solum vt *quo* debent conuenire illi rei, quæ propriè est definitum, propter rationem paulò ante adductam.

Ad tertium, concesso antecedenti, & prima consequentia, neganda est secunda. Quamuis enim nomen concretum ex modo significandi supponat pro subiecto, sola tamen forma est res significata, & per consequens illa sola propriè loquendo est definitum.

QVÆSTIO IV.

Quid ponatur pro genere in definitione huius & aliorum prædicabilium, vbi etiam statuuntur essentiales eorum definitiones.

49 Solutio etiam huius difficultatis magna ex parte constat ex dictis; eam tamen breuiter discutiemus, vt contrariorum argumenta dissoluamus.

Conueniunt ergo plures DD. in hoc, quod in definitione generis, & aliorum prædicabilium, quando definiuntur in concreto, non debet poni loco generis subiectum, seu natura denominata, sed aliquod concretum superius ad illa: sicque dicunt intelligendas esse definitiones Porph.

Adhuc tamen diuisi sunt. Nam Louanien. Titelm. & alij quos refert Mas. hic sect. 1. q. 5. dicunt genus in his definitionibus esse *vniuersale*, & ita sensum earum esse: genus est vniuersale, quod prædicatur de pluribus differentibus specie; species est vniuersale quod prædicatur de pluribus differentibus numero.

Caietan. verò Tolet. & Villal. in hoc c. dicunt loco generis poni *prædicabile*, quod putant exprimi in alia particula, *quod prædicatur*, sensúmque definitionum esse, genus est prædicabile de pluribus differentibus specie: species est prædicabile de pluribus differentibus numero.

Tandem Niger, & alij, quorum meminit Mas. vbi supra dicunt vtrumque, scilicet *vniuersale & prædicabile*, posse habere locum generis; parúmque referre siue vnum, siue alterum constituatur.

50. Propria vniuscuiusque sententiæ fundamenta facilè quisque soluet: & ideò solum adducemus communia quibus probatur, non subiectum, sed concretum aliquod superius ponendum esse pro genere in his definitionibus. Quod suadetur primò: quia definitio essentialis, & quælibet eius pars, prædicatur essentialiter de definito, vt docet Arist. 1. Posterior. c. 4. sed subiectum, seu natura denominata in recto significata non prædicatur essentialiter de genere, aut aliis prædicabilibus: alias ens reale prædicaretur essentialiter de entibus rationis: ergo subiectum, seu natura denominata non potest poni in recto, seu pro genere in definitionibus illorum.

Confirmatur: quia definitio, & definitum sunt idem, vt docet ex Arist. D. Thom. 1. d. 25. q. 1. a. 1. ad 2. sed secunda intentio, quam diximus esse definitum in his definitionibus, non est idem quod subiectum, seu natura posita loco generis: ergo non est idem cum tota definitione.

Secundò probatur argumento supra qu. 2. facto, cuius solutionem in hunc locum remisimus. Quia subiectum, seu natura, quæ denominatur à secunda intentione generis, aut aliorum prædicabilium, non est quid vniuocum respectu omnium subiectorum, aut naturarum, quæ possunt recipere tales intentiones, siquidem non solum in prædicamentis, sed etiam in entibus rationis inueniuntur genera, species, & aliæ similes intentiones, quibus tamen omnibus nihil potest esse vniuocè commune, vt patet: ergo subiectum, seu natura non debet poni pro genere in definitione generis, & aliorum prædicabilium.

51. Prima conclusio. Id quod ponitur loco generis in definitione generis, & aliorum prædicabilium, quando definiuntur in concreto, id est subiectum seu natura, eámque significat relatiuum illud, *quod* à Porph. positum. Hanc esse mentem. Arist. & D. Tho. euidens est ex dictis q. 1. quos sequuntur inter alios Sonc. 7. Metaph. q. 7. Zanard. ibidem q. 3. Paul. Venet. & Iab. in hoc c. Mas. vbi su. qui addit auctoritate D. Thom. coniunctos grauissimos modernos illam profiteri: quam etiam defendunt Cap. hic d. 2. dub. 4. & Rub. quæst. 3. qui plures alios adducit.

Breuiter probabitur ex dictis, quia in definitionibus concretorum accidentalium, tàm realium, quàm rationis subiectum ponitur loco generis, non verò aliquod concretum superius, vt ostensum est loco citato. sed genus, species, & alia prædicabilia sic significata sunt concreta accidentalia rationis, vt omnes fatentur: ergo in eorum definitionibus subiectum ponitur loco generis. Sed subiectum horum accidentium est natura denominata: ergo illa ponenda est loco generis.

Quod autem hæc fuerit mens Porphyr. colligit benè Rub. tum ex eo, quod Aristot. à quo ferè omnes istæ definitiones sumptæ sunt, sic consueuit definire huiusmodi concreta rationis, vt supra vidimus: tum etiam quia exponens Porph. definitionem generis expresè inquit indiuiduum excludi per illam particulam, *quod prædicatur de pluribus*, quòd falsum esset, si *vniuersale* esset genus definitionis. Cum enim indiuiduum non sit vniuersale iam esset verbo *vniuersalis* exclusum, & per consequens superuacaneum esset illud rursus excludere per particulas, quæ se tenent

uent ex parte differentiæ. Imò etiam esset impossibile: nam propriè loquendo per differentiam definitionis definitum non distinguitur nisi ab illis cum quibus conuenit in genere, quod inconueniens cessat, si in illo relatiuo *quod*, subintelligatur natura, & sensus definitionis sit: genus est natura, quæ prædicatur de pluribus, &c. vt consideranti patebit. Manet ergo hanc esse legitimam eius intelligentiam.

52 Secunda conclusio. Quando genereitas, & aliæ intentiones prædicabilium in abstracto significatæ definiuntur, *vniuersalitas* debet poni loco generis. Hæc assertio recipitur ab omnibus, estque ex dictis manifesta. Cum enim definitiones abstractorum accidentalium sint propriæ, & perfectæ definitiones, vt supra explicatum est; in eis ponitur pro genere id, quod est verè genus definiti: sed huiusmodi est vniuersalitas respectu genereitatis, cæterarum intentionum, vt ostendimus disputatione quarta, numero quinquagesimo-octauo: ergo vniuersalitas ponitur pro genere in definitionibus illarum.

¶ Hinc iam facilè formari possunt essentiales definitiones harum quinque intentionum in abstracto. Si enim *vniuersalitas* est propriè genus earum, & differentiæ essentiales; per quas distinguuntur, sumendæ sunt ex propriis, & adæquatis earum subiectis, quæ explicuimus loco citato, numero 48. sic iuxta regulam statutam essentialiter definientur: *Genereitas est vniuersalitas naturæ perfectibilis, seu constituibilis. Specieitas est vniuersalitas naturæ perfectæ, seu constitutæ; Differentialitas est vniuersalitas naturæ perfectiuæ, seu constitutiuæ: Proprietas est vniuersalitas naturæ profluentis ab essentia: Accidentalitas est vniuersalitas naturæ extrinsecæ, seu contingentis.* Cùm autem ex definitione abstracti formetur definitio concreti inuertendo terminos, hæc erit essentialis definitio generis. *Genus est natura perfectibilis vniuersalis*; per quem etiam modum formantur essentiales definitiones aliorum prædicabilium, & sic omnia consonant. Vndè etiam facile quisque intelliget, in quo deficiant plures definitiones essentiales generis, quas tradunt alij, & refert Sanch. lib. 3. Logicæ quæst. 5. & ideo illas omittimus.

53. Dices: quomodo vniuersale ponitur pro differentia in prædicta definitione essentiali generis; cùm potiùs vniuersale sit prædicatum superiùs in quo conueniunt quinque prædicabilia. ¶ Hoc argumentum generaliter contra modum definiendi concreta accidentalia, soluimus suprà q. 1. & nunc denuò obiicimos, vt facilè quisque sciat doctrinam illam communem his prædicabilibus applicare.

Respondetur ergo non esse inconueniens, vt id, quod in definitione genereitatis est propriè, & simpliciter genus; sit secundùm quid differentia in definitione generis: quia propter diuersum modum significandi abstracti, & concreti fit conuenientia per diuersam lineam, & respectu diuersorum. Quando enim definitur genereitas, conuenientia fit secundùm lineam, seu diuisionem essentialem: & per consequens cum intentionibus eiusdem generis, nempè cum specieitate, & aliis vniuersalitatibus & ita imponitur pro genere *vniuersalitas*, quæ est verum genus illarum: & pro differentia, *natura perfectibilis*, vndè sumitur vera differentia genereitatis. Quando verò definitur genus, conuenientia fit secundùm lineam, seu diuisionem subiecti in accidentia, & per consequens cum intentionibus diuersi generis, nempè cum subiicibilitate, aut aliis, quæ possunt esse cum genereitate in eadem natura perfectibili, & sic ponitur pro genere tale subiectum, in quo conueniunt, & pro differentia *vniuersale*: quia per illud distinguitur genus à subiicibili generico, & ita secundùm quid habet rationem differentiæ, vt consideranti patebit.

54. Ad argumenta respondetur. Ad primum, quòd Aristot. dictum procedit de definitione, quæ simpliciter, & perfectè est definitio, & de partibus, quæ verè, & quoad rem significatam, sunt partes definitionis: hæc enim constituunt essentiam definiti; & per consequens de illo essentialiter prædicantur. Subiectum autem, seu natura denominata non ponitur in recto in definitione concreti: non quia prout sic sit vera pars eius: sed quia ex modo significandi concretum supponit pro subiecto, vt explicatum est, & ita non est necessarium, vt subiectum prædicetur essentialiter de definito.

Per quod patet ad confirmationem. Dicimus enim, definitionem quæ simpliciter, & perfectè est definitio: quia nihil aliud præstat nisi explicare essentiam definiti: nihil aliud continere nisi partes essentiales eius: & ita esse omninò idem cum definito. Definitionem verò, quæ ex modo significandi sic explicat essentiam definiti, vt simul etiam exprimat id, in quo exercetur talis definitio, continere aliquid aliud præter essentiam definiti, & ita ex hac parte non posse esse idem cum illo. Et hoc est, quod contingit in definitione generis, & aliorum concretorum accidentalium.

Ad secundum respondetur, quòd quia in definitione concreti non ponitur vt genus, id quod est verè genus definiti: sed id pro quo concretum supponit, vt sæpè explicatum est: ideo non est necessarium, vt genus in definitione concreti supponat vniuersaliter distributiuè; sed potest supponere indeterminatè, & vagè pro vna, vel altera natura, absque eo quòd detur aliquis gradus, seu conceptus illis vniuocè communis; & ita quantùcumque diuersæ sint naturæ, quæ denominantur à secundis intentionibus prædicabilium; adhuc natura potest habere rationem generis in definitionibus eorum. Definitionésque erunt legitimæ, quia supponunt indeterminatè pro qualibet natura vt, explicatum est.

55. Dices: subiectum, quod ponitur in definitione accidentium realium, supponit vniuersaliter distributiuè, & est vniuocum respectu subiectorum inadæquatorum: ergo idem dicendum est de subiecto, quod ponitur in definitione accidentium rationis. Consequentia patet à paritate rationis. Antecedens verò probatur: quia quando dicimus, album est perspicuum disgregatiuum visus: vel simus est nasus curuus, ly *Perspicuum & nasus*, distributiuè supponunt pro omnibus perspicuis, & nasis; & sunt vniuoca respectu illorum, quod etiam patet in aliis exemplis.

Respondetur transeat antecedens: non enim pro nunc possumus examinare, quomodò subiectum adæquatum accidentis realis sit vniuocum, respectu subiectorum inadæquatorum. Hoc tamen dato, negatur consequentia: est enim quoad hoc inter accidentia realia, & rationis disparitas valdè notanda: & consistit in hoc, quòd subiectum respectu accidentium realium non est merè subiectum, sed habet etiam rationem principij, & causæ, vt enim sup. num. 24 dicebamus, accidens reale habet intra substantiam principium adæquatum à quo causatur, & hoc est eius subiectum proprium. Cùm autem principium accidentia per aliquam vnam rationem constituatur in esse principij eius; consequens est, vt etiam per aliquam vnam rationem constituatur in esse subiecti talis accidentis; ac proinde quòd subiectum in eius definitione possit supponere distributiuè, & esse

vniuocum ad omnia subiecta, in quibus reperitur tale accidens. At verò respectu accidentium rationis; cùm non causentur in rebus ex principiis intrinsecis earum, sed à causa merè extrinseca, nempè ab intellectu, subiectum habet meram rationem subiecti, & sic non est necessarium quod in esse talis constituatur per aliquam rationem vniuocam, sed potest intellectus rebus quantumuis diuersis tribuere ista accidentdentia rationis. Ex quo tandem fit non esse necessarium, vt subiectum adæquatum eorum supponat distributiuè, vel sit vniuocum, etiamsi id reperiatur in accidentibus realibus.

56. In fine huius quæstionis, antequàm ad propria huius prædicabilis accedamus, vt ipsum, & alia comprehendas, penetrésque quo tendant difficultates, quas deinceps de vnoquoque instituemus, & quo modo ad institutum Dialecticum pertineant; considerandum est, quòd cùm plena notitia harum intentionum pendeat ex comprehensione propriæ definitionis: ex præcedentibus autem disputationibus satis constet, quid sit vniuersalitas, quæ est genus earum, solùm restat penetrare propria subiecta, per quæ illas definiuimus. Quid scilicet sit natura perfectibilis, seu potentialis, quid natura perfectiua, siue actua&ma, &c. Et ad hoc ordinantur quæstiones deinceps instituendæ in his disputationibus, vt considerandi patebit, & sub hac ratione Dialecticus mouet illas.

QVÆSTIO V.

An natura generica prædicetur de speciebus, vt totum, vel vt pars, & quomodo contineat differentias.

57. QVamuis priùs sit naturam esse vniuersalem, quàm prædicabilem, quia tamen quantùm ad hoc idem iudicium est de vtroque, meritò à Doctoribus quæstio hæc agitatur de natura respectu prædicabilitatis, quæ nobis notior est, vtpotè propria passio vniuersalis. Et sic sensus quæstionis est: an natura generica, vt *animal*, recipiat intentionem vniuersalis, aut prædicabilis, secundùm quod habet rationem totius respectu specierum, vel quatenus consideratur vt pars illarum. Cùm enim genus communiter appelletur totum potentiale, & simul etiam sit pars speciei; siquidem ex illo, & differentia componitur species: meritò dubitatur, quoniam ex his modis natura generica prædicetur de speciebus. In qua quæstione multa solent aliqui Doctores adducere, pluresque assignare generis acceptiones, sed id fortè ab imis fundamentis non adducunt, nec explicant, quid animal, verbi gratia habeat quando sumitur vt totum, & quando sumitur vt pars; aut quomodo ex genere, & differentia fiat compositio: quæ tamen omninò necessaria sunt ad plenam huius rei intelligentiam.

Vt ergò à certioribus incipiamus, primò certum est animal, aut quodlibet aliud genus (generalissimo tantùm excepto) simul esse genus, & speciem subalternam: quia vt disput. sequenti videbimus, quodlibet genus intermedium potest comparari, vel ad inferiora, & sic habet rationem vniuersalis, seu prædicabilis, vel ad superius genus, & sic habet rationem subiicibilis. Primo illo modo appellatur genus; isto verò secundo dicitur species subalterna, sicque est totum actuale, compositum ex genere superiori, & propria differentia, quæ actu includit, non minùs ac species infima includit proprium genus, & vltimam differentiam, ex quibus actu componitur. Quia tamen animal, aut quodlibet aliud genus, solùm est totum actuale, & species respectu superiorum, non verò respectu inferiorum de quibus prædicatur; hinc est quod nunquàm genus prædicatur de speciebus vt totum actuale cùm actu non sit tota essentia earum, sed hoc proprium est speciei infimæ respectu indiuiduorum, & ideò de illis prædicatur totum actuale. Aliter ergo prædicatur genus de speciebus, & hoc est, quod in præsenti quæstione inquirimus.

58. Secundò ex dictis disp. 4. num. 29. satis constare potest, id quod est verè pars respectu alicuius, non posse prædicari de illo; & per consequens vt aliquid prædicetur de alio debere habere aliquo modo rationem totius respectu illius. *Si enim animal* (inquit D. Thom. c. 3. de ente, & essentia) *non est totum quod est homo, sed pars eius, non prædicaretur de eo: cum nulla pars integralis prædicetur de suo toto.* Quod etiam docet 7. Metaphysic. lectione 12. & constat manifesto signo: quia eadem res, nempè *materia* significata per modum totius, verè prædicatur de homine; dicimus enim *Homo est materialis*; significata verò per modum partis falsò de illo enuntiatur: non enim dicimus, *Homo est materia*, & idem cernitur in anima, & aliis partibus. Quare cum omnia prædicabilia verè prædicentur de suis inferioribus, necessariò asserendum est nullum eorum posse prædicari, vt veram partem suorum inferiorum, sed vt aliquo modo habet rationem totius, vt expressè docet Aristot. 1. Physic. cap. 1.

Et quidem de proprio, & accidente res est manifesta, nam quando prædicantur prædicatione quarti, & quinti prædicabilis necessariò significantur in concreto, vt vidimus sup. disput. 4. numero 2[illegible] concretum verò semper significatur per modum tot[illegible] ibidem dialmus, ergo proprium, & accidens nunquam prædicantur vt partes, sed vt tota. De genere autem, & differentia, & proportionabiliter de specie, est specialis difficultas: quia quodlibet eorum potest considerari, vt totum, & vt pars Metaphysica, vt infrà explicabimus. De quibus, quamuis in prima consideratione certum sit posse prædicari de inferioribus: meritò tamen dubitatur an etiam possint prædicari, quatenùs considerantur vt partes Metaphysicæ: quia huiusmodi partes, non sunt verè, & propriè partes, sed magis videntur quædam tota. Vndè tota quæstionis solutio pendet ex cognitione compositionis Metaphysicæ, & partium eius, indè enim constabit, an illis prout sic conueniat, vel repugnet prædicari de inferioribus.

Vbi tandem nota; Doctores, de genere tantùm, controuertere hanc quæstionem: quia quidquid de eo dictum fuerit, facilè potest applicari differentiæ, & suo etiam modo speciei; siquidem species etiam consideratur vt pars quæ cum differentia numerica componit indiuiduum.

QVID SIT COMPOSITIO, quam appellant Metaphysicam, & quomodo sumantur partes eius.

§. I.

59. COmpositio, quæ in eadem re fit ex materia, & forma, solet appellari Physica, seu naturalis, eiusque partes, scilicet materia, & forma, partes Physicæ, seu naturales. Et meritò quidem: nam omne compositum ex materia, & forma continetur sub obiecto Philosophiæ naturalis; ac proinde compositio ipsa per quam resultat, & partes etiam ex quibus resultat, pertinent ad Philosophiam naturalem, & de illis agit Aristot. in lib. Physic.

Præter

Præter hanc autem compositionem, inuenitur alia, quæ fit ex diuersis gradibus eiusdem essentiæ, quorum alter significatur vt materia, seu per modum potentiæ, & est quid commune; alter verò vt forma, seu per modum actus, & est quid proprium, vt in homine, præter compositionem realem ex materia prima, & forma rationali consideratur alia compositio ex gradu quodam communi in quo homo conuenit cum aliis nempè animali, & ex alio proprio, per quem ab illis distinguitur, scilicet rationali. Illum appellamus genus: istum verò differentiam: & sic dicimus speciem componi ex genere, & differentia. Vbi genus, & differentia non sumuntur formaliter pro intentionibus, vt patet, sed materialiter pro ipsis gradibus, qui aliàs suscipiunt tales denominationes.

60 Hæc ergo compositio frequenter appellatur Metaphysicæ, & partes eius partes Metaphysicæ, & fortè impropria locutione nam ad Metaphysicam non possunt pertinere omnes compositiones, quæ fiunt ex quibuscumque gradibus genericis, & differentialibus, sicut neque gradus ipsi, vt patet de generibus intermediis, & differentiis diuisiuis eorum, quæ continentur sub corpore in prædicamento substantiæ, quæ, vt alia sunt, non considerantur à Metaphysico. Nisi velis compositionem hanc appellari Metaphysicam, ad eum modum quo suprà disp. 2. num. 65. diximus naturam, quæ denominatur vniuersalis, appellari vniuersale Metaphysicum; vel per antonomasiam à digniori scientia, vel propter transcendentiam obiecti Metaphysicæ.

Quamuis autem propterea communis modus loquendi possit retineri: propriùs tamen, & meliùs compositio ista ex genere, & differentia, & partes eius dicuntur compositio, & partes Logicæ. Sicque ex Arist. appellat illa D. Thom. 3 p q 90. art. 2. & meritò: tùm quia sic meliùs distinguitur compositio hæc à compositione ex essentia, & existentia, quæ propriè dicitur, & est compositio Metaphysica; tùm etiam: quia quamuis gradus ipsi generici, & differentiales, materialiter, & secundùm suam entitatem realem non pertineant ad obiectum Logicæ: formaliter tamen, quantùm ad eorum distinctionem, & compositionem pertinent ad illam. Quia, vt posteà dicimus talis distinctio, & compositio fiunt ab intellectu, suntque entia rationis Logicalia.

61. Explicatis, *an sit, & quid nominis*: huius compositionis, *vt quid rei* cognoscamus; primo statuendum est hanc compositionem non esse realem, nec partes eius, scilicet gradus istos distingui realiter formaliter, vt loquitur Scot. neque aliqua alia distinctione ante intellectum, vt constat ex dictis disp. 3. ad 35. Quæ doctrina frequens est inter Doctores, & præcipuè Thomistas: quamuis nonnulli eorum oppositum senserint, vt notat Sanch. 2. lib 2. q. 8. In quam opinionem inclinare videtur Calet. cap. 5 de Ente. & Essentia. §. *alij dicunt*; sed reuera non discedit à communi sententia, vt constat ex eodem paulò infrà, scilicet c. 4 sequenti q. 6. Quam etiam sequuntur Ferrar. 2 contra gentes c. 95. Bannez 1. de Gener. c. 4. q. 8. art. 1. Suar. 7. Metaph. q. 39. Iabel ibid. q. 18 Araux. lib 3. q. 4. & 6. Et alij plures quos refert, & sequitur Gallego hic controuers. 16.

Quæ sententia probatur, expresso D. Thom. testimonio, q. 27. de veritate art. 1. ad 9. asserentis: *Ad hoc, vt aliquid sit in prædicamento aliquo accidentis, non requiritur, quod sit compositum compositione reali, sed solummodo compositione rationis ex genere, & differentia*, & cap. 5. de Ente, & essentia, inquit, de hac compositione: quod non est *Sicut ex duabus rebus tertia res, sed sicut ex duobus intellectibus tertius intellectus*. Quem locum de distinctione, & compositione rationis intellexit Capreol. in dist. 8. quæst. 2. art. 3.

Ratione etiam suadetur eadem sententia. Tùm quia si animal verbi gratia, & rationale distinguerentur realiter in homine, essent verè & realiter partes eius, & per consequens nullo modo possent prædicari de illo, quod patet esse falsum. Tum etiam, quia vt optimè colligit D. Th. 1. part q 50. art. 4. ad 1. si genus, & differentia different sicut alia, & alia natura, & non tantùm vt determinatum, & indeterminatum, iam in eodem composito essent plures formæ substantiales, quod esse impossibile probat optimè Angelicus Doctor q. 76. seq. art. 2. & nos ostendemus lib. 1. Physicorum. Cuius rationis efficacia constabit ex dicendis. Tùm denique: quia si gradus genericus distingueretur realiter à differentia haberet potentiam realem ad recipiendam illam, non minùs à materia prima habet potentiam realem, vt actuetur per formam. Ex quo vlteriùs sequeretur, quòd sicut materia prima: quia habet talem potentiam in ordine ad plures, & oppositas formas, potest de vna in alteram transmutari, sic animal, cùm necessariò respiciat plures, & oppositas differentias, posset de vna in alteram transmutari, quod est absurdum. Maneat ergo gradum genericum, & differentialem non distingui realiter; & ex consequenti compositionem quæ ex illis fit, solùm esse compositionem rationis. Neque in hoc est ampliùs immorandum, suppositis his, quæ d. 4. nu. 35. & sequentibus diximus de gradu specifico, & Indiuiduali. Videri tamen possunt Sanchez, Gallego, & alij Autores citati.

62. Supposito ergo quod gradus isti, qui significantur nominibus generis, & differentiæ, vt *animal, & rationale*, non sunt à parte rei distincti, sed sola operatione intellectus necessariò sequitur vtrumque nomen significare eandem rem à parte rei, scilicet essentiam hominis, quæ à parte rei est vna entitas realiter composita ex materia, & forma; sicut quælibet alia essentia rerum materialium: ac proinde *animal*, non importare solam materiam, nec *rationale* solam formam, sed vtrumque nomen significare totum compositum. Oportet autem explicare, quid distinguat intellectus in hac eadem entitate, vt ex ea sumat genus differentiam: indè enim planum fiet, & quomodo possint de specie prædicari. Et tandem detegemus radicem, vnde sumi debent genus, & differentiæ. De quo agendum est quæstione sequenti. Pro quo.

63 Secundò sciendum est, in quolibet composito substantiali non esse plures formas substantiales, vt probabimus lib. 1. Physicorum, & docet sæpè Diu. Thom. sed in nomine verbi gratia tantùm esse vnicam materiam primam, & vnicam formam substantialem, ex quarum coniunctione resultat homo; inter quas partes talis est ordo, vt altera sit potentia simpliciter, altera verò, actus simpliciter: huius proprium est dare esse, & constituere, illius verò recipere tale esse, & per formam constitui. Vnde materia prima ex se neque est homo, aut equus, neque animal, aut viuens, &c sed à forma habet quodcumque esse actuale in illa repertum. Forma verò iuxta maiorem, vel minorem perfectionem vnica, & eadem existens, plures, vel pauciores perfectiones tribuit materiæ, ex eo quòd sit radix plurium, vel pauciorum operationum. Non quòd perfectiones istæ essentiales, quarum forma est principium, sint à parte rei actu distinctæ; cùm forma sit vna in vna materia: sed quia ex diuersis operationibus, quarum forma est principium, colligimus ipsam quasi eminenter, seu virtualiter continere illas perfectiones. Verbi gratia anima rationalis per sui vnionem cum materia non solùm tribuit illi esse hominem;

sed etiam esse animal viuens, corpus, &c. quia constituit quandam essentiam, à qua oriuntur non solùm operationes intellectus, sed etiam sensus, nutritionis &c.

Cùm ergo intellectus cernens has operationes, videat aliquas soli homini conuenire, vt *intelligere*, & *velle*: alias non solùm illi, sed etiam animalibus, vt *sentire*; alias non solùm animalibus, sed etiam plantis, vt *augeri*, & *nutriri*, & sic de aliis: distinguit in eadem essentia plures gradus aliis superiores, apprehenditque gradum inferiorem semper addere aliquam perfectionem gradui superiori. Qui omnes gradus totam entitatem hominis, scilicet compositum ex materia, & forma, important, diuersimodè tamen: nam quia intellectus potest distinguere in tali forma radicem vnius perfectionis, à radice alterius; potest consequenter vno nomine significare compositum, scilicet materiam cum forma dante solam perfectionem superiorem: & alio nomine eandem materiam cum eadem forma dante etiam vlteriorem perfectionem: & ita distinguntur nomina significantia gradus prædicamenti substantiæ: nam *corpus* significat compositum ex materia, & forma, secundùm quod est principium quantitatis: *viuens* significat idem compositum ex materia, & forma, secundùm quod est principium vitæ: *animal*, secundùm quod est principium sentiendi; & tandem *homo*, secundùm quod est principium intelligendi. Quæ perfectiones, quia habent rationem actus respectu graduum superiorum, & contrahunt illos, significantur nominibus adiectiuis, scilicet, *rationale*, *sensibile*, *animatum*, &c. Et ita ex gradu superiori quod est *corpus*, & perfectione superaddita significata adiectiuè, scilicet *animatum*, conflatur gradus inferior nempè *viuens*. Et idem proportionabiliter contingit in cæteris, vt consideranti patebit.

64 Cæterùm, quia quilibet istorum graduum simul est totum respectu inferioris, cum illum contineat in confuso; & etiam pars eius, cùm includatur in eo: inuestigandum restat quomodò sit pars, & quomodò totum. Quod explicat eleganter D.Th. cap. 3. de ente, & essentia (vndè doctrina hactenus tradita desumpta est adducens exemplum in *corpore*, & *animali*. Cùm enim nomen *corpus*, significet compositum ex materia, & forma secundùm illam perfectionem, à qua profluit quantitas vt dictum est, quæ perfectio ex se, neque includit actu vlteriorem perfectionem, neque illam excludit; (homo enim ex eo quod habet perfectionem, quæ est radix quantitatis, neque actu dicit perfectionem vitæ, neque prohibetur habere illam;) Inde fit, vt corpus possit vno modo concipi cum præcisione vlterioris perfectionis, excludendo scilicet per intellectum quamlibet aliam perfectionem, quæ non sit de conceptu corporis; quomodò est pars materialis hominis: siquidem non continet omnem perfectionem, quæ est in homine, sed potiùs excludit, & condistinguitur à perfectione viuendi, aut sentiendi. ¶ Secundo modo potest considerari corpus, vt dicit perfectionem, seu formam, à qua profluit quantitas, quæcumque sit talis forma, siue tribuat hanc solam perfectionem, siue alias vlteriores addat. Et hoc modo corpus non præscindit, neque excludit tales vlteriores perfectiones, sed potiùs in confuso, & in potentia continet illas. Sicque est totum respectu hominis; siquidem aliquo modo continet quidquid reperitur in homine.

75. Idem etiam cernitur in *animali*. Si enim sumatur, vt significat perfectionem sentiendi cum præcisione, & exclusione vlterioris perfectionis, est pars hominis: siquidem prout sic non dicit totum quod est in nomine, sed condistinguitur à perfectione ratiocinandi, & cum illa componit hominem. Si verò *animal* sumatur, vt dicit perfectionem seu formam sentiendi, quæcumque sit talis forma, siue sit sensitiua tantùm, siue simul etiam intellectiua: sic in confuso, & in potentia continet omnem perfectionem hominis, & aliorum animalium; & per consequens est totum respectu illorum. Videantur etiam D.Th. 7. Metaph. lect. 12. vbi optimè explicat, & probat hanc doctrinam.

Quæ enim proportionabiliter applicanda est differentia, vt in principio quæstionis notabamus. Si enim differentia, verbi gratia *sensibile*, sumatur cum præcisione, vt scilicet excludit perfectionem gradus superioris, & quamlibet etiam perfectionem vlteriorem, habet rationem partis. Si verò sumatur absque ista præcisione, & vt aliqualiter includit in confuso, quidquid est in illis quorum est differentia, sic habet rationem totius respectu illorum. Comparatur autem ad ea, non vt quid perfectibile, & potentiale sicut genus, sed vt quid perfectiuum, & actuatiuum illorum, vt per se patet. Cùm ergo omnis compositio necessariò fiat inter partes, qua ratione sunt partes, planè sequitur quòd genus, & differentia non pertinent ad compositionem speciei: qua ratione sumuntur vt tota; & ex consequenti compositio ista fit ex gradu generico, & differentiali, vt sunt formaliter partes, & sumuntur cum mutua præcisione. per quod tandem explicatum manet, quid sit compositio ista Metaph. vel potiùs Logica; & quomodò sumantur partes eius. Videatur D. Thom. locis citatis, & Caiet. etiam, qui optimè explicat doctrinam illius, cap. 3. de Ente, & essentia.

TRACTATVR PRÆCIPVA DIFficultas & quæstio resoluitur.

§. III.

66. His necessariò prælibatis, ad quæstionem initio positam redeuntes inquirimus? an quando animal, verbi gratia prædicatur de homine, prædicetur de illo, qua ratione est pars in compositione Metaphysica eiusdem hominis? an verò qua ratione est totum potentiale respectu eius. Et quia pars generica hominis, nempè animal potest considerari vt actu componit hominem, quomodò est pars actualis eius, & vt antecedit actualem compositionem, quomodò appellatur pars potentialis; (ad eum modum quo materia prima, vt actu est vnita formæ, dicitur pars actualis compositi, & antequam vniatur, dicitur pars potentialis) ideò de vtroque procedit difficultas, & inquiritur an animal non solùm prædicetur de homine, qua ratione est totum potentiale, de quo non potest esse dubium, sed etiam prædicetur de illo qua ratione est pars actualis eius vel saltem qua ratione est pars potentialis illius.

67. Prima sententia, absque distinctione partis actualis, & potentialis, docet naturam genericam posse prædicari de speciebus, non solùm qua ratione est totum, sed etiam vt est pars Metaphysica illarum. Citantur pro hac sententia Paulus Venetus cap. de specie, & Scot. q. 16. prædicabilium. Eam defendunt Oña art. vlt. huius capitis, Sanch. lib. 3. quæst. 6. & alij.

Probatur primò ex Arist. 1. Posteriorum cap. 4. vbi inter modos *per se* enumerat prædicationem, qua definitio, & partes eius prædicantur de definito: ergo genus, & differentia non solùm quatenùs sunt quædam tota, sed etiam quatenùs partes prædicantur de specie.

Secundò probatur ratione fundamentali huius

sententiæ

sententiæ: quia partes istæ Metaphysicæ multum differunt à partibus Physicis, & ratio quare istis repugnat prædicari, omnino cessat in illis: ergo non est cur negetur genus, & differentiam posse vt partes prædicari. Probatur antecedens: quia partes Physicæ sunt veræ, & propriæ partes, distinguuntúrque à toto distinctione reali, includentis ab incluso; & ideò in definitione eius non ponuntur in recto, sed in obliquo: non enim dicimus, *homo est materia & forma*: *sed homo est ex materia, & forma*. Nihil autem horum inuenitur in gradu generico & differentiali; non enim sunt veræ, & propriæ partes, cum significent totum compositum, nec sumuntur ab aliqua parte essentiæ, sed à tota illa: propter quod etiam in definitione non ponuntur in obliquo; sed in recto; siquidem non dicimus: *homo est ex animali, & rationali*: *sed homo est animal rationale* ¶ Alias rationes adducit Sãch. quas in præsenti omittimus: quia ex dictis facillimè soluuntur, vel tantùm concludunt in sensu materiali illud quod est pars Metaphysica, prædicari de toto, licet non quatenus pars, quod nemo dubitat.

Secunda sententia asserit naturam genericam posse prædicari de speciebus, vt est pars potentialis, licet repugnet illam prædicari vt est pars actualis in compositione explicata. Ita Canterus in hoc cap. dub. 4 Et potest breuiter suaderi: quia ideò natura generica, vt componit speciem, non potest prædicari de illa: quia vt sic amittit potentialem continentiam, qua continebat species, & earum differentias, quæ tamen continentia necessaria omnino est, vt genus prædicetur de speciebus; sed talem continentiam potentialem nondum amisit quando consideratur pars potentialis: ergo pro vt sic potest prædicari de speciebus.

68. Nihilominus tamen absolutè dicendum est naturam genericam (& idem proportionabiliter est de differentiali) non posse prædicari de speciebus, qua ratione est pars in compositione Metaphysica illarum, sed quandocumque prædicatur de eis, necessariò debere sumi vt totum. Ita colligitur ex Arist. 2. Posterior. cap. 8. & 5. Metaphysic vt postcà videbimus. Docétque expresse Porphyr. cap. sequenti & Diu. Thom opusc. 48 tract. 1. c. 4 in primo d. 25 q. 1 art. 1. ad 2. de ente, & essentia c. 4 sæpè citato. Quibus locis explicat optimè quomodò, *corpus*, & *animal*, & alia genera non sunt genera, nec prædicabilia respectu specierum, secundùm quod sumuntur vt partes, & cum præcisione vlteriorum perfectionum, sed secundùm quod sumuntur, vt quædam tota in confuso, & in potentia quidquid est in speciebus continentia D. Thom. sequuntur Caiet. eodem cap. 3. Sot. hic q. vnica art. 2. (qui optimè notat, genus quando sumitur vt pars formaliter prout sic non abstrahere abstractione vniuersali, sed potiùs abstractione formali, ratione cuius non contingit prædicatio, vt vidimus suprà disputatione 4 numero 30.) Masius sect. 2. quæstio. 2. Rubio quæst 5. Suarez disput. 25. Metaphysicæ sect. 1. nu. 15. & communiter Doctores.

Probatur, & explicatur conclusio ex dictis: quia vt aliquid prædicetur de alio debet saltem confusè & in potentia continere totum, quod est in illo. Sed gradus genericus, & differentialis, licet significent totum compositum ex materia, & forma: tamen formaliter quatenùs sumuntur vt partes, non significant illud secundùm omnes perfectiones, quas in se habet, sed cum mutua præcisione, & exclusione aliquarum, vt explicatum est. Ergò formaliter prout sic, non possunt prædicari de composito, sed solùm quatenùs induunt rationem totius, Minor, & consequentia constant ex dictis. Maior etiam admittitur communiter ab omnibus, eámque planè conuincit ipsa forma prædicationis, quæ propriè loquendo non importat vnionem, sed identitatem prædicati cum subiecto. Ad quam (si prædicatio sit formalis, & non identica) requiritur quod prædicatum confusè, & in potentia sit totum id, quod actu includit subiectum, & quod subiectum actu, & indistinctè sit totum, id quod actu includit prædicatum.

Confirmatur: quia partes Physicæ, & reales hominis non possunt in recto prædicari de illo: quia à parte rei non continent totum, quod est in homine: ergo pari ratione, quæ per intellectum sunt partes hominis formaliter prout sic, non possunt in recto prædicari de illo; siquidem quatenùs ab intellectu sumuntur vt partes, non continent totum quod est in homine. Quæ rationes æquè militant contra primam, & secundam sententiam suprà relatas, repugnat enim quòd pars Metaphysica, siue consideretur vt actu componit, siue vt antecedit compositionem, formaliter quatenùs pars est, contineat totum illud, quod continet compositum, cuius est pars, vt consideranti patebit.

69. Ad argumenta respondetur. Ad primum ibi Aristot. loqui materialiter, dum asserit partes definitionis prædicari de definito. Est ita sensus est gradus illos, qui sunt partes definitionis, prædicari de definito, non tamen formaliter vt sunt partes, hoc enim nihil referebat ad intentum Aristotelis. Nam ibi solùm intendebat statuere, quòd prædicationes, in quibus tota definitio, & partes eius prædicantur de definito, sunt in primo modo dicendi per se: quia sunt essentiales; quòd æquè verum est siuè partes prædicentur vt partes, vel vt tota. Et ita standum est communi doctrinæ, quam ipse tradit 5. Metaphys. capite 25. vbi partes subiectiuas in hoc distinguit à partibus integrantibus (sub quibus comprehendit partes definitionis), vt explicat D. Thom. ibidem lectione 21, quod partibus subiectiuis, (scilicet speciebus respectu generis) adest tota essentia totius, partibus autem integrantibus, quatenus tales sunt, non adest tota essentia totius. Quod etiam tradit, D. Th 3. parte, quæst. 90 art. 1. & quodlibeto 10. art. 5. Ex quibus locis Aristotel. & D. Thom. vrgens argumentum sumitur pro nostra sententia, vt patebit consideranti.

Ad secundum respondetur, quòd licet isti gradus, seu partes Metaphysicæ, proximè non sumantur à singulis partibus Physicis, nec significent solam materiam aut formam, sed sumantur à toto composito, & significent illud; tamen quatenùs partes sunt, non significant compositum secundùm omnes perfectiones, quas in se habet, sed cum præcisione facta inter illas: & ideò prout sic non possunt prædicari in recto de toto, sicut nec partes Physicæ. Differunt tamen ab his, quòd partes Physicæ cùm sint essentialiter partes, nunquam possunt habere rationem totius simpliciter loquendo, & sic nunquam prædicantur in recto de composito. At verò istis gradibus accidit, quòd sumantur cum mutua præcisione, & consequenter esse partes, & propterea possunt considerari absque tali præcisione, & habere rationem totius simpliciter loquendo, sicque considerata prædicat de toto.

Ad fundamentum secundæ sententiæ respondetur, quòd quocumque modo natura generica sumatur, vt pars, siue potentialis, siue actualis, semper sumitur cum præcisione alterius comparis, & ita prout sic excludit illam; & consequenter non habent continentiam potentialem requisitam ad prædicationem: siquidem in quantùm pars, non continet quidquid est in toto.

70. ¶ Ex dictis soluitur secunda pars difficultatis

collatis in principio propositæ: quomodò scilicet genus contineat differentias. Dicendum est enim continere illas non in actu, sed tantùm in potentia. Ad eum modum, quo materia prima continet in genere causæ materialis omnes formas, quod expressè tradit Arist. 2. Poster. cap. 8. dicens: *Supponatur tale esse genus, vt sit secundùm potentiam in plus.* Vbi D. Th. lect. 13. opusc. 42. cap. 9. & 10. eandem sententiam docet, quam etiam tradit Porphyr. cap. de differentia.

¶ Et quidem de genere, qua ratione est pars speciei, non potest dubitari solùm continere alteram comparem, scilicet differentiam in potentia, & non in actu: prout sic enim actu se inuicem excludunt, vt ex dictis patet. Similiter de genere, qua ratione est totum respectu specierum, idem necessariò est concedendum: nam vt sic genus abstrahitur abstractione vniuersali, & separatur à differentiis: ergo non potest actu illas includere. Præterquàm quòd cùm differentiæ diuisiuæ generis sint oppositæ, si actu includerentur in illo, genus non haberet vnum conceptum aut significatum distinctum ab speciebus, sed immediatè significaret illas, & per consequens esset analogum: non enim obest confusa, & indistincta inclusio, vt in antepræ dicamentis videbimus de *Ente*, quòd quàuis confusè contineat prædicamenta; verè tamen est analogum: quia immediatè & actu significat illa.

¶ Secundò infertur genus non prædicari formaliter de differentiis, prædicatione quæ sit propria alicuius prædicabilis, licet prædicetur verè de illis: hæc enim est vera, *rationale est animal*, sed non est prædicatio formalis. Et ratio est: quia ad veritatem propositionis sufficit prædicatum aliquo modo continere subiectum, quod contingit in genere respectu differentiæ: tamen vt prædicatio sit formalis, vlteriùs requiritur, quòd subiectum includat in se rationem prædicati, quod non contingit in differentia respectu generis. Semper enim differentia excludit genus: quia respectu eius semper habet rationem partis, vt ex dictis patet. Videatur D. Thom. 3. Metaph. lect. 8.

QVÆSTIO VI.

Vndè sumatur genus, & differentia tàm in substantiis, quàm in accidentibus.

71. HÆc differentia tangitur à Porphyr. cap. de differentia: propter quod ab aliquibus ibi pertractatur. Sed quia ex quæst. præcedenti pendet magna pars resolutionis eius, non oportuit eam illuc vsque differre.

Aristot. 7. Metaphysic. text. 33. sic ait: *Cùm autem definitio ratio sit, omnis autem ratio partes habeat, ac sicuti ratio ad rem, & pars rationis ad partem rei se habet.* Quæ verba exponens Diu. Thom. inquit: *Sed dicendum est, quod partes definitionis significant partes rei, inquantùm à partibus rei sumuntur partes definitionis. Non ita quòd partes definitionis sint partes rei: non enim animal est pars hominis, nec rationale: sed animal sumitur ab vna parte, & rationale ab alia. Animal enim est, quod habet naturam sensitiuam: rationale verò, quod habet rationem: natura autem sensitiua est vt materialis respectu rationalis. Et inde est quòd genus sumitur a materia, differentia à forma, species à forma, & materia simul.*

Idem prosequitur Philosop. 8. Metaph. text. 9. dicens: *Quare substantia est quidem, cuius contingit definitionem, & rationem esse, vt puta composita, siue sensibilis, siue intellectualis sit. Ex quibus autem hæc primis, non est: siquidem aliquid de aliquo significat ratio definitiua, & oportet hoc quidem vt materiam: illud verò vt formam esse.* Vbi Aristot. inducit contra ideas Platonis argumentum Antisthenicorum probantium nihil posse definiri: quia quidditas rei est quid simplex, definitio verò est sermo longus, vt ipsi dicebant, compositus videlicet ex partibus. Cui argumento respondet, omnem substantiam, quæ definitur, esse compositam. Verba D. Th. lect. 3. in eius expositione sunt: *Ad soluendam istam dubitationem oportet dicere, quòd substantia quæ definitur, siue sit intellectualis, siue sit sensibilis oportet quòd sit composita. Ea verò ex quibus primò componitur cum sint simplicia, non contingit definiri: Dictum est enim suprà, quòd ratio definitiua adiungit aliquid alteri, quorum vnum est vt forma, aliud vt materia; nam genus sumitur à materia; & differentia à forma.*

Ex his, & aliis Aristotelis locis, sumpserunt D. Thom. & cæteri Philosophi hoc commune proloquium: *Genus sumitur à materia, & differentia à forma*, quod hìc à nobis explicandum est. Et in primis certum debet esse iuxta hanc Aristot. & D. Th. doctrinam, vt aliqua substantia possit propriè definiri, vel recipere has intentiones, aut poni in prædicamento, debere esse compositam aliqua compositione, vel materiæ, & formæ, vel essentiæ, & existentiæ. Propter quod inter substantias solus Deus excluditur à Prædicamento, nec recipere potest intentiones generis, aut differentiæ, aut etiam definiri: quia nec ex materia, & forma componitur, vt patet, nec essentia sua est aliud à suo esse, seu existentia, sed ipsum suum esse est essentia eius. Quam doctrinam tradit eleganter Angelic. Doctor cap. 6. de ente, & essentia his verbis: *Triplex inuenitur modus habendi essentiam in substantiis. Aliquid enim est sicut Deus, cuius essentia est ipsum suum esse: & ideò inueniuntur aliqui Philosophi dicentes: quòd Deus non habet essentiam: quia essentia eius non est aliud quàm esse ipsius. Et ex hoc sequitur, quod ipse non sit in genere: quia omne quod est de genere, oportet quod habeat quidditatem præter esse suum, &c.* Vbi optimè notat Caietan. ad intentum rationis D. Thom. sufficere, quòd esse, seu existentia non sit de quidditate eius quod est in genere: quod verum est in omni opinione, siue existentia distinguatur realiter ab essentia, siue non. Proprium enim Dei est, quod existentia eius sit sua essentia; ita vt hæc propositio *Deus est*, sit quidditatiua, & in primo modo dicendi per se, quod nullo modo inuenitur in creaturis.

Quia tamen in creaturis, ideò existentia est extra conceptum quidditatiuum essentiæ in sententia D. Thomæ, quia realiter distinguitur ab illa, ideò rectè Sanctus Doctor ex identitate reali, quam in Deo habet esse, seu existentia, cum essentia, infert Deum non contineri in prædicamento, nec componi ex genere, & differentia; ac proinde nullum esse in Deo fundamentum ad formandos tales gradus. Ex quo tandem è contra sequitur planè, realem compositionem ex essentia, & existentia esse primum requisitum, vt creaturæ collocentur in prædicamento, & vt in eis inueniatur fundamentum ad formandam compositionem ex genere, & differentia.

72. Hoc supposito, & relicto Durand. in secundo, distinctione 3. quæst. 1. qui ita strictè intellexit dictum axioma, vt conuenientiam genericam negaret inter illa, quæ non habent materiam communem. Relicto etiam Vasquez 1. par. disp. 179. c. 1. qui contra communem omnium consensum negauit genus sumi à materia, & differentiam à forma, quem rectè impugnat Nazar. ibidem quæstione 50 articulo 2. controuers. 2. Ex iis qui hoc proloquium admittunt, non omnes eodem modo illud explicant.

Quidam enim vt refert D. Thom. opusc. 42. capite 4. quos sequuntur aliqui Moderni, asserunt in substantiis materialibus genus sumi radicaliter à materia, & differentiam à forma: at verò in substantiis spiritualibus genus sumi ab essentia, differentiam verò ab existentia. Itaque sicut compositum Physicum ex materia, & forma in substantiis materialibus est fundamentum compositionis ex genere, & differentia; ita in Angelis asserunt hi Doctores compositionem realem ex essentia, & existentia esse fundamentum, super quod fundat intellectus, & à quo sumuntur genus, & differentia.

Hæc tamen sententia quoad secundam partem omninò falsa est, & contra D. Thom. opusc. citato. Ex cuius verbis planè conuincitur: inquit enim: *Cum autem omne quod est in genere vt completum existens, componatur ex genere, & differentia: genus autem sumatur ab eo quod est in potentia, differentia verò à forma, siue actu: in substantiis verò separatis essentia est vt potentia, esse verò vt actus: sequi quibusdam videtur genus huiusmodi sumi ab essentia: differentiam verò ab esse. Sed hoc nihil est: quia essentia est aliud ab esse Angeli: sed illud vndè sumitur differentia, non est aliud ab essentia rei constituta per differentiam.* Quæ ratio euidens est, repugnat enim differentiam sumi, seu fundari suprà id quod non pertinet ad essentiam eius, cuius est differentia, vt de se patet. Quam doctrinam latè prosequitur, & probat S. Doctor cap. 5. sequenti. Videtur etiam quodlibet 9. art. 6. ad 4.

Alij verò, inter quos Suar. disput. 6. Metaphys. sect. 11. explicant dictum axioma, per quandam similitudinem, & metaphoram; ita vt vniformiter verum sit in omnibus rebus genus sumi à materia, & differentiam à forma, in hoc sensu, quòd sicut materia est potentia de se indifferens, vt determinetur, & limitetur per formam: forma verò est actus ex se determinans, & constituens, sic similiter genus tàm in substantiis spiritualibus, & corporeis, quam in accidentibus se habet vt potentia quædam, & materia indifferens: differentia verò, vt actus, seu forma limitans, & constituens. Propter quam similitudinem genus, & differentia dicuntur desumi à materia, & forma.

Sed hæc etiam sententia relinquenda est: non enim explicat, sed potiùs fugit difficultatem: quia sola illa proportio, aut metaphora extrinseca non est sufficiens fundamentum ad formandam compositionem ex genere, & differentia, nisi in ipsa re, in qua distinguuntur illi gradus, sed intrinseca radix, & reale fundamentum ad talem distinctionem, & compositionem. Ergo intra ipsam essentiam Angeli, vel hominis, verbi gratia, debet assignari radix vndè sumantur gradus generici, & differentiales eorum: & hoc est, quod in præsenti inuestigamus. Quare planè fugit difficultatem, qui in eius explicatione recurrit ad dictam similitudinem, & analogiam generis, & differentiæ cum materia, & forma.

73. Pro solutione ergo difficultatis sciendum est, aliud esse loqui de proximo fundamento, super quod fundantur, & à quo sumuntur gradus genericus, & differentialis; aliud verò de fundamento, seu prima radice, à qua tales gradus oriuntur, & sumuntur. Loquendo in priori sensu ex quæst. præcedenti constat, totam essentiam esse, à qua sumitur tàm gradus genericus, quàm differentialis, siue in Angelis, siue in corporibus, aut accidentibus: nomina enim significantia tales gradus in quacumque essentia significant totam illam, & non aliquam eius partem, vt ibidem latè explicuimus. Et constat in Angelis: nomen enim significans gradum genericum, in quo omnes conueniunt, scilicet *spiritus*, & nomina, quibus propriam cuiuslibet differentiam circumloquimur, sumuntur, & significant totam essentiam Angeli, licet diuersimodè: nam gradus genericus significat eam, vt est radix perfectionis communis, in qua omnes Angeli conueniunt, scilicet intellectualitatis, seu immaterialitatis; gradus verò differentialis significat eandem essentiam, vt est radix perfectionis particularis, & propriæ cuiuslibet Angeli. Quam quia ignoramus, explicamus per talem intellectualitatem, & immaterialitatem. Et idem contingit in substantiis materialibus, & accidentibus, in quibus omnibus vt inquit D. Th. opusc. citato, genus indifferenter sumitur ex ipsa potentia essentiæ, id est, ex tota essentia, secundùm quod consideratur elongata ab esse, differentia verò à perfectione talis essentiæ, per quam appropinquat ad esse actus id est à tota essentia, secundum illud quod in ea est magis actuale.

Ex quo fit, quòd in fundamento proximo, à quo sumuntur, & super quod fundantur genus, & differentia, omninò conueniunt substantiæ spirituales, corporeæ, & accidentia. Et quia tota essentia secundùm perfectionem communem habet rationem materiæ: respectu eiusdem secundùm perfectionem propriam, vt suprà tetigimus in hoc sensu loquendo de fondamento proximo, vniuersaliter potest affirmari, in omnibus rebus genus sumi ab eo, quod est in illis materiale, & differentiam ab eo, quod est formale. Quo modo loquendi vtitur D. Thom. in verbis adductis. Et de huiusmodi fundamento verè asserit Suar. appellari materiale, & formale per quandam similitudinem, & analogiam ad propriam materiam, & formam. Sed de hoc fundamento proximo parua, aut nulla controuersia est inter Doctores. Quare tota difficultas versatur in declaranda prima radice, seu fundamento remoto, à quo sumuntur genus, & differentia, tàm in substantiis spiritualibus, quàm in corporeis, & accidentibus.

74. Dicendum est ergo primò in substantiis spiritualibus totam essentiam esse fundamentum non solùm proximum, sed etiam radicale, à quo sumuntur genus, & differentia; & per consequens vtrumque fundari super eandem simplicem essentiam, quæ secundùm quod consideratur, vt indeterminata, & perfectibilis, est radix gradus generici; secundum verò quod consideratur, vt determinata, & perfecta, est radix gradus differentialis. Conclusio est expressa D. Th. 1. part. q. 50. art. 2. ad 1. de Ente, & Essentia, c. 6. & opusc. 42. c. 5. quem sequuntur Caiet. c. 6. citato, Ferrar. 2. contra Gent. c. 95. Sanch. lib. q. 7. Mas. cap. de differentia sect. 2. q. 5. Rub. 5. q. 4. & communiter Doctores.

Probatur ratione manifesta, quam adducit D. Tho. opusc. citato: quia in Angelis nulla alia inuenitur compositio realis præter compositionem ex essentia, & existentia, sed hæc non potest esse radix compositionis, quam ex genere, & differentia format intellectus; vt ex eodem D. Th. vidimus in impugnatione primæ sententiæ: ergo vtrumque fundatur super vnum simplex, & per essentiam indiuisibile, vt loquitur D. Th. nempè super ipsam essentiam Angeli, quæ est entitas quædam simplex, & forma separata, seu non immixta materiæ, & per consequens in eis tota essentia, est fundamentum, non solùm proximum, sed etiam radicale, à quo sumuntur genus, & differentia, vt explicatum est.

75. Dicendum est secundò, in substantiis corporeis genus, & differentiam radicaliter sumi à materia, & forma; & per consequens in eis aliam esse radicem generis, & aliam differentiæ. Ita Autores citati pro prima

cooclu

conclusionę, & vtramque tradit expressè D. Thom. loco citato ex 1. part. his verbis. *In rebus materialibus aliud est quod determinat ad specialem gradum, scilicet forma; & aliud quod determinatur, scilicet materia. Vnde ab alio sumitur genus, & ab alio differentia. Sed in rebus materialibus non est aliud determinans, & determinatum, sed vnaquæque earum secundum seipsam tenet determinatum gradum in entibus; & ideo genus, & differentia in eis non accipitur secundum aliud, & aliud, sed secundum vnum, & idem.* Idem expressiùs docet, & probat Opusc. 42. citato cap. 5.

Facilè suadetur, & explicatur conclusio sic. Proprium est gradus generici esse quid potentiale, & perfectibile, sicut proprium est gradus differentialis esse quid actuatiuum, seu perfectiuum, ergo licet fundamentum proximum horum graduum sit tota essentia, secundùm quod consideratur vt perfectibilis, vel perfectiua: tamen primæ radices, à quibus sumuntur tales gradus, erunt illæ res, à quibus primò oritur dicta potentialitas, & actualitas. Sed intra latitudinem substantiarum materialium, omnis potentialitas primò oritur à materia prima, & omnis actualitas primò oritur à forma: ergo materia, & forma sunt primæ radices, à quibus sumuntur gradus genericus, & differentialis.

Antecedens, & prima consequentia constant: minor autem probatur: quia intra latitudinem substantiarum materialium; materia prima, est prima potentia, & forma substantialis primus actus; cùm autem primum in vnoquoque genere sit causa eorum, quæ sunt post in illo genere, vt dicitur 2. Metaph. text. 4. planum fit in genere substantiarum materialium omnem potentialitatem oriri à materia prima, & omnem actualitatem à forma, & consequenter ab eis tanquàm à primis radicibus sumi gradum genericum, & differentialem. Videantur Caiet. cap. 6 citato de Ente, & Essentia, Conrad. 1.2.q.54.art.1.ad primum: Naz. vbi sup. & alij Thomistæ.

76 Illud obiter aduertendum est, quòd licet materia prima, & forma substantialis sint primæ radices generis, & differentiæ modo explicato; differunt tamen in hoc, quòd sola materia prima, non est integra radix gradus generici, si ab ea præscindatur omnis forma: cùm tamen hoc conueniat formæ respectu differentiæ, quod Sanch. & Suar. citati notarunt rectè ex D. Tho. de spiritualibus creaturis art. 1. ad 24. asserente. *In rebus compositis ex materia, & forma, genus sumitur à materia, & differentia à forma. ita tamen quod per materiam non intelligatur materia prima, sed secundùm quod per formam recipit quoddam esse imperfectum, & materiale respectu esse specifici, sicut esse animalis est imperfectum, & materiale respectu hominis, &c.* Quæ verba repetit opusc. 42. cap. 4. & sensus eorum est, quod gradus genericus animalis, verbi gratia, non potest integrè oriri à sola materia prima, nisi in ea intelligatur aliquod esse imperfectum proueniens à forma.

Cuius ratio est: quia gradus generici, qui à materia sumuntur, non solùm dicunt potentialitatem, quæ à sola materia prima, tanquàm à prima radice deriuatur, vt vidimus, sed etiam includunt aliquod esse actuale, per quod in tali gradu constituuntur: sed huius non potest esse radix materia prima per se sola, cùm sit pura potentia, sed ad tale esse actuale necessariò requiritur forma: ergo materia prima per se sola, non potest esse integra radix gradus generici, nisi in ea intelligatur aliquod esse imperfectum proueniens à forma. Quòd autem hæc sit integra radix, vndè sumitur differentia, patet in eodem exemplo: nam rationale, quod est differentia hominis, integrè sumitur ab anima, siquidem ipsa est prima radix, à qua recipit materia omnes perfectiones, tàm superiores, quàm inferiores, vt explicatum est.

77. Dices: sicut gradus genericus, nempè animal, non solùm dicit potentialitatem, sed etiam aliquod esse actuale, licet imperfectum, & propterea, non solùm connotat materiam, sed etiam formam; ita è contra gradus differentialis, scilicet rationale, non dicit solam actualitatem, sed etiam connotat materiam: siquidem rationale, quod est differentia hominis, non significat quamcumque naturam intellectiuam, sed eam, quæ simul est materialis: ergo sicut sola materia prima non est integra radix gradus generici, nempè animalis, pari ratione, nec sola forma hominis erit integra radix gradus differentialis, scilicet rationalis.

Respondemus, quod licet rationale connotet materiam, & animal formam, adhuc tamen in ista connotatione est magnum discrimen, ex eo quod gradus generici sint compositi ex gradu superiori, & proprio constitutiuo, differentiæ verò sint conceptus simplices, nullam includentes compositionem, vt infrà videbimus.

Hinc enim fit gradum genericum connotare vtramque partem, videlicet materiam, & formam, tanquàm quid intrinsecè petitum à tali gradu, & ex consequenti tanquàm integram radicem, vndè ipse desumitur; differentiam verò non sic connotare materiam, sed quasi extrinsecè, & illatiuè: eo modo quo ex differentia colligitur genus, & de illa prædicatur.

78. Dicendum est tertiò, genus, & differentiam in accidentibus radicaliter non sumi à materia, & forma, sed primum genus sumi ex proprio modo essendi, quo quodlibet prædicamentum accidentium constituitur in esse talis entis, differentiam verò ex diuersitate principiorum, à quibus causantur. Hanc etiam concl. docent Autores pro prima adducti, éstque ad verbum desumpta ex D. Th. ad finem de Ente, & essentia, vbi optime eam probat, & explicat Caietanus.
Fundamentum est: quia accidentis essentia non componitur ex materia, & forma, nec aliqua alia compositione reali actus, & potentiæ: ergo in illo non est alia radix generis, & alia differentiæ, sed vtrúmque fundatur supra eandem simplicem essentiam accidentis; ad eum modum, quo de substantiis spiritualibus diximus; & consequenter tota essentia vt determinata, & perfectibilis fundauit gradum genericum accidentis, & eadem tota essentia, vt determinata, & perfecta fundauit gradum differentialem.

Differunt autem quantùm ad hoc substantiæ spirituales & accidentia, quòd illæ cùm sint entia simpliciter, habent completam definitionem, & sic integra earum differentia sumitur à propria essentia, & non ab aliquo alio extrinseco: ista verò cum sint entia secundum quid, habent definitionem incompletam, seu per additionem: quia scilicet non possunt definiri, nisi ponatur subiectum in eorum definitione, vt vidimus sup. num. 23. Et ideo sola essentia non est integra radix, vnde sumitur differentia, sed completur in esse radicis per extrinsecum subiectum, seu principium proprium talis accidentis. Propter quod dicitur differentiam in accidentibus radicaliter sumi ex propriis principiis, à quibus causantur, seu (quod idem est) ex propriis subiectis.

79 Quomodo autem primum genus sumatur ex proprio modo constitutiuo cuiuslibet prædicamenti accidentium, planè constabit, cum de illis disputabimus. Sufficiat pro nunc dicere, quòd cum ens intimè transcendat rerum omnium vltimas differentias, vt ibidem ostendemus; inde fit, vt prædicamenta ista ex communi ratione entis non

habeant

habeant sufficientem potentialitatem, & præcisionem, vt ab ea sumatur aliquod genus omnibus commune, & sic prima potentialitas, & radix generis in quolibet prædicamento, prouenit ex proprio modo constitutiuo talis prædicamenti. Videantur D. Th. & Caiet. loco citato.

Quid autem intelligatur per proprium principium, vel proprium subiectum, magna ex parte dictum est suprà numero 14. & explicant benè Caietan. dicto capite septimo, de Ente, & Essentia, & Ferrar. 3. contra Gentes cap. 7. circa illa verba D. Thom. ratione 5. *Omne quod est de genere accidentis, oportet quod ex principiis alicuius substantiæ causetur.* Illud tantùm est aduertendum, quod etiam aduertit Diu. Thom. eodem cap. 7. dicens: *Aliquando accidentia ex principiis essentialibus causantur secundum actum perfectum; sicut calor in igne, qui semper actu est calidus: aliquando verò secundum aptitudinem tantum, sed complementum accipiunt ex agente exteriori, sicut diaphanetas in aere, qua completur per corpus lucidum exterius, &c.*

In his ergo accidentibus cum proportione loquendum est: nam in accidentibus primi generis differentia etiam secundùm actum perfectum sumitur ex propriis principiis: in accidentibus tamen secundi generis cùm illud complementum sit extrinsecum, & sola aptitudo sit essentialis, solùm potest sumi ex propriis principiis differentia illius aptitudinis, non verò talis extrinseci complementi. Videantur Caiet. & Ferrar. citati.

CAPVT II.

De Specie.

SVMMA TEXTVS.

CAPVT hoc continet tres partes. In prima enumerat Porphyr. acceptiones, & definitiones speciei. In secunda construit seriem prædicamenti, adducens exemplum in substantia. In tertia definit indiuiduum.

¶ Ad primam accedendo, species primò sumitur pro pulchritudine, quo sensu dicitur, quòd præstantissima species digna est imperio. Secundò sumitur Logicè pro eo, quod sub genere collocatur, vt homo sub animali: quam sic definit: *Species est id, quod de pluribus differentibus numero hoc ipso quid est prædicatur*, & subdit hanc definitionem tantùm conuenire speciei infimæ, aliàs verò conuenire etiam speciebus subalternis.

2 In secunda parte docet in quolibet prædicamento esse vnum supremum genus, supra quod non est aliud, esse etiam speciem infimam, sub qua non est alia species, & tandem esse genera intermedia, quæ simul sunt species, & genera respectu diuersorum: nam si superioribus comparentur, sunt species, si verò inferioribus, genera; ex quo infert intermedia habere duos respectus, nempè ad superiora, & ad inferiora, extrema verò vnum tantùm: nam primum genus solùm respicit inferiora, & vltima species tantùm superiora: quod quomodò verum sit, infrà explicabitur.

¶ Addit etiam genera suprema esse decem, species verò infimas, licet sint plures, habere tamen determinatum numerum: at indiuidua esse infinita. Propter quod Plato iubebat à generibus descendere ad species infimas, ibique sistere, infinita autem omittere: quia sub scientia cadere non possunt.

In tertia parte distinguit tres acceptiones indiuidui, scilicet indiuiduum determinatum, vt *Socrates*, demonstratiuum, vt *hic homo*, designato Socrate; & ex suppositione, seu circumlocutione, *Sophronici filius*, supposito quod Socrates fuerit vnicus filius Sophronici. Indiuiduum autem omnibus commune definit dupliciter. Primò sic: *Indiuiduum est, quod de vno solo prædicatur.* Secundò sic: *Est illud quod ex talibus proprietatibus constat, quarum idem aggregatum nunquam in alio fiet.*

NOTATIONES, ET DVBIA circa literam capitis.

3. ILlud in primis circa primam partem notandum est, quòd sicut capite præcedenti Porphyr. non enumerauit omnes acceptiones generis, sed eas, quæ habent aliquam similitudinem cum genere, quod ipse appellat Philosophorum: ita hîc non enumerat omnes acceptiones speciei. Nam aliter species apud Rhetores, aliter apud Grammaticos, & aliter apud Iurisprudentes sumitur, vt tradit noster Didacus à Iesu in præsenti, de quo etiam videri possunt B. Albert. tract. 4. in Porphyr. capite. 1. Sot. Tolet. & alij in hoc cap. Meminit autem speciei, secundùm quod sumitur pro forma, seu pulchritudine, propter similitudinem, quam in hac acceptione habet cum specie Logica. Sicut enim forma, & pulchritudo resultat ex actuatione, & formatione materiæ, quæ de se erat informis, eodem modo species Logica resultat ex actuatione, & formatione generis per differentiam, quod de se erat informe, & potentiale. Et ita dixit Boet. quod *Sicut æs, accepta forma, transit in statuam; ita genus accepta differentia transit in speciem.*

Deinde excusat se Porph. eo quod videatur circulo vti: dum c. præced. definit genus per speciem, & modò definit speciem per genus: asserens id fecisse, quia sunt correlatiua. Quod quidem in præsenti examinandum erat: sed quia omninò pendet ex quæstione, quam Dialectici disputant cap. de relatione an relatio terminetur ad absolutum, vel respectiuum? ideò communiter Doctores dictam quæst. ad cap. de relatione remittunt.

4 ¶ De coordinatione prædicamenti substantiæ, quam ponit hîc Porphyrius in secunda parte capit. agendum est quæst. 5. Modò verò DVBITATVR primò: quomodò sit verum id, quod infert, scilicet prædicata intermedia habere duos respectus, extrema verò vnum tantùm.

¶ Ratio dubitandi est: nam quidquid de genere supremo, saltem de specie infima euidens est, non solùm respicere superiora genera in ordine ad quæ est subiicibilis, sed etiam inferiora indiuidua, respectu quorum habet veram rationem vniuersalis, & prædicabilis: ergo etiam species infima habet duos respectus.

Respondetur intentum Porphyr. solùm esse, quòd prædicata extrema, scilicet genus supremum, & species infima, non habent diuersos respectus, vndè sumant diuersas denominationes, sicut habent prædicata intermedia: hæc enim respectu superiorum appellantur species, & respectu inferiorum genera; sed genus supremum, dato quod respiciat vt aliquo modo superiùs rationem communem entis, respectu

pectu tamen eius non denominantur species, sed retinet denominationem generis, quam habet respectu inferiorum: & similiter species Infima, tàm respectu superiorum, quàm respectu inferiorum denominatur species. ¶ Per quod patet ad rationem dubitandi.

5. ¶ De numero prædicamentorum, quem hîc statuit Porphyrius agendum est in antepræ-dicamentis. Nunc tamen DVBITATVR Secundò, quid intendat Porphyrius addens: species infimas esse infinitas; indiuidua verò infinita.

¶ Ratio dubitandi est: nam si loquatur de facto, tàm species, quàm indiuidua sunt finita, si verò loquatur de possibili, tunc vel sermo est de infinito simpliciter, & in actu (infinitum categorematicè vocant,) & sic iuxta meliorem opinionem Diu. Thomæ, nec species, nec indiuidua possunt esse infinita, vt dicemus libro tertio Physicorum: vel sermo est de infinito secundùm quid, & in potentia, (infinitum syncategorematicè appellant, (& sic tàm species, quàm indiuidua sunt infinita.

Respondetur, Porphyrium locutum esse de facto, quomodò constat species esse infinitas, habereque determinatum numerum: nec enim iuxta communem cursum rerum, species multiplicantur, sed semper sunt in eodem numero.

Addidit verò indiuidua esse infinita: quia fortè existimauit mundum fuisse ab æterno, & consequenter fuisse indiuidua categorematicè infinita: vel quia cùm indiuidua sint in continua multiplicatione: iuxta communem modum loquendi, infinita esse videntur. Propter quod etiam non sunt per se intenta à natura; nec consequenter caduot sub scientia.

Et sic inducit Porphyrius regulam illam Platonis, quod in scientiis descendendo à generibus supremis, sistendum est in specie infima, nec progrediendum ad indiuidua, quod verissimum est, hæc enim cùm à materia sumantur, contingentia sunt, nec ex se habent determinatum numerum, vndè nec de illis potest esse scientia.

Ex quo rursùs sequitur indiuiduum non poni in linea prædicamentali, vt veram partem illius coordinationis, sed vt fundamentum cui innituntur omnia prædicata talis prædicamenti. Et propterea integra est scientia alicuius prædicamenti, etiam si per eam non cognoscantur indiuidua secundùm differentias numericas, quibus in esse talium constituuntur.

6. Tandem circa tertiam partem aduerte, quòd tres illæ acceptiones indiuidui, seu tria illa nomina nempè, *Socrates hic homo*, (designato Socrate) & *Sophronici filius*, eandem omninò rem significant, vt patet; differunt tamen in modo illam significandi. nam ly *Socrates* significat rem, quæ est Socrates determinatè, & expressè: ly verò *hic homo*, quasi confusè, & indeterminatè: & tandem ly *Sophronici filius*, per quandam circumlocutionem. Maiorem de indiuiduo notitiam, & definitionum eius explicationem ad calcem disputationis adducemus.

DISPVTATIO VI.

De Specie, secundò prædicabili.

QVARA de secunda intentione speciei secundo loco disputemus, vidimus cap. præcedenti numero 7. Quamuis autem ex dictis in eadem disputatione magna ex parte constet, quid sit natura perfecta, seu constituta, (quæ est proprium subiectum eius intentionis, vndè sumitur essentialis eius differentia) & in quo distinguatur à natura perfectibili, quæ est proprium subiectum genereitatis, id tamen ampliùs explicabimus in hac disputatione. Quòd quia pendet etiam ex cognitione proprij correlatiui harum intentionum; ideò de specie subiicibili, quæ est correlatiua generis de indiuiduo quod est correlatiuum speciei prædicabilis, hîc etiam agemus. Ante omnia tamen sit.

QVÆSTIO I.

An definitiones Speciei à Porphyrio traditæ sint bonæ.

7. VArias speciei definitiones tradiderunt antiqui, vt refert Masius hîc sectione 1. quæstione 1. eis tamen meritò præferuntur adductæ definitiones à Porph. quibus definiuit tàm speciem subiicibilem, quàm prædicabilem, vt explicant communiter Interpretes: nam priora illa verba, scilicet, *Species est id quod subiicitur generi: & de quo genus hoc ipso quod est prædicatur*, explicant speciem secundum respectum ad superiora, seu quatenùs est subiicibilis: alia verò scilicet, *Species est id quod de pluribus differentibus numero, hoc ipso quid est prædicatur*, explicant speciem secundùm respectum ad inferiora, seu quatenus est vniuersalis, aut prædicabilis. De quibus definitionibus eodem ordine agemus in hac quæstione, non tàm vt eas explicemus, cùm satis ex supradictis constent, quàm vt satisfaciamus aliquibus argumentis, quæ contra ipsas fiunt.

Primò ergo aduertendum est priora illa verba non componere vnicam definitionem vt asseruerunt Auic. Sot. & Tolet. sed esse duas integras definitiones, & inter se valdè diuersas, vt docent Boët. Albert. Capreol. Caietan. Mas. Sanch. Rub. Et alij in hoc capite. Idque satis exprimit Porphyrius, qui citans dicta verba in plurali dicit: *cætera verò definitiones*. Itaque prima illa verba: *Species est id quod subiicitur generi*: est integra definitio, diuersa ab alia, quæ continetur in verbis sequentibus, videlicet: *Species est id de quo genus hoc ipso quid est prædicatur*.

8. Differunt autem istæ definitiones, penes hoc quod prima est essentialis; alia verò descriptiua: nam sicut in genere diximus, quòd esse in pluribus speciebus est essentia eius, prædicari verò de illis, propria passio; ita similiter in specie quatenùs est correlatiua generis, seu quatenùs est subiicibilis, duo possunt considerari, nempè esse id quo existit ratio superior, scilicet genus & esse id de quo eadem ratio superior prædicatur, vt magis explicabimus qu. 3.

Primum

Primum habet rationem ... dentiæ in specie subici bili, & cap ... tur optime in prima definit. dicendo, *Species est id, quod ... nbui sint generi v. l in quo est genus*, quod idem est. Secundum verò habet rationem passionis, & explicatur bene altera descriptione dicendo: *Species est id, de quo genus hoc ... se quid est prædicatur.*

Tandem nota tertiam definitionem, quam adducit Porph. speciei prædicabilis, scilicet *species est id, quod de pluribus differentibus numero hoc ipso quod prædicatur* non esse essentialem, sed descriptiuam, vt docent co ... mmuniter Doctores, & constat ex h ... s, quæ circa definitionem generis diximus disput. præced. num. 5.

Hoc supposito contra definitiones istas potest obi ... c ... & primò contra duas ... iores, quia omnes eatum p ... rticulæ conueniunt indiuid. o: sed indiuiduum non est ... s ... cies subic ... bilis: ergo conueniunt alii ... a definitio. Probatur maior quia indiuiduum verè p ... hibetur sub g ... nere, & de ipso verè prædicatur genus, in eo quod quid.

9 Respond bis, in definitionibus assignatis subintell ... gi *immediatè*, ita vt sensus sit, species est, quæ immediatè subicitur g ... neri. ❡ Sed contra, quia p ... æterquam quòd talis particula deb ... bat exprimi in definitio ... e, & non sub intell ... gi; quippe cum pertineat ad differentiam ... dhuc illo modo intellectæ definitiones conueniunt ... is definitio, nempe indiuiduis genericis, quæ ... mmediatè ponuntur sub genere, & de quibus genus immediatè prædicatur, vt patet quando dicimus *Hoc animal est animal; hæc quantitas est quantitas*: ergo tales definitiones non sunt admittendæ.

Secundò contra tertiam arguitur ... q ... ia hæc etiam conuenit aliis à definito: ergo est mala. Probatur antecedens. Primo, q ... ia Deus præd ... catur ... quid de pluribus nempe de personis diuinis, & n ... mero differentibus, siquidem ve ... è sunt tres in eadem essen ... ia, constituúntque veram trinitatem, quæ numerus est vt patet & tamen Deus non est species, cùm sit quid singulare.

❡ Secundò: quia de anima rationali, puncto, & aliis huiusmodi constat non esse simpliciter species, cùm sint entia incompleta; & tamen verè simpliciter prædicantur de pluribus differentibus numero, in eo quod quid.

10. Tertiò arguitur: quia dicta definitio non conuenit omni contento sub definito: ergo non est bona. Probatur antecedens. Primò, quia non omnis species prædicatur de pluribus, siquidem sol, luna, phœnix, & quælibet species angelica tantum habent vnicum indiuiduum, de quo prædicentur: ergo ex hac parte definitio ista non conuenit omni contento sub definito.

❡ Secundò: quia non omnis species prædicatur de pluribus differentibus numero, siquidem numerus est species quantitatis, teste Arist. in Prædicament. ... ergo non possunt differre numero, nisi quæ habent quantitatem: ergo ex hac etiam parte definitio ista non conuenit speciebus rerum spiritualium.

Quartò tandem quia definitio de ... et conuenire definito, in ... antùm huiusmodi, seu secundum quod tale est; siquidem conuenit cum ipso definito: sed hæc non conuenit speciei inquantùm species est: ergo, &c.

Probatur minor, quia species, vt species est, respicit genus, cui subicitur, sed species inquantùm subicibilis, non est prædicabilis vt diximus qu ... 3 ergo speciei inquantum species non conuenit prædicari de pluribus.

11. Respondebis fortè quod species, inquantùm species est, habet simul respicere genus, & indiuidua, & ita nihil sequitur.

❡ Sed contra, quia relatiuum ex vnico fundamento, seu ratione fundandi solum potest respicere vnicum terminum adæquatum, vt sumitur ex Diuo Th. 1. parte q. 32. art. 2 & constat inductione: sed ex vna parte vt species est, solùm dicit vnicum fundamentum, seu rationem fundandi, ex alia verò parte genus, & indiuidua sunt termini adæquati inter se diuersi, vt patet: ergo species vt species est, non potest simul respicere genus, & indiuidua.

Dicendum tamen est definitiones speciei à Porphyr. traditas esse bonas. Sic docent communiter Dialectici, sumitúrque ex doctrina Arist. Topic. c. 2. lib. 4. cap. ... & 2. & Aliis ... c. Et priorem quidem tradiderunt Stoici, vt testatur Laert. lib. 7 de vitis Philosoph. in Canone, eamque adducit Damasc. in sua ... ica 2. Posteriorem verò admittit & Probat D. Th. Opusc. 48 tract. ... c. 3. quarum omnium bonitas satis constat ex dictis c ... præced. Omnes enim traduntur per subiectum loco generis, & quæ ex eis sunt descriptiuæ, per propriam passionem loco differentiæ, nihil quæ continent superfluum, aut diminutum, vt magis constabit ex solutione argumentorum.

12. Ad primum respondet acutè Caietan. hic ex Albert. Quia tamen aliqua supponit, quæ nondum examinata sunt, clariùs cum Tolet. respondetur, quod quando dicimus, *Speciem esse, quæ ponitur sub genere, &c.* sermo est formalis, sicut debet esse in definitionibus: & sic intelligitur de immediata positione sub genere, secundùm quod habet rationem generis: & ita sensus est: species est, quæ immediatè ponitur sub genere tali positione, secundùm quam est genus, quod nulli præter speciem conuenit. Nam licet *animal* de hoc animali & *quantitas* de hac quantitate immediatè prædicetur: tamen ad eum modum quo *hoc animal*, aut *hæc quantitas*, ex modo significandi habent rationem indiuidui: ita etiam *animal*, aut *quantitas* ex modo, quo prædicantur *de hoc animali* aut *de hac quantitate*, habent rationem speciei, & non generis; si quidem prout sic enuntiatur vt tota essentia inferiorum, quod proprium est speciei, vt ex dictis suprà constat.

❡ Per quod patet ad replicam ibi factam. Videatur Rub. hic quæst. 5. conclus. 2.

Ad secundum negatur antecedens. Ad cuius primam probationem respondetur personas diuinas propriè & simpliciter loquendo, non differre numero, vt ex D. Thoma 1. parte quæst. 30. docet Sot. hic quæst. vnica, quia non differunt in natura, quod tamen necessarium est, vt aliquid sit species. Cum enim species sit vniuersalis, necessariò respicit plura, quæ sint simpliciter plura, & sic necessariò est multiplicabilis, & diuisibilis per differentias: quod tamen naturæ diuinæ repugnat; cum non multiplicetur in personis. Vnde ibi non est pluralitas absoluta, sed relationum tantùm vt inquit D. Tho. q. citata. art. 1. ad 1. Quæ licet non sufficiat vt Deus sit species, sufficit tamen, vt in eo sit vera Trinitas personarum. Videatur Angelicus Doctor in 1. dist. 24. quæst. art. 2.

Ad secundam probationem illius anteced. nns respondetur, quòd entia incompleta, sicut non ponuntur in recta linea prædicamentorum, nec propriè, & simpliciter sunt vniuersalia, genera, aut species; sed tantum de eo in quo sunt quid, ita etiam non conuenit illis simpliciter prædicari de pluribus, sed tantùm secundùm quid, cum eadem sit ratio de essentia, aut de propria passione. Videantur quæ diximus suprà disp. 4. numer. 31. & 51.

13. Ad tertium negatur etiam Antecedens. Cuius prima probatio tangit difficultatem infrà q. 4. explicandam: an scilicet species Angelica sit prædicabilis, & ita ibi patebit solutio argumenti quantùm ad species Angelicas. De aliis verò, vt de Sole, Phœnice, & huiusmodi, respondetur, quòd licet de facto non habeant plura indiuidua, non tamen repugnat ea habere, saltem ex principiis specificis talium naturarum, vt rectè docet D. Thom. 4. contra gentes, c. 55. & sic possunt potentia Logica prædicari de pluribus differentibus numero.

Ad secundam probationem eiusdem antecedentis respondetur etiam in aliis prædicamentis præter quantitatem reperiri vnitatem, & numerum transcendentalem, vt docet idem D. Thomas 1. part. quæstione 30. articulo 3. & hoc sufficit ad verificanda verba definitionis. Nam omittendo pro nunc, vtrum in substantiis quæ non habent quantitatem, possit esse distinctio numerica, certum est eam reperiri in accidentibus rerum spiritualium: siquidem iuxta probabilem opinionem intellectus Angelorum solum numero distinguuntur. Et saltem de gratia, aut charitate eorum negari non potest, ac proinde verè sunt species infimæ, cùm tamen numerus ille non sit species quantitatis, vt de se patet.

14. Ad quartum: cum sua replica respondet Caiet. in quodam dubio circa hanc definitionem, concedendo eam non conuenire speciei in quantùm species, sed est secundùm quandam eius proprietatem, quæ sequitur ad esse speciem: existimat enim vt quæstione 5. videbimus, essentiam speciei, quatenùs species est; solùm esse respicere genus, idque ordinari tanquàm passionem, quòd sit vniuersalis, seu prædicabilis, & sic concludit in hac definitione non definiri speciem, in eo quod species, sed secundùm quandam eius passionem.

Hæc tamen solutio, vt loco citato ostendemus, falso nititur fundamento: ideò illa relicta, respondetur ex ibi dicendis, subiicibilitatem, quam habet species respectu generis, & prædicabilitatem, quam habet respectu indiuiduorum, esse relationes inter se disparatas. Quapropter species æquiuocè dicitur de specie subiicibili, & prædicabili, & consequenter non habet aliquam vnam definitionem, prout comprehendit vtráq. vt contingit in aliis æquiuocis. Vndè sicut *canis*, quatenùs canis est, nec est solùm latrabilis, nec solùm marinus, sed vtrumque: ita species, quatenùs species, nec solùm habet respectum ad genus, nec solùm ad indiuidua, sed vtrumque. Et in hoc sensu intellecta solutio ibi adducta, optima est.

15. Ad cuius replicam respondetur in ea tangi difficultatem, vnde desumenda sit specificatio harum intentionum, quod tamen pendet ex dicendis cap. de relatione. Interim dicimus, quod si illa petenda sit ex fundamento, & ratione fundandi, vt tetigimus suprà disputat. 2. numero 41. consequenter asserendum est, quòd sicut subiicibilitas, & prædicabilitas sunt relationes disparatæ, quas nomen *species* æquiuocè significat: ita etiam habent fundamenta, seu rationes fundandi inter se disparatas, quas idem nomen innuit, nempè cognitionem passiuam naturæ specificæ vt id de quo dicitur genericum & cognitionem passiuam eiusdem, vt id quod dicitur de indiuiduis, & ita falsa est minor argumenti quoad primam partem.

Si verò asseratur tàm à fundamento, quàm à termino sumendam esse specificationem relationum: consequenter dicendum est, quòd etiam si species, quatenùs species est, ... dicat vnicam rationem fundandi, adhuc subiicibilitas, & prædicabilitas possunt esse relationes diuersæ, & disparatæ propter diuersos & disparatos terminos adæquatos; videlicet genus, & indiuidua. De quo constabit ampliùs cap. de relatione.

QVÆSTIO II.

An genus possit conseruari in vnica specie, & species in vnico indiuiduo.

16. HÆc difficultas maximè iuuat ad plenè percipiendum discrimen inter naturam genericam, & specificam, secundùm quod sunt propria subiecta genericitatis, & specieitatis, per quæ has intentiones definiuimus. Et ideò iuxta methodum suprà præscriptam, statim post examinatas descriptiones Porphyr. procedimus ad hanc quæstionem.

In qua quidem disputamus de ipsa natura generica, & specifica, non verò de secundis intentionibus, nam de his sicut certum est, esse relationes rationis ad plura inferiora, ab intellectu formatas, & iuxta ipsum manentes; sic etiam certum est non necessariò exigere, vt illa plura sint à parte rei existentia. Siue enim existant species, & indiuidua, siue non, intellectus potest formare intentionem generis, & speciei apprehendendo naturas illas possibiles in ordine ad sua inferiora possibilia. Semper tamen intentiones istæ requirunt, vt terminum adæquatum, plura inferiora. Vndè loquendo de naturis istis Logicè, id est, prout denominantur à secundis intentionibus, nec natura generica habet vniuersalitatem in ordine ad vnam speciem tantùm; nec natura specifica in ordine ad vnicum indiuiduum, vt per se patet. Difficultas ergo solùm est de ipsa natura generica, vel specifica secundùm se: an scilicet, animal, quod est genus ad hominem, & equum possit conseruari in sola specie humana, & aliis animalibus non existentibus. Et similiter an homo, qui est species respectu Petri, & Pauli, possit conseruari in solo Petro, aliis omnibus indiuiduis de medio sublatis.

17. Secundò notandum est naturas istas genericam, & specificam posse considerari dupliciter. Primò Physicè, & quasi materialiter, id est, secundùm realem entitatem, quam dicunt prædicata essentialia, quæ actu includunt; vt in animali, illa entitas, quæ est principium sentiendi, est etiam realiter perfectio vitæ, corporis, substantiæ, &c. & idem est in homine. In quo sensu nulli dubium est, genus posse in vnica specie conseruari, & speciem in vnico indiuiduo: nam solo Petro existente, verè etiam existit entitas, & perfectio realis, quam actu dicunt, homo, animal, viuens, &c. cum omnia sint à parte rei in Petro vnica, & eadem entitas realis.

Secundò possunt considerari natura generica, & specifica Metaphysicè, & quasi formaliter, vt scilicet sunt conceptus quidam præcisi, & gradus inter se diuersi, ex quibus alter, nempè genericus est totum quoddam potentiale, & informe materiæ valdè simile; & per consequens vlterà perfectibile, & diuisibile, per differentias formales; alter verò, videlicet specificus est quoddam totum actuale, & perfectum vltimóque in essentia constitutum, & per consequens solùm diuisibile per differentias materiales seu numericas. Et in hoc sensu pendet difficultas an scilicet gradus genericus secundùm potentialitatem, quam includit Metaphysicè consideratus, sufficienter intelligatur actuari & saluari in vnica specie, & similiter species in vnico indiuiduo.

18. Prima sententia absolutè affirmat posse genus conseruari

conſeruari in vnica ſpecie, & ſpeciem in vnico indiuiduo. Ita Scot. in hoc cap. q. 18. Louanienſes ibidem, parte 4. Ioannes Anglicus qu. 15. in prædicabilia Scoti & alij, quos referunt Maſ. & Sanch. infrà citandi. Non latet nos, Auctores iſtos poſſe explicari de conſideratione Phyſica generis, & ſpeciei: ſed quidquid ſit de hoc.

Probatur primò hæc ſententia: quia non minus materia prima ſecundùm ſe eſt indifferens, & in potentia ad plures formas, quàm genus ad plures differentias ſpecificas: nec minus formæ perficiunt materiam primam; quàm differentiæ genus: ſed materia prima cum omni ſua potentialitate ſufficienter ſaluatur in vno indiuiduo actuata per vnam formam: ergo potentialitas generis ſufficienter ſaluatur in vna ſpecie actuata per vnam differentiam.

Secundò: quia ſi genus ratione ſuæ potentialitatis, non poſſet ſaluari in vnica ſpecie, neque etiam poſſet ſaluari in duabus, ſed exigeret ſyncategorematicè infinitas, quod videtur abſurdum: ergo, &c. Probatur ſequela: quia potentialitas generis non eſt ad duas differentias, ſed ad ſyncategorematicè infinitas, vt patet in potentialitate numeri in ordine ad differentias ſpecificas numerorum, quæ poſſunt in infinitum multiplicari: ergo vel dicendum eſt genus poſſe ſaluari in vnica ſpecie, vel negandum quod ſaluatur in duabus.

19 Tertiò: quia iam etiam ſequeretur, loquendo de potentialitate generis, Deum neque de potentia abſoluta poſſe conſeruare illud in vnica ſpecie: hoc autem videtur falſum: ergo, &c. Sequela eſt manifeſta, minor verò probatur: quia Deus poteſt, & de facto ſatiat totam potentialitatem materiæ primæ per vnam formam, vt patet in cœlo: ergo poterit etiam producere vnam differentiam ita perfectam, vt exhauriat totam potentialitatem generis, ac proinde tunc ſaluabitur in vna ſpecie ſecundùm totam ſuam potentialitatem.

Quartò: quia ſi natura generica animalis tantùm remaneret in aliqua ſuarum ſpecierum, v. g. in homine, vt de facto erit poſt diem iudicij, talis ſpecies poſſet definiri: ergo verè in ea eſſent conceptus Metaphyſici generis, & differentiæ; & ex conſequenti gradus genericus ſecundùm potentialitatem, quam habet Metaphyſicè conſideratus, verè conſeruaretur in vnica ſpecie.

Confirmatur: quia etiam ſi nullum eſſet poſſibile animal præter hominem, adhuc hæc prædicatio. *homo eſt animal*, eſſet eſſentialis, & non ſpeciei, aut differentiæ: ergo eſſet prædicatio generis, ac proinde ſimul animal eſſet genus, & ſaluaretur ſecundùm totam ſuam potentialitatem in vnica ſpecie.

Alia argumenta, quibus probatur altera pars huius ſententiæ, ſcilicet quòd ſpecies poſſit conſeruari in vnico indiuiduo conſultò omittimus: quia non ſunt contra nos, vt infrà conſtabit.

20 Secunda ſententia, præcedenti ex regione oppoſita, negat poſſe genus conſeruari in vnica ſpecie, aut ſpeciem in vnico indiuiduo. Sic defendit Oña in hoc cap. quæſt. 2 artic. 2. quem ſequuntur aliqui moderni. ¶ Fundamentum eorum eſt quia vtraque natura diuiditur per differentias oppoſitas, & incompoſſibiles: ergo vtraque exigit plura inferiora, vt earum potentialitas intelligatur plenè actuata. Conſequentia videtur nota: quia, vt poſtea dicemus, hæc eſt ratio propter quam DD. communiter negant genus Metaphyſicè ſumptum poſſe conſeruari in vnica ſpecie. Antecedens verò probatur: quia ſicut animal diuiditur per rationale, & irrationale, quæ ſunt differentiæ oppoſitæ, & incompoſſibiles, ita etiam homo diuiditur per differentias indiuiduales, quæ ſimiliter ſunt oppoſitæ, & incompoſſibiles.

21 Vera tamen: & communis ſententia diſtinctione vtitur; iuxta quam dicendum eſt naturam genericam Metaphyſicè conſideratam, ſecundùm potentialitatem, quam dicit intra latitudinem perfectionis eſſentialis, integrè non perfici, neque ſaluari in vna ſpecie, benè autem naturam ſpecificam in vnico indiuiduo. Hæc eſt proculdubio mens Ariſtot. 4. Topicór. cap. 3. & 4. Metaphyſ. text. 10. eámque non obſcurè docet Diu. Thom. 1. Poſter. lect. 12. & in 1. diſtinct. 19. quæſt. 4. art. 2. quem ſequuntur eius diſcipuli, Sot. in hoc cap. quæſt. vnica Flandria, Veneius, & Niger, quos refert, & ſequitur Maſ. ſection. 2. de genere quæſt. 1. Sanch. lib. 3. quæſt. 11. Tolet. in hoc cap. quæſt. vnica, Rub. ibidem quæſt. 3. & communiter DD.

Vt explicetur, & probetur concluſio, obſeruandum eſt diſcrimen inter naturam genericam, & ſpecificam ſuprà à nobis inſinuatum, quòd ſcilicet natura generica, cum ſit diuiſibilis per differentias formales, quæ neceſſariò cauſant diſtinctionem ſpecificam, ipſa in ſe eſt quid imperfectum, incompletum, & informe intra latitudinem perfectionis eſſentialis, in qua conſequenter perficitur, & completur per eaſdem differentias; ad eum modum quo materia prima perficitur, & completur per formas ſubſtantiales. At verò natura ſpecifica cum in ſe ſit quid perfectū, actuale, & vltimò conſtitutum intra latitudinem perfectionis eſſentialis: in hoc nullo modo perficitur per differentias numericas, ſed ſolùm indiuiditur, & multiplicatur; quæ potiùs eſt imperfectio, vt ſtatim conſtabit.

22 Ex quo iam facilè probatur concluſio è priori: quia integra perfectio potentiæ ſumitur ex actu adæquato illi correſpondente: ſed natura generica, vt nunc loquimur de illa, eſt potentia quædam Metaphyſica, reſpiciens vt adæquatum actum omnes differentias, per quas contrahitur ad ſpecies: ergo non habebit integram perfectionem, quam prout ſic poſtulat, vſque dum fuerit actuata, & contracta per tales differentias. Maior, & conſequentia conſtant. Minor etiam à nemine negatur, eſtque ſatis ex ſe manifeſta; tum quia vnaquæque differentia diuiſiua eſt inferior generi, & inconuertibilis cum illo, & per conſequens ei inadæquata: tum etiam quia ex eo quòd talis differentia eſſentialiter faciat vnam ſpeciem diſtingui ab aliis, ſub eodem genere; huius potentialitas neceſſariò eſt radix oppoſitarum differentiarum: ergo nulla earum per ſe ſola poteſt adæquare talem potentialitatem.

At verò natura ſpecifica conſiderata intra latitudinem perfectionis eſſentialis, non habet rationem potentiæ, ſed potiùs eſt quoddam totum actuale vltimò in eſſentia completum, & perfectum; & conſequenter non reſpicit vt actum eſſentialem differentias indiuiduales. Imò potiùs, vt rectè notauit D. Thom. 2. Phyſic. lect. 5. ipſa natura ſpecifica quodammodo comparatur ad indiuiduum vt actus, & forma eius; ac proinde quodammodo etiam deprimitur, & materializatur per differentias indiuiduales, ergo vt natura ſpecifica intelligatur cum omnimoda perfectione eſſentiali, non requiruntur plura indiuidua.

Confirmatur: quia ſic ſe habet natura generica reſpectu differentiarum, ſicut materia prima rerum corruptibilium reſpectu formarum ſubſtantialium: ſed materia prima earum non poteſt habere omnem ſuam perfectionem ſub vnica forma, aliàs non haberet aptitudinem ad alias: ergo nec etiam genus poteſt habere omnem ſuam perfectionem ſub vnica differentia eſſentiali.

At verò natura ſpecifica reſpectu differentiæ indiuidualis, quodammodo aſſimilatur materiæ primæ rei incorruptibilia reſpectu ſuæ formæ, quatenus ſub ea intelligitur eſſe plenè perfecta, & actuata, nec habere appetitum ad alias, vt explicatur in lib. de cælo: ergo ſicut materia prima rerum incorruptibilium, habet omnem ſuam perfectionem ſub vnica forma, ita etiam ſpecies ſub vnica differentia indiuiduali.

23 Secundò probatur à poſteriori: quia nullum datur in rerum natura genus, quod actu non habeat plures ſpecies; plures autem ſunt ſpecies, quarum vnicum tantùm eſt indiuiduum: ergo ſignum manifeſtum eſt, quòd genus actu exigit plures ſpecies, vt ſaluetur omnimoda perfectio eſſentialis eius, non autem ſpecies plura indiuidua. Patet conſequentia: quia aliàs natura ſuperflueret in multitudine illarum ſpecierum, vel deficeret in ſingularitate horum indiuiduorum, quorum vtrumque alienum eſt ab ingenio naturæ.

Confirmatur: quia natura per ſe ſolùm intendit multitudinem ſpecierum in vniuerſo; non autem multitudinem indiuiduorum, niſi propter conſeruationem ſpeciei, vt docet D. Tho. 1. part. quæſt. 47. art. 2. & quæſt. 85. art. 3. ad 4. Nec hoc alia ratione, niſi quia genus habet in vnaquaque ſpecie diſtinctam perfectionem eſſentialem, quod non habet ſpecies reſpectu indiuiduorum. Vnde etiam fit vt ſpecies pertineant per ſe ad ordinem vniuerſi, & ſint partes eſſentiales eius, non autem indiuidua: ergo genus ſecundùm potentialitatem, quam dicit intra latitudinem perfectionis eſſentialis, non intelligitur plenè ſaluari in vna ſpecie, benè autem ſpecies in vno indiuiduo.

Confirmatur ſecundò: quia etiam vltima naturæ intentio non eſt ad ipſa genera, vt art. 3. citato addit D. Thom. nulla alia ratione, niſi quia genus ſecundùm ſe eſt quid incompletum, & informe vltra perfectibile per plures differentias, & determinabile ad varias ſpecies. Ergo non intelligitur plenè perfectum in vna tantùm ſpecie.

24 Ad argumenta pro prima ſententia reſpondetur. Ad primum neganda eſt minor loquendo de potentialitate materiæ primæ metaphyſicè, & ſecundùm omnem eius latitudinem, vt in præſenti loquimur de genere. Quamuis enim tota entitas huius potentialitatis phyſicè, & realiter conſiderata inueniatur ſub qualibet forma; ſicut inuenitur tota eſſentia phyſica generis, nunquam tamen plenè, & perfectè actuatur per vnam formam, vt ſuprà dicebamus, & ita nihil ſequitur contra nos, imò indè ſumimus efficax argumentum pro noſtra ſententia.

Ad ſecundum reſpondetur, argumentum optimè probare genus ſecundùm omnem ſuam potentialitatem, & omnimodam perfectionem quam poſtulat intra latitudinem perfectionis eſſentialis, exigere tot ſpecies, quot ſunt differentiæ diuiſiuæ eius, ſiue ſint finitæ, ſiue infinitæ, quod quidem veriſſimum eſt, & ſequitur planè ex dictis. Solet autem frequenter dici, genus non poſſe ſaluari niſi in duabus ſpeciebus: quia quæ ad minus ſunt neceſſariæ, vt intelligatur genus eſſe totum potentiale. Vel etiam: quia ſæpiùs ſub quolibet genere aſſignamus duas tantùm differentias alteram poſitiuam, & propriam principalioris ſpeciei, alteram verò negatiuam, & improptiam, loco aliarum, vt patebit in arbore infrà adducenda

25 Ad tertium reſpondetur, quòd loquendo de genere phyſicè, & realiter, ſatis euidens eſt poſſe Deum conſeruare quodlibet genus in vnica ſpecie: loquendo verò de illo metaphyſicè, & ſecundùm plenitudinem ſuæ potentialitatis, eſt manifeſta implicatio; quòd ſit genus, & quòd intelligatur plenè perfectum in vna ſpecie. Iam enim vna differentia ſimul eſſet actus adæquatus, & non adæquatus generis, quod à Deo fieri non poteſt. ¶ Ad id autem, quod contra hoc obiiciunt de materia prima, iam conſtat ex dictis. Si enim ſermo ſit de materia prima rerum corruptibilium, implicat propter eandem rationem ipſam intelligi plenè actuatam per vnam formam, id autem habet de facto materia cæli: quia vt ibi explicabimus, illa reſpicit actum ſecundùm genus, iſta verò ſecundùm ſpeciem, & ita illa aſſimilatur generi, iſta verò ſpeciei. Vndè merito vſi ſumus hoc exemplo, ad probandam vtramque partem noſtræ concluſionis.

Ad quartum reſpondetur conceptum Metaphyſicum generis poſſe conſiderari præcisè ſecundùm prædicata eſſentialia: quæ actu includit, ſeu vt eſt pars ſpeciei, & hoc modo intrat definitionem eius, ſaluatúrque in vna ſpecie, vt ſuprà dictum eſt, non verò ſecundùm quod conſideratur vt totum potentiale, ſiue ſecundùm omnem perfectionem quam poſtulat intra latitudinem perfectionis eſſentialis, vt in præſenti loquimur.

Ad confirmationem reſpondetur, quòd dato illo impoſſibili, idem omnino eſſet animal, & homo, & ita prædicatio illa non eſſet formalis, ſed identica, vt conſideranti patebit.

26 Ad fundamentum ſecundæ ſententiæ reſpondetur, quòd licet differentiæ indiuiduales ſint oppoſitæ ſicut ſpecificæ: hæ tamen addunt perfectionem eſſentialem ſupra genus, & ſic potentialitas, quam dicit intra latitudinem perfectionis eſſentialis, non actuatur totaliter per vnam differentiam. At differentiæ indiuiduales nullam talem perfectionem addunt ſpeciei, & ita natura ſpecifica totam ſuam perfectionem eſſentialem habet in vnoquoque indiuiduo. Verum eſt, quòd ſi natura ſpecifica conſideretur formaliter, quatenus vniuerſalis, habet quandam potentialitatem, ſeu indifferentiam ad plura indiuidua. Sed hæc eſt conſideratio Logica, iuxta quam quælibet natura vniuerſalis requirit vt terminum adæquatum plura inferiora, vt in principio quæſtionis diximus, quo ſenſo non loquimur in præſenti, vt ex dictis patet.

QVÆSTIO III.

Vtrum ſpecies quatenus ſubiicibilis ſit vniuerſalis, vel quomodo ſe habeant hi reſpectus.

27 EX Dictis in præcedentibus ſatis conſtat, in qualiber natura vniuerſali duas eſſe relationes rationis reſpectu inferiorum, nempè *vniuerſalitatem, & prædicabilitatem*, quibus, cum ſint mutuæ, neceſſariò correſpondebunt ex parte ipſorum inferiorum duæ aliæ relationes ad naturam vniuerſalem. Quæ indiſtinctè ſolent appellari *ſubiicibilitates*, ſed diſtinctionis gratia, primam poſſumus appellare. *ſubiicibilitatem naturæ in qua*; ſecundam verò *ſubiicibilitatem naturæ de qua*. Ex quibus hæc ſecunda eſt paſſio primæ; ſicut prædicabilitas vniuerſalitatis. Quæ doctrina generalis eſt ad quinque prædicabilia, vt diximus diſput. 2. num. 46. adducemus tamen exemplum in hoc ſecundo vniuerſali, cui ſpecialiter applicatur propter rationem ſup. num. 4. inſinuatam. Igitur in homine quatuor relationes rationis inueniuntur, duæ reſpectu ſuperioris, ſcilicet animalis, & totidem reſpectu inferiorum, ſcilicet Petri, & Pauli. Secundum quòd natura habet duas priores, dicitur *ſpecies ſubiicibilis*, ſecundum verò, quòd habet duas alias, dicitur *ſpecies vniuerſalis, & prædicabilis*.

Præſens

Præſens ergo difficultas non comparat inter ſe duas ſubiicibilitates, neque item comparat vniuerſalitatem & prædicabilitatem, de hoc enim ſatis ea dicta conſtat. Sed comparat duas priores cum duabus poſterioribus; & inquirit: an ſpecies quatenùs reſpicit ſuperiora & dicitur ſubiicibilis, reſpiciat etiam inferiora, & ſit prædicabilis, vel (quod in idem recedit) an relationes iſtæ ſeruent inter ſe ordinem paſſionis, & eſſentiæ, & vna oriatur ex alia; ſicut de duabus ſubiicibilitatibus inter ſe, & de vniuerſalitate, & prædicabilitate dictum eſt.

28. Caiet. in hoc cap. quem ſequitur Anaux. lib. 3. Metaph quæſt. 4 art. 3. concluſ. 3. concedit quidem ſpeciem formaliter inquantùm ſubiicibilem non eſſe vniuerſalem, aut prædicabilem; ita quòd per ipſum met reſpectum ad genus conſtituatur in eſſe vniuerſalis, aut prædicabilis. Aſſerit tamen ſubiicibilitatem in ſpecie ſe habere vt eſſentiam, à qua tanquam paſſiones oriuntur vniuerſalitas, & prædicabilitas ¶ Cuius fundamentum eſt: quia ſpecies formaliter quatenus ſpecies, ſolum reſpicit genus; ita vt hoc ſit maximè proprium ſpeciei: ex eo autem quòd ſit ſub genere, conſequens eſt habere ſub ſe indiuidua, & illa reſpicere: ergo relationes quibus reſpicit inferiora oriuntur à relationibus, quibus refertur ad genus, & per conſequens illæ habent rationem paſſionis reſpectu iſtarum.

29. Tolet. è contra quæſtione vnica huius c. in ſolutione ad 1. aſſerit vniuerſalitatem habere rationem eſſentiæ, à qua tanquam paſſiones profluunt prædicabilitas, & ſubiicibilitas, & ex conſequenti tenetur concedere, vt benè notat Rub. hìc q. 2. quòd ſicut hæc propoſitio eſt vera, *Species inquantum prædicabilis eſt vniuerſalis*, & è contra; ita etiam hæc, *Species inquantùm ſubiicibilis eſt vniuerſalis*. Contrà.

Probatur primò hæc ſententia: quia vniuerſale in communi, eſt genus ad quinque vniuerſalia: ergo quodlibet vniuerſale reſpiciet illud tanquam ſpecies ſubiicibilis eius. Sed quodlibet vniuerſale, quatenus vniuerſale eſt, reſpicit dictum genus: ergo quodlibet vniuerſale quatenus vniuerſale, eſt ſpecies ſubiicibilis.

Secundò: quia quod immediatè ſubiicitur generi, eſt vniuerſale: ſed ſpecies quatenus ſubiicibilis, immediatè ſubiicitur generi: ergo ſpecies quatenus ſubiicibilis, eſt vniuerſalis.

Tertiò, quia correlatiua ſunt ſub eodem genere ſed genus, inquantùm genus eſt vniuerſale: ergo ſpecies ſubiicibilis, inquantum ſubiicibilis, debet etiam eſſe vniuerſalis.

Quartò tandem: quia ſpecies ſubiicibilis prædicatur eſſentialiter de hac ſpecie ſubiicibili, & de illa ſpecie ſubiicibili: ergo quatenus ſubiicibilis eſt vniuerſalis.

30. Nihilominus dicendum eſt primò ſpeciem formaliter quatenus ſubiicibilem non eſſe vniuerſalem; ita quod natura conſtituatur in eſſe vniuerſalis, aut prædicabilis per relationem ad ſuperiora. Hanc concluſionem docuerunt Alpharabius, & Auicenna, quos refert; & ſequitur Albert. tractat 4. in Porphyr. licet Auicenna videatur dubitare propter quod ab Alberto reprehenditur, qui addit hanc extitiſſe inter cæteras antiquas opinionem. Eam concedunt Caietan. & Anaux vbi ſupra, eſtque receptiſſima inter Dialecticos. ¶ Et breuiter probatur: quia natura ſpecifica, conſtituitur in eſſe ſubiicibilis per ordinem ad genus cui comparatur vt ſubiectum ab eo contentum: vniuerſale autem conſtituitur in eſſe vniuerſalis per ordinem ad inferiora, reſpectu quorum eſt prædicatum continens ipſa: ergo ſpecies inquantùm ſubiicibilis non eſt vniuerſalis.

31. Dicendum eſt ſecundò, relationes iſtas non habere inter ſe ordinem paſſionis, & eſſentiæ, nec vnam oriri ex alia, ſed eſſe omninò diuerſas, & diſparatas. Hæc eſt contra Auctores primæ, & ſecundæ ſententiæ; recipitur tamen communiter, tum à Thomiſtis, tum etiam ab aliis Dialecticis. Pro qua videri poſſunt Sanchez lib 3. Logicæ q. 15. Maſ. hìc ſect. 1. q. 4. noſter Didac. à Ieſu diſp. 2 quæſt. 2. Rub. vbi ſupra, & Gall. hìc controuerſ. 14. qui plures alios adducit.

Fundamentum eſt: quia iſtæ relationes adueniunt naturæ, ex eo quòd comparet illam intellectus ad diuerſos terminos: ſed vna harum comparationum non dependet, nec deriuatur ex alia: ergo nec relationes ipſæ inter ſe; & ex conſequenti non habent ordinem paſſionis, & eſſentiæ. Maior, & conſequentia ex dictis conſtant. Minor verò probatur: quia ex eo quòd intellectus comparet ſpeciem ad genus, ipſa non manet aptior, aut magis diſpoſita, vt comparetur ad indiuidua, quàm ſi nullo modo præceſſiſſet prima comparatio, vt conſideranti patebit; & idem contingit è contra: ergo vna iſtarum comparationum non dependet, nec deriuatur ex alia.

Confirmatur: quia ideò prædicabilitas eſt paſſio vniuerſalitatis, quia ex eo quòd intellectus comparet naturam ad inferiora, vt quid in illis exiſtens, natura redditur aptior, & vltimò diſpoſita vt comparetur ad eadem inferiora: tanquam quid de illis prædicabile: ſed hoc non inuenitur in præſenti: ergo. &c.

Dices: relatio, qua ſpecies reſpicit genus, neceſſariò ſupponit vniuerſalitatem in ſpecie; alias definitio ſpeciei ſubiicibilis conueniret etiam indiuiduo, ergo ſubiicibilitas in ſpecie oritur tanquam paſſio ab vniuerſalitate.

¶ Reſpondetur ſubiicibilitatem, qua ſpecies reſpicit genus, ſolùm requirere in ſpecie vniuerſalitatem fundamentalem, ſeu indifferentiam illam negatiuam quam diſp 3. n. 57. diximus habere naturam ab abſtractione intellectus; per quod ſufficienter diſtinguitur ſpecies ſubiicibilis ab indiuiduo. Statim autem ac natura eſt ſic abſtracta, poteſt intellectus prout voluerit comparare eam, vel ad genus, vel ad indiuidua, & ſic tales relationes ſunt omninò diuerſæ, & diſparatæ.

32 Ad argumenta reſpondetur. Ad fundamentum primæ ſententiæ, quòd ſi ſpeciem ſumamus fundamentaliter pro natura ſpecifica, quæ denominatur à ſecundis intentionibus, ſic accidentalis eſt illi, tam ſubiicibilitas, quàm vniuerſalitas, aut prædicabilitas: ſi verò loquamur de ipſis intentionibus inter ſe comparatis, neutra oritur ex alia, nec neceſſariò ſupponit illam, ſed ſunt relationes diſparatæ, vt oſtenſum eſt. Ambæ tamen inſunt ipſi naturæ ſpecificæ; & ſic ſpecies, quatenus ſpecies, non habet ſolùm reſpicere genus, nec ſolùm indiuidua: ſed vtrumque, vt diximus ſup. n. 14. Verum eſt tamen quodammodo eſſe magis connaturale, & quaſi intrinſecum naturæ ſpecificæ, fundare relationem ad genus, quàm ad indiuidua: quia illud reſpicit vt quid ſibi eſſentiale, hæc verò vt quid extra eſſentiam ſuam: ſed ex hoc non ſequitur vniuerſalitatem habere rationem paſſionis, reſpectu ſubiicibilitatis, vt de ſe patet.

33 Ad argumenta pro ſecunda ſententia reſpondetur. Ad primum, quinque vniuerſalia, quatenus ſunt ſpecies ſubiicibiles, & reſpiciunt ſuum genus, nempè vniuerſale, materialiter tantùm eſſe vniuerſalia, id eſt, quaſdam naturas vniuerſales; non verò eſſe formaliter vniuerſalia, ſecundùm quod ſubiiciuntur ſuperiori: quia reſpectu eius non exercent vniuerſalitatem, vt de ſe conſtat.

Per quod patet ad ſecundum: quando enim dicitur, *Illud quod immediatè ſubiicitur generi, eſt vniuerſale*, intelligitur materialiter: & ſenſus eſt illam rem,

quæ immediatè ſubiicitur generi debere eſſe naturam, quæ denominari poſſit vniuerſalis, non formaliter prout ſubiicitur, ſed aliàs; ex quo nihil ſequitur contra nos.

Ad tertium reſpondetur correlatiua, quæ mutuò ſe reſpiciunt, neceſſariò eſſe ſaltem ſub genere remoto relationis; ſiquidem ex vtraque parte reſultat relatio. Sed non in omnibus vtraque relatio eſt eiuſdem rationis, vt patet in relationibus, quas Dialectici appellant diſquiparantiæ. Et huiuſmodi ſunt vniuerſalitas, & ſubiicibilitas, non conueniunt in aliquo genere proximo, ſed tantùm in remoto, vt patet ex diuiſione relationis rationis ſuprà diſput. 2. num. 46. ſtatuta, & conſequenter ſunt diuerſæ rationis. Vndè non benè ſequitur, quòd ſi genus, vt reſpicit ſpeciem, eſt vniuerſale, etiam ſpecies, vt reſpicit genus, debeat eſſe vniuerſalis: imò potiùs oppoſitum neceſſariò concluditur.

Ad quartum reſpondetur concedendo antecedens, quòd ſcilicet ſpecies ſubiicibilis reſpectu huius, & illius ſpeciei ſubiicibilis, verè eſt vniuerſalis, & prædicabilis, ſed hoc ideò eſt; quia tunc materialiter tantùm eſt vt de ſe patet.

34. ¶ Ex dictis infertur nomen *ſpecies* æquiuocè dici de ſpecie ſubiicibili, & prædicabili, quod rectè notarunt Sot. & Niger. in hoc cap. & probant latè Sanch. Maſ. vbi ſuprà. Ratióque eſt manifeſta: quia licet ſpecies ſubiicibilis, & prædicabilis aliis conueniat vniuocè in relatione rationis, aut aliis generibus ſubalternis: tamen prout iſto nomine ſignificantur, nihil habent commune præter nomen; ſiquidem in ratione *ſpeciei* ſunt relationes omninò diſparatæ; vt explicatum eſt. Sicut à ſimili cernimus in cane latrabili, & marino, qui quamuis vniuocè conueniant in genere ſubſtantiæ, corporis, & animalis, tamen vt ſignificantur nomine *canis*, ſunt res omninò diſparatæ, nihilque habent commune præter nomen: & ideò æquiuocè prædicatur de illis.

QVÆSTIO IV.

Vtrum omnis ſpecies ſubiicibilis ſit etiam prædicabilis.

35. QVæſtione præcedenti ſtatutum eſt ſubiicibilitatem, & prædicabilitatem nullum inter ſe ſeruare ordinem paſſionis, & eſſentiæ. Reſtat nunc videre? an materialiter ſaltem, ratione ſubiecti, aliquam inter ſe ſeruent ſocietatem, id eſt an quælibet natura ſpecifica, quæ poteſt recipere intentionem ſubiicibilis poſſit etiam fundare intentionem prędicabilis.

Mouetur autem hæc difficultas, propter aliquas ſpecies, quæ tantùm habent vnicum indiuiduum, vt de Angelis tenet communis Thomiſtarum ſententia. De quibus licet dubitari non poſſit eſſe ſpecies ſubiicibiles; ſiquidem ſunt ſub determinato genere, meritò tamen vocatur in dubium, an ſint vniuerſales, & prædicabiles. Cùm enim de ratione vniuerſalis ſit ordo ad plura, vt ſæpè dictum eſt: videtur id ex Diametro pugnare cum iſtis ſpeciebus, quæ ſub ſe non habent plura indiuidua.

Supponimus autem plura indiuidua intra tales ſpecies eſſe omninò impoſſibilia, etiam de potentia abſoluta, vt tenent graues Thomiſtæ, & probat Sanch. lib. 3. q. 18. Ex hypotheſi enim huius ſententiæ procedit præſens difficultas. Nam de corporibus cœleſtibus, quibus ſaltem ex principiis ſuæ eſſentiæ, non repugnat numero multiplicari: & de ipſis naturis Angelicis in ſententia aſſerentium ipſas de facto, vel de poſſibili habere plura indiuidua, non debet dubitari eſſe etiam prædicabiles. Inquirimus ergo vtrum dato, quòd ſub ſpecie Michaëlis ſint omninò impoſſibilia plura indiuidua, adhuc talis natura, vt à nobis concipitur poſſit ſubire intentionem vniuerſalis, & prædicabilis.

36. Partem negatiuam defendunt Molina 1. part. q. 50. art. 4. Suar. diſp. 5. Metaph. ſect. 2. no. 18. Perez in Laurea Salmantina certamine 3. ſcholaſtico. Rub. q. 4. Hurt. diſp. 5. Logicæ ſect. 3. Cabero tract. 3. diſp. 5. dub. 3. Raphaël de Aurſa quæſt. 8. ſect. 4. & alij Moderni.

Probatur primò hæc ſententia: quia vniuerſale eſt vnum in multis: ſed natura Angelica non eſt vna in multis: ergo non eſt vniuerſalis. Probatur minor. Vel illa multa ſunt exiſtentia, vel poſſibilia, vel ab intellectu conficta: non primum, neque ſecundum vt ſupponimus. Tertium autem eſſe impoſſibile, probatur: quia ſpecies prædicatur eſſentialiter de pluribus: ſed natura Angelica non prædicatur eſſentialiter de illis inferioribus, quæ fingit intellectus, cùm hæc ſint entia rationis, illa verò ens reale: ergo ratione illorum non poteſt natura Angelica denominari vniuerſalis, ſeu prædicabilis.

Confirmatur: quia vniuerſalitas reſultat in natura, ex eo quod ab intellectu comparatur ad plura inferiora, iuxta dicta diſp. 3. num. 59. ergo vbi fuerit impoſſibilis talis comparatio, erit impoſſibilis vniuerſalitas. Sed in natura Angelica impoſſibilis eſt comparatio ad plura, ex hypotheſi quòd ſint impoſſibilia talia plura: ergo ibi eſt etiam impoſſibilis vniuerſalitas.

Confirmatur ſecundò: quia ideò Petrus non poteſt concipi, vt vniuerſalitas: quia concipitur ſub oppoſito eius, quod petit vniuerſalitas, ſcilicet ſub immultiplicabilitate ſecundùm numerum: ſed ſimiliter natura Michaëlis concipitur ſub eadem immultiplicabilitate, ſiquidem ex hypotheſi facta concipitur, vt tantùm potens deſcendere ad vnicum indiuiduum, tanquàm ad quid adæquans talem naturam: ergo nequit concipi, vt vniuerſalis.

Secundò probatur: quia licet Angelos apprehendamos ad modum corporum, & per ſpecies eorum: non tamen iudicamus eſſe corpora, nec illis tribuimus aliquid proprium corporum: ergo licet ſpecies Angelicas apprehendamus ad modum ſpecierum materialium, quæ ſunt vniuerſales, & prædicabiles, non ideò illis debemus tribuere eaſdem intentiones, quas tribuimus iſtis.

Confirmatur: quia aliàs natura diuina, vt à nobis pro hoc ſtatu concipitur, verè poſſet denominari vniuerſalis, & prædicabilis: conſequens eſt falſum, & contra D. Thom. quæſt. 7. de poten. artic. 3. ad 1. ergo &c. probatur ſequela: quia licet eſſentia diuina in ſe ſingulariſſima ſit; tamen ex modo concipiendi noſtro apprehenditur, vt quid commune: nec illi, prout ſic habet eſſe in intellectu, repugnat ſupponere pro pluribus naturis diuinis, ſi eſſent. Plura alia argumenta pro hac ſententia adducunt, & ſoluunt Sanch. x, & Gallego infrà citandi.

37. Pro ſolutione difficultatis, primò notandum eſt, quòd licet in Angelis non ſit aliud à quo ſumatur ſpecies, & aliud à quo ſumatur indiuiduatio: ſed eadem entitas ſimplex per ſe ipſam conſtituatur in ſua eſſentia ſpecifica, & ſimul ſit hæc, & indiuidua, vt docent communiter Thomiſtæ cum D. Thom. 1. p. qu. 13. art. 9. & qu. 50. art. 4. hoc tamen non obeſt, quin eandem ſimplicem entitatem vno conceptu conſideremus, vt conſtituit Angelum in ſua ſpecie, & habet rationem differentiæ eſſentialis? & alio conceptu

cepit vt indiuiduat, & habet rationem differentiæ numericæ conſtituentis Angelum in eſſe indiuidui, & ſingularis. Ex quo etiam fit poſſe nos præſcindere vnum ab alio, abſtrahereque naturam ſpecificam Michaëlis à differentia indiuiduali eiuſdem. Quia licet eadem entitas realis ſit differentia ſpecifica, & indiuidualis: munera tamen talis entitatis ſunt valdè diuerſa: cùm ſingularitas non ſit de eſſentia alicuius creaturæ.

38. Secundò notandum eſt, quòd quamuis naturæ Angelicæ, eo quòd ſint materiæ expertes, ſint in ſe actu intelligibiles, non ſolùm quantùm ad principia ſpecifica, ſed etiam quantùm ad principia indiuidualia; quæ tamen à nobis cognoſcuntur per ſpecies corporum, quæ non ſunt actu intelligibila, quouſque intellectus agens denudet phantaſmata à conditionibus indiuidualibus, vt tetigimus ſuprà d. 3 n. 49. indè eſt naturas Angelicas non intelligi à nobis, ſecundùm quòd in ſe ſunt intelligibiles, & ſecundùm principia indiuidualia earum, ſed ſecundùm modum noſtrum intelligendi, qui eſt cognoſcere naturam ſpecificam præciſam à conditionibus indiuidualibus. Ex quo tandem fit, quòd diuerſo modo cognoſcimus de facto Angelos, eiſque aliter tribuimus intentiones, ac cognoſceremus, & tribueremus, ſi perciperemus illos, ſecundùm quòd in ſeipſis ſunt intelligibiles: aut ſicut ipſi ſe inuicem cognoſcunt.

39. Dicendum eſt ergo naturas Angelicas, vt à nobis pro hoc ſtatu concipiuntur, ſubire intentiones vniuerſalis, & prædicabilis, etiam ſi ſint impoſſibilia plura indiuidua in vnaquaque earum. Si verò ſecundùm quod in ſeipſis ſunt intelligerentur non fore vniuerſales aut prædicabiles, ac próinde de facto omnem ſpeciem ſubiicibilem eſſe prædicabilem.

Vtraque pars concluſionis videtur expreſſa D. Tho. quæſtione 13. citata, vbi affirmat omnia nomina ſignificantia naturas ſpecificas eſſe communicabilia pluribus, ſiue *re, & ratione*, ſiue *ratione tantùm*: & concludit his verbis: *Formæ quæ non indiuiduantur per aliud ſuppoſitum, ſed per ſe ipſas: quia ſcilicet ſunt formæ ſubſiſtentes: ſi intelligerentur ſecundum quod ſunt in ſeipſis, non poſſunt communicari, neque re, neque ratione. Sed quia formas ſimplices non poſſumus intelligere ſecundum quod ſunt, ſed intelligimus eas ad modum rerum compoſitarum, ideò imponimus eis nomina concreta ſignificantia naturam in aliquo ſuppoſito. Vidè quantùm pertinet ad rationem nominum, eadem ratio eſt de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad ſignificandum naturas rerum compoſitarum, & de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad ſignificandum naturas ſimplices ſubſiſtentes.* Idem docet Angelicus Doctor opuſcul. 42. cap. 5. de ſpiritualibus creaturis art. 8. ad 4. & alibi ſæpè. Et ideò hæc ſententia eſt receptiſſima inter Thomiſtas. Pro qua videri poſſunt Capreol. in 2. d. 3. q. 1. a 1 a. contra 5. concluſ. Caiet. hic dub. 3. & q. 13. citata 1. partis, Raphaël de Ripa q. 50. ſequenti art. 4. Zumel ibidem q. 2. concluſ. 6. Arauxo 3. Metaph. q. 4. articul. 4. Soncin Iabel Maſius & alij quos referunt, & ſequuntur Sanch. lib. 3. quæſtione 18. & Gallego controuerſ. 15. qui addunt eſſe omnium Diſcipulorum D. Th. nec cenſendum eſſe Thomiſtam, qui oppoſitum ſenſerit.

40 Probatur prima pars concluſionis ratione, quam format Diuus Thomas dicta quæſtione 13. Quia intellectus noſter intelligit naturam cuiuſlibet ſpeciei per abſtractionem à ſingulari: ergo eſſe in vno ſuppoſito ſingulari, vel in pluribus, eſt præter intellectum naturæ ſpeciei: ergo ſeruato intellectu naturæ ſpeciei poteſt intelligi, vt in pluribus exiſtens. Omnia ſunt verba D. Th.

Confirmatur, & explicatur ratio iſta: quia natura Michaëlis, prout à nobis intelligitur præciſa à ſua differentia indiuiduali, non intelligitur determinata ad hoc indiuiduum, ſed indifferens, & non appropriata illi, ergo prout ſic eſt in tali ſtatu, vt ſi per impoſſibile haberet plura indiuidua, determinaretur ad vnumquodque eorum per differentiam indiuidualem vniuſcuiuſque. Ergo ex modo noſtro intelligendi natura Michaëlis ſic præciſa, poteſt apprehendi vt vniuerſalis, & prædicabilis.

Secundò: quia talis natura abſtracta comparatur ab intellectu ad proprium indiuidum, vt quid indifferens ad ſuum determinatum: ergo ex modo concipiendi noſtro, comparatur vt quid ſuperius ad ſuum inferius, & ex conſequenti erit vniuerſalis, & prædicabilis. Antecedens eſt euidens ex dictis. Et prima conſequentia patet: nam indifferens inquantùm tale, neceſſariò concipitur cum maiori latitudine, quàm eius determinatiuum: ergo ex modo concipiendi apprehenditur vt quid ſuperiùs: ac próinde quando natura Michaëlis, ſic præciſa, & indifferens, comparatur ad ſuum indiuidum, fit formaliter vniuerſalis, & prædicabilis.

41 Confirmatur: quia prædicatio, in qua naturam ſpecificam Michaëlis prædicamus de ſuo indiuiduo, verè eſt prædicatio formalis, & propriè pertinet ad ſpeciem. ergo talis natura ſpecifica, vt à nobis concipitur, verè eſt vniuerſalis, & prædicabilis reſpectu ſui indiuidui. Conſequentia patet; probatur antecedens: quia Michaël, vt eſt quædam res ſingularis à parte rei exiſtens, eſt verum indiuiduum, quod directè ponitur in prædicamento ſubſtantiæ, vt fundamentum aliorum prædicatorum vt diximus ſuprà nu. 5. ergo ſupra illud apprehendimus gradum aliquem ſpecificum, cui immediatè ſubiiciatur. Implicat enim dari indiuiduum, quod non contineatur ſub aliqua ſpecie infima, vt per ſe patet. Ergo illud indiuiduum vt à nobis concipitur, ſubit intentionem ſubiicibilis reſpectu ſuæ naturæ ſpecificæ. Cùm autem relatio mutuò correſpondens ſubiicibilitati indiuidui, ſit vniuerſalitas, & prædicabilitas ſpeciei, planè ſequitur naturam ſpecificam Michaëlis, vt à nobis concipitur reſpectu ſui indiuidui, ſubire etiam intentionem vniuerſalis, & prædicabilis.

Secunda pars concluſionis eſt etiam receptiſſima inter Thomiſtas: ſicutique probatur: quia Angelus ſecundum ſe eſt actu intelligibilis, non ſolùm quantùm ad naturam ſpecificam, ſed quantùm ad differentiam indiuidualem, ab eodem principio, quo conſtituitur in eſſe ſpecifico, conſtituitur etiam in eſſe indiuiduali; ergo ſi intelligeretur ſecundùm quod in ſe eſt, non ſolùm intelligeretur ſecundùm naturam ſpecificam ſed etiam ſecundùm principium indiuiduale. Ergo ſimul intelligeretur vt Angelus, & vt hic Angelus: Ergo non intelligeretur vt vniuerſalis, & prædicabilis. Videantur Sanch. & Gallego vbi ſuprà.

42. Ad argumenta reſpondetur. Ad primum concedendum eſt naturam Angelicam eſſe vnam in multis: ad hoc tamen non eſt neceſſarium, quando natura eſt vniuerſalis ſecundùm rationem tantùm, quòd illa multa ſint actu exiſtentia, vel actu poſſibilis vel actu conficta ab intellectu; ſed ſufficit quòd ex modo concipiendi noſtro ita comparetur ad proprium indiuiduum, ſi haberet alia plura: quia tunc neceſſariò concipitur vt ſuperior, cui prout ſic, formaliter loquendo, non repugnat multiplicatio. Vt enim benè inquit Diuus Thomas loco citato de ſpiritualibus creaturis: *Natura huius Angeli non prohibetur eſſe in multis ex eo quod pertinet ad rationem ſpeciei, ſed ex eo quod pertinet ad rationem indiuidui.* Itaque non ponimus plura indiuidua ficta, de quibus natura Angelica prædicetur, neque exercemus prædicationem reſ-

pectu talium individuorum fictorum, ut in obiectione innuitur; sed dicimus naturam illam ex modo concipiendi nostro taliter comparari ad proprium individuum, ac si haberet alia plura: quia respectu illius apprehenditur à nobis ut quid superius, & indifferens, & eo ipso est in tali statu, ut si per impossibile darentur plura individua, verè prædicaretur de illis absque aliqua mutatione ipsius naturæ sic à nobis conceptæ.

Ad primam confirmationem similiter respondetur, quòd quando natura est universalis, secundùm rem, & rationem simul, tunc universitas provenit illi per comparationem, qua natura verè comparatur ad plura individua, sive actu existentia, sive possibilia. Quando verò natura solùm potest esse universalis secundùm rationem tantùm, sive ex modo concipiendi nostro, tunc non est necessarium, ut actu comparetur ad plura, sed sufficit ita comparari ad proprium individuum, ac si haberet plura alia, quod est Logicè tantùm esse universalem.

43. Ad secundam confirmationem neganda est minor, loquendo de natura Michaëlis, ut à nobis concipitur præcisa à sua singularitate: nam formaliter prout sic, potiùs concipitur à nobis, ut communicabilis pluribus, seu ut non habens aliquid, quo prohibeatur descendere ad plura individua, ut explicatum est. Alia autem ratio est de Petro, qui prout talis est, concipitur à nobis ut unus unitate numerica, ac proinde apprehenditur ut immultiplicabilis secundùm numerum.

Ad secundum negatur consequentia, & disparitas est manifesta: nam ex cognitione Angeli ad modum corporis, non sequitur necessariò iudicium, quo iudicemus Angelum esse corpus, aut tribuamus illi aliquid proprium corporum, ut de se patet, cùm sint diversi actus. At verò ex eo, quòd naturas Angelicas abstrahamus, & comparemus ad eum modum, quo abstrahimus, & comparamus naturas materiales, necessariò sequitur illas fieri universales: quia universalitas resultat in natura per ipsum actum comparationis, ut ex dictis patet.

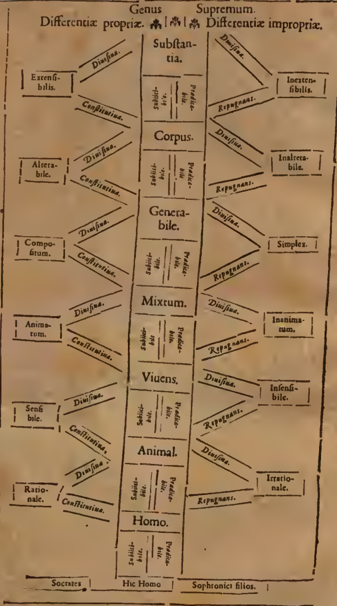
Ad confirmationem respondetur, quòd licet hoc nomen *Deus*, ut à nobis apprehenditur, sit communicabile multis secundùm rationem, ut inquit D. Th. citata quæst. 13 artic. 9. & proptereà ex parte modi concipiendi nostri sit terminus communis, ut frequenter docent Thomistæ ibidem: adhuc tamen natura divina non potest subire intentionem speciei, nec universalis, aut prædicabilis. Tùm quia ut latè probat Sanctus Doctor loco citato in argumento, & 1. part. quæstione 3. articul. 5. cùm Deus sit ipsum suum esse, & actus immixtus potentiæ, nullum in eo est fundamentum ad formandum gradum genericum, aut specificum: quod tamen verè reperitur in Angelis, ut patet ex iis quæ diximus disput. præcedenti, num. 73. Tum etiam quia sola natura divina est essentialissimè singularis, ac proinde illi soli repugnat fieri universalem, aut prædicabilem.

QVÆSTIO V.

Quomodo ordinanda sit arbor prædicamenti substantiæ.

44. VT doctrinam in hoc, & præcedenti cap. traditam de generibus, & speciebus magis explicaret Porphyr. adduxit exemplum in prædicamento substantiæ ordinans arborem eius: propter quod non enumeravit omnia genera, sed ea tantùm, quæ notiora erant; hoc enim suo instituto satis erat, maximè cùm hîc non sit proprius locus examinandi omnes divisiones huius prædicamenti, sed cap. de substantia. Cæterùm, quia usu communi iam introductum est, ut in præsenti explicetur coordinatio eius: (quæ sumpta denominatione ab arboribus, arbor prædicamentalis appellatur) neque iterùm de illa agendum nobis esset: ideò integram arborem cum omnibus suis generibus proponendam, & explicandam esse duximus, sicut cernitur in sequenti figura.

Genus

45 In qua tria circulorum genera continentur. Alij ponuntur ad latus dextrum, vbi collocantur propriæ, & positiuæ differentiæ, quæ simul diuidunt gradum superiorem, & constituunt inferiorem. Alij ad latus sinistrum, vbi collocantur differentiæ impropriæ, & negatiuæ, quas ponimus loco aliarum specierum illius generis. Alij tandem collocantur in recta linea, seu in medio arboris, vbi ponuntur genera, & species: nam de indiuiduo iam diximus non esse partem quasi intrinsecam prædicamenti, sed fundamentum, cui cætera innituntur.

In horum igitur supremo circulo collocatur *substantia*, quæ est supremum genus, seu generalissimum: quia supra se non habet aliud genus propter quod etiam non

non potest propriè definiri. Similiter in circulo vltimo ponitur *homo*, qui est species infima: quia sub se nõ habet alias species. In circulis verò intermedijs collocantur ea, quæ respectu superiorum sunt species, & respectu inferiorum genera. Hæc autem omnia inter generalissimum, & speciem infimam collocata, licet indistinctè, & præcipuè ab antiquis, appellentur species, vel genera subalterna: quia vicissim modò sunt species, modò genera: iam tamen vsu receptum est, genus vltimum, quod scilicet immediatè diuiditur in species atomas appellari genus infimum: quia sub se non continet alia genera.

46. Nota tamen: ideò in penultimo circulo positum esse *animal*, pro genere infimo: quia saltem respectu hominis nullum aliud datur immediatiùs genus. An autem etiam respectu cæterorum animalium sit genus immediatum; & consequenter an animal verè sit genus infimum, sub lite est: quibusdam id affirmantibus cum Sot. hîc q. vnic. ad 3. quem non pauci sequuntur: alijs verò id negantibus, quibus planè fauet Arist. 7. Metaph. text 28. vbi capiesè docet inter asinum, & animal esse aliud genus innominatum. Quo loco D. Th. lect. 7. id ipsum affirmat, dicens: *Est enim aliquod proximum genus, quod non est nominatum commune equo, & asino.* Propter quod etiam Bañez 1. p. q. 72. art. vnic. ad 2. & alij Thomistæ hanc sententiam probant. De quo videri potest Baneh. lib. 3. q. 12.

47. Cætera, quæ hîc addi possent, videlicet quæ ponantur in recta linea prædicamenti; quæ verò non? & cur differentias ad latus collocemus: & an substantia sit primum genus, vel potiùs corpus, aliáque huiusmodi, propriam sedem habent in antepraedicamentis, & cap. de substantia. Quia tamen in hac arbore duo genera addidimus, quæ nec posuit Porphyr. nec ponunt communiter Autores, oportet sufficientiam harum diuisionum, & necessitatem ponendi dicta genera autoritate, & ratione firmare.

Quantùm ad autoritatem, licet DD. communiter non addant alia genera, nec constituant alias diuisiones præter eas, quas Porphyr. attulit, propter rationem suprà dictam, quod etiam obseruauit D. Th. opusc. 48. tract. 2. c. 3. collocans in arbore ea tantùm genera, quæ Porph. collocauit. Tamen idem Angel. Doct. opusc. 42. vbi ex professo inuestigat omnia genera prædicamenti substantiæ, adducit omnes diuisiones, quas in arbore posuimus ¶ Primam quidem, qua *substantia* diuiditur in corpoream, & incorpoream, siue in materialem, & immaterialem, seu extensibilem, & inextensibilem (quæ omnia idem sunt) adducit c. 4. 5. 6. & 7. ¶ Secundam verò, qua *corpus* diuiditur in inalterabile, & alterabile, siue in incorruptibile, & corruptibile, seu in cœleste, & sublunare, (quæ etiam idem sunt) tradit c. 14.

¶ Tandem tertiam, qua *generabile* diuiditur per compositum, & simplex, & quartam qua *mixtum* diuiditur per animatum, & inanimatum; & duas alias, scilicet *viuentis*, per sensibile, & insensibile, & *animalis* per rationale, & irrationale explicat, & latè probat cap. 18. Videatur ibi.

48. Ratione etiam idem facilè demonstratur à posteriori. Quod vt fiat, meminisse oportet id, quod suprà disp. 5. n. 25. dicebamus, scilicet omnia accidentia, seu operationes attribui alicui gradui substantiæ, cui adæquatè, & conuertibiliter conueniunt. Omittimus nunc quæ eorum sunt propriæ passiones, quæ verò non: de quo infrà disp. 9. Vndè ex diuersis operationibus, seu accidentibus, quorum vnum, neque profluit ab alio, neque conuertitur cum illo, optimè colliguntur diuersi gradus seu genera prædicamenti substantiæ.

Qua ratione D. Th. c. 18 cit. probat, *animalis* esse distinctum à genere superiori *viuentis*, adderéque illi perfectionem positiuam: quia scilicet in *animali* (verba sunt D. Th.) *super operationes vegetabiles, quæ sunt generari, nutriri, & augmentari, reperitur alia quadam superaddita, scilicet sentire.*

Iuxta quam doctrinam sic facilè colligemus gradus, seu genera prædicamenti substantiæ: quia in *Petro* reperiuntur intellectus, & voluntas; quæ tamen non conueniunt illi formaliter, quatenùs Petrus est, aliàs non reperirentur in alijs hominibus.

Neque conueniunt illi, quia est substantia, corpus, generabile, mixtum, viuens, aut animal: aliàs omnes substantiæ, vel corpora, &c. aut omnia animalia haberent intellectum, & voluntatem quod patet esse falsum. Ergo conueniunt Petro; quia est homo, & per consequens immediatè suprà indiuiduum collocandus est *homo*, tanquàm species infima huius prædicamenti.

Item potentiæ sensitiuæ conueniunt eidem Petro, & non quatenus homo, alias solis hominibus conuenirent: nec quatenus viuens, aut ratione alicuius gradus superioris, quia omnia non reperiuntur in plantis: ergo quatenùs animal, ac proinde gradus *animalis* collocandus erit immediatè supra hominem.

49. Similiter potentiæ vegetatiuæ conueniunt eidem Petro, & non quatenùs homo, aut animal: aliàs solis hominibus, aut animalibus conuenirent; neque quatenùs mixtum, aut ratione alicuius gradus superioris; siquidem non reperiuntur in lapidibus, aut metallis: ergo quatenùs viuens; & ex consequenti gradus *viuentis* collocandus erit supra animal.

Item qualitates secundæ reperiuntur in eodem Petro, quæ tamen non conueniunt illi, quatenùs homo, animal, aut viuens, siquidem reperiuntur etiam in rebus non viuentibus, nec quatenùs generabile, aut ratione alicuius gradus superioris: siquidem non inueniuntur in elementis, quæ si pura sint non habent colorem, aut saporem &c. ergo conueniunt illi quatenùs mixtum; & consequenter gradus *mixti* collocandus est supra viuens.

Prætereà, in Petro reperitur potentia generatiua communiter dicta, seu productiua similis in specie: quæ tamen non conuenit illi quatenus homo animal viuens, aut mixtum: siquidem reperitur etiam in elementis, nec quatenùs corpus, aut substantia: quia nec Angeli, aut corpora cælestia habent similem potentiam: ergo conuenit illi quatenùs generabile; ac proinde gradus *generabilis* collocandus est supra mixtum.

Item quantitas, motus, tempus, & alia huiusmodi, conueniunt Petro, non quatenùs homo, animal, viuens, mixtum, aut generabile: quia etiam reperiuntur in cœlo, neque quatenùs substantia, quia non inueniuntur in Angelis: ergo conueniunt illi quatenùs corpus & per consequens gradus *corporis* collocandus supra generabile.

Tandem, Petro conuenit subsistere in se, & substare accidentibus; non tamen quatenùs homo, animal viuens, mixtum, generabile, aut corpus, quia etiam reperiuntur in Angelis: neque quatenùs ens, quia non conueniunt accidentibus: ergo quatenus substantia, & ex consequenti gradus *substantiæ* collocandus est supra corpus. Ens autem non potest esse genus, vt ostendemus in antepraedicamentis. ergo substantia est genus supremum in summo prædicamenti vertice collocandum. Ex quo tandem fit constituenda necessariò esse omnia genera à nobis assignata.

Quod autem non supersint alia, ex eo probatur: quia nullum datur accidens, quod ad aliquem ex istis gradibus, modo explicato, non reducatur: ergo in arbore à nobis statuta nullum genus desideratur, nullum redundat.

QVÆSTIO VI.

De natura indiuidui.

50 DVas indiuidui definitiones adduxit Porphyrius in hoc cap. vt vidimus ibi, quarum explicationem in hunc locum remisimus. Ante omnia tamen aduertendum Porph. non definiuisse indiuiduum, quatenus est subiicibile respectu speciei: quia ex definitione speciei subiicibilis colligi facilè poterat indiuiduum sic sumptum esse; *quod ponitur sub specie, & de quo species prædicatur*. Vnde dictæ definitiones procedunt de indiuiduo secundum se, & non formaliter, vt recipit speciem.

Secundo pro earum intelligentia notandum est, in indiuiduo duo inueniri, nempe naturam specificam, in qua conuenit cum aliis, & differentiam indiuidualem per quam talis natura redditur alteri communicabilis, propria que huius, & non alterius.

Sicut ergo ex natura specifica præcisa differentia indiuiduali sumit intellectus fundamẽtum, vt attribuat illi vniuersalitatem eámque apprehendat vt prædicabilem de pluribus, quia vt sic præcisa non est cuiquam eorum appropriata. ita ab eadẽ natura specifica, quãdo consideratur appropriata, & particularizata sumit intellectus fundamentum, vt attribuat illi intentionem particularis & indiuidui; eamque apprehendat vt prædicabilem de vno tantùm, id est de seipso.

51 Tertiò nota hinc fieri, quod sicut natura specifica potest significari dupliciter videlicet nominibus primæ intentionis, vt sunt, *homo, leo, equus*, &c. & nominibus secundæ intentionis, qualia sunt *species, vniuersale, subiicibile*, &c. ita etiam natura particularis & indiuidua potest dupliciter significari nempè nominibus primæ intẽtionis, vt sunt *persona, hypostasis, prima substantia, Petrus, hic homo*, & similia nominibus secundæ intentionis vt sunt hæc, *indiuiduum, singulare, particulare, & suppositum*. Sic enim sumitur nomen istud iuxta propriam, & primæuam eius significationem, vt docet D. Th. 1. p. q. 29. art. 2. & in 1. dist. 26. q. 1. art. 1. ad 3. Iuxta hunc ergo duplicem modum quo natura singularis significatur, (de quo videri potest S. Doctor. q. 9. de potentia art. 2. ad secundum) correspondent duæ definitiones Porphyrij. vt communiter explicant eius interpretes. Prima enim scilicet, *indiuiduum est, quod de vno tantum prædicatur*, conuenit indiuiduo secundò intentionaliter sumpto, secunda vero, videlicet, *Cuius collectio proprietatum sic est in vno, vt nunquam in alio, fiat*, conuenit indiuiduo primò intentionaliter, quamuis congruè etiam explicari posset secundo intentionaliter. De quo videri potest Sanch. lib. 1. q. 19. concl. 4.

Quartò circa hanc primam definitionem nota eodem modo, quo in definitionibus prædicabilium diximus sup. d. 5. n. 41. definitum esse secund. intentionem in concreto significatam; ita vt ipsa secunda intentio sit res, quæ definitur, natura verò sit id; pro quo supponit, & in quo exercetur definitio; sic etiam philosoph. esse in hac definitione indiuidui. Itaque definitum erit secunda intentio, à qua res denominatur indiuidua, & singularis: naturæ verò particulares erunt id, pro quo supponit, in quo exercetur definitio, absque eo quod detur aliquid reale vniuocum illis commune, vt de natura generica diximus disp. cit. n. 54.

52 Hanc ergo secundam intentionẽ indiuidui concreto significatam definiuit per negationem Arist. 1. periher. c. 5. dicẽs. *Singulare est id, quod non est prædicabile de pluribus*. Quod ipsũ explicuit positiuè Porph. dicẽdo: *Indiuiduum est quod de vno tantum prædicatur*. Et vtraque definitio facit hunc sensum, indiuiduum est natura quædam quæ ad seipsam, & non ad plura refertur, & de seipsa, & non de pluribus prædicatur. Hoc magis constabit reducendo hanc definitionem, (sicut in aliis præstitimus) ad definitionem eiusdem intentionis in abstracto significatæ, quæ sic potest formari: *Secunda intentio constitutiua indiuidui est relatio rationis naturæ: qua tantum potest respicere seipsam relatione prædicabilitatis, seu quæ nulla habet inferiora, de quibus sit prædicabilis.*

Cùm enim indiuiduum in serie prædicabilium sit fundamentum, cui cætera innituntur, & de quo prædicantur; consequens est, vt ipsum de nullo alio possit prædicari nisi tantùm de seipso, ac proinde ipsum non est prędicabile prædicatione doctrinali seu artificiali, vt loquitur Caiet. Sed tantùm identica & naturali.

53 Contra hanc definitionem sic explicatam plura solent obiici argumenta, quæ ex dictis facilè soluuntur. Videri possunt (si placet) Mas. hic sect. 2. q. 1. & 2. Sanch. lib. 3. q. 19 & alij. Hoc vnum quod difficiliùs est sufficiat in præsenti. Quia indiuiduum verè prædicatur de pluribus: ergo falsum est, quòd de vno tantùm prædicetur. Probatur antecedens: quia hæ sunt veræ prædicationes: *Petrus est indiuiduum, Paulus est indiuiduum*. Similiter istæ, *hoc indiuiduum, est indiuiduum, & hoc indiuiduum est indiuiduum*: ergo indiuiduum verè prædicatur de pluribus.

Respondetur in his prædicationibus tantùm prædicari secundam intentionem, quæ est omnibus communis, & quid vniuersale, non verò naturam particularem & propterea prædicationes adductæ, non sicut prædicationes indiuidui, sed primæ pertinent ad quintum prædicabile; secundæ verò ad secundum. Sicut à simili cernitur in genere: nam ista prædicatio *homo est animal*, est propria generis; si verò dicas, *animal est genus*, est prædicatio accidentis; si autem dicas: *hoc genus est genus*, est prædicatio speciei. Eodem ergo modo hæc prædicatio, *Petrus est Petrus*, est propria prædicatio indiuidui; si verò dicas: *Petrus est indiuiduum*, est prædicatio quinti prædicabilis: si autem dicas: *hoc indiuiduum est indiuiduum*, est prædicatio speciei. Nec inconuenit id quod essentialiter est indiuiduum, esse denominatiuè speciem, vel accidens sicut de genere explicuimus sup. disp. 4. n. 61.

54 Quinto circa secundam definitionem notandum est, nomen significans indiuiduum primò intentionaliter sumptum, si illud significet determinatè, id est si in sua significatione includat determinatum indiuiduationis principium, vt *Socrates, Plato*, & huiusmodi, verè definiri non posse; sicut neque etiam potest esse subiectum scientiæ, vt communiter docent Dialectici. Et propterea D. Th. 1. p. q. 29. art. 2. ad 3. dixit: *Essentia est id quod significatur per definitionem: definitio autem complectitur principia speciei: non autem principia indiuidualia*. Vndè quoties indiuiduum primò intentionaliter sumptum definitur, debet esse sub aliqua ratione communi, vt de indiuiduo vago diximus sup. disp. 4. n. 5. Quæ doctrina est expressa Angelici Doctoris q. 9. de potentia art. 2. ad. 1. asserentis *Sicut nomen quod significat naturam est commune, & definibile vt homo, & animal; ita nomen quod significat naturam cum tali modo existendi, vt hypostasis, vel persona. Illud verò nomen, quod in sua significatione includit determinatum indiuiduationis principium, non est commune, nec definibile, vt Socrates, & Plato.*

55 In hac ergo definitione Porph. non definitur natura cum hoc, aut illo determinato modo essendi, vt significatur nomine *Socratis*, aut *Platonis*, sed natura cum particulari modo essendi; vt abstrahit ab hoc, vel illo. Sic enim sumptum indiuiduum primo intentionaliter habet sufficientem communitatem vt possit definiri. Et hoc modò definitur prima substantia ab

Aristot. in prædicamentis, vt ibi videbimus. Hoc etiam modo definitur persona à Boetio, quod sit rationalis naturæ indiuidua substantia.

Denique notandum est collectionem illam proprietatum, quæ ita est in vno indiuiduo, vt in altero reperiri non possit, explicari à Dialecticis his versibus.

¶ Forma, figura, locus, tempus, cum nomine, sanguis.
¶ Patria sunt septem, quæ non habet vnus, & alter.

Per *Formam* intelligitur singularis complexio. *Figura* verò significat partium proportionem, & delineamenta. *Locus*, eam partem terræ, vrbis vel domus, vbi quis natus est. *Tempus* verò, ipsius generationis momentum; quo etiam spectat propria constellatio, seu syderum aspectus sub quo natus est. *Nomen*, quod cuique imponitur. *Sanguis*, prosapiam; Et tandem *Patria* prouinciam significat. Quæ omnia simul sumpta non possunt duobus conuenire, vt de se patet.

Hæc autem definitio, vt bene notat Sot. solum conuenit indiuiduis substantiæ. Nam hæc intendebat Porphyr. præcipuè definire.

CAPVT III.

De Differentia.

SVMMA TEXTVS

1 CAPVT hoc duas continet partes in prima enumerat Porph. quinque diuisiones differentiæ: in secunda totidem assignat definitiones. ¶ Prima diuisio est, differentia alia est communis, vt sedere, & currere: alia propria, vt cœruleus oculorum color, aut risibile: alia propriissima, per quam scilicet res constituitur in sua essentia, & distinguitur essentialiter ab aliis, vt rationale in homine. ¶ Secunda diuisio. Differentia alia facit diuersum per accidens, vt communis & propria: alia diuersum per se, vt propriissima Vel clariùs secundum Perionij translationem alia facit *diuersum & varium*, vt communis, & propria: alia facit *omnino aliud*, vt propriissima. ¶ Tertia diuisio differentiæ, alia separabilis vt moueri, & quiescere: alia inseparabilis vt aquilinum & simum, rationale irrationale ¶ Differentia inseparabilis rursus diuiditur (& est quarta diuisio: & hæc est de substantia rei, neque suscipit magis, aut minus: alia per accidēs, vt aquilinum, & simum & hæc solum facit diuersum. potéstque suscipere magis, & minus. ¶ Tandem differentia per se subdiuiditur 5. & vlt. diuisione nā alia est diuisiua generis, vt rationale, & irrationale respectu hominis: alia constitutiua speciei: vt sensibile respectu animalis, & rationale respectu hominis.

2 In secunda parte definit differentiam, quinque definitionibus. ¶ Prima est: *Differentia est id, quo species excedit genus* Contra quam mouet argumentum: nam vel genus continet differentias, vel non: si primum ergo iam species per differentiam non excedit genus, imò eandem res contrarias formas habebit; si secundum, vnde ergo species differentiam habet? nam ex nihilo nihil fit ¶ Et respondet, genus continere in potentia omnes differentias, actu vero nullā, & sic neque fieri ex nihilo, sed ex potentia generis, neque dari actu duo contraria in eadem re. Quia verò species continet actu differentiam, quam genus tantum continet in potentia: inde est quod actu species per differentiam excedat genus. ¶ Secunda definitio est: *Differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie in quale quid* ¶ Tertia est: *differentia est id, quo ea, quæ sunt sub eodem genere separat:* ¶ Quarta est. *Differentia est id, quo singula differunt.* ¶ Quinta, & vltima definitio, quam tradit Porphyr. exactiùs (vt ipse inquit) pertractans ea quæ ad differentiam pertinent, est: *Differentia est, quia ita singula differunt, vt pertineat ad substantiam, & rationem, sitque pars rei* 2 *cuius est differentia.*

NOTATIONES, ET DVBIA circa litteram capitis.

3 PLura ex his quæ Porph. docet in hoc cap. sumpsit ex Arist. nam vltima diuisio differentiæ traditur 2. Poster. c. 14 & 1. Topic. 7. & lib. 6. c. 3. Similiter, quòd genus contineat differentias in potentia præter locum sup. 5. c. 70 adductum, docet etiam 4. Topic. c. 2 & 7. Metap. c. 12. Præterea differentias prædicari in quale quid, habetur 4. Topic. c. 2. & alibi sæpè. Et tandē quòd differentiæ propriissimæ, seu essētiales nō suscipiāt magis & minus docet Arist. 6. Topic. c. 3.

Iam verò circa has diuisiones, & definitiones multa solent in præsenti dubitari, quæ vel constant ex dictis circa alia prædicabilia, vel sunt parui ponderis, & ideo illa breuiter in his notationibus explicabimus.

Primo ergo notandum est, quod *differre*, seu *differentia*, si vim nominis, vt in præsenti sumitur, attendamus significat distantiam, distinctionem, seu diuersitatem inter aliqua. Sumitur autem dupliciter, vt ex doctrina Arist. 5. Metaph. text. 15. docet & probat D. Th. ibid. lect. 12. & 1. q. 3. art. 8. ad 3. lib. 1. contra Gentes cap. 17. & alibi sæpè.

Primò enim sumitur latè, & impropriè pro quacumque diuersitate, aut distinctione aliquorum ad quod non requiritur, vt in aliquo vno conueniāt. Quo sensu prædicamenta, ipsasque differentias dicimus inter se differre, cum tamen sint primò diuersa vt infrà constabit.

¶ Secundò sumitur propriè, pro diuersitate eorum quæ in aliquo vno conueniunt, seu prout importat ea quæ non seipsis, sed aliquo alio inter se differunt. Vnde etiam nomen *differentia*, applicatum est ad significandum principium huius distinctionis, seu gradum illum per quem vnum differt ab alio, & sic sumitur in præsenti.

4 Secundo circa 1 diuisionem notandum est non dici aliquid differentiam communem, quia actu inueniatur in vtroque extremo scilicet in re quam distinguit & in re a qua distinguit; hoc enim est manifesta implicatio siquidem *sessio* non distinguit sedentem ab alio vel à seipso sedente, sed ab alio, vel à seipso non sedente. Dicitur ergo differentia communis: quia est accidentarium extremorum proprium, & vicissim potest vtrique accidere: sicut è contra, non dicitur aliquid differētia propria, aut propriissima præcisè, quia non inuenitur in altero extremo, respectu cuius exercet rationem differentiæ, sed quia cum vna sit propria passio, & altera constitutiuum essentiale; sic inueniuntur in vno extremo vt non possint esse in altero, respectu cuius exercent rationem differentiæ. Qualis autem sit ista diuisio, explicabitur in disputatione.

5 Tertio circa 2. diuisionem notandum est non esse subdiuisionem præcedentis, imò neque nouam diuisionem. nam differentia communis & propria coincidunt cum differentia per accidens; seu quæ facit diuersum, & varium: differentia verò propriissima coincidit cum differentia per se, seu quæ facit aliud. Vt autem hi termini comprehendantur, obseruandum est, quod relatiuum *aliud*, si sumatur substantiuè, & in neutro genere potest dupliciter accipi, vt colligitur ex D. Thom. primò vt significat diuersitatem in essentia formalem, & secundò, vt significat diuersitatem in essentia materialem. Priorem acceptionem tradit 1. p q. 31. art. 2. ad 4.

ad 4. eſtque certiſſima: nam homo propriiſſimè eſt aliud ab equo: ſecundam verò tradit in 2. diſt. a 1. q. 1. art. 1. dicens, non omne, quod eſt aliud à Socrate, eſſe aliud ab homine, quia ſcilicet Petrus, eſt aliud à Socrate, & tamen non eſt aliud ab homine. Et quia in eſſentia divina neutra diverſitas reperitur; ideò nullo modo filius dicitur *aliud* à patre. Poteſt tamen adjectivè dici *aliud ſuppoſitum*, vel *alius*, aut *alter*, quia ſic ſolùm ſignificatur diverſitas ſuppoſiti, ſeu perſonæ.

Quamvis autem ly *aliud*, vtramque acceptionem admittat, & vtroque modo ſumatur ab Ariſt. 5. Phyſic. Porph. tamen, & Dialectici in hac diviſione ſumunt ly, *aliud* in prima acceptione tantùm, & ſenſus eſt, quod differentia propriiſſima facit diverſitatem formalem. Cum enim ſit conſtitutiva eſſentiæ, diſtinguit eam eſſentialiter ab omnibus aliis, quod non habent differentia communis, & propria, quæ cùm ſint extra eſſentiam, tantùm diſtinguunt accidentaliter rem, cuius ſunt differentiæ. Et hoc ſignificavit Porphyr. dicens, has differentias facere diverſum, ac varium, ſeu *alteratū*, vt vertit Boët. quæ nomina tantùm ſignificāt diverſitatem accidentalem. Videatur Sanch. l. 3. q. 20.

Addit etiam Porphyr. circa hanc diviſionem, quod differentia faciens aliud dicitur ſpecifica, differentia verò faciens diverſum, ſeu varium ſimpliciter appellatur differentia. Quod non ob aliquam dignitatem, aut perfectionem huius differentiæ dictum eſt, ſed potiùs ob eius ignobilitatem, & imperfectionem, vt ex B. Alberto notant benè Sot. & Maſ. hîc, eo ſenſu quo bruta abſolutè, & ſine addito ſolemus appellare animalia, & generaliter nomen generis, alio addito ſolet tribui ſpeciei imperfectiori.

6 Circa tertiam, & quartam diviſionem, nihil ſe offert notandum: nam ferè coincidunt cum præcedentibus.

Circa vltimum verò benè notat Sot. hîc, poſſe dupliciter intelligi. Primò, ita vt membra eius indicent diverſas differentias, & ſit ſenſus, quod eiuſdem generis eſt differentia conſtitutiva, & diviſiva; animal enim conſtituitur per ſenſibile, & dividitur per rationale, & irrationale, & idem eſt de aliis generibus.

¶ Secundò membra illa dividentia poſſunt indicare diverſas rationes formales eiuſdem differentiæ; Ita vt ſit ſenſus, eandem differentiam verbi gratia rationale, ſecundùm vnam rationem formalem eſſe conſtitutivam ſpeciei, ſcilicet hominis; & ſecundùm aliam eſſe diviſivam generis, ſcilicet animalis, & vterque ſenſus verus eſt, & vtroſque exempla ſubiungit Porph. licet hîc ſecundus ſit magis ad rem, & intentum eius.

7 Tandem DVBITABIS: an ſit verum id, quod Porph. addit, ſcilicet differentias per ſe, ſeu propriiſſimas non ſuſcipere magis, & minus. ¶ Dubium hoc propriam ſedem habet cap. de Subſtantia, breviter tamen cum communi ſententia reſpondetur affirmativè, quæ eſt expreſſa ſententia Ariſt. 8. Metaph. text. 10 vbi rerum eſſentias comparans numeris, ait: *Quemadmodum de numero ablato, vel addito aliquo, ex quibus numerus eſt, non eſt amplius idem numerus, ſed diverſus, etiamſi minimum auferatur, aut addatur: ita neque definitio, neque ipſum quid erat eſſe, erit amplius, ablato aliquo, vel addito.* Idem docent Caiet. Iabel. Sot. & alij, quos refert, & ſequitur Rub. hîc qu. 3.

Fundamentum eſt: quia eſſentiæ conſiſtunt in indiviſibili, iuxta commune Metaphyſicorum axioma, cuius rationem reddit optimè D. Thomas, 1. 2. quæſt. 52. artic. 1. nam illud ſecundùm quod aliquid ſortitur ſpeciem, ſeu à quo accipit ſpecificationem, oportet eſſe fixum, & ſtans, & quaſi indiviſibile, vt ita res ſpecificata, habeat determinatam, & certam eſſentiam; cuius manifeſtum ſignum eſt, quòd prædicata eſſentialia non dicuntur de ſpeciebus ſecundùm magis, & minùs. Cùm ergo differentiæ eſſentiales ſint conſtitutivæ rerum in propria eſſentia, & gradu certo entis, planum ſit conſiſtere, in indiviſibili, ac proinde non ſuſcipere magis, & minùs.

DISPVTATIO VII.

De Differentia, tertio prædicabili.

QVIA de Vniverſali quod eſt genus reſpectu differentiæ, ſatis egimus in præcedentibus: ideo vt hoc tertium prædicabile comprehenderemus, iuxta methodum ſupra diſp. 5. num. 56. præſcriptam, ſolùm reſtabat in hac diſput. cognoſcere quid ſit natura conſtitutiva, ſeu contractiva, vnde ſumitur eſſentialis eius differentia, quod oſtendunt quæſtiones, quas de differentia, primò intentionaliter ſumpta poſteà inſtituemus. Sed quia ex vna parte, prima illa diviſio differentiæ à Porphyr. tradita, habet ſpecialem difficultatem: ex alia verò quamvis de differentia conſtet eſſe vniverſale, non tamen conſtat reſpectu cuius habet iſtam vniverſalitatem: an ſcilicet ſpeciei, vel reſpectu individuorum: ideò vtramque iſtam quæſtionem oportuit aliis præmittere.

QVÆSTIO I.

Qualis ſit prima diviſio differentiæ, vbi de diviſionibus eius.

SVpponendum eſt ante omnia, diviſionem iſtam differentiæ in communem, propriam, & propriiſſimam eſſe adæquatam, vt docent communiter Dialectici. Quamvis de hoc aliqui dubitaverint, quorum meminit Sanch. lib. 3. Logicæ, qu. 13.

Probat autem eius ſufficientiam Maſ. hîc ſectione prima, quæſt. 2. perfacili argumento: quia quidquid verè differt ab alio, vel differt ſecundùm eſſentiam, vel ſecundùm accidentia: ſi primum, erit differentia propriiſſima, ſeu eſſentialis: ſi ſecundum, vel eſt accidens proprium, & ſic erit differentia propria, vel eſt accidens commune, & ſic erit differentia communis: ergo prædicta diviſio eſt adæquata. Videatur noſter Dic. à Ieſu hîc qu. 5.

Eſt tamen contra hoc vulgare argumentum ſumptum ex differentia individuali, quæ quidem verè eſt differentia, vt patet; & tamen non eſt propriiſſima; cùm non faciat differre eſſentialiter: neque eſt propria, aut communis; ſiquidem Petrus & Paulus inter ſe, non accidentaliter tantùm, ſed ſubſtantialiter diſtinguuntur.

Reſpondetur tamen, omiſſis aliis ſolutionibus, in prædicta diviſione ſolùm dividi differentiam, quæ aliquo modo poteſt pertinere ad hoc prædicabile, quæ ſcilicet poteſt ſubire intentionem vniverſalis, & prædicabilis: quod non habet differentia individualis, vt patet. Et ideò propriè, & per ſe neque continetur ſub diviſo, neque ſub aliquo membrorum dividentium. Poteſt tamen aliquo modo reduci ad differentiam propriiſſimam ex ea parte, qua facit differre ſubſtantialiter, & ſumitur radicaliter ab vna parte ſubſtantiæ in quo aſſimilatur differentiæ propriiſ-

finiæ. Licet ea qua parte sumitur etiam à quantitate iuxta doctrinam D. Thom. in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 2. & 4. dist. 12. quæst. 1. art. Quæstiunc. 5. ad 3. & alibi sæpè, interdum talis differentia appellatur accidentalis: & prout sic reducitur quodammodo ad communem: quia quantitas est accidens commune vt disp. 9. ostendemus.

9. Hoc supposito, pro explicatione quæstionis notandum est quadrupliciter posse fieri comparationem inter diuisum, & membra diuidentia huius diuisionis, *Primò* si tam diuisum, quàm membra diuidentia sumantur primò intentionaliter pro naturis denominatis. *Secundò*, si diuisum sumitur pro natura denominata, & membra diuidentis pro secundis intentionibus. *Tertiò*, è contra, Et tandem *Quartò*, si tam diuisum, quàm membra diuidentia sumantur secundò intentionaliter.

Primo modo certum est diuisionem non posse esse vniuocam, sed analogam: siquidem naturæ istæ denominatæ diuagantur per omnia prædicamenta. Secundo etiam, & tertio modo certum est diuisiones esse subiecti in accidentia: & accidentis in subiecta. Neque de hoc est difficultas inter Doctores. Quorum tamen quidam inquirunt; an ex aliquo ex his modis sumpserit Porphyr. istam diuisionem. Quibus respondendum est probabiliter posse explicare hoc tertio modo. Sed multò probabiliùs est tam diuisum, quàm membra diuidentia sumpsisse vltimo modo scilicet secundò intentionaliter: tum quia sic explicant communiter Doctores hanc diuisionem: tum etiam quia nomen *differentia*, vt in præsenti sumitur, est terminus secundæ intentionis, sicut genus species, & alia tum denique quia sic diuisio ista propriè per se pertinet ad Logicam, tam ex parte diuisi quàm ex parte membrorum diuidentium. Et ita sensus diuisionis erit: secunda intentio differentiæ alia est, quæ facit differre communiter, alia propriè & alia propriissimè. In quo sensu dubitatur à Dialecticis, qualis sit ista diuisio.

10. Relicta sententia eorum, qui dixerunt diuisionem esse purè æquiuocam, quam satis constat esse falsam. Oña hic quæst. 1. art 5. Cabero tract. 3. disput 4. dub. 2. & alij Moderni per oppositum contendunt diuisionem esse vniuocam, & generis in species.

¶ Quorum fundamentum est: quia non obstante, quòd ex quinque intentionibus prædicabilium, tres priores sint rationes prædicandi essentialiter, adhuc vniuersalitas est quid vniuocum, & verum genus respectu omnium: ergo etiamsi ex intentionibus harum differentiarum, altera faciat differre communiter, alia propriè, & alia propriissimè: adhuc secunda intentio differentiæ erit vniuoca, & genus respectu illarum. Probatur consequentia: quia ideò conuenientia illarum quinque intentionum est vniuoca: quia omnibus verè, & simpliciter conuenit esse rationes prædicandi de pluribus: neque id habet vna per habitudinem, aut dependentiam ab alia, vt supra disputatione 4. numero 38. dicebamus. Sed eodem modo conuenit istis intentionibus esse rationes differendi; siquidem etiamsi non darentur differentia propriissima, adhuc aliæ essent differentiæ: ergo, &c.

11. Confirmatur primò; quia quamvis accidens dependeat à substantia, ideò substantiæ, & accidenti physicè loquendo nihil detur commune vniuocum, hoc tamen non tollit, quominus æqualiter denominentur à secunda intentione generis, & vniuocè in illa conueniant. Ergo quamuis differentia communis & propria physicè loquendo, aliquo modo dependeant à propriissima, & prout sic non conueniant vniuocè cum illa; adhuc secunda intentio differentiæ potest esse illis vniuocè communis.

Confirmatur secundo: quia quando intellectus comparat albedinem, aut risibilitatem Petro, & Paulo, vt id, per quod distinguuntur ab Æthiope, & equo, verè tribuit illis naturis intentiones vniuersalium. Sed tales intentiones propriæ, & simpliciter non pertinent ad primum, & secundum prædicabile, vt patet: neque etiam ad quartum, & quintum: siquidem per talem actum non cognoscitur risibilitas, vt quid profluens ab essentia: neque albedo vt quid contingens in quo consistunt propriæ rationes quarti, & quinti prædicabilis. Ergo tales intentiones propriè, & simpliciter pertinent ad tertium prædicabile. probatur consequentia quia tales intentiones propriæ, & simpliciter debent pertinere ad aliquam speciem relationis rationis: non ad aliam nisi ad hoc tertium prædicabile: ergo, &c. ¶ Hæc & alia argumenta, quæ solent fieri pro hac opinione, eam probabilem efficiunt, sicque illam censuit Medina, vt testatur Sanchez postea citandus Sed non ideò discedendum est à communi, & recepta sententis.

12. Dicendum est ergo diuisionem istam, etiam secundò intentionaliter sumptam esse analogam. Hæc fuit Veterum sententia cum Auic. in sua Logica. Quam etiam defendunt B. atus Albertus tract. 5. in Porphyr. cap. 1. Iabel. Caietan, & Sot. in commentario huius capitis. Mas. sectione 1. quæst. 5. Medin. quem adducit, & sequitur Sanch. lib. 3. quæst. 25. & communiter Thomistæ. Quibus etiam consentiunt Scot. hic quæst. 2. & alij Moderni.

Fundamentum est, quia sola intentio differentiæ propriissimæ simpliciter participat rationem differentialitatis: ipsaque sola constituit hoc tertium prædicabile: ergo aliæ intentiones differentiæ communis, & propriæ solum, possunt conuenire cum illa analogicè in esse differentialitatis. Consequentia patet, Antecedens verò probatur, quia propria ratio differentialitatis, secundùm quod constituit hoc tertium prædicabile, per quam distinguitur ab aliis intentionibus aliorum prædicabilium consistit in hoc, quod sit vniuersalitas naturæ, constitutiuæ, seu contractiuæ, vt diximus dis. 4. numero 41. Estque satis per se manifestum cum differentia comparetur generi, vt actus potentiæ, seu vt determinatum indeterminato, vt etiam ex D. Thom. vidimus disput 3 numero 61. Esse autem vniuersalitatem naturæ constitutiuæ, seu contractiuæ, non potest simpliciter conuenire intentionibus differentiæ communis & propriè, sed solum intentioni differentiæ propriissimæ: siquidem id quod est simpliciter actus seu constitutiuum; debet esse in eodem genere cum potentia cuius est actus constitutiuum aliàs ex vtroque non fieret vt per se patet inductione. Cum ergo sola differentia propriissima sit in eodem genere cum genere, quod constituit; differentia verò communis, & propria sint extra, & faciant cum illo compositionem accidentalem: planum fit solam differentiam propriissimam esse simpliciter actum, & constitutiuum respectu generis: ac proinde ipsam solam simpliciter pertinere ad hoc prædicabile.

13 Confirmatur quia contraria sententia euertit totam ferè doctrinam de his prædicabilibus, à Dialecticis communiter receptam: ergo non est admittenda. Probatur antecedens; quia omnes enumerant differentiam inter prædicabilia essentialia, & hac via probant sufficientiam quinarij

numeri

numeri prædicabilium. Addúntque differentiam non prædicari omnino in quid, neque omnino in quale, ſed medio modo, ſcilicet, in quale quid: quia quantùm ad rem ſignificatam eſt de ſubſtantia ſeu eſſentia rei, ex modo verò ſignificandi ſumitur vt accidens, ſeu adiacens ipſi rei, vt magis explicuimus diſp. 5. numero. 12. Item ferè omnes aſſerunt has quinque intentiones eſſe ſpecies infimas vniuerſalitatis. Quæ omnia, & alia his ſimilis directè pugnant cum prædicta ſententia, vt conſideranti patebit. Maneat ergo, quòd ſicut ſub generietate, ſpecieitate, aut proprietate non collocantur per ſe, & ſimpliciter, ſed ſecundùm quid tantùm & per reductionem illæ intentiones, quibus intellectus denominat ea, quæ ſecundùm quid tantùm ſunt genera, ſpecies, aut propria, qualia ſunt entia incompleta: ita ſimiliter ſub differentialitate non continentur per ſe, & ſimpliciter intentiones, quibus intellectus denominat ea, quæ ſecundum quid tantùm ſunt differentiæ, nempè communis, & propria.

14. Ad fundamentum contrariæ ſententiæ, neganda eſt conſequentia. Ad cuius probationem reſpondetur quia ſublata differentia propriiſſima, per locum intrinſecum auferretur tertium prædicabile, tam phyſicè, quàm logicè loquendo: quia tunc nihil eſſet quòd intra idem genus poſſet eſſe ſimpliciter actua & conſtitutiua reſpectu generis; & conſequenter neque ſimpliciter denominari differentia. Quod tamen non contingit in prædicabilibus eſſentialibus reſpectu accidentalium, vel èconira, vt conſideranti patebit. Et ideo ratio vniuerſalis poteſt eſſe illis omnibus vniuoca, non verò ratio differentiæ iſtis tribus.

Ad primam confirmationem ſimiliter reſpondetur negando conſequentiam. Et ratio diſparitatis eſt: quia quamuis accidens ſit ens, & eſſentia ſecundùm quid comparatione ſubſtantiæ: vnumquodque tamen intra ſuum genus habet, quidquid requiritur ad fundandas intentiones generis, ſpeciei, vel differentiæ: quia vtrobique eſſentia continet plures perfectiones, & gradus habentes rationem actus & potentiæ, & compoſiti intra idem genus: & ideò tam in ſubſtantiis, quàm in accidentibus propriè, & ſimpliciter reperiuntur perfectibilis, perfectiui, & perfecti: & per conſequens vera genera, differentia & ſpecies. At verò differentia communis, & propria etiam reſpectu eius cuius ſunt differentiæ, habent rationem actus extranei, & alterius generis, faciúntque cum illo compoſitionem accidentalem: & ita non habent quidquid requiritur ad fundandam intentionem conſtitutiuam huius tertij prædicabilis, vt explicatum eſt; ac proindè ſecundùm quid tantùm, & reductiuè poſſunt ad illud pertinere.

15. Ad ſecundam confirmationem, conceſſa maiori, & minori, neganda eſt conſequentia. Committitur enim ibi fallacia, à dicto ſecundùm quid, ad dictum ſimpliciter. Ad probationem autem dicimus, quòd quandocumque intellectus comparat aliquid incompletum habens modum generis, aut ſpeciei reſpectu ſuorum inferiorum, vt quando animam apprehendit vt genus reſpectu vegetatiuæ, & ſenſitiuæ; aut punctum vt ſpeciem reſpectu huius & illius puncti: vel quando comparat differentiam communem, & propriam, vt albedinem, & riſibilitatem reſpectu Petri, & Pauli: per tales actus reſultant in huiuſmodi naturis intentiones quædam, quæ in ſuo genere ſunt quid imperfectum, & extra rectam lineam proprij prædicamenti: ad eum modum quo

de embrione, & cadauere in genere ſubſtantiæ docet D. Tho. 1. de generatione lect. 8. Quo fit vt ſicut embrio ad nullam ſpeciem ſubſtantiæ per ſe pertinet, ſed reducitur ad ſpeciem animalis: ſic intentiones iſtæ propriè, & ſimpliciter non pertinent ad prædicabilia, ſed ſecundùm quid tantùm, & per reductionem.

16. ¶ Circa definitiones autem differentiæ aduertendum eſt Porphyr. adduxiſſe omnes illas, quibus tunc ſolebat definiri differentia. Vndè non eſt neceſſarium quamlibet definitionem eſſe in re diſtinctam ab alia, aut explicare diuerſam perfectionem, ſeu munus differentiæ, vt patet in tertia, & quarta, quæ inter ſe parum, aut nihil differunt. Quia verò aliquæ ex illis quinque definitionibus poſſunt accommodari differentiæ communi, & propriæ: aliunde autem ſola differentia propriiſſima pertineat ad hoc prædicabile, vt explicatum eſt: ideò Porphyr. in vltima definitione quaſi corrigens illas & limitans, vt ſolùm conueniant differentiæ propriiſſimæ, addit illam particulam, ſcilicet, *quod pertineat ad ſubſtantiam, & rationem, ſitque pars rei, &c.* Propter quod etiam omnes has definitiones ad duas poſſumus reducere, nempè ad ſecundam, & vltimam: quæ adæquatè conueniunt differentiæ propriiſſimæ. Ex quibus hæc vltima eſt eſſentialis, coinciditque cum ea, quam ſuprà diſp. 5. n. 12. diximus formandam eſſe ex definitione eſſentiali ſui abſtracti, vt conſideranti patebit. Neque in hoc eſt ampliùs immorandum.

Secunda definitio, ſcilicet *Differentia eſt, quæ prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in quale quid*, eſt deſcriptiua, vt conſtat ex dictis diſput. citata, num. 15. Quare autem Porphyrius addiderit illam particulam, *differentibus ſpecie*: vel an hæc definitio conueniat poſſit differentiis infimis, de quo eſt celebris controuerſia inter dialecticos, examinabitur infrà quæſt. 3.

QVÆSTIO II.

An differentia ſit vniuerſalis per ordinem ad ſpeciem, quam conſtituit, vel per ordinem ad indiuidua.

17. Titulus difficultatis loquitur de differentia infima: hæc enim tantùm poteſt comparari ad ſpeciem, quam conſtituit, & ad indiuidua eius. Senſus tamen, & reſolutio quæſtionis generalis eſt ad differentiam infimam, & ſubalternam: quia proportionabilis eſt de vtraque difficultas. Quare de differentia infima, verbi gratia *rationali*, inquirimus: an ſit vniuerſalis per ordinem ad ſpeciem, cum qua conuertitur, nempè *hominem*; ita vt hæc prædicatio; *homo eſt rationalis*, ſit prædicatio huius prædicabilis: & ſimiliter de differentia ſubalterna, vt *ſenſibile*, an ſit vniuerſalis per ordinem ad ſpeciem ſubalternam, ſcilicet *animal*: vel ſolum habeat rationem vniuerſalis, illa reſpectu indiuiduorum, & iſta reſpectu ſpecierum ſibi inferiorum.

Prima ſententia vtrumque negat, contendens differentiam non conſtitui in eſſe vniuerſalis, neque per ordinem ad ſpeciem, neque per ordinem ad indiuidua, ſed per ordinem ad propria inferiora. vt *rationale* (ait hæc opinio) non conſtituitur in eſſe vniuerſalis reſpectu hominis, neque reſpectu Petri, & Pauli ſed reſpectu huius, & illius rationalis. Hanc ſententiam abſque Auctoribus refert Sanch. lib 30. q. 28. ¶ Et fundamentum eius eſt: quia vniuerſale eſt

correlatiuum particularis: ergo vnumquodque vniuersale habet proprium particulare. Sed proprium particulare rationalis non est homo; nec Petrus, cum hi sint correlatiui generis, & speciei: ergo proprium particulare rationalis est hoc aut illud rationale; ac proinde respectu horum constituetur in esse vniuersalis, non verò respectu speciei, & indiuiduorum.

18. Secunda sententia affirmat differentiam vere esse vniuersalem per ordinem ad speciem, quam constituit ita vt hæc prædicatio, *homo est rationalis*, sit propria huius prædicabilis. Sic indicant Caiet. Sot. & Tolet in hoc cap. ¶ Potestque suaderi primò: quia differentia, formaliter quatenus talis, est vniuersalis: sed differentia constituitur in esse talis per ordinem ad speciem: si quidem prout sic dicis esse constitutiuum eius: ergo per eundem ordinem constituitur in esse vniuersalis.

Respondebis fortè maiorem esse falsam: quia sicut homo formaliter quatenus rationalis: non est animal: ita differentia, formaliter quatenus tale vniuersale, non est vniuersalis. Et ideò, licet quatenus differentia, respiciat speciem: non propterea constituetur in esse vniuersalis per ordinem ad illam.

Sed contra: quia iam sequeretur, quòd differentia non solum quatenus vniuersalis, sed neque etiam quatenus differentia est, respiceret speciem; quod tamen patet esse falsum: ergo, &c. Probatur sequela, quia sicut vniuersale, vt sic, respicit inferiora vt sic; ita talè vniuersale debet respicere talia inferiora: ergo iam differentia non constituetur in esse talis vniuersalis per ordinem ad speciem: quæ est illi æqualis: sed per ordinem ad sua propria inferiora.

Secundò probatur eadem sententia: quia quodlibet vniuersale constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad ea, de quibus immediatè prædicatur: sed differentia immediatè prædicatur de specie, & media specie de indiuiduis. ergo differentiam in esse vniuersalis potius constituitur per ordinem ad speciem, quàm per ordinem ad indiuidua. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur: quia genus non constituitur proximè in esse vniuersalis per ordinem ad indiuidua, licet de illis prædicetur, sed per ordinem ad species, non alia ratione: nisi quia de superficiebus immediatè prædicatur, non verò de indiuiduis.

Confirmatur quia prædicatio, *homo est rationalis*, est prædicatio directa, & formalis: ergo est alicuius prædicabilis. Sed non potest esse alterius nisi differentiæ, vt patet: ergo differentia verè constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, quam constituit.

19. Nihilominus dicendum est primò propria inferiora differentiæ, verb. gra. *rationalis*, non esse hoc, aut illud rationale, sed indiuidua speciei, scilicet Petrum & Paulum. Hæc conclusio est communis inter Dialecticos, & probatur: quia differentia prædicatur de pluribus in quale quid: sed *rationale* non prædicatur de hoc, & illo rationali in quale quid, sed omninò in quod: ergo respectu illorum non habet rationem differentiæ; & consequenter neque tales prædicationes pertinent ad tertium prædicabile. Maior, & consequentia constant. Minor verò probatur: quia *animal*, quod in se genus est, quando prædicatur de indiuiduis genericis; neompè de hoc, & illo animali, eo modo prædicandi induit conditionem speciei; non alia ratione nisi quia tunc prædicatur de inferioribus vt tota eorum essentia, quod proprium est speciei, vt diximus suprà disp. 6. num. 12. Sed quando rationale prædicatur de hoc, aut illo rationali, prædicatur vt tota essentia talium inferiorum. Ergo respectu eorum induit conditionem speciei, & prædicatur omnino, in quid: etiamsi in se sit differentia.

20 Dicendum est secundò differentiam infimam non constitui in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, sed per ordinem ad indiuidua: & idem proportionabiliter est de differentia subalterna. Hanc conclusionem indicat Iabel. in hoc c. & defendunt Oña hic q. 1. ar. 2. noster Didacus, dis. 8 q. 2. & latè & optimè Sanch. lib. 3. q. 55. qui plures alios adducit. Colligitur ex D. Th. 1. Posterio. lect. 13. vbi affirmat differentiam vltimam nullo modo esse in plusquam speciem, quod tamen necessarium erat vt esset vniuersalis respectu speciei. Et tandem id planè docuit Porph. in hoc c. dum definit differentiam, non in ordine ad vnam speciem, sed per prædicari de pluribus inferioribus: & cap. præcedenti, dum enumerans modos prædicationis directæ inquit: *Nam aut paria de paribus. vt hinnibile equo: aut maiora de minoribus prædicentur à partes.* Constat autem prædicationes vniuersalium esse illas, in quibus maiora de minoribus prædicantur: ergo aliæ prædicationes, in quibus paria de paribus prædicantur non pertinent ad prædicabilia. Et huiusmodi est differentia respectu speciei; vt patet in exemplo Porphyr.

Ratione etiam probatur: quia vniuersale est natura vna dicens ordinem ad plura inferiora: sed species non est quid inferius ad differentiam: ergo differentia non est vniuersalis respectu speciei. Maior constat. Minor verò probatur: quia superius ex Arist. in postprædicamentis est id, à quo non valet subsistendi consequentia: sed à differentia ad speciem valet consequentia & contra: ergo differentia non est superior respectu speciei.

21. Respondebis primò; quod licet Physicè differentia sit æqualis cum specie, Logicè tamen, & inquantum prædicabilis, est superior ad illam: quia prædicatione formali differentia prædicatur, tum de ipsa specie; tum etiam de indiuiduis; cum tamen species prædicatione formali, tantum prædicetur de indiuiduis: hoc sufficit, vt differentia sit vniuersalis respectu speciei.

Sed contra: quia iam sequeretur nullam esse prædicationem æqualis de æquali, Logicè loquendo, contra dictum Porph. & contra communem sententiam Dialecticorum, qui in libris Posteriorum, non solum tales prædicationes admittunt, sed eas asserunt aptiores esse ad perfectissimam demonstrationem: ergo, &c.

Præterea: & quia vniuersale tantum est superius Logicè loquendo respectu eorum, à quibus abstrahitur abstractione vniuersali; sed differentia non abstrahitur ab specie abstractione vniuersali, sed tantùm abstractione formali: ergò respectu speciei non est quid superius Logicè loquendo. Maior constat, & probatur minor: quia ab illis abstrahitur aliquid abstractione vniuersali quæ immediatè vnit in vna ratione & in quibus multiplicatur per abstractionem: sed differentia non vnit in vna ratione speciem cum indiuiduis; neque per contractionem multiplicatur in specie, & indiuiduis, sed solum in indiuiduis, vt patet: ergo &c.

22. Secundò respondebis differentiam, quando prædicatur de specie, virtute prædicari de pluribus, quæ in specie continentur, & ita prædicatur de specie æquiualere pluribus prædicationibus de indiuiduis.

Sed contrà: quia talis virtualis continentia non sufficit ad veram prædicationem vniuersalis: ergo, &c. Probatur antecedens: quia sicut vniuersale est simpliciter vnum, ita dicit ordinem ad multa, quæ simpliciter sint multa; aliàs non saluaretur propria abstractio, & superioritas, quam requirit vniuersale.

Sed

Sed indiuidua prout virtute continentur in specie non sunt simpliciter multa, sed potiùs simpliciter vnum; siquidem, teste Porph. *participatione speciei plures homines sunt vnus homo*, ergo differentia non potest esse vniuersalis respectu speciei: ex eo quod virtute contineat indiuidua.

Secundò impugnatur eadem solutio: quia quando differentia prædicatur de specie; tunc species formaliter loquendo non est prædicabilis, sed subiicibilis, vt constat ex dictis, ergo formaliter prout sic, non continet virtute inferiora. Probatur consequentia quia sicut de ratione prædicati formaliter prout sic, solùm est continere in potentia subiectum; ita de ratione subiecti formaliter prout sic solum est actu continere prædicatum: ergo quælibet continentia potentialis respectu inferiorum est extra rationem formalem subiecti, seu subiicibilis. Ergo quando differentia prædicatur de specie; tunc species formaliter loquendo vel non habet, vel saltem non exercet continentiam potentialem indiuiduorum; & per consequens hæc non potest facere, vt differentia sit vniuersalis respectù speciei.

23. Ad fundamentum primæ sententiæ respondetur, quòd sicut vniversale non solum dicit naturam, seu rationem, quæ prædicatur, sed etiam relationem prædicabilitatis ad inferiora ita particulare non solum dicit naturam, seu rem, de qua vniuersale prædicatur, sed etiam relationem subiicibilitatis ad superiora: & mediis his relationibus vniuersale, & particulare sunt correlatiua. In hoc ergo sensu verum est vnumquodque vniuersale, habere proprium particulare: quia nimirum vnumquodque vniuersale, respicit inferiora habentia peculiarem rationem subiicibilitatis ad ipsum. Vnde eadem res, v. g. *Petrus* vt relatione subiicibilis respicit totam essentiam; est proprium particulare speciei: vt verò alia relatione subiicibilis respicit constitutiuum suæ essentiæ, est proprium particulare differentiæ: vt verò alia relatione respicit naturam quandam profluentem à sua essentia, est proprium particulare proprij & sic de aliis. Quo fit: vt diuersa vniuersalia petant diuersa particularia, non materialiter, & in esse rei, sed formaliter, & in esse subiicibilis.

24. Ad argumenta secundæ sententiæ respondetur. Ad primum benè ibi responsum est: quæstione 4. ostendemus, nulla differentia includit genus. Ad replicam autem eodem modo respondetur, verum esse, quod differentia, quatenus tale vniuersale, respicit talia inferiora. Sed sicut per ly, *tale vniuersale*, importantur duo, scilicet ratio communis, vniuersalis & talitas, seu differentia contrahens: ita similiter per ly, *talia inferiora*, importantur duo, scilicet inferiora vt sic, & talitas inferiorum. Quare sicut talitas vniuersalis non includit in se vniuersale vt sic; ita talitas inferiorum non includit in se inferiora vt sic: Ex quo tandem fit, quòd sicut ratio propria differentiæ, per quam contrahitur vniuersale vt sic, scilicet esse perfectiuam, seu constitutiuam, sumitur per ordinem ad speciem, quam constituit; ita etiam illa specialis ratio, per quam inferiora vt sic contrahuntur, vt sint propria inferiora differentiæ attenditur respectu speciei, cuius differentia est constitutiua.

Ad secundum distinguenda est maior. Si enim sensus sit, vniuersale constitui in esse vniuersalis per ordinem ad ea, de quibus prædicatur immediatè, qua ratione est vniuersale, concedenda est; neganda verò, si prædicetur immediatè, non vt vniuersale, sed alio modo. Differentia autem, qua ratione vniuersalis est, non prædicatur immediate de specie, sed tantùm de indiuiduis: ideò quamvis Petrus, & Paulus sint rationales, quia sunt homines; tamen rationale non est vniuersale, quia respicit hominem, sed quia respicit Petrum, & Paulum. Valdè enim diuersa sunt quòd Petro conueniat esse rationalem, quia est homo, & quòd rationali conueniat secunda intentio vniuersalis: quia respicit hominem. Primum est verissimum; secundum autem omninò falsum, vt ex dictis patet.

25. Ad confirmationem respondetur non omnes prædicationes directas pertinere ad quinque vniuersalia, sed solùm illas in quibus maiora de minoribus prædicantur, (si cætera necessaria adsint.) Præter quas constat plures alias esse directas, in quibus paria de paribus prædicantur. Quæ per se pertinent ad prædicabile de vno tantùm, vt diximus suprà disp. 2. n. 46. ¶ Si autem inquiras: quomodo appellandæ sint istæ prædicationes in quibus differentia, & proprium prædicantur de sua specie Respondetur graues auctores eas appellare prædicationes *tertij, & quarti prædicati*: quia in illis prædicantur res quæ aliàs, si comparentur ad inferiora, sunt tertium, & quartum prædicabile. Qui modus loquendi frequens est inter Thomistas de quo videri potest Sanch. vbi suprà. Quidquid autem sit de modo loquendi, certum debet esse tales prædicationes non esse tertij & quarti prædicabilis.

QVÆSTIO III.

An dentur differentiæ vltimæ, quæ cum speciebus conuertantur.

CElebris fuit hæc difficultas inter antiquos Dialecticos. Quibus non paruam occasionem præbuit Porphyrius, dum in secunda definitione asseruit differentiam prædicari de pluribus differentibus specie. Si enim hoc conuenit omni differentiæ: sequitur nullam esse, quæ cum specie infima conuertatur: & ex consequenti non dari differentias vltimas, seu infimas. Quare duo nobis examinanda sunt Primum est, an rei veritate dentur tales differentiæ vltimæ Deindè, quid in hoc senserit Porphyr. & quomodo saluetur definitio eius.

26. Circa primum multi ex antiquis asserere videntur, non dari differentias infimas, sed omnes esse subalternas; & ex consequenti ad definiendam aliquam speciem infimam ponendas esse duas vel plures differentias subalternas, quarum vnaquæque latiùs pateat quàm species definita omnes vero simul sumptæ cum conuertantur. Pro hac sententia Mat. hîc sect. 1. q. 6. refert Themistium 2. Post. c. 10. Philopon. ibidem cap. 14. & Auerroem 8. Metaphysicæ text. 43.

Probatur Primò ex Arist. 2. Post. cap. 14. vbi agens de definitionibus specierum, sic ait: *Talia eò vsque sumenda sunt, quo vsque tot fuerint sumpta: vt vnumquodque illorum quidem pluribus competat; cuncta autem simul non ad plura sese extendant*. Ferè idem docet 2. Topicor. cap. 7. & lib. 6. c. 3. Et lib. de partibus animalium cap. 2. non admittit tot differentias vltimas, quot sunt species: ergo, &c.

27. Secundò probatur ex Porphyr. qui cap. de communitatibus generis, & differentiæ sic ait: *continet enim, & differentia species, etsi non omnes eas quas genus continet: rationale enim, etsi non expertia rationis, vt animal; Deum tamen ac hominem quæ sunt species, continet*. Idipsum colligitur ex eo quod Porph. semper vtitur duabus vel pluribus differentiis ad definiendam speciem, vt *rationali*, & *mortali* ad definiendũ

hominem. Ex quibus vnaquaque latiùs patet quàm homo: nam rationale conuenit Deo, & Angelis: mortale verò aliis animalibus, sed vtraque simul iuncta soli homini. Ergo ex Porphyrii sententia non dantur differentiæ vltimæ, sed omnes sunt subalternæ.

Tertiò probatur ratione: quia per solas differentias subalternas simul sumptas sufficienter constituitur species, & distinguitur ab aliis: ergo superfluunt aliæ differentiæ simplices, & vltimæ. Probatur antecedens exemplo, quod adducit Aristot. loco citato ex 2. Poster. nam hæc optima definitio Trinitatis: *Trinitas est numerus impar primus.* In qua tamen singulæ particulæ plus in se habent, quàm Trinitas. Nam esse numerum imparem conuenit quinario, septenario, &c. similiter esse numerum primum conuenit binario: vtrumque autem simul sumptum nempe esse imparem primum solùm potest conuenire ternario. Ergo hæ differentiæ subalternæ simul sumptæ sufficiunt constituere numerum ternarium, & distinguere eum ab aliis & ex consequenti superfluit alia differentia vltima.

28. Nihilominus dicendum est primò præter differentias subalternas verè dari differentias vltimas, & simplices, quæ cum speciebus conuertantur. Hæc conclusio est communis inter Dialecticos illam docet D. Thom. 2. Post. lec. 13. & 7. Metaph. lect. 12. B. Alb. Alexand. Sim. Auic. & alij, quos adducit, & sequitur Mas. vbi suprà, & communiter recentiores.

Tria loca Arist. adducit D. Thom. lec. 13. citata pro hac sententia. Primus est 7. Metaphysic. text. 48. vbi docet possibile esse, quod definitio ex duobus constituatur, quorum vnum sit genus, & aliud differentia quod explicans Boët. in lib. de diuisionibus, constanter affirmat quod si non esset penuria nominum, nulla definitio haberet plus quàm duos terminos. Item text. 43. sequenti inquit Arist. *Et sic semper vult procedere, donec vtique venias ad non differentia: tunc autem erunt tot species pedis, quot differentia.* Quod explicans D. Thom. ait. *Et ita semper procedendum est in diuisione differentiarum, donec diuidens venias ad non differentia, id est, ad vltimas differentias, quæ non diuiduntur vlteriùs in alias differentias: & tunc tot erunt species pedis, quot differentia.* Tandem idem colligitur ex lib. 8 Meth. text. 6. vbi dicitur differentiam correspondere formæ.

Ex quo loco sic probatur ratione conclusio: quia differentia in rebus materialibus sumitur à forma, sicut genus a materia: sed in qualibet re materiali est propria forma per quam vltimò constituitur in suo esse: ergo in qualibet re materiali etiam debet esse differentia per quam vltimò constituatur. Cum autem quælibet talis forma sit vnica, & simplex, non composita ex pluribus, formis planè sequitur debere illi correspondere differentiam infimam, & simplicem. Quod Argumentum proportionabiliter habet locum in Angelis & in accidentibus: nam illud, à quo sumitur in eis differentia, est quid simplex & indiuisibile: ergo talis etiam esse differentia.

Confirmatur quia differentia subalterna est quid simplex: ergo etiam differentia vltima. Antecedens conceditur à contrariis. Consequentia vero probatur: quia si à gradu imperfecto & potentiali, quem tribuit forma, sumitur vera differentia simplex: potiori iure à gradu perfecto, & actuali sumitur vera, & simplex differentia, quæ sit vltima & specifica. ¶ Confirmatur secundò: quia propriæ passiones, quæ consequuntur gradus infimos & specificos, sunt simplices & aliis perfectiores: ergo tales etiam debent esse differentiæ, à quibus radicaliter dimanant.

29. Ad argumenta ad primum ex Arist. respondet D. Thom. 2. Post. lect. 13. quòd quando in eadem definitione sumimus plures differentias quarum singulæ latiùs patent quàm definitum; iunctæ verò cum illo conueniunt: tales differentiæ verè sunt accidentales sumptæ ex aliquibus accidentibus communibus ad declarandam vltimam, & essentialem differentiam quam ignoramus. Et propterea sæpè differentiæ istæ dicuntur substantiales, seu essentiales: quia scilicet inducuntur ad declarandam sententiam, seu essentiam rei: sed re vera sunt accidentales. Et de huiusmodi differentiis loquitur Aristot. locis in argumento adductis.

Quod adeò verum est, vt ex differentiis subalternis, quæ sunt veræ, & substantiales differentiæ quantumcumque plures iungantur, nullo modo possit confici propria definitio speciei. Nam vt benè argumentatur Suar. disput. 15. Meth. sect. 11. numero 23. *si rationale & mortale*, essent differentiæ subalternæ: nunquam ex earum coniunctione constitueretur homo. Cuius rationem tangit optimè Mas. vbi suprà ad 2. Nam vel differentiæ subalternæ sunt constitutiuæ duorum generum, quorum vnum sub alio non continetur: tunc repugnat iungi in vna definitione, si quidem sunt impossibiles vt patet: vel sunt constitutiuæ generum, quorum vnum continetur sub alio; & huiusmodi differentiæ, etiamsi omnes iungantur in definitione alicuius speciei infimæ, adhuc conueniunt aliis speciebus; ac proinde definitio non erit bona.

30. Ad secundum ex Porph. constabit in secunda parte difficultatis. Verba autem adducta eundem videntur habere sensum, ac loca Arist. quamuis enim, erraueit existimans dari animalia immortalia: tamen in constituendis differentiis vltimis fuit procul dubio Peripateticus.

Ad tertium iam patet, quod differentiæ subalternæ si verè sint essentiales, non possunt constituere speciem in vltimo, & specifico gradu; si verò fuerint accidentales, solum possunt esse signum propriæ, & specificæ differentiæ, quando simul iunguntur. Quod facere licet, cum vltimam differentiam ignoramus, vt contingit in definitione adducta numeri ternarij. Non enim ambæ differentiæ ibi assignatæ sunt essentiales: nam cum idem genus semel tantùm possit in species diuidi; numerus vna diuisione adæquatè diuiditur in imparem, & parem & alia in primum; & non primum: necessarium est aliquas ex his differentiis esse accidentales.

AN SECVNDA DEFINITIO Porphyriana conueniat etiam differentiis infimis.

§. vnicus.

31 IN secunda parte quæstionis, circa mentem Porph. non est cur nimis solliciti simus: an senserit dari differentias vltimas. Eas tamen ipsum admisisse, colligitur ex lib. de interrogationibus c. 3. Vbi referens Mist. loco citato, sic interrogat; *cum dixeris differentiam de pluribus speciebus afferri: nunquid rem, vt ita sese habet, explicasti?* Et respondet: *non ita planè, sed vt plerumque esse consueuit: reperiuntur enim aliqua, quæ speciebus adæquantur, &c.* Quibus verbis planè concedit differentias vltimas. Quas licet videatur in aliquibus speciebus admittere, in aliis verò non: solùm tamen intendit non semper esse nobis notas. Ex quo patet, quod quando loco suprà in argumento 1. adducto, ait differentiã continere plures species, loquitur, vel de differentia subalterna, vel saltem de aliquibus differentiis accidentalibus, quæ intra aliquod genus infimum solent conuenire pluribus speciebus talis

generis.

generis, sed non omnibus. Quare autem in definitionibus vtatur Porph. aliquando pluribus differentiis, iam diximus n. 29. in explicatione verborum Arist.

32. Hinc ergo exurgit non parva difficultas: quomodo hoc tertium prædicabile definivit Porph. per *prædicari de pluribus differentibus specie*: Et ideo merito inquiunt Dialectici: an prædicta definitio conveniat etiam differentiis infimis. ¶ Ratio autem dubitandi est, quia ex vna parte ipsa definitionis verba indicant illam tantùm convenire differentiis subalternis; ex alia verò non videtur consonum intentioni Porphyrij definientis differentiam, prout est tertium prædicabile, ad quod non solùm pertinet subalterna, sed etiam infima.

Prima sententia affirmat dictam definitionem convenire etiam differentiis infimis. Authores tamen eius non eodem modo explicant verba definitionis. Quidam enim, teste Auic. Bea. Alb. tract. 5. c. 6. sic intelligunt definitionem, quòd differentia prædicetur de pluribus differentibus specie, non inter se, sed aliis; vt *rationale* prædicatur de Petro, & Paulo qui licet inter se non differant specie, differunt tamen specie ab equo & leone.

Hæc tamen subtilitas nimis crassa est, vt rectè inquit Sanch. lib 4. quæst. 24. & explicatio est extorta, vt bene inquiunt Albert. & Avicen citati. Neque enim talem sensum possunt reddere illa verba: nam hæc propositio, *Petrus, & Paulus differunt specie*, sic exponitur: Petrus est alicuius speciei, & Paulus similiter: & Petrus non est eiusdem speciei, cuius est Paulus. Quòd autem hic sit legitimus eius sensus, patet ex definitione generis: vbi eadem verba sic intelliguntur ab omnibus. Quare reiecta hac explicatione, aliisque, quæ adducit, & impugnat Galleg. hîc controvers. 17.

33 Secundò alij exponunt dictam definitionem, asserentes illam convenire per non repugnantiam differentiis vltimis, non in quantùm sunt vltimæ, sed in quantùm sunt differentiæ, vt *rationali*, in quantùm differentia est, non repugnat prædicari de pluribus differentibus specie, aliàs id omni differentiæ repugnaret. Quæ explicatio, & sententia antiquissima est, vt tradit Tolet. in hoc cap. Eamque illustrem fecerunt Caiet. ibidem. & Sot. hîc quæst. vnica ad 6. tenuitque probabilem Tolet. & Galleg. vbi suprà. & Araux. lib. 3. Metaph. q. 4. art. 6.

Probatur ratione: quia plures sunt definitiones, quæ necessariò explicandæ sunt per non repugnantiam: ergo hæc similiter potest explicari. Probatur antecedens: quia definitio *quanti* ab Aristot. 5. Metaphysic. scilicet *quantum est, quod est divisibile in ea, quæ insunt, &c.* licet positivè conveniat pluribus rebus, vt ligno, lapidi, aliis tamen convenit negativè solùm, & per non repugnantiam rationi communi, vt cœlo. quod quidem, quatenùs tale est, dividi non potest, cùm sit incorruptibile; ac proinde convenit illi definitio *quanti*, ex eo solùm, quod quatenùs quantùm est, non repugnat illi divisio. ¶ Item licet minimum naturale, quatenùs minimum est, non possit dividi: quia tamen quatenùs quantùm est, non repugnat ei definitio; absolutè tribuimus ei definitionem quanti. Ergo similiter licet differentia vltima, quatenùs vltima est, non possit prædicari de pluribus differentibus specie: quia tamen id non repugnat ei, quatenùs differentia est, absolutè dicemus prædictam definitionem convenire etiam differentiis vltimis.

34 Cæterùm hic etiam modus dicendi falsus est. Nam si semel admittimus definitiones per non repugnantiam rationi communi, in plura devenıemus manifesta absurda: iam enim hæc esset bona definitio equi: *Equus est substantia sensibilis, rationalis.* Nam licet equo, quatenùs equus est, repugnet esse rationalem; id tamen non repugnat ei, quatenùs animal est, vt patet. Et generaliter si hic modus definiendi esset bonus, definitio vnius speciei conveniret alteri; siquidem differentia constitutiva vnius speciei, non repugnat alteri propter rationem communem, & genericam, sed propter rationem propriam, & specificam. Ergo neque etiam est asserendum, definitionem differentiæ subalternæ convenire per non repugnantiam differentiæ infimæ.

Quod autem prædicta absurda sequantur, patet: quia sicut rationale, & hinnibile sunt rationes essentiales oppositæ, sic esse subalternam, & infimam, sunt rationes accidentales oppositæ, & repugnantes: ergo si harum oppositio non obstat, quominùs definitio differentiæ subalternæ conveniat infimis per non repugnantiam; nec etiam oppositio rationum essentialium obstabit, quin definitio vnius speciei possit alteri per non repugnantiam convenire. Per quod excluduntur solutiones, quæ solent adduci in favorem Caiet. vt consideranti constabit. Videatur Vincentius Iustinianus lib. 5. Dialect. institutionum cap. 6. vbi optimè impugnat prædictum modum definiendi.

35 Dicendum est ergo dictam definitionem Porphyr. non convenire differentiis infimis, atque ita illum solùm definivisse subalternas. Hæc conclusio communis est inter Dialecticos. Quorum non pauci affirmant esse Diu. Thom. In quo tamen expressam non invenimus, neque invenire potuit Gallego, vt ipse fatetur. Reperitur tamen quid simile 2. Poster. lect. 13. vbi explicans Aristotel. asserentem quod differentia est in plus quàm species, inquit, solùm loqui de differentia subalterna, non autem meminisse infimarum: quia incognitæ sunt. Et ita hanc sententiam sequuntur communiter Thomistæ, Isabel. & Mercat. in hoc cap. Sanch & Araua. vbi suprà Mas. hic sect. 2. quæst. 7. Vincentius Iustinianus tam citatus, & plures alij quos refert, & sequitur Gallego controvers. 17. Quibus etiam consentiunt Scot. quæst. 37. in Porphyr. Tolet. Fonsec & alij quos adducit, & sequitur Rub. hic quæst. 9 Ipséque Caietan & Sot. approbant hanc sententiam. Quæ satis patet ex verbis definitionis, & impugnatione contraria.

Inquires tamen: cur Porphyr. agens de tertio prædicabili, quod complectitur vtramque differentiam, specialiter definiet subalternam.

36 Respondetur primò cum Burleo, quem adducit Mas. quæst. 7 citat. ad 1. quòd sicut Porphy. cap. præcedenti plures adducit definitiones speciei, quarum aliquæ conveniunt speciei infimæ, & subalternæ, aliæ vero soli speciei infimæ: ita etiam in hoc cap. adducit aliquas definitiones, quæ conveniunt vtrique differentiæ, vt sunt 1. 3. 4. 5. & aliam, quæ solùm convenit differentiæ subalternæ, scilicet hanc secundam. Neque id illi vitio vertendum est, cuius institutum erat, non tam examinare, quàm referre ea, quæ ad categorias Arist. poterant conducere.

Secundò & meliùs, respondetur cum Mas. Rub. & aliis, ideò Porphyr. solam differentiam subalternam definiuisse: quia eius vsus in definitionibus, divisionibus, & disputationibus frequentior est. Sicut è contra cap. sequenti solùm definivit proprium infimum: (cùm tamen proprium subalternum verè sit proprium:) quia proprietatibus specificis frequentiùs quàm subalternis vtimur. In vtroque Arist. imitatus, qui licet differentias vltimas concedat, vt vidimus numer. 28 tamen quando ex professo agit de differentia in ordine ad demonstrationes vel argumenta probabilia, solùm meminit subalternarum, vt

patet 2. Poster. c. 14. 15 & 16. & 1. Topic. c. 3. cum tamen è contra agens de proprio, solùm definierit infimum, vt patet ex primo Topicorum c. 3.

37 Ad argumentum pro sententia Caiet. negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur, quòd *quanto*, secundùm quod tale est, positivè convenit indivisibilitas: & sic omne quantum prout sic est positivè divisibile. Quòd autem divisio ipsa sit, quasi impedita, nec possit exerceri in cœlo, aut minimo naturali, provenit non ratione quantitatis, sed ratione subiecti, in quo est.

Vel secundò respondetur, & fortè meliùs, propriam passionem quantitatis, non esse divisibilitatem naturalem, seu realem, sed Mathematicam, sive per designationem. Quod docuit Sot. 1. Physic. quæst. 4 & colligitur non obscurè ex D. Thom. 1. par. qu. 68. art. 2. & in secundo dist. 30. qu. 2. art. 2. de potentia qu. 4. art. 1. ad 5. & alibi sæpè. Constat autem talem divisibilitatem positivè convenire corporibus cælestibus, aut minimo naturali. Præterquàm quòd definitio alicuius divisi posset convenire vni membro dividenti per solam non repugnantiam; & quòd sic contingeret in definitione quanti respectu cœli; inde tamen non licet inferre, definitionem vnius membri dividentis posse alteri convenire per non repugnantiam; aliàs sequerentur absurda suprà enumerata. Hoc autem contingeret in præsenti si definitio differentiæ subalternæ conveniret infimæ per non repugnantiam.

38 ¶ Ex dictis infertur quòd cum differentia species infima vniversalis, quæ divisione accidentis in subiecta dividitur in infimam, & subalternam, vt explicatum est: omninò per accidens se habet ad intentionem constitutivam huius prædicabilis, quod natura quam denominat, prædicetur de pluribus differentibus solo numero, vel de differentibus specie. Vnde sublata hac particula à definitione Porphyrij, manet optima, & adæquata descriptio huius prædicabilis dicendo: *Differentia est, quæ prædicatur de pluribus in quale quid.*

QVÆSTIO IV.

Vtrum differentia infima includat subalternas.

39 SEnsus difficultatis est formalis, & procedit de differentia secundùm perfectionem illam, seu gradum, quem formaliter significat: nam in sensu materiali, & identico, non est dubium differentiam infimam includere subalternas, & ipsa genera, cum quibus realiter identificatur. Quærimus ergo: an rationale, v. g. formaliter prout significat perfectionem illam, seu gradum, per quem homo distinguitur ab alijs animalibus; & ratione cuius homo excedit animal, ita sit conceptus simplex; vt non solùm non sit aggregatum plurium differentiarum, vt quæstione præcedenti statutum est; sed neque etiam includat in sua ratione formali aliquam differentiam subalternam, ex qua, & propria ratione intelligatur componi, ad eum modum, quo species componitur ex genere, & differentia. Cum hac autem quæstione coincidunt aliæ, scilicet: an differentia subalterna per se prædicetur de infima, & an genus includatur in differentijs vltimis, & tandem an per se se prædicetur de differentijs, per quas dividitur. Quarum omnium eadem est solutio, vt considerantí patebit.

40 Pro parte affirmativa referuntur communiter Nominales, quatenùs constituunt rectam lineam in differentijs, non minùs, ac in generibus, & speciebus. Quam etiam sententiam defendit Soncin. 7. Metaph. qu. 37. Sed exercitij gratia, vt ipse ait: contraria enim plus illi placet.

Probatur autem primò ex Aristot. 7. Metaphysic. text. 43. vbi tria dicit. Primum: quòd differentiæ superiores clauduntur in infima: & ideo nihil refert, sive in definitione ponantur illæ omnes, sive ista sola. Secundùm; quod differentia infima est tota rei substantia: & ideò ea posita in definitione, non licet aliquam superiorem adiungere, aliàs committeretur nugatio, qualis esset, si hominem definiremus esse animal rationale sensibile. Tertium est, quod ad inveniendam vltimam differentiam procedendum est per divisionem differentiæ superioris in inferiores, quæ sint per se divisivæ eius; vt si *habens pedes* (quæ est differentia animalis) dividatur per habere pedes fissos, vel non fissos: hæ enim sunt differentiæ per se habentis pedes. *Nam fissio* (inquit) *pedum aliqua pedalitas est.* Ex quibus omnibus necessariò sequi videtur differentias infimas includere subalternas.

Secundò arguit Soncin. quia conceptus differentiæ infimæ esset simpliciter simplex, si non includeret subalternas: hoc autem est falsum: ergo &c. Minor patet: quia conceptus differentiæ infimæ, non est simplicior conceptu generis generalissimi, cui tamen non est simpliciter simplex: cum solvatur in duos, scilicet conceptum entis, & modi proprij vniuscuiusque. Sequela vero probatur: quia conceptus differentiæ infimæ iam non esset resolubilis in plures conceptus, si non includeret subalternas: ergo iam esset conceptus simpliciter simplex.

Tertiò: quia rationale verbi gratia, est substantia: ergo vel corporalis, vel spiritualis. Ergo iam aliqua differentia subalterna prædicatur formaliter de infima: & sic, &c. ¶ Confirmatur: quia hæc est bona consequentia in *darapti*. Omnis homo est sensibilis: omnis homo est rationalis: ergo aliquod rationale est sensibile. Sed in præmissis maior, & minor extremitas includuntur, & prædicantur formaliter de medio: ergo in conclusione maior extremitas, scilicet *sensibile* includitur, & prædicatur formaliter de minori, scilicet *rationali*.

41 Nihilominùs dicendum est differentias infimas non includere subalternas, & consequenter neque genera; sed esse conceptus simplices, ac proinde de illis neque genus, neque differentias superiores posse formaliter, & per se prædicari. Sic sentiunt communiter Thomistæ, Capreol. Fland. Isabel. Ferrar. Tolet. & alij quos referunt, & sequuntur Sanch. lib. 3. quæst. 28. Mal. hîc sect. 2. quæst. 3. & Rub. quæst. 7. Quibus etiam consentiunt Scot. in 4. distinct. 11. quæst. 3. & 7. Metaphysic. qu. 17. Anton. Andreas ibidem quæst. 15. & communiter Doctores. Estque expressa sententia Aristot. 4. Topicor. cap. 2. asserentis: *Omne quod participat genus, vel species, vel individuum est. Differentia autem, neque individuum, neque species. Manifestum igitur, quòd non participat genus differentia.* Idem docet 3. Metaphysic. text. 10. De quo videri potest D. Th. ibidem lect. 8. lib. 5. lect. 12. de Ente, & essentia, c. 7. & 1. contra gentes cap. 17.

Probatur primò conclusio, ratione ex eisdem locis desumpta: quia differentiæ sunt omninò diversæ, id est, se totis differunt, quod est in nullo convenire: ergo non includunt in se genera, neque differentias superiores. Consequentia est evidens: quia si illa includerent, convenirent in eis, vt patet. Antecedens verò præterquàm quòd ex Aristot. & Diu. Thom. probatur: quia si non sunt omninò

diversæ

diocriæ: ergo differunt aliis differentiis. De quibus inquirendum erit: an sint omninò diversæ, vel differant aliis differentiis: & sic vel dabitur processus in infinitum, quod est absurdum, vel pervenietur ad aliquas omninò diversas, seu quæ se totis differant, & in nullo conveniant, quod intendimus.

45 Secundò: quia genus, & differentia formaliter sumpta comparantur vt actus & potentia, seu vt contrahibile, & contractiuum, sunt que partes in compositione Metaphysica. Sed extra rationem potentiæ, seu contrahibilis est actus, seu contractiuum, & è contra: & generaliter quælibet pars in quacunque compositione præscindit ab alia, & excludit eam. Ergo extra rationem generis est differentia, & è contra, & ab invicem excluduntur. Quare cùm teste D. Th. 1. contra gentes cap. 14. non solùm genus, sed etiam differentia subalterna contrahatur per differentias vltimas, & habeat rationem potentiæ respectu earum, vt potè quæ constituit genus in quodam gradu essentiæ potentiali, & vlteriùs perfectibili: planè sequitur non solùm genus, sed etiam differentias subalternas esse extra essentiam vltimarum.

Tertiò tandem: quia inde Aristot. 3. Metaphysic. text. 10. probat genus non esse de essentia differentiarum: quia alia dupliei ratione conveniret speciebus: semel quidem ratione sui, & iterum ratione differentiæ, in qua includeretur. Quod meritò reputat absurdum: quia in definitione committeretur nugatio; si quidem dicere, *homo est animal rationale*, esset dicere, *homo est animal, animal rationale* Sed idem absurdum sequeretur, si differentiæ subalternæ includerentur in infimis: ergo, &c. Probatur minor: quia cùm dicimus: *homo est animal rationale*; idem est, ac dicere: *homo est vivens, sensibile, rationale*: ergo si rationale includeret insensibile, idem esset dicere: *homo est animal rationale*, ac dicere, *homo est vivens sensibile, sensibile rationale*. Maneat ergo differentias infimas non includere subalternas, aut genera; sed esse conceptus simplices inter se omninò diversos.

43 Ad argumenta respondetur. Ad primum Aristotelem loqui in sensu identico, materiali. Quod ex eo patet: quia ibi mouet quæstionem: quomodo definitio sit quid vnum; cùm habeat partes. Quam vt solvat, meminit doctrinæ à se traditæ 2. Poster. cap. 14. vbi docuerat dupliciter posse speciem infimam definiri, scilicet ponendo primum genus, & omnes differentias intermedias vsque ad infimam, vt si dicas: *Homo est substantia corporea, animata, sensibilis, rationalis*: vel ponendo genus proximum, & vltimam differentiam dicendo: *Homo est animal rationale*. Et nihil refert (inquit Aristot.) an isto, vel illo modo fiat: nam genus proximum, nihil est præter genus primum, & aliquas differentias. Quo supposito probat, quòd sive definitio componatur ex genere proximo, & differentia vltima; sive ex genere primo, & pluribus differentiis: nihil obstat ad vnitatem definitionis, quia genus, & differentia non distinguuntur tanquam duæ res, sed tanquam indeterminatum, & determinatum: siquidem eadem res significata, vt indeterminata, est genus; & vt determinata differentia. Quod manifestè ostendit Aristot. loqui de identitate, quam differentia infima habet cum genere, & differentiis subalternis, & consequenter in sensu identico, & materiali: quomodo non procedit difficultas, vt in nostra explicatione notavimus. Videatur D. Thom circa hunc locum.

Ad secundum neganda est sequela: quamvis enim differentia quodammodo sit simplicior primis generibus, quatenùs ipsa sumpta cum præcisione est vltima pars, & actus constitutiuus essentiæ: adhuc tamen propriè loquendo, non est quid simpliciter simplex: quia hoc est proprium actus puri; differentia vero multum habet potentialitatis ex conditione intima creaturæ, cui sicut repugnat, quod sua essentia sit suum esse, ita repugnat esse actum purum, aut quid simpliciter simplex.

44 Ad tertium respondetur substantiam, & corporeum, vel incorporeum posse dupliciter sumi. *Primò* propriè, secundùm quod substantia est primum genus, & corporeum, & incorporeum differentiæ divisiuæ eius: & sic rationale, loquendo in sensu formali, non est substantia, & consequēter, neque corporea, aut incorporea. *Secundò* latè prout substantia distinguitur contra accidens, & prout corporeum, & incorporeum significant quamcumque habitudinem ad corpus, vel spiritum, & hôc modo rationale dicitur substantia, sicut materia etiam, aut forma dicuntur hoc sensu substantiæ; similiter dicitùr corporea: quia est differentia cuiusdam substantiæ corporeæ nempè hominis.

Ad confirmationem respondent aliqui, inter quos Rub. hic quæst. 7. ad 1. quod ex virtute formæ syllogisticæ solùm sequitur extremitates, quæ in præmissis vniuntur cum medio, vniri inter se in conclusione: non tamen quod habeant eundem modum vnionis, vel quod propositiones habeant eandem perseitatem, & sic posse contingere, quòd præmissæ in sensu formali sint veræ conclusio verò solùm in sensu materiali.

Hæc solutio procul dubio est vera: sicque respondent Mas. & Saneb. vbi sup. Credimus tamen in illo syllogismo, tam præmissas, quàm conclusionem esse prædicationes formales, & in sensu formali veras. Non quia *rationale*, formaliter vt est differentia, includat in se *sensibile*; sed quia ibi *rationale*. quæ est minor extremitas, ex situ prædicationis supponit, non tam pro ipsa formali, & simplici differentia, quàm pro supposito, quod de materiali importat. Vnde cùm *sensibile*, quod est prædicatum habeat aliquo modo rationem formæ ex ea parte, qua quodammodo est quid superius: inde est, vt servata tali suppositione, nihil deficiat, vt conclusio illa sit prædicatio formalis, & directa Hoc tamen non semper est necessarium: & ideo standum est solutioni datæ.

QVÆSTIO V.

An qualibet differentia sit perfectior genere.

45 QVamvis comparatio circa perfectionem propriè, & simpliciter non fiat inter partes, sed inter entia completa, quibus tantùm sicut simpliciter convenit esse entia, ita etiam esse perfecta; & consequenter magis, vel minùs perfecta: adhuc tamen licet, saltem secundùm quid, comparare ipsas partes inter se; hoc modo comparamus in præsenti gradum genericum, & differentialem.

Quod notavit optimè Diuus Thomas prima parte, quæst. 50. art. 4. ad primum dicens, quod differentia comparatur generi. *Sicut determinatum indeterminato, & proprium communi, non autem sicut alia, & alia natura.*

Inquirimus ergo: an quælibet differentia determinet genus ad specialem naturam, addendo aliquam perfectionem; ita vt semper verum sit, quod species in perfectione per differentiam excedit genus.

Oña hîc quæst. 1. art. 5. quem sequuntur aliqui Moderni, non admittit vniversaliter omnem differentiam addere aliquam perfectionem supra genus. Sed hoc inquit efficere eas tantùm quæ elevant genus ad altiorem gradum naturæ, vt *animatum*, quæ elevat mix-

tum

tum ad gradum vitæ; *rationale*, quæ elevat animal ad gradum intellectui, & similes.

Probatur primò: quia differentiæ quæ non elevant genus ad altiorem gradum, significant perfectionem ipsam generis magis contractam, & limitatam: ergo illæ non addunt generi perfectionem, sed potiùs auferunt.

Probatur consequentia: quia coarctatio, seu limitatio intra idem genus attestatur imperfectioni rei limitatæ siquidem tollit illi aliquid ratione generis, & non addit alterius gradus perfectionem.

Secundò: quia volitio libera est genus ad omnes volitiones liberas, tam bonas, quàm malas: sed differentia contrahens illam ad esse pravæ, & peccanti est imperfectior, quàm volitio libera in communi; cùm hæc non sit ex natura sua mala, illa verò sit: ergo talis differentia nullam addit perfectionem.

Confirmatur: quia sapientia vt sic addit maiorem perfectionem, quàm sapientia creata: ergo hæc differentia non addit perfectionem. Consequentia patet: Antecedens verò probatur: quia sapientia vt sic, est perfectio simpliciter simplex, non verò sapientia creata.

Tertiò: quia iam sequeretur quamlibet speciem habere distinctam operationem ab aliis speciebus eiusdem generis, & vnam perfectionem esse alia perfectiorem. hoc autem est falsum: ergo, &c. Sequela videtur manifesta: Minor autem probatur: quia iuxta valdè probabilem sententiam, omnes species Angelicæ habent easdem operationes scilicet intelligere, & velle; & aliqua animalia non solùm non habent dictam operationem, sed potiùs deficiunt eis aliquæ ex his, quæ conveniunt ratione generis: siquidem vulgò dicitur talpam carere visu, pisces olfactu, & sic de aliis.

46. Nihilominùs dicendum est omnem differentiam esse perfectiorem suo genere, ad modum quo actus est perfectior potentia; ac proinde nullam dari differentiam, quæ non addat generi aliquam perfectionem. Hæc est mens Arist. 8. Metaph. text. 10. vbi rerum essentias comparat numeris: quia sicut numeri per vltimam vnitatem se invicem superant, & superantur; ita species per differentias. Quod etiam docet expressè, tum Porphyr. in hoc cap. tum etiam D. Thomas de spiritualibus creaturis, art. 8. ad 9. (cuius verba adducemus in solutione ad 3.) & 1. p. q. 50. art. 4. ad 1. & quæst. 57. art. 2. ad 2. éstque communis consensus Dialecticorum.

Fundamentum est: quia omne genus est perfectibile vlteriori perfectione: ergo omnis differentia addit aliquam perfectionem supra genus. Antecedens constat ex definitione generis, quod in hoc distinguitur ab specie, vt supra vidimus. Consequentia verò probatur: quia illa vlterior perfectio ad quam genus est in potentia, est differentia: sed in quacumque specie actuatur, & perficitur potentialitas generis; siquidem non datur species, quæ non sit totum actuale vltimò in essentia perfectum, & constitutum: ergo in quacumque specie differentia addit aliquam perfectionem supra genus.

Confirmatur: quia omnis actus, aut forma, est nobilior potentia, seu materia, secundùm quod talis est; eique necessariò tribuit aliquam perfectionem, seu effectum formalem; sed omnis differentia habet rationem actus, seu formæ respectu generis: ergo omnia differentia est nobilior genere, eique tribuit aliquam perfectionem.

47. Ad argumenta respondetur.

Ad primum, quòd illimitatio in genere causæ materialis potiùs est imperfectio: quia causatur ex privatione perfectionis, scilicet formæ, & actus, & ideo materia prima inter omnia entia, est imperfectissimum & propriè nihil: quia secundùm se est omninò illimitata in genere causæ materialis; cùm sit pura potentia. Et idem proportionabiliter contingit in genere, quod hoc modo est quid illimitatum, ex eo quod non habet in se actu perfectiores, quas tribuunt illi differentiæ.

Ad secundum respondetur volitionem liberam malam posse considerari dupliciter. Primò in esse moris, seu formaliter quatenùs mala: & sic non dicit perfectionem, sed summam imperfectionem, siue malitia illa sit aliquid positiuum, & reale, sive sola privatio rectitudinis: de quo Theologi.

¶ Secundo modo potest considerari physicè, in esse rei, & sic habet differentiam positiuam, & realem, quæ addit aliquam perfectionem supra genus, sicut quælibet alia differentia.

Ad confirmationem respondetur, quòd sapientia vt sic, non est genus, sed analogum ad sapientiam creatam, & increatam. In analogis autem maiorem perfectionem dicit analogum quàm secundaria analogata, vt suo loco ostendemus.

Ad tertium respondetur ex D. Thom. loc. cit. de spiritualibus creaturis, sic asserente: *Illud, quod constituit in specie, est nobilius eo, quod constituit in genere; sicut determinatum indeterminato: habet enim se determinatum ad indeterminatum, vt actus ad potentiam. Non autem ita, quod semper illud, quod constituit in specie ad nobiliorem naturam pertineat, vt patet in speciebus animalium irrationalium. Non enim constituuntur huiusmodi species per additionem alicuius naturæ nobilioris, supra naturam sensitiuam, quæ est nobilissima in eis; sed per determinationem ad diversos gradus in illa natura: & similiter dicendum est de intellectuali, quod est commune in Angelis.*

Iuxta quam doctrinam respondetur negando sequelam. Quia differentia tunc solùm est necessariò radix novæ operationis, quando elevat genus ad altiorem naturam. Quando verò non elevat, sufficit esse radicem, quare eadem ratio perfectiori, vel imperfectiori modo participetur ab speciebus. Vnde etiam in illis animalibus, quæ aliquo sensu sunt distincta, propria vniuscuiusque differentia perfectior est, quàm genus animalis: quia saltem determinat aliquam operationem, quæ confusè tantùm indeterminatè, & simpliciter conveniebat generi. Vt autem rectè dixit D. Th. 2. distinct. 13. qu. 1. art. 6. ad 1. *Habere intellectum sic, nobilius est, quam habere intellectum simpliciter.*

48 ¶ Ex dictis infertur, genus propriè loquendo non dividi in differentias, siquidem differentiæ non includunt genus: sed per differentias dividi in species.

Vt autem id rectè fiat, oportet sumere differentias, quæ per se dividant illud, vt dicitur Metaphys. text. 43. nam si sint differentiæ per accidens, divisio non erit generis in quantùm genus, & consequenter neque essentialis. Quod explicuit optimè D. Thom. 1. 2. qu. 35. artic. 8. dicens: *Ad rationem speciei pertinet, quod se habeat ex additione ad genus. Sed generi potest aliquid addi dupliciter: vno modo, quod per se ad ipsum pertinet, & virtute continetur in ipso, sicut rationale additur animali, & talis additio facit veras species, vt per Philosophum patet in 7. & 8. Metaphysica. Aliquid verò additur generi, quasi aliquid extraneum à ratione ipsius, sicut si album animali addatur, vel aliquid huiusmodi, & talis additio non facit veras species generis.*

CAPVT

CAPVT IV.

De Proprio.

SVMMA TEXTVS.

Quatvor acceptiones Proprij adducit Porphyr. in hoc cap. Primò enim dicitur proprium, quod convenit soli speciei, sed non omni individuo eius, vt homini esse Medicum, vel Geometram. Secundò quod convenit omni, & soli, sed non semper, vt canescere. Quartò tandem quod convenit omni, soli, & semper, vt risibile: quamvis enim homo non semper rideat, semper tamen habet ridendi facultatem. Et hoc (inquit) appellatur maximè proprium, vt vertit Petronius: seu vere proprium, vt habet Argyropilus: quia convertitur cum specie.

NOTATIONES, ET DVBIA circa hoc caput.

Plures huius nominis significationes adducit Petrus Gregorius libro secundo Syntaxis capite decimo tertio, & tomo primo, Comment. capite vndecimo. Nam proprium apud Platonem sumitur pro optimo; apud Ciceronem pro eo, quo quis vtitur, vel fruitur; in possessionibus etiam & rerum dominiis diversimodè sumitur à Iurisperitis. Sed à Dialecticis dupliciter solet vsurpari.

Primò, vt distinguitur ab impropio: quo sensu dicimus leonem, aut agnum propriè significare quasdam species animalis, & impropriè Christum Dominum.

Secundò, vt distinguitur à communi, sicque sumitur in præsenti, & comprehendit hoc quartum prædicabile. De quo cur quarto loco tractetur, satis constat ex dictis capite de Genere num. 6. vbi semel egimus de ordine omnium prædicabilium.

Proprij autem in hac secunda significatione assignavit Porphyrius quatuor acceptiones in textu adductas: quam doctrinam paucis mutatis, desumpsit ex primo Topicorum capite quarto, vbi primam, & secundam acceptionem Porphyrij sub vna comprehendit Aristoteles, optiméque appellavit proprium ad aliquid: quia proprium in illis acceptionibus non absolutè dicitur proprium, sed comparatione alterius speciei, vel individui, vt consideranti patebit. Similiter proprium in tertia acceptione vocavit Aristoteles proprium quando: quia secundùm tempus convenit, vt canescere. Et tandem proprium in 4. acceptione definit Aristot. dicens: Proprium est, quod non indicat quid esse rei, soli autem inest, & conversim prædicatur. Et hoc appellat simpliciter proprium, reliqua vero secundùm quid.

3 Circa primam acceptionem notandum est ex Aristotele loco citato, quòd ibi esse Medicum, seu Geometram non sumitur pro generali aptitudine, seu capacitate, quam habet homo ad acquirendas scientias, ex eo quòd rationalis est: hæc enim est proprium quarto modo; siquidem fluit ab essentia hominis, & convenit omni soli, & semper. Sed sumitur vel pro ipso habitu, seu actu Medicinæ, vel Geometriæ, vt explicant Villalpan. & alij, vel pro peculiari habilitate, & inclinatione, qua aliqui homines potiùs inclinantur ad vnam scientiam, quàm ad aliam, vt rectè interpretatur Soto. His enim modis esse Medicum, vel Geometram convenit soli homini, sed non omni.

Circa secundam acceptionem DVBITABIS: quomodo Porphyrius assignet esse bipedem pro hominis proprio; cùm Aristoteles secundo Perihet. capite quarto, dicat esse eius indifferentiam.

¶ Sed respondet optimè Ascicius in hoc capite ad quintum argumentum, quod esse bipedem non est vera differentia hominis, sed exempli gratia, ponitur ab Aristotele pro vera differentia vt etiam patet ex septimo Metaphysic. textu 43.

¶ Adde, quod quamuis esse bipedem simpliciter loquendo, neque sit proprium, neque differentia, sed accidens commune, vt ex dicendis constabit; secundùm quid tamen, sicut induit rationem proprij ex eo quod quodammodo consequitur ad esse hominis; ita etiam secundùm quid induit rationem differentiæ, quatenùs distinguit illum à quadrupedibus. Et sic potuit à Porphyrio assumi, vt exemplum proprij, & ab Aristotele differentiæ.

4 Circa tertiam etiam acceptionem. DVBITABIS de exemplo tibi à porphyrio adducto: nam canescere non soli homini convenit; siquidem alia animalia canescunt; vt testantur Aristoteles libro tertio, de historia animalium capite vndecimo, & Plinius libro vndecimo capite vigesimo-septimo.

¶ Aliqui respondent candorem, qui in pilis, aliquorum animalium cernitur, non esse veram canitiem; sicut neque etiam eorum hominum, qui à nativitate capillos habent albescentes, vt fertur de his, qui zonas frigidas inhabitant.

Hæc tamen solutio falsa est: nam vera, & legitima causa canitiei, quam assignat Aristoteles libro quinto, de generatione animalium, capite quarto, scilicet humor putrescens in radicibus pilorum, qui vi caloris naturalis consumi nequit, non minùs reperitur in canibus, equis, & aliis, quàm in homine.

¶ Et ideò meliùs respondetur Porphyrium attulisse exemplum non ex omni parte verum, sed quia sic contingit vt plurimùm, (quod sæpè inveniur apud graves Authores) frequentior enim est, & magis nota canities in hominibus, quàm in aliis animalibus, vt notavit Aristoteles, loco citato de historia animalium.

***

DISPV

DISPVTATIO VIII.

De Proprio, Quarto prædicabili.

PLVRA, quæ circa hoc prædicabile inquiri poſſent, ſatis conſtant ex diſputationibus præcedentibus: & pauca, quæ reſtant, breuiter in præſenti perſtringemus.

QVÆSTIO I.

An Proprium, ſolùm quarto modo acceptum, conſtituat hoc prædicabile, vbi etiam definitio eius exponitur.

EX dictis diſputatione præcedenti, numero 10. & ſequentibus circa diuiſionem differentiæ, ſatis conſtare poteſt, quid dicendum ſit in prima parte huius quæſtionis. Sed quia aliqui Doctores, etiam circa proprium, non deſiſtunt impugnare communem ſententiam: ideo breuiter eorum fundamenta adducenda, & ſoluenda ſunt.

5 Eſt ergo prima ſententia abſolutè affirmans tres priores acceptiones proprij verè, & ſimpliciter pertinere ad hoc prædicabile; & conſequenter diuiſionem eſſe vniuocam, & generis in ſpecies. Sic docent Louanienſ. & Cantetus in hoc capite, Murc. ibidem quæſtione vnica in fine, & Hurtado diſputatione ſexta Logicæ, ſectione quinta, §. 21. & 22.

Probatur primò: quia tres illæ acceptiones habent ſpecialem modum reſpiciendi inferiora, quem non habet accidens quintum prædicabile, ergo propriè, & per ſe non pertinent ad quintum, ſed ad quartum.

Conſequentia patet: quia prædicabilia diſtinguuntur per diuerſos modos reſpiciendi, & prædicandi de inferioribus.

Antecedens verò probatur: quia proprium in prima acceptione reſpicit inferiora ſub formalitate *ſolius*, ſcilicet vt quid conueniens ſoli ſpeciei, ſed non omni indiuiduo eius; in ſecunda verò vt quid conueniens *omni*, *ſed non ſoli*; & in tertia vt quid conueniens *omni*, *& ſoli*; *ſed non ſemper*: at accidens commune ſolùm reſpicit inferiora ſub formalitate *contingentiæ*, ſeu vt poteſt abeſſe, & adeſſe præter ſubiecti corruptionem: ergo, &c.

Secundò: quia licet tres acceptiones iſtæ, ſumptæ pro actu, ſint accidentia communia; ſi tamen ſumantur pro aptitudine, ſeu potentia, verè dimanant ex principiis ſubſtantiæ: ergo verè ſunt paſſiones, pertinéntque propriè ad hoc prædicabile.

Conſequentia patet, & probatur antecedens: tum ex Diu. Thom. de Ente, & eſſentia capite 7. Vbi expreſsè affirmat omne accidens ſaltem ſecundùm aptitudinem cauſari à principiis ſubſtantiæ: tum etiam inductione: quia aptitudo, ſeu potentia ad eſſe Medicum oritur ex principiis eſſentialibus naturæ humanæ, cùm omnis homo naturaliter ſcire deſideret, vt inquit Ariſtot. 1. Metaphyſ. Et ſimile argumentum fit de duabus aliis acceptionibus.

6 Secunda ſententia contendit, ſaltem aliquam ex his tribus acceptionibus verè, & propriè pertinere ad hoc prædicabile. Et de ſecunda quidem id docet Fonſeca 5. Metaph. c. 28. ſect. 19. qu. ad 1. & 2.

¶ Cuius fundamentum eſt: quia quod conuenit omni, & ſemper, conuenit neceſſariò; ſed proprium in 2. acceptione, vt eſſe bipedem conuenit omni, & ſemper: ergo conuenit neceſſariò, ac proinde non pertinebit ad 5. ſed ad 4. prædicabile. Minor, & Conſequentia conſtant. Maior autem probatur: quia ſi ad veram rationem proprij eſſet neceſſarium, quod ſoli conueniret; proprium ſubalternum non eſſet verè proprium, ſed accidens commune, reſpectu ſpeciei infimæ, quod tamen eſſe falſum conſtabit infrà.

Tandem de tertia acceptione verè pertinere ad hoc prædicabile, docent aliqui Moderni, vt teſtatur Rub. hic qu. 1.

¶ Quorum fundamentum eſt: quia quod conuenit omni, & ſoli, habet quidquid requiritur ad veram rationem paſſionis etiamſi non ſemper conueniat: ergo tertia acceptio verè pertinet ad hoc prædicabile.

Conſequentia patet, & probatur antecedens: quia quod verè ab eſſentia dimanat, eſt propria paſſio: ſed vera emanatio alicuius non tollitur ex eo, quòd non ſemper conueniant, ſed tempore à natura ſtatuto: quia tunc ſolùm adeſt in ſubiecto diſpoſitio neceſſaria, vt patet in potentia viſiua canis poſt nonum diem, & aliis huiuſmodi: ergo vera ratio paſſionis tollitur ex eo, quòd non ſemper conueniat.

7 Nihilominus dicendum eſt vltimam tantùm acceptionem proprij conſtituere hoc prædicabile, cætera verò ſimpliciter pertinere ad quintum: & ſecundùm quid, ſeu per reductionem ad hoc quartum, ad eum modum quo de differentia communi, & propria diximus pertinere ad tertium: ac proinde diuiſionem proprij in hac acceptione non eſſe vniuocam, ſed analogam. Sic docet Ariſt. 1. Topic. c. 2. & Porph. in hoc c. vbi expreſsè affirmant ſolùm proprium in 4. acceptione eſſe ſimpliciter proprium: in aliis verò tantùm ſecundùm quid. Propter quod etiam D. Th. Opuſc. 48. tract. 6. & 7. agens de proprio, ſolùm explicat, & definit illud in 4. acceptione. Quam ſententiam concorditer ſequuntur eius diſcipuli Caiet. Iabel. Sot. & Maſ. in Comment. huius capitis, Arauio lib. 3. Metaph. q. 4. art. 7. & Sanch. lib. 3. q. 33. quibus etiam conſentiunt Toletus, Oña, Rubio, Conimbric. & alij quos refert, & ſequitur Gallego hîc controu. 18.

Ratio à priori huius concluſionis facilè deduci poteſt ex ea, quæ diſp. præced. num. 12. oſtendimus, ſolam differentiam propriiſſimam conſtituere tertium prædicabile.

¶ Sed denuò probatur ratione deſumpta ex D. Th. loco citato: quia illud eſt verè, & ſimpliciter proprium, quod dimanat à principiis eſſentialibus, & cum eis habet naturalem, & neceſſariam connexionem; ſed tantùm proprium, quod conuenit omni ſoli, & ſemper, eſt huiuſmodi: ergo illud ſolùm eſt verè, & ſimpliciter proprium. Maior, & conſequentia conſtant. Minor autem probatur per ſuam conuertentem: quia ſi habent neceſſariam connexionem cum principiis eſſentialibus: ergo inuenitur in omnibus, in quibus inueniuntur talia principia eſſentialia, & per conſequens conueniet omni habenti illa. Rurſus: ergo vbi non fuerint talia principia eſſentialia, neque etiam erit tale proprium, & per conſequens conueniet ſolùm habentibus talem eſſentiam. Et tandem: ergo quandiu illa habuerit talem eſſentiam, tandiù habebunt eius proprietatem. Sed quæ participant aliquam eſſentiam, ſemper habent illam: ergo ſemper etiam habebunt talem proprietatem: & per conſequens conueniet omni, ſoli, & ſemper.

8. Confirma

8. Confirmatur primò: quia tres priores acceptiones verè non dimanant à principiis essentialibus, & consequenter non habent necessariam connexionem: ergo non constituunt hoc prædicabile.

Probatur antecedens: quia *esse Medicum*, si sumatur pro habitu vel actu medicinæ, satis constat non fluere ab essentia hominis; si verò sumatur pro habilitate, seu inclinatione ad vnam scientiam, potiùs, quàm ad aliam iuxta dicta num. 3. manifestum est id prouenire ex principiis indiuidualibus, & diuerso hominum temperamento, aut etiam ex vario syderum aspectu sub quo quisque natus est, ratione cuius ij, quibus Iupiter præest, procliues sunt ad scientias: quibus verò Mercurius (qui linguæ dominatur) insitam habent propensionem ad eloquentiam, &c. Neque Medicum potest alio modo pertinere ad hanc primam acceptionem, vt notauimus loco citato.

¶ Similiter *esse bipedem*, aut *canescere*, satis apparet consequi ex dispositione materiæ: sicut esse masculum, aut fœminam: iuuenem, aut senem, alia huiusmodi: ergo solùm dimanant ex principiis materialibus & indiuidualibus: non verò ex formalibus, & essentialibus.

Confirmatur secundò: quia quod habet necessariam connexionem cum essentia, licet possit ab ea præscindi abstractione præcisiua, considerando scilicet essentiam absque illo: non tamen potest præscindi abstractione composita: scilicet, vt absque præiudicio talis essentiæ negetur de ea, aut affirmetur eius oppositum: per quod Dialectici distinguunt proprium à quinto prædicabile, vt videbimus capite sequenti. Sed esse medicum, bipedem, aut canum, possunt non solum præscindi, sed etiàm negari, & eorum oppositum affirmari de essentia hominis, absque præiudicio eius: ergo non habent cum illa necessariam connexionem.

9. Ad argumenta respondetur.

Ad primum primæ sententiæ dicimus, quòd licet tres priores acceptiones proprij formaliter prout sic, habeant species, modos seu formalitates respiciendi inferiora: distinctas ab intentione quinti prædicabilis; illæ tamen non constituunt proprium simpliciter, sed tantùm secundùm quid, suntque intentiones quædam imperfectæ, reductiuè pertinentes ad hoc prædicabile: ad eum modum quo disputatione præcedenti nu. 15. diximus de differentia propria & communi.

Ratio autem huius sumitur ex dictis: quia ad veram, & propriam rationem proprij exigitur, vt dimanet ab essentia, quatenus essentia est, siue à principiis formalibus rei, quod non habent tres priores acceptiones, vt ostensum est: & ideo simpliciter sunt accidentia communia.

Ad secundum ex dictis num. 3. constat, quòd si aptitudo ad Medicinam sumatur pro generali capacitate, seu inclinatione ad scientias, conuenit homini quarto modo proprij, non primo: si vero sumatur pro speciali habilitate ad vnam potiùs quàm ad aliam; solùm dimanat ex principiis materialibus seu indiuidualibus, quod non sufficit ad veram rationem passionis: imò id peculiare est accidentium communium, vt ostendemus dispot. sequenti. Et hoc ipsum intendit D. Thom. loco citato in argumento, vbi expressè docet accidentia causari ex principiis substantiæ: quædam quidem ex principiis formalibus: & hæc inquit esse proprias passiones; quædam verò ex principiis materialibus: & hæc dicit esse accidentia in indiuiduis, seu communia. Sed de hoc redibit sermo disp. citata.

10. Ad fundamentum secundæ sententiæ negatur antecedens: non enim ex eo præcisè quòd aliquid conueniat omni & semper, conuenit necessariò, vt patet de accidente inseparabili, vt de albedine cygni, quæ conuenit omni & semper, & tamen est accidens commune, vt docent. Dialect. cum Porphyr. cap. seq. Requiritur ergo vltra; quod dimanet ex principiis essentialibus, seu formalibus: quod non habet proprium in secunda acceptione, vt explicatum est. ¶ Ad probationem autem antecedentis respondetur ad veram rationem proprij non esse necessarium, vt hoc, quod est *conuenire soli*, habeat respectu vniuscuiusque, de quo prædicatur (imò hoc est impossibile; aliàs neque daretur etiam proprium infimum, vt considerandi patebit) sed respectu essentiæ à qua dimanat; ita scilicet, quòd conueniat solis habentibus talem essentiam quòd patet conuenire proprio subalterno.

Ad vltimum negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur, id, quod est verè proprium dimanare ab essentia, quatenus essentia est, seu à principiis essentialibus, & formalibus; & ideò semper adesse in subiecto dispositionem ad illud: quia semper ibi sunt ipsa principia essentialia, cum quibus habet necessariam connexionem. Vndè repugnat, quod propria passio, secundùm vnum tempus conueniat & secundùm aliud non. Hoc autem habent canities, & alia accidentia indiuidualia: quia sequuntur ex tali, vel tali dispositione materiæ, aut complexione humorum in quibus contingit variatio ¶ Per quod patet ad exemplum argumenti: nulla enim est variatio secundùm tempus in ipsa potentia visiua canis, quæ est passio animalis, sed in dispositione organi ad eliciendum actum visionis.

11. In secunda parte difficultas circa definitionem proprij, non est cur immoremur. Quamuis enim ipsum non definiuit Porphyr. ex eius tamen verbis formatur definitio proprij sic: *Proprium est, quod conuenit omni, soli, & semper.* Per quam definitionem, si rectè intelligatur definitur proprium, vt est quartum prædicabile. Ly enim, *conuenit omni*, non distribuitur pro omni specie, vt patet sed pro omnibus inferioribus speciei: & sic idem est ac si diceretur: *Proprium est, quod prædicatur de pluribus.* Cum autem in his acceptionibus non loquatur Porphyr. de conuenientia essentiali, vt patet: subintelligendum est *accidentaliter*, & sic definitio Porph. facit hunc sensum: *Proprium est quod prædicatur de pluribus accidentaliter, & necessariò.* Hoc enim exprimunt verba Porph formaliter sumpta: quia quidquid ratione formæ conuenit omni indiuiduo alicuius speciei, & semper, nascitur ex principiis essentialibus: & sic prædicatur necessariò de inferioribus.

In eodem ferè sensu posset explicari definitio Aristot. sup. num. 2. adducta, scilicet *Proprium est quod non indicat quid esse rei; soli autem inest, & conuersim prædicatur.* Sed quia via in ea aliquis ordo ad inferiora insinuatur: non tam videtur definisse proprium, vt est quartum prædicabile, quàm vt est quartum prædicatum. Præsertim cum ibi Arist. solùm agat de proprio in ordine ad argumentationem, vt est problema dialecticum, & conuertitur cum specie quomodo non est quartum prædicabile, sed quartum prædicatum, vt diximus disput. præcedenti n. 25. Id autem quod ait Aristot. Proprium non indicare quid esse rei, intelligendum est intrinsecè, id est, non indicat essentiam rei tanquam pars intrinseca eius: nam extrinsecè, & tanquam signum certum & propriam possessionem indicare essentiam rei, vt de definitione descriptiua diximus supià in præambulis institutionum.

QVÆSTIO II.

Respectu cuius Proprium constituatur in esse vniuersalis. Vbi etiam, an subalternum, & infimum pertineant ad hoc prædicabile.

12. PRoprium verè esse vniuersale, & vnum ex quinque prædicabilibus satis constat ex iis, quæ de numero eorum diximus disp. 4. Vndè solum inquirimus, respectu quorum habeat istam vniuersalitatem, an scilicet respectu illius essentiæ, à qua dimanat: an verò respectu inferiorum eius.

In quo certum debet esse, proprium non constitui in esse vniuersalis respectu inferiorum eodem nomine significatorum, videlicet risibile respectu huius, & illius risibilis; de differentia diximus disp. præcedenti numero 18. Vtriusque enim eadem est ratio, quam ibi adduximus. Quamuis autem ex ibidem dictis de differentia facilè deduci posset, quid dicendum sit in hac quæstione, eam tamen oportuit breuiter attingere: quia habet specialem difficultatem circa proprium propter hæc argumenta.

Primò: quia, vt disp. sequenti videbimus ex Arist. & D. Thom. in hoc distinguitur proprium ab accidenti communi quòd accidens commune conuenit speciei ratione indiuiduorum: nam ideo homo est albus, quia Petrus est albus; proprium verò conuenit indiuiduis ratione speciei; ideo enim Petrus est risibilis: quia homo est risibilis. Ergo proprium per prius prædicatur de specie, quàm de indiuiduis: ergo potiùs constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, quàm per ordinem ad indiuidua.

Secundò: quia ex prædicationibus quinque vniuersalium solæ prædicationes huius quarti prædicabilis possunt propriè, & à priori demonstrari, vt colligitur ex Arist. 1. Post. capite quarto; sed proprium propriè, & à priori demonstratur de specie: ergo prædicatur de illa prædicatione quarti prædicabilis. Minor, & consequentia constant; Maior autem probatur: quia in primis prædicationes quinti prædicabilis, cum sint in materia contingenti, non sunt necessariæ: ergo non possunt demonstrari. Deinde prædicationes generis, speciei, vel differentiæ, licet sint necessariæ, sunt tamen essentiales: ergo à priori demonstrari non possunt, cum nihil possit esse prius ipsa essentia, vt patet: ergo solæ prædicationes quarti prædicabilis possunt propriè, & à priori demonstrari.

13. Tertiò: quia idem in accidens, quod respectu illius gradus, à quo dimanat adæquatè, est propria passio, respectu graduum inferiorum est accidens commune: ergo vel nulla datur prædicatio quarti prædicabilis, quatenus vniuersalis est, vel constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad illam speciem, seu gradum, à quo adæquatè dimanat. Consequentia est euidens. Antecedens verò probatur: quia omne accidens habet proprium, & adæquatum subiectum, seu principium à quo dimanat, & per quod definitur, vt diximus disput. 5. numero 14. ergo omne accidens respectu illius gradus habet veram rationem passionis. Ergo saltem respectu gradus inferiorum erit accidens commune, alias nulla dabitur prædicatio quinti prædicabilis.

Proxima conclusio. Proprium non constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, seu essentiam, à qua dimanat & cum qua conuertitur; sed per ordinem ad inferiora illius. Quod proportione seruata, intelligendum est de proprio subalterno, & infimo, (supponendo quòd vtrumque pertineat ad hoc prædicabile) sicut disp. præcedenti num. 20 explicuimus de differentiis. Hanc conclusionem ostendunt manifestè, quæ ibidem adduximus: & ideò solùm restat argumentis satisfacere in quo tota huius quæstionis difficultas sita est.

14. Ad primum ergo respondetur differentiam illam inter proprium, & accidens commune procedere de proprio & accidenti metaphysicè, & realiter sumptis; non verò de proprio logicè considerato, seu formaliter vt denominatur à secunda intentione. Vndè licet verum sit, quòd entitas risibilitatis, priùs conueniat homini quàm Petro prædicatione tamen vniuersalis, seu prædicabilis non priùs prædicatur de homine, quàm de Petro. Et quamuis differentia constitutiua proprij in esse quarti prædicabilis sumitur per ordinem ad speciem; tamen non ideò est vniuersale per ordinem ad illam: non enim proprium respectu eiusdem habet vniuersale, & tale vniuersale vt de differentia diximus disput. præcedenti num. 14.

Ad secundum respondetur non solùm prædicationes, quæ propriè pertinent ad quartum prædicabile, posse à priori demonstrari, sed etiam prædicationes, quas disp. citata num. 25. appellauimus quarti prædicati: imò istæ probantur demonstratione perfectiori.

¶ Ratio autem huius est: quia propria passio non ingreditur demonstrationem formaliter quatenus habet orationem, superioris, & vniuersalis; sed vt dimanat ab essentia, cuius est passio, ad quam comparatur, vt prædicatum æquale, seu conuertibile. Et ideò demonstratio, in qua talis passio concluditur de ipsa essentia, cum qua conuertitur, perfectior est aliis demonstrationibus: in quibus eadem passio concluditur de inferioribus, respectu quorum habet rationem vniuersalis: quia istæ necessariò supponunt illam, & dependent ab ea. Si quando autem Arist. aut alij graues Auctores insinuare videantur, solas prædicationes proprij à priori demonstrari intelligendi sunt non solùm de proprio logicè, vt est quartum prædicabile sed etiam de proprio metaphysicè, vt est quartum prædicatum.

15. Ad tertium negatur antecedens: accidens enim quod verè est propria passio alicuius essentiæ, semper est propria passio, quando prædicatur de quibuscumque inferioribus talis essentiæ. Ad probationem autem respondetur non sequi ex eo præcisè, quòd accidens habeat proprium subiectum, seu principium, à quo causetur, & per quod definiatur esse propriam passionem eius: quia vltra requiritur, vt causetur ex principiis formalibus, & essentialibus. Quod non habent omnia accidentia, vt sæpè dictum est, non constabit amplius disp. sequenti.

¶ Veniamus ad secundam partem difficultatis. In qua notandum est, quòd cum proprium dimanet ab essentia, & hæc componatur ex genere, & differentia, alia sunt propria, quæ dimanant, ab

ab essentia ratione gradus generici, & alia ratione gradus differentialis. Illa appellatur propria subalterna, ista verò de infima. De his certum est pertinere ad hoc prædicabile: de illis verò est aliqualis difficultas.

Sumitur autem ratio dubitandi. Primò ex Porphyr. hîc, & Arist. 1. Topicor. c. 4. qui solùm definiunt proprium infimum: ergo illud tantùm pertinet ad hoc prædicabile.

Secundò: quia emanatio propriæ passionis ab essentia reducitur ad genus causæ efficientis, vt sumitur ex Diuo Thoma prima parte, quæstione 77. articulo septimo; sed nullum accidens potest sic dimanare à gradu generico: ergo nullum accidens potest esse propria passio respectu illius. Probatur minor: quia nihil agit, nisi prout est in actu, & determinatum: sed gradus genericus est quid potentiale, & indeterminatum: ergo non agit ad emanationem passionis.

16 Secunda conclusio: licet proprium infimum propriissimè habeat rationem proprij, & strictissimè dicatur passio, vt potè quod sequitur essentiam vltimò completam, & perfectam; tamen proprium subalternum, est etiam propria passio, & per se pertinet ad hoc prædicabile. Sic sentiunt communiter Doctores, & docet expresse Diuus Thomas, opusculo quadragesimo octavo, tractatu primo, capite septimo, & de Ente, & essentia capite 7. ¶ Breviterque probatur: quia plura sunt accidentia, quæ dimanant à principiis genericis, & cum eis habent necessariam connexionem; quæ consequenter, neque per intellectum possunt adesse, & abesse, salva manente tali essentia, vt de potentiis sensitivis patet respectu animalis; de nutritivis respectu viventis, & aliis huiusmodi: ergo verè dantur propria generica, seu subalterna.

Ad primam rationem dubitandi respondetur, Aristotelem, & Porphyrium definiuisse proprium infimum propter rationem disputatione præcedenti numero trigesimo-sexto adductam; non verò: quia existimaverint non dari propria subalterna. siquidem quinto Topicorum, capite secundo, aptum esse ad sentiendum, docet Aristoteles esse passionem animalis & plures proprietates supremorum generum assignat in prædicamentis.

Ad secundum negatur minor. Ad cuius probationem respondetur propria subalterna non dimanare ab essentia generica, præcisè vt est totum potentiale, seu formaliter in quantum indeterminate, & in confuso continet inferiora: sic enim non habet sufficientem actualitatem, vt benè probat argumentum, sed quatenus habet rationem totius actualis. Cùm enim passio sit accidens essentiæ, dans illi esse secundùm quid, necessario supponit eam constitutam in esse simpliciter. Vbi autem intelligitur constitutio, etiam apprehenditur compositio ex actu, & potentia, & ex consequenti totum actuale.

***

CAPVT V.

De Accidenti.

SVMMA TEXTVS.

TRES definitiones accidentis, & vnam divisionem continet hoc caput. Prima definitio est; *Accidens est, quod adest, & abest sine subiecti corruptione.* Statim autem dividit illud Porph. in separabile, vt dormire, & inseparabile vt nigrum esse in corvo, vel Æthiope. ¶ Et quia ex hac divisione posset obijci contra definitionem: si datur accidens inseparabile: ergo non omne accidens potest adesse, & abesse: tacitè respondet huic obiectioni explicans definitionem, & dicit cogitatione, & intellectu corvum album, & Æthiopem non nigrum, sine subiecti corruptione concipi posse. Secunda definitio est: *Accidens est quod inesse, & non inesse idem potest:* Tertia: *Accidens est quod neque genus neque species, neque differentia, neque proprium est; semper autem est in subiecto.*

NOTATIONES CIRCA hoc Caput.

a AVicen. Alpharab. & alij Arabes, vt testatur Beatus Albertus tractatu septimo Logicæ capite primo, reprehendunt hic Porphyr. eo quod statim definierit accidens, antequam varias eius significationes proponeret, invertens methodum, quam in aliis prædicabilibus servaverat. Sed pro eo respondet benè Caietanus, quod cùm ex aliis capitibus iam constaret ipsum agere de vniversalibus, quatenus pertinent ad considerationem Logicam: non fuit necessarium id explicare de accidenti.

Cæterùm, maioris claritatis gratia, duas eius acceptiones, (omissis aliis) referunt communiter Doctores, quas adducit, & explicat Diuus Thomas de spiritualibus creaturis articulo vndecimo. *Primò* sumitur Physicè. *Secundò* Logicè. Accidens Physicum est, quod distinguitur contra substantiam, & dividitur in novem genera, scilicet quantitatem, qualitatem, &c. Propter quod appellatur accidens prædicamentale; Accidens verò Logicum dividitur contra essentiam, & comprehendit quidquid non est, nec pertinet ad essentiam rei, sed se habet omninò accidentaliter, seu contingenter; sive entitativè sit substantia sive accidens, sive ens reale, sive rationis. Quomodo dicimus aurum accidere vasi, rationale animali; existentiam Petro, & secundas intentiones entibus realibus: quia faciunt prædicationes accidentales, seu contingentes. Et propterea accidens in hac acceptione appellatur accidens prædicabile: estque terminus secundæ intentionis, & vltimum ex quinque vniversalibus, de quo in præsenti agimus. Cætera, quæ hic circa definitiones, & divisionem à Porphyr. traditas notari possent, quæst. 1. explicabuntur.

DISPVTATIO IX.

De Accidenti, Quinto prædicabili.

MVLTA in præsenti inquirunt aliqui de accidenti reali, & prout pertinet ad prædicamenta; quæ tamen relinquenda sunt, vt penè aliena in hoc loco, vbi de accidenti Logico, seu de quinto prædicabili disputamus. De quo ex dictis disput. 4. num. 70. & sequentibus iam constat verè esse vnum ex quinque vniversalibus: & ideo huic quæstioni supersedendum est. Vt autem quæ restant, breuiter perstringamus, sit.

QVÆSTIO I.

An rectè definiatur accidens à Porphyr. vbi etiam respectu quorum constituatur in esse quinti prædicabilis.

3 PRima pars difficultatis præcipuè procedit de prima definitione Porph. hac enim explicata, facilè intelliguntur aliæ duæ.

Est autem ratio dubitandi: quia vel illa verba, *quod adest, & abest, sine subiecti corruptione*, intelliguntur primò intentionaliter de adesse, & abesse per realem inhæsionem, sicut calor adest aquæ, quando est calida: abest autem, quando est frigida: & hoc non, tum quia iam definitio non conueniret accidenti inseparabili; quod tamen directè pugnat cum Porph. qui accidens à se definitum statim diuidit in separabile, & inseparabile: tùm etiam quia mors, & existentia actualis accidunt homini, & de illo prædicantur prædicatione quinti prædicabilis; & tamen neque mors adesse, neque existentia abesse potest sine subiecti corruptione.

Vel intelliguntur secundò intentionaliter de adesse, & abesse per intellectum: & neque hoc etiam dici potest: tùm quia valdè æquiuocè loqueretur Porph. siquidem in diuisione, quam statim subiungit, planè loquitur de separabilitate, & inseparabilitate reali, vt omnes fatentur: tùm etiam quia iam definitio conueniret aliis à definito scilicet proprio. Quod sic probatur: quia propria passio non est de conceptu, & quidditate rei, cuius est passio, sed quid posterius illa, & effectus eius: ergo etiamsi per intellectum præscindatur, seu negetur de tali essentia integra manebit propria ratio, & definitio eius: & ex consequenti poterit cogitatione, & intellectu adesse absque subiecti corruptione.

4 Propter hæc Auic. & alij antiqui, vt referunt Beatus albertus vbi suprà, & Caiet. in hoc cap. reprehendunt Porphyr. eò quod nullam tradiderit definitionem accidentis, quatenus est quintum prædicabile. Alij verò, quos refert sequitur Rub. hîc quæst. 2. admittentes illud definiri hac definitione, explicant verba eius de præsentia, seu absentia reali.

¶ Sed vtraque sententia procedit ex sinistra intelligentia definitionis, & vtramque reiiciunt communiter Dialectici. Qui dictam definitionem vt huius prædicabilis admittunt, eámque explicant, vt explicuit ipse Porph. de abesse per intellectum, seu secundò intentionaliter quod. Quæ etiam est expressa sententia D. Thom. de spiritualibus creaturis art. vlt ad 7. quem consequuntur Caiet & Sot. in hoc cap. Sanch. lib. 3. q. 43. & alij Thomistæ, nosque libenter amplectimur.

Probatur breviter contra Auic. quidem: quia hîc Porph. intendebat explicare quintum prædicabile: ergo ipsum definiuit hac definitione. Quod etiam planè constat ex tertia, vbi explicatur accidens per negationem aliorum prædicabilium: ergo nomine accidentis intelligit quintum prædicabile. ¶ Contra Rub. verò, & alios: quia hîc definitur secunda intentio quinti prædicabilis: sed hæc non est principium quo, seu ratio quare natura realiter inhæreat, vel non inhæreat, sed quare natura affirmetur, vel negetur sine subiecti corruptione: ergo non rectè definiretur in esse, vel non in esse realiter.

Confirmatur: quia sic intellecta definitio non conuenit omnibus prædicatis accidentalibus; siquidem multa sunt entis rationis, aut etiam entitatiuè substantia, vt patet in his prædicationibus: *homo est species vas est deauratum*, & similibus; quæ tamen verè pertinent ad hoc prædicabile: ergo verba illa, *quod adest & abest, &c.* intelligenda sunt de adesse, & abesse secundùm intellectum, seu de affirmatione, & negatione absque eo quòd tollatur essentia, seu definitio subiecti.

Ex quo iam perspicua remanet tota definitio: reddit enim hunc sensum. *Accidens est, quod indifferenter affirmatur, vel negatur absque eo quòd destruatur definitio subiecti*; vel breuiùs cum Caiet *Accidens est, cuius neque affirmatio, neque negatio subiecti rationem tollit.* Qua definitione satis apparet definiri accidens, vt est quintum prædicabile: siquidem datur per prædicabilitatem, quæ est passio vniuersalis. Et cum ea coincidit descriptio qua communiter definitur hoc prædicabile dicendo *accidens est quod prædicatur de pluribus in quale, & contingenter.* Si enim prædicatur contingenter ergo indifferenter potest affirmari, & negari salua essentia subiecti.

5 Dices: accidentia inseparabilia non verè affirmantur, & negantur de subiecto. Si enim hæc est vera, *cignus est albus*: quia nullus datur cignus niger: ergo hæc erit falsa, *cignus non est albus*: siquidem ab eo quòd res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa.

Respondetur dupliciter posse aliquam propositionem esse veram: *Primò* simpliciter, absolute prolatam, quo modo hæc propositio simpliciter est vera *omnis cignus est albus*, & eius negatiua simpliciter falsa: *secundo*, secundùm quid, & cum aliqua additione. Et hoc modo contingit in præsenti: non enim simpliciter dicimus accidens indifferenter negari, vel affirmari de subiecto; sed affirmari, vel negari de subiecto sine eius corruptione, id est, siue affirmetur, siue negetur non tollit naturam subiecti. Siue enim ponatur cignus albus, siue non albus, manet integra essentia eius: atque ita verum est, indifferenter affirmari, & negari de subiecto absque eius corruptione.

¶ Per quod etiam explicata manet 2. definitio Porph. scilicet, *Accidens est, quod inesse, & non inesse eidem potest.* Satis enim constat intelligendam etiam esse secundo intentionaliter: tum quia ferè eisdem verbis traditur: tum etiam quia sumpta ex Arist. 1. Topic c. 4. vbi definit accidens, secundum quod constituit vnum ex prædicatis Dialecticis. Et sic reddit eundum sensum, ac præcedens, videlicet; *accidens est quod potest* (id est contingit, vt vertit Boëc.) *affirmari, vel negari de subiecto.* Vbi ly *contingit*, satis benè explicat potentiam Logicam quinti prædicabilis, vt affirmetur, vel negetur, salua essentia subiecti:

hoc

lis, vt affirmentur, vel negentur, salua essentia subiecti: hoc enim est prædicari contingenter.

6 ¶ Tandem circa tertiam definitionem notandum est quòd licet non sit pluris facienda, sicut neque pluris facit eam Arist. loco citato: non est tamen omnino contemnenda: tum quia non datur per solas negationes: tum etiam quia quando tam notæ sunt res illæ, per quarum negationem aliquid explicatur, vt contingit in præsenti non malè definitur per tales negationes loco differentiæ. Et sic dicta definitio reddit hunc sensum: accidens est quod est in subiecto (non inhæsionis sed prædicationis) idest, quod prædicatur de pluribus, & non sicut genus, species, differentia, vel proprium, per quod vtcumque cognoscimus positiuum illud in quo accidens differt ab aliis prædicabilibus, scilicet prædicari contingenter.

Ad rationem dubitandi secundùm ea, quæ nobis aduersantur, respondetur. & in primis ad id, quod primò affertur de morte, & existentia, quatenus etiam potest esse contrà definitionem, secundò intentionaliter intellectam, relictis aliis solutionibus, dicimus existentiam quidem posse optimè affirmari, aut negari, salua essentia subiecti. Siue enim dicatur *homo existit*: siue *homo non existit*, semper manet eadem definitio, & essentia hominis.

De morte autem maior est difficultas: quia quando prædicatur de homine, tollit ab eo prædicatum essentiale, scilicet esse viuens, & sic non videtur posse affirmari & negari integra manente essentia hominis; sed relictis aliis solutionibus, quas adducit, & impugnat Sanchez vbi suprà.

7. Respondetur primò, cum Caiet. in hoc cap. dub. 2. hanc prædicationem, *homo est mortuus*, propriè non esse quinti prædicabilis: quia prædicatum non est quid conueniens, sed omninò repugnans subiecto, & destruens illud. Vt enim probat optimè D. Tho. 3. part. quæst. 50. articul. 4. cum vnio animæ, & corporis compleat essentiam hominis; per eorum separationem desinit esse homo & ita mors facit, quod aliquid non sit homo. Est autem vera illa propositio, *homo est mortuus*, non quia extrema non sint disparata, & repugnantia; sed ratione ampliationis, secundùm quam copula extenditur ad tempus preteritum: facit enim hunc sensum, *quod est, vel fuit homo, est mortuum*, idest, *olim homo, modò est mortuus*.

Vel secundò respondetur cum Sanch. loco citato, mortem pertinere ad quintum prædicabile, non in facto esse, & completo consideratam, sed in fieri, & quasi in via siue enim dicatur: *homo moritur*, siue: *homo non moritur*, non tollitur essentia hominis. Et hoc sufficit vt terminus huius motus qui explicatur in propositione per, *mortuum*, pertineat ad hoc prædicabile, non in se, sed in suo fieri aut via, siue in dispositionibus antecedentibus.

Vel tandem tertiò respond. cum Soto hîc, quòd esse mortuum est accidens quinti prædicabilis ratione corporis respectu illius. & sic adest, & abest à corpore præter eius corruptionem: quia corpus, quòd modo viuit, idem postcà erit mortuum, licet habeat aliam formam cadaueris. Dicitur tamen idem corpus ratione materiæ vt inquit D. Thom. q. citata art. 5. ad primum: & quia sic homines communiter loquuntur.

8 Ad ea verò, quæ secundò afferuntur in ratione dubitandi respondetur. Ad illud de æquiuocatione dicimus, quod, vt magis explicaret Porph. accidens, secundò intentionaliter sumptum, à se definitum, diuisit statim illud in varia subiecta, quæ à tali intentione denominari possunt, in quo nulla committitur æquiuocatio. Fuisset quidem aliqua si in ipsis definitionibus, ly *esse*, diuersimodè supponeret pro esse reali, & per intellectum: nullum tamen est inconueniens illud accepisse difformiter in definitione, & diuisione; vt ostenderet, quòd à secunda intentione quinti prædicabilis denominatur quodcumque accidens non profluens ab essentia, siue sit realiter separabile, siue non.

Tandem ad id quod de proprio affertur, neganda est consequentia. Ex eo enim quod propria passio sit quid posterius essentia & effectus eius; solum sequitur essentiam posse intelligi absque tali passione abstractione præcisiua, non verò abstractione composita: cum enim propria passio dimanet ab essentia, & cum ea habeat necessariam connectionem non solum pertinet ad integritatem eius; & ea consequenter ablata passione non manet integra essentia; sed etiam eo ipso, quod passio negatur de essentia, verè ipsa destruitur Nam sicut bene valet: *est risibilis: ergò est homo*: ita etiam rectè sequitur: *non est risibilis: ergo non est homo*: Quod non contingit in accidentibus communibus quantumuis inseparabilia sint; vt considerant patebit:

9. ¶ Circa secundam partem difficultatis, non est immorandum. Omnes enim fatentur accidens constitui in esse quinti prædicabilis per ordinem ad subiecta, quæ accidentaliter denominat; non verò per ordinem ad alia inferiora, quibus potest essentialiter conuenire. Vnde hæ prædicationes sunt quinti prædicabilis, *Petrus est albus: equus est coloratus*: non verò istæ: *hoc album, est album; album est coloratum, &c.*

Cuius ratio ex dictis est manifesta: quia esse quintum prædicabile; est posse abesse, & adesse absque subiecti corruptione: ergo accidens constituetur in esse quinti prædicabilis respectu eorum quibus potest sic abesse, & adesse Sed hoc habet tantùm respectu subiectorum quæ accidentaliter denominat, non verò respectu inferiorum essentialium, vt per se patet: albedo enim non potest separari ab hac albedine, salua eius essentia; benè tamen ab homine, vel equo: Ergo accidens non constituitur in esse quinti prædicabilis per ordinem ad inferiora essentialia, sed respectu subiectorum, quæ accidentaliter denominat.

Dices. Ergo quintum prædicabile non essentialiter sed accidentaliter est vniuersale, & ex consequenti vniuersale non erit genus ad quinque prædicabilia. ¶ Respondetur negando consequentiam. Aliud enim est quod secunda intentio quinti prædicabilis faciat naturam accidentaliter prædicari de subiectis, aliud verò, quod ipsa secunda intentio sit accidentaliter vniuersalitas. Illud quidem verissimum. Nam sicut genereitas, ex eo quòd sit vniuersalitas naturæ perfectibilis facit ipsam prædicari de speciebus: ita accidentareitas, ex eo quòd sit vniuersalitas naturæ extraneæ, & contingentis, facit ipsam prædicari accidentaliter de subiectis denominatis. Id tamen non tollit, quominùs ipsa accidentareitas sit essentialiter vniuersalitas: quia essentiale est illi, quod faciat naturam prædicari accidentaliter de subiectis.

***

QVÆSTIO II.

In quo differant propria passio, & accidens commune.

VT plenè percipiamus secundas intentiones constitutiuas huius & quarti prædicabilis: omninò necessarium est inuestigare, in quo differant propria passio, & accidens commune, seu natura profluens ab essentia, seu natura extrinseca, siue contingens, quæ sunt subiectaadæquata; per quæ intentiones istas definiuimus suprà dist. 5. num. 5a. Vnde non est præsentis instituti examinare in particulari; an istud vel illud accidentis sit propria passio, aut accidens commune sed generaliter; quæ accidentia verè profluant ab essentia, & sint propriæ passiones; quæ verò ab essentia non dimanent, sed sint accidentia communia.

. Louanienses, & alij, quos quidam Neotherici sequuntur existimant omnia accidentia esse proprias passiones respectu alicuius gradus substantiæ, seu respectu sui proprij, & adæquati subiecti per quod definiuntur: esse verò accidentia communia si comparentur alijs gradibus inferioribus, siue subiectis inadæquatis.

Probatur primò hæc sententia: quia differentia, quam Arist. & D. Th videntur statuere inter propriam passionem, & accidens commune, scilicet quòd propria passio sequatur formam, & accidens commune materiam, non videtur euacuere difficultatem. ergo meliùs dicendum est, omnia accidentia esse proprias passiones respectu sui proprij, & adæquati subiecti. Probatur antecedens. Tum quia ambiguum valde est, quæ accidentia sequantur materiam, & quæ formam maximè in sententia D. Thom. cap 7. de ente, & essentia asserentis nullum esse accidens, quod à sola materia dimanet. Tum etiam quantitas (idem est de alijs similibus accidentibus) sequitur materiam teste eodem Thom. 3. part. quæstio. 90. articulo secundo de potentia quæstione sexta articulo quinto, & alibi sæpè; & tamen est propria passio corporis: ergo aliquod accidens sequens materiam est propria passio.

Secundò: quia color respectu hominis, & equi, est accidens commune, vt omnes fatentur; & tamen respectu gradus *mixti* est propria passio: ergo idem accidens est propria passio: ergo idem accidens commune respectu diuersorum. Probatur minor: quia hæc propositio, *mixtum est coloratum*, potest probari per veram demonstrationem: ergo est necessaria. Ergo prædicatum non conuenit contingenter subiecto: & per consequens color respectu mixti non est accidens commune, sed propria passio.

Tertio: quia etiam accidentia quæ causantur ex varia dispositione materiæ, vt masculinum, & fœmininum in animalibus, sunt propriæ passiones, saltem respectu illius complexionis, seu temperamenti, ex quo resultant: ergo omnia accidentia sunt propriæ passiones respectu alicuius gradus. Probatur antecedens: tum ex Arist. 10. Metaph. text. 25. vbi ait: *Masculus autem, & fœmina propriæ quidem animalis passiones sunt.* Tum etiam quia talia accidentia per se prædicantur de illa dispositione, seu temperamento materiæ ex quo resultant: & sunt per se effectus eius.

11. Cæterum hæc sententia omninò falsa est. Et quidquid sit de hoc aut illo accidenti in particulari, generaliter sustinere non potest omnia accidentia esse proprias passiones respectu alicuius gradus: respectu verò aliorum esse accidentia communia Tum quia plura sunt accidentia, quæ quibuscumque comparentur sunt communia, & contingenter conueniunt, vt patet de actibus intellectus, & voluntatis: aliàs hæ propositiones, *homo intelligit*, *Petrus amat*, & similes possent demonstrari, quod est absurdum. Tum etiam quia ex antecedenti necessario, sequeretur consequens contingens quod omninò implicat vt diximus lib. institutionum cap. 2. sequela patet: quia hæc propositio, *homo est coloratus*, apud Auctores contrarios est contingens; hæc autem necessaria, *mixtum est coloratum*; hæc autem necessaria, vt constat in hoc syllogismo: *omne mixtum est coloratum: omnis homo est mixtum*: ergo *omnis homo coloratus.* Vbi maior est necessaria; cum passio prædicetur de propria essentia; minor etiam est necessaria; siquidem in ea genus prædicatur de sua specie vt patet: ergo iam ex antecedenti necessariò sequeretur consequens.

12. Dicendum est ergo quod propriè, & in rigore loquendo, non omnia accidentia sunt propriæ passiones, sed illa tantùm, quæ oriuntur ab essentia ratione formæ, & quæ per se primò conueniunt speciei; ea verò, quæ oriuntur ab essentia ratione materiæ, & quæ per se primò conueniunt indiuiduis, sunt accidentia communia. Hæc conclusio est communis ferè omnium Dialecticorum, vt testantur. Caiet. in hoc cap. & Masc. de proprio quæst. 9. Eamque expressè docet Aristot. 10. Metaph. text. 25. citato, vbi inquirens, quare aliquæ differentiæ contrariæ indicant distinctionem specificam; vt gressibile & volatile aliæ verò non, vt album, & nigrum, respondet: *An quoniam illa quidem propria passiones generis sunt: hæc verò minimè?* Reddit autem statim rationem, quare illa sint passiones, & non ista: quia illa sequuntur rationem, seu formam; hæc verò materiam dicens: *Et cum illud quidem ratio, hoc verò materia sit: quæcumque in ratione contrarietates sunt, speciei differentiam faciunt: quæcumque verò in consumpta materia, minimè faciunt.* Ex quo tandem infert accidentia, quæ proueniunt ratione materiæ, per accidens se habere ad speciem: & ideò per prius conuenire indiuiduis, & ratione illorum speciei. *Homo enim (inquit) est albus: quia Callias est albus: per accidens igitur homo est albus.*

13. Ex qua Aristot. doctrina deprehendimus duo discrimina in conclusione assignata inter proprias passiones & accidentia communia Primum, & præcipuum, quòd scilicet illæ sequuntur compositum ratione formæ, hæc verò ratione materiæ; explicat optimè D. Th. cap 7. de ente, & essentia. Vbi, cum priùs dixisset quædam accidentia principaliter consequi materiam primam; quædam verò formam substantialem, subiungit: *Et quia vnaquaque res indiuiduatur ex materia, & collocatur in genere, vel specie per suam formam: ideo accidentia quæ consequuntur materiam, sunt accidentia indiuidui, secundum quæ etiam indiuidua eiusdem speciei differunt adinuicem. Accidentia verò, quæ consequuntur formam, sunt propriæ passiones, vel generis, vel speciei: sicut risibile consequitur in homine formam, &c* Cui doctrinæ si addatur, quod S. Doctor docet 1. dist. 17. quæst. 1. art. 2. ad 2. dicens: *Quædam sunt accidentia, quæ causantur ex principijs subiecti: & hæc dupliciter: quia vel causantur ex principijs speciei, & sic sunt propriæ passiones quæ consequuntur totam speciem: vel ex principijs indiuidui, &*

fis

sic sunt communia : quod etiam repetit 1. Poster. riorum lect. 14. & alibi sæpe, evidenter sequitur in doctrina D. Th. hoc esse præcipuum discrimen inter proprias passiones, & accidentia commonia, quod illæ consequuntur compositum ratione formæ; ita vt forma sit prima radix illarum; ista verò consequuntur compositum ratione materiæ, ita vt materia sit prima radix eorum.

14 Probatur ratione conclusio quoad hanc partem: quia illæ sunt propriæ passiones absolutè, & simpliciter quæ dimanant ab essentia, quatenùs essentia est: sed essentia constituitur in esse essentiæ per formam, & non per materiam: ergo illæ sunt propriæ passiones, quæ dimanant ab essentia ratione formæ, & non ratione materiæ.

Confirmatur primò: quia materia est prima radix differentiæ materialis, & numericæ, sicut forma est prima radix differentiæ specificæ, & essentialis: ergo accidentia, quæ sequuntur materiam, sunt propria individuorum: quæ verò sequuntur formam, sunt propria speciei, seu essentiæ. Ergo hæc sunt propriæ passiones, illa verò non. Probatur hæc vltima consequentia: quia passio sequitur essentiam ratione differentiæ specificæ, non verò ratione differentiæ individualis; siquidem invenitur in omnibus participantibus talem naturam.

Confirmatur secundò: quia propriæ passiones, vel tribuitæ sunt naturis ad aliquas operationes, vel saltem sequuntur essentiam, prout constituta est in determinato gradu entis: ergo tantùm accidentia, quæ sequuntur formam, sunt propriæ passiones. Probatur consequentia: quia forma, & non materia; est prima radix operationum, aut constitutionis essentiæ in determinato gradu; cùm forma sola sit actus simpliciter.

15 ¶ Ex hoc præcipuo discrimine inter proprias passiones, & accidentia communia, sequitur secundum, quod tangitur in conclusione, & tradit Arist. loco citato, explicatque optimè D. Th. ibidem lect. 11. quòd scilicet propriæ passiones per prius conveniunt speciei, & media illa individuis. Callias enim est risibilis: quia homo est risibilis: accidentia verò commonia per prius conveniunt individuis, & ratione eorum speciei: homo enim est albus, quia Callias est albus. ¶ Cuius ratio est ex dictis manifesta: quia forma est prima radix, vnde sumitur species; materia verò est prima radix, vnde sumitur individuatio: ergo accidentia, quæ proveniunt à forma, per prius conveniunt speciei, quæ verò à materia, per priùs individuis. Maior huius materiæ explicatio pendet ex libris de generatione, vbi de principio individuationis agemus.

16 Ad argumenta resp. Ad primum negatur antecedens. Ad cuius probationem dicendum est, quod licet ex defectu nostro, difficile sit generalem illam regulam cuilibet materiæ applicare, explicaréque in particulari, quæ accidentia sequantur materiam, quæ verò formam, non tamen ideò est falsa: Neque D. Th. contrarius est: non enim dicimus aliqua accidentia sequi, vel oriri à sola materia sine communicatione formæ: hoc enim falsum est, (quidquid alij dicant) & negat mentò D. Th. sed dicimus inter accidentia, quæ oriuntur à toto composito, alia oriri ab eo ratione formæ, & alia ratione materiæ, ita vt illorum prima radix sit forma, istorum verò materia.

Ad id autem, quod in eodem argumento affertur de quantitate respondetur cum Caiet. cap. 7. de Ente, & essentia quæst. 17. quantitatem in rigore loquendo non esse propriam passionem corporis, sed accidens commune: vtpotè, quæ sequitur essentiam ratione materiæ, & per se pertinet ad individuationem: & ita est de numero illorum accidentium, quibus individua inter se differunt. Ad quod, vt benè notat Caietanus non est necessarium, quòd vnum individuum habeat vnum accidens, & aliud, aliud; sed sufficit vtrumque individuum habere idem accidens diverso modo. Et sic individua differunt per quantitatem: nunquam enim inveniuntur duo quanta omninò similia, siquidem propriis saltem situbus differre necesse est. Quod planè indicat quantitatem non esse propriam passionem. Nam propria passio, vel invenitur eodem omninò modo in habentibus essentiam, à qua procedit, vel saltem ex se non habet istam inæqualitatem, quam cernimus in quantitate.

17 Ad secundum vt respondeatur, notandum est magnam fuisse ab antiquis temporibus de natura coloris controversiam, & adhuc sub iudice lis est. Pythagorici enim existimarunt colores esse de genere quantitatis, scilicet vltimam superficiem, quæ apparet, seu *Epiphaniam*, vt ipsi dicebant. Platonici autem flammulas, & lumina quædam esse dixerunt. Peripatetici verò fortè media via incedunt: nam Arist. in lib. de sensu & sensato definit colorem, dicens: *color vtique erit perspicui extremitas in corpore determinato*, vbi ly, *extremitas*, vt benè notat D. Thom. lect. 6. non sumitur pro extremitate corporis, quatenùs corpus est; hæc enim est de genere quantitatis; sed pro extremitate perspicui, quatenùs perspicuum est. quæ est de genere qualitatis, sicut ipsum perspicuum. Perspicuum autem vt ibidem docet Aristot. constituitur per lumen: nam lumen, vt ipse definit, 2. de anima text. 69. *est actus perspicui ea ratione qua perspicuum est*, Vndè color aliquo modo supponit, & involvit lumen. Et tandem addit Aristot. quod sit in corpore determinato, seu terminato, id est opaco: quia color tantùm invenitur in vltima superficie, quæ sola in corporibus opacis recipit lumen. De quo redibit sermo in lib. de anima.

Hoc supposito respondetur, quocunque ex his modis explicetur natura coloris, non posse esse propriam passionem, etiam respectu gradus substantialis mixti. Si enim est de genere quantitatis iuxta Pythagoram: iam constat quantitatem non esse propriam passionem. Si verò sit de genere luminis iuxta Platonicos; multò minùs erit propria passio: cum sit accidens ab extrinseco adveniens. Si tandem est quædam qualitas perspicui terminati iuxta Peripateticos, vel supponit lumen in ipso perspicuo, vel saltem temperamentum primarum qualitatum in tali, vel tali proportione; quod nascitur ex principiis individualibus, éstque dispositio quædam accidentalis: ac proinde color ipse non potest esse propria passio.

Ad probationem autem minoris respondetur hanc propositionem, *mixtum, & coloratum*, non posse propriè demonstrari, si nomine *mixti*, intelligamus gradum illum essentialem, quem posuimus in arbore: sic enim propositio nullomodo est necessaria. Si verò nomine *mixti* intelligeremus accidentalem illam mixtionem, seu peculiare temperamentum, ad quod sequitur color: tunc posset quidem propositio demonstrari per medium, quod licet sit accidentale respectu rei, in qua est color, esset tamen per se respectu illius mixtionis, seu peculiaris temperamenti. Et ita color respectu talis temperamenti habet quodammodo, & secundùm quid rationem passionis, sicut reliqua accidentia communia respectu sui proprij, & adæquati subiecti, à quo causantur: & quo propterea prædicantur in quarto modo dicendi per se ex assignatis ab Arist. lib. 1. Post. cap. 4. Ex quo eandem

dem fit colorem respectu talis temperamenti induere rationem quarti prædicati: sed non ideo pertinet ad quartum prædicabile, neque simpliciter est propria passio, vt ex dictis patet.

18 Ad tertium similiter respondetur masculinum, & fœmininum simpliciter esse accidentia communia: quia licet per se conveniant, & oriantur ab illo peculiari temperamento, seu dispositione, quam tempore conceptionis habet materia, ex eo quòd calor operans sit fortis, vel remissus; & propterea respectu talis dispositionis secundùm quid dicantur passiones, possintque de illa demonstrari: tamen cum ipsa dispositio vnde masculinum, & fœmininum oriuntur simpliciter sit accidentalis, & per accidens respectu essentiæ animalis; inde fit, vt talia accidentia simpliciter sint communia, licet respectu sui adæquati subiecti, seu principij, induant rationem quarti prædicati, & secundùm quid appellentur passiones. Et hoc solùm intendit Aristot. nam post verba adducta in argumento statim subdit: *Sed non secundùm substantiam; verum in materia, & corpore, &c.* id est, non simpliciter, & ex parte formæ, sed ex parte materiæ, & secundùm quid, vt explicat ibi D. Thom. Videatur Caiet. 1. Posterior. cap. 7. dub. 2.

CAPVT VI.

De Communitatibus quinque prædicabilium.

HÆC est tertia pars tractatus Porphyrij iuxta partitionem in eius prooemio statutam: in qua ipse singula prædicabilia prolixè inter se comparat; & in quibus conveniant, in quibúsvè differant, sexto, & finali capite absolvit. Quæ omnia sufficienter constant, tùm ex dictis de vniversalibus in communi, tùm etiam ex dictis de vnoquoque in particulari, & proptereà nos cum communi DD. caput istud prætermittimus.

LIBER CATEGORIARVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

AGGREDIMVR *iam Aristotelis lib. ingredimúrque Lycæum illud, vnde vera naturalium rerum cognitio, Doctore Aristot. ad extremas vsque orbis partes emanavit. De cuius vita, & admirabili ingenio, & in rebus vel inveniendis, vel iudicandis, vel disponendis acumine, ac de absoluta in omni doctrinæ genere perfectione plura prælibanda essent. Sed ne omnia prætermisisse non sine tanti Philosophi iniuria videamur; aliqua saltem attingemus.*

1. *Fuit Arist. natione Macedo: Patria Stagirites: natus circa annum ab orbe condito 3655. & ante partum Virginis 329 iuxta Chronologiam Bellarmini. A pueritia vsque ad septem decimum ætatis annum, tum humanioribus studiis sub Praxeo quodam: tum ob consumptum patrimonium, militari, imo & pharmacopolæ arti operam dedit. Deinde Socratis auditor vsque ad annum ætatis 20. postea vsque ad 40 fuit Platonis discipulus. Tres insuper annos cum Harmia commoratus inde ad Alexandri Magni institutionem à Philippo Patre, Persarum Imperatore evocatur, Quod munus vsque ad annum 50. fœliciter executus, Athenas postmodum petiit: vbi Lycæum aperuit, ibique per tredecim circiter annos Philosophiam summa cum omnium admiratione, & vtilitate docuit. Cæterùm coram Senatu accusatus, quòd Deorum cultum contemneret, publica se oratione defendit atque inde ad Calcidem Eboea insula declinans, completo 63. ætatis anno, instante morte vt testantur Calius Rodiginus, lib. 16. cap. 34 & alij graves Auctores, auxilium primæ causæ imploravit illis verbis:* causa causarum miserere mei. *Leguntur Lactantius, Plutarchus, Ammonius, & alij: ex quibus multa refert Masius initio prædicamentorum.*

2. *Extant etiam plura gravissimorum Philosophorum encomia de ingenio, & doctrina Aristot. Eum Plato* mentem sui gymnasij, & Philosophium veritatis *appellavit. Cælius* collocatum illi esse dixit quidquid humano ingenio capi potest: *Lucretius,* Genus humanum ingenio superesse: *Auerroes,* fuisse regulam, & exemplar, quod ad ostendendam perfectionem vltimam invenit natura: *pluráque alia à Doctoribus referuntur, quo longum esset recensere. Scripsit in omni parte philosophia plura volumina: de quo videri possunt Franc. Patric. tom. 1. discussionum Peripateticarum lib. 4 & Possevinus lib 12. sua Biblioth. selecta. Quorum Arist. operum non est parva laus, quod gravissimi Philosophi susceperint explicanda, Alexander, Themistius, Psellus, Ammonius, Boetius, Auerroes (qui ob diligentem explanationem commentatoris nomen assequi meruit:) tandem D. Th. qui alios longè superans, extitit Arist. fidelissimus, & interpres, & discipulus.*

3. *Primus igitur inter opera Arist. est lib. hic Categoriarum. De quo licet Iamblicus teste Boetio, dubitaverit esse Arist. styli tamen brevitas, & subtilitas, communisque Peripateticorum consensus convincunt ipsum fuisse eius Autorem. Inscribitur autem* Arist. Categorica, *à verbo Græco* κατηγορέω Categoreo, *quod Latinè idem est,* ac prædico, *siue* enuntio. *Quia nimirùm categoria est series prædicabilium, in qua superiora de inferioribus prædicantur: & ideò Autore Boetio latinè prædicamenta appellata sunt. Vtrumque autem nomen, scilicet* categoria, *seu* prædicamentum, *sumitur aliquando pro solo*

supremo

primo genere: frequentius vero pro tota serie superiorum, & inferiorum. In quo sensu suprà circa proœmium Porphyr. num. 2. ex communi sententia definimus prædicamentum, quòd sit series seu coordinatio prædicabilium.

Quod autem sit obiectum huius libri, & quare cum instituerit Aristot. & quomodo ad Dialect. pertineat de prædicamentis disputare, ex dictis in proœmio huius primæ partis constat. Revocantur enim in hoc libro ad certas classes omnia entia realia, vt facilè rerum definitiones, & divisiones inveniremus. Vnde prædicamenta secundùm suas entitates reales solùm pertinent ad obiectum materiale Logicæ, vt sæpius à nobis explicatum est.

4 *Adhuc autem* DVBITANT *aliqui: vtrum Aristot. in hoc lib. agat præcipuè de vocibus, an de rebus, propter Alexandrum, Porphyrium Boetium, & alios quos refert Mas. loco citato, ad voces præcipuum Aristotelis intentum reducentes. ¶ Quorum fundamentum est: quia de ipsis rebus quæ, sunt prædicamenta, agit in Metaphysica, ad quam rerum, & non vocum pertinet speculatio: ergo in Logica de vocibus, & non de rebus disputavit.*

Respondetur tamen ex dictis in pri disputatione primi, numero trigesimo-tertio, res, & voces per se pertinere ad obiectum Materiale Logicæ: quia tam intentiones fundatæ in vocibus, quam quæ fundantur in rebus, claudantur per se subiecto formali eius: ista quidem primariò, & principaliter: illa verò secundariò, & minus principaliter: quo ordine tractatur in hoc libro ab Aristot. de rebus, & vocibus. Vadò Logica non attendit præcisè ad ipsas res sicut Metaphysica, sed ad res, secundùm quod vocibus significantur. Per quod patet ad fundamentum contrariæ sententiæ.

Continet autem liber iste tres partes: antepædicamenta, prædicamenta, postprædicamenta. In prima agitur de quibusdam prærequisitis ad prædicamenta: vnde dignoscitur, quæ in illis collocanda; quæ verò ab eis reiicienda sint: continétque quatuor capita. ¶ Secunda de ipsis prædicamentis per quinque capita disputat.

¶ Vltima tandem, & aliis quinque capitibus explicat quædam quæ consequuntur ipsa prædicamenta, & ad eorum pleniorem notitiam consequendam iuvant.

ANTEPRÆDICAMENTA ARISTOTELIS

CAPVT I.

De Æquivocis, Vnivocis, & Denominativis.

SVMMA TEXTVS.

HÆc tria definit in hoc cap. Aristot. sic: *Æquivoca dicuntur, quorum nomen commune est; ratio verò substantiæ nomini accommodata, diversa:* vt animal dicitur, & ipse homo, & id, quod est pictum. *Vnivoca dicuntur, quorum, & nomen commune est, & ratio substantiæ nomini accommodata, est eadem:* vt animal dicitur, & ipse homo, & equus: *Denominativa dicuntur quæ ab aliquo nominis appellationem habeat, solo differentia casu:* vt à Grammatica, Grammaticus.

NOTATIONES, ET DVBIA circa hoc caput.

5 TRipliciter possunt comparari prædicamenta, vt notant Albert. & Ægid hic. *Primò*, si omnia cum ente conferamus, cuius partes, & membra sunt. *Secundò*, si singula cum suis inferioribus comparemus. *Tertiò*, si quædam illorum aliis attribuamus. Primo modo prædicamenta sunt æquivocata, seu analogata respectu entis, (sub æquivocis enim comprehendit hìc Aristot. analoga, vt posteà dicemus.) secundo modo vnumquodque prædicamentum est vnivocum respectu suorum inferiorum. Tertio modo prædicamenta accidentium sunt denominativa substantiæ. Cùm ergo in vnoquoque prædicamento priùs consideretur ratio entis, deinde propria inferiora, & vltimò prædicata extranea: ideò Aristot. priùs explicuit æquivoca (quamvis vnivocis dignitate cedant) deinde vnivoca, & tandem denominata.

Vbi nota, quod nomen ipsum æquivocum, (& idem proportionabiliter est de vnivocis, denominativis, & analogis) dicitur æquivocum æquivocans, res verò per tale nomen significatæ æquivoca æquivocata. Vnde constat res ipsas secundùm se non dici vnivocas, aut æquivocas, sed prout nominibus significantur. Hæ enim intentiones sunt de genere earum, quæ immediatè fundantur in nominibus: propter quod eas definiens Arist. non dicit: *æquivoca sunt, vnivoca sunt, &c.* sed *æquivoca dicuntur, vnivoca dicuntur.* Quo supposito solùm superest traditas definitiones breviter exponere

6 Definiens Arist. æquivoca sic inquit: *æquivoca dicuntur.* Loquitur de æquivocis æquivocatis, vt patet, *quorum nomen.* Nomen hìc vt notat Boët. accipitur vt comprehendit verbum, participium, & alias partes orationis: in quibus inveniri potest æquivocatio, *est commune*: vt innuat nomen debere esse omninò vnum: sic enim propriè erit commune. Vnde quælibet diversitas in nomine etiamsi fiat sola mutatione alicuius literæ, vel solius accentus tollit æquivocationem.

Qua ratione *occido*, non est æquivocum, licet significet actionem auferendi vitam, & passionem, seu mortem: quia in prima significatione producitur, & in secunda corripitur: *ratio verò*, id est conceptus obiectivus, sive sit propria definitio, sive non, *substantiæ*: id est essentiæ. Substantia enim interdum sumitur pro essentia, interdum verò pro substantia, quæ distinguitur contra accidens: quibus acceptionibus correspondent duæ aliæ accidentia, quas disp. 9. q. 2. explicui

explicuimus. Præterquàm quòd loco *substantiæ* habetur in Græco *οὐσία*, *vsia*: quod nomen, autore Macrobio in somnium Scipionis lib. 1. cap. 14. propriè non substantiam, sed essentiam significat: *nomini accommodata, diversa*; vt ostendat ad æquivocationem solùm requiri, vt æquivocata, secundùm quod significantur per nomen æquivocum, non habeant vnam rationem, licet aliàs secundùm quòd aliis nominibus significantur, verè habeant vnam rationem, & vnivocè conveniant. Nomen enim *canis*, æquivocum est ad latrabilem, & marinum; quia secundùm quod significantur per tale nomen, non habent vnam: licet aliàs in nomine *substantiæ*, aut *animalis*, conveniant vnivocè.

7 Per quod explicata etiam manet definitio vnivocorum, quæ ab æquivocis solùm distinguitur in hoc, quòd nomen vnivocum immediatè significat vnam rationem, quæ est communis vnivocatis; æquivocum verò immediatè significat proprias rationes æquivocatorum. Quod probat à posteriori in hoc cap. Aristot. quia si quis quærat, quæ est ratio canis, quæ invenitur in latrabili, & marino; non assignabit vnam definitionem illis communem, sed proprias eorum definitiones adducet. Si verò quærat, quæ est ratio animalis, quæ invenitur in homine, & equo; respondet vnica definitione animalis, dicendo: est vivens sensibile: absque eo quòd cogatur proprias hominis, & animalis definitiones adducere.

8 ¶ Circa definitionem denominativorum notandum est in quacumque denominatione tria inveniri, scilicet formam denominantem, rem denominatam, & ipsum denominativum. Vt albedo est forma denominans parietem album, paries est res denominata: concretum, scilicet album, est denominativum. Quibus non annumeramus denominationem ipsam: quia non omninò distinguitur ab his; sed quodammodo involvit ea. Denominatio enim est illa quasi causalitas, seu applicatio, qua denominativum ratione formæ denominantis applicatur rei denominatæ.

Ex his ergo, forma denominans est prima radix, & origo totius denominationis, à qua denominativum accipit appellationem, & vim denominandi. Quando enim dicitur *paries est albus*, illud denominativum positum à parte prædicati, denominat subiectum ratione albedinis, quam significat, & à qua solo casu differt, id est cadentia nominis; siquidem nomina in principio conveniunt, & in fine differunt: res verò significata per vtrumque eadem est.

Ex quo plana remanet definitio denominativorum; reddit enim hunc sensum. *Illa dicuntur denominativa, quæ cum solùm differunt casu*, id est, cadentia nominis *ab aliqua alia*, scilicet à forma denominante: *ab illa tamen habent nominis appellationem*: quia forma denominans est prima radix totius denominationis.

In qua definitione tres denominativorum conditiones insinuari notat benè Caietanus hîc.

Prima est, quòd determinativum debet derivari à forma denominante secundùm nomen. Quod non est intelligendum iuxta regulas Grammaticorum apud quos non semper concretum derivatur ab abstracto, imò frequentius fit è contra; sed iuxta regulas Logicæ, in qua abstractum est prima radix concreti.

Secunda, est quod denominativum differat à forma denominante *casu*, id est, accidentia nominis. Hoc autem intelligendum est per se loquendo: nam per accidens potest contingere vtrumque nomen, non differre casu, seu cadentiâ, vt patet in *Musica* sumpta pro muliere, & pro arte. Quod tamen non tollit, quin in priori significatione verè sit denominativum: cùm hæc sit prædicatio quinti prædicabilis. *Maria est Musica*. Quia dum ex nomine derivativo Masculino formatur fœmininum; casu accidit, vt coincideret cum nomine formæ denominantis.

Tertia conditio est, vt denominativum, & forma denominans non differant in re significata, sed sola cadentia nominis. Per quod vt inquit benè Caiet. non excluditur differentia, quàm ex modo significandi inter concretum, & abstractum explicuimus sup. disp. 4. num. 18. quia hæc differentia comitatur differentiam secundùm cadentiam nominis. Regula autem generalis est, dictionem exclusivam non excludere à concomitantibus: dicendo enim: solus Sortes currit, non excluditur hoc risibile à cursu, vt notavimus lib. 2. Institut. cap. vltimo.

9 Explicatis his definitionibus, DVBITATVR primò: an sint rectæ propter hæc argum. Primò: quia quidquid definitur, debet esse species, vt sumitur ex Arist. 8. Metaph. text. 9. ergo quid vnivocum: ergo æquivoca non possunt definiri.

Secundò nomen æquivocum verè non est vnum, neque commune, sed potiùs plura: ergo male in definitione dicitur, *quorum nomen est commune*. Probatur antecedens: quia nomen constituitur in esse talis per significationem: sed in æquivoco sunt plures significationes, cùm significet immediatè plura, ergo sunt etiam plura nomina.

Tertiò: quia omnia genera, de quibus quidem dubitari non potest esse vnivoca, sunt etiam æquivoca teste Arist. 7. Physic text 31. ergo æquivoca non distinguuntur; & per consequens male assignatur vtraque definitio.

Quartò quia denominativa sunt vnivoca: ergo malè definiuntur diversa definitione. Probatur antecedens: quia quartum, & quintum prædicabile sunt denominativa, & tamen propriè sunt vnivoca: vt diximus disp. 4 num. 60.

Quintò: quia *homo*, sumit denominationem ab humanitate, & *animal* ab animalitate, à quibus solo casu differunt; & tamen, neque homo, neque animal sunt denominativa: ergo definitio convenit aliis à definito.

Sextò: quia *studiosus*, vel est denominativum ab studio, vel à virtute, non primùm: quia ab studio non solùm casu differt; sed etiam in re significata, neque secundum: quia à virtute non differt sola cadentiâ nominis, sed in toto nomine: ergo malè dicitur in definitione, denominativum, & formam denominantem differre solo casu.

10 Nihilominùs definitiones Arist. esse rectas probat autoritas eius, & communis Dialecticorum consensus, quòd iuxta subiectam materiam est genus probandi ita efficax, vt irrationale sit aliud postulare. Vnde ad argumenta respondetur.

Ad primum, concesso antecedenti, distinguendum est consequens. Si enim sensus sit, quòd æquivoca non possunt definiri primò intentionaliter, & secundùm illas entitates, seu rationes diversas; concedenda est consequentia. Si verò sensus sit non posse definiri secundò intentionaliter, vt scilicet induunt secundam intentionem, à qua constituuntur in esse æquivocorum neganda est. Nam hoc modo sunt vnivoca: siquidem æquivocatio est quædam species secundæ intentionis, quæ æqualiter participatur ab his, vel illis æquivocis.

Ad secundum respondetur, ad multiplicationem concreti, seu compositi accidentalis non sufficere multiplicationem formæ. Quamvis enim aliquis habeat plures artes: dicitur tamen vnus artifex. Cuius ratio est: quia concretum significat formam connotando subiectum, & ex modo significandi supponit pro illo: vnde ad eius multiplicationem debet multiplicari

tiplicari subiectum. Videatur D Thom. 1. part. quæst. 30. art. 3. Cùm ergo in præsenti *casu*, aut aliud nomen æquivocum sit concretum accidentale importans de formali significationem, & connotans pro materiali vocem, non sufficit multiplicatio significationis, vt dicantur plura nomina; sed necessaria etiam est pluralitas vocis.

11 Ad tertium respondet Diuus Thomas explicans Arist. loco ibi citato lectione 8. quòd genera solent physicè loquendo appellari æquivoca: quia non significant aliquam rationem, quæ physicè, & à parte rei sit vna in speciebus. Animal enim verbi gratia, non sumitur ab aliqua forma substantiali, quæ realiter sit vna in homine, & equo, sed à peculiaribus formis eorum, secundùm quod tribuunt perfectionem sentiendi, vt explicuimus disp. 5. n 63. Solent etiam genera appellari analoga inæqualitatis, seu physica, propter rationem infrà adducendam. Hoc tamen non tollit, quin sint propriè vnivoca, siquidem significant rationem, quę logicè loquendo, & prout abstracta est à speciebus, eadem omninò est illis.

Ad quartum respondetur, quòd sicut species formaliter quatenùs subiicibilis, non est vniversalis, neque è contra, etiamsi intentiones istæ materialiter coincidant in eadem natura: ita denominativa, non sunt vnivoca, neque è contra, etiamsi intentiones istæ coincidant in eadem re.

Et ratio est manifesta: quia album habet esse denominativum in ordine ad formam denominantem, à qua nominis appellationem recipit: esse verò vnivocum habet in ordine ad subiecta inferiora, in quibus æqualiter invenitur. Quos respectus, & rationes esse inter se essentialiter diversas, & disparatas, satis ex se patet, & convincitur planè ex eo, quòd ratio formalis denominativorum æquè benè salvatur tàm in terminis vnivocis, quàm analogis, tàm communibus, quàm particularibus. Et contra etiam ratio formalis vnivocorum æquè benè salvatur, tàm in terminis denominativis, quàm non denominativis.

Quod signum evidens est, intentiones constitutivas denominativorum, & vnivocorum esse inter se essentialiter diversas, & disparatas; ac proinde exigere diversas definitiones.

12 Ad quintum respondetur, quod per illam particulam *ab aliquo*, positam in definitione denominativorum, communiter Doctores intelligunt, formam denominantem non debere esse de essentia rei denominatæ: nam quod essentia rei est, propriè non dicitur aliquid aliud ab ipsa, neque ponit in numero cum illa. Et propterea *homo* non est denominativum ab humanitate, neque *animal* ab animalitate; benè tamen humanum, & animale: quia cùm sint termini adiectivi, significant humanitatem, & animalitatem per modum accidentium alteri adiacentium; & per consequens cum alietate sufficienti ad rationem denominativi.

Vbi etiam advertendum est ex Caiet. nomine formæ denominantis in præsenti, non solùm intelligi, id quod verè est forma aut accidens; sed omne illud quo aliquid dicitur tale accidentaliter, sive in se sit accidens, sive substantia, sive materia, sive forma. Non enim est minus denominativa ista prædicatio: *Cathedra lignea*, vel *vas est terrenum*, quam ista, *homo est albus*. Venit siquidem à ligno ligneum, & à terra terrenum, sicut ab albedine album.

Ad sextum respondetur communiter assignari tres modos denominativorum; alia *re*, *& non voce*, vt studiosus à virtute; alia *voce*, *& non re*, vt studiosus ab studio, alia *re*, *& voce*, vt albus ab albedine. Ex quibus hæc vltima propriè, & simpliciter sunt denominativa,

Et ratio est: quia esse denominativa, neque convenit rebus secundùm se, neque etiam vocibus secundùm suum esse reale; sed rebus, vt significantur per voces. Et sic ad rationem denominativi propriè dicti vtrumque requiritur, scilicet denominativum, & forma denominans conveniant in principio nominis, & quod non differant in re significata.

Defectu primi, *studiosus*, verè non est denominativum à virtute: & defectu secundi non est denominativum ab studio; ac proinde negandum est antecedens argumenti.

13 ¶ Secundò solet hîc DVBITARI, quod sit definitum in his definitionibus. ¶ Respondetur ex his, quæ circa definitionem generis, & aliorum prædicabilium diximus disputatione 3. num. 43. definitum esse secundam Intentionem constitutivam æquivocorum, vnivocorum, & denominativorum significatam in concreto, quomodo supponit pro ipsis rebus æquivocatis vnivocatis, &c. Vnd. ipsi intentioni convenit definitio vt *quo*; rebus autem, vt *quod*. Neque hoc indiget noua probatione. Videantur, quæ ibidem diximus, & etiam Sanchez lib. 4. qu. 1. conclusione 4.

14 ¶ Tertiò tandem DVBITATVR. An sub æquivocis comprehenderit Arist. analoga.

Analoga, vt infrà constabit, dicuntur illa, quæ inter se differunt, vt tamen habeant aliquam similitudinem & proportionem. Propter quod communiter à Doctoribus appellantur media inter purè æquivoca, & vnivoca; quia ratio significata per nomen analogum, neque est omninò eadem sicut in vnivocis, neque omninò diversa sicut in æquivocis, sed partim eadem, & partim diversa.

Est ergo dubium: an sub altero ex his extremis definierit Aristoteles analoga: an verò ea prætermiserit. ¶ Et ratio dubitandi est: quia non videtur maior ratio, quare sub vno potius quàm sub altero extremo contineatur.

Respondetur tamen Arist sub definitione æquivocorum procul dubio comprehendisse analoga. Ita expressè D. Thomas. Opusc. 48. tract. 2. cap. 1. Caiet. 1. parte quæst. 13. artic. 5. & communiter Doctores. Quod manifestè constat; tum ex exemplo ab Aristot. adducto de *homine* respectu vivi, & picti: respectu quorum non est purè æquivocum, sed analogum, vt patet: tum etiam quia ratio importata per nomen analogum non sic est partim eadem, & partim diversa, quasi ex æquo contineat vtrumque: sed simpliciter est diversa, & secundùm quid eadem, vt infrà explicabimus.

Ergo analogum non sic, est medium inter æquivocum, & vnivocum quasi æqualiter distet ab vtroque: sed multò magis approximatur æquivocis, & simpliciter annumeratur illis, ac proinde sub iis comprehensum est ab Aristot. Per quod patet ad rationem dubitandi.

Iuxta quam doctrinam communiter Doctores dividunt æquivoca vt sic, in purè æquivoca, & analoga. In his ratio significata per nomen simpliciter est diversa, & secundùm quid eadem; in illis verò tàm simpliciter quàm secundùm quid est diversa; & ita est omninò diversa. Propter quod etiam solent appellari æquivoca à casu, & ita appellavit illa Aristot. 1. Ethic. lect. 7. apud D. Thomam.

DISPV.

DISPVTATIO X.

De nominum Analogia.

QVAM necessaria sit analogiæ cognitio, tùm ad Physicas, & Metaphysicas, tum etiam ad Theologiæ quæstiones capessentis sola potest ostendere. Vix enim in scientiis reperitur nomen, quod aliqua analogia non sit analogum. Vix tractatur difficultas ad cuius solutionem aditum non patefaciat analogia. Sed si multùm necessaria, est tamen procul dubio plus difficilis; si iuxta Peripateticam veritatem penetranda sit: & ideò oportet Aristot. & D. Thom. iterùm atque iterum euoluere. Quorum mentem, veramque analogiæ notitiam inter alios assequutus est plenè Caiet. in aureo illo opusculo de nominum analogia, à quo eam acceperunt Nazarius 1. part. quæst. 13. artic. 5. in tract. de Analogia: Arauxo lib. Metaphys. q. 2. per totam, Zanardus ibidem quæst. 3. 4. & 5. Elandria lib. 12. quæst. 8. Soto in hoc cap. Masius ibid. disput. 1. sect. 1. de quo etiam videri possunt Ferrar. 1. contra Gentes cap. 34. & alij Thomistæ. Quorum nos vestigiis inhærendo, agemus in hac dispot. de Analogia in communi, quæ propriè ad Dialecticum pertinet, infrà verò de Analogia entis circa cap. 4. vbi propriam sedem habet, disputabimus.

QVÆSTIO I.

Quid sit Analogia.

IN hac, & duabus sequentibus quæstionibus breviter proponemus doctrinam Analogiæ à prædictis autoribus traditam, & in schola Divi Thomæ communiter receptam. Quam posteà conabimur ab imis fundamentis deducere: si fortè plus aliquid lucis huic pernecessariæ materiæ ex proprio marte afferre possimus.

2 Igitur Græca præpositio *ἀνα, ana*, sæpè significat proportionalem quandam distributionem, vt notant Ioannes Scapola, & Iacobus Zeratinus in suis dictionariis: & patet Mat. 20. *ἀνα δηνάριον ἔλαβον, ana dinarion elabon*, id est, acceperunt singuli denarium. Et ab ea in hac significatione formatur nomen *ἀνάλογος, analogos*, quod idem est, ac *ad proportionem similes*, seu *proportione respondens*, scilicet res, quæ ad aliam proportione quadam constituta, & comparata est, vt ex Aristot. adducit idem Scapula. Et inde *analogia* Græcè idem est, quod Latinè *proportio, comparatio*, seu *proportionalitas*: quæ omnia vt infrà constabit, non omnimodam æqualitatem, aut similitudinem, sed aliqualem convenientiam simul cum differentia, aut inæqualitate important. Et ideò illa propriè appellamus proportionata, aut proportionalia, quæ cùm simpliciter sint diversa, aut inæqualia habent tamen aliquam similitudinem, aut æqualitatem. Ex quo tandem fit, analogiæ nomen involvere diversitatem, seu inæqualitatem, simul cum aliqua convenientia, aut similitudine.

3 Hinc nomen istud extensum est ad significandam quamcumque inæqualitatem rationis communis, vndecumque proveniat. Et quia genera, licet quantum ad essentiam, seu rationem præcisam æqualiter conveniant speciebus; habent tamen perfectius esse in vna, quàm in alia, ratione inæqualium differentiarum contrahentium: ideò consueverunt appellari analoga.

¶ Hic tamen modus analogiæ imperfectissimus est, neque tollit vniuocationem; quia inæqualitas illa non attenditur in ipsa ratione præcisa significata per nomen, sed ratione differentiarum contrahentium, & secundùm esse, seu existentiam. Et ideo huiusmodi analoga appellantur à Diuo Thoma in 1. distinctione 19. quæstione 5. articulo 2. ad 1. *Analoga secundum esse, & non secundum intentionem.* Appellantur etiam *analoga Physica*: quia talis inæqualitas attenditur secundùm esse, & perfectionem realem; non verò secundùm rationes præcisas, & abstractas. Et tandem dicuntur *analoga inæqualitatis*: quia licet in omni analogia reperiatur inæqualitas, consueuit tamen nomen diuisi simpliciter, & absque addito applicari imperfectiori membro diuidenti, vt notauimus capite de differentia, num. 5.

4 ¶ Analoga ergo in hac communissima acceptione, vt comprehendunt analoga physica iam explicata, definiuntur à Doctoribus, esse illa: *Quorum nomen est commune, ratio verò substantia secundùm illud nomen partim est eadem, & partim diuersa.* Proportionabiliter enim potest applicari hæc definitio, tam analogis propriè dictis, quàm etiam analogis physicis, seu inæqualitatis. *Nam animal*, verbi gratia, qua ratione diuiditur analogum inæqualitatis, significat rationem, quæ partim est eadem in speciebus, scilicet quantùm ad essentiam, & conceptum præcisum, & partim diuersa, nempè quantùm ad esse, & inæqualem participationem. Et ideò huiusmodi analoga physica communiter definiuntur esse illa: *Quorum nomen est commune; ratio verò substantia secundum illud nomen est omnino eadem; inæqualiter tamen participata.*

¶ Sed relictis his analogis, quæ apud Logicum non sunt analoga, sed verè & propriè vniuoca, deinceps agemus de analogis propriè dictis, quæ verè mediant inter vniuoca, & æquiuoca quæque merito *analoga logica, seu secundum intentionem*, communiter appellantur. Quorum naturam vt melius percipiamus.

5 Obseruandum est, quod inter rationem omninò eandem, rationem omninò diuersam, mediat ratio, quæ partim est eadem, & partim diuersa, vt de se constat. Hæc autem ratio media tripliciter potest excogitari. *Primò*, si æqualiter participet de vtroque extremo; ita vt simul simpliciter sit eadem, & simpliciter diuersa. *Secundò*, si magis inclinet ad omnimodam identitatem; ita vt sit simpliciter eadem, & secundùm quid diuersa. *Tertiò*, si magis propendeat in omnimodam diuersitatem; ita vt sit simpliciter diuersa, & secundùm quid eadem. Neque fingi potest inter duo illa extrema alter modus medij, vt patet. Cùm ergo analoga propriè dicta non includant omnimodam identitatem, sicut vniuoca; neque omnimodam diuersitatem, sicut æquiuoca; sed medio modo se habeant: videndum est quænam ex his modis medient inter illa.

6 Et quidem satis constat primo modo mediare non posse. Nam idem simpliciter, & diuersum simpliciter opponuntur contradictoriè: ergo repugnat rationem significatam per nomen analogum simul esse simpliciter eandem, & simpliciter diuersam in analogatis.

¶ Neque secundo etiam modo potest analogum mediare inter vniuocum, & æquiuocum. Tum quia iam analoga essent simpliciter vniuoca: tum etiam

quia

quia eo ipso, quòd aliqua ratio præcisa, & abstracta sit simpliciter vna & eadem; excludit pro vt sic, quæcumque principia distinguentia: ergo repugnat, quod quantum est ex parte sui, includat actu aliquam diuersitatem. De quo redibit sermo disput. seq. quæst. 5.

¶ Potest autem optimè fieri, vt rationes simpliciter diuersæ habeant aliquam identitatem, secùndùm quid, & quodammodo inter se assimilentur ratione alicuius attributionis, vel proportionalitatis, vt postea videbimus: ergo non primo, aut secundo, sed tertio modo mediant analoga inter vniuoca, & pura æquiuoca: & ex consequenti important diuersitatem simpliciter, & identitatem secundùm quid:

7. Ex quo iam facilè deprehenditur, quid sit analogia logica. Quamuis enim eadem definitione, quam suprà tradimus de analogis in generali, prout comprehendunt analoga physica, possunt etiam specialiter definiri analoga propriè dicta seu logica; siquidem definitio analogi simpliciter intellecta est definitio analogati principalis, vt infrà constabit: tamen quia per particulas illius definitionis non ita claré exprimitur quàndo analoga medient inter purè æquiuoca, & vniuoca in quo propria eorum ratio consistit: ideò exactius definiemus analoga logica in communi, dicendò: *Analoga sunt, quorum nomen est commune, ratio verò substantia secundum illud nomen, simpliciter est diuersa, & secundum quid eadem.* Cuius definitionis bonitas satis ex dictis patet, neque indiget ampliori probatione.

QVÆSTIO II.

Quotuplex sit analogia.

COmmuni Dialecticorum consensu analogia propriè dicta, seu Logica diuiditur in analogiam attributionis, seu proportionis, & analogiam proportionalitatis. Quæ diuisio sumitur ex Aristot. 1. Ethicor. cap. 6. Eamque sub his terminis tradit Diu. Thom. quæst. 2. de veritate art. 2. & explicat optimè Caietan. de nominum analogia capit. 2. & 3. vbi ex mente Angelici doctoris 4. Metaphysic. lect. 3. definit analoga attributionis esse. *Illa, quorum nomen est commune ratio verò substantia, secundùm illud nomen est eadem secundùm terminum, & diuersa secùndum habitudines ad illum.* Vt sanum, commune nomen est Medicinæ, vrinæ, & animali; ratio verò omnium in quantum sana sunt est eadem secundum terminum: quia eademmet sanitas est, quam respicit animal, in quo est; & Medicina à qua causatur; & vrina quæ illam indicat. Est verò diuersa secundùm diuersas habitudines ad sanitatem: quia si quis assignet, quid est animal in quantum sanum subiectum dicet sanitas: Medicinam verò in quantum sanam, causam sanitatis, &c. vbi terminus quidem idem est, nempè sanitas: sed habitudines diuersæ sunt, nempè subiecti, causæ, vt indicantis.

9. Appellatur autem hæc analogia, *attributionis* vel quia in ea principale analogatum tribuit denominationem aliis (Medicina enim dicitur sana quia est causa sanitatis animalis; vrina dicitur sana: quia signum sanitatis animalis, &c.) vel quia analogata minus principalia quasi attribuuntur principaliori analogato, & reducuntur ad illud tanquam ad propriam mensuram, & radicem, vnde ratio significata per nomen deriuatur ad ipsa. ¶ Dicitur etiam, *analogia proportionis*, ad distinctionem analogiæ proportionalitatis: quia, vt infrà constabit, non proportio, sed proportionalitas requirit quatuor terminos qui tamen non sunt necessarij in analogia attributionis.

¶ Item hæc analogia appellatur ab Aristot. loco citato, & à D. Thom. ibidem *analogia ab vno*, vel *ad vnum*: quia in ea minus principalia analogata quandòque procedunt tanquam ab efficiente ab vno, scilicet à principali analogata; quandóque verò tanquam ad finem ordinantur ad illud. ¶ Et tandem ab eodem Diu. Thom. in primo distinct. 19. quæst. 5. art. 2. ad primum appellatur *analogia secundùm intentionem tantùm, & non secundum esse*: quia in ea ratio significata, licet referatur ad omnia analoga per prius, & posterius; tamen non habet esse nisi in vno. *Intentio enim sanitatis* (inquit D. Th.) *refertur ad animal, vrinam; & dietam diuersimodè secundum prius, & posterius; non tamen secundum diuersum esse: quia esse sanitatis non est nisi in animali.*

10. Vbi obseruandum est cum Caietan. loco citato hanc analogiam attributionis posse fieri in quolibet genere causæ, præcipuè si causam exemplarem ad formalem reducamus. Possunt enim plura ad vnum finem, vel ad vnum efficiens, vel ad vnum exemplar, vel ad vnum subiectum, secundùm aliquam ad vnum denominationem; attributionem diuersimodè habere. Exemplum primi adducit Aristot. 4. Metaphysic. lect. 3. apud Diu. Thom. de *sana* respectu animalis, & Medicinæ: hæc enim ad animal tanquam ad finem ordinatur. Exemplum secundi adducit etiam ibidem de *medicatiua* respecto Medicinæ & sermonis medicinalis, & instrumentorum: hæc enim à Medicina vt ab efficienti procedunt. Ibidem etiam adducit exemplum quarti, de *ente* respectu substantiæ, & accidentium, quæ ad substantiam tanquam ad commune subiectum ordinantur. Et tandem exemplum tertij adducit 1. Ethic. lect. 7. apud D. Thom. de *bono* respectu boni, quod per se est bonum & boni, quod est bonum propter aliud; hoc enim ad illud tanquam ad exemplar ordinatur.

11. ¶ Hæc autem analogia attributionis duplex est: vel vt propriùs loquamur, in hac analogia dupliciter potest comparari analogum ad analogata, vt docet Diu. Thom. 1. par. q. 13. artic. 5 & potentia quæstione 7. artic. 7. *Prima* si comparetur ad omnia analogata: tunc enim vnum suscipit denominationem per ordinem ad alterum, scilicet ad principale. Et propterea dicitur *analogia vnius ad alterum*, vel *vnius ad vnum*, siue sit vnum tantùm analogatum minus principale, siue plura hoc enim nihil refert) vt cum *sanum* comparatur animali ex vna parte, & medicinæ, & vrinæ & alia: & similiter cum *ens* comparatur substantiæ ex vna parte & quantitati, qualitati, &c. ex alia: tunc enim vnum membrum diuidens suscipit denominationem per ordinem ad alterum

Secundò modo potest comparari analogum ad sola analogata minùs principalia, vt cum *sanum* comparatur medicinæ ex vna parte, & vrinæ ex alia; & similiter cum *ens* comparatur quantitati ex vna parte, & qualitati ex alia Et tunc vnum non recipit denominationem per ordinem ad alterum, sed ambo per respectum ad aliud tertium, scilicet ad principale analogatum propter quod etiam appellatur à D. Th. *analogia multarum ad vnum*, vel *duorum ad aliquod tertium*. Qui quidem modus comparationis, iuxta hanc D. Thom. doctrinam, sufficiens ad causandam veram analogiam. Nam quamvis analogum comparatum secundis analogatis, æqualiter denominat illa: non ideò est vniuocum respectu eorum: quia talia analogata suscipiunt denominationem per ordinem ad aliud tertium, scilicet ad primum analogatum quod est in rei veritate, continetur sub diuiso-

talis diuisionis. Per quod soluuntur plura argumenta quæ possint fieri in hac materia.

12. ¶ Analoga proportionalitatis, vt definit Caiet opusc. citato c. 3 sunt illa, *quorum nomen est commune, ratio verò substantiæ secundùm illud nomen est similis secundum proportionem.* Vt Videre corporali visione: & videre intellectualiter communi nomine vocantur *videre*: quia sicut visio corporalis rem corpori animato ostendit intellectio rem animæ repræsentat: & ita sicut se habet visio ad potentiam visiuam, ita intellectio ad intellectum ¶ Aliud exemplum communiter assertur de nomine, *principium*, quod proportionabiliter dicitur de corde hominis, & fundamento domus: nam sicut se habet cor ad principiandum hominem; ita fundamentum ad principiandam domum. In quibus exemplis nomen est commune vt patet; ratio verò per illud importata similis est secundùm proportionem: quamvis valde diuerso modo oculus cognoscat, & cor principiet hominem; ac intellectus intelligit, & fundamentum principiat domum neque vnum ab alio deriuetur: tamen proportio, quam habet visio ad oculum, & cor ad hominem similis est proportioni, quam habet intellectio ad intellectum, & fundamentum ad domum.

Appellatur autem hæc analogia, *proportionalitatis* quia versatur inter quatuor terminos, & à D. Thoma. in 1. dist. 19. quæst. 5. art. 2. ad 1. vocatur *analogia secundum intentionem, & esse*: quia ratio significata refertur ab intellectu ad omnia analogata, in quo conuenit cum analogis attributionis: & habet esse in vnoquoque, eo quòd intrinsecè reperiatur in omnibus quando proportionalitas est propria: in quo distinguitur ab analogia attributionis. Quo fit, vt quamuis vtraque hæc analogia sit vera analogia Logica & quamvis analogia attributionis, frequentior sit in significationibus nominum; analogia tamen proportionalitatis est illa multo nobilior: si quidem in ea propiùs intercedit proportio & comparatio, quam analogiæ nomen significat. Et ideo apud Arist. & Græcos ipsa sola nomen analogiæ sibi vsurpavit, vt notat Ferrar. 1. contra gent. cap. 34. & colligitur ex pluribus locis Arist. quæ adducit Caiet. c. 3. citato: habetúrque expressè 1. Eth. hic cap. 3. iuxta translationem antiquam.

13. ¶ Tandem analogia proportionalitatis diuiditur in analogiam proportionalitatis propriæ, & Proportionalitatis metaphoricæ. Quæ in hoc præcipuè differunt, quod in prima, ratio significata per nomen analogum intrinsecè inuenitur in omnibus analogatis. Et hoc modo *ens* est analogum substantiæ, & accidenti: nam sicut se habet substantia ad suum esse, ita accidens ad suum. Ratione cuius proportionalitatis, ratio entis significata per nomen suo modo salvatur intrinsecè in accidenti. In analogia verò proportionalitatis metaphoricæ ratio significata intrinsecè est in vno, & extrinsecè in alio. Quo modo risus est analogum ad risum hominis, & viriditatem prati: quia sicut se habet risus hominis ad hominem, ita viriditas ad pratum: in quo ratio significata per nomen risus extrinsecè tantum reperitur, vt de se patet.

QVESTIO III.

QVÆ SINT CONDITIONES *vtriusque analogiæ.*

4 ANalogiæ attributionis tres communiter assignantur conditiones, quas rectè explicat Caiet. c. 2. citato. *Prima*, & præcipua est, vt fiat secundum denominationem extrinsecam tantum, ita vt ratio significata per nomen analogum, tantùm sit intrinsecè, & formaliter in primo analogato; in aliis verò per extrinsecam denominationem. Quæ conditio formaliter intellecta verè conuenit omnibus huiusmodi analogis vt patet in *sano* quod significat sanitatem, quæ solùm reperitur formaliter in animali: ipsum enim solùm est intrinsecè sanum, vt pote habens in se sanitatem; medicina verò, aut vrina extrinsecè: quia causat vel significat sanitatem existentem in animali. Similiter ratio *entis*, secundùm quod formaliter est analogum attributionis respectu substantiæ, & accidentis solùm reperitur intrinsecè in substantia, in accidentibus verò extrinsecè; nam quantitas ratione istius analogiæ non dicitur *ens*; quasi ipsa in se sit ens: sed quia est mensura entis scilicet substantiæ & qualitas dicitur *ens*: quia est dispositio entis & idem est de aliis.

Quæ doctrina est expressa Aristot 11. Metaph. lect. 3. apud D. Thom. vbi comparat analogiam *entis* respectu substantiæ, & accidentis cum analogia *sani*. Quod explicans Diu. Thom. inquit: *In his vero, quæ prædicto modo dicuntur, idem nomen de diuersis prædicatur secundùm rationem partim eandem, & partim diuersam: diuersam quidem quantùm ad diuersos modos relationis eandem verò quantum ad id, ad quod fit relatio: esse enim significatiuum, & esse effectiuum. diuersum est sed sanitas vna est: Et similiter est de multiplicitate entis. Nam ens simpliciter dicitur id, quod in se habet esse, scilicet substantia; alia vero dicuntur entia: quia sunt huius, quod per se est, vel passio, vel habitus, vel aliquid huiusmodi. Non enim qualitas dicitur ens, quia ipsa habeat esse; sed quia per eam substantia dicitur esse disposita: & similiter de aliis accidentibus. Et propter hoc dicitur, quod sunt entis.* Idem docet cum Aristot 4. Metaph. in principio, & alibi sæpè.

Non est autem hinc inferendum accidens non habere intrinsecè entitatem: hoc enim stultum est nec nos absolutè dicimus rationem entis inueniri extrinsecè in accidenti; sed quod ratio entis formaliter secundùm quod est analogum attributionis, inuenitur extrinsecè in accidenti: quòd magis constabit quæstione sequenti.

15. ¶ Secunda conditio infertur ex hac prima & eam tradit expressè D Thom. 4. Metaph. lect. 1. & 1. 2. quæst. 20. art. 3. ad 3. quod scilicet ratio significata per nomen analogum attributionis est vna, non solùm ratione sed etiam numero saltem negatiuè, id est, quòd non multiplicetur realiter in analogatis, sicut multiplicatur ratio significata per nomen vniuocum. Nam a parte rei alia est animalitas hominis, & alia equi: & ita animalitas non potest esse eadem numero in speciebus, sed ratione tantum; non est tamen alia sanitas animalis, & alia Medicinæ, &c. Sed eadem numero sanitas, quæ intrinsecè est in animali, extrinsecè denominat Medicinam, & vrinam sanam. Sequitur autem hæc conditio ex præcedenti. Quia distinctio denominationis intrinsecæ, & extrinsecæ non sumitur ex parte formæ, sed ex parte subiectorum: & ita vnica numero forma realis causat in vno subiecto denominationem intrinsecam, in alio verò extrinsecam.

16 Tertia conditio huius analogiæ est, quòd in ea primum analogatum ponitur in definitione cæterorum: nam cætera non suscipiunt denominationem nisi per ordinem ad aliud. Si enim velit definere Medicinam in quantum sanam, dices, *esse causam sanitatis animalis*: si vrinam, *esse signum sanitatis animalis*. & sic de aliis. Cùm enim analogata, quæ extrinsecè denominantur à primo, respiciant illud vt terminum suarum habitudinum: oportet ipsum ponere

in

in eorum definitione, quando definiuntur, secundum quod habent talem relationem. Et eadem ratione hæc conditio habet etiam locum in analogia proportionalitas metaphoricæ sup. à explicata. Ex quo tandem fit commune illud Dialecticorum axioma, videlicet: *Analogum per se sumptum stat pro famosiori significato*, de his duabus analogiis, proportionis scilicet, & proportionalitatis metaphoricæ intelligendum esse.

17 Tandem, relicta analogia proportionalitatis metaphoricæ, quæ ferè easdem habet conditiones, ac analogia attributionis, vt patet ea dictis Analogiæ proportionalitatis propriæ aliquæ etiam assignantur conditiones, quas ex Caiet. adduxit Araujo lib. 4. Metaph. q. 5. art. 4. *Prima*, & præcipua est quam supra tetigimus, quòd scilicet hæc analogia necessariò fit secundùm denominationem intrinsecam vtriusque analogati. Tunc enim aliqua propriè dicuntur proportionabiliter eadem, quando inuenitur æqualitas proportionum inter illa: ad quod necessarium est, vt in vnoquoque sit verum, & intrinsecum fundamentum proportionalis conuenientiæ, vt infrà constabit. Hinc oritur, quòd in his analogis vnum non definiatur per alterum; sed definitio vnius proportionabiliter sit definitio alterius; & quod ibi analogum sit quid superius analogatis: & vt tale diuidatur, & prædicatur de illis, sitque medium demonstrationis, quæ sunt aliæ conditiones huius analogiæ. De quibus tamen, quia potius sunt proprietates illam consequentes, commodiùs agemus ad calcem q. sequentis.

Hæc sunt quæ ex Aristot. D. Thom. & Caiet. docent concorditer Thomistæ de analogia. Quia tamen ex eorum ignorantia, vt benè inquit Caietan. cap. 1. plures in scientiis errores emergunt, oportet illa amplius explicare, quod præstabimus quæstione sequenti.

QVÆSTIO II.

AD CONDITIONES VTRIVSQVE analogiæ sint rectè assignatæ.

18. PRæsens difficultas præcipuè procedit de prima conditione vtriusque analogiæ: hac enim explicata, facile intelligentur aliæ analogorum conditiones: & proprietates. Inquirimus ergo: an analogia attributionis semper fiat secundùm denominationem extrinsecam tantùm: ita vt ratio, significata per nomen, secundum quod sic est analogum, solùm reperiatur intrinsecè in primo analogato, in aliis verò per extrinsecam denominationem. Et similiter: an analogia proportionalitatis propriæ necessariò fiat secundùm denominationem intrinsecam: ita vt ratio significata per nomen sic analogum, intrinsecè, & formaliter reperiatur in omnibus analogatis. Quamuis enim vtrumque vt certum receptum sit in schola Aristot. & D. Thom. vt vidimus; de vtroque tamen nonnulli dubitant aliqui Moderni.

Suarez disput. 28. Metaph. sect. 3. num. 14 quem sequuntur Rub. hic quæst. 3. & alij, negat ex vna parte primam illam conditionem conuenire omnibus analogis attributionis, distinguens duplicem modum huius analogiæ: alterum, quando ratio analogi reperitur intrinsecè in vno analogato: in aliis verò extrinsecè: & alterum quando ratio analogi intrinsecè reperitur in omnibus. Inter quos modos attributionis plures assignat differentias. *Prima*, est, quòd in priori, secunda analogata definiuntur per primum: non verò in posteriori. *Secunda*, quòd in priori non datur vnus conceptus communis omnibus analogatis; benè tamen in posteriori. *Tertia*, tandem, quòd in priori analogia nomen analogum non potest esse medium demonstrationis; benè tamen in posteriori. pro qua sententia adducit D. Thom. & Caiet. 1. p. qu. 14. artic. 6. eamque probat num. 17. sequenti ex Arist. 4. Metaph. cap. 1. & lib. 5. cap. 6. & lib. 7. cap. 4. quibus locis constituit analogiam attributionis accidentium ad substantiam quam satis constat (inquit Suarez) talem esse, vt ratio entis propriè, & intrinsecè omnibus conueniat.

19. Secundò probatur eadem sententia: quia creaturæ analogantur analogia attributionis cum primo ente, quatenus sunt effectus ab eo causati: sed vt effectus Dei, sunt formaliter, & intrinsecè entia: ergo ratio entis etiam formaliter vt est analogum attributionis, reperitur intrinsecè in creaturis. Maior est certa, vt constabit infrà. Minor verò probatur quia esse effectus Dei est esse entia per participationem: ergo sicut explicat creaturas, secundùm quod analogantur analogia attributionis cum Deo, subterfugere rationem effectus, ita implicat subterfugere intrinsecam rationem entis participati.

Confirmatur quia creaturæ, etiam vt sic analogatæ, non possunt suscipere denominationem entis ab entitate primi entis: ergo talem denominationem habent à suis intrinsecis entitatibus. Probatur antecedens, quia entitas primi entis cum sit entitas per essentiam solùm potest tribuere denominationem entis per essentiam: sed creaturæ nequeunt subire hanc denominationem, cum sint entia per participationem: ergo &c.

Ex alia etiam parte, circa analogiam proportionalitatis, idem Suar. sect. citata num. 11. singularem inuenit opinionem, cui subscribit Cabero hîc tract. 4. disput. 2. dub. 3. in fine, quòd scilicet, omnis vera analogia proportionalitatis includit aliquid metaphoræ, & impropriaetatis, sicut videre dictum de homine, & de prato. Et consequenter negat primam illam conditionem analogorum proportionalitatis propriæ.

Cuius fundamentum est: quia non omnis proportionalitas sufficit ad causandam analogiam proportionalitatis: siquidem vera proportionalitas potest etiam reperiri inter res vniuocas, & omnino similes. Verè enim dicimus, quòd sicut se habent quatuor ad duo: ita octo ad quatuor: vel quòd sicut homo comparatur ad suos sensus, ita equus ad suos. & tamen nomen *dupli*, vel *animalis*, non est analogum, sed vniuocum. Ergo illa sola proportionalitas causat veram analogiam proportionalitatis, quæ includit aliquid metaphoræ, & impropriaetatis.

NONNVLLA EX MATHEMATICIS adpræsentem materiam necessaria præmittuntur.

§ I.

20. PRo solutione quæst. supponendum est, quod sicut *magnum*, & *paruum*, *æquale*, & *inæquale*, & alia huiusmodi propriè reperiuntur in quantitatibus, vt notauit D. Thom. 1. 2. qu. 15. art. 1. & inde transferuntur ad alia prædicamenta; dicitur enim magna virtus, æqualis scientia: ita *proportio*, & *proportionalitas* propriè inueniuntur inter quantitates; siquidem sunt passiones numeri, & magnitudinis: & inde ad res alias transferuntur. Cum autem nequeat cognosci, quòd per translationem dicitur tale, ignorato eo quod propriè habet talem denominationem, inde est, vt nunquam possit percipi, quid sit proportio, aut proportionalitas, quam fortiuntur intellectus in aliis prædicamentis; nisi præcognitis propriis

P 2 propor

proportione, & proportionalitate quantitatum quas considerant Mathematici.

Quia ergo plures moderni, dum de analogia disputant, non curant de cognoscendis proportione, & proportionalitate Mathematicis: ideò materiam hanc comprehendere, imò & cognoscere minimè possunt. Indéque ortæ sunt opiniones constituentes analogiam in vnitate conceptus communis, & abstracti cum inæquali participatione, & aliæ similes: quas Caiet. de nominum analogica c. 1. meritò appellat originem errorum in aliis scientiis. Videamus ergo quid sint proportio, & proportionalitas propriæ dictæ, seu Mathematicæ.

21 ❡ Pro quo, primò sciendum est proportionem definiri ab Euclide lib. 5. Element. *Proportio est certa duarum quantitatum eiusdem generis proximi vnius ad alteram habitudo.* vel vt breuiùs definit D. Thom. 5. Et hic lect. 5. *Proportio est habitudo vnius quantitatis ad aliam.* Nulla enim est quantitas, cui respectu alterius non conueniat aliqua habitudo seu relatio realis: & hæc habitudo quantitatem nomine incomplexo appellatur proportio. Relicta autem ea, quæ est inter quantitates incommensurabiles, quam propterea Mathematici appellant proportionem irrationalem; cuius cognitio nihil refert ad præsens.

Proportio rationalis, seu quæ est inter quantitates commensurabiles, diuiditur Euclide vbi sup. & à D. Thom. 5. Metaph lect. 17. in proportionem æqualitatis, & inæqualitatis. Prima versatur inter quantitates eiusdem extensionis, vt inter 2. & 2. vel palmum, & palmum. Et hæc frequentius appellatur æqualitas quàm proportio quia vt sup. n. 2. dicebamus nomen *proportionis* inuoluit aliquam inæqualitatem: ob idque quantitates eiusdem omninò extensionis, non tam proportionatas, quàm æquales solemus appellare. Secunda verò versatur inter quantitates diuersæ extensionis, vt inter 2. & 4. vel inter magnitudines vnius, & duorum palmorum. Et hæc retento communi nomine frequentius appellatur proportio.

Proportionis autem inæqualitatis sunt inæqualitas scilicet excedens, & excessum, seu magis, & minus. proportio autem inæqualitatis excedentis, seu inæquale excedens in quinque species diuiditur, quarum nomina sunt. *Multiplex, superparticularis, superpartiens, multiplex superparticularis, & multiplex superpartiens.* Et quia harum specierum notitia valdè conducit, non solum ad præsentem tractatum; sed etiam ad prædicamentum relationis, & ad alias materias, in quibus exempla sæpius è Mathematicis petuntur, placuit eas breuiter explanare ferè eisdem verbis quibus D. Thom. ipsas exponit 5. Met. lec. 17.

Proportio ergo tunc *multiplex* dicitur, quando magnitudo, aut numerus maior aliquoties continet minorem, sicut sex continet duo, ter. Et siquidem contineat ipsum bis, dicitur *duplum*, sicut se habent 4. ad 2. si ter, *triplum*; si quater, *quadruplum*, & sic deinde. *Superparticularis* appellatur quando numerus maior continet minorem semel, & insuper vnam aliquam partem eius, & tunc si contineat totum, & medium vocatur *sesquialterum*, sicut se habent 3. ad duo Si autem totum, & tertiam partem: *sesquitertium*, sicut 4. ad 3. Si verò totum, & quartam partem: dicitur *sesquiquartum*, sicut 5. ad 4. & sic deinde.

Superpartiens dicitur, quando numerus maior continet minorem semel, & insuper non solum vnam, sed plures partes eius, & si contineat duas partes appellatur *superbipartiens*, sicut se habent 5. ad 3. si verò tres, dicitur *supertripartiens*, sicut 7. ad 4. & sic de reliquis.

Multiplex superparticularis vocatur, quando numerus maior continet totum minorem pluries, & insuper aliquam partem eius Et siquidē contineat ipsum bis, & mediam partem eius, dicitur *duplum sesquialterum*, sicut se habent 5. ad 2. si autem ter & mediam partem illius nuncupatur *triplum sesquialterum* sicut 7. & 2. & sic deinceps. *Multiplex superpartiēs*, dicitur quando numerus maior habet totum minorem pluries & etiam plures partes illius, & si contineat minorem bis, & duas partes eius sicut se habent 8. ad 3. appellatur *duplum superbipartiens* & sic de aliis: hæc enim proportio potest diuidi secundùm species *multiplicitatis* & secundū species *superpartientis*, quas iam explicuimus. Et totidem etiam sunt species ex parte inæqualitatis eius quantitatis quæ exceditur, nam metius minor, & proportio in æqualitatis ad maiorem dicitur submultiplex, subparticularis, &c. facilè intelliguntur ex dictis.

22 ❡ Secundò sciendum est proportionalitatem propriè dictam definiri ab Euclide eodem lib. 5. Element. sic *Proportionalitas est similitudo, seu comparatio multarum proportionum.* Vel vt clarius ex Arist. definit D. Thom. eodem 5. Ethico lect. 5. *Proportionalitas est æqualitas proportionum. cum scilicet æqualem proportionem habet hoc ad hoc, & illud ad illud* Semper enim in proportionalitate Mathematica reperitur aliqua vera, & propria æqualitas proportionum.

Vt si dicas: sicut se habent 6 ad 3. ita 4. ad 2. ibi est vera proportionalitas, quia quamuis numeri ipsi sint inæquales, & similiter excessus, quibus extrema nempè 6. & 4. superant 3. & 2. proportio tamen, quæ est inter 6. 3. æqualis est proportioni, quæ est inter 4. 2. siquidem vtraque est proportio dupla. Similiter si dicas; sicut se habent 6 | & 4. ita 3. ad 2. ibi vtraque est proportio sesquialtera. Item, sicut se habent 8. ad 6. ita 4. ad 3. vbi vtraque est proportio sesquitertia & sic de aliis. Quo fit proportionem in hoc distingui à proportionalitate, quod illa versatur inter quantitates, hæc verò inter proportiones. Et sic proportionalitas necessario requirit quatuor terminos; siue omnes sint diuersi, vt contingit in proportionalitate, quam Mathematici appellant disiunctam, seu discretam; siue alter bis repetatur; vt quando dicimus: sicut se habent 8. ad 4. ita 4. ad 2. quæ appellatur proportionalitas continua, seu coniuncta. De quo videri potest D. Th. loco citato.

23. ❡ Tertiò sciendum est quod quamuis ad veram, & propriam proportionalitatem non sufficiat quæcunque similitudo, seu habitudo inter proportiones sed debeat esse vera æqualitas; ita vt ambæ sint eiusdem speciei, vt explicatum est: quia tamen sicut inter numeros, ita etiam inter proportiones diuersæ speciei datur dependentia, & habitudo in ratione mensuræ, & per consequens aliqualis similitudo, & attributio vnius ad alia, vt posteà dicemus inde est, quòd si ex vna parte proponatur proportio dupla v. g. & ex alia sesquialtera dicendo: sicut se habent 4. ad 2. ita 6. ad 4. fiet aliqualis proportionalitas, licet imperfecta, & impropria. Quia tunc secunda proportio aliquo modo attribuitur primæ & dependet ab ea: & per consequens ibi intercedit aliqualis habitudo proportionum. Quam possumus appellare proportionalitatem secundum quid, imperfectam, seu impropriam; ad distinctionem proportionalitatis propriè dictæ, quæ absolutè, & simpliciter dicitur proportionalitas.

Iam ergo habemus ex dictis quatuor relationes, seu habitudines; duas inter quantitates, scilicet *omnimodam æqualitatem, & proportionem*; & duas inter proportiones, scilicet æqualitatem proportionum, *seu proportionalitatem propriè dictam*, & proportionem, seu attributionem proportionum, quæ est *proportionalitas secūdum quid, & impropria.* Quibus

quatuor

quatuor relationibus realibus correspondent quatuor intentiones rationis, quas ad illarum similitudinem format intellectus: Primæ correspondet univocatio. Secundæ analogia proportionis, seu attributionis: Tertiæ, analogia proportionalitatis propriæ: & ultimæ analogia proportionalitatis Metaphoricæ, ut magis ex dicendis constabit.

24 ¶ Quartò sciendum est, quòd unitas, & punctum sunt primæ mensuræ numerorum, & magnitudinum: ex unitate enim pluries sumpta causantur binarius, & ternarius, &c. ipsa verò non mensuratur per aliud intra genus quantitatis. Similiter ex ductu puncti causantur linea, ex ductu lineæ superficies, &c. ipsum verò non mensuratur per aliud intra idem genus. Unde numerus, vel magnitudo quando propinquior est unitati vel puncto, tantò plus participat de ratione mensuræ. Quo fit ut in quacumque proportione numerus, seu magnitudo minor habeat rationem mensuræ respectu maioris, & per consequens maior dependeat à minori tanquàm à regula per quam cognoscitur. ¶ Sit exemplum in numeris quadratis, id est, qui coalescunt ex eodem numero multoties repetito. Nam 256. mensuratur per 16. qui est eius radix quadrata; siquidem 16. per 16. multiplicata reddunt 256. mensuratus per 4. & 4. per 2. quæ sunt eorum radices quadratæ; & tandem 2. per unitatem, quæ est prima mensura numerorum. ¶ Idem cernimus in magnitudinibus. Nam leuca mensuratur per milliarium, milliarium per stadium, stadium per passus, passus per pedes, pes per palmos, palmus per digitos, & digitus per granum ordei, quod assumitur à Geometra, ut prima mensura magnitudinis: quia nulla linea, quantumvis minima potest certò resolvi in punctum.

Quod autem dictum est de numero, & magnitudine, dicendum est etiam de eorum proportionibus. Nam omnes super particulares mensurantur per sesquialteram, quæ est prima illius generis: & omnes multiplicitates per duplam; & hæc per unitatem. Unde sicut inter numeros, aut magnitudines maior dependet à minori tanquàm à mensura: ita similiter inter proportiones, & per consequens quoties fit proportionalitas illa, quam appellavimus secundùm quid, & impropriam: minor proportio habet rationem mensuræ respectu maioris: hæcque dependet ab ea, ut explicatum est. (Appellatur in præsenti proportio minor, quæ magis accedit ad unitatem.) ¶ Ex quo tandem collige, quod ex quatuor illis relationibus suprà explicatis, in *omnimoda æqualitate*, una quantitas non dependet ab alia: siquidem neutra mensuratur per alteram, cùm sint eiusdem extensionis. Et similiter *in proportionalitate propriè dicta*, una proportio non dependet ab alia: siquidem utraque est eiusdem speciei: at verò in *proportione* una quantitas dependet ab alia; cùm mensuretur per illam. Et similiter in in proportionalitate secundùm quid una proportio dependet ab alia: siquidem una mensuratur per aliam, ut dictum est.

25 ¶ Quintò & maximè notandum est, quòd licet proportionalitas inveniatur inter numeros, qui aliàs univocè conveniunt in ratione numeri: non ideò ipsa proportio, aut proportionalitas est convenientia univoca, sed quid ab ea valdè diversum, & ex diverso principio desumptum. Convenientia enim univoca numerorum attenditur penes gradum communem numeri, qui in illis invenitur; non verò penes proprias eorum differentias, quas potiùs excludit, & ab eis præscindit. At verò proportio, aut proportionalitas omninò tollerentur à numeris, si præscinderentur eorum differentiæ; ac prò inde non attenditur penes gradum communem numeri, sed penes propriam uniuscuiusque differentiam: super eam immediatè fundatur.

Sit exemplum in istis numeris 8. 4. 2 quorum convenientia univoca attenditur ex eo quod intellectus considerat rationem numeri ut sic; non considerata propria uniuscuiusque differentia. At verò proportiones duplæ eorum, & consequenter ipsarum proportionalitas fundatur in hoc, quod numerus octonarius, secundùm quòd talis est, bis includit quaternarium, secundùm quòd est quaternarius, & quaternarius secundùm quòd talis est: bis includit binarium, secundùm quòd est binarius. Ex quo patet, quomodo univocatio includat identitatem simpliciter, proportio verò & proportionalitas diversitatem simpliciter: quia nimirùm illa attenditur penes gradum præcisum, & abstractum à principiis distinctivis, & per consequens simpliciter unum; istæ verò attenduntur penes gradus differentiales, qui sunt primò diversi.

26 ¶ Hinc sequitur (& ultimò nota) quod inter quæcumque invenit intellectus convenientiam genericam, potest etiam formare veram analogiam ratione alicuius proportionis, vel proportionalitatis eorum: quamvis de facto ferè nulla sunt imposita nomina ad significandam talem convenientiam analogam inter illa. Ratio autem est manifesta: quia quæcumque conveniunt genericè in aliquo gradu, habent necessariò aliquid primò diversum, per quod distinguantur, scilicet differentias, ratione quarum potest fieri aliqua proportio, vel proportionalitas inter ipsa. Ergo inter quæcumque est convenientia generica, potest etiam (licet ex diversa radice) formari vera analogia. Non tamen contingit è contra. Nam benè potest inter aliqua esse analogia, absque eo, quòd sit ibi convenientia generica: quia possunt aliqua esse primò diversa secundùm se tota; & ex consequenti nullum habere gradum in quo conveniant, ut de prædicamentis infrà dicemus.

Doctrinam hanc tradit expressè Arist. 5. Metaph. text. 15. ubi distinguens quadruplicem unitatem scilicet numericam, specificam, genericam, & analogam inter eas hunc constituit ordinem, quòd maior includit minorem, non tamen è contra. Et ita quæ sunt unum numero, sunt unum specie, non tamen è contra & quæ sunt unum specie sunt unum genere; non tamen è contra: tandem quæ sunt unum genere, sunt etiam unum Analogia; non tamen è contra. Videatur D. Th. ibid. lect. 8 Quare si haberemus nomen ad significandum hominem, & equum secundùm suas proprias rationes cum aliqua eorum habitudine, vel attributionis vel proportionalitatis; sicut habemus ad significandum gradum genericum animalis, in quo conveniunt, illud verè esset analogum attributionis vel proportionalitatis; sicut istud verè est univocum.

APPLICATUR DOCTRINA tradita præsenti instituto, & quæsita resolvitur.

§ II.

27 COgnito, quid propriè significent proportio & proportionalitas, & quomodo inter quantitates inveniantur, facilè cognoscetur, quomodo ad alia prædicamenta transferantur, & quomodo intellectus fundet analogiam. ¶ Tunc enim inter quæcumque res erit analogia proportionis, seu attributionis, quando assimilentur numeris inæqualibus: qui quamvis secundùm id in quo fundatur proportio, sint inæquales, ut primò diversi, unus tamen eorum dependet ab alio, & mensuratur per il-

lum. Vnde nomen sic analogum ita debet significare immediatè analogata; vt primum, qui est terminus, & mensura cæterorum, primariò, & distinctè significet; reliqua verò secundariò, & confusè, quatenùs à primo denominantur. Vt *sanum*, ita significat immediatè animal, medicinam, & vrinam; vt primariò, & distinctè significet sanitatem animalis, quæ est terminum, quem medicina, & vrina respiciunt, & à quo sana denominantur, secundariò verò, & confusè ipsam medicinam, & vrinam, secundùm quod sunt causa, & signum talis sanitatis animalis.

28 ¶ Similiter tunc erit inter quascomque res analogia proportionalitatis propriæ; quando earum habitudines assimilentur proportionalitati, quæ est inter proportiones æquales numerorum: quarum neutra dependet, neque mensuratur per alteram, quamvis numeri sint inæquales. Quare nomen sic analogum, ita debet significare immediatè analogata secundùm suas proprias rationes, vt neutrum significet secundariò, & per ordinem ad aliud, sed vtrumque æqualiter, secundùm quod mutuò assimilantur inter se in hoc, quòd sicut vnum se habet ad suum esse; ita aliud ad suum V.G. *principium* (supposito quod sit analogum proportionalitatis propriæ, vt communiter ponitur respectu cordis, & fundamenti domus) non debet significare immediatè aliquam rationem ab eis præcisam, & abstractam: (in hac enim non potest fundari proportionalitas, sed vniuocatio, vt dictum est) sed ita immediatè vtrumque, vt neutrum primariò, aut secundariò significet, sed ambo æqualiter, vt proportionabiliter assimilantur inter se. Et ita non refert si dicas: sicut se habet cor ad hominem, ita fundamentum ad domum, vel è contra.

29 ¶ Tandem tunc erit inter quascumque res analogia Proportionalitatis Metaphoricæ; quando earum habitudines assimilentur proportionalitati illi secundùm quid, & impropriæ, quæ est inter proportiones inæquales numerorum: quorum vna necessariò mensuratur per aliam, & dependet ab ea. Vnde nomen sic analogum, ita significat immediatè analogata secundùm proprias proportiones; vt alterum primariò, & distinctè significet; alterum verò secundariò, & confusè, & prout à primo denominatur. V.G. *risus*, significat immediatè risum hominis, & viriditatem prati, vt illum primariò, & distinctè, hanc verò secundariò, & confusè, & prout à primo recipit denominationem, significet.

30 His suppositis dicendum est primò in quacumque analogia attributionis rationem significatam per nomen analogum, secundùm quod tali analogia est analogum, intrinsecè reperiri in primo analogato, in aliis verò per extrinsecam denominationem: ac proinde fictitiam esse divisionem analogiæ attributionis suprà num. 18. relatam. Hæc est plena mens Arist. & D. Th. 11. Metaphys. lect. 3. vt vidimus suprà numero 14. quod etiam constat ex lib. 4. text. 1. vbi Philosophus docet ens esse analogum attributionis eo modo quo sanum, his verbis: *Ens autem multipliciter dicitur; verum ad vnum, vnámque naturam: & non æquivocè, sed quemadmodum omne salubre ad sanitatem, &c.* vbi prosequitur Aristot. eandem comparationem, docens accidentia secundùm hanc analogiam non dici entia: quia in se habeant esse; sed quia sunt substantiæ, quæ per se est ens, vel passiones, vel viæ vel effectiones, vel corruptiones, &c. Quem locum exponens D. Th. lect. 1. inter alia inquit illis verbis: *Verum ad vnum, vnámque naturam* significari in hac analogia entis rationem significatam per nomen, esse vnam, non solùm ratione, sed etiam numero in omnibus analogatis, id est, non multiplicari in illis, vt suprà numero 15. in secunda conditione huius analogiæ explicuimus.

Ex quo loco sumitur evidens argumentum: quia impossibile est, vt forma creata non multiplicata realiter, sit intrinsecè in pluribus realiter distinctis. sed ratio significata per analogum attributionis est forma realiter non multiplicata: ergo repugnat esse intrinsecè in pluribus analogatis realiter distinctis. Maior est evidens: Minor Diu. Thom. consequentia legitima: ergo, &c. Vnde mirum est, quomodo Suarez pro illa sua sententia adducat hæc, & similia Arist. & D. Thom. testimonia, vbi planè docent oppositum.

31 Eandem conclusionem docent expressè D. Th. 1. Eth. lect. 17. vbi Arist. inquirit, quomodò bonum dicatur de omnibus bonis: & respondet non omninò æquivocè: sed *vel quia sunt ab vno, vel ad vnum omnia conferant: vel comparatione potius rationum. Etenim vt est in corpore visus, ita est in anima mens.* In quibus verbis duo priores modi, scilicet *ab vno, ad vnum*, pertinent ad analogiam attributionis: quæ quandoque fit in genere causæ efficientis, quod vocat Aristot. *ab vno*, & quandoque in genere causæ finalis, quod vocat Aristot. *ad vnum*, vt vidimus suprà numero 9. & 10. Tertius verò modus est analogia proportionalitatis, vt docent communiter Interpretes, & constat ex exemplo addicto ab Aristotele. Explicans ergo hunc locum Diu. Thom. concludit his verbis: *Ideò hunc tertium modum præfert, quia accipitur secundùm bonitatem inhærentem rebus: primi autem duo modi secundùm bonitatem separatam, à qua non ita propriè aliquid denominatur.* D. Thom. sequuntur concorditer discipuli eius, Ferrara, Naxarius, Zanardus, Araoxo, Masius, Soto, & alij suprà numero 1. citati. Explicatque optimè hanc sententiam Caiet. c. 3. de nominum analogia, & 1. part. qu. 13. art. 6. vbi non solùm non concedit dari analogiam attributionis, in qua secunda analogata non definiantur per primum, vt illi Suar. adscribit: sed potiùs generalem doctrinam, quam priori loco tradiderat de omni analogia attributionis, quòd scilicet in ea secunda analogata definiuntur, per primum extendit ad analogiam proportionalitatis Metaphoricæ, vt patet ex eius verbis.

32 Probatur primò conclusio ratione desumpta ex definitione huius analogiæ, quam admittunt contrarij. Quia analoga attributionis sunt, quorum nomen est commune, ratio verò substantiæ secundùm illud nomen, est eadem secundùm terminum, diuersa verò secundùm diuersas habitudines ad illum: ergo huiusmodi analoga solùm conueniunt in termino, quem respiciunt. Sed terminus respectus non potest esse intrinsecè in omnibus: ergo neque ratio significata per nomen sic analogum. Antecedens & prima consequentia constant. Minor verò probatur: quia terminus quem huiusmodi analogata respiciunt, non distinguitur à principali analogato: ipsum enim est, cui reliqua attribuuntur, & ad quod dicunt habitudinem. Cùm ergo principale analogatum non possit esse intrinsecè in aliis, sed solùm extrinsecè vt patet; planum fit terminum, quem huiusmodi analogata respiciunt, non posse esse intrinsecè in omnibus.

Confirmatur ex ipsa nominis ethymologia. Nam ideò analogia ista dicitur *attributionis*: quia in ea secunda analogata suscipiunt denominationem analogi per attributionem ad principale analogatum: sed dici aliquid tale per attributionem ad aliquid extrinsecum, est dici tale extrinseca denominatione: ergo, dices: ex hac ratione sequi analogum, & principale analogatum non distingui. Quod tamen esse falsum constat: quia hæc propositio, *accidens est ens*, est vera, hæc autem falsa, *accidens est substantia*. Ad hoc argumentum non potest hîc commodè respondeti:

Sed

ſed conſtabit infrà n. 41. vbi agemus de diſtinctione analogi ab analogatis.

33. Secundo probatur concluſio: quia quod *ens*, *bonum*, aut alia huiuſmodi ſint etiam analoga proportionalitatis propriæ reſpectu Dei, & creaturarum, non tollit creaturas poſſe denominari extrinſecè entia, aut bona formaliter ſecundùm quod attribuuntur Deo vt aliquid eius: ſed hoc non poteſt illis conuenire ratione analogiæ proportionalitatis propriæ: ergo conuenit illis ratione analogiæ attributionis; & ex conſequenti proprium erit iſtius analogiæ rationem ſignificatam per nomen analogum inueniri extrinſece in ſecundis analogatis. Minor, & conſequentia conſtant: maior autem probatur: tum ex D. Th. 1. p. q. 6. art. 4. expreſſè affirmante omnia creata, non ſolùm dici entia bona intrinſecè, & formaliter bonitatibus propriis, ſed etiam extrinſecè, & causaliter bonitate ipſa diuina, ſicut primo principio exemplari, effectiuo, & finali totius bonitatis. Tum etiam quia ideò vrina dicitur extrinſecè ſana à ſanitate animalis, quia dicit ad illam habitudinem ſigni, & effectus, in qua habitudine fundatur analogia, quam habet ſanum reſpectu eorum, ſed creaturæ etiam ſunt ſigna, & effectus diuinæ entitatis, & bonitatis: ergo poterunt ab ea extrinſecè entia, & bona denominari, etiamſi per impoſſibile ab entitatibus, & bonitatibus ſibi inhærentibus intrinſecè non denominarentur; & conſequenter in tali habitudine fundabitur analogia attributionis, quæ conuenit *enti*, & *bono* reſpectu Dei, & creaturarum. Plures alias rationes addicit Araujo lib. 4. citato Metaph. q. 2. art. 2. vbi late probat hanc conditionem conuenire etiam analogis proportionalitatis metaphoricæ: ſed hoc à nemine negatur, & ſatis conſtat ex dictis.

34. Dicendum eſt ſecundò rationem ſignificatam per nomen analogum proportionalitatis propriæ intrinſecè reperiri in omnibus analogatis. Hæc concluſio expreſſa D. Th. loco adducto ex 1. Eth. eamque admittunt non ſolùm diſcipuli eius, ſed ferè omnes alij Doctores. Quia tamen plures ex iſtis improbant dari conceptum communem analogatis vt diſp. ſequenti videbimus; ideò oportet legitimum huius concluſionis ſenſum breuiter aperire.

Dupliciter ergo poteſt explicari concluſio. Primò, ſi dicatur nomen analogum proportionalitatis propriæ immediatè ſignificare aliquam vnam rationem, ſeu gradum præciſum, qui intrinſecè participetur ab vtroque analogato; & mediatè ipſa analogata: ſicut vniuocum immediatè ſignificat vnam rationem communem, & abſtractam ab vniuocatis, & mediatè ipſa vniuocata licèt differant in hoc, quòd analogum ex ſe & intrinſeca ratione ſua petit deſcendere ad analogata cum quadam ſubordinatione, prioritate, & dependentia, quod non habet vniuocum. Quomodo intelligunt hanc concluſionem, qui ponunt conceptum communem entis & aliorum analogatorum. Sed explicatio iſta omnino falſa eſt, vt videbimus loco citato.

Secundo modo poteſt explicari concluſio, dicendo nomen analogum proportionalitatis propriæ immediatè ſignificare ipſa analogata ſecùndum ſuas proprias rationes non abſolutè ſumptas, ſed vt proportionabiliter ſe habentes inter ſe: in quantum ſcilicet vnumquodque fundat habitudinem ad ſuum eſſe ſimilem habitudini quàm fundat alterum. Quomodo ſicut eſt verum, quòd eſſe vniuſcuiuſque analogati eſt illi intrinſecum; ita eſt verum, quod analogum ſignificans proportionabiliter vtrumque, ſignificat rationem, quæ eſt intrinſecè in analogatis. Et hic eſt legitimus, & Peripateticus ſenſus noſtræ concluſionis: ſicque defendunt illam Caietan opuſcul. citat. cap. 3. & 4. cæteri Thomiſtæ, qui negant conceptum communem enti & aliis analogis. In quo ſenſu.

35 Probatur breuiter concluſio: quia non repugnat dari nomen æquiuocum immediatè ſignificans plura abſque aliqua habitudine & proportione, de quibus quando prædicatur non prædicat aliquid commune neque omnia ſimul: ſed propriam vniuſcuiuſque rationem ſine habitudine ad alterum: ergo neque etiam repugnabit dari nomen analogum immediatè ſignificans analogata, vt proportionabiliter ſe habentia; de quibus quando prædicatur; non prædicabit aliquid vnum commune neque omnia ſimul; ſed propriam vniuſcuiuſque rationem, non abſolutè ſumptam, ſed cum proportionabilitate explicata. Aliunde autem repugnat nomen analogum immediatè ſignificare aliquam rationem ſimpliciter vnam, & abſtractam; aliàs cum vniuocis coincideret, vt infrà oſtendemus: ergo concedenda analogia, in qua ratio ſignificata intrinſecè ſit in omnibus analogatis modo explicato. Quæ cum non ſit analogia attributionis, aut proportionalitatis metaphoricæ conſtat ex prima concluſione; neceſſariò aſſerendum eſt eſſe analogiam proportionalitatis propriæ.

Argumentis in principio quæſtionis adductis reſpondetur

§. III.

36. AD primum ex auctoritatibus conſtat ex 2. conclus. Nullibi enim Ariſt. & D. Th. neque leuiter inſinuant rationem ſignificatam per nomen analogum attributionis, formaliter prout ſic, reperiri intrinſecè in omnibus analogatis: quin potius priori loco ex 4. Metaph. planè docent oppoſitum. Ex aliis verò ſolùm colligitur ens eſſe analogum attributionis reſpectu ſubſtantiæ, & accidentis, de quo non dubitamus.

Id autem quod addit Suar. ſcilicet hanc analogiam, talem eſſe, vt ratio entis propriè, & intrinſecè conueniat omnibus nihil vrget. Quamuis enim ens intrinſecè reperiatur, tam in ſubſtantia, quàm in accidentibus; id tamen non habet formaliter quatenus eſt analogum attributionis, ſed quatenus eſt analogum proportionalitatis propriæ, vel ratione tranſcendentiæ. Videatur Caiet vbi ſuprà c. 1.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd ſicut quando dicimus medicinam analogari analogia attributionis cum animali quatenus eſt cauſa ſanitatis eius, non eſt ſenſus hoc ipſum, quod eſt medicinam eſſe cauſatiuam, formaliter eſſe ipſam denominationem, qua dicitur extrinſecè ſana à ſanitate animalis, ſed eſſe proximum, & reale fundamentum ſupra quod cadit talis denominatio, ita ſimiliter quando dicimus creaturas analogari analogia attributionis cum primo ente, quatenus ſunt effectus eius non eſt ſenſus hoc ipſum, quod eſt creaturas eſſe effectus Dei, ſeu habere eſſe participatum, eſſe ipſam formalem denominationem, qua dicuntur entia ab entitate qua ſignificat ens, vt eſt analogum attributionis, ſed eſſe proximum, & reale fundamentum, ſupra quod cadit talis denominatio Vnde ſicut ſtat optimè, quòd reſpicere ſanitatem animalis, ſeu eſſe cauſatiuum illius, ſit quid intrinſecum medicinæ, materialiter tamen ſe habens ad denominationem analogi, quæ eſt illi extrinſeca; ita etiam ſtat optimè, quòd creaturæ vt effectus Dei ſint intrinſecè entia entitatibus ſibi propriis; materialiter tamen ſe habentibus ad denominationem entis, ſecundum quod eſt analogum attributionis Quæ quidem eſt illis extrinſeca; quia vt dictum eſt, & magis infrà conſtabit analoga attributionis ſimpliciter non diſtinguuntur à principali analogato: ac proinde ens, ſecundùm quod tali analogia eſt analogum ad Deum, & creatu

creaturas, tantum significat entitatem increatam, à qua satis constat non posse creaturas intrinsecè denominari. Videatur Auersa lib. 4. Metaph. q. 2. art. 2. n. 25. vbi optimè explicat hanc doctrinam.

37. Ad confirmationem negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur, quòd entitas per essentiam subiectum quidem illam habens denominat ens per essentiam in recto; aliis vero qui illam respiciunt vt terminum extrinsecum, tribuit denominationem entis per essentiam, non in recto, sed in obliquo: & ideò creatura non dicitur ens per essentiam, sed quid entis per essentiam, sicut iuxta hanc analogiam accidens non dicitur ens, sed entis.

Ad fundamentum alterius sententiæ, quam n. 19. retulimus ex Suar. Respondetur virum hunc doctissimum in hac parte fuisse procul dubio de numero eorum, de quibus dixit Arist. 2 Elencho, & refert Caiet. loco citato, c. 10. quòd *æquiuocatio latens in his proportionalibus peritissimo etiam latet*. Nam certè ratio illa peccat non distinguens radices seu principia, vnde sumuntur, & supra quæ fundantur proportionalitas, & vniuocatio: neque attendens, quàm sint inter se diuersæ, etiamsi in eisdem rebus inueniantur, vt vidimus suprà n. 25. & 26 ¶ Quare ad argumentum respondetur negando antecedens: si enim imponeretur nomen ad significandos hominem, & equum secundùm suas proportionationes, vt proportionabiliter se habentes; verè esset analogum proportionabilitatis propriæ, sicut nomen *animalis* est illis vniuocum; & idem esset de numeris & aliis quibuscumque; vt ibid. explicuimus.

Cætera analogorum conditiones, & proprietates ex dictis inferuntur, & explicantur.

§. IV.

38. EX prædictis fundamentis facilè deducuntur, & explicantur cætera, quæ de analogis solent disputari: & ideò illa hic breuiter perstringemus. Videri tamen potest Caiet. quia latè, & optimè tractat opusc. citat. à c. 4. vsque ad finem. ¶ Primò: ergo ex dictis intelligetur, quare in analogia attributionis, & proportionalitatis Metaph. secunda analogata definiuntur per primum; non verò in analogia proportionalitatis propriæ, quæ est doctrina D. Th. de veritate q. 2 art. 11. ad 7. & 1. par. q. 13. art. 6. vt ibi explicat Caiet. ratio est: quia ad hoc, vt aliquid definiatur per aliud, necessarium est, quòd in sua essentia dependeat ab illo. In analogis autem proportionalitatis propriæ habitudines, seu proportiones sunt æquales: & ita neutra dependet ab altero: & per consequens res ipsæ, inter quas attenditur proportionalitas, ratione istius analogiæ non dicunt dependentiam. Cuius contrarium contingit in analogia attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ, vt sup. explicatum est.

39. ¶ Secundò plenè percipietur, quare in his duabus analogiis, analogum per se sumptum stat pro famosiori significato, non verò in analogia proportionalitatis propriæ. Ratio enim est; quia hoc analogum non magis significat vnum analogatum, quàm aliud, sed æqualiter vtrumque cum proportionalitate explicata, & ita absolutè prolatum non magis stat pro vno, quàm pro alio. At verò analogum attributionis & proportionalitatis metaphoricæ non significant æqualiter omnia analogata, sed primum ex propria impositione, primariò & distinctè: reliqua verò secundariò & confusè, & quatenus à primo denominantur; & ita simpliciter prolata stant pro illo.

40. ¶ Tertiò infertur analogum attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ, formaliter prout sic, non posse esse medium demonstrationis; bene autem analogum proportionalitatis propriæ. Ratio est: quia cum in prioribus analogiis analogum ex propria impositione, & distinctè tantum significet principale analogatum; alia verò confundat & connotet, vt recipiunt illud, & denominantur ab eo: ideò nomen sic analogum, non distribuitur secundum aliquid intrinsecum in omnibus; & per consequens præmissa, in qua prædicatur de secundo analogato, semper est contingens quod repugnat demonstrationi. At verò analogum proportionalitatis propriæ æqualiter significat vtrumque: & ratio significata intrinsecè reperitur in omnibus: & ideò distribuitur secundùm aliquid intrinsecum pro omnibus, & præmissæ habent sufficientem necessitatem ad demonstrationem.

41. ¶ Quartò infertur, quomodò analogum distinguitur ab analogatis. Non enim distinguuntur tanquam conceptus aut gradus diuersi: sed penes diuersum modum concipiendi, & significandi eundem gradum. V. g. *ens*, & *substantia* non distinguuntur sicut duo gradus: sed sicut idem diuerso modo significatus, & conceptus Nomine enim *substantia* significatur ratio substantiæ absolutè in se ipsa considerata: nomine verò *entis*, significatur eadem ratio, prout fundat similitudinem cum accidentibus, vel terminat habitudinem eorum.

Hoc autem diuerso modo contingit in diuersis analogis. Nam analogum attributionis, aut proportionalitatis metaphoricæ non significat vtrumque, analogatum intrinsecè vt ita dicamus & quasi partes principales sui significati: sed primum propriè & distinctè; alia verò quasi de connotato & confusè, in quantùm ad primum ordinantur. Vnde nomini sic analogo correspondet quidem conceptus, qui in se simpliciter est vnus, sed non distinctus à conceptu principalis analogati, nisi penes modum concipiendi, & significandi explicatum: ab aliis tamen analogatis verè, & simpliciter distinguitur, vt ex dictis patet.

At verò analogo proportionalitatis propriæ correspondent tot conceptus obiectiui; quot sunt analogata, cum quadam tamen proportionabilitate inter se quam non dicunt ipsa analogata: ratione cuius nomen sic analogum distinguitur ab eis. V. g. hoc nomen *ens* si sumatur vt est analogum attributionis ad substantiam, & accidens, significat eundem gradum, quem significat hoc nomen, *substantia*, licèt cum discrimine explicato, & ex consequenti sicut conceptus accidentis simpliciter est distinctus à conceptu substantiæ: ita etiam à conceptu entis prout est sic analogum. Si verò *ens* sumatur, quatenus est analogum proportionalitatis propriæ: tunc æquè significat substantiam, & accidens, non absolutè sumpta, sed vt proportionabiliter se habentia, in quantum scilicet simili modo fundant habitudines, seu proportiones vnumquodque ad suum esse. Et in hoc sensu dicitur analogum proportionalitatis propriæ distingui ab analogatis: sicut res vt similis alteri distinguitur à se ipsa absolutè concepta, quod est distingui secundùm quid.

41. Quintò infertur ab analogis non posse abstrahi aliquam rationem, quæ simpliciter sit communis, & præcisa ab eis. Et quidem de analogia attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ satis patet: siquidem ibi idem est conceptus adiectiuus analogi, & principalis analogati vt dictum est De analogia verò proportionalitatis propriè etiam constat.

Quia cum hæc attendatur penes rationes proprias analogatorum, & immediatè fundetur in eis: ipsa proportionalis conuenientia secum affert, & intimè includit differentiam, seu diuersitatem analogatorum: ac proinde repugnat vt simpliciter præscindatur ab eis. Dicitur tamen nomen sic analogum abstrahere ab analogatis, eò modo, quo distinguitur ab eis; quatenus

tenus scilicet res vt sic habens ad aliam, abstrahit à se ipsa absolutè sumpta, quod est abstrahere secundum quid de quo redibit sermo infra citata cap. 4. cum de conceptu communi entis disputemus.

Hoc autem sufficit, analogum proportionalitatis sic superius analogatis, & prædicetur formaliter de eis, sufficienterque distribuatur. Quæ omnia, & alia his similia, quæ in vniuocis simpliciter reperiuntur, verificantur in his analogis, tantùm secundùm quid Videatur Caiet. loco citato, c. 4. & 5.

43. ¶ Sextò tandem infertur analogia attributionis, proportionalitatis metaphoricæ causari per dependentiam: siquidem in eis secunda analogata suscipiunt denominationem per habitudinem ad primum, à quo secundum illud nomen omnino dependent; analogiam verò proportionalitatis propriæ formaliter prout sic, non causari per dependentiam: siquidem proportiones, quas importat, sunt inter se omnino æquales: ac proinde adinuicem independentes. Quamuis enim analogata secundùm suas proprias rationes possint aliquo modo habere aliquam subordinationem, & dependentiam: hæc tamen non attenditur in hac analogia, sed potius æqualitas proportionum, vt suprà explicatum est.

Contra dicta de analogia proportionalitatis propriæ est vulgare argumentum: quod quamuis ex dictis facilè solui posset, ad pleniorem tamen dictorum notitiam breuiter proponendum est. Quia si ad propriam proportionalitatem non sufficeret quæcumque habitudo proportionum, sed requireretur propria æqualitas earum ita vt proportiones essent eiusdem speciei, iam analoga proportionalitatis propriæ verè essent vniuoca: consequens est falsum: ergo, &c.

Probatur sequela, quia à duabus proportionibus eiusdem speciei abstrahibilis est ratio proportionis, quæ sit illis vniuoca: ergo si ens significat æqualitatem illam proportionum verè significabit rationem vniuocam inferioribus.

44. Respondetur tamen, quod aliud est loqui de fundamento relationis & aliud de ipsa relatione. Potest enim contingere aliquas relationes vniuocè conuenire in ratione relationis: cùm tamen earum fundamenta sint primò diuersa, vt patet ex Arist. c. 7. huius libri, vbi relationem eiusdem generis assignat pro fundamentis diuersa prædicamenta. Quare, licet nomen significans ipsas relationes possit esse vniuocum: non ideo erit vniuocum nomen significans earum fundamenta. Et sic contingit in præsenti. Nam analogum proportionalitatis propriæ, vt *ens* aut *bonum*, non significat gradum ipsum relationis, in quo conueniunt duæ proportiones: (hunc enim significat nomen istud, *proportio*, quòd verè est vniuocum; neque similiter significat ipsam æqualitatem proportionum:) hanc enim significat nomen istud. *proportionalitas*, quod etiam est vniuocum: sed significat res fundantes tales proportiones, & proportionalitatem. Quæ quia non attenduntur penes gradum communem, sed penes propriam vniuscuiusque differentiam: ideò ab illis rebus non potest abstrahi ratio aliqua vniuoca, bene tamen ab ipsis relationibus.

CAPVT II.

De Complexis & Incomplexis.

SVMMA TEXTVS.

1. DVAS diuisiones, & vnam definitionem continet hoc caput. ¶ Prima diuisio est eorum, quæ dicuntur, alia cum complexione dicuntur, vt *homo currit*, alia sine complexione, vt *homo*. ¶ Secunda, eorum quæ sunt quædam de subiecto dicuntur, in subiecto tamen non sunt, vt substantiæ vniuersales: quædam in subiecto sunt, de subiecto autem non dicuntur, vt accidentia singularia: quædam in subiecto sunt, & de subiecto dicuntur, vt accidentia vniuersalia: quædam verò neque in subiecto sunt neque de subiecto dicuntur, vt substantiæ singulares ¶ tandem definitio, quod est esse in subiecto dicens: *In subiecto autem esse dico, quod cum sit in aliquo, non sicut pars, impossibile est esse sine eo in quo est.*

NOTATIONES ET DVBIA circa hoc caput.

2. PRimò notandum est primam diuisionem huius capitis correspondere illi qua libro Secundo. Summularum diuisimus terminum incomplexum, & incomplexum cum hoc tamen discrimine, quod illa principaliter datur de vocibus, quarum notitiam tractatus Summularum sibi vendicauit, hæc verò præcipuè est de rebus: quia res sunt, quæ collocantur in prædicamentis, in ordine ad quæ agit hic Arist. de complexis & incomplexis, vt illa eiiciat, ista verò admittat. Et sic sensus diuisionis est: rerum, quæ per voces significantur, aliæ sunt incomplexæ, quæ scilicet pluribus conceptibus concipiuntur, correspondentibus pluribus vocibus, per quas significantur; & aliæ incomplexæ, quæ scilicet vnico conceptu concipiuntur, correspondenti vni voci, per quam significantur: quæ prout sic simpliciter dicuntur vnæ, aliæ verò tantùm secundùm quid. Et ita diuisio est analogia.

3. Secundò pro explicatione secundæ diuisionis, nota ex Caietano quatuor esse rationes, duas reales, & duas rationis, quarum aliquas necessariò debet habere quicquid in recta linea prædicamenti collocatur: scilicet *substantialitas, & accidentalitas: vniuersalitas & particularitas* Ad primam sequitur *non esse in subiecto*: ad secundã *esse in subiecto*. (Intelligitur de subiecto inhæsionis, cum sint rationes reales.) Ad tertiam sequitur *dici de subiecto*: (de subiecto scilicet prædicationis, cùm sint rationes rationis.) Combinatis ergo inter se singulis rationibus realibus, cum singulis rationibus rationis, formantur quatuor membra diuidentia huius diuisionis quæ consequenter facit hunc sensum: quæcumque res in prædicamento collocantur, vel sunt substantiæ vniuersales vel substantiæ particulares, vel accidentia vniuersalia, vel accidentia particularia. Vnde hæc propriè non est vna diuisio, vt bene notat Toletus: sed quædam entium enumeratio, in qua plures diuisiones inuoluuntur.

Continetur enim ibi diuisio entis in substantiam, & accidens, de qua infra agendum est, & diuisio substantiæ

stantiæ in vniuersalem, & particularem; & similiter diuisio accidentis in vniuersale, & particulare: quæ duæ sunt diuisiones subiecti in accidentia quædam rationis. Et tandem continentur diuisio vniuersalis in substantiam, & accidens, & diuisio particularis in substantiam, & accidens: quæ sunt diuisiones accidentis in subiecta.

4. Tertiò circa definitionem notandum est, quòd octo modis dicitur aliquid esse in alio; quos ex Arist. lib. 4. Physicorum colligit hîc Boetius. Primò vt *pars in toto*, sicut manus in corpore. Secundò vt *totum in parte*, sicut dicimus perfectionem totius esse in partibus. Tertiò vt *species in genere*. Quartò vt *genus in speciebus*. Qui duo modi ad priores reducuntur: quia species est pars subiectiua generis. Quintò vt *forma in materia*, sicut anima in corpore. Sextò vt *in mouente, seu efficiente*, sicut subditi sunt in manu Regis. Septimò vt *in fine*, sicut auarus in diuitiis. Octauò sicut *locatum in loco*, vt aqua in vase. Quibus non addidit Aristotel. esse *in tempore*: quia statim de illo erat acturus. Præter hos autem datur modus essendi in *subiecto*: quem Aristot. vt ab omnibus aliis distinguat, in præsenti definit, sicut vidimus in textu.

5. Hoc supposito, sic explicat definitionem Caiet. vt prima particula habeat vicem generis; secunda verò, & tertia locum differentiæ. Et ita in prima conuenit accidens cum aliis modis essendi in alio; per secundam verò distinguitur à quatuor prioribus, intelligendo per illam, tam quod non est sicut pars, quàm quod non est sicut in parte: per tertiam verò distinguitur à quatuor modis posterioribus, in quibus res, quæ est in alio, potest esse sine illo.

Meliùs tamen explicabitur definitio, dicendo illam particulam, *in alio*, si simpliciter intelligatur, sufficienter distinguere accidens à substantia, & ideo habere vicem differentiæ; ly verò, *quod non est*, seu *ens*, vicem generis: ac proinde integram definitionem accidentis contineri in illis primis verbis, *quod est in alio*, id est, *ens in alio*: alias verò particulas addidisse Aristot. maioris claritatis gratia. Ly ergo *in alio*, quod habet vicem differentiæ, simpliciter intellectum duo importat. Primum est, vt illud, in quo accidens est, sit omnino aliud, ita vt neque sit de eius essentia, neque cum eo componat vnam essentiam: per quod distinguitur accidens à quinque prioribus modis essendi in alio. Ad quod magis explicandum addidit Aristotel. illam particulam, *& non sicut pars*. Secundum est quod de accidentis essentia sit esse in alio, ita vt verè illi inhæreat, & absque eo iuxta exigentiam suæ naturæ non possit existere: per quod accidens distinguitur ab aliis modis essendi in alio. Ad quod magis explicandum addidit Arist. vltimam particulam.

6. Modo DVBITATVR: an definitio Aristot. sit sufficiens, propter hæc argumenta. ¶ Primò: quia dicta definitio conuenit formis brutorum. Nam anima equi est in materia, non tanquam pars eius, & impossibile est ab ea separari, saltem naturaliter. ¶ Secundò: quia corpus est in loco, & in tempore, & non tanquam pars illorum, vt de se patet, impossibileque est ab eis separari: siquidem non datur corpus sine loco, aut tempore: ergo, &c.

¶ Tertiò: quia odor pomi est in subiecto, & tamen separatur ab illo, quando de pomo transit ad manum: ergo definitio non conuenit omni contento sub definito.

Respondetur tamen definitionem esse sufficientem, vt patet ex dictis.

¶ Et ita ad primum argumentum dicimus, formam non esse in alio, propriè loquendo. Tum quia ly, *aliud*, vt diximus, significat, quod est omnino aliud, ita vt neque sit de eius essentia, neque pertineat ad eandem essentiam, quod non habet forma respectu materiæ, vt patet. Tum etiam quia, vt bene Commentator ait, Aristotel. vtitur sermone famoso, appellans absolutè *aliquid*, quod est simpliciter aliquid: at materia prima neque est quid, neque quantùm, &c. ¶ Ad secundum respondetur ly, *in alio* importare veram inhæsionem: quia significat, de essentia illius esse, in alio existere: quod tamen non habet corpus respectu loci, & temporis; siquidem ab eis extrinsecè mensurantur. ¶ Ad tertium respondetur odorem non separari à pomo: (non enim accidens transit de subiecto in subiectum, &c.) sed exhalari subtiliores partes substantiæ in quibus odor defertur. Cuius signum est, quòd pomum marcescit manibus attrectatum.

CAPVT III.

De Regulis.

SVMMA TEXTVS.

DVAS regulas prædicamentis deseruientes continet caput istud. Prima est: *Quando aliquid prædicatur de aliquo vt subiecto, quidquid prædicatur de prædicato, dicitur etiam de subiecto.* Vt si de Petro prædicatur homo, & de homine prædicatur animal, viuens, &c. etiam prædicabuntur de Petro. Secunda circumfertur communiter sic, iuxta translationem Boëtij: *Diuersorum generum & non subalternatim positorum, diuersæ sunt specie differentiæ; subalternorum verò generum nihil prohibet easdem differentias esse.*

NOTATIONES ET DVBIA circa hoc caput.

1 DVo prædicatorum genera collocari in prædicamento diximus supra disput. 6. num. 45. alia in recta linea, scilicet genera, & species: & alia ad latus, scilicet differentias. His ergo duobus generibus prædicatorum cognoscendis deseruiunt duæ istæ regulæ. Et propterea, vt ex Boëtio, Ammonio, & Simplicio notant Caiet. Sot. Tolet. & alij, prima solùm statuitur ab Arist. pro prædicationibus essentialibus generis, & speciei: hæc enim tantùm ponuntur in recta linea. Quod innuit Aristot. illis verbis: *Quando aliquid prædicatur de aliquo, vt de subiecto, & id est*, vt de substantia, seu in eo quod quid: quod solùm conuenit generi & speciei. Et ita sensus regulæ est. Quando aliquid prædicatur quidditatiuè de aliquo subiecto, quidquid prædicatur quidditatiuè

quidditatiuè de prædicato, prædicatur enim quidditatiuè de subiecto.

Alij extendunt hanc regulam, tum ad prædicationes quinque prædicabilium; tum ad alias quascumque, dummodo seruetur eadem suppositio: defectu cuius non valet: *homo est animal: animal est genus: ergo homo est genus*: quæ quidem extensiones veræ sunt, sed non intentæ ab Arist. qui in præsenti agit de hac regula, præcisè vt est ante prædicamentum. Iuxta alias autem extensiones continet principia syllogistica, scilicet *dici omni, & dici de nullo*: quæ non sunt antepædicamenta, sed priora analytica.

Ex hac regula elicitur modus arguendi, quem Cicero acervalem, Græc. *σωρείτην Soriten*, nostri verò vocant de primo ad vltimum. Quia si homo est animal; & animal viuens; & viuens substantia, de primo ad vltimum homo est substantia.

3. Circa secundam regulam notant bene Caiet. & Tolet. in aliquibus Codicibus corruptè legi: *diuersa sunt species, & differentia*: debet enim legi: *diuersa sunt specie differentia*: quia in Græco legitur in datiuo: *τῷ εἴδει, τὸ εἴδει*. Appellat autem differentias specie diuersas: non quia genere conueniant, sed vt differentias materiales excludat, differentias essentiales, seu formales vocauit specie, id est, essentialiter diuersas.

DVBITATVR primò: quomodo sit intelligenda hæc secunda regula. Est autem tota difficultas in explicando, quid intelligatur per genera subalternatim posita: inde enim cognoscemus, quæ sint genera non subalternatim.

In quo certum est illa genera, quorum vnum est sub alio, esse subalternatim posita, vt animal, & viuens. Vnde solùm est difficultas: an ea genera, quorum vnum non continetur sub alio, sed ambo sub vno tertio, vt animal, & planta, quæ continentur sub viuenti, sint subalternatim posita. Id enim affirmant Caiet. Tolet. Oña, & alij contendentes Arist. hic, per genera subalternatim posita, intelligere tam illa, quorum vnum continetur sub alio, quàm ea, quæ continentur sub vno tertio: & ita, per genera non subalternatim posita, vtrumque excludere; tantumque intelligere ea genera, quæ continentur sub diuersis prædicamentis.

4. Sed melius cum Soto, & aliis respondetur negatiuè. Non enim duo genera dicuntur inter se subalterna, seu subalternatim posita: si vnum non continetur sub alio: etiamsi ambo contineantur sub vno tertio. Sicut Astrologia, & Perspectiua non sunt inter se scientiæ subalternæ: etiamsi vtraque vni Geometriæ subalternetur. Hanc autem fuisse mentem Aristot patet tum ex translatione Perioni, & Argyropili, qui ita vertunt: *Quando genera diuersa sunt, neque vnum ab altero continetur: eorum etiam differentia specie differunt. Eorum autem generum, quorum vnum sub altero continetur, nihil prohibet easdem differentias esse*: tum etiam in textu Græco: nam vox *ὑπάλληλα*, *hypallela*, ab Arist. posita significat ea, quorum vnum continetur sub alio, vt notat Budæus in suis Commentariis. Et ita sensus regulæ est.

Quando duo genera ita sunt diuersa, vt vnum non contineatur sub alio; siue quia sunt in diuersis prædicamentis, vt *animal*, & *scientia*; siue quia inter se condistinguuntur, & opponuntur sub aliquo tertio, vt *animal*, & *planta*; necesse est, vt habeant differentias essentiales, tam diuersas, quàm constitutiuas formaliter diuersas. Genera enim primò diuersa, vel opposita, prout sic, nec possunt constitui per eandem differentiam, neque diuidi in eadem membra, vt postea dicemus. Quando verò vnum genus continetur sub alio, possunt quidem habere eas differentias, vt iam explicabimus.

5. DVBITATVR secundò vtrùm vera sit hæc regula, vt nobis explicata est ¶ Non dubitamus de veritate istius regulæ iuxta expositionem adductam Caiet. & aliorum, qui per genera non subalternatim posita, solùm intelligunt genera diuersorum prædicamentorum: sic enim satis constat esse verissimam. Nam si genera suprema sunt diuersa: quæcumque sub illis continentur, erunt à fortiori diuersa; & consequenter repugnabit easdem differentias essentiales in duobus prædicamentis collocari, vt patet in exemplo Aristot. *animal* enim, & *scientia*, neque possunt eisdem differentiis diuidi, neque eadem differentia constitui.

Quare si quando in diuersis prædicamentis eadem nomina pro differentiis ponuntur: id fit, vel quia sunt differentiæ accidentales, vt quando substantia diuiditur in vniuersalem, & particularem; & item quantitas, aut qualitas in vniuersalem, & particularem: vel quia ignoramus proprias differentias, & loco earum substituimus alias, vt quando qualitas diuiditur in naturalem, & supernaturalem, & similiter actio, aut vbi. Vel tandem id contingit: quia talia nomina in rei veritate sunt æquiuoca, & consequenter non significant vnam rationem, sed plures Quod notauit expressè Arist. Topic. cap. 15. adducens pro exemplo, ly, *acutum*, quod inuenitur in quantitatibus, & qualitatibus: dicimus enim angulum acutum & vocem acutam. Redditque pro ratione regulam statutam dicens: *Vox enim à voce differt, quòd acuta; item magnitudo à magnitudine. Ita fit, vt acuti vocabulum sit in homonymis; diuersorum enim generum, quorum vnum ab alio continetur, diuersa sunt differentia.* Per quod facilè soluuntur plures instantiæ, quæ contra hanc regulam afferri solent.

Hoc supposito tota difficultas est: an prædicta regula sit etiam vniuersaliter vera, iuxta nostram expositionem. Ita quòd quæcumque genera, intra idem prædicamentum inter se condistincta, & opposita, vt *planta*, & *animal*, debeant necessariò habere diuersas differentias, tam diuisiuas, quàm constitutiuas. ¶ Circa quod Alexand Boët. & Simpl. quos citat, & sequitur Oña in Annotationibus huius Cap. negant, dictam regulam iuxta expositionem nostram esse vniuersaliter veram, asserentes bene posse duo genera, quorum vnum sub alio non continetur, habere easdem differentias: dummodò contineantur sub vno tertio, & consequenter sint intra idem prædicamentum.

7. Probat Oña suam sententiam aliquibus instantiis.

Primò: quia animal gressibile, & volatile sunt genera, quorum vnum non continetur sub alio, sed ambo sub vno tertio; & tamen habent easdem differentias diuisiuas, scilicet *bipes*, & *quadrupes*.

Secundò: quia quantitas diuiditur in continuam, & discretam; & vnaquæque in successiuam, & permanentem; vel si priùs fiat diuisio quantitatis in successiuam, & permanentem; postea vnaquæque

quæque debet diuidi in continuam,& discretam : ergo, &c.

Tertiò idem cernitur in *potentia*, quæ potest diuidi in cognoscitiuam,& appetitiuam; & deinde vnaquæque in spiritualem,& corporalem, vel è contra : & in *propositione*, quæ diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam, & vnaquæque in veram & falsam.

Tandem de differentiis constitutiuis potest sic probari : quia homo,& Angelus sunt inter se ita diuersi, vt vnus non contineatur sub alio, & tamen eadem differentia, nempè *rationale*, est constitutiua vtriusque : ergo genera, quæ continentur sub vno tertio, etiamsi vnum non contineatur sub alio; possunt habere easdem differentias, tam constitutiuas, quàm diuisiuas.

8 Nihilominus dicendum est primò genera, quorum vnum non continetur sub alio, sed ambo sub vno tertio necessariò habere diuersas differentias constitutiuas sibi proprias. Hæc conclusio est euidens, breuitérque probatur : quia illa duo genera, quæ in aliquo tertio conueniunt, vt animal & planta, sunt inter se diuersa,& opposita, vt supponimus: ergo per aliquid distinguuntur, & opponuntur. Non per gradum genericum, in quo conueniunt: ergo per propriam vniuscuiusque differentiam.

9. Dicendum est secundò, genera quorum vnum continetur sub alio, sed ambo sub vno tertio, non posse habere easdem differentias diuisiuas: sed vnumquodque necessariò habere differentias diuisiuas diuersas à differentiis diuisiuis alterius. Et loquimur de differentiis essentialibus : nam de accidentalibus id non repugnat. Hæc conclusio,& regula in hoc sensu nobis ita certa est, sicut iuxta Caiet. expositionem certum est genera diuersorum prædicamentorum non posse habere easdem differentias diuisiuas: nam eadem est vtrobique ratio. Quare sic primò probatur conclusio. Diuersa genera quorum vnum non est sub alio, sunt diuersæ potentiæ Metaphysicæ essentialiter distinctæ : ergo correspondent illis actus essentialiter diuersi. Sed differentiæ diuisiuæ sunt actus generis, quatenus est potentia Metaph. ergo generibus essentialiter diuersis, correspondent differentiæ diuisiuæ essentialiter diuersæ.

Confirmatur : quia genus, & differentiæ diuisiuæ eius, assimilantur materiæ primæ, & formis substantialibus: sed in sententia Thomistarum constituentis materias primas essentialiter diuersas, scilicet materiam cœlorum, & sublunarium, vnicuique materiæ correspondent diuersæ formæ : neque fieri potest, vt eadem forma informet vtramque: ergo pari ratione generibus essentialiter diuersis, vt animali, & plantæ debent correspondere differentiæ diuisiuæ essentialiter diuersæ.

Secundò probatur : quia eadem species non potest esse sub diuersis generibus quorum vnum non sit sub alio, verbi gratia, sub *animali*,& *planta* : ergo diuersa genera, quorum vnum non est sub alio, non possunt habere easdem differentias.

Consequentia est euidens : quia sicut differentia constituit speciem, ita vna, & eadem differentia, vbicumque sit, constituit vnam,& eandem speciem; aliàs differentias non conuerteretur cum specie, tolleretúrque præcipuus arguendi locus, à differentia ad speciem. Antecedens verò ex Arist. 4. Topicor. cap. 5. asserente: *Cùm enim species vna duobus generibus subiecta est: tunc alterum ab altero continetur*. Maneat ergo genera diuersa, quorum vnum non est sub alio, non posse habere easdem differentias.

10. Ad argumenta respondetur.

Ad primũ, quod *bipes*,& *quadrupes* sunt differentiæ materiales, non verò essentiales: & ita nihil sequitur.

Ad secundum, non omnes illas diuisiones esse essentiales. Quando enim aliquod diuisum adæquatè diuiditur duplici diuisione, altera necessariò est accidentalis: quia idem genus non potest bis diuidi in species. Et hoc contingit in præsenti : nam quantitas adæquatè diuiditur in continuam,& discretam; & similiter in successiuam,& permanentem. Prima ergo diuisio est essentialis, secunda verò accidentalis. De quo infrà cap. de Quantitate.

Per quod patet ad tertium. Diuisio enim potentiæ in cognoscitiuam,& appetitiuam est essentialis: quia sumitur ex obiecto, à quo potentiæ specificantur. Alia verò in spiritualem,& corpoream sumitur ex obiecto materiali; & ita est accidentalis. Idem etiam contingit in diuisionibus propositionis, vt explicuimus lib. 2. Summularum, cap. 3.

Ad vltimum respondetur, quod *rationale*, vt est differentia hominis, importat cognitionem discursiuam, & mediis phantasmatibus: & ita prout sic non conuenit Angelo. Ablatis tamen imperfectionibus, solet tribui Angelis, vt docet Diuus Thomas secunda secundæ, quæst. 83. art. 10 ad 2. sed tunc non est differentia hominis, vt de se patet.

11. Tandem circa 2. partem huius regulæ obseruandum est, quòd licet genera, quorum vnum est sub alio, habeant quodammodo easdem differentias; tam diuisiuas, quàm constitutiuas: quas differentia constitutiua superioris, est etiam inadæquatè, & remotè constitutiua inferioris differentiæ diuisiuæ inferioris, sunt etiam inadæquatè,& remotæ diuisiuæ superioris: per hoc tamen non excluditur, quod ista genera habeant proprias differentias, per quas proximè, & adæquatè constituantur; diuidantur, vt consideranti patebit, exceptis tamen generalissimis, quæ licet habeant proprias differentias diuisiuas, non tamen habeant constitutiuas, vt in infrà videbimus.

CAPVT IV.

De diuisione entis in decem prædicamenta.

SVMMA TEXTVS.

VNICAM diuisionem,& vnicam membrorum diuidentium proprietatem continet hoc caput. Diuisio est entis per se in decem prædicamenta. Quam tradit Arist. diuidendo nomina incomplexa: nam vel significant *substantiam*, vt homo; aut *quantitatem*, vt bicubitum: aut *qualitatem*, vt album: aut *ad aliquid*, vt duplum: aut *vbi*, vt in foro: aut *quando*, vt heri: aut *situm*, vt iacere: aut *habitum*, vt armatum esse: aut *actionem*, vt secare : aut *passionem*, vt secari. Sunt ergo prædicamenta, nempè substantia, quantitas, qualitas, relatio, vbi, quando situs, habitus, actio, & passio. Proprietas autem omnium est, vt secundùm se sumpta, cum nulla affirmatione, aut negatione dicantur. Quod probat: quia omnis affirmatio est vera, vel falsa: incomplexa autem qualia sunt prædicamenta, non dicunt verum, vel falsum.

NOTATIONES CIRCA hoc Caput.

a PRæsens diuisio est subdiuisio primæ, quam cap. 2. statuit Aristot. & ita in eodem sensu intelligenda est. Non enim agit hic præcipuè de vocibus, sed de rebus, quæ per voces significantur. Et ita sensus est. Res per voces incomplexas significata, vel est substantia, vel quantitas, &c.

Circa secundam partem capitis dubitant Oña, Conimbricenses, Mas. & alij: quomodo Aristot. probet prædicamenta esse incomplexa, ex eo quòd non dicant affirmationem, vel negationem: propter Sotum sic Arist. interpretantem. Videtur enim ratio inefficax, cum sint aliqua incomplexa, quæ non habent affirmationem, vel negationem, vt *homo albus*. ¶ Et respondet, Arist. tantum velle distribuere librum istum, à libro Perihermenias, vbi agitur de propositione: ad quod efficax est ratio inducta.

Sed (pace horum Doctorum dictum sit) non benè dubitant, & planè falluntur circa intentum, & processum Arist. Non enim ipse probat prædicamenta esse incomplexa ex eo, quod non dicant affirmationem vel negationem: nam talis consequentia indigna est Aristot. sed potiùs è contra probat, prædicamenta secundùm se non dicere affirmationem, vel negationem, ex eo quòd sint incomplexa. Assignata enim proprietate, quod scilicet non dicant affirmationem, vel negationem id probat: quia non dicunt veritatem vel falsitatem; quod tandem probat, quia sunt incomplexa, vt patet in littera: quæ consequentiæ efficaces, & euidentes sunt. Reliqua quæ hic notari solent, sequenti disputatione explicabuntur.

DISPVTATIO XI.

De diuisione Entis in sua inferiora.

QVAMVIS res hæc sit propria Metaphisicæ, ad quam pertinet rationem entis, & habitudines eius speculari: est tamen ad prædicamentorum notitiam omninò necessaria neque aderit alibi opportunior occasio ista explicandi. Et ideò, quæ de materia diffusè à Doctoribus in præsenti pertractantur, sequentibus difficultatibus complectemur.

QVÆSTIO I.

VTRVM ENS SIT PVRE ÆQVIvocum respectu suorum inferiorum.

3 LOquimur in præsenti de ente in sua latissima significatione, prout se extendit ad omnia. Cuius plures solent assignari diuisiones adæquatæ. Diuiditur enim *Primò*, in ens per se, & per accidens. *Secundò*, in ens reale, & rationis. *Tertiò*, in Deum, & creaturas. *Quartò*, in substantiam, & accidens. *Quintò*, in ens absolutum, & relatiuum. *Sextò*, in ens completum, & incompletum. *Septimò*, in decem prædicamenta. *Octauò*, in actum, & potentiam: & sic de aliis diuisionibus. Quarum aliquas tradit Aristot. 5. Metaph. text. 13. lib. 6. text. 4. lib. 6. text 21. & alibi sæpè: & ferè omnes habentur apud Diu. Thom. vt videri potest in *Colleg. Compl. Logica*, tabula aurea verbo *Ens*.

4 Vt autem eas, vtcumque ordinemus (exacta enim discussio plura petit à præsenti instituto aliena) aduertendum est id quod suprà circa caput 3. num. 10. dicebamus: nullum scilicet esse inconueniens, quod aliquid diuidatur pluribus diuisionibus adæquatis, dum tamen non omnes sint essentiales: nam in his, si omnes sunt essentiales, necessariò debet esse subordinatio, ita vt vna sit subdiuisio alterius.

Igitur ex his diuisionibus, *Prima* communiter omittitur in præsenti. Quia cùm ens per se sit illud quod simpliciter est vnum; ens verò per accidens, quod agregatione tantùm est vnum: talis diuisio magis attenditur ex parte vnitatis, quæ est passio entis, quàm ex parte ipsius entis. Similiter *quarta*, & *septima*, non sunt duæ diuisiones, sed vna, & eadem, vt ex D. Thom. ostendemus infrà nu. 58.

Præterea in *quinta* diuisione vtraque differentia non est positiua, & consequenter, neque propriè essentialis. Ly enim *absolutum* formaliter non dicit aliquem gradum positiuum, in quo conueniant substantia, quantitas, & reliqua accidentia absoluta, sed solùm negationem relationis, quæ consequitur ad talia prædicamenta, & fundatur in propria ratione vniuscuiusque. Quod si ly *absolutum* sumatur non formaliter pro negatione, sed materialiter pro fundamentis illius: iam hæc diuisio erit eadem cum septima, qua ens diuiditur in decem prædicamenta.

Sexta etiam diuisio verè non est essentialis: nam eius membra diuidentia, formaliter prout sic, non dicunt perfectiones oppositas; sed solùm exprimunt maiorem, & minorem perfectionem: quibus proindè non repugnat inueniri intra eandem speciem, vt patet in natura humana, intra quam inueniuntur *completum* & *incompletum*, nempè compositum, & partes eius. Quod planè indicat diuisionem non esse essentialem: à simili constat de *masculino* & *fæminino*, quas non esse differentias essentiales optimè colligimus ex eo, quod inueniuntur intra eandem speciem.

5 Denique *octaua* diuisio entis per actum, & potentiam tripliciter potest intelligi. Primò: ita vt sit diuisio totius in partes, ex quibus componitur: quomodo accipiunt illam Aristot. 1. Physicor. text. 73. & D. Thom. 41. cap. 3. Sic autem est diuisio actualis: neque pertinet ad præsentem considerationem, vbi diuisiones potentiales entis inquirimus. ¶ Secundò, ita vt sit diuisio eiusdem entis quasi in diuersos status, perfectum scilicet, & imperfectum: sicut frumentum dicitur in potentia, quando est in herba; & in actu, quando est perfectum. Sicque accipit illam frequenter Aristotel. vt patet. 5. Metaph. text. 13. lib. 3. Physic. text. 3. & alibi sæpè. ¶ Tertiò, tandem potest generaliùs intelligi, vt comprehendit quidquid habet qualemcumque rationem actus, & potentiæ siue sint tota siue partes, siue essentialiter diuersa siue tantum penes statum perfectum, & imperfectum. Quomodo eam videntur accepisse. Aristot. & D. Tho. 11. Metaph. lect. 9. Et his duobus modis intellecta diuisio, habet quidem modum diuisionis essentialis: sed formaliter vt traditur per hæc membra non est talis, sicut diximus dè diuisione præcedenti. Et ratio est eadem: quia vtrumque membrum huius diuisionis sic explicatæ potest inueniri intra eandem speciem: ergo ex se non causant distinctionem essentialem. Qua etiam ratione de Thom loco citato ex 3. Phys dixit, quod diuisio entis per actum, & potentiam non distinguit genera entium: quia actus & potentia inueniuntur in quolibet genere.

His ergo diuisionibus omissis tres alias sic possumus ordinare, vt primò diuidatur in ens reale, & rationis: deinde ens reale in Deum, & creaturas: & tertiò ens creatum in substantiam, & accidens, seu in decem prædicamenta Quæ omnes verè sunt diuisiones essentiales, significantque perfectiones positiuas, vt consideranti patebit. Et ideò de illis deinceps agemus. Nunc autem inquirimus, an ens diuisum sit purè æquiuocum respectu membrorum diuidentium,

6 Ens esse purè æquiuocum ad ens reale, & rationis docent aliqui ex Thomistis, Soncinas Quarto metaph. quæst. quinta & libro decimo quæstione prima, Iabel. libro primo quæstione prima Bannez prima p. quæstione vigesima octaua articulo primo alij. ¶ Probat hanc sententiam Soncinas primò: quia ens rationis, & ens reale nullam habent similitudinem: ergo ens dictum de vtroque nihil importat illis commune præter nomen. Consequentia patet, & probatur antecedens: quia magis distant ens reale, & rationis, quàm ens finitum, & infinitum: sed inter hæc nulla est similitudo: ergo neque inter illa. Probatur minor quia maior distantia minuit similitudinem: ergo distantia infinita illam omninò tollit. Sed inter ens finitum, & infinitum est distantia infinita: ergo. &c.

Secundò: quia talis est diuisio entis in reale, & rationis, qualis diuisio hominis in viuum, & mortuum: sed hæc est purè æquiuoca: ergo & illa: probatur minor, quia ita se habet homo deficiente vita sicut oculus deficiente visu: sed oculus, deficiente visu, æquiuocè dicitur oculus, ex Aristot. secundo de anima text. nono ergo etiam homo deficiente vita, æquiuocè dicitur homo.

7 Præterea ens esse purè æquiuocum respectu Dei, & creaturarum, docuit Rabi Moyses, vt refert D. Thom. quæstione septima de potentia articulo septimo Tribuitúrque Aureolus in prima distinct. secunda quæstione prima Sed neque id illa asseruit, neque in tali sensu impugnat cum Capreolus ibidem articulo vt falso aliqui existimant. ¶ Potest tamen probari hæc sententia. Primò: quia æterno, & temporali nihil est commune præter nomen, ex Aristotele decimo Metaph. capite vltimo: sed Deus est æternus, creatura autem temporalis: ergo eis nihil est commune nisi nomen: Hoc autem est proprium purè æquiuocorum, ergo, &c.

Secundò, vbicumque est aliqua similitudo, potest esse comparatio: sed inter Deum, & creaturas nulla potest esse comparatio: ergo neque aliqua similitudo; & ex consequenti æquiuocè conueniunt. Maior & consequentia constant. Minor verò probatur: quia vbicumque est aliqua comparatio, oportet esse aliquam formam quæ participetur à pluribus; vel æqualiter vel secundùm magis, & minus: sed nulla talis forma potest esse in Deo, & creaturis, cùm Deus sit simplicissimus: ergo nulla potest ibi esse comparatio. Alia argumenta pro hac parte adducit Diuus Thomas quæstione citata de potentia, & quæstione secunda de veritate articolo 11.

8 Tandem, quod ens sit purè æquiuocum ad substantiam, & accidens, seu ad decem prædicamenta, docuerunt plures antiqui, quos refert Mas. hic capite sexto sectione prima quæstione prima. Quibus fauere videtur Porphyr. capite de specie, dum ex Aristot. ait: *Si enim omnia quis entia vocauerit, æquiuocè, & non vniuocè vocabit.* Et probatur primò, quia magis differunt substantia, & accidens quàm canis latrabilis, & marinus; siquidem hæc continentur sub eodem prædicamento; non autem illa: sed nomen *canis* respectu horum est purè æquiuocum: ergo etiam nomen *ens* respectu illorum.

Secundò: quia ens immediatè significat omnia prædicamenta: ergo est purè æquiuocum respectu illorum. Antecedens constabit infrà. Consequentia verò probatur, quia ideò canis est purè æquiuocum respectu latrabilis, & marini: quia immediatè significat illos.

9 Nihilominùs dicendum est ens non esse purè æquiuocum respectu entis realis, & rationis, neque respectu Dei, & creaturarum: neque respectu substantiæ, & accidentis. Primam partem conclusionis docuit Aristoteles quarto Metaphoricæ capite secundo, vbi inter entia, de quibus ait ens analogicè, & non æquiuocè prædicari, enumerat priuationes, & negationes. Idem docet Diuus Thomas ibidem, & quæstione secunda de veritate articulo vndecimo ad quintum Caietanus de nominum analogia capite octauo & alij plures, quos refert, & sequitur Mas. loco citato. ¶ Breuitérque probatur: quia ens rationis fit, & cognoscitur ad modum entis realis: & quidquid de entibus rationis docent Metaphysici, & logici explicant per similitudinem, & proportionem ad entis realis: ergo ens non dicitur de illis purè æquiuocè.

Secundam partem conclusionis docet Diu. Thom. prima parte quæstione vndecima tertia art. quinta lib. contra gentes cap. 34. & alibi sæpè: estque communis inter doctores. Et probatur ratione suprà ex Aristot. 11. Metaph. capite 3. quia si ens esset purè æquiuocum respectu Dei & creaturarum, non posset cadere sub vna scientia Metaphysicæ, neque posset in illo fieri contradictio, neque esse medium demonstrationis, quæ tamen constat esse falsa: ergo, &c.

Confirmatur ratione D. Thom. quia ex cognitione vnius æquiuocati nihil potest cognosci alterius: sed ex cognitione creaturarum deuenimus in cognitionem Dei, iuxta illud Rom. 1. *Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt à creatura mundi intellecta conspiciuntur* ergò ens non esse purè æquiuocum respectu Dei, & creaturarum.

Tertia etiam pars conclusionis receptissima est inter Doctores eam docent Aristot. quarto Metaph. capite secundo libro sexto, capite 8. & lib. vndecimo capite tertio & Diuus Thmo. ibidem. Probaturque cum eisdem rationibus, ac præcedentes. Tùm etiam quia inter æquiuocata nullus attenditur ordo prioris, & posterioris secundùm nomen æquiuocum: sed inter substantiam, & accidens in ratione entis reperitur talis ordo, &c. Probatur minor: quia accidens definitur per substantiam, & totum eius esse est in esse substantiæ: ergo ex natura sua præsupponit illam, & dependet ab ea. Plures aliæ rationes videri possunt apud D. Thom. & Auctores citatos.

10 Ad argumenta resp. Ad 1. primæ sententiæ negantur, primum antecedens, & minor syllogismi sequentis. Ad cuius probationem dicendum est, duplicem esse similitudinem, vt ex Aristot. secundo Topic. tradit. Diu. Tho. qu. secunda de veritate articul. vndecimo ad secundum. Alia est inter res eiusdem generis, quando scilicet eadem ratio reperitur in diuersis. Et hæc quidem minuitur

per

per distantiam: ac proindè non stat cum infinita distantia Dei, & creaturarum. Alia est similitudo inter res diuersi generis, quæ attenditur secundùm aliquam proportionem, vel proportionalitatem; vt quando alterum se habet ad alterum, sicut aliud ad aliud, vt ibidem inquit Arist. Et hæc similitudo non minuitur per maiorem distantiam; non enim est maior similitudo proportionalis inter duo, & vnum; & sex, & tria quàm inter duo, & vnum, & centum, & quinquaginta, vt inquit D. Tho. ibidem in solutione ad quartum: ac proindè talis similitudo potest stare cum distantia infinita. Et ratione huius creaturæ dicuntur similes Deo. Licet è contra non dicamus Deum esse similem creaturis: quia vt ex Dionysio notauit D. Thom. in solutione ad primum, res non dicitur similis suæ imagini, sed è contra.

Ad secundum neganda est minor ad cuius probationem respondetur, Arist. sub æquiuocis comprehendisse analoga vt vidimus circa cap. 1. n. 14. Quo etiam sensu locutus est Porphyrius adductus pro tertia sententia, vt patet ex illis verbis: *æquiuocè, & non vniuocè &c.* Vbi à negatione vniuocationis infert æquiuocationem; quod non rectè fieret, si sub æquiuocis non comprehenderet analoga, vt per se patet.

12. Ad primum secundæ sententiæ respondetur ex D. Thom. de potentia quæst. 7. art. 7. ad 1. Arist. loqui de communitate naturaliter, & non logicè. Quia nimirum corruptibile, & incorruptibile non conueniunt in aliquo Physico, sicut conueniunt corruptibilia, in quibus omnibus materia prima est eiusdem rationis in sententia Aristot. diuersa verò essentialiter à materia cœlestium corporum. Non tamen negat conuenientiam Logicam quæ fit in aliqua ratione abstracta per intellectum, quomodo corpora cœlestia, & sublunaria conueniunt in gradu corporis & substantiæ. & proptereà hæc dicuntur genera Logica, & non Physica: quia non sumuntur à materia eiusdem rationis. Videatur D. Thom. opusc. 42. cap. 7. & 8. Præterquam quod Arist. loco citato in argumento non ait: *æterno, & temporali nihil est commune præter nomen*; sed *corruptibile, & incorruptibile differunt genere:* quod de genere Physico, scilicet materia prima, verissimum est, vt nuper dicebamus. Videatur D. Th. in Comment. illius loci.

Ad secundum negatur minor. Ad cuius probationem respondetur ex dictis primæ sententiæ, quòd sicut duplex est similitudo; ita duplex potest fieri comparatio quando ergo comparatio fit inter res eiusdem generis tunc datur aliqua forma, vt vel gradus, qui participetur ab his inter quæ fit comparatio. Et hæc propriè, & simpliciter dicitur similitudo, & comparatio. De qua loquitur Arist. 7. Physicor. text. 30. negans comparationem inter res diuersi generis. Alia tamen est comparatio secundùm quid, quæ sequitur similitudinem proportionalem. Et, ad hanc non est necesse, vt aliquid vnum participetur à pluribus, sed quòd habeant, aliquam proportionem vel proportionalitatem.

Ad primum tertiæ sententiæ respondetur distinguendo antecedens. Si enim sensus sit quod secundùm se magis differunt substantia, & accidens, quàm canis marinus & latrabilis, concedendum est: negandum verò, si sensus sit, magis differre, secundum quod significantur nominibus *entis*, & *canis*: Nam vt rectè notauit D. Thom. qu. 2 de veritate artic. 11. ad 7. potest optimè speciebus vnius generis imponi aliquod nomen absque consideratione alicuius conuenientiæ, & huiusmodi est nomen *canis*: rebus verò diuersorum generum potuit imponi nomen ex consideratione alicuius proportionis, aut proportionalitatis, & huiusmodi est nomen *ens*.

Ad secundum negatur consequentia. Nam ad puram æquiuocationem vltra requiritur, vt nomen significet immediatè plura absque consideratione alicuius conuenientiæ: quod non contingit in ente.

QVESTIO II.

VTRVM ENS SIT VNIVOCVM RESPECTV suorum inferiorum.

13 ENs non esse vniuocum respectu entis realis, & rationis certissimum est inter doctores: quamuis id negent Bonetus quidam, & pauci alij Scotistæ, & refert Mas. hîc sect. 1. qu. 2. Irrationabiliter tamen: nam præterquam quòd ens non est vniuocum respectu quorumcumque inferiorum, vt iam ostendemus; multo minus id potest habere respectu entis realis, & rationis: siquidem hoc est similitudo quædam imperfectissima & vmbra entis realis, à quo in suo esse, & cognosci omnino pendet. Quarè solùm est difficultas de ente respectu Dei, & creaturarum, & respectu substantiæ & accidentis.

Scotus in primo distinct. 3. qu. 1. & 3. & lib. 4. Metaph. qu. 1. quem sequuntur Discipuli eius, & Nominales, vt refert Mas. loco citato, docent ens esse vniuocum tam respectu Dei, & creaturarum, quàm respectu substantiæ, & accidentis. Cuius rationes, quia supponunt ens habere vnum conceptum simpliciter præcisum à suis inferioribus, quem nos infrà excludemus, nihil vrgent in nostra sententia: & ideò alia nunc probanda est dicta opinio. Priùs tamen aduertendum duximus id, quod notatur Ferr. 1. contra gentes cap. 32. & Iabel. 4. Metaphysicæ quæst 1. forte Scotum in re non discordare à vera sententia: nam quid ipse per vniuocationem Intellexerit, explicat dicens: *Ne fiat contentio de nomine vniuocationis, conceptum vniuocum dico, qui ita est vnus, quòd eius vnitas sufficiat ad contradictionem, & potest esse medium syllogisticum.* Quod quidem nos libenter concedimus; sed non benè Scotus vnitatem istam appellat vniuocationem, cum ad hæc sufficiat analogia, vt sæp diximus, & patet ex Arist 4 Metaph. cap. 2. Non latet nos, alios aliter interpretari Scotum, de quo videri potest Arauxo 4 Metaph. quæst. 3. art. 2. Sed quidquid sit de hoc.

14. Probatur primò hæc sententia: quia mensura, & mensuratum debent esse eiusdem rationis: sed perfectio diuina est mensura omnium creaturarum: ergo sunt eiusdem rationis, & ex consequenti conueniunt vniuocè. Probatur maior: quia mensura debet esse *homogenea*, seu *cognata* mensurato, vt loquitur Aristot. 10. Metaph. text. 4. Proptereà enim quadratura circuli non est scita, quia linea recta, & circularis non habent aliquam mensuram vtrique homogeneam.

Secundò: quia nihil cognoscitur, nisi per speciem eiusdem rationis: sed creaturas cognoscit Deus per suam essentiam: ergo essentia Dei, & creaturæ sunt eiusdem rationis.

Tertiò: quia ens potest esse medium demonstrationis: ergo est vniuocum. Probatur consequentia: quia vnitas analogiæ, præcipuè in sententia negante conceptum communem analogatis, non sufficit, vt distribuatur aliqua vna ratio, quæ vniatur cum extremitatibus in præmissis: siquidem non datur talis vna ratio, aut conceptus communis analogatis.

15. Prima conclusio. Ens non est vniuocum respectu Dei & creaturarum. Et idem est de quocumque alio nomine significante, aliquid illis commune. Ita D. Thom. 1. part. qu. 13. art. 5. de potentia quæst. 7.

art. 7. de veritate qu. 2. art. 11. primò contra gentes cap. 32 & alibi sæpè, quem sequuntur concorditer discipuli eius communiter DD. Colligiturque ex illo Exod. 3. *Ego sum, qui sum:* & Isaiæ 40 *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo:* quibus verbis, vt Dionysius ait significatur Deum non quodammodò esse, sed absolutè & sine vllo termino, vniuerso illo, quod est esse, in se comprehenso, & occupato; creaturas verò esse vestigia quædam, & vmbras ipsius Dei, ab illo suum esse mendicantes.

Probatur primò ratione D. Thom. Quia quando aliquis effectus non adæquat virtutem causæ, nomen illis commune non potest esse vniuocum: sed creaturæ sunt effectus Dei non adæquantes virtutem eius in aliqua ratione: ergo nomen illis commune non potest esse vniuocum. Probatur maior: quia quando effectus non adæquant virtutem causæ agentis, non recipiunt similitudinem eius secundum eandem rationem sed deficienter; ita vt quòd diuisim, & multipliciter est in effectibus, sit in causa simpliciter, & vniformiter: ergo nomen non potest esse commune causæ & effectibus secundùm eandem rationem, & per consequens neque vniuocè.

16 Dices plures esse effectus non adæquantes virtutem causæ qui tamen vniuocè conueniunt cum illa in aliquo gradu, vt patet in causis æquiuocis. Verè enim sol conuenit vniuocè cum auro in gradu corporis, substantiæ: & tamen aurum est effectus solis non adæquans virtutem eius. Ergo ratio adducta D. Thom. non est efficax.

Respondetur illam esse efficacissimam, si formaliter intelligatur. Est autem sensus formalis eius, quòd effectus in illa ratione, in qua effectus non adæquans virtutem causæ non potest vniuocè cum illa conuenire, licet aliàs in alia ratione, secundùm quam non habet rationem effectus, possit vniuocè conuenire Et hoc contingit in sole, & auro, nam aurum secundum gradus corporis, & substantiæ, non est effectus cæli, nisi per accidens: & ideò in illis possunt vniuocè conuenire. Si verò imponeretur nomen ad significandam illam rationem, secundùm quam aurum est effectus solis non adæquans virtutem eius; proculdubiò esset analogum, & non vniuocum. Cum ergo creaturæ sint effectus Dei non adæquantes virtutem eius non solum secundum gradus particulares, sed neque etiam secundum vniuersalissimam rationem entis, vt probat S. Doctor. 1. part. qu. 45. art. 5. planè sequitur nullum nomen posse de Deo, & creaturis vniuocè prædicari. Videatur Suarez disp. 28. Metaphysic. sect. 3. nu. 7.

17 Secundò probatur conclusio ab eodem D. Thom. quæst. 13. citata, & qu. 2 de veritate. quia ratio entis taliter est Deo, vt includat essentialiter omnem gradum essendi, imò sit ipsum esse simplicissimum absque admixtione alicuius potentiæ, aut distinctione inter essentiam, & esse. In creaturis verò inuenitur alio modo longè diuerso cum ibi esse recipiatur, & limitetur per essentiam finitam; & consequenter sit compositio ex potentia, & actu. ergo ens non prædicatur de Deo, & creaturis secundùm eandem rationem; & per consequens neque vniuocè.

Has duas rationes graues acutas appellat Suarez loco citato num. 9. Eas tamen impugnat: quia vel nimium (inquit) probant, vel efficaces non sunt. Probant enim, non solum ens non vniuocum, sed etiam non habere conceptum abstractum, & præcisum. quem ipse ponit: & ideò infert non esse efficaces. ❡ Nos autem inde inferimus esse efficacissimas; quia simul destruunt plures opiniones falsas de quarum numero esse hanc eius sententiam de conceptu communi entis, ostendemus infrà quæstione 5.

18 Tertiò probatur ab eodem D. Thom 1. contra gentes cap. 32. sic: *Omne, quod pluribus vniuocè prædicatur vel est genus, vel species, vel differentia vel accidens vel proprium. De Deo autem nihil prædicatur vt genus vt suprà,* scilicet cap. 16. *ostensum est. & similiter, neque vt differentia, neque vt species, quæ ex genere, differentia constituuntur. Neque aliquid ei accidere potest, vt suprà.* scilicet cap. 24. *demonstratum est. & ita nihil de Deo prædicatur, neque vt accidens, neque proprium: nam proprium de genere accidentium est. Relinquitur ergo nihil de Deo, & rebus aliis vniuocè prædicari.*

Maiorem huius argumenti negant Scotus in 1. dist. 3. q. 3. & dist. 8. q. 2. Suar. disputat. 32. Metaph. sect. 2. nu. 10 & alij Moderni asserentes quod quamuis ens verè esset vniuocum; non tamen esset genus, quia includitur in vltimis differentiis, quod repugnat rationi generis: neque aliud ex quinque esset prædicabilibus, vt de se patet. ❡ Et ideò sic breuiter probabatur: quia omne nomen vniuocum significat rationem simpliciter vnam in inferioribus vt patet ex definitione vniuocorum. Ergo talis ratio actu non includit inferiora; aliàs simul esset simpliciter vna, & simpliciter plures, quod omninò repugnat. Ergo simpliciter abstrahit ab vniuscuiusque ratione, & solum in potentia continet illa Sed omnis potentia respicit suum proprium actum: ergo ratio sic abstracta respicit sua inferiora: ergo est natura vna relata ad plura inferiora, seu vna in multis: ergo vniuersalis: ergo vel genus vel species vel differentia, &c. aliàs diuisio vniuersalis in quinque prædicabilia non esset adæquata, quod suprà disp. 4. n. 47. ostendemus esse falsum Videatur Ferrar. loco citato, qui optimè expendit rationem adductam D. Thomæ.

19 Ex quo intelliges: quàm friuola sit ratio contrariorum, qui concedentes ens esse conceptum quendam abstractum, & vniuocum, contrahibilemque per varios modos constitutiuos Dei, & creaturarum; substantiæ, & accidentis; negant tamen esse genus. quia deficit illi proprietas generis scilicet non includi in differentiis. Sicut quia concederet equum esse animal rationale, ineptè negaret esse hominem, quia deficit risibilitas. Repugnat enim quòd alicui conueniat essentia, & quòd non conueniat propria passio: vel contra, quòd de aliquo negetur propria passio, & quod negetur essentia. Sed esse non generis est esse naturam essentialiter perfectibilem, habentem rationem potentiæ respectu illorum per quæ contrahitur. Et hoc oritur tanquam passio, quòd non includatur in differentiis: quia potentia est extra actum, & actus extra potentiam. Ergo cum aduersarij concedant ens importare rationem quandam præcisam essentialiter contrahibilem per varios modos, habentémque rationem potentiæ respectu eorum, concedere etiam tenetur non includi in illis: vel si hoc inficiantur, oportet etiam, vt negent esse rationem abstractam, contrahibilem. Videatur Ferrar. loco citato.

20 Secunda conclusio, Ens non est vniuocum respectu substantiæ, & accidentis Ita docet Arist. vbicumque de hac materia tractat. 4. Metaph. cap. 1. lib. 7. cap. 1. & 4. lib. 11. cap. 2. & 1. Ethicor. cap. 6. Vbi etiam D. Thom. & cap. 1. de ente & essentia. Quem sequuntur concorditer Thomistæ, Capreol. Caiet. Ferrar. Deza, Niger, Isabel. Soncin. Soto, & alij plures, quos refert & sequitur Masi. hic sect. 1. quæst. 2 & communiter Doctores.

Hanc conclusionem probat etiam tertia ratio pro prima conclusione facta: si enim ens respectu

substan

substantiæ, & accidentis esset vniuocum; cum non esset species, differentia, proprium, aut accidens, esset necessariò genus quod tamen est falsum: cum ens sit de essentia differentiarum, quòd repugnat generi, vt vidimus disp. n. 41. Ergo ens non est vniuocum respectu substantiæ, & accidentis

Secundò probatur: quia omne accidens definitur per substantiam; vt docet Aristo. 7. Metaph. cap. 1. & non explicuimus suprà disputat. 5. nu. 21. Ergo ens non potest esse vniuocum vtrique. Probatur consequentia: quia vniuocata æqualiter participant rationem vniuocam & per consequēs absque dependentia vnius ab alio. Hoc autem non potest inueniri in ente; si accidens definitur per substantiam, vt de se constat: ergo, &c.

21 Hanc etiam rationem labefactare conatur Suarez vbi supra num. 7. quia destruit conceptum communem entis. Et ita respondet, quòd licet accidens, quatenus est accidens definiatur per substantiam: non tamen qua ratione est ens, Quia accidens, præcisè quatenus accidens dicit habitudinem ad substantiam: non verò quatenus est ens; sed potiùs substantia, & accidens in quantum entia habent vnam & eandem definitionem. Et ita prout sic vnum non definitur per aliud.

Cæterum hæc solutio, & doctrina omnino falsa est: & planè destruit analogiam attributionis, in qua secunda analogata, non solùm secundùm suas proprias rationes sed etiam secundùm rationem analogam, dependent à primo, & definiuntur per illud, vt suprà vidimus. Repugnat etiam Aristoteli 7. Metaph. cap. 1. vbi docet accidentia ideò dici entia quia sunt entis entia; hæc quidem quantitates, illa verò qualitates, &c. Et inde infert accidentia in concreto esse magis entia, quàm in abstracto: quia significata in concreto connotant substantiam, à qua accipiunt rationem entis. Vbi Commentator. comm. 3. addit, quòd *sedens, & stans non dicuntur entia sine substantia* Repugnat etiam D. Thom. qui 1. Perihermenias lect. 8. & alibi sæpè expressè affirmat inter accidens, & substantiam esse prioritatem, & dependentiam, non solùm secundùm proprias rationes, sed etiam in ipsa ratione communi entis: ergo non solùm ratio præcisa accidentis, sed ipsa etiam ratio entis quæ est in accidentibus, participatur dependenter à substantia. & ex consequenti accidentia, non solum in quantum accidentia, sed etiam in quantum entia, definiuntur per substantiam.

Tandem dicta solutio repugnat ipsi Suarez, qui ponens in ente respectu substantiæ, & accidentis conceptum communem, asserit ibidem numer. 15. illum non esse vniuocum, sed analogum ea eo, quòd ipse conceptus præcisus entis ex se postulat descendere inæqualiter ad substantiam, & accidens, & cum subordinatione secundum priùs & posterius; ita quod ipsa ratio entis descendenda ad accidens media substantia. Ergo non præcisè rationem accidentis, sed ipsam etiam rationem entis participat accidens cum subordinatione, & dependētia à substantia: & per consequens non solum secundum quod accidens, sed etiam in quantum ens definitur per substantiam. Videantur Caietan. cap. 1. de ente, & essentia quæst. 3. Ferrar. 1. contra gentes cap. 31. ¶ Plures rationes, alias quibus Thomistæ probant hanc conclusionem, impugnat Suar. loco citato Quas tamen expendemus infrà cum de concepto entis disputabimus.

22 Ad argumenta respondetur, Ad primum respondetur D. Thom. qu. 7. de potentia art. 7. ad 3. part qu. 13. art 5. ad 3. rationem illam, & dictum Arist. procedere de mensura, cui mensuratum potest coæquari, vel commensuralis. Talis autem non est Deus, cum in infinitum excedat creaturas. Itaque iuxta hanc doctrinam duplex est mensura alia commensurabilis, seu proportionata; alia incommensurabilia, & excedens. prima debet esse eiusdem rationis, seu homo genera non verò secunda. Deus autem non dicitur mensura creaturarum in primo, sed secundo modo.

Dices distinctionem hanc videri voluntariam quia de ratione mensuræ est. quòd sit commensurabilis, & proportionata mensurato vt ipsum nomen indicat: quomodo enim potest aliquid per aliquam regulam mensurari; nisi illis commensuretur, & coæquetur; Ergo voluntariè ponitur mensura, quæ sit incommensurabilis mensurato.

Respondetur nomen mensuræ primò impositum esse ad significandum id, per quod certificamur de quantitate alicuius rei. Et ideò ratio mensuræ propriè inuenitur in quantitatibus: inter quas quia semper est mutua proportio, ideò quantitas mensurans, & mensurata semper commensurantur, & coæquantur inter se. Et in hoc rigore, & proprietate nihil habet rationem mensuræ extra prædicamentum quantitatis. Inde tamen nomen mensuræ translatum est ad res omnes, quibus quomodolibet certificamus de aliis, licet in se ipsis improportionatæ sint. Et hoc modo Deus dicitur mensura creaturarum: quia cum sit fons, & origo totius perfectionis, & ex maiori, vel minori participatione ipsius certificeamur de perfectione, vel imperfectione creaturarum.

23 Ad secundum respondetur distinguendo antecedens; si enim sensus sit nihil cognosci, nisi per speciem eiusdem rationis in repræsentando, concedendum est: negandum verò, si contendat debere esse eiusdem rationis in essendo imò vt benè aduertit D. Th. loco citato de potentia ad quintum, quando species intelligibilis eminentius, & nobilius esse habet; tanto ex ea relinquitur perfectior cognitio, vt cernimus in speciebus inditis Angelorum. Et ideò cognitio Dei, est excellentissima: quia essentia sua, per quam cognoscit, est supereminens species, seu idea rerum creatarum.

Ad tertium concesso accidenti: neganda est consequentia. Ad cuius probationem respondetur, quòd licet ens non habeat conceptum communem simpliciter vnum, & præcisum ab inferioribus; adhuc potest esse medium demonstrationis: quia ad hoc sufficit identitas proportionalis, quam habent in ente inferiora eius: ratio est. quia vt aliquid sit medium demonstrationis; sufficit posse integrè coniungi cum extremitatibus, & distribui vnica distributione pro omnibus inferioribus: ad quod satis proportionalis conuenientia eorum. Nam eo ipso quòd aliquid sequitur ad rationem vnius, vt proportionabiliter se habet ad aliud: idem etiam sequitur proportionabiliter ad rationem alterius. V. G. si ex immaterialitate animæ rationalis sequitur esse spiritualem, proportionabiliter in Deo ex immateriale ipsius sequetur eius spiritualitas, absque eo quod detur aliqua ratio immaterialitatis simpliciter vna in illis. De quo redibit sermo infrà q. 5. Videatur tamen Caiet. de nominum analogia cap. 10.

Ex dictis infertur ens respectu quorumcumque consideretur non posse esse vniuocum: quia includitur in differentiis illorum, & consequenter neque habere conceptum communem, vt infrà constabit,

QVÆSTIO III.

QVA ANALOGIA ENS SIT ANALOGum respectu suorum inferiorum.

SVpposito quòd ens, neque est purè æquiuocum, neque vniuocum, necessariò sequitur à sufficienti enumeratione, illud esse analogum. Et ideò solum restat difficultas, quo genere analogiæ dicatur analogum: an scilicet sola attributione, vel sola proportionalitate, vel vtraque simul.

24. Et in primis de ente respectu entis realis, & rationis certum est esse analogum attributionis. Hoc enim definitur per illud, sicque dependet; vt ab ipso participet totum suum esse: ergo verè illi attribuitur, & per ordinem ad ipsum denominatur ens. Vtrum autem sit etiam analogum proportionalitatis propriæ, dubium potest esse. In quo illi, qui asserunt ens rationis consistere in denominatione extrinseca, consequenter negant ibi esse propriam proportionalitatem, sed tantùm metaphoricam. In sententia verò asserente ens rationis consistere in quodam esse ficto quod ad modum formæ intrinsecè denominat res, quam suprà disp. 2. numer. 10. sequuti sumus: consequenter asserendum est, ens respectu entis realis, & rationis verè esse analogum proportionalitatis propriæ. Ratio est manifesta: quia, cum ratio entis sit vniuersalissima, quidquid non habet illam intrinsecè, intrinsecè est nihil. Quod iuxta hanc sententiam affirmari non potest de ente rationis: cui intrinsecum est illud esse fictum, in quo consistit. Ergo æqualem proportionem habet cum ente reali in hoc, quòd sicut ens reale se habet ad suum esse reale; ita ens rationis ad suum esse fictum; & ex consequenti ens respectu illorum erit analogum proportionalitatis propriæ. Quare solùm restat difficultas de aliis duabus diuisionibus.

25. Prima sententia absolutè negat ens esse analogum proportionalitatis propriæ, tam respectu Dei, & creaturarum, quàm respectu substantiæ, & accidentis, solam analogiam attributionis vtrobique constituens. Ita Suar. disp. 28 Metaph. sect. 3. num. 21. & disput. 32. sect. 2. num. 12. ¶ Et probat primò: quia nomen analogum proportionalitatis non significat analogata vnica impositione: sed pluribus: at hoc non habet ens; neque respectu Dei, & creaturarum: neque respectu substantiæ & accidentis, ergo non est analogum proportionalitati, respectu illorum.

Secundò: quia omnis vera analogia proportionalitatis includit aliquid metaphoræ, & impropriætatis, sicut ridere dicitur de prato per translationem metaphoricam: sed ens. respectu Dei, & creaturarum, aut substantiæ, & accidentis nihil metaphoræ, seu improprietatis, includit: ergo, &c. Probatur maior: quia aliàs vera analogia proportionalitatis posset esse inter vniuocata; siquidem inter illa reperitur vera proportionalitas absque metaphora, vt patet in numeris.

26 Secunda sententia affirmat ens respectu Dei, & creaturarum solùm esse analogum proportionalitatis propriæ: respectu verò substantiæ, & accidentis habere vtramque analogiam. Ita Caiet. cap. 2. de ente, & essentia, q. 3. concl. 2. & videtur expressè sententia D. Thom. q. 2 de veritate, art. 11 ¶ Probaturque ratione, quam ibi insinuat Sanctus Doctor. Quia proportio, & non proportionalitas importat determinatum excessum inter res, inter quas inuenitur. Cuius signum manifestum est, quòd non est æqualis proportio inter vnum, & duo: & inter vnum, & tria; & inter vnum, & quatuor: sed quanto magis numerus elongatur ab vnitate, tantò minus proportionatur illi & per consequens si in infinitum elongatur deficeret omnino proportio: quod non contingit in proportionalitate, vt supra num. 10. explicuimus. Cum ergo inter Deum, & creaturas non sit determinatus excessus, sed infinitus, plane videtur sequi, nullam posse ibi proportionem, sed tantum proportionalitatem. Ac proindè inter Deum, & creaturas non erit analogia attributionis; sed tantum proportionalitatis propriæ.

27. Prima conclusio. Ens respectu Dei, & creaturarum, non solùm est analogum proportionalitatis, sed etiam attributionis. Hæc est communis inter Thomistas, vt testatur Araux. 4. Metaph. q. 3. art. 3. Pro qua videri possunt Zanard. ibidem. q. 1. Nazar. 1. part. q. 13. art. 5. conclus. 9 Mas hic sect. 1. q. 4. concl. 2. & alij. Prima pars conclusionis satis ex se patet rum: quia inter Deum, & creaturas verè est similitudo proportionalis: quæ non minuitur per quamcumque distantiam, vt ex Thom. vidimus loco citato: tum entis quia ratio entis formaliter, & intrinsecè reperitur in creatura, vt per se constat sed id non conuenit enti, quatenus est analogum attributionis; vt suprà disput. 10. num. 30. ostensum est ergo quatenus est analogum proportionalitatis.

Secunda etiam pars conclusionis est procul dubio D. Th. 1. p. q. 13 art. 6. & q. 7. de potentia art. 7. vbi negans inter Deum, & creaturas analogiam *multorum ad vnum*: seu *duorum ad aliquod tertium*, expresse concedit analogiam *vnius ad alterum*, seu *vnius ad vnum*: qui modus analogiæ pertinet ad analogiam attributionis, vt vidimus disput. citata num. 11. & docent communiter Doctores. ¶ Probatur breuiter ratione: quia Deus dicitur ens per essentiam, creaturæ autem dicuntur entia per participationem, & ab entitate Dei, possunt extrinsecè denominari entia, inquantùm sunt vestigia Dei, & ordinantur in illum: ergo ens est analogum attributionis respectu illorum.

28 Secunda conclusio. Ens etiam est analogum attributionis, & proportionalitatis respectu substantiæ, & accidentis. Vtraque pars conclusionis est communis inter Thomist. De quo vltra prædictos, videri possent Caiet. vbi suprà conclus. 1. Ferr. 1. contra gentes c. 34 Flandria 4. Metaph. quæst. 2. artic. 4. & alij Primam docent Aristot. & Diu. Thom 4. Metaph. lect. 1. lib. 6 lect 1. lib. 11. lect 3. & alibi sæpè. Breuiterque probatur quia accidens in ratione entis dependet essentialiter à substantia, & per illam definitur, estque effectus eius non adæquans virtutem agentis: & tandem ad ipsam tanquam ad finem ordinatur: ergo ens respectu substantiæ, & accidentis, est analogum attributionis.

Confirmatur: quia substantia dicitur ens quasi habens esse, accidentia verò denominantur entia: quia sunt eius vel dispositiones, vel mensuræ, vel passiones, &c. Ergo ens significat rationem, quæ est eadem secundùm terminum, diuersa verò secundùm diuersas habitudines ad illum, quæ est definitio analogiæ attributionis.

Secundam etiam partem conclusionis docet cum Aristot. Diu. Thom. 12. Metaph. lect. 4 primo dist. 19. q. 5. art. 2. ad 1. & 3 distinct. 2. q. 1. artic. 2. Breuiterque probatur: quia ratio entis non inuenitur extrinsecè in accidenti secundùm omnem considerationem; aliàs accidens à parte rei esset nihil, neque posset ens esse medium demonstrationis: ergo secundùm aliquam considerationem accidens habet veram, & intrinsecam entitatem, secundùm quam possit attendi in illo vera, & propria proportionalitas respectu substantiæ. Cumque talem entitatem non importet ens ratione analogiæ attributionis, vt

suprà

ſuprà oſtenſum eſt planum fit id habere rationem analogiæ proportionalitatis propriæ.

29 Ad argumenta reſpondetur. Ad primum primæ ſententiæ dicimus antecedens eſſe verum de analogo proportionalitatis metaphoricæ, non verò de analogo proportionalitatis propriæ. Neque hoc indiget maiori explicatione.

Ad ſecundùm negatur antecedens. Cuius probatio peccat non diſtinguens inter rationes communes, ſecundùm quas attenditur vniuocatio, & rationes proprias, ſecundum quas attenditur proportionalitas, vt magis explicuimus ſuprà diſp. 10. num. 25. & 37.

Ad locum D. Thomæ & rationem inde deſumptam pro ſecunda ſententia reſpondetur ex doctrina eiuſdem Angel. doct. ſuprà num. 22. adducta quòd ſicut ratio menſuræ, ita etiam proportio poteſt ſumi dupliciter. Primò propriè, & in rigore, vt eſt paſſio quantitatis: & hoc modo requirit determinatum exceſſum quia eſt certa habitudo duarum quantitatum definiunt Mathematici. Et à proportione in hoc ſenſu negat D. Th. poſſe deſumi analogiam attributionis inter Deum, & creaturas, vt patet ex ratione quam ibi adducit. Secundo modo poteſt latiùs ſumi proportio, vt extenditur ad quaſcumque res inter quas inuenitur dependentia in aliquo genere cauſæ; vel quia vna definitur per aliam; vel quia ab illa recipit eſſe; vel quia ad eam, vt ad finem ordinatur, aut alio ſimili modo. Et hoc modo verè eſt inter Deum & creaturas analogia proportionis *ab vna* vel *ad vnum*: ſiquidem omnes creaturæ ab vno Deo procedunt, & ad vnum Deum ordinantur. Sicque concedit hanc analogiam D. Tho. locis citatis in prima concluſione.

30. Sed obiicis: quia non nomen proportionis, quando à quantitatibus transfertur ad res alias, non omninò remouetur à ſua ſignificatione, ſed alienatur: ergo determinatus exceſſus, ſecundùm quem attenditur proportio propriè dicta inter quantitates, debet aliquo modo manere, quando proportio transfertur ad res alias. Et per conſequens doctrina tradita non eſt ſufficiens

Reſpondetur concedendo antecedens, & negando conſequentiam. Ratio eſt: quia id ratione cuius formaliter & per ſe primò loquendo, nomen proportionis transfertur à quantitatibus ad alias res, non eſt determinatus exceſſus, ſed ratio menſuræ. Quia tamen vna quantitas non eſt menſura alterius, niſi habeant inter ſe determinatum exceſſum; & ſimiliter vna res finita reſpectu alterius: ideò ibi rationem menſuræ ſemper comitatur determinatus exceſſus. Si verò contingat aliquam rem habere rationem menſuræ reſpectu aliarum, quas infinitè excedat: tunc non deficiet omninò proportio: etiamſi omninò deficiat terminatus exceſſus: quia non deficit ratio menſuræ ſupra quam proportio fundatur. Et hoc modo inter Deum, & creaturas, etiamſi non ſit determinatus exceſſus, eſt tamen proportio ſufficiens ad analogiam attributionis.

31 ¶ In fine huius quæſtionis vt analogia aliorum nominum, quæ de Deo, & creaturis dicuntur, comprehendatur, obſeruandum eſt, quatuor eſſe genera nominum. Alia enim ſignificant perfectionem infinitam, & illimitatam, vt *omnipotens, æternus, &c.* Et hæc ſunt Dei propria, neque creaturis attribuuntur. Alia ſignificant imperfectionem, & defectum, vt *finitum, temporale*, & ſimilia: & hæc ſunt propria creaturarum, neque Deo poſſunt attribui. Alia ſignificant quidem perfectionem, ſed finitam & limitatam, vt *leo, petra, &c.* & hæc propriè de creaturis prædicantur: de Deo autem impropriè, & per metaphoram. Alia tandem ſignificant in ſuo conceptu perfectionem abſolutè, non determinando quòd ſit finita, vel infinita vt *ens, ſapiens, iuſtus*; & hæc propriè de Deo, & creaturis prædicantur. Adhuc tamen in eis poteſt conſiderari, vel res ſignificata, vel modus ſignificandi. Si rem ſignificatam attendamus: per prius dicuntur de Deo quàm de creaturis: econtrà verò, ſi modus ſignificandi præcipuè attendatur: quia hunc ſemper comitatur in nominibus aliqua imperfectio. Videatur Diu. Thom. 1. part. quæſtio, 13. artic. 6.

32 ¶ Tandem inquires: in quo genere cauſæ fiat analogia attributionis, quæ eſt inter Deum, & creaturas; ſubſtantiam, & accidens.

Ad quod breuiter reſpondetur creaturas dependere à Deo in genere cauſæ finalis, efficientis, & exemplaris, vt notat benè Caiet. 1. p. quæſt. 12. arti. 6. & ideò in hoc triplici genere cauſæ fieri analogiam, quæ eſt inter Deum, & creaturas. Accidens etiam dependet à ſubſtantia in genere cauſæ finalis, efficientis, & materialis, vt probat D. Th. 1. part. quæſt. 77. artic. 7. & adeò iuxta hoc triplex genus cauſæ cauſatur inter illa analogia attributionis: quamuis ad eam frequentiùs attendatur dependentia in genere cauſæ materialis, vt ex commentare notauit Caiet. loco citato: quia nomen ens videtur magis ſignificare iſtam dependentiam.

QVÆSTIO V.

Vtrum ens ſit tranſcedens reſpectu ſuorum inferiorum.

33 TRanſcendens appellatur id, quod ita eſt de eſſentia rerum, vt nihil in eis inveniatur, de quo formaliter non prædicetur, in eiuſque ratione non imbibatur: ad diſtinctionem vniuoci, quod licet ſit de eſſentia ſuorum inferiorum; in eis tamen eſt aliquid, nempè differentia, de qua formaliter prædicatur, vt patet in animali, quod quamuis ſit de eſſentia hominis; non tamen eſt de eſſentia rationalis, vt diximus ſuprà diſput. 7. num. 41. At verò prædicatum tranſcedens, ita eſt de eſſentia inferiorum, vt etiam imbibatur eſſentialiter in vltimis eorum differentiis, ſeu modis conſtitutiuis. Quomodo ſex tranſcendentia communiter numerantur à Doctoribus præcipuè à Diu. Thom. q. 1. de veritate artic. 1. opuſc. 42. c. 2. & alibi ſæpè, ſcilicet *ens, res, vnum, aliquid, verum, & bonum*. Ex quibus *ens* habet rationem eſſentiæ: quia eſt id, quod primo apprehenditur de quacumque re: alia verò rationem paſſionis, quia ſupponunt, & conſequuntur ens. Quia ergo aliqui negant tranſcedentiam entis, & paſſionem eius: ideò breuiter examinanda eſt. Quidquid autem de ente dictum fuerit proportionabiliter applicari poteſt ſuis paſſionibus. Propterea enim in titulo ſolùm inquirimus de ente, an ſit tranſcendens.

34 Partem negatiuam defendit Scotus in primo diſtinct. 3. q. 3. contendens ens formaliter non includi in vltimis differentiis rerum; neque in modis conſtitutiuis prædicamentorum; ac proinde ſolùm prædicari de illis identicè, eo modo, quo genus prædicatur de differentiis. Probatur primò hæc ſententia: quia ſi vltimæ differentiæ hominis, & equi, aut modi conſtitutiui quantitatis & qualitatis includerent in ſe rationem entis neceſſariò conuenirent in ente: ergo vt inter ſe differrent, indigerent differentiis: nam quæ conueniunt, differentiis differunt ex Ariſtot. 5. Metaph. cap. 9. Quod ſi illæ differentiæ includant etiam ens, conuenient ſimiliter in ente, & indigebunt differentiis aliis, per quas differant: ergo vel dandus eſt proceſſus in

in infinitum, vel dicendum differentias non conuenire in ente, & per consequens non includere illud.

Secundò: quia sicut compositum reale constatur ex actu, & potentia reali; ita compositum, quod format intellectus ex diversis gradibus, componitur ex gradu potentiali, seu determinabili, & ex gradu actuali, seu determinante. Ergo sicut resolutio compositi realis non sistit, vsque dum perueniatur ad simpliciter simplicia, scilicet ad potentiam, quæ nihil includat actus & ad actum, qui nihil includat potentiæ: ita in resolutione compositi rationis deueniendum est ad gradus simpliciter simplices scilicet omninò potentialem, & omninò actualem, quorum vnus nihil includat alterius. Tales autem sunt conceptus entis, & vltimæ differentiæ: ergo neque ens includit differentias, neque differentiæ includunt ens. Alias rationes pro hac sententia adducit Soncin. 4. Metaph. q. 19.

35. Pro solutione difficultatis, & intelligentia eorum, quæ posteà dicenda sunt, explicare oportet, quid significet *ens*: propriè enim definiri non potest cum sit res vniuersalissima, supra quam nihil est assignabile, per quod definiatur. Illud tamen vtcumque explicat D. Th. opusc. 42. cap. 1. dicens, *Ens est, cuius actus est esse*. Vel, vt ait quolibet. 2. & quæst. 2. articul. 1. *Ens est id, cui competit esse*. Quæ quasi descriptio licet extendi possit ad omnia, propriè tamen loquendo solùm conuenit enti reali creato. Non enim ens rationis dicitur ens, quasi habeat esse, seu existentiam, sed quia de illo format intellectus propositiones, vt eisdem locis notat ex Aristot. D. Thom. Neque similiter Deus dicitur ens, quasi habeat esse, si in rigore loquamur, hæc enim phrasi denotatur distinctio inter rem, quæ habet esse, & ipsum esse habitum. Quod tamen nullo modo reperitur in Deo, in quo nulla est compositio ex actu, & potentia, neque esse eius est receptum in aliqua essentia. Et ideò, vt ex Dionysio & Damasceno notat Diu. Thom. opusc. citato, & explicat latè Picus Mirandulanus de ente, & vno, cap. 3. & 4. veriùs dicitur Deum esse super omne ens, quàm esse ens, quia scilicet non habet esse, sed essentialiter est ipsum esse simplicissimum, purissimum, & per se subsistens. Propter quod etiam, vt ex eodem Dionysio probat Angel. Doctor. dist. 8. quæst. 2. artic. 3. & 1. p. quæst. 13. art. 11. *qui est*, seu *esse* est propriissimum inter omnia diuina nomina, iuxta illud Exodi 3. *Ego sum, qui sum*, &c. *qui est, misit me ad vos*. Vbi Septuaginta transtulerunt, *ἐγώ εἰμι ὁ ὤν ego sum hoon*, id est, ego sum ipsum ens, seu ipsum esse, Quod idem significat nomen illud ineffabile tetragrammaton *Iehoua*, quod Iudæi pronuntiare non audebant, eo quòd ab ipsis haberetur sacratissimum, vtpotè nomen Dei primarium, & essentiale, radixque aliorum omnium nominum. Deducitur enim a radice *haia*. Quæ idem valet, 'ac *est*. De quo videri potest inter alios Cornelius Cornelij, Exod. 6. vers. 6. 30.

Sicut ergo, si daretur Albedo in se subsistens, & separata, non diceretur habere albedinem, sed esset ipsa albedo per essentiam, & in genere albedinis infinita, à qua consequenter esse album deriuaretur ad omnia alba: ita Deus, qui est ipsum esse subsistens, non dicitur propriè habere esse, sed est ipsum esse per essentiam, & in genere entis infinitum, à quo consequenter deriuatur esse ad omnes creaturas, quæ propterea dicuntur entia per participationem, veréque recipiunt esse ab ipso ente per essentiam. Vnde in eis ipsum esse non est actus purus, & impermiatus sed verè limitatus, & receptus in essentia, quæ est eius potentia, & ideò realiter distinguuntur, vt aliquando ostendemus.

36. Iuxta quam doctrinam, vniuersalissima compositio, quæ in creaturis inuenitur, fit ex vniuersalissimo actu, qui est *existentia* seu *esse*, & ex vniuersalissima potentia, quæ est *essentia*, seu *ens*. Distinguuntur autem à Diu. Thom. opusculo citato *ens*, & *essentia*, sicut *quod*, & *quo*, quemadmodum *viuens*, & *vita*, sicut enim vita, est id quo viuens viuit: ita essentia est id quo ens est. Ex quo iam plana remanet descriptio suprà ex Diu. Tom. adducta. Ens enim propriè significat id, quod est, seu id, cuius actus est esse, seu id, cui competit esse, non verò ipsum esse. Et hoc modo est prædicatum essentiale omnium rerum: quia potentia, seu aptitudo ad esse est intrinseca, & essentialis cuilibet creaturæ. Si verò nomen entis sumatur, non pro potentia ad esse, sed pro ipso esse, seu existere: sic de solo Deo prædicatur essentialiter, vt optimè explicat D. Thomas quodlibeto 2. qu. 2. artic. 3. vbi iuxta hunc sensum docet ex mente Commentatoris, hanc propositionem, *Sortes est*, esse accidentalem: quia cum esse in creaturis, sit ab alio participatum, & receptum, necessariò debet esse extra essentiam, quæ eo sensu quod est æterna est etiam independens, & nullo recepta.

37. Ex quibus, iam duæ formantur, entis acceptiones. Primò enim sumitur, vt significat potentiam illam, cuius actus esse. Sicque solet appellari ens *nominaliter*: quia in tali significatione quasi non exercetur ipsum esse, sed solùm connotatur.

Secundò sumitur ens, vt includit ipsum esse, & valet ibidem, quod *existens*. Sicque solet appellari ens *participaliter*: quia tunc exercetur ipsum esse, & non solùm connotatur iuxta distinctionem nominis, & participij, quam explicuimus lib. 2. Institut. cap. 1. Videatur Ferr. contra Gentes. c. 25. qui breuiter explicat, quid sit ens nominaliter, & participaliter, dicens *ens* esse nomen concretum, quod potest duas formas significare, scilicet, *essentiam*, & *existentiam* Quando ergo ens pro formali significat essentiam, dicitur ens nominaliter; quando verò pro formali significat existentiam, dicitur ens participaliter.

38. Dicendum est ergo primò. Ens nominaliter sumptum verè esse transcendens respectu suorum inferiorum. Ita D. Thomas 1. parte qu. 13. artic. 5. & 1. contra Gentes c. 25. Ferrar. ibidem, Sonci. 4. Metaph. qu. 19. & communiter Doctores quorum plures refert, & sequitur Suar disp. 2. Metaph. sectione 5.

Probatur primò conclusio ex Arist. 3. Metap. text. 12. vbi ens non esse genus probat hac ratione. Nullum genus prædicatur de differentiis: ens prædicatur de differentiis: ergo ens non est genus. Quærit ergo optimè à Scoto Sócinas: an maiorem intelligat Arist. de prædicatione formali, an de identica. Si secundum ergo maior est falsa: nam genus in sensu identico prædicatur de differentiis, cum non distinguatur ab illis. Vt ergo maior sit vera, debet intelligi de prædicatione formali. Ergo in eodem sensu procedit minor ne varietur suppositio: & per consequens ex sententia Arist. ens prædicatur formaliter de differentiis, & transcendit illas.

Secundò, quia ens, & nihil opponuntur contradictoriè, sicut aliquid, & nihil consequenter inter illa nullum datur medium: ergo quidquid non est essentialiter ens, est omnino nihil: sed differentiæ non sunt omnino nihil vt per se constat: ergo includunt essentialiter ens.

¶ Confirmatur quia omne obiectum intellectus est essentialiter ens: sed differentiæ sunt obiectum intellectus, cum possit illas cognoscere; ergo sunt essentialiter ens. Quæ rationes procedunt de ente nominaliter sumpto: sic enim est de essentia differentiarum, vt patet.

39 Dicen

39 Dicendum est secundò ens participialiter sumptum non includi essentialiter in vltimis differentiis suorum inferiorum, & consequenter non esse transcendens, prædicatur tamen de illis accidentaliter, & denominatiuè. Hæc etiam conclusio satis ex dictis constat breuiter tamen probatur: quia ens participialiter sumptum significat pro formali ipsum esse, seu existentia, sed hæc non includitur essentialiter in vltimis differentiis: ergo neque ens participialiter sumptum.

Probatur minor quia esse, seu existentia non est de essentia alicuius creaturæ, siquidem conuenit ei per causam efficientem, & est quid receptum in ipsa essentia: ergo non includitur essentialiter in vltimis differentiis creaturarum. Prædicatur tamen accidentaliter de illis: quia sicut hac est prædicatio denominatiua *homo est*, seu *homo est existens*; ita etiam hæc, *rationale est*, seu *rationale est existens*, Videatur D. Tho quod lib. 2. citato.

40 Ad argumenta Scoti videant quid respondere possint Auctores asserentes ens vere habere vnum conceptum communem, & præcisum: contra hos enim procul dubio conuincunt ens non esse transcendens. Quem conceptum quia concessit Scotus, satis consequenter asseruit ens esse vniuocum, & non transcendere rerum differentias. Cæterùm in nostra sententia, nullam vim habent eius argumenta. Vnde ad primum respondetur differentias, propriè loquendo, non conuenire in ente; quasi ens sit aliquid vnum, in quo conformentur: quod necessarium est ad propriam conuenientiam de qua loquitur Arist. loco ibi citato. *Conuenire* enim propriè est plura simul in vnum venire, ac proinde vbi non est aliquid vnum non possunt duo conuenire. Quia ergo ens non dicit aliquem vnum gradum, in illo differentiæ, propriè loquendo non conueniunt; sed sunt primò diuersæ, & se totis differunt & ex consequentia non indigent aliis differentiis, per quas distinguantur. Dicitur autem differentias, vel prædicamenta conuenire in ente non propriè, & simpliciter; sed secundùm quid, & proportionabiliter, vt sæpè explicuimus, & constabit amplius quæst. sequenti.

Ad secundum respon. proportionem illam, & partiale item, quam continet primum enthymema, si rectè intelligatur, verissimam esse, sed minorem subsumptam in rigore esse falsam. Non enim ens est gradus verè vnus, in quem compositum Metaphysicum possit resolui, tanquam in aliquam vnam potentiam, sicut compositum physicum resoluitur in potentiam verè vnam; sed in vnoquoque prædicamento compositum. Metaphysicum resoluitur, tanquam in primam potentiam, id genus supremum illius prædicamenti. Ideò enim prædicamenta dicuntur prima genera: quia ibi, propriè loquendo, sistit resolutio: cum sint conceptus omnino simplices; & consequenter irresolubiles in alios simpliciores. Dicimus tamen frequenter suprema genera quasi componi ex gradu entis, & modo constitutiuo vniuscuiusque, & in eos posse resolui: non quia verè habeant in se plures gradus aut conceptus obiectiuos, ex quibus componantur: sed vel quia res simplices apprehendere non possumus absque aliqua compositione: vel quia ens quodammodo, & secundùm quid saltem ex modo significandi, distinguitur & abstrahit à generibus supremis, vt de analogis explicuimus sup. disp. 10. n. 42.

41 ¶ Ex dictis facilè soluitur quæstio quam nouiter mouent aliqui Moderni: an scilicet analogia entis causetur per dependentiam, vel per transcendentiam quam ex Thomistis nullus, quem viderimus, tractat: quia semel statuta generali doctrina suprà tradita de analogis, supervacanea est. Dicimus ergo analogiam attributionis, quam habet ens respectu suorum inferiorum causari per dependentiam, & non per transcendentiam.

In illa enim, 2. analogata suscipiunt denominationem à primo, & per ordinem ad istud constituuntur quod formaliter loquendo non prouenit à transcendentia entis sed ex eo quod primò, & per se significat vnum; alia verò non nisi per respectum, & habitudinem ad istud: in quo consistit dependentia.

De analogia verò proportionalitatis propriæ, quam habet ens è contra dicendum est, formaliter loquendo, non causari dependentiam: propter rationem sup. disp. 10. n. 28. & 43. adductam. Causatur tamen per transcendentiam. Et ratio est quia prædicamenta, aut alia inferiora entis, quæ immediatè significantur per illud, vt est analogum proportionalitatis propriæ prout sic, sunt primò diuersa, & se totis differunt propter quod talis proportionalitas attenditur inter illa secundum se tota, & non præcisè ratione differentiarum; sed transcendentia est causa, quòd inferiora entis sint primò diuersa, & quod inter illa secundùm se tota attendatur proportionalitas, vt de se constat: Ergo ipsa est causa talis analogiæ proportionalitatis. Posset quidem, dato quod ens non esset transcendens, sed vniuocum attendi inter inferiora eius ratione differentiarum propria proportionalitas, sicut inter numeros, aut alias res vniuocas attendi posse diximus loco citato nu. 26. Sed illa distincta esset ab ea, quam de facto habent inferiora eius, & quam ipsum nomen importat Et ideo hæc necessariò supponit transcendentiam, & fundatur in illa, vt explicatum est.

QVÆSTIO V.

Vtrùm ens dicat vnum conceptum communem, & præcisum à suis inferioribus.

42 PRo tituli intelligentia recolenda sunt, quæ diximus disput. 3. n. 4. vbi distinximus duplicem conceptum, alium formalem qui est ipse actus intellectus, & alium obiectiuum, qui est gradus ille, seu perfectio quæ cognoscitur per cóceptú formalé De vtroque ergo procedit difficultas: & ita duo inquirimus.

¶ Primum est: an enti correspondeat in intellectu vnus conceptus formalis distinctus à conceptibus formalibus inferiorum. Et loquimur de conceptu formali vltimato, quo scilicet cognoscimus res significatas per voces, nam de non vltimo (quo scilicet percipimus ipsas voces: certum est esse vnum: cùm nomen sit vnum)

¶ Secundum est: an ex parte obiecti ens significet aliquem gradum seu perfectionem distinctam à gradibus, seu perfectionibus, quas significant inferiora eius, ita vt sicut hoc nomen, *animal*, non significat immediatè hominem, & equum, sed gradum sentiendi: ita nomen *entis*, non significet immediatè substantiam, & accidens, vel Deum & creaturas, sed gradum illum, seu perfectionem ipsis communem. loquimur autem de ente, secundum quod est analogum proportionalitatis. Nam formaliter vt est analogum attributionis, satis constat ex dictis suprà disputatione 10. num. 30. & 42. non posse habere vnum conceptum præcisum; cùm prout sic non distinguatur à primo analogato, neque reperiatur intrinsece in omnibus.

43 Igitur circa primam partem quæstionis Aureol. in primo distinct. 2. q. 1. & alij absolutè negant, enti correspondere vnum conceptum formalem. E contra verò Soncin. 4. Metaph. q. 2. & alij illum absolutè concedunt. Sed opus est distinct. qua vtuntur

Caiet.

Caiet.Fer.& alij Thomiſtæ infrà citandi.

Pro cuius intelligentia ſciendum eſt, quòd conceptus mentalis poteſt eſſe duplex, alius perfectus, ſeu explicitus, aut diſtinctus; & alius imperfectus, ſeu implicitus, aut confuſus.

Conceptum perfectum, ſeu explicitum in præſenti appellamus actum illum intellectus, qui repræſentat plura ſecundùm aliquam vnam rationem, ſeu gradum, ita vt immediatè, & diſtinctè repræſentet talem gradum, ſeu perfectionem, quæ in illis inuenitur. Et conceptus ille, non ſolùm entitatiuè, ſed etiam formaliter in ratione imaginis, & ſimpliciter vnus; cum res repræſentata ſit ſimpliciter vna. Conceptum verò imperfectum, ſeu confuſum appellamus eum qui immediatè repræſentat plura ſecundùm aliquam ſimilitudinem proportionalem, quæ proinde non inuenitur in aliqua vna ratione illis communi, ſed ſecundùm ſuas proprias rationes, non abſolutè conſideratas ſed vt proportionaliter ſe habentes. Et hic conceptus licet entitatiuè ſit verè vnus, vtpotè vnus numero actus intellectus, tamen, formaliter in ratione imaginis, ſeu in repræſentando non poteſt dici abſolutè, & ſimpliciter vnus, ſed tantum ſecundùm quid; cum res repræſentata non ſit ſimpliciter vna, ſed tantùm proportionabiliter; ſeu ſecundum quid.

44 Prima concluſio. Enti non correſpondet in intellectu vnus conceptus formalis perfectus, diſtinctus, ſed imperfectus, & confuſus: qui licet entitatiuè, & realiter ſit verè vnus; in repræſentando tamen, ſeu in ratione imaginis, tantùm eſt vnus ſecundùm quid. Sic docet. Caiet de nominum analogia cap.4 & 5. Qui licet aliqualiter videatur ab hoc diſſentire q.3 de Ente & eſſentia, ipſe tamen ſe explicat pro hac concl. in tract de conceptu entis, qui habetur poſt tractatum de nominum analogia. Quem ſequuntur communiter Thomiſtæ Ferrar. 1. contra Gent. c. 34. Zanard.4. Metaph.q.1. Arauxo ibid.q.3. artic.4. Nay. 1.parte quæſt.15.artic.5. ad argumenta contra quintam concluſionem, & alij antiqui, quos referunt, & ſequuntur Naſ. hic ſect. 2. q. 6. & Galleg. controu.10.

Fundamentum eſt: quia ens ſignificat immediatè ſua inferiora, vt ſunt proportionabiliter ſimilia, non verò aliquem vnum gradum, ſeu rationem ab eis præciſam: ergo in intellectu non correſpondet enti aliquis conceptus formalis, perfectus, & diſtinctus, ſimpliciterque vnus in præſentando; ſed imperfectus & confuſus, tantumque proportionabiliter vnus. Conſequentia patet: quia ex vnitate rei repreſentatæ penſatur vnitas imaginis, antecedens verò probabitur à nobis concl.2.

Quid de conceptu obiectiuo dicendum ſit.

§. I.

45 VEniamus ergo ad ſecundam partem quæſt. de qua eſt potiſſima difficultas. In qua Scotus 1. diſt.3.& diſt.8.q.2. docet ens immediatè ſignificare vnum conceptum obiectiuum communem inferioribus, ſimpliciter ab illis diſtinctum, & præciſum, & conſequenter actu non includentem inferiora.

Sequuntur hanc ſententiam Antonius Andr. Bonetus, Lycheus, & alij Scoti diſcipuli, quos refert Maſ. vbi ſup. Ex Thomiſtis verò Iabel.4. Metap. q. 1. & Soto hic q.1.concl.2.& lib.1.Phyſ.q.2.concl.5. Ex alijs verò Suar.diſp.2.Metap.ſect.2.n.8.Hurtad. ibid. ſect.5.& Cabero hic tra.4.diſp.3.dubio 6.

Probatur primò auctoritate D.Th.1. p.q.5. art. 1. ad 1. aſſerentis: *ſubſtantia, quantitas, & qualitas, contrahunt ens, aplicando ens ad aliquam quidditatem, ſeu naturam.* Contractio autem intelligi non poteſt abſque conceptu abſtracto præciſo: ergo, &c. Et quæſt.1. de veritate artic.1. docet ens eſſe id, quod primò intellectus concipit, & in quod reſoluit omnes conceptiones: explicatque modum quo contrahitur ad prædicamenta: quæ omnia ſaluari non poſſunt abſque conceptu obiectiuo qui ſit verè vnus, & præciſus: ergo concedendus eſt iuxta mentem D.Thomæ.

Secundò probatur ratione Scoti quia conceptus obiectiuus, de quo intellectus eſt certus, diſtinctus eſt à conceptu, de quo eſt dubius. Sed poteſt intellectus eſſe certus de aliqua re, quod ſit ens & dubitare, an ſit ſubſtantia, vel accidens, vt patet in quantitate de qua nemo dubitat eſſe ens; cum tamen plures dubitauerint, an ſit ſubſtantia. Ergo conceptus obiectiuus entis diſtinctus eſt à conceptibus ſubſtantiæ & accidentis.

Tertio: quia ens vt eſt analogum proportionalitatis vel ſignificat immediatè ſubſtantiam, vel accidens, vel vtrumque ſimul vel aliquid illis commune. Non primum: quia hæc eſſet falſa, *accidens eſt ens.* Neque ſecundum: quia hæc eſſet falſa, *ſubſtantia eſt ens*, Neque tertium: quia, vel ſignificat vtrumque copulatiuè vel disiunctiuè: non copulatiuè: quia iam hæc propoſitio, *ſubſtantia eſt ens*, erit falſa; ſiquidem faciet hunc ſenſum: *ſubſtantia, eſt ſubſtantia & accidens*: neque etiam disiunctiuè, vt opinatus eſt Soncinas quia hoc eſt contra ipſam experientiam. Ergo ens ſignificat aliquam vnam rationem, ſeu gradum communem ſubſtantiæ & accidenti, actu non includentem illas, ſed ab eis diſtinctum, & ſeparatum.

Quartò quia ens eſt prior natura quàm ſubſtantia & accidens; ſiquidem ab illo ad vnumquodque ex his non valet conſequentia: ergo in illo priori habet conceptum aliquem obiectiuum diſtinctum à conceptibus ſubſtantiæ, & accidentis.

Probatur conſequentia: quia in illo priori, audito nomine entis mens non diſtrahitur ad ſubſtantiam, vel accidens: ergo verè concipit aliquam vnam rationem vtrique communem.

Confirmatur quia primum in vnoquoque genere debet eſſe maximè vnum: ergo in genere intelligibilium, quod primò cognoſcitur ab intellectu, erit maximè vnum; ſed ens eſt, quod primò cognoſcit intellectus vt docent Ariſt.& D.Th. 1. phyſic. lect.1 ergo ens eſt maximè vnum.

Vltimò probatur à priori (inquit Suarez) quia omnia entia realia habent ſimilitudinem, & conuenientiam in ente: ergo omnia poſſunt concipi & repræſentari ſecundùm illam præciſam rationem, in qua conueniunt: ergo verè habent aliquem conceptum obiectiuum abſtractum.

46 Secunda concluſio. Ens non ſignificat immediatè aliquem gradum ſeu rationem communem inferioribus ab eis diſtinctam, & abſtractam: ſed immediatè ſignificat ipſa inferiora vt proportionabiliter ſe habentia inter ſe: atque ita ſimpliciter loquendo, ens non habet vnum conceptum obiectiuum ſuis inferioribus communem. Ita docet Diu. Thomas de Ente reſpectu ſubſtantiæ, & accidentis 8. Metaph. lect. 5 & lib. 10. lectione 3. de ente verò reſpectu Dei, & creaturarum planè indicat 1. par. q. 13. artic. 5. ſecundò diſt.36 quæſt.1. artic.1. ad 5. de potentia quæſt. 7. artic. 7 & quæſtione 2. de veritate artic. 11. dum docet nullum nomen prædicari de Deo, & creaturis ſecundùm eandem rationem. Intelligit autem per *rationem* conceptum vt obiectum, ipſe Sanctus explicat, & notat Ferrar.1. contra Gentes c.34. Diuum

Thomam

Thomam sequuntur communiter discipuli eius, Caiet., Ferrar. Zanardus Arauxo, Nazarius, & Masius, concl. 1. adducti. Soncin. 4 Metaph. quæst. 2. Flandria ibidem artic. 5. & alij quos refert, & sequitur Galleg. controuersia citata. Quam sententiam appellat verissimam Vasquez 1. parte, disput. 114. cap. 2. qui etiam videri potest disp. 22. antecedenti cap. 5. & Rub. in tractatu de Analogia, qui plures alios adducit.

47 Probat primò hanc sententiam Caiet quæstione 2. de Ente & essentia ex Arist. 8. Metaph. text. 16. vbi docet, quòd ens statim se ipso est substantia, quantitas, & cætera prædicamenta, non expectans aliud faciens ipsum naturas prædicamentales: ergo ens non significat conceptum aliquem communem prædicamentis.

Patet consequentia: quia si talem conceptum significaret, cùm hic actu non includeret prædicamenta, vt supponimus: iam expectaret aliquid per quod ad ipsa contraheretur.

Confirmatur, ex eodem Aristot. 10. Metaph. text. 8. docente ens non significare aliquem gradum supra prædicamenta, sed immediatè ipsa prædicamenta, his verbis: *In prædicatione vnus homo, non addit aliquid aliud quàm, homo, sicut neque ipsum esse præter quid est, aut quale aut quantum.* Quem locum exponens Commenta. 10, inquit: *Ens & vnum significat id, quod significat in prædicamento substantiæ, quantitatis, aut qualitatis, prima significatione sine medio, & non mediante aliquo communi.* Quo etiam sensu intellexit Arist. D. Thom. ibidem lect. 3. dum ait: *Cùm dicitur vnus homo, non aliquam naturam aliam ab homine prædicat, sicut neque ipsum, quod est ens, prædicat aliam naturam à decem prædicamentis, &c.* Et eandem idem docet Porph. cap. de Specie asserens: *Cùm autem sint decem prima, communicatio nomine tantùm, haud verò, & ratione ad id nomen accommodata est,*

48 Secundò probatur ratione: quia nullus gradus verè communis & præcisus, potest esse transcendens: ergo nullum transcendens: ergo potest esse gradus, aut conceptus communis. Sed ens est transcendens: ergo non potest esse gradus aut conceptus communis. Minor, & vltima consequentia constat. Prima etiam est manifesta per regulas conuersionis, iuxta quas vniuersalis negatiua conuertitur simpliciter. Antecedens verò probatur: quia repugnat, quòd aliquid comparetur ad aliud, vt pars ad compartem, & quod transcendat illud, seu includatur in eo, aliàs inter ipsa esset impossibilis compositio, ad quam sicut necessaria est coniunctio extremorum, ita etiam ipsa se inuicem excludant, & vnum non sit aliud. Ergo nullus gradus potentialis & determinabilis potest transcendere, aut includi in illis, per quæ contrahitur, & determinatur; siquidem inter se comparantur, vt partes Cùm ergo omnis gradus verè communis & præcisus, sit potentialis, & determinabilis per alios, liquet profectò nullum talem gradum posse transcendere illos; & ex consequenti omnino inter se pugnare, quod ens sit transcendens, & quod simul habeat conceptum communem, & præcisum.

Confirmatur, quia ideo genus dicit vnum conceptum præcisum, & communem: quia non est de essentia differentiarum, sed ens de essentia differentiarum, seu modorum per quos ad prædicamenta determinatur: ergo ens non dicit vnum conceptum præcisum, & communem.

Probatur maior: quia quod est de essentia alicuius, non potest verè præscindi, seu abstrahi ab illo, ergo ideò genus præscinditur, seu abstrahitur à differentiis: quia non est de essentia illarum.

49 Dices genus præscinditur, & abstrahitur ab speciebus, & tamen est de essentia illarum.

¶ Respondetur, propriè loquendo, genus non præscindi ab speciebus, sed à differentiis. Præcisio enim scissionem importat, sicut abstractio separationem Separatio autem, seu scissio fit necessariò inter partes, vt de se patet. Quando autem dicimus aliquam partem abstrahi à toto, vt lapidem ab aceruo, aut genus ab specie locutio est per synecdochen, ideóque verificatur: quia in toto remanet alia pars, à qua propriè abstrahitur, & separatur, quia in ea non excluditur quod quidem inuenitur in genere respectu specierum; sed non in ente respectu inferiorum: & ita in sensu explicato potest rectè dici genus abstrahi ab speciebus, non verò ens ab inferioribus.

50 Tertiò probatur conclusio ab inconuenientibus: quia si ens haberet conceptum communem, esset vniuocum: consequens est falsum: ergo, & illud ex quo sequitur. Sequelam admisit Scotus: quia penetrauit vim illationis: facileque suadetur ex definitione vniuocorum. Nam conceptus ille haberet nomen commune, vt patet: & ratio significata esset omnino eadem Quod sic probatur: quia illa ratio est omninò eadem, vt requiritur ad vniuocationem, quæ in se non includit actu principia distinguentia, etiamsi illa includat in potentia: sed ille conceptus præcisus esset huiusmodi: ergo, &c.

Maior constat in animali, quòd quamuis contineat in potentia rationale, & irrationale; dicit tamen rationem omnino eandem, & vniuocam: quia actu non includit illa, Minorem autem concedunt aduersarij: estque satis clara quia ille conceptus apud ipsos est actu vnus; ergo actu non includit ea, per quæ multiplicatur.

Respondebis id quod Suar. & alij Moderni communiter respondent, quod conceptus analogus, qualis est conceptus præcisus entis etiamsi actu non includat principia distinguentia; tamen ex se postulat descendere ad inferiora cum quadam inæqualitate, subordinatione, non solùm ex parte ipsorum inferiorum, sed etiam ex intimis visceribus ipsius conceptus analogi: quod tamen non habet conceptus vniuocus. Animal enim ex se non petit hanc inæqualitatem, sed tota prouenit à differentiis, per quas contrahitur.

Sed contra, quia vel loqueris de inæqualitate actuali, & formali, asserens conceptum analogum abstractum in se habere aliquam actualem inæqualitatem, quam in se non habet conceptus vniuocus: & hoc non, quia iam conceptus ille actu includeret aliqua principia distinguentia, à quibus causaretur ista inæqualitas actualis, & per consequens actu non esset vnus. Vel loqueris de inæqualitate radicali & potentiali, asserens conceptum analogum præcisum ex se esse radicem inæqualitatis, quam habent inferiora, eamque continere in potentia. Hoc autem non tollit vniuocationem: quia conceptus genericus est etiam radix inæqualitatis, quæ inuenitur inter species, & continet illam in potentia; siquidem in potentia, & in radice continet earum differentias, quod autem est radix principiorum causantium inæqualitatem, etiam est radix ipsius inæqualitatis, vt per se patet. Ergo semel admisso conceptu præcisò entis, negari non potest illum esse vniuocum.

51 Vlterius etiam sequeretur ens posse poni in definitionibus, contra Aristot. 8. Metaph. tex. 16. asserentem: *Quare non inest in definitionibus, neque ens, neque vnum, &c.* Probatur sequela: quia in qualibet definitione, loco generis potest poni definitio ipsius generis ex Arist. 2. Topic. cap. 2. sed si ens diceret

ceret vnum conceptum præcisum, iam genera suprema haberent veras definitiones: ergo in qualibet definitione, loco generum supremorum possent poni eorum definitiones, in quibus necessariò continetur ens; ac proinde iam in definitionibus poneretur ens.

Quòd autem hoc sit absurdum, probatur ratione, qua Arist. 3. Metaph. text. 10. probat genus non esse de essentia differentiarum. Quia scilicet duplici ratione genus intraret definitionem, semel quidem ratione sui, & iterum ratione differentiæ, & ita committeretur nugatio: nam bis genus repeteretur in definitione, vt magis explicuimus suprà disp. 7. n. 42. Sed hæc eadem nugatio contingeret, si poneretur ens in definitionibus; siquidem est de essentia differentiarū, vt patet: ergo, &c.

¶ Hoc inconueniens esse parui momenti iudicauit Suar. disp. 32. Metaph. sect. 2. n. 8. quod tamen omnino absurdum reputauit Arist. & meritò: nam ita certum est vnam partem definitionis non posse includi in alia; sicut est certum partes cuiuscumque compositionis realis se inuicem excludere.

52 Tandem si ens diceret conceptum communem & præcisum, sequeretur aliquid esse prius, & simplicius Deo; in eoque dari compositionem ex actu & potentia; & prædicamenta non esse conceptus simplices, nec primò diuersa: quæ tamen falsa sunt: ergo & illud ex quo sequuntur.

Probatur sequela: quia quilibet conceptus abstractus habet rationem partis respectu inferioris, cum ex illo, & ex gradu proprio intelligatur componi; sed omnis pars prior, & simplicior est composito: ergo, &c. Quòd si conceptus ille habet rationem partis, iam Deus, & prædicamenta erunt composita ex diuersis gradibus, in quorum vno conuenient, in alio different, & per consequens nó different se totis, neque erunt primò diuersa. Videatur pro hac ratione D. Thomas 1. p. q. 3. art. 5. & 1. contra Gentes c. 42. ratione 7.

Ex quibus omnibus probata manet secunda pars conclusionis. Si enim ens non significat immediatè aliquem gradum, seu conceptum obiectiuum præcisum à suis inferioribus: ergo immediatè significat ipsa secundùm suas proprias rationes.

Argumentis pro contraria sententia factis respondetur.

§. II.

53 AD primum locum D. Tho. respondetur, quod eo sensu, quo suprà disputatione 10. n. 42. diximus analogum abstrahere ab analogatis, dicitur etiá contrahi ad illa: non scilicet simpliciter tanquam gradus præcisus ab eis, sed per maiorem expressionem eiusdem conceptus, quod est contrahi secundùm quid. Et hoc modo concedit D. Thomas ens contrahi ad prædicamenta: quia eandem rem, seu gradum, quem ens confusè & imperfectè significat, significat substantia, aut accidens perfectè & distinctè. Propter quod D. Th. addidit illam limitationem, *applicando ens ad aliquam quidditatem*. Hanc autem esse mentem Angelici Doctoris patet ex primo contra Gentes c. 25. Vbi loquens de propria contradictione, negat ens contrahi posse per aliquam differentiam.

Ad alium locum D. Thom. respondetur ens esse primò notum, & omnia resolui in illud, non tanquam in vnum, conceptum simpliciter, sed vnum analogicè. Quod ibi explicat D. Thom. dum docet, quod inferiora dicuntur addere enti: non quia addant aliquam naturam, aut conceptum distinctum, per quem propriè contrahatur; sed per maiorem expressionem eiusdem conceptus: *in quantum scilicet inferiora entis (inquit) exprimunt ipsius modum, qui nomine entis non exprimitur.*

54 Ad secundùm distinguenda est maior. Si enim sensus sit conceptum, de quo intellectus est certus, debere esse distinctum simpliciter à conceptu, de quo est dubius, neganda est: concedenda verò, si sensus sit debere esse distinctum secundùm quid, seu penes maiorem, & minorem expressionem. De eodem enim conceptu, vt est alteri similis, & vt imperfectè, & confusè significatur, potest intellectus esse certus alicui conuenire; cum tamen dubitet an illi conueniat idem conceptus absolutè sumptus, vel vt perfectè, & distinctè significatur.

Ad tertium respondetur ens non significare aliquem gradum communem substantiæ, & accidenti, neque solam substantiam neque solùm accidens, sed vtrumque simul secundùm suas proprias rationes. Hoc autem dupliciter potest intelligi. *Primò*, quòd ens significat substantiam, & accidens secundùm suas proprias rationes absolutè sumptas, vt exprimuntur nominibus substantiæ, & accidentis, vel disiunctiuè, vt voluit Soncinas, vel copulatiuè, vt intendit argumentum: & vtrumque est falsum, neque amplius probat ratio ibi facta. *Secundò*, quòd ens significet substantiam, & accidens secundùm suas proprias rationes, vt proportionabiliter inter se similes. Et hoc, propriè loquendo, neque est significare copulatiuè, neque disiunctiuè: quia copulatio, vel disiunctio exercetur inter res absolutè sumptas; sed sufficienter explicatur dicendo, ens significare substantiam, & accidens secundùm suas rationes, proportionabiliter simpliciter similes, quod est significare vtrumque simpliciter, seu nudè, non verò cum copulatione, vel disiunctione. Et ita quando ens prædicatur de substantia, & accidenti, non prædicat eandem omninò rationem. Sed quando dicimus; *substantia est ens*, ibi de substantia absolutè sumpta prædicatur ratio eiusdem substantiæ, vt proportionabiliter similis accidentibus: & quando dicimus: *accidens est ens*, ibi de accidenti absolutè sumpto prædicatur ratio accidentis, vt proportionabiliter similis substantiæ. Et hic est proprius modus prædicandi analogi proportionalitatis propriæ, in quo distinguitur ab vniuoco, & æquiuoco, vt etiam notauimus suprà disputat. 10. numero 35.

55 Ad quartum respondetur, quòd sicut conuenientia proportionalis, quam substantia, & accidens habent in ente, sufficit, vt sit secundùm quid superius: ita etiam vt sit prius natura illis, & vt audito nomine entis, mens propriè loquendo non distrahatur. Ad distractionem enim necessarium erat, vt nomen significaret plura vt plura, seu rationes omninò diuersas, sicut æquiuocum: quod non habet ens, vt patet.

Ad confirmationem respondetur antecedens esse verum de eo, quod est primum in vnoquoque genere via perfectionis. Secus verò, si sit primum secundùm imperfectionem, seu ordine generationis, vt patet de materia prima: quæ quia in genere substantiæ est prima via imperfectionis, ideò habet minimam vnitatem, scilicet negatiuam, vt suo loco dicemus. Et hoc modo ens in genere intelligibilium est primò cognitum, vt docent Aristot. & D. Thom. loco citato in argumento. Quia, vt ibidem explicabimus, cum intellectus noster in cognoscendo procedat de potentia ad actum, prius peruenit ad cognitionem confusam. Et ita prius occurrunt illi vniuersaliora, quæ sunt potentialiora, & confusiora. Et in hæc primò occurrit id, quod vniuersalissimum est, nempè ens. Quod

confu

conſequenter inter alia potiùs habet minimam vnitatem.

Ad quintum, quod eſt ratio à priori P. Suarez, reſpondetur diſtinguendo antecedens. Si enim ſenſus ſit omnia entia realia in ratione entis habere ſimilitudinem, & conuenientiam ſecundùm quid, ſeu proportionalem, concedendum eſt: negandum verò, ſi intelligatur de conuenientia ſimpliciter, & propria. Quo etiam modo diſtinguendum eſt conſequens. Et ita ſolùm ſequitur omnia entia realia habere conceptum obiectiuum abſtractum ſecundùm quid, non verò ſimpliciter.

¶ Ex quo non ſolùm ruit ratio illa à priori: ſed ſic facilè contra ſuum Auctorem retorquetur. Omnia entia realia in ratione entis ſolùm habent conuenientiam ſecundùm quid, & proportionalem; quæ conſequenter ſecum affert, & intimè includet eorum diuerſitatem: ergo ſolùm poſſunt concipi, & repræſentari ſecundùm rationem ſecundùm quid præciſam, in qua proportionabiliter conueniunt. Ergo ſolùm habent conceptum obiectiuum ſecundùm quid, ſeu proportionabiliter vnum, & ex conſequenti ſimpliciter plures.

56 ¶ Ex dictis infertur primò ſuprema genera propriiſſimè eſſe conceptus ſimplices, ſicut de differentiis diximus diſput. 7. numero 41. cum enim ens non ſignificet aliquem vnum gradum, in quo prædicamenta conueniant; non poteſt in eis fundari ab intellectu compoſitio rationis, quæ ſit vera compoſitio ex duobus gradibus, ſicut fundatur in generibus intermediis. Vnde quamuis apprehendamus prædicamenta, quaſi componi ex ente, & peculiari modo vniuſcuiuſque, id prouenit: non quia ex parte ipſorum ſit ſufficiens fundamentum ad formandos diuerſos gradus: ſed quia nos res ſimplices ſemper apprehendimus cum aliqua compoſitione. Ex quo rurſus ſequitur prædicamenta in toto rigore eſſe primò diuerſa, & ſe totis differre. Non enim conueniunt in aliquo conceptu, & in aliquo differunt, quæ non componuntur ex diuerſis conceptibus, vt de ſe patet.

57 ¶ Secundò infertur ens, in rigore loquendo non ideò eſſe tranſcendens reſpectu ſupremorum generum: quia includatur in differentiis conſtitutiuis eorum; ſiquidem non habent tales differentias, vt explicatum eſt. Vnde tranſcendentia eſſentialiter conſiſtit in quadam identitate conceptus, ſeu in eo, quòd tranſcendens non ſignificet immediatè aliquem gradum diſtinctum ab iis, reſpectu quorum dicitur tranſcendens: ſed immediatè ſit ipſa ſecundùm omnem rationem, quam habent. Propter quod tranſcendentia melius applicatur per negationem ſicut illam explicuimus num. 33. dicendo tranſcendens eſſe, id quod ita rebus conuenit vt nihil in eis inueniatur, de quo formaliter non prædicetur, quia autem ex hac identitate conceptus prouenit in rebus habentibus differentias, quo tranſcendens prædicetur eſſentialiter de illis: ideò ſolent aliqui definire tranſcendens eſſe id, quod imbibitur in vltimis differentiis ſed hoc non ſemper inuenitur, vt explicatum eſt. Ex quo vlterius ſequitur, non ſolùm ens, vt abſtrahit à completo, & incompleto, ſed etiam ens completum eſſe tranſcendens reſpectu ſupremorum generum, nihil enim in eis, de quo formaliter non prædicetur ens completum; ſiquidem non habent partes, ex quibus componantur.

58. ¶ Tertiò tandem infertur, quod etiam accidens eſt tranſcendens reſpectu nouem prædicamentorum; ſiquidem in eis nihil inuenitur, de quo formaliter non prædicatur; & per conſequens non ſignificat immediatè aliquem gradum, ſeu conceptum obiectiuum illis communem; ſed ipſa nouem genera ſecundum ſuas proprias rationes, vt proportionabiliter ſe habentes. Ac proindè erit analogum proportionalitatis, propriæ quidem ſi omnia nouem prædicamenta ſint intrinſecè entia, & accidentia, vt multi docent: ſi verò eorum aliqua conſiſtant in ſola denominatione extrinſeca, vt alij volunt (de quo infrà diſput. 16.) tunc analogia reſpectu omnium erit proportionalitatis metaphoricæ: neque in hoc eſt ampliùs immorandum. Ex his tamen collige eandem omninò eſſe diuiſionem entis in ſubſtantiam, & accidens, ac in decem prædicamenta. Quod docuit expreſsè Diu. Thomas opuſc. 42. cap. 3. dicens *Ens vno modo dicitur ſubſtantia, alio modo accidens: & hæc eſt diuiſio entis per decem prædicamenta.* Ratio autem eſt clara: quia cum accidens non ſignificet aliquem gradum medium inter ens, & quantitatem, qualitatem, aut alia prædicamenta accidentium, ſed immediatè ipſa nouem genera, vt dictum eſt: æquè immediatè, & in eadem membra diuiditur ens in vtraque diuiſione.

QVÆSTIO VLTIMA.

QVOMODO ALIQVA ALIA dubia antepradicamentalia expedienda ſint.

DVBITATVR PRIMO.

Quæ entia, & quomodo in prædicamentis collocentur.

59 CONſtans Dialecticorum ſententia eſt, in prædicamentis quædam collocari per ſe, & in recta linea; alia verò per accidens, & reductiuè, & ea, quæ in recta linea collocantur, in primis debere eſſe entia realia: nam ens, quod diuiditur in decem prædicamenta, eſt ens reale: ſimiliter debere eſſe entia per ſe, completa, incomplexa, vniuoca, & eſſentialia: & conſequenter à recta linea prædicamentorum excludi entia per accidens, incompleta, complexa, æquiuoca: analoga, & prædicata accidentalia. Cuius ratio ſumitur ex ipſa definitione prædicamenti. Cum enim prædicamentum ſit ſeries, ſeu ordinatio prædicabilium: ad hoc, vt aliqua per ſe collocentur in prædicamento, requiritur, & quòd propriè, & ſimpliciter ſint prædicabilia, & quòd habeant inter ſe propriam ſeriem ſeu ordinationem; ſiquidem verba in definitione ſtant ſimpliciter. Sed vt ſint ſimpliciter prædicabilia, debent eſſe entia per ſe completa, incomplexa, & vniuoca: & vt habeant propriam ſeriem, ſeu coordinationem, debent eſſe prædicata eſſentialia; ſiquidem ſolùm inter ea poteſt eſſe eſſentialis ſubordinatio ſuperioris, & inferioris. Ergo omnia præaſſignata requiruntur.

Hac etiam ratione, differentiæ eſſentiales excluduntur à recta linea prædicamenti. quia cum non prædicentur omninò in quid, ſed in quale quid; inter ipſas, & alia prædicata eſſentialia non eſt propriè ſeries, aut ſubordinatio eſſentialis ſuperioris & inferioris: ſiquidem reſpectu gradus generici non eſt propriè inferior; cum non includat illud: & reſpectu gradus ſpecifici non eſt ſuperior, ſed æqualis; cum ſit conſtitutiua eius. Quia verò differentiæ ſolùm ex modo ſignificandi ſignificantur per modum alteri adiacentis; cùm tamen res ſignificata ſit ipſa tota eſſentia, quam ſignificat genus vt diſ-

pot. 5. num. 63. explicatum est: ideò inter alia omnia, quæ reductiuè collocantur in prædicamentis differentiæ habent specialem dignitatem, & proprium locum, scilicet ad latus illius speciei, quam constituunt, vt etiam vidimus suprà disp. 6. n. 45.

60 Quomodo autem res collocentur in prædicamentis, an scilicet in concreto, vel in abstracto significatæ, satis constat ex dictis disputat 5. citata, vbi explicuimus radicem quare in prædicamento substantiæ propriè, per se collocentur concreta; abstracta verò non nisi per reductionem: & contra in prædicamentis accidentium.

Adhuc tamen propter Caietanum inuestigandum est: an saltem dici possit concreta accidentium per se collocari in prædicamentis, secundùm quod ad Metaphysicum spectant.

Pro quo sciendum est Caietanum cap. 7. de ente, & essentia circa finem, distinguere duas considerationes prædicamentorum: vnam, secundùm quod de eis tractat metaphisicus, qui tantum attendit res significatas; & aliam, secundùm quod pertinent ad Logicum, qui etiam attendit modum significandi. Cum ergo concreta accidentium, quantùm ad rem significatam, sint entia per se; eo modo verò significandi sint entia per accidens: ideò inquit in prædicamentis, secundùm quòd considerantur à Metaphysico collocari per se, tam concreta, quàm abstracta accidentium in eisdem verò, vt considerentur à Logico, collocari sola abstracta.

61 Hanc Caietani sententiam approbant, & defendunt Sanchez libr. 5. logicæ quæstio. 2. Mas. hìc sectione 2. quæstione quarta & Arauxo libro 5. Metaph. quæst. 1. artic. 3. Alij tamen eam contemnunt, appellantque singularem, & improbabilem. Sed immeritò: nam in rei veritate solùm vult Caiet. quòd res significata per concretum accidentale, per se ponatur in prædicamento, licet non secundùm quod tali nomine significatur: in quo nihil nouum in re asserit. Verum est tamen hanc eius doctrinam parùm necessariam esse, neque satis propriè loqui. Nam tota distinctio inter concretum, & abstractum sumitur ex modo significandi, vt supponit ipse Caietan. & nos explicuimus supra disp. 4. num. 18. Ergo, si Metaphysicus non attendit in prædicamentis modum significandi, sed tantum res significatas: proprius diceretur, in eis formaliter vt à Metaphysico considerantur, neque poni concreta, neque abstracta; siquidem hæc essentialiter includunt modum significandi; & per consequens eo sublato, neque manet concretum, neque abstractum, sed hæ formalitates parum prosunt, & minus firmitatis habent. Quamuis enim Metaphysicus non consideret nomina vt partem sui obiecti, sicut considerat Logicus; tamen non adducit res ipsas ad scholas, neque eas per se ipsas collocat, in prædicamentis, sed loco illarum substituit nomina: quibus cum sit intrinsecus modus significandi, non rectè faciet si in prædicamentis accidentium loco rerum substituat nomina concreta; quare standum est communi doctrinæ, quam loco citato absolutè tradidimus, quamque absque tali distinctione tradunt Aristoteles tertio Topicorum, capite primo, Diu. Thomas cap 7 de ente, & essentia, & opusculo 42. cap. 19. Soto capite de quantitate quæstione prima ad secundum, & communiter Dialectici.

DVBITATVR II.

Quot sint prædicamenta.

62. MInor est his temporibus de numero prædicamentorum dissensio, quàm fuit apud antiquos Philosophos. Plato enim teste Aristot. 3. Metaphys. cap. 3. vnum constituit rerum omnium prædicamentum, scilicet ens. Quam sententiam secuti sunt Scotus & plures alij. ❡ Xenocrates. & Andronicus, vt refert Simplicius, duo constituunt prædicamenta, scilicet substantiam, & accidens. ❡ Laurentius Valla, vt testantur Conimbricens. hic qu. 2. art. 3. enumerat tria, nempè substantiam, qualitatem, & actionem. ❡ Stoici, vt Auctor est Plotinus lib. 1. Enneade 6 quatuor assignant. ❡ Plato etiam in Sophista; vt refert Mas. hìc sect. 2. q. 1. quinque constituit.

Vt harum opinionum defectum emendarent alij, quorum meminit Niphus 6. Metaphs. disp. 7. vndecim constituerunt prædicamenta, addentes communi numero vnum prædicamentum entium rationis. ❡ Et tandem Pythagorici, vt colligitur ex Aristot. 1. Metaphys. cap. 5. vsque ad viginti prædicamentorum numerum protulerunt. Quæ antiquorum sententiæ ex dictis in hac, & præcedenti disput. & ex dicendis de vnoquoque prædicamento facilè reiiciuntur: & ideò illis relictis.

63. Vera, & communis sententia decem constituit prædicamenta. Quam primus docuit Architas Tarentinus quem secutus Aristotel. tantam huic numero apud subsequentes Philosophos conciliauit auctoritatem, vt quamuis non adeò firma ratione stabiliarit: iam tamen paradoxum esset illi repugnare. Vnde Auicenna 7. Metaphysicæ, vt refert, Scotus 4. dist. 13. quæst. 1. art. 1. *Cogimur (inquit) obseruare illam diuisionem famosam prædicamentorum, quæ dicitur esse decem generalissima, propter Philosophorum antiquam auctoritatem, cui non debet facilè contradici.* Sed antequam vtcumque ostendamus huius diuisionis sufficientiam.

Notandum est denarium istum prædicamentorum numerum probabiliter tantùm sustineri. Neque enim perspectas habere possumus rerum omnium essentias, vt omnino conuincatur eas omnes ad decem classes esse necessariò reducendas. Quare non sic huic numero inhærendum est, vt velimus ita propriè, & exactè saluare rigorem prædicamentorum, sicut saluatur in substantia, verbi gratia, quantitate, aut qualitate. Nam de situ quidem vix intelligitur, quid addat supra vbi, quod ab ipso, & relatione sit primò diuersum. Similiter de habitu: non facilè explicatur quomodo constituat nouum prædicamentum. Et idem fortè est de quibusdam aliis. Hanc autem fuisse mentem grauiorum Philosophorum post Aristot. satis apparet ex eo quòd ferè omnes antiqui sex vltima prædicamenta in denominatione extrinseca constituere videntur; ita vt eadem forma respectu subiecti, in quo est, sit in vno prædicamento; quatenus verò comparatur ad aliud, quòd intrinsecè denominat, ponatur in alio: per quod distinguunt sex ista prædicamenta ab aliis quatuor, vt suo loco videbimus. Iuxta quam tamen sententiam via explicari potest, quomodo hæc sunt ab illis primò diuersa, si prædicamentorum conditiones, & rigorem in omnibus ad vnguem obseruare velimus. Restat ergo hanc prædicamentorum enumerationem solùm esse propositionem quandam Dialecticam, probabilem, præcipuè innitentem auctoritati Philosophorum, qui eam tradiderunt, & probarunt.

64 Hinc fit sufficientiam huius diuisionis non posse omnino conuinci ac proindè non esse quærendam rationem, cui repugnari non possit, sed quæ verosimiliter ostendat numerum istum satis congruenter esse constitutum. Quod sic nos deducere possumus cum Diu. Thom. 5. Metaphysic. lect. 9. & 3. Physicorum lect. 5. Quia prædicamentum est series prædicabilium; ergo tot erunt prædicamenta quot fuerint coordinationes seu series prædicabilium. Sed hæc sunt tantùm decem: ergo decem tantum sunt prædicamenta. Minorem probat Diu. Thomas ex diuerso modo prædicandi rerum: qui consequenter arguit diuersum modum essendi: virtutque hoc discursu. Quia prædicatum tripliciter potest se habere ad primam substantiam. *Vno modo* quando prædicatum est id; quod est ipsum subiectum, non solùm quantum ad modum significandi, sed etiam quantum ad rem significatam, vt cum dicimus: Petrus est homo animal, &c. Et huiusmodi prædicata constituunt prædicamentum *Substantiæ. Secundo modo*, cum prædicatum sumitur, secundùm quod inest subiecto. Et tunc vel prædicatum inest subiecto absoluè, vt consequens materiam, & sic est *quantitas*: vel vt consequens formam & sic est *qualitas*: vel inest, non absolute, sed in ordine ad aliud & sic est *relatio. Tertio modo* cum prædicatum sumitur ab eo, quod est extra subiectum: & hoc dupliciter. Nam vel id, à quo sumitur prædicatum non omninò est extra subiectum; sed secundum aliquid est in illo & tunc si sit secundùm principium, est *actio*; si verò secundùm terminum, *passio*. Vel id, à quo sumitur prædicatum, est omnino extra & tunc si non sit mensura subiecti, prædicatur per modum *habitus*: si verò sit mensura: cum mensura extrinseca sit vel tempus, vel locus; ex tempore sumitur *quando*, & ex loco *vbi*; non considerato ordine partium in loco; eo autem considerato, erit *situs*. Ergo decem sunt prædicamenta. Videatur D. Thom. vbi suprà. Quomodo autem inter se distinguantur, explicabimus capite de relatione, agentes, de distinctione eius à fundamento.

DVBITATVR III.

An inhærentia aptitudinalis sit de essentia accidentium.

65. DVbium istud commune est nouem generibus accidentium: & ideò suus etiam locus debetur ei in his anteprædicamentis. Pro tituli autem intelligentia nota, illud dici *inhærere*, quod est in aliquo tanquam in subiecto, à quo sustentatur: quod etiam solet appellari *inesse*, seu *inexistere*. Et hoc inhærere, seu inesse in abstracto, & quasi in actu signato, dicitur *inhærentia* Quæ proindè est propria accidentium: siquidem accidentia esse inesse. Si ergo accidens consideretur, vt actu est in subiecto, talis inhærentia dicitur *actualis*: si verò solùm consideretur in accidenti aptitudo, seu propensio ad inhærendum; dicitur *inhærentia aptitudinalis*. Et ita meritò dubitatur, vtra harum sit de essentia accidentium.

Scotus in quarto distinct. 2. quæst. 1. existimat vtramque inhærentiam esse veram relationem, ac proinde neutram esse essentiæ nouem prædicamentorum, quia ex eis plura sunt entia absoluta. Additque eos, qui hoc vertunt in dubium, ignorare quid nominis ipsius inhærentiæ.

Econtra verò Gentiles Philosophi fortè existimarunt de essentia accidentis esse inhærentiam, non solùm aptitudinalem, sed etiam actualem. Nam, vt benè notat Iabel. 7. Metaphysic. quæst. 1. ex sensatia non potest conuinci, accidens posse esse sine actuali inhærentia. Hancque fuisse mentem Aristotelis, & Commentatoris defendit noster Ioannes Bacon, vt ibidem refert Iabel. quod etiam latè prosequitur Niphus 7. Metaphysic. disputatione 1. Mediam tamen sententiam, quòd scilicet inhærentia aptitudinalis sit de essentia accidentium; non verò actualis, recipit communiter schola Diui Thomæ iuxta quam.

66. Dicendum est solam inhærentiam aptitudinalem esse de essentia accidentium. Sic docet Angelicus Doctor. 4. distinct. 12. quæst. 1. art. 1. quæstiuncula 1. ad secundum, vbi reddens rationem, quare accidentia possint à Deo conseruari sine actuali inhærentia ad subiectum, ait: *Esse in subiecto non est definitio accidentis: sed è contrario res, cui debetur esse in alio: & hoc nunquam separatur ab aliquo accidenti, neque separari potest: quia illi rei, quæ est accidens, secundùm rationem suæ quidditatis semper debetur esse in alio, &c.* Diuum Thomam sequuntur Caietan. de ente, & essentia c. 7. quæstione 15. Capreolus in primo distinctione 42. quæstione 1. artic. 3. Iabel. vbi suprà Ferrar. 4. contra gentes c. 75. & Masius sect. 1. de accidentibus quæstione 1. qui addit esse omnium Thomistarum. Quibus etiam alij Doctores consentiunt.

Fundamentum potissimum sumitur ex mysterio Eucharistiæ, vbi quantitas, & alia accidentia conseruantur sine subiecto: ergo actu inhærere non est de essentia illorum. Antecedens patet ex Concilio Tridentino sessione 13. can. 2. Consequentia verò probatur: quia implicat rem conseruari sine propria essentia.

67. Dices, hoc argumento solùm conuinci intentum de quantitate; non verò de aliis accidentibus: siquidem hæc in Eucharistia non omninò conseruantur absque subiecto. ¶ Sed contra est: quia quamuis ratio adducta non inducat vtrobique eandem certitudinem; tamen, supposito mysterio, negari non potest, valdè efficax desumi argumentum à quantitate ad alia accidentia Eucharistiæ. Tum quia quantum ad hoc eadem est ratio de omnibus accidentibus completis; siquidem quòd quantitas, aut qualitas exigant subiectum, à quo sustententur, non oritur ex peculiari ratione huius, aut illius, sed ex communi ratione accidentis. Tum etiam quia alia accidentia Eucharistiæ verè conseruantur absque integro, & connaturali subiecto, ad quod dicunt essentialem habitudinem; & per consequens non habent actualem inhærentiam ad illud. Tum demum quia inhærentia actualis ad subiectum supernaturaliter, seu per miraculum sustentans, non potest esse de essentia alicuius accidentis; siquidem nihil est cuilibet rei magis naturale, quàm sua essentia: ergo si de essentia albedinis verbi gratia esset aliqua inhærentia actualis: hæc non deberet esse respectu solius quantitatis, sed respectu totius subiecti, à quo connaturaliter petit sustentari. Cum ergo talis inhærentia actualis non sit in Eucharistia: planum fit ipsam non posse esse de essentia albedinis, & aliorum accidentium, quæ ibi manent.

68. Secundò probatur nostra sententia: quia inhærentia actualis, vel non est aliqua entitas distincta ab ipsa existentia accidentium, vt docent plures Thomistæ, & defendit Masius, vbi suprà quæstione secunda, vel ad summum est aliqua vnio, seu nexus medius quo accidens copulatur subiecto: sed neutrum potest esse de essentia accidentis: ergo, &c.

Maior videtur certa: nam inhærentia actualis, vt ipsum nomen indicat, est id, ratione cuius accidens actu existit in subiecto, seu ipsum actuale esse in subiecto: ergo vel est ipsa actualis existentia accidentis, vel aliquid, medio quo actu coniungatur illi. Minor verò probatur: quia existentia est çaeta essentiam cuiuscumque creaturæ, & cum illa facit compositionem, vt aliquando ostendemus. Similiter nexus ille medius, esto quod detur, distinguitur ab ipso accidenti: ergo non potest esse ipsa essentia eius.

Per quod patet, quid dicendum sit ad Scotum. Si enim nomine *inhærentiæ* intelligatur relatio aliqua prædicamentalis, quam accidens habeat respectu subiecti, fatemur nullo modo esse de essentia accidentis. Nos tamen nomine inhærentiæ non intelligimus talem relationem, sed fundamentum eius: quod explicamus per relationem transcendentalem eiusdem accidentis ad subiectum. In quo sensu sumitur nomen istud à Dialecticis. Vnde cum Scoto solùm remanet quæstio de nomine, in qua adhuc non potest ipse efficaciter probare, inhærentiam esse nomen relationis.

PRÆDICAMENTA
ARISTOTELIS.

EXPLICATIS iis quæ ad Prædicamentorum notitiam erant necessariò præmittenda, & propterea antepradicamenta meritò nuncupantur: iam in hac secunda parte libri per quinque sequentia capita differit Aristoteles de vnoquoque prædicamento in speciali. Quem nos imitantes eodem ordine de illis agemus.

CAPVT V.

De substantia.

SVMMA TEXTVS.

TRES partes continet hoc Caput. In Prima, subintellecta diuisione substantiæ in primam, & secundam, vtramque definit Arist. dicens: *Substantia, quæ propriè, primò, & maximè dicitur, est, quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est. Secundæ verò substantiæ sunt species, & genera, in quibus insunt primæ.*

In secunda parte comparat primas substantias cum secundis, & eas inter se, dicens primas substantias esse magis substantias, quàm secundas: quia pluribus subiiciuntur, Substant enim accidentibus, quibus substant secundæ substantiæ & insuper subiiciūtur ipsis secundis substantiis. Ex quo infert, sublatis primis substantiis, impossibile esse aliquid aliorum remanere, Differunt autem accidentia, & secundæ substantiæ, quod hæ prædicantur de primis, non solùm nomine, sed etiam ratione, aut definitione: illorum verò aliqua neque nomine; neque ratione: cætera verò nomine tantùm, & non ratione, aut definitione de primis prædicantur. Comparat deinde secundas substantias inter se, dicens ex eis speciem esse magis substantiam, quàm genus: quia propinquior est primæ substantiæ; & ideò inter ipsas species vnam non esse magis substantiam, quàm aliam, sicut etiam inter primas substantias vna non est magis substantia, quàm alia: quia æquè omnibus aliis subiiciuntur.

In tertia parte enumerat sex proprietates substantiæ, *Prima*, est, quod tam prima, quàm secunda substantia non est in subiecto. *Secunda*, quòd secundæ substantiæ, & differentiæ vniuocè prædicantur de prima substantia. *Tertia*, quòd prima substantia significat hoc aliquid; secundæ verò videntur significare quale quid. *Quarta*, quod substantiæ nihil est contrarium. *Quinta*, quòd non suscipit magis & minus. Et *vltima*, quæ maximè videtur propria substantiæ, est quòd eadem manens sit contrariorum susceptiua.

NOTATIONES ET DVBIA circa hoc caput.

CIrca primam partem Iabel. existimat in prioribus verbis Arist. duas contineri definitiones primæ substantiæ, vnam in illis aduerbiis: *Quæ propriè, primò, & maximè dicitur*, & aliam in verbis sequentibus: *Quæ neque de subiecto dicitur, neque in subiecto est*. Sed quidem aduerbia illa non habent formam definitionis, sed ea posuit Arist à parte definiti, tanquam encomia quædam, primæ substantiæ dignitatem declarantia: & ita tantùm sequentia verba relata pertinent ad definitionem. De qua, & de definitione secundæ substantiæ, ac diuisione in vtramque agemus in disp. Nunc tamen.

Dubitatur primò: quo sensu substantia singularis dicitur propriè, primò, & maximè substantia.

¶ Ratio dubitandi sumitur ex Arist. 8. Metap cap. primò, vbi expressè vniuersalia appellat magis substantias, quàm singularia: Qui etiam in postprædicamentis docet vniuersalia esse priora singularibus

3 Diuersimodè respondent aliqui ex antiquis: quorum sententias refert Masius hîc sectione secunda, quæstione prima. Illis tamen relictis, respondetur cum Caietano, & aliis quod quia substantia dicta est à substando accidentibus, vel à subsistendo: Ideò illa dicitur propriè, primò, & maximè substantia, quæ propriè & primò sustentat accidentia, & quæ propriè, & primò subsistit. Quod constat conuenire primis substantiis: nam ideo homo substat, seu sustentat accidentia, quia Petrus illa sustentat & ideò subsistit, quia Petrus subsistit. Hoc autem intendit Aristoteles in præsenti, probans primam substantiam esse magis substantiam, quàm secundam: quia pluribus substat. Quod non solùm de prædicatione, sed etiam, & maximè de reali sustentatione accidentium intelligendum est. Ideò enim homo est albus, quia Petrus est albus.

Dices

Dices : propriæ paſſiones conueniunt primis ſubſtantiis ratione ſecundarum : ideo enim Petrus eſt riſibilis, quia homo eſt riſibilis, vt diximus ſuprà diſput. 9. numero 12. ergo vniuerſaliter non eſt verum ſecundas ſubſtantias ſubſtare accidentibus ratione primarum.

Reſpondetur doctrinam illam procedere de connexione prædicati cum ſubiecto; non verò de reali eorum exiſtentia. Quamuis enim riſibile prius reſpiciat hominem quàm Petrum : quia dimanat ab homine, ratione cuius conuenit Petro; tamen quantum ad realem exiſtentiam, ideo riſibile realiter exiſtit in homine : quia realiter exiſtit in Petro, vel Paulo. Radix autem vtriuſque eſt : quia connexio prædicati cum ſubiecto eſt neceſſaria, & abſoluitur à tempore : atque ita per prius conuenit ſpeciei. At eorum exiſtentia eſt temporalis, & contingens, conueniens eis per actionem cauſæ efficientis : ac proinde per prius conuenit ſingularibus quæ propriæ dicuntur fieri, vt ſuprà diſp. 3. num. 8. vidimus.

4 Ad rationem dubitandi reſpondetur. Ad primum locum Ariſtot dicimus primò cum Alexandro, & D. Thom. ibi loqui Ariſtotelem ex mente Platonis, cuius tangit ſententiam aſſerentem ſubſtantias vniuerſales, ſeu ideas eſſe magis ſubſtantias: quæ tamen opinio ſuprà à nobis exploſa eſt. ❡ Vel ſecundò reſpondemus ibi ſecundas ſubſtantias appellari magis ſubſtantias : quia ſecundùm ſe ſunt incorruptibiles, & immutabiles : quod non habent ſubſtantiæ ſingulares.

Ad ſecundum locum reſpondetur ibi Ariſtot. diſtinguere duplicem prioritatem aliam conſequentiæ, & hoc modo vniuerſalia ſunt priora ſingularibus : quia ab vniuerſalibus ad ſingularia non valet conſequentia: & aliam cauſalitatis; & hoc modo ſingularia ſunt priora vniuerſalibus : quia vniuerſalia recipiunt à ſingularibus exiſtentiam, & cauſalitatem. Dicimus ergo cum Caietano quod Ariſtot. ſubſtantias ſingulares appellat primas ſecundo modo, qui pertinet ad perfectionem; non verò primo, qui potius arguit imperfectionem.

Dubitabis ſecundò: circa ſecundam partem capitis: quomodo intelligatur diſcrimen ibi aſſignatum inter accidentia, & ſecundas ſubſtantias. ❡ Ratio dubitandi eſt: quia ſicut de primis ſubſtantiis prædicantur ſecundæ, & earum definitiones : ita etiam prædicantur accidentia in concreto ſignificata, & eorum definitiones : ergo ſicut illæ prædicantur nomine, & definitione; ita etiam & iſta.

5 Reſpondetur tamen cum B. Albert. Caietan. Soto, & aliis, quos refert & ſequitur Maſ. in ſcholiis huius capitis, diſcrimen illud formaliter eſſe intelligendum, & conſiſtere in hoc, quod de primis ſubſtantiis prædicantur ſecundæ, & earum definitiones, formaliter quatenus definitiones. Quando enim dicitur: *Petrus eſt animal rationale*, ibi prædicatur de Petro definitio hominis formaliter quatenus eſt definitio : quia prædicatur in quid : & ideò talis prædicatio reducitur ad ſecundum prædicabile. Quod non habent accidentia reſpectu primæ ſubſtantiæ: nam horum aliqua, nec nomine, nec ratione prædicantur, ſcilicet accidentia in abſtracto : alia verò, ſcilicet concreta, nomine quidem, ſed non definitione prædicantur: quia quamuis verè dicatur: *Petrus eſt albus*, & *Petrus eſt perſpicuum diſgregatiuum viſus* : ibi tamen prædicatur definitio albi, formaliter, quatenus eſt definitio, ſed vt accidens commune : & ideò prædicatio eſt quinti prædicabilis. Per quod patet ad rationem dubitandi.

Sed inſtabis, quando accidens prædicatur de primis ſubſtantiis prædicatione quinti prædicabilis, prædicatur de illis vniuocè : ergo prædicatur nomine, & ratione; ſiquidem vniuoca ſunt, quorum nomen eſt commune, ratio verò ſubſtantiæ eſt omnino eadem. Sed prædicari ratione, eſt prædicari definitione: ergo, &c.

Reſpondetur tamen, per *rationem* in definitione vniuocorum, ſignificari quemcumque conceptum obiectiuum ſimpliciter vnum, ſiue prædicetur eſſentialiter, ſiue accidentaliter, vt ſuo loco explicuimus: In præſenti verò prædicari ratione, ſeu definitione ſumitur ab Ariſtot. formaliter pro prædicatione eſſentiali, vt explicatum eſt. Et ita nihil ſequitur contra nos.

6 Circa tertiam partem capitis *prima proprietas* ſatis conſtat ex dictis cap. 2. antepradicamentorum. Pro *ſecunda* verò ſolùm eſt aduertendum, ibi prædicari vniuocè, idem eſſe, quod prædicari nomine, & ratione quidditatiua, ſeu eſſentialiter: ſic enim eſt proprietas ſubſtantiæ. *Tertia* autem difficilis eſt ſenſus: & ideò eam diuerſimodè explicant Auctores, vt refert Maſ. hîc vera tamen interpretatio eſt, quam ex Diu. Thom. tradidimus ſuprà diſput. 5. num. 14. quod ſcilicet prima ſubſtantia dicitur ſignificare hoc aliquid, quia ſemper in prædicatione habet locum ſubiecti, ſeu ſubſtantiæ : ſecundæ verò dicuntur ſignificare quale quid : quia reſpectu primarum habent locum prædicati, quod generali quadam ratione dicitur qualitas, & forma ſubiecti : quia quodammodo adiacet illi. Hunc autem eſſe ſenſum Ariſtot. patet ex textu, vbi reddens rationem huius differentiæ ait. *Neque enim res vna ſubiecta eſt, vt in prima ſubſtantia: ſed de multis homo, animaque dicuntur, &c.* & poſteà ſubdit, quod ſecundæ ſubſtantiæ non ſignificant qualitatem, ſed quaſi deſignant, & adſignificant. ❡ De aliis proprietatibus, quia indigent maiori explicatione, agemus diſput. ſequenti.

7 Dubitatur vltimò : quare de ſubſtantia egerit Ariſtot. ante alia omnia prædicamenta. Non mouemus hoc dubium : quia dubitare liceat ſubſtantiam eſſe priorem accidentibus, & priori loco de illa diſputandum; ſed vt hac occaſione explicemus, quæ ſint huius cauſæ, & quibus modis ſubſtantia ſit prior accedentibus: res ſcitu valdè digna, quam definit Ariſt. 7. Metaph. cap. 1. dicens : *Subſtantia omnium primum eſt, ratione & notitia, & tempore. Aliorum nullum eſt ſeparabile : hæc autem ſola. Et ratione hoc primum: neceſſe eſt enim in vniuſcuiuſque ratione ſubſtantiæ rationem eſſe. Et ſcire tunc ſingula maxima putamus: quandò, quid eſt homo cognoſcimus magis, quàm aut quale, aut quantum, &c.* Vbi tribus modis docet Ariſt. ſubſtantiam eſſe priorem accidentibus ſcilicet *definitione: cognitione, & tempore*: ſinguláque probat: quæ in præſenti oportet explicare.

Et quidem horum primum ſatis conſtat ex iis, quæ diximus ſuprà diſput. 5. num. 21. explicantes aliqua ex his verbis Ariſt. Si enim in definitione cuiuſcumque accidentis ponitur ſubſtantia; in definitione verò ſubſtantiæ non ponitur accidens : manifeſtum eſt definitionem ſubſtantiæ eſſe priorem definitionibus accidentium. Neque in hoc eſt amplius immorandum.

8. Quantum ad ſecundum verò, in quo eſt maior difficultas, Herb. Iandunus, & alij, quos refert Maſ. hìc ſect. 1. quæſt. 3. voluerunt ſubſtantiam dici priorem notitiâ, & cognitione, per quandam tantùm dignitatem, & excellentiam : quia ſcilicet eſt ens nobilius accidentibus : non verò quia ſecundùm originem cognitio ſubſtantiæ præcedat cognitionem illorum. Poteſtque probari.

Primò : quia ſubſtantia mediis qualitatibus ſenſi-

bilibus intrat ad intellectum: ergo accidentia priùs cognoscuntur, quàm substantia. ¶ Secundò: quia ex cognitione accidentium, & proprietatum devenimus in cognitionem substantiæ: ergo hæc posteriùs cognoscitur, quàm illa. ¶ Tertiò, quia quæ sunt minùs entia, priùs cognoscuntur, vt videtur sentire Aristot. 7. Metaph. cap. 4. vbi docet substantias materiales, quæ sunt minùs entia priùs cognosci, quàm immateriales, quæ sunt magis entia: sed accidentia sunt minùs entia quàm substantia: ergo &c.

Pro solutione notandum est duplicem esse cognitionem, scilicet sensus, & intellectus. Et hæc rursus est duplex: alia confusa, & alia distincta. Confusam in præsenti appellamus eam qua cognoscimus res imperfectè, & secundùm gradus generales tantùm perinde ac quando à longè videmus, aliquid, de quo tunc solùm apprehendimus esse substantiam, vel corpus; non tamen discernimus, an sit animal, vel homo, &c. Distincta verò est, qua rem apprehendimus perfectè, & secundùm gradus, tam communes, quàm proprios; non secus ac quando res de propinquo videmus.

9 Dicendum est ergo quod quamvis cognitione sensus priùs accidentia cognoscantur, quàm substantia; cognitione tamen intellectus priùs cognoscitur substantia, quàm accidentia. Cum hac tamen proportione, quod cognitio confusa substantiæ prior est cognitione confusa accidentium; & similiter cognitio distincta substantiæ, prior est cognitione distincta accidentium: at cognitio confusa accidentium præcedit cognitionem distinctam substantiæ. Sic docent communiter Doctores, de quo videri possunt Zanardus 7. Metaphysicæ quæstione 5. Soncinus ibidem, quæstione decima tertia, Aquarius quæstione quarta, Iabel. quæstione tertia, & Mas. vbi suprà.

Probatur breuiter: nam in primis, quod cognitione sensus priùs cognoscantur accidentia, euidens est: & id, conuincit primum argumentum in contrarium adductum. Quod verè cognitione intellectus priùs substantia cognoscatur cum proportione explicata, patet. Nam accidentia sunt entia secundùm quid, respiciúntque substantiam, vt propriam mensuram, à qua sicut participant esse, ita & cognosci vt argumentatur Diu. Thom. explicans verba adducta Aristot: ergo quælibet cognitio accidentium præsupponit cognitionem saltem confusam substantiæ.

Specialiter autem de cognitione distincta probatur: quia accidentia definiuntur per substantiam: ergo cognitio distincta eorum supponit cognitionem distinctam substantiæ. Patet consequentia: quia cognitio distincta definiti pendet ex cognitione distincta partium definitionis.

Denique quòd aliqualis cognitio accidentium præsupponatur ad cognitionem distinctam substantiæ, probat secundum argumentum in contrarium adductum, & docet Arist. 1. de Anima cap. 1. Satisque ex se patet: nam ex proprietatibus, operationibus & accidentibus, quæ nobis viciniora sunt inuestigamus latentes substantiarum essentias: ergo, &c. Per quod patet ad primum, & secundum argumentum.

10 Ad tertium verò negatur maior. Neque illa potest colligi ex Arist. Ipse enim solum ait substantias materiales, quæ sunt minùs entia priùs cognosci vbi ly, *quæ sunt minus entia*, est copula implicationis, quæ nihil refundit in principalem proportionem. Non verò in quirper causalem, *quia sunt minus entia*, *&c.* Quod tamen necessarium erat vt teneret argumentum.

Tandem quantum ad tertium, quo modo scilicet substantia sit prior tempore accidentibus, plures non parum laborant in eius explicatione. Quorum varios modos dicendi referunt & impugnat. Zanardus, vbi suprà & Mas. q. 2. ¶ Illis tamen omissis, vera expositio Aristot. est, quam ibidem, lect. adducit Diu. Thom. quod scilicet, quia in tota latitudine substantiarum, datur aliqua substantia absque vllis accidentibus, scilicet Deus: at verò in tota latitudine accidentium, non datur aliquod accidens absque substantia: ideò meritò substantia dicitur prior accidentibus *tempore*, id est, *duratione*, quia in rei veritate substantia aliqua præcessit existentiam omnium accidentium prioritate durationis. Et hoc est, quod loco adducto significauit Aristot. dicens: *Aliorum enim nullum est separabile, hæc autem sola.*

DISPVTATIO XII.

De Prædicamento Substantiæ.

PRÆCIPVA cura Aristot. in hoc cap. est explicare quid sint prima, & secunda substantia: hæ enim sunt, quæ in hoc prædicamento tanquam inferiora, & superiora disponuntur: quod solùm pertinet ad Logicum. Et ideò hic nullas mouet quæstiones ex his, quas de substantia tractat. 5. Metap. Quem nos etiam imitantes in præsenti ea tantùm examinabimus, quæ sunt Dialectici instituti, commodiori loco relinquentes plura alia, quæ de subsistentia, & existentia disputant Metaph. & ab aliquibus hìc non necessariò; imò & intempestiuè admiscentur.

QVÆSTIO I.

Quænam sit propria, & formalis ratio constitutiua huius prædicamenti.

AB Etymologia incipiendo, nomen substantiæ, vt notat D. Isidorus lib. 2. Originum capit. 27. & lib. 1. Similitudinum capit. 4. impositum est huic prædicamento ex duplici eius proprietate, scilicet subsistendi in se, & substandi aliis. Differunt autem *subsistere* & *substare*, quod subsistere est perfectè in se esse independenter à quolibet alio, vt à sustentante; substare verò est tanquam fundamentum, & fulcimentum subesse. Ex quibus licet subsistere priùs sit, quàm substare, sicut prior est res in se, quàm in ordine ad alias: quia tamen hoc nobis notius est, ideò frequentius substantiam à substando deriuamus. Et ideò huius tantùm etymologiæ meminit Arist. in hoc cap. & 5. Metaphys. cap. 8.

Hinc iam desumuntur tres substantiæ acceptiones, omissis aliis. Quia enim quælibet essentia etiam accidentium quodammodo substat suis passionibus: ideò nomen substantiæ lata quadam significatione *primò* sumitur pro essentia, vt ex Arist. vidimus cap. 1 huius libri num. 6.

Quia tamen accidentia simpliciter non substant aliis, sed tantùm secundùm quid, & vt *quo*, vt infrà explicabimus: ideò nomen substantiæ *secundò*, & magis

gis

gis propriè sumitur, vt distinguitur contra accidens, comprehendit quidquid non est in alio tanquam in subiecto. Quo sensu materiam, & formam, & modos etiam substantiales substantias appellamus.

Sed quia neque etiam substantiæ incompletæ (excepta anima rationali, cui iuxta probabilissimam sententiam peculiare est habere propriam subsistentiam, vt videbimus lib. 1. Physicorum) & multò minus modi substantiales propriè, & per se substant accidentibus: ideò *tertia*, & propriissima acceptione sumitur substantia pro ea, quæ ponitur in recta linea huius prædicamenti, nempè pro substantia creata completa, quæ propriè, & simpliciter substat accidentibus vtpotè quæ in se, & per se subsistit independenter à quocumque alio, non solùm vt à subiecto, sed etiam vt à comparte, seu concausa suæ subsistentiæ. Et de hac loquimur per quid constituatur in sua propria, & essentiali ratione.

12. Prima sententia docet hoc prædicamentum formaliter non constitui per aliquid positiuum, sed per negationem essendi in alio; & hanc tantùm significari ly *per se*, quod solet poni in definitione substantiæ. Pro hac citatur Porph. in interrogationibus, eàmque defendit Soncin. 5. Metaph. q. 14.

Cuius fundamentum est: quia supra ens addit substantia aliquid, per quod constituitur in sua propria ratione: sed non addit aliquid positiuum: ergo solùm addit negationem, quæ sit constitutiua eius. Maior, & consequentia constant. Minor autem probatur: quia illud positiuum non est quid rationis, vt patet; cum nequeat per aliquid rationis constitui prædicamentum reale; neque etiam potest esse quid reale: tum quia in quolibet clauditur essentialiter ens; ac proinde non potest esse illi superadditum: tum consequenter, quia in definitione substantiæ committeretur nugatio, siquidem bis repeteretur ens, si ly *per se*, positum pro differentia esset quòd positiuum includens ipsum ens. Restat ergo substantiam nihil positiuum addere supra ens, sed suam negationem.

13. Secunda sententia asserit substantiam constitui in sua propria, & essentiali ratione per hoc, quod est subiici, seu substare accidentibus. Sic docent Boëtius, & alij, quos refert noster Didacus à Iesu disp. 12. quæst. 1. ¶ Potestque probari ex ipsa etymologia suprà explicata. Nam vt inquit Isidorus, ibidem adductus: *Substantia est, quæ propriè substare dicitur*: ergo essentialis eius ratio erit subiici, vel substare accidentibus. ¶ Confirmatur: quia inde Aristot. in hoc cap. probat primas substantias esse magis substantias, quàm secundas: quia magis substant, & pluribus subiiciuntur, vt vidimus in textu. Ergo ipsa ratio substantiæ consistit in hoc quod est subiici, vel substare accidentibus.

14. Prima conclusio. Substantia non constituitur in sua propria, & essentiali ratione per negationem essendi in alio: neque similiter per hoc, quod est subiici aut substare accidentibus. Hæc est communis consensus Dialecticorum: pro qua videri potest inter alios Mas. hîc sect. 2. q. 5.

Prior pars probatur primò: quia nullum ens reale positiuum potest constitui in sua essentia per solam negationem, aliàs pura negatio esset natura aliqua positiua, quod est absurdum: sed substantia est ens reale positiuum, & inter omnia alia perfectissimum: ergo non potest in essentia constitui per solam negationem.

Secundò, quia in qualibet re essentia debet esse omnium primum, à quo oriantur cætera, quæ cum illa habent connexionem: sed negatio essendi in alio non potest esse primum, quod inuenitur in substantia, & generaliter nulla negatio potest esse primum, quod inuenitur in re: ergo, &c. Probatur minor: quia quæcumque negatio innititur alicui affirmationi, & causatur ab ea, vt patet in inductione. Ideò enim homo non est lapis: quia est rationalis, ideò equus non est rationalis: quia est hinnibilis, & sic de aliis. Ergo ideò substantia non est in alio tanquam in subiecto: quia essentialiter petit in se, & per se esse: ac proinde hoc præcedit talem negationem.

Per quod etiam probatur posterior pars conclusionis. Subiici enim, seu substare accidentibus, non est primum, quod inuenitur in substantia: tùm quia priùs est rem in se, & per se esse, quàm quod aliis fundamentum, aut fulcimentum præstet, eaque sustentet: tùm etiam quia non ideò substantia in se, & per se existit quia substat accidentibus; sed è contrà, ideò substat illis, quia est res in se, & per se consistens: ergo subiici, aut substare accidentibus non potest esse ratio essentialis substantiæ, sed proprietas ab illa dimanans.

Confirmatur: quia substantia non definitur essentialiter per habitudinem ad accidentia: ergo subiici, seu substare illis non potest esse constitutiuum essentiale ipsius. Consequentia patet: quia subiici, seu substare intrinsecè dicit ordinem ad accidentia, vt de se constat. Antecedens verò probatur: tum ex Arist. 7. Metaph. c. 1. asserente substantiam esse priorem definitione accidentibus: tum etiam quia iam substantia haberet definitionem incompletam, seu ex additione, sicut accidentia: quod suprà n. 7. vidimus esse falsum.

15. Secunda conclusio. Propria, & essentialis ratio huius prædicamenti sufficienter explicatur per *esse per se*, seu *per se stare*, si intelligatur simpliciter, & secundùm aptitudinem, ad eum modum quo suprà cap. 2. huius lib. num. 5. diximus propriam rationem accidentis sufficienter explicari per *esse in alio*, sumptum simpliciter, & secundùm aptitudinem. Hæc etiam est communiter inter Dialecticos. Sumitúrque ex libro de causis, vbi definitur hoc prædicamentum sic: *Substantia est quæ per se stat*: vel definit Damasc. cap. 23. suæ Logicæ: *Substantia est res per se existens, non indigens altero ad consistentiam.* Quam etiam definitionem admittit D. Thom opusc. 42. cap. 10. & explicatiùs tradit. 4. dist. 12. q. 1. art. 1. qu. 1. ad 2. dicens definitionem, vel quasi definitionem substantiæ esse, quòd sit *res, cui debetur esse per se*, sicut definitio accidentis est, *res, cui debetur esse in alio*. De quo videri potest Mas. vbi suprà.

Explicatur, & probatur breuiter conclusio: quia *per se* potest sumi tripliciter. *Primò*, vt distinguitur contra per accidens, & significat id, quod verè habet vnicam essentiam: hoc autem modo commune est omnibus prædicamentis, vt patet; ac proinde non potest esse constitutiuum substantiæ. *Secundò*, vt distinguitur contra *per aliud*, & valet idem, quod ens à se: & hoc modo nulli creaturæ conuenit, sed soli Deo: qui cum sit primum ens, à se ipso, & non ab alio habet suum esse: & consequenter neque hoc etiam modo potest esse constitutiuum huius prædicamenti, vt de se constat. *Tertiò*, tandem sumitur esse per se, vt distinguitur ab *esse in alio*, quod est proprium accidentium, vt scilicet significat id, quod ex natura sua postulat per se stare independenter à quocumque subiecto sustentante. Quo modo esse per se, & esse in alio sunt quidam modi generales oppositi; determinantes ens ad substantiam, & accidens. Ergo sicut propria ratio, & essentia accidentis est esse in alio secundùm aptitudinem, seu inclinatio ad inhærendum: sic propria ratio, & essentia substantiæ creatæ erit ista aptitudinalis perseitas, seu esse rem, cui debetur per se existere independenter ab alio.

Quod simpliciter intellectum satis constat conuenire substantiæ completæ, quæ per se pertinet ad hoc prædicamentum: alia enim, quæ ad ipsum reducuntur, scilicet partes, & modi, seu termini substantiales, licet non dependeant ab alio tanquam à subiecto; dependent tamen tanquam à comparte, seu concausa suæ subsistentiæ, vel tanquam ab essentia, quam modificant, aut terminant: & ita simpliciter loquendo, non stant per se, neque sunt res, quibus debeatur per se existere. Ex quo tandem fit, definitiones adductas sufficienter explicare naturam huius prædicamenti.

16. Ad fundamentum primæ sententiæ neganda est minor. Ad cuius probationem fatemur propriam rationem, quam exprimit substantia, esse quid positiuum.

Ad huius autem primam impugnationem resp. quòd cùm prædicamenta sint conceptus omninò simplices, vt explicuimus disp. præced. n. 56. substantia non dicitur addere supra ens aliquid positiuum, quia ibi deutur duo conceptus; quorum vnus addatur alteri: sed quia exprimit proprium conceptum, qui nomine entis non exprimitur, vt ibidem explicuimus.

¶ Per quod patet ad secundam: propterea enim prædicamenta non possunt verè definiri, quia ens non potest poni in definitionibus, vt ex Arist. vidimus sup. disp. 5. n. 42. & disp. 11. n. 51. & ideo supra adductæ non sunt definitiones, sed quasi definitiones, vt inquit D. Th. citato loco, sententiarum.

17. Ad fundamentum secundæ sententiæ resp. argumentum ab etymologia sumptum non esse efficax. vt sumitur ex D. Thom. 2. 2. q. 92. art. 1. ad 2. sæpè enim res, à qua nomen imponitur, & res, ad quam significandam imponitur, valdè diuersæ sunt, vt patet in lapide, & aliis multis. Prætorquàm quod etiam nomen substantiæ deriuatur à per se stando, seu per se subsistendo, vt ex Isidoro vidimus in principio quæstionis.

Ad confirmationem respondetur, argumentum Arist. esse à posteriori, procedens ex reali proprietate substandi ad ipsam essentiam substantiæ: & ita nihil sequitur contra nos.

QVÆSTIO II.

Iuxta quam rationem Substantia diuidatur in primam, & secundam, & qualis sit hæc diuisio.

18. CVm prima, & secunda substantia, de quibus nunc agimus, sint substantiæ completæ, vtpotè in recta linea huius prædicamenti collocatæ: planum fit diuisum huius diuisionis non esse substantiam in prima, aut secunda acceptione quæst. præced. explicatis, aliàs diuisio non esset adæquata; sed substantiam directè ponibilem in prædicamento, seu completam. Quod satis explicuit Aristot. in cap. dum excludit differentias à ratione primæ & secundæ substantiæ. Quia tamen in substantia completa, tria adhuc considerare possumus iuxta supra dicta, scilicet essentiam ipsam, seu conceptum quidditatiuum substantiæ, realem eius proprietatem subsistendi, vel substandi accidentibus, & secundam intentionem, à qua substantia denominatur subiectum prædicationis: ideò difficultas est inter Doctores, secundùm quam harum rationum diuidatur substantia in primam & secundam: inde enim pendet qualis sit dicta diuisio.

Prima sententia asserit diuisum huius diuisionis esse substantiam, ratione secundæ intentionis, ita vt sensus sit: substantia secundùm quod est subiectum prædicationis, alia est vniuersalis, alia particularis: & consequenter diuisionem esse vniuocam. Sic docet Tartaretus, vt referunt Conimbricenses hic q. 2.

¶ Hæc tamen opinio omnino videtur aliena à mente Arist. qui in præsenti disputat de substantia, secundùm quod ponitur in prædicamento: in quo non collocatur ratione alicuius intentionis, sed ratione suæ entitatis realis, vt per se constat. Propter quod etiam liber hic pertinet ad obiectum materiale Logicæ, vt disp. 1. explicuimus.

19. Secunda sententia docet diuisum huius diuisionis esse substantiam ratione realis proprietatis subsistendi, vel substandi accidentibus: ita vt diuisio reddat hunc sensum: substantia, qua ratione substat accidentibus, alia primò substat, scilicet particularis; alia secundò substat, scilicet vniuersalis: & consequenter diuisionem esse analogam. Sic tenent ex Thomistis Iabel. 5. Metaph. q. 7. Caiet. & Mas. hîc: & ex aliis Suarez disputatione 33. Metaph. sect. 2. Tolet. & Rub. in hoc cap & Conimb. vbi suprà.

Tertia tandem sententia (omissis aliis) docet diuisam esse substantiam secundùm suam essentiam, & conceptum quidditatiuum; diuidique in duos modos subsistendi, scilicet particulariter, & vniuersaliter: ex quibus alter est modus realis, quem suppositum addit supra naturam: alter verò est modus, & accidens rationis, à quo natura constituitur in esse vniuersalis.

Et consequenter, inquit hæc sententia, diuisionem esse subiecti in accidentia: quamuis quodammodo etiam sit analoga, cum vnum membrum diuidens sit quid reale, & aliud rationis. Pro hac citantur Mercatus, & alij antiqui: eámque defendunt Sanchez lib. 5. Logicæ, q. 4. Gall. controuers. 3. & latè Arauxo 5. Metaph. q 2. art. 1. & 2. à quibus non dissentiunt Caiet. & Mas. vbi suprà: hic enim expressè fatetur se amplecti sententiam istam sic explicatam; ille verò expressè affirmat hîc diuidi essentiam substantiæ per diuersos modos subsistendi. De quo etiam videri potest Zauar. 5. Metaph. q. 14.

20. Prima conclusio. Secunda sententia valdè probabilis est: & licet iuxta eam non diuidatur substantia secundùm suam essentialem rationem; videtur tamen satis ad mentem Arist. Hæc concl. colligitur ex toto hoc cap. vbi sæpè comparat Philosophus primam, & secundam substantiam in ratione substandi: ergo ibi loquitur de substantia sub tali ratione. Quo semel admisso, rectè asseritur diuisionem verè & propriè esse analogam: ac proinde nihil falsum continet hæc sententia, sed potest optimè sustineri.

21. Secunda conclusio Tertia etiam sententia optimè explicat diuisionem substantiæ in primam & secundam: & ita diuisio simpliciter est subiecti in accidentia, & secundùm quid analogi in analogata. Hæc est procul dubio mens D. Thom. vt expendunt rectè Sanch. & Gall. citati. Nam q. 9. de Potentia art. 2. ad 6. sic inquit: *Cùm diuiditur substantia in primam & secundam, non est diuisio generis in species: sed est diuisio generis secundùm diuersos modos essendi. Nam secunda substantia significat naturam generis secundùm se absolutam, prima verò significat eam, vt indiuidualiter subsistentem. Vnde magis est diuisio analogi, quàm generis.* Quibus verbis, vt notat bene Sanchez, non dixit D. Thom. absolutè diuisionem esse analogam; siquidem præmiserat in ea diuidi genus in diuersos modos, qui modus diuisionis necessariò pertinet ad diuisionem subiecti in accidentia: sed dixit magis esse analogi, quàm generis: quia magis accedit

ad

ad diuisionem analogam, quàm ad vniuocam: & ideo diximus secundùm quid esse analogam. Videatur Angelic. Doctor. 1. part. quæst. 29. art. 1. ad 2. & ibidem Caiet.

Probatur breuiter conclusio: quia diuisum in hac diuisione est id, quod per se pertinet ad prædicamentum substantiæ, & collocatur in eius recta linea: sed hoc est ipsa essentia substantiæ, & non proprietas eius: ergo meliùs explicatur hæc diuisio in tertia sententia, quàm in aliis. Iam verò si diuisum est ipsa essentia substantiæ, manifestum fit, diuisionem simpliciter esse subiecti in accidentia.

Nam id, quod prima substantia addit supra substantiam, est modus quidam realis particulariter subsistendi: & id, quod addit secunda substantia supra substantiam, est modus vniuersaliter subsistendi in intellectu: sed isti habent rationem accidentium, respectu substantiæ: ergo quando substantia diuiditur in illos, diuiditur subiectum in accidentia.

Est autem inter ipsa membra diuidentia subordinatio, & dependentia; cùm alterum sit ens reale, & alterum rationis: ergo eadem diuisio quodammodo etiam est analoga. Videantur Sanch. & Araujo vbi suprà.

22. Contra hanc tamen diuisionem quocumque modo explicetur, potest obiici. Primò: quia membra diuidentia cuiuscumque diuisionis debent esse opposita, neque se mutuò includere: sed prima & secunda substantia non opponuntur, imò vna includitur in alia, & prædicatur de illa: ergo hæc est mala diuisio. Probatur minor: quia homo, aut animal, quæ sunt secundæ substantiæ, verè prædicantur de Petro, qui est prima substantia.

Secundò: quia diuisum huius diuisionis, quocumque modo explicetur, coincidit cum vno membro diuidenti; ergo est mala. Probatur antecedens: quia siue hîc diuidatur substantia secundùm suam essentiam, siue secundùm rationem substandi; diuisum debet esse substantia vt sic, & communiter considerata: ergo est substantia communis; ergo substantia secunda.

Ad primum respond. secundam substantiam formaliter sumptam, vt est membrum diuidens in hac diuisione, non includi, neque prædicari de prima, hæc enim est formaliter falsa, *substantia prima, est substantia secunda*: & ita membra diuidentia verè sunt opposita.

Ad probationem autem minoris respond. solùm conuincere rem illam, quæ materialiter denominatur secunda substantia, prædicari de prima. Quod quidem verum est, quia talis res est ipsa natura substantiæ secundùm se, vt præuenit modos primæ, vel secundæ substantiæ. Sic autem non est membrum diuidens, sed potiùs diuisum. Vnde non sequitur vnum membrum diuidens, formaliter, vt tale, prædicari de alio.

23. Per quod patet ad secundum. Respondetur enim diuisum esse substantiam consideratam secundùm se, & secundùm sua essentialia tantùm, seu vt præuenit modos indiuidualiter, vel vniuersaliter essendi. Quo modo neque est indiuiduum, neque genus, aut species: & consequenter neque prima, aut secunda substantia.

Sed instabis: quia adhuc substantia prout sic, & vt præuenit tales modos, verè est communis: & D. Thomas in verbis adductis asserit esse diuisionem generis in diuersos modos essendi: ergo diuisum verè est substantia vniuersalis, & per consequens substantia secunda.

Respondetur, quod quia ipsa natura substantiæ secundùm sua essentialia considerata, habet vnitatem formalem, quæ de se non est propria huius, vel illius indiuidui, ideò dicitur communis, seu vniuersalis negatiuè tantùm, vt explicuimus suprà disp. 3. num. 26. & quia hoc est fundamentum vnitatis genericæ: ideo appellatur à D. Thom. diuisio generis in diuersos modos. Esse tamen sic communem non sufficit ad veram, & formalem vniuersalitatem, vt vidimus ibidem n. 46. & consequenter neque ad rationem secundæ substantiæ: proindè diuisum non coincidit cum vno membro diuidenti.

QVÆSTIO III.

An definitiones primæ & secundæ substantiæ sint rectè assignatæ.

24. Definitionem primæ substantiæ, quam hîc tradit Aristot. scilicet: *Quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est*, non esse exactam, his argumentis suadetur.

¶ *Primò*: quia definitio, quæ datur per negationem est vitiosa: sed hæc datur per negationem, imò per duas negationes: ergo est vitiosa.

¶ *Secundò*: quia substantia considerata secundùm se, & vt præuenit modos indiuidualiter, vel vniuersaliter essendi, neque est in subiecto, neque dicitur de subiecto: & tamen prout sic non est prima substantia, vt dictum est: ergo definitio conuenit aliis à definito.

¶ *Tertiò*: quia substantia prima est substantia singularis: sed singularia non definiuntur, ex Arist. 7. Metaph. cap. 5. ergo, &c.

¶ *Quartò*: quia substantia prima prædicatur de hac, & illa prima substantia: ergo falsò dicitur primam substantiam non dici de subiecto.

Similiter definitionem secundæ substantiæ, quam in eodem cap. tradit Arist. scilicet: *Substantiæ secundæ sunt genera & species, in quibus insunt primæ*, non esse bonam, probatur his argumentis.

¶ *Primò*: quia de ratione secundæ substantiæ non est, quòd sit genus, vel species; sed tantùm quòd sit vniuersalis: ergo malè definitur ab Arist. quòd sunt genera & species, &c. Probatur antecedens: quia substantiam esse genus, aut speciem, est esse talem, vel talem secundam substantiam: ergo id non est de ratione secundæ substantiæ, vt abstrahit ab omnibus secundis substantiis, quomodo hîc definitur.

¶ *Secundò*: quia secundæ substantiæ prædicantur de primis: ergo insunt illis: ergo falsum est dicere, quòd in secundis substantiis insunt primæ.

25. Nihilominùs definitiones istas non esse vitiosas probat auctoritas Arist. & concors consensus Dialecticorum illas admittentium. Quod genus argumenti est adeò sufficiens in proposito, vt nullum disciplinatum ingenium possit eas non admittere: & ideò solùm indigent explicatione. Pro qua meminisse oportet quæ sup. disp. 5. n. 44. diximus circa definitiones accidentium, & earum definita, quando definiuntur in concreto: vbi ostendimus rem definitam esse ipsum accidens, licet ex modo significandi fiat suppositio pro subiecto, ac proinde accidenti conuenire definitionem tantùm, *vt quo*, vt ibidem explicuimus. Ad hunc ergo modum intelligenda est definitio primæ substantiæ, vt bene notat Caiet. hîc. Cùm enim prima substantia pro materiali dicat ipsam essentiam substantiæ, & pro formali modum quendam realem particulariter subsistendi, vel substandi accidentibus: inde fit, vt definitio conueniat vt *quo*, illi modo reali: simulque explicetur talem definitionem exerceri in ipsa substantia, quæ habet rationem subiecti respectu talis modi. Et ita sensus planus definitionis est, quod ille modus realis particulariter subsistendi est ratio, quasi

quare substantia prima, neque sit in subiecto, per quod distinguitur ab accidentibus, neque dicatur de subiecto, per quod distinguitur à secundis substantiis.

Simili modo debet etiam explicari definitio secundæ substantiæ. Nam modus ille vniuersaliter essendi, seu secunda intentio, à qua substantia constituitur in esse secundæ, seu vniuersalis, est ratio, quare in secundis substantiis insint primæ, id est, contineantur potentialiter in eis tanquam partes subiectiuæ earum. Primæ enim substantiæ continentur in secundis, vt inferiora essentialia in superioribus: quam potentialem continentiam habent ipsa à secunda intentione vniuersalis, non cuiuscumque, sed generis vel speciei: hæ enim tantùm possunt esse superiora essentialia, respectu primarum substantiarum.

Et ideò rectè Arist. definiens secundas substantias, dixit esse genera & species, in quibus insunt primæ: vbi tandem aduertendum est, quod cùm prima & secunda substantia sint termini complexi, ipsæ potiùs sunt definitiones: & ideò adductæ ab Arist. secundare non possunt rigorem definitionum, sed tantùm sunt explicationes quædam, seu circumlocutiones primæ & secundæ substantiæ. Quas si breuiùs velis explicare: *Prima substantia, est substantia singularis: & secunda substantia, est substantia vniuersalis.*

26. Ad argumenta respondetur.

Ad primum plures adhibet solutiones Mas. hic sect. 2. q. 2. quæ ibi videri possunt. Respond. tamen primò, quòd quando definitio est descriptiua, vel non est propria definitio, non est vitium ponere pro differentia aliquas negationes, præcipuè quando iam explicatum est illud positiuum, cuius sunt negationes, vt contingit in præsenti: iam enim Arist. cap. 2. explicuerat, quid sint esse in subiecto, & dici de subiecto.

Vel secundò, vt meliùs respond. illa verba: *Neque in subiecto, est, neque de subiecto dicitur*, quæ ponuntur loco differentiæ, non esse explicanda mere negatiuè, sed quasi contrariè, ita vt sensus sit: prima substantia est id, cui positiuè repugnat esse in subiecto, vel dici de subiecto. Vt à simili contingit, quando Philosophi definiunt violentum esse, quod fit à principio intrinseco, passo non conferente vim: vbi ly, *non conferente vim*, non intelligitur negatiuè, sed contrariè, id est, resistente.

Ad secundum respond. quod substantiæ secundùm se consideratæ, & vt præuenit singularitatem, vel vniuersalitatem, neque conuenit, neque repugnat esse, aut dici de subiecto, sed merè negatiuè se habet. Ad rationem verò primæ substantiæ necessarium est, quod positiuè repugnet illi: & hoc significatur in eius definitione, vt explicatum est.

Ad tertium respond. singularia determinata, vt Petrum, vel Paulum non posse definiri; singularia verò indeterminata, vt indiuiduum vagum, personam & alia huiusmodi posse definiri, eo quod important modum particulariter existendi absque determinatione, & cum quadam communitate: & huiusmodi est prima substantia. Videantur, quæ diximus sup. disp. 4. n. 51. & disp. 6. num. 54.

Ad quartum resp. quod licet prima substantia significet modum subsistendi communem; supponit tamen pro Petro, vel Paulo, verbi gratia, in quibus exercetur definitio: & de his debet verificari, quod non dicuntur de subiecto. Quod solet aliis terminis explicari, dicendo primam substantiam in actu exercito non dici de aliquo, non verò primam substantiam in actu signato. Videantur, quæ circa definitionem indiuidui diximus disputatione supra citata, n. 51.

27. Ad primum contra secundam definitionem respondetur, quòd licet de ratione secundæ substantiæ vt sic, non sit esse determinatè genus, vel determinatè speciem, tamen neque etiam est esse quodcumque vniuersale, sed illud quod potest esse superius essentiale, respectu primæ substantiæ. Et hoc necessariò est genus, vel species: quia in his solùm possunt essentialiter contineri primæ substantiæ. Et ideò sic definiuit Arist. secundas.

Ad secundum respondetur, quòd secundæ substantiæ insunt actu in primis: quia sunt de earum essentia; è contra verò primæ insunt in potentia in secundis: quia sunt partes subiectiuæ earum. Et hoc secundum significatur in definitione: dicendo enim quòd primæ substantiæ continentur in genere: euidens est sermonem esse de continentia potentiali.

QVÆSTIO IV.

Quænam substantiæ in hoc prædicamento collocentur.

28. OMnia, quæ in hac materia solent disputari, magna ex parte constant ex dictis sup. disp. 5. neque de eis est ferè iam disceptatio inter Doctores: & ideò illa breuiter perstringemus in hac quæst. In primis autem certum est omnes substantias completas, corporeas, & corruptibiles, vt sunt elementa, mixta, inanimata, plantæ, & animalia, per se collocari in hoc prædicamento: neque de his dubitauit aliquis, quem viderimus. Cernitur siquidem in eis sufficiens fundamentum ad formandos gradus genericos, & differentiales: cùm sint compositæ ex materia & forma: & ideo non est cur à prædicamento reiiciantur. Quare solùm potest moueri difficultas de corporibus cœlestibus, de Angelis, de Deo Opt. Max & de Christo Domino. De quibus eodem ordine per singula breuiter discurremus.

¶ Et inprimis de corporibus cœlestibus id receptissimum est: (quidquid dicant Auerr. Nip. & Gandauo explicantes quędam verba Arist. 10. Metaph. cap. vlt. Ratio est clara: quia, vt in Philosophia ostendimus, etiam corpora cœlestia verè sunt composita ex materia & forma: ergo ibi etiam est sufficiens fundamentum, vnde intellectus desumat genus & differentiam. Quòd enim illa sint incorruptibilia, aut quòd materia eorum sit alterius rationis à materia sublunarium, solùm probat ipsa naturaliter non conuenire in aliqua vna entitate reali, seu quod corruptibile, & incorruptibile differant genere physico, quod tantùm intendit Arist. loco cit. vt vidimus sup. disp. 1. n. 11. Hoc autem non obstat, quominus logicè detur gradus præcisus, in quo vniuocè conueniant corpora cœlestia & sublunaria: atque adeo quod in prædicamento per se, & propriè collocentur. De quo videri potest D. Thom locis citatis.

29. Secundò de Angelis communis Philosophorum sententia tenet, verè esse in hoc prædicamento. Quamuis id negauerint præter Auerr. & alios adductos, Plotinus lib. 2. Æneade 6. Alb. & Ænead. in hoc cap. fortè ducti auctoritate Arist. 9 Metaph text. 22. vbi eos appellat substantias, simplices, & entia semper in actu

¶ Sed fundamentum est nullius roboris, & ratio in contrarium manifesta. Quia quamuis Angeli non sint compositi ex materia & forma, & per consequens physicè loquendo, sint materiæ puræ, & substantiæ simplices; neque habeant potentiam contradictionis ad essendum, & non essendum, quod loco citato intendit Aristot. tamen metaphysicè loquendo non sunt actus puri, sed realiter compositi ex essentia & existentia: vt generaliter de omni creatura ostendemus lib. 1. Physic. Ergo intra eorum essentiam est

potentia

potentialitas sufficiens ad fundandum gradum genericum, in quo cum aliis conueniat; & per consequens verè collocantur in hoc prædicamento. Videantur quæ diximus suprà disput. 5. num. 75. & sequentibus.

30. ¶ Tertiò, de Deo opt. Max. (quidquid dicant Nominales) constans est Philosophorum, & Theologorum sententia, non contineri in recta linea prædicamenti. Quod sancti Patres non obscurè docent: quorum plura loca addunt noster Didacus hic disput 12. quæst. 2 & Naza. 1 parte quæstione 3. artic. 5. Probátque latè & optimè D. Thom. ibid. & primò contra Gentes cap. 14 & 25. Cùm enim in Deo nulla sit compositio ex acto & potentia; sed sua essentia sit ipsum suum esse per se subsistens, & per consequens actus secundùm omnem considerationem simplicissimus, & purissimus; inde fit vt in eo nihil sit, quod possit esse radix, aut fundamentum gradus potentialis, qualis est gradus genericus. Videantur quę diximus disp. citata, & disp. 11. n. 15. vbi ostendimus nihil posse esse vniuocum Deo, & creaturis.

Per quod facilè excludimus Vazqu. prima parte, disputatione vigesimasecunda cap. 5. qui suscitans Nominalium sententiam; admittit in Deo compositionem ex genere & differentia: impugnatque rationes, quibus D. Tho. q 3 citata, probat Deum non contineri in aliquo prædicamento. Sed illum meritò reiiciunt Theologi, etiam suæ societatis: ex quibus Molina ibid. artic. 5. affirmat talem sententiam non rectè stare cum definitione Ecclesiæ cap. firmiter de summa Trinit. & fide Catholica: vbi decernitur Deum esse omnino simplicem. De quo etiam videri possunt Suarez disp. 30. Metaph. sect. 4. & 1. part. lib. de Essentia Dei, cap. 4. Valent. ibid. q. 3. disp. 1. punct 5. Rub. cap. de differentia q 4. & Conimbr hîc quæst. 1. art. 2. Ex Thomistis verò impugnant rectè hanc sententiam Arauo lib. 5. Metaph. q. 2. art. 3. Ioan. Gonçales 1. par. q. 7. controu. 15. Nauarrete controu. 50. & latè Nazar. 5. citato controu. 1. 2. 3. & 4.

31. ¶ Vtrum autem Deus reductiuè collocetur in hoc prædicamento, secundùm quod est principium efficiens omnium substantiarum: sicut collocantur materia & forma, secundùm quod sunt principia substantiarum materialium, difficultas esse potest, propter D. Th qui q. 7. de potentia artic. 2. ad 7. concedit Deum esse per reductionem in genere substantiæ, vt principium eius, quemadmodum punctum & vnitas in genere quantitatis: cuius tamen contrarium expresse docet loco citato ex 1. parte art. 3.

Propter hæc duo loca, Capreol. in 2. dist. 8. q. 2. & Sanch. lib. 5. q 13. fatentur D. Thom. mutasse sententiam; ea tamen rectè concordat Caiet. dicto artic. 5. ea doctrina eiusdem Angelici Doctoris in primo dist. 8 quæst. 4. artic. 2. ad 5. dicens, quòd dupliciter potest aliquid esse in prædicamento reductiuè, sicut principium. *Uno modo*, tanquam principium contentum ab ipso genere: & hoc modo negat D Thom. posteriori loco Deum esse per reductionem in prædicamento substantiæ. *Alio modo*, vt principium continens ipsum genus: & sic concedit D. Th Deum esse reductiuè in genere: quia in hoc sensu quodammodo est in omnibus generibus, cùm omnia contineat: licet per appropriationem quandam dicatur esse in prædicamento substantiæ: quia hæc propinquior est Deo, quàm accidentia. De quo etiam videri possunt Nazarius vbi sup dub. 5. & Bergomensis in concordantiis D. Th. dub 464.

32. Cæterùm, quamuis in re hæc ita sint: absolutè tamen negandum est Deum reductiuè collocari in prædicamento substantiæ: tum quia in communi modo loquendi, illa dicimus collocari in prædicamento, quæ continentur intra illud: tum etiam quia principium, de quo propriè dicitur reduci ad aliquod genus, non se extendit vltra illud: vt patet de puncto, & vnitate, respectu quantitatis. At Deus est supereminens principium totius esse, & omnium prædicamentorum: & ideò standum est modo loquendi, & doctrinæ D. Th. loco citata 1. parte.

33. ¶ Tandem de Christo Domino (quidquid dicant Scot. in 3. distinct. 7. quæst. 1. Basolis & Durandus ibidem) asserendum est verè esse primam substantiam contineríque in prædicamento substantiæ; sicut continentur alia indiuidua naturæ humanæ. Sic docet expresse D. Thom. 3. part. q. 2. art. 5. ad 3 & art. 5. lib 4. contra Gentes cap. 37. & in tertio, distinct. 7. quæst. 1. artic. 2. Quem sequuntur communiter Doctores.

Potestque probari ex cap *Cum Christus*, *de Hæreticis*, vbi Alex. 3. definit Christum, secundùm quod est homo, esse aliquid, id est singulare quid. Cuius rationem reddit dicens: *Quia sicut Christus, est verus Deus, ita est verus homo ex anima rationali, & humana carne subsistens*. Vbi quamuis Vasq. 3. parte, disp. 17. cap. 5. dicat solùm definiri, Christum esse aliquid, vt distinguitur contra nihil; non verò esse hoc aliquid de genere substantiæ: tamen in hoc posteriori sensu intellexerunt illa verba Gloss, & Panormitanus ibidem, D. Thom. 3. parte, quæst. 2. art. 6. in argumento sed contra, D. Bonauentura in 3. distinct 6. art. 1. quæst. 3. & Scot. ibidem quæstione vltima. Satísque patet ea illa causali, quam subdit Pontifex: vndè in hoc non est immorandum.

Ratione etiam perfacili, omissis aliis, probatur: quia res collocantur in prædicamento ratione essentiæ, seu naturæ: sed natura humana Christi Domini in toto rigore, & proprietate est eiusdem speciei cum nostra: ergo verè & propriè collocatur in eodem prædicamento. Quia tamen naturæ substantiales non ponuntur in prædicamento significatæ in abstracto, sed in concreto, quomodo connotant suppositum quod in Christo est ipsum suppositum Verbi diuini: ideò hoc ponitur in prædicamento, non secundùm se, & absolutè; sed præcisè quatenus sustentat humanitatem Christi Domini, vt expresse docet D. Thom. in 3. distinct 6. q. 1. quæstiuncula 1. ad 2. Videantur Bañes 1. part. q. 3. art. 3. & Araua lib. 5. Metaph. quæst. 2. art 4.

34. Neque valet vulgare argumentum: *Christus ponitur in prædicamento: Christus est Deus; ergo Deus ponitur in prædicamento.* Variatur enim appellatio: quia poni in prædicamento est secunda intentio appellans supra Christum ratione humanæ naturæ. Quando verò absolutè infertur: *Ergo Deus ponitur in prædicamento*, appellat supra Deum ratione Deitatis. Valet autem consequentia, si inferretur: *Ergo Deus ponitur ratione humanæ naturæ.*

Dices: Christus non est creatura ex D. Th. 3. part. quæst. 16. ergo non ponitur in prædicamento. Probatur consequentia: quia quidquid ponitur in prædicamento, debet esse aliquid creatum, vt patet ex dictis.

Respondetur tamen sufficere, vt aliquid ponatur in prædicamento, quòd sit quid creatum secundùm illud, secundùm quod formaliter constituitur in prædicamento. Et hoc inuenitur in Christo Domino: in quo natura humana aliquid creatum est, licet suppositum sit diuinum.

Sed instabis: quia hæc propositio: *Christus est creatura*, absolutè non admittitur: quia ponit in Christo imperfectionem: sed hæc etiam, *Christus ponitur in prædicamento*, ponit in illo imperfectionem: ergo absolutè non est admittenda.

Respond.

Reſpondetur, quòd prima propoſitio ponit imperfectionem in ſuppoſito Chriſti Domini; ſecunda verò tantum ponit imperfectionem in natura humana eius: quia fieri, ſeu creari per ſe primò conuenit ſuppoſito, & quaſi per accidens naturæ, ſeu eſſentiæ; ſiquidem hæc per ſe, neque fit, neque creatur, ſed potiùs eſt æterna, vt explicuimus ſuprà diſput. 4. num. 5. At verò poni in prædicamento per ſe primò conuenit eſſentiæ; ſiquidem hæc eſt, quæ denominatur genus, vel ſpecies; quaſi per accidens ſuppoſito, à quo ſuſtentatur. Et ideò prima propoſitio abſolutè negatur, & ſecunda conceditur: quia ſuppoſito Chriſti repugnat imperfectio, non verò naturæ humanæ eius.

QVÆSTIO V.

Quomodo intelligendæ ſint proprietates ſubſtantiæ ab Ariſt. traditæ.

35. PRima, ſecunda, & tertia proprietas explicatæ ſunt in rationibus: & ideo de aliis tribus agendum eſt in præſenti. Et quidem circa quartam ſolùm eſt notandum id, quod aduertit Ariſtot. illam conuenire ſubſtantiæ, non tamen ſoli: nam quantitas etiam non habet contrarium. Vtrumque autem intelligendum eſt de contrariis propriè dictis: quæ vt infrà in poſtprædicamentis videbimus, ſunt illa, quæ ſub eodem genere maximè diſtant, & ab eodem ſubiecto mutuò ſe expellunt: ſic enim ſatis conſtat ſubſtantiæ, & quantitati nihil eſſe contrarium.

Per quod ſoluuntur plura argumenta, quæ contra hanc proprietatem fiunt: vt quòd formæ ſubſtantiali contrariatur priuatio, ex Ariſt. 1. Phyſicorum text. 70. aſſerente hominem fieri ex non homine tanquam ex contrario. Item quòd differentiæ ſubſtantiales eiuſdem generis ſunt contrariæ, vt ſumitur ex Ariſtot. 10. Metaph. text.

Et tandem quòd elementa ſunt contraria, vt docet idem Ariſtot. lib. 2. de generat. Ergo ſubſtantiæ poteſt aliquid eſſe contrarium. ¶ Reſpondetur enim formam, & priuationem non eſſe propriè contraria: quia non continentur ſub eodem genere: Neque differentias ſubſtantiales: quia non ſunt ſubiecto; neque tandem elementa: quia ipſa non ſe expellunt ab eodem ſubiecto, ſed eorum qualitates. Appellantur autem forma, & priuatio contraria, largè: quia opponuntur priuatiuè. Et largiùs differentiæ: quia ſunt primò diuerſæ. Et tandem elementa dicuntur contraria, radicaliter: quia ſcilicet ſunt radices qualitatum, inter quas eſt formalis contrarietas.

36. ¶ Circa quintam proprietatem dubitant Doctores: an conueniant omni ſubſtantiæ etiam incompletæ, propter Auerr. 3. cœli com. 67. & alios, quos refert Mathiſe ſect. 2. quæſt. 9. qui exiſtimant omnes formas ſubſtantiales, excepta anima rationali, ſuſcipere magis, & minus ¶ Imò de anima rationali poteſt idem ſuaderi: quia animæ rationales ſunt inæquales, vt docent grauiſſimi Philoſophi, D. Tho. in 2. diſt. 32. quæſt. 2. art. 3. & 1. part. quæſtio. 85. art. 7. Caiet. ibidem, Ferr. 2. contra gent. cap. 80. Med. 3. part. quæſt. 5. art. 5. & alij: ergo aliqua ſubſtantia ſuſcipit magis & minus.

Contrariam tamen ſententiam tenent communiter Doctores cum Ariſt. in hoc cap. vbi non ſolùm ſubſtantias completas: ſed quaſcumque alias negat ſuſcipere magis, & minùs, dum ait: *Subſtantia non dicitur magis, & minus, neque cæterorum quidquam omnino, quæ ſubſtantiæ ſubeunt rationem.*

Pro cuius intelligentia notandum eſt ex eodem Ariſtot. in præſenti, aliud eſſe, quòd vna ſubſtantia ſit perfectior alia; aliud verò, quod ſuſcipiat magis, vel minus; vel quod intendatur, aut remittatur. Ad illud enim ſufficit, vt eadem indiuiſibilis eſſentia habeat perfectius eſſe in vno, quàm in alio, ſeu quod inæqualiter participetur ab eis ratione inæqualium differentiarum, ſiue eſſentialium, ſiue indiuidualium. Ad hoc verò, vt rectè explicat D. Thom. 1. 2. q. 52. art. 1 & opuſc. 48. tr. 2. cap. 4. neceſſarium eſt, quòd in ipſa eſſentia etiam indiuiduali ſit latitudo quædam gradualis, ratione cuius poſſit ſecundùm ſe ipſam augeri, vel minui, ſeu magis, aut minùs vehementer imprimi ſubiecto. Hoc enim ſignificant nomina, *intenſionis, & remiſſionis*, quæ iuxta primam ſui impoſitionem dicuntur de lyræ fidibus: quæ quando vehementiùs ſonant, appellantur intenſæ; quando verò reddunt grauiorem ſonum, remiſſæ.

Quod quidem non poſſe conuenire ſubſtantiæ, ſed qualitatibus explicat D. Thom. 1. part. quæſt. 93. art. 3. ad 3. & colligit Caiet. hîc optimo ſigno. Quamuis enim vna ſubſtantia ſit altera perfectior; eadem tamen non perficitur ſecundùm eſſentiam, ita vt Petrus v. g. modo ſit minùs homo, & poſteà magis homo. Qualitates verò, quæ ſuſcipiunt magis, & minùs, non ſolum inueniuntur ſecundùm magis, & minus in diuerſis ſubiectis; ſed etiam in eodem, ſaltem de poſſibili. Quamuis enim de facto aliquæ ex his qualitatibus in eodem ſubiecto non intendantur, aut remittantur, hoc tamen illis non repugnat vt ſubſtantiæ repugnare dicimus.

Per quod patet ad ſubſtantiam de anima rationali. Dicimus enim vnam eſſe meliorem alia ratione perfectionis eſſe, vel perfectioris corporis, ſeu ratione perfectioris differentiæ indiuidualis, quæ deſumitur ab illo: non verò quia ſuſcipiat magis, aut minus, vt explicatum eſt. Videatur D. Th. opuſc citato.

37. ¶ Circa ſextam, & vltimam proprietatem eſt etiam difficultas inter Doctores; an conueniat ſubſtantiæ quarto modo proprij. Quamuis enim id videatur voluiſſe Ariſt. dum dicit: *Maximè verò proprium ſubſtantiæ eſſe videtur, &c.* contra tamen militant hæc argumenta.

Primò: quia hæc proprietas ex Ariſtot. in hoc cap. conuenit ſubſtantiæ, quæ eſt vna numero: ſic enim ait: *Maximè ſubſtantiæ proprium eſſe videtur, cum vnum idémque numero, ſit contrariorum ſuſceptiuum eſſe.* Sed ſola prima ſubſtantia eſt vna numero: ergo ſoli illi conuenit, & non ſecundæ: & per conſequens non conuenit omni ſubſtantiæ.

Secundò: quia neque Deus, neque Angeli, neque corpora cœleſtia poſſunt recipere contraria; aliàs eſſent corruptibilia: ergo talis proprietas non conuenit omni ſubſtantiæ.

Tertiò: quia, vt hîc Ariſt. contra ſe argumentatur, eadem oratio recipit contraria, nempè veritatem, & falſitatem: nam Petro ſedente vera eſt hæc propoſitio, *Petrus ſedet*: quæ tamen fit falſa, ſurgente Petro: ſed oratio eſt accidens: ergo hæc proprietas non conuenit ſoli ſubſtantiæ.

Quartò: quia etiam quantitas poteſt ſuſcipere contraria: eadem enim ſuperficies poteſt eſſe alba, & nigra. Similiter intellectus recipit ſcientiam, & errorem. Et quod maius eſt, in myſterio Euchariſtiæ, quantitas per ſe ſolam verè caleſit, & frigeſit, recipitque alia contraria: ergo &c.

38. Propter hæc argumenta aliqui exiſtimarunt, recipere contraria non conuenire ſubſtantiæ quarto modo proprij. ¶ Sed non ideò deſerenda eſt recepta ſententia. quam ante Ariſtot. ſignificauit Architas, vt referunt Conimb. hîc quæſt. 3. docetque D. Thom. opuſc.

opusc. 48. tract. 1. cap. 4. & sequuntur hic Caiet. Sot. Mas. Sanch. & communiter Doctores.

Pro cuius explicatione nota: quòd recipere contraria, propriè loquendo, prout hic loquitur Aristot. necessariò fit cum mutatione intrinseca subiecti, vt ipse Arist. se explicat, repugnat enim, quod vnum numero subiectum abiiciat vnum contrariorum, & recipiat alterum: quin intrinsecè mutetur. Similiter non loquitur hic Arist. de quocumque subiecto, sed de eo, quod propriè, & absolutè est subiectum, & solet appellari subiectum *quod*. Quo supposito.

39 Ad argumenta respondetur. Ad primum respondet benè Caiet. hanc proprietatem non esse restringendam ad solas primas substantias. Non enim inquit Arist. quòd proprium est illius substantiæ, quæ est vna numero, esse susceptiuam contrariorum, sed *Proprium est substantiæ, quòd cum vna numero sit, sit susceptiua contrariorum.* Cuius sensus est, proprium esse substantiæ, quòd, seruata vnitate numerica, sit susceptiua contrariorum. Quod etiam conuenit secundæ substantiæ, homo enim seruata vnitate numerica, quam habet in Petro, recipit contraria.

Dices: dato, quòd secundæ substantiæ recipiant contraria: tamen id habent ratione primarum: ideò enim homo recipit calorem, & frigus: quia Petrus recipit illa: ergo esse susceptiuum contrariorum non est propria passio substantiæ; & consequenter non conuenit illi quarto modo. Antecedens patet ex dictis supra n. 3. Consequentia verò probatur: quia propria passio priùs debet conuenire secundæ substantiæ, quàm primæ, vt explicuimus disp. 9. n. 15.

Respondetur, quòd aliud est substantiam habere aptitudinem ad recipienda contraria, seu esse susceptiuam eorum: aliud verò: actu recipere illa: sicut aliud est hominem esse risibilem, & actu ridere. Aptitudo ergo ad recipiendum contraria est propria passio substantiæ; receptio verò actualis accidens commune: sicut aptitudo ad ridendum est passio hominis; actualis verò risus accidens commune. Quod etiam patet mille aliis exemplis. Dicimus ergo, quod sicut ideò Petrus est risibilis, quia homo est risibilis; è contra verò ideo homo ridet quia Petrus ridet: sic similiter ideo Petrus est susceptiuus contrariorum, quia substantia est susceptiua contrariorum, econtrà verò ideo substantia recipit contraria: quia Petrus recipit illa.

40 Ad secundum resp. quòd hîc agit Arist. de substantia, quæ ponitur in prædicamento nempè de substantia creata: & ita proprietas eius non debet conuenire Deo. Angeli autem, & cœli verè possunt recipere contraria. Nam Angelus potest recipere scientiam, & errorem: & corpora cœlestia motus contrarios, vt patet in motibus naturali, & rapto planetarum, qui etiam in propriis epyciclis interdum mouentur sursum, vt quando tendunt versus augem; interdum verò deorsùm, vt cum ad oppositum augis segrediuntur. Verum est motus istos propriè non esse contrarios, vt rectè probat D. Thom. lib. 1. de Cœlo lect. 8. quia neque fiunt à contrario in contrarium, neque per eandem lineam, neque super eosdem polos, vt ibidem explicabimus. Sed hoc nihil obstat. In præsenti enim non sumit Arist. contraria rigorosè: sed tantùm vult maximè proprium esse substantiæ, esse subiectum *quod* accidentium, siue sint propriè contraria, siue non.

Ad tertium respondet Arist. quòd licet oratio possit transire de vera in falsam; propriè tamen non recipit contraria: quia oratio ipsa non mutatur intrinsecè; cum non abiiciat à se aliquid, & recipiat aliud. Sed talis mutatio fit in ipso obiecto, scilicet Petro, qui amittit sessionem, & acquirit stationem, per cuius variationem oratio extrinsecè dicitur transire de vera in falsam. At verò substantia propriè recipit contraria: quia in se ipsa mutatur abiiciendo vnum, & acquirendo aliud. In quo sensu intelligenda est hæc proprietas, vt suprà explicatum est.

41 Ad quartum respondetur quantitatem, intellectum, & alias potentias non recipere accidentia vt *quod*, sed vt *quo*, siue vt rationes recipiendi. Vnde de illis non potest absolutè dici, recipere accidentia, sicut dicitur de substantia. Quòd si in Eucharistia quantitas per se solam recipit accidentia, & habet modum subiecti *quod*, ideò est: quia ibi quantitas virtute diuina habet modum substantiæ, vt docet D. Thom. 3. p. q. 77. art. 3. ad 2. Siue id fiat à Deo tribuendo quantitati modum quasi substantialem, ratione cuius per se sit vt tenent plures Doctores; siue conseruando existentiam substantiæ panis, & vini, vt aliqui etiam inconsideratè asserere ausi sunt; siue per solam manutentiam conseruando quantitatem cum sua existentia, & supplendo per nouum concursum vicem substantiæ, vt docent plures alij: de quo disputant Theologi loco citato in materia de Eucharistia.

EXPLICATVR AMPLIVS, QVOmodò soli substantia conuenint esse subiectum quod *accidentium.*

§. vnicus.

42. Occasione huius argumenti magis explicare oportet, quomodò vnum accidens sit subiectum alterius, propter Suar. disputat. 14. Metaph. sect. 4. vbi distinguens ly. *quod*, *quo*, inquit, si per subiectum *quod* intelligatur primum fundamentum, & basis totius causalitatis, in qua sustentatur accidens? & per subiectum *quo*, id, quod ita recipit aliud, vt ipsum sustentetur in alio: sic procul dubio solam substantiam esse subiectum quod accidentium, & quodcumque accidens respectu alterius subiectum quo tantùm. Si verò per subiectum *quod*, intelligatur id, cui inhæret accidens, non tantùm vt rationi recipiendi, seu vt integro, & immediato subiecto, quod respectu eius exercet propriam causalitatem materialem; & per subiectum *quo*, id quod tantum est ratio recipiendi, sic inquit iste Auctor plura accidentia verè esse subiectum quod aliorum; licet alia tantùm sint subiectum quo, siue rationes recipiendi.

Si autem quæras ab illo: quæ sit regula ad discernenda talia accidentia; respondet numero 12. nullam posse statui, sed respiciendum esse ad naturam vniuscuiusque. Quam doctrinam mirum est velle Suarez esse Diui Thomæ: cum neque leuiter insinuet eam, & oppositum sæpissimè doceat, vt postea videbimus.

Potest tamen probari hac ratione: quia in Eucharistia qualitates panis inhærent soli quantitati, non per nouam inhærentiam, quæ illis per consecrationem conferatur; sed per antiquam, quam habebant in quantitate, vt docet D. Thom. 3. part. quæst. 77. artic. 2. ergo ante consecrationem soli quantitati immediatè inhærebant.

43 Cæterum hæc sententia falsa est, & omnino aliena à mente Aristotelis, & Diui Thomæ. Qui quantùm ad hoc nunquam distinguunt inter accidentia, vt distinguit Suarez; sed vniuersaliter affirmant vnum accidens, in tantùm esse subiectum alterius, in quantum est ratio recipiendi illud, siue in quantum ambo recipiuntur, & inhærent ipsi substantiæ ordine quodam, ita vt vnum priùs, & alterum posteriùs recipiatur. Quò fit, vt respectu secundi acci-

dentis, propriè loquendo, non dentur duo integra ſubiecta, vnum proximum, & aliud remotum: ſed ſubſtantia ſimul cum proprio accidenti conſtituit integrum, & immediatum ſubiectum ſecundi: ad eum modum, quo in cauſis efficientibus ſubſtantia ignis, verbi gratia, & calor eius propriè loquendo, non ſunt duæ cauſæ, alia proxima, & alia remota; ſed ab vtroque ſimul procedit calefactio; ab illa vt à ſuppoſito, quod operatur; ab hoc verò, vt à ratione agendi, ſeu virtute, qua ignis agit.

Hæc eſt expreſſa doctrina Ariſtot. 4. Metaphyſ. text. decimo quarto, vbi ait: *Accidens enim non eſt accidens aſi quia ambo eidem accidunt.* A quo accepit eam Diu. Thom. 1. 2. quæſtione ſeptima, articulo primo, (quem locum non apparet qua ratione adducat Suar. pro ſua ſententia:) nam in ſolutione ad ſecundum ſic ait Angelic. Doct. *Aliquid dicitur accidens alicuius dupliciter vno modo: quia ineſt ei, ſicut album dicitur accidens Sortis. Alio modo quia eſt ſimul cum eo in eodem ſubiecto, &c.* Quem modum ſtatim in ſolutione ad tertium ſubdiuidit dicens: *Sicut dictum eſt, accidens dicitur accidenti accidere propter conuenientiam in ſubiecto. Sed hoc contingit dupliciter Vno modo, ſecundum quod duo accidentia comparantur ad vnum ſubiectum abſque aliquo ordine, ſicut album, & muſicum ad Sortem. Alio modo cum aliquo ordine, puta quia ſubiectum recipit vnum accidens alio mediante, ſicut corpus recipit albedinem mediante, ſuperficie, &c.* Vbi expreſsè docet accidens ſoli ſubſtantiæ propriè in eſſe, ſeu inhærere; alteri verò accidenti non niſi in quantum ambo ordine quodam ſubſtantiæ inſunt. Ergo ſola ſubſtantia eſt, quæ propriè loquendo exercet cauſalitatem materialem reſpectu accidentium cum ſubordinatione explicata.

Idem docet quæſtione ſecunda, de virtutibus articulo tertio ad ſecundum, dum loquit: *Forma non eſt forma, ita quòd vna forma præſtet ſubiectum alteri. Nihil tamen prohibet plures formas in eodem ſub ordine eſſe ſecundùm quendam ordinem, ſcilicet vt vna ſit formalis reſpectu alterius, ſicut calor eſt formalis reſpectu ſuperficiei, &c.* Videatur etiam quæſtione prima, antecedenti articulo quarto ad quintum, libro primo. Poſt. lect. 34. in 3. diſp. 33. quæſtione ſecunda, articulo quarto, quæſtiunc. prima, in corpore, & ad 1. & 2. in 4. diſtinct. 16. quæſtione tertia, articulo primo, quæſtiunc. prima ad tertium, & alibi ſæpè. Ex quibus, & alijs locis Diui Thom. probant hanc ſententiam Capr. in 1. diſtinct. tertia, quæſtione tertia, articulo tertio, ad ſecundam, Scoti, & prima diſtinct. decima octaua, quæſt in 1. 2. 3. ad 1. Eſtque receptiſſima inter Thomiſtas. Pro qua videri poſſunt Caiet. prima parte, quæſt. 77. articulo primo, & in hoc cap. circa finem. Soto ibid. in quarta diſtinct. decima. quæſtione ſecunda, articulo ſecundo, Maſ. hic ſectione ſecunda, quæſtione decima, Sanchez, lib. 5. quæſt. 11. Bergom. in Concordantijs D. Thom. dub. 10. & alij.

44 Fundamentum eſt: quia omne accidens definitur per proprium, & immediatum ſubiectum, cui inhæret, vt oſtendimus ſuprà diſputatione quinta, numero vigeſimo primo, ſed ſemper definitur per ſubſtantiam, vt ibidem ex Ariſt. diximus: ergo ſemper ſubſtantia pertinet ad proprium, & immediatum ſubiectum accidentis.

Confirmatur primò: quia quælibet forma, ſeu actus immediatè attingit propriam materiam, ſeu potentiam, vt patet inductione: ſed in propria materia, ſeu potentia accidentium ſemper includitur ſubſtantia: ergo ſemper accidentia immediatè attingunt ſubſtantiam. Probatur minor: quia accidens dat propriæ materiæ eſſe ſecundum quid: ergo requirit, & ſupponit in illa eſſe ſimpliciter.

Confirmatur ſecundò: quia ideò in ſententia D. Thom. materia prima non eſt integrum, & immediatum ſubiectum quantitatis, aut alterius accidentis (& idem eſt de formis materialibus) quia non habet propriam ſubſiſtentiam, vt videbimus libro primo Phyſicorum: ſed nullum accidens habet propriam ſubſiſtentiam, vt patet: ergo nullum accidens poteſt eſſe ſubiectum integrum, & immediatum alterius.

45 Argumentum in contrarium adductum pendet ex pluribus, quæ in materia de Eucharistia habent non paruam difficultatem. Pro nunc tamen dicimus, quòd ſi inhærentia actualis accidentium non diſtinguitur ab eorum exiſtentia, ſed accidens per ipſum ſuum exiſtere abſque aliquo alio vnitur ſubiecto, vt explicat noſter Didacus à Ieſu diſputatione duodecima, quæſtione vltima, concluſione tertia, & docent plures Thomiſtæ: ſic conſequenter dicendum eſt, quod qualitates panis ante conſecrationem per ipſam ſuam exiſtentiam inhærebant ſubſtantiæ quantæ tanquam vni integro ſubiecto; poſt conſecrationem verò manet quidem eadem exiſtentia qualitatum; & ita manent cum antiqua inhærentia; ſed hæc iam non exercetur circa ſubſtantiam, & quantitatem; ſed ſolùm circa quantitatem: & ita quantitas tunc habet vices ſubiecti quod. Videatur Naz. prima parte, quæſtione tertia, & controuerſia prima, parùm ante concluſiones. Si verò inhærentia actualis, ſeu vnio accidentis ad ſubiectum ſit aliquis alius modus diſtinctus ab eius exiſtentia, vt alij volunt; conſequenter aſſerendum eſt poſt conſecrationem, licet maneat in qualitatibus antiqua exiſtentia, non tamen manere antiquam vnionem; ſed virtute conſecrationis de nouo vniri quantitati. Neque Diu. Thom. in argumento adductus contrarius eſt. Solùm enim aſſerit manere accidentia ſecundùm eſſe, quod priùs habebant, quod veriſſimum eſt: ſed inde non ſequitur manere cum antiqua vnione, ſi hæc ponitur diſtincta ab exiſtentia accidentium.

49 ¶ Ex dictis infertur, qua acceptione proprij conueniant ſubſtantiæ iſtæ ſex proprietates. *Secunda* enim & *tertia* conueniunt primo modo, ſcilicet ſoli, ſed non omni. Nam prædicari eſſentialiter de prima ſubſtantia conuenit quidem ſoli ſubſtantiæ, vt patet, ſed non omni: cum ipſa prima ſubſtantia non prædicetur formaliter de ſe ipſa. Scilicet ſignificare hoc aliquid conuenit ſoli ſubſtantiæ: ſed non omni cum non conueniant ſecundis ſubſtantiis.

Deinde *quarta*, & *quinta* proprietas conueniunt ſubſtantiæ ſecundo modo proprij ſcilicet omni, ſed non ſoli. Nam omni ſubſtantiæ conuenit non habere contrarium, & non ſuſcipere magis, & minùs, non tamen ſoli: cum id conueniat etiam quantitati, & alijs pluribus prædicamentis.

Tandem *prima*, & *vltima* proprietas, ſcilicet non eſſe in ſubiecto, & eſſe ſuſceptiuum contrariorum modo explicato, conueniunt ſubſtantiæ quarto modo proprij, vt ſatis ex dictis patet. Ex illis tamen vltima appellatur ab Ariſt. maximè propria: quia eſt poſitiua perfectio ſubſtantiæ, & non mera negatio ſicut prima.

CAPVT VI.

De Quantitate.

SVMMA TEXTVS.

IN tres partes diuiditur hoc Caput. Prima continet duas diuiſiones quantitatis. Quarum prima eſt: quantitas alia diſcreta, cuius ſcilicet partes non copulantur aliquo termino communi, vt *numerus*, & *oratio*: & alia continua, cuius ſcilicet partes copulantur termino communi, vt *linea*, *ſuperficies*, *corpus*, *tempus*, & *locus*: nam partes lineæ copulantur punctis, partes ſuperficiei lineis, &c.

Secunda diuiſio eſt: quantitas alia habet ſitum, ſeu poſitionem partium inter ſe, vt linea, ſuperficies, corpus, & locus: alia verò non habet talem poſitionem, vt tempus, numerus, & oratio. In illis enim verè deſignari poteſt, quem ſitum, ſeu poſitionem ſingulæ partes habeant; non verò in his, vt patet: quamuis earum partes habeant ordinem prioris, & poſterioris.

In ſecunda parte inquit Ariſt. quòd iſtæ ſeptem ſpecies quantitatis ſunt quantæ per ſe, & ratione ſui, alia vero omnia ſunt quanta per accidens: quia non per ſe, ſed per iſtas ſpecies ſunt quanta. Nam actio dicitur longa: quia multum temporis in ea conſumitur: albedinem etiam multam dicimus, quæ eſt in magna ſuperficie, &c.

In tertia parte enumerat tres proprietates. *Prima* eſt, non habere contrarium. ¶ Contra quam obijcit: quia multum, & paucum, magnum, & paruum videntur contraria: ergo, &c. ¶ Et reſpondet primò, iſta non eſſe quantitates, ſed relationes: quia dicuntur in comparatione ad aliud. Cuius ſignum eſt, quòd montem dicimus paruum; millium vero magnum. ¶ Secundò reſpondet, quòd ſiue ſint quantitates, ſiue relationes, adhuc non ſunt contraria: quia non ſe expellunt; ſiquidem idem ſimul eſt magnum, & paruum reſpectu diuerſorum.

Secunda proprietas eſt non ſuſcipere magis, & minus: neque enim vnum bicubitum, aut vnum tempus eſt magis bicubitum, aut tempus quàm aliud. ¶ *Tertia* proprietas maximè propria quantitatis eſt, vt ſecundùm eam res dicantur æquales, vel inæquales. Nam vnum corpus dicitur æquale, vel inæquale alteri, & ſimiliter numerus, tempus, &c. quod tamen non inuenitur in aliis prædicamentis. Qualitas enim non dicitur æqualis alteri, ſed ſimilis, &c.

NOTATIONES ET DVBIA circa hoc Caput.

NOmen Quantitatis ab hoc prædicamento ad res alias, propter quandam ſimilitudinem non frequenter tranſlatum, efficit duas acceptiones: quas adducit D. Thom. 1. part. quæſt. 42. art. 1. ad 1. Primò enim ſumitur latè, pro perfectione, ſeu virtute cuiuſcumque naturæ: ſoletque appellari quantitas virtutis, ſeu perfectionis. Quo ſenſu dicitur magna ſcientia, aut virtus, id eſt, perfecta: & Deum appellamus magnum, non corpore, ſed perfectione naturæ. De qua etiam acceptione Aug. 6. de Trin. cap 8. inquit: *In his, quæ non mole, ſed virtute magna ſunt, idem eſt maius eſſe, quod melius eſſe.* Secundò ſumitur quantitas ſtrictè, vt ſignificat molem, ſeu extenſionem corporum appellaturque quantitas molis. Et hæc eſt, quæ hoc prædicamentum conſtituit, de qua in præſenti agit Ariſtot. & nos deinceps agemus.

¶ Circa primam diuiſionem, eam eſſe generis in ſpecies dicemus q. 3. Nunc tamen pro intelligentia membrorum diuidentium explicare oportet, quid ſit partes copulari, vel non copulari termino communi. Quod explicat optimè Caiet. his ipſis vocibus. Ad hoc enim, vt aliquid ſit terminus communis, duo requiruntur, ſcilicet quòd terminet, & quòd ſit communis Et quia adiectiuum eſt modus, & determinatio ſubſtantiui: non ſufficit ad hoc, quòd aliquid dicatur terminus communis, quòd ſit terminus, & quòd ſit communis; ſicut neque ad hoc, quòd aliquis ſit monachus albus, ſufficit, quòd ſit monachus, & quòd ſit albus; ſed exigitur, quòd actum terminandi habeat communem, id eſt, quòd ita ſit terminus vnius partis, vt etiam ſit terminus alterius; ſicut punctum, in quocumque loco lineæ deſignetur, vtriuſque partis, hinc ſcilicet, & inde, terminus eſt. Et quoniam terminus, in quantum terminus, oportet quòd ſit indiuiſibilis: quia ſi poſſet diuidi, non eſſet vltimum terminans, vt patet: ideò termini communis nomine ſignificatur aliquid indiuiſibile communiter terminans vtramque partem: quod in linea eſt punctum, in ſuperficie linea; in corpore ſuperficies, & in tempore inſtans. Hæc Caietanus.

3 ¶ Secundò circa ſecundam diuiſionem notandum venit, quòd dupliciter poteſt ibi explicari *ſitus*, ſeu *poſitio partium*. Primò formaliter, vt ſignificat ipſam diſpoſitionem partium in ordine ad locum, à qua habent, quòd aliæ ſint ſurſum, aliæ deorſum, &c Et hoc modo poſitio partium pertinet ad prædicamentum ſitus: & conſequenter diuiſio ſic intellecta non poteſt eſſe eſſentialis, vt patet; ſed erit ſubiecti in accidentia: ſiquidem ſitus, & negatio eius ſunt accidentium reſpectu quantitatis. Et hic ſenſus videtur ad mentem Ariſt. comprehendens enim ſub hac diuiſione eaſdem quantitates, quas ſub prima comprehenderat, ſatis oſtendit eandem quantitatem in communi eſſe diuiſam in vtraque diuiſione. Ex quo neceſſariò ſequitur alteram eſſe accidentalem, iuxta ea quæ diximus in antepredicamentis capite 3. num. 10. Quare cum prima diuiſio ſit eſſentialis, vt ſupponimus: hæc neceſſariò erit accidentalis, ſi formaliter intelligantur eius membra diuidentia, vt dictum eſt.

Secundò modo poteſt ſumi *ſitus*, ſeu *poſitio partium*, radicaliter pro ſituabilitate, ſeu aptitudine, quam linea, ſuperficies, & corpus habent, vt diſponantur ſecundùm locum, hæ enim ſolæ quantitates poſſunt recipere figuram, ad quam conſequitur diſpoſitio in ordine ad locum & ſic iſtæ ſolæ ſunt ſituabiles: tempus verò cum omninò ſit infigurabile; eſt etiam inſituabile. Non enim partes eius poſſunt diſponi ſurſum, aut deorſum, vt per ſe conſtat: ſicut non poſſunt recipere figuram trianguli, pyramidis, &c. Et idem etiam eſt de numero, aut oratione: nam licet numeris ſæpè figuras tribuamus, vt cum dicimus numerum quadratum, cubum, &c. Hoc tamen conuenit illis, ſecundùm quod ſumuntur, vt quantitates continuæ, ſicut

è contra proportionem sæpè tribuimus quantitatibus continuis, secundùm quod sumuntur discretæ, nempè vt bicubitæ, tricubitæ, &c.

Igitur iuxta hunc sensum, quantitatem habere situm, seu positionem partium erit esse figurabilem, situabilem: sic enim circumloquuntur gradum essentialem, in quo linea, superficies, & corpus conueniunt, & per quem distinguuntur à tempore, & ex consequenti sic intellecta hæc secunda diuisio erit essentialis, & subdiuisio præcedentis; facietque hunc sensum. Quantitas continua alia est figurabilis, seu situabilis, scilicet linea, superficies, & corpus: & alia infigurabilis, seu insituabilis, vt tempus. Neque obstat, quòd sub hoc secundo membro etiam numerentur numerus, & oratio, quæ sunt quantitates discretæ: quia quando aliquod membrum diuidens est negatiuum, si non sumatur priuatiuè, sed omninò negatiuè; possunt sub illo contineri plura, quæ non continentur sub diuiso, vt patet mille exemplis. Sic ordinant has diuisiones Sonc. 5. Metaph. quæst. 24. & alij.

4 ¶ Tertiò circa secundam partem capitis notandum est species quantitatis appellari ab Arist. quanta per se. (Sic rectè transfert Argyropilus: Boëtius enim, quem sequitur Caietan. sic vertit:) *Propriè enim quantitates hæ sola dicuntur: alia verò omnia secundùm accidens quanta sunt, &c.* Tum quia per se sunt principia, vnde ad res alias deriuatur denominatio quanti: sicut si albedinem appellaremus per se albam: quia per se est principium dealbandi. Tùm etiam quia speciale est in quantitate quodammodò denominari à se ipsa, vt tetigimus suprà disp. 4. num. 40. Cuius ampliorem explicationem, quia in hunc locum remisimus: ideò pro eius intelligentia considerandum est, quòd licet ratio mensuræ non sit essentia quantitatis, sed passio eius, vt postea dicemus: quia tamen est nobis notior: ideò frequentius loquimur de quantitate sub ratione mensuræ. Sicque de ea egisse in præsenti Aristot. satis colligitur ex eo, quòd locum, & superficiem ponit, vt duas species quantitatis, propter diuersum modum mensurandi; cum tamen in ipsa ratione essendi quantitatis non distinguantur.

Quia ergo inter quantitates neutrá est prima mensura; siquidem hoc tantùm conuenit puncto, & vnitati, vt explicuimus supra disp 10. num. 54. ideò hoc speciale est in isto prædicamento, quòd vna quantitas possit mensurari per aliam. Et ita vna linea mensuramus aliam; vna superficie aliam, & sic de cæteris, vt docet D. Th. de potentia, quæst. 3. art. 17. ad 24. Quo fit, vt quantitas, quæ in se, & intrinsecè est mensura aliarum rerum, dicatur mensurata, dum regulatur per aliam quantitatem: ac proindè eadem quantitas simul dicitur mensura, & mensurata: & consequenter in eodem sensu simul dicitur quantitas, & quanta. Quia tamen vnam quantitatem per aliam mensurari non tollit, quo minùs in se, & intrinsecè sint mensuræ aliarum rerum: ideò quantitas sic mensurata dicitur mensurata, seu quanta per se: quia tam res mensurans, quàm mensurata est intrinsecè mensura: & sic verificatur, quòd quantitas mensuratur per se ipsam, vt inquit D. Th. loco citato. Res verò aliorum prædicamentorum dicuntur mensuratæ seu quantæ per accidens, seu per aliud; quia res mensurata non est mensura, sed quid aliud ab ea diuersum. Et hic est verisimilior modus explicandi hunc locum Arist. & quomodò quantitas denominet se ipsam. Videantur Masius in scholiis huius capitis, & alij Thomistæ.

5 ¶ Tandem in tertia parte capitis, relictis prima & secunda proprietate, quæ capite præcedenti explicata sunt, circa tertiam notandum est æqualitem, & inæqualitatem esse relationes consequentes quantitatem, & in illa fundatas: & ideò dicitur proprium esse quantitatis, vt secundùm eam res dicantur æquales, vel inæquales. Appellatur autem hoc maximè proprium: quia conuenit quarto modo proprij. Nam secundùm omnes species quantitatis dicitur aliquid æquale, vel inæquale, non verò secundùm alia prædicamenta, vt consideranti patebit. ¶ Vbi nota, quòd sicut per similitudinem ad veram quantitatem, perfectio, seu virtus cuiuscumque rei appellatur quantitas: ita per similitudinem ad veram æqualitatem, vel inæqualitatem conuenientia omnimoda, vel excessus rerum secundùm perfectionem dicitur æqualitas, vel inæqualitas. Quo sensu duas albedines eiusdem intentionis appellamus æquales; si verò altera sit remissior, inæquales: & Christus Dominus dicitur æqualis patri secundùm diuinitatem; inæqualis verò secundùm humanitatem. Ex quo fit, vt seruata eadem proportione, sicut vera æqualitas, vel inæqualitas est passio consequens quantitatem molis, quæ est vera quantitas: ita similitudinaria æqualitas, vel inæqualitas est quasi proprietas consequens quantitatem virtutis, quæ per quandam similitudinem appellatur quantitas.

DISPVTATIO XIII.

De prædicamento Quantitatis.

QVAMVIS Qualitas, vtpotè accidens consequens formam, dignitate superet quantitatem, quæ consequitur materiam: tactè tamen Arist. statim post substantiam de quantitate disputauit. Tùm quia hæc intelligitur ante quascumque qualitates in substantia corporali, de qua præcipuè egerat Arist. Tum quia in ratione substandi quantitas plus imitatur substantiam, quàm alia accidentia, & magis participat de ratione subiecti: vnde etiam potest diuina virtute per se sustentare alia accidentia, quod de aliis multi non improbabiliter negant, & saltem non est ita certum. Iam verò circa quantitatem plura possent inquiri, nisi iterum de ea agendum esset in libris Physic. Et ideò in hac disputatione essentiam eius, & species, quas statuit Aristot. tantùm explicabimus.

QVÆSTIO I.

An quantitas realiter distinguatur à Substantia.

PArs negatiua videtur fuisse Platonis; qui teste Aristotel. 1. Metaphysic. text. 5. vnam posuit omnium rerum materiam, cuius differentiæ diuisiuæ essent magnum, & paruum, arbitratus procul dubiò eandem rem esse materiam, & quantitatem. Quam sententiam sequuti sunt Stoici, teste Aphrodisio, sequunturque Nominales, quos refert Suar. disp. 40. Metaph.

sect. 1. asserentes eandem rem esse substantiam, & quantitatem. Vocant tamen substantiam, secundùm quod substat accidentibus; quantitatem verò, secundùm quod habet partes extra partes. Et idem proportionabiliter asserunt de aliis accidentibus corporeis, quòd scilicet quantitas non distinguitur ab eis; sed vnumquodque per se ipsum est extensum, & quantum.

Fundamentum huius sententiæ quantum ad substantiam, & quantitatem est: quia si quantitas esset res distincta à substantia; maximè, vt illa mediante, substantia reciperet accidentia contraria: sed ad hoc non est necessarium, quòd sit realiter distincta: ergo, &c. Probatur minor: quia recipere contraria est proprietas substantiæ; ergo per se ipsam absque aliquo alio potest illa recipere.

7 Opposita tamen sententia communis est inter Philosophos, & Theologos. Eam docent Aristot. 7. Metaphysic. text. 8. Diu. Augustin. 5. de Trinitat. capite decimo, & D. Thom. 3. p. quæst. 77. artic. 2. & in 4. distinct. 12. quæst. 1. articulo primo, quæstione Pro qua videri possunt inter alias Suar. vbi suprà, Aran. lib. 5. Metaph. quæst. 3. art 6. & Mas. hîc sect. 1. quæst. 5.

Breuitérque probatur. Tum ratione generali: quia nullum accidens reale potest esse idem realiter cum substantia: sed quantitas est accidens reale; ergo non potest esse idem realiter cum substantia. Minor, & consequentia constant. Maior autem nostro iudicio est certissima, implicat enim quod eadem entitas realis sit realiter per se, & realiter inhæreat alteri, vt magis ostendemus cap. sequenti, cum de distinctione relationis è fundamento disputabimus ❡ Tùm etiam ratione speciali desumpta ex mysterio Eucharistiæ, in quo quantitas panis de facto separatur à substantia: ergo antea distinguebantur realiter. Patet consequentia: quia realis separatio signum euidens est distinctionis realis.

Respondent Nominales in mysterio Eucharistiæ periisse quantitatem panis simul cum substantia, vtpotè idem realiter cum ipsa, manere tamen quantitatem coloris, saporis, & aliorum accidentium, quæ realiter distinguebantur à substantia.

8 Hæc tamen solutio, & sententia, licet quia saluat veritatem transubstantiationis, non sit hæretica: quia tamen est contra communem Theologorum consensum in Ecclesia communiter receptum, non caret aliqua temeritate. Et ideò sic breuiter impugnatur.

Primò: quia transsubstantiatio, quam, Concilia, & Patres ponunt in Eucharistia, est conuersio totius substantiæ panis in totam substantiam Christi Domini, manentibus eisdem accidentibus, vt sumitur ex Concil. Lateran. sub Innocent. III. capite primo, & Trident. sess. 13. Can. 2. sed quantitas panis est verum accidens de prædicamento accidentis, etiam in sententia Nominalium: ergo ipsa etiam debet manere.

Secundò: quia omninò irrationabiliter ponitur vna quantitas ad extendendam substantiam, & alia ad extendendam albedinem, &c. ergo aliena omninò est à veritate dicta sententia. Probatur antecedens: quia effectus formales eiusdem rationis provenire debent ab eadem forma, sed extensio substantiæ, & extensio albedinis, atque aliorum accidentium sunt eiusdem rationis, vt patet: ergo ab eadem forma provenire debent. Cum ergo in Eucharistia maneat quantitas coloris, vt ad sensum patet: etiam manebit quantitas substantiæ; siquidem eadem est quantitas vtriusque.

Tertiò tandem: quia si accidentia Eucharistiæ non vnirentur in quantitate panis tanquam in communi subiecto, nullo modo vnirentur, nullámque haberent colligationem: ac proinde posset color manere, immoto sapore; quod ad sensum patet esse falsum; ergo, &c. Probatur sequela: quia qualitates istæ non comparantur inter se, tanquam actus, & potentia; neque fingi potest alius modus vnionis, nisi secundùm quod eidem communi subiecto insunt; quod nullum aliud potest esse, nisi quantitas panis: ergo verè subiectantur in illa: ac proinde ipsa realiter separatur, & distinguitur à substantia.

9 Ad fundamentum contrariæ sententiæ respondetur in primis, quod quantitas non ex eo præcisè distinguitur realiter à substantia, vt hæc, media illa recipiat accidentia: nam etiamsi nullum aliud esset accidens, adhuc distingueretur à substantia. Deinde dicimus, quod substantiæ proprium est esse subiectum *quod* contrariorum, vt supra explicatum est: quod autem sic est subiectum, non excludit à se subiectum *quo*, quale est qualitas, sed potius illud exigit, vt sit ratio recipiendi. Sicut ex eo, quod anima rationalis sit subiectum *quod* actuum intellectus, non excludit, sed potiùs exigit ipsam potentiam intellectiuam, vt sit ratio recipiendi illos.

QVÆSTIO II.

In quo consistat ratio formalis, & essentia quantitatis.

10 TRia sunt præcipua, quæ quantitas tribuit substantiæ, de quibus potest procedere difficultas, scilicet ratione mensuræ, divisibilitas in partes, & earum extensio, seu dilatio: quæ oportet seorsom explicare ad resolutionem difficultatis.

Mensura ergo propriè dicta definitur ab Aristot. 10. Metaph. text. 2. esse *Id, quo quantitas rei cognoscitur*: sicut vlna est mensura panni: quia media illa cognoscimus quantitatem panni. Ad hoc autem necessarium est, vt mensura sit vna, & indivisibilis secundùm illam rationem, secundùm quam assumitur vt mensura, vt probat ibid. Aristot. Ratióque est manifesta, quia mensura est id, vnde primò derivatur cognitio rei mensuratæ: ergo provt sic, debet esse indivisibilis. Si enim haberet partes; iam esset aliud priùs, vnde derivatur cognitio; & per consequens ipsa non esset mensura. Sic videmus vlnam in ratione vlnæ esse indivisibilem: quia non componitur ex vlnis, palmum in ratione palmi, & sic de aliis.

Hoc autem dupliciter contingit. Nam vel mensura est tantùm secundùm quid indivisibilis, & simpliciter divisibilis: vt vlna, quæ est indivisibilis in ratione vlnæ; simpliciter tamen dividi potest cum componatur ex palmis: idem est de aliis mensuris, quibus homines vtuntur, vt cubitum, pes, passus, &c. Et huiusmodi mensuræ simul sunt mensura, & res mensuratæ. Vel mensura, est simpliciter indiuisibilitas, vt vnitas, & punctum: quæ propterea sunt primæ mensuræ quantitatum; & ex consequenti repugnat, quòd sint res mensuratæ. Hæc autem quæ de propria mensura inter quantitates molis dicta sunt, proportionabiliter applicantur quantitatibus virtutis, inter quas invenitur etiam mensura virtutis, seu perfectionis, vt loco citato probat Aristot. De qua intelligitur commune dictum: *Primum in vnoquoque genere est mensura caterarum*: per accessum enim, vel recessum ab illo primo, cognoscimus perfectionem aliorum in illo genere. Tota hæc doctrina desumpta est ex Diuo Thomas 1. distinct. 8. quæstione quarta, articulo tertio,

tertio, lib. 10. Metaphysic. lect. 2 & libro primo, Poster. lect. 26.

11. Secundò notandum est, quòd quamuis ratio mensuræ tantùm convenire videatur mensuræ, quæ ea extrinseca mensurato: hæc enim est, quæ in vsu humano applicatur ad rerum quantitates cognoscendas, vt patet de vlna respectu panni, de pede respectu ædificij, &c. tamen inter Philosophos loquendo, etiam datur mensura intrinseca mensurato. Et hoc modo quantitas est mensura substantiæ, cui inhæret, & aliorum accidentium corporalium, quæ media quantitate subiectantur in substantia. Cùm enim à quantitate recipiant extensionem: media illa verè cognoscimus eorum magnitudinem; & per consequens habet veram rationem mensuræ respectu illorum. Quæ doctrina est expressa Diu. Thom. in 2, distinct. secunda, quæstione prima, articulo secundo, ad 1. & quæstione prima, de veritate artic. 5. vbi diuidit mensuram in extrinsecam, & intrinsecam: atque hanc esse in mensurato sicut accidens in subiecto; & ponit exemplum de quantitate respectu corporis, cui inhæret.

Per quod excluditur Suarez, dispu. 40. Metaphy. sectione tertia, numero vndecimo, asserens ex mente Scot. & Durand. quantitatem non habere rationem mensuræ respectu subiecti in quo est. Vt enim contra ipsum benè argumentatur Sanchez, libro quinto, Logicæ quæst. 15. substantia habet, quòd si tanta à quantitate: ergo quòd cognoscatur esse tantam, habet etiam ex sua quantitate: & per consequens quantitas erit mensura intrinseca illius. Et idem argumentum fieri potest in aliis accidentibus corporeis, vt per se patet.

12. Dices quantitas extendendo substantiam tribuit illi aptitudinem, vt mensuretur per mensuram extrinsecam: ergo potiùs constituit eam in ratione mensuratæ, seu mensurabilis, quàm habeat rationem mensuræ respectu eius.

Respondetur, quantitatem mensurando intrinsecè substantiam tribuere illi talem aptitudinem. Inde autem solum sequitur quantitatem non esse mensuram simpliciter primam in genere quantitatis, quod libenter concedimus: quia vt sæpè diximus, id tantùm convenit puncto, & vnitati. Vnde quæcumque quantitas simul est mensura, & res mensurata: quia proprium subiectum mensurat intrinsecè, & constituit aptum, tum vt assumatur vt mensura extrinseca aliorum, tum etiam vt passivè mensuretur per aliam mensuram extrinsecam.

Per quod excluditur etiam aliorum sententia, qui diuidentes mensuram in actiuam, & passiuam, dicunt, esse mensuram actiuam non convenire omni quantitati: benè tamen esse mensuram passivam, seu mensurabilem.

¶ Quæ quidem non benè dicuntur: nam in primis aptitudo passiva rei, vt mensuretur, valdè impropriè appellatur mensura, sicut aptitudo ad recipiendam albedinem abusivè diceretur albedo. Deinde omnis quantitas verè habet rationem mensuræ actiuæ: tum quia intrinsecè mensurat proprium subiectum: tum etiam quia reddit illud aptum: vt assumatur tanquam mensura extrinseca aliarum rerum. Quamuis enim in vsu humano quædam tantùm quantitates, vt palmos, pes, calamus, &c. destinatæ ad mensurandum; aptitudo tamen actiua ad mensurandum alia oritur ex ipsa natura quantitatis; ac proindè conuenit omni quantitati.

13 Tertiò notandum est diuisibilitatem nihil aliud esse, quàm aptitudinem, seu potentiam passiuam rei, vt diuidatur in partes. Cum autem variæ sint partes, variæ etiam erunt diuisiones, & diuisibilitates: & ita alia erit diuisibilitas in partes physicas, alia in partes Metaphysicas, &c. Præter quas datur alia in partes integrantes, seu extensionis, vt aptitudo, quam habet linea vnius vlnæ, vt diuidatur in tertias, vel quartas partes. Et hæc est propria quantitas: quia ab ea habent res aptitudinem, vt diuidantur in partes integrantes, vt infra dicemus.

Hic autem nota ex Suesano lib. 5. Metaphysic. quæst. 9. hanc diuisibilitatem esse duplicem, aliam proximam, aliam remotam; illa est immediata ratio, quare quantitas dividatur; hæc verò est, à qua fluit ipsa diuisibilitas proxima. Sicut à simili distinguimus duplicem potentiam in homine ad intelligendum, aliam proximam, nempè intellectum, & aliam radicalem, seu remotam, scilicet ipsam essentiam animæ rationalis.

14 Quartò tandem nota, quod extensio, vt in præsenti sumitur, est latitudo illa, seu moles, quàm intelligimus substantia corporea quantitate affecta: quod explicamus per habere partes extra partes. Hæc autem extensio duplex est. Alia in ordine ad locum, quando scilicet vna pars actu est extra locum alterius: vt in nobis nunc manus non solùm est extra entitatem capitis, sed etiam extra locum eius, cum actu correspondeat diuerso spatio. Alia est extensio in ordine ad se, quando scilicet vna pars est extra aliam, ita vt secundùm suam molem quantitatiuam non sint permixtæ, & confusæ; sed caput immediatè vniatur collo, collum pectori, & sic de aliis. Quod potest contingere, etiamsi tales partes correspondeant eidem loco: vt patet in Eucharistia, vbi Christus Dominus verè habet extensionem hanc in ordine ad se: quia partes eius non sunt confusæ, ita vt caput sicut est vnitum collo; ita sit vnitum pedibus, sed verè seruant inter se ordinem & vna est extra entitatem alterius: actu tamen non sunt extensæ in ordine ad locum: quia omnes eidem indiuisibili sp[a]t[i]o correspondent: & ideò totus Christus continetu[r] i[n] qualiber parte minutissima Hostiæ.

Quamuis autem duæ istæ extensiones supernaturaliter separentur in Eucharistia, vt dictum est: connaturaliter tamen extensio in ordine ad locum debetur alteri, & dimanat ab ea, vt patet in cæteris rebus quantis: Propter quod Suarez, & alij, quos adducemus quæstione sequenti extensionem istam partium, quam appellauimus in ordine ad se, appellant ipsi radicaliter localem, & situalem, seu quantitatiuam, vt eam distinguant ab alia quadam extensione, quam constituunt in substantia secundùm se, & ante quantitatem, vt ibidem videbimus.

15. His ita constitutis: satis constat essentiam quantitatis non consistere in extensione actuali partium in ordine ad locum. Nam iuxta communem sententiam (quidquid contradicat Durandus) Christus Dominus in Eucharistia habet quantitatem; & tamen ibi non est extensus in ordine ad locum. Vnde solùm remanet difficultas de extensione in ordine ad se, diuisibilitate, & ratione mensuræ. Circa quod: relictis quibusdam Scholasticis, quorum meminit Masius hîc sectione prima quæstione tertia, contendentibus nullam posse à nobis assignari essentiam quantitatis, eo quòd sit summè latens, & obscura.

Prima sententia asserit essentiam quantitatis consistere in ratione mensuræ. Pro qua citatur Albert. hîc tract. 8. cap. primo: eamque docere videtur D. Thom. opusc. 52. circa finem, vbi ait: *Propria ratio quantitatis, quæ competit quantitati, quatenus quantitas est, ratio est mensura.* Et prima parte quæst. 28. art. 2. & alibi

alibi sæpè, definit quantitatem, quòd sit mensura substantiæ. Quod etiam satis insinuat Arist. in hoc capite, dum probat orationem esse quantitatem: quia mensuratur syllaba breui, & longa.

Ratione etiam suadetur: quia illa est ratio essentialis quantitatis, quæ diuiditur in diuersas species huius prædicamenti, & contracta per plures differentias, diuersificatur in illis; sed hæc est ratio mensuræ, & non diuisibilitas, aut extensio: ergo &c. Probatur minor: quia superficies, & locus, quæ ponuntur ab Arist. vt duæ species quantitatis, non differunt secundùm extensionem, aut diuisibilitatem, sed penes diuersum modum mensurandi: siquidem eadem extensio, secundùm quod mensurat subiectum, in quo est, dicitur superficies; & secundùm quod mensurat corpus, quod continet, dicitur locus.

16 Secunda sententia docet essentiam quantitatis consistere in diuisibilitate. Hanc sequuntur plures Thomistæ Capreolus 2. dist. 3. q. 1. art. 3. ad 1. Scoti & dist. 19. q. vnica ad secundum contra primam conclusionem. Soncinas 5. Metaph. q. 21. Iabellus quæst. 20. Zanardus ibidem Fland. quæst. 14. artic 4. & Aquarius quæst. 11. Quibus etiam consentiunt Scot. hic q. 17. & 5. Metaph q. 9. Anto. Andræas, ibidem q. 10. & alij eius Discipuli. Colligitur que ex Arist. eodem lib. 5. Metaph. text. 18. vbi quantum definit esse: *Id, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quorum vtrumque, vel vnumquodque vnumquid aptum est esse.* Et satis indicat D. Th. in 1. dist. 19. quæst. 1. artic. 1. ad primum, vbi inquit: *Æqualitas consequitur rationem quantitatis, quæ consistit in quadam diuisibilitate, &c.*

Probatur ratione Scoti: quia iuxta diuersos modos diuisibilitatis ponuntur diuersæ species quantitatis: ergo eius essentia consistit in diuisibilitate. Consequentia patet, & probatur antecedens: quia in primis aliter est diuisibilis quantitas continua, ac discreta: siquidem hæc diuiditur in partes, quæ nullo communi termino iunguntur; illa verò in partes communi termino copulatas. Similiter linea, superficies, & corpus distinguuntur per hoc, quòd vna est diuisibilis secundùm longitudinem, alia secundùm latitudinem, alia secundùm profunditatem; idem est de aliis speciebus quantitatis: ergo, &c.

17 Nihilominus dicendum est primò essentiam quantitatis non consistere in ratione mensuræ, neque in diuisibilitate proxima. Sic docent Auctores conclus. sequenti adducendi. Et probatur prima pars. Nam in primis esse mensuram primam in hoc genere non potest esse essentiis quantitatis: hoc enim tantùm conuenit puncto, & vnitati, quæ non sunt quantitates, sed principia earum, vt patet. Deindè, vel per mensuram intelligimus aptitudinem, quam tribuit quantitas subiecto, vt assumatur ad mensurandas alias res, quæ solet appellari mensura actiua; vel aptitudinem, vt passiuè mensuretur. (Nam actu mensurare, aut mensurari euidens est non esse essentiam quantitatis.) Sed in neutra aptitudine potest consistere essentia quantitatis: ergo, &c. Probatur minor: quia vtraque aptitudo supponit extensionem partium, & oritur ex ea: ideò enim aliquod quantum potest mensurare alia, aut mensurari ab aliis: quia habet partes: ergo prius est habere partes, quàm habere talem aptitudinem. Cum ergo essentia sit omnium primum, planè sequitur in neutra aptitudine posse consistere essentiam quantitatis.

Per quod etiam probatur secunda pars conclusionis: quia aptitudo, quam res quanta habet, vt diuidatur necessariò supponit extensionem partium: nam ideò linea potest diuidi in partes, quia habet partes, & non è contra: ergo habere partes prius est, quàm potentia proxima ad diuisionem. & sic, &c.

Dices: saltim diuisibilitas radicalis, aut etiam mensurabilitas radicalis, erit essentia quantitatis.

Respondetur id quidem esse verum: nam in rei veritate extensio ipsa est radicaliter diuisibilitas, aut mensurabilitas; siquidem est radix vnde oriuntur diuisibilitas, & mensurabilitas proximæ. Adhuc tamen non explicatur sufficienter essentia quantitatis per hos terminos. Sicut si quis diceret risibilitatem radicalem esse essentiam hominis, in re quidem nihil falsum diceret; siquidem radix risibilitatis est ipsa rationalitas. Cæterùm insufficienter, & confusè explicaret tunc essentiam hominis: quia nondum exprimebatur, quid esset illud, à quo tanquam à radice oritur risibilitas. Idem ergo contingit in præsenti, vt consideranti patebit.

18 Dicendum est secundò extensionem partium in ordine ad se esse rationem formalem, & essentiam quantitatis. Sic docet apertè D Thom. 1. part. quæst. 14. art. 12. ad 1. vbi ait: *De ratione quantitatis est ordo partium.* Et clariùs 4. contra Gent. c. 65. his verbis: *Positio, quæ est ordo partium in toto, in eius* (scilicet quantitatis) *ratione includitur*: Quem sequuntur Ferrara ibidem c. 87. §. *ad euidentiam*, Nuño 3. p q. 76. artic. 4. dub. vnic. Araujo lib. 5. Metaph. q 3. art. 1. Masius vbi supra, Sanch. lib. 5. Logicæ q. 5. & Galleg. controuer. 24 qui addit esse communem in schola Thomistarum.

Quibus in hac parte consentiunt Toletus, Rub. Vasq. Fonseca, & multi alij quos refert Galleg. loco citato. Vbi rectè probat ab hac sententia in re non discordare Thomistas citatos pro secunda: loquuntur enim de diuisibilitate radicali, vt satis se explicant Capreolus secundo loco, & Soncin. q. citata in solutione ad primum.

Fundamentum sumitur ex dictis: quia illud est ratio formalis, & essentia alicuius, in quo tandem resoluuntur omnes illius proprietates: sed omnes proprietates quantitatis vltimò resoluuntur in extensionem partium: ergo in illa consistit essentia eius.

Probatur minor: quia ideo quantitas potest esse æqualis, vel inæqualis, quia est extensa; ideo potest mensurari, vel mensurare: quia in se habet dilationem, vel extensionem; ideo est diuisibilis in partes, quia habet illas. Non tamen valet è contra: neque est assignabilis alia ratio prior, qua quantitas sit in se extensa, nisi quia est quantitas. Ergo extensio in ordine ad se est eius essentia.

Confirmatur: quia ipsa moles, quæ distinguit hoc prædicamentum à quantitate virtutis, nihil aliud est quàm habere in se extensionem partium: & secundùm hanc fiunt diuisiones essentiales huius prædicamenti. Continuitas enim, vel discretio, longitudo, aut profunditas, &c. sunt tales, vel tales modi habendi partes. Et tandem ideò locus reiicitur communiter à recta linea huius prædicamenti (vt postea videbimus) quia non habet specialem modum extensionis distinctum à superficie Ergo ratio formalis & essentia quantitatis consistit in extensione partium in ordine ad se.

19 Ad argumenta respondetur. Ad locum D. Tho. pro prima sententia adductum dicimus primò, ibi sumi mensuram pro radicali mensurabilitate, quæ est extensio.

¶ Secundò, & melius, respondetur sensum esse, quod ratio quantitatis, secundùm quod consideratur à Logico, est ratio mensuræ: siquidem ob hanc causam Arist. (vt in notationibus capitis dicebamus) posuit duas species quantitatis, superficiem & locũ: quod in illo Opusculo explicare volebat Diuus Thomas.

¶ Quibus adde dictum Opusculum esse ea reprobatis iuxta censuram Diui Antonini 3. p. historialiũ, titul. 18 c. 10. quam referunt Antonius Senensis in Bibliot. Prædicatorum, & Sixtus Senensis lib. 4. Bibliot. verbo *Thomas Aquinas*: quamque secuta est editio Pij V. Romæ facta anno 1571. & admittunt communiter Doctores. De quo etiam videri potest Antonius Picamus Patricius, Præfatione ad Opuscula Diui Thomæ, multò antea excusa Venetiis anno 1547.

Per quod patet, tum ad locum Arist. tum ad rationem factam pro hac sententia. Quia enim in hoc cap. agebat Arist de quantitate in ratione mensuræ: ideo ex ea sumpsit argumentum ad probandum orationem esse quantitatem: ideoque posuit vt duas ejus species, superficiem, & locum, propter diuersum modum mensurandi earum. In Metaphysica verò, vbi agebat da quantitate secundùm suam essentiam, negauit locum esse veram speciem quantitatis, vt infrà videbimus.

20 Ad argumenta secundæ sententiæ respond. Ad locum Arist ibi definisse quantitatem per diuisibilitatem, tanquam per propriam passionem, quæ nobis notior est, & ea qua facilè colligimus ipsammet essentiam: sicut propter eandem rationem definit D. Tho. quantitatem per rationem mensuræ.

¶ Ad locum eiusdem Angelici Doctoris respondetur ibi loqui de diuisibilitate radicali. Neque opus fuit exprimere extensionem partium; quia ibi non definiebat quantitatem.

Ad rationem respondetur distinguendo antecedens Si enim sensus sit, species quantitatis sumi tanquam ex prima radice ex diuerso modo diuisibilitatis, omnino falsum est; quia priùs intelligitur quantitatem continuam, & discretam, & vniuscuiusque species habere diuersum modum extensionis, quàm diuisibilitatis, vt dictum est Si verò sensus sit, species istas sumi ex diuerso modo diuisibilitatis, tanquam à signo nobis notiori, verum est antecedens. Sed inde solùm sequitur diuisibilitatem esse passionem quantitatis,

21 ¶ Ex dictis infertur primò, quod esse extensum in ordine ad locum non potest esse effectus quantitatis in genere causæ formalis, siue vt alij dicunt, effectus primarius: hic enim separari non potest à quantitate, etiam de potentia absoluta, vt sentiunt communiter Doctores: sed vel est effectus formalis vbi circumscriptiui, vel alterius accidentis innominati à quantitate connaturaliter dimanantis. Propter quod solet appellari effectus secundarius quantitatis: potestque ab ipsa diuinitùs separari, vt contingere diximus in Eucharistia. Sicut etiam cernimus in subsistentia, aut existentia creata: quæ solent appellari effectus secundarij formæ substantialis: & ideò possunt ab ea separari per potentiam diuinam, vt de facto separantur in natura humana Christi Domini.

22. ¶ Secundò infertur multò minùs posse consistere essentiam quantitatis in impenetrabilitate, scilicet in repugnantia, quam substantia corporea habet, vt sit in eodem loco cum alia. Tum quia impenetrabilitas necessariò supponit extensionem in ordine ad locum: siquidem non habent talem repugnantiam, nisi quæ sunt in loco. Tum etiam quia potest à quantitate separari, vt de facto contingit in natiuitate Christi Domini: & quando ad discipulos intrauit ianuis clausis. Tunc enim quantitas Christi Domini mansit penetrabilis, ex eo quod impedita, vel ablata est à Deo impenetrabilitas, quæ est connaturalis passio quantitatis, vt sumitur ex Diuo Thoma in 4. distinctione 44 q. 2. art. 2. quæstiuncula 2.

Ex quo etiam fit, quod penetrabilitas opposita impenetrabilitati, de qua loquimur, potiùs est priuatio, quàm aliud positiuum, solùmque inuenitur in corporibus; & per consequens, neque Angeli, neque animæ separatæ propriè dicuntur penetrari, quando sunt in eodem loco simul cum corporibus.

QVÆSTIO III.

An substantia corporea sine quantitate habeat partes.

23. Supposita distinctione reali quantitatis & substantiæ quæstione 1. statuta rationabiliter negari non potest substantiam posse per diuinam potentiam absque quantitate conseruari, sicut de facto in Eucharistia quantitas conseruatur absque substantia. Minùs enim dependet in sua existentia substantia à quantitate, quàm quantitas à substantia, vt de se patet. In casu ergo, quo conseruaret Deus substantiam absque quantitate, procedit præsens difficultas, & inquiritur an tunc substantia haberet partes Et non est dubium de partibus essentialibus, tam Physicis, quàm Metaphysicis: hæ enim, cùm componant essentiam substantiæ corporeæ; necessariò illam comitantur.

Neque similiter est dubium de extensione partium in ordine ad locum, seu in loco. Quamquam nonnulli Moderni, quorum meminit Vasquez 1. p. dispus. 199. c. 4. eò deuenerint, vt hanc etiam concedant in substantia absque quantitate conseruata, asserentes tunc habere quandam extensionem localem entitatiuam, ita vt caput corresponderet sursum, pedes deorsum, &c. Hi tamen, vtpote sensibus addicti, relinquendi sunt. Dubium ergo est de partibus integralibus, & extensione in ordine ad se: an scilicet substantia sic conseruata haberet in sua entitate aliquam actualem extensionem: ita quod verè ibi essent partes, & alteri vnirentur, essentque consequenter actu manus, pedes, &c.

Refertur sententia affirmans, variaque eius argumenta adducuntur.

§. I.

24. Valde plausibilis est his temporibus apud aliquos Modernos opinio, asserens substantiam corpoream sic absque quantitate conseruatã verè habere partes integrales, & extensionem actualẽ modo explicato. Sic docuerunt Nominales; quos referunt, & sequuntur Suar. disp. 4. Metaph sect. 4. Fonseca l. 5. c. 13. q. 2. sect. 3. Conimbr. 1. Physic. c. 2. q. 2. art. 3. Rub. ibid. c. 3 q. 2. Oña hic q. 1. art. 1. Caber. disp. 2. dub. 2. & communiter Recentiores extra scholam D. Thomæ.

Si autem eis obiicias extensionem, & diuisibilitatem iuxta Peripateticam doctrinam ad quantitatem pertinere: excogitarunt facilem solutionem, distinguendo duplicem extensionem, & diuisibilitatem; aliam substantialem, seu entitatiuam, & aliam quantitatiuam. Hanc inquiunt esse propriam quantitatis; & consequenter absque ea manere substantiam quando separatur quantitas: illam verò habere substantiam à seipsa; & per consequens semper retinere eam. Per quod facilè soluere arbitrantur tum Arist. & D. Thom. testimonia, tum etiam argumenta, quæ contra eos fiunt.

Concedunt autem hanc extensionem, non solùm in ipsa substantia completa; sed etiam in materia prima secundùm se: ita quod ipsa à forma & quantitate præcisa, habeat partes integrantes actu distinctas, & vnitas. Videatur Suarez ibid. num. 12.

Probatur

Probatur primò hæc ſententia ex D. Thoma in 2. diſt. 30. quæſt. 2. artic. 1. vbi diſputans quomodo alimentum tranſeat in veritatem humanæ naturæ, impugnat quorumdam ſententiam aſſerentium, quia materia prima ex ſe caret omni quantitate: ideo æqualiter ſe habet ad omnem quantitatem: probatque quantitatem debere proportionari materiæ: ergo ſentit D. Thom. extenſionem quantitatiuam materiæ ſupponere in ipſa propriam extenſionem entitatiuam.

25 Secundò ibidem docet, animal per nutritionem acquirere, non ſolùm nouam partem quantitatis, ſed etiam nouam partem ſubſtantiæ. Ex quo ſic formatur argumentum. Quoties aliquid ſucceſſiuè producitur; neceſſariò debet habere partes reſpondentes partibus motus productiui, quarum vna poſt aliam producatur: ſed ſubſtantia corporea producitur ſucceſſiuè per nutritionem: ergo verè habet partes, & extenſionem.

Reſpondebis, ideo tunc ſubſtantiam habere partes, quarum vna poſt aliam producatur: quia ibi eſt quantitas. ¶ Sed contra: quia per nutritionem intelligitur præciſè produci ſubſtantia, & prius natura quam per augmentationem intelligatur produci quantitas: ergo in ipſa ſubſtantia ante quantitatem intelligitur pluralitas partium.

Tertiò idem D. Thomas 1. parte qu. 92 art. 3. ad 1. docet, quod quando Deus formauit Euam ex coſta Adami; addidit materiam per creationem, vel conuerſionem productam. Vbi Caiet. concedit in ipſa eſſentia materiæ ſecundùm ſe dari plus, aut minus: quod etiam concedit Soncin. 8. Metaph. q. 4. Ex quo ſic formatur argumentum. Vbi datur plus, aut minus, ibi datur diſtinctio partium: ſed in ſubſtantia ante quantitatem datur plus, aut minus: ergo ibi datur diſtinctio partium.

Maior patet: quia id, quod habet plus, excedit id, quod habet minus, in aliquo reali: ergo diſtinguitur realiter à tali exceſſu. Minor autem videtur D. Th. nam ſi in ſubſtantia non daretur plus, aut minus ante quantitatem, non haberet plus ſubſtantia Adami, quàm coſta ab illo educta: & conſequenter non oporteret producere nouam materiam in formatione Euæ.

26 Quarto probatur ex conſecratione Euchariſtiæ in caſu, quo Sacerdos conſecraret medietatem Hoſtiæ à ſe deſignatam, quod eſſe poſſibile nullus poteſt dubitare. In quo caſu ſic formatur argumentum. Subſtantia, quæ erat in medietate Hoſtiæ conſecratæ verè deſinit eſſe, & ſeparatur à ſubſtantia, quæ manet in altera medietate non conſecrata: & tamen quantitas totius Hoſtiæ manet integra, & indiuiſa: ergo iam ſubſtantia diuiditur ſecundùm ſeipſam, & non ad diuiſionem quantitatis.

Reſpondebis, in tali caſu virtute conſecrationis diſcontinuari quantitatem in duabus illis medietatibus, licet à nobis percipiatur.

Sed contra: quia id videtur voluntariè dictum, & directè pugnat cum doctrina D. Thom. tertia parte, quæſt. 77. artic. 8. ad ſecundum, vbi docet, quòd ſi vino conſecrato infundatur parum vini non conſecrati; *Erit quidem vna dimenſio ſecundùm continuationem quantitatis, non tamen vna ſecundùm modum eſſendi: quia vna pars eius erit ſine ſubiecto, & alia erit in ſubiecto*: ergo idem dicendum eſt de illis medietatibus Hoſtiæ in caſu poſito.

Quintò, quia ſubſtantia eſt ſubiectum quantitatis: ergo tota quantitas recipitur in tota ſubſtantia, & partes quantitatis in partibus ſubſtantiæ. Ergo ſicut tota ſubſtantia antecedit totam quantitatem: ita partes ſubſtantiæ antecedunt partes quantitatis.

Antecedens eſt certum: & prima conſequentia probatur: quia ſubiectum & forma debent proportionari: ergo cùm quantitas habeat partes, & ſit extenſa: ſubſtantia etiam debet habere aliquam extenſionem.

Confirmatur primò: quia res diuiſibilis non poteſt recipi in ſubiecto indiuiſibili: ſed quantitas recipitur in ſubſtantia: ergo ſubſtantia non eſt de ſe indiuiſibilis.

Probatur maior, quia ideo accidentia corporea non poſſunt recipi in Angelo, quia hic eſt indiuiſibilis, illa verò diuiſibilia.

Confirmatur ſecundò, quia in illo priori, in quo ſubſtantia recipit quantitatem, vel recipit illam quatenus diuiſibilis, vel quatenus indiuiſibilis. Si primum: ergo ſubſtantia ante quantitatem habet partes. Si ſecundum: ergo ſubſtantia manet ſemper indiuiſibilis: quia eadem eſt ratio recipiendi, & conſeruandi. Hoc autem eſt falſum: ergo, &c.

27 Sextò: quia ſubſtantia cum quantitate habet partes ſubſtantiales, ſiquidem in Petro caput, & pes partes ſubſtantiales ſunt, & ſubſtantialiter diſtinctæ: ergo illas non recipit à quantitate. Probatur conſequentia: quia nullum accidens poteſt tribuere effectum ſubſtantialem: ſed iſtæ partes ſunt ſubſtantiales: ergo, &c.

Confirmatur, quia cœlum verbi gratia, maiorem quantitatem natura ſua poſtulat, quàm granum frumenti: ergo propter aliquam maioritatem ſubſtantialem, quam in ſe habeat. Probatur antecedens: quia ſicut quantitas abſolutè, ſequitur ſubſtantiam corpoream abſolutè: ita tanta, aut maior quantitas ſequitur tantam, aut maiorem ſubſtantiam.

Septimò: quia ſi auferret Deus in inſtanti quantitatem à ſubſtantia Oceani, vel maneret tunc ſubſtantia diuiſibilis, vel indiuiſibilis: non ſecundum, ergo primum. Probatur minor. Tum quia iam tota illa ſubſtantia conflueret in punctum; moueretúrque localiter in inſtanti. Tum etiam quia non eſſet maior ratio, quare confluxus iſte fieret in Oceano Indico, vel Atlantico. Tum denique, quia bibens guttam ex illa aqua integrum Oceanum biberet, quæ videntur abſurda.

Octauò: quia ſi ſubſtantia haberet à quantitate partes integrantes; ſequeretur, quòd quæ diſtinguuntur realiter, realiter identificarentur; & quæ realiter ſunt idem, realiter diſtinguerentur: vtrumque autem eſt impoſſibile: ergo, &c.

Probatur ſequela: quia nunc caput, verbi gratia, diſtinguitur realiter à brachio: auferatur quantitas, tunc vel manent diſtincta caput, & brachium, vel ſunt idem. Non primum per te: ergo realiter identificantur. Similiter ponatur ſubſtantia aquæ abſque quantitate; tunc illa ſubſtantia realiter eſt idem; ſi verò ponatur quantitas; tunc partes aquæ realiter diſtinguuntur.

Vltimò: quia ſubſtantia corporea, ablata quantitate, verè eſt in loco, ſicut antea: ergo habet aliquam extenſionem, ratione cuius ſit in illo. Conſequentia videtur certa. Antecedens verò probatur, quia ſi ab aqua exiſtente in vaſe auferatur quantitas; verè manebit ibi ſubſtantia aquæ; ſiquidem inde non migrauit in alium locum; neque deſtructa eſt (vt ſupponimus) ſed manet in rerum natura: ergo ſubſtantia ablata quantitate, verè eſt in loco ſicut antea.

Nonnullæ

Nonnullis prænotatis sententia negans, & vera proponitur, & statuitur.

§. II.

28 VT melius intelligatur, & stabiliatur nostra sententia, maximè considerandum, & perpendendum est quòd cum substantia sit ens simpliciter, est consequenter proprium subiectū accidentiū: ac proindè inuenitur in ea capacitas, & potentia passiua ad illa recipienda. Vnde sicut est impossibile substantiam esse sub accidentibus, & quòd non tribuat ei suum effectum formalem: ita repugnat substantiam habere talem effectum formalem aut esse accidentale, antequàm recipiat ipsa accidentia; licet præintelligatur in substantiā potentia passiua ad ea recipienda. Quia tamen nos pro hoc statu intelligimus medijs sensibus, & imaginatione, quæ non possunt percipere substantiam secundùm se, & ab omni accidenti nudam: ideo etiam quando nitimur, intelligere substantiam secundùm se, & vt præuenit omnia accidentia, imaginamur illam, ac si verè haberet aliqua accidentia.

Accidentia autem, quæ ad minus sunt necessaria, vt sensus interior operetur, sunt sensibilia communia, scilicet quantitas, motus, vbi, & similia: & ideò sensus interior (quantumuis intellectus nitatur apprehendere substantiam secundùm se, & nudam) semper percipit eam cum talibus sensibilibus.

Cum autem intellectus pro hoc statu, si suprà non eleuatur, & sensibilia non transcendit, sequatur cognitionem sensuum: inde fit, vt substantia secundùm se apprehendat per modum sensibilium, tribuatque ei aliquam extensionem, vbicationem, aut motum. Non enim percipit, quomodo talis substantia, quæ capax est quantitatis, sit corporea, & non sit extensa: aut quomodo verè, & realiter existat in rerum natura; & non sit in aliquo loco: aut quare tunc non possit moueri motu physico.

Quæ tamen intelligeret, si supra se reflectens, & sensibilia transcendens cogitaret, quod sicut substantia ante albedinem non est alba, sed dealbabilis: ita ante quantitatem non est extensa, sed extensibilis: & ante vbi non est vbicata, sed vbicabilis, &c.

Et quòd sicut dealbabilitas in substantia non est aliqua albedo entitatiua: sed potentia passiua ad recipiendam albedinem: ita extensibilitas, aut vbicabilitas in substantia non est aliqua extensio, aut vbicatio entitatiua, sed capacitas, seu potentia passiua ad recipiendam quantitatem, & vbi. Cum autem potentia passiua, dum non recipit actum, cuius est capax, habeat priuationem eius: ideò hæc duo necessariò concedenda sunt, scilicet quod substantia ante quantitatem, & vbi, est extensibilis, & vbicabilis: & quòd dum non recipit quantitatem, & vbi, est inextensa, & inubicata. Et quia diuisibilitas proxima est passio extensionis, vt suprà explicatum est: ideo substantia, dum non est extensa, non est proximè diuisibilis; & per consequens est indiuisibilis. Quo modo loquendi vtitur sæpè ex Arist. D. Thom. vt postea videbimus.

29 Ex qua manifesta doctrina redditur vanum effugium de partibus, aut extensione entitatiua, quod à contrarijs excogitatum est. Hanc enim extensionem ad id ponunt in substantia secundùm se, vt possit recipere quantitatem; ne diuisibile recipiatur in subiecto indiuisibili.

Ad hoc autem minimè est necessaria: cum accidens solùm requirat in subiecto potentiam passiuam ad illud recipiendum: aliàs si ad recipiendam extensionem quantitatiuam non sufficeret extensibilitas substantiæ; sed necessaria esset alia extensio actualis entitatiua: idem, seruata proportione, dicendum esset de alijs accidentibus: atque ita vt corpus quantum reciperet vbi circumscriptiuum, deberet præhabere aliquod aliud vbi entitatiuum: & similiter vt anima reciperet intellectum, deberet præhabere quendam intellectum entitatiuum, &c. Nam sicut isti Auctores non percipiunt, quomodo diuisibile recipiatur in subiecto indiuisibili: sic intelligere non poterunt, quomodo vbi circumscriptum, seu præsentia localis recipiatur in subiecto non existente in eo: aut quomodo potentia ad intelligendū recipiatur in suscepto non potente intelligere. Hoc autē non solùm non esse inintelligibile: sed oppositū manifestè implicat: nam ante receptionem actus necessariò antecedit in potentia priuatio actus, non verò ipse actus. Hic autem ideò decipiūtur aduersarij, vt rectè notarunt D. Thomas infrà num. 41. adducendus, & Capreol. in 2. dist. 3. q. 1. artic. 3. ad 14. Scoti, quia inextensionem, seu indiuisibilitatem substantiæ secundùm se, apprehendunt vt contradictoriè, seu contrariè oppositam extensioni, & diuisibilitati quantitatis; cùm tamen solùm opponatur priuatiuè.

30 Dicendum est ergo substantiam de se, seu ablata quantitate, non habere partes integrantes, neque vllam extensionem aut diuisibilitatem, etiam entitatiuam: & consequenter manere indiuisibilem. Et idem est de materia prima. Sic docet ex Arist. D. Thom. 4. contra Gentes, cap. 65. his verbis. *Nam remota quantitate substantia omnis indiuisibilis est, vt patet per Philosophum 1. Physic. & 1. parte qu. 50. art. 2. Materiam autem diuidi in partes non conuenit, nisi secundùm quod intelligitur sub quantitate: qua remota, remanet substantia indiuisibilis, vt dicitur 1. Physicorum.* Quod explicatiùs tradit Quodlib. 9. qu. 4. artic. 1. dicens: *Impossibile est quod vna materia contrarias, & disparatas formas recipiat nisi secundùm diuersas partes. Diuersitas autem partium non potest intelligi in materia, non intellecta diuisione; neque diuisio, non intellecta dimensione. quia substantia, quantitate sublata remanet indiuisibilis, vt dicitur 1. Physic.* Quæ Angelici Doctoris testimonia adeò expressa sunt, vt absque eius iniuria tergiuersari non possint, aut ad alium sensum detorqueri. Idem etiam docet loco adducto in primo argumento contrariæ sententiæ, vt in eius solutione videbimus.

Et ideò hanc concl. defendunt Capreol. vbi sup. & disp. 18. q. 1. art. 3. ad 2. & 4. in 4 dist. 13. q. 1. art. 3. ad 1. Cai. 1. p. q. 52. art. 1. Ferrar. 1. Physic. q. 4. Soncin. 5. Metaph. qu. 19. Sanch. lib. 1. Logicæ q. 15. concl. 7. Naza. 1. parte quæstione 50. artic. 2. in informatione textus. Estque receptissima inter Thomistas, vt fatetur Suarez vbi suprà. Quam etiam defendunt Durandus prima distinctione 34. quæstione 1. in fine. Beatus Albert. lib. 1. Physicorum quæstione sexta. Tolet. ibidem quæst. 7. & Vasquez 1. p. disp. 196. c. 3 vbi acriter reprehendit oppositum.

Dupliciter probari potest hæc conclusio. Primò, ostendendo, extensionem illam entitatiuam, quæ ponitur in substantia, non esse necessariam. Secundò, ostendendo esse impossibilem. Primum satis constat ex discursu suprà facto. Optimè enim potest intelligi in substantia capacitas, seu potentia passiua, vt extendatur per quantitatem, & recipiat partes absque eo, quod habeat in se aliquas partes, aut extensionem entitatiuam actualem, vt ibi explicuimus: ergo, &c. Quòd autem talis extensio, aut diuisibilitas sit impossibilis.

31 Probatur primò: quia ante quantitatem nulla potest esse in substantia compositio partium integralium

etiam

etiam entitatiuarum: ergo ante quantitatem non potest esse in substantia extensio, aut diuisibilitas, etiam entitatiua. Consequentia patet.

Antecedens verò probatur: quia compositio partium integralium etiam entitatiuarum est accidentalis: ergo non potest esse in substantia ante quantitatem. Consequentia est nota: quia cum quantitas sit primum accidens substantiæ corporalis: quidquid in ea intelligitur ante quantitatem, pertinet necessariò ad essentiam.

Antecedens autem probatur: quia compositio partium integralium etiam entitatiuarum non fit ex actu, & potentia simpliciter: cum vna pars non constituat aliam, aut det illi esse, aut recipiatur in ea; neque sint inter se primò diuersæ, sed eiusdem rationis, vt ipsi aduersarij fatentur; ergo est accidentalis.

Confirmatur, quia partes integrales etiam ethorogeneæ in esse partium, & distinctio earum causatur ab accidentibus: ergo illis ablatis non manebunt actu partes integrales.

Consequentia est euidens, & antecedens probatur: quia caput, v.g. & manus solùm de materiali significant substantiam; de formali verò talem, vel talem figuram cum his, aut illis accidentibus. Similiter ossa non distinguuntur à carne in substantia secundùm se; sed penes durum, & molle; quæ sunt accidentia: ergo ridiculum est dicere, quòd ablata quantitate, & aliis accidentibus dantur in substantia caput, manus, &c.

32 Secundò probatur ratione Albert. quam adducit Ferrar. vbi suprà. Quia materia prima hominis, remota quantitate, vel est simplex, vel composita. Si simplex, erit indiuisibilis. Si composita, aut prima compositione, aut secunda. Non prima, quia hæc fit ex potentia & actu simpliciter vt habetur 8 Metaph. text. 8. materia autem est pura potentia. Non etiam secunda, quæ est ex subiecto, & accidenti. quia vbi non est prima compositio, repugnat esse secundam. Ergo materia prima verè est indiuisibilis remota quantitate.

Confirmatur primò: quia si materia prima secundùm se componeretur ex partibus, necessariò ibi esset distinctio partium: sed hæc est impossibilis in materia prima: ergo, &c. Probatur minor: quia vbi est distinctio vnius ab alio, necessariò interuenit aliquis actus; siquidem *actus est qui distinguit* ex 7. Metaph. text. 49. sed in materia secundùm se nullus est actus; cùm sit pura potentia: ergo ibi non potest esse distinctio partium.

Confirmatur secundò: quia priùs est esse quàm maius esse: sed materia prima de se non habet esse, vt ostendemus 1. Physic. ergò neque habet maius esse: ergo secundùm se non est diuisibilis, aut extensa, etiam entitatiuè.

33 Tertiò, quia esse extensum quacumque extensione, sicut esse quale, est esse secundùm quid, ergo sicut esse quale prouenit substantiæ à forma accidentali: ita etiam esse extensum quacumque extensione; & per consequens, sicut, ablata qualitate, substantia non remanet qualis: ita ablata quantitate non remanebit vllo modo extensa. Probatur antecedens; quia illud est esse secundùm quid, respectu substantiæ, per quod non potest responderi ad q. *quid est*, ipsius substantiæ, vel quod non complet, aut terminat eam intra limites substantiæ, sed esse extensum est huiusmodi: ergo, &c. Maior constat, quia in substantia nullum aliud datur esse simpliciter, nisi vel esse essentiæ, per quod respond. ad quæst. *quid est*, vel esse subsistentiæ, aut existentiæ quæ sunt complementa, & termini ipsius substantiæ.

Minor verò probatur: quia quærenti quid est homo, non respondetur, est extensus etiam entitatiuè; sed animal viuens, &c. Neque talis extensio est complementum, aut terminus substantiæ in ratione substantiæ: siquidem neque constituit eam in esse suppositi, aut primæ substantiæ: neque tribuit illi vltimam actualitatem, vt per se patet: ergo esse extensum etiam entitatiuè est esse secundùm quid, & accidentale.

Confirmatur primò: quia ridiculum esset distinguere quoddam esse quale entitatiuè, & aliud esse quale qualitatiuè, asserereque substantiam secundùm se esse qualem primò, non verò secundò: ergo absurdum etiam est distinguere quoddam esse extensum entitatiuè, & aliud esse extensum quantitatiuè, & illud tribuere substantiæ secundùm se. ¶ Confirmatur secundò: quia ex opposita sententia sequitur nullum esse quantum per accidens. Si enim semel admittitur in substantia propria extensio ad recipiendum quantitatem, ne diuisibile recipiatur in subiecto indiuisibili: pari ratione in albedine, relatione, & aliis accidentibus corporeis ponenda est propria extensio entitatiua, vt recipiatur in quantitate; ne indiuisibile recipiatur in subiecto diuisibili. Quæ omnia, & alia his similia absurda sunt, & aliena à schola Aristot. Ergo substantia secundùm se, & absque quantitate nullam habet partium extensionem etiam entitatiuam.

ARGVMENTIS PRO CONTRARIA sententia factis respondetur.

§. III.

34 AD primum ex auctoritate D. Thomæ respondetur ibi Sanctum Doctorem expressè docuisse nostram sententiam; bis enim, aut ter repetit materiam non habere à se extensionem, aut diuisibilitatem his verbis: *Ex materia res quanta efficitur, non per extensionem: cum extensio non sit nisi eius, quod alicuius quantitatis erat, sed per quantitatis susceptionem.* Et infrà: *Diuisio non accidit materiæ, nisi secundùm quod consideratur sub dimensionibus saltem interminatis: quia remota quantitate, vt in primò Physicorum dicitur, substantia erit indiuisibilis, &c.* Vndè mirum est, quomodo hic articulus adducatur à viris doctis pro contraria sententia. Respondetur ergo ad argumentum, quod ibi D. Thomas probat non sequi ex eo, quòd materia de se non habeat quantitatem, quòd sit in potentia respectu cuiuscunque quantitatis imaginabilis. Ad id tamen ostendendum, non sumit rationem ex eo, quod materia ex se habeat aliquam extensionem, quam expressè negat; sed ex eo quod materia est in potentia ad formas naturales, quæ petunt determinatam quantitatem, & mediis illis recipit eam. Ex quo optimè concludit non posse recipere quamcumque quantitatem imaginabilem. Videatur D. Tho. ibidem.

35 Ad secundùm cum sua replica respondetur, quòd siue nutritio, & augmentatio sint actiones realiter distinctæ, siue non (de quo agemus in libris de anima) à parte rei semper ibi producitur substantia cum quantitate, ratione cuius dantur in ea partes, quarum vna post aliam producatur per nutritionem. Vnde quamuis prioritate naturæ intelligatur, ante quantitatem substantia in ratione substantiæ potentia recipere partialem extensionem quantitatiua, seu vt est radix illius, quod sufficit ad specificandam nutritionem, vt præintelligitur augmentationi: non tamen intelligitur priùs in ratione partis actualis. Et ideò si auferret Deus quantitatem à substantia aliti, vel alimenti, vel ab vtraque non posset actu fieri nutritio: quia sine quantitate substantia non potest actu esse pars integralis. Adde, aliud intendere naturam

in

in generatione totali: quia primò producitur viuens, & aliud in generatione partiali: quia iam productum nutritur. Per illam enim intendit producere esse, & ita prius, intendit, quod primò habet esse, scilicet substantiam; per hanc verò non intendit natura producere esse, sed perficere rem productam in ordine ad operari, quam dispositionem habet res per acquisitionem quantitatis congruæ, & ideò in generatione partiali priùs intendit natura producere quantitatem; propter quod etiam potentia nutritiua ordinatur ad augmentatiuam, & non è contra, vt dicemus in libris de anima. Ex quo tandem fit, vt in nutritione non intendatur, neque producatur pars substantiæ, nisi vt est sub quantitate, à qua constituitur in esse partis.

34 Ad tertium respondetur materiam in illo casu, siue addita fuerit per conuersionem, siue per creationem, semper fuisse sub quantitate alicuius formæ, vt per se patet: (neque enim potuit materia per se solùm, & absque omni forma creari, vt dicemus libro 1. Physicorum) & ratione talis quantitatis potuit fieri additio vnius partis materiæ ad aliam. Ad id autem quod ex Caiet. & Soncin. affertur, dicimus quòd, vt ipsi se explicant, & docet D. Thom. opusc. 32. in materia secundùm se non datur actus plus, aut minus, sed tantùm in potentia, & aptitudinem, secundùm quod est radix maioris, vel minoris, quantitatis iuxta exigentiam formæ substantialis, ratione cuius recipit illam. Et propter à materia existens sub costa Adami, non erat in potentia ad totam quantitatem Euæ, saltem seruata densitate debita ad corpus muliebre. Et generaliter materia existens sub quacumque forma, & dimensiona, non est in potentia ad quantamcumque dimensionem, sed est certus limes, vltra quem neque in potentia extenditur, vt rectè inquit Caietanus ibidem. Videatur etiam Soncinas, qui se explicans ait: Non intendo dicere, quòd materia sit partibilis secundùm se, & quòd seclusa quantitate in ea sint partes, &c.

37 Ad quartum respondetur primò non esse improbabilem solutionem ibi assignatam. Sicut in arbore v.g. probabile est partem arefactam, quæ non informatur anima, non continuari secundùm rem, sed solùm secundùm apparentiam partibus viuentibus: quia cum ibi sint duæ formæ substantiales; & consequenter duæ materiæ, & duo composita: etiam accidentia debent esse diuisa, & maximè quantitas, quæ simul cum materia est principium indiuiduationis talium compositorum.

Iuxta quod resp. ad locum in contrarium adductum, ibi D. Th. solùm intendere, esse vnam dimensionem, secundùm apparentiam tantùm, non verò partes illas propriè, & in rigore esse continuas. Quod non obscurè colligitur ex exemplo, quod adducit de corpore constituto ex duobus metallis, cuius vna pars sit aurea, & alia argentea; de quo affirmans S. Doctor esse plura secundùm speciem naturæ; satis indicat dimensiones solùm esse continuas secundùm apparentiam, seu mathematicè consideratas, non verò propriè, & naturaliter. Si enim, teste eodem D. Th. 1. 2. q. 20. ar. 6. & in 2. dist. 40. q. vnica art. 4. *Lignum, cuius vna pars est alba, & altera nigra, secundùm illud esse, quo est coloratum, est multa, & non continuum:* moltò magis corpus, cuius alia pars est aurum, & alia argentum, secundùm esse simpliciter, & substantiale, erit multa, & non continuum; & per consequens eadem numero quantitas continua non poterit esse in vtroque metallo: siquidem vnum numero accidens continuum non potest esse in pluribus subiectis realiter distinctis, & non continuis. Sed quidquid sit de his exemplis.

38 Secundò, & melius respondetur cum Palud. quem refert, & seq. Capr. in 4. disp. 13. q. 1. ar. 3. ad 1. sequunturque communiter Thomistæ, quod in casu argumenti permaneant continuæ dimensiones totius Hostiæ. Ad id autem quod contra hoc obiicitur, respondetur, tunc substantiam illius medietatis propriè loquendo non diuidi ab alia: hoc enim repugnat substantiæ, nisi ad diuisionem quantitatis, vt rectè probat argumentum: sed desinere esse ex vi actionis supernaturalis conuertentis talem substantiam in corpus Christi, in quo nulla est repugnantia. Cum enim substantia, quando est sub quantitate, verè habeat in se ipsa partes, & extensionem ab ipsa quantitate communicatas: quamuis agens naturale non possit ad has pertingere, nisi operando etiam circa quantitatem: quia agit mediis dispositionibus naturalibus, quæ subiectantur in illa; tamen diuina virtus, quæ independenter ab illis operatur, potest optimè ex illis partibus substantiæ aliquas annihilare, corrumpere, aut conuertere, integra manente quantitate. Videantur Auctores citati.

39 Ad quintum negatur consequentia, quia substantiam esse totam integraliter, vel habere partes, est effectus ipsius quantitatis. Vndè ante ipsam neque est esse actu totum integrale, neque partes. Ad probationem autem concedimus subiectum, & formam debere proportionari; proportio tamen non stat in eo, quòd subiectum, & forma habeant similes actus: hoc enim potiùs repugnat proportioni, quæ est inter potentiam, & actum; sed in eo, quod subiectum habeat potentiam passiuam, vt recipiat formam, & forma vim actuandi talem potentiam, & tribuendi suum effectum formalem; ad quod non requirit in potentia similem effectum, sed potiùs priuationem eius.

Ad primam confirmationem distinguenda est maior. Si enim sensus sit rem diuisibilem non posse recipi in subiecto indiuisibili negatiuè, id est, habentem negationem diuisibilitatis, concedenda est: propterea enim quantitas non potest recipi in Angelo. Si verò sensus sit, non posse recipi in subiecto indiuisibili priuatiuè, id est, habente priuationem diuisibilitatis, neganda est. Imò id est omnino necessarium: sicut enim albedo recipitur in subiecto priuatiuè non albo; ita diuisibile, seu diuisibilitas recipitur in subiecto priuatiuè indiuisibili.

Ad secundam confirmationem respondetur: quod subiectum recipiens formam, non recipit eam quatenus habet denominationem talis formæ, neque quatenus habet denominationem formæ oppositæ; sed quatenus habet potentiam passiuam, in qua præcedit priuatio formæ recipiendæ, v.g. paries non recipit albedinem quatenus albus, nec quatenus niger, sed quatenus est dealbabilis; nondum autem albus. Sic ergo substantia non recipit quantitatem quatenus diuisibilis, vel indiuisibilis, si per diuisibilitatem, & indiuisibilitatem intelligamus formas aliquas contrariè, vel contradictoriè oppositas. Si verò per indiuisibilitatem intelligatur priuatio, sic substantia recipit quantitatem quatenus indiuisibilis. Inde tamen non sequitur substantiam semper manere indiuisibilem: quia acquisita forma statim deperditur priuatio. Item si per diuisibilitatem intelligamus primam & radicalem aptitudinem, quæ est in substantia, vt per quantitatem fiat proximè diuisibilis; asserendum est substantiam, quatenus est radicaliter diuisibilis, recipere quantitatem. Neque hæc inter se pugnant: sicut non pugnat, quòd paries recipiat albedinem, quatenus est dealbabilis, & quatenus est non albus.

40 Ad sextum respondetur: quòd quando dicitur substantiam cum quantitate habere partes substantiales, non est formalis locutio, sed denominatiua,

&c

& materialis, faciens hunc sensum, id quod habet partes, est substantia; Sicut quando dicitur in calefactione fieri substantiam calidam, non significatur substantiam se tenere à parte termini formalis, sed tantùm à parte termini materialis: & sensus est, quòd in substantia fit calor. Ita similiter quantitas non tribuit partes substantiales sic, quod totum hoc sit eius effectus formalis; sed tribuit substantiæ habere partes. Et eodem sensu intelligenda est, vt sit vera alia propositio, quod scilicet caput, & manus substantialiter distinguuntur; id est, res quæ distinguuntur sunt substantiæ: si enim intelligatur in sensu formali, quod scilicet principium causans distinctionẽ actualem inter caput, & manus, est substantia; propositio est omninò falsa: nam talis distinctio solùm prouenit à quantitate, & aliis accidentibus, vt explicatum est.

Ad confirmationem negatur consequentia, si sermo sit de aliqua maioritate actuali. Solum enim habet substantia cœli maioritatem quandam radicalem, ex eo quod sit radix maioris quantitatis: hoc autem non est habere maiorem extensionem actualem, sed esse extensibilem per maiorem quantitatem. Vndè malè infertur ex eo, quod quantitas absolutè sequitur substantiam corpoream absolutè, quòd tanta quantitas sequatur tantam substantiam: sed inferendum est, quòd tanta quantitas sequitur substantiam, quæ est radix huius tantæ quantitatis, & non alterius.

41 Ad septimum concedendum est substantiam Oceani manere tunc priuatiuè indiuisibilem. Ad id autem quod contra hoc obiicitur, respondetur ex D. Thoma loco citato in secundo sententiarum, quod arguens imaginatur indiuisibilitatem substantiæ, seu materiæ præcisa quantitate, ad modum indiuisibilitatis puncti; quod tamen falsum est. Nam materia, aut substantia dicitur indiuisibilis per remotionem totius generis quantitatis, seu quia omnino priuata est quantitate; & ita neque manet in loco, neque habet situm: cùm situs, & vbi supponant quantitatem. At punctum est indiuisibile, vt principium quantitatis, & sic habet determinatum situm, vt ibi inquit D. Thomas. Dicimus ergo, quod sicut substantia recipiens quantitatem, non sic extenditur, quasi transeat de minori ad maiorem magnitudinem; vel de minori ad maiorem situm; sed quia de non magna in magnam, & de non situata in situatam. Ita è contra, quando aufertur quantitas, non sic substantia comprimitur, quasi transeat de maiori ad minorem magnitudinem, vel de maiori ad minorem situm, atque ita partes confluant ad situm vnius puncti; (hoc enim absurdum est, neque id Thomistæ asserunt: cùm loco citato neget D. Tho.) sed quia transit de magna in non magnam, & de situata in non situatam. Quare talis substantia non reducitur ad situm vnius puncti, sed omninò desinit habere locum, & situm. Id autem, quod additur in argumento, scilicet, quod quis biberet Oceanum; vanum est. Neque enim tunc Oceanum haberet guttas, cum non haberet partes; neque bibi, aut deglutiri posset: cum non esset in loco, neque consequenter posset moueri.

42. Ad octauum respondetur cum Capreol. in 2. dist. 18 q. 1, artic. 3. ad 4. quod quando aufertur quantitas, desinunt esse caput, & brachium, & per consequens substantia desinit habere partes. Quare neque identificantur, quæ erant distincta, neque quæ erant idem, distinguuntur: quia talis identitas, & distinctio sunt relationes in partes; & ita vbi non sunt partes, non est distinctio, aut identitas.

Ad vltimum respondet benè Caietan. 1. part. quæst. 52. artic. 1. circa medium sic: *Ad exemplum, quod adducitur de aquâ existente in vase, remotâ quantitate, dicitur, quòd imaginatio in hoc decipitur Quoniam seclusâ quantitate, aqua illa nusquam remaneret: quia nullam habitudinem haberet ad locum. Et ideò non oportet quærere quâ iret, sed vas plenum aere reperietur, quo indiuisibili redditâ, & nusquam existente; Sicut si peneretur à Sorte remouere quantitatem: tunc non haberet partes integrales, scilicet cor, hepar, caput, &c. Quia remaneret substantia indiuisibilis: & tamen imaginamur, quod remaneret Sortes. Vndè istis imaginationibus non est credendum.* Hæc Caiet. Quibus adde, quòd quamuis tunc substantia illa non esset in vniuerso, tanquam locatum in loco: esset tamen in eo tanquam pars in toto. Sicut Angelis esse contingere docet Bañez ibidem, & nos explicabimus lib. 4. Physicorum.

43 Ex dictis facilè formari potest aliqualis definitio huius prædicamenti; (propriè enim definiri non potest, vt sæpè dictum est) est ergo quantitas; *Accidens tribuens partes substantiæ*, seu *Accidens substantiæ extensiuum.* Vt enim quæst. 2. vidimus, effectus formalis maximè proprius quantitatis, est tribuere extensionem, seu partes substantiæ. Cùm autem hæc secundùm se nullam habeat extensionẽ, aut partes entitatiuas, vt ostensum est, nullam aliam particulam oportet addere dictæ definitioni. Sed sicut essentia corporis de prædicamento substantiæ sufficienter explicatur per hoc, quòd sit substantia extensibilis, id est, apta vt extendatur per quantitatem; ita essentia quantitatis sufficienter explicatur, dicendo: esse accidens tribuens partes substantiæ, seu extensiuum substantiæ, id est, potest extendere illam: quam aptitudinem semper retinet, etiamsi actu non extendat substantiam, quando separatur ab ea. Ex qua definitione inferuntur omnes proprietates quantitatis, vt consideranti patebit.

QVÆSTIO IV.

An linea, Superficies, & corpus sint verè species quantitatis continuæ.

44. Diuisionem quantitatis in continuam, & discretam esse essentialem, & generis in species docent Aristot. in hoc capite, dum post enumeratas quantitates, tam continuas, quàm discretas subdit: *Propria autem quantitates hæ sunt, quas diximus: alia verò omnia secundum accidens sunt, &c.* & D. Thomas 1. part. quæst. 30. art. 3. Quodlib. 10 art. 1. de potentia q. 9. artic. 7. & alibi sæpè. Quem sequuntur concorditer discipuli eius Capreol. Caiet. Soncin. Iabel. Sot. Mas. & cæteri, quos referunt; & sequuntur Araujo 5. Metaph. quæst. 3. art. 2. Sanchez hic lib. 5. q. 19. & Galleg. controu. 25. De quo etiam videri potest Naza. 1. p. q. 30. art. 3. contr. vnica. Faciléque probatur ex dictis: nam continuum, & discretum diuidunt quantitatem secundùm rationem formalem quantitatis: ergo sunt differentiæ per se, & essentiales; & ex consequenti constituunt veras species huius prædicamenti. Consequentia patet: antecedens verò probatur: quia habere partes, quæ est essentia quantitatis, formaliter diuiditur per habere partes vnitas, in quo consistit esse continuum, & per habere partes disiunctas, in quo consistit esse discretum.

Potest tamen contra hoc facere quòd quantitas discreta non videtur quid simpliciter vnum, & ens per se, sed potiùs aggregatum ex pluribus entibus completis: quod si ita est, iam non erit vera, & propria species quantitatis. Sed de hoc agendum est infrà, quæst. 7. Interim eam appellabimus speciem, vt

appellant communiter Doctores, etiam ij, qui contendunt quantitatem diſcretam eſſe ens per accidens. Cùm autem Ariſt. in præſenti conſtituerit plures ſpecies, tam ſub quantitate continua, quàm ſub quantitate diſcreta; ſemel hoc ſtatuto, planum ſit vtramque eſſe ſpeciem ſubalternam huius prædicamenti. Quarè ad plenam eius notitiam ſolùm reſtat examinare in hac, & ſequentibus quæſtionibus: an omnia illa ab Ariſtotele enumerata, vel quæ eorum ſint verè, & propriè ſpecies quantitatis.

45 Igitur incipiendo à linea, ſuperficie, & corpore, de quibus hæc prior quæſtio procedit: quia ordine generationis, & doctrinæ præcedunt alias ſpecies: Pro tituli intelligentia ſciendum eſt: *lineam* ſignificare longitudinem, quæ intelligitur cauſari ex ductu puncti; *ſuperficiem* verò latitudinem, quæ intelligitur cauſari ex ductu lineæ; & *corpus* profunditatem, quæ intelligitur cauſari ex ductu ſuperficiei. Vndè ſuperficies ſupponit longitudinē, corpus verò longitudinem & latitudinem. Et propterea dicitur lineam includere vnam dimenſionem, ſuperficiem duas, & corpus tres. Nō quia omnes has de formali ſignificent ſuperficies, & corpus: nā vt rectè notauit D.Th. opuſc. 48. tract. 3. c. 5. vnaquæque de formali ſignificat vnam dimenſionē tantùm: ſed quia ſuperficies importans vnā, & ſupponens aliam, dicitur includere duas; & corpus importans vnam, & ſupponens duas, dicitur includere tres. Quo ſenſu Ariſt. 5. Metaph. c. 3. dixit: *Magnitudo, quæ quidem ad vnum continua eſt, longitudo: quæ verò ad duo, latitudo: quæ autem ad tria, profunditas.* In quibus verbis continentur definitiones eſſentiales iſtarum dimenſionum, ſcilicet: *Linea eſt quantitas continua ad vnum: ſuperficies eſt quantitas continua ad duo: Corpus eſt quantitas continua ad tria.* Quæ etiam ſic clarius poſſunt definiri: *Linea eſt quantitas continua punctis: Superficies eſt quantitas continua lineis: Corpus eſt quantitas continua ſuperficiebus.* De his ergo tribus dimenſionibus inquirimus: an ſint verè, & propriè ſpecies quantitatis.

46 Partem negatiuam circa lineam, & ſuperficiem defendunt Hurtado diſput. 13 Metaph. ſect. 6. & Cabero hic diſput. 1. dub. 5. Quorum fundamenta ſunt. ¶ Primò: quia ſicut motus ordinatur eſſentialiter ad terminum, & punctum ad lineam: ita linea ordinatur eſſentialiter ad ſuperficiem, & ſuperficies ad corpus: ergo ſicut motus, & punctum ſunt quid incompletum, & propterea non ſunt propriæ ſpecies quantitatis, ſic etiam linea, & ſuperficies erunt quid incompletum, & non verè ſpecies.

Confirmatur: quia linea, & ſuperficies ſecundùm proprias extenſiones ſaltem includuntur in corpore, ſecundùm quod corpus habet trinam dimenſionem: ergo non ſunt propriè ſpecies. Probatur conſequentia: quia vna ſpecies non includitur in alia.

Secundò: quia quantitas, hoc ipſo quod talis eſt, habet partes impenetrabiles in eodem loco: ſed hæc impenetrabilitas non conuenit partibus iſtarum dimenſionum: ergo non ſunt verè, & propriè quantitates. Probatur minor: quia ſi ſupra vnum corpus perfectè planum ponatur aliud æquale, ſuperficies vltima vnius tangit omnes partes ſuperficiei vltimæ alterius; ac proinde penetrantur: quandoquidem penetrari nihil aliud eſt, quàm quòd vna quantitas tangat omnes partes alterius.

47 Nihilominùs dicendum eſt lineam, ſuperficiem, & corpus eſſe propriè, & per ſe ſpecies quantitatis continuæ. Ita Ariſt. in hoc cap. & 5. Metaph. cap. 13. & D.Thom. ibidem lect. 15. opuſc. 48. tract. 3. c. 5. & alibi ſæpè. Quem ſequuntur Capreol. 1. diſt. 31. ad 5. Durandi, Sonc. 5. Metaph. quæſt. 14. Iabel. ibidem in epitome ad cap. de quanto, Araujo quæſt. 5. art. 5. Caiet. Sot. Sanch. & Maſ. in hoc cap. & communiter Doctores.

Fundamentum eſt: quia linea, ſuperficies, & corpus ſunt intrinſecè, & eſſentialiter quantitates; vtpotè quæ à ſe ipſis, & non ab alio habent extenſionem, & diuiſibilitatem. Deinde vnaquæque habet propriam, & completam extenſionem, eſſentialiter ab alia diſtinctam. Ergo ſunt verè ſpecies quantitatis continuæ. Probatur minor: quia vniuſcuiuſque partes expoſcunt diuerſa continuatiua, vt copulentur, ſiquidem partes lineæ copulantur punctis, partes ſuperficiei lineis, & partes corporis ſuperficiebus; & vnaquæque extenſio, quatenus talis eſt, non ordinatur ad aliam, vt poſteà conſtabit. Ergo reuerà vnaquæque ex his dimenſionibus habet propriam, & completam extenſionem, diſtinctam eſſentialiter ab alia.

Confirmatur primò: quia tot ſunt ſpecies extenſionis permanentis, quot ſunt modo poſitionis in vnoquoque corpore: ſed iſti ſunt tres: ſcilicet diſtantia inter ante, & retro; dextrum, & ſiniſtrum, ſurſum, & deorſum. Ergo tres etiam erunt ſpecies extenſionis fundantes tales poſitiones. ¶ Confirmatur ſecundò: quia linea, ſuperficies, & corpus habent diuerſas proprietates: nam productum, & breue ſunt paſſiones lineæ: latum, & ſtrictum ſuperficiei: celſum, & humile corporis, vt docent Ariſtotel. & Diu. Thom. citati. Ergo habent eſſentias diuerſas.

48 Ad argumenta reſpondetur. Ad primum neganda eſt conſequentia. Et diſparitas conſiſtit in hoc, quòd motus vt motus eſt, ſemper conſideratur vt via, & tranſitus; & per conſequens vt quid incompletum. Similiter punctum ſecundùm omnem conſiderationem, & verſus omnem partem eſt quid indiuiſibile, & inextenſum, & ita neque motus, neque punctum ſecundùm aliquam rationem poſſunt eſſe ſpecies quantitatis. At verò linea, vt linea eſt, (& idem proportionabiliter eſt de ſuperficie) poteſt conſiderari dupliciter. Primò verſus longitudinem, quomodo habet veram, & propriam extenſionem, & eſt diuiſibilis in partes, neque formaliter prout ſic ordinatur ad ſuperficiem, ac proinde eſt quid completum, & vera ſpecies quantitatis. Secundò verſus latitudinem: & hoc modo linea eſt indiuiſibilis, ordinaturque ad vniendas partes ſuperficiei: ſicut punctum, ad vniendas partes lineæ, & per conſequens prout ſic, neque eſt ſpecies quantitatis, neque quantitas, ſed continuatiuum quantitatis.

Ad confirmationem reſpondetur, quod corpus eſſentialiter non dicit trinam dimenſionem, ſed ſolam profunditatem, vt num. 45. vidimus ex Diu. Tho. & ideò materialiter tantùm includit lineam, & ſuperficiem, in quantum ſupponit eas: quod non tollit eſſe veras ſpecies quantitatis continuæ. Sicut à ſimili contingit in quantitate diſcreta: quaternarius enim includit ternarium non formaliter, vt ternarius eſt, ſed materialiter ratione trium vnitatum, & ideò ternarius eſt vera ſpecies numeri.

49 Ad ſecundùm neganda eſt minor. Ad cuius probationem reſpondetur duas illas ſuperficies non penetrari: quia non ſe tangunt formaliter ſecundùm quod ſunt quantitates, ſiue vt ſunt diuiſibiles, ſed formaliter quatenus ſunt indiuiſibiles: quamuis vnaquæque earum materialiter tangat omnes partes alterius. Ad penetrationem enim non ſufficit duas quantitates ſe ſe, vtcumque tangere in omnibus ſuis partibus, ſed vltra requiritur, vt tangant ſe in omnibus partibus formaliter ſecundùm illam dimenſionem, verſus quam fit contactus: quod non contingit in duabus illis ſuperficiebus, vt per ſe patet.

Dices: hoc ipſo præcisè quòd duo corpora ſeſe

tangant

tangant in omnibus partibus penetrantur: ergo ex eo præcisè quod inter duas superficies sit similis contractus, dabitur penetratio.

¶ Respondetur negando consequentiam. Et ratio est: quia cum corpus versus omnem dimensionem sit diuisibile; ex eo præcisè quòd duo corpora se tangunt secundùm se tota, aut secundum aliquas partes profunditatis; debent etiam se tangere formaliter quatenùs sunt diuisibilia; ac proinde ad huiusmodi contactum necessaria est intromissio vnius in aliud circa eundem locum in quo consistit penetratio. At verò duæ illæ superficies, licet versus latitudinem sint diuisibiles; tamen versus profunditatem, siue vt terminant illa corpora, sunt indivisibiles, & formaliter provt sic fit contactus, ac proindè nulla ibi datur intromissio vnius partis in aliam circa eundem locum, vt consideranti patebit.

50. Tandem inquires: an linea superficies, & corpus sint species infimæ quantitatis continuæ. ¶ Respondetur affirmatiuè. Non enim propria vniuscuiusque extensio continet sub se extensiones essentialiter distinctas in ratione: cuius signum est, quod linea recta potest fieri curua: & superficies quadrata circularis. Præterquam quod tales differentiæ sumuntur ex diversis figuris, quæ sunt vera accidentia quantitatis, vt patet. Ergo diuisio lineæ in rectam, & curuam: superficiei in quadratam, & circularem: corporis in pyramidalem, & curuam; & aliæ similes non sunt generis in species, sed subiecti in accidentia. Alia quæ circa has dimensiones solent disputari: an scilicet physicè sint species, & inter se realiter distinctæ, vel tantùm Mathematicè: an componantur ex indiuisibilibus: an partes, & indivisibilia sint actu in illis, vel solùm in potentia: & alia huiusmodi, proprium locum obtinent libro sexto Physicorum: nec rectè hic ab aliquibus pertractantur.

QVÆSTIO V.

An locus, tempus, & motus sint vera species Quantitatis continua.

61. PRæcipua ratio dubitandi sumitur ex Aristotele, qui in hoc capite inter quantitates continuas numerauit locum, & tempus, quibus etiam ex paritate rationis alij addunt modum, cùm tamen quinto Metaphysicæ cap. 13. vbi exactè inuestigat essentiam, & species quantitatis, nullum illorum constituerit sub quantitate continua. Et ideò quid tenendum sit, per singula discurrendo, breuiter discutiemus.

Primò ergo sciendum est *locum* definiri ab Arist. 4. Physicor. sic: *Est vltima superficies corporis continentis immobilis primi*. In quâ definitione, relictis vltimis verbis, quæ ibidem explicabimus, primæ illi particulæ, scilicet *vltima superficies corporis continentis*, denotant locum in sui ratione includere, non solùm vltimam superficiem, sed etiam relationem ad corpus locatum, vt notauit Vasquez primâ parte, disputat. 193. capite 3. vel saltem aptitudinem circumscribendi, & continendi locatum, in qua formatur talis relatio. Verbi gratiâ vas continens aquam est locus eius: quia secundùm suam vltimam superficiem concauam circumscribit aquam: & ideò ad rationem loci pertinent vltima superficies, & relatio continentiæ, seu aptitudo circumscribendi locatum; quorum quolibet deficiente, deficit ratio loci, vt patet in cælo empyreo, quod propriè non est in loco: quia non habet aliam superficiem ipsum continentem. Similiter si à vase præscindamus relationem, seu aptitudinem continendi aliud corpus erit quidem quantum, & habebit superficiem; sed talis superficies non erit locus, vt per se notum est. Maneat ergo, locum in suâ ratione vltra superficiem includere aliquid aliud, nempè talem relationem, seu aptitudinem continendi rem locatam; quam cum actu continet, dicimus locum esse plenum, si verò actu non contineat, dicitur esse vacuum. Et ideò vacuum definitur ab Arist. lib. citat. c. 7. sic: *Est locus non repletus corpore.*

52. Secundò sciendum est, *tempus* definiri ab eodem Arist. ibidem cap. 11. sic: *Est numerus motus secundùm prius, & posterius.* Vbi numerus non sumitur pro specie quantitatis discretæ quæ est obiectum Arithmeticæ, & diuiditur in binarium, quaternarium, &c. Constat enim tempus esse quid continuum; cum præteritum, & futurum, quæ sunt partes eius, copulentur termino communi, scilicet instanti præsenti. Ly ergo *numerus* in definitione Arist. vt magis explicabimus loco citato, idem est, quod mensura, seu extensio. Et ita sensus est: tempus est mensura, seu extensio motus secundùm prius, & posterius. Quam definitionem, vt intelligamus oportet aliqualiter explicare quid sit motus. Pro quo.

53. Tertiò notandum est cum Masio hîc sect. 3. quæst. 6. in quolibet motu quatuor posse considerari. Primum est egressus ab agente. Secundum est receptio in passo. Tertium est ipsa forma, quæ est terminus motus in quodam esse imperfecto, & secundùm quod intelligitur in fluxu, & acquisitione. Quartum tandem est ipse fluxus, & transitus, non habita ratione termini. Ex his ergo primum, & secundum constituunt prædicamenta actionis, & passionis; & sic non sunt essentialiter ipse motus, qui ad nullum prædicamentum pertinet, sed potiùs est postprædicamentum, vt ostendemus lib. 3. Physicorum. Tertium etiam, licèt non pertineat per se ad aliquod genus: cum sit quid incompletum, & imperfectum, sed reducatur ad illud, ad quod pertineat eadem forma, quando est iam perfecta, & completa; adhuc tamen non est ipse motus. Tùm quia revera non est postprædicamentum, nec quid distinctum ab ipso termino: Tùm etiam quia vt rectè notauit D. Tho. 2. dist. 40. q. 1. art. 4. ad primum, propria ratio motus abstrahit absque vtroque termino, & consideratur sine differentia agentis, & patientis. Restat ergo motum propriè, & formaliter consistere in illo fluxu, & transitu intermedio nullâ habitâ ratione termini.

54. Quartò sciendum est, *motum* sic formaliter sumptum definiri ab Aristot. 3. Physic. cap. 2. sic: *Est actus entis in potentiâ, provt in potentia.* In cuius explicatione multa ibi dicenda sunt, nunc solùm rudi minerva asserendum est, quòd in motu propriè dicto, provt distinguitur à mutatione instantanea, ex eo quod non simul actuet totum mobile, sed partim actuat, & partim relinquat in potentia (quod significatur in definitione adducta) necessariò intelligitur esse prius, & posterius; & per consequens verè extensio successiua. Et hæc est tempus, intelligiturque dimanere ab ipsa quantitate, seu extensione permanenti rei mobilis medio motu, in genere causæ quasi efficientis; sicut ipsa quantitas, seu extensio permanens dimanat immediatè à substantiâ corporeâ. Et hoc est, quod docet Aristot. 5. Metaphysic. cap. 13. asserens tempus habere extensionem à motu, & motum à magnitudine, in genere scilicet causæ efficientis. Quod non tollit quin ipsum tempus in genere causæ formalis extendat, & mensuret motum, & quantitatem permanentem; sicut quantitas permanens extendit, & mensurat substantiam à qua dimanat. Ex quibus iam facilè intelligetur definitio temporis

dicitur enim extensio, seu mensura motus secundùm prius, & posterius: quia non extendit, aut mensurat substantiam secundùm se, vt mensurat quantitas permanens, sed dum est in motu, & successione, quæ necessariò includit prius & posterius vt explicatum est.

55. Prima conclusio. Locus non est propriè, & per se species quantitatis continuæ, sed reducitur ad eam ratione superficiei, quam includit. Hæc est mens Arist. & Diu. Thom. loco citato Metaphysicæ, dum asserunt locum esse quantum per accidens; quos sequuntur Auctores quæst. præcedenti citati, & communiter Philosophi.

Fundamentum sumitur ex dictis: quia locus præter superficiem includit relationem, seu aptitudinem ad continendum corpus locatum, quæ per accidens se habet ad propriam, & essentialem rationem superficiei, vt notum est: ergo locus prout sic, est ens per accidens; & consequenter non potest esse vera species quantitatis ❡ Confirmatur; quia locus nullam aliam extensionem habet præter extensionem superficiei: ergo non potest constituere distinctam speciem quantitatis, sed reducitur ad superficiem.

56 Secunda conclusio. Tempus revera est species quantitatis, quamuis valde imperfecta, & tenuissimæ entitatis. Hæc est contra Sanchez lib. 5. quæstio. 57. & Arauxo loco citato quæst. præcedenti. Eam tamen docent ex antiquis Alb. Iamblicus, & alij quos refert & sequitur Tolet. hîc quæst. 2. Quam etiam defendunt Aquar. 5. Metaphysic. q. 11. Masius hic sect. 3. q. 5. noster Didac. à Iesu q. 2. Rub. quæst. 3. estque communior inter Doctores. Eam docet in præsenti Arist. neque dissentit 5. Metaph. vt volunt aduersarij: ibi enim distinguit duos modos quanti per accidens. Aliud quod verè dicitur tale: quia de se nullam habet extensionem, sed extenditur per ipsam extensionem subiecti, vt musicum, & album: musica enim, & albedo nullam habent propriam extensionem, vt patet. Alterum verò, quod non tam dicitur quantum per accidens, quàm per aliud, vt explicat D. Thom. ibidem lect. 15. quia nimirum licèt in se habeat propriam extensionem, illa tamen resultat, & derivatur ab alia, quam præsupponit; atque ita non dividitur per se, sed ad diuisionem alterius. Et hoc modo tempus appellatur ab Aristot. quantum per accidens, seu per aliud. Videatur D. Thom. ibidem. Ex quo loco.

Probatur conclusio. Quia tempus esse quantum per aliud modo explicato, non tollit, quin revera sit species quantitatis; quamuis arguat esse imperfectissimam, & tenuissimæ entitatis: ergo non est cur includatur à vera ratione quantitatis. Probatur antecedens: quia etiamsi superficies necessariò supponat extensionem lineæ; & corpus superficiei; oriantúrque quodammodo ex eis: adhuc sunt veræ species quantitatis, vt supra vidimus. Similiter etiamsi numerus supponat necessariò quantitatem continuam, & causetur ex diuisione eius, teste D. Thom. par. quæst. 30. art. 3. adhuc est vera species quantitatis, vt infrà videbimus, nulla alia ratione nisi quia habent propriam extensionem distinctam ab ea, quam præsupponunt, & à qua intelliguntur oriri: Ergo etiam si tempus supponat; & oriatur ab extensione permanentis rei mobilis medio motu, vt explicatum est; adhuc erit vera species quantitatis, si habet propriam extensionem ab aliis distinctam.

57 Quod autem eam habeat, satis ex dictis patet. nam tempus habet proprias partes; scilicet præteritum, & futurum, & propria continuatiua, scilicet instans præsens Item proprietates ab aliis diuersis: nam cæteræ quantitates continuæ mensurant permanenter; tempus verò successiuè: & ideò illæ habent totum suum esse simul, istud verò solum existit secundùm aliquid indiuisibile sui, vt docet D. Thom. opusc. 44. & nos explicabimus lib. 4. Physicor. Ergo verè tempus habet propriam extensionem ab aliis distinctam.

Per quod tandem patet, quare tempus inter omnes quantitates continuas sit imperfectissimæ, & debilissimæ entitatis. Quia scilicet, vt rectè inquit D. Thom. opusc. citato, illa sunt minimæ entitatis, quæ vel secundum se non sunt entis actu, vt materia prima, vel secundum se tota non extant, sed secundùm aliquid indiuisibile sui, vt tempus, & alia successiua. De quo redibit sermo citato lib. 4. Physicor.

58 Tertia conclusio. Motus non est per se, & propriè species quantitatis. Hæc est contra Fonsec. 5. Metaph. c. 13. quæst. 8 sect. 3. & Conimbricen. 3. Physicorum c. 2. q. 2. art. 3. Eam tamen recipiunt communiter Doctores cum Arist. qui nec hic, nec 5. Metaph. numerauit motum inter species quantitatis. De quo videri possunt Mas. vbi supra q. 6. Sanch. Tolet. & Rub. citati conclusione præcedenti, & Aran. 5. Metap. q. 3. art. 5. Faciléque probatur. Tùm quia motus est fluxus quidam, & transitus de vno in aliud; & consequenter ens, incompletum, & imperfectum, vt docent Arist. & D. Thom. 11. Metaph. lect. 9. ergo non potest directè, & per se ad aliquod prædicamentum pertinere. Tùm etiam quia motus est post prædicamentum, vt constabit infra ex Arist. ergo non potest esse vera species quantitatis.

Contra has duas conclusiones obijcies: quia extensio, & continuitas temporis dimanat à motu, vt passio ab essentia, teste D. Thomas 1. p. quæst. 53. art. 3. ergo vel motus est per se species quantitatis, sicut tempus, vel tempus non est per se in prædicamento, sicut motus: Probatur consequentia: quia passio non potest esse imperfectior, quam subiectum cuius est passio: ergo si motus propter sui imperfectionem, & incompletionem excluditur à rectâ lineâ prædicamenti, multò magis debet excludi tempus, vel si tempus admittitur, debet etiam admitti motus: ❡ Confirmatur: quia motus habet propriam extensionem, & continuitatem, sicut tempus, eique assignantur propria continuatiua, scilicet mutata esse: ergo est vera species quantitatis.

59 Ad argumentum neganda est consequentia. Ad cuius probationem respondetur, dato quod antecedens sit verum de subiecto proprio & adæquato, seu de subiecto *quod*, non tamen esse vniuersaliter verum de subiecto, *quo*, seu de eo, quod est ratio recipiendi aliud: vt patet in quantitate respectu figuræ, & aliarum qualitatum corporalium quæ media illa recipiunt in substantia: & tamen sunt perfectiores ipsa quantitate. Et ita contingit in præsenti: motus enim solum est id, medio quo extensio temporis recipitur in re mobili, & dimanat ab ea, ac proinde tempus potest habere sufficientem perfectionem, & completionem, vt sit species quantitatis, etiamsi motus non habeat illam. Quòd autem de facto hoc ita sit, colligitur optimè ex eo, quòd motus ex natura sua est via ad terminum, & ordinatur ad aliud tanquam ad id, à quo completur in ratione entis, quod non habet tempus, vt de se constat.

Per quod patet ad confirmationem. Quamuis enim motus habeat propriam aliquam extensionem actualem, præter extensionem temporis; illa tamen est in suo genere incompleta, sicut ipse motus; quod non conuenit extensioni temporis, vt dictum est. Et ideò hæc potest esse vera species quantitatis, non autem illa.

60 Ad rationem dubitandi in principio positam respondetur cum D. Th. 5. Metaph. lect. 15. & Caiet. in hoc cap. Aristotelem in prædicamentis egisse

de quantitate secundùm rationem mensuræ: & ideò ibi numerauit locum inter species quantitatis: quia licet non habeat distinctam extensionem à superficie; est tamen diuerso modo mensura. In Metaphysica verò egit de quantitate secundùm suum esse: & ideò eas tantùm species numerauit, quæ habent extensionem per se ipsas, & non per aliud, seu deriuatam ab alia. Propter quod prætermisit ibi tempus, & orationem: quia eorum extensio dependet à motu: quod tamen non tollit quin sint veræ species quantitatis, vt dictum est. Consultò omittimus alia plura, quæ circa locum, tempus, motum adduci possent: quia propriam sedem habent lib. 3. & 4. Physicor. vbi ea discutiemus.

QVÆSTIO VI.

Quid sit vnitas prædicamentalis. Et, vtrum addat aliquid supra quantitatem continuam.

61. EXplicatis speciebus quantitatis continuæ, eodem ordine examinandæ sunt duæ aliæ, quas Aristot. in præsenti constituit sub quantitate discreta, scilicet numerus, & oratio. Ad quod præmittenda, est quæstio præsens: quia cùm numerus sit multitudo mensurata per vnum, vt diffinit D. Thom. 1. p. q. 7. art. 4. notitia eius omnino pendet ex cognitione vnitatis. Cum autem duplex sit vnitas; vna quæ est passio entis, & solet appellari transcendentalis: quia in omnibus entibus reperitur: & alia quæ est propria quantitatis, & solet appellari prædicamentalis: quia tantùm inuenitur in hoc prædicamento: inde est duplicem etiam esse multitudinem, seu numerum. Alius appellatur transcendentalis, & reperitur in omnibus rebus; de quo proindè intelligendum est, quandò dicimus, Angelorum ordines esse nouem: personas Sanctissimæ Trinitatis tres, &c. vt docet Angelicus Doctor. q. 30. sequenti art. 3. Alius verò est numerus prædicamentalis, seu multitudo vnitatum prædicamentalium & de hoc agimus in præsenti. Ad quem cognoscendum specialiter inquirimus: quid addat vnitas prædicamentalis supra quantitatem continuam; inde enim cognoscemus quid illa sit, & in quo distinguatur à transcendentali.

62. Plures Doctores, vt refert D. Thom. 1. p. q. 11. art. 1. ad 1. non distinguentes inter vnum, quod conuertitur cum ente, & vnum, quod est principium numeri, seu inter vnitatem transcendentalem, & prædicamentalem, In contrarias sententias abierunt. Auic. enim 3 Metaphysic. c. 2. considerans vnum, quod est principium numeri addere aliquid oppositum supra ens, idem existimauit de vno, quod conuertitur cum ente. Quem sequuntur Scot. in 2. dist. 3. quæst. 2. lib. 4. Metaph. q. 2. Anto. Andr. ibidem quæst. 3. & alij eius Discipuli.

Hanc tamen sententiam, quantùm ad secundam partem, in qua à veritate discedit, impugnat rectè Diu. Thom. loco citato: quia quælibet res est vna per se ipsam: aliàs si per aliquid aliud esset vna, cum illud iterum sit vnum, esset vnum per aliquid aliud; & sic procederetur in infinitum. Ergo vnum, quod conuertitur cum ente, non potest superaddere illi entitatem aliquam positiuam, à qua constituatur in ratione vnius. Neque in hoc est immorandum: quia non est præsentis instituti: potest tamen videri D. Tho. locis infrà adducendis.

63. Secunda sententia extremè huic opposita fuit Pythagoræ, & Platonis, qui considerantes vnum, quod conuertitur cum ente, non addere aliquam rem supra ens, sed solam indiuisionem, existimauerunt idem dicendum esse de vno, quod est principium numeri. Quam sententiam sequuntur Durand. in 1. dist. 24. q. 2. Greg. ibid. Fonsec. 5. Metaph. c. 13. q. 1. sect. 3. Suar. disp. 4. sect. 9. n. 9. & alij affirmantes vnitatem propriam quantitatis explicandam esse eodem modo, ac transcendentalem aliorum entium; ac proindè sicut vnitas propria qualitatis nihil positiuum addit supra illam, sed est ipsa eius entitas vt indiuisa; ita vnitatem prædicamentalem nihil positiuum addere supra quantitatem continuam, sed esse ipsammet quantitatem, vt indiuisam.

Probatur primò hæc sententia: quia si vnitas prædicamentalis adderet aliquid positiuum; vel illud esset relatiuum, vel absolutum: sed vtrumque est falsum: ergo, &c. Probatur minor quoad primam partem: quia si priùs quantitas est vna, quàm quod in illa intelligatur aliqua relatio: imò ipsa eius vnitas debet esse ratio fundandi talem rationem, vt infra constabit. Ergo quantitas non potest constitui in esse vnius per aliquid relatiuum. Quoad secundam verò partem probatur: quia cum tale positiuum non possit esse res alterius prædicamenti propter rationem factam, necessariò erit vel quantitas discreta, vel continua: sed non potest esse discreta: siquidem vnitas potius dicit indiuisionem: ergo erit quantitas continua. Hanc autem dicit vnitas pro materiali: ergo supra illam nihil addit positiuum, sed solam negationem.

64. Secundò: quia alia entia, verbi gratiæ duæ substantiæ secundùm se, aut duæ qualitates per suasmet entitates sunt vnæ, & se ipsis constituunt numerum binarium absque aliqua alia realitate illis superaddita: ergo idem dicendum est de duabus quantitatibus continuis. Probatur consequentia. Tùm ratione D. Thom. facta contra primam sententiam quia si quantitas continua esset vna per aliquid aliud, illud aliud esset vnum per aliquid aliud; & sic in infinitum. Tùm etiam ratione Gregorij, quia ex eo præcisè quod aliquid sit vnum vnitate propria entis, potest alteri connumerari, seu constituere cum illo numerum: sed vnitas propria entis non addit supra ipsum aliquid positiuum; sed solam indiuisionem: ergo ex eo præcisè quod quantitas continua intelligatur indiuisa, potest alteri connumerari, & constituere numerum prædicamentalem. Restat ergo, quòd sicut vnitas transcendentalis nihil positiuum addit supra entitatem, ad quam consequitur: ita neque vnitas prædicamentalis supra quantitatem. Plura alia argumenta pro hac sententia adducit Capreol. in 1. dist. 24. quæst. vnica.

Tertia sententia, inter præcedentes media, distinguit inter has duas vnitates, negátque cum posteriori opinione, vnitatem transcendentalem addere aliquid positiuum supra entitatem, cuius est vnitas; cum posteriori verò affirmat vnitatem prædicamentalem addere aliquid supra quantitatem continuam. Sic docent Arist. & Alb. vt testatur D. Th. dist. 24. citata q. 1. art. 3. Pro quo videri potest idem Commentator 4. Metaph. comm. 3. li. 5. commen. 11. & lib. 10. comm. 8 & D. Th. ibid; aliisque locis infra adducendis. Quæ sententia est communis in schola Arist. & D. Th.

65. Dicendum est ergo vnitatem prædicamentalem non esse solam quantitatem continuam vt indiuisam, sed supra eam addere quid positiuum, & reale incompletum, reductiuè pertinens ad prædicamentum quantitatis; ratione cuius ipsa quantitas continua est pars numeri prædicamentalis. Sic docent communiter Thomistæ; inter quos latè explicat, & defendit hanc conclusionem Cap. vbi sup. concl. 1.

& ad argumenta contra illam. Quem sequuntur Sonc. 4. Metaph. quæst. 25. Iabel. ibid q. 4. ratione 1. & lib. 8. q. 9. Sanch. lib. 5. Logicæ q. 21. ad 1. Mas. in hoc cap. sect. 5. quæst. 4. Gallego contr. 15. circa finem, & Arauxo l. 5. Metap. quæst. 3. art. 3. vbi Fonsecam reprehendit, eò quòd negauerit hanc fuisse sententiam D. Tho. additque quod fideles Angelici Doctoris sectatores ipsum in hac fuisse sententia testatur, & vt genuinam eius mentem amplectuntur.

Probatur primò, vno, vel altero Angelici Doctoris testimonio: nam quod lib. 10 art. 1. sic ait: *Respondeo dicendum, quod vnum, quod est principium numeri, de necessitate aliquid positiuè dicit in eo, cui attribuitur: quia cum ex vnitatibus numerus constituitur, nisi vnitas res aliqua esset, numerus res esse non posset. Et sic non potest poni in aliquo genere, tanquam species.* &c. Et loco citato ex primo sententiarum: *Vnum quod conuertitur cum ente, nihil positiuè addit ad id, cui adiungitur, &c. Sed vnum quod est principium numeri ponit aliquid additum ad esse scilicet esse mensuræ; cuius ratio primò inuenitur in vnitate: & deinde consequenter in aliis numeris: & deinceps in quantitatibus continuis, &c.* Quod etiam repetit 4. Metaphys. lect. 2. & lib. 10. lect. 3. Et tandem 1. part. quæstione 11. artic. 1. ad. 1. post impugnatas duas primas sententias supra relatas concludit: *Sic igitur dicendum est, quod vnum, quod conuertitur cum ente, non addit aliquam rem supra ens: sed vnum quod est principium numeri, addit aliquid supra ens ad genus quantitatis pertinens.* De quo etiam videri potest quæst. 30. sequenti artic. 3. de potentia q. 9. art. 7. & alibi sæpe.

66 Respondebis fortè id, quod Fonseca, & Suar. vbi sup. respondent, sensum Diu. Thom. esse, quod vnitas prædicamentalis addit aliquid positiuum supra ens, in quantum addit supra substantiam quantitatem ipsam continuam, quæ est res positiua.

Sed hæc expositio, est non solùm falsa sed etiam absurda. Quod sit falsa probatur primò: quia si quando Diu. Thom. locis citatis vtitur nomine *substantia*, sumit illud pro *essentia*, vt rectè notat Arauxo vbi supra, & constat euidenter ex contextu; referens enim Sanctus Doctor qu. 11. citata, extremas illas sententias sic ait: *Pythagoras, & Plato videntes, quod vnum, quod conuertitur cum ente, non addit aliquam rem supra ens, sed significat substantiam entis prout est indiuisa: existimauerunt sic se habere de vno, quod est principium numeri. Et contrario autem Auicen. considerans quod vnum, quod est principium numeri, addit aliquam rem supra substantiam entis (alias numerus ex vnitatibus compositus non esset species quantitatis:) credidit, quod vnum, quod conuertitur cum ente, addit rem aliquam supra substantiam entis, &c.* Quibus v[...]is per *substantiam entis*, euidens est significari essentiam entis, & sensus planus est, quod iuxta primam sententiam neutra vnitas addit aliquid positiuum supra essentiam, ad quam consequitur: iuxta secundam verò, vtraque addit aliquid positiuum. Inter quæ duo extrema media via procedit Diuus Thom. vt vidimus. Ergo eodem sensu, quo negat de vnitate transcendentali addere aliquid positiuum supra essentiam, cuius est vnitas, id concedit de vnitate prædicamentali; ac proinde hæc verè addit aliquid positiuum supra essentiam quantitatis continuæ. Quod etiam satis expressit Sanctus Doctor aliis locis adductis, dicens vnitatem prædicamentalem addere aliquid positiuè, *in eo cui attribuitur*, seu *cui adiungitur, &c.* Idest in eo cuius est vnitas, seu ad quod consequitur, nempè in quantitate continua De quo etiam videri potest dist. 24 citata q. 1. art. 3. ad. 4.

67 Secundò impugnatur eadem solutio: quia D. Thom. loco citato ex 1. p. expressè ait: id quod addit vnum prædicamentale supra ens, esse quid *ad genus quantitatis pertinens*. Quod esse reductiuè intelligendum constat planè: tum quia modus hic loquendi frequens est in D. Thom. tùm quia alias esset impropria, & barbara locutio, si de ipsa quantitate diceretur pertinere ad genus quantitatis; tùm denique quia S. Doctor 1. p. q. 3 art. 5. de potent. q. 7. art. 3 ad 7 & alibi sæpè expressè docet vnitatem prædicamentalem esse quid reductiuè pertinens ad genus quantitatis, sicut punctum, quod tamen negant Doctores, quos impugnamus. Ergo in sententia D. Thom. vnitas prædicamentalis non est ipsa quantitas continua, sed quid incompletum, ipsi superadditum, & ab ea diuersum, sicut etiam in omni sententia dicendum est de puncto.

Tandem quòd dicta expositio sit absurda, patet: quia manifestè eludit intentum D. Th. & reddit vanam differentiam, quam assignat inter vtramque vnitatem. Vt enim rectè docet [...]ic Sanctus loco citato de poten. ad 8. etiam vnitas transcendentalis ponit aliquid positiuum, in quantum ponit ipsum ens, cuius est vnitas. Ergo si ex eo præcisè vnitas prædicamentalis dicitur addere aliquid positiuum supra ens, quia addit supra substantiam ipsam quantitatem, quæ est res positiua; idem etiam dicendum esset de vnitatibus transcendentalibus aliorum accidentium, si quidem hæ etiam addunt supra substantiam accidentia ipsa, quæ sunt res positiuæ. Ex quo rursus sequeretur, quòd vterque numerus, vel neuter esset res aliqua; & vera species alicuius generis: cuius oppositum intendit D. Thom eisdem locis. Ergo dicta expositio planè eludit intentum eius.

68 Secundò probatur conclusio ratione D. Tho. quia nisi vnitas prædicamentalis adderet aliquid reale incompletum supra quantitatem continuam, ratione cuius fieret pars numeri prædicamentalis; talis numerus non posset esse ens per se, & vera species quantitatis: consequens est falsum, & contra Arist. & Diu. Thom. vt ostendemus quæst. sequenti; ergo &c. Probatur sequela; quia ideo numerus transcendentalis duorum intellectuum, aut etiam duarum substantiarum corporalium, ablata quantitate, non est vera species alicuius generis: quia vnitates transcendentales ex quibus componitur, cùm sint ipsæ entitates talium rerum cum negatione diuisionis absque aliquo alio, non sunt simpliciter partes, sed entia completa, & per consequens numerus inde resultans est aggregatum entium completorum, & ens per accidens. Ergo si vnitates prædicamentales duorum hominum verb. gr. essent ipsæ quantitates completæ eorum cum negatione diuisionis absque aliquo alio, numerus inde resultans esset similiter aggregatum entium completorum; ac proinde ens per accidens; & per consequens non posset esse vera species quantitatis. Sed de hoc redibit sermo q. sequenti in solutione ad tertium.

Confirmatur: quia ex hoc vno, vel præcipuo fundamento Suarez disp. 41 Metaph. sect. 1. Fonseca & alij Auctores contrarij probant numerum prædicamentalem non esse ens per se, & veram speciem quantitatis, vt ibi videbimus: ergo vt oppositam sententiam hic rectè explicemus, & defendamus, opposita nunc sunt iacienda fundamenta, asserendúmque vnitatem prædicamentalem esse quid reale, & incompletum superadditum quantitati continuæ, & essentialiter ordinatum ad componendum numerum.

69. Tertiò: quia in quantitate continua datur aliqua entitas incompleta, quæ sit principium magnitudinis, nempè punctum: ergo etiam in quantitate discreta necessariò concedenda est aliqua entitas incompleta, quæ sit principium numerorum,

scilicet

scilicet vnitas: & sic, &c. ¶ Confirmatur, & explicatur vis huius rationis; quia vnitas prædicamentalis, sicut & punctum, est mensura simpliciter prima intra genus quantitatis, vt ostendimus sup. disp. 10. n. 54. & amplius constabit in libris Posteriorum: ergo non potest esse sola quantitas continua cum indiuisione. Probatur consequentia. Tum quia quantitati solùm conuenit sic esse mensuram, vt etiam sit res mensurata, vt sup. num. 12. explicuimus; quod repugnat primæ mensuræ. Tùm etiam quia ad rationem mensuræ non sufficit rem esse indiuisam, sed requiritur, quòd sit indiuisibilis in illa ratione, in qua est mensura, vt ibi ex Arist. vidimus: ergo ad rationem mensuræ simpliciter primæ in genere quantitatis requiritur, quòd sit in tali genere simpliciter indiuisibilis: hoc autem non habet quantitas continua, etiam cum indiuisione; siquidem talis indiuisio non tollit, sed potius supponit diuisibilitatem in quantitate. Ergo vltra hanc ponenda est aliqua alia entitas verè indiuisibilis, & incompleta, quæ sit vnitas prædicamentalis: Videatur D. Th. 1. Metaph. lect. 5. vbi docet vnitatem esse omnino indiuisibilem.

70. Quartò tandem ad hoc facit ratio super numero 61. adducta, qua D. Thom. ostendit vnitatem transcendentalem non addere aliquid positiuum supra ens; eadem enim sumpta à contrario sensu, vt ibidem D. Thom. subintelligi voluit, contrarium probat de vnitate prædicamentali sic. Non solùm res aliorum prædicamentorum, sed etiam ipsa quantitas continua non potest esse vna quantitatiuè, & pars numeri prædicamentalis per se ipsam: ergo aliquid aliud est necessarium, per quod fiat vna, & pars talis numeri. Probatur antecedens: quia aliàs inter ea, inter quæ semel inuenitur talis numerus, semper inueniretur; & vbi à principio non esset, nunquam esset, vt contingit in vnitate, & numero transcendentali, quatenus tales sunt. Cuius tamen contrarium experimur in prædicamentali: nam in ligno continuo verbi gratia non est numerus quantitatum, sed vnitas; si verò diuidatur, iam non est vnitas, sed numerus. Similiter in duabus partibus aquæ separatis est verus numerus quantitatum: & non vnitas; quibus tamen coniunctis, deperditur numerus, & fit vnitas: ergo tales res, & quantitates sunt vnæ per aliquid superadditum, quod possit per diuisionem produci, & per vnionem deperdi. Videatur Zanar. lib. 10 Metaph. quæst. 5. & 5. ad 6. Ex quo rursus fit entitatem illam realem, & incompletam superadditam quantitati continuæ distingui ab ea ex natura rei, & ante operationem intellectus, saltem vt modum à re: siquidem manente quantitate continua, acquiritur, & deperditur talis vnitas, vt ex dictis patet. Videatur D. Th. 3. p. q. 77. art. 4 & in 4. dist. 12. q. 1. art. 2. quæstiuncula 3.

71. Hîc autem statim inquirendum venit quid sit istud reale incompletum, quod superaddit vnitas prædicamentalis. Aliqui, vt refert Capreol. vbi suprà, respondent esse formam continuitatis. Sed hoc non satisfacit: quia forma continuitatis non distinguitur ab ipsa quantitate continua, & sic est diuisibilis in multa, quod est contra rationem vnitatis.

Et ideo aliter, & bene respondet idem Capr. cum Auicen. 3. Metaph. c. 2. quod est ipsum esse indiuisum, seu existentia quantitatis continuæ. Cuius sententiam, quantum ad hoc, admisit D. Tho. in 1 dist. 24. citata, estque satis verosimilis: nam vt ostendimus lib. 1. Physic. & tractat latè Natar. 1. p. controuer. 18. & 19. esse, seu existentia cuiuslibet rei etiam compositæ est omnino simplex, & indiuisibile: ergo quando quantitas continua diuiditur, esse primum, remanet, neque diuiditur, sed quælibet pars diuisa habet nouum esse,

Quod optimè consonat cum iis, quæ de prædicamentali vnitate dicta sunt, & fauet non parum D. Th. loco citato ex 4. sententiarum, vbi expressè docet ex Arist. *Quod in additione quantitatis ad quantitatem, vna quantitas esse incipit, duabus esse desinentibus. E contrario in diuisione. &c.*

Secundò respondet Capreol. quòd *vnitas ista, neque est forma continuitatis; neque esse talis formæ, sed quoddam accidens indiuisibile consequens quantitatem continuam. Et differt à puncto in hoc, quod punctus habet situm in linea, vel continuo, non autem vnitas, sed habet pro subiecto adæquato totum continuum: ita quod aucto, vel diminuto tali continuo, non remanet prior vnitas, sed alia.*

Idem docet Zanard. vbi sup. ad tertium. Cui doctrinæ non parum fauet D. Thom. loco citato 1. par. art. 8. & Quodlib. 10. a. 3. vbi expressè fatetur, quod quando alicui liquori permiscetur alter eiusdem speciei, non manet idem numero, vel in toto, vel in parte: secundùm quod mixtio facta est. Cui etiam consonat alia doctrina, quam habet sanctus Doctor ibidem art. 4. & 5. Metaph. lectione decimatertia, vbi expressè dicit, quòd quando duo corpora priùs diuisa copulantur, corrumpuntur duæ superficies terminatiuæ eorum, & fit vna; quando verò vnum corpus diuiditur in duo, corrumpitur vna superficies, & fiunt duæ.

72. Ad argumenta secundæ sententiæ respondetur.

Ad primum ex dictis patet id, quod addit vnitas prædicamentalis, esse quid absolutum: sed tamen incompletum, & indiuisibile, pertinensque ad genus quantitatis, non per se, vt species eius, sed reductiuè, vt principium numeri; quemadmodum punctum, vt principium magnitudinis.

Ad secundum neganda est consequentia. Ad cuius primam probationem respondetur, quod quia solius quantitatis propria est diuisibilitas in partes integrantes, vt ex Aristotele & D. Thoma explicuimus suprà quæstione tertia: ideò apud ipsos sola quantitas inter omnia alia entia habet specialem, & proprium modum vnitatis: qui propterea appellatur prædicamentalis; consistitque in eo quòd quantitas non sit vna per seipsam, sed per aliquod indiuisibile superadditum, vt vidimus numero 66. Hoc autem non est vnum per aliquid aliud sed per seipsum: tum, quia est essentialiter ipsa vnitas; & ita est vna per seipsam, tum etiam quia cùm sit quid indiuisibile, non potest ipso manente amittere, vel acquirere rationem vnius, sicut potest quantitas; & ideo non indiget aliquo alio, per quod fiat vnum, & ita non proceditur in infinitum.

Notat autem bene Zanard. vbi suprà ad 6. quod hæc vnitas non est vna quantitatiuè, nisi tantum vt quo: vt quod verò est vna vnitate transcendentali, quæ supra entitatem solùm addit negationem, vt explicatum est.

Ad secundam probationem respondetur, ex eo præcisè, quod aliquid sit vnum vnitate propria entis, solùm posse constituere numerum transcendentalem, qui propterea non est ens per se, neque vera species alicuius generis: quia non est aliquid superadditum ipsis rebus numeratis; sicut neque etiam vnitates ex quibus componitur.

Quare si vnitates prædicamentales essent ipsæ quantitates numeratæ absque aliquo alio, numerus ex illis coalescens non esset accidens per se, vnum, & vera species quantitatis, vt ex dictis constat.

Id autem quod vltimò infertur, scilicet ex eo quod quantitas continua intelligatur indiuisa posse alteri connumerari, & constituere numerum prædicamentalem; verùm quidem est: non quia sola indi-

visio addita quantitati continuæ sufficiat ad constituendum multum, qui sit verum ens per se: sed quia talis indivisio, seu negatio, supponit in quantitate continua illud incompletum, & indivisibile, per quod constituitur positivè vna, & ratione cuius quandiu durat conuenit ei talis negatio.

QVÆSTIO VII.

An numerus prædicamentalis sit ens per se, & vera species quantitatis.

73 EX dictis satis constat numerum transcendentalem non esse aliquod vnum ens, aut veram speciem alicuius generis. Et ideo solùm est dubium de numero prædicamentali, seu de multitudine istarum vnitatum, quas explicuimus.

De quo adhuc non procedit difficultas, vt applicato ad ipsas quantitates continuas, & alias res numeratas, seu in concreto significato, quomodo appellatur ab Arist. 4 Physic. cap. 12 *Numerus numeratus:* sic enim certum est non esse propriè speciem, neque propriè ens per se, sicut de aliis concretis accidentium diximus dist 3. n. 17.

Sed difficultas est de numero in abstracto, scilicet de multitudine vnitatum prædicamentalium, vt præscindunt etiam ab ipsis quantitatibus continuis, quarum sunt vnitates; qui numerus appellatur ab Aristot. lib. citato. *Numerus numerans.* Et de hoc inquirimus: an sit ens per se, & vera species quantitatis.

Partem negatiuam defendunt Durand in 1 dist. 45. q. 2. art. 1. Gabriel & Greg. Ocham. & alij Nominales, quos referunt, & sequuntur Oña in hoc c. q. 2. art. 4. Conimb. art. 1. Fonsec. lib. 5 Metaph. c. 7 q. 5. sect. 2. & c. 13. q 4. Suar disp. 41. citata, sectione 1. Hurt. disp. 13 sect. 6. §. 45. Vasquez 1. parte disp. 26. c. 3. Auersa hic quæst. 18. sectione 2. & alij.

74. Probant primò hanc sententiam Conimb. ex Aristot. 9. Physic. cap. 3. asserente numerum esse plures vnitates, & 8. Metaph. cap. 3. vbi ait: *Numerum non esse vnum, sed sicut cumulum.*

Secundò id probant alij ex D. Thom. prima parte quæstione 30. artic. 1. ad 4 & artic. 2. ad 5. vbi expressè dicit: numerum absolutum, seu abstractum non esse nisi in intellectu: ergo sentit numerum pro formali esse ens rationis; & consequenter non esse veram speciem quantitatis.

Tertiò id probant ferè omnes hac præcipua ratione: quia ex multis entibus in actu, & completis non potest fieri ens per se, vt sæpè docet Aristot. & patet ex ipsa natura entis completi, de cujus ratione est non ordinari essentialiter ad cõponendũ: sed vnitates prædicamẽtales sunt plura entia in actu, & cõpleta: (supponunt enim dicti Auctores esse ipsas quantitates continuas, vt supra vidimus:) ergo numerus ex illis resultans non potest esse ens per se.

Quartò, probatur eadem sententia: quia ens per se debet habere partes vnitas: sed has non habet numerus, imò repugnant rationi eius: ergo, &c.

Probatur maior: quia ens per se est illud, quod habet vnicam essentiam: sed id, cuius partes non sunt vnitæ, non habent vnicam essentiam, cùm sint absolutè plura: ergo non est ens per se.

¶ Confirmatur, quia accidens, quod est per se vnum, non potest esse in pluribus subiectis realiter distinctis, & diuisis: ergo numerus non potest esse accidens per se vnum.

Vltimò: quia inter vnitates non solùm non inuenitur vnio Physica, sed neque vnio ordinis sufficiens ad constituendum vnum per se: ergo, &c. Probatur antecedens. Tum quia vnio ordinis præcisè absque aliqua alia, non videtur sufficiens ad constituendum vnum per se, vt patet in exercitu, & ciuitate, quæ licet habeant vnitatem ordinis, non tamen sunt vnum per se. Tum etiam quia inter vnitates eiusdem numeri non est ordo realis, sed rationis tantũ, siquidem in ternario, verbi gratia, vnitas non est à parte rei prima, alia secunda, & alia tertia: sed id fit ab intellectu constituente vnam primo loco, aliam secundo, &c. Ergo non habent vnitatem ordinis sufficientem ad constituendum vnum per se, & veram speciem entis realis.

75 Nihilominus dicendum est numerum prædicamentalem esse ens per se, & veram speciem quantitatis. Hæc conclusio est receptissima in schola Arist. & D Thom. Docet illam Philosophus, non solùm in hoc cap. vbi aliqui asserunt non esse locutum ex propria sententia, sed etiam 5. Metaph. cap. 13. vbi quantitatis species inuestigat.

Idem habet D. Thom. ibid. lect. 15. & latè probat lib 8. lect. 3. vbi inter alia sic ait: *Est enim per se vnum numerus, in quantum vltima vnitas dat numero speciem, & vnitatem, sicut etiam in rebus compositis ex materia, & forma, per formam est aliquid vnum, & vnitatem, & speciem sortitur, &c.* infértque pro inconuenienti, quod si *numerus non esset simpliciter vnum, sed per modum coaceruationis, non esset aliqua species entis.* Quod etiam vt inconueniens deducit locis supra n. 65 adductis: ergo quando D. Thom. ibid & q. 30. primæ partis, art. 5. & de Potentia q. 9. art. 7. & alibi sæpè docet numerum esse speciem quantitatis, loquitur de vera & propria specie. Quam in hoc sensu intelligunt, & sequuntur omnes eius discipuli, vt inquit Sanchez lib. 5. Logicæ, quæstione 21 De quo videri possunt Capreol. in primo dist. 24 q. 1. concl. 5. Nazar. 1. parte q. 30. artic. 3. controuers. vnica, Herbeus Quodlib. 2. q. 11. Soncin. lib. 10 Metap. quæst. 7 Zanar. 1. ibid. quæst. 5. Iabel. lib. 6. quæstione 9. Flandria lib 5. q. 14. art. 6. Arauxo ibid. q. 5. art. 2. Caiet. & Soto in hoc c. Mas. ibid. sectione 2. q. 2. noster Didacus à Iesu disp. 13. q. 2. & plures alij, quos refert & sequitur Galleg. hîc controuers. 25. Quibus etiam consentiunt Scot 5. Metaph. q. 9. Tolet. in hoc c. q. 1. Rub quæst. 6 & alij. Tenet etiam Euclides in sua Arithmetica, & omnes Mathematici.

76 Probatur primò ratione: quia vt aliquid sit per se vnum, & ens saltim in infimo gradu perseitatis, non est necessarium, quòd partes eius sint realiter vnitæ: sed sufficit si sint essentialiter ordinatæ ad componendum, & habeant aliquam vnitatem compositionis, vel ordinis: sed huiusmodi sunt partes numeri: ergo quamuis illæ non sint realiter vnitæ, adhuc numerus potest esse per se vnum, & ens. Minor est Arist. in hoc c, & constabit quæst. sequenti. Maior autem probatur. Tum quia domus, verbi gratia, & alia artificialia sunt entia per se ratione vnius figuræ, quam habent partes eius, etiamsi inter se non sint realiter Vnitæ. Tum etiam quia non repugnat aliqua verè esse entia incompleta, etiamsi physicè inter se non vniantur. Ergo possunt esse verè ex simpliciter partes alicuius entis discreti. Tum denique quia ratio vnius per se non consistit in indiuisibili, sed habet plures gradus; siquidem Deus est magis per se ens, & vnum, quàm Angelus, & Angelus quam substantia materialis; & hæc plus quàm quantitas continua. Ergo saltem in infimo gradu potest aliquid discretum esse per se vnum, si partes eius sint quid incompletum, & habeant inter se ordinem. Videatur D. Th. 7. Metaph. lect. vltima, vbi inter alia inquit: *Compositum quandoque sortitur speciem ab aliquo vno, quod est, vel forma, vt*

patet

patet in corpore mixto: vel compositio, vt patet in domo: vel ordo, vt patet in syllaba, & numero: & tunc oportet, quod totum compositum sit vnum simpliciter. Quandoque verò compositum sortitur speciem ab ipsa multitudine partium collectarum, vt patet in aceruo, & populo, & in talibus compositum non est vnum simpliciter, sed tantùm secundùm quid.

77. Secundò probatur: quia numerus est proprium, & per se obiectum Arithmeticæ; ergo non potest esse ens per accidens; antecedens est euidens. Consequentia verò probatur. Tum ex Aristot. 6. Metaph. c. 2. & alibi sæpè asserente de ente per accidens non posse esse scientiam aut definitionem. Tum etiam ratione manifesta: quia ens per accidens non habet vnicam & determinatam essentiam: ergo prout sic non habet passiones, quæ de illo possint à scientia demonstrari. Patet consequentia: quia passio sequitur essentiam constitutam in aliquo determinato gradu entis per differentiam essentialem: cùm autem hæc necessariò constituat ens per se, & non per accidens, planum fit istud prout sic non posse habere passiones à scientia demonstrabiles: ac proinde non posse esse obiectum scientiæ. Quæ doctrina saltem de obiectis scientiarum non subalternarum, qualis est Arithmetica, est euidens, & extra contr. apud Metaphysicos: ergo, &c. Quæ ratio etiam concludit numerum esse veram speciem quantitatis, vt consideranti patebit.

78. Vt huic argumento (quod procul dubio conuincit intentum) respondeat Suar. loco citato, simulque in concordiam adducat vtramque sententiam; præmittit n. 16. quod licet numerus in rei veritate, & prout est à parte rei, sit ens per accidens; tamen prout à nobis concipitur per modum vnius, dici potest habere aliquam vnitatem sufficientem, vt de illo tanquam de vna specie entis loquamur, & vt sub tali consideratione in prædicamento quantitatis collocetur. Quo supposito, respondet vnitatem istam, quam habet numerus in ordine ad intellectum, vt ab eo per modum vnius concipiatur, sufficientem esse vt numerus sit obiectum Arithmeticæ.

Hæc tamen solutio, & concordia friuola est, habetque contra se vtriusque sententiæ argumenta, vt consideranti patebit. Et quod peius est, quidquid refugiat Suar. tandem incidit in sententiam Aureoli apud Capreol. in 1. distinct. 24. q. 1. art. 1. asserentis numerum pro formali esse ens rationis; & ex consequenti obiectum formale Arithmeticæ non esse ens reale. *Mirabile quidem* (inquit Sanch. vbi sup. q. 22.) *volunt Doctores isti obiectum Logicæ esse ens reale contra communem sententiam; obiectum autem Arithmeticæ faciunt ens rationis contra communem omnium sensum.*

79. Respondens aduersarij obiectum formale Arithmet. non esse numerum pro formali, sed sumptum materialiter pro ipsis quantitatibus continuis.

¶ Sed hæc solutio plus falsa est, quàm præcedens. Tum quia quantitas continua, quæ est materiale in numero, est obiectum formale Geometriæ, vt per se patet, ac proinde Arith. non distingueretur à Geometria. Tum etiam quia Arithmet. non curat, an binarius, v.g. sit linearum, vel corporum; sed potius abstrahit à continuitate, & considerat formalem rationem multitudinis. Tum denique quia passiones, quas de numero demonstrat Arith. nempe proportiones & proportionalitates non conueniunt illi ex materiali ratione quantitatis continuæ; sed secundùm formalissimam rationem discreti. Cuius duo sunt signa manifesta: vnum est, quod vt proportionem aut proportionalitatem aliqualiter applicemus quantitati continuæ, debet ipsa apprehendi sub ratione formali discretæ; vt bicubitæ, tricubitæ, &c. vt notauimus sup. n. 3. alterum est quod Arithmeticus demonstrat nullum esse numerum, qui non habeat aliquam speciem proportionis, respectu cuiuscumque alterius; cuius tamen oppositum concludit Geometra de quantitate continua, esse scilicet aliquas incommensurabiles, seu nullam habentes proportionem numerorum. De quo videri potest D. Thom. 1. Metaphysic. lect. 13. Ergo proportio, aut proportionalitas, non conueniunt numero ex ratione materiali quantitatis continuæ, sed secundùm formalem rationem discretæ; ac proinde secundùm hanc est obiectum formale Arithmeticæ.

80. Ad argumenta contrariæ sententiæ respond. Ad primum dicimus Conimbr. referre fideliter verba Arist. ipse enim non dicit absolutè. *Numerus non est vnus, sed sicut cumulus*; sed sic. *Et numerum oportet aliquid esse, quo vnus, si vnus est; aut enim non est, sed quasi congeries; aut si est: dicendum est, quidnam illud sit, quod eum ex multis facit.*

Quibus verbis, vt patet; non dicitur absolutè numerum esse sicut aceruum, sed quod si vnus est, aut erit sicut aceruus, vel explicandum erit, quid sit illud, quod ipsum vnum constituit: quod statim explicat Arist. ex eo quòd vnaquæque pars numeri est *entelechia, & natura quædam*. Id est, vt explicat D. Th. ibid. lect. 3. *Numerus est vnum per se, ex eo quod vna pars eius est vt forma alterius.*

Ad secundum ex auctoritate Angelici Doctoris respondemus sensum eius non esse, quod essentia numeri prædicamentalis sit ens rationis, sed quòd non datur à parte rei numerus abstractus ab omni subiecto, sicut quando dicimus, quod animal abstractum à suis speciebus non datur à parte rei, sed tantum in intellectu: non est sensus quòd natura animalis, quæ abstrahitur, non est realis, sed quòd separatio illa, & status abstractionis fit ab intellectu.

81 Ad tertium illi Doctores, qui ex vna parte defendunt vnitatem prædicamentalem esse solam quantitatem continuam cum indiuisione, & ex alia numerum esse ens per se: respondent vnitates esse quidem entia completa in genere continui, sed respectu entis discreti verè esse entia incompleta, & sic posse componere vnum per se. Adducuntque exemplum in linea quæ in genere lineæ est quid completum, tamen respectu superficiei, habet incomplexionem, secundùm quod vnit partes eius.

Sed hæc solutio certè non satisfacit, eamque meritò impugnant Conimbr. & alij. Quamuis enim id, quod est simpliciter totum, & ens completum in vno genere, possit esse secundùm quid pars, & quid incompletum in alio, vt diximus supra disp. 4. n. 31. & patet in homine, qui simpliciter est totum in genere substantiæ, & secundùm quid pars, respectu compositi accidentalis: tamen omnino videtur repugnare quod idem absolutè, & in rigore loquendo, sit simpliciter totum, & simpliciter pars, seu ens completum & incompletum, etiam respectu diuersorum.

Et ratio est, quia vera completio, aut incompletio, seu esse simpliciter partem aut simpliciter totum, non est aliqua relatio adueniens rebus comparatione facta cum aliis: sicut esse magnum, vel paruum in quantitate; sed est quid conueniens eis absolutè in seipsis, secundùm essentialem vniuscuiusque conceptum, ratione cuius quidquid est simpliciter pars, & ens incompletum, essentialiter petit alterius consortium ad sui perfectionem, vt patet in materia & forma. Quod verò est simpliciter totum, & ens completum integrè intelligitur in sua essentia perfectum, absque eo quòd componat cum alio; ac proinde accidentaliter tantùm, & secundùm quid potest esse pars respectu alterius.

Cùm ergo quantitas continua Petri, verbi gratia,

sit

sit accidens reale simpliciter completum : cuius perfectio essentialis integra omninò esset, etiamsi non daretur alia quantitas, cui enumeraretur, consequens est, si vnitates prædicamentales sunt ipsę quantitates continuæ absque aliquo alio, quòd non sint simpliciter partes, neque essentialiter ordinentur ad componendum numerum; & per consequens quod ipse non sit ens per se.

82. Confirmatur : quia aliàs possemus dicere hominem, v. g. licet in genere substantiæ sit quid completum : tamen in genere albi verè esse ens incompletum, & consequenter compositum accidentale esse per se. Similiter duos intellectus, & duas voluntates, licet in ratione intellectus aut voluntatis, sint accidentia completa; tamen in ratione numeri transcendentalis verè esse entia incompleta; & per consequens talem numerum esse aliquod eos per se. Quæ omnia, & his similia sunt absurda: ergo insufficiens est prædicta solutio.

Neque exemplum adductum de linea vrget. Tum quia non est ita certum talia indiuisibilia continuatiua actu esse in quantitate: esto autem quod actu sint in illa, tamen non sunt partes eius, sed continuatiua : non enim superficies componitur ex lineis, neque corpus ea superficiebus, vt dicemus lib. 6. Physic. vnitates autem sunt veræ partes numeri. Tum & maximè: quia vt sumitur ex D. Thoma quæst. 9. de Potentia, art. 7. tres istæ dimensiones non tam sunt species Physicæ & naturales quantitatis, quàm Mathematicæ, & per designationem; ea eo quòd Geometra sumit vnamquamque vt per se subsistentem, & independentem ab alia : cùm tamen omnes reuera constituant idem accidens reale, dimanans à substantia corporali: de quo propterea, vt de vno & specifico accidenti tractat Philosophia. Quarè linea, verbi gratia, & superficies absolutè & realiter loquendo, non sunt entitates, simpliciter completæ: & sic non est mirum ipsas ordinari essentialiter ad corpus, quod tamen dici non potest de quantitate naturali trium dimensionum, respectu numeri, vt patet; ac proinde non est eadem ratio.

Relictâ ergo hâc solutione, respondetur ad argumentum ea doctrinâ quæstionis præcedentis, vnitates prædicamentales non esse ipsas quantitates continuas, sed quid incompletum illis superadditum; & sic posse constituere vnum per se. Videatur Araujo vbi sup. ad secundum.

83. Ad quartum distinguenda est maior. Si enim sensus sit, omne ens per se debere habere partes vnitas termino communi, neganda est; concedenda verò si sensus sit debere esse vnitas saltem aliquo ordine: & hoc modo vniuntur partes numeri, vt postea explicabimus. Quod sufficit, vt absolutè non sint plura, sed habeant vnicam essentiam quamuis discretam.

¶ Ad confirmationem similiter respondetur accidens quod est per se vnum, non posse esse in pluribus subiectis adæquatis, seu totalibus : benè autem in pluribus subiectis inadæquatis & partialibus : & hoc modo numerus est in pluribus realiter distinctis. Sic enim integer binarius non est vnaquæque vnitas, sed ambæ simul; ita adæquatum eius subiectum non est vna quantitas, sed duæ.

Ad vltimum negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur realem ordinationem inter duo, ratione alicuius incompleti in eis inuenti, esse sufficientem ad constituendum vnum per se.

Vndè quia in hominibus in quorum sunt partes vnius exercitus, vel ciuitatis, non inuenitur aliqua realis & physica entitas incompleta, à qua constituantur partes talis exercitus vel ciuitatis, sed moraliter tantùm & in æstimatione hominum censentur quid incompletum, ideò exercitus vel ciuitas, physicè loquendo, non est ens per se, sed solùm moraliter : numerus verò prædicamentalis physicè est ens per se; quia vnitates ex quibus componitur, sunt quid physicè incompletum, vt explicatum est.

Ad secundam probationem antecedentis respondetur non esse necessarium ad hoc, vt sit ordo realis inter vnitates, quòd vna determinatè sit prima, & alia secunda, &c. sed sufficit quod indeterminatè se habeant inter se, vt materia & forma: præcipuè cùm vltima vnitas specialiter dicatur forma numeri, eo quòd quasi determinat alias, & constituit in hac, vel illa specie numeri, vt ex D. Thoma 8. Metaph lect. 3. adduximus in conclusione. Sed pro huius maiori intelligentia sit.

QVÆSTIO VIII.

An, & quomodo vltima vnitas sit forma numeri.

84. Controuersia hæc solùm est inter Doctores, qui nobiscum sentiunt numerum esse ens per se. Quorum quidam (& sit prima sententia) absolutè negant vltimam vnitatem esse formam numeri, contendentes ipsam simul cum aliis solùm esse materiam eius; formam, verò esse structuram illam, seu compositionem, quæ in binario est binitas, in ternario ternitas, &c.

Sic docent Aureol apud Capreol. in 1. distinct. 24 q. 1. in argumentis contra secundam conclusionem Anton. Andreas 8. Metaph. cap. 5. Rub. in hoc cap. q. 7. Murcia dispur. 3. q. 1. & alij. Qui addunt, quando numerus successiuè producitur, & potest assignari vltima vnitas dici posse aliquo modo formam, sed valdè impropriè, & metaphoricè, in quantum est vltima pars materiæ; non autem quia verè habeat rationem formæ respectu aliarum; quod etiam docet Suarez disput. 41. Metaph. sectione 4. num. 11.

Probatur primò hæc sententia: quia compositio quæ sit in ipsa entitate accidentis, non potest esse compositio ex materiâ & formâ, præcipuè in quantitate, cuius partes sunt eiusdem rationis : ergo in numero nulla vnitas potest esse forma respectu alterius.

Secundò, quia compositio materiæ & formæ, requirit veram vnionem vtriusque inter se; & quod forma verè recipiatur in materia, vt patet inductione: sed neutrum reperitur in numero : neque enim vnitates copulantur aliquo termino communi; neque vltima recipitur in aliis, vt per se patet: ergo nulla vnitas potest esse forma respectu aliarum.

85. Tertiò, quia determinata species, habet determinatam formam : ergo si vltima vnitas est forma numeri, dabitur aliqua, quæ determinatè sit vltima. In ternario autem trium vnitatum simul productarum nulla potest esse determinatè vltima: ergo nulla potest esse forma numeri. Plura alia argumenta pro hac sententia adducunt Capreol. vbi sup. Sanch. Mas. Galleg. & alij Thomistæ infrà citandi.

Certè hæc opinio sic explicata falsa est : eamque reiiciunt, tum hi, tum etiam alij omnes Thomistæ, quos vidimus. Et meritò : nam D. Thom. locis n. 75. & 80. adductis, absolutè docet ea mente Aristotel. vltimam vnitatem esse formam numeri, eique tribuere speciem & vnitatem, & propterea ex eius additione, vel subtractione causari diuersas species numerorum : ad eum modum, quo ex additione vel subtractione vltimæ differentiæ fiunt diuersæ definitiones. Propter quod etiam ibidem vltimam vnitatem appellat differentiam numeri. Vnde tandem concludit ipsum esse ens per se. Quæ omnia salutari non

non possunt per solam illam extrinsecam metaphoram, vt patet: ergo necessariò asserendum est cum Thomistis in aliquo vero & proprio sensu vltimam vnitatem esse formam numeri.

Neque rectè id negatur in hac sententia, ex eo quòd in ternario forma sit ternitas; & in quaternio quaternitas, &c. Nam vt rectè notauit Capreol. vbi suprà conclusione quinta cum forma sit duplex; alia totius, vt humanitas; alia partis, vt anima: stat optimè respectu ternitatis, quæ est forma totalis, omnes vnitates se habere vt materiam; cum tamen inter ipsas vna sit forma, respectu alterius: sicut etiam respectu humanitatis corpus, & anima habent rationem materiæ, & tamen anima est vera forma, respectu corporis. Hac ergo opinione relicta.

86. Secunda, & inter Thomistas recepta sententia affirmat vltimam vnitatem verè esse formam numeri. Sic docet Capreol. vbi suprà. Soncin. lib. 10. Metaph. quæst. 9. Iabel. lib. 8. quæst. 10. Bartholom. Spina ibid. defens. 20 Araoao lib. 5. q. 3. art. 1. ad. 5. Sanch. l. 5. Logicæ quæst. 22. Mas. hîc sect. 2 quæst. 5. Galleg. controuers. 26. & alij. Qui tamen in eius explicatione diuisi sunt.

Primò enim, quidam ita strictè intelligunt verba D.Th. vt asserant vltimam vnitatem non solùm habere rationem formæ quasi Physicæ respectu aliarum; sed verè esse formam Metaphysicam, seu differentiam essentialem numeri. Sic docet Galleg. putàque esse communem sententiam Thomistarum. Sed immeritò: nam ferè omnes se satis explicant, dum dicunt vltimam vnitatem esse formam partialem; ad eum modum, quo anima est forma corporis: quod etiam significauit D. Thom. loco citato. Et ideò hunc modum dicendi impugnat rectè Sanchez conclus. 2. Ratióque est manifesta: quia differentia significat totam essentiam rei, & prædicatur de illa in recto, vt patet ex dictis disput. 7. sed vltima vnitas non est totus numerus, nec prædicatur in recto de illo, vt per se constat: ergo non potest esse differentia eius.

87. Secundò, alij concedentes vltimam vnitatem solùm esse formam numeri quasi Physicam, & partialem, dicunt in rei veritate dari in quolibet numero aliquam vnitatem determinatam, quæ à parte rei sit vltima, & forma aliarum, licet nos ignoremus quænam illa sit. Sic docent Capreol. & Iabel. reputatque probabile Sanch. concl 4.

Sed neque hic etiam modus dicendi satisfacit aliis Thomistis. Tum quia omnes vnitates entitatiuè loquendo sunt eiusdem rationis: ergo nulla potest esse ratio ex natura rei: quare vna potiùs quàm alia sit determinatè vltima, aut forma aliarum; maximè quando omnes simul producuntur, quod constat esse possibile. Tum etiam quia aliàs species numeri non diminueretur, nisi per ablationem illius determinatæ vnitatis, quæ est vltima. Quod sic probatur: quia per ablationem alicuius partis materiæ, si cum alius maneat forma, non corrumpitur species rei; vt patet quando homini abscinditur brachium: ergo si in numero quaternario manet illa vnitas, quæ in rei veritate est vltima; etiamsi auferantur aliqua ex aliis tribus, adhuc manebit quaternarius; quod tamen est absurdum, vt patet: ergo &c.

88. His ergo, & aliis dicendi modis relictis, asserendum est à parte rei, & entitatiuè loquendo, vnamquamque vnitatem prædicamentalem ex natura sua simul esse determinabilem per alias, & determinatiuam illarum sub diuersis formalitatibus; ac proinde ad inuicem habere rationem materiæ, & formæ. Ad eum modum, quo in matrimonio, aut quolibet alio contractu vterque consensus se habent, vt materia, & forma, secundùm quod se inuicem determinant, & determinantur. Hic est sequentior modus dicendi Thomistarum, quem sequuntur Sanchez, & Araoao, Masius, & alij ex supra adductis. Estque proculdubio mens D. Thomæ loco citato ex 8. Metaph. lect. 3. vbi propterea compositionem, quæ fit in numero ex multis vnitatibus, explicat per similitudinem ad compositionem Physicam ex materia, & forma. Sicut enim forma constituit, & determinat materiam; ita contingit in vnitatibus. Et tamen discrimen, quòd materia, & forma sunt primò diuersæ, & ita altera sic est potentia, vt non possit esse actus; altera verò sic est actus, vt non possit esse potentia: & ideò ab ea, quæ est actus determinatè sumitur species: quia actus est, qui constituit. At verò vnitates prædicamentales, cum sint eiusdem rationis, nulla determinatè est actus, aut potentia; & sic nulla determinatè constituit, sed ad inuicem habent rationem actus, & potentiæ: Quod vt explicaret D. Thom. subdidit: *Numerus est vnum per se, ex eo quòd vna pars est vt forma alterius.*

Dices hoc non sufficere ad vnitatem per se, quam ponimus in numero: vt enim compositum sit simpliciter vnum, videtur requiri quòd altera eius pars sit simpliciter potentia, & altera simpliciter actus. Respondetur, quòd cum omne accidens ex natura sua sit actus, & forma, nullum potest propriè loquendo componi ex materia, & forma. Quare si quando accidens ex propria ratione postulat partes, non debet ad eius vnitatem requiri, vt aliqua simpliciter sit forma aliarum; sed satis est omnes esse talis naturæ, vt essentialiter ordinentur ad constituendam vnam integram formam: nam eo ipso altera quodammodò est alteri ratio essendi, in quo consistit ad inuicem habere rationem materiæ, & formæ. Et hoc contingit in numero; ex eo quòd vnitates sint quid incompletum, & essentialiter ordinentur ad componendum illum, vt explicatum est.

89. Secundò obijcies: quia iuxta hunc modum dicendi, in quolibet numero erunt multæ vnitates dantes illi speciem, siquidem vnaquæque respectu alterius habet rationem formæ; & per consequens in quolibet numero erunt multæ vnitates vltimæ: quod tamen videtur contra D. Thom. qui singulariter tribuit vltimæ vnitati esse formam numeri, & dare illi speciem.

Huic argumento respondet Sanch. quòd D. Thom. solum asserit vltimam vnitatem dare speciem numero, & esse formam eius, in quo non significat vnam solam vnitatem dare speciem, & esse formam, sed hoc habere vltimam, siue sit vna, siue plures. Quod vt meliùs intelligatur, notandum est hoc, quod est vnitatem esse determinatiuam aliarum, esse ipsam formalitatem *vltimæ*; sicut etiam esse determinabilem per aliam, esse formalitas *non vltimæ*. Quare sicut à parte rei vnaquæque vnitas, formaliter secundùm quod est determinabilis per aliam, est non vltima, & consequenter materia numeri; sic vnaquæque, formaliter secundùm quod est determinatiua aliarum, est vltima; & prout sic habet rationem formæ. Ac proinde formaliter loquendo, semper verificatur vltimam vnitatem esse formam numeri; quæ sunt verba D. Thom.

Cæterùm vt hæc solutio plenè satisfaciat argumento, & omnino explicet mentem Angelici Doctoris, addendum est, quod quia numerus est vnus vnitate ordinis, vt docet Arist. in hoc cap. vbi postquam dixit partes temporis habere intrinsecum ordinem: quia vna est prior, & alia posterior, subdit: *Ex in numero simili modo, ex eo planè: quia priùs vnum quàm duo, & duo quàm tria, & tria quàm quatuor numerantur:*

atque

atque hoc quidem pacto ordinem quendam habent, &c. inde eſt, quòd quamuis materialiter loquendo, nulla vnitas in particulari ſit determinatè vltima, vel non vltima, prima, vel ſecunda, &c. vt explicatum eſt: tamen formaliter loquendo, in qualibet ſpecie numeri ſemper vna vnitas eſt vltima, nempè in binario ſecunda; in ternario tertia, & ſic de alijs. Cum enim realis numerabilitas vnitatum includat dictum ordinem, quomodocumque numerentur, vltima ternarij eſt tertia; & quaternarij quarta: ac proinde hæc exercet rationem formæ, & determinat alias; Et in hoc proprio, & formali ſenſu loquitur D. Thom. vbi ſuprà Videatur Arauxo art. 5. citato circa finem.

90. Ad argumenta primæ ſententiæ ex dictis patet ſolutio. Ad primum reſpondetur compoſitionem, quæ fit in ipſa entitate accidentia nõ poſſe eſſe ex materiâ, & formâ Phyſicâ, ſeu ex partibus primò diuerſis: benè autem ex partibus, quæ ad inuicem habent rationem materiæ, & formæ, vt explicatum eſt.

Ad ſecundùm ſimiliter reſpondetur, quòd prior illa compoſitio eſt, quæ requirit veram vnionem partium, & quod forma intrinſecè recipiatur, & informet materiam. Hæc verò poſterior, cum fiat inter partes diſcretas, ſolùm requirit vnionem ordinis, & quod vna extrinſecè recipiatur in aliâ, ſecundùm quod determinet illam, qui eſt quidam modus informationis, & actuationis proportionatus naturæ entis diſcreti. Ad eum modum quo, in contracto humano vnus conſenſus determinat, & actuat intrinſecè alium.

Dices: forma extrinſeca non conſtituit vnum per ſe, cum illo, cuius eſt forma, vt patet inductione: nam obiectum eſt forma extrinſeca habitus, vel potentiæ; terminus relationis· charitas aliarum virtutum, teſte D. Thom. 2. 2. quæſt. 23. artic. 8 & ſic de alijs: & tamen ex his non reſultat vnum per ſe: ergo, &c. Reſpondetur determinationem extrinſecam, quæ fit à formâ per ſe ordinatâ per modum partis actuationem alterius: ſufficere ad conſtituendum vnum per ſe, vt ſuprà num. 7. dictum eſt, & hoc inuenitur in numero, non autem in alijs exemplis arguenti, & ideo non eſt ſimile.

Ad tertium reſpondetur, quod quando ſpecies eſſentialiter petit componi ex materia, & formâ, quæ ſint ſimpliciter tales, & primò diuerſæ, tunc determinata ſpecies exigit formam, quæ ſimpliciter ſit determinata, tam formaliter, quàm entitatiuè, vt contingit in ſubſtantiis materialibus. Quando verò ſpecies ipſa eſt eſſentialiter forma, & ſolùm componitur ex partibus eiuſdem rationis; ad hoc vt ſit ſpecies determinata ſufficit, quod habeat formam aliquo modo determinatam, ſcilicet in communi & ſecundum aliquam formalitatem, quamuis entitatiuè, & in particulari ſit indeterminata: & ſic contingit in numero, vt explicatum eſt.

91. ¶ Ex dictis infertur numerum prædicamentalem non eſſe ſpeciem infimam quantitatis, vt aliqui dixerunt; ſed verè continere plures ſpecies numerorum. Quæ ex doctrina Ariſtot. loco citato ex 8 Metaph vbi propterea aliarum rerum ſpecies comparat numeris. Quod etiam ex eo patet, quia Arithmeticus ſæpè demonſtrat paſſiones de aliquo numero, quæ nullo modo conueniunt alijs; vt quòd binarius ſit ſimpliciter primus; quòd ternarius ſit primus impar; quòd quidam ſunt lineales: quidam ſolidi, &c. quod ſignum eſt diſtinctionis eſſentialis: ergo numerus eſt ſpecies ſubalterna quantitatis.

QVÆSTIO VLTIMA.

An oratio ſit vera ſpecies quantitatis.

92. PRo tituli intelligentia notandum eſt plures eſſe orationis acceptiones. Nam alijs omiſſis, à Theologis ſumitur pro quodam actu virtutis religionis, quo mens eleuatur in Deum; ſeu quo aliquid ab ipſo petimus. De quo diſputat D. Thom. 2. 2. q 83. Secundò, à Dialecticis vſurpatur, vt deſeruit ad explicandos animi conceptus: quo modo definit eam Ariſtot. lib. 1. Periher. cap. 4 quòd ſit *Vox ſignificatiua ad placitum, cuius aliqua pars ſeparata ſignificat*, vt vidimus libr. 2. Summularum. Tertiò, apud Rhetores accipitur, vt eſt inſtrumentum quoddam ad perſuadendum: De qua Cicer. 2. de Oratore: *Tantam* (Inquit) *vim habet flexanima illa, atque omnium regina rerum oratio, vt non modo inclinantem erigere, aut ſtantem inclinare; ſed etiam aduerſantem, & repugnantem: vt imperator bonus, ac fortis capere poſſit.* Et tandem 4. ſumitur apud muſicos pro oratione externâ, ſeu vocali, ſecundùm quod eſt realis multitudo prolationum, ſeu ſyllabarum diſcretarum ordine quodam ſibi ſuccedentium: & hoc modo ſumitur in præſenti. Pro cuius maiori explicatione.

93. Secundò notandum eſt, quòd ſonus eſt quædam qualitas cauſa in aere ex duorum corporum colliſione. Vox autem propriè ſumpta non eſt quicunque ſonus, ſed ille, qui cauſatur ex colliſione quarundam partium corporis animalis, nempè gutturis, palati, linguæ, dentium, & labiorum. Et ſic vnica vox erit, quæ ex vnica colliſione cauſatur; quod fit quando vna vocalis littera cum aliqua, vel aliquibus conſonantibus pronuntiatur. Vnde vna vox in præſenti erit vnica ſyllaba, & plures voces plures ſyllabæ; oratio verò erit aggregatum ex talibus vocibus, ſeu ſyllabis. V bi gratia hæc dictio, *dominus*, eſt oratio: quia fit tribus percuſſionibus ſibi ſuccedentibus, iuxta tres eius ſyllabas; & ſic eſt quid ſucceſſiuum. Cùm autem inter vnam, & alteram pronuntiationem intercedat aliqua temporalis morula; conſequens eſt tales ſyllabas eſſe diſcontinuas; ac proinde totam orationem eſſe quid diſcretum.

94. Tertiò notandum eſt, in his vocibus, ſeu ſyllabis plura reperiri. Primò enim inuenitur aër verberatus, in quo recipitur ſonus, & de hoc certum eſt non eſſe orationem: cùm ſit ſubſtantia. Secundò, ſonus ipſe cauſatus ex tali percuſſione; & neque hic etiam poteſt eſſe eſſentialiter oratio: cum ſit qualitas. Tertiò, motio illa ſeu percuſſio per quam cauſatur; in qua duo adhuc poſſunt conſiderari. Primum eſt motio ipſa ſecundùm ſe; & ſic eſt vera productio, & collocatur in prædicamento actionis. Secundum eſt duratio illa, ſeu extenſio, & quaſi corpulentia vocis, ſecundùm quam quælibet ſyllaba dicitur magna, vel parua, ſeu longa, vel breuis: & hæc eſt quantitas vocis, quæ etiam dicitur tempus eius; non quidem extrinſecum, & primi mobilis, ſed vnicuique intrinſecum, nempè extenſio illa, ſeu dilatatio ſyllabæ, quæ maior eſt in longa, quàm in breui, & ratione cuius ſunt ordinabiles ſecundùm conſonantiam, à qua ſumitur vnitas, & eſſentia orationis; ſicut ab ordine, ſeu numerabilitate vnitatum, ſumitur ratio numeri. Ac proinde ſicut iſte eſſentialiter conſiſtit in multitudine vnitatum ſic ordinatarum: ita illa eſſentialiter conſiſtit in multitudine illorum temporum, ſeu extenſionum ſyllabarum ſic ſibi correſpondentium ſecundùm conſonantiam.

95. Quartò

95. Quartò tandem n tandum eſt, ea D.Th.2. de anima lect. 18. id quod dictum eſt de his vocibus, ſeu ſyllabis, intelligendum etiam eſſe de aliis ſonis, aut motibus muſicis, qui quodammodò etiam dearticulantur, & propterea ſolent appellari voces. Ac proinde eorum multitudinem, ſecundùm quod menſuratur longitudine, & breuitate in ordine ad conſonantiam, eſſe etiam orationem. Quare oratio ſic explicata continet ſub ſe plures ſpecies, ſecundùm quod ſyllabæ, vel motus diuerſo modo ordinantur ſecundùm breuitatem; vel longitudinem. Et ideò vt benè notat Toletus hîc q. 2. alia oratio eſt *populus* pro arbore; & alia pro ciuitate: nam illa eſt ex prima longa & hæc ex prima breui. Similiter diuerſæ ſpecies ſunt *dominus*, & *domini*. Et generaliter ſub oratione ſic explicata continentur omnia genera carminum, vt exametrum, pentametrum, ſaphicum, adonicum, &c. Item omnes pedes carminum, vt ſpōdæus, pyrrichius, moloſſus, trybrachus, &c. Et tandem ſpecies tonorum, vt diapente, diateſſaron, &c. De quo videri poteſt Sot. hîc quæſt. 1. art. 4.

96 Dicendum eſt ergo orationem ſic explicatam eſſe veram ſpeciem quantitatis. Sic docet, & probat Ariſtot. in hoc cap. Quem ſequuntur D. Thom loco citato, & in 4. diſtinct. 3. quæſt. 1. artic. 3. quæſtiunc. 4. ad 1. & opuſc. 48. tractat. 3. cap. 2. Albert. tract. de quantitate cap. 2. Soncinas 5. Metaph. qu. 4. Arauxo ibidem qu. 3. art 4. Soto, & Tolet. vbi ſupra Maſ. hîc ſect. 2. qu. 7. Rub. quæſt. 9. & communiter Doctores. Breuitérque probatur. Et in primis quòd ſit vera quantitas conſtet. Tum ex ratione extenſionis: verè enim habet partes extra partes; nempè durationes illas, ſeu morulas ſyllabarum ſibi ſuccedentes. Tum etiam ex ratione menſuræ tam actiuæ, quàm paſſiuæ: nam tota illa extenſio orationis verè menſurat prolationes ſyllabarum, ipſaque menſuratur ſuis partibus, ſcilicet ſyllaba breui, & longa; ſicut numerus menſuratur vnitatibus: ergo oratio eſt vera quantitas. Quod autem ſit diſcreta, etiam eſt manifeſtum: nam motiones ipſæ aëris, ſeu prolationes ſyllabarum, cum fiant diſtinctis percuſſionibus, neceſſariò ſunt diſcontinuæ, mediátque inter eas aliqua quies; quamuis ſenſu non percipiatur; ergo ſimiliter durationes illæ, ſeu morulæ ſyllabarum verè ſunt diſcontinuæ.

Tandem, quòd aggregatum ex his partibus diſcretis ſit compoſitum per ſe vnum; & per conſequens, quòd oratio ſit vera ſpecies quantitatis diſcretæ, probatur à paritate numeri. Quia ideò hic eſt vnum per ſe, & vera ſpecies: quia partes eius, licet non vniantur termino communi, formaliter tamen habent verum ordinem prioris, & poſterioris, ſecundùm quod eſſentialiter petunt numerari vna poſt aliam, vt ſuprà explicuimus: ſed ſimiliter partes orationis in ipſa ſucceſſione ſibi correſpondent ſecundùm concentum, ſeu in ordine ad vnam conſonantiam: ergo habent inter ſe ſufficientem ordinem ad conſtituendum vnum per ſe; ac proindè nihil deficit, vt oratio ſit vera ſpecies quantitatis.

97 Per quod etiam patet quomodo oratio diſtinguatur ab aliis ſpeciebus quantitatis. A numero enim diſtinguitur: quia quamuis hîc poſſit attribui rebus ſucceſſiuis (quomodo numeramus deambulationes, dies, annos, imò & ſyllabas ipſas orationis, dicendo eam eſſe diſſyllabam, triſyllabam, &c.) non tamen menſurat illas ſecundùm conſonantiam, ſed ſecundùm multitudinem, vt explicatum eſt: à linea verò, ſuperficie, corpore, & tempore diſtinguitur: quia hæ ſunt quantitates continuæ, oratio verò diſcreta.

Ex quibus poteſt iam facilè ordinari arbor prædicamenti quantitatis. Quæ prima diuiſione diuiditur in continuam, & diſcretam; deindè continua diuiditur in eam, quam conſequitur figura, & ſitus; & poſſumus appellare figurabilem, ſeu ſituabilem; & in eam, cui repugnat figura, aut ſitus; poteſtque appellari infigurabilis, & inſituabilis: ſic enim circumloquimur differentias eſſentiales harum ſpecierum. Infigurabile, ſeu inſituabile conſtituit tempus quantitas verò figurabilis, ſeu ſituabilis diuiditur in lineam, ſuperficiem, & corpus, tanquam in ſpecies infimas. Similiter quantitas diſcreta diuiditur in numerum, & rationem. Vnaquæque autem eſt ſpecies ſubalterna, & diuiditur in ſuas ſpecies, vt ſuprà explicatum eſt.

CAPVT VII.

De ad aliquid.

SVMMA TEXTVS.

TRes ſunt huius capitis partes. In prima adducit Ariſtot. definitionem relatiuorum ab Antiquis traditam, quæ erat huiuſmodi: *Ea dicuntur ad aliquid, quæ id quod ſunt, aliorum eſſe aut ad aliquid aliquo alio modo dicuntur*: vt duplum alterius eſt duplum, & maius altero eſt maius. Iuxta quam definitionem etiam ſunt ad aliquid habitus, diſpoſitio, ſcientia, & poſitiones; vt cubatio, ſtatio, &c.

In ſecunda parte adducit quatuor relatiuorum proprietates. Prima eſt habere contrarium. Secunda ſuſcipere magis, & minus. Tertia, dici ad conuertentiam, vt dominus alicuius ſerui eſt dominus, & ſeruus alicuius domini eſt ſeruus: quod conuenit omnibus relatiuis, ſi rectè aſſignentur nomina. Quarta tandem proprietas eſt, quòd relatiua ſunt ſimul natura, vt duplum & dimidium: nam ſi duplum eſt, etiam erit dimidium, & è contra; & ſi non eſt dimidium, neque etiam erit duplum, & è contra. & ideò poſita ſe ponunt & ablata ſe auferunt.

In tertia parte colligit contra definitionem Antiquorum, quòd ſubſtantia diceretur ad aliquid, eſſétque in prædicamento relationis; ſiquidem caput alicuius dicitur caput, & manus alicuius dicitur manus: & ideò relicta eorum definitione, adducit propriam in hunc modum: *Relatiua ſunt, quibus ipſum eſſe, eſt ad aliud quodammodo ſe habere.* Quæ definitio differt à prima, quòd illa conuenit etiam relatiuis ſecundùm quid, & impropriè dictis: hæc verò ſolùm conuenit iis: quæ verè ſunt relatiua Ex qua definitione infert quintam relatiuorum proprietatem, quòd ſcilicet, qui definitè cognoſcit vnum; definitè cognoſcit & alterum.

NOTATIONES, ET DVBIA circa hoc caput.

3 AD hoc prædicamentum ſignificandum frequenter vtitur Ariſtotel. non nomine relationis, ſed ly *ad aliquid*: quia hoc (vt bene notat Caietan.) meliùs ſignificat effectum formalem relationis, ſiquidem exprimit ipſum exercitium referendi, ſeu hoc, quod eſt ad aliud ſe habere, quod non ita

ita bene exprimit nomen relationis. Agit autem de ea significata in concreto, & in plurali, dum inquit: *Ad aliquid, seu relatiua dicuntur, &c.* In concreto quidem: vt notat D. Thom. opusc. 48. tract. 5. cap. 1. relatio parum habet de entitate, & ideò significatur in concreto: quia accidentia in concreto apparent magis entia, vt dicitur 7. Metaph. cap. 1. in plurali autem, quia, vt notat B. Albertus, sic meliùs explicatur relationem exerceri inter duo.

4 Definitionem antiquorum, quæ suo tempore circumferebatur, & creditur fuisse Platonis, vt inquit Caiet. non expressè impugnat Aristot. adducit tamen aliqua, quæ iuxta talem definitionem relationi conuenirent; vt illis tacitè ostendat definitionis insufficientiam. Quæ indè satis constat: quia iam alia prædicamenta, quæ sunt relatiua secundùm dici, essent veræ relationes. Quod vt ostenderet Aristot. adduxit in exemplum scientiam, quæ est qualitas; cubationem, quæ est situs; & alia huiusmodi.

Eodem animo, vt explicant communiter interpretes, adduxit Aristot. in secunda parte capitis duas primas proprietates relationis: non ex propria sententia; sed quæ ex dicta definitione sequuntur. Cùm enim hæc conueniat etiam qualitatibus, vt dictum est: qualitates autem verè habeant contrarium, & suscipiant magis, & minùs; id ipsum relationi conueniret, si recta esset talis definitio. Veritas ergo, cui Aristoteles hic non contradicit, est quòd relatio secundùm se non habet contrarium, sed tantùm ratione fundamenti, vt magis explicabimus in fine disputationis; vbi has, & alias relatiuorum proprietates exponendas reseruamus.

5 Circa tertiam partem capitis definitio ibi adducta explicanda est q. 1. Nunc solùm est aduertendum Arist. ibi consultò non dixisse: *ad aliquid dicuntur*; sicut dixit Plato; *ad aliquid sunt*, vt innueret ipsum non comprehendere in sua definitione relatiua secundùm dici; sed solùm relatiua secundùm esse, quæ verè sunt relatiua.

6 Hîc solet DVBITARI circa methodum Arist. quare priùs egerit de relatione, quàm de qualitate: cum hæc sine dubio sit perfectior illa. Sed huius solutio facilis est ex dictis cap. de genere, numer. 6. ¶ Respondetur enim, quòd sicut Porphyr. in prooemio prædicabilium secutus methodum compositionis priùs enumerauit differentiam, quàm speciem; posteà verò iuxta methodum arbitrariam priùs de specie, quàm de differentia egit, propter rationes ibi assignatas: sic simpliciter contingit Aristoteli in hoc libro: nam capite 4. vbi decem prædicamenta enumerauit, qualitatem relationi præposuit: sicut etiam fecit 5. Metaphysic. vt ostenderet iuxta methodum compositionis, quæ regulariter sequenda est in tradendis disciplinis, qualitatem priorem esse relatione. Hic verò inuertit illum ordinem, sequutus methodum arbitrariam: tum quia cap. præcedenti mentionem fecerat relationis; dum docuit magnum & paruum, multum & paucum esse relationes: tum quia hæ, & aliæ plures conueniunt quantitati ante omnem qualitatem, & multæ aliæ fundantur immediatè in substantia; vt infrà constabit.

DISPVTATIO XIV.

De prædicamento Relationis.

NOTITIA huius prædicamenti est summè necessaria: tum ad scientias naturales: tum etiam ad sacram Theologiam, vbi de relationibus diuinis disputatur. Cùm autem relatio sit habitudo, & ordo inter duo, nempè inter fundamentum & terminum; ad perfectam relationis notitiam oportebit de vtroque disputare, quæ omnia præsenti disputatione complectemur. Sed ante omnia sit.

QVÆSTIO I.

An dentur Relationes reales, & quidnam illæ sint.

1 Circa primum: quia relatio, vt ex Diuo Thom. suprà notabamus, est ita minimæ entitatis, non defuerunt ex antiquis plurimi, qui relationes reales omninò negauerint. Quam sententiam, si credimus Ammonio, & Simplicio in hoc capite, Zeno perantiquus Philosophus, Stoici, & alij plures secuti sunt, eámque suscitauit Aureolus in 1. distinct. 30. quæst. 1. art. 2. solas diuinarum personarum relationes reales admittens.

¶ Argumenta, quibus solet probari hæc sententia, æquè militant contra distinctionem relationis à fundamento, & ideò commodiùs adducentur, cùm ad illa disputemus. Nunc tamen sic potest suaderi.

Primò: quia relatio non potest habere differentias diuisiuas, aut constitutiuas reales: ergo non potest esse speciale genus entis realis. Probatur antecedens: quia differentiales gaudent oppositione contraria, & veluti priuatiua, vt patet inductione: sed differentiæ diuisiuæ relationis tantùm opponuntur relatiuè, siquidem inter simile, & dissimile, aut patrem, & filium solùm inuenitur oppositio relatiua: ergo, &c.

8 Secundò, quia relatio videtur post prædicamentum, ergo non est ponenda vt speciale genus entis realis. Probatur antecedens: tum ex minima entitate illius: tum etiam quia diuagatur per multa prædicamenta, & ad illa consequitur, quandoquidem ordo vnius ad aliud inuenitur in pluribus generibus: imò *priùs & posteriùs, oppositio*, & alia post prædicamenta sunt relationes.

Tertiò: quia in prædicamentis realibus accidentium concreta non ponuntur, nisi ratione suorum abstractorum: vt explicuimus suprà disput. 11. numer. 60. sed relatio in abstracto nequit esse in prædicamento, nisi ratione sui concreti: ergo non constituit aliquod reale prædicamentum accidentis. Probatur minor: quia relatio in tantùm ponitur in prædicamento, in quantum est aliud: sed non refertur ad aliud, nisi ratione concreti, non enim ipsa, sed concretum eius propriè refertur: ergo verè non ponitur in prædicamento, nisi ratione sui concreti.

9 Nihilo

9 Nihilominùs dicendum est primò verè dari relationes reales creatas, constituereque speciale genus entis realis. Hæc est communis Philosophorum sententia, cum Arist. in hoc libro, & 5 Metaphys. quam Platonici omnes, & Peripatetici defendunt. Sequunturque Scholastici cum Magistro in 1. dist. 30. & Theologi cum D. Thom. 1. p. q. 13. ar. 7. & qu. 28. art. 1. de potentia qu. 7. art. 9. & alibi sæpè. Pro qua videri possunt Capreolus distinct. citata quæst. 1. art. 1. Flandria 5. Metaph. quæst. 16. art. 1. Soncinas q. 25. Arauxo qu. 5. art. 1. & alij.

Prima pars conclusionis probatur primò: quia in diuinis dantur veræ relationes reales, vt sunt, paternitas, & filiatio: ergo etiam in creatis concedendæ sunt relationes reales. Antecedens salua fide negari non potest. Consequentia verò probatur, quia ideò Pater æternus habet relationem realem paternitatis ad filium: quia verè generat illum, & est principium eius: sed idem contingit in creaturis; homo enim, aut equus verè generat, & est principium alterius: ergo verè dantur in creaturis relationes reales.

10 Secundò probatur ratione Diuus Thom. loco citato de potentia: quia *Perfectio, & bonum, quæ sunt in rebus extra animam: non solùm attenditur secundùm aliquid absolutè inhærens: rebus secundùm ordinem vnius rei ad aliam; sicut etiam in ordine partium exercitus, bonum exercitus consistit: cui ordini comparat Philosophus ordinem vniuersi, 12. Metaph. ergo oportet in ipsis rebus ordinem quendam esse. Sed hic ordo est relatio quædam: ergo oportet in rebus ipsis relationes quasdam esse, secundùm quas vnum ad alterum ordinatur.*

Confirmatur: quia à parte rei, & seclusa operatione intellectus: vna quantitas est alteri æqualis, & vna albedo alteri similis: sed his nominibus non significantur res absolutæ; sed habitudines vnius ad alterum, vt patet: ergo à parte rei non solùm dantur res absolutæ, sed etiam reales relationes. Alias rationes adducit Arauxo, vbi suprà.

11 Per quod etiam patet secunda pars conclusionis: quia relatio ex eo quod sit ordo vnius ad aliud, habet specialem, & proprium modum essendi diuersum ab aliis entibus absolutis, quorum essentia non potest formaliter consistere in tali respectu, vt patet; habetque relatio sub se plures species, & modos referendi diuersos, vt infra constabit: ergo verè constituit speciale genus entis realis. Ex quo rursus sequitur relationem esse verum ens reale non solùm quantùm ad rationem communem accidentis, seu secundùm esse *in*; sed etiam quantùm ad propriam rationem relationis, seu secundùm esse *ad*.

Sed obiicies Diuus Thom. 1. part. quæst. 28. art. 1. sic asserentem: *Solùm in his, quæ dicuntur ad aliquid, inueniuntur aliqua secundùm rationem tantùm & non secundùm rem: quod non est in aliis generibus, &c.* Quod etiam repetit Quodlibet. 9. art. 4. addens: *Et quamuis ad aliquid ex ratione sui generis non habeat, quòd ponat aliquid: non tamen etiam habet ex ipsa generis ratione, quod nihil ponat: quia sic nulla relatio esset aliquid in rerum natura, &c.* De quo etiam videri potest de potentia qu. 2. art. 5. & in 1. distinct. 20. quæst. 1. art. 1. ad 3. & dist. 26. quæst. 2. art. 1. Quibus locis planè videtur docere, vel quòd in hoc prædicamento verè continentur aliquæ relationes rationis; vel saltem quòd relatio secundùm propriam rationem constitutiuam huius prædicamenti, seu secundùm quod formaliter dicit *ad*, non sit aliquid reale.

Propter hæc Diuus Thom. testimonia, non defuerunt, qui assererent prædicamentum relationis esse quidem aliquid reale, quatenus dicit esse *in*, sed secundùm quod dicit esse *ad*, esse aliquid rationis. Quam sententiam sæpè defendisse Bartholomæum de Medina Primarium Salmanticensem testatur Sanchez eius discipulus lib. 5. Logicæ, qu. 32. Illa tamen, quia per se constat esse falsam, relicta.

Alij Thomistæ dicunt, quòd quamvis hoc prædicamentum, secundùm quod dicit *in*, sit aliquid reale; tamen secundùm propriam rationem relationis, seu formaliter quatenus dicit *ad*, neque est quid reale, neque quid rationis; sed abstrahens ab vtroque. Quæ videtur esse sententia Capreoli in primo distinct. 33. quæstione prima, & Caiet. loco citato ex prima parte; neque dissentit Soncinas vbi suprà quæst. 26. sequiturque Canar. eadem 1. p. quæst. 28. articulo 1.

Opposita tamen sententia, quòd scilicet hoc prædicamentum, tam secundùm rationem communem accidentis, quàm secundùm specialem, & propriam rationem constitutiuam relationis, sit verum ens reale, est communis inter Doctores. Quam rectè explicant, defendunt Bañez, Nazarius, & Ripa loco citato ex prima parte Vasquez, ibidem disputat. 114. cap. 3. Granado controuers. quinta, tractat. tertio, disputatione prima, Ferrar. quarto, contra gentes, cap. 14. Flandr. vbi suprà, art. 24. Arauxo artic. 2. & alij, estque plana mens Diu. Thom. quæst. 8. de potentia art. 2.

Fundamentum est: quia relatio, quæ constituit hoc prædicamentum formaliter secundùm quod dicit esse *ad*, determinat ens, & accidens reale, vt sit speciale genus entis realis: ergo non solùm ratio communis accidentis, quæ inuenitur in relatione, & significatur per esse *in*, sed etiam propria, & specialis ratio relationis, quæ constituit eam in esse talis accidentis, & significatur per esse *ad*, est verum ens reale. Probatur consequentia. Tùm quia hæc determinatio entis, & accidentis ad prædicamenta fit per realem transcendentiam, & essentialem inclusionem in illis; quæ intelligi non potest nisi ipse proprius, & specialis modus constitutiuus huius prædicamenti formaliter sit quid reale, vt per se constat. Tùm, & maximè, quia ipse conceptus obiectiuus entis, aut accidentis non est distinctus à propriis conceptibus prædicamentorum sibi inferiorum, vt ostendimus sup. disp. 11. n. 46. & sequentibus. Ergo omnino repugnat quòd relatio quatenus dicit esse *in*, sit aliquid reale, & quatenus dicit esse *ad*, sit aliquid rationis, vel abstrahat ab vtroque. Alias rationes adducit Arauxo vbi suprà.

12 Quo supposito: ad obiectionem respondetur cum Doctoribus citatis sensum Diu. Thom. in illis locis esse, quòd modus prædicamenti relationis, scilicet esse *ad*, non secundùm eam rationem determinatam, quæ est modus proprius prædicamenti ad aliquid, sed secundùm rationem magis communem, & abstractam, continet relatiua realia, & rationis, ita vt simpliciter, & absolutè relatio rationis dicatur relatio, quod non contingit in aliis generibus, verbi gratia substantiæ, quantitatis, aut qualitatis; quæ etiam secundùm rationem magis communem, & abstractam, non sic continent entia rationis. Quamuis enim interdum formemus entia rationis ad modum substantiæ, vt cum concipimus chimæram; vel ad modum qualitatis, vt cum apprehendimus priuationes, aut negationes: tamen huiusmodi entia rationis non dicuntur simpliciter, & absolutè substantia, aut qualitas, nisi cum addito *rationis*. Et hoc tantùm intendit Capreolus in contrarium adductus, vt patet ex solutione ad octauum.

Nascitur autem hæc differentia: tùm ex parte intellectus: tùm etiam ex ipsa natura relationis. Ex parte quidem intellectus: quia ipse formans entia rationis habet proprium actum, quo vnum refert ad aliud, & ita propriè dicitur facere relationem rationis; non autem habet actum, quo dicatur substantificare, aut qualificare, vt ita dicamus; atque ita non dicitur propriè facere substantiam, aut qualitatem rationis; videatur Vasq. vbi suprà.

Ex parte verò ipsius relationis: quia vt rectè explicat Diuus Thom. eadem quæst. 28. art. 2. & alijs locis adductis, in hoc distinguitur relatio ab alijs accidentibus absolutis, quòd ista non solùm secundùm rationem communem accidentis: sed etiam secundùm rationem vniuscuiusque propriam dicunt habitudinem ad subiectum, & sumuntur per comparationem ad illud. (Quantitas enim, secundùm rationem communem accidentis inest substantiæ, & secundùm rationem sibi propriam est extensio, seu mensura substantiæ: & idem proportionabiliter est de qualitate, & alijs, vt infrà constabit.) Relatio verò quamuis secundum quod est accidens, dicat ordinem ad subiectum, & illi inhæreat: propria tamen ratio eius secundum quod relatio est, sumitur per comparationem ad extrinsecum terminum: atque ita secundum hanc præcisam, & formalissimam rationem, explicitè non intelligitur, neque significatur, vt afficiens subiectum: sed vt ad aliud se habens. Cum autem relatio sumat suam realitatem ex fundamento, vt Quodlibet citato docet Diuus Thom. indè fit, vt propria ratio constitutiua huius prædicamenti, quamuis reuera sit realis, sicut aliæ aliorum prædicamentorum: tamen ex modo quo concipitur, & significatur, præcisè vt est *ad*, non exprimit realitatem sicut illæ. Et ideò formaliter prout sic fundat similitudinem, & conuenientiam cum relationibus rationis, sufficientem vt ipsæ dicantur absolutè relationes: quod non habet locum in alijs, prædicamentis absolutis. Videantur Bañez, & Arauxo, vbi sup. Granado tom. 3. primæ partis tract. 3. disp. 1.

13 Ad argumenta in principio facta. Ad primum negandum est antecedens. Ad cuius probationem respondetur, quòd differentiæ diuisiuæ relationis etiam opponuntur contrariè, & priuatiuè: eo modo quo aliæ aliorum generum, in quantùm scilicet non possunt eidem speciei inesse: & opponuntur, sicut perfectum, & imperfectum. Præter has, autem oppositiones, quæ in hoc sensu communes sunt differentijs cuiuscumque generis: inuenitur inter relationes, specialis, & propria oppositio relatiua, quæ non inuenitur in alijs. Et ideo ab ea specialiter denominantur.

Ad secundum etiam negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur, quòd postprædicamentum propriè non est entitas, sed modus entitatis, & quid ex sua ratione imperfectum, & incompletum: & ideo ratione sui consequitur ad plura prædicamenta. Relatio verò, quamuis sit imperfectior alijs accidentibus: adhuc tamen est entitas completa: & non ratione sui, sed ratione fundamenti inuenitur in pluribus prædicamentis: & sic potest constituere speciale genus entis. Hoc autem non habent *prius*, *posterius*, *simul*, *&c.* sed sunt puri modi, & non perfectæ relationes; ac proinde de numero postprædicamentorum.

Ad tertium negatur minor. Ad cuius probationem dicendum est relationem formaliter, & in abstracto consideratam, habere ratione sui hoc, quod est esse ad aliud, seu referri, non vt *quod*, sed vt *quo*, in quantùm scilicet est id, medio quo fundamentum refertur ad terminum: & prout sic ponitur in prædicamento. Vndè non ratione concreti, sed ratione sui collocatur in illo.

14 Dicendum est secundò circa secundam partem quæstionis. Rectè definiri relatiua ab Aristot. secunda illa definitione in textu adducta, scilicet *Relatiua sunt ea, quibus ipsum esse est ad aliud quodammodo se habere.* Vel vt communiter traditur, *Relatiua sunt, quorum totum suum esse est ad aliud se habere.* Hæc conclusio recipitur concorditer à Dialecticis; & ideo sola indiget explicatione. Est autem sensus definitionis, illa esse verè relatiua, quorum ratio formalis est ipsum respicere aliud, seu ad aliud se habere. Per quod excluduntur relatiua secundum dici: nam horum esse, seu ratio formalis, licèt connotet, seu inuoluat aliquem respectum, non tamen est respectus ipse, sed quid absolutum, vt dicemus quæstione sequenti; & ideò ipsum suum esse non est ad aliud. Quo fit vt relatio in abstracto significata sit illud accidens, quod ex proprio, & natiuo effectu eius tribuit subiecto respicere alterum; ac proinde accidentia illa, quæ primariò tribuunt subiecto aliquod esse absolutum, & quasi de consequenti ordinant ad aliud, non sunt veræ relationes, neque pertinent ad istud prædicamentum. Quarè hæc erit congrua definitio relationis in abstracto significatæ si formaliter, & simpliciter verba eius intelligantur: *Relatio est accidens faciens respicere ad aliud.* Quæ ex eo quòd sit accidens, dicit esse *in*; ex eo verò, quòd faciat respicere aliud, dicit esse *ad*, quæ est propria ratio relationis. Cum qua definitione coincidit alia, quæ solet formari ex definitione, quam in concreto tradidit Aristotel. scilicet *Relatio est accidens, cuius totum suum esse est ad aliud se habere.* Vt autem hæc exacta sit, debet intelligi tantùm, vt *quo*: non enim relatio vt *quod* respicit, aut se habet ad aliud; sed est ratio media qua fundamentum respicit, & se habet ad aliud, vt explicatum est.

QVÆSTIO II.

Quænam relationes pertineant ad hoc prædicamentum.

15 PRo solutione explicare oportet quasdam generales relationis diuisiones, vt appareat, quæ earum pertineant ad hoc prædicamentum. Tres autem sunt quibus diuiditur relatio communissimè sumpta. Nam *primò* diuiditur in relationem realem, & rationis: *secundò* in relationem secundùm dici, & secundùm esse: & *tertiò* in transcendentalem, & prædicamentalem. De prima nihil est in præsenti dicendum: suprà enim disp. 2. plura egimus de relatione rationis: ex quibus constat etiam relationem realem esse illam, quæ ante operationem intellectus facit respicere aliud.

De secunda autem diuisione Auic. 3. Metaph. & Henri. Quodlib. 3. q. 4. existimarunt coincidere cum prima: ita vt idem sit relatio secundùm dici, & rationis: & similiter relatio secundùm esse, & realis.

Quam

Quam sententiam verisimilem appellat Suarez disp. 47. Metaph. sect. 3. num. 7. Sed omninò falsa est: & expressè contra Diu. Thom. in 1. dist. 30. q. 1. ar. 3. ad 4. & q. 7. de potentia art. 10. ad 11. Ratio D. Tho. est manifesta: quia etiam in entibus rationis dantur relationes secundùm esse, quæ verè sint relationes, & valde diuersæ ab aliis entibus rationis, quæ possunt appellari relatiua secundùm dici propter aliquem respectum in eis inuentum, vt patet in secundis intentionibus, & negationibus. Nam tota essentia illarum sita est in ordine vnius ad aliud; ac proinde verè habent esse relationis: istæ verò concipiuntur per modum formæ absolutæ; ac proindè solùm habent dici relationis: quia inuoluunt aliqualem respectum ad formas, quibus priuent. Quod argumentum fit etiam in relationibus, quarum plures sunt relationes secundùm esse, aliæ verò secundùm dici, vt postea constabit: ergo non coincidunt primæ duæ diuisiones.

16 Maior difficultas est de secunda, & tertia; Quamuis enim communis Doctorum consensus admittat relationem secundùm dici, & transcendentalem inter se conuerti; & similiter relationem secundùm esse & prædicamentalem: Suarez tamen loco citato n. 9. aliter sentit, & vnam facit subdiuisionem alterius; existimans prius diuidi relationem in secundùm dici, & secundùm esse, & deindè relationem secundùm esse, in prædicamentalem, & transcendentalem. ❡ Cuius fundamentum est: quia extra hoc prædicamentum verè dantur relationes secundùm esse, vt inter materiam, & formam; accidens, & subiectum, & generaliter in omni ente creato respectu Dei; quæ omnes sunt relationes transcendentales: ergo, &c.

Hæc tamen sententia falsa est, & contra D. Thom. 1. p. q. 13. art. 7. ad 1. vbi explicans, quæ sint relatiua secundùm esse, & secundùm dici, inquit: *Quadam relatiua sunt imposita ad significandum ipsas habitudines relatiuas, vt dominus, seruus, pater, & filius: & huiusmodi: & hæc dicuntur relatiua secundùm esse. Quadam verò sunt imposita ad significandas res, quas consequuntur quadam habitudines: sicut mouens, & motum: caput, & capitatum, & alia huiusmodi, quæ dicuntur relatiua secundùm dici.* Constat autem quòd neque materia aut forma, neque accidens, aut subiectum; neque aliud quodlibet nomen extra hoc prædicamentum impositum est ad significandas ipsas relationes; siquidem alia prædicamenta sunt absoluta: ergo omnes relationes secundùm esse sunt prædicamentales, & è contra.

17 Quamuis autem relationes istæ inter se coincidant, vt explicatum est, tamen nominum etymologiæ, & appellationes sumuntur à diuersis formalitatibus. Etenim eædem relationes, vt *paternitas, & filiatio* dicuntur secundùm esse: quia in rei veritate sunt relationes, & habent esse relationis; appellantur verò prædicamentales, quia pertinent ad hoc prædicamentum. Similiter scientia, sensus, & similia dicuntur relatiua secundùm dici: quia significant res, quas consequuntur quædam habitudines, siue reales, siue rationis; & ideò propter relationes adductas videntur relatiua, & dicuntur talia. Appellantur verò relatiua transcendentalia: quia propria eorum essentia ❡ ad quam sequuntur tales relationes, licèt sit quid absolutum, sumitur tamen in ordine ad aliquid extrinsecum; & sic habent aliqualem modum relationis. Quæ formalitates, & etymologiæ licet diuersæ sint, realiter tamen non datur relatio transcendentalis, quæ non sit secundùm dici, & è contra: quia ex eo, quòd essentia alicuius rei sumatur per ordinem ad aliquid extrinsecum, in quod consistit relatio transcendentalis; sequitur, quòd ad tales res consequantur aliquæ relationes, siue reales, siue rationis, in quo consistit relationem esse secundùm dici vt explicatum est. Alia discrimina, quæ solent assignari inter has relationes, commodiùs explicabuntur quæstione sequenti.

18 Præter has diuisiones relationis dantur duæ aliæ, quæ sunt subdiuisiones præcedentium. Nam relatio secundùm esse, seu prædicamentalis diuiditur in mutuam, & non mutuam. Mutua est illa, cui à parte termini correspondet alia realis relatio realis, vt paternitas, qua pater respicit filium, cui correspondet in filio relatio realis filiationis. Non mutua est illa, cui non correspondet in termino alia relatio realis, vt relatio seruitutis, qua creaturæ referuntur ad Deum, cui in ipso non correspondet alia relatio realis.

Dices: omnia relatiua secundùm esse, imò etiam relatiua secundùm dici dicuntur ad conuertentiam: ergo omnes relationes sunt mutuæ. ❡ Secundò: quia cuicunque relationi correspondet in termino aliqua relatio saltem rationis: ergo non rectè assignatur prædicta diuisio.

Respondetur ad primum, quòd vt relatiua dicantur ad conuertentiam, sufficit vna relatio inter vtrumque: nam ea eo ipso vnum respicit, & aliud respicitur, in quo consistit propria conuertentia relatiuorum, vt magis explicabimus infrà quæstione sexta, & octaua. Ad hoc autem vt relatio sit mutua, requiritur, quòd vtrumque extremum verè respiciat; & consequenter, quod ex parte vtriusque sit vera relatio, & quod posita vna, quasi naturali sequela, ponatur, & altera: hoc enim præ se fert mutuitas relationis, vt patet.

Per quod respondetur ad secundum. Licet enim in vnoquoque termino relationis possit formari aliqua relatio rationis; hæc tamen non necessariò, & quasi naturaliter consequitur ad primam relationem: sed si intellectus illam pro libito fabricauerit.

19 Tandem relatio mutua subdiuiditur in relationem æquiparantiæ, & disquiparantiæ; quas D. Damas. cap. 34. suæ Logicæ appellat æqualis, & inæqualis comparationis. Relatio mutua æquiparantiæ est illa, cui correspondet in termino alia eiusdem rationis, vt similitudo vnius albi ad aliud, in quo correspondet etiam similitudo ad primum. Relatio disquiparantiæ est illa, cui correspondet in termino alia diuersæ rationis, vt paternitas, cui in termino non correspondet alia paternitas, sed filiatio.

His suppositis Paul. Venet. Ammon. Simplicius, & alij, quos refert Masius hîc sect. 1. quæst. 6 existimarunt sub hoc prædicamento contineri relatiua secundùm dici, propterea quòd illis conuenit prima definitio ab Aristot. tradita, à quo etiam adducuntur in exempla huius prædicamenti *scientia sensus*, & alia relatiua secundùm dici. ❡ Hoc tamen fundamentum nullum est, ex eóque potius inferendum esset oppositum: siquidem propterea dictam definitionem, & exempla reiicit Aristot. vt vidimus supra num. 4.

20 Dicendum est ergo omnes, & solas relationes reales creatas quæ verè sunt relationes, & appellantur secundùm esse, contineri in hoc prædicamento. Hæc est communis sententia Dialecticorum: quam docet Arist. in hoc cap. vbi propterea insufficientem iudicauit Platonis definitionem quia ex illa inferebatur relatiua secundùm dici ad hoc prædicamentum pertinere. Quod etiam non obscurè docet D. Th. 1. p. q. 28. art. 1. ad 2. de veritate q. 1. art. 5. ad 15. in 1 dist. 26. q. 2. art. 1. & alibi sæpè, vbi hoc constituit discrimen inter relationem, & alia prædicamenta; quod hæc secundùm proprias rationes ponunt aliquid in subiecto; illa verò secundùm quod talis est, tantùm est ad aliquid; sed purus respectus. Ergo sola illa nomina, quæ imposita sunt ad significandas ipsas relationes (quæ sunt relatiua secundùm esse) pertinent ad hoc prædicamentum.

Fundamentum est: quia ad prædicamentum quantitatis solum pertinent, quæ verè sunt quantitates, & in prædicamento qualitatis tantùm collocantur, quæ verè sunt qualitates: ergo in prædicamento relationis illæ solæ collocabuntur quæ verè fuerint relationes reales. Sed tales sunt omnes, & solæ relationes secundùm esse, vt ex dictis patet: ergo hæ tantùm pertinent ad hoc prædicamentum. Videantur Soto hic q. 1. Iabel. 5. Metaph. q. 21. & alij.

Additum est autem in conclusione solas relationes creatas pertinere ad hoc prædicamentum, vt excludantur relationes diuinæ: quæ quamuis sint verè relationes, tamen propter identitatem cum natura diuina, sunt ipsa substantia Dei; & ideò pertinere non possunt ad hoc prædicamentum, in quo solum collocantur accidentia, vt per se patet.

21 Ad fundamentum Suar. sup. n. 16. adductum respondetur materiam, & formam, accidens, & substantiam, aut Quodlibet aliud nomen extra hoc prædicamentum, non significare ipsas habitudines, aut veras relationes, sed res, ad quas consequuntur tales habitudines, ac proinde talia nomina esse relatiua secundùm dici, & transcendentalia. Si tamen propriis nominibus significentur tales habitudines, & ipsæ habuerint alia requisita ad relationem realem, verè erunt relatiua secundùm esse, & prædicamentalia, vt infrà constabit.

QVÆSTIO III.

Quæ conditiones requirantur ad relationem realem prædicamentalem.

VT plenè percipiatur quæ relationes sint ad hoc prædicamentum admittendæ, quæ verò ab illo reiiciendæ, explicare oportet, quæ conditiones requirantur ad relationem realem prædicamentalem. Cùm enim hæc inter omnia prædicamenta habeat debilissimum esse, vt ex Commentatore docet D. Thom. de potentia q. 7. art. 8. plura ad illam requiruntur, quàm ad alia.

22. Dicendum est ergo quatuor conditiones requiri ad relationem realem prædicamentalem, scilicet subiectum reale; rationem fundandi realem, terminum realem, & realiter existentem: & distinctionem realem fundamenti, & termini. Sic docet expressè D. Th. opusc. 48. tract. 5. c. 1. (Vbi licèt quintam aliam conditionem assignet, nempè quod relatiua sint eiusdem ordinis: hanc tamen ponit pro relationibus mutuis, vt satis ibi constat: & sic non est vniuersaliter requisita ad relationem realem) Quam etiam conclusionem recipiunt communiter Doctores.

Probatur breuiter & explicatur conclusio discurrendo per singulas conditiones. Et *Prima* quidem satis ex se patet: nam accidens reale necessariò petit subiectum reale, & realiter existens, cui inhæreat. Vndè non ens, aut ens rationis, vel etiam res nondum existens non potest habere relationem realem.

Secunda etiam conditio, quòd scilicet ex parte eiusdem subiecti requiratur aliqua ratio realis, quare referatur, seu ratione cuius insit illi relatio, satis constat: tum quia in hoc distinguuntur magna ex parte relationes reales, & rationis: tum etiam ex ipsa natura relationis: cum enim hæc sit ordo inter duo, cuius realitas, formaliter loquendo, non sumitur à termino; sed à fundamento: si in hoc non intelligimr aliquid reale, quod sit radix, seu ratio, quare respiciat terminum, talis respectus non poterit esse realis. Propter quod (vt benè inquit D. Thom. vbi suprà) res intellecta prout sit non refertur realiter ad intelligentem: quia esse intellectam nihil reale ponit in ipsa, vt de se patet.

Hæc autem ratio realis communiter appellatur à DD. ratio fundandi; & ab aliis dicitur fundamentum: sed dissensio non est de re. Si tamen nomina ista propriè accipienda sint, habent se vt *subiectum*, *ratio fundandi*, & *fundamentum*; sicut, corpus, albedo, & album: sicut enim corpus est res illa, in qua recipitur albedo, hæc verò est ipsa forma recepta, & album, compositum ex vtroque sic subiectum relationis significat illam rem materialem, cui relatio inhæret, ratio verò fundandi significat rationem illam, seu accidens, ratione cuius relatio fundatur, seu inhæret subiecto. Fundamentum autem significat compositum ex vtroque, scilicèt ex subiecto, & ratione fundandi: propter quod etiam aliqui subiectum appellant fundamentum remotum; rationem verò fundandi fundamentum proximum. Vbi tandem nota, nos in hac conditione non asserere rationem fundandi debere semper esse aliquod accidens, aut quid realiter distinctum à subiecto; sed solùm quod debet esse aliqua ratio realis. Quando verò sit accidens, aut quando non, infra constabit.

23 Tertiam conditionem, quòd scilicet terminus sit quid reale, & realiter existens, docet etiam D. Thom. 1. p. quæst. 13. art. 7. in 1. dist. 26. quæst. 2. art. 1. lib. 2. contra gentes cap. 1. & alibi sæpè. Facilèque probatur in relationibus mutuis: nam ibi vtrique extremo inhæret vera relatio realis: ergo requiritur existentia vtriusque. ¶ Generalem tamen rationem reddit D. Thom. loco citato contra gentes: quia aliàs actu essent infinitæ relationes reales in eodem subiecto, si respectu rei possibilis posset esse relatio realis: binarius enim, v. g. prior est infinitis numeris qui in potentia sunt illo maiores, vt notum est: ergo si ad omnes illas referretur, actu essent infinitæ relationes. ¶ Quod tandem probat ibidem Ferrara ex ipsa natura relationis; nam relatio realis ante operationem intellectus versatur inter duo: ergo vnum habet à parte rei aliquid, ratione cuius fundet talem relationem, & alterum similiter habet à parte rei aliquid, ratione cuius terminet; Ergo sicut requiritur realis existentia subiecti, ita etiam & termini.

24 Per quod etiam patet quarta, & vltima conditio, quòd scilicet vtraque extrema sint realiter distincta & hoc non solùm quantùm ad rationes materiales eorum, sed etiam quantùm ad rationes formales, secundùm quas attenditur relatio: Si enim relatio realis est verus ordo vnius ad aliud, realisque oppositio inter duo: ergo ante operationem intellectus terminus absolutè est aliud à fundamento, & per consequens realiter distinguuntur, etiam secundùm rationes formales causantes relationem. Defectu cuius conditionis D. Thom. 1. part. qu. 42. art. 1. ad 4. docet relationes similitudinis, aut æqualitatis inter personas diuinas ratione essentiæ non esse reales: quia licet personæ ipsæ realiter distinguantur, tamen ratio formalis, secundùm quam attenditur talis similitudo, & æqualitas, scilicet natura diuina est omnino eadem in illis.

Et eadem ratione, si per impossibile eadem numero albedo poneretur in duobus hominibus, non esset inter duos relatio realis similitudinis: quia tunc rationes fundantes similitudinem ex vtroque extremo, non distinguerentur realiter. Videantur Caietan. & Nazar. art. citato.

25 Ex dictis facilè expedientur aliqua discrimina, quæ solent assignari inter relationem prædicamentalem, seu secundùm esse, & transcendentalem, seu secundùm dici. Primum est relationem prædicamenta-

lem

lem necessariò supponere aliquod fundamentum absolutum; quod tamen non necessariò supponit relatio transcendentalis.

Hoc discrimen sanè intellectum verum est (quidquid dicat Suarez vbi suprà) nam relatio prædicamentalis est vera relatio, & sic necessariò supponit rem absolutam: relatio verò transcendentalis, revera est quid absolutum; & per consequens non necessariò supponit illud.

Secundum discrimen est relationem prædicamentalem, non esse per se intentam à natura, bene autem transcendentalem. Quod etiam verum esse patet ex primo: nam vera relatio non potest produci per se; sed ad productionem alterius: cùm ad illam non detur per se motus ex Arist. 5. Physic. quod tamen non repugnat rei absolutæ, quæ est relatio transcendentalis, vt patet in scientia, & aliis qualitatibus.

26 Tertium discrimen est, relationem prædicamentalem exigere terminum realem, realiter existentem, & realiter distinctum à fundamento: quorum nullum necessariò inuenitur in relatione transcendentali.

Hoc discrimen, quantum ad realitatem, & existentiam termini, satis constat esse verum; siquidem scientia est relatio transcendentalis ad obiectum, etiamsi illud non existat, aut sit quid rationis. Quod tamen repugnat relationi prædicamentali, vt vidimus. Sed quantum ad distinctionem realem falsum est: vtrobique enim requiritur distinctio realis; siquidem eiusdem ad seipsum solùm potest esse relatio rationis. Quare licet relatio transcendentalis, seu secundùm dici, non sit vera relatio, sed quid absolutum; tamen illud respectu cuius dicitur relatio necessariò est quid extrinsecum, & saltem realiter negatiuè distinctum, vt patet in scientia respectu obiecti rationis, vel nondum existentis.

27 Quartum tandem, & præcipuum discrimen (omissis aliis) assignatur communiter à Doctoribus cum Caiet. de Ente & Essentia cap. 7. quæst. 15. scilicet relationem prædicamentalem respicere terminum, purè vt terminum; transcendentalem verò respicere illum, non sub præcisa ratione termini; sed sub alia ratione, nempe subiecti, effectus, finis efficientis, &c.

Hoc discrimen non potest plenè percipi, donec ea, quæ ad terminum relationis pertinent discutiamus: quod fiet quæst. 6. & 7. Sufficiat in præsenti dicere, quòd loquendo de termino secundùm formalem rationem termini, seu vt formaliter opponitur alteri relatiuo, & est correlatiuum eius; sic verum est discrimen à Caietano assignatum, optimeque explicat naturam relatiuorum prædicamentalium. Cùm enim hæc formaliter pro vt sic sint simul natura, vt infrà explicabimus: inde fit, vt quamuis in radicali ratione terminandi eorum possit includi ratio causæ, effectus, obiecti, aut alia huiusmodi: tamen horum nihil per se pertinet ad formalem terminationem talium relatiuorum. Quæ proinde ad hoc præcisè consistit, quòd terminet eas, & correferatur illis: & consequenter sit purus terminus respectu earum. Quod tamen dici non potest de relatiuis transcendentalibus quæ neque sunt simul natura, neque propriè relatiua, sed quid absolutum dicés ordinem ad aliquid extrinsecum, à quo sumunt suam totam essentiam. Ac proinde formaliter terminãtur ad illud sub aliqua speciali ratione causæ vel effectus subiecti, vel obiecti, &c. Vt patet in scientia, quæ per se, & formaliter terminatur ad obiectum vt obiectum; & causa ad effectum vt effectum, & sic de aliis,

QVÆSTIO IV.

Quot sint fundamenta relationis.

COgnitâ essentiâ huius prædicamenti, species eius vtcumque inuestigare oportet; licèt res sit purè Metaphysica, vbi Aristot. illas inuestigat. Cùm autem relatio suam entitatem accipiat à fundamento, seu ratione fundandi; inde etiam magna ex parte sumit suam specificationem, vt infrà videbimus: & ideò quot fuerint genera fundamentorum, tot erunt genera subalterna relationis. Propter quod in præsenti huiusmodi fundamenta inuestigamus.

Dicendum est ergo tria esse genera fundamentorum, seu rationum fundandi, scilicet vnitatem & numerum: actionem, & passionem: mensuram, & mensurabile: quæ paulò inferiùs exponentur. Sic docet expressè Aristot. 5. Metaphy. capite decimoquinto; eius sententiam recipiunt D. Thom. ibidem lectione decimaseptima; & alij omnes Metaphysici, nec non Dialectici.

Probatur ratione D. Thomæ: quia relatio realis est ordo realis vnius ad aliud: ergo tot modis dicetur relatio, quot modis contigerit vnam rem à parte rei ad aliam ordinari. Sed hoc contingit tripliciter: ergo tot erunt genera relatiuorum & fundamentorum.

Probatur minor, quia vna res potest ordinari ad aliam, vel secundùm esse; prout scilicet esse vnius dependet ab alia, tanquam à mensura suæ perfectionis: & sic est tertium genus mensuræ, & mensurabilis. Vel vna res dependet ab alia secundùm virtutem actiuam aut passiuam; in quantum vna res ab alia recipit, aut alteri confert aliquid: & sic est secundùm genus actionis & passionis. Vel vna res dependet ab altera, secundùm quod quantitas vnius potest mensurari cum altera: & sic est primum genus, nempè vnitas & numerus. Non autem inueniuntur relationes, quæ ad hæc tria genera non reducantur, vt ex dicendis constabit: ergo sufficiens est dicta diuisio.

28 Si autem inquiras: quarè qualitas non fundat peculiare genus relationis? ¶ Respondet D. Thomas qualitatem, secundùm quod qualitas est, tantùm ordinari ad subiectum, cui inhæret; ad aliud verò non ordinari, nisi vel secundùm rationem potentiæ actiuæ vel passiuæ; siue vt est principium actionis & passionis, quomodo pertinet ad secundùm genus; vel secundùm quod induit rationem quantitatis, quatenus scilicet dicitur vna, vel plures; quomodo pertinet ad primum genus. Atque ita diuisio remanet sufficiens, videatur Sanchez lib. 5. Log. quæst. 33. vbi hanc D. Thom. rationem latè explicat, & ab impugnationibus defendit.

Difficiliùs est explicare vnumquódque ex his fundamentis, & quæ relationes ad illud pertineant. Circa quod non potest Logicus, nec debet omnia examinare: præsertim cùm Aristot. in hoc cap. nec verbum faciat de his fundamentis. Videri tamen potest Diuus Thom. loco citato, vbi Isabel. Soncin. & alij Metaphysici, & prima parte quæstione decimatertia, articulo tertio, quæst. 28. articulo quarto, vbi Caietan. Bañes, Nazar. & alij Theologi pertractant hanc materiam; cuius nos aliqua breviter attingemus.

De primo fundamento relationum.

§ I.

29. ANte omnia circa primam partem istius fundamenti se offert dubitatio: de qua vnitate loquatur Arist. Nam omnia eius verba, & exempla, imò & expositio D. Thom. vnitatem quantitatiuam redolent: siquidem ibi afferuntur proportiones omnes, quas considerat Arithmetica.

Nihilominùs communis consensus Interpretum, & & discipuli D. Thom. cum Angelico Magist. q. 7. de Potentia artic. 9. & in 3. dist. 5. q. 1. art. 1. quæstiuncol. 1. extendunt hoc fundamentum ad alia prædicamenta, in quantum induunt modum quantitatis, seu secundùm quod in eis attenditur vnitas, vel multitudo; ad quod sufficit vnitas transcendentalis eorum. De quo videri possunt Caiet. q. 28. citata, Naz. quæst. 13. Atauao 5. Metaph. quæst. 5. articul. 9. & alij. Quo sensu dixit Aristotel. vbi suprà: *Eadem namque sunt, quorum vna est substantia: similia verò, quorum qualitas est vna: æqualia verò, quorum quantitas est vna.* Vnde sumptum est commune proloquium: *Vnum in substantia facit idem; in quantitate æquale; in qualitate verò simile,*

Quod etiam dicendum esset in aliis prædicamentis si haberemus peculiaria nomina exprimentia proprium modum relationis vniuscuiusque. Vt si dicamus (licet impropriè) quod vnum in *vbi* facit præsens: in *situ* verò propinquum.

30 Hinc fit, sub isto primo genere contineri relationes omnes identitatis, & diuersitatis; æqualitatis, & inæqualitatis; similitudinis, & dissimilitudinis; præsentiæ, & absentiæ; propinquitatis, & distantiæ; & si quæ sunt aliæ huius generis. Ex quibus identitas, æqualitas, similitudo, præsentia, & propinquitas fundantur in vnitate, absolutè sumpta, & non formaliter, vt est principium numeri: quia in huiusmodi relatiuis attenditur ordo, secundùm id in quo extrema conueniunt. Vnde ibi formaliter loquendo, non attenditur numerus, vt patet in Petro & Paulo, qui fundant relationem identitatis in natura humana formaliter secundùm quod sunt vnum, seu vt habent principium conuenìendi; non verò secundùm quod causant numerum, seu vt sunt principia differendi.

Aliæ verò relationes, scilicet diuersitas, inæqualitas, dissimilitudo, absentia, distantia, & similes fundantur in vnitate; non absolutè sumpta, sed vt est principium numeri: quia in huiusmodi relatiuis potiùs attenditur id, in quo differunt, & sunt plura; propter quod dici posset cum aliquibus Doctoribus huiusmodi relationem fundari in numero, qui est secunda pars huius primi fundamenti. Sed melius dicitur fundari in vnitate, vt est principium numeri: quia in his relationibus non inuenitur numerus ex parte alicuius extremi: quod saltem necessarium erat, vt ratio fundandi esset numerus, sicut cernitur in proportionibus numerorum, & amplius constabit ex dicendis. Restat ergo has omnes relationes enumeratas fundari in vnitate, quæ est 1. pars huius fundamenti: & per consequens, si aliæ conditiones requisitæ adsint, verè esse relationes prædicamentales etiam quando ratio fundandi est vnitas transcendentalis, vt explicatum est.

31 Vtrùm autem vnitas transcendentalis ipsius relationis possit etiam fundare relationem prædicamentalem; sicut fundat vnitas transcendentalis substantiæ aut qualitatis, res est controuersa inter Doctores, dum inquiunt: an vna relatio possit fundari in alia. In qua partem affirmatiuam defendunt Scotus, & alij eius discipuli. Quorum fundamenta adducit, & soluit noster Didacus à Iesu hîc disp. 4. quæst. 1. vbi optimè explicat, & probat partem negatiuam, quando docent communiter Doctores. Estque expressa sententia D. Thom. 1. parte quæst. 42. artic. 1. ad 4. asserentis: *Neque iterum vna relatio refertur ad aliam, per aliquam aliam relationem. Cùm enim dicimus, quòd paternitas opponitur filiationi, oppositio non est relatio media inter paternitatem & filiationem: quia vtroque modo multiplicaretur in infinitum.* Et qu. 35. artic. 3. ad 2. *Relationes, cùm hoc ipsum quod sunt, ad aliquid dicantur, non referantur per aliquas alias relationes; sed per seipsas.*

Quibus verbis continetur ratio à priori huius sententiæ, quam explicatiùs tradit ipse sanctus quæst. 7. de Potentia, artic. 9. ad 2. quia nimirum relatio essentialiter est relatio: ergo se ipsa refertur, & non media alia ratione; sicut quia actio essentialiter est actio, se ipsa fit, & non media alia actione distincta. Alias rationes adducit noster Didacus. Videatur ibi.

32. Circa secundam partem huius fundamenti, dicendum est illas relationes propriè fundari in numero, quæ ex parte alicuius extremi habent aliquem numerum pro ratione fundandi, cuiusmodi sunt proportiones omnes, tam numeri ad numerum, quàm numeri ad vnitatem. Quod docuit expressè Arist. vbi suprà dicens: *Dicantur autem secundùm numerum, aut simpliciter, aut determinatè, ad eos, aut ad vnum, vt duplum ad dimidium, &c.* Vbi prosequitur proportiones omnes numerorum. De quo videri potest D. Thomas ibidem lectione 17.

Ratio autem est clara: quia relatio non dicitur fundari in numero, ex eo quòd fundamentum & terminus sint multa, & faciant numerum; sic enim omnis relatio realis fundatur in illo; siquidem exigit extrema realiter distincta: neque similiter dicitur fundari in numero: quia ponat disconuenientiam, seu differentiam inter illa: hoc enim faciunt etiam relationes, quæ fundantur in actione & passione. Et ideò dicitur fundari in numero: quia ipse numerus est extremum, quod refertur media tali relatione.

33. Ex quo collige, (& benè nota: quia neminem vidimus hoc aduertentem) quod quamuis vnitas transcendentalis vnius substantiæ, aut albedinis sufficiens sit ad fundandam relationem prædicamentalem respectu alterius substantiæ, vel albedinis; sicut vnitas prædicamentalis vnius quantitatis sufficiens est ad fundandam relationem prædicamentalem respectu alterius quantitatis; tamen numerus transcendentalis, siue substantiarum, siue quantitatum, siue quarumcumque aliarum rerum non est sufficiens ratio fundandi relationem prædicamentalem; sicut est sufficiens numerus prædicamentalis.

Ratio autem disparitatis est: quia vnitas transcendentalis cuiuscumque entis est ens per se; sicut ipsum ens, cuius est vnitas. Similiter numerus prædicamentalis est per se vnum, & vera species quantitatis; at verò numerus transcendentalis, est ens per accidens, vt vidimus disputatione præced. num. 73. & ideò iste non potest fundare veram relationem, benè autem illa. Ex quo tandem fit proportionem duplam, quam concipimus inter numerum quaternarium, & binarium Angelorum; aut inter binarium, & vnum Angelum non esse veram relationem: & idem est de aliis numeris transcendentalibus; & per consequens illas tantum proportiones esse relationes reales huius prædicamenti, quæ inueniuntur inter numeros quantitatiuos, seu prædicamentales.

De

De secundo fundamento relationum.

§. II.

34. Circa istud genus relationum non conuenit inter omnes, quid propriè habeat rationem fundamenti, seu rationis fundandi. An scilicet potentia actiua & passiua: an verò actio & passio, an potiùs substantia ipsa quæ est principium radicale actionis & passionis. Verbi gratia, in relatione paternitatis difficultas est, quid propriè sit ratio fundandi illam: an potentia generatiua patris, an generatio ipsa, an verò neutrum horum, sed ipsa substantia patris.

Scotus 5. Metaph. cap. 15. in 4. dist. 6. quæstione 10. affirmant potentiam generatiuam propriè esse rationem fundandi paternitatem; generationem verò tantùm esse conditionem, sine quâ non. Quod etiam docet Atauao vbi suprà.

¶ Et potest suaderi: quia ratio fundandi tandiù permanere debet, quandiù manet relatio, cuius est ratio fundandi: sed generatio transit manente paternitate: ergo non potest esse ratio fundandi illam.

Restat ergo, quòd sit potentia generatiua; siquidem hæc permanet, & est id, ratione cuius conuenit substantiæ hominis esse patrem.

35 Suarez verò disp. 27. sect. 12. n. 5. existimat ipsam substantiam, quæ est radicale principium generationis, esse rationem fundandi, seu fundamentum proximum, vt ipse ait; non verò potentiam generatiuam, aut generationem ¶ Quod etiam potest suaderi. Primò, quia relatio paternitatis potest manere, tum absque generatione, tum etiam absque potentia generatiua: ergo neutrum est ratio fundandi. Antecedens circa generationem constat ex ratione præcedenti. Circa potentiam verò generatiuam probatur: quia dato casu, quòd à Petro habente filium auferatur potentia generatiua; non ideo aufertur relatio paternitatis, vt patet: ergo hæc potest esse absque illa.

Secundò, quia relatio filiationis immediatè afficit ipsam substantiam, seu suppositum: ergo idem dicendum est de paternitate; & per consequens substantia ipsa erit ratio fundandi, seu fundamentum proximum vtriusque. Consequentia patet. Antecedens verò tractatur à Theologis in materia de Incarnatione, & pro nunc probatur ex Diuo Thoma 3. p. q. 35 artic. 5. vbi negat in Christo Domino esse duas filiationes: quia suppositum diuinum est, & incapax recipiendi aliquod accidens. Quæ ratio nulla esset, si relatio filiationis non afficeret immediatè ipsum suppositum, siquidem accidentia, quo immediatè inhærent, vel naturæ humanæ, vel potentiis eius, aut quantitati, non repugnat esse de nouo in Christo, vt patet de risibilitate, scientia, colore, & aliis huiusmodi.

36 Tandem, Soto hîc exponens tex. 3. & 5. Physic. q. 2. art. 2. Caietanus 3. par. q. 35. ar. 5. Iabel. 5. Metaph. q. 21. Sanch. lib. 5. Logicæ quæst. 31. Gallego contron. 3. ad 3. & communiter, Thomistæ censent generationem ipsam, & non potentiam generatiuam, aut substantiam patris propriè esse rationem fundandi paternitatem. Quod videtur esse planè ad mentem Arist. & D. Tho. qui pro fundamento harum relationum assignant, non potentiam actiuam, & passiuam, aut substantiam; sed actionem & passionem, vt patet loco citato ex 5. Metaph. & 1 p. q. 28. artic. 4. vbi inquit Angel. Doct. *Secundùm Philosophum in 5. Metaphysica, relatio omnis fundatur, vel supra quantitatem, vt duplum & dimidium, vel supra actionem & passionem, vt faciens, & factum, pater, & filius, &c.* Idem repetit 4. contra Gentes cap. 24. de Potentia quæst 8. artic. 1. in 3. dist. 8 quæst. 1. art. 5. & Opusc. 48. cap. 4. expressè dicit: quòd *Fundamentum paternitatis, est actio scilicet generatio, qua quis generat filium, & fundamentum filiationis, est passio, scilicet generatio passiua.*

37 Certè si naturam harum relationum attendamus, omnia clara fient. Et in primis recolendum est id, quod disp. 12. num. 43. diximus, scilicet vnum accidens non esse subiectum, *quod* alterius sed tantùm vt *quo*, modo ibi explicato. Quo fit, vt generaliter loquendo relatio non debeat inhærere rationi fundandi; ita vt ipsa sit quasi immediatum, & integrum fundamentum relationis; sed ita quòd sit medium, seu ratio, quare relatio inhæreat ipsi substantiæ, quæ est subiectum *quod*.

Deindè, si specialiter consideremus relationes huius secundi generis, inueniemus non debere ipsas inhærere rationibus fundandi; in quo planè differt genus istud ab aliis duobus. Etenim in primo aut tertio rationes fundandi sunt formæ perfectæ, nullum includentes motum aut transitum; & ita permanentes, & quasi in facto esse constituunt fundamentum, & sunt rationes recipiendi relationes. At verò in hoc secundo genere rationes fundandi secum afferunt aliquem motum aut transitum; siquidem requirunt actionem causæ efficientis. Quarè cùm à causa efficienti, quando est vniuoca, vt in præsenti est pater, respectu filij, solùm dependeat effectus, dum fit, non verò in esse, aut conseruari; inde est rationes fundandi istarum relationum non debere permanentes, & quasi in facto esse constituere fundamentum, seu esse rationes recipiendi illas, sed tantùm in fieri.

38 Cuius doctrinæ signum optimum est, (& est secundum discrimen,) quod licet ad hoc, vt inter duo alba sit relatio similitudinis, vel ad hoc, quòd inter scientiam & obiectum sit relatio mensuræ, necessaria fuerit productio extremorum: (si enim aliquando facta non fuissent, non existerent in rerum natura, & consequenter neque realiter referrentur:) tamen talis productio non petitur per se, & intrinsecè à relationibus similitudinis & mensuræ.

Nam si per impossibile illa alba, aut scientia, & obiectum existerent absque productione, esset ibi similitudo, aut mensurabilitas eiusdem rationis, ac modo est. At verò paternitati, & aliis relationibus huius secundi generis ita per se, & extrinsecè annexa est productio & transitu, seu facere, & fieri; vt quantumcumque ponantur duo homines cum potentia actiua, & passiua, vel cum alia quamuis forma permanenti; si tamen ab eis præscindamus actionem, & passionem, seu generare, & generari: non potest ibi intelligi paternitas, aut filiatio. Et è contrà, si prescindamus alia omnia ab istis hominibus, etiam ipsam potentiam actiuam, & passiuam; si tamen intelligimus actionem generandi, & passionem seu generare, & generari, statim intelligimus paternitatem, & filiationem.

39 Ex quibus iam duo licet inferre. Primum est, in relationibus huius secundi generis rationem fundandi solùm esse necessariam in fieri, seu in primo produci relationis, & ita manere posse non existente ratione fundandi. Quod non contingit in aliis duobus generibus: quia ibi ratio fundandi est necessario in facto esse, seu in conseruari relationis: & sic illa ablata aufertur relatio, vt patet in similitudine, quæ tollitur statim ac aufertur albedo ab aliquo extremo.

Secundum est, in duobus aliis generibus relationum productionem cuiuscumque extremi non posse esse rationem fundandi, sed tantùm conditio-

nem

nem sine qua non: vt patet in relatione similitudinis, in qua productio albedinis non est ratio fundandi; sed ipsa albedo.

At verò in hoc secundo genere ipsa productio, seu generatio, verè est ratio fundandi relationem, & non conditio; ac proinde alia præfertenda est tertia sententia. Quæ est procul dubio Arist. nam postquàm assignauit actionem & passionem, pro ratione fundandi, subdit. *Sic enim pater fily pater dicitur: hoc enim fecit; at illud passum quid est*. Per quod patet ad argumenta adducta pro prima & secunda sententia.

40. Vbi tandem obseruandum est, hucusque dicta intelligi de relationibus huius secundi generis, quæ necessariò supponunt actionem causæ, & ad illam consequuntur; vt sunt paternitas, filiatio & similes. Solent autem præter has assignari ex Arist. lib. 5. citato Metaphysicæ aliæ relationes huius generis, quibus causæ efficientes, quando sunt constitutæ in actu primo, antequam operentur in actu secundo, referuntur ad passum, vt est etiam in actu primo ad recipiendum, antequam recipiat in actu secundo.

De quo videri potest D. Thom. ibid. lectione 17. Et tales relationes non requirunt actionem & passionem, neque vt rationes fundandi, neque vt conditiones; sed verè fundantur in potentia actiua & passiua, vt per se patet. Quæ omnia docuit Arist. ibidem dicens: *Actiua vero & passiua secundum potentiam actiuam & passiuam sunt, & actiones potentiarum, vt calefactiuum, ad calefactibile: quia potest: & iterum calefaciens ad calefactum, & secans ad sectum tanquam agentia, &c.*

Ex quo patet ad hoc genus pertinere relationes omnes, quæ inter quamlibet causam efficientem creatam & effectum eius inueniuntur. Diuiditur autem secundùm diuisionem actionis & passionis, & potentiæ actiuæ, & passiuæ; & sic alia est relatio causæ vniuocæ, alia causæ æquiuocæ, alia causæ immanentis, & alia transeuntis, &c. De quo infra redibit sermo.

De tertio fundamento relationum.

§. III.

41. Circa istud fundamentum solùm se offert notandum id, quod docent Aristot. loco citato & D. Tho. ibidem, & prima parte q. 13. artic. 7. & concordiret Doctores: scilicet relationes huius tertij generis, ex parte vnius extremi tantum esse reales; nempe, ex parte mensurabilis ad mensuram, vt patet in scientia, & scibili, sensu, & sensibili & similibus.

Nam scientia & sensus, realiter referuntur ad sua obiecta: obiecta tamen non habent relationem realem ad scientiam & sensum. Cuius rationem reddit D. Thom. lect. 7. citata: quia ex parte mensuræ non datur aliqua ratio realis, quæ possit fundare relationem; non enim scibile dicitur relatiuè propter aliquid ex parte eius; sed solùm propter actionem alterius, scilicet scientiæ: quæ cùm sit immanens, non ponit aliquod reale in ipso obiecto, sicut ponit in scientia. Ergo licet relatio, qua scientia refertur ad obiectum, sit realis, non tamen è contra. Propter quod inquit rectè Arist. scibile, aut sensibile non dici relatiuè, quia ipsa referantur ad alia; sed quia alia referuntur ad ipsa.

Quòd si rationem vniuersalem assignare velimus, quæ comprehendat omnia relatiua huius tertij generis: sumenda est ex ipsa ratione fundandi eius. Quæ cum sit intima cuiuscumque rei perfectio, secundùm quod est mensurabilis ab alia perfectiori, quæ respectu eius habet rationem regulæ, & mensuræ extrinsecæ, indè fit vt in re mensurata sit vera & realis dependentia, saltem in genere causæ quasi exemplaris: & per consequens vera & realis relatio.

At verò in eo, quòd est regula & mensura perfectionis alterius, prout sic nulla est dependentia; & per consequens neque realis relatio respectu eius. Et propterea, vt benè notauit D. Thom. quæst. 13. citata, semper relationes istæ inueniuntur inter res diuersi ordinis, id est, quarum vna dependet ab alia, non tamen è contra.

42. Ex quo fit ad hoc genus pertinere relationes, quibus creaturæ referuntur ad Deum, & relationes quibus scientiæ, habitus, vel potentiæ respiciunt sua obiecta, & generaliter huiusmodi relationibus referuntur omnes species cuiuscumque generis, ad primam & perfectissimam speciem talis generis, quæ est regula & mensura perfectionis illarum: iuxta illud axioma: Primum in vnoquoque genere est mensura cæterorum.

Vbi tandem obseruandum est pro hoc, & præcedentibus generibus relationum, quòd quando dicimus has, vel illas esse reales, intelligendum est dummodò non deficiat eis aliqua ex conditionibus requisitis ad relationem realem.

Propterea enim, licèt Logica mensuretur à suo subiecto; non tamen dicit relationem realem ad illud, vt vidimus disp. 1. n. 34. & in casu quo prima species alicuius generis omnino corrumperetur, non maneret in aliis speciebus relatio realis mensurabilis ad illam, & sic de aliis.

43. ¶ Ex dictis in hac qui inferunt manifestè plures relationes prædicamentales fundari immediatè in substantia: & hoc non solùm ex relationibus huius, & secundi generis; sed etiam ex iis, quæ fundantur in primo. Quæ sententia est communis inter Dialecticos; eámque docet D. Tho. de Potentia, q. 6 art. 9. ad 4. & Quodlibet. 7. art. 10 ad 4. constatque discurriendo per singula fundamenta.

Nam in primis in hoc tertio, relationes illæ, quas Angeli, aut animalia dicunt ad primum Angelum, & animal, tanquam ad mensuram suæ perfectionis essentialis, satis constat fundari in ipsa substantia eorum. Similiter in secundo genere, omnes relationes causæ, vel effectus vniuoci, quæ tantùm requirunt actionem & passionem in fieri, vt paternitas, filiatio, & similes etiam fundantur immediatè in substantia, seu supposito iuxta supra dicta. Quod saltem de iis, quæ correspondent ex parte effectus, qualis est filiatio, negari non potest; siquidem tales effectus immediatè per suam substantiam, absque aliqua superaddita potentia passiua de genere accidentium, terminant generationem substantialem, & per consequens immediatè per suam substantiam fundant relationem ad suas causas efficientes. Tandem in primo genere relationis, quæ fundantur in vnitate transcendentali vnius substantiæ respectu alterius, vt identitas, quæ est inter substantiam Petri, & Pauli; & distinctio qua vtraque, distinguitur à substantia equi, immediatè fundatur in substantia, vt per se patet. Nec in hoc est ampliùs immorandum.

QVÆSTIO V.

Vtrum Relatio distinguatur realiter à suo fundamento.

44. Cognitis fundamentis, examinandum est: quomodò relationes distinguantur ab illis: an scilicèt per operationem intellectus tantùm: an verò

verò à parte rei. Et procedit difficultas de solis relationibus prædicamentalibus. In qua licet plures sunt sententiæ: duæ tamen sunt præcipuæ.

Prima asserit nullam relationem à parte rei distingui actualiter à fundamento; sed tantùm per operationem intellectus. Pro hac sententia citantur Ocham, Maior, Marsilius, & alij Nominales. Eámque defendunt Suarez disp. 47. Metaphysic. sect. 2. Oña hìc quæst. 5. art. 6. Lorinus ibid qu. 4. Conimb. q. 1. art. 4. Hurt. disp. 15. Metaph. sect. 2. & Pereyra lib. 6. Physicor. cap. 16. Quam etiam tenent aliqui Thomistæ, Syluest. in conflato q. 28. dub. 2. Herb. in 1. distinct. 30. qu. 1. Iabel. 5. Metaph. qu. 22. Soncin. ibidem quæst. 28. Zumel. 1. p. q. 28 art. 2. qu. 6 & videtur esse sententia Sori quæst. 2. huius cap. Sed reuera solùm intendit relationem non distingui à fundamento tanquam rem, & reminam in solutione ad 3. se explicat dicens, quòd licet prædicamenta non sint decem res realiter distinctæ, sicut ignis, & calor; sunt tamen decem distinctæ rationes entis, seclusa operatione intellectus, primò diuersæ. In quo etiam sensu alij Thomistæ esplicant Herbeum, Iabellum, & Soncin & forè hæc est illorum mens: nam nullibi asserunt distingui tantùm per intellectum, sed esse rationes formaliter distinctas. Sed quidquid sit de hoc.

Probatur primò hæc sententia ex Aristot. 5. Physicorum textu 10. asserente, ad relationem non dari per se motum, quod probat: *Quia altero subeunte mutationem, alterum mutationem non subiens, verè dici potest ad aliquid*: id est, potest relatio aduenire subiecto absque mutatione eius, per solam mutationem termini. Vbi Diuus Thomas lect. 3. inquit: *Nihil aduenit mihi de nouo, per hoc quod incipio esse alteri æqualis per eius mutationem.* Quod etiam repetit 3. parte, quæst. 16. articl. 6. ad 2. & tandem opusc. 48. tractatu. 5. cap. 2. ait: *Cum dico quòd similitudo Sortis habet albedinem eius, vt fundamentum: non est intelligendum, quòd similitudo Sortis sit aliqua res in Sorte alia ab ipsa albedine; sed solùm est ipsa albedo, vt se habet ad albedinem Platonis, vt ad terminum. Si enim similitudo adderet supra albedinem Sortis aliquam rem, nullo modo posset aliquis alicui fieri similis sine sui mutatione, &c.* Ergo ex sententia Aristot. & D. Thomæ relatio non distinguitur realiter à fundamento.

45. Secundò probatur ratione, ex eisdem locis desumpta: quia relatio aduenit fundamento absque vlla mutatione reali eius: ergo non distinguitur realiter ab illo. Consequentia patet: nam forma realis non potest de nouo aduenire alicui, quin ipsum aliter se habeat nunc, ac priùs, quod est mutari. Antecedens verò probatur, quia existente Petro albo, si ponatur apud Indos aliud album, statim Petrus incipit esse similis illi: sed hoc fit absque productione alicuius nouæ realitatis in Petro: ergo absque reali mutatione. Probatur minor, quia nulla datur causa talis entitatis: neque enim fundamentum, scilicet Petrus, aliquid tunc operatur, & multò minus, potest esse causa terminus, nempè illud album, quod de nouo producitur; quippè cum absurdum videatur rem apud Antipodas productam aliquid reale operari in Petro hìc existente.

Confirmatur primò: quia iam terminus de nouo productus esset causa infinitarum penè entitatum; siquidem quando denuò producitur aliquod album, aliæ res, quæ anteà erant albæ, de nouo referuntur ad istam, & hæc ad illas: hoc autem videtur absurdum: ergo, &c.

Confirmatur secundò: quia aliàs daretur ad relationem per se motus contra Arist. 5. Physic. nam, quod per se est res, & entitas realis, per se est producibilis, & potest terminare aliquam actionem, seu motum: ergo dicendum est relationem aduenire fundamento absque productione alicuius entitatis realis; & per consequens absque mutatione eius.

46. Tertiò: quia accidens reale à parte rei distinctum à subiecto, in quo est, facit cum illo compositionem realem; siquidem vniuntur per modum actus, & potentiæ ante omnem operationem intellectus: sed relatio adueniens fundamento non facit cum illo compositionem realem: ergo non distinguitur à parte rei ab illo. Maior, & consequentia constant. Minor autem est expressa D. Tho. q. 7. de potentia art. 8. Et probatur: quia vnum album post productionem alterius non est magis compositum, quàm anteà.

Confirmatur: quia si relatio distingueretur realiter à fundamento, posset Deus illam separare, manente fundamento, & termino: hoc autem est falsum: ergo & illud ex quo sequitur. Sequela videtur certa: nam fundamentum non est de essentia relationis, neque è contrà. ergo si distinguuntur realiter, poterit Deus adhuc posito termino suspendere suum concursum, ne relatio dimanet, à fundamento. Minor verò probatur: quia quantumcumque fingatur auferri entitas similitudinis à duobus albis, manentibus ipsis; ambo habent albedinem: ergo impossibile est, quod non sint similia; & per consequens per ipsas albedines, & non per aliquid superadditum sunt similia.

Quartò, quia iam relatio duplicitatis, qua numerus quaternarius hominum est duplus respectu binarij, esset entitas à parte rei distincta ab ipso numero quaternario, supra quem fundatur: hoc autem videtur absurdum: ergo &c. Sequela patet. Minor verò probatur: quia iam vna simplex relatio esset in quatuor subiectis distinctis, quod videtur impossibile.

Confirmatur: quia saltem duplicitas, qua corpus continuum duorum cubitorum est duplum ad corpus vnius cubiti, non potest esse aliquid realiter distinctum ab ipsa quantitate continua, ergo, &c. Probatur antecedens: quia si talis duplicitas est quid distinctum, vel est tota in qualibet parte quantitatis; vel tota in tota, & pars in parte. Non primum: quia iam quælibet pars esset dupla, quod constat esse falsum. Neque etiam secundum: quia in primis partes duplicitatis non essent eiusdem rationis cum toto; aliàs sequeretur idem inconueniens, quod quælibet pars quantitatis esset dupla. Sed neque etiam possunt esse diuersæ rationis; quia quod non habet extensionem, aut diuisibilitatem ex se, sed ex quantitate, non est alio modo diuisibile quàm illa: sed quantitas non est diuisibilis, nisi in partes eiusdem rationis: ergo duplicitas, quæ non ex se, sed à quantitate habet diuisibilitatem, non potest diuidi in partes diuersæ rationis.

47. Secunda sententia affirmat omnem relationem prædicamentalem à parte rei distingui à fundamento. Quam docet procul dubio D. Thom. vt infrà constabit, & ideo in ea conueniunt fere omnes Thomistæ, Capreolus in 1. dist. 30. quæst. 1. Deza ibidem notab. 3. Caiet. 1. parte, quæst. 28. articul. 2. Bañez ibidem dub. 2. Raphaël de Ripa, dubitatione 1. Ioannes Gonzalez disput. 20. sect. 1. num. 8. Ferrara 4. contra gentes cap. 14. Fland. 5. Metap. quæst. 16. art. 18. Aquarius ibidem quæst. 19. Araujo quæst. 6. art. 4. & 5. Zanardus quæst. 22. Bruxelensis in hoc cap. qu. 4. artic. 5. Soto vbi suprà. Masius sect. 2. quæst. 2. Sanchez lib. 5. quæst. 38 Noster Didacus à Iesu disput. 14. quæst. 3. & Galleg. controuers. 31. Quos sequuntur Molina 1. parte quæst. 13. art. 7. Valent. ibidem

disp.

disp. 2. quæst. 2. punct. 1. & Rubio hîc quæst. 14. A quibus etiam in re non dissentiunt Scotus in 3. dist. 3. q. 1. & Duran. in 1. dist. 30. quæst. 2. vt consideranti patebit.

Quamuis autem Auctores citati vniformiter conueniant in constituenda distinctione actuali ante intellectum, aliqualiter tamen dissentiunt in modo distinctionis. Nam Bañez, Arauxo, Soto, & Rub. contendunt relationem, & fundamentum non distingui realiter entitatiuè, seu distinctione rei à re, sed realiter formaliter, vt res & modus, seu vt duæ formalitates. Masius verò, & Aquarius dicunt distinctionem hanc esse quidem entitatiuam ex parte essentiæ, sed non ex parte existentiæ, id est, essentias ipsas relationis & fundamenti esse diuersas res, non tamen habentes diuersas existentias. At verò Capreol. Deza, Caietan. Ripa. Ferrar. Fland. Zanar. Sanch. Galleg. & cæteri absolutè affirmant distingui realiter entitatiuè; sicut duas res. Quæ dissensio quamvis non sit magni ponderis, tamen etiam erit à nobis dirimenda.

EXPENDVNTVR ALIQVA AD quæstionis solutionem necessaria.

§. I.

48 DVpliciter possumus hanc quæstionem pertractare. Primò ex communibus principiis prædicamentorum: examinando scilicet: an inter genera primò diuersa necessariò debeat esse distinctio actualis ante intellectum. Secundò ex propriis relationis: an scilicet dato, quòd non omnia prædicamenta distinguantur ex natura rei, adhuc ponenda sit talis distinctio inter fundamentum, & relationem. Et quia nobiliores Thomistæ ex mente sui Magistri procedunt ex vtriusque principiis, vt iam videbimus: & vtriusque notitia necessaria est ad plenam quæstionis solutionem: ideò vtrumque breuiter attingemus.

Circa primum ergo considerandum est, quòd distinctio realis positiua, de qua in præsenti loquimur, supponit necessariò vnitatem transcendentalem eius rei, quæ ab alia distinguitur, proportionatam ipsi distinctioni. (Hæc vltima particula additur propter partes quantitatis, & gradus qualitatis, de quibus, qui asserunt realiter inter se distingui; consequenter dicunt, quòd sicut talis distinctio non est completa, sed partialis; ita etiam non supponit in vnaquaque vnitatem transcendentalem completam, sed partialem.) Itaque hoc certum debet esse, quod distinctio realis duorum supponit in vnoquoque vnitatem transcendentalem, per quam quodlibet realiter sit in se vnum. Vnde tunc aliqua erunt à parte rei distincta, quando à parte rei vnumquodque fuerit in se vnum: nam eo ipso erit realiter indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio. Est autem vnumquodque à parte rei vnum per suam entitatem, seu essentiam realem; cùm vnitas sit passio entis: ergo illud erit à parte rei distinctum ab alio, quod à parte rei habuerit in se vnicam essentiam. Et cùm per hanc res constituatur in proprio prædicamento: planum fit ea, quæ à parte rei continentur sub diuersis prædicamentis, à parte rei habere diuersas vnitates transcendentales; & per consequens distingui ex natura rei, & ante omnem operationem intellectus.

49 Quo argumento vtitur D. Tho. quæst. 8. de potentia art. 2. ad primum, reddens rationem, quare substantia creata non possit esse idem à parte rei cum relatione, benè autem essentia diuina: quia nimirum substantia creata (inquit) *est definita ad vnum genus; & per consequens excluditur ab alio genere.* Quæ ratio si bona est, & sufficiens (inquit Caiet. vbi suprà.) etiam probat distinctionem realem relationis à quantitate, & qualitate: cum vnaquæque sit definita ad suum genus. Cui nos addimus istam hanc rationem D. Thom. etiam probare, omnia prædicamenta distingui ex natura rei, & ante omnem operationem intellectus. Quam sententiam, vt Angelico Doctori conformiorem defendunt plures, & nobiliores Thomistæ Caiet. Bañes, Ferrar. Gonzal. Capreol. Fland. Zanar. Sot. & Sanch. vbi sup. & Araua. loco citat. & q. 1. antecedenti art. 4. qui addit sic sentire omnes veros D. Thom. discipulos.

Quod denuò confirmatur ex eodem Angelico Doctore in 2. dist. 12. q. 1. art. 1. ad 3. & q. 7. de potentia art. 5. ad 2. Vbi affirmat prædicamenta seipsis distingui, seu esse primò diuersa: ergo inter illa concedenda est aliqua actualis distinctio ex natura rei, & ante operationem intellectus. Probatur consequentia. *Primò:* quia, vt rectè deducit Arauxo, quæ seipsis distinguuntur, sunt principia actualis distinctionis in aliis, seu ipsæ relationes actu differendi: ergo magis ipsa distinguuntur inter se.

Secundò ratione, quam format Gonzal. quia ea quæ habent diuersas essentias, quarum vna actu non est alia, neque è contra, distinguuntur ex natura rei sine aliquo ordine ad intellectum: sed quæ pertinent ad diuersa prædicamenta, sunt huiusmodi; siquidem distinguuntur, tam penes gradum genericum quàm differentialem; & per consequens differunt totaliter in natura: ergo distinguuntur ex natura rei sine ordine ad intellectum.

Tertiò: quia, vt benè argumentatur Sanch. quælibet propositio, in qua vnum prædicamentum negatur de alio, secundùm se est actu immediata, & per se nota, vt constabit in lib. Posteriorum: ergo, seclusa operatione intellectus, quidditas, & essentia substantiæ actu non est quidditas, & essentia quantitatis, & sic de cæteris.

Quartò denique: quia maior separatio est in primò diuersis, quàm in realiter distinctis: siquidem hæc possunt vniuocè conuenire; illis verò nihil est commune præter nomen: sed prædicamenta sine ordine ad intellectum sunt actu primò diuersa; aliàs non darentur à parte rei decem suprema genera entium: ergo etiam sunt actu distincta ante operationem intellectus. Videantur Araua. & Sanch. citati, qui pluribus rationibus impugnant Suarez, & alios contrarium asserentes.

50 ¶ Veniamus ad secundum. Pro quo statuenda est certa, & indubitata regula, quæ solet communiter tradi: scilicet illa distingui realiter, quæ possunt separari ita vt alterum, vel vtrumque maneat sine alio. Quo fit, vt quando vnum realiter aduenit, altero iam existente; vel perit realiter, altero remanente, sit optimum signum distinctionis realis. Quod docuit expressè Arist. 7. Physic. cap. 1. dicens: *Amplius, si potest alterum sine altero esse, non erit idem, &c.* Et probat rectè Suar. disp. 7. Metap. sect. 2. tum quia implicat, quòd idem à se ipso realiter separetur; aut quòd idem simul sit, & non sit: tum etiam quia quando vnum ab alio separatur, aliquid tollitur, & aliquid remanet: ergo realiter inter se distinguuntur. Vnde valdè errant, (inquit benè Suar.) qui existimant relationem esse aliquid reale positiuum, sine quo potest fundamentum manere in re ipsa; & tamen non distingui à parte rei ab ipso: est enim aperta implicatio contradictionis.

Est tamen obseruandum, quod licèt hæc regula, prout iacet, vera sit: non tamen est adæquatum indicium,

cium,

ctum distinctionis realis: quia non conuertitur. Nam verum quidem est omnia, quæ realiter possunt separari, realiter distingui: non tamen è contra omnia, quæ realiter distinguuntur, posse separari. Vt patet de personis diuinis, quæ licèt realiter distinguantur, vna tamen non potest esse sine aliâ. Et de multis accidentibus, quæ realiter distinguuntur à subiecto, tenent plures graues Doctores, non posse ab illo separari. Ratio autem est: quia ad separationem plus videtur requiri, quàm ad distinctionem; ad illam enim vltra distinctionem necessaria est aliqua independentia vnius ab alio; quæ tamen non necessariò inuenitur inter ea, quæ distinguuntur. Vt patet in materiâ primâ, quæ licèt realiter distinguatur à formâ; omnino tamen dependet ab eâ, & consequenter non potest existere sine ipsa. Quibus suppositis.

STATVITVR VERA SENTENtia, & quæstio resoluitur.

§ II.

51 Dicendum est ergo omnem relationem prædicamentalem ex natura rei, & ante operationem intellectus distingui actualiter à fundamento. Sic docent omnes Auctores secundæ sententiæ, vt vidimus. Et probatur primò ex D. Thoma primâ parte q. 28. art. 2. vbi docet relationem realiter inhærere subiecto: & in solutione ad secundum inquit; *Sicut in rebus creatis in illo quod dicitur relatiuè non solum est inuenire respectum ad alterum, sed etiam aliquid absolutum: ita etiam, & in Deo. Sed tamen aliter, & aliter, nam id, quod inuenitur in creatura, præter id, quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res; in Deo autem non est alia res, sed vna, & eadem.* Quem locum quamuis aliqui eneruare contendant; ipsum tamen esse expressum pro nostra sententia fatentur. Canarien. & alij aduersarij. Et probant rectè Caiet. & Bañez vbi sup. Nam in prædictis verbis planè fit sermo de distinctione reali; siquidem per intellectum etiam distinguuntur in Deo absolutum, & relatio vt patet.

Eandem doctrinam tradit S. Doct. in 1. dist. 33. q. 1. vbi etiam fatetur relationes reales rerum creatarum facere cum eis compositionem: verba eius sunt: *Cum esse essentia diuina sit ipsa essentia, & esse paternitatis sit ipsa paternitas, relinquitur de necessitate, quod ipsa paternitas secundum rem est ipsa essentia. Vndè non facit compositionem cum eâ. &c. In aliis autem relationibus in creaturis existentibus est aliud esse relationis, & substantiæ quæ refertur, & ideò dicuntur inesse: & secundum quod insunt, compositionem faciunt accidentis ad subiectum; quod non conuenit in diuinis relationibus.* Idem expressiùs habet dist. 4. antecedenti quæst. 1. art. 1. ad 3. dicens: *Relationes diuinæ non differunt ab essentia realiter, sed tantùm ratione, vt dictum est. Et ideò non sequitur ibi compositio, quòd in aliis esse non potest: quia nulla relatio est substantia secundùm rem in creaturis. Vndè oportet, quod omne generatum sit compositum, &c.* Videatur etiam lib. 2. contra gentes, cap. 14. Ergo ex sententia Diu. Thom. relatio prædicamentalis creata, distinguitur ex natura rei à fundamento.

52 Secundò probatur ratione generali, qua vtuntur, Caiet. Bañez. Gonzal. Arauxo, Zanar. & alij Thomistæ citati: quia quæcumque pertinent ad diuersa prædicamenta, distinguuntur actualiter ante operationem intellectus: sed relatio, & fundamentum pertinent ad diuersa prædicamenta: ergo distinguuntur actualiter, ante operationem intellectus. Minor, & consequentia constant. Maior verò satis probata est §. præced. & sumitur ex Arist. 5. Metaphysic. text. 14 vbi ens extra animam inquit diuidi in decem prædicamenta per diuersos modos, non solùm prædicandi, sed etiam essendi, vt ibi explicat D. Thom. Et lib. 10. text. 8. docet nomine entis realis non significari immediatè aliquid vnum; sed ipsa plura, & suprema genera. Quæ omnia, & his similia, quæ passim docet Arist. consistere non possunt absque aliqua distinctione actuali ex natura rei inter prædicamenta: si enim à parte rei dantur decem suprema genera, nomine entis immediatè significata: ergo à parte rei vnum non est aliud quomodo enim intelligi potest à parte rei numerus inter ea, quæ realiter sunt idem?

53 Tertiò probatur specialiter ex regula suprà statuta: quia relatio aduenit realiter, fundamento existente & perit realiter ipso remanente: ergo distinguitur realiter ab illo. Consequentia patet. Antecedens verò probatur, quia Petrus ante generationem non est pater, & post illam est verè & realiter pater; & similiter pereunte filio desinit esse pater, manente eodem petro. Et idem argumentum potest fieri de similitudine respectu albedinis: ergo relatio aduenit realiter, fundamento iam existente, & corrumpitur realiter, ipso remanente.

Respondent contrarij, quod non aduenit, aut perit realitas relationis, sed formalitas eius: vel vt inquit Suar. quod relatio numquam separatur à fundamento secundùm aliquid reale, sed solùm destructo termino, cessat relatiua denominatio.

Hæc tamen solutio solùm in verbis consistit; & facilè impugnatur: quia illa formalitas, seu denominatio, quæ aduenit, aut perit, vel est quid rationis, vel aliquid reale, Si quid rationis: ergo non aduenit, aut perit aliquid, quod pertineat ad essentiam relationis prædicamentalis, siquidem nullum ens rationis potest esse de essentia alicuius entis realis; ac proindè Petrus ante generationem habebit totam essentiam relationis paternitatis, dabitúrque relatio prædicamentalis sine termino, quæ sunt absurda. Si autem illa formalitas, seu denominatio est quid reale in Petro: ergo iam aduenit vel perit aliquid reale; & per consequens distinguuntur.

Confirmatur primò: quia propria ratio relationis, quatenus relatio est, seu quæ constituit hoc prædicamentum in esse talis, scilicet esse ad, non potest consistere, neque intelligi absque termino; vt patet, sed talis ratio intrinsecè, & essentialiter est quid reale, vt ostendimus sup. num. 11. ergo aliquid reale perit pereunte termino, vel aduenit ipso adueniente.

Confirmatur secundò: quia illa relatiua denominatio, quæ dicitur incipere vel cessare posito, aut ablato termino, vel est extrinseca, vel intrinseca. Non primum: quia iam non posset constituere speciale prædicamentum; vt ostendemus infrà disp. 16. ergo secundum: & per consequens verè incipit, aut cessat aliqua forma realis, à qua causetur talis denominatio relatiua.

54 Quartò: quia per aduentum relationis prædicamentalis realiter, & intrinsecè mutatur fundamentum: ergo realiter inter se distinguuntur. Consequentia patet. Antecedens verò probatur. Tùm quia aliàs possent poni in Deo relationes reales ex tempore, respectu creaturarum saluâ immutabilitate diuina: quas tamen communiter negant Theologi; nulla alia ratione, nisi quia iam Deus mutaretur per receptionem alicuius accidentis realis. Tùm etiam quia inintelligibile est aliquam realitatem aduenire de nouo alicui, & quòd ipsum non mutetur; si quidem mutari est aliter se habere: sed relatio, & formale eius est aliqua realitas, vt supponimus: ergo adueniente

mienter ipsa realiter mutatur fundamentum.

Confirmatur primò, quia relatio prædicamentalis facit compositionem realem cum fundamento: ergo ipsum realiter, & intrinsecè mutatur per receptionem illius. Consequentia patet. Antecedens verò est expressum D. Thomæ locis in concl. adductis. Et probatur: quia relatio est verum accidens reale: ergo comparatur vt forma realis subiecto, cui inest: sed quæ comparantur inter se vt actus, & potentia realis, faciunt compositionem realem: ergo, &c. ¶ Confirmatur secundò: quia potest augeri entitas, quæ est albedo, non aucta similitudine: ergo distinguuntur ex natura rei. Consequentia videtur euidens: nam impossibile est eandem rem aliter augeri, & non augeri. Antecedens verò constabit infrà quæst. octaua.

55 Tandem singulariter de relationibus, quæ immediatè fundantur in substantia, probatur conclusio: quia impossibile est idem à parte rei simul esse substantiam, & accidens reale: sed relatio est accidens reale: ergo impossibile est idem à parte rei simul esse substantiam, & relationem. Probatur maior: quia omnino repugnat idem realiter esse per se, & in alio; si enim à parte rei est in alio: ergo ante omnem intellectum datur vnum, & aliud.

Confirmatur primò, quia esse per se, & esse in alio, sunt modi reales oppositi, quorum vnus trahit negationem alterius: ergo eo modo, quo substantia est ens per se, eo modo non est in alio, & eo modo quo relatio est in alio, eo modo non est per se. Sed substantia realiter est ens per se, & relatio realiter est ens in alio: ergo neque substantia realiter est in alio, neque relatio realiter est per se; & per consequens realiter distinguuntur: ¶ Confirmatur secundò: quia relatiuum, & absolutum opponuntur contradictoriè: ergo idem à parte rei non potest simul esse absolutum, & relatiuum. Maneat ergo omnem relationem prædicamentalem distingui ex natura rei à suo fundamento.

56 Dicendum est secundò, distinctionem relationis à fundamento in rigore loquendo non esse modalem, neque solùm entitatiuam ex parte essentiæ; sed verè distingui vt duas res habentes diuersas existentias. Hæc conclusio est frequentior inter Thomistas, vt nu. 47. vidimus. Quam planè docet D. Thom. tum lib. 1. sentent. dist. 2. qu. 1. art. 5. ad 2. vbi expressè affirmat, quòd *res* comprehendit sub se absoluta, & relationes; tum etiam locis pro prima conclusione adductis, dum inquit, quod fundamentum, & relatio sunt, *alia, & alia res*, quòd *Aliud esse relationis, & substantia, qua refertur*, vbi per ly *esse* intelligit existentiam, vt patet ex prioribus verbis: *Cùm esse diuina essentia sit ipsa essentia, &c.* Quo etiam sensu eodem lib. 1 sentent. dist. 20. q. 1. art. 1. ait: *Relatio, qua habet esse in creatura, habet aliud esse, quàm sit esse sui subiecti. Vndè est aliquid aliud à suo subiecto.* Et dist. 11 q. 1. art. 2. *Increatus per paternitatem additur nouum esse, quod est esse accidentale & non idem, quod est subiecti, &c.* Quod tandem latè explicat, & probat lib 4 contra gentes c. 14. ergo ex sententia D Thom. relatio in rigore loquendo non est purus modus, sed res, & entitas habens propriam existentiam.

Id etiam conuincunt ferè omnes rationes adductæ pro prima concl. vt consideranti patebit. Et demùm probatur: quia nomen *rei* propriè sumptum, vt dicitur à *ratus, rata, ratum*, significat quod habet quidditatem, siue essentiam, sicut *ens* dicitur, quod habet existentiam, vt ex Auic. docet Angelicus Doctor. in 2. dist. 37. qu. 1. a. 1. Ergo id, quod verè habet essentiam, & existentiam, propriè est res, & ens. Sed talis est relatio prædicamentalis; cùm sit accidens completum constituens speciale genus entis: ergo propriè est res, & ens.

57 Appellatur tamen sæpè ab auctoribus modus, & distinctio eius modalis; sicut etiam contingit in vltimis prædicamentis: quia cùm solæ substantiæ simpliciter & absolutè loquendo, sint entia, & res. solùm inter illas simpliciter inuenitur distinctio rei à re quam tantò magis participant accidentia, quantò plus habent de entitate, & magis appropinquant substantiæ. Et ideò distinctio inter quantitates, & qualitates semper appellatur rei à re: in aliis verò prædicamentis interdum appellatur modalis, seu Metaphysica; vt explicetur eorum terminus, & imperfectio. De quo redibit sermo infrà disp. 16. Per quod etiam possunt conciliari oppositæ sententiæ: semel enim concesso quòd relatio est speciale prædicamentum accidentis, habens propriam existentiam, sicut alia contendere, an sit dicenda res aut modus, est pura quæstio de nomine, vt consideranti patebit.

ARGVMENTIS SVPRA FACTIS respondetur.

§. III.

68. AD primum ex Aristot. & D. Thoma fatemur ad relationem non dari per se motum: quia non producitur per aliquam actionem ad ipsam per se terminatam; producitur tamen per accidens ad productionem alterius, vel per naturalem resultantiam: & ita ad illam datur per accidens motus. Quod docet expressè sanctus Doctor. in 1. dist. 9 10 2. part. expositionis literæ ad primum: & innuit satis apertè Arist. addens ly *per se*, quæ est particula limitans: nam exceptio firmat regulam in contrarium, vt habetur lege. *Nam quid liquidè, ff. de penu. legata*; & cap. 2. *de coniugio leproso*. Id autem quod addunt Arist. & D. Thom. scilicèt relationem aduenire absque mutatione subiecti, intelligitur de mutatione absoluta; non verò de relatiua. Sic respondet Bañez 1. p. q 13. art. 7. dub. 1.

Vel secundò resp cum Ferr. vbi sup. mutationem esse duplicem: aliam propriè, & strictè sumptam, quæ solet appellari Physica, quia scilicet per se producitur aliquid, vt contingit in mutatione substantiali, augmentatione, alteratione & motu locali; aliam verò large & communiter dictam, quæ solet appellari Metaphysica, qua scilicet aliquid producitur per simplicem emanationem. Arist. ergo, & D. Thom. loquuntur de prima, non de secunda. Per quod patet ad locum citatum tertiæ partis.

Ad alium verò ex opusc. 48. dici potest solùm velle D. Thomam similitudinem Socris non esse aliam rem productam per actionem per se terminatam ad ipsam. ¶ Vel secundò resp. cum Sanch. & Rub. vbi sup. Angelicum Doctor. mutasse sententiam, cuius vltima voluntas continetur in partibus. ¶ Vel tandem & meliùs resp. dictum opusc. non esse D. Thomæ; sicut neque quædam alia, quorum meminimus disp. præcedenti num. 19. Quam solutionem præter Auctores ibi citatos approbant circa hoc propositum Ripa, Mas. Galleg. & alij Thomistæ moderni. Ex antiquis verò neque Capreol. Caiet. Ferrar. aut alij, qui nostram sententiam defendunt: neque Iabel. aut Sonci. qui contrarium contendunt, vtuntur hoc opusculo, nulla alia ratione, nisi quia apud illos legitimum non habebatur. Soto etiam, qui primus in hac quæst. vsus est prædicto testimonio, loquitur dubitanter, & sub conditione *si sit D. Thomæ.*

Restat ergo dictum opusc. ab antiquis etiam temporibus inter illegitima computari; ac proinde non esse cur auctoritate eius premamur; maximè cùm contrarium habeamus 1. arte, & aliis locis adductis. Videatur Galleg. vbi suprà.

59 Ad secundum negatur antecedens. Ad cuius probationem negatur etiam maior: nam revera posito termino resultat in fundamento noua entitas realis. Ad id verò quod contra hoc affertur respondetur, quòd licèt non detur causa producens talem relationem per actionem per se terminatam ad ipsam; datur tamen causa realis, à qua resultet per simplicem emanationem; vt à simili de passionibus animæ docet D. Thom. 1. p. q. 77. art. 7. Talis autem causa non est terminus, sed ipsum fundamentum: à quo non à principio pullulauit relatio; quia positio termini est conditio sine qua non. Cuius optimum exemplum est id, quod aliqui Theologi dicunt, scilicèt, quòd si Verbum diuinum dimitteret naturam humanam, pullularet ab illa propria subsistentia, quæ tamen modo non pullulat: quia impedita est.

Ad primam confirmationem respondetur, in vno subiecto non posse esse plures relationes eiusdem speciei, vt infrà dicemus. Vndè ex positione vnius albi, non resultant in aliis albis plures relationes similitudinis, sed per relationem, quæ in vnoquoque erat, modo referuntur ad illud, quod de nouo ponitur; vt ibidem explicabimus. Esto autem, hoc esset falsum: nullum esset inconueniens ex positione vnius albi resultare tot relationes. Non enim repugnat vnam conditionem sine qua non deseruire pluribus causis, vt in exemplo adducto, si Verbum diuinum esset vnitum mille naturis humanis, & simul dimitteret illas: ex vnicâ dimissione resultarent mille subsistentiæ in illis naturis.

Ad secundam confirmationem constat ex solutione ad primum. Non enim omne, quod per se est res, & entitas realis, est per se producibile; sed quædam sunt, quæ ex natura sua petunt: primò productionem alterius, & hæc non possunt per se primò actionem terminare; vt patet in potentia intellectiua, & aliis propriis passionibus, quæ licèt ex se sint entia realia: quia tamen essentialiter exposcunt productionem suæ essentiæ, ideò per se primò non producuntur, sed comproducuntur, vel dimanant à tali essentia. Et huiusmodi est relatio, quæ essentialiter petit suum fundamentum productum, à quo posito termino naturaliter resultat, vt dictum est.

60 Ad tertium neganda est minor, vt suprà num. 51. vidimus ex D. Th. Cuius probatio non vrget. Nam vt benè inquit Caiet. vbi sup. album simile esse compositius, quàm album non solùm non inconuenit, imò est necessarium: quia similitudo realis est essentialiter accidens. Fallitur tamen imaginatio ex eo, quòd relationum nomina non offerunt explicitè esse *in*, sed esse *ad*, & hoc est quod docet D. Thom. loco adducto in argumento, scilicet relationem secundùm explicitam rationem *ad*, non efficere compositionem cum subiecto: quia prout sic consideratur ad terminum, non verò in subiecto. Hoc tamen non tollit; quominùs secundùm quod dicit *in*, verè componat cum illo. Videatur Angelicus Doctor. artic. sequenti ad 7.

Ad confirmationem negatur sequela: non enim infertur posse relationem separari à fundamento, ex eo quod distinguatur ab eo, vt supra vidimus; & patet mille exemplis. Constat enim quantitatem distingui realiter à figura: & tamen communior sententia censet etiam de potentia absoluta non posse esse quantitatem finitam absque figura. Materia etiam distinguitur realiter à forma, & actio vitalis à suo principio, & tamen iuxta certiorem sententiam, nullo modo possunt esse sine illis. ¶ Et quidem licet in proposito, aliqui admittant posse Deum separare similitudinem à duobus albis, manentibus ipsis; id tamen videtur impossibile, tum propter debilitatem relationis, tùm propter essentialem dependentiam, & intimam connexionem cum fundamento, & termino, sicque censent frequenter Thomistæ cum Caietano, vbi supra. ¶ Sed quidquid sit de hoc; dato per impossibile, quod à duobus albis auferretur relatio: non manerent formaliter similia; sed tantum fundamentaliter. Neque hæc doctrina habet maiorem difficultatem, quàm illa, quam capite de proprio quæstione 2. tradit ipse Soto, cuius est hoc argumentum, dicens, quòd si Deus separaret risibilitatem ab homine; tunc homo diceretur radicaliter, & non formaliter risibilis: quia deesset ei quædam entitas, & forma realis, constituens ipsum formaliter risibile.

61 Ad quartam neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur, quòd sicut non est impossibile, sed de facto contingit numerum prædicamentalem, qui est quoddam accidens reale, & vera species quantitatis, esse in pluribus subiectis inadæquatis, etiamsi sint realiter distincta, & discontinua; vt iam dicta disputatione præcedenti, num 83. sic non est impossibile; neque vllum continet inconueniens relationem duplicitatis, quæ est propria passio numeri, & fundatur in eo, esse in pluribus subiectis partialibus realiter diuisis.

Ad confirmationem negatur antecedens, & ad probationem respondetur cum Ferrara, duplicitatem illam esse totam in toto, & partem in parte. Cum autem instatur, aut est eiusdem rationis cum toto, aut non: fatemur non esse eiusdem rationis. Ad id verò, quod contra hoc obiicitur, respondetur quantitatem bicubitam dupliciter considerari posse: vno modo in ratione quantitatis continuæ, verbi gratia lineæ, vel superficiei: alio modo, vt induit modum quantitatis discretæ, vt scilicet significatur nomine bicubitæ: quod ergo habet extensionem, & diuisibilitatem ex quantitate, vt habet rationem continui, diuiditur in partes eiusdem rationis; sicut ipsa quantitas: nam linea diuiditur in lineas, & superficies in superficies: & similiter albedo, quæ hoc modo habet diuisibilitatem à quantitate, diuiditur in albedines, &c. At verò id, quod habet diuisibilitatem à quantitate, vt induit modum discreti, non diuiditur in partes eiusdem rationis: quia neque sic quantitas diuiditur; siquidem bicubitum non diuiditur in bicubita, vt patet. Quia ergo duplicitas de qua procedit argumentum, accipit diuisionem à continuo, in quantum induit rationem discreti: ideò non oportet, vt diuidatur in partes, quarum quælibet sit duplicitas, sed quarum quælibet sit pars duplicitatis.

QVÆSTIO VI.

Vtrum Relatio terminetur, ad absolutum, vel respectiuum.

HVcusque egimus de relatione per comparationem ad fundamentum: restat agamus de illa in ordine ad terminum: quia ex vtriusque notitia pendet plena cognitio relationis, cum sit ordo vnius ad aliud.

62 Pro tituli autem intelligentia sciendum est *fundamentum & terminum*, aliis nominibus appellari *relatiuum*, & *correlatiuum*. Fundamentum dicitur relatiuum: quia media relatione refertur ad

terminum; terminus verò dicitur correlatiuum: quia ex eo quod fundamentum refertur ad terminum; terminus ipse correfertur ad fundamentum. Quod fit, vel media alia relatione ex parte termini resultante, & ei inhærente, vt cernitur in relationibus mutuis; vel ab eadem relatione fundamenti, à qua terminus extrinsecè denominatur correlatiuum, vt contingit in relationibus non mutuis.

Differunt autem ista nomina, *fundamentum*, & *terminus*, ab his *relatiuum*, & *correlatiuum*, quòd illa non exprimunt in suo formali significato ipsas relationes, quas tamen ista pro formali important; & ideò ex eo quod relatio exigat terminum in ordine ad quem constituatur in sua essentia, sicut dictum est in superioribus; non habetur definitum: an correlatiuum ipsum exigatur ad hoc, vt terminus intelligatur sub ratione formali termini, an verò concomitanter tantum se habeant. Quod tamen oportet examinare: quia in hoc præcipuè intima relatiuorum penetratio sita est. Inquirimus ergo: an terminus rationis terminet formaliter eam secundùm aliquam rationem absolutam, vel potiùs secundùm aliquam rationem relatiuam, seu formaliter quatenus est correlatiuum. Vel clariùs: an ratio formalis terminandi sit quid absolutum, vel quid pertinens ad relationem.

VARIÆ DOCTORVM SENTENTIÆ referuntur.

§. I.

63. TRipartiti sunt Auctores in hac quæstione. Quidam enim (& est prima sententia) vniuersaliter affirmant omnem relationem prædicamentalem terminari ad absolutum. Sic docent Scotus in 1. dist. 30. quæst. 1. & eius discipuli. Quos sequuntur Vasquez 1. p. disput. 159. c. 6. Suar. disp. 47. Metaph. sect. 16. Hurtado ibidem disp. 15. sect. 7. Oña hic q. 1. art. 3. Lorinus q. 8. & Paulus Vallius tom. 1. Logicæ, q. 11. cap. 9. In quam etiam sententiam inclinare videntur ex Thomistis Capreolus in 1. dist. 30. q. 1. art. 2. ad 3. Scoti, quod est circa finem art. Sonc. 6. Metaph. q. 30. ad 2. & 3. & Soto in hoc c. q. 1. ad 8.

Probatur primò hæc opinio: quia posito fundamento, & termino statim resultat relatio: ergo ante illam intelligitur fundamentum integrè & formaliter constitutum in esse fundamenti, & terminus in esse termini. Sed quidquid antecedit relationem, est res absoluta: ergo terminus constituitur formaliter in esse termini per aliquid absolutum. Minor, & vltima consequentia constant. Prima autem videtur manifesta, quia quidquid habet rationem causæ respectu alicuius, debet esse prius illo, non solum secundùm suam entitatem materialem, sed etiam formaliter secundùm id, per quod constituitur in esse causæ eius. Antecedens autem præterquam quod videtur commune Philosophorum axioma, facilè probatur: quia relatio est ordo vnius ad aliud, nempè fundamenti ad terminum: ergo dependet ab illis, & ex eorum positione resultat.

Confirmatur primò: quia si vna relatio esset terminus alterius: iam ex positione vnius resultaret alia; ac proinde non essent simul natura.

Confirmatur secundò, quia terminus verè pertinet ad specificatiuum relationis, vt infrà constabit: ergo etiam secundùm rationem formalem terminandi antecedit ipsam relationem. Patet consequentia: quia specificatiuum habet rationem causæ respectu rei specificatæ, vt inductione patet in omnibus.

64. Secundò: quia si aliquæ relationes terminarentur ad relatiuum, maximè mutuæ: sed hæ verè terminantur ad absolutum: ergo nulla relatio terminatur ad relatiuum. Maior, & consequentia constant. Minor verò probatur: quia in relationibus mutuis ratio terminandi vnam est ratio fundandi aliam: sed ratio fundandi quamcunque relationem non potest esse aliqua relatio, sed quid absolutum: ergo ratio terminandi non potest esse quid relatiuum, sed absolutum. Consequentia est euidens: & minor ex dictis certa: nam vna relatio non potest fundari in alia. Maior autem probatur: quia relationem esse mutuam consistit in hoc, quod id ipsum, quod constituit aliquid in esse termini vnius relationis, constituat ipsum in esse fundamenti alterius: aliàs si ad mutuitatem sufficeret terminum vnius materialiter sumptum esse fundamentum alterius; iam similitudo, verbi gratiâ, quam in albedine habet filius respectu patris, & paternitas, quam habet pater respectu filij, essent relationes inter se mutuæ, quod est absurdum.

Confirmatur primò: quia maternitas ex naturâ suâ est relatio mutua: & tamen inuenitur in Beata Virgine absque reali filiatione sibi correspondente ex parte Christi Domini: iuxta sententiam D. Thom. 3. p. q. 35. art. 5. ergo signum est vnam ex his relationibus non pendere essentialiter ab alia, neque formaliter terminari ad illam. Probatur consequentia, quia alias vna non posset manere, neque terminari, sine alia, etiam de potentia absoluta.

Confirmatur secundò ex communi modo loquendi: quia vnum album non dicitur simile alteri simili, sed alteri albo, & vnum quantum non dicitur æquale alteri æquali, sed alteri quanto: ergo ratio terminandi non est relatio, sed quid absolutum.

65. Tertiò tandem probatur: quia repugnat vnum relatiuum exactè, & essentialiter definiri per correlatiuum formaliter sumptum, definitur autem rectè per terminum: ergo terminus, formaliter quatenus terminus non est quid relatiuum. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur ab inconuenientibus: quod genus argumenti in proposito efficacius est pro hac sententia.

In primis enim sequeretur tales definitiones non dari per notiora definito. Quod sic ostenditur: quia impossibile est idem simul esse notius, & ignotius se ipso: ergo relatiua non possunt se inuicem explicare, vnum per aliud definiendo. Si enim ignoras quid sint *duplum*, & *dimidium*, nihil tibi palam faciet, qui dixerit. *Duplum est, quod est ad dimidium*, & *Dimidium est, quod est ad duplum.*

Vlteriùs etiam sequeretur dari circulum in definitionibus relatiuorum, quem licet aliqui Auctores admittant: id tamen quàm sit irrationabile, & contra omnem benè definiendi artem; sic probatur. Quæcumque recta definitio tradenda est per propriora, & notiora definito: ergo etiam in definitionibus relatiuorum non potest dari circulus. Consequentia est euidens. Antecedens verò latè docet, & probat Arist. 6. Topicorum cap. 3. vbi inter alia loquit: *Primum ergo, si non per priora, & notiora, conficit definitionem. Nam quoniam definitio assignatur eius cognoscendi gratia, quod dicitur. Cognoscimus autem non ex quibuslibet: sed ex prioribus, notioribusque quemadmodum in demonstrationibus. Manifestum igitur, quod qui non per huiusmodi definiuit*, &c. & infrà: *Oportet per genus, differentiam definire eum, qui benè definit. Hæc autem simpliciter priora, & notiora sunt speciebus*, &c.

Confirmatur primò ex eodem Arist. 5. Metaph. cap. 15. vbi planè videtur reiicere circulum à definitionibus relatiuorum, dum inquit: *Similiter & visus*

visus, cuiusdam est visus : non cuius est visus (& si verum est hoc dicere) sed ad colorem . aut aliquid aliud tale, ille vero modo bis idem diceretur, &c. Quorum verborum sensus videtur esse, quem latè expendit Vasquez vbi suprà, & disput. 104. antecedenti cap. 2. quod scilicet visus non rectè definitur per visibile formaliter sumptum, sed per colorem, aut quid simile : quia idem bis repeteretur.

Confirmatur secundò ex D. Thom. 1. p. quæst. 25. art. 3. vbi eadem ratione docet omnipotentiam non benè definiri, per possibile, vt sumitur relatiuè ad ipsam: *Quia erit (inquit) circulatio in manifestatione omnipotentiæ. Hoc enim non erit aliud quàm dicere quod Deus est omnipotens, quia potest omnia quæ potest. Relinquitur igitur, quòd Deus dicatur omnipotens: quia potest omnia possibilia absolutè: &c.* Ergo nullo modo admittendus est circulus in definitionibus relatiuorum; & consequenter non rectè vnum per aliud definitur.

Deniquè sequeretur in huiusmodi definitionibus vnum per se ipsum definiri, & definitum ingredi definitionem. Quod sic probatur: quia ex doctrina Arist. 2. Topicorum cap. 2. loco nominis positi in aliqua definitione, potest poni eius definitio: si enim dicas: homo est animal rationale, licet tibi etiam dicere; homo est viuens sensibile rationale: ergo si hæc est bona definitio patris: pater est, qui est ad filium; loco filij posset poni sua definitio, quæ esset hæc: *Filius est, qui est ad patrem.* & ita fiat nugatoria definitio patris dicendo: *Pater est, qui est ad eum, quia est ad patrem:* iam ergo pater definiretur per se ipsum, & ingrederetur suam definitionem.

66 Secunda sententia præcedenti extremè opposita affirmat omnem relationem prædicamentalem formaliter terminari ad relatiuum. Hæc procul dubio est mens Aristotelis, & D Thom vt postea constabit. Et ideo eam defendunt plures, & nobiliores Thomistæ, Caietan. in hoc capite, & 1 p. q. 13. art 7. Bañez ibid. dubio vnico ad 2 Nazarius controuersia vnica, Zumel q. 2. Flandria 5. Metaphys. q. 16. art. 20. Arauxo ibid. q. 5. artic. 7. Sanchez lib 3. Logicæ q. 34. Vincentius Iustinianus lib. 1 Dialecticarum institutionum c. 8. q. 4. & alij. Quæ etiam fuit mens Auicennæ, vt patet 3. Metaph. c. 8 & antiquorum Interpretum Arist. vt ex Auerso. adnotabimus infrà num. 78.

67 Tertia sententia inter vtramque media distinguit inter relationes mutuas, & non mutuas: hasque asserit ad absolutum terminari; illas verò ad relatiuum. Sic docent Ferrar. 2. contra gentes cap. 11. Deza in 1. dist. 3 quæst 1. Masius hic sect 3. quæst. 1. Gallego controuersia 29. Rubio quæst 7. & Valentia 1. p. quæst. 13. disp. 4. puncto 4. circa finem.

Probatur primò ex Arist. in hoc cap. text. 5. vbi assignans quartam relatiuorum proprietatem, quòd scilicet sint simul natura, expresse fatetur eam aliquibus relatiuis non conuenire, scilicet non mutuis: inquit enim. *Videntur autem ipsa ad aliquid simul esse natura. Et in plurimis quidem verum est: in aliquibus verò non verum, &c.* Quod etiam planè docuisse videtur D. Thom. 1. p. quæst. 13. art. 7. ad 6. dum relatiuis inquit: *Si autem vnum in sui intellectus claudat aliud, & non è conuerso: tunc non sunt simul natura: & hoc modo se habent scientia, & scibile: &c.* Et q 7. de potentia art. 8. ad 2. apertè fatetur relatiua non mutua, vt Deum, & creaturam non esse simul natura. Ergo ex sententia Arist. & D. Th. relatiua non mutua terminantur ad absolutum; quandoquidem si ad relatiuum formaliter terminarentur, iam essent simul natura, vt patet.

Confirmatur ex eodem Angelico Doctore art. 10. sequenti in solutione ad 4. vbi affirmat, quòd cum hoc nomen, *dominus*, tria importet, scilicèt potentiam coercendi subditos, ordinem ad subditos, & terminationem ordinis subditorum ad dominum: huius significatio inuenitur quidem in Deo quantum ad primum, & tertium; non autem quantum ad secundum. Ergo secundùm D. Thomam Deus terminat relationem creaturæ absque aliquo ordine ipsius ad creaturam; & consequenter sub ratione absoluta.

Secundò probatur ratione ex eisdem locis desumpta: quia relationes creaturarum ad Deum, & aliæ non mutuæ, habent à parte rei terminum integrè; & formaliter constitutum ad eas terminandas ante quamcumque relationem: ergo ratio formalis terminandi non potest esse quid relatiuum; sed absolutum. Consequentia patet. Et probatur antecedens: quia in huiusmodi relatiuis, alterum extremum nullam relationem habet, nisi dum actualiter consideratur: & tamen terminat relationem reliqui extremi ad se nullo intellectu considerante: ergo antè omnem relationem est formaliter constitutum in ratione termini; & ex consequenti terminat ratione absoluti.

Confirmatur, & explicatur hæc ratio: quia in Deo verbi gratia, vt est terminus relationis creaturarum, tria tantum possunt considerari, scilicet perfectio illa realis, seu attributum, secundùm quod conuenit illi terminare talem relationem; & denominatio extrinseca resultans in Deo ex reali relatione creaturarum ad ipsum; & tandem relatio rationis, quà intellectus noster correfert ipsum Deum ad creaturas; sed neque per huiusmodi relationem rationis, aut denominationem extrinsecam constituitur Deus in esse termini relationis creaturarum: ergo formaliter terminat eas ratione suæ perfectionis, & entitatis absolutæ. Maior, & consequentia patent. Minor verò quoad priorem partem constat ex ratione præcedenti: & videtur satis per se manifesta. Quoad secundam verò probatur: quia quamuis ab eadem relatione possit vtrumque extremum denominari relatiuum, alterum intrinsecè, & alterum extrinsecè, id tamen contingit ordine quodam, & causalitate, vt sumitur ex Arist. in hoc capite asserente scibile dici relatiuum: non quia ipsum referatur ad scientiam, sed quia scientia refertur ad ipsum; ac proindè prius est scientiam referri ad scibile, quàm quod ipsum extrinsecè denominetur correlatiuum. Sed ratio formalis terminandi non est posterior ipsa relatione, quam terminat, vt de se constat: ergo per talem denominationem extrinsecam non potest Deus constitui in esse termini relationis creaturarum.

Statuitur vera sententia: ipsaque auctoritate; & ratione probatur.

§. II.

86 QVamuis omnes adductæ opiniones sint satis probabiles: secunda tamen sententia vt probabilior, magisque Aristoteli, & Diuo Thomæ conformior, ac Christianæ Philosophiæ, & Theologiæ congruentior, cæteris præferenda est, asserendumque omnem relationem prædicamentalem, siue mutuam, siue non mutuam formaliter terminari ad relatiuum. Sic docent Auctores suprà num. 66. adducti: estque hæc conclusio communior inter Thomistas.

A quibus non dissentiunt Capreol. Soncinas & Soto adducti pro 1. sententia: ipsi enim se satis explicant, & planè de termino materiali loquuntur, si quidem eisdem locis expresse docent, & probant relatiuum non definiri per terminum, vt est prior, & magis

notum, sed vt est simul natura, & æquè notum: adduxitque ipsum necessario debere intelligi relatiue, vt terminet relationem alterius extremi, vt patet in solutionibus argumentorum sequentium. De quo etiam videri potest Suncinas in expositione Porphyrij cap. de specie ad tertium.

Probatur primò conclusio auctoritate Arist. Porph. & D. Thom. Aristot. siquidem in hoc capite probans omnia relatiua, si rectè assignentur, dici ad conuertentiam, inter alia inquit: *Amplius siquidem conuenienter assignatur, ad quod dicitur, omnibus alijs sublatis, quæcunque accidentia sunt: relicto autem solo illo, ad quod assignatum est conuenienter, semper ad ipsum dicetur Vt si seruus ad hominem dicatur: circumscriptis omnibus, quæ accidentia sunt domino, vt esse bipedem, vel hominem, relicto verò solo, quòd Dominum est, semper seruus ad ipsum dicetur.* Et post pauca. *Circumscribemus ab homine esse dominum: non sanè amplius seruus ad dominum dicetur. Cum enim dominus non sit, neque seruus est, &c.* Quibus verbis manifestè docet Arist. quòd sublata à termino relationis quacunque ratione absoluta, si maneat relatiua denominatio, verè terminat relationem E contra verò si ab illo auferatur esse relatiuum, non ampliùs terminat relationem etiamsi maneant quæcumque aliæ rationes absolutæ. Et loquitur vniuersaliter de omnibus relatiuis, vt patet in textu. Quem explicans Auerroes ibidem subdit, quòd semper id, ad quod dicitur relatiuum, debet esse in prædicamento relationis. Ergo ex sententia Aristot. ratio terminandi quamcumque relationem non potest esse aliquid absolutum.

Id ipsum sensisse Porphyrium cap. de specie fatentur ferè omnes eius Interpretes. Reddens enim rationem quare genus per speciem, & rursus speciem per genus definierit, subdit: *Nosse oportet, quod quoniam, & genus alicuius est genus, & species alicuius est species, vtrumque vtriusque: idcirco necesse est in vtrorumque rationibus vtriusque vti.* Vbi ex ipsa natura relationem infert, vnum per aliud debere definiri. Quæ ratio nisi procedat de relatiuis, formaliter quatenus relatiua sunt, nulla erit, vt per se patet.

Tandem idem docuisse D. Thom. planè conuincitur. Tum ex eo, quod ipse 1. p. q. 45. art. 3 ad 2 opusc. 37. cap. 1. & alibi sæpè expressè affirmat, vnum relatiuum formaliter includi in definitione alterius. Tum etiã quia apud ipsum omnia relatiua siue mutua, siue non mutua, si rectè assignentur, sunt simul natura, vt infra n. 68. constabit, quod est vnum ex præcipuis fundamentis nostræ sententiæ, vt iam expendemus. Tum deniquè quia eadem 1. p. q. 40. artic. 2. ad 4. exponens definitionem relatiuorum docet, per ly *aliud* intelligendum esse correlatiuum formaliter sumptum his verbis: *Cum dicitur, quòd relatiui esse est ad aliud se habere: per ly, aliud, intelligitur correlatiuum, quod non est prius, sed simul naturâ.* Et 2. contra gent. cap. 11. *Non potest aliquid intelligi ad alterum: nisi è conuerso illud relatiuè diceretur ad ipsum* Quæ omnia planè repugnant fundamentis aduersariorum, vt patet: ergo ex sententia D Thom terminus formalis cuiuscumque relationis est aliquid relatiuum.

79. Secundò probatur conclusio ratione desumpta ex ipsa natura relationis. Quia relatiua, quatenus formaliter talia, exercent oppositionem relatiuam: sed oppositio relatiua essentialiter includit rationes referendi, & terminandi: ergo vtrumque munus exercent relatiua per relationes. Maior, & consequentia constant: quia relatiua per ipsas relationes, & non per fundamenta absoluta sortiuntur formalem oppositionem. Minor verò probatur: quia oppositio relatiua non est aliud quàm respectus vnius ad alterum, vt omnes fatentur cum Aristot. in postprædicamentis cap. de oppositis, & docet D. Thom. 1. p. q. 28. art 3. explicatque latè Caiet. eodem capite. In respectu autem vnius ad aliud includitur per se vtraque ratio referendi, & terminandi: siquidem non potest intelligi vnum respicere aliud; quin istud respiciatur, & respectum terminet.

Respondent aliqui, verum esse oppositionem relatiuam etiam non mutuam includere prædictas rationes referendi, & terminandi; non tamen vtrumque exercere relatiua per relationem: nam licet ipsum respicere per relationem exerceant; terminare autem, non nisi per entitates absolutas: ac proindè non conuinci, relatiuè opposita ad relatiuum formaliter terminari.

Hæc tamen solutio minimè eneruat vim nostræ rationis: & contra illam sic insurgimus. Quia in relatiuè oppositis illud per se primò respicitur ab altero, quod per se primò illi opponitur sed quod hoc modo alteri opponitur: est correlatiuum formaliter vt tale: ergo vt sic respicitur; & consequenter vt sic exercet munus terminandi. Consequentia constat. Minor etiam est certa: quia ipsa relatio est formalis oppositio, vt sumitur ex D. Thom. loco citato, & docet q. 42. sequenti art. 1. ad 4. Cuius verba adduximus supra num. 51. Maior autem probatur: quia oppositum relatiuè, quatenus tale, illud per se primò respicit, quod è regione primò sibi correspondet, primò contra ponitur, & aduersatur; non autem quod materialiter; & quasi disparatè se habet: sed illud est correlatiuum vt tale: ergo vt sic respicitur, & exercet munus terminandi.

Confirmatur 1. ex Arist. dicto cap. de Oppositis, vbi definiens relatiuè opposita inquit: *Quæcumque vt relatiua dicuntur, ea ipsa quæ sunt, oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ea.* Quibus verbis perspicuè docet relatiuè opposita ad correlatiua, vt sibi formaliter opposita terminari; & consequenter ad correlatiua formaliter: siquidem ly *oppositorum*, in definitione positum formaliter debet accipi.

Confirmatur secundò, quia si relatiuè opposita formaliter vt talia solùm exercent munus referendi, non verò terminandi; sequeretur oppositionem relatiuam (quæ, vt ostensum est, vtramque rationem includit) non inueniri adæquatè in relatiuis, vt relatiua formaliter.

Hoc autem esse absurdum patet: quia oppositio contraria adæquatè reperitur in contrarijs, vt contrarijs formaliter; & idem proportionabiliter cernitur in oppositione contradictoria & priuatiua.

Ergo idem dicendum est de oppositione relatiua, quòd scilicet adæquatè exercetur per relatiua vt formaliter talia, alioquin huiusmodi oppositio non continebitur adæquatè intra genus relationis; & consequenter proprios limites sui generis egredietur: ex quo vlterius fiet non esse veram oppositionem relatiuam.

70. Tertiò probatur Theologica ratione ex diuinis relationibus petita. Quia in diuinis Pater, & Filius, ad inuicem referuntur, & suos respectus terminant per ipsas relationes paternitatis, & filiationis: ergo etiam in creatis similes relationes verè terminantur ad relatiuum.

Antecedens est omnino certum: quia Pater & Filius adinuicem referuntur, & se inuicem terminant, per eas rationes, per quas realiter distinguuntur, & opponuntur: cùm idem non referatur, nec terminetur realiter ad seipsum. Sed non distinguuntur, aut opponuntur per aliquid absolutum; sed tantùm per relationes iuxta receptum Theologorum axioma: *In diuinis omnia sunt vnum, vbi non obuiat relationis oppositio.* Ergo per solas relationes se inuicem respiciunt & terminant

Conse

Conſequentia verò probatur. Tum quia relationes creatæ verè aſſimilantur diuinis in hoc, quod eſt reſpicere terminum: ergo etiam aſſimilari debent in ratione terminandi. Tum & maximè, quia ex ipſa natura oppoſitionis relatiuè prouenit, quòd relationes diuinæ terminentur ad relatiuum; quandoquidem ſicut diſtinctio inter perſonas diuinas non poteſt reduci, niſi ad oppoſitionem relatiuam, quæ diſtinctionem in ſua ratione includit: ita etiam terminari ſecundùm rationes relatiuas non poteſt ex alio capite, quàm ex oppoſitione prouenire. Cùm ergo in relationibus creatis verè & propriè ſaluetur ratio oppoſitionis relatiua, ſicut in diuinis: conſequens eſt proportionabiliter eſſe de vtriſque philoſophandum.

Reſpondent aduerſarij, ex relationibus diuinis non poſſe conueniens argumentum deſumi: quia cùm ipſæ ſint infinitæ, ſubſtantiales, & per ſe ſubſiſtentes, realiterque identificatæ cum abſoluto Deitatis: ibi nihil eſt abſolutum diſtinctum, ad quod poſſint terminari: ac proindè mirum non eſt, ſi vnaquæque ſe ipſa ſuum relatiuum terminet. Secùs autem contingit in relationibus creatis, quæ ſunt accidentia, & diſtinguuntur à ſuis fundamentis, &c.

Cæterùm hæc ſolutio non ſatisfacit. Et in primis abſque fundamento aſſeritur non poſſe ex diuinis relationibus ad creatas argumentum efficax deduci. Cum enim perſæpè Theologi efficaciter argumententur ex relationibus creatis ad diuinas, ablatis imperfectionibus; cum quibus permixtæ ſunt in creaturis; cur non licebit è conuerſo à diuinis ad creatas relationes argumentari in his, quæ conſequuntur ex ipſa natura relationis, in qua proportionabiliter conueniunt?

Quod autem relationes diuinas terminari ad relatiuum oritur ex ipſa formaliſſima ratione relationis, quæ communis eſt vtriſque relationibus: non verò ex eo, quòd ſint infinitæ, ſubſtantiales, aut realiter identificatæ cum eſſentia diuina, ſic efficaciter oſtenditur. Quia huiuſmodi diſcrimina in ſolutione aſſignata, conueniunt prædictis relationibus, ſecundùm quod dicunt eſſe *in*: quæ ratio materialiter ſe habet ad formalem rationem relationis, quæ ſumitur verſus terminum, & exprimitur per eſſe *ad*. Sed terminari ad relatiuum non eſt eſſe *in*, ſed eſſe *ad*, vt patet. Ergo id non conuenit relationibus diuinis: quia ſunt infinitæ, ſubſtantiales, &c. Minor & conſequentia conſtant. Maior autem probatur optimo diſcurſu, quem habet D. Th. 1. p. qu. 28. art. 2. Nam quòd relationes creatæ ſint accidentia, aut diſtinguantur à ſuis fundamentis, omnino ſumitur per comparationem ad ſubiectum, vt patet. Et quia quidquid in rebus creatis habet eſſe accidentale, tranſlatum in Deum habet eſſe ſubſtantiale: ideo (inquit D. Th. *Ex ea parte, qua relatio in rebus creatis habet eſſe accidentale in ſubiecto, relatio exiſtens in Deo habet eſſe eſſentiæ diuinæ. In hoc verò, quod ad aliquid dicitur, non ſignificatur aliqua habitudo ad eſſentiam, ſed magis ad ſuum oppoſitum, &c.* Ergo quòd relationes diuinæ ſint ſubſtantiales, & realiter identificatæ cum eſſentia; creatæ verò accidentia à ſuis fundamentis diſtincta, & alia ſimilia diſcrimina, non conueniunt illis ex ipſa formali ratione relationis, ſecundùm quod ſunt ad terminum: ac proinde in hoc omnino debent proportionari dictæ relationes: & conſequenter perſtat efficacia rationis à nobis inductæ.

Confirmatur, quia ex eo quòd propria & formaliſſima ratio relationis realis non ſumatur per ordinem ad ſubiectum; ſicut ſumuntur propriæ rationes aliorum prædicamentorum, ſed per comparationem ad extrinſecum terminum: oritur vt ex modo, quo concipitur & ſignificatur, præciſè vt eſt *ad*, non exprimat realitatem ſicut illæ: ac proindè fundat maiorem conuenientiam cum relationibus rationis, quàm fundant alia prædicamenta cum entibus rationis ad eorum ſimilitudinem efformatis, vt ex D. Thom. explicuimus ſup. num. 12. Ergo etiam ex eadem formaliſſima ratione procedit, quòd relationes diuinæ, præciſè vt ſunt ad terminum, non exprimant eſſe ſubſtantiales infinitas, &c. & conſequenter fundant in tali ratione maiorem conuenientiam cum relationibus creatis, quam fundant cætera attributa Dei cum perfectionibus creaturarum ſibi correſpondentibus.

Cum ergo ex ſapientia diuina, verbi gratia, optimè deſumatur argumentum ad ſapientiam creatam in ratione formali ſapientiæ, ſecundùm quam comparatur ad obiectum: potiori iure ſumetur argumentum ex relationibus diuinis ad creatas in ratione formali relationis, ſecundùm quam comparantur ad terminum.

71. Quartò probatur concluſio, quia ſi relatio non terminaretur ad relatiuum, iam in definitione alicuius creaturæ poneretur Deus ſub propria ratione abſoluta: ergo iam aliqua creatura ordinis naturalis eſſet naturaliter incognoſcibilis, quod eſt abſurdum. Sequelam admittunt Authores, quos impugnamus. Conſequentia verò probatur: quia Deus ſub propria ratione abſoluta nequit è nobis cognoſci in hac vita; quandoquidem conceptus omnes, quos hîc de Deo formamus, neceſſariò ſunt connotatiui; neque Deum immediatè repræſentant abſolutè, & ſimpliciter loquendo, vt ſumitur ex D. Thom. in 4. diſt. 49. quæſt. 2. art. 1, & tractant rectè Capreol. in 1. diſtinct. 22. quæſt. 1. concluſ. 4. & ad 3. Aureol. Nazar. 1. quæſt. 13. artic. 1. in expoſitione text. & alij Theologi.

Reſpondet *Soar.* ſufficere cognitionem confuſam & abſtractiuam Dei ſecundùm eſſe abſolutum terminans relationem, quæ cognitio bene poteſt haberi in hac vita. Hæc tamen ſolutio plura petit, ſed pro nunc reijcitur. Tum quia cognitio diſtincta & perfecta definiti haberi non poteſt abſque diſtincta & perfecta cognitione partium definitionis ſecundùm eam rationem, qua ingrediuntur illam. Tum & maximè: quia ſaltem talis creatura eſſet incomprehenſibilis à quocumque intellectu creato, etiam de potentia abſoluta: quandoquidem ad veram comprehenſionem rei exigitur, vt plenè cognoſcantur omnes rationes quomodocumque ad ipſam pertinentes. Ergo ſi Deus ſecundùm ſuum eſſe abſolutum pertineret ad definitionem alicuius creaturæ, oporteret ad eius comprehenſionem plenè cognoſcere tale eſſe abſolutum: quod nulli intellectui creato communicari poteſt. Videatur Nazar. art. 7. ſequenti concl. 1.

Vltimò probatur concluſio ex proprietatibus relatiuorum ab Ariſtot. aſſignatis in hoc cap. Quia omnia relatiua formaliter ſumpta, ſi rectè aſſignentur, ſunt ſimul natura & cognitione: ergo omnia formaliter terminantur ad relatiuum. Antecedens eſt Ariſt. & D. Thom. vt poſtea conſtabit, facileque probatur. Quia relatiua formaliter ſumpta ſe mutuò includunt, & ponunt, & perimunt, vt ex eodem Philoſopho inquit Angel. Doctor Opuſc. 37. c. 1. & vnum non eſt cauſa alterius, in quo conſiſtit ſimultas naturæ, vt ſuo loco explicabimus: vnde etiam prouenit, quòd vnum non poſſit ſine alio intelligi: ergo verè ſunt ſimul natura & cognitione.

Conſequentia verò probatur: quia filius, verbi gratia, ſecundùm entitatem abſolutam, prior eſt paternitate; cùm hæc ex poſitione illius reſultet: ergo ratione talis entitatis abſolutæ non eſt ſimul natura. At terminus formalis exigitur in relatiuis ex ipſa

ratione *ad*, secundùm quam sunt simul natura: ergo prout sic debet terminare; & ex consequenti secundùm rationem relatiuam. Item si paternitas terminaretur ad entitatem absolutam filij: ista cognita: etiam si non cognoscatur relatio filiationis, cognosceretur perfectè paternitas: ergo reuera poterit vna sine alia cognosci; & consequenter non erunt simul cognitione. Quæ omnes rationes cùm procedant ex ipsa natura, & proprietatibus relationis, vt comprehendit mutuas, & non mutuas: æquè conuincunt intentum de vtrisque, ac proindè omnes formaliter terminantur ad relatiuum.

Argumentis pro prima sententia factis respondetur.

§. III.

72. AD primum dicimus antecedens esse verum de termino, non formaliter, sed materialiter, aut radicaliter sumpto. ¶ Pro cuius luce notandum est cum Nazario vbi sup. in quocumque relatiuo distinguendam esse duplicem rationem terminandi; aliam radicalem & aliam formalem. Radicalis est illa entitas, seu perfectio absoluta, vnde oritur, & supra quam fundatur ipsa ratio formalis terminandi. Hæc autem est id, in quo vltimo sistit respectus alterius relatiui, & per quod per se primò opponitur, & correfertur illi. Verbi gratia, in patre, ratio radicalis terminandi relationem est potentia generatiua, aut generatio ipsa supra quam fundatur paternitas: quia illa est radix, propter quam conuenit patri terminare filiationem: ratio verò formalis terminandi est ipsa paternitas: quia est id, per quod pater per se primò opponitur filio, & correfertur ad illum, vt suprà explicatum est.

¶ Quando ergo Dialectici asserunt ex positione termini resultare relationem, vel ab illo dependere: loquuntur de termino materialiter, seu radicaliter sumpto; non verò de ipsa ratione formali terminandi. Si autem de hac fiat sermo: tunc non est asserendum relationem dependere à termino, sed ad terminum, vt loquitur D.Th. Opusc. 37. cit. c. 1. quia cum terminus formalis sit purus terminus per se inclusus in ipsa ratione formali relationis, vt dictum est, non potest habere causalitatem, aut antecedentiam quam ly *ex* vel *ab* importat.

Neque contra hoc vrget, quod tangitur in argumento, quod scilicèt sicut ante relationem fundamentum intelligitur integrè & formaliter constitutum in esse fundamenti, sic terminus debet præintelligi formaliter constitutus in ratione termini. Est enim quod ad hoc disparitas valdè notanda. Quoniam relatio exigit fundamentum ex communi ratione accidentis, seu vt dicit *in*: ex qua parte habet esse ens reale, vt docet D.Th. 1. parte, q. 28. art. 2. & in 1. dist. 33. q. 1. art. 1. ad 1. Et ideo comparatur ad fundamentum, vt ad causam sui esse & realitatis; & consequenter præexigit illud integrè & formaliter constitutum in esse fundamenti.

At verò terminus formalis conuenit relationi ex propria, præcisa ratione relationis, seu vt dicit *ad*: ex qua parte, formaliter loquendo, relatio non habet esse in rerum natura; sed solam oppositionem ad correlatiuum, vt eisdem locis docet Angelic. Doctor: ac proinde ratio formalis terminandi non est causa relationis; sed quasi conditio concomitans eam: & consequenter relatio non præexigit terminum formaliter constitutum in ratione termini: sed potiùs constituitur per ipsam oppositionem, seu relationem.

73. Per quod patet ad confirmationes.

Ad primam enim respondetur, quòd cum ratio formalis terminandi non sit causa relationis; sed quasi conditio concomitans eam: non verificatur propriè loquendo, quòd ex positione eius resultat relatio: quia ly, *ex*, denotat causalitatem: ac proindè stat optimè vnam relationem esse rationem formalem terminandi aliam, & esse simul natura cum illa.

Quia autem ratio radicalis terminandi est quodammodo causa relationis, quatenus aliquo modo est radix specificationis eius, vt infrà constabit: ideò verè dicitur ex positione eius resultare relationem: in quo sensu loquuntur Dialectici, vt explicatum est.

Ad secundum similiter respondetur, terminum quidem concurrere ad specificationem relationis; cum proportione tamen explicata, quod scilicet ratio radicalis terminandi pertineat ad specificatiuum, vt radix, aut conditio antecedens, ex cuius vnitate, vel distinctione sumitur vnitas, vel distinctio relationis: & huiusmodi specificatiuum habet quidem rationem causæ relationis, & consequenter antecedit eam.

Ratio verò formalis terminandi non sic specificat relationem, sed per modum puri termini, seu conditionis concomitantis illam: & ideò loquendo de hac ratione formali terminandi, relatio non tam dicitur specificari à termino, quàm ad terminum: quia modus specificandi non exigit causalitatem, aut prioritatem. Neque contra huiusmodi specificatiuum sumendum est argumentum ex aliis. Quia sicut singularissimum est in relatione, quòd sit purus respectus ad aliud: ita singularissimum est in illo alio, quòd sit purus terminus, & prout sic specificet relationem.

74. Ad secundùm argumentum neganda est minor primi syllogismi, & maior secundi. Ad cuius probationem respondetur quod vt relatio sit mutua, non sufficit terminum vnius materialiter sumptum esse fundamentum alterius, neque requiritur, vt ipsa ratio formalis terminandi vnam sit ratio fundandi aliam: sed sufficit, & requiritur, vt rationes fundandi vtramque per se sibi correspondeant, & inter se habeant aliquem transcendentalem ordinem, vt contingit in actione & passione, aut vnitate & numero. Quam correspondentiam & connexionem rationum fundandi non habent similitudo & paternitas, vt patet: & ideò non sunt relationes inter se mutuæ.

Ad primam confirmationem respondetur, quod quia Christus Dominus propter suppositum diuinum non est capax relationis realis, respectu matris, vt loco ibidem adducto explicat D.Thom. ideo maternitas B. Virginis de facto non est relatio mutua: ac proinde Christus Dominus non terminat eam per aliquam relationem realiter in ipso existentem & ei inhærentem: sed per relatiuam denominationem, qua dicitur Filius à maternitate in B. Virgine existente; per quem modum terminantur cæteræ relationes non mutuæ, vt posteà explicabimus.

Hæc autem relatiua denominatio ad minus est necessaria in termino relationis ex ipsa ratione essentiali eius: & ideò quamuis possit impediri alia relatio ex parte termini resultans non tamen potest etiam de potentia absoluta, manente relatione fundamenti, impediri relatiua denominatio termini. Videatur Nazar. vbi sup. in solut. ad 7.

Ad secundam confirmationem resp. quòd modus ille loquendi solùm probat album, aut quantum esse terminos materiales similitudinis & æqualitatis: quia per tales locutiones solùm intendimus explicare

causas,

causas, & radices proximas terminandi, quæ non sunt ipsæ relationes; sed albedo, & quantitas, vt ex dictis constat.

75. Ad tertium neganda est maior. Imò potiùs non potest vnum relatiuum, secundùm quod tale est, aliter definiri, nisi per correlatiuum formaliter sumptum, vt ostendunt hucusque adducta. Quæ sententia est expressa Aristot. tum in hoc cap. tum etiam lib. 6. Topic. cap. 3. & 4. cuius aliqua verba postea adducemus.

Quibus locis docet idipsum Auerroës, estque sententia valde recepta inter Philosophos. Pro qua videri potest inter alios Caiet. cap. de Specie, vbi eam probat optima ratione, quam ipse appellat demonstrationem: quia vnumquodque secundùm modum sui esse quidditatiui definiendum est; quandoquidem non est quærenda vniformiter omnium rerum definitio, sicut neque essentia, vt per se patet: sed esse quidditatiuum relatiui, hoc ipsum quod est, alterius, id est, sui correlatiui, est, vt in prædicamentis dicitur: ergo definiendum non est, sine suo correlatiuo.

Quo supposito iam facilè respondetur ad inconuenientia, quæ obiiciuntur in illo tertio argumento. Et in primis perpendendum est (vt rectè notat Rubio hic quæst. 7.) omnia illa etiam militare in quacumque sententia circa relationes diuinas.

Cùm enim hæ, vt sunt in se, & cognoscuntur à Deo, & Beatis, verè terminentur ad relatiuum formaliter sumptum, vt sup. vidimus: consequens est per illud necessariò esse definiendas. Ac proinde si Beatus explicatione quadam declarare vellet, quid sit Pater æternus, non posset alio modo, nisi per Filium æternum, & item Filium, nisi per Patrem declarare. Tunc ergo, vel ex tali definitione sequuntur illa inconuenientia, nempè circulus vitiosus, & nugatoria repetitio, ignotum per æquè ignotum, aut idem per se ipsum definiendo, vel non.

Primum dici non potest: aliàs concedendum esset relationes diuinas à parte rei terminari ad absolutum, quod est erroneum: ergo asserendum est secundum: ac proinde neque etiam sequuntur similia inconuenientia ex modo definiendi vnum relatiuum etiam per aliud.

Respondetur ergo ad primum cum Capreol. Caiet. Vincent. Iustin. & aliis suprà citatis, vnum relatiuum non assumi in definitione alterius, vt priùs, aut magis notum; sed vt simul, & æquè notum. Stat autem definitionem dari causa innotescendi, & notificare essentiam definiti; etiamsi non quælibet pars definitionis sit notior illo: tùm quia aliæ particulæ definitionis sunt notiores: tùm etiam quia connotitia relatiui ad hoc cooperatur: quod sufficit, vt tota definitio, absolutè loquendo, dicatur tradi per notiora. Et hic est proprius & specialis modus definiendi relatiua. Neque est mirabile, vt benè inquit Caiet. si singulare genus entium singularium sibi modum definitionis & notitiæ vendicat.

¶ Adde cum Auicen. & Alphar. quorum solutionem admittit Caiet. vbi sup. ipsum correlatiuum formaliter sumptum, secundùm quod explicitè affert, & exercet rationem terminandi (quo modo ponitur in definitione alterius) esse quodammodo notius alio: quia terminans & terminatum, prout sic, habent aliqualem similitudinem actus & potentiæ: actus autem prior; & notior est potentia, vt dicitur 9. Metaphysic. text. 20. Cum quo tamen stat correlatiua, simpliciter loquendo, esse simul natura & cognitione.

76. Ad secundum inconueniens negandum est antecedens. Neque enim in huiusmodi definitionibus datur circulus vniformis, vt aiunt, ita quod relatiua eodem omnino modo, & secundum eandem formalitatem se inuicem definiant, & definiantur, vt ex dictis patet. Non autem inconuenit dari circulum difformem: imò necessariò admittendus est propter ipsam naturam relatiuorum; sicut etiam ex proportionabili causa admittitur ab omnibus demonstratio circularis difformis, vt in lib. Posterior. videbimus. Quo exemplo vsus est Aristot. loco adducto in argumento, dicens: *Quemadmodum demonstrationibus*, &c. vt ostenderet proportionabili modo esse vtrobique philosophandum.

Ad cætera autem eiusdem testimonij verba respond. Arist. in eod. cap. paulò infrà expressè ab illa regula excepisse relatiua, dicens: *Oportet autem non latere quædam forsasse aliter definiri non posse, vt duplum sine dimidio, & quæcumque per se ad aliquid dicuntur. Nam omnibus huiusmodi est idem esse ei, quod est ad aliquid quodammodo se habere. Quare non est possibile sine altero alterum cognoscere, eo quòd necessarium est alterius oratione assumi, & ad alterum*, &c. Quæ verba non solùm aduersariorum fundamenta eludunt, sed hucusque adducta pro nostra sententia dilucidè confirmant.

Ad primam confirmationem respondetur, longè alium esse sensum illius loci, ac Vasquez interpretatur: propter quod expositio eius vt noua & singularis meritò reiicitur ab aliis, sed etiam ab iis Societatis. De quo videri potest Nazar. 1. p. q. 13. a. art. 2. contr. 1. & Rub. vbi sup. Legitimus ergo sensus illius loci est, quem ibid. tradunt D. Th. Auer. Auicen. & cæteri, tum Græci, tum etiam Latini Interpretes: quod scilicet relatiua prædicamentalia, prout sic, non dicuntur in ordine ad subiectum, cui insunt, quia sic bis dicerentur ad aliquid. Cùm enim sensus referatur relatione mensurabilis ad sensibile tanquam ad obiectum & mensuram: si prout sic relatiuum, etiam referretur ad id, cuius est sicut subiecti; simul diceretur relatiuè in ordine ad duo totalia extrema: & cum relatiui esse sit ad aliud se habere, iam idem haberet duplex esse, quod omnino repugnat. Videatur D. Th. lect. 18.

Ad secundam confirmationem respondetur omnipotentiam non esse relatiuum secundùm esse, & prædicamentale; sed quid absolutum: & ideò rectè, inquit D. Thom. debere definiri per possibile absolutè. Quia cùm huiusmodi definitiones tradantur per simpliciter priora, in eis esset vitiosus quicumque circulus etiam difformis; quod non contingit in relatiuis prædicamentalibus, vt satis ex dictis patet.

77. Tandem ad tertium inconueniens neganda est sequela. Ad cuius probationem respondetur cum Caiet. Sot. Rub. & aliis sup. citatis, doctrinam illam Arist. quod scilicet loco nominis definientis licèt ponere eius rationem intelligendam esse quoad ea, quæ intrinsecè cadunt in definitionem, nempè quoad partes intrinsecas definiti; non verò quoad ea, quæ ponuntur vt additum, siue vt connatum.

Nam in huiusmodi, quamuis aliquando etiam habeat locum prædicta regula: non tamen potest vniuersaliter obseruari propter aliquas speciales causas occurrentes. Quod probat Caiet. optimo exemplo. Cùm enim definitur homo, quòd sit animal rationale; loco quidem *animalis*, potest poni tota sua definitio: quia nihil habet in sua ratione, vt additum: & sic rectè dicitur: homo est viuens sensibile, vbi priùs dicebatur animal; loco verò *rationalis*, non potest poni tota sua ratio: quia hæc includit aliquid, vt intrinsecum, & aliquid vt additum: & ideò quoad ea quidem, quæ intrinsecè includit, scilicet potens vti ratione, licitè poni potest, vt patet; quoad id verò, quod includit vt additum, nempe animal (quæcumque

enim

enim differentiæ ex propria ratione connotat genus, cuius est differentia) poni non potest: aliàs sequeretur nugatio in definitione speciei, dum genus bis poneretur in ea, semel quidem ratione sui, & iterum ratione differentiæ.

Ad hunc ergo modum, cum relatiuum non ponatur in definitione alterius vt pars extrinseca, sed vt additum, seu connotatum, in ordine ad quod sumitur essentia correlatiui: indè fit, vt ex illa doctrina Aristot. non conuincatur aliqua nugatio in definitionibus relatiuorum.

¶ Est autem specialis & propria ratio: quarè in illis seruanda non sit prædicta regula. Quia nimirùm vnum relatiuum ponitur in definitione alterius, formaliter vt exercet rationem termini illi oppositi. Hanc autem rationé potest quidem exercere per seipsum, vt patet; nō verò per suam defin. in qua alterum relatiuū continetur: aliàs istud sibi ipsi opponeretur, & referretur, quod est impossibile: ergo quamuis vnum relatiuum sit de ratione alterius modo explicato: nihilominùs repugnabit, loco vnius in obliquo positi in definitione, poni alterum secundùm quod pertinet ad rationem primi. Videatur Sot. hic q. 1. in fine, vbi aliter, & benè expendit hanc rationem.

Fundamentis tertia sententia satisfit, simulque explicatur: quare non dentur duo genera suprema relationum.

§ IV.

78. AD primum ex auctoritate Arist. negandum est ipsum assignasse quartam illam relatiuorum proprietatem pro solis relatiuis mutuis, in quo planè decipiuntur aliqui Authores contrarij. Legitimus ergo sensus est, quem ex mente omnium antiquorum Interpretum tradit Auerroës ibid. scilicet aliqua relatiua non esse simul natura, quia non sunt rectè assignata correlatiua; si verò rectè assignentur, omnia esse simul natura. Hanc autem esse mentem Aristot. satis clarè habetur ex contextu. Cùm enim priùs vniuersaliter docuisset relatiua dici ad conuertentiam illis verbis. *Omnia autem, quæ sunt ad aliquid, ad conuertentiam dicuntur, &c.* statim ostendit multoties relatiua non dici ad conuertentiam: quia non sunt rectè assignata correlatiua; & ideo curandum esse, vt rectè assignentur, etiamsi necessarium sit nomina fingere: *At verò aliquoties non videbitur conuerti, nisi conuenienter, ad quod dicitur, assignetur, & fortè nomen fingere necesse erit; si non fuerit nomen impositum, ad quod conuenienter assignetur, &c.* Et ita vniuersaliter concludit: *Si autem sic assignentur, manifestum est, quoniam omnia, quæ ad aliquid sunt, ad conuertentiam dicentur.* ¶ In hoc ergo eodem, statim docet relatiua esse simul natura dicens: *Videntur autem ipsa ad aliquid simul esse natura* Subdit autem. *Et in plurimis quidem verum est:* scilicet in quibus sunt rectè assignata: *In aliquibus verò non verum:* quia nimirùm aliquando non rectè assignantur, vt ex dictis patet.

Eundem etiam esse sensum D. Thom. locis in argumento adductis docet ibid. Caietan. & satis patet ex verbis, & exemplis Angelici Doct. Reddens enim rationem, quare scientia & scibile non sunt simul natura, inquit: *Nam scibile dicitur secundùm potentiam, scientiam autem secundùm habitum, vel secundùm actum: vnde scibile secundùm modum suæ significationis præexistit scientiæ. Sed si accipiatur scibile secundùm actum, tunc est simul cum scientia secundùm actum: nam scitum, non est aliquid, nisi sit eius scientia.* Et idem dicit de Deo formaliter secundùm quod est Dominus creaturarum; inter quæ tamen non est relatio mutua, vt patet: ac proinde planè admittit D. Thom. relatiua non mutua, quæ sint simul naturâ, si rectè assignentur correlatiua.

Ad confirmationem respondetur cum Caietano & Nazar. ibi D. Th. loqui determinare fundamentaliter, seu de ratione radicali terminandi; solùmque intendere, quod Deo non conuenit terminare seruitutem creaturarum per aliquam relationem realiter in ipso existentem. Quod planè constat ex titulo articuli, vbi inquiritur: *Vtrùm Deus realiter referatur ad creaturam, ita quod relatio sit res aliqua in Deo.*

Cum hoc tamen stat Deum formaliter terminare seruitutem creaturarum per ipsam relatiuam denominationem, à qua extrinsecè denominatur Dominus, & constituitur correlatiuum earum, vt magis constabit ex solutione sequenti.

79. Ad secundùm negatur antecedens. Ad eius probationem respondetur, quod quamuis in relatiuis non mutuis terminus à parte rei non habeat aliquam relationem sibi inhærentem, ratione cuius terminet: habet tamen relatiuam denominationem, à relatione alterius extremi prouenientem, per quam constituitur formaliter terminus, & correlatiuum illius.

Pro cuius intelligentia notandum est cum Caietano, Nazario, & aliis, dupliciter posse aliquid denominari formaliter relatiuum. Primò intrinsecè à relatione sibi inhærente: quomodo dicimus patrem esse formaliter relatiuum, & filium similiter. Secundò modo extrinseca denominatione à relatione existente in altero extremo; sicut in sententia constituente actionem transeuntem in passo, agens denominatur formaliter tale ab actione, quæ subiectatur in alio. Et hoc modo scibile, & alia relatiua non mutua dicuntur formaliter relatiua, non à relatione sibi inhærente; sed à relatione, quæ est in altero extremo. Quod quidem singulare est in relatiuis tertij generis; sed omninò sufficiens, vt terminus harum relationum absolutè, & formaliter dicatur relatiuum, & verè constituatur in genere relatiuorum. Et hoc significauit Aristot. 5. Metaphysic. cap. 15. dum inquit in relatiuis tertij generis, alterum extremum dici ad aliquid; non quia ipsum dicatur ad aliquid; sed quia aliud dicitur ad ipsum. In quibus verbis esset manifesta implicatio, vt rectè expendit Caietan. loco citato primæ partis, nisi sensus esset, alterum extremum esse formaliter relatiuum, non à relatione sibi inhærente; sed à relatione existente in alio extremo: & hoc sufficere, vt illud sit formaliter relatiuum, seclusa quacumque operatione intellectus.

Sumitur autem fundamentum huius doctrinæ ex ipsa ratione formali relatiui. Cùm enim hæc consistat in esse ad aliud vt sic; vbicumque hoc verè, & formaliter reperitur, reperitur etiam vera, & formalis ratio relatiui. Sed eò ipso, quòd vnum extremum, puta scibile, terminet relationem alterius, puta scientiæ; absolutè & formaliter est ad aliud, secluso quocumque opere intellectus: siquidem hoc ipso, à parte rei illi opponitur relatiuè, ac proindè totum, quod est, est sui oppositi, vt ex definitione huius oppositionis vidimus suprà num. 69. Ergo eo ipso, quod vnum extremum terminet relationem alterius; est absolutè, & formaliter relatiuum; & verè constituitur in genere relatiuorum; ita vt implicet contradictionem habere rationem termini, & non esse hoc ipso formaliter relatiuum, secluso quocumque opere intellectus. In quo sensu communiter Doctores concedunt relatiua tertij generis esse formaliter mutua: quia nimirum vtrumque,

que, hoc ipsum quod est, ad alterum dicitur: non tamen sunt mutua quoad realitatem: quoniam relatio realis tantùm est intrinseca ex parte vnius extremi. Ex quo tandem collige id, propter quod hæc omnia adducta sunt: quod scilicet in huiusmodi relatiuis, quamuis ex parte termini supponatur aliqua ratio realis, & perfectio intrinseca, per quam fit capax terminare relationem alterius extremi: hæc tamen solùm est radicalis ratio terminandi; & per consequens proximè, & formaliter constituitur in esse termini per id ipsum, per quod constituitur formaliter in esse oppositi, & correlatiui, nempè per relatiuam denominationem, quam habet à relatione alterius extremi, quæque conuenit ei, secluso quocumque opere intellectus. Videantur Caiet. & Nazar. vbi suprà.

80. Per quod patet ad confirmationem. Neganda est enim minor, quoad secundam partem. Ad cuius probationem respondetur, quod in aliis quidem entibus denominatio intrinseca, & extrinseca ab eadem forma prouenientes contingunt secundùm aliquem ordinem, & causalitatem, quatenùs non solum forma, sed etiam denominatio intrinseca, est quodammodo ratio, & causa denominationis extrinsecæ, vt cernitur in visione, & aliis. At veró in relatiuis prædicamentalibus, hoc est speciale, & maximè proprium vt ab eadem relatione in altero extremo existente vtrumque simul denominetur relatiuum, alterum intrinsecè, & alterum extrinsecè absque aliqua prioritate, aut causalitate inter denominationẽ intrinsecam; & extrinsecam. Cum enim huiusmodi etiam relatiua sint simul natura, vt suprà vidimus: implicat relationem in altero extremo existentem denominare illud intrinsecè relatiuum; quin in eodem signo alterum denominet correlatiuum: aliàs non daretur tunc oppositio relatiua, vt satis ex dictis patet. ¶ Ad id autem, quod contra hoc obiicitur ex Aristot. respondetur illam causalem importare quidem prioritatem inter relationem, & denominationes ab ipsa procedentes: verè enim relatio est causa, quod vtrumque extremum denominetur relatiuum. Inter ipsas autem denominationes intrinsecam, & extrinsecam, solùm importat exigentiam istius ab illa tanquam à necessaria concomitante.

81. ¶ Ex dictis facilè soluitur quæstio, quæ solet hîc à Doctoribus pertractari: an scilicet constituenda sint duo suprema genera relationum, vel tantum detur vnicum generalissimum huius prædicamenti. Habet enim hoc specialem difficultatem in relationibus, quam non habet in aliis entibus, & maximè in sententia, quam eligimus, asserente omnem relationem formaliter terminari ad relatiuum. Est autem ratio dubitandi, quia iuxta hanc sententiam quodlibet generalissimum, quod assignetur in hoc prædicamento, dicit ordinem ad aliud correlatiuum sibi æquale: ergo non poterit contineri sub primo; ac proinde dabuntur duo genera suprema.

Nihilominùs vt certum statuendum est cum Aristotele in hoc capite, & communi Dialecticorum consensu, vnicum tantùm dari generalissimum relationum: sicut vnicum tantùm datur genus supremum in aliis prædicamentis. ¶ Et ad rationem dubitandi respondetur: primò cum Alberto, Simplicio, & Boëcio, quos adducit, & sequitur Nazarius citata quæstione 13. primæ partis, relationem prædicamentalem, secundùm quod concipitur conceptu abstracto, & præciso à singulis relationum speciebus (quomodo est genus supremum huius prædicamenti) non dici ad aliud, quasi vt *quod*, & in actu exercito; sed tantùm in actu signato: ac proinde non requirere terminum, qui in actu exercito sit correlatiuum; sed tantùm in actu signato. Quod non tollit, quominùs quæcumque relatio ex parte termini exercens rationem correlatiui, verè contineatur sub illo conceptu abstracto, præcisu relationis, & consequenter sit vnum tantùm generalissimum huius prædicamenti.

Vel secundò, & meliùs respondetur, non omnes relationes prædicamentales esse realiter mutuas: ac proinde ipsam communem rationem relationis, vt abstrahit ab omnibus suis speciebus, non exigere, vt in correlatiuo sit aliqua relatio ei inhærens; à qua intrinsecè denominetur correlatiuum; sed ad hoc sufficere relatiuam denominationem suprà explicatam. Quæ quidem non potest constituere aliud supremum genus: cùm proueniat ab eadem relatione, à qua alterum extremum intrinsecè denominatur relatiuum: ac proinde ibi non dantur duo generalissima; sed eadem ratio communis relationis, secundùm quod vtrumque extremum denominat relatiuum, constitui supremum genus huius prædicamenti.

QVÆSTIO VII.

Vnde sumatur vnitas, vel distinctio relationum.

Difficultas præcipuè procedit de vnitate, & distinctione essentiali, seu specifica; inde enim pendet statuere speciem huius prædicamenti; & assignare species eius: ad quod præcipuè quæst. hæc ordinatur. Simul tamen aliqua de vnitate, & distinctione numerica attingemus.

82. Igitur circa specificationem relationum, relictis aliis sententiis, quas adducit Araua. quæst. citat. art. 6 tres sunt præcipuè inter Thomistas. Prima asserit relationes accipere adæquatè hanc vnitatem, aut distinctionem ex causis, seu fundamentis; non verò ex terminis. Sic docent expressè Fland. 5. Metaph. q. 16. art. 10. & Nazar. 1. part. qu. 32. art. 2. controuers. 2. Quæ etiam videtur esse sententia Caietan ibidem, & q. 13. antecedent art. 7. §. *ad tertiam obiectionem*, quatenus docet speciem relatiui sumi ad terminum, non autem ex termino; sed ex causa, seu fundamento. Cui etiam consonat Bañez eadem quæst. 32. art. 3. dub. 2 ad 3, dicens relationem non sumere speciem à termino, sed à fundamento, & ratione fundandi; quamuis cùm ordine ad terminum.

Probatur primò ex D. Thom. cuius videtur expressa sententia. 3. p. quæst. 35. art. 5. his verbis: *Vnitas relationis, vel eius pluralitas non attenditur secundùm terminos; sed secundum causam, vel subiectum.* Vbi nomine causæ, vt rectè explicat Caietan. intelligit fundamentum, seu rationem fundandi: docetque ab ea sumi distinctionem specificam? sicut à subiecto numericam; neutram verò ex terminis. Idem ferè habet Angelicus Doctor quodlibet 9. artic. 4. vbi inquit: *Quia verè ex eodem res habet esse, & vnitatem: ideò realis vnitas relationis pensanda est ex ipso relationis fundamento, vel causa, &c.* De quo etiam videri potest opusc. 1. cap. 21. Ergo ex sententia D. Thom. vnitas, & distinctio relationis sumitur adæquatè ex fundamento, seu causa eius.

Secundò probatur ratione, quam indicat Angelic. Doctor. Quia ab eo relatio habet vnitatem, & distinctionem; à quo habet esse: sed habet esse à fundamento, & non à termino: ergo à fundamento, & non à termino habet vnitatem, & distinctionem. Maior probatur: tum ratione generali, quia vnum, & multa consequuntur ens: tum etiam inductione. Quia enim

homo

homo habet esse hominem à sua differentia; ab illa etiam habet suam vnitatem, & distinctionem: & sic de aliis. Ergo idem dicendum est de relatione. Minor verò probatur ex dictis supr. num. 59. quia relatio non producitur à termino: sed eo posito, efficienter dimanat à fundamento: ergo ab illo habet suum esse; & non à termino.

Tertiò: quia priùs intelligimus relationes esse specie distinctas ex fundamentis, quàm quod intelligamus esse specie distinctas penes terminos: ergo ex fundamentis sumunt adæquatè suam distinctionem. Probatur antecedens: quia quamuis fundamentum, & terminus requirantur, vt sit relatio; priùs tamen intelligimus ipsam consequi ad fundamentum, & postmodum terminari ad talem terminum: sed in illo priori intelligimus esse specie diuersam ab alia relatione, quæ consequitur ad aliud fundamentum specie distinctum, vt patet: ergo, &c.

Quartò: quia filiatio, qua quis refertur ad patrem, & matrem, est vna in specie propter eandem rationem fundandi: & tamen habet rationes radicales terminandi specie diuersas; nempè concursum actiuum, & passiuum parentum. Similiter relationes paternitatis, & maternitatis ipsorum specie differunt propter diuersas rationes fundandi: & tamen habent eundem terminum in specie. Ergo ex fundamentis & non ex terminis sumunt relationes suam vnitatem, & distinctionem. Consequentia patet. Antecedens verò quoad vtramque partè probatur ex D Thom. 3. parte quæst. 35. articul. 5. vbi ait: *Rectè consideranti apparet, eadem relatione referri vnumquemque ad suam patrem, & matrem propter vnitatem causæ: eadem enim natiuitate homo nascitur ex patre, & matre. Vnde eadem relatione ad vtrumque refertur, &c.* Et in solutione ad 3. *Contingit, quod ex parte vnius extremi est vna relatio; ex parte autem alterius extremi sunt multæ relationes, Sicut in hominibus ex parte parentum inuenitur duplex relatio, vna paternitatis, & alia maternitatis: quæ sunt specie differentes, propter hoc, quod alia ratione pater, & alia mater est generationis principium, &c.*

83. Secunda sententia è contra affirmat relationes adæquatè sumere suam vnitatem, & distinctionem specificam ex terminis totalibus; non verò ex fundamentis. Sic docet Soncin. 5 Metaph. quæst. 32. cui subscribit Araux. art 6. citato concl. 3.

Probatur primò ex D. Thom. cuius videtur esse etiam hæc sententia 1. part. quæst. 32. art. 2. vbi inquit: *Cum ratio specifica relationis consistat in hoc, quod ad aliud se habet: necesse est dicere, quòd duæ relationes non sunt diuersæ secundùm speciē: si ex opposito vnica relatio eis correspondeat, &c.* Quorum verborum sensus planus videtur esse, quòd quia specificatio relatiui sumatur ex correlatiuo, seu termino, à quo est: ideò repugnat dari ex parte fundamenti relationes specie diuersas ad aliquem terminum; si ex parte eius vnica tantùm relatio illis correspondeat. Ergo ex sententia D. Th. penes terminum est tota ratio specificatiua relationis.

Secundò probatur ratione, quam indicat Angelicus Doctor, & format Araux. loco citato. Quia omne accidens respectiuum specificatur adæquatè ab eo, quod respicit: sed relatio prædicamentalis est accidens essentialiter respectiuum ad terminum; cum totum esse illius sit ad illum se habere: ergo adæquatè specificatur à termino. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur inductione in habitibus, potentiis, & aliis relatiuis transcendentalibus; quæ ideò specificantur adæquatè ab obiecto, quia illud respiciunt, in eòque quasi quiescit, & terminatur tendentia habitus, vel potentiæ. Cum ergo similiter se habeat relatio respectu termini, vt per se constat, consequens videtur ab illo adæquatè esse specificandum.

Tertiò argumentatur Soncin. quia ab eo sumitur formalis distinctio alicuius, quod ponitur in eius definitione tanquam differentia: sed terminus est huiusmodi: ergo, &c. Maior patet: quia differentia est causa distinctionis formalis, vt inquit Porphyr. Minor verò probatur: quia relatio rectè, & essentialiter definitur per suum terminum, seu correlatiuum, vt vidimus quæst. præced. sed in tali definitione non ponitur ipse loco generis, vt patet: ergo habet vicem differentiæ.

Quartò, quia ab eo relatio habet distinctionem, quo posito, ponitur distinctio, & quo remoto, remouetur: sed posito termino ponitur distinctio specifica relationum, & eo ablato, aufertur: ergo, &c. Probatur minor: quia stante eadem ratione fundandi, verè dantur in vno fundamento relationes specie distinctæ respectu diuersorum terminorum; siquidem per eandem albedinem ovis verbi gratia, est similis cygno, & dissimilis coruo, quorum quolibet deficiente, deficit relatio ad ipsum terminata, vt notum est. Ergo talis distinctio relationum ponitur, positis terminis; & ablatis, aufertur.

MEDIA SENTENTIA ALIIS præfertur, & probatur.

§. I.

TErtia & communior sententia vtramque præcedentem coniungit, asserens ad specificationem relationum simul concurrere fundamentum, & terminum. Iuxta quam.

84. Asserendum est vnitatem, & distinctionem specificam relationum desumi, tum ex termino; tum etiam ex fundamento, non secundùm entitates materiales eorum, sed secundùm rationes fundandi, & terminandi cum propositione suprà num. 73. explicata. Sic docent Mas. hic sect. 2. quæst. 6. Sanch. lib. 5. q. 38. noster Didac. à Iesu disput. 14. part. 2. quæst. 2. & alij Thomistæ. Quam etiam defendit Araux o vbi suprà conclus. 2. & sequuntur Suar. disput. 47. Metaphysic. sect. 17. nu. 15. Rub. hic quæst. 6. num. 52. & alij Moderni. A qua etiam reuera non dissentiunt Caiet. & Bañez pro 1. adducti; siquidem fatentur sumi specificationem relationum à fundamento cum ordine ad terminum. Estque procul dubio mens D. Thom. vbi sup. Nam quòd sumatur à fundamento expressè docet locis pro 1. sent. citatis. De quo etiam videri potest in primo distinct. 26. quæst. 2. art. 2. ad 4. & in 3. dist. 8. quæst. 1. art. 5. Quòd autem etiam à termino sit desumenda, satis indicat verbis pro secunda sententia adductis: & tradit apertè 1. 2. quæst. 54. art. 4. vbi generaliter affirmat, quòd *Omnia, quæ dicuntur secundùm ordinem ad aliquid, distinguuntur secundùm distinctionem eorum, ad quæ dicuntur.* De quo etiam videri potest loco citato ex tertio sententiarum in solutione ad secundum, vbi expressè docet rationem, seu essentiam relationis sumi ex eo, ad quod dicitur. Ergo ex sententia D. Thom. ex vtroque relatio sumit suam vnitatem, & distinctionem.

Fundamentum sumitur ex eisdem locis: quia relatio essentialiter est ordo vnius ad aliud: ergo vtrumque per se requiritur ad essentiam eius, alterum tanquam id, à quo emanat relatio; & alterum tanquam id, in quod tēdit. Ergo eadem proportione ab vtroque sumitur species ipsius. Quod etiam probant rationes suprà pro duabus primis sententiis adductæ, si rectè perpendantur, vt constabit ex earum solutionibus. Videantur Masius, & Sanchez, vbi supra.

85. Sed

85 Sed inquires: quomodo fundamentum, & terminus concurrant ad specificationem relationis? ¶ Respondetur id non iisdem verbis explicari à Doctoribus, sed ferè eundem esse sensum. Alij enim asserunt fundamentum concurrere, vt præbens ipsum terminum, secundùm quod fundamentorum diuersitas refunditur in rationem formalem termini; sicut principia concurrunt ad specificationem scientiæ, quatenus refunditur in rationem formalem obiecti. Sic declarat hoc Arauxo vbi suprà. Alij clariùs id explicant, asserentes relationem specificari à fundamento quasi in genere causæ efficientis; quia fundamentum est radix, & causa relationis; à termino verò quasi in genere causæ formalis extrinsecæ: quia est id, in quo vltimò sistit relatio. Sic explicat Sanchez loco citato: cui consonant alij dicentes specificationem relationis sumi à fundamento initiatiuè, & radicaliter, à termino verò completiuè, & formaliter.

Quamuis autem hæc vera sint dummodo intelligantur iuxta proportionem suprà num. 73. explicatam: adhuc tamen addendum duximus, ex ratione fundandi, terminandi, quasi compleri integrum specificatiuum, à quo sumitur vnitas, & multiplicatio specifica relationum. Vnde quia vnitas habet rationem boni, multiplicatio verò rationem mali: bonum autem coalescat ex integra causa, malum verò ex quocumque defectu: ideò ad vnitatem specificam relationum requiritur vnitas specifica vtriusque, scilicet fundamenti, & termini totalis. At verò vt relationes specificè multiplicentur, sufficit diuersitas specifica alterutrius. Quare, etiamsi ratio fundandi sit vna in specie; si tamen rationes terminandi specificè distinguuntur; relationes erunt diuersæ speciei: vt patet in albo, cuius similitudo ad alterum album, & dissimilitudo ad nigrum distinguuntur in specie. Et similiter è contra, etiamsi ratio terminandi sit vna; si tamen rationes fundandi sint diuersæ, erunt etiam diuersæ relationes, vt patet in relationibus correspondentibus, quas album, & nigrum dicunt ad secundum album.

PROPOSITA, ET EXPEDITA quadam emergenti obiectione, satisfit argumentis initio factis.

§ II.

86 Dices, ex hac doctrina sequi, filium referri ad patrem, & matrem distinctis speciei filiationibus correspondentibus paternitati, & maternitati eorum. Hoc autem est falsum, & contra Diu. Thom. locis adductis in tertio argumento primæ sententiæ: ergo, &c. Probatur sequela: quia saltem in sententia Aristot. 1. de generat. animal. capite secundo, & libro secundo, capite quarto, asserentis matrem passiuè tantùm concurrere ad generationem, necessariò concedendum est ex parte patris, & matris esse rationes radicales terminandi specie diuersas; nempe concursum actiuum, & passiuum, ratione quorum relationes paternitatis, & maternitatis in eis fundatæ sunt specie distinctæ, vt expressè docet D. Thom. ibidem. Ergo si ad diuersitatem specificam relationum sufficit diuersitas specifica ex parte alterius extremi: necessariò asserendum est filium referri ad patrem, & matrem distinctis specie filiationibus.

Propter hoc Argumentum Ferrara, 2. contra gentes cap. 2. §. *Ex illis patet*, quem sequuntur Vasq. 1 parte qu. 32 art. 2. in annotatione ad Suar. vbi supr. num. 28. & alij asserit in alio esse quidem duas filiationes specie distinctas; loquendo formaliter & in esse relationis, quamuis materialiter, & in esse rei sit vna relatio, Et hoc tantùm (inquit) voluisse D. Thom. loco illo adducto ex 3. parte, quando in corpore articuli docet filium eadem relatione referri ad patrem, & matrem. Quam expositionem satis videtur indicare Sanctus Doctor in solutione ad 3. vbi post verba loco citato adducto subdit: *Ex parte autem prolis est vna relatio secundum rem; sed duplex secundum rationem, in quantùm correspondet vtrique relationi parentum, secundum duos respectus intellectus:* ac si diceret: in prole materialiter, & in esse rei est vna tantùm filiatio. Sed formaliter, & in esse relationis sunt duæ specie distinctæ, correspondentes paternitati, & maternitati, quæ specie differunt. Per quod tandem conciliat, & explicat alium locum ex quæstio. 32. primæ partis, suprà pro 2. sententia adductum, vbi Angelicus Doctor docet duabus relationibus specie distinctis non posse ex opposito respondere vnam relationem: quòd scilicet loquatur ibi de vnitate relationis formaliter, & in esse relationis; non verò materialiter, & in esse rei, vt dictum est.

87 Cæterùm, quamuis hæc sententia, & exceptio Ferrar. sit probabilis; longè tamen probabiliùs explicant Angelicum Doctorem cæteri Thomistæ, Caietan. quæstione 32 citata articulo 2. *ad secundum dubium.* Bañez ibidem dubio 1. conclusione 2. Syluester, Torres: & Zumel in discursu eiusdem articuli. Nazar. controuersio. 1. Arauxo articulo 6. citato num. 48. Sanch. vbi supra conclusione 5. & alij, qui vno ore negant etiam formaliter constituendas esse filiationes specie diuersas respectu patris, & matris.

Fundamentum est: quia licet diuerso modo concurrat vterque parens ad productionem filij, neuter tamen est causa completa, & per se sufficiens; sed concurrunt generationibus partialibus intrinsecè ordinatis ad complendum vnicum totale principium filij. Cuius signum optimum est, vt notat Diuus Thomas loco citato ex tertia parte, quòd homo vnica natiuitate nascitur ex patre, & matre. Ergo non solum ex parte filij vnica tantùm est productio passiua, quæ est ratio fundandi filiationem: sed etiam ex parte parentum tantum datur vna completa ratio radicalis terminandi, coalescens tanquam ex partibus heterogeneis ex concursu actiuo patris, & passiuo matris: & per consequens non dantur duæ integræ rationes terminandi, quod necessarium erat, vt specificè multiplicaretur filiatio. Ex quo tandem fit neque solam paternitatis, neque solam maternitatis relationem per se constituere integrum correlatiuum filiationis, sed esse quasi partes diuersas eiusdem integri extremi: ac proindè ipsas inter se solùm distingui specie incompleta, & quasi partialiter.

Per quod iam constat, non solùm solutio argumenti; sed etiam vera intelligentia, & concordia D. Thomæ. Quando enim loco citato ex prima parte vniuersaliter docet relationibus specie diuersis non posse ex opposito correspondere vnicam relationem; loquitur de relatis totalibus, seu de relationibus habentibus integras rationes fundandi, & terminandi, vt planè constat ex ipso contextu: sicque doctrina est verissima; & satis patet ex nostra conclusione. Quando verò loco citato ex tertia parte inquit aliquando contingere, quòd existente eadem relatione ex parte vnius extremi, ex parte alterius sint multæ relationes;

vt in patre, & matre respectu filij; loquitur de relationibus partialibus, seu de relationibus, quarum fundamenta partialiter concurrunt ad vnum numero effectum, quales sunt paternitas, & maternitas, vt explicatum est. Et tandem quando ibidem addit, quòd *Ex parte prolis est vna sola filiatio secundùm rem, sed duplex secundùm rationem*; satis ipse Sanctus se explicat verbis sequentibus: *In quantum correspondent vtrique relationi parentum secundùm duos respectus intellectus.* Et sic non est sensus, formaliter esse constituendam duplicem filiationem specie distinctam, sed quòd in eadem reali, & specifica relatione filiationis, cointelliguntur duorum respectus rationis, secundùm quod intellectus nunc intelligit ipsam, vt correspondet patri; & iterum, vt correspondet matri. Videatur Soncin. 5. Metaphysicæ quæst. 32. ad 7. Nazar. vbi supra, & alij Thomistæ citati.

88 ¶ Ad argumenta supra pro prima sententia adducta respondetur. Ad primum, illa loca Diui Thomæ intelligenda esse de specificatiuo per modum principij, à quo in genere causæ efficientis sumitur vnitas relationis. Vt enim satis patet ex eius verbis, ibi Sanctus Doctor loquitur de vnitate, vel pluralitate relationis quantum ad entitatem, seu realitatem eius: secundùm quam rationem præcisè loquendo, verum est non sumi à termino; sed à fundamento: quia solùm fundamentum est vera causa esse, seu realitatis relationis, vt præter loca supra numer. 72. adducta, docet ipse Sanctus 1. distinct. 26. quæst. 2. articulo. 2. ad 3. & 3. distinct. 8. quæst. 1. articulo 5. & alibi sæpè. Cum quo tamen stat proprium conceptum relationis, seu explicitam rationem ad etiam sumi à termino, vt ibidem docet Angelicus Doctor.

Per quod patet ad secundum. Solùm enim probat à fundamento sumendam esse vnitatem relationis quantùm ad entitatem, & realitatem eius, quod non negamus. Cæterum quia, vt eisdem locis, & prima parte quæst. 28. art. 2. tradit D. Thom. & nos explicuimus supra num. 12. inter alia prædicamenta accidentium habet hoc speciale relatio, quòd vltra habitudinem ad fundamentum, à quo accipit esse, & realitatem; dicit etiam ex propria ratione ordinem ad extrinsecum terminum: inde est, hoc esse speciale in relatione, vt propriis eius vnitas, aut distinctio non solùm sumatur ab eo, in quo, & à quo habet esse, sed etiam ab eo, ad quod est.

Ad tertium respondetur, in illo priori solùm intelligi specificationem relationis radicaliter, & initiatiuè; non verò formaliter, & completè, vsque dum intelligatur terminus: quia neque etiam ante illum intelligitur completa ratio relationis.

Ad quartum iam constat ex dictis num. 85. vbi etiam explicuimus verba D. Thom. adducta in primo argumento secundæ sententiæ: quæ quocumque modo intelligatur, solùm probant specificatiuonem relationum completiuè, & formaliter sumendam esse à termino, vt consideranti patebit.

Ad secundum einsdem secundæ sententiæ respondetur maiorem esse veram, si intelligatur vniuersaliter de omni eo, ad quod accidens relatiuum dicit essentialem habitudinem, siue tanquam ad terminum, siue tanquam ad causam, vel obiectum, &c. Vnde quia relatio prædicamentalis secundùm adæquatam rationem, non solùm respicit essentialiter terminum; sed etiam proprium fundamentum, à quo causatur: ideò potest ipsum radicaliter concurrere ad eius specificationem.

Ad tertium respondetur, quòd in definitione sufficit ponere loco [illegible] tentiæ id, quod specificat completiuè, & formaliter: quia in eo quodammodo continetur specificatiuum radicale: & ideò rectè definitur relatio per proprium terminum, seu correlatiuum iuxta dicta quæstione præcedenti.

Ad quartum respondetur non solùm posito, & ablato termino, poni, & auferri relationem; sed etiam posito & ablato fundamento. Nam sicut, stante eadem ratione fundandi, dantur relationes specie diuersæ propter diuersos terminos; sic etiam stante eadem ratione terminandi, dantur diuersæ relationes propter diuersa fundamenta. Et ita argumentum potiùs probat nostram conclusionem.

Quomodo disponenda sit arbor huius prædicamenti.

§. III.

89. EX dictis, iam possunt aliqualiter ordinari diuisiones huius prædicamenti: eas enim omnino comprehendere videtur impossibile. Prima est, quam supra ex Aristotele explicuimus, iuxta tria illa fundamenta ab ipso assignata. Et circa eam solùm se offert notandum, quòd cum actio, & passio sint genera suprema: nihil habent commune, per quod vtraque possit fundare aliquod vnum genus subalternum relationis: ac proinde relationes ibi fundatæ immediatè continentur sub generalissimo huius prædicamenti. Et consequenter prima ista diuisio in rei veritate est quadrimembris: per quam diuiditur relatio in eam, quæ fundatur in quantitate; in actione, in passione, & in mensurabilitate.

Ab hoc autem vltimo membro incipiendo, non improbabiliter posset quis asserere, omnes relationes in eo fundatas esse eiusdem speciei: quia idem videtur esse modus, quo res omnes respiciunt mensuram suæ perfectionis: per quod excusarentur penè infinitæ diuisiones relationis. Hoc tamen parum firmum est: cum enim ex distinctione fundamenti sumatur distinctio relationum, & ratio fundandi istas sit intima perfectio rei mensurabilis, vt supra explicuimus: consequenter asserendum est tot esse relationes essentialiter distinctas sub hoc genere, quot fuerint essentiæ, seu naturæ quæ intrinsecè petunt per aliam perfectionem mensurari.

Duo alia genera relationum, quæ scilicet fundantur in actione, & passione, diuiduntur in varias species iuxta diuisiones ipsius actionis, & passionis quas suis locis adducemus, ne eadem repetamus. Et ideò solùm restat diuidere relationem fundatam in quantitate.

90. Hoc ergo genus relationis primò diuiditur in eam, quæ fundatur supra vnitatem; & in eam, quæ fundatur supra numerum. Sub primo membro continentur identitas, æqualitas, similitudo, propinquitas, & diuersitas, inæqualitas, dissimilitudo, distantia, iuxta ea, quæ supra numero 3. diximus. Relatio fundata in numero nomine incomplexo appellatur proportio: diuiditúrque in propositionem æqualitatis, vt inter 2. & 2. aut 4. & 4. &c. quæ est species infima & in propositionem inæqualitatis. Quæ rursus est duplex, alia appellatur inæquale excedens, quia est à maiori ad minus: & alia dicitur inæquale excessum, quia est a minori ad maius.

Porrò

Porrò inæqualitas excedens est quintuplex; alia dicitur multiplex, alia superparticularis, & alia superpartiens, alia multiplex superparticularis, & alia multiplex superpartiens. Prima diuiditur in duplam, triplam quadruplam, &c. Secunda in sexquialteram, sexquitertiam, &c. Tertia in superbipartientem, supertripartientem, &c. Quarta in duplam sexquialteram, duplam sexquitertiam; & triplam sexquialteram, triplam sexquitertiam, &c. Et quinta in duplam superbipartientem, duplam supertripartientem, triplam superbipartientem, triplam supertripartientem, &c. quæ omnes sunt species infimæ.

Similiter diuiditur alia inæqualitas, quæ appellatur inæquale excessum. Et ista etiam est quintuplex: alia dicitur submultiplex, alia subparticularis, alia subpartiens, &c. quarum vnaquæque diuiditur in species correspondentes speciebus enumeratis, vt consideranti patebit. Quas omnes proportiones speculantur ex professo Arithmetici, & perstringit breuiter Omniscius D. Thom. 5. Metaphysic. lect. 17. quem consulat, qui cupit satum notitiam comparare.

Quid de vnitate numerica relationis dicendum sit.

§. IV.

91. Nihil potest in præsenti circa hanc vnitatem ab imis fundamentis definiri: pendet enim ex generali quæstione de indiuiduatione accidentium. Breuiter tamen relictis, Scoto in 3. dist. 8. quæst. 1. Vasq. tom. 4. in 3. p. q. 91. art. 1. dub. 4. Suar. vbi supra num. 16. & aliis, qui iuxta multitudinem terminorum multiplicant numerum relationum.

Dicendum est vnitatem, & distinctionem numericam relationum sumendam esse ex vnitate, vel distinctione numerica subiecti, cui inhærent: ac proinde eundem patrem, verbi gratia, eadem numero paternitate respicere plures filios: & eundem magistrum eodem numero magisterio plures discipulos; & sic de aliis. Ita docet expressè D. Thom. 3. quæstion. 25. art. 5. vbi inquit: *Et quia plures formæ eiusdem speciei non possunt simul esse in eodem subiecto: non est possibile, quòd sint plures paternitates in eo, qui est pater plurium filiorum generatione naturali.* Idem habet Quodlibeto primo artic. 2. & Quodlibeto 9. artic. 4. & alibi sæpè. Quem sequuntur concorditer discipuli eius, Caiet. & Medin. 3. part. quæst. 35. citata, Aluarez ibidem disput. 45. numer. 16. Ripa. 1. part. quæst. 28. artic. 2. dubitat. 1. ad 4. Canariensis quæst. 42. artic. Bañez quæstione 76. art. 2. dub. vnico, & lib. 1. de generatione quæst. 20. art. 9. ad 4. Capreol. in 1. distinctione 7. quæst. 2 art. 2. Herbeus in 2 distinctione 8. quæstione 1. Paluda. ibidem quæstione. 2. Soncio. 5. Metaph. quæstione 32, conclusione 3. Iabel. qu. 8. Masius hic sect. 3. quæstione 4. Sanch. lib. 4. quæstione 39. noster Didac. à Iesu disput. 14. part. 2. quæstione 2. & alij.

Probatur ratione generali Diui Thomæ, quia duo accidentia solo numero distincta non possunt esse simul in eodem subiecto: ergo neque duæ paternitates in eodem albo respectu duorum filiorum: neque duæ similitudines in eodem albo respectu duorum terminorum, &c. Consequentia patet. Antecedens verò habetur expressè apud Diu. Thom. tùm loco citato: tùm etiam quæst. vnica de virtutibus art. 11. & 3. dist. 33. quæst. 3. artic. 4. quæstiuncula 3. lib. 5. Metaph. lect. 12. & alibi sæpè: latéque à nobis ostendendum est in libris de generatione.

92. Sed obijci potest: quia pater habens filium superueniente alio, incipit realiter referri ad illum; si verò moriatur, definit realiter respicere ipsum, manente paternitate circa alium: ergò verè dantur in illo plures relationes paternitatis. Antecedens videtur certum: quia ante generationem secundi filij, pater non referebatur realiter ad illum; posita verò generatione, iam refertur realiter ad eum: ergo de nouo incipit referri. Similiter vtroque filio existente, pater verè respicit ipsos: altero verò pereunte, iam non refertur ad illum: ergo definit realiter respicere ipsum. Consequentia etiam probatur ex regula supra numero 50. explicata: quia quando vnum aduenit realiter, altero iam existente, vel perit realiter, altero remanente, realiter inter se distinguuntur.

Respondetur, quòd sicut acquisita scientia circa vnam conclusionem, quando habetur demonstratio circa aliam eiusdem obiecti, non aduenit nouus habitus, sed noua extensio præexistentis per quam ille ipse habitus, qui antea inclinabat ad assentiendum primæ conclusioni, denuò inclinat etiam ad assentiendum secundæ, vt constabit in libris de generatione: sic similiter ad hoc, vt pater habens filium, quando nascitur alius, dicatur de nouo respicere illum; non est necessarium, vt addatur noua relatio realis; sed quod præcedens quasi extendatur ex parte termini materialis, & cointelligatur motus, respectu rationis ad talem filium, vt docet D. Thom. locis citatis.

93. Est tamen discrimen valdè notandum, quòd scientia per talem extensionem intrinsecè, & realiter mutatur, & fit maior: quia in sua entitate verè habet latitudinem, & suscipit magis, & minùs: relatio verò consistit in indiuisibili, vt quæstione sequenti videbimus: & ideò intrinsecè non fit maior; sed dicitur extendi; quia multiplicantur termini materiales sub illa ratione formali, quam per se primò respicit, & quia in ea cointelliguntur diuersi respectus rationis ad illos. Verbi gratia hæc numero paternitas, quæ est in Petro, non respicit per se primò hunc, vel illum filium in particulari; (vt aduersarij in hoc decepti existimant:) sed communem rationem filij à se geniti. Non enim talis relatio habet quòd sit hæc, & indiuidua per hoc, quòd sit ad hunc particularem filium; sed per hoc, quòd est huius particularis hominis, qui est pater. Quia ergo terminus per se primò respectus, nunc participatur ab vno; postea à duobus, aut pluribus filiis: ideò relatio dicitur extrinsecè extendi, ex eo quod addatur nouus terminus materialis, & nouus respectus ad illum. Ex quo tandem sequitur nullam fieri mentionem intrinsecam in ipsa entitate paternitatis, quando nascitur alius filius. Nam quamuis secunda, aut tertia generatio sufficiens esset, vt resultaret relatio, si nondum esset in Petro: per accidens tamen in hoc casu non producitur: quia inuenit productam. Per quæ soluuntur alia omnia argumenta, quæ Scotus, Suarez, & alij adducunt contra sententiam D. Thom.

* * *

QVÆSTIO VLTIMA.

Quomodo intelligendæ sunt proprietates relatiuorum ab Aristotele assignatæ.

94. QVinque relatiuorum proprietates adducit Aristot. in hoc capite, vt vidimus in textu, quarum notitia magna ex parte habetur ex dictis in hac disp. & ideo quæ circa illas aliqui latiùs pertractant, breuiter nos in hac quæst. colligemus.

A primo ergo incipiendo, communis Interpretum consensus cum Auerroë, & aliis Antiquis in hoc cap. fatetur, quod habere contrarium, non conuenit relationi secundùm se; sed ratione fundamenti, quando est qualitas, vt supra n. 4. dicebamus. Cuius optimam rationem reddit in præsenti Caiet. quia nimirum ad relationem non datur per se motus; benè autem ad qualitatem: ergo non potest relatione sui habere contrarium; sed solùm ratione qualitatis, in qua fundatur. Neque de hoc est controuersia inter Doctores.

95. Idem etiam dicendum est de secunda proprietate, quòd scilicet in rigore loquendo, relatio secundùm se non suscipit magis, & minùs: sed tantùm ratione fundamenti, quando est qualitas. Quæ etiam est communis sententia Expositorum cum Auerroë, vbi suprà. Pro qua videri possunt D. Thom. 1. 2. q. 82. art. 4. Caiet. in hoc capit. Soto ibidem qu. 1. ad 4. & 5. Arauxo 5. Metaph. artic. 10. & alij. Ratióque est facilis, quia suscipere magis, & minùs, seu intendi, & remitti propriè loquendo exigit, vt in ipsa essentia etiam indiuiduali rei, quæ intenditur, aut remittitur sit latitudo quædam gradualis, ratione cuius possit secundùm se ipsum augeri, vel minui, seu magis, aut minùs imprimi subiecto; quod quidem solis qualitatibus conuenit, vt satis ostendimus supra disp. 12. num. 36. & constabit ampliùs disp. sequenti: ergo reuera relatio secundùm se non suscipit magis, & minus, nisi ratione qualitatis, in qua fundatur.

Sunt tamen contra hoc duo non leuia argumenta. Primum est: quia non solùm relationes fundatæ in qualitatibus, vt similitudo, & dissimilitudo dicuntur magis, aut minùs (album enim vt quatuor, magis simile est alteri albo vt quatuor, quàm albo vt duo,) sed etiam relationes quæ fundantur in quantitate: vt æqualitas, & inæqualitas; (palmus enim magis inæqualis est vlnæ, quàm pedi:) sed magis, & minùs harum relationum non potest prouenire à fundamentis; cùm quantitas non suscipiat magis, & minus: ergo conuenit ipsis relationibus secundùm se.

Secundò, idem probatur de relationibus similitudinis, & dissimilitudinis. Quia hæ decrescere possunt, crescente fundamento, & è contrà: ergo ipsæ relationes secundùm se, & non à fundamento suscipiunt magis, & minùs. Consequentia videtur nota. Antecedens autem constat experientia: ponantur enim duo alba, alterum vt sex, & alterum vt quatuor: inter hæc quidem est similitudo; augeatur postea album vt sex, vsque ad octo: nunc crescente fundamento decrescit similitudo, vt patet.

Si autem respondeas inter album vt sex, & album vt quatuor in rei veritate non esse similitudinem, sed potiùs dissimilitudinem, quæ in casu posito crescit, crescente fundamento adhuc: non effugitur difficultas. Nam, esto ita sit; si augeatur album vt quatuor vsque ad quinque, tunc minuitur dissimilitudo; & tamen crescit fundamentum: ergo, &c.

96. In horum solutione multi multa dicunt; sed melius sentientes respondent cum Fonseca 5. Metaphysic. cap. 15. quæst. 5. section. 2. relationes consistere in indiuisibili (quod etiam docuit D. Thom. prima secundæ quæst. 52. art. 1.) ac proinde quando augetur, vel minuitur quantitas, vel qualitas, non augeri, aut minui relationes; sed variari, ita vt priores deperdantur, & acquirantur aliæ: & consequenter nullam ex se suscipere magis, & minus. Videatur Arauxo vbi supr. conclusione 2. ¶ Est tamen aduertendum, non ideò asserendum esse, quod aliqui volunt, & tangitur in secundo argumento, scilicet tunc solùm relationem inter qualitates eiusdem speciei esse similitudinem quando illæ sunt eiusdem intensionis; quando verò altera est remissior, aut intensior alia, tunc esse dissimilitudinem. Hoc, inquam, falsum est: tùm quia iam similitudo, & dissimilitudo non essent relationes specie distinctæ: tùm quia est expressè contra D. Thom. prima parte, quæst. 42. art. 1. ad 2. vbi inquit: *Quæcumque communicant in vna forma, possunt dici similia, etiamsi inæqualiter illam participent, vt aer dicitur similis igni in calore: sed non possunt dici æqualia, &c.* Quamuis ergo ex intensione, vel remissione qualitatis relationes ibi fundatæ varientur, vt explicatum est; tamen dum manent qualitates eiusdem speciei, omnes relationes dicuntur similitudines.

97. Tertia proprietas, scilicet relatiua dici ad conuertentiam, solùm indiget explicatione. Non enim ibi loquitur Aristoteles de conuersione propositionum, quam explicuimus lib. 2. Summularum: neque sermo est de conuertibilitate terminorum, secundùm quam illi dicuntur conuertibiles, qui mutua prædicatione de se inuicem recto prædicantur, vt patet. Sed dici ad conuertentiam in præsenti est, quòd vnum relatiuum explicetur per ordinem ad aliud in obliquo positum, vel quomodolibet dicatur esse illius: nam eo ipso quòd inter aliqua duo sit aliquis respectus; qui respicit, aliquem respicit, & quod respicitur, ab aliquo respicitur. Quæ quidem proprietas præcisè sumpta, non solum conuenit relatiuis secundùm esse, & propriis; sed etiam impropriis, & secundùm dici, si rectè assignentur, vt satis constat ex præcedentibus. Et ideò talis proprietas non conuenit huic prædicamento quarto modo proprij, sed secundo.

Duæ vltimæ proprietates, scilicet esse simul natura, & cognitione, sunt maximè propriæ relatiuorum secundùm esse, & prædicamentalium; oriuntúrque ex propria, & formali ratione constitutiua huius prædicamenti: & ideò earum notitia valdè conducit ad plenam relationis cognitionem comparandam.

98 Sciendum est ergo ex Arist. intra cap. de modis simul, illa dici simul natura, *Quæ essendi quidem consequentia cum conuertantur: neutrum tamen vt sit, alteri causa est, vt in duplo, & dimidio inuenire licet: hæc enim conuertuntur: nam si duplum est, dimidium est, et si dimidium est, duplum est: neutrum tamen est causa, vt alterum sit.* Quibus verbis, vt ex Paulo Veneto notat egregiè Soto hic in expositione textus quinti, duæ continentur conditiones necessariò requisitæ, vt aliqua sint simul natura, quarum qualibet deficiente, non datur talis simultas. Prima est quòd *se mutuò inferant*, ita vt si vnum est, alterum etiam sit, & è contra. Secunda est, quòd *vnum non sit causa alterius.* Quod manifestè apparet in relationibus mutuis,

sit, & è contra. Secunda est, quòd *vnum non sit causa alterius*. Quod manifestè apparet in relationibus mutuis, tam disquiparantiæ, quàm æquiparantiæ. Nam paternitas, & filiatio; & similitudo huius, & illius albi se mutuò inferunt, vt patet, & vna non est causa alterius: non enim vna relatio efficit aliam: cùm non sit actiua; neque est finis eius, aut forma, vt patet; neque tandem respicit illam; siquidem vna relatio non potest fundari in alia, vt vidimus supra num. 31.

Idem etiam dicendum esse de relatiuis non mutuis quòd scilicet propriè, & formaliter sumpta sunt simul natura, si rectè assignentur correlatiua, vidimus supra n. 80. & nunc facilè ostenditur ex prædictis duabus conditionibus simultatis. Etenim relatiuæ illæ denominationes ibidem explicatæ, quibus à relatione vnius extremi vtrumque denominatur relatiuum, alterum intrinsecè, & alterum extrinsecè, se mutuò inferunt; siquidem benè valet: datur scientia secundùm actum: ergo datur obiectum scitum; & similiter datur obiectum scitum: ergo datur scientia secundùm actum: & vna denominatio non est causa alterius; quandoquidem repugnat talem relationem tribuere fundamento denominationem relatiui; quia in eodem signo naturæ intelligatur correlatiuum cui formaliter opponatur, & consequenter ipsa relatiua denominatio, à qua constituitur in esse talis, vt magis explicuimus loco citato.

99 Hæ autem duæ conditiones non inueniuntur in rebus absolutis, quæ istis relationibus substernuntur. Nam generans, & genitum, supra quæ fundantur paternitas, & filiatio, licet se mutuò inferant; valet enim: est generans: ergo est genitum; & è contrà; tamen vnum est causa alterius, vt de se patet. Similiter ex duobus albis, super quæ fundantur similitudines, licet vnum prout sic, non sit causa alterius; tamen non se mutuò inferunt: non enim valet, est hoc album ergo & illud, & tandem scientia, & scibile, licet rectè assignata se mutuò inferant, vt dictum est; sumpta tamen pro rebus absolutis alterum est causa alterius; siquidem obiectum quatenus tale, habet rationem causæ respectu scientiæ.

Ex quo iam fit relationes omnes, sinè mutuas, sinè non mutuas verè esse simul natura; & consequenter fundamentum, & terminum, formaliter vt denominatur ab ipsis, & vt significantur nominibus relatiuis. At ipsæ entitates absolutæ fundamenti, & termini non sunt simul natura; & consequenter neque fundamentum, & terminus, prout significantur nominibus absolutis. Quando ergo inquit Aristotel. relatiua esse simul natura: sensus est formalis. & loquitur non de entitatibus absolutis fundamenti, & termini, sed de ipsis relationibus, seu de fundamento, & termino, secundùm quod formaliter denominantur ab eis, & significantur nominibus relatiuis. Per quod tandem constat proprietatem istam conuenire huic prædicamento quarto modo proprij.

Eodem sensu, & proportione explicanda est vltima proprietas. Ex eo enim quòd relatiua formaliter sumpta sint simul natura, consequens est, vt vnum debeat definiri per aliud, secundùm quod relatiuum est: ac proinde repugnabit vnum sine alio cognosci, quod est esse simul cognitione. Neque in hoc est amplius immorandum, suppositis his, quæ suprà quæst. 6. dicta sunt.

CAPVT OCTAVVM.

De Qualitate, & Quali,

SVMMA TEXTVS.

TRIA præstat in hoc capite Aristot. Primò definit in abstracto qualitatem dicens: *Qualitatem autem voco, secundùm quam quales esse dicimur.* ¶ Secundò enumerat quatuor eius species. Prima est habitus, & dispositio, vt scientia, & virtus sanitas, & morbus. Secunda est naturalis potentia, & impotentia; vt cursores, & pugillatores, & valetudinarij. Tertia est passio, & passibilis qualitas; vt rubor, vel pallor ex verecundia, aut metu causatus, & amaritudo, vel dulcedo. Quarta tandem est forma & figura vt triangulus, & pyramis. Quibus speciebus enumeratis, definit in concreto quale, dicens, *Qualia autem sunt ea, quæ denominatiuè ab eis, aut aliquo alio modo dicuntur* ¶ Tertiò & vltimò enumerat tres qualitatis proprietates. *Prima* est, habere contrarium; vt iniustitiæ contrariatur iustitia, & albedini nigredo, quæ tamen proprietas non conuenit omni qualitati, quia lux non habet contrarium. *Secunda* est suscipere magis, & minùs, quæ etiam non conuenit omni qualitati; tum quia de iustitia, & sanitate (inquit Arist.) aliqui asserunt non dici magis, & minùs licet id concedant earum concretis, tum etiam quia de figura certum non est suscipere magis, & minùs; siquidem neque trianguli, aut circuli ratio, neque concreta ipsa dicuntur magis, aut minùs talia.

NOTATIONES CIRCA HOC caput.

NOmen Qualitatis (quod se inuenisse testatur Plato in Theæteto) varias habet acceptiones, quas refert Simplicius in hoc capite. Tres sunt præcipuæ, quas ex Aristotele 5. Metaphysic. cap. 14. & & 18. colligunt communiter DD. *Primò* sumitur pro quacumque differentia etiam essentiali: quo sensu differentiæ sæpè appellantur qualitates generis: & de illis dicitur, quòd prædicantur in quale. *Secundò* pro omnibus accidentibus, siuè propriis, siuè communibus, siuè huius, siuè alterius prædicamenti: quomodo de omni accidenti dicitur, quod prædicatur in quale, non solùm quoad modum significandi, sicut differentiæ; sed etiam quoad rem significatam, vt explicuimus suprà, disp. 5. num. 12. *Tertiò* tandem sumitur qualitas, vt significat peculiare prædicamentum accidentis ab aliis condistinctum, à quo propriè, & simpliciter denominamur qualea, & per quod respondetur ad interrogationem factam per *quale*, vt distinguitur ab interrogatione facta per *quid, quantum, vbi, quando, &c.* Sicut enim si quæratur quantus est Petrus; respondetur est bicubitus, aut tricubitus: & si quæratur, vbi est Petrus; respondetur in Ecclesia, vel in foro: ita quando quæritur, qualis est Petrus? respondetur per terminos huius prædicamenti: est albus, vel niger; Dialecticus, vel Phylosophus, &c.

In hac ergo tertia acceptione describit Aristoteles qualitatem dicens: *Qualitas est, secundum quam quales esse dicimur*: id est, qualitas est accidens, à quo res constituitur in esse qualis, & per quod propriè respondetur interrogationi factæ per quale. De qua definitione postea redibit sermo: sicut etiam de speciebus, quas in secunda parte cap. assignat Aristot. Hoc solum libuit in præsenti annotare, quòd quamuis B. Albert. & Caiet. velint in illo verbo definitionis, quod solet poni in prima persona, scilicet, *dicimur*, esse mysterium, vt scilicet indicaret Arist. sub hac definitione comprehendi qualitates spirituales, & corporeas, quæ simul in homine inueniuntur: hoc tamen mysterium non cogitauit Aristot. nam in textu Græco legitur in tertia persona *λέγονται legunda*, id est, dicuntur: sicque transtulerunt Argyropilus, & Peronius. Vbi etiam nota non abiise Aristot. in hoc prædicamento seorsim explicuisse abstractum, & concretum qualitatis: sicut etiam titulus promittebat: id enim fecit, vel quia ab Antiquis non eodem modo sumebatur, vt notat Porphyr. in interrogationibus: vel quia qualitatis essentia obscura erat, & ita non potuit commodiùs describi, quàm per suum concretum, quod nobis notius est propter quod vtrumque oportebat aliquo modo explicare.

3 Ex proprietatibus in tertia parte capitis adductis, prima satis constat ex dictis cap. de substantia num. 45. ¶ Circa secundam verò, vt plenè perciperetur, agendum erat de intensione, & remissione qualitatum. Sed aliena est à præsenti instituto talis disputatio: & ideò solum est notandum intensionem, & remissionem, seu latitudinem gradualem, vt aliqui loquuntur, aliquando inueniri in qualitatibus cum variatione, ita vt eadem qualitas in eodem subiecto, modò sit intensior, & modò remissior: quod contingit in aliquibus qualitatibus quæ sunt termini alterationis; ex eo quod causa nunc fortius, nunc debilius operatur, vt patet in calore, & frigore: & hoc modo certum est non omnes qualitates suscipere magis, & minùs, seu intendi, & remitti. Nam præter qualitates quartæ speciei, de quibus id expresè docet Aristoteles in hoc cap. plures aliæ secundæ speciei, & fortasiè omnes non intenduntur, & remittuntur vt patet de intellectu, & voluntate.

Aliquando verò intensio, & remissio, seu latitudo gradualis inueniuntur in qualitatibus inuariabiliter: quando scilicet eadem qualitas in eodem subiecto non augetur, aut minuitur, saltem de potentia ordinaria: verè tamen habet in se latitudinem intensiuam. Cuius signum est, quod tales qualitates in diuersis subiectis inueniuntur magis, & minus intensæ. Et huiusmodi sunt intellectus, & voluntas; & aliæ potentiæ sensitiuæ, & fortè omnes qualitates secundæ speciei: quamuis ob variationem dispositionū in organis, sæpè contrarium appareat.

5. Si ergo extensio, & remissio sumantur altero ex his modis, certum est non conuenire omnibus qualitatibus, quæ sub prima, secunda, & tertia specie continentur; benè tamen si sumantur secundùm se, prout abstrahunt ab hoc, vel illo modo, qui per accidens sunt ad veram rationem latitudinis gradualibus. Atque ita in hoc sensu omnes qualitates, excepta forma & figura, verè suscipiunt magis, & minùs. Quæ doctrina est expressa D. Th. 1.2. quæst. 52. art. 1. vbi loquens de augmento intensiuo habituum, quod ipse vocat secundùm participationem subiecti, refert ex Simplicio, inter qualitates solam figuram non suscipere magis, & minus. Quam sententiam approbat, & illustrat. D. Thom. redditque eius optimam rationem ex Arist. vt patet in textu. Ex quo tandem fit, quòd si forma, & figura constituunt veram speciem qualitatis (de quo infrà) talis proprietas conuenit huic prædicamento primo modo proprij, scilicet soli, sed non omni; sicut etiam prima, vt inquit Arist.

Circa tertiam, & vltimam proprietatem solum est aduertendum, quòd sicut nomen qualitatis solet transferri ab hoc prædicamento ad alia: ita similitudo, & dissimilitudo, quæ significant relationes in veris qualitatibus fundatas, transferri solent ad significandas relationes, quæ fundantur in aliis prædicamentis. Quo sensu duas substantias, duas quantitates, aut relationes solemus appellare similes, quando sunt eiusdem speciei; dissimiles verò, quando sunt specie distinctæ. Sed hoc non tollit, quo minùs similitudo, & dissimilitudo propriè sumptæ tantùm significent relationes, quæ fundantur in veris qualitatibus & per consequens, proprium erit qualitatibus quarto modo proprij, vt secundùm eam res dicantur propriè similes, & dissimiles.

DISPVTATIO XV.

De prædicamento Qualitatis.

CVM Qualitas non solùm relationi, sed etiam quantitate dignitate præferatur, vt suis locis notauimus: non est cur dubitemus ipsam esse aliis imperfectionibus prædicamentis anteponendam. Iam verò suppositis iis, quæ circa literam capitis, & qualitatis proprietates adnotauimus: solùm restat essentiam eius, & species inuestigare. Pro quo sit.

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

An definitio Qualitatis ab Aristotele tradita sit bona.

5 Difficile semper fuit essentiam qualitatis in communi explicare, vt testatur D. Augustinus in suo Categoriarum libro. Quamuis enim ea eo, quòd sit genus supremum, & conceptu simplex, propriè definiri non possit, tamen aliorum prædicamentorum essentias aliqualiter explicamus, considerato eo, in quo vniuscuiusque species conueniunt; vt ratio *extensionis*, in quantitatibus: ratio *ad*, in relationibus, &c.

Cæterùm in qualitate, neque ad hunc modum apparet aliquid, per quod possimus illius essentiam vtcumque explicare: nisi per eius concretum, vt fecit in hoc cap. Aristot. qui modus definiendi valdè obscurus videtur. Quod cernens ipse 5. Metaph. cap. 14. vbi erat proprius locus definiendi, agens de qualitate nullam eius definitionem tradidit. Ex quo sumpsit occasionem Oña hìc quæst. 1. art. 1. asserendi, Aristot. non cognouisse qualitatis essentiam. Et ideo oportet ante omnia definitionem ab ipso traditam examinare.

Contra quam multa communiter obiiciuntur, & quidem non leuia argumenta. Primum est, quia in tali definitione, definitum definitur per seipsum; siquidem in rei veritate idem est qualitas, & quale: ergò mala est definitio.

Secundò, quia hæc definitio non est notior definito: nam ad cognoscendum quid sit *quale*, oportet scire quid sit *qualitas*: ergo malè qualitas definitur per quale.

Tertiò, quia iam in definitionibus rerum absolutarum daretur circulus, contra id, quod diximus disp. præcedenti num. 70. imò illum commisit in hoc cap. Arist. dum primò qualitatem per quale, & postea quale per qualitatem definiuit.

Quartò tandem, quia definitum ingrederetur definitionem: ergo nullo modo admittenda est prædicta definitio.

6 Nihilominùs dicendum est, quòd quamuis definitio Arist. non solùm non sit rigorosa; sed neque ita propria & exacta, sicut sunt definitiones, quas de aliis prædicamentis tradimus: adhuc tamen non est contemnenda; sed licet illa vti primam partem conclusionis satis conuincunt argumenta facta; eamque admittunt communiter Doctores. Secunda verò est contra aliquos Modernos, quibus familiare est definitiones Arist. & communiter receptas repudiare. Inter quos Hurtado disput. 14 Metaph. sect. 1. hanc Arist. definitionem valde reprehendit: inquitque non esse definitionem, sed inanem quandam nugationem.

Cæterùm, quàm sit ipse reprehendendus, patet: tum quia D. Thom. Opusc. 48. tract. 4. c. 1. dictam definitionem admittit & explicat, eaque vtuntur communiter, tam Metaphysici, quàm Dialectici: tum etiam quia cùm via appareat aliquid, in quo conueniant omnes species qualitatis ab Arist. assignatæ: vix potuit ipsa commodiùs describi, quàm per eius effectum formalem significatum nomine sui concreti, quod nobis est aliquantulum notius: siquidem non facilè apparet nomen aliud clarius, qualitati in communi adæquatè respondens. Quod sufficit, vt definitio Arist. non contemnenda: præcipuè cum generalissima non possint propriè definiri. Videatur Gallego hìc controu. 17.

7 Vt autem hoc plenè percipiatur notanda est egregia Arist. doctrina. lib. 6. Topic. 2. vbi docens definitionem debere tradi per notiora, addit dupliciter hoc contingere.

Primò quando res per, quas traditur definitio, sunt absolutè, & secundùm se notiores; quod contingit, quando sunt priores: quia tunc sunt verè partes, seu principia definiti; vt punctum; respectu lineæ; vnitas respectu numeri, & litera respectu syllab. Et tunc definitio est propriè, & rigorosè definitio, proprieque explicat essentiam rei: quia traditur per ea, quæ secundùm se sunt notiora, & priora definito. Vt quando dicimus. *Linea est quantitas continua causata ex ductus puncti: Numerus est quantitas discreta vnitatum, &c.*

Secundò solet definitio tradi per ea, quæ nobis notiora sunt, licet secundùm se sint minus nota; (contingit enim esse nobis notiora, quæ secundùm se sunt ignotiora, vt dicemus in Proœmio Philosophiæ:) & hoc modo res posteriores & compositiores sunt nobis magis notæ, quàm priores & simpliciores: & ideo has per illas solemus definire, vt quando dicimus. *Punctum est extremum lineæ: Vnitas est principium numeri: Litera est elementum syllabæ, &c.*

Quæ quidem definitiones, licet propriè non explicent essentiam rei, quæ definitur: quia non traduntur per ea, quæ secundùm se sunt priora & notiora: quia tamen traduntur per notiora nobis; iuuant, vt clarius cognoscamus res illas, quæ secundùm se sunt priores & notiores; vt ita tandem per eas res posteriores definiri possimus.

8 Hanc doctrinam ferè ad verbum statuit Arist. loco citato. Et ratio eius est: quia cum in definitionibus non sit procedere in infinitum: quando res posteriores per priores definimus, necessariò deueniendum est ad aliquam primam: quæ non possit per aliam priorem definiri; & consequenter neque habere propriam definitionem.

Si tamen eam vtcunque explicare velimus, retrocedendum erit ad posteriores, quæ nobis magis sunt notæ: vt patet in exemplo adducto. Quia enim superficies posterior est linea: & linea puncto: ideo optimè superficies definitur per lineam, & linea per punctum: sed punctum, cùm sit primum in quantitate continua: nō habet aliud prius per quod definiatur. Quare si velimus illud vtcumque explicare, oportebit retrocedere ad posteriora, quatenus sunt nobis notiora. Huiusmodi tamen definitiones secundùm quid tantùm, & quoad nos possunt appellari definitiones: nam vt bene inquit Arist. ibid. vera & propria definitio debet tradi per ea, quæ secundùm se sunt notiora, & priora definito.

Cum ergo quodlibet concretum quoad nos sit magis notum, quam suum abstractum: quia vt ex Arist. lib. 7. Metaph. sæpè retulimus, concreta apparent magis entia, quàm abstracta: ideò quando abstractum non potest habere veram definitionem vt sunt sunt generalissima accidentium; non incongruè definitur per concretum, tanquam per rem nobis notiorem; maximè quando non facilè appareat aliquid aliud clarius per quod definiatur. Et hoc modo definiuit Arist. qualitatem per quale, quod nobis notius est.

Cùm autem huiusmodi definitiones secundùm quid tantùm, quoad nos sint definitiones, vt dictum est, non oportet in eis conditiones propriæ & rigorosæ definitionis ad vnguem obseruari, sed satis est, si aliquo modo, & secundùm quid tantùm verificentur. per quod patet ad argumenta.

9. Ad primum respondetur, in hac definitione non omnino definiri idem per se ipsum: sed eandem rem, quatenus est minus nota, & significatur in abstracto, definiri per se ipsam, vt significatur in concreto; quomodo est nobis notior. Quod licet non sufficiat ad propriam & rigorosam definitionem, sufficit tamen ad eam, quæ secundùm quid tantùm, & quoad nos est definitio, vt dictum est.

Per quod patet ad secundum. Hæc enim definitio, quoad nos, notior est ipso definito: siquidem quale nobis notius est, quàm qualitas: quamuis secundùm se sit ignotius; & propterea, quale secundùm se explicatur per qualitatem; quoad nos verò qualitas explicatur per quale.

Ex quo etiam patet ad tertium. Non enim propriè dicitur circulus, nisi quando vnum definitur per aliud, eodem modo, quo aliud definitur per ipsum, quod non contingit in præsenti. Nam qualitas quoad nos, definitur per quale; quale verò secundùm se definitur per qualitatem. Quia tamen in hoc modo definiendi non potest omnino vitari circulus: ideo rectè concludit argumentum, veramque definitionem non posse esse propriam & rigorosam. Vt autem quantum fieri posset, circulum istum vitaret Arist. postquam definiuit qualitatem per quale, non statim quale per qualitatem explicuit, sed priùs declarauit singulas species eius, & tunc subiunxit: *Qualia autem sunt ea, quæ ab his denominatiuè dicuntur.* Qui modus circuli etiam in demonstrationibus licet, vt ex D. Thom. explicabimus in libris Posteriorum.

Ad quartum respond. non esse idem nomen, quód ponitur à parte definiti, & quod ponitur in definitione, siquidem illud est abstractum, istud verò concretum. Quæ distinctio sufficit in huiusmodi definitionibus, vt non omnino dicatur definitum ingredi definitionem: & ideo licet illis vti.

Verum est tamen esse imperfectionem non paruam, quòd in definitione, etiam impropria, ponatur nomen deriuatum à nomine definiti, quod quidem vitandum est, nisi quando aliter fieri non possit: propterea enim diximus in conclusione definitionem istam non esse ita exactam, sicut aliæ aliorum prædicamentorum.

QVÆSTIO II.

Quænam sit congruentior Qualitatis definitio.

10. ANte omnia præmittere oportet quæ sit causa, quare inter omnia prædicamenta ratio qualitatis in communi sit nobis obscurior: cùm tamen in particulari plures sint qualitates sensibus ipsis notæ.

Nascitur autem hoc ex imperfecto modo cognoscendi intellectus nostri, cuius obiectum pro hoc statu est quidditas, seu natura in materia corporali existens, vt docet D. Th. 1. p. q. 84 art. 7. & alibi sæpè. Et ideo substantiam materialem facilè cognoscit: quia simul est ens simpliciter, & quid ipsi proportionatum. Propter quod etiam facilè percipit quantitatem: tum quia proximior est substantiæ materiali, & illi conuenit, secundùm quod talis est; tum etiam quia est secundùm se sensibilis. Cùm verò alia accidentia neque sint entia simpliciter, neque ita proportionata intellectui, sicut quantitas: ideo, vt ea intelligat, indiget, & vtitur aliquo extrinseco, quo iuuetur ad illorum cognitionem.

Cùm ergo relatio, & alia sex vltima prædicamenta in sua natura includant ordinem ad aliquid extra sesum: iam habet intellectus, quo iuuetur, vt facilè illa cognoscat.

Sola essentia qualitatis in communi, neque est proportionata intellectui nostro pro hoc statu, cùm abstrahat à qualitatibus corporalibus, & spiritualibus: neque prout sic includit ordinem ad aliquid extrinsecum, sed omnino absoluta: quia vt ex D. Th. 5. Metaph. lect. 17. notauimus disp. præced. n. 28. qualitas, secundùm quod qualitas est, solùm respicit subiectum, in quo est, ad aliud verò non ordinatur, nisi secundùm particulares rationes huius, vel illius qualitatis, nempè in quantum est habitus, potentia, &c. Ac proinde, licèt intellectus noster facilè cognoscat aliquas particulares qualitates, difficile tamen potest percipere communissimam rationem huius prædicamenti, in qua omnes species eius conueniunt.

11. Propter hæc ergo plures Authores, licet Arist. definitionem imperfectam & obscuram esse fateantur, clariorem aliam inuestigare non curant. Alij verò vt imperfectionem dictæ definitionis vitarent: variè distracti sunt in assignanda aliqua alia definitione meliori: variaque inuenerunt, quas longum esset recensere. Vnam tantùm, aut alteram subijciemus. Et prima sit, quam inuenit Suarez disp. 42. Metaph. sectione 1. in hunc modum: *Qualitas est accidens quoddam absolutum, adiunctum substantiæ creatæ ad complementum perfectionis eius, tam in existendo, quàm in agendo.* Quam descriptionem satis longam, longius explicat ipse Suarez: admittuntque Conimbr. & alij Moderni Dialectici.

Cæterùm, eius insufficientiam probat inter alios Gallego controu. citata. Et quidem si attentè consideretur, ferè omnia eius verba superfluunt: neque tandem explicat propriam rationem qualitatis. Nam in primis ad quid additur ly *quoddam*? non enim ponitur pro genere, vt patet, neque addit aliquid supra ea, quæ ponuntur à parte differentiæ. Item superfluit ly *absolutum*: vt enim vidimus supra disputatione vndecima num. 4. nomen istud non significat gradum aliquem positiuum inter accidens & quantitatem, aut qualitatem, verbi gratia, sed negationem relationis immediatè fundatam in proprio vniuscuiusque constitutiuo: sicut *irrationale* non significat gradum positiuum inter animal, & equum, aut leonem, sed negationem hominis, quæ immediatè fundatur in propria vniuscuiusque differentia. Ergo sicut superfluè definiretur equus dicendo: *Equus animal irrationale, hinnibile*: imò & nugatoriè, siquidem in hinnibili continetur irrationale, & ita bis poneretur: sic similiter superfluè & nugatoriè ponitur ly *absolutum* in definitione qualitatis, aut quantitatis.

12. Tertiò, superfluunt illa verba: *adiunctum substantiæ creatæ*: id enim continetur in 1. particula definitionis, siquidem accidens ex sua natura petit adiungi substantiæ creatæ, cùm increatæ nulla possint esse accidentia.

¶ Quartò, eadem ratione superfluit ly *ad complementum perfectionis eius.* Non enim est sensus qualitatem complere substantiam in esse substantiali: nam hoc est proprium subsistentiæ, aut existentiæ, vt aliquando dicemus. Ergo intelligendum est de complemento in aliqua perfectione, aut esse accidentali.

Hoc

Hoc autem conuenit qualitati ex eo, quòd sit accidens: siquidem omnia accidentia, ex eo quòd sint entia & perfectiones secundùm quid; complent substantiam in aliquo esse & perfectione accidentali, vt patet inductione.

Quòd si per hanc particulam significetur qualitatem esse à natura institutam, vt sit ornamentum substantiæ, vt Suarez explicat: iam definitio non conuenit omni qualitati: quis enim dicet habitus vitiosos datos esse à natura vt sint ornamentum aut complementum substantiæ.

Vltima etiam particula, scilicet *tam in existendo, quàm in agendo*, si collectiuè sumatur; non conuenit omni qualitati: plures enim non sunt actiuæ. Si verò disiunctiuè sumatur, incidit in alium defectum, qui, quantum fieri possit, vitandus est: iam enim in rei veritate non erit vnica descriptio, sed plures: neque revera definietur genus supremum; sed membra illa diuidentia, quibus adæquatè conuenit vnaquæque pars talis disiunctionis. Et tandem tota hæc descriptio non explicat rationem propriam qualitatis; sed verè conuenit quantitati, vt consideranti patebit.

13. Ne autem prædictæ definitionis discussio, nimia & superstitiosa alicui videatur; simulque perspiciatur, quantùm à vera definiendi arte abhorreat similis redundantia; audiat Arist. lib. 6. Topic. cap. 1. vbi explicans modos, quibus contigit definitionem esse superfluam, inquit: *Illud demum incommodum est, sæpè idem de aliqua re dicere. Quod Xenocrati vsu venit, qui sapientiam ait esse definitionem & cognitionem naturarum. Quippè cum definitio, quædam sit cognitio: ita hic ibidem dixit, adiuncto verbo cognitionis. In eodem errore versantur ij, qui refrigerationem priuationem caloris naturalis esse definiunt. Nam cum omne, quod insitum est, omnis sit priuatio: superuacaneum est nomen, naturalis, addere; satisque erat dicere caloris priuationem: quandoquidem ex ipso nomine priuationis, rei naturalis esse intelligitur.*

Discamus ergo, & discant omnes ex hac Aristotel. doctrina, à rerum definitionibus superflua verba rescindere. Sed ad qualitatis definitionem redeundo.

14. Secunda est, quam tradit Hurtado loco cit. quæst. præced. vbi reiecta definitione Arist. sic ipse definit: *Qualitas est accidens absolutum à quantitate distinctum*. Hæc tamen definitio potiori iure reiicienda est.

Primò quidem, quia, vel nomine accidentis absoluti intelligit, quod non est vera relatio prædicamentalis: & si tota definitio planè conuenit sex vltimis prædicamentis; siquidem in hoc sensu verè sunt accidentia absoluta distincta à quantitate; vel intelligit, quidquid nullum dicit respectum, neque prædicamentalem, neque transcendentalem: & sic definitio non conuenit omni qualitati, siquidem habitus, potentiæ, & plures aliæ qualitates sunt relationes transcendentales, vt patet. Ergo hæc definitio, vel conuenit aliis à definito, vel non conuenit omni contento sub illo.

Præterea quia, esto definitio illa conueniret omni, & soli quantitati; adhuc non explicat propriam eius rationem, seu quid sit illud, per quod qualitas distinguitur à quantitate, & aliis prædicamentis. Sicut si quis definiret animal, *esse viuens distinctum à planta*; revera non explicaret propriam rationem constitutiuam animalis, sed perinde esset, ac si per negationem definiret dicendo: *Animal est viuens, quod non est planta*. Quem modum definiendi, vt imperfectissimum contemnit Aristotel. 1. Topic. cap. 4. Ergo si propter ea reiicit iste Author definitionem Aristot. quia non declarat, quid sit ipsa qualitas, eadem etiam ratione reiicienda est sua definitio.

15. Tertiò tandem alij definiunt qualitatem sic: *Qualitas est accidens proueniens à forma in esse quieto*. Per primam particulam differentiæ distinguit qualitatem à quantitate, vbi, situ, & aliis prædicamentis, quæ quantitatem consequuntur: nam vt docet D. Tho. 5. Metaphy. lect. 9 & 3. p. quæst. 90. artic. 2. de Potentia q. 9. artic. 7. & alibi sæpè, qualitas in hoc à quantitate distinguitur: quod hæc sequitur materiam; illa verò formam. Per vltimam verò particulam distinguitur ab actione: quæ quidem prouenit à forma; sed quasi in motu & fluxu, quem secum trahit actio, non verò qualitas; & ideò hæc dicitur à forma prouenire in esse quieto.

Cæterùm hæc etiam definitio, quamuis nihil contineat à veritate alienum; adhuc tamen non videtur omnino sufficienter explicare essentiam qualitatis sed ad summum est descriptiua. Et ideo inuestigandum restat, quæ sit illa ratio, aut perfectio, cui annexum est prouenire à forma in esse quieto. Sicut enim suprà disput. 13. num. 17. diximus insufficienter explicari essentiam hominis, dicendo esse animal radicaliter risibile: quia confusè indicatur ibi essentia hominis: sic similiter, dicendo qualitatem esse accidens proueniens à forma in esse quieto; valdè confusè importatur essentia qualitatis. Quare, his & aliis definitionibus relictis.

16. Dicendum est veram rationem & essentiam qualitatis in communi, propriumque effectum formalem eius duobus modis, & vtroque optimè explicari à D. Tho. quem sequuntur Caiet. Conradus, Cano, Arauxo, Sanch. & Gallego infrà citandi, & communiter Thomistæ.

Primus habetur 1. p. q. 28. art. 2 vbi docet, quod in vnoquoque prædicamento accidentium possunt duo considerari, scilicet ratio communis accidentis, & propria, & peculiaris ratio vniuscuiusque Hæc autẽ in qualitate (inquit) est *esse dispositionem substan.* sicut propria ratio quantitatis est esse mensuram aut extensionem substantiæ. Iuxta quam doctrinam, sicut hæc est congrua definitio quantitatis: Quantitas est extensio seu mensura substantiæ, vel accidens extensiuum, seu mensuratiuum substantiæ: sic etiam hæc erit congrua definitio qualitatis: *Qualitas est dispositio substantiæ, seu accidens dispositiuum substantiæ*, vt postea explicabimus.

17. Secundus modus declarandi rationem communem qualitatis est apud D. Thomam 1. 2. quæst. 49. artic. 2. vbi inquit: *Propriè qualitas importat quendam modum substantiæ: modus autem est, vt dicit August. super genesim ad literam, quem mensura præfigit: & ideo importat quandam determinationem secundùm aliquam mensuram. Et ideo sicut id, secundum quod determinatur potentia materiæ secundùm esse substantiale dicitur qualitas, quæ est differentia substantiæ: ita id, secundùm quod determinatur potentia subiecti secundum esse accidentale, dicitur qualitas accidentalis, &c.* Ex quibus verbis formatur alia definitio qualitatis sic: *Qualitas est accidens modificatiuum, siue determinatiuum*, vel *imponens modum, aut determinationem substantiæ*.

Quæ duæ definitiones si rectè intelligantur; inter se coincidunt, & explicant optimè propriam & essentialem rationem qualitatis in communi, quidquid contra dicat Suarez loco citato. Quia autem definitiones non possunt demonstrari, vt bonitas istarum appareat,

appareat, sufficiet earum terminos explicare, vt explicant communiter Thomistæ.

18. Pro prima ergo intelligentia notandum est nomen *dispositionis* à disponendo dictum esse. Disponere autem idem est, quod ordinare, seu ponere aliqua cum ordine. Ad quod requiritur, vt in re, quæ disponitur, sint aliquo modo plura, seu partes, quæ possint cum ordine collocari.

Vnde Aristot. 4. Metaph. text. 24. definit dispositionem generaliter sumptam dicens: *Dispositio est ordo habentis partes*: vel vt ait D.Thom.lect.20 *Dispositio est ordo partium in habente partes*. Est autem duplex dispositio partium. Alia in ordine ad locum, quæ scilicet sic ordinat partes rei, vt vna correspondeat sursum, alia deorsum, &c. & hæc constituit prædicamentum situs. Alia est dispositio rei in seipsa: & de hac loquimur in præsenti intelligiturque definitio tradita.

19. Secundò obseruandum est ad hanc dispositionem non esse necessarium, vt verè & realiter sint partes, aut plura in habente ipsam. Nam habitus intellectus appellatur. Ab Aristot. in hoc cap. & est vera dispositio: cum tamen in ipso intellectu non sint verè & realiter partes, quæ per talem habitum disponantur.

Sufficit ergo, vt in illo sit quædam indifferentia, & potestas ad plura, quæ est virtualis quædam latitudo, ratione cuius apprehendimus in ipso intellectu quasi plures partes potentiæ, etiam in ordine ad obiectum eiusdem habitus; secundùm quas potest magis ac magis actuari per talem habitum, tam secundùm extensionem, quàm secundùm intensionem, vt magis declarabimus in libris de generatione.

Vnde habitus sic actuans illas quasi partes potentiæ verè est dispositio: quia per talem gradualem actuationem ponit ordinem inter talea, quæ antea intelligebantur quasi confusæ & inordinatæ.

Sit exemplum intellectu respectu Geometriæ, in quo (loquendo de extensione) est potentia ad scire vnam conclusionem, & potentia ad scire alteram, & plures alias. Quæ potentiæ sunt quasi partes vnius integræ potentiæ, quam intellectus habet respectu totius Geometriæ; intelliguntur que quasi confusæ & inordinatæ, antequam adueniat habitus Geomatriæ. Qui tamen adueniens, verè ponit ordinem inter illas. ordinatè actuando ipsas, priùs circa primam conclusionem, deinde circa secundam, & cætera.

Idem etiam cernitur in intensione, tum habituum, tum etiam omnium qualitatum: quæ suscipiont magis & minus. Nam in eadem parte ligni est potentia, vt actuetur per calorem & vt duo, & tria, &c. Quæ quasi partes potentiæ, quæ antea intelligebantur confusæ & inordinatæ; adueniente calore, ordinantur: siquidem prius actuatur potentia ad calorem, vt duo, deinde ad calorem vt tria, & sic de alijs.

Tandem idem cernitur in quarta specie qualitatis. Nam figura hominis verè ordinat & disponit partes eius, ita vt hæc vniatur illi, & non alteri: & hoc non in ordine ad locum nam hoc facit situs; sed in seipsis: siquidem etiam deficiente situ, adhuc potest esse figura, vt de facto contingit in mysterio Eucharistiæ. Et idem etiam est de alijs figuris Mathematicis: nam circulus, aut triangulus verè ordinat & disponit partes lineæ, quæ ante tales figuras intelligebantur quasi confusæ & inordinatæ.

Restat ergo, quod disponere rem in seipsa, vt explicatum est, conuenit omnibus qualitatibus. Cùm autem hoc non conueniat alijs accidentibus aliorum prædicamentorum, vt consideranti patebit: planum fit omnes, & solas qualitates esse isto modo dispositiones; & ex consequenti hanc esse optimam definitionem qualitatis: *Qualitas est accidens dispositiuum rei in seipsa.*

Videantur Sanch lib 5. Logicæ quæstione 41. & Gallego controu. 27. cit.

20. Superest explicanda secunda definitio suprà tradita. Pro qua notandum est, *modum* sumi multipliciter.

Primò enim accipitur latè pro omni accidenti. siue completo, siue incompleto: de quibus frequenter dicimus, quod modificant & afficiunt substantiam.

Secundò solet restringi ad quædam accidentia, quæ licet reuera sint entia completa; sunt tamen minimæ & imperfectissimæ entitatis. Quo sensu figuras, relationes, & sex vltima prædicamenta solemus appellare modos.

Tertiò, modus sumitur propriè, & strictè, pro quibusdam entibus imperfectissimis, & incompletis, quæ non constituunt aliquod genus, aut speciem entis, neque sunt veræ partes; sed potæ modificationes, aut affectiones entium, ad eorum prædicamentum reductiuè pertinentes, & per ipsorum esse existentes, vt vnio, punctum & postprædicamenta. Modificare ergo his tribus modis non est effectus formalis qualitatis, vt est per se euidens: neque in hoc sensu intelligi possunt verba D Thomæ, adducta ex 1, a. vt rectè notant ibidem Caiet. Conrad. & Cano, quos adducit Sanchez vbi sup. Vide.

Quartò, & vltimò, modus specialiter sumitur pro dispositione, ex ordinata determinatione. Quæ acceptio meliùs & significantiùs exprimitur secundùm phrasim Hispanam, quando dicimus: *no tiene modo, ò tiene buen modo*; id est, in iis, quæ agit, vel dicit, non habet dispositionem, vel ordinatè procedit, & cætera.

Ex quo patet, modum in hanc acceptionem coincidere cum. 2. acceptione dispositionis; imò significantiùs exprimere eam: ac proinde hanc etiam esse optimam definitionem qualitatis. *Qualitas est accidens imponens modum, seu determinationem substantiæ.* Quæ in rei veritate coincidit cum præcedenti vt explicatum est. Videantur Sanchez, & alij Authores citati.

21. Tandem potest assignari tertia alia definitio, licet descriptiua, iuxta tertiam proprietatem qualitatis sup nu. 4, explicatam, quam appellat Arist. maximè propriam illius; conuenitque ei quarto modo proprij, vt ibidem diximus; & est huiusmodi: *Qualitas est accidens, secundùm quod res dicuntur similes, aut dissimiles* Neque indiget maiori explicatione.

QVÆSTIO III.

De prima specie qualitatis, scilicet habitu, & dispositione.

COgnita essentia qualitatis, species eius inuestigandæ sunt. Et à prima incipiendo, nomina ipsa ante omnia distinguere, & explicare oportet. quia habent non paruam confusionem.

22 *Habitus* ergo, vt benè notat Caietan in hoc. capite, dicitur ab *habendo*: & ideò sicut habere sumitur tripliciter: ita habitus triplicem habet acceptionem, vt tradunt expressè Aristotel. 5. Metaphysicæ textu 25. & D. Thom. 1. 2 quæstione 49. articul. 1. *Primò* habere sumitur communiter, pro eo idem valet, ac possidere quocumque modo, siue per inhærentiam, siue per relationem, &c. vt cum dicitur ali-

quis

quis habere amicum, habere pecunias, scientiam, &c. Ea habere, seu habitus in hac acceptione consequitur prædicamenta, éstque postprædicamentum: de quo agit Aristotel. cap. vltimo huius libri. Iuxta quam etiam acceptionem, ipsa res habita, quæcumque sit illa, siue substantia, siue accidens, interdùm appellatur habitus. Quo sensu Aristot. cap. de oppositis dixit: *A priuatione ad habitum non est possibilis regressus.*

Secundò sumitur minùs communiter vt est quoddam medium per modum actionis, & passionis inter habentem, & rem habitam, ratione cuius dicimur vestitos, aut armatus esse, &c. Qui enim habet vestem in arca, non dicitur habere hoc secundo modo, sed tantùm primò. Et habitus in hac acceptione constituit speciale prædicamentum, vt suo loco videbimus.

Tertiò, tandem sumitur magis strictè, prout significat id, quo res se habet, benè, vel malè, vel in se ipsa, vel in ordine ad aliquid aliud. Quo sensu solemus inquirere: *quomodo te habes*; Et habitus in hac acceptione pertinet ad prædicamentum qualitatis, éstque prima species eius: quia est dispositio, qua res benè, vel malè se habet, vel in se ipsa, vt sanitas, & ægritudo; pulchritudo, & deformitas: vel in ordine ad aliud, vt virtus, & vitium; scientia, & error. Videantur Diu. Thom. loco citato, & Ludouicus de Montesino ibidem, disput. 1. 30. in principio.

24 Nomen *dispositionis* vnde deriuetur, diximus quæstione præcedenti num. 18. vbi etiam duas eius acceptiones adduximus. Nunc tertiam aliam oportet addere, qua dispositio sumitur pro habitu in tertia acceptione explicata: nam indifferenter solemus inquirere: *quomodo te habes*, & *quomodo dispositus es*; Propter quod Aristotel. & D. Thom. sæpè confundunt habitum, & dispositionem, secundùm quod pertinent ad hanc primam speciem qualitatis, vt patet 5. Metaphysicæ textu 25 & 1.s, quæst. 62. articulo 9. Hoc autem est discrimen, vt docent Aristotel. in hoc cap. & D. Thom. quæstione 49. citata art. 2. ad tertium, quod nomen *habitus* propriùs, & frequentiùs applicatur qualitatibus istius speciei, quæ sunt difficilè mobiles: nomen verò dispositionis, illis quæ sunt facilè mobiles. Et meritò quidem, nam quando quis quæritur, quomodò se habeat; dispositione permanente quæritur: quam non ita exprimimus, quando inquirimus, quomodò dispositus est; Et ita nomen ipsum habitus, vt rectè inquit Diu. Thom. ibidem, diuturnitatem quandam, & permanentiam importat, quam non significat nomen dispositionis. Propter quod scientiam, virtutem, & alias qualitates diuturnas huius speciei absolutè, & propriè, & appellamus habitus; non verò dispositiones: è contra verò sanitas, pulchritudo, & similes qualitates facilè mobiles propriè dicuntur dispositiones, & non habitus. Et in hoc sensu condistinguuntur inter se habitus, & dispositio, secundùm quod pertinent ad hanc primam speciem qualitatis.

His explicatis: duo oportet breuiter examinare. Primum est, in quo consistat essentia huius primæ speciei: & per quid distinguatur ab aliis. Secundum est: vtrùm habitus, & dispositio, secundùm quod specialiter sumuntur, vt condistincta, differant essentialiter, vel accidentaliter. Vbi etiam enumerabimus, qualitates, quæ sub vnoquoque membro continentur.

24 Circa primum, omissis aliis sententiis dicendum est primò essentiam huius speciei, prout comprehendit, tàm habitum, propriè dictum, quàm dispositionem ab illo condistinctam, consistere in hoc, quòd sit qualitas determinans, seu disponens rem benè, vel malè in ordine ad naturam; seu per se primò ordinata ad benè, vel malè esse naturæ subiecti, vel secundùm se ipsam, vt contingit in sanitate, pulchritudine, & aliis similibus, quæ immediatè afficiunt naturam; vel in ordine ad aliquam operationem; vt contingit, in scientia, virtute, & aliis habitibus, qui immediatè afficiunt potentias: Sic docet expressè Aristoteles quinto Metaphysicæ textu 25. & secundo Ethicorum capite quinto, quem refert, & sequitur Diuus Thomas quæstione 49. citata, articulo primo, secundo, & tertio, vbi explicat optimè hanc doctrinam. Pro qua etiam videri possunt Montesinus loco citato, quæstione prima, Conradus, Zumel, & alij expositores.

Probatur breuiter ratione desumpta ex Diuo Thoma. Quia in hoc conueniunt essentialiter omnes qualitates huius primæ speciei, & per hoc distinguuntur a cæteris: ergo hæc est propria ratio illius. Antecedens quoad primam partem patet, tùm ex ipsa etymologia habitus, & dispositionis supra explicata; secundùm quod constituunt hanc primam speciem: tùm etiam quia non solùm sanitas, & ægritudo; pulchritudo & deformitas, & similes qualitates ex sua ratione disponunt rem in ordine ad naturam, quæ benè se habet cum sanitate, & pulchritudine; malè autem cum ægritudine, & deformitate; sed etiam scientia, & error; virtus, & vitium, & similes habitus reuera ordinantur ad benè, vel malè esse naturæ potentiarum, quibus insunt; siquidem scientia, & virtus disponunt intellectum, & voluntatem conuenienter ad suam naturam; error verò, & vitium disconuenienter. Imò vt benè docet Diu. Thom. articulo tertio citato, huiusmodi habitus, considerata ipsa natura habitus secundùm se, per se primò conuenit ordinari ad benè, vel malè esse naturæ; de consequenti verò, & ex parte subiecti importat ordinem ad operationem, in quantùm est finis naturæ, vel perducens in finem. Ergo in hoc, quod est disponere rem benè, vel malè in ordine ad naturam, vt explicatum est, essentialiter conueniunt omnes qualitates huius primæ speciei.

Quod autem per hoc distinguantur ab aliis speciebus (quæ est secunda pars illius antecedentis) etiam patet. Nam secunda species, scilicet naturalis potentia, & impotentia, per se primò sumitur in ordine ad operationem absolutè sumptam, non curando, an sit conueniens, vel disconueniens; vt patet inductione. Intellectus enim æqualiter est potentia respectu intellectionis scientificæ, & erroneæ; & voluntas respectu volitionis honestæ, & peccaminosæ; & idem est de potentiis transeuntibus, vt consideranti patebit. Similiter tertia species per se primò attenditur, vel ex eo, quòd sit terminus alicuius alterationis procedentis à potentiis secundæ speciei, vel ex eo, quòd sit obiectum alicuius sensus, vt infrà videbimus: ad quod impertinens est esse conuenientem, vel disconuenientem naturæ subiecti. Quod etiam per accidens conuenit quartæ speciei: siquidem figura, præcisè prout figura est, non dicit conuenientiam, aut disconuenientiam, vt patet in figuris Mathematicis. Ergo per hoc distinguitur prima species qualitatis ab aliis omnibus.

25 Hinc fit, vt rectè notauit D. Thom art. 2. citato ad primum, quod quando in qualitatibus tertiæ speciei, verbi gratia in calore, & frigore, quæ pertinent ad obiectum tactus, aut in colore, qui est obiectum visus, vel etiam in forma, aut figura, quæ est quarta species,

species, consideratur conuenientia, vel disconuenientia ad naturam subiecti, tunc reducuntur ad primam speciem: quia secundùm hanc rationem color, & figura pertinent ad pulchritudinem, vel deformitatem, & calor, & frigus ad sanitatem, vel ægritudinem. In quo sensu (inquit Diu. Th.) *Caliditas, & frigiditas ponuntur a Philosopho in prima specie qualitatis.*

Ex dictis potest sic formari definitio huius primæ speciei, prout comprehendit habitum, & dispositionem: *Est qualitas, secundum quam res bene, vel male se habet.* In qua definitione ponitur sub distinctione ly *bene, vel male*: quia non habemus nomen quod abstrahat à bono, & malo; siue conuenienti, vel disconuenienti.

Cum autem species ista diuidatur in habitum, & dispositionem per esse facilè, vel difficile mobilem à subiecto: si vnumquodque horum membrorum velimus definire, ponenda erit pro genere, defectu nominis incomplexi, ipsa definitio huius speciei, dicendo: *Habitus est qualitas, secundum quam res benè, vel malè se habet, difficile mobilis. Dispositio verò est qualitas, secundum quam res benè, vel male se habet, facilè mobilis.* De quibus iam videndum est: an essentialiter inter se distinguantur: hoc enim est, quod secundo loco examinandum promisimus.

26. Dicendum est secundò, quod quamuis habitus propriè dicti, vt scientia, & similes, quandò sic imperfectè insunt, vt de facili possint amitti; verè dicantur dispositiones: & è contra dispositiones propriè dictæ, vt sanitas, & ægritudo, quandò ex aliquo accidente redduntur difficilè mobiles, verè etiam dicantur habitus; atque ita iuxta modum loquendi interdum distinguantur habitus, & dispositio vt perfectum, & imperfectum intra eandem speciem: tamen, absolutè loquendo, habitus, & dispositio propriè dicta: quibus scilicet per se, & natura sua conuenit esse facile, vel difficilè mobiles, verè differunt essentialiter, & specificè. Hæc conclusio est contra Scotum quæst. 9. huius prædicamenti, Vasq. 1. 2. disput. 8. cap. 3. Salas ibidem, quæst. 52. disput. 5. sect. 1. & quosdam alios. Recentiores. Eam tamen docet expressè D. Thom. artic. citat. ad 3. quem sequuntur communiter Thomistæ, Caiet. & Conradus ibidem. Arauxo 5. Metaphys. q. 5. artic. 3. Iabel. & Soto in hoc cap. Mas ibidem quæst. 4 & Sanch. lib. 5. quæst. 44. Quibus etiam consentiunt Lorca, Valentia, Fonseca, Toler. Conimbric. Rub. Lorin. & alij, quos refert Gallego controuers. 28. Pro qua etiam sententia videri possunt Montesino, vbi suprà num. 27. & noster Didacus à Iesu disp. 15. q. 2.

27. Probatur ratione Aristotel. quam adducit D. Thom. ibidem ex communi modo loquendi. Quia qualitates, quæ ex natura sua sunt facilè mobiles, si ex aliquo accidenti reddantur difficilè mobiles, dicuntur habitus, vt contingit in febri, quæ transit in ethicam. E contrà verò qualitates, quæ ex natura sua sunt difficilè mobiles, cum ita imperfectè insunt, vt de facili amittantur, dicuntur dispositiones, vt patet in scientia; quam dum quis ita imperfectè acquirit, non tam dicitur habere, quàm disponi ad illam. Ergo signum est, propriam rationem habitus intrinsecè, & essentialiter importare diuturnitatem, seu permanentiam, contrà verò dispositionem per se & ex natura sua habere, quod de facili amittatur. Et per consequens habitus, & dispositio propriè dicta essentialiter distinguuntur.

Confirmatur: quia ex eo sanitas, & ægritudo sunt qualitates facilè mobiles: quia per se, & ex natura sua habent causas transmutabiles; & ex eo scientiæ, & virtutes sunt qualitates difficilè mobiles: quia per se, & ex natura sua habent causas immobiles, vt inquit Diuus Thomas loco citato. Sed ex diuersitate causarum per se, & propriarum sumitur distinctio essentialis in effectibus, vt per se notum est. Ergo illæ qualitates, quibus per se, & ex natura sua conuenit esse facilè mobiles, distinguuntur essentialiter ab illis, quæ ab intrinseco, & ex propria ratione sunt difficilè mobiles.

Est tamen hic aduertendum cum Angelico Doctore ibidem, quod quamuis differentiæ istæ videantur accidentales; cum pertineant ad motum, qui est extra prædicamentum qualitatis: designant tamen proprias, & per se differentias harum specierum; sicut etiam in genere substantiæ frequenter accipiuntur differentiæ accidentales loco substantialium. Per quod facilè soluuntur argumenta, quæ solent fieri contra nostram conclusionem: & ideò illa omittimus.

28. Ex dictis possunt vtcumque enumerari qualitates, quæ sub vnaquaque harum specierum continentur. Sub habitu enim propriè dicto comprehenduntur omnes scientiæ, & virtutes. Quarum seriem, sic possumus ordinare, vt habitus diuidatur in acquisitum, & infusum. Sub infuso continentur Fides, Spes, Charitas, Lumen gloriæ, aliaque permanentia Spiritus sancti dona, & virtutes, si quæ sunt aliæ per se infusæ. Habitus acquisitus diuiditur in intellectualem, & moralem; seu in habitum intellectus, & voluntatis: hic diuiditur in virtutem moralem, & vitium illi oppositum: & vnumquodque in suas species, in quarum consideratione occupatur tota ferè 2. 2. D. Thom. Habitus intellectualis diuiditur ab Aristot. 6. Ethicor. cap. 3. in intelligentiam, sapientiam, scientiam, artem, & prudentiam. Intelligentia idem est, quod habitus principiorum, de quo in libris Posteriorum: vbi etiam diuisionem scientiæ statuemus. Sapientia non constituit speciem distinctam à scientia vniuersaliter sumpta, vt comprehendit Theologiam, Metaphysicam, & alias scientias, vt ibidem disputat 20. explicabimus. Ars communiter diuiditur in septem mechanicas: (nam liberales secundùm quid tantùm dicuntur artes. Et tandem prudentia in monasticam, & œconomicam, & politicam. Quæ omnia percensendo potiùs, quàm ex professo dicta sunt. Quia tamen diuisio illa habitus intellectualis ab Aristotel. tradita non est immediata: eam ordinabimus loco citato.

29. Sub dispositione, vt condistinguitur ab habitu, continentur omnes dispositiones corporales: quia istæ simpliciter non sunt difficilè mobiles, vt inquit D. Thom. 1. 2. qu. 50. artic. 1. ad secundùm propter mutabilitatem causarum corporalium. Et huiusmodi sunt sanitas, & ægritudo; pulchritudo, & deformitas. & si qui sunt quasi habitus in membris corporis, vt facilitas acquisita saltandi pulsandi citharam, aut alia opera corporalia exercendi. Notandum tamen est, quòd si sanitas, aut ægritudo non est aliquod vnum accidens distinctum à primis qualitatibus; & si pulchritudo, vel deformitas non est accidens distinctum à colore, figura, &c. non continentur propriè, & per se sub hac prima specie, sed tantùm reductiuè: siquidem sic reuera sunt entia per accidens. Si verò sunt accidentia ab illis distincta, & inde resultantia: propriè, & per se sub illa continentur.

Ad hanc etiam speciem pertinet ex spiritualibus illa qualitas, quæ per primum, aut secundum actum virtutis relinquitur in voluntate. Hæc enim non

non est verè habitus; sed dispositio iuxta sententiam D. Thomæ quæst. 51. sequenti art. 3. vbi docet per primum actum scientiæ posse quidem generari scientiam, quæ sit verè habitus, licet imperfectus: per primum verò actum virtutis non generari virtutem, quæ sit verè habitus: sed dispositio. De quo videri potest Montes. vbi sup. num. 29. & disput. 31. sequenti q. 5.

30. Quid autem de gratia habituali dicendum sit, supposito quòd realiter distinguatur à charitate iuxta sententiam D. Thom. 1. 2. quæst. 110. art. 3. tractant ibidem Theologi, ipsam pertinere ad hanc speciem dispositionis videtur colligi ex solutione ad 3. vbi inquit Sanctus Doctor: *Gratia reducitur ad primam speciem qualitatis: neque tamen est idem, quod virtus; sed habitudo quadam, qua præsupponitur virtutibus infusis.* Quibus verbis addit in 2. dist. 26. quæst. 1. art. 4. ad 1. *Quod non est propriè habitus; sed habitudo quadam, sicut sanitas se habet ad corpus: & ideo dicit Chrysostom. quod gratia est sanitas mentis, &c.* De quo etiam videri potest. quæst. 17. de veritate art. 2. ad 6. Quod autem magis sit connumeranda habitibus propriè dictis, suadet ipsa excellentia, & perfectio gratiæ, colligitúrque non obscurè ex eadem quæst. 27. art. 1. ad 9. vbi docet Angelicus Doctor gratiam ea natura sua esse difficilè mobilem à subiecto, etiamsi per vnum actum peccati mortalis amittatur. Neque contrarius est aliis locis adductis: quia solùm negat gratiam esse habitum: sicut Philosophi loquuti sunt de habitibus, vt ipse ibidem se satis explicat: & ideò hæc sententia apparet probabilior: pro qua videri potest Conrad. loco citato primæ secundæ.

QVÆSTIO IV.

De secunda specie qualitatis, scilicet naturali potentia, & impotentia.

31 PRo intelligentia huius speciei notandum est duplex esse principium operationis: aliud radicale, & remotum, quod est ipsa forma substantialis, vt anima respectu intellectionis, de quo certum est, eo ipso non pertinere ad prædicamentum qualitatis: aliud proximum: & formale, vt intellectus; & hoc est qualitas pertinens ad hanc secundam speciem. Quæ quando tribuit subiecto posse fortiter operari, dicitur potentia naturalis, vt potentia visiua iuuenis: quando verò est principium operationis debilis, appellatur impotentia, vt potentia visiua senis. Similiter potentia generatiua, quando habet proportionatum temperamentum, dicitur absolutè potentia, & ab ea homines denominantur potentes: quando verò temperamentum non est proportionatum, vt in frigidis, dicitur absolutè impotentia: & ab ea dicuntur impotentes. Ex quo patet, impotentiam non dicere puram negationem; sed potentiam debilem, & remissam: & ex consequenti non distingui specie à potentia; sed vt imperfectum à perfecto intra eandem speciem.

Potest autem definiri hæc species sic: *Potentia est qualitas productiua*: seu *Qualitas, quæ simpliciter est principium actionis*: intelligendo per actionem, seu productionem, non solùm eas, quæ propriæ sunt actiones, aut productiones alicuius effectus; sed etiam eas, quæ habent modum actionis, licet nullum producant effectum, vt magna, vel parua resistentia ad diuisionem; quarum sunt principia durum, & molle. Quamuis enim tales resistentiæ reuera non sint actiones, aut productiones alicuius effectus; tamen earum principia nempè durities, & mollitudo, sunt qualitates istius speciei, vt expressè docent Aristot. in hoc cap. & D. Thomas in 1. distinct. 45. q. 1. art. 1. & super Iob. 4. lect. 2.

32. Quare primò diuiditur potentia in actiuam, & passiuam, seu meliùs resistitiuam (non enim omnis potentia passiua est qualitas, vt patet in potentia passiua materiæ respectu formæ; aut substantiæ respectu accidentium.) Potentia actiua est illa, quæ est principium actionis, quæ verè est productio alicuius effectus. Quod insufficienter exprimitur illis terminis: *potentia actiua*: quia reuera potiùs sunt definitio, quam definitum. Potentia resistiua est; quæ est principium alicuius habentis modum actionis; cum tamen non sit vera actio. Et ad hoc genus pertinent durum, & molle; salubre, & valetudinarium, vt testatur Aristoteles in hoc cap. intelligendo per salubre, & valetudinarium, non sanitatem, & infirmitatem, quæ pertinent ad primam speciem: sed robur vel debilitatem corporis in sua constitutione; ratione quorum difficilè, vel facilè cedit infirmitatibus. Fortè etiam ad idem genus pertinent grauitas, & leuitas: illa enim est principium resistendi motui sursum; ista verò motui deorsum. Vtrum autem sint potentiæ veræ actiuæ suorum motuum; constabit, cum de motu grauium, & leuium disputabimus.

33. Ad has duas species subalternas potentiæ pertinent quædam qualitates supernaturales, quibus homines deputantur ad cultum Dei secundùm ritum Christianæ religionis, quæ characteres appellantur. Nam character Baptismi pertinet ad potentiam passiuam: quia non ordinatur ad aliquam actionem; sed potius ad receptionem sacramentorum. Characteres verò Confirmationis, & Ordinis pertinent ad potentiam actiuam: quia ordinantur ad actiones hierarchias. Quæ omnia docet expressè D. Thomas 3. parte quæst. 63. artic. 2. & in 4. dist. 4. quæst. 1. art. 4. quæstiunc. 3. Additque eisdem locis, quòd quia hæ spirituales potestates sunt instrumentales, sicut virtutes sacramentorum: *Ideò sicut virtus, quæ est in sacramentis; non est in genere per se, sed per reductionem, eo quòd est quiddam fluens, & incompletum: ita etiam character non propriè est in genere, vel specie: sed reducitur ad secundam speciem qualitatis.*

Potentia actiua diuiditur in immanentem, & transeuntem. Sub hac continetur intellectus agens & potentia generatiua, nutritiua, & augmentatiua, (quæ solent appellari à Medicis potentiæ principales: eisque annectunt alias ministras, vt videbimus in libris de anima) & generaliter omnes potentiæ, seu virtutes naturales, creaturarum, quæ ad producendum aliquem effectum in extranea materia à natura destinatæ sunt. Sub immanenti continetur potentia cognoscitiua, & appetitiua: illa diuiditur in sensitiuam, & intellectiuam; hæc verò in appetitum sensituum, & rationalem. De quibus omnibus, & de vniuscuiusque speciebus, & actibus agendum est loco citato.

QVÆSTIO V.

De tertia specie qualitatis, scilicet passione, & passibili qualitate.

34 PRo huius speciei intelligentia notandum est *passionem* sumi multipliciter, vt habetur 5. Metaphysicæ textu 26. lectione 10. apud Diu. Thom.

Primò enim sumitur pro proprietatibus, quæ ab essentiis dimanant: quo modo risibile dicitur passio hominis, diuisibilitas quantitatis, &c. Et passio in hac acceptione non est species qualitatis, vt patet: cum inueniatur etiam in aliis prædicamentis.

Secundò sumitur pro quacumque receptione, media qua passum recipit effectum agentis: & correspondet actioni, qua agens producit illum. Et in hac acceptione constituit speciale prædicamentum de quo infrà.

Tertiò sumitur specialiùs pro receptione alicuius effectus nociui, & disconuenientis, in qua intercedit propria alteratio. Quæ acceptio frequentior est, quàm secunda: non enim quando quis sanatur, dicitur pati; sed magis quando infirmatur. Et sic quantò magis qualitas recepta est nociua, & disconueniens; tantò passio est maior & disconueniens: In quo sensu passionē Christi Domini dicimus fuisse maximā. Hoc autē non solùm cōtingit, quando qualitas ex natura sua est nociua, vt tristitia in homine; sed etiam quando per accidens nocet propter excessum; vt nimia lætitia. Et ideò dixit ibidem Aristoteles: *Amplius horum magis nociuæ alterationes, & motus, & maximè lamentabiles: item magnitudines exultationum, & lamentationum passiones dicuntur.* Et iuxta hanc acceptionem, actus appetitus sensitiui appellantur passiones, vt suo loco dicemus: quia fiunt cum aliquali nocumento; maximè quando sunt intensi. De quo videri potest Diu. Thomas 1.2. quæst. 22. art. 1. & quæst. 24. artic. 2. ad 2. Sed hæc etiam acceptio non pertinet ad hoc prædicamentum; sed ad prædicamentum passionis.

35 Quartò tandem sumitur passio pro qualitate, secundùm quam fit talis alteratio. Quæ teste Arist. in hoc capite, appellatur passibilis qualitas: vel quia causat talem alterationem, vt dulce, & amarum, quæ causant alterationem in gustu; calidum, & frigidum in tactu, & similes qualitates, sensibiles: vel quia causantur ex tali alteratione, vt album, & nigrum, quæ causantur ex aliqua alteratione. Cuius signum (inquit Arist.) est, quòd quando quis pudore afficitur, ruber fit, & qui metuit, pallidus. Vndè si cui natura talem perturbationem tribuerit, simili erit colore.

Distinguuntur autem passio, & passibilis qualitas, vt hic ait Aristotel. quia passio significat qualitatem ex aliqua breui alteratione resultantem, vt pallor ex metu, vel rubor ex verecundia causatus: at passibilis qualitas significat easdem qualitates, quando oriuntur ex permanenti, & fixa alteratione, vt color rubeus, aut pallidus permanens in hominibus; siue id procedat à natura, vel ab infirmitate, &c. Ex quo tanquam fit passionem, & passibilem qualitatem non distingui specie; sed tantum accidentaliter, vt de potentia, & impotentia dictum est.

36 Qualitas passibilis, cum sit definitio propriè definiri non potest. Potest tamen declarari si dicamus, quòd *Est qualitas sensibilis, seu obiectiua*, id est, constituens obiectum alicuius sensus. Sub qua comprehenduntur lux, color, odor, sapor, & qualitates tangibiles, scilicet calor, & frigus, humiditas, & siccitas, & si quæ sunt aliæ qualitates, quæ sint obiecta sensuum. Ex quibus lux, & quatuor primæ qualitates sunt species infimæ; aliæ verò subalternæ: nam color diuiditur in albedinem, & nigredinem, & alios colores medios: sonus in acutum, & grauem, & alios medios: & sic de cæteris. Asperum autem, & lene, & rarum, & densum, licet videantur qualitates; propriè tamen, vt inquit hìc Aristot. pertinent ad prædicamentum. Nam rarum est, cuius partes distant: densum verò, cuius partes propè sunt: similiter asperum est id, cuius partes sunt aliæ aliis eminentiores: lene verò, siue leue, cuius partes quasi in recto sitæ sunt. Quæ omnia satis patet ad dispositionem partium in loco pertinere.

QVÆSTIO VI.

De vltima specie qualitatis, scilicet forma, & figura.

37 PRo intelligentia huius speciei notandum est, quòd *forma* primò sumitur pro substantiali, quo sensu anima rationalis dicitur forma hominis. Secundò pro quocumque actu, etiam accidentali; quo modo omnia accidentia appellantur formæ accidentales. Et his duobus modis, non est species qualitatis, vt patet. Tertiò sumitur forma pro dispositione, quam habent partes quantitatis in ordine ad se, à qua deriuatur denominatio formosi, vel deformis; de qua dicitur Psal. 44. *Speciosus forma præ filiis hominum, &c.* Et in hac acceptione est vera species qualitatis.

Similiter *figura*, teste D. Thom. in 3. dist. 16. q. 2. art. 1. ad 1. vno modo sumitur, prout idem est, quòd imago, seu signum alicuius. Et in hac acceptione dicitur Christus transfiguratus quia claritatem assumpsit ad tempus in signum, seu figuram futuræ claritatis, quæ erit in sanctis. Quo etiam sensu dicitur 1. Corinthior. 10. *Omnia in figura contingebant illis.* Secundò sumitur figura (inquit D.Thom.) pro qualitate resultante ex terminatione quantitatis. Quo modo non dicitur Christus transfiguratus: quia eadem delineamenta corporis in ipso erant. Et in hoc sensu sumitur in præsenti: éstque vera species huius prædicamenti, siquidem verè disponit rem in se ipsa, vt patet ex dictis supra num. 19. Non tamen distinguitur specie a forma in tertia acceptatione, vt docent communiter Doctores, & satis ex se patet: siquidem vtraque eodem modo disponit partes quantitatis in se ipsis.

38. Differunt autem accidentaliter. Vel per hoc, quòd forma significat istam speciem physicè, & naturaliter, id est, iunctam cum aliis accidentibus sensibilibus: figura verò significat eandem speciem Mathematicè, id est, abstractum ab accidentibus sensibilibus, vt docet Boëtius hìc, & indicat D. Thomas 3. contra gentes c. 105. Vel, vt tradit ipse Sanctus 7. Physicorum lect. 4. penes hoc, quòd forma significat istam qualitatem, prout reperitur, & dat esse artificiatis, quo sensu dicitur forma turris, domus, &c. figura verò significat eandem qualitatem, simpliciter, vel in rebus naturalibus.

Sub forma continetur qualitates constitutiuæ arte factorum, vt turris, nauis, domus, & similes. Sub

figura

figura verò, præter figuras animalium, & aliarum rerum naturalium, continentur omnes, de quibus agit Geometra: quas ſic poſſumus ordinare. Primò enim figura eſt duplex: alia plana, quæ ſcilicet ſit in ſuperficiebus: & alia ſolida, nempè quæ ſit in corporibus. Plana diuiditur in triangularem, ſeu trigonam; quadrangularem, ſeu tetragonam, pentagonam, exagonam &c. & circulum, quæ eſt perfectiſſima inter figuras planas. Sub triangulari continentur iſocheles, iſopleures, & ſcalenon. Sub quadrangulari continentur quadratum, ex altera parte longius rhombus, rhomboides, &c. Per quem etiam modum diuiduntur aliæ figuræ planæ, excepto circulo, qui eſt ſpecies infima. Tandem figura ſolida diuiditur in pyramidem, chilindrum, cubum, ovalem, lenticularem, &c. & ſphæram, quæ eſt perfectiſſima inter figuras ſolidas. Pro quibus omnibus videri poſſunt Horontius lib. 1. ſuæ Geometriæ & alij Mathematici.

39. Concludit autem has ſpecies qualitatis Ariſt. dicens, fortè eſſe alia genera qualitatis; ſed hæc eſſe, quæ maximè in omnium ore verſantur. Quod modeſtiæ cauſa dictum reputant communiter interpretes, aſſerentes diuiſionem eſſe adæquatam. Cuius non facilè aſſignatur ratio ſufficientiæ. Sed inter alias optima eſt, quam adducit D. Th. 1. 2. quæſt. 49. art. 2. ſumptam ex ipſa natura qualitatis. Modus enim, ſeu determinatio, aut diſpoſitio, quam importat qualitas; vel accipitur in ordine ad ipſam naturam ſubiecti: vel ſecundum actionem, & paſſionem, quæ conſequuntur principia naturæ; vel tandem ſecundum quantitatem. Si in ordine ad naturam: cum hæc habeat rationem finis, ſitque id, quod primò conſideratur in re: ſic ponitur habitus, & diſpoſitio, quæ eſt prima ſpecies qualitatis, in qua ſola attenditur ratio conuenientis, vel diſconuenientis; ſeu boni, vel mali, vt dictum eſt. Si ſecundum actionem, & paſſionem: vel attenditur ſecundum principia actionis, & paſſionis: & ſic eſt ſecunda ſpecies, ſcilicet naturalis potentia, & impotentia, vel ſecundum actionis, & paſſionis terminos; & ſic eſt paſſio, & paſſibilis qualitas, quæ eſt tertia ſpecies. Vel tandem modus, ſeu diſpoſitio eſt inter partes quantitatis: & ſic eſt quarta ſpecies, nempè forma, & figura. Neque inuenitur aliqua qualitas, quæ ad has ſpecies non reducatur. Videantur D. Thom. vbi ſupra Conrad. & Medina ibidem, Caietan. & Soto in hoc capite, Arauxo 5. Metaphyſicæ quæſt. 4. art. 2. Sanchez lib. 5. Logicæ quæſt. 43. vbi rectè impugnat aliam rationem ſufficientiæ, quam format Suarez diſputat. 42. Metaphyſicæ ſectione 5. numero 7. ſumptam ex illa ſua definitione ſupra impugnata.

40. De ſpeciebus impreſſis, & expreſſis, tam ſenſibilibus, quàm intelligibilibus ſolet meritò dubitari, ad quam ſpeciem pertineant: videntur enim ferè ſub omnibus contineri. Hoc tamen rectè explicari non poteſt, vſque dum earum naturam cognoſcamus. Probabile eſt ſpecies impreſſas pertinere ad ſecundam ſpeciem: quia ex natura ſuæ complent potentias operatiuas tanquam concauſæ earum: ſicque docet inter alios Sanchez loco citato ad 1. Quamuis, vt ibidem refert probabiliter etiam poſſit dici, ſaltim de ſpeciebus intelligibilibus eſſe habitus: ſiquidem diſponunt hominem in ordine ad naturam, ſuntque ex ratione ſua difficilè mobiles. Quæ ſententia videtur colligi ex D. Thom. 1. 2. quæſt. 50. art. 5 & 6.

De ſpeciebus expreſſis probabiliter aliqui aſſerunt pertinere ad tertiam ſpeciem: quia natura ſua ſunt termini operationum. Hoc tamen eſt contra D. Th. 3. parte quæſt. 63. artic. 2. ad 2. aſſerentem: *In tertia ſpecie qualitatis non ſunt niſi ſenſibiles paſſiones, & ſenſibiles qualitates.* Qui etiam in diſt. 4 q. 1. artic. 1. docet ex Ariſtot. qualitates tertiæ ſpeciei. *Semper habere ordinem ad aliquam transmutationem corporalem, vel quam inferunt, vel à qua cauſantur.* Et ideò melius dicendum eſt eſſe diſpoſitiones: ſiquidem ex natura ſua ſunt facilè mobiles: ordinanturque ad benè, vel malè eſſe potentiæ, vt patet de actibus victoris & vitij, ſcientiæ, & erroris. Sicque docent communiter Thomiſtæ, Soncin. 9. Metaph. q. 21. ad 4. Ferrar. 2. de anima q. 22. & Sanch. loco citato ad vltimum, qui plures alios adducit.

41. Tandem de primis qualitatibus, nempè calore, & frigore: ſiccitate, & humiditate non eſt parua difficultas: nam licet eas enumerauimus ſub tertia ſpecie; videntur tamen ad ſecundam potiùs pertinere, cùm ſint potentiæ actiuæ elementorum. Sed quidem ſtandum eſt dictis: nam ſub tertia ſpecie collocat iſtas qualitates D. Thom. 1. 2. q. 50 art. 1. ad 3. & quæſt. 52. artic. 1. ad 3. tùm quia verè ſunt qualitates tangibiles: tùm etiam quia ſecundùm eas primò attenditur alteratio, ita primò, & per ſe cauſant aliquam paſſionem, vel cauſantur ab ea, vnde ſumpta eſt denominatio paſſibilis qualitatis. Neque in his oportet in præſenti immorari, de quibus neque Ariſtot. neque Interpretes eius ex profeſſio diſputant.

CAPVT IX.

De ſex vltimis prædicamentis.

SVMMA TEXTVS.

DVAS Partes continet hoc caput. In prima, prætermiſſa deſcriptione actionis, & paſſionis, ſolùm aſſignat duas proprietates, ſcilicet habere contrarium, & ſuſcipere magis, & minus. ¶ In ſecunda parte breuiſſimè explicat alia quatuor prædicamenta ex ſola nominum ſignificatione, dicens quòd à ſitu, ſeu poſitione dicitur ſitum eſſe: habere verò eſt; vt armatum, vel veſtitum eſſe: vbi vt in Lycæo eſſe: & quando, vt heri, & cras.

NOTATIONES, CIRCA hoc caput.

QVomodo duæ iſtæ proprietates conuenire poſſint actioni, & paſſioni, ex dictis circa alia prædicamenta ſatis conſtat. Non enim conueniunt illis per ſe, & ratione ſui; ſed ratione qualitatum, quæ ſunt termini earum: & ita per ſe primò ſolùm conueniunt qualitati, vt eiſdem locis explicuimus. Neque eſt aliud notatione dignum in hoc capite: niſi quòd quia Ariſt. ferè nihil egit de his prædicamentis: ideò Gilbertus Porretanus addidit opuſculum de ſex principiis inſcriptum: ex quo poſteriores Dialectici veram horum prædicamentorum notitiam iuxta peripateticam doctrinam deſumpſerunt.

DISPVTATIO XVI.

De sex vltimis prædicamentis.

PERPAVCA de his prædicamentis tradidit nobis Arist. tum quia paruæ entitatis, & non magni momenti sunt: tum etiam quia ex collatione quatuor priorum dignoscuntur. Nam ex substantia, & superficie continente, quæ appellatur locus, cognoscimus *vbi*. Et ex substantia, & tempore; quod est altera species quantitatis, cognoscimus *quando*: similiter ex substantia, & relatione propinquitatis, vel distantiæ *situm*, & *habitum*. Et tandem ex substantia, & qualitate, quæ est potentia actiua cognoscimus *actionem*, & *passionem*. Ex quo etiam sumitur horum prædicamentorum perfectio, & ordo. Nam quia qualitas perfectior est quantitate, & quantitas relatione: ideò actio, & passio præponuntur vbi, & quando; & hæc situi, & habere. De quibus eodem ordine agemus in hac disputatione. Prius tamen sit.

QVÆSTIO I.

An ista sex prædicamenta consistant in denominatione extrinseca. Vbi etiam an sint quid absolutum, vel relatione.

CIrca primum non obscuri nominis Doctores vniuersaliter asserere videntur hæc sex vltima prædicamenta consistere in denominatione extrinseca, ita vt ibi verb. gra. nihil aliud sit quàm denominatio illa extrinseca, quæ prouenit substantiæ à superficie continente; quando à tempore mensurante; habitus, à veste adiacente, &c. Sic videtur docere D. Thom. opusc. 48. tract. 6. cap. 1. lib. 3. Physic. lect. 5. & lib. 5. Metaph. lect. 9. Et ideo hanc sententiam sequuntur Herb. Quodlib. 1. q. 9. Iabel. 5. Metaph. quæst. 23. Soto in hoc cap. & Mas. ibidem quæst. 1. qui plures alios adducit.

Probatur hæc sententia: quia non sunt multiplicandæ entitates intrinsecæ, vbi solæ denominationes extrinsecæ sufficiunt: sed ex sola circumscriptione extrinseca superficiei continentis dicitur res esse in loco, & ex sola mensuratione extrinseca temporis dicitur esse in tempore, & sic de aliis: ergo præter has denominationes extrinsecas non sunt constituendæ aliæ entitates, & accidentia intrinseca.

4 Prima Conclusio. Hæc prædicamenta non sunt puræ denominationes extrinsecæ, sed formæ quædam, & accidentia intrinseca, relicta in subiecto ex aliquo extrinseco. Sic docent B. Albertus & Gilbert. quos refert, & sequitur Capreol. in 2. dist. 2. quæst. 1. art. 3. Soncin. 5. Metaph. quæst. 41. Arau. ibidem quæst. 9 artic. 1. Sanch. lib. 6. Logicæ per totum, Gonzalez 1. part. q. 10. disp. 12. ad 3. & communiter Doctores. ¶ Estque procul dubio mens Diu. Thomæ. Nam 5. Metaph. lect. 15. generaliter docet vltima prædicamenta esse respectus quosdam relictos in rebus ex aliquo extrinseco. Specialiter autem de actione, & passione id docet in 2. dist. 40. quæst. 2. art. 4. Quod etiam de vbi, & quando tradit in 4. dist. 16. quæstion. 3. art. 1. quæstiuncula 1. vbi docet, quando, & vbi non esse tempus, & locum, sed quid ex illis in subiecto relictum. Et tandem de situ, & habitu idem tradit 5. Metaph. lect. 20. vbi ex Aristot. dicit situm addere supra vbi dispositionem partium in ordine ad locum, quam constat esse in ipsa re vbicata: habitumque esse quid medium inter indumentum, & habentem: ac proinde non esse ipsum indumentum extrinsecè denominans.

Fundamentum est: quia distinctio penes intrinsecam, & extrinsecam denominationem eiusdem formæ non potest causare diuersa prima genera: ergo semel admisso denario prædicamentorum numero, non possunt hæc vltima constitui in pura denominatione extrinseca. Probatur antecedens, quia eadem omninò forma, quæ intrinsecè denominat subiectum in quo est, denominat extrinsecè terminum, quem respicit per eundem, & vnicum effectum formalem eius: animal enim esse videns; & parietem visum non sunt duo effectus formales visiuos, vt per se constat. Ergo repugnat in tali forma, prout sic, esse duas essentias primò diuersas: & ex consequenti constituere plura prædicamenta. Maior huius probatio constabit ex dicendis de vnoquoque.

5 Ad argumentum in contrarium adductum neganda est minor. Nam esse in loco, vel esse in tempore non important puras denominationes extrinsecas à loco & tempore; sed peculiares modos essendi rerum, quæ sunt in loco & tempore, in eisdem existentes. Quia tamen modi isti, seu accidentia dependent à rebus extrinsecis, quæ maiorem habent entitatem, & sine quibus existere non possunt: (vbi enim dependet à loco, quando à tempore, & sic de aliis vt infrà explicabimus:) ideò de illis loquimur, ac si essent denominationes extrinsecæ. In quo sensu intelligendus est D. Thom. locis pro contraria sententia citatis. Solùm enim intendit ista prædicamenta esse debilissimæ entitatis, & sumi ab aliqua forma extrinseca, vt actionem à patiente, passionem ab agente, vbi, & situm à loco, quando à tempore, & habitum ab indumento.

Obiicies D Thom. 1. part. quæst. 110. art. 3. expressè asserentem, quòd *Mobile secundùm locum non est in potentia, ad aliquid intrinsecum: in quantum huiusmodi: sed solùm ad aliquid extrinsecum, scilicet ad locum.* Et primò contra gentes cap. 3. *Aliquando denominantur aliquid ab eo, quod est extra ipsum. vt a loco dicitur aliquid esse alicubi, &c.* Ergo non rectè explicatur Diu. Thom. nostra sententia.

Respondetur Angelicum Doct. priori loco distinguere motum localem ab alteratione, & argumentatione in hoc, quod duo isti motus terminantur ad aliquid omninò intrinsecum, nempè ad qualitatem, & quantitatem; & prout sic, non dependent ab aliquo extrinseco: & ideò per tales motus non intelligitur mobile coniungi alicui extrinseco, à quo resultet quantitas, aut qualitas. At verò vbi, quod est terminus motus localis, omninò dependet à loco qui est quid extrinsecum: & ideò priùs mobile intelligitur coniungi loco, quàm quod resultet vbi. In quo sensu mobile motu locali dicitur esse in potentia ad aliquid extrinsecum: quod non habent alij motus. Videantur

Araux.

Araux. vbi supra ad 1. & Sanch. quæst. 1 n. ¶ Per quod patet ad locum ex primo contra gentes, Sensus enim est, quod res denominatur esse alicubi à loco tanquam à forma extrinseca, à qua sumitur forma intrinseca, scilicet vbi.

6 ¶ Veniamus ad secundam partem q. an scilicet ista prædicamenta sint quid solutum, vel puræ relationes? Circa quod aliquid. Antiqui, quod refert Herb. vbi sup. docuerunt consistere in aggregato quodam ex absoluto, & relatiuo. ¶ Hæc tamen sententia est manifestè falsa: quia prædicamenta sunt entia per se, & simplicia: ergo non possunt ex rebus diuersorum prædicamentorum integrari.

Secunda sententia docet esse veras relationes. Quæ videtur esse sententia Scoti in 4. dist. 13. quæst. 1. vbi facta distinctione relationis in extrinsecus, & intrinsecus aduenientem, dicit hæc prædicamenta esse relationes extrinsecus aduenientes. Eandem sententiam, nulla facta distinctione, defendit Capreol. in 2. dist. 6. q. 1. affirmans prædicamenta ista verè esse relationes, & non quid absolutum.

¶ Potestque suaderi: quia hæc prædicamenta dependent in suo esse ab existentia illius extrinseci, ad quod ordinantur: ergo sunt verè relationes secundùm esse, & non aliquid absolutum. Consequentia videtur nota; siquidem in hoc differunt relatio secundùm dici, seu transcendentalis, & secundùm esse seu prædicamentalis: quòd hæc requirit existentiam termini; non autem illa. Antecedens verò conceditur communiter à Thomistis, & videtur satis ostendi: tum inductione: tum etiam ex imperfectissima, & debilissima entitate horum prædicamentorum, quæ non rectè saluatur per boc solùm, quòd dicant ordinem ad aliquid extrinsecum, nisi etiam requirant eius existentiam; siquidem illud conuenit pluribus qualitatibus satis perfectis.

7 Secunda concl. Hæc prædicamenta sunt relatiua tantùm secundùm dici ac proindè non sunt veræ relationes; sed quid absolutum. Sic docent frequenter Thomistæ, Herb. Quolibeto citato, Soncin. 5. Metaph. quæst. 39. & 41. Iabel. ibidem q. vlt. Araux vbi sup. concl. 4. Sotus & Mas. in hoc cap. Sanch. lib. citato, & communiter Doctores.

Fundamentum est: quia propria ratio relationis secundùm esse est esse *ad*; seu accidens faciens respicere aliud ex proprio, & natiuo effectu eius, sed hoc non conuenit istis prædicamentis: ergo non sunt veræ relationes secundùm esse. Probatur minor discurrendo per singula. Nam in primis, quatuor vltima prædicamenta ex propria ratione dicunt esse *in*, siquidem vbi facit rem esse *in* loco quando *in* tempore; situs disponit partes *in* loco: & habitus resultat ex eo quòd vestis sit *in* corpore. Ergo nullum istorum, propriè loquendo includit esse *ad*. De actione etiam, & passione idem patet. Tùm quia ex propria ratione non dicunt *ad*, sed actio dicit esse *ab* agente; passio verò *in* passo. Tùm etiam, quia si essent veræ relationes, necessariò essent mutuæ, vt patet: hoc autem repugnat, ergo, &c. Probatur minor: quia actio, & passio non sunt simul natura: illa enim est actus actiui; hæc verò passiui, vt inquit Arist. 3. Physic. text. 19. Actiuum autem hæc causa passiui, & prius illo vt de se constat.

Confirmatur: quia iam hæc prædicamenta continerentur sub prædicamento relationis: & ex consequenti solùm essent quatuor genera suprema contra receptam Philosophorum sententiam, quam explicaimus disp. 11. num. 63. Ergo hæc prædicamenta non sunt veræ relationes; sed entitates absolutæ.

8. Ad argumentum in contrarium adductum neganda est consequentia. Ad cuius probationem respondetur quod relationes dependere ab existentia alicuius extrinseci, non oritur formaliter ex eo quòd sunt veræ relationes secundùm esse; sed ex eo quòd sunt entia imperfecta, & minimæ entitatis. Quod non solùm relationi, sed etiam aliis entibus conuenit, vt patet de vnione, & aliis modis, quibus in hoc assimilantur ista prædicamenta. Quo fit, vt licet non omnia relatiua secundùm dici, seu transcendentalia petant terminum actu existentem: vt patet de potentiis, & habitibus, (in quo distinguuntur à prædicamentalibus, quæ semper talem existentiam postulant: vt diximus disputatione 14. numero 23. tamen plura sunt relatiua secundùm dici, quæ etiam requirunt existentiam termini, non formaliter ex eo, quòd sint relatiua secundùm dici sed ex eo, quòd sint entia imperfecta, & debilissimæ entitatis, vt explicatum est. Et huiusmodi sunt ista prædicamenta, quæ proinde magis accedunt ad relationem prædicamentalem, quàm alia relatiua secundùm dici perfectiora: & per consequens minùs participant rationem absoluti.

QVÆSTIO II.

De prædicamentis actionis, & passionis.

9. AD plenam notitiam horum prædicamentorum oportebat disputare: an omnis actio subiectetur in agente; inde enim dependet statuere, in quo consistat propria ratio, tam actionis, quàm passionis. Hæc tamen difficultas propriam sedem habet lib. 3. Physic. & ideò in præsenti sufficiet hæc prædicamenta vtcumque explicare.

Pro quo notandum est plura reperiri in productione physica alicuius effectus, verbi gratia in calefactione. Primò enim inuenitur substantia, seu suppositum ignis cui vt *quod* tribuitur calefactio. Secundò potentia operatiua scilicet qualitas, per quam ignis constituitur potens, seu in actu primo ad calefaciendum. Tertiò effectus, nempè calor in ligno productus. Quartò motus medio quo passum, scilicet lignum transit de non calido in calidum. Quintò mutua relatio prædicamentalis inter ignem, & lignum.

In nullo autem horum consistit essentialis, & Metaphysica ratio actionis, aut passionis. Nam in primis de substantia seu supposito, id est, per se euidens. Qualitas etiam, siue potentia operatiua, quamuis soleat appellari actio antecedenter, siue causaliter, aut originaliter: quia est principium actionis vt ex Doctrina D. Thomæ notant Bergomansis in concordantiis dub. 35. & Flandr. 5. Metaph. quæst. 2. art. 2. explicatque latè Nazar. 1. quæst. 25. art. 1. controuersia vnica: tamen certum est in creaturis realiter distingui ab actione propriè, & essentialiter sumpta, vt probat. Angelicus doctor innumeris penè locis, quæ habentur in tabula verbo *actio* numer. 1. Similiter certum est actionem saltem formaliter non esse ipsum effectum, & idem est de passione, siquidem sunt distincta prædicamenta. In relatione etiam prædicamentali ignis ad lignum minùs possunt consistere:

quia relatio, est distinctum prædicamentum: tum etiam quia hæc resultat ex ipsa actione, & passione, & fundatur in eis, vt patet ex dictis disput. 14.

10 Tandem de motu idem conuincunt ex D. Tho. Caiet. & Naal. quæst. 25. citata. Quia in creaturis actio essentialiter sumpta debet esse tale quid, quod proportionabiliter translatum in deum identificetur cum substantia eius, sicut intellectus, aut alia potentia operatiua significat id, quod in creatura est accidens; translatum verò in Deum est ipsa substantia eius. Sed si Deus immediatè calefaceret aut moueret lignum, motus ibi inuentus non identificaretur cum ipso Deo, vt est per se euidens. Ergo in illo motu non potest consistere id, quod in Deo apprehendimus per modum actionis: & consequenter neque in creaturis propria ratio actionis potest consistere in tali motu. Ac proinde concedenda est alia realitas vel formalitas, à qua potentia operatiua constituatur in actu secundo: quæque sit causalitas ipsius agentis. Et similiter ex parte passi concedendum est aliquid: per quod potentia passiua fiat actu recipiens, seu quod sit actualis receptio effectus. Et in his realitatibus, seu formalitatibus consistunt essentiales rationes actionis, & passionis, vt magis explicabimus lib. 3. Physicorum.

11. Ex quo iam facilè possunt, vtcumque formari definitiones actionis, & passionis. *Actio enim est causalitas causæ efficientis*: vel *actus secundus potentiæ operatiuæ*: vel meliùs: *Actio est accidens, à quo res constituitur actu producens.* Cum qua definitione coincidit ea quam tradit Gilbertus lib. de sex principiis, & admittit D. Thom. opusc. 48. tract. 6. cap. 1. scilicet. *Actio est forma secundùm quam in id, quod subiicitur, agere dicuntur.* Vnde etiam sumitur definitio passionis. Nam, vt benè inquit Angelicus Doctor, cap. 3 sequenti, sicut agere nihil aliud est, quàm causare formam in passo; sic pati nihil aliud est, quàm talem formam recipere: ac proindè potest definiri: *Passio est actualis receptio termini*: vel *Actus secundus potentiæ passiuæ*: siue *Accidens, à quo res constituitur actu recipiens*: vel tandem: *Est forma faciens actu produci.* Hæc enim omnia inter se coincidunt; neque indigent noua explicatione. Videatur Arau. 5. Metaphysic. quæst. 6. art. 1. vbi eodem modo explicat hæc prædicamenta, additque esse communem sententiam Metaphysicorum.

12. ¶ Ex dictis infertur primò, specificationem actionis sumendam esse à principio, seu potentia operatiua: specificationem verò passionis à termino per actionem producto. Quæ est expressa sententia D. Thom. 1. 2. quæst. 1. articul. 1. prima parte, quæstione 14. artic. 5. ad 3. de veritate, quæst. 20. artic. 1. ad secundum, & alibi sæpè, eamque inter alios explicat latè Montesino 1. 2. disp. 5. q. 7. Pro qua etiam videri potest Bañez 1. part. quæst. 77. art. 3. Breuitérque probatur: quia actio, vt actio est, dicit essentialem ordinem ad agens, estque proprius actus potentiæ operatiuæ: passio verò vt passio, est receptio termini: & ad illum essentialiter ordinatur. Ergo actio à potentia operatiua, & passio à termino specificantur.

Quare quando potentia operatiua fuerit vna in specie: actiones erunt eiusdem speciei, etiamsi termini sint specie diuersi. Similiter quandocumque termini fuerint specie distincti: passiones erunt diuersæ speciei, etiamsi actiones sint eiusdem speciei. Quod quomodo verificetur, tam in causis vniuersalibus, quàm particularibus pendet ex dicendis 3. Physicorum de subiecto actionis. Nunc tamen addendum est hanc doctrinam non esse contrariam ei, quam tradit Diu. Thom. quæst. 77. citata primæ partis, artic. 3. dicens ex duobus actionem specificari, scilicet ex principio, & fine seu termino. Nam ibi loquitur de actionibus causarum, vt inquit Bañez: in quibus in idem redit, quod specificatio sumatur à principio, vel à termino: quia in his causis quoties dantur termini specie distincti, dantur etiam principia specie distincta, & è contra, vt patet in calefactione, & frigefactione. Vel loquitur de tota operatione, aut motu, secundùm quòd includit actionem, & passionem, vt explicat Montesino: & ideò sub distinctione dixit, specificari ex principio, vel ex termino.

12. ¶ Secundò infertur valdè probabile esse sub genere supremo actionis contineri non solùm actiones transeuntes, sed etiam immanentes creatas, siquidem vtrobique inuenitur vera productio, cum inueniatur verus terminus productus, verum agens, & vera potentia operatiua. Quare si quæ sunt actiones absque termino producto, vt de aliquibus sensationibus, & de visione beatifica docent inter alios Caietan. 1. part. quæstion. 27. art. 1. dubio 1. Bañez ibidem dubio 2. & Nauarrus controuersia 34. tales actiones non sunt propriè actiones huius prædicamenti; siquidem non sunt veræ productiones: sed dicuntur grammaticaliter; actiones, eo modo, quo resistentia lapidis ad diuisionem, & similes. Subdiuiduntur autem actio transiens, & immanens iuxta diuisiones potentiæ actiuæ, quas adduximus disputatione præcedenti numero 33. & sic facilè quisque potest ad seriem reducere species huius prædicamenti.

14 ¶ Tertiò infertur productiones illas, quæ non præsupponunt vt principium operandi potentiam operatiuam de genere qualitatis, non esse veras actiones prædicamentales. Et huiusmodi sunt in primis omnes actiones Dei, siue immanentes, siue transeuntes: (si verum est Deum agere actione formaliter transeunte) quia neque potentia operatiua eius est qualitas, neque tales actiones sunt accidentia, sed ipsa substantia Dei, vt sæpissimè docet, & probat D. Thomas, de quo videri potest prima parte, quæstione 25. articulo 1. & quæst. 54. art. 1. 2. & 3. Huiusmodi etiam sunt quædam productiones, quæ solent appellari emanationes ad distinctionem actionum prædicamentalium, vt emanatio, qua passiones profluunt ab essentia, & generaliter emanationes omnium accidentium à subiecto, exceptis illis, ad quæ datur per se motus; nempe quantitate, qualitate, & vbi, quando per se producuntur.

15 ¶ Quartò circa prædicamentum passionis infertur, ad ipsum solùm pertinere illas, quæ ex natura sua præsupponunt, & sequuntur actionem prædicamentalem. Vndè non datur vera passio huius prædicamenti, quando proprietates recipiuntur in essentia, neque quando alia accidentia per accidens producta recipiuntur subiecto.

Qua etiam de causa creatio passiua creaturarum non est passio huius prædicamenti: quia creatio actiua Dei quam per se præsupponit, non est vera actio prædicamentalis. Quæ est sententia Diui Thom. 1. part. quæstione 45. articulo secundo & tertio, pro qua videri possunt Caiet. ibid. Bañes dub. 4 & Nazar. controu. 2.

Diximus illas solas passiones pertinere ad hoc prædicamentum, quæ ex natura sua præsupponunt actionem prædicamentalem: quia si Deus per se ipsum calefaceret, aut moueret localiter lignum; verè in hoc esset passio prædicamentalis media, qua reciperet calorem

lorem, aut vbi; quamuis actio Dei, quam tunc præſupponeret, non eſſet prædicamentalis, vt diximus: quia hoc eſſet per accidens quippe cùm talis paſſio ex natura ſua poſtulet actionem cauſæ creatæ.

16. ¶ Quintò tandem colligitur diuiſio huius prædicamenti. Si enim in generatione ſubſtantiali inuenitur vera paſſio prædicamentalis, ſicut inuenitur in alteratione, & aliis motibus: (quod non poteſt in præſenti examinari:) tam paſſio prima diuiſione diuidetur in ſubſtantialem & accidentalem, ſeu in generationem paſſiuam & motum. Illa diuiditur iuxta diuiſionem generabilium in arbore ſubſtantiæ abductam; hæc verò iuxta diuiſionem motus in argumentationem, alterationem, & lationem paſſiuam. Augmentatio paſſiua eſt ſpecies infima: quia quantitas, quæ eſt terminus eius, nempe corpus eſt ſpecies atoma. Alteratio verò paſſiua diuiditur iuxta diuiſionem 2. & 3. ſpeciei qualitatis: hæ enim ſolæ producuntur per veram actionem, cæteræ autem per emanationem, vt ex ibi dictis patet. Denique latio paſſiua, ſeu paſſio, quæ inuenitur in motu locali diuiditur iuxta diuiſionem vbi, quod eſt terminus eius cuius ſpecies quæſtione ſequenti ſtatuemus.

QVÆSTIO III.

De prædicamento vbi.

17. VBi explicatur ab aliquibus eſſe quendam modum ſeu accidens reddens ſubiectum alicubi exiſtens, ita vt eo verè ſit vbi, antequam conſideretur locus; ſeu ſuperficies extrinſeca continens: imò per ſe, & intrinſecè (inquiunt) non dependet ab illa, vt patet in vltima ſphæra, quæ verè & propriè habet vbi, non tamen circumſcribitur ab alio corpore.

Ita Suarez diſp. 51 Metaphyſ. ſect. 1. & quidam alij. Recentiores: qui hac via, nullo negotio diſſoluunt difficilem illam quæſt. quæ Ariſtot. 4. Phyſic. & antiquis Philoſophis maximum negotium faceſſiuit: quomodo ſcilicet vltima ſphæra ſit in loco, aut quomodo moueri poſſit.

Dicunt enim verè & propriè habere vbi, quod appellant locum intrinſecum: quamuis non habeat ſuperficiem continentem, quem appellant locum extrinſecum. Ac proinde poſſe propriè moueri: quia vbi, & non locus eſt terminus motus localis.

Hæc tamen ſententia falſa eſt: eamque rectè impugnant Sanchez libro ſexto, Logicæ quæſtione decima, & alij Thomiſtæ. Quia vbi neceſſariò requirit locum extrinſecum, ex cuius circumſcriptione reſultat, ad eum modum, quo ex poſitione termini reſultat in fundamento relatio: & ex inſidentia temporis reſultat quando in re temporali, &c. In hoc enim, quòd eſt dependere ab exiſtentia alicuius extrinſeci æquo pede currunt hæc prædicamenta & relatio, vt ſup. vidimus.

Quare ſicut non poteſt eſſe quando, niſi ſit tempus: quia abſque tempore non poteſt aliquid eſſe in tempore: ſic non poteſt eſſe vbi, niſi ſit locus: quia abſque loco nihil poteſt eſſe in loco. Et ideo Ariſt. 11. Metaph. cap. 10. lib. 3. Phyſic. cap. 1. & lib. 4. cap. 1 aſſignans terminum motus localis, indifferenter appellat vbi, vel locum: quia alterum abſque altero inueniri poteſt. Quod notauit Diuus Thomas citato lib. Metaph. lect. 12. his verbis: *Erunt igitur tria genera entis, in quibus poteſt eſſe motus, ſcilicet quantitas, qualitas, & vbi: loco cuius ponit locum: quia nihil aliud ſignificat eſſe vbi, niſi eſſe in loco; & moueri ſecundùm locum, nihil eſt aliud, quàm moueri ſecundum vbi.* Ex quo patet dictam ſententiam non ſoluere: ſed fugere difficultatem illam ex 4. Phyſicorum, vt ibi conſtabit.

18. Ad id autem, quod afferunt de vltima ſphæra, pro nunc reſpondetur ex eodem Ariſt. 46. ipſam non eſſe in loco per ſe, perfectè & adæquatè, ſicut alia corpora inferiora; ſed imperfectè & inadæquatè, nempè ſecundùm partes, & eodem modo, & non aliter ipſam habere vbi. Siue hoc intelligatur de partibus ipſius ſphæræ, vt videtur intellexiſſe D. T. ibid. lect. 7. & nos eodem loco expendemus, ſiue de aliis partibus vniuerſi ab eadem vltima ſphæra contentis, ratione quarum ipſa dicatur ſecundùm quid eſſe in loco, vt ſatis probabiliter explicat Iabel. citato lib. Phyſic. quæſt. 13. & docet Angel. Doct. Opuſc. de natura loci.

Sicut enim quando res poſteriores per priores definimus, deuenimus ad aliquam omnino primam: quæ cùm non habeat alias priores, per quas definiatur, ſimpliciter caret definitione; definitur tamen ſecundum quid per ipſas res poſteriores, vt explicuimus diſp. præced. num. 8. ita ſimiliter contingit in locatione partium vniuerſi. Elementa enim ſunt in loco: quia continentur ab ſphæra Lunæ: hæc autem, quia continentur à Mercurio; & hic à Venere, & deinceps.

Tùm verò peruenimus ad vltimam ſphæram: non poteſt ipſa ſimpliciter eſſe in loco, neque ſimpliciter habet vbi, cùm non contineatur ab alia. Habet tamen locum, & vbi ſecundùm quid, in quantum ipſa continet alias. In quo quodammodo approximatur, & attingit vicinum genus ſpirituum, quorum proprium eſt eſſe in loco, non vt contenti & conſeruati ab illo; ſed magis vt continentes & conſeruantes locum, vt ſumitur ex D. Th. 1. parte, q. 52. art. 1. & explicat rectè Caietanus ibidem. Sed de hoc redibit ſermo lib. citato Phyſicorum.

19. Vera ergo explicatio huius prædicamenti ſumenda eſt ex definitione Gilberti, quæ ſic habet: *Vbi eſt circumſcriptio corporis à circumſcriptione loci proueniens.* Cuius ſenſus eſt, vbi eſſe accidens reſultans in re locata eo, quod à loco contineatur, medio quo quaſi coæquatur, & proportionatur loco. Propter quod D. Thom 4. diſtinct. 16. q. 3. art. 1 quæſtiunc. 1. *vbi* appellat proportionem locati ad locum, affirmatque quando, & vbi eſſe quid relictum in corpore ex tempore & loco: ac proinde non poteſt eſſe vbi abſque loco. Quod adeo verum eſt, vt quamuis Deus ab æterno fuerit potens replere quæcunque loca; tamen non ideo ab æterno fuit vbique, vt docet & probat D. Thomas 1. diſtinct. 37. quæſt. 2. articulo tertio: quia vt ibi optimè argumentatur: *In quocumque eſt aliquid, oportet illud eſſe, quia in nihilo nihil omnino eſt: ſed neque locus, neque aliqua res ab æterno fuerunt: ergo neque Deo ab æterno conuenit vbique vel in rebus eſſe.* Vnde etiam fit, quòd ſi annihilato vniuerſo, crearet Deus hominem; vanum eſſet quærere de illo, vbi eſſet; ſiquidem tunc, quamuis verè exiſteret extra cauſas, non tamen eſſet in loco: & ſic nullibi eſſet. Videatur D. Auguſt. 11. de Ciuitate cap. 5. vbi has appellat *Inanes hominum cogitationes, quibus infinita imaginantur loca, cùm locus nullus ſit præter mundum.* Videatur etiam Bañes 1. parte quæſt. 8. art. 2. Nauarrete controuerſ. 27. & Ioannes Gonzal. diſput. 17. & 19. qui optimè probant Deum actu non eſſe in locis, aut ſpatiis imaginariis, neque eſſe vbique non exiſtentibus creaturis. Maneat ergo naturam huius prædicamenti optimè explicari in definitione Gilberti. Quæ ſic poteſt breuiùs tradi; *Vbi eſt accidens reſultans in corpore ex circumſcriptione loci*; vel *Vbi eſt accidens, quo res eſt in loco.*

20. Circa species huius prædicamenti Ponf. vt refert Araux. 5. Metaph.q.7. art.2. affirmat, non solùm vbi, creaturarum, tam corporalium quàm spiritualium; sed etiam ipsum vbi, quo Deus est vbique, verè pertinere ad hoc prædicamentum.

¶ Hæc tamen sententia omnino falsa est. Nam si modus essendi vbique proprius Dei sumatur radicaliter pro aptitudine, quam ipse habet ad essendum in omni loco; est attributum immensitatis, & ipsa substantia Dei. Si verò sumatur formaliter pro eo, quo Deus actualiter dicitur esse in omni loco: est pura denominatio extrinseca, vel relatio rationis, vt probat D. Thom loco cit. in quorum tamen nullo potest consistere essentia huius prædicamenti, vt ostensum est ergo,&c. Quare relicta hæc sententia, & immensitate Dei.

Vbi creaturarum solet communi nomine appellari definitiuum: quia diffinit, & determinat rem, vt sit in determinato loco, seu vt ita sit hìc, vt non sit alibi: diuiditurque communiter in circumscriptiuum, & diffinitiuum particulariter dictum (nomine diuisi applicato vni membro diuidenti.) Vbi circumscriptiuum est, quod ita facit rem esse in loco: vt tota correspondeat toti loco, & partes eius partibus loci. Et hoc vbi dimanat à quantitate; reperiturque in solis corporibus vt per se constat. Vbi definitiuum particulariter dictum est, quod ita facit rem esse in loco, vt tota correspondeat toti loco, & tota cuilibet parti loci, ad modum quo anima rationalis est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte. Quomodo Angeli sunt in loco. quia quamuis Gabriel possit esse in toto hoc collegio; est tamen totus in toto, & totus in qualibet parte; cùm sit substantia indiuisibilis.

21. De hoc ergo vbi Angelorum est difficultas inter Doctores: an verè pertineat ad hoc prædicamentum. (Nam de vbi circumscriptiuo nemo est, qui neget.) Hoc tamen pendet ex alia quæst. grauiori: quomodo scilicet Angelus sit in loco, quam versant Theologi 1.p.qu.52. Sufficiat in præsenti dicere, quòd quamuis partem affirmatiuam defendant Suarez disp. 51. Metaph.sectione 5. Molina quæstione citata. 1 parte art. 1. Vasquez ibid disp. 189. c.2.& alij Moderni: tamen in contraria sententia conueniunt ferè omnes discipuli D. Thomæ, vt testatur Arauxo, & fatetur Suarez locis citatis,

Pro qua videri possunt Angel. Doct. eadem qu. 52. art. 1. Caiet. Basica.& Nazar. ibid. Capreol. in 2.dist.2.q. 2. Ferr. 3. contra Gentes cap.68. Sot. in hoc capite, & lib.4. Physic. Arauxo vbi suprà,& alij.

Iuxta quam sententiam, vbi circumscriptiuum est genus supremum huius prædicamenti. Cuius sex species constituit Aristot 3. Physicorum textu 45. dicens: *Amplius omne corpus sensibile in loco est. Loci autem species & differentia sunt sursum & deorsum, ante & retro, dextrorsum & sinistrorsum. Et hæc non solum ad nos, & positione sunt; sed in ipsa tota determinata sunt, &c.* Videatur D.Thom. ibidem lectione sexta.

22. Obiicies ex Suarez vbi sup. sect. 5. Quia non solùm substantia corporea, sed etiam quantitas, albedo, & reliqua accidentia corporalia habent propria vbi, mediis quibus sunt in loco: ergo plura alia dantur vbi corporalia præter circumscriptum.

Antecedens probat Suarez primò ex mysterio Eucharistiæ, vbi pereunte substantia, quantitas manet cum eodemmet vbi, quod antea habebat: & tamen perit vbi substantiæ: ergo habebant diuersa vbi.

¶ Secundò, quia si è contra conseruaret Deus substantiam, ablata quantitate; maneret substantia in loco: & tamen non per vbi quantitatis, quod iam periit: ergo per proprium vbi.

Respondetur negando antecedens. Sicut enim per vnam quantitatem extenduntur substantia, albedo, calor, & reliqua accidentia corporea, vt sup. disp. 13. n. 8. ostendimus: ita vnico vbi vbicantur substantiæ, quantitas, & alia accidentia corporea: neque ponendum est aliud in quantitate, &c.

Ad primam autem impugnationem respondetur, quòd vbi circumscriptiuum panis ante consecrationem simul vbicabat quantitatem & substantiam panis, illam quidem vt subiectum *quo*; hanc verò vt subiectum *quod*. Quando autem per consecrationem aufertur substantia, illud vbi desinit vbicare eam, & vbicat solam quantitatem cum aliis accidentibus. Videantur quæ in simili materia diximus disp. 12. num.45.

¶ Ad secundam impugnationem respondetur substantiam tunc nullibi esse, vt vidimus disputatione 13. numero 42.

23. Secundò obiicies ex eodem Suar. sect. 6. Quia saltem modus existendi in loco quem habet Corpus Christi Domini in Eucharistia, & vulgò appellatur vbi sacramentale, pertinet directè, & per se ad hoc prædicamentum; siquidem verè constituit Christum Dominum præsentem spatio specierum: & tamen est non circumscriptiuum: ergo plura alia continentur sub prædicamento.

Respondetur negando antecedens. Quia vt docet D. Thomas tertia parte, quæstione 76. artic. 5. lib. 4. contra Gentes capite 64. & alibi sæpè, Christus in Eucharistia est per modum quo substantia comparatur aut continetur à dimensionibus, non verò per modum, quo dimensiones comparantur, aut continentur à loco.

Et ideo Christus per præsentiam sacramentalem, formaliter loquendo, solùm fit præsens speciebus sacramentalibus; non tamen loco, aut spatio ipsarum, sed hoc habet per accidens, per ipsum vbi circumscriptiuum specierum. Et ita Christus in Eucharistia per accidens est in loco, & per accidens mouetur in illo: ac proinde per motum localem specierum non acquiritur, & deperditur vbi sacramentale, vt falsò asseruit Suarez; sed tantùm vbi circumscriptiuum earum. Videatur D.Thom. in 4. distinct. 10. quæst. 1. art. 3. quæstiuncula 4.

QVÆSTIO IV.

De prædicamento Quando.

24. QVando etiam explicatur, ab aliquibus esse quendam modum, seu accidens, quod facit rem durare. Atque ita iuxta hanc sententiam, ablato tempore, manebit quando in corporibus: quia etiam cessante motu cœli, verè manebunt cum sua duratione. Ita defendit inter alios Suarez disputatione 50. Metaphysic. sectione 12. qui vniuersaliter affirmat; quando nihil aliud esse, quàm intrinsecam rerum durationem, & persistentiam in suo esse, ac proinde species huius prædicamenti esse omnes durationes creatas.

Hæc tamen sententia falsa est: & eam impugnant inter alios Sanch. lib.6. Logicæ q 9.& Ioan. Gonçal. 1. part. quæst. 10 disp. 22. ad 3. Estque contra Arist. cap. 4. huius libri, cùm inquit: *Quando est vt esse heri, superiori anno, &c* Hoc autem formaliter non est durare: sed supponit durationem, seu persistentiam in esse: siquidem absque duratione non potest aliquid esse heri, vt superiori anno: bene tamen potest habere

duratio

durationem, & non esse heri, neque superiori anno. Vt de facto continget in fine mundi, cessante motu locali: tunc enim elementa remanentia durabunt; & tamen non erunt heri, neque superiori anno, cùm non sint futuri dies, menses, aut anni iuxta illud Apoc. 10 *Et iurauit per viuentem in sæcula sæculorum: quia tempus non erit amplius.* Et etiam, contra D. Th. 5. Physic. lectione tertia, vbi inquit: *Quando significat in tempore esse.* Similiter in primo sententiarum ad Annibal dum distinctione 37. quæstione 1. art. 1. ad 2. docet, quòd propria denominatio huius prædicamenti est esse in tempore, vt quid mensuratum ab illo.

Et tandem in 4. distinctione 16. quæstione 3 artic. 1 quæstiuncula 2. affirmat quando esse id quod ex tempore relinquitur in re, quæ durat, sicut vbi est id, quod ex loco relinquitur in re locata. Ergo quando non est ipsa duratio rerum, sed quid in illis relictum ex mensuratione temporis.

25 Secundò impugnatur eadem sententia: quia, vel duratio est quid realiter distinctum à re, quæ durat, & ab eius existentia, vt ex communi Thomistarum sententia docet, & probat Goncal. vbi sup. disputatione 10. sectione 1 concl. 1. vel ex ipsa existentia rei continuata, vt contendit Suarez disputatione citata sect. 1. num. 5.

Si primum, consequenter asserendum est durationem ex intrinseca ratione sua esse mensuram rei durantis: ac proinde verè esse quantitatem, vel virtutis, vel molis iuxta receptam durationis diuisionem in æternitatem, æuum, & tempus, vt rectè notat Gonz. ibid. Sin autem dicatur secundum, consequenter asserendum est durationem reuera esse quid incompletum, & diuagari per omnia prædicamenta. Ergo nullo modo potest sustineri, prædicamentum hoc essentialiter consistere in ipsa duratione.

Tertiò impugnatur ad hominem contra Suar. Quia non omnis existentia creata est accidens prædicamentale; quamuis sit accidens Logicum, vt patet de existentiis omnium substantiarum quæ sunt actus quidam seu termini substantiales, & entitatiuè substantia, vt patet.

Ergo si duratio est ipsa existentia rei, vt vult Suarez, non omnis duratio creata erit verum accidens prædicamentale: ac proinde non omnis pertinebit ad hoc prædicamentum: cuius contrarium statuit, & probat ipse sect. 12. sequenti num. 88.

26. Respondet ibid num. 14. durationem quidem Metaph. & realiter non esse verum accidens rei durantis, vt probat argumentum, prædicari tamen accidentaliter de re, quæ durat, & hoc sufficeret, vt possit prædicamentum accidentis constituere: quia omnia prædicamenta accidentium sunt vera accidentia; sed quædam sunt, quæ propter solam prædicationem accidentalem constituunt prædicamentum accidentis.

Hæc tamen solutio destruit diuisionem accidentis realis in nouem prædicamenta: confundit accidens logicum seu prædicabile cum accidenti physico, seu prædicamentali: & substantiam collocat directè sub generibus accidentium. Et ideo à Peripateticis non est impugnanda, sed relinquenda.

27. Vera ergo explicatio huius prædicamenti sumitur ex definitione Gilberti, qui ita inquit: *Quando significat rationem ex temporis insidentia relictam; non tempus ipsum* Et infrà: *Quando est quædam affectio rebus addita, per quam dicuntur esse, aut fuisse, aut futuras esse; non vero est tempus ipsum* Ex quibus sumpta est communis definitio, qua vtitur D. Thom. Opusc. 43. scilicet: *Quando est id, quod ex adiacentia temporis relinquitur*: quam sic possumus ad pauciores terminos reducere: *Quando est accidens, quo res est in tempore.*

Sicut enim ex extrinseca circumscriptione loci, resultat in re locata vbi, per quod formaliter dicitur esse in loco: sic insidentia extrinseca temporis mensurantis res temporales, resultat in eis quando, per quod formaliter dicuntur esse in tempore. Vnde sicut supponit ex parte rei locatæ quantitatem sibi intrinsecam per quam fit apta, vt vbicetur, & supponit etiam locum, ex cuius extrinseca mensuratione resultat; ac proinde, neque est quantitas rei locatæ, neque locus ipse; sed quid ex loco relictum in re quanta: sic, quando, supponit durationem ex parte rei, quæ est in tempore; supponit etiam tempus ipsum in quo fit res, & à quo mensuretur: ac proinde, neque est duratio ipsa, neque tempus; sed quid relictum in re durante ex eo, quòd a tempore mensuretur. Videatur Sanchez vbi suprà conclusione prima.

28. Circa species huius prædicamenti non est parua difficultas. Nam relictis iis, qui durationes creatas, nempè æuum, tempus, & alias collocant per se sub hoc prædicamento, quod ex dictis constat esse falsum, duplex est sententia.

Prima asserit, sicut in rebus, quæ tempore primi mobilis extrinsecè mensurantur, ex adiacentia ipsius relinquitur quoddam accidens pertinens ad hoc prædicamentum, ratione cuius dicuntur esse in tempore: ita etiam in Angelis, & animabus rationalibus, quæ æuo primi Angeli extrinsecè mensurantur, ex adiacentia talis æui relinquitur quoddam accidens huius prædicamenti, & similiter in visionibus beatificis Sanctorum, quæ extrinsecè mensurantur ab æternitate participata visionis beatificæ Christi Domini, ex adiacentia talis æternitatis participatæ relinquitur etiam accidens pertinens ad hoc prædicamentum ratione cuius beati dicuntur esse in æternitate. Quam sententiam probabilem reputat Sanch. vbi sup. concl. 4. & iuxta eam facilè assignantur species huius prædicamenti.

Diuiditur enim primò in quando naturale, & supernaturale: ratione huius res dicuntur esse in æternitate participata: illud verò est quod relinquitur ex adiacentia alicuius durationis creatæ. Quod rursus diuiditur in quando, quod ex æuo relinquitur in rebus æuiternis, & in quando, quod ex tempore relinquitur in rebus temporalibus.

29. Secunda sententia asserit, solùm contineri in hoc prædicamento accidentia, quæ ex adiacentia temporis primi mobilis relinquuntur in rebus, quæ ab illo mensurantur ratione quorum dicuntur in tempore. Quam sententiam appellat Sanchez communem, & firmiorem in doctrina Aristotelis & Diui Thomæ.

Et meritò: tum quia satis apertè colligitur ex eorum doctrina 4. Physicorum text. 115. lectione 20. tum etiam quia ex his tribus durationibus, nempè æternitate, æuo, & tempore solùm tempus est absolutè & simpliciter quantitas; cùm quantitas alia sit molis, seu prædicamentalis, alia verò perfectionis, seu virtutis. Ergo solum tempus absolutè & simpliciter participat rationem mensuræ: & per consequens ex adiacentia solius temporis resultabit in re mensurata per ipsum aliquod verum accidens, quod constituat hoc prædicamentum. Sed hæc longiorem postulant disputationem.

Est tamen iuxta hanc sententiam non parum difficile assignare species huius prædicamenti. Cùm enim tempus primi mobilis sit vnum: non solùm specie, sed etiam numero: videtur ex illius adiacentia non posse causari quando specie diuersa.

30. Dicendum est tamen, ex diuerso ordine quem

res mensuratæ habent ad diuersas partes temporis, etiamsi tempus ipsum sit vnum, sumi posse diuersas species huius prædicamenti; sicut quamuis locus ratione superficiei continentis sit eiusdem speciei; tamen ex diuerso ordine, quem res locatæ habent ad centrum, & polos mundi, sumuntur sursum & deorsum, ante & retro, & aliæ species vbi. Et ita Aristot. capite quarto huius libri, assignat vt species quando, *heri*, *hodie*, *superiori anno*, *&c.*

Iuxta quam sententiam, sic potest ordinari hoc prædicamentum? vt primò diuidatur in quando, ratione cuius res dicuntur fuisse in tempore; & in quando ratione cuius res dicuntur esse; & in quando ratione cuius res dicuntur futuras esse.

Secunda species dicitur *hodie*. & est species infima: quia in tempore præsenti non sunt diuersæ partes, vnde possint sumi diuersa quando.

Aliæ duæ sunt quasi subalternæ; & sub prima continentur, *heri*, *nudiustertius superiori anno*, *&c.* sub secunda verò, *cras*, *sequenti anno*, *&c.* sed hæc leuiora sunt, & indigna ampliori indagine.

QVÆSTIO V.

De prædicamento situs

31. Situm non esse speciale prædicamentum docuerunt plures. Non est tamen, cur ob rem parui momenti à communi Arist. sententia discedamus, præcipuè cùm explicari optimè possit, in quo differat ab vbi, & quid addat supra illud.

Sciendum ergo est modum illum, seu accidens, quod resultat in re locata ex circum scriptione corporis continentis, & appellatur vbi, solùm efficere, vt res locata commensuretur loco, ita vt vna pars eius sit extra locum alterius partis: non tamen efficit tales partes habere ordinem, seu dispositionem respectu ipsius loci. Et ad hoc ponitur situs. Qui consequenter nihil aliud est, quàm dispositio illa, seu habitudo partium rei locatæ in ordine ad locum. Et ideo definitur à Gilberto, quòd sit *Positio partium, secundùm quam dicuntur stantia, vel, sedentia, vel aspera, vel lenia, &c.*

Quem breuiùs definit Diuus Thomas Opusc. 48. dicens: *Situs est positio, seu ordo partium in loco.* Quam definitionem sic poteris ad formam aliarum reducere: *Situs est accidens disponens partes in loco.*

Videantur Angelicus Doctor prima secundæ, quæstione 2. 49. artic. 1. ad 3. Conrad. ibidi. & Arauxo 5 Metaph q. 7. art. 3.

32. Species huius prædicamenti assignat B. Albertus tract. de Situ c. 1. dicens eas esse æquè, & non æquè situatum esse. Sub quibus comprehenduntur stare, sedere, iacere, asperum, & leue: & aliæ similes positiones. Vel, si maueris, poteris cum Arauxo vbi sup. & Soto in præsenti, hoc prædicamentum diuidere prima diuisione in situm naturalem, & præternaturalem, seu ex appetito animalis acquisitum.

Constat enim vnicuique corpori determinatè conuenire aliquem situm à natura, seu à natiuitate, vt homini quòd caput sit superiori loco, aliæ verò partes in loco magis vel minus inferiori. Quod non inuenitur in aliis corporibus. Nam planta habet caput, scilicet radicem, in loco inferiori; ramos verò in superiori: bruta quasi medio modo se habent. Eis enim natura, neque caput versus cœlum erexit, neque terræ infixit. Et hinc sumuntur diuersæ species situs naturalis. Præternaturalis etiam, seu ex appetito animalis acquisitus, qualis est in homine sedere, iacere, & similes, suas habet species.

Nam sessio diuerso modo disponit partes in ordine ad locum, ac iacentia, non solùm in diuersis corporibus, sed etiam in eodem, vt notum est. Videatur Arauxo loco citato.

QVÆSTIO VLTIMA.

De prædicamento Habitus.

33. Disputatione præced. numero 32. explicuimus, in qua significatione nomen *habitus* pertineat ad hoc prædicamentum. Quo supposito, & relictis illis, qui ipsum constituunt in denominatione extrinseca ab indumento proueniente, quos quæst. 1. impugnauimus. Quidam alij Moderni, vt saluent hoc prædicamentum esse quid intrinsecum, explicant illud, asserentes esse quoddam accidens, ita disponens partes corporis, vt possit commodè vestiri & consequenter tantùm reperiri in hominibus, quorum membra sic disposita sunt à natura, vt possint facilè indui. Iuxta quam sententiam idem habitus perseuerat in quolibet homine: neque in suo esse dependet ab extrinseco indumento.

Hæc tamen opinio falsa est & contra Arist. tum hic vbi dicit habitum esse, vt indutum, aut armatum esse, tum etiam 5. Metaph. c. 10. dum docet esse medium quoddam per modum actionis & passionis inter vestem, & habentem ipsam vt explicuimus disput. citata. Ac proinde nullus dicitur habere habitum, quando nudus est; sed quando est vestitus, armatus, &c. Ergo non consistit hoc prædicamentum in illa dispositione membrorum, seu aptitudine, quam habet homo, vt induatur.

¶ Adde, ad talem dispositionem, seu aptitudinem non requiri aliud accidens præter figuram membrorum, duritiem vel mollitudinem eorum, potentiam motiuam, aut alias similes qualitates: ergo, &c.

34. Hac ergo sententia relicta dicendum est cum Arist. loc. cit. Gilberto in suo Opusc. D. Th. 5. Met. lect. 18 & 1. 2. q. 49. art. 1. quos sequuntur Conrad. ibid. Caiet. 3. p. q. 2. art. 6. Arauz. vbi sup. art. 5. & communiter Doctores, quod sicut vbi est accidens resultans in re locata ex circunscriptione loci: sic habitus vt constituit hoc prædicamentum est accidens resultans ex adiacentia indumenti: vel accidens, ratione cuius res dicuntur indutæ. Quod significauit Gilbert dicens, habitum esse *Corporum & eorum quæ circa corpus sunt, adiacentium.* Qua descriptione significatur habitum mediare inter corpus, & ea, quæ circa corpus sunt per modum cuiusdam actionis, & passionis, in quantum, medio illo, corpus ornatur; & ea, quæ circa corpus sunt, ornant. Ac proindè hæc debent esse omninò extrinseca corpori; sicut locus est extrinsecus rei locatæ, & tempus rebus, quæ ab eo mensurantur.

35. Hinc fit animalia irrationalia, quæ à natura acceperunt arma, & indumenta proportionata, vt vngulas, cornua, pilos, lanam, &c. quamuis ratione huius non habeant habitum pertinentem ad hoc prædicamentum: quia talia arma, & indumenta sunt veræ partes eorum, & non aliquid extrinsecum, tamen quatenus in ordine ad humanos vsus aliis armis, aut vestibus extrinsecis induuntur, habere procul dubio habitum huius prædicamenti,

vt docet expressè D. Thom. opusc. 48. Sic enim dicitur phaleratus aut armatus.

Per quod tandem patent species huius prædicamenti. Diuiditur enim secundùm varia genera indumentorum, tam toti corpori: quàm singulis partibus conuenientium, Et sic potest primò diuidi in habitum, qui resultat ex adiacentia, armorum, ratione cuius dicimus res esse armatas, loricatas, aut galeatas: & in eum, qui resultat ex adiacentia vestium. Qui potest subdiuidi secundùm varia genera indumentorum, vt togatum esse, calceatum esse, habere cucullam, &c. Sed de his satis. Qui plura voluerit, legat D. Th. opusculo citato, Sanchez libro sexto, Arauxo, vbi suprà, & alios.

POSTPRÆDICAMENTA
ARISTOTELIS.

HÆC est tertia pars huius libri. In qua per quinque capita disserit Aristot. de quibusdam affectionibus, quæ consequuntur prædicamenta, seu quæ inter ipsa inuicem comparata inueniuntur. Quæ quia non sunt entia completa, sed rationes quædam imperfecta, & incompleta, diuagantur per multa prædicamenta: ideò ad nullum specialiter pertinent, aut reducuntur: propter quod etiam seorsim in hac tertia parte explicantur ab Arist. Sunt autem: oppositio, prioritas, simultas, motus, & modus habendi. *Circa quæ sufficiet Aristotelis doctrinam, quam omnes recipiunt, breuiter referre.*

CAPVT X.

De Oppositis.

PLVRA ex iis, quæ adducit Arist. in hoc capite, constant ex dictis lib. 2. Institutionum circa oppositionem propositionum: & ideò principaliora tantùm attingemus. Continet ergo tres partes. In *prima* enumerat Aristot. quatuor oppositionum genera, & ea exemplis illustrat. In *secunda* comparat ea inter se, & probat vnum non esse aliud. In *tertia* tandem specialiter agit de contrariis, & aliquas eorum conditiones, seu proprietates assignat.

Ad primam deueniendo, oppositio est quadruplex: alia relatiua, vt duplum, & subduplum: alia contraria, vt bonum, & malum, vel calor, & frigus: alia priuatiua, vt visus, & cæcitas: & alia contradictoria, vt sedet, & non sedet.

2. Circa hanc partem, illud in primis notandum est, Aristotelem non agere in præsenti de oppositione propositionum, aut terminorum, vt diximus loco citato institutionum; sed de oppositione rerum. Hæc enim est, quæ consequitur ad prædicamenta: & ex consequenti est quid reale, constituens postprædicamentum istud: quod diuidit Aristotel. in quatuor oppositiones enumeratas. Vt autem huius diuisionis sufficientiam percipiamus, oportet aliqualiter explicare, quid sit oppositio in communi: non enim eam definiuit in præsenti Aristotel. Pro quo.

Secundò notandum est, quòd oppositio importat distinctionem inter ea, quæ opponuntur, vt tradit D. Thom 1. part quæst. 28. artic. 3. Non tamen dicit solam distinctionem: nam Petrus, & Paulus verè distinguuntur; non autem opponuntur. Addit ergo oppositio, supra distinctionem, quandam repugnantiam conueniendi simul alicui. Hæc tamen adhuc non sufficit ad rationem oppositionis propriè dictæ: siquidem conuenit omnibus differentiis diuisiuis, & speciebus cuiuscumque generis; quæ tamen non dicuntur opposita, vt notauimus loco citato.

3 Hinc iam habemus duas oppositionis acceptiones. Primò enim sumitur latè, prout idem est, quod repugnantia aliquorum ad simul conueniendum alicui. Quo sensu sumpsit oppositionem Aristotel. capite 12. sequenti: comprehenditque impropriè opposita, quæ solent appellari repugnantia, seu disparata. Secundò sumitur oppositio propriè, vt condistinguitur à disparatis, & solùm comprehendit quatuor oppositiones enumeratas. Quo sensu agit de ea Aristot. in hoc capite.

Igitur cognoscendo, in quo istæ quatuor oppositiones distinguantur à repugnantia disparata, cognoscetur in quo consistat ratio communis oppositionis propriè dictæ. Distinguuntur autem per hoc, quod habens oppositionem propriè dictam habet etiam, & determinatam habitudinem ad vnum terminum: sibique determinat, & quasi segregat, aut vendicat extremum, cui repugnet. Hoc enim significat ipsum nomen: siquidem *oppositio* idem est, quòd contrapositio. Non autem aliquid dicitur contraponi, nisi determinatæ rei, è regione cuius sit positum. At verò in repugnantia disparata vnum non determinat sibi aliud, cui repugnet; sed indifferenter repugnat omnibus, à quibus in essentia distinguitur. Quo fit, vt propria ratio oppositionis addat supra repugnantiam, determinationem alterius extremi modo explicato. Vnde sic possumus oppositionem propriè dictam definire: *Oppositio est repugnantia determinata aliquorum.* Quæ diuiditur in oppositionem priuatiuam, contrariam, & cæteras, quas non oportet definire. Cum enim ipsæ sint definitiones, facilè ex terminis ipsis dignoscuntur.

4. Nunc facilè explicabitur diuisionis sufficientia. Quæ sic communiter probatur: quia, vel repugnantia, quam importat oppositio, est inter ens, & non ens; vel inter ens, & ens. Si primum: vel inter ens, & non ens simpliciter, & sic est *oppositio contradictoria*: vel inter ens, & non ens in determinato subiecto, & sic est *oppositio priuatiua*. Si secundum: vel ens, & ens mutuò se expellunt: & sic est *oppositio contraria*; vel se respiciunt, & sic est *oppositio relatiua*. Ex quo etiam patet ordo harum oppositionum. Omnium enim maxima est contradictoria: deinde priuatiua:

uatiua: tertiò contraria: & vltimò relatiua. ¶ Eandem sufficientiam ostendit eleganter D. Thom. 5. Metaph. lect. 12. ordine inuerso ascendendo à minoribus ad maiores oppositiones: quarum ordinem latè probat opuscul. 37. cap. 1. 2. & 5. De quo etiam videri possunt Arau. 5. Metaphysic. quæst. 8. artic. 5. & alij.

Solet etiam DVBITARI de hac diuisione: an sit generis in species, vel analogi in analogata. ¶ Ad quod relictis aliis opinionibus, breuiter respondetur ex doctrina D. Thom. opuscul. citato, quem sequuntur Caietan. & Soto in hoc cap. Masius ibidem quæst. 5. & communiter Thomistæ, diuisionem esse analogam. Tùm quia oppositio est quid reale, conueniens rebus diuersorum prædicamentorum; quibus tamen nihil potest esse reale vniuocum. Tùm etiam quia oppositio contradictoria simpliciter, & absolutè est oppositio; cum excludat omne medium: quod tamen aliæ oppositiones non excludunt: ac proindè per ordinem ad oppositionem contradictoriam aliæ participant rationem oppositionis. Videatur D. Thom. loco citato.

5. In secunda parte capitis comparat Aristot. has quatuor oppositiones, dicens, quòd priuatiuè opposita non sunt opposita relatiuè. Non enim dicimus: visus cæcitatis visus, neque cæcitas est visus cæcitas, sicut dicimus Pater est Filij Pater &c. Similiter priuatiuè opposita non sunt contrariè opposita. Cuius rationem reddit: quia in contrariis possibile est fieri mutationem indifferenter ab vno in aliud: at in priuatiuè oppositis, licet ab habitu (id est à forma, seu re, qua priuat priuatio) ad priuationem sit possibilis transitus; tamen à priuatione ad habitum est impossibilis regressus. Fit enim ex vidente cæcus; non verò ex cæco videns.

Circa hoc dictum Aristotelis DVBITANT meritò Doctores: quomodo sit intelligendum. Constat enim vniuersaliter esse falsum, pluresque esse priuationes, à quibus ad formas sibi oppositas est possibilis regressus: siquidem post somnum redit vigilia; lux post tenebras; motus post quietem; & sic de aliis. Vnde explicandum est, à quibus priuationibus detur regressus, & à quibus non; vt illis relictis, de his intelligatur dictum Aristotelis.

6. Id autem explicat optimè Diu. Thom. 8. Metaphysic. lect. 4. dicens, quòd quando subiectum, seu materia se habet ad diuersa secundùm ordinem prioris, & posterioris; non potest ex posteriori redire in id, quod præcedit secundùm ordinem. Sicut quia in generatione animalis, ordine quodam fit ex cibo sanguis; & ex sanguine semen, ex quo generatur animal: ideò non potest è contra ex semine fieri sanguis; aut ex sanguine cibus, nisi per solutionem ad primam materiam; in quantum scilicet semen, aut sanguis potest resolui in terram; ex qua rursus fiat arbor, vnde procedat pomum; quod fiat cibus; & postea sanguis; & tandem semen.

Idem etiam contingit in materia vini; quæ non comparatur ad acetum, pecuniæ per vinum: cum sit corruptio eius: Et simile est de mortuo, & viuo; cæco, & vidente, & similibus. Non enim res comparatur ad mortem, aut cæcitatem; nisi media vita, aut visu: & sic animal non dicitur mortuum, aut cæcum; nisi præcesserit vita aut visus, vel saltem debuisset præcedere. Vt patet in fœtu; qui quidem ante tempus opportunum suæ animationis non dicitur mortuus, etiamsi non habeat vitam. Si tamen eo adueniente, ob defectum aliquem non animetur, vel acquisitam iam vitam posteà amiserit: tunc dicitur mortuus. Qua etiam ratione canis ante nonum diem à natiuitate non dicitur cæcus: neque puer in primis mensibus edentulus, vt inquit in præsenti Aristot. quia pro tunc, neque huic debentur dentes, neque illi visus. Quòd si, transacto illo tempore canis non videat, neque puero nascantur dentes, ille dicetur cæcus, & hic edentulus, non minùs ac qui visum, & dentes amisit.

In huiusmodi ergo priuationibus, quas subiectum non respicit immediatè: sed mediis formis oppositis (quia nimirum subiectum prius petit habere formam, ex cuius absentia admittit in se priuationem, vt inquit Diu. Thom.) semper verificatur naturaliter loquendo, à priuatione ad habitum non esse regressum. Neque enim ex aceto fit vinum, neque ex mortuo viuum, neque ex cæco videns, aut ex edentulo dentatus. Præter has autem sunt aliæ priuationes; ad quas subiectum, seu materia ita immediatè ordinatur, sicut ad ipsam formam oppositam: quia nimirum potentia receptiua eius non respicit actum, quasi in exercitio: & ita æqualiter se habet ad formam, & ad eius priuationem: Sicque contingit in aëre respectu lucis, & tenebrarum; in animali respectu somni: & vigiliæ; in corpore respectu motus, & quietis, & similibus, de quibus non procedit dictum Aristot. sed potest optimè à priuatione ad habitum fieri regressus, vt per se patet.

7 Tandem in 3. part. capitis, assignat Aristot. quasdam proprietates contrariorum. *Prima* est non esse necessarium, si vnum contrariorum existit, quòd etiam existat aliud. Non enim sequitur, si album est, nigrum etiam esse: quia possunt omnia esse alba. Quæ proprietas intelligitur de consequentia Logica: Physicè enim, siue iuxta ordinem naturæ, si vnum elementum est, erit etiam, & eius contrarium, vt inquit Arist. 2. Cœli text. 18.

Secunda proprietas est, duo contraria non posse esse in eodem subiecto. Quod quando, & quomodo sit verum, explicandum est in libris de Generatione.

Tertia est, contraria esse circa idem subiectum, idem inquam in specie, aut genere: vt si subiectum sanitatis est animal; idem etiam sit subiectum ægritudinis. Sequitur autem hæc proprietas ex definitione contrariorum, quæ communiter assignatur, desumptaque est ex 10. Metaph. cap. 6. scilicet: *Contraria sunt quæ sub eodem genere maximè distant, & eodem subiecto insunt, à quo mutuò se expellunt.*

Vltimò inquit Aristot. quòd contraria, vel sunt sub eodem genere, vt albedo, & nigredo sub genere coloris; vel sunt sub contrariis generibus, vt iustitia, & iniustitia sub virtute, & vitio; vel sunt ipsa contraria genera, vt virtus, & vitium. Quod quamuis videatur esse contra definitionem traditam, tamen reuera non est: quia particula illa definitionis, scilicet, *sub eodem genere maximè distant*, intelligitur de genere, siue infimo, siue subalterno. Atque ita de quibuscumque contrariis verificatur esse sub eodem genere: nam iustitia, & iniustitia, & virtus, & vitium sunt sub genere habitus, & qualitatis.

* * *

CAPVT

CAPVT XI.

De modis prioris.

IN hoc capite enumerat Aristot. quatuor modos, quibus aliquid dicitur esse prius alio. *Primus* est, quando aliquid est prius alio prioritate temporis, vt Adamus fuit prior Abele, & hæc est propriissima prioritas. *Secundus* est, quando aliquid dicitur prius prioritate consequentiæ: quia scilicet ab eo ad aliud non valet consequentia, vt animal respectu hominis. *Tertius*, quando aliquid est prius prioritate ordinis; nempè quando habet habitudinem principij, vel partis respectu alterius, vt præmissæ respectu conclusionis, literæ respectu syllabæ & exordium respectu orationis. *Quartus*, tandem modus est, quo aliquid dicitur prius prioritate dignitatis, seu honoris: quo sensu vulgus eos, qui sunt honorabiliores, appellat priores. Quam proprietatem inquit Aristot. esse imperfectissimam.

2. His modis, qui suo tempore circumferebantur, addit Aristoteles, *quintum*, quo aliquid dicitur prius alio prioritate naturæ; quando scilicet, licet inter se conuertantur; tamen vnum est causa alterius; vt hominem esse; & orationem, in qua id affirmatur, esse veram, conuertuntur quidem inter se; tamen esse hominem est quodammodo causa orationis veræ: quia ab eo, quo res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa. Hoc etiam modo essentia est prior suis passionibus, & sic de aliis.

3 Tandem præter hos modos assignant Theologi alium, quem non cognouit Aristot. quo scilicet aliquid dicitur prius alio prioritate originis. Qui modus tantùm inuenitur inter diuinas personas? & non est prioritas *in quo*, (vt aiunt:) quia non datur aliquod instans, vel signum etiam naturæ, in quo vna persona sit prior alia; sed dicitur prioritas, *à quo*: quia vna persona procedit ab alia. Per quod etiam patet, quibus modis possit aliquid dici posterius alio.

CAPVT XII.

De modis simul.

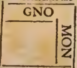
REPLICESTAR potest dici aliquid esse simul cum alio. *Primò*, simultate temporis: quando scilicet in eodem tempore fiunt, vel sunt; vt subiectum, & propriæ passiones. Quo etiam modo duos gemellos, vel duas lectiones dicimus esse simul. *Secundò*, simultate naturæ: quando scilicet vnum cum alio conuertitur, & neutrum est causa alterius, vt magia explicuimus suprà disp. 14. num. 98. *Tertiò*, tandem modo (inquit Aristot.) dicuntur esse simul differentiæ diuisiuæ eiusdem generis, vt volatile, gressibile, & æquatile respectu animalis. Quod intellige de differentiis, præcisè secundùm quod comparantur ad genus: nam si inter se comparentur, non repugnat, imò oportet vnam esse priorem alia, sicut sunt ipsæ species, quas constituunt, de quibus 8. Metaphysic. text. 10. dicitur esse sicut numeros.

CAPVT XIII.

De speciebus motus.

DVAS partes continet hoc caput. In quarum prima enumerat Aristoteles sex species motus; (non quia propriè sunt species alicuius veri generis; cum sint viæ quædam, & entia incompleta: sed eo sensu quo quælibet membra diuidentia solent appellari species:) scilicet generationem, & corruptionem ad substantiam, augmentationem, & diminutionem, ad quantitatem; alterationem ad qualitatem; & motum localem, seu lationem ad vbi. Quos motus esse inter se distinctos patet: quia neque corruptio est generatio; neque augmentatio est diminutio aut motus localis &c.

Solùm potest esse dubium de alteratione; an distinguatur ab aliis, quod mouet propter aliquos antiquos, qui negabant inter se distingui. ¶ Nihilominus partem affirmatiuam probat ipse ratione manifesta. Quia contingit aliquid alterari absque eo, quod habeat alios motus, vt patet ferè in omnibus passionibus. Quando enim qui amat: vel delectatur, aut irascitur, &c. alteratur quidem; & tamen non generatur, aut corrumpitur; neque augetur, aut minuitur neque localiter mouetur. Similiter potest aliquid augeri absque eo, quod alteretur, aut habeat alios motus, vt contingit in Mathematicis. Si enim quadrato addas gnomon; augetur absque mutatione figuræ. Est autem gnomon supplementum, quod additur costis quadrati, ita vt eius figura non varietur.

2. In secunda parte capitis, inquit Aristot. quemlibet horum motuum habere duo contraria. Nam omnibus generaliter contrariatur quies, seu cessatio à tali motu; siquidem quando res est genita, aut corrupta; tunc quiescit à motu generationis, & corruptionis. Et idem est de augmentatione, & diminutione; & similiter de motu locali: cuius cessatio frequentiùs appellatur nomine quietis. Hoc autem intellige, non de propria contrarietate; sed de oppositione priuata, vt explicant communiter, Interpretes: quies enim, & motus priuatiuè tantùm opponuntur.

Præterea vnicuique horum motuum contrariatur specialiter alius. Nam generationi contrariatur corruptio; & augmentationi diminutio. Similiter motui locali ad vnum terminum contrariari videtur motus, quo itur ad terminum contrarium, vt motui sursum, motus deorsum. Alterationi verò, inquit Aristot. non est facilè assignare contrarium; sed dicendum contrariari alterationem quæ est ad contrariam qualitatem, quomodo album fieri & nigrum fieri contrariantur; Hoc autem intelligendum est, non ratione sui, sed ratione termini. Cum enim motus sit via ad terminum: sicut ab ipso participat essentiam, sic etiam contrarietatem. Neque inter terminos ipsos omnium horum motuum existimandum est esse propriam, & rigorosam contrarietatem: nam hæc solùm inuenitur in qualitatibus, vt ostendemus suprà disputatione 8. num. 35. Et sic inter substantias, quantitatis, aut vbi solum potest esse contrarietas impropria, & secundùm quid.

CAPVT VLTIMVM.

De modis habere.

QVo sensu *habere* sumatur in præsenti explicuimus disputatione 15. numero 22. Et ideò solùm restat enumerare plures habendi modos, quos assignat in hoc capite Aristoteles. *Primò* ergo aliquid dicitur habere aliud vt qualitatem: quomodo dicimus habere scientiam, aut virtutem. *Secundò* vt quantitatem: vt quando dicimus Petrum habere quatuor cubitorum magnitudinem. *Tertiò* aliquis dicitur habere ea, quæ circa corpus ponuntur, vt vestem, tunicam, aut gladium. (Hic modus habendi non est postprædicamentum, sed constituit speciale prædicamentum, vt patet ex dictis loco citato, & disputatione 46. numero 34.) *Quartò* vt in vase: quomodo modium dicitur habere triticum, & dolium vinum. *Quintò* vt possessionem: quo sensu dicitur quis habere domum, vel fundum. *Sextò* vt vir dicitur habere vxorem, aut vxor virum. Qui modus (inquit Aristoteles) videtur omnium imperfectissimus: quia per eum solùm significatur virum vnà cum vxore cohabitare. Concluditque, quòd licet alij videantur esse modi habendi; isti tamen sunt, qui communiter circumferuntur.

2 Hos, & alios plures modos habendi reducit ad quatuor. Soto hic ex eodem Aristotel. lib. 5. Metaphysicæ textu 28. *Primus* est quo vna res dicitur habere aliam, quam trahit ad suam dispositionem, & naturam: vt febris dicitur habere infirmum, tyrannus ciuitatem, & vitium hominem vitiosum. *Secundus* est, quo res habet aliam; sicut subiectum formam: vt substantia quantitatem, qualitatem, &c. *Tertius* est, quo res habet aliam, sicut continens contentum, vt dolium vinum. *Quartus* est, quo res per violentiam tenet aliam, ne moueatur suo motu naturali, aut libero: sicut columnæ habent domum, & vehemens passio hominem. Quibus addendus est ex Aristotele in præsenti modus habendi per solam relationem: quomodo quis dicitur habere amicum; pater filium; vxor virum, &c. Et hunc appellat remotissimum, & imperfectissimum: quia iuxta illum vna res habet aliam, & habetur ab illa. Et hæc de prima parte Dialecticæ dixisse sufficiat.

SECVN

SECVNDA PARS LOGICÆ.

DE SECVNDIS INTENTIONIBVS QVIBVS DIRIgitur secunda operatio intellectus.

Sicut Vniuersale, prædicabile, genus, indiuiduum, vniuocum, analogum: & similia sunt termini secundæ intentionis, quorum notitia perficit, & dirigit primam operationem intellectus; propter quod de huiusmodi intentionibus agimus in prima parte Dialecticæ, ita nomen, verbum, oratio, propositio, æquipollentia, & similia sunt secundæ intentiones: quarum notitia dirigit secundam operationem intellectus in proprio modo operandi, & ideò earum disputatio pertinet ad hanc secundam partem Dialecticæ. Quam complectitur Aristot. duobus libris perihermenias: quorum expositionem libenter susciperemus: si aliquid restaret addendum. Sed omnia iam explicata sunt à nobis libro secundo Institutionum: & ideò illis supersedendum esse duximus. Ne tamen Aristot. textum omninò ignoremus, æquum erit breue ipsius compendium, & annotationes aliquas subiicere.

LIBER PRIMVS.

Perihermenias.

SVMMA TEXTVS.

Liber Iste habet sex capita. *Primum* continet procemium, vbi Aristot. proponit ea, de quibus acturus est, & de signis, & significatione aliqua attingit. In *secundo* agit de nomine, vbi definit ipsum, partes definitionis explicat, & à ratione nominis casus obliquos excludit. In *tertio* tractat de verbo, cuius definitionem statuit, & explicat, excluditque verba infinita, & casus obliquos verborum: & tandem verbum, & nomen inter se comparat.

In *quarto* agit de oratione, cuius essentiam explicat. Vbi etiam tractat de propositione: varias eius diuisiones adducit: & tandem de propositionum contradictione disputat. In *quinto* prosequitur de oppositione propositionum, & aliquas eius leges statuit.

In *sexto* tandem agit de futuris contingentibus, explicans quomodo veritas, vel falsitas reperiatur in propositionibus de futuro contingenti. Ad quod priùs explicat, quomodo reperiatur veritas, vel falsitas in propositionibus contingentibus de præsenti, & præterito. Deinde verò concludit propositiones de futuro contingenti non habere determinatam veritatem, vel falsitatem.

LIBER SECVNDVS.

Perihermenias.

SVMMA TEXTVS.

Tractat Aristoteles in hoc libro de propositionibus, quæ ex aliqua variatione propositionis categoricæ consurgunt. Quando enim subiecto, vel prædicato alicuius propositionis iungitur aliqua negatio, fit propositio infinita. Si verò addatur aliud prædicatum, vt si huic propositioni, *homo est albus*, addatur, & *musicus*, propositio, quæ antea erat vna, fit, multiplex. Tandem quando propositioni simplici additur modus, fit propositio modalis. Continet ergo liber hic tria capita. In *primo* disp. Arist. de propositionibus infinitis: In *secundo* de propositione vna, & multiplici: & in *tertio* de propositionibus modalibus.

NOTATIONES, IN DVOS Libros Perihermenias.

Circa Inscriptionem sciendum est, περὶ ἑρμηνείας, *perihermenias*. Græcè idem quod Latinè *de interpretatione*, ἑρμηνεύω, *hermineuo* enim idem est, quod *interpretor*. Neque illa est vna dictio, vt malè aliqui existimant: sed est genitiuus cum præpositione. Inscribuntur autem hi libri, vbi præcipuè de propositione agitur, de *Interpretatione*: quia licet voces simplices nō immeritò appellari possint interpretationes, cùm sint signa conceptuum: tamen id præcipuè conuenit propositionibus, quibus mediis, conceptus nostros explicamus, vnum de alio, affirmando, vel negando, vt rectè notarunt D. Th. Ammonius, & alij. Continetur autem opus hoc apud Græcos vnico tantū libro: & iure quidē: neque enim est sufficiens causa ad illud diuidendum. Interpretes verò Latini diuiserunt in duos libros: & ita communiter citantur duo libri Perihermenias.

5 Iam verò circa ipsos plura à Dialecticis disputantur de nomine, verbo, oratione, propositione, &c. quæ sufficienter à nobis explicata sunt in Institutionibus. Nam licet tractatus ille præcipuè insistat in explicandis ipsis vocibus, & earum significatione: tamen quia impossibile est scire, quæ sit significatio alicuius vocis ignota, re significata per ipsam: ideò dum significationes nominis, rationis, subiecti, propositionis, & similium ibi explicuimus; tradita etiam fuit notitia secundarum intentionum, quas istæ voces de formali significant. Et ideò non oportet ea repetere.

Similiter circa istos libros tractant aliqui plura de actibus intellectus, præcipuè de secunda operatione: in quo nimirum sita sit natura iudicij: an sit simplex qualitas: quomodo in eo reperiatur veritas, vel falsitas: in quo ipsæ consistant, & alia his similia. Sed quidem, licet hæc aliqualiter iuuarent ad maiorem secundarum intentionum cognitionem: tamen reuera sunt extra Dialecticum institutum, & propriam sedem habent in libris de anima, vbi de intellectu disputatur: propter quod in præsenti prætermittuntur.

6. Tandem disputant hîc aliqui de futuris contingentibus, tum iis quæ aliquando euenient, & appellantur absoluta: tum etiam iis, quæ numquam ponentur in re, ponerentur tamen ex suppositione alicuius conditionis, & propterea conditionata appellantur. Disputantque de propositionibus de futuro contingenti, propter Arist. qui capite vltimo primi libri statuit, & probat eas non habere determinatam veritatem, aut falsitatem. Sed quidem disputatio hæc non est propriè Dialectica: & eam meritò sibi vsurpatunt Theologi propter affinitatem ad materiam de scientia Dei vbi inuestigatur modus, quo ipse cognoscit futura contingentia. Et ideò hæc illis relinquimus.

7. Non est tamen prætereundum quosdam nostri temporis Doctores, de quorum numero sunt Suar. tom. 1. de Gratia proleg. 2. cap. 7. Valentinus de Herice 1. part. tract. 1. d. 6. cap. 7. Hurt. disput. 9. de Anima §. 43. & alij suæ societatis, sentientes Aristotelem sibi esse contrarium, omninò carpere hanc eius doctrinam, asserentes eam esse erroneam, & fidei veritati repugnantem, vt his Dialecticis fundamentis semel conuulsis, quandam scientiam mediam futurorum contingentium, quam in Deo ponunt ante omne decretum liberum suæ voluntatis, meliùs statuant, & defendant.

Cæterum quàm ipsi decipiantur in hac censura, satis conuincit auctoritas Diui Thom. qui cum Aristot. perpetuò docet futura contingentia; dum non intelliguntur extra suas causas, & præsentis, sed sub ratione futuri, non habere determinatam veritatem, vel falsitatem, neque esse certò, & determinatè scibilia: ac proinde propositiones de futuro contingenti de se, seu formaliter prout sic (quo sensu loquitur Aristot.) non esse determinatè veras, vel falsas.

8. Tradit hoc Angelicus Doctor, non solùm lect. 13. huius primi libri, vbi latè explicat, & probat hanc doctrinam, sed etiam in primo distinct. 38. q. 1. art. 5. ad secundum, dum inquit: *Futurum contingens non est determinatè verum, antequam fiat: quia non habet causã determinatam.* Et quæstion. 16. de malo art. 7. *Quia vnumquodque cognoscitur, secundùm quod est in actu: non autem secundùm quod est in potentia, vt dicitur in nono Metaph. indè est, quòd ea, quæ sunt ad vtrumlibet, non possunt præcognosci in suis causis determinatè: sed sub disiunctione: vtpotè quia erunt, vel non erunt: sic enim habent veritatem, &c.* Et indè q. 2. de veritate art. 12. generaliter concludit: *Ex quo patet cõtingens, vt futurum est, per nullam cognitionem sciri, cui falsitas subesse non possit. Vndè impossibile esset, quod de contingentibus futuris scientiam haberet Deus: si cognosceret ea vt futura sunt, &c.* Quod explicatiùs repetit in solutione ad 8. argum: & latè prosequitur 1. part. q. 14. a. 13. lib. 1. contra gentes c. 67. & alibi sæpè. De quo etiam videri possunt Didacus, Aluarez lib. 2. de Auxiliis disp. 7. & lib. 1. responsionum cap. 5. n. 15. Ledesma tractatu de Auxiliis parte 2. fol. 624. Nauarret. 1. parte contron. 56. §. 1. Nazarius artic. 13. citato controuers. 1. Gonçalez disputatione 43. sect. 2. numero 29. & disputatione 45. section. 6. & alij Thomistæ. Quibus etiam in hoc annumerandus est Alphonsus Curiel Primarius Salmanticensis, non solùm quia controuers. 7. in cap. 4. sapientiæ artic. 3. præfatam Aristot. doctrinam latè explicat, & defendit: sed etiam & maximè, quia vt à fide dignis testibus accepimus, & scribit Ledesma vbi suprà, scientiam illam mediam, quam ibidem vt probabiliorem legerat, publicè retractauit Salmanticæ postremo vitæ suæ anno in lectura de scientia Christi: & ideò non est cur auctoritate eius nouiter muniantur aduersarij Sed de his satis.

TERTIA PARS LOGICÆ.

DE SECVNDIS INTENTIONIBVS, quibus dirigitur tertia operatio intellectus.

SICVT Oratio, propositio, oppositio, &c. sunt secundæ intentiones, quarum notitia dirigit secundam operationem intellectus: ita præmissa maior, medium, syllogismus, figura, demonstratio, fallacia, & his similia sunt secundæ intentiones, quarum notitia dirigit, & perficit tertiam operationem intellectus, nempè discursum: & sic pertinent ad hanc tertiam partem Dialecticæ. Quam complectitur Aristo. duobus libris de priori Analysi, duobus de Posteriori, octo Topicorum, & duobus Elenchorum. Sed quia eorum, quæ ibi traduntur, plura iam constant: ex aliis verò plura sunt parum necessaria: ideò vtiliora seligemus.

NOTATIONES IN DVOS LIBROS de Priori Analysi.

1 ANάλυσις, *analysis* Græcè idem est, quod Latinè *resolutio*: deducitur enim à verbo Græco, ἀναλύω, *analyo*, quod idem est, ac *resoluo*: vnde etiam deducitur ἀναλυτικός, *analyticos*, id est, *resolutiuus*, seu *resolutorius*. Est autem resolutio, ex Arist. 3. de Cælo, regressus à composito ad simplicia, ex quibus constat compositum. Quæ est duplex, alia Physica, alia Logica.

Resolutio

Reſolutio Phyſica contingit, quando compoſitum naturale diſſoluitur in partes reales, quæ actu vel potentia erunt in illo, vt quando mixtum reſoluitur in elementa; domus in lapides, & ligna; oratio in ſyllabas, &c. Reſolutio Logica fit quando compoſitum rationis diſſoluitur in ſuas partes, vt quando definitionem reſoluimus in genus, & differentiam; & ſyllogyſmum in ſua principia.

Hoc autem poteſt fieri dupliciter; ſcilicet ex parte formæ, & ex parte materiæ. Sicut enim triangulus ligneus ex parte figuræ reſoluitur in tres lineas, & lineæ in partes, & puncta, quæ ſunt principia eius, & ex parte ligni in elementa quæ in potentia continet, & ſunt eius principia: ita ſimiliter augmentatio, ſyllogiſmus, & alia compoſita rationis dupliciter poſſunt reſolui in ſua principia. Primò ex parte formæ, probando ſcilicet formam illam augmentationis, vel ſyllogiſmi eſſe bonam, vel immediatè per prima principia, ſicut probantur quatuor modi perfecti: vel per reductionem ad illa, vt probant alij. Secundo modo poteſt ſyllogiſmus (& proportionabiliter alia compoſita rationis) reſolui in ſua principia, ex parte materiæ, ſcilicet in propoſitiones: nam hæ ſunt materia proxima ſyllogiſmi.

Ad vtriuſque ergo reſolutionis notitiam ordinantur libri Ariſtot. qui in hac tertia parte continentur. Cum autem reſolutio ex parte formæ prior ſit reſolutione ex parte materiæ, ſicut forma prior eſt materia: ideò iſti duo primi libri, vbi de reſolutione ſyllogiſmorum ex parte formæ diſſeritur, inſcribuntur *ἀναλυτικῶν προτέρων, analyticon proteron*, id eſt, priorum analyticorum, ſeu de priori reſolutione. Alij verò libri; qui ſuperſunt, pertinent ad poſteriorem reſolutionem; ſiquidem in eis diſſeritur de ſyllogiſmis ex parte materiæ: vnde omnes inſcribendi eſſent de poſteriori reſolutione.

3. Sed quia materia neceſſaria, ex qua conſtat demonſtratio, potior eſt, quàm probabilis, & apparens; ex quibus conſtant ſyllogiſmi topici, & ſophiſtici, & in his propter eorum imperfectionem non omninò poteſt fieri reſolutio: ideò duo libri ſequentes, in quibus agitur de demonſtratione, ſibi vſurparunt. Et ita inſcribuntur *ἀναλυτικῶν ὑστέρων, analyticon hyſteron*; id eſt, poſteriorum analyticorum. Niſi mania dicere cum Galeno, inſcriptiones iſtas non fuiſſe ab Ariſtotele ſuis libris appoſitas, ſed à poſterioribus Interpretibus. Neque enim ſub tali titulo citat ipſe hos libros; ſed duos priores appellat de Ratiocinatione, duos verò ſubſequentes de Demonſtratione, vt patet ex primo Poſteriorum cap. 3. Quæ inſcriptiones explicant rectè materiam, circa quam verſantur. Nam ratiocinatio ſignificat argumentationem ex parte formæ, de qua tractant libri Priorum; demonſtratio verò ſignificat ſyllogiſmum in materia neceſſaria, de quo tractant libri Poſteriorum.

Diſputat autem Ariſt. diffuſè in libris Priorum de forma argumentationis, de variis eius ſpeciebus, ſcilicet ſyllogiſmo, & inductione quæ ſunt propriè ſpecies: & enthymemate, & exemplo, quæ ad illas reducuntur de triplici ſyllogiſmorum figura, & variis vniuſcuiuſque modis; de reductione imperfectorum ad perfectos, de arte inueniendi medium, cæteriſque, quæ hanc materiam concernunt. Sed ex his, neceſſaria omnia ſelegimus libro 3. Inſtitutionum: vbi non perfunctoriè, vt communiter fit; ſed ab imis fundamentis ea deduximus. Propter quod his etiam libris ſuperſecedendum eſt.

LIBER PRIMVS.

POSTERIORVM, SEV DE DEMONSTRATIONE

LIBENTER Ariſtot. textum, qui inter alios eius libros eſt procul dubio acutiſſimus, & nobiliſſimus, commentariis, & notationibus ex profeſſo illuſtraremus: ſed longius, quàm par eſt, excreſceret præſens labor: & ideò materiam hanc, qua potuerimus breuitate, perſtringemus; nihil, quoad fieri poſſit, relinquentes. Legenda tamen ſunt iterum, atque iterum Diui Thomæ Commentaria in hos libros, quæ inter alia eius opera ſunt præclariſſima. Vt autem textus Ariſtotelis non ſimus omninò ignari ſummam, ſeu argumentum horum librorum breuiter referemus.

SVMMA TEXTVS.

IN hoc 1. lib. agit Ariſtot. de demonſtratione, partibus eius, ſpeciebus, & proprietatibus. Ad quod in c. 1. poſito vniuerſali theoremate, ſeu maxima, quod ſcilicet, *Omnis doctrina, & diſciplina, quæ ratione perficitur, fit ex præexiſtenti cognitione*, explicat ea, quæ ante demonſtrationem cognoſci debent: ſtatuitque tria eſſe præcognita, & duas præcognitiones.

5 Capite ſecundò definit ſcientiam dicens: Scire eſt rem per cauſam cognoſcere, & ita rei cauſam eſſe, vt illam aliter ſe habere non poſſe arbitremur. Definit etiam demonſtrationem duplici definitione infrà diſputatione decima octaua adducenda. Et tandem definit principium dicens: *Principium eſt propoſitio immediata*, id eſt, quæ non eſt altera prior, ſeu carens medio, per quod probatur. Quod diuidit in poſitionem, & dignitatem. Poſitio eſt principium non ita commune, & notum, vt illud habere debeat qui diſcere incipit. Et huiuſmodi ſunt principia particularia vniuſcuiuſque ſcientiæ, vt *dici de omni*, & *dici de nullo: quidquid mouetur, ab alio mouetur*, &c. Dignitas verò eſt principium, quod quilibet habet, antequam ſcire incipiat, eo quod ſit valdè commune, & notum, vt *quodlibet eſt, vel non eſt: totum eſt maius ſua parte*, & ſimilia.

Rurſus poſitionem diuidit in definitionem, & ſuppoſitionem. Definitionem appellat illud principium particulare, vbi continetur definitio: ſuppoſitionem verò illud, vbi tantùm continetur genus, vel differentia. Sicut enim hoc nomen *principium* licet primariò conueniat medio; inde tamen tota propoſitio dicitur principium: ita quamuis *definitio* tantùm ſit alterum extremum propoſitionis, tamen per ſynecdochen tota propoſitio, in qua continetur definitio, appellatur in præſenti definitio. Et concludit, quod principia ſunt

que. Quod patet: quia manifestat hanc propositionem etiã in disputatiuis & rhetoricis disputationibus, per quas non acquiritur scientia. Per quod excluduntur omnes modi dicendi suprà relati, vt consideranti patebit.

Sed specialiter contra vnumquemque probatur hæc secunda pars conclusionis. Contra primum quidem; quia planè loquitur Arist. de præexistenti cognitione quæ sit eiusdem ordinis cum sequenti, seu quæ sit etiam in intellectu sicut illa.

Sic enim probat rectè contra Platonem, esse demonstrationem, quia doctrina, quæ habetur de conclusione, causatur ex cognitione antecedentis; quam constat fieri etiam in intellect. Ergo per cognitionem præexistentem intelligit Arist. cognitionem intellectiuam & per consequens nomine doctrinæ & disciplinæ, non potest ibi intelligi quæcumque cognitio intellectus.

15. Contra secundum etiam modum dicendi probatur. Quia in hac propositione Arist. nomine præexistentis cognitionis, non intelligit cognitionem apprehensiuam; sed iudicatiuam: ergo nomine doctrinæ, & disciplinæ, non potest significari omnis cognitio complexa, tam iudicatiua, quàm discursiua.

Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia vt patet ex toto hoc cap. & maximè ex solutione argumenti Platonis, supponit Arist. hoc esse discrimen inter propositiones, quæ sunt prima principia, & propositiones demonstrabiles; quòd assensus demonstrabilium fit ex præexistenti cognitione; non verò assensus primorum principiorum: ergo nomine præexistentis cognitionis, debet intelligi cognitio, quæ necessariò supponatur ad assensum conclusionum; non verò ad assensum principiorum. Sed hæc non est cognitio apprehensiua; siquidem ista præsupponitur etiam ad assensum principiorum, vt patet: ergo debet esse iudicatiua.

Tandem idem probatur contra tertium modum dicendi. Tum quia hic planè contradicitur textui: nam posita illa vniuersali propositione, statim probat eam Aristot. inductione facta in demonstrationibus Mathematicæ; in syllogismis & inductionibus probabilibus Dialecticæ; & in exemplis & enthymematibus Rhetoricæ, quæ propter incertitudinem materiæ, non solùm non demonstrat, sed neque vtitur frequenter syllogismo & inductione, sicut Dialectica; sed enthymemate & exemplo, vt notat Diuus Thomas ibidem, & nos explicuimus lib. 3. Institutionum capite primo: ergo propositio Aristot. intelligitur, non solùm de cognitione habita per demonstrationem; sed etiam per quamcumque argumentationem, seu discursum.

Confirmatur, quia loco illius termini, *intellectiua* quem frequenter habent Latini Codices, habetur in textu Græco *διανοητικὴ, dianotici* quæ vox, vt notant Conimbricen. vbi suprà, deriuatur à nomine *διανοία, dianoia*, & verbo *τίκω, tico*, quod significat viam conficere, seu discurrere.

Propter quod, vt notant Boez & Niplus, emendatiores Codices legunt: *Omnis doctrina, omnisque disciplina discursiua, &c.* Ergo ibi loquitur Arist. de omni & sola cognitione discursiua? & per consequens legitimus sensus illius propositionis est, quod omnis cognitio discursiua, siue quæ in Magistro est, siue quæ in discipulo, fit ex præexistenti cognitione principiorum, ex quibus procedit intellectus discurrendo ad cognitionem eorum, quæ ex talibus principiis deducuntur.

16 Per quod patet ad ea, quæ pro hoc tertio modo dicendi adducta sunt.

Primum enim est falsum, & absque fundamento nomen doctrinæ, aut disciplinæ restringitur ad solam cognitionem scientificam: nam etiam in opinatiuis verè docemus & dicimus. Eaque comprehendisse Arist. sub tali nomine constat ex textu, vt vidimus.

Secundum etiam non vrget. Quia multò melius & formalius excluduntur dicti errores ex illa propositione, vt à nobis explicata est. Nam sic assignatur vniuersalis ratio, & prima radix, vnde prouenit, quod de nouo acquiramus scientiam eorum, quæ antea simpliciter ignorabimus.

Hoc enim non conuenit scientiæ, secundùm quod scientia est; sed secundùm communem rationem cognitionis discursiuæ, vt consideranti patebit.

Tertium tandem nihil colligit contra nos. Fatemur enim in opinatiuis aliquas esse propositiones immediatas, seu per se notas in illo genere, vt infrà disputatione 20. explicabimus. Tales autem propositiones non sunt conclusiones; sed principia: neque cognoscuntur per discursum; sed ex ipsa notitia terminorum: & consequenter non pertinent ad habitum opinatiuum, qui generatur ex syllogismo probabili, & correspondet scientiæ; sed ad alium habitum opinatiuum principiorum, quem ponit Arist. correspondentem intellectui, qui est habitus principiorum demonstrationis, vt videbimus loco citato.

17. Ad argumenta in principio facta respondetur.

Ad primum, iuxta nostram expositionem satis patet non sequi processum in infinitum. Nam licet cognitio discursiua, qua probatur tertia, aut quarta passio de subiecto, possit fieri ex alia cognitione discursiua præexistenti: tamen cognitio, qua prima passio probatur, non fit ex alia cognitione discursiua; sed ex cognitione iudicatiua principiorum: & sic non datur processus in infinitum. Neque etiam datur iuxta alias expositiones adductas. Nam discursus fit ex præexistenti apprehensione intellectus; & hæc ex præexistenti cognitione sensus; quæ non fit ex alia priori cognitione.

Ad secundum respondetur Arist. non dixisse absolutè: *Omnis doctrina fit præexistenti cognitione*; sed *omnis doctrina discursiua*, vt vidimus. Quæ tamen non habet locum in Angelis: quia quamuis verè cognoscant effectus per suas causas; non tamen habent diuersas cognitiones, vnam respectu causæ ex qua procedant ad aliam respectu effectus; quod necessarium est ad discursum propriè dictum: sed vnico simplici intuitu vtrumque cognoscunt; & sic scientia eorum propriè non fit ex præexistenti cognitione, neque de illa intelligenda est propositio Arist.

Quod si propter Codices Latinos, qui non habent: *Omnis doctrina discursiua* sed *Omnis doctrina intellectiua*, velis cum aliquibus dictam propositionem aliqualiter etiam extendi ad Angelos: dicendum est, quod quamuis ex parte ipsorum non sit verus & formalis discursus, ita vt ex cognitione principij procedant ad cognitionem conclusionis, ex parte tamen ipsarum rerum est quidam quasi discursus obiectiuus, secundùm quod vnam rem cognoscunt mediante alia, quando sic petunt cognosci ipsæ res, vt explicatum est. Quare sicut in nobis cognitio conclusionis propriè fit ex præexistenti cognitione principiorum: sic in Angelis idem actus, secundùm quod terminatur ad conclusionem, seu effectus, quasi fit, & præsupponit seipsum, secundùm quod terminatur ad principium, seu causam: & sic aliqualiter etiam verificatur ibi propositio Arist. Quod etiam proportionabiliter potest dici de scientia Dei, vt consideranti patebit.

18. Ad tertium vt respondeatur, explicandum est breuiter: in quo consistat propria ratio discursus. Et primò certum est; præter simplicem apprehensionem verè dari in intellectu aliam operationem, qua

vnum

vnum de alio enuntiamus, & appellatur iudicium: & vtriusque meminit Arist. 1. Perihet. c. 4. & 3. de Anima c. 6. & D. Thom. ibidem. & 4. Metaph. lectione 6. lib. 6. lectione quarta, & alibi sæpè.

Quæ etiam certitudine tenendum est non esse aggregatum multarum apprehensionum; sed simplicem quendam actum realiter & essentialiter distinctum ab apprehensione. Quare solùm est difficultas de tertia operatione, nempe discursu; an scilicet eadem proportione asserendum sit, esse actum quendam simplicem realiter & substantialiter à iudicio distinctum: an potiùs sit re vera cognitio indicatiua, entitatiuè contenta sub secunda operatione.

In quo, quamuis aliqui priorem partem defendant: secunda tamen est longè probabilior. Quam inter alios rectè probat & explicat Ferrara 3. de Anima, quæst. 11. Estque procul dubio Aristot. 7. Ethic. cap. 3. vbi agens de habitibus intellectualibus, scilicet scientia, sapientia, prudentia, & intellectu principiorum, omnes hos inquit esse in intellectu circa affirmationem & negationem, seu circa verum & falsum.

Constat autem apud ipsum affirmationem & negationem, seu verum & falsum, tantùm reperiri in iudicio, vt patet 1. Perihet c. 1. Idem apertè docet D. Thom. quæst. 14. de veritate, arti. 1. & 3 distinct. 3 3, qu. 1. art. 1. quæstiun. 1. vbi duas tantùm intellectus operationes enumerans, scilicet apprehensionem & iudicium, sub secunda collocat expressè, tum cognitionem fidei, & primorum principiorum; tum etiam opinatiuam & scientificam: cùm tamen istæ duæ sint actus discursus.

19. Ratione etiam probatur, quia discursus, vt ipsum nomen indicat, & testatur sanctus Doctor prima parte, qu. 58. art. 3. ad primum, est progressio intellectus ab vna cognitione in aliam, inquantum ex aliquo priùs noto deuenitur in cognitionem alterius, quod erat ignotum: ergo necessariò includit plures cognitiones, seu plura iudicia, ex quorum vno procedatur ad aliud. Ergo non oportet superaddere aliquem actum simplicem ab his essentialiter distinctum, in quo consistat discursus.

Antecedens, & primam consequentiam concedunt communiter Doctores, & probat rectè contra Scotum Caiet loco citato.

Secunda verò consequentia probatur: quia ex eo præcisè, quòd intellectus iudicet de conclusione, motus, & determinatus à iudiciis habitis de præmissis, intelligitur propriè discurrere; & quidem verè ex vna cognitione procedit ad aliam: ergo præter iudicia, quæ correspondent præmissis & conclusioni, non est ponendus distinctus actus in quo consistat discursus. Videatur Ferrara loco citato.

Iuxta hæc ergo dicendum est, quod discursus est ipsum iudicium, quo intellectus assentitur conclusioni, non secundùm quod consideratur vt propositio, sed formaliter quatenus est conclusio, seu vt est dependens, & illata à præmissis, ita quod idem actus entitatiuè dicatur iudicium, & discursus; iudicium quidem, secundùm quod præcisè cognoscit vnionem prædicati cum subiecto; discursus verò, secundùm quod asseritur eidem vnioni prædicati cum subiecto propter vnionem cum medio cognitam in præmissis. Et sic talis actus, formaliter secundùm quod habet rationem discursus, dicit intrinsecum ordinem ad priora iudicia præmissarum, in quo distinguitur à prima & secunda operatione intellectus.

¶ Per quod etiam patet ad argumentum. Quia enim discursus consistit in assensu conclusionis, vt procedit ab assensu præmissarum, vt explicatum est: propriissimè dicitur fieri ex præexistenti cognitione.

QVÆSTIO II.

An rectè assignentur ab Arist. duæ præcognitiones, & tria præcognita.

20. SVpposito, quòd omnis cognitio discursiua fit ex præexistenti cognitione, vt explicatum est, infert rectè Arist. ante demonstrationem, seu cognitionem scientificam, quæ in nobis est discursiua, aliqua esse necessariò præcognoscenda, de quibus agimus in hac quæst. Pro cuius explicatione sciendum est, quòd *præcognitio* idem est, ac anticipata cognitio.

Vnde cognitio præexistens ad discursum necessariò extra actus iudicij, aut apprehensionis: hi enim antecedunt discursum in sensu explicato. Cùm autem obiectum apprehensionis sit res simplex; obiectum verò iudicij sit quid complexum, in quo veritas, vel falsitas reperitur: de vtroque obiecto aliquid ante demonstrationem cognoscemus.

Secundò nota, quòd cum cognitio, qua in conclusione cognoscitur prædicatum conuenire subiecto propter vnionem factam cum medio in præmissis, sit cognitio discursiua, vt dictum est; & in tali cognitione, quando propositiones sunt necessariæ, consistat actus demonstrationis per quem generatur scientia: quidquid ante istam cognitionem demonstratiuam oportuerit cognosci, dicetur præcognitum, id est, res cognita ante cognitionem discursiuam.

Hæc autem tantùm possunt esse tria, nempè principium, subiectum, & passio: nam antequam in conclusione prædicatum attribuatur subiecto, iam debent esse cognitæ præmissæ, vt de se patet. Quæ quia vnum integrum principium conclusionis efficiunt, non plura, sed vnum præcognitum appellantur.

Præterea debet esse cognitum subiectum conclusionis, & similiter passio, quæ de subiecto prædicatur: nam ante actualem prædicationem inter duo extrema supponitur necessariò simplex cognitio vniuscuiusque. Restat ergo quòd ante actum intellectus, in quo formaliter consistit cognitio demonstratiua, tria debent esse præcognita, scilicet principium, subiectum, & passio.

21. Tertiò nota, de istis præcognitis duas tantùm quæstiones posse præcognosci, scilicet *an sit*, & *quid sit*: (has appellat Aristot. præcognitione.) Ratio est: quia aliæ duæ quæstiones quas enumerat ipse secundo Poster: cap. 1. scilicet, *quia est*, & *propter quid est*, per ipsam demonstrationem cognoscuntur; siquidem per eam scimus, quia passio conuenit subiecto, & etiam propter quid illi conueniat. Ergo non oportet illas præcognoscere: atque ita duæ erunt tantùm præcognitiones, scilicet *an est*, & *quid est*.

Diuiditur autem vnaquæque in alias duas: quia, *an est*, potest inquiri, tam de re simplici, quàm de integra propositione, cuius existentia est sua veritas. Et ideo *an est*, diuiditur in *an sit reale*, seu *rei*, & in *an sit veritatis*. Similiter: quia, *quid est*, significat definitionem, quæ analogicè diuiditur in definitionem *quid rei*, & *quid nominis*: ideo præcognitio, *quid est*, diuiditur in *quid rei*, quæ scilicet sit essentia rei, & in *quid nominis*, scilicet quid nomen significet. Iam ergo habemus in generali duas præcognitiones, & quatuor in speciali.

Restat modò videndum quæ earum tribus præcognitis conueniant, id est, quæ harum quæstionum debeant præcognosci ante demonstrationem de vnoquoque præcognitorum.

22. Prima conclusio. Rectè assignantur ab Arist. ante

que. Quod patet: quia manifestat hanc propositionem etiã in disputatiuis & rhetoricis disputationibus, per quas non acquiritur scientia. Per quod excluduntur omnes modi dicendi suprà relati, vt consideranti patebit.

Sed specialiter contra vnumquemque probatur hæc secunda pars conclusionis. Contra primum quidem; quia planè loquitur Arist. de præexistenti cognitione quæ sit eiusdem ordinis cum sequenti, seu quæ sit etiam in intellectu sicut illa.

Sic enim probat rectè contra Platonem, esse demonstrationem, quia doctrina, quæ habetur de conclusione, causatur ex cognitione antecedentis: quam constat fieri etiam in intellect. Ergo per cognitionem præexistentem intelligit Arist. cognitionem intellectiuam & per consequens nomine doctrinæ & disciplinæ, non potest ibi intelligi quæcumque cognitio intellectus.

15. Contra secundum etiam modum dicendi probatur. Quia in hac propositione Arist. nomine præexistentis cognitionis, non intelligit cognitionem apprehensiuam; sed iudicatiuam: ergo nomine doctrinæ, & disciplinæ, non potest significari omnis cognitio complexa, tam iudicatiua, quàm discursiua.

Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia vt patet ex toto hoc cap. & maximè ex solutione argumenti Platonis, supponit Arist. hoc esse discrimen inter propositiones, quæ sunt prima principia, & propositiones demonstrabiles; quòd assensus demonstrabilium fit ex præexistenti cognitione; non verò assensus primorum principiorum: ergo nomine præexistentis cognitionis, debet intelligi cognitio, quæ necessariò supponatur ad assensum conclusionum; non verò ad assensum principiorum. Sed hæc non est cognitio apprehensiua; siquidem ista præsupponitur etiam ad assensum principiorum, vt patet: ergo debet esse iudicatiua.

Tandem idem probatur contra tertium modum dicendi. Tum quia hic planè contradicitur textui: nam posita illa vniuersali propositione, statim probat eam Aristot. inductione facta in demonstrationibus Mathematicæ; in syllogismis & inductionibus probabilibus Dialecticæ; & in exemplis & enthymematibus Rhetoricæ, quæ propter incertitudinem materiæ, non solùm non demonstrat, sed neque vtitur frequenter syllogismo & inductione, sicut Dialectica; sed enthymemate & exemplo, vt notat Diuus Thomas ibidem, & nos explicuimus lib. 3. Institutionum capite primo: ergo propositio Aristot. intelligitur, non solùm de cognitione habita per demonstrationem; sed etiam per quamcumque argumentationem, seu discursum.

Confirmatur, quia loco illius termini, *intellectiua* quem frequenter habent Latini Codices, habetur in textu Græco *διανοητικὴ, dianotici* quæ vox, vt notant Conimbricen. vbi suprà, deriuatur à nomine *διάνοια, dianoia*, & verbo *τίνω, tieo*, quod significat viam conficere, seu discurrere.

Propter quod, vt notant Boez & Niplus, emendatiores Codices legunt: *Omnis doctrina, omnisque disciplina discursiua, &c.* Ergo ibi loquitur Arist. de omni & sola cognitione discursiua? & per consequens legitimus sensus illius propositionis est, quod omnis cognitio discursiua, siue quæ in Magistro est, siue quæ in discipulo, fit ex præexistenti cognitione principiorum, ex quibus procedit intellectus discurrendo ad cognitionem eorum, quæ ex talibus principiis deducuntur.

16 Per quod patet ad ea, quæ pro hoc tertio modo dicendi adducta sunt.

Primum enim est falsum, & absque fundamento nomen doctrinæ, aut disciplinæ restringitur ad solam cognitionem scientificam: nam etiam in opinatiuis verè docemus & dicimus. Eaque comprehendisse Arist. sub tali nomine constat ex textu, vt vidimus.

Secundum etiam non vrget. Quia multò melius & formalius excluduntur dicti errores ex illa propositione, vt à nobis explicata est. Nam sic assignatur vniuersalis ratio, & prima radix, vnde prouenit, quod de nouo acquiramus scientiam eorum, quæ antea simpliciter ignorabimus.

Hoc enim non conuenit scientiæ, secundùm quod scientia est; sed secundùm communem rationem cognitionis discursiuæ, vt consideranti patebit.

Tertium tandem nihil colligit contra nos. Fatemur enim in opinatiuis aliquas esse propositiones immediatas, seu per se notas in illo genere, vt infrà disputatione 20. explicabimus. Tales autem propositiones non sunt conclusiones; sed principia: neque cognoscuntur per discursum; sed ex ipsa notitia terminorum: & consequenter non pertinent ad habitum opinatiuum, qui generatur ex syllogismo probabili, & correspondet scientiæ; sed ad alium habitum opinatiuum principiorum, quem ponit Arist. correspondentem intellectui, qui est habitus principiorum demonstrationis, vt videbimus loco citato.

17. Ad argumenta in principio facta respondetur.

Ad primum, iuxta nostram expositionem satis patet non sequi processum in infinitum. Nam licet cognitio discursiua, qua probatur tertia, aut quarta passio de subiecto, possit fieri ex alia cognitione discursiua præexistenti: tamen cognitio, qua prima passio probatur, non fit ex alia cognitione discursiua; sed ex cognitione iudicatiua principiorum: & sic non datur processus in infinitum. Neque etiam datur iuxta alias expositiones adductas. Nam discursus fit ex præexistenti apprehensione intellectus; & hæc ex præexistenti cognitione sensus; quæ non fit ex alia priori cognitione.

Ad secundum respondetur Arist. non dixisse absolutè: *Omnis doctrina fit præexistenti cognitione*; sed *omnis doctrina discursiua*, vt vidimus. Quæ tamen non habet locum in Angelis: quia quamuis verè cognoscant effectus per suas causas; non tamen habent diuersas cognitiones, vnam respectu causæ ex qua procedant ad aliam respectu effectus; quod necessarium est ad discursum propriè dictum: sed vnico simplici intuitu vtrumque cognoscunt; & sic scientia eorum propriè non fit ex præexistenti cognitione, neque de illa intelligenda est propositio Arist.

Quod si propter Codices Latinos, qui non habent: *Omnis doctrina discursiua* sed *Omnis doctrina intellectiua*, velis cum aliquibus dictam propositionem aliqualiter etiam extendi ad Angelos: dicendum est, quod quamuis ex parte ipsorum non sit verus & formalis discursus, ita vt ex cognitione principij procedant ad cognitionem conclusionis, ex parte tamen ipsarum rerum est quidam quasi discursus obiectiuus, secundùm quod vnam rem cognoscunt mediante alia, quando sic petunt cognosci ipsæ res, vt explicatum est. Quare sicut in nobis cognitio conclusionis propriè fit ex præexistenti cognitione principiorum: sic in Angelis idem actus, secundùm quod terminatur ad conclusionem, seu effectus, quasi fit, & præsupponit seipsum, secundùm quod terminatur ad principium, seu causam: & sic aliqualiter etiam verificatur ibi propositio Arist. Quod etiam proportionabiliter potest dici de scientia Dei, vt consideranti patebit.

18. Ad tertium vt respondeatur, explicandum est breuiter: in quo consistat propria ratio discursus. Et primò certum est; præter simplicem apprehensionem verè dari in intellectu aliam operationem, qua

vnum

vnum de alio enuntiamus, & appellatur iudicium: & vtriusque meminit Arist. 1. Perther. c. 4. & 3. de Anima c. 6. & D. Thom. ibidem. & 4. Metaph. lectione 6. lib. 6. lectione quarta, & alibi sæpè.

Quæ etiam certitudine tenendum est non esse aggregatum multarum apprehensionum; sed simplicem quendam actum realiter & essentialiter distinctum ab apprehensione. Quare solùm est difficultas de tertia operatione, nempe discursu; an scilicet eadem proportione asserendum sit, esse actum quendam simplicem realiter & substantialiter à iudicio distinctum: an potiùs sit revera cognitio indicatiua, contentiuè contenta sub secunda operatione.

In quo, quamuis aliqui priorem partem defendant: secunda tamen est longè probabilior. Quam inter alios rectè probat & explicat Ferrara 3. de Anima, quæst. 11. Estque procul dubio Aristot. 7. Ethic. cap. 3. vbi agens de habitibus intellectualibus, scilicet scientia, sapientia, prudentia, & intellectu principiorum, omnes hos inquit esse in intellectu circa affirmationem & negationem, seu circa verum & falsum.

Constat autem apud ipsum affirmationem & negationem, seu verum & falsum, tantùm reperiri in iudicio, vt patet 1. Perther c. 1. Idem apertè docet D. Tho. quæst. 14. de veritate, arti. 1. & 3 distinct. 23, qu. 1. art. 2. quæstiun. 1. vbi duas tantùm intellectus operationes enumerans, scilicet apprehensionem & iudicium, sub secunda collocat expressè, tum cognitionem fidei, & primorum principiorum; tum etiam opinatiuam & scientificam: cùm tamen istæ duæ sint actus discursus.

19. Ratione autem probatur, quia discursus, vt ipsum nomen indicat, & testatur sanctus Doctor prima parte, qu. 58. art. 3. ad primum, est progressio intellectus ab vna cognitione in aliam, inquantum ex aliquo priùs noto deuenitur in cognitionem alterius, quod erat ignotum: ergo necessariò includit plures cognitiones, seu plura iudicia, ex quorum vno proceditur ad aliud. Ergo non oportet insuperaddere alium actum simplicem ab his essentialiter distinctum, in quo consistat discursus.

Antecedens, & primam consequentiam concedunt communiter Doctores, & probat rectè contra Scotum Caiet. loco citato.

Secunda verò consequentia probatur: quia ex eo præcisè, quòd intellectus iudicet de conclusione, motus, & determinatus à iudiciis habitis de præmissis, intelligitur propriè discurrere; siquidem verè ex vna cognitione procedit ad aliam: ergo præter iudicia, quæ correspondent præmissis & conclusioni, non est ponendus distinctus actus in quo consistat discursus. Videatur Ferrara loco citato.

Iuxta hæc ergo dicendum est, quod discursus est ipsum iudicium, quo intellectus assentitur conclusioni, non secundùm quod consideratur vt propositio, sed formaliter quatenus est conclusio, seu vt est dependens, & illata à præmissis, ita quòd idem actus entitatiuè dicatur iudicium, & discursus; iudicium quidem, secundùm quod præcisè cognoscit vnionem prædicati cum subiecto; discursus verò, secundùm quod assentitur eidem vnioni prædicati cum subiecto propter vnionem cum medio cognitam in præmissis. Et sic talis actus, formaliter secundùm quod habet rationem discursus, dicit intrinsecum ordinem ad priora iudicia præmissarum, in quo distinguitur à prima & secunda operatione intellectus.

¶ Per quod etiam patet ad argumentum. Quia enim discursus consistit in assensu conclusionis, vt procedit ab assensu præmissarum, vt explicatum est: propriissimè dicitur fieri ex præexistenti cognitione.

QVÆSTIO II.

An rectè assignentur ab Arist. duæ præcognitiones, & tria præcognita.

20. SVpposito, quòd omnis cognitio discursiua sit ex præexistenti cognitione, vt explicatum est, infert rectè Arist. ante demonstrationem, seu cognitionem scientificam, quæ in nobis est discursiua, aliqua esse necessariò præcognoscenda, de quibus agimus in hac quæst. Pro cuius explicatione sciendum est, quòd *præcognitio* idem est, ac anticipata cognitio.

Vnde cognitio præexistens ad discursum necessariò erit actus iudicij, aut apprehensionis: hi enim antecedunt discursum in sensu explicato. Cùm autem obiectum apprehensionis sit res simplex; obiectum verò iudicij sit quid complexum, in quo veritas, vel falsitas reperitur: de vtroque obiecto aliquid ante demonstrationem cognoscemus.

Secundò nota, quòd cum cognitio, qua in conclusione cognoscitur prædicatum conuenire subiecto propter vnionem factam cum medio in præmissis, sit cognitio discursiua, vt dictum est; & in tali cognitione, quando propositiones sunt necessariæ, consistat actus demonstrationis per quem generatur scientia: quidquid ante istam cognitionem demonstratiuam oportuerit cognosci, dicetur præcognitum, id est, res cognita ante cognitionem discursiuam.

Hæc autem tantùm possunt esse tria, nempè principium, subiectum, & passio: nam antequam in conclusione prædicatum attribuatur subiecto, iam debent esse cognitæ præmissæ, vt de se patet. Quæ quia vnum integrum principium conclusionis efficiunt, non plura, sed vnum præcognitum appellantur.

Præterea debet esse cognitum subiectum conclusionis, & similiter passio, quæ de subiecto prædicatur: nam ante actualem prædicationem inter duo extrema supponitur necessariò simplex cognitio vniuscuiusque. Restat ergo quòd ante actum intellectus, in quo formaliter consistit cognitio demonstratiua, tria debent esse præcognita, scilicet principium, subiectum, & passio.

21. Tertiò nota, de istis præcognitis duas tantùm quæstiones posse præcognosci, scilicet *an sit*, & *quid sit*: (has appellat Aristot. præcognitione.) Ratio est: quia aliæ duæ quæstiones quas enumerat ipse secundo Poster: cap. 1. scilicet, *quia est*, & *propter quid est*, per ipsam demonstrationem cognoscuntur; siquidem per eam scimus, quia passio conuenit subiecto, & etiam propter quid illi conueniat. Ergo non oportet illas præcognoscere: atque ita duæ erunt tantùm præcognitiones, scilicet *an est*, & *quid est*.

Diuiditur autem vnaquæque in alias duas: quia, *an est*, potest inquiri, tam de re simplici, quàm de integra propositione, cuius existentia est sua veritas. Et ideo *an est*, diuiditur in *an sit reale*, seu *rei*, & in *an sit veritatis*. Similiter: quia, *quid est*, significat definitionem, quæ analogicè diuiditur in definitionem *quid rei*, & *quid nominis*: ideo præcognitio, *quid est*, diuiditur in *quid rei*, quæ scilicet sit essentia rei, & in *quid nominis*, scilicet quid nomen significet. Iam ergo habemus in generali duas præcognitiones, & quatuor in speciali.

Restat modò videndum quæ earum tribus præcognitis conueniant, id est, quæ harum quæstionum debeant præcognosci ante demonstrationem de vnoquoque præcognitorum.

22. Prima conclusio. Rectè assignantur ab Arist. ante

5 Iam verò circa ipsos plura à Dialecticis disputantur de nomine, verbo, oratione, propositione, &c. quæ sufficienter à nobis explicata sunt in Institutionibus. Nam licet tractatus ille præcipuè insistat in explicandis ipsis vocibus, & earum significatione: tamen quia impossibile est scire, quæ sit significatio alicuius vocis ignota, re significata per ipsam: ideò dum significationes nominis, rationis, subiecti, propositionis, & similium ibi explicuimus; tradita etiam fuit notitia secundarum intentionum, quas istæ voces de formali significant. Et ideò non oportet ea repetere.

Similiter circa istos libros tractant aliqui plura de actibus intellectus, præcipuè de secunda operatione: in quo nimirum sita sit natura iudicij: an sit simplex qualitas: quomodo in eo reperiatur veritas, vel falsitas: in quo ipsæ consistant, & alia his similia. Sed quidem, licet hæc aliqualiter iuuarent ad maiorem secundarum intentionum cognitionem: tamen reuera sunt extra Dialecticum institutum, & propriam sedem habent in libris de anima, vbi de intellectu disputatur: propter quod in præsenti prætermittuntur.

6. Tandem disputant hîc aliqui de futuris contingentibus, tum iis quæ aliquando euenient, & appellantur absoluta: tum etiam iis, quæ numquam ponentur in re, ponerentur tamen ea suppositione alicuius conditionis, & propterea conditionata appellantur. Disputantque de propositionibus de futuro contingenti, propter Arist. qui capite vltimo primi libri statuit, & probat eas non habere determinatam veritatem, aut falsitatem. Sed quidem disputatio hæc non est propriè Dialectica: & eam meritò sibi vsurpatunt Theologi propter affinitatem ad materiam de scientia Dei vbi inuestigant modus, quo ipse cognoscit futura contingentia. Et ideò hæc illis relinquimus.

7. Non est tamen prætereundum quosdam nostri temporis Doctores, de quorum numero sunt Suar. tom. 1. de Gratia proleg. 2. cap. 7. Valentinus de Herice 2. part. tract. 1. d. 6. cap. 7. Hurt. dispnt. 9. de Anima §. 43. & alij suæ societatis, sentientes Aristotelem sibi esse contrarium, omninò carpere hanc eius doctrinam, asserentes eam esse erroneam, & fidei veritati repugnantem, vt his Dialecticis fundamentis semel conuulsis, quandam scientiam mediam futurorum contingentium, quam in Deo ponunt ante omne decretum liberum suæ voluntatis, meliùs statuant, & defendant.

Cæterum quàm ipsi decipiantur in hac censura, satis conuincit auctoritas Diui Thom. qui cum Aristot. perpetuò docet futura contingentia; dum non intelliguntur extra suas causas, & præsentia, sed sub ratione futuri, non habere determinatam veritatem, vel falsitatem, neque esse certò, & determinatè scibilia: ac proinde propositiones de futuro contingenti de se, seu formaliter prout sic (quo sensu loquitur Aristot.) non esse determinatè veras, vel falsas.

8. Tradit hoc Angelicus Doctor, non solùm lect. 13. huius primi libri, vbi latè explicat, & probat hanc doctrinam, sed etiam in primo distinct. 38. q. 1. art. 5. ad secundum, dum inquit: *Futurum contingens non est determinatè verum, antequam fiat: quia non habet causã determinatam.* Et quæstion. 16. de malo art. 7. *Quia vnumquodque cognoscitur, secundùm quod est in actu: non autem secundùm quod est in potentia, vt dicitur in nono Metaph. indè est, quòd ea, quæ sunt ad vtrumlibet, non possunt præcognosci in suis causis determinatè: sed sub disiunctione: vtpotè quia erunt, vel non erunt: sic enim habent veritatem, &c.* Et indè q. 2. de veritate art. 12. generaliter concludit: *Ex quo patet cõtingens, vt futurum est, per nullam cognitionem sciri, cui falsitas subesse non possit. Vndè impossibile esset, quod de contingentibus futuris scientiam haberet Deus: si cognosceret ea vt futura sunt, &c.* Quod explicatiùs repetit in solutione ad tertium: & latè prosequitur 1. part. q. 14. a. 13. lib. 1. contra gentes c. 67. & alibi sæpè. De quo etiam videri possunt Didacus, Aluarez lib. 2. de Auxiliis disp. 7. & lib. 1. responsionum cap. 5. n. 15. Ledesma tractatu de Auxilijs parte 2. fol. 624. Nauarret. 1. parte contro. 56. §. 1. Nazarius artic. 13. citato controuers. 1. Gonçalez disputatione 43. sect. 2. numero 29. & disputatione 45. section. 6. & alij Thomistæ. Quibus etiam in hoc annumerandus est Alphonsus Curiel Primarius Salmanticensis, non solùm quia controuers. 7. in cap. 4. sapientiæ artic. 3. præfatam Aristot. doctrinam latè explicat, & defendit: sed etiam & maximè, quia vt à fide dignis testibus accepimus, & scribit Ledesma vbi suprà, scientiam illam mediam, quam ibidem vt probabiliorem legerat, publicè retractauit Salmanticæ postremo vitæ suæ anno in lectura de scientia Christi: & ideò non est cur auctoritate eius nouiter muniantur aduersarij. Sed de his satis.

TERTIA PARS LOGICÆ.

DE SECVNDIS INTENTIONIBVS, quibus dirigitur tertia operatio intellectus.

SICVT Oratio, propositio, oppositio, &c. sunt secundæ intentiones, quarum notitia dirigit secundam operationem intellectus: ita præmissa maior, medium, syllogismus, figura, demonstratio, fallacia, & his similia sunt secundæ intentiones, quarum notitia dirigit, & perficit tertiam operationem intellectus, nempè discursum: & sic pertinent ad hanc tertiam partem Dialecticæ. Quam complectitur Aristo. duobus libris de priori Analysi, duobus de Posteriori, octo Topicorum, & duobus Elenchorum. Sed quia eorum, quæ ibi traduntur, plura iam constant: ex aliis verò plura sunt parum necessaria: ideò vtiliora seligemus.

NOTATIONES IN DVOS LIBROS de Priori Analysi.

1 ANάλυσις, *analysis* Græcè idem est, quod Latinè *resolutio*: deducitur enim à verbo Græco. ἀναλύω, *analyo*, quod idem est, ac *resoluo* vnde etiam deducitur ἀναλυτικῶς, *analyticos*, id est, *resolutiuè*, seu *resolutoriè*. Est autem resolutio, ex Arist. 3. de Cælo, regressus à composito ad simplicia, ex quibus constat compositum. Quæ est duplex, alia Physica, alia Logica.

Resolutio

Resolutio Physica contingit, quando compositum naturale dissoluitur in partes reales, quæ actu vel potentia erunt in illo, vt quando mixtum resoluitur in elementa; domus in lapides, & ligna, oratio in syllabas, &c. Resolutio Logica fit quando compositum rationis dissoluitur in suas partes, vt quando definitionem resoluimus in genus, & differentiam; & syllogysmum in sua principia.

Hoc autem potest fieri dupliciter, scilicet ex parte formæ, & ex parte materiæ. Sicut enim triangulus ligneus ex parte figuræ resoluitur in tres lineas, & lineæ in partes, & puncta, quæ sunt principia eius, & ex parte ligni in elementa quæ in potentia continet, & sunt eius principia: ita similiter augmentatio, syllogismus, & alia composita rationis dupliciter possunt resolui in sua principia. Primò ex parte formæ, probando scilicet formam illam augmentationis, vel syllogismi esse bonam, vel immediatè per prima principia, sicut probantur quatuor modi perfecti: vel per reductionem ad illa, vt probant alij. Secundo modo potest syllogismus (& proportionabiliter alia composita rationis) resolui in sua principia, ex parte materiæ, scilicet in propositiones: nam hæ sunt materia proxima syllogismi.

Ad vtrinsque ergo resolutionis notitiam ordinantur libri Aristot. qui in hac tertia parte continentur. Cum autem resolutio ex parte formæ prior sit resolutione ex parte materiæ, sicut forma prior est materia: ideò isti duo primi libri, vbi de resolutione syllogismorum ex parte formæ differitur, inscribuntur ἀναλυτικῶν προτέρων, analyticon proteron, id est, priorum analyticorum, seu de priori resolutione. Alij verò libri; qui supersunt, pertinent ad posteriorem resolutionem; siquidem in eis differitur de syllogismis ex parte materiæ; vnde omnes inscribendi essent de posteriori resolutione.

5. Sed quia materia necessaria, ex qua constat demonstratio, potior est, quàm probabilis, & apparens; ex quibus constant syllogismus topicus, & sophisticus, & in his propter eorum imperfectionem non omninò potest fieri resolutio: ideò duo libri sequentes, in quibus agitur de demonstratione, sibi vsurpamnt. Et ita inscribuntur ἀναλυτικῶν ὑστέρων, analycon hysteron, id est, posteriorum analyticorum. Nisi malis dicere cum Galeno, inscriptiones istas non fuisse ab Aristotele suis libris appositas, sed à posterioribus Interpretibus. Neque enim sub tali titulo citat ipse hos libros; sed duos priores appellat de Ratiocinatione, duos verò subsequentes de Demonstratione, vt patet ex primo Posteriorum cap. 5. Quæ inscriptiones explicant rectè materiam, circa quam versantur. Nam ratiocinatio significat argumentationem ex parte formæ, de qua tractant libri Priorum; demonstratio verò significat syllogismum in materia necessaria, de quo tractant libri Posteriorum.

Disposuit autem Arist. diffusè in libris Priorum de forma argumentationis, de variis eius speciebus, scilicet syllogismo, & inductione quæ sunt propriè species: & enthymemate, & exemplo, quæ ad illas reducuntur de triplici syllogismorum figura, & variis vniuscuiusque modis; de reductione imperfectorum ad perfectos, de arte inueniendi medium, cæterisque, quæ hanc materiam concernunt. Sed ex his, necessaria omnia selegimus libro 5. Institutionum: vbi non perfunctoriè, vt communiter fit; sed ab imis fundamentis ea deduximus. Propter quod his etiam libris supersedendum est.

LIBER PRIMVS.

POSTERIORVM, SEV DE DEMONSTRATIONE

LIBENTER Aristot. textum, qui inter alios eius libros est procul dubio acutissimus, & nobilissimus, commentariis, & notationibus ex professo illustraremus: sed longius, quàm par est, excresceret præsens labor: & ideò materiam hanc, qua potuerimus breuitate, perstringemus, nihil, quoad fieri possit, relinquentes Legenda tamen sunt iterum, atque iterum Diui Thomæ Commentaria in hos libros, quæ inter alia eius opera sunt præclarissima. Vt autem textus Aristotelis non simus omninò ignari summam, seu argumentum horum librorum breuiter referemus.

SVMMA TETVS.

IN hoc 1. lib. agit Aristot. de demonstratione, partibus eius, speciebus, & proprietatibus. Ad quod in c. 1. posito vniuersali theoremate, seu maxima, quod scilicet, *Omnis doctrina, & disciplina, qua ratione perficitur, fit ex praexistenti cognitione*, explicat ea, quæ ante demonstrationem cognosci debent: statuitque tria esse præcognita, & duas præcognitiones.

5 Capite secundò definit scientiam dicens: Scire est rem per causam cognoscere, & ita rei causam esse, vt illam aliter se habere non posse arbitremur. Definit etiam demonstrationem duplici definitione infrà disputatione decima octaua adducenda. Et tandem definit principium dicens: *Principium est propositio immediata*, id est, qua non est altera prior, seu carens medio, per quod probatur. Quod diuidit in positionem, & dignitatem. Positio est principium non ita commune, & notum, vt illo habere debeat qui discere incipit. Et huiusmodi sunt principia particularia vniuscuiusque scientiæ, *vt dici de omni*, & *dici de nullo*: *quidquid mouetur, ab alio mouetur*, &c. Dignitas verò est principium, quod quilibet habet; antequam scire incipiat, eo quod sit valdè commune, & notum, vt *quodlibet est, vel non est*: *totum est maius sua parte*, & similia.

Rursus positionem diuidit in definitionem, & suppositionem. Definitionem appellat illud principium particulare, vbi continetur definitio: suppositionem verò illud, vbi tantùm continetur genus, vel differentia. Sicut enim hoc nomen *principium* licet primariò conueniat medio; inde tamen tota propositio dicitur principium: ita quamuis *definitio* tantùm sit alterum extremum propositionis, tamen per synecdochen tota propositio, in qua continetur definitio, appellatur in præsenti definitio. Et concludit, quod principia sunt

magis, nota quàm concluſiones: nam propter quod vnumquodque tale, & illud magis.

6 Capite tertio reiicit duos errores Antiquorum. Primus erat contendentium nullam eſſe ſcientiam: quia, vel in demonſtratione proceditur in infinitum, vel deueniendum eſt ad aliquod primum principium, quod per aliud non demonſtretur. Si primum, non datur ſcientia: quia infinitum non poteſt mente pertranſiri. Si ſecundum, ergo illud primum principium non poteſt per aliud cognoſci, & conſequenter neque demonſtrari. Ac proinde non ſcietur: quia ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere. ❡ Ad quod reſpondet non omnia, quæ certò, & manifeſtè cognoſcuntur, ſciri per demonſtrationem: ſed prima principia cognoſci per habitum principiorum, qui nobilior eſt, & certiori modo cognoſcit principia, quàm ſcientia concluſiones.

Secundus error fuit eorum qui ſcientiam admittentes non ponebant habitum principiorum; ſed omnia per ſcientiam cognoſci, quæ procederet ea demonſtratione circulari. Exiſtimabant enim concluſiones ſciri per principia, & principia per ipſas concluſiones. Quod optimè reiicit Ariſt. impugnans circulum in demonſtrationibus: quia ex illo ſequeretur idem eſſe prius, & poſterius, notius, & ignotius: & quod idem per ſe ipſum demonſtraretur. Quæ repugnant, demonſtrationi, quæ procedit ex prioribus, & notioribus abſolutè.

7. Capite quarto ſtatuit demonſtrationem debere conſtare ex propoſitionibus neceſſariis: nam res, cuius eſt ſcientia, non poteſt aliter ſe habere. Quam neceſſitatem non poteſt accipere ex principio falſo, aut contingenti. Licet enim ex falſo, aut contingenti poſſit interdum ſequi verum, & neceſſarium, vt diximus lib. 5. Summularum cap. 5. tamen tunc conſequens non habet veritatem, aut neceſſitatem ab antecedenti, ſed aliundè, vt ibidem diximus. Et ita non poteſt conſequens neceſſarium demonſtrari per antecedens falſum, aut contingens. Deinde explicat, quid ſit propoſitio, ſeu prædicatum de omni, per ſe, & vniuerſale. ❡ Capite quinto adducit tres deceptiones, quæ ſolent contingere circa prædicamentum vniuerſale, de quo infrà.

Capite ſexto ſeptem rationibus probat demonſtrationem conſtare ex neceſſariis: ſubiungitque ex contingentibus poſſe ſequi neceſſarium; ſed non probari, vt diximus circa c. 4. Ex neceſſariis autem ſemper ſequitur neceſſarium: & ita repugnat, quòd concluſio ſit contingens, & præmiſſæ neceſſariæ. Quare accidentia communia ſiue ſint ſeparabilia, ſiue inſeparabilia, non cadunt ſub ſcientia nec demonſtrari poſſunt.

Capite ſeptimo oſtendit demonſtrationem conſtare debere ex propriis, non verò ex alienis, aut communibus, concluditque nullam ſcientiam particularem poſſe ſua principia confirmare. ❡ Capite octauo proſequitur demonſtrationem debere conſtare ex propriis: additque Metaph. & Logicam eſſe ſcientias generales.

Capite nono oſtendit in qualibet ſcientia eſſe proprias interrogationes: explicatque, in quo differant Demonſtrator, & Dialecticus.

Capite decimo diuidit demonſtrationem in demonſtrationem *quia*, & *propter quid.* Vnde etiam colligitur diuiſio ſcientiæ in ſubalternantem, & ſubalternatam. ❡ Ab hoc verò capite vſque ad 22. adducit alias demonſtrationis diuiſiones, aliaque non omninò neceſſaria pertractat. ❡ A cap. verò 23. vſque ad 27. quod eſt vltimum, diſputat de ſcientia, quæ eſt effectus demonſtrationis: vndenam ſumatur vnitas, & diſtinctio ſcientiarum: & in quo ſcientia differat ab opinione & ſolertia.

LIBER SECVNDVS.

Poſteriorum.

SVMMA TEXTVS.

IN hoc 2. lib. agit Ariſtot. de cauſis demonſtrationis, ſcilicet medio, & primis principiis. Et ſic tractat de definitione: quomodo ſcilicet inueniatur cuiuſlibet rei definitione: & quomodo poſſit eſſe medium demonſtrationis: Quod proſequitur per 17. capita In 18. verò & vltimo agit de habitu principiorum, quo cognoſcuntur prima principia demonſtrationis. Quæ omnia, vt breuiter & dilucide complectamur, materiam horum librorum quatuor diſputationibus abſoluemus. In prima erit ſermo de prærequiſitis ad demonſt. in ſecunda de ipſa natura demonſtrationis, & diuiſionibus eius: in tertia de ſcientia, quæ per demonſtrationem acquiritur: & tandem in vltima de aliis de habitibus intellectus.

DISPVTATIO XVII.

De prærequiſitis ad Demonſtrationem.

QVÆSTIO I.

Vtrum omnis cognitio intellectiua fiat ex præexiſtenti cognitione.

DEMONSTRATIONEM, ſic dictam, quia quaſi digito demonſtrat ignotum, negauerunt Heraclytus & Cratylus, qui ſcientias de medio ſuſtulerunt, vt vidimus diſputatione 3. n. 5. Quibus conſenſerunt Academici, nihil certo cognoſci poſſe dicentes; ſed omnia dubitanter, & cum formidine. Quorum fundamenta ibidem adduximus.

Plato etiam, quamuis ſcientias admiſerit, negauit tamen eſſe neceſſariam demonſtrationem: quia exiſtimauit illas fuiſſe à principio animæ inditas: ac proinde nullam nos in hac vita ſcientiam de nouo conſequi: ſed noſtrum ſcire ſolùm eſſe quoddam reminiſci. Quod probat Plato in Memnone hoc argumento.

Quia dum homo ſcire deſiderat, vel cupit ſcire id, quod iam ſciebat, vel id, quod penitus ignorabat. Non primum, quia nemo ſcire deſiderat, quod iam, cognoſcit. Sed neque etiam ſecundum: quia ſuperuacanea eſſet inquiſitio.

Sicut enim fruſtra quis quæreret hominem, quem nullo modo nouit; ſiquidem etiamſi ipſi obuiam fieret, adhuc non cognoſceret: ſic fruſtra quæreret aliquis ſcientiam eius rei, quam omnino ignorat; ſiquidem

siquidem etiam si ipsi præsente or, adhuc illam non cognoscet. Ergo nihil restat respondendum, nisi quod homo scire vult id, cuius quidem quamuis à principio habuit animus scientiam; fuit tamen oblitus propter corporis hebetudinem.

10. Vt has duas sententias, vel potiùs errores excludat Arist. exorditur caput primum huius primi lib. celebri illo axiomate: *Omnis doctrina, omnisque disciplina intellectiua fit ex præexistenti cognitione.*

Nam primum quidem, qui confundit cognitionem sensitiuam cum intellectiua, reiicit prioribus verbis, ostendens dari cognitionem intellectiuam. Secundum verò excludit in subsequentibus.

Si enim verè datur cognitio intellectiua, quæ ex alia præexistenti fiat: ergo non omnia à principio sciuntur; ac proinde verè datur demonstratio, per quam scientia comparetur. Quod etiam conuincit, tum naturalis appetitus, quem habet homo ad sciendum, qui frustratetur, si numquam perueniret ad cognitionem certam, & euidentem alicuis rei; tum etiam ipsa experientia: plura enim ita certò & euidenter cognoscimus, vt nulla omnino adsit dubitatio, vt patet de conclusionibus Mathematicis. Imò ipsi Academici, dum nihil certo sciri posse ostendunt, id tanquam certum reputant, & aliquid se scire posse conuincuntur.

Vnde August. libro tertio contra Academicos capite. 9. *Negant (inquit) Academici aliquid sciri posse. Vnde hoc vobis placuit studiosissimi homines, atque doctissimi? Mouit nos, inquiunt, definitio Zenonis. Cur, quæso? Nam si vera est, nonnihil verè nouit, qui vel ipsam nouit. Sic falsa; non debuit constantissimos commouere.*

11. Ad fundamentum Platonis respondet in eodem cap. Arist. quod cum quis aliquid scire cupit, neque scire cupit id quod simpliciter sciebat; neque, quod omnino ignorabat: sed quod simpliciter nesciebat; sciebat autem secundùm quid.

Quia nimirum conclusionem, quam actu, & in seipsa ignorabat, (quod est simpliciter nescire) virtute & in potentia cognoscebat in principiis (quod est scire secundùm quid:) ad eum modum, quo effectus naturalis antequam actu producatur (quod est simpliciter esse,) præexistit in virtute & potentia suæ causæ (quod est esse secundùm quid) Quare sicut ibi saluatur vera generatio naturalis, per hoc quòd id, quod erat in potentia ens, fiat ens actu; quod est reduci de potentia in actu: sic in eo, quod addiscit, datur vera acquisitio scientiæ, quatenus id, quod virtute & potentia erat notum in principiis vniuersalibus, actu cognoscitur in seipso; quod est reduci de cognoscitor in seipso; quod est reduci de cognitione potentiali, seu virtuali, aut vniuersali in cognitionem propriam, & actualem.

Per quod tandem fit, inquisitionem conclusionis, quam ignoramus, non esse superuacaneam; sed verè dari demonstrationem per quam talis doctrina, seu disciplina de nouo acquiratur quod est fieri ex præexistenti cognitione. Videatur S. Th hic. lect. 3.

12. Quamuis autem hæc ita sint, meritò dubitatur à Doctoribus: quomodo sit intelligenda hæc propositio Arist. Nam eam non esse vniuersaliter veram suadent hæc argumenta.

Primò, quia si omnis doctrina & disciplina fieret ex præexistenti cognitione daretur processus in infinitum; quod est absurdum. Probatur sequela; quia illa præexistens cognitio etiam est doctrina: ergo deceret fieri ex alia, & illa ex alia, & sic in infinitum.

Secundò, quia scientia Angelorum est verè doctrina: & tamen non fit ex præexistenti cognitione: ergo non est vniuersaliter vera propositio Arist. Maior patet quia Angeli perfectissimè cognoscunt proprietates rerum per suas proprias causas, vt hominem esse risibilem, quia est rationalis: ergo habent perfectissimè demonstrationem & doctrinam. Minor verò probatur quia Angeli vnico simplici intuitu cognoscunt essentias, & passiones; & causam, & effectus: ergo eorum scientia non fit ex aliqua præexistenti cognitione.

Tertiò tandem, quia tertia operatio intellectus nostri, scilicet discursus non est cognitio solius conclusionis; sed etiam præmissarum: ergo neque etiam in nobis cognitio discursiua, propriè loquendo, fit ex præexistenti cognitione præmissarum.

Consequentia patet: quia si cognitio ipsa præmissarum pertinet ad discursum, ergo non est præexistens respectu eius.

Antecedens verò probatur: quia cognitio solius conclusionis tantum est enunciatio quædam & iudicium intellectus; sicut ipsa conclusio sola est tantum quædam propositio: ergo cognitio solius conclusionis non est tertia operatio intellectus.

13. Variè solet explicari ab interpretibus hæc propositio Aristotelis. Quidam enim extendunt illam ad omnem cognitionem intellectus, tam simplicem, quàm compositam. Cùm enim discursus fiat ex antecedenti iudicio; & iudicium præsupponat apprehensionem; & hæc requirat cognitionem sensuum: semper verificatur quamcumque cognitionem intellectus fieri ex alia præexistenti cognitione. Et hunc, inquiunt, esse sensum illius propositionis.

Parum ab his discendunt alij, qui dictam propositionem accommodant ad solas cognitiones compositas intellectus, tam secundæ, quàm tertiæ operationis; ita vt sensus sit omnem cognitionem intellectiuam, tam discursiuam, quàm iudicatiuam fieri ex alia præexistenti cognitione intellectus, scilicet ex simplici apprehensione.

Econtra verò alij omnino restringunt hanc propositionem, asserentes non esse intelligendam de omni cognitione discursiua; sed solùm de demonstratiua. Quod probant: tum quia hæc sola potest absolutè appellari doctrina: tum etiam quia sic rectè excluduntur errores, quos impugnare intendit Aristot. tum denique quia verè dantur opiniones in suo genere per se notæ, semper se probabiles, in quibus non habetur vna cognitio ex alia; sed cognoscuntur ex sola notitia terminorum. Ergo non est intelligenda propositio Aristotelis de cognitione discursiua etiam probabili; sed solùm de demonstratiua.

14. Nihilominus dicendum est, quòd licet dicta propositio quocumque ex his modis explicata, sit verissima; tamen iuxta mentem Arist. intelligenda est de omni, & sola cognitione discursiua.

Prima pars conclusionis satis ex se constat. Siue enim intelligatur de sola cognitione demonstratiua; siue extendatur ad secundam, & tertiam operationem intellectus; siue tandem ad omnes: semper datur aliqua præexistens cognitio vel intellectus, vel saltem sensus, vt explicatum est: ergo quocumque modo intelligatur dicta propositio, est omnino vera. Secunda etiam pars conclusionis est communis consensus Interpretum, Auerrois, Philuponi, B. Alberti, & aliorum. Quos sequuntur Sanch. lib. 7. qu. 1. Masius hîc. q. 1. ad 1. Rub. ibidem & Conimb q. 2. art. 1.

Estque expressa D. Th in hoc lib. lect. 1. vbi per doctrinam & disciplinam inquit significari, non omnem cognitionem; sed eam quæ ex alia acquiritur, seu per quam ratio de vno in aliud procedit: quæ prout est in Magistro, dicitur doctrina & prout in discipulo, disciplina. Et concludit: *Neque accipitur hic doctrina & disciplina secundùm quod se habet ad acquisitionem scientiæ tantū sed ad acquisitionem cognitionis cuiuscun-*

que. Quod patet: quia manifestat hanc propositionem etiã in disputatiuis & rhetoricis disputationibus, per quas non acquiritur scientia. Per quod excluduntur omnes modi dicendi suprà relati, vt consideranti patebit.

Sed specialiter contra vnumquemque probatur hæc secunda pars conclusionis. Contra primum quidem; quia planè loquitur Arist. de præexistenti cognitione quæ sit eiusdem ordinis cum sequenti, seu quæ sit etiam in intellectu sicut illa.

Sic enim probat rectè contra Platonem, esse demonstrationem, quia doctrina, quæ habetur de conclusione, causatur ex cognitione antecedentis; quam constat fieri etiam in intellect. Ergo per cognitionem præexistentem intelligit Arist. cognitionem intellectiuam & per consequens nomine doctrinæ & disciplinæ, non potest ibi intelligi quæcumque cognitio intellectus.

15. Contra secundum etiam modum dicendi probatur. Quia in hac propositione Arist. nomine præexistentis cognitionis, non intelligit cognitionem apprehensiuam; sed iudicatiuam: ergo nomine doctrinæ, & disciplinæ, non potest significari omnis cognitio complexa, tam iudicatiua, quàm discursiua.

Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia vt patet ex toto hoc cap. & maximè ex solutione argumenti Platonis, supponit Arist. hoc esse discrimen inter propositiones, quæ sunt prima principia, & propositiones demonstrabiles; quòd assensus demonstrabilium fit ex præexistenti cognitione; non verò assensus primorum principiorum: ergo nomine præexistentis cognitionis, debet intelligi cognitio, quæ necessariò supponatur ad assensum conclusionum; non verò ad assensum principiorum. Sed hæc non est cognitio apprehensiua; siquidem ista præsupponitur etiam ad assensum principiorum, vt patet: ergo debet esse iudicatiua.

Tandem idem probatur contra tertium modum dicendi. Tum quia hic planè contradicitur textui: nam posita illa vniuersali propositione, statim probat eam Aristot. inductione facta in demonstrationibus Mathematicæ; in syllogismis & inductionibus probabilibus Dialecticæ; & in exemplis & enthymematibus Rhetoricæ, quæ propter incertitudinem materiæ, non solùm non demonstrat, sed neque vtitur frequenter syllogismo & inductione, sicut Dialectica; sed enthymemate & exemplo, vt notat Diuus Thomas ibidem, & nos explicuimus lib. 3. Institutionum capite primo: ergo propositio Aristot. intelligitur, non solùm de cognitione habita per demonstrationem; sed etiam per quamcumque argumentationem, seu discursum.

Confirmatur, quia loco illius termini, *intellectiua* quem frequenter habent Latini Codices, habetur in textu Græco *διανοητικὴ, dianetici* quæ vox, vt notant Conimbricen. vbi suprà, deriuatur à nomine *διανοία, dianoia*, & verbo *τέμνω, tico*, quod significat viam conficere, seu discorrere.

Propter quod, vt notant Boez & Niplus, emendatiores Codices legunt: *Omnis doctrina, omnisque disciplina discursiua, &c.* Ergo ibi loquitur Arist. de omni & sola cognitione discursiua? & per consequens legitimus sensus illius propositionis est, quod omnis cognitio discursiua, siue quæ in Magistro est, siue quæ in discipulo, fit ex præexistenti cognitione principiorum, ex quibus procedit intellectus discurrendo ad cognitionem eorum, quæ ex talibus principiis deducuntur.

16 Per quod patet ad ea, quæ pro hoc tertio modu dicendi adducta sunt.

Primum enim est falsum, & absque fundamento nomine doctrinæ, aut disciplinæ restringitur ad solam cognitionem scientificam: nam etiam in opinatiuis verè docemus & dicimus. Eaque comprehendisse Arist. sub tali nomine constat ex textu, vt vidimus.

Secundum etiam non vrget. Quia multò melius & formalius excluduntur dicti errores ex illa propositione, vt à nobis explicata est. Nam sic assignatur vniuersalis ratio, & prima radix, vnde prouenit, quod de nouo acquiramus scientiam eorum, quæ antea simpliciter ignorabimus.

Hoc enim non conuenit scientiæ, secundùm quod scientia est; sed secundùm communem rationem cognitionis discursiuæ, vt consideranti patebit.

Tertium tandem nihil colligit contra nos. Fatemur enim in opinatiuis aliquas esse propositiones immediatas, seu per se notas in illo genere, vt infrà disputatione 20. explicabimus. Tales autem propositiones non sunt conclusiones; sed principia: neque cognoscuntur per discursum; sed ex ipsa notitia terminorum: & consequenter non pertinent ad habitum opinationum, qui generatur ex syllogismo probabili, & correspondet scientiæ; sed ad alium habitum opinatiuum principiorum, quem ponit Arist. correspondentem intellectui, qui est habitus principiorum demonstrationis, vt videbimus loco citato.

17. Ad argumenta in principio facta respondetur.

Ad primum, iuxta nostram expositionem satis patet non sequi processum in infinitum. Nam licet cognitio discursiua, qua probatur tertia, aut quarta passio de subiecto, possit fieri ex alia cognitione discursiua præexistenti: tamen cognitio, qua prima passio probatur, non fit ex alia cognitione discursiua; sed ex cognitione iudicatiua principiorum: & sic non datur processus in infinitum. Neque etiam datur iuxta alias expositiones adductas. Nam discursus fit ex præexistenti apprehensione intellectus; & hæc ex præexistenti cognitione sensus; quæ non fit ex alia priori cognitione.

Ad secundum respondetur Arist. non dixisse absolutè: *Omnis doctrina fit præexistenti cognitione*; sed *omnis doctrina discursiua*, vt vidimus. Quæ tamen non habet locum in Angelis: quia quamuis verè cognoscant effectus per suas causas; non tamen habent diuersas cognitiones, vnam respectu causæ ex qua procedant ad aliam respectu effectus; quod necessarium est ad discursum propriè dictum: sed vnico simplici intuitu vtrumque cognoscunt; & sic scientia eorum propriè non fit ex præexistenti cognitione, neque de illa intelligenda est propositio Arist.

Quod si propter Codices Latinos, qui non habent: *Omnis doctrina discursiua* sed *Omnis doctrina intellectiua*, velis cum aliquibus dictam propositionem aliqualiter etiam extendi ad Angelos: dicendum est, quod quamuis ex parte ipsorum non sit verus & formalis discursus, ita vt ex cognitione principij procedant ad cognitionem conclusionis, ex parte tamen ipsarum rerum est quidam quasi discursus obiectiuus, secundùm quod vnam rem cognoscunt mediante alia, quando sic petunt cognosci ipsæ res, vt explicatum est. Quare sicut in nobis cognitio conclusionis propriè fit ex præexistenti cognitione principiorum: sic in Angelis idem actus, secundùm quod terminatur ad conclusionem, seu effectus, quasi fit, & præsupponit seipsum, secundùm quod terminatur ad principium, seu causam: & sic aliqualiter etiam verificatur ibi propositio Arist. Quod etiam proportionabiliter potest dici de scientia Dei, vt consideranti patebit.

18. Ad tertium vt respondeatur, explicandum est breuiter: in quo consistat propria ratio discursus. Et primò certum est; præter simplicem apprehensionem verè dari in intellectu aliam operationem, qua vnum

vnum de alio enuntiamus, & appellatur iudicium: & vtriusque meminit Arist. 1. Periher. c. 4. & 3. de Anima c. 6. & D. Thom. ibidem. & 4. Metaph. lectione 6. lib. 6. lectione quarta, & alibi sæpè.

Qua etiam certitudine tenendum est non esse aggregatum multarum apprehensionum; sed simplicem quendam actum realiter & essentialiter distinctum ab apprehensione. Quare solùm est difficultas de tertia operatione, nempe discursu; an scilicet eadem proportione asserendum sit, esse actum quendam simplicem realiter & substantialiter à iudicio distinctum: an potiùs sit revera cognitio iudicatiua, entitatiuè contenta sub secunda operatione.

In quo, quamuis aliqui priorem partem defendant: secunda tamen est longè probabilior Quam inter alios rectè probat & explicat Ferrara 3. de Anima, quæst. 11. Estque procul dubio Aristot. 7. Ethic. cap. 3. vbi agens de habitibus intellectualibus, scilicet scientia, sapientia, prudentia, & intellectu principiorum, omnes hos inquit esse in intellectu circa affirmationem & negationem, seu circa verum & falsum.

Constat autem apud ipsum affirmationem & negationem, seu verum & falsum, tantùm reperiri in iudicio, vt patet 1. Periher c. 1. Idem apertè docet D. Tho. quæst. 14. de veritate, arti. 1. & 3 distinct. 23, qu. 2. art. 2. quæstiun. 1. vbi duas tantùm intellectus operationes enumerans, scilicet apprehensionem & iudicium, sub secunda collocat expressè, tum cognitionem fidei, & primorum principiorum; tum etiam opinatiuam & scientificam: cùm tamen istæ duæ sint actus discursus.

19. Ratione etiam probatur, quia discursus, vt ipsum nomen indicat, & testatur sanctus Doctor prima parte, qu. 58. art. 3. ad primum, est progressiu intellectus ab vna cognitione in aliam, inquantum ex aliquo priùs noto deuenitur in cognitionem alterius, quod erat ignotum: ergo necessariò includit plures cognitiones, seu plura iudicia, ex quorum vno proceditur ad aliud. Ergo non oportet superaddere alium actum simplicem ab his essentialiter distinctum, in quo consistat discursus.

Antecedens, & primam consequentiam concedunt communiter Doctores, & probat rectè contra Scotum Caiet. loco citato.

Secunda verò consequentia probatur: quia ex eo præcisè, quòd intellectus iudicet de conclusione, motus, & determinatus à iudiciis habitis de præmissis, intelligitur propriè discurrere; siquidem verè ex vna cognitione procedit ad aliam: ergo præter iudicia, quæ correspondent præmissis & conclusioni, non est ponendus distinctus actus in quo consistat discursus. Videatur Ferrara loco citato.

Iuxta hæc ergo dicendum est, quod discursus est ipsum iudicium, quo intellectus assentitur conclusioni, non secundùm quod consideratur vt propositio, sed formaliter quatenus est conclusio, seu vt est dependens, & illata à præmissis, ita quòd idem actus entitatiuè dicatur iudicium, & discursus; iudicium quidem, secundùm quod præcisè cognoscit vnionem prædicati cum subiecto; discursus verò, secundùm quod assentitur eidem vnioni prædicati cum subiecto propter vnionem cum medio cognitam in præmissis. Et sic talis actus, formaliter secundùm quod habet rationem discursus, dicit intrinsecum ordinem ad priora iudicia præmissarum, in quo distinguitur à prima & secunda operatione intellectus.

¶ Per quod etiam patet ad argumentum. Quia enim discursus consistit in assensu conclusionis, vt procedit ab assensu præmissarum, vt explicatum est: propriissimè dicitur fieri ex præexistenti cognitione.

QVÆSTIO II.

An rectè assignentur ab Arist. duæ præcognitiones, & tria præcognita.

20. SVpposito, quòd omnis cognitio discursiua sit ex præexistenti cognitione, vt explicatum est; infert rectè Arist. ante demonstrationem, seu cognitionem scientificam, quæ in nobis est discursiua, aliqua esse necessariò præcognoscenda, de quibus agimus in hac quæst. Pro cuius explicatione sciendum est, quòd *præcognitio* idem est, ac anticipata cognitio.

Vnde cognitio præexistens ad discursum necessariò erit actus iudicij, aut apprehensionis: hi enim antecedunt discursum in sensu explicato. Cùm autem obiectum apprehensionis sit res simplex; obiectum verò iudicij sit quid complexum, in quo veritas, vel falsitas reperitur: de vtroque obiecto aliquid ante demonstrationem cognoscetur.

Secundò nota, quòd cum cognitio, qua in conclusione cognoscitur prædicatum conuenire subiecto propter vnionem factam cum medio in præmissis, sit cognitio discursiua, vt dictum est; & in tali cognitione, quando propositiones sunt necessariæ, consistat actus demonstrationis per quem generatur scientia: quidquid ante istam cognitionem demonstratiuam oportuerit cognosci, dicetur præcognitum, id est, res cognita ante cognitionem discursiuam.

Hæc autem tantùm possunt esse tria, nempè principium, subiectum, & passio: nam antequam in conclusione prædicatum attribuatur subiecto, iam debent esse cognitæ præmissæ, vt de se patet, Quæ quia vnum integrum principium conclusionis efficiunt, non plura, sed vnum præcognitum appellantur.

Præterea debet esse cognitum subiectum conclusionis, & similiter passio, quæ de subiecto prædicatur: nam ante actualem prædicationem inter duo extrema supponitur necessariò simplex cognitio vniuscuiusque Restat ergo quòd ante actum intellectus, in quo formaliter consistit cognitio demonstratiua, tria debent esse præcognita, scilicet principium, subiectum, & passio.

21. Tertiò nota, de istis præcognitis duas tantùm quæstiones posse præcognosci, scilicet *an sit*, & *quid sit*: (has appellat Aristot. præcognitione.) Ratio est: quia aliæ duæ quæstiones quas enumerat ipse secundo Poster: cap. 1. scilicet, *quia est*, & *propter quid est*, per ipsam demonstrationem cognoscuntur; siquidem per eam scimus, quia passio conuenit subiecto, & etiam propter quid illi conueniat. Ergo non oportet illas præcognoscere; atque ita duæ erunt tantùm præcognitiones, scilicet *an est*, & *quid est*.

Diuiditur autem vnaquæque in alias duas: quia, *an est*, potest inquiri, tam de re simplici, quàm de integra propositione, cuius existentia est sua veritas. Et ideo *an est*, diuiditur in *an sit reale*, seu *rei*, & in *an sit veritatis*. Similiter: quia, *quid est*, significat definitionem, quæ analogicè diuiditur in definitionem *quid rei*, & *quid nominis*: ideo præcognitio, *quid est*, diuiditur in *quid rei*, quæ scilicet sit essentia rei, & in *quid nominis*, scilicet quid nomen significet. Iam ergo habemus in generali duas præcognitiones, & quatuor in speciali.

Restat modò videndum quæ earum tribus præcognitis conueniant, id est, quæ harum quæstionum debeant præcognosci ante demonstrationem de vnoquoque præcognitorum.

22. Prima conclusio. Rectè assignantur ab Arist.

ante

eſt admiratiuus : Ergo omnis homo eſt riſibilis : cuius præmiſſæ, ſeu principium demonſtrantur per aliam demonſtrationem, ſi dicas. *Omne rationale eſt riſibile: omne admiratiuum eſt rationale : Ergo omne admiratiuum eſt riſibile*. Et eodem modò poteſt probari minor. idem etiam contingit in principiis ſcientiæ ſubalternatæ, quæ demonſtrantur in ſcientia ſubalternante. Ergo ſæpè de principio demonſtratur eſſe verum.

Reſpondemus principium eſſe duplex : aliud ſimpliciter, & abſolutè primum:& hoc ſemper eſt principium, & nunquam concluſio, vt eſſentia rei, quæ cum ſit ſimpliciter primum, quod inuenitur in tali re; ſemper eſt principium. Aliud eſt primum reſpectu alicuius; quod tamen ſi comparetur ad aliud prius, non eſt primum; ſed ſecundum, vel tertium; & huiuſmodi principium tantùm eſt principium reſpectu poſterioris; reſpectu verò prioris potiùs eſt concluſio, ſicque contingit in exemplis adductis. Doctrina ergo concluſionis proportionabiliter eſt intelligenda, quòd ſcilicet principia primi generis ſemper debent præcognoſci, & nunquam poſſunt à priori demonſtrari: principia verò ſecundi generis debent præcognoſci, quandò ſumuntur vt principia, & prout ſic non demonſtrantur. Quando verò deſinunt eſſe principia, & ſunt concluſiones; tunc non præcognoſcuntur, ſed demonſtrantur.

QVÆSTIO III.

An aſſenſus præmiſſarum ſit cauſa aſſenſus concluſionis, & in quo genere.

28 NOn inquirimus, an præmiſſæ ipſæ obiectiuæ ſint cauſa concluſionis: hoc enim explicandum eſt diſputatione ſequenti circa ſecundam definitionem demonſtrationis ab Ariſtotele traditam; ſed an actus intellectus, quo aſſentitur præmiſſis, ſit cauſa actiua, quo aſſentitur concluſioni : inde enim pendet ſolutio aliorum, quæ in hoc primo capite tradit Ariſtoteles, & nos explicabimus quæſtione ſequenti, tractantes : an talis aſſenſus præmiſſarum neceſſitet intellectum ad aſſentiendum concluſioni. Pro vtriuſque autem quæſtionis intelligentia notandum eſt eas procedere per ſe loquendo, & reſpectu intellectus benè diſpoſiti, qui ſcilicet cognoſcat vim illationis, & alia de cauſa non ſit impeditus. Si quis enim ignoraret vim illationis, vel aliàs eſſet impeditus, vt contingere poteſt in ruſtico, vel amente : in eo per accidens aſſenſus præmiſſarum non produceret aſſenſum concluſionis, neque intellectus neceſſitaretur ex iudiciis præmiſſarum ad aſſentiendum concluſioni, vt patet.

29. Secundò notandum eſt dupliciter poſſe aliquid cognoſci Vno modo in ſe ipſo; quando ſcilicet primò, & per ſe, ſeu ratione ſui terminat cognitionem, vt quando Petrum videmus in ſua perſona, vel cauſam, aut effectum cognoſcimus in ſe ipſis. Secundo modo, in alio : quando ſcilicet cognoſcitur, non ratione ſui; ſed cognoſcendo aliquid aliud, in quo ipſum aliquo modo continetur, vt quando Petrum videmus in ſua imagine, vel cauſam cognoſcimus in ſuo effectu, aut è contra. Ad rem ergo, quandò primo modo cognoſcuntur à nobis præmiſſæ, & concluſio, cognoſcuntur diuerſis actibus, vt per ſe patet, & concedunt concorditer Autores. Secundo verò modo, cum concluſio virtualiter contineatur in præmiſſis, & ſimiliter præmiſſæ in concluſione, vt infrà conſtabit : inde eſt, quod per eandem cognitionem, quæ formaliter terminatur ad præmiſſas, cognoſcitur in eis virtualiter ipſa concluſio, vt docet expreſſè Ariſtoteles in hoc capite : & ſimiliter per eandem cognitionem, qua cognoſcitur concluſio in ſe ipſa, cognoſcuntur quodammodò in ea ipſæ præmiſſæ, ſecundùm quod ſunt rationes aſſentiendi concluſioni, vt tradit D. Thomas prima ſecundæ quæſtione 8 artic. 3.

Quando ergo in hac, & ſequenti quæſtione inquirimus : an aſſenſus præmiſſarum ſit cauſa aſſenſus concluſioni : & an ille neceſſitet intellectum ad iſtum eliciendum; non loquimur in hoc ſecundo ſenſu, neque comparamus aſſenſum formalem præmiſſarum cum virtuali concluſionis, qui in eo continetur; aut formalem concluſioni cum virtuali præmiſſarum ibi incluſo : hi enim non ſunt plures actus, vt vidimus; & conſequenter non poteſt ibi eſſe vera cauſalitas, aut determinatio. Quare difficultates iſtæ ſolùm procedunt de aſſenſibus propriis, & formalibus præmiſſarum, & concluſionis, ſeu de cognitionibus, quibus tam præmiſſæ, quàm concluſio cognoſcuntur in ſe ipſis : quas conſtat eſſe diuerſas, poſſeque habere rationem cauſæ, & effectus.

30. Dicendum eſt primò aſſenſum præmiſſarum eſſe quodammodò cauſam aſſenſus concluſionis. Sic docent communiter Dialectici : eſtque plana mens Ariſt. in hoc capite, dum inquit omnem cognitionem diſcurſiuam fieri ex præexiſtenti cognitione præmiſſarum : ibi enim particula *ex* cauſalitatem denotat vt explicant Commentator, & alij Interpretes. Nam quod aliqui reſpondent, poſſe ſcilicet denotare ordinem termini à quo, vt cum dicitur ex calido fieri frigidum, in quo nulla importatur cauſalitas, non habet locum in præſenti. Quoniam terminus à quo incompoſſibilis eſt cum termino ad quem, & amittitur per acquiſitionem illius, vt patet in exemplo adducto : aſſenſus autem præmiſſarum non opponitur aſſenſui concluſionis, neque iſto adueniente, deperditur neceſſariò ille, vt infrà conſtabit.

Eandem concluſionem docet expreſſè Diu. Thomas primo contra gentes cap. 55. ratione 4. & 1. part. quæſt 14 art. 7. vbi diſcurſum propriè dictum appellat diſcurſum ſecundùm cauſalitatem. Ex quo loco ſic probatur ratione. Quia propria ratio diſcurſus non conſiſtit in hoc, quòd vnum cognoſcatur poſt aliud, ſecundùm ſucceſſionem temporis : id enim vel non eſt neceſſarium, vel ſi requiritur, non tamen eſt ſufficiens; ſiquidem poſſunt plures propoſitiones diſparatæ vna poſt aliam ſucceſſione temporis cognoſci abſque eo, quòd efficiant verum diſcurſum, vt patet. Ergo propria eius ratio conſiſtit in eo, quòd vnius cognitio ex alterius cognitione cauſetur.

Confirmatur : quia aſſenſus concluſionis virtute continetur in aſſenſu præmiſſarum, vt explicatum eſt: ergo aſſenſus præmiſſarum eſt cauſa aſſenſus concluſionis : continentia enim virtualis propria eſt cauſæ reſpectu effectus.

31. ¶ Maior difficultas eſt : in quo genere cauſæ aſſenſus præmiſſarum concurrat ad aſſenſum concluſionis. Et quidem in genere cauſæ finalis certum eſt præmiſſas non eſſe cauſam concluſionis; potiùs concluſio eſt cauſa finalis, ad quam ordinatur aſſenſus præmiſſarum, vt patet. In genere autem cauſæ materialis, & formalis aſſenſus præmiſſarum poteſt quodammodò dici cauſa aſſenſus concluſionis, non ratione ſui : (nam vnus actus propriè non fit ex alio tanquam ex materia, neque cum actuat tanquam forma;) ſed ratione obiecti, nempè præmiſſarum : quia iſtæ quodammodò ſunt cauſa materialis concluſionis, vt docet expreſſè Ariſtoteles 2. Phyſi

modum vnius, quod esse possibile concedit ibidem, & q. 58 antecedenti art. 2. Quibus locis explicat eorum Caiet. id intelligendum esse, tam quando per vnicam speciem, & actum cognoscuntur plura, quàm cum cognoscuntur pluribus speciebus, & actibus inter se ordinatis: quia tunc se habent vt partes vnius integræ speciei, & cognitionis. De quo videri possunt Bañez quæst. 58. citata, Arauxo art. 5. Soto hic, Sanchez vbi suprà, & alij Thomistæ. Si verò assensus præmissarum, non per se ipsum, sed ratione alicuius speciei intelligibilis concurrit ad assensum conclusionis; iuxta secundum modum dicendi: tunc sufficit, quòd species illa maneat in intellectu, etiamsi præteriisset assensus præmissarum.

Ad secundum concesso antecedenti, & prima consequentia, neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur, non solùm non esse eandem rationem formalem causæ vniuersalis, & æquiuocæ, vt explicabimus lib. 2. Physicorum; sed neque semper inter se materialiter coincidere. Cuius plura fortè possent afferri exempla: sufficiat tamen, quod adducit Aristot. lib. 1. de Generatione animalium capite 16. vbi docet quædam esse animalia imperfecta, semper ex putrefactione genita; quæ tamen coëunt, & generant vt causæ particulares, non suæ speciei animal, sed vermiculos quosdam: de quibus consequenter asserendum est esse causas æquiuocas; non verò vniuersales. Et sic contingit in præsenti.

QVÆSTIO IV.

An per assensum præmissarum necessitetur intellectus ad assentiendum conclusioni.

36 IN eodem primo capite explicans Aristoteles ordinem præcognitionum demonstrationis, docet maiorem cognosci priùs tempore, quàm conclusionem: minorem verò simul tempore, licet priùs natura. Quod quidem intelligendum est, quando diuersis actibus cognoscuntur iuxta dicta quæstione præcedenti: nam quando in ipsa cognitione conclusionis cognoscuntur præmissæ vt ratio assentiendi illi, nullum est discrimen quantum ad hoc inter maiorem, & minorem, vt patet. Quare sensus Aristotelis est, quod in syllogismo, posito assensu maioris, non statim sequitur assensus conclusionis: sed potest ille tempore præcedere hunc, cùm assensus maioris non sit integra causa assensus conclusionis. At quando aduenit assensus minoris in proprio loco, & sim minoris scilicet præcedente assensus maioris; cum iam sit integra, & totalis causa, statim sequitur assensus conclusionis in eodem instanti temporis: & ita minor, & conclusio cognoscuntur simul tempore, licet assensus minoris prioritate naturæ antecedat assensum conclusionis, cum sit causa eius. Sic intelligit Aristotelem Diu. Thom. hîc lectione secunda, quem sequuntur Sanchez vbi suprà quæstione 3 Masius quæst. 9. & 10. & Rubio quæst. 7. & communiter Doctores.

Ratio est: quia assensus præmissarum sunt causa naturalis assensus conclusionis: ergo statim ac complentur in ratione causæ, producunt illum. Sed quando præcedente assensu maioris, aduenit assensus minoris, iam est causa completa: ergo statim producunt assensum conclusionis. Cùm autem actiones intra intellectum sint instantaneæ; neque mensurentur tempore, nisi ratione phantasmatum: consequens est quantùm attinet ad ipsum intellectum, quòd in eodem instanti temporis, quo datur assensus minoris, detur etiam assensus conclusionis.

Ex hac ergo doctrina Aristotelis sic explicata oritur quæstio præsens, quæ inquirit: quomodo, vel quantum necessitetur intellectus per assensum maioris, & minoris ad assentiendum conclusioni. Et procedit difficultas in intellectu benè disposito, & cognoscente bonitatem illationis, neque aliàs impedito, vt vidimus quæstione præcedenti.

37. Secundò notandum est dupliciter posse aliquam potentiam necessitari; scilicet quoad specificationem, & quoad exercitium. Tunc necessitatur quoad specificationem, quando taliter determinatur ad vnam partem, vt licet possit suspendere actum; tamen si velit operari, actus debet esse illius speciei, ad quam determinatur, & non potest esse alterius. Tunc verò necessitatur quoad exercitium, quando taliter determinatur, vt non possit suspendere, aut cessare ab actu. Verbi gratia voluntas in via necessitatur quoad specificationem ad amandam beatitudinem in communi: quia licet possit non exercere actum circa illam; tamen si vult exire in actum necessariò debet esse amoris, & non odij. In patria verò eadem voluntas necessitatur quoad exercitium à bonitate diuina clarè visa: quia non solùm non potest eam odisse; sed neque suspendere, aut cessare ab amore illius, quam vndequaque diligibilem clarè conspicit intellectus.

38. Dicendum est ergo primò, cognita bonitate illationis, intellectum per assensum præmissarum necessitari quoad specificationem ad assentiendum conclusioni. In hac conclusione conueniunt Authores citati. Quæ ex dictis facilè probatur: quia assensus præmissarum est causa naturalis assensus conclusionis: ergo positis omnibus requisitis, non potest non producere illum: ergo saltem quoad specificationem talis productio est necessaria, siquidem hæc est minor necessitas, quæ potest esse in causis.

Secundò: quia qui sciens ex vero non posse sequi falsum, cognoscit aliqua principia esse vera, & assentitur illis; etiam cognoscit conclusionem ex illis rectè deductam non posse non esse veram: ergo dato, quòd possit suspendere assensum: non potest tamen illi dissentiri.

Confirmatur: quia si post assensum præmissarum dissentiretur intellectus conclusioni, iam assentiretur virtualiter contradictorio illius: sed quia assentitur contradictorio conclusionis, cogitur etiam assentiri contradictorio antecedentis iam concessi: ergo cogeretur assentiri duabus contradictoriis. Hoc autem est impossibile: ergo dicendum est, intellectum post assensum præmissarum non posse dissentiri conclusioni. Videatur noster Didacus à Iesu disput. 16. q. 4. vbi optimè explicat hanc quæstionem.

39 ¶ Maior difficultas est: an etiam necessitetur intellectus quoad exercitium. Partem enim negatiuam defendunt Oña hîc q. 1. art. 3. Rubio q. 8. & alij Moderni, asserentes, quòd posito assensu præmissarum, quantumcumque sint necessariæ, & cognita bonitate illationis, adhuc intellectus potest suspendere assensum conclusionis.

Probatur primò hæc sententia: quia intellectus subditur voluntati quantùm ad exercitium actus, vt docet D. Thom. 1. 2. quæst. 9. art. 1. ad tertium: *Quia ipsum verum* (inquit) *quod est perfectio intellectus, continetur sub vniuersali bono, vt quoddam bonum particulare.* Sed circa particulare bonum non necessitatur

sit voluntas; sed potest velle, & non velle illud: ergo postquam intellectus assentitur præmissis, potest ex imperio voluntatis suspendere actum circa conclusionem.

Secundò: quia ex iisdem principiis possunt inferri duæ conclusiones, altera directa, altera indirecta, vt patet in *barbara*, & *baralipton*: ergo post assensum præmissarum manet intellectus indifferens ad eliciendam, vnam, vel alteram conclusionem. Ergo sicut potest voluntas determinare intellectum ad assentiendum alterutri; potest etiam determinare ad suspendendum vtramque.

40 Nihilominus dicendum est secundò per assensum præmissarum demonstrationis necessitari intellectum quoad exercitium ad assentiendum conclusioni. Hæc procul dubio est mens Diu. Tho. 1. part. quæst. 82. art. 2. vt optimè expendit noster Didac. à Iesu loco citato. Quam etiam sententiam defendunt Sanchez lib. 5. quæst. 3. concl. 3. Caietan. Soncinas Fonseca, & alij, quos referunt, & sequuntur Conimbricenses hîc quæst. 4. art. 4.

Probatur primò ex dictis: quia eodem instanti, quo cognoscitur minor, cognoscitur etiam conclusio ex Arist. & D. Thom. supra relatis: ergo voluntas imperans assensum minoris, non potest impedire assensum conclusionis. Probatur consequentia: quia voluntas imperans aliquam actionem alterius potentiæ, non potest impedire, quidquid necessariò sequitur in eodem instanti ad talem actionem, vt de se patet: sed assensus conclusionis necessariò sequitur ad assensum præmissarum in eodem instanti, vt ostensum est: ergo voluntas non potest impedire illum.

Secundò: quia intellectus non est potentia libera, sed naturalis, sicut visiua, aut quælibet alia potentia sensitiua. Sed voluntas licet possit retrahere potentiam visiuam à visione auferendo obiectum, aut lucem, vel ponendo impedimentum, claudendo scilicet oculos, vel alio simili modo, tamen si obiectum sit præsens, medium illuminatum, oculi aperti, &c. non potest impedire visionem. Ergo similiter poterit quidem voluntas retrahere intellectum, ne cogitet de præmissis, aut de bonitate illationis, diuertendo illum ad alia; si tamen semel permiserit ipsum cogitare de bonitate illationis, & assentiri præmissis, neque aliàs sit impeditus, non poterit voluntas impedire assensum conclusionis.

41 Ad argumenta respondetur. Ad primum, necessitatem quoad exercitium esse duplicem: aliam absolutam, & aliam ex suppositione alicuius. Voluntas ergo non potest respectu alicuius boni particularis habere necessitatem quoad exercitium absolutam: benè tamen necessitatem ex suppositione alterius quod libere volnit, & cum quo tale bonum particulare habet necessariam connexionem. Quando enim duo talem connexionem habent, licet ad positionem prioris sit libertas; semel tamen illo posito, non tamen aliud impediri. Qui modus necessitatis pertingit vsque ad ipsam liberrimam Dei voluntatem: qui quidem liber est ad producendam materiam primam verbi gra. ex suppositione, tamen quod illam producat, necessitatur ad producendam cum illa formam: quia aliter non potest fieri, vt dicemus lib. 2. Physicorum. Iuxta hæc ergo dicendum est, quod licet voluntas possit retrahere intellectum, ne cogitet de præmissis, aut illis assentiatur; posito tamen assensu præmissarum, non potest impedire assensum conclusionis.

Ad secundum respondet aliquis, quòd ante exercitium demonstrationis debuit aliquo modo cognosci conclusio confusè, vt sic possit per demonstrationem explicari. Si ergo præcognita fuit conclusio directa; tunc assensus præmissarum necessitabit ad assensum conclusionis directæ: si verò præcognita fuit conclusio indirecta, tunc intellectus necessitabitur ad assentiendum conclusioni indirectæ.

42 Hæc tamen solutio parum firma est. Tum quia quamuis vt modus sciendi explicet ignotum, debeat præsupponi aliqualis cognitio confusa talis ignoti; ad hoc tamen in demonstratione sufficit cognitio confusa subiecti & passionis, absque eo quòd præcognoscantur directè, vel indirectè ordinata. Tum etiam quia causa naturalis, qualis est assensus præmissarum, debet esse ad vnum determinata, & non indifferens ad plura, vt sic posita causa, ponatur determinatus effectus. Ergo insufficiens est prædicta solutio.

Meliùs ergo respondetur, assensum præmissarum semper necessitare intellectum ad assensum conclusionis directæ: hic enim est proprius, & immediatus effectus illius. Ex quo deindè facta conuersione talis conclusionis, elicit intellectus assensum conclusionis indirectæ. Cuius ratio est: quia conclusio indirecta non per se primò, & immediatè sequitur ex præmissis; sed mediatè conclusione directa, in qua quodammodo continetur; quatenus potest hæc conuerti in illam.

DISPVTATIO XVIII.

De essentia, & diuisionibus demonstrationis.

POST notitiam eorum, quæ præcognosci, debent ante demonstrationem æquum est de ipsa demonstratione, & diuisionibus eius disputare. Quod prosequitur Aristot. à capite 2. vsque ad 22. nosque perstringemus quæstionibus sequentibus.

QVÆSTIO I.

An definitiones demonstrationis ab Aristotele traditæ sint rectæ.

DVas Demonstrationis definitiones adducit Aristot. capite 2. Quarum prima non est, vt habent translatio antiqua, & aliqua exemplaria Boëcij, *Demonstratio est syllogismus apodisticon*: ἀπόδειξις *apodixis* enim græcè idem est, quòd latinè demonstratio: & ita hæc esset definitio: *Demonstratio est syllogismus demonstratiuus*: quam satis patet esse nugatoriam. Neque sic definiuit Aristot. sed verbum illud appositum est ab aliquo sciolo, vt inquit Soto ibidem. Propria ergo, & vera definitio est, quam habet textus græcus, scilicet *Demonstratio est syllogismus epistemonicon*, id est, faciens scire, vt vertit Argyropilus. ¶ Secunda definitio est: *Demonstratio est syllogismus procedens ex veris, primis, & immediatis, notioribus, prioribus, causisque conclusionis.* De quibus definitionibus inquirimus, an sint bonæ.

Ratio dubitandi contra primam est. Tùm quia generare scientiam ad summum conuenit demonstrationi

tioni pro materiali; si quidem pro formali est eos rationis, vt vidimus disput. 1. ergo non rectè explicatur essentia, seu ratio formalis eius per generare scientiam. Tum etiam quia non apparet, in quo genere causæ hoc conueniat demonstrationi, etiam materialiter sumptæ: ergo demonstratio non facit scire. Consequentia patet: quia illud verbum, *facere*, denotat aliquam causalitatem. Antecedens verò probatur; quia conclusio scita est pars demonstrationis: imò demonstratio consistit in ipso actu discursus, qui est ipsum scire, seu scientia actualis: ergo propriè non facit scire.

Contra secundam etiam definitionem multiplex est ratio dubitandi. Nam ex vna parte videtur redundans; siquidem procedere ex primis, & immediatis idem omninò sunt; & similiter eo ipso, quod procedat ex causis, procedit ex prioribus, & ex notioribus: ergo superfluè hæc omnia exprimuntur. ❡ Ex alia verò parte videtur deficiens; siquidem tacentur aliæ conditiones præmissarum, quas postea explicat Arist. vt quòd sint de omni, de per se, de prædicato vniuersali, &c. ❡ Et tandem non conuenit omni contento sub definito; siquidem plures sunt demonstrationes, quæ non procedunt ex primis, & immediatis; neque ex causis, vt patet in demonstrationibus à posteriori. Ergo dicta definitio non est sufficiens.

3. Nihilominùs dicendum est primò has duas definitiones, vt traditæ sunt ab Aristot. esse rectas, & exactas. Sic docet D. Thom. hic lect. 4. quem sequuntur Caiet. Soto, Mas. Sanchez, & cæteri Dialectici, breuiterque probatur: quia definitio, quæ datur per propriam causam definiti, siue extrinsecam, siue intrinsecam, est bona definitio; descriptiua quidem, si causa sit extrinseca; essentialis verò, si sit intrinseca, vt diximus in proœmio Institutionum: sed istæ definitiones, sunt huiusmodi: ergo, &c. Probatur minor quia demonstratio est instrumentum quoddam intellectuale, cuius proprius finis est scientia; per quam traditur prima definitio: ipsumque tanquam ex propria materia constat ex propositionibus veris, immediatis, notioribus &c. per quam traditur secunda: ergo vtroque modo rectè definitur demonstratio.

3 Vt autem definitiones istæ in sensu, quo traditæ sunt ab Aristot. rectè intelligantur, simulque satis fiat rationibus dubitandi, nota quòd cum syllogismus sit artefactum quoddam, & concretum rationis, constans materia, & forma: ex parte vtriusque diuersas sortitur diuisiones vt constat ex dictis lib. 3. Institut. cap. 7. Ex parte enim formæ diuiditur in tres figuras & ex parte materiæ in demonstratiuum, topicum, & sophisticum, & ideò illa est diuisio essentialis; hæc verò accidentis in subiecta, vt ibidem explicuimus. Quia secunda intentio, seu forma constitutiua syllogismi posita in materia necessaria faciat demonstrationem; in probabili syllogismum topicum; & in apparenti sophisticum. Quo fit, vt demonstrationis nomen impositum sit ad significandam formam syllogismi, prout est in determinata materia, scilicet in propositionibus necessariis; & per consequens, propriè loquendo, non significat aliquam veram speciem; sed potiùs quoddam ens per accidens, resultans ex forma syllogismi, & materia necessaria: vndè prout sic non poterit in rigore definiri.

Cæterùm quia intentio illa, seu artificium, quod est forma demonstrationis, iam supponitur notum ex libris Priorum: ideò quando de demonstratione agimus in lib. Poster. non definimus formam eius, neque totum illud aggregatum. Sed solum intendimus explicare, quid conueniat demonstrationi ex parte materiæ, seu quid requiratur in propositionibus, vt accedente forma syllogismi, fiat vera demonstratio.

Et ad hoc tendunt definitiones Aristot. adductæ, vt consideranti patebit. Prima enim explicat id per proprium effectum, quem habet ex parte materiæ, scilicet generare scientiam: qui etiam est causa finalis demonstrationis, vt vidimus: & ideò talis definitio tradita est per causam finalem. Ex qua statim infert Aristot. aliquas conditiones, quas habere debent propositiones, quæ sunt materia demonstrationis. Per quas etiam secundò definit demonstrationem ex parte materiæ, vt ex se patet: & notat D. Thom. lectione 4. Et ideò oportet pro plena huius intelligentia singulas particulas explicare. Priùs tamen duo aduertenda sunt ex communi Doctorum consensu.

4 Primum est, Aristotelem in præsenti solùm definire demonstrationem *propter quid*, cui absque controuersia conuenit generare scientiam, & procedere ex immediatis, prioribus &c. quod præstitit, vt ipse testatur: quia nondum egerat in hoc secundo cap. de alia demonstratione, quæ dicitur *quia*.

Secundum est, in hac secunda definitione non enumerasse omnes conditiones demonstrationis propter quid, sed eas tantùm, quæ ex definitionibus scientiæ, & demonstrationis manifestè inferebantur: aliàs verò occultiores, vt quod præmissæ sint de omni, per se, &c. reliquit examinandas sequentibus capitibus. Quem etiam ordinem nos sequentes in hac difficultate explicabimus conditiones, quæ continentur in definitione adducta: aliàs autem tractabimus quæstione sequenti. Prima ergo particula est,

EX VERIS.

5. SAtis ex se patet hæc conditio. Quamuis enim conclusio vera sequi possit aliquando ex antecedenti falso, vt docet Aristot. lib. 2. Priorum c. 2. & nos diximus lib. 3. Institutionum cap. 2. tunc tamen, vt ibidem explicuimus, tale antecedens non influit veritatem in consequens neque est causa eius; sed aliunde eam habet. Quod tamen repugnat demonstrationi: in qua præmissæ sunt causa veritatis conclusionis, per quas ipsa conclusio probatur. Et ideò sicut conclusio demonstrationis ita est vera, vt repugnet esse falsam; sic etiam præmissæ sunt necessariò veræ.

Eandem particulam probat Aristotel. quia. *Quod non est, non scitur.* Cuius dicti sensus non est de re, quæ non existit, non esse scientiam, hoc enim falsum est, vt patet: sed de eo, quod non ita est, sicut enuntiatur, non posse esse scientiam. Quia scientia est habitus circa verum, sicut error est habitus circa falsum.

EX PRIMIS, ET IMMEDIATIS.

DVæ istæ particulæ in re non differunt. Nam propositio immediata in præsenti est illa, quæ non est alia prior, per quam probatur: & sic necessariò debet esse prima. Quæ enim est prima, non potest habere aliam priorem, vt patet. Ponuntur tamen ad explicandum duos respectus eiusdem propositionis, vt rectè notat D. Thom. lect. citata. Nam eadem propositio dicitur immediata, inquantùm caret alia priori, per quam demonstretur: prima verò, comparatione aliarum subsequentium, quæ per illam demonstratur.

6. Iam autem si propositio immediata est, qua non est altera prior, vt definit Aristoteles in hoc capite, seu quæ non habet medium, per quod cognoscatur: planum fit, idem in rei veritate esse propositionem immediatam, & per se notam: hæc enim est illa, quæ se

ipsam notifica, neque eius veritas per aliam manifestatur: quod idem est ac non habere medium, seu aliam priorem propositionem, per quam probetur. De quo videri potest B. atus Albertus tractat. 2. huius lib.cap. 6. vbi propositionem immediatam, & mediatam; per se notam, & per aliud notam explicat rectè per comparationem ad visibilia per se, & per aliud. Sicut enim Sol, quia in se habet à natura insitam lucem, est visibilis per se ipsum, alia verò corpora, quæ lucem à sole participant, sunt non per se ipsa, sed per aliud visibilia: sic intelligibilia, alia sunt ex se, & per se nota vt propositiones immediatæ; alia verò noscuntur per aliud, à quo quasi illuminantur, vt propositiones mediatæ.

7 Diuiditur autem propositio per se nota à Diu. Thoma prima parte, quæst. 2 art. 1. in per se notam secundùm se, non verò quoad nos, & in per se notam secundùm se, & quoad nos. Prima est, quæ secundùm se nullum habet medium per quod manifestetur: quia nimirum, vel prædicatum est de essentia subiecti, vel immediatè consequitur ad rationem eius: tamen à nobis non cognoscitur illa immediata connexio prædicati cum subiecto, nisi per aliud medium illam notificans. Cuiusmodi est hæc propositio: *Deus est*, quæ licet sit per se nota secundùm se: quia prædicatum est de essentia subiecti, tamen quia nos non scimus de Deo, quid est, non est nobis per se nota; sed innotescit per effectus eius. Huiusmodi etiam est propositio, in qua prima passio prædicatur de subiecto. Cum enim inter primam passionem, & ipsum subiectum nihil in rei veritate mediet, per quod probetur, talis propositio est secundùm se immediata, & indemonstrabilis; & per consequens per se nota secundùm se. Quod docet expressè Diuus Thoma 1. Posterior. lect. 36. & opusculo. 39. cap. 12 & probat Sanchez lib. 7. quæstion. 15. quoad nos tamen dici potest, non esse per se notam, aut immediatam: quia per intellectum distinguimos definitionem subiecti ab ipso, eamque assumimus, vt medium ad talem passionem de illo demonstrandam. Videatur Caiet. primo Posteriorum cap. 2. 3. & 19. Soto ibidem quæstione 2. ad 9. Arauxo 1 Metaphysicæ quæstione 5. art. 1. ad primum, & alij Thomistæ.

Propositio verò per se nota secundùm se, & quoad nos, est illa, cuius prædicatum, & subiectum, non solùm habent immediatam connexionem; sed ipsa nota est nobis. Quæ quando omnibus est nota; dicitur propositio per se nota quoad omnes: vt sunt generalissima principia: *Quodlibet est, vel non est: Totum est maius sua parte, &c.* Quando verò non omnibus nota est, sed sapientioribus, tunc dicitur propositio per se nota quoad sapientes: cuius exemplum adducet ex Boëcio Diu. Thom. loco citato; scilicet incorporalia non esse in loco, intellige tanquam in loco.

8 Huic diuisioni propositionis per se notæ à Diu. Thom. traditæ solet addi aliud membrum, scilicet propositio per se nota quoad nos tantùm, quæ scilicet quamuis in se habeat medium, ratione cuius prædicatum insit subiecto; tamen quia sensibus est notissima, non indigemus tali medio ad eius cognitionem: vt hæc propositio: *nix est alba*: quæ reuera habet medium, nempè tale temperamentum primarum qualitatum; tamen illo non indigemus. Ad quod allusit Aristot. 2. Topic. dicens. *Eum, qui negauerit niuem esse albam, sensu indigere, non medio.* Hic tamen modus propositionis per se notæ imperfectissimus est: cum sumatur per ordinem ad sensum. Imò in rei veritate talis propositio non est per se nota: & ideò non numeratur Diu. Thom. in prædicta diuisione.

Supposito ergo, quòd propositio per se nota, & immediata in re idem sunt, vt dictum est; eadem erit vtriusque partitio: atque ita propositio immediata, alia erit immediata secundùm se, non verò quoad nos, & alia immediata secundùm se, & quoad nos. Quibus etiam potest addi eodem sensu, quo suprà, propositio immediata quoad nos, non verò secundùm se. Verum est tamen, in vsu communi loquendi dictam diuisionem frequentiùs applicari propositioni per se notæ, quàm propositioni immediatæ.

In præsenti ergo loquimur de propositione immediata secundùm se: quia hæc propriè & simpliciter dicitur immediata, vtpotè quæ secundùm se non habet aliam priorem per quam probetur. Quod quidem contingit in propositionibus affirmatiuis, tum quando essentia, & partes eius prædicantur de subiecto, tum etiam quando prædicatur prima passio, vt explicatum est. Propositiones verò negatiuæ tunc sunt immediatæ, quando prædicatum, & subiectum exprimunt rationes primò diuersas, vt quando vnum prædicamentum negatur de alio, aut vna differentia de alia: ibi enim secundùm se nullum potest esse medium, per quod probetur vnum non esse aliud.

9 Quibus explicatis, dubitant meritò Doctores: an semper demonstratio procedat ex immediatis; seu primis, vt hìc inquit Aristotel. Nam pro parte negatiua sunt manifestissimæ instantiæ, vt quando de subiecto demonstratur secunda, aut tertia passio, v.g. si dicas: *Omne admiratiuum est visibile: omnis homo est admiratiuus: ergò omnis homo est visibilis.* Vbi vtraque præmissa est propositio mediata, si quidem potest à priori demonstrari per primam passionem hominis, nempè discursiuum, vt consideranti patebit.

Respondetur ergo, concedendo non omnem demonstrationem proximè procedere ex propositionibus immediatis, vt benè probat argumentum, quando autem inquit Aristotel. demonstrationem procedere ex immediatis, intelligendum est vt explicat Diu. Thom. lect. 4 de propositionibus immediatis, vel statim, vel per aliqua media, id est, de immediatis proximè, vel remotè. Et ita 1. Topicorum capite 1. dicitur, quod *Demonstratio est ex primis, & veris aut his quæ per ea fidem sumpserunt* Non autem oportuit hoc in præsenti explicare: quia quando aliqua præmissa est propositio mediata, ad hoc vt generet scientiam alicuius conclusionis, opus est talem præmissam cognosci per resolutionem ad primam, & immediatam propositionem vnde deriuatur. Et sic semper verificatur demonstrationem procedere ex immediatis.

Causisque conclusionis.

10 Ex tribus subsequentibus particulis, hanc vltimam priùs explicat Arist. quia ex eius declaratione duæ priores innotescunt. Pro eius ergo intelligentia sciendum est, quòd semper præmissæ sunt causæ in cognoscendo conclusionis; id est, sunt id, quod aiuuat intellectus ad cognoscendam conclusionem, & per quod notificatur illi. Vltra hoc autem aliquando continent etiam causam in essendo eiusdem conclusionis: vt quando per essentiam demonstratur prima passio, & per hanc secunda, &c. Et tunc præmissæ dicuntur causæ in essendo, & cognoscendo simul: quia intellectus assumit vt causam cognitionis id, quod est verè causa rei. Aliquando verò præmissæ non continent veram causam conclusionis, sed potiùs effectum eius, aut quid aliud ipsa posterius, vt quando causas demonstramus per signa, aut effectus earum. Et tales præmissæ dicuntur causæ in

cognoscendo

cognoscendo tantùm : quia id, quod reuera non est causa, assumitur ab intellectu vt causa ad cognoscendam conclusionem. Supposito ergo, quòd in hoc cap. Arist. solùm definit demonstrationem *propter quid*, quæ semper est à priori ; manifestum fit vltimam hanc particulam, *Causisque conclusionis* ; intelligendam esse de causis in essendo, & cognoscendo simul. Nequn indiget maiori probatione.

11. Hinc tamen exurgit alia maior difficultas contra hanc particulam. Nam plures sunt demonstrationes *propter quid*, quarum præmissæ non continent veram causam conclusionis, vt quando in Metaphysica demonstrantur à priori passiones entis, & in Theologia attributa diuina ; inter quæ, cum non sit distinctio realis ; non potest esse vera causalitas, vt patet. Ergò non omnis demonstratio propter quid procedit ex causis conclusionis.

Pro solutione notandum est, causam in essendo esse duplicem : aliam formalem, & aliam virtualem Quæ diuisio, & modus loquendi communis est apud Mataphysicos, & Theologos. Causa in essendo formalis appellatur illa, à qua effectus realiter procedit, siue per veram, & propriam actionem ; siue per naturalem emanationem, & resultantiam : & hæc semper distinguitur realiter ab effectu, vt patet. Causa verò in essendo virtualis dicitur ille gradus, seu ratio, quæ licet reuera non producat aliam, cum qua realiter identificatur ; inter eas tamen, vt sunt virtualiter plures, inuenitur ex natura rei talis subordinatio, & ordo ; vt vnam apprehendat intellectus vt causam alterius, ita quòd si hæc aliquam haberet causam, nullam aliam postularet nisi illam. Verbi gratia immortalitas, & immaterialitas animæ sunt idem ; & ita neutra est vera, & formalis causa alterius ; habent tamen inter se talem ordinem, quod immortalitas intelligitur oriri ab immaterialitate, & non è contra. Quod etiam contingit in attributis diuinis. Nam æternitas intelligitur oriri ab immutabilitate, ita vt si illa posset habere veram causam, non esset aliud ; nisi attributum immutabilitatis. Huiusmodi autem rationes appellantur causæ virtuales ; tum quia quodammodò continent in virtute alias rationes posteriores : tum etiam quia quantùm ad hoc æquiualent causis in essendo formalibus. Quæ doctrina applicanda etiam est proportionabiliter entibus rationis.

Quo supposito, respondetur, ad demonstrationem propter quid non esse necessarium, quod causæ in essendo sint formaliter causæ sed sufficit esse causas virtualiter. Et hoc reperitur in demonstrationibus Metaphys. & Theologicis. Per quod patet ad rationem dubitandi.

EX NOTIORIBVS, ET PRIORIBVS

12. EXplicata Vltima illa particula, iam facilè intelliguntur istæ duæ. Si enim præmissæ debent esse causæ in essendo conclusionis ; consequenter erunt notiores illa : siquidem causa secundum se notior est quàm effectus. Erunt etiam priores propter eandem rationem. Quia causa semper est prior effectu saltem prioritate naturæ: Quam prioritatem debent habere præmissæ formaliter & in actu : ad quod significandum addita est hæc particula. Nam illa secunda scilicet *ex primis*, solùm significata præmissas debere esse primas, & immediatas siue proximè, siue remotè: non tamen explicat esse necessarium, vt actu antecedant conclusionem ; quod significat hæc particula.

13. Ex dictis constat solutio ad rationes dubitandi positas in principio quæstionis. Ad primam enim ea adducta contra primam definitionem, iam vidimus hîc non definiri demonstrationem ex parte formæ sed solùm ex parte materiæ : & ideò rectè adducitur propria operatio ; seu effectus, qui competit demonstrationi ratione materiæ.

Ad secundam respondetur negando antecedens. Nam scientia habitualis producitur efficienter proximè per actum discursus qui est in assensu conclusionis, & solet dici scientia actualis : hæc verò producitur à præmissis dispositis in forma argumentationis ; in quibus prout sic, saluatur artificium illud, quod assumit intellectus vt instrumentum ad acquirendam cognitionem scientificam. Quare, licet demonstratio sumpta pro ipso scire, seu vt est causa scientiæ habitualis, præcipuè consistat in actu discursus : sumpta tamen (vt sumitur frequentiùs) pro illo artificio intellectuali, seu vt est instrumentum sciendi : solùm consistit in præmissis cum tali dispositione, vt ex communi Dialecticorum sententia, & manifestis Aristot. testimoniis probat Masius in libris. Priorum sect. 1. q. 3. Ac proinde prout sic producit instrumentaliter scientiam,

14. Ad rationes dubitandi contra secundam definitionem respondetur Ad primam iam constat, quod quamuis illæ particulæ in re idem sint ; ponuntur tamen ad exprimendos duos respectus eiusdem propositionis, vt vidimus ex Diuo Thoma. Ex aliis etiam tribus particulis, Vnaquæque exprimit specialem rationem, & posterior addit supra priorem, vt consideranti patebit : & ideo non otiosè exprimuntur. Sicut nec etiam est superflua definitio : in qua post primum genus adducuntur suo ordine omnes differentiæ subalternæ vsque ad infimam.

Ad secundam etiam iam diximus, quod quia illæ conditiones maiori indigebant discussione : solùm enumerauit Aristoteles eas quæ erant magis notæ : in quibus etiam aliæ virtualiter continentur, vt ex dicendis constabit.

Ad vltimam respondetur Aristotelem solùm definisse demonstrationem *propter quid*, vt ex ipso, & communi sententia notauimus suprà n.4 Et ideo dictæ definitiones non côueniunt demôstrationi à posteriori.

Dubium aut appendix ; Quomodò sit intelligendum axioma, quod hic habet Aristoteles, scilicet propter quod vnumquodque tale, & illud magis.

15. EX his, quæ hactenus dicta sunt ; concludit Arist. intellectum firmiùs, perfectiùs, & magis assentiri præmissis, quàm conclusioni. Nam si assentitur conclusioni propter præmissas : ergo magis assentitur ipsis præmissis, iuxta vulgatum axioma : *propter quod vnumquodque tale, & illud magis*: Quod oportet in præsenti explicari ; sunt enim contra ipsum plures instantiæ. ¶ Prima, quia res cognoscuntur ab anima propter habitus intellectus : & tamen species intelligibiles, aut habitus non magis cognoscuntur. ¶ Secunda, quia terra est calida propter solem calefacientem ; cum tamen sol non sit magis calidus ¶ Tertia, quia Filius æternus spirat Spiritum sanctum propter Patrem, à quo accipit vim spirandi ; & tamen Pater non magis spirat, quàm Filius. ¶ Et eadem quarta : quia, Petrus est homo propter patrem illum producentem ; cum tamen pater non sit magis homo.

Respondetur tamen exponendo hoc axioma iuxta doctrinam Diui Thomæ, qui diuersis locis plures illi adhibet limitationes : Primam ponit prima parte. quæst. 87. art. 3. ad tertium vbi docet intelligendum esse *In his, quæ sunt vnius ordinis seu in eodem genere causæ: puta si dicatur, quòd sanitas est desiderabilis*

propter vitam: sequitur, quòd vita sit magis desiderabilis: quia vtraque pertinet ad genus causæ finalis. Si autem accipiantur, ea quæ sunt diuersorum ordinum, axioma non habet veritatem: vt si dicatur, quod sanitas est desiderabilis propter medicinam, non ideo sequitur, quod medicina sit magis desiderabilis: quia sanitas est in ordine finium; medicina verò in ordine causarum efficientium. Per quod soluitur prima instantia. Nam res cognitæ, & species intelligibiles, seu habitus non sunt in eodem ordine obiectorum, & consequenter pertinent ad genus causæ formalis extrinsecæ; species verò aut habitus, sunt in ordine causarum efficientium.

Et ideo non sequitur ex eo, quòd res cognoscuntur per species aut habitus, quòd ista magis cognoscantur per species aut habitus, quòd ista magis cognoscantur. Sequeretur autem si omnia essent obiecta, vt contingit in præmissis, & conclusione, quæ quia sunt in ordine obiectorum: ideo optimè sequitur ex eo, quod conclusio cognoscatur propter præmissas, quòd præmissæ magis cognoscantur. Videatur Diu. Thom. loc. cit.

16 Secundam limitationem adducit S. Doctor in hoc 1. lib. lect. 6. his verbis: *Quando causa & effectus conueniunt in nomine; tunc illud nomen magis prædicatur de causa, quam de effectu: sicut ignis est magis calidus, quam ea, quæ per ignem calefiunt. Quandoque verò causa, & effectus non conueniunt in nomine: & tunc licet nomen effectus non conueniat causæ; tamen conuenit ei aliquid dignius: sicut quamuis in sole non sit calor; est tamen in eo virtus quædam altior, quæ est principium caloris.* Iuxta quam doctrinam quando aliquod nomen verè prædicatur de causa & effectu; si effectus est talis propter causam, bene sequitur causam esse magis talem. Si verò nomen non prædicetur verè de causa & effectu, tunc non licet inferre, quòd causa sit magis talis. Sequitur tamen esse in ea aliquid altius ipso effectu. Per quod patet ad secundam instantiam.

Tertiam & quartam limitationem ponit D. Thom. in 1. dist. 12. q. 1. art. 2. ad 2. vbi sic inquit: *Dictum Philosophi verificatur, quando illud, quod conuenit alicui propter aliquid aliud est diuersum in vtroque: & præcipuè quando vnum est causa alterius essentiali ordine causæ. Tunc enim causalitas sua est, respectu totius speciei, & non vnius indiuidui tantum, vt dicit Auicenna. Sicut calor est magis in igne, quam in corpore mixto: quia propter ignem est in corpore mixto. Sed quamuis Filius habeat a Patre hoc, quod spirat Spiritum sanctum, nihilominus tamen non est hoc diuersum in Patre, & Filio: quia eandem virtutem spiratiuam, quam Pater habet, Filio communicat: & ideo per illam æqualiter Pater, & Filius Spiritum sanctum spirant. Et si etiam non esset vna numero, sed specie tantum; ratio non valeret, sicut patet in omnibus vniuocis generationibus. Non enim pater Sortis plus influit in filium Sortis quam Sortes.* Ex qua doctrina habentur duæ limitationes, vt patet; nempe dictum axioma solùm intelligendum esse, quando id, quod conuenit alicui propter aliquid aliud, est diuersum in vtroque. Per quod patet ad tertiam instantiam. Et insuper quando vnum est causa alterius essentiali ordine causæ: quia sic non solùm est causa, quantum ad fieri; sed etiam quantum ad esse. Per quod excluduntur causæ vniuocæ, & patet solutio ad quartam & vltimam instantiam.

17 Has omnes limitationes, & glossas reducit Ingeniosè Caiet. hic cap. 2. § *circa propositionem illam* ad hanc breuissimam, & verissimam regulam, quòd scilicet tunc valet axioma istud; quando totus effectus potest reflecti super veram causam. V. G. quando dicimus, luna est lucida propter solem; potest fieri reflexio sic: luna est lucida, quia sol est lucidus, & ideo bene sequitur: ergo sol eo magis lucidus. Et ita legitima intelligentia, & glossa axiomatis est hæc: *propter quod vnumquodque tale, & illud magis*, id est, quando aliquid est tale propter aliud; quia illud est tale; illud propter quod est tale, est magis tale. In quo sensu nullas patitur instantias, vt consideranti patebit. Videatur Caiet. ibid.

QVÆSTIO II.

De aliis conditionibus præmissarum.

VLtra conditiones præmissarum, quas explicuimus, & tradit Arist. cap. 2. rursus c. 4. probat tria alia esse requisita ad demonstrationem, scilicet quòd præmissæ sint de omni, per se, & de prædicato vniuersali. Et c. 5. sequenti addit duo alia, scilicet quòd demonstratio non procedat ex communibus, neque extraneis; sed ex propriis vtroque modo. Quæ omnia explicanda sunt in hac quæstione.

An præmissæ demonstrationis debeant esse de omni, & per se.

§. I.

18 PRo huius explicatione notandum est primò, quòd *dici de omni* est duplex: aliud prioristicum, quo sensu vnum ex principiis, in quibus nititur ars syllogistica, appellatur *dici de omni*: aliud verò posterioristicum. Ad hoc, vt propositio sit de omni prioristico, sufficit eam esse vniuersalem; etiamsi prædicatum non conueniat subiecto pro omni differentia temporis. Cuiusmodi sunt istæ propositiones: *Omnis homo vigilat, omnis homo canescit*, & similes: quæ possunt bene disponi in forma argumentationis.

Et ita consequentia huius syllogismi: *Omnis homo vigilat, Petrus est homo, ergo Petrus vigilat* probatur per *dici de omni*: quia ad formam argumentationis, de qua in prioribus agitur, non interest, quòd prædicatum conueniat semper, vel necessariò subiecto.

Ad hoc verò, quòd propositio sit de omni posterioristico, requiritur (inquit Arist.) quòd *Prædicatum non cuidam insit, cuidam non insit: neque interdum conueniat, interdum non conueniat.* Id est, tunc propositio est de omni posterioristico, quando nihil potest assignari sub subiecto, cui non conueniat prædicatum pro omni differentia temporis. Et huiusmodi sunt istæ: *Omnis homo est risibilis: omnis nix est alba, &c.*

Explicat autem id Arist. per negationem, vt ita comprehendat propositiones singulares, quarum prædicatum semper conuenit subiecto: quales sunt istæ: *Petrus est animal: Petrus est risibilis: hæc nix est alba, &c.* Quæ licet non sint de omni prioristico: quia earum prædicatum non interdum conuenit subiecto, & interdum non conuenit, semper conuenit, vt patet.

19 Secundò notandum est, quid sit propositio de per se. Ad cuius explicationem adducit Arist. quatuor modos dicendi per se.

Primus est, quando prædicatum est de essentia subiecti: vt quando definitio, vel partes eius, siue Physicæ, siue Metaph. prædicantur de definito.

Secundus modus est, quando prædicatum est propria passio subiecti, vel (vt inquit Arist.) quando subiectum est de essentia prædicati. Quod ideo dixit, vt notat D. Th. lect. 10. quia propria passio definitur

per

per propium subiectum:& sic subiectum in obliquo est de essentia passionis.

Tertius modus potius est modus essendi, quàm modus dicendi per se;est enim ille quo substantia dicitur ens per se,& non in alio.

Quartus tandem modus dicendi per se spectat ad causalitatem, quando scilicet subiectum est causa per se prædicati, vt quando dicimus, *ædificator ædificat*, aut *Medicus medetur*.

Explicat autem Aristotel. statim discrimen inter duos priores modos ex vna parte,& quartum ex alia: (tertius enim cùm non sit modus dicendi, sed essendi per se, non est eius in præsenti comparatur) & inquit, in quarto modo prædicatum conuenire accidentario, & contingenter subiecto: hæc enim est prædicatio quinti prædicabilis: *Medicus medetur*, vt patet: at verò in duobus primis modis prædicatum conuenit necessariò subiecto De primo quidem constat, cùm ibi præd cetur essentia. De secundo etiam patet ex dictis in à disput. 8. num. 7. siquidem propria passio habet ne. essariam connexionem cum essentia. Ex quo etiam sequitur quartum modum dicendi per se non posse deseruire demonstrationi, quæ debet constare ex propositionibus necessariis: ac proinde duos tantùm priores modos ad illam pertinere.

10. Prima conclusio. Præmissæ demonstrationis debent esse de omni & per se.Hæc est euidens:& probatur breuiter:quia præmissæ debent esse necessariæ: sed omnis propositio necessaria est in aliquo ex prædictis duobus modis dicendi per se: ergo præmissæ debent esse propositiones de per se. Sed omnis propositio de per se, est etiam de omni, ergo etiam præmissæ debent esse de omni. Prior syllogismus constat ex dictis. Minor verò subsequens probatur: quia in duobus primis modis dicendi per se prædicatum, vel est essentia subiecti, vel habet necessariam connexionem cum illa:ergo non interdum inest, & interdum non inest:sed semper inest subiecto ac proinde omnis propositio per se erit etiam de omni.

An præmissæ demonstrationis debeant esse de prædicato vniuersali.

§ II.

11. VT cognoscatur, quid sit propositio de prædicato vniuersali, notandum est *vniuersale* in præsenti non sumi sicut in libro Prædicabilium, prout est vnum in multis: sed sumi pro illo prædicato necessario, quod conuenit subiecto conuertibiliter, seu secundùm quod tale est. Quo sensu definit illud Arist. hic cap. 4 dicens:*Vniuersaliter autem id competere dico, quod vtrque dicitur de omni,per se,& secundùm quod ipsum*, vt risibile respectu hominis, & habere tres angulos æquales,duobus rectis, respectu trianguli.

Iuxta quam definitionem,tria requiruntur ad prædicatum vniuersale,vt sumitur in præsenti. Primum est quòd sit *de omni*; defectu cuius risibile non est prædicatum vniuersale, respectu animalis: & habere tres angulos non est prædicatum vniuersale respectu figuræ, vt inquit Aristoteles. Secundum est quod sit *per se*: defectu cuius album non est prædicatum vniuersale respectu niuis: quia licet sit *de omni*, non tamen est *per se*,sed conuenit contingenter niui. Tertium est, quòd conueniat subiecto, *secundùm quod ipsum*,id est,secundùm quod tale est,seu conuertibiliter: defectu cuius sensibile non est prædicatum vniuersale respectu hominis, neque habere tres angulos æquales, duobus rectis respectu isoschelis: vt inquit Arist. quia licet sint prædicata *de omni*,& *per se*, non tamen conueniunt illis *secundùm quod ipsa*: siquidem neque sensibile conuenit homini, secundùm quod est homo: sed secundùm quod est animal:neque habere tres angulos, conuenit isocheli, secundùm quod est isocheles;sed secundùm quod est triangulus.

Ex quo etiam patet, quem ordinem habeant inter se ista tria. Comparantur enim sicut superius, & inferius. Nam prædicatum *de omni*, latiùs patet, quàm prædicatum *per se*;siquidem omne prædicatum per se est de omni; non tamen è contra, vt patet de albo, quod est prædicatum de omni respectu niuis; non tamen per se. Similiter prædicatum *per se* latiùs patet, quàm prædicatum *vniuersale*:siquidem omne prædicatum vniuersale est per se; non tamen è contra, vt patet de sensibili, quod est prædicatum per se,respectu hominis: non tamen conuenit illi vniuersaliter, & secundùm quod ipsum.

12. Secunda conclusio.Vtraque præmissa demonstrationis, vel saltem aliqua debet esse de prædicato vniuersali in demonstratione *propter quid*. Sic docet Aristot. in hoc cap. 4. dum dicit, quòd habere tres angulos æquales duobus rectis,quamuis per se primò demonstraretur triangulo, cuius est prædicatum vniuersale; per ipsum tamen demonstratur, tum de ipso genere figuræ particulariter sumpto, tum etiam de singulis speciebus trianguli,scilicet Isocheli, ysopleuros,& scalenon.

Probatur breuiter conclusio quoad primam partem. Quia perfectissima demonstratio probat propriam passionem de proprio & adæquato subiecto, ostendens propter quid illi conueniat; sed propria passio conuertitur cum proprio,& adæquato subiecto: & proprium *propter quid* passionis (scilicet propria & immediata causa eius) conuertitur cum ipsa passione: ergo in demonstratione perfectissima, omnes tres termini sunt conuertibiles: & per consequens vtraque præmissa erit de prædicato vniuersali: vt cernere licet in hac demonstratione, *Omne admiratiuum est risibile:omnis homo est admiratiuus;ergo omnis homo est risibilis*:vbi omnes tres propositiones sunt de prædicato vniuersali.

13. Secunda verò pars conclusionis probatur;quia etiam in demonstratione *propter quid*,probamus propriam passionem,tum de aliqua specie,aut indiuiduo subiecti adæquati, vt patet si dicas; *Omnis triangulus habet tres triangulos æquales duobus rectis:isocheles est triangulus,ergo habet tres angulos,&c.*tum etiam de ipso genere particulariter sumpto, vt si dicas in primo modo tertiæ figuræ:*Omnis triangulus habere tres angulos æquales,duobus rectis:omnis triangulus est figura: ergo aliqua figura habet tres angulos,&c.*

Sed in his demonstrationibus altera tantùm præmissa est de prædicato vniuersali, vt patet, siquidem habere tres angulos,&c. neque conuertitur cum figura, quæ est superior triangulum, neque cum isochele, qui est inferior. Ergo non semper est necessarium; quòd in demonstratione *propter quid*, vtraque præmissa sit de prædicato vniuersali, quamuis id requiratur in demonstr. perfectissima.

14. Quòd autem demonstratio,in qua passio concluditur, non de proprio & adæquato subiecto,sed de aliquo eius inferiori: aut etiam de superiori particulariter sumpto,vt explicatum est, sit multò imperfectior, quàm demonstratio, in qua passio concluditur de proprio & adæquato subiecto, manifestum est. Et ratio Arist.est euidens.

Nam propria passio per se primò conuenit proprio & adæquato subiecto, & ratione illius conuenit in-

 feriori

ferioribus eius & ipsi superiori particulariter sumpto (ideo enim Petrus est risibilis, quia homo est risibilis; & ideo aliquod animal est risibile: quia homo est risibilis) ergo demonstratio, in qua passio concluditur de proprio & adæquato subiecto, longe perfectior est quacumque alia.

¶ Ex quo intelligitur doctrina, quam habet Arist. in hoc lib. cap. 24. vbi comparans demonstrationem vniuersalem particulari, multis rationibus probat illam potiorem, & perfectiorem esse ista.

Appellat autem demonstrationem vniuersalem eam, cuius ambæ præmissæ sunt de prædicato vniuersali, seu conuertibili; tunc enim passio concluditur vniuersaliter de proprio, & adæquato subiecto. Demonstrationem verò particularem appellat quamcumque aliam, cuius conclusio aut præmissæ non sunt conuertibiles; seu de prædicato vniuersali. Et ideo huic meritò præfert illam ratione dicta.

25 ¶ Secundò ex dictis intelliges tres errores, seu deceptiones, quæ solent contingere circa prædicatum vniuersale suprà explicatum, quasque explicat Arist. eodem lib. c. 5.

Prima est, quando sub aliqua specie continetur vnicum tantùm indiuiduum; si quis existimaret passionem talis speciei, esse prædicatum vniuersale respectu indiuidui, falleretur circa prædicatum vniuersale. Vt si quis de hoc numero sole concluderet esse fontem lucis in alijs astris, existimans tale prædicatum vniuersaliter conuenire huic indiuiduo, & non ipsi speciei, cuius est passio; tunc quidem deciperetur.

Secunda deceptio solet contingere, quando plures species conueniunt in aliquo genere innominato. Tunc enim si quis existimaret passionem talis generis conuenire vniuersaliter alicui eius speciei, falleretur. Sicut si animal non esset nomen impositum & sensibile, quod est proprium animalis assignaretur, vt prædicatum vniuersale eorum, quæ sub animali continentur. Quo etiam modo deciperetur, qui existimaret potentiam generatiuam communiter dictam (vt scilicet tantùm dicit esse productiuam similis in natura) conuenire vniuersaliter viuenti: quia generabile, quod nos addidimus in arbore (cui vniuersaliter conuenit talis potentia) est genus innominatum.

Tertia tandem deceptio contingeret ei, qui existimaret passionem vnius speciei conuenire vniuersaliter generi; præcipuè si talis species esset innominata, vt patet in eodem exemplo.

Si quis enim talem potentiam generatiuam, vel esse corruptibile, quæ sunt propriæ passiones generabilia, existimaret vniuersaliter conuenire corpori, cuius ipsum generabile est species subalterna; falleretur. Quo etiam modo (inquit Arist.) deciperentur, qui de recta linea probaret tanquam prædicatum vniuersale, *non concludere*, id est, se non contingere: nam id tantùm conuenit lineis paralellis.

¶ Ad quas omnes deceptiones, quæ frequenter solent contingere, facilè vitandas, statuit Aristot. hanc regulam: quando posito subiecto ponitur prædicatum & ablato aufertur; tunc prædicatum conuenit vniuersaliter, seu secundùm ipsum subiecto, vt consideranti patebit. Videatur D. Thom. hîc lect. 12.

An demonstratio debeat procedere ex proprijs, non verò ex extraneis aut communibus.

§. III.

26. PRo explicatione nota, *proprium*, vt ad præsens attinet, posse sumi dupliciter: primò, vt distinguitur contra alienum, seu extraneum: 2. vt distinguitur contra commune. Et quia quando inquit Arist. demonstrationem debere procedere ex proprijs, excluditur vtrumque explicandum est. Tunc ergo syllogismus dicitur procedere ex alienis, seu extraneis; quando medium est omnino alienum à subiecto, scilicet à minori extremitate, ita vt cum illo non habeat necessariam connexionem; sed tantùm contingentem vt contingit in syllogismis Logicæ vtentis, quando per media secundarum intentionum descendit ad entia realia, quibus illæ sunt omnino extraneæ, vt vidimus sup. disp. 1. n. 41. Propter quod Logica vtens, seu Dialectica dicitur entitatiua, & non demonstratiua: quia Dialecticus procedit ex principijs extraneis; demonstrator verò ex proprijs, vt ex Arist. & D. Th. notauimus ibidem.

27. Similiter tunc syllogismus dicitur procedere ex communibus, seu remotis: quando medium non est propria & immediata causa passionis; sed remota & communis; tunc enim præmissæ, quia non continent propriam & immediatam causam conclusionis; dicuntur remotæ & communes. Hoc autem dupliciter potest contingere. Primò, quando causa est quidem remota & communis; sed reuera conuertibilis cum effectu, vt quando tertia passio demonstratur per primam. Verbi gratia, supponamus, quòd prima passio post essentiam hominis est esse discursiuum; secunda admiratiuum, & tertia risibile. Tunc propria & immediata causa discursiui erit rationale, & propria, & immediata causa admiratiui erit discursiuum, & propria, & immediata causa risibilis erit admiratiuum. Rationale verò, respectu admiratiui & risibilis erit causa remota; siquidem mediat discursiuum, erit etiam communis, tum quia admiratiuum, & risibile, vltra rationale, requirunt aliam causam, nempe discursiuum; tum etiam quia rationale, non solùm est causa admiratiui & risibilis; sed multò magis discursiui, cuius est immediata & propria causa. Si quis ergo hanc propositionem: *homo est risibilis*, demonstraret per rationale aut discursiuum; tales syllogismi procederent per causam remotam & communem hoc primo modo: quia in præmissis non assignaretur propria, & immediata causa risibilis, nempe admiratiuum. Si verò eadem propositio demonstraretur per admiratiuum; talis syllogismus procederet ex proprijs & immediatis hoc primo modo explicato, vt per se patet.

28 Secundo modo contingit, syllogismum procedere per causam remotam & communem, quando causa non est conuertibilis cum effectu, sed conuenit alijs. Cuius duo exempla adducit Arist. alterum cap. 10. huius lib. de Animali respectu respirationis, quæ non conuertuntur: nam aliqua animalia (quæ scilicet non habent pulmonem,) non respirant.

Vnde si quis hanc propositionem: *lapis non respirat*, probaret in secundo modo secundæ figuræ sic: *Omne respirans est animal, nullus lapis est animal, ergo nullus lapis respirat*, iste procederet per causam remotam & communem hoc secundo modo. Secundum exemplum adducit cap. 7. de tetragonismo, id est, de quadratura circuli Brisso enim illum demonstrabat sic: *Vbi est maius & minus, potest esse & æquale: sed posito quadrato, datur circulus maior* (qui scilicet intra quadratum describitur) *ergo potest dari circulus æqualis quadrato*. De quo Brisone, inquit Aristoteles, procedere per causam remotam, quia *maius & minus, & æquale* non solùm conueniunt circulo; sed etiam triangulo, pyramidi, & alijs figuris.

Tetragonismus.

Et

Et huiusmodi demonstrationes, quæ procedunt per causam remotam, huc secundo modo, semper fiunt in secunda figura, vt consideranti patebit.

29. Tertia conclusio. Demonstratio non potest procedere ex omnino extraneis : sed medium, quod assumitur in præmissis, debet habere necessariam connexionem, tum etiam cum passione, atque ita subiectum, medium, & passio, debent contineri intra idem genus, vt inquit Aristoteles, seu intra eandem cognationem, vt habet alia translatio. Sic docet Philosophus capite septimo citato, quem sequuntur D. Th. lect. 15. & communiter Dialectici.

Ratioque est manifesta : quia si medium non haberet necessariam connexionem cum aliqua extremitatum, præmissa, in qua iungerentur, esset contingens; & ex consequenti conclusio etiam esset contingens, & non scientifica, vt per se patet : ergo demonstratio debet procedere ex propriis, prout proprium distinguitur contra alienum, seu extraneum.

Hanc conclusionem limitat in eodem capite Aristoteles ad scientias subalternantes: quia subalternatæ quodammodo procedunt ex extraneis : siquidem principia Arithmeticæ, ex quibus Musica procedit ad demonstrandas passiones de numero sonoro, sunt quodammodo aliena & extranea ipsis fonis.

Limitat, inquam, Aristoteles : quia cap. 10. acturus erat de scientiis subalternatis. Quare nos etiam pro nunc eodem modo limitamus hanc conclusionem, vsque dum de illis agamus.

30. Quarta conclusio. Demonstratio *propter quid*, non potest procedere per causam remotam & communem, secundo modo suprà explicato, bene tamen primo; licèt talis demonstratio non sit potissima : sed aliqualiter imperfecta.

Prima pars conclusionis est expressa Aristotelis capite septimo, vbi etiam propterea negat demonstrationem Brisonis esse *propter quid* Et cap. 10. refert demonstrationem Anacharsidis probantis in Scythia non esse tibicines hoc argumento : *Vbi sunt tibicines, sunt vites: in Scythia non sunt vites: ergo non sunt tibicines.* Quam demonstrationem, inquit Aristoteles, non esse *propter quid*, quia vitis est causa remota rectè modulandi. Et tandem idem dicit de syllogismo, in quo animal assumitur vt medium ad concludendam respirationem. De quibus infrà redibit sermo.

Eandem partem conclusionis docet D. Th. lect. 17. & communiter Dialectici. Ratio que est ex dictis manifesta. Quia quando proceditur per causam remotam secundo modo suprà explicato, nulla præmissarum est de prædicato vniuersali; cùm talia causa remota non sit conuertibilis : ergo in demonstratione *propter quid*, non proceditur per causam remotam tali modo. Patet consequentia : quia in demonstratione *propter quid*, saltem aliqua præmissarum debet esse de prædicato vniuersali, vt ostendemus §. præcedenti.

31. Secunda etiam pars conclusionis est communis inter Dialecticos. Eamque docet, & explicat Caietanus in hoc 1. lib. cap. 13. quæst. 3. ex Arist. ibidem, qui per causam remotam intelligit solam causam non conuertibilem, vt patet in textu.

Probatur autem ratione, quia inter passiones eiusdem essentiæ, non sic est habitudo, & subordinatio vt tertia præcisè oriatur, & causetur à secunda; & hæc à prima : quemadmodum prima solùm causatur ab essentia. Sicut enim vnum accidens non subiectatur in altero, tanquam in subiecto integro, seu *quod*; ita vna passio non oritur ab alia, quasi vt *quod*, & vt ab integra causa: sed inter eas talis est ordo, quòd ab essentia sola oritur prima passio, & ab eadem essentia simul cum prima passione oritur secunda, & ab essentia simul cum prima, & secunda passione oritur tertia, & sic de aliis. Ergo demonstratio, in qua tertia passio demonstratur per primam, aut secunda per essentiam, est tevera demonstratio *propter quid*.

Patet consequentia, quia essentia, respectu secundæ passionis, & prima passio, respectu tertiæ, non dicuntur causæ remotæ : quia nihil omnino influant per seipsas, sed quia in essentia supponitur prima passio, vt oriatur secunda, & secunda, vt oriatur tertia, vt explicatum est. Ergo essentia verè pertinet ad *propter quid* secundæ passionis, & prima ad *propter quid* tertiæ: & per consequens tales demonstrationes reuera sunt demonstrationes *propter quid*. Tametsi quia in eis non exprimitur integrum *propter quid* passionis, quæ demonstratur, deficiant à perfectissima demonstratione, sintque aliqualiter imperfectæ, Vt consideranti patebit.

32. ¶ Ex dictis infertur quomodo sit intelligendam axioma, quod habet Arist. c. 10. huius lib. scilicet: *Si affirmatio est causa affirmationis; negatio est causa negationis & è contra.* Quod exponit optimè Caiet. ibid c. 13. §. *circa illam regulam*. Est ergo intelligendum de causa propria & conuertibili. Quia enim rationale, respectu risibilis, est causa propria, & conuertibilis : bene sequitur, si affirmatio rationalis causat affirmationem risibilis, quod negatio rationalis causat negationem risibilis, & è contra. Quod non contingit in causis communibus & inconuertibilibus. Quia, vt ibid. inquit Arist. quamuis negatio animalis causet negationem respirationis; affirmatio tamen animalis non causat affirmationem respirationis. Sicut etiam è contra, quamuis affirmatio hominis sit causa affirmationis sensitiui; non tamen propterea negatio hominis, est causa negationis sensitiui. Ac proinde in huiusmodi causis communibus, & inconuertibilibus non habet locum dictum axioma.

QVÆSTIO III.

Vtrùm diuisio demonstrationis in quia, *&* propter quid *, sit adæquata.*

33. Explicata essentia demonstrationis oportet diuisiones eius inuestigare. Tradit autem plures Aristot. in hoc lib. Nam cap. 20. diuidit demonstrationem in vniuersalem, & particularem quas sup. n. 14. explicuimus, ostendimusque vniuersalem præstantiorem esse particulari. Deinde c. 21. diuidit demonstrationem in affirmatiuam, (cuius scilicet conclusio est affirmatiua,) & negatiuam (cuius scilicet conclusio est negatiua.) Ex quibus illam esse potiorem ista probat multis rationibus.

Nobis hæc vna sufficiat : quia negatio cognoscitur per affirmationem : ergo affirmatio magis nota est, quàm negatio: ergo demonstratio, in qua concluditur affirmatio, prior, & potior est ea, in qua concluditur negatio.

Consequentiæ patent ex axiomate suprà explicato: *Propter quod vnumquodque tale, &c.* Antecedens verò probatur, tum à priori : quia affirmatio est causa negationis : tum etiam inductione : quia priùs scimus hominem esse risibilem, quàm lapidem, vel equum non esse risibilem; & idem de aliis. Tandem cap. 22. diuidit demonstrationem in demonstrationem directam, seu ostensiuam : & ducentem ad impossibile. Illa fit quando directè concluditur propositio intenta; ista verò, quando ex contrario, aut contradictorio propositionis negatæ, infertur aliquod impossibile, per quod ostenditur eam esse veram, vt satis constat ex dictis lib. 3. Institutionum cap. 6. & explicat Soto

Soto in hoc lib. cap. 22. De quo etiam videri poteſt D. Thom. lect. 40.

34. His ergo diuiſionibus omiſſis, celebris eſt ea, qua diuiditur demonſtratio in *quia*, & *propter quid*. Quam tradit, & explicat Ariſtotel. cap. 10. eiuſdem libri. Noſque in præſenti latiùs, quàm ſolet declarabimus propter Cauero hîc diſput. 2. dubio 4. & alios Modernos, qui non rectè aduertentes doctrinam huius capitis, omninò confundunt dictam diuiſionem cum ea, quæ ſolet tradi in demonſtrationem à priori, & à poſteriori 1. Eſt ergo demonſtratio *propter quid* illa, quæ non ſolùm probat paſſionem ineſſe ſubiecto; ſed etiam oſtendit, *propter quid* illi conueniat: quod fit adducendo in præmiſſis propriam, & adæquatam cauſam talis paſſionis. Cùm enim vnaquæque paſſio habeat proprium principium, ſeu proprium *quid*, à quo dimanat iuxta dicta ſuprà n. 22. & conſequenter habet proprium *propter quid*, per quod probetur, nempè rationem illam, ſeu illud *quid* à quo dimanat. Et quando hoc ponitur pro medio ad concludendam talem paſſionem, fit demonſtratio *propter quid*. Sit exemplum quando de ſubiecto demonſtratur ſecunda paſſio per primam, (quam diximus eſſe demonſtrationem perfectiſſimam) ſic: *Omne diſcurſiuum eſt admiratiuum: omnis homo eſt diſcurſiuus: ergo omnis homo eſt admiratiuus.* In qua demonſtratione non ſolùm concluditur verum eſſe, quod admiratiuum conuenit homini; ſed etiam oſtenditur, propter quid illi conueniat: ſiquidem ſumitur pro medio diſcurſiuum, quod eſt propria, & immediata cauſa, ſeu proprium propter quid admiratiui. Et inde huiuſmodi demonſtrationes appellantur *propter quid*.

35. Demonſtratio *quia* eſt illa, quæ tantùm oſtendit paſſionem conuenire ſubiecto; non autem adducit propter quid illi conueniat. Vnde in præſenti nomen, *quia*, quod ſumptum eſt ex tranſlatione Boëtij, non accipitur cauſaliter, vt rectè notat Soto in hoc cap. 10. ſed eſt pura coniunctio, quaſi dicatur, demonſtratio, quòd hoc ſit hoc. Propter quod etiam in tranſlatione Argyropili hæc demonſtratio appellatur, *ſcire eſſe*; alia verò dicitur *ſcire propter quid eſt*. Sic enim transfert: *Differt autem ſcire eſſe, & propter quid eſt: primò quidem in eadem ſcientia, &c.* Itaque demonſtratio *quia* in hoc differt à demonſtratione *propter quid*, quòd in hac ſcitur paſſionem conuenire ſubiecto, & propter quid illi conueniat; in illa verò ſolùm ſcitur paſſionem conuenire ſubiecto; reticetur autem propter quid illi conueniat: & ideò appellatur à Soto, & aliis demonſtratio, quòd hoc ſit hoc. Sit exemplum in hac demonſtratione: *Stella non ſcintillantes ſunt propè nos: planeta ſunt ſtella non ſcintillantes: ergo planeta ſunt propè nos*: in qua ſolùm ſcitur, planetis conuenire hoc, quod eſt eſſe propè nos, non autem aſſignatur propter quid illis conueniat. Nam hoc, quod eſt, *non ſcintillare*, non eſt propter quod huius, quod eſt *eſſe propè nos*: ſed potiùs è contra planetas eſſe propè nos eſt propter quid non ſcintillandi, vt per ſe patet.

36. Aſſignat autem Ariſtot. in eodem capite tres modos, quibus contingit fieri demonſtrationem *quia*. Primus eſt, quando per effectum adæquatum, & conuertibilem procedimus ad cauſam demonſtrandam; vt patet in exemplo adducto, vbi ex negatione ſcintillationis procedimus ad probandum planetas eſſe propè nos, quod eſt propria cauſa talis negationis. Et in huiuſmodi demonſtrationibus inquit Ariſtot. quòd ſi maior extremitas mutetur in medium, fiet demonſtratio propter quid: quia iam procedet per propriam, & adæquatam cauſam, vt patet ſi dicas: *Stella, quæ ſunt propè nos, non ſcintillant, ſed planeta ſunt propè nos: ergo planeta non ſcintillant.*

Ex qua Ariſtot. doctrina antequam ad alios modos procedamus, duo colligenda ſunt. Primum eſt, omnem demonſtrationem à poſteriori eſſe demonſtrationem *quia*. Non enim fieri poteſt, quod in demonſtratione à poſteriori aſſignetur propter quid concluſionis, vt per ſe patet. ¶ Secundum eſt in hoc caſu quodammodo dari demonſtrationem circularem: ſiquidem ex demonſtratione *quia*, in qua per effectum adæquatum cauſam demonſtramus, fit demonſtratio *propter quid*, ſi inuertendo terminos talem effectum probemus per ſuam cauſam; ac proinde quodammodo datur circulus, dum cauſam per effectum, & effectum per cauſam demonſtramus. Sed de hoc redibit ſermo in fine difficultatis.

37 Secundo modo inquit Ariſtotel. fieri demonſtrationem *quia*, quando per cauſam remotam, ſeu communem non conuertibilem demonſtramus effectum: tunc enim non poteſt eſſe demonſtratio *propter quid*. Cuius ratio ex dictis manifeſta. Tum quia vnaquæque paſſio habet proprium, & adæquatum propter quid, per quod probetur, vt ſuprà numero 22. & 24. vidimus: ergo demonſtratio, in qua ſolùm continetur cauſa remota, & non conuertibilis paſſionis, non adducit propter quid illius, & per conſequens non poterit eſſe demonſtratio propter quid. Tùm etiam quia in huiuſmodi demonſtrationibus tantùm concluditur, hoc eſſe hoc, id eſt, paſſionem con[illegible]re ſubiecto: per quod præcisè non ſcimus p[illegible]pter quid illi conueniat: ergo tales demonſtrationes, quamuis procedant per cauſam in eſſendo; verè ſunt demonſtrationes *quia*. Et huiuſmodi ſunt demonſtrationes Briſſonis, & Anacharſidis, & de animali reſpectu reſpirationis: de quibus Ariſtot. in hoc capite expreſsè affirmat eſſe demonſtrationes *quia*.

38. Tertio tandem modo inquit Ariſtoteles fieri demonſtrationem *quia*, quando, *quia*, & *propter quid* pertinent ad diuerſas ſcientias, vt quando ex concluſionibus demonſtratiuis à ſcientia ſubalternante procedimus tanquam ex principiis ad demonſtrandas concluſiones ſcientiæ ſubalternatæ: tunc enim *ſcire quia* pertinet ad ſcientiam ſubalternatam, *ſcire verò propter quid* ad ſubalternantem. Verbi gratia, quòd res, cum à longè videtur, appareat minor; quàm dum videtur propè, eſt propoſitio Perſpectiuæ: quæ cognoſcit *quid eſt* talis propoſitionis; ſed *propter quid* eius pertinet ad Geometriam, quæ aſſignat propriam cauſam, nempè quod res de propè videntur per maiorem angulum in oculo, quàm ſi videatur à longè. Similiter de hac propoſitione: *Vulnera circularia difficiliùs curantur*, Medicus tantùm ſcit *quia*; at verò *propter quid* pertinet ad Geometram, qui demonſtrat, quod latera circuli magis diſtant, &c. Pro quorum omnium pleniori intelligentia videri poſſunt D. Thom. hîc lect. 23. 24. & 25. & Caiet. cap. 13.

39. His ſic explicatis, quod in quæſtionem vertitur, eſt an diuiſio demonſtrationis in *quia*, & *propter quid* ſit adæquata. ¶ Partem negatiuam defendunt Auerroës hîc comment. 93. Themiſtius ibidem cap. 19. Raymundus Lullius in ſua Arte magna parte 7 & alij. Quorum hæc ſunt præcipua argumenta.

Primò, quia demonſtratio, quam appellant ſigni, quando ſcilicet per aliquod ſignum probamus de ſubiecto aliquam paſſionem, non eſt demonſtratio propter quid, vt patet. Neque etiam eſt demonſtratio: quia nam tale ſignum, neque eſt effectus adæquatus paſſionis, neque cauſa remota eius, neque quid pertinens ad diuerſam ſcientiam. Ergo

datur

datur aliqua demonstratio, quæ non contineatur sub his membris.

Secundò, quia demonstrationes negatiuæ sunt veræ demonstrationes: & tamen neque procedunt per causas, neque per effectus: ergo non sunt demonstrationes propter quid, vel quia. Probatur minor: quia quod reuera est nihil, non potest esse vera causa, aut effectus: sed quod est negatiuum, reuera est nihil: ergo, &c.

Confirmatur; quia saltem de demonstratione negatiua ducente ad impossibile non apparet, quomodo possit reduci ad aliquod ex his membris: ergo talis diuisio non est adæquata.

Tertiò, quia quando ab eadem causa duo æquales effectus deriuantur, quorum neuter sit alterius causa; possumus vnum per alium demonstrare: vt si in laboranti febre putrida, inæqualitatem pulsus per immoderatum calorem, aut è contra concludamus sic: *Qui habet pulsum inæqualem, afficitur calore immoderato: sed qui laborat febre putrida, habet pulsum inæqualem: ergo afficitur calore immoderato.* At in tali demonstratione non procedimus à causa ad effectum, neque ab effectu ad causam; sed ab effectu ad effectum: ergo præter demonstrationem quia, & propter quid, assignanda est alia.

Quartò tandem: quia hæc est vera demonstratio: *Omne animal est substantia: omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia*: & tamen non est demonstratio quia, nec propter quid; siquidem esse animal, nec est causa, neque effectus respectu substantiæ, ergo, &c.

Confirmatur: quia syllogismus, in quo colligitur propositio singularis ex aliqua vniuersali necessaria, est demonstratio distincta ab ea, in qua colligitur talis propositio vniuersalis: & tamen non habet distinctum propter quid: aut distinctum quia: ergo constituit speciale aliud genus demonstrationis.

40. Nihilominùs dicendum est primò diuisionem demonstrationis in *quia*, & *propter quid* esse adæquatam. Hæc conclusio est Aristot. in hoc capite 10. & D.Th. ibidem lectione 23. Quam defendunt Beatus Albertus, Caietanus, & Soto in Commentario eiusdem capitis, Aquarius 2. Metaphysicæ quæstione vltima, Sanchez in Logica libri 7. quæstione 11. Masius hic sect. 1. qu. 6. noster Didacus à Iesu disp. 17. quæst. 1. & communiter Dialectici.

Fundamentum sumitur ex dictis. Quia demonstratio propter quid est illa, quæ concludit prædicatum conuenire subiecto, ostendendo propter quid illi conueniat: demonstratio verò quia in tota sua latitudine, vt hic sumimus cum Arist. est illa, in qua concluditur quidem prædicatum conuenire subiecto; reticetur tamen propter quid illi conueniat. Ergo quæcumque demonstratio non adducens propter quid conclusionis est demonstratio quia, siue procedat per effectum, siue per causam remotam, siue quocumque alio modo. Probatur consequentia: quia demonstrationes istæ sic explicatæ includunt rationes contradictoriè oppositas, vt patet: ergo repugnat, inter illas esse aliquod medium, seu dari demonstrationem quæ sub alterutra non contineatur.

41. Dicendum est secundò prædictam diuisionem demonstrationis non omninò coincidere cum ea, quæ solet tradi in demonstrationem à priori, & à posteriori. Vt intelligatur, & probetur conclusio, explicanda est hæc secunda diuisio. Demonstratio ergo à priori, vt ipsum nomen indicat, dicitur illa, quæ procedit per medium, quod est prius conclusione, non solùm in cognoscendo, sed etiam in essendo. Cum enim prioritas in cognoscendo communis sit cuicumque demonstrationi; non potest ab illa sumi denominatio demonstrationis à priori; sed à prioritate in essendo, quæ est prioritas ex parte ipsarum rerum. Quo fit, vt quæcumque demonstratio, quæ procedit per causam in essendo conclusionis, siue proximam, siue remotam, sit demonstratio à priori; siquidem procedit per medium quod non solùm cognoscitur priùs conclusione; sed reuera est prius illa. Atque ita demonstratio illa Anacarsidis, probat in Scythia non esse tibicines, quia non sunt vites: & similiter ea, qua probatur lapidem non respirare, quia non est animal, & similes sunt demonstrationes à priori: quia vitis est vera causa sortis modulationis, licet remota; & similiter animal respectu respirationis; ac proinde procedunt per medium, quod est in essendo priùs conclusione. ¶ Ex quo iam intelligitur, quid sit demonstratio à posteriori. Est enim illa, quæ procedit per medium, quòd licet in cognoscendo sit priùs; in essendo tamen est posterius conclusione. Et huiusmodi sunt omnes demonstrationes, quæ procedunt ab effectu ad causam; vel ab aliquo signo aut quacumque alia ratione, quæ reuera sit posterior conclusione.

42. Hinc ergo facilè intelligitur nostra conclusio. Dicimus enim has duas diuisiones non omninò coincidere, ita vt demonstratio propter quia, & à priori conuertatur; & similiter demonstratio quia & è posteriori, sed quod multæ sunt demonstrationes à priori, quæ non sunt *propter quid*, & multæ *quia*, quæ non sunt à posteriori. Ac proinde, quamuis omnis demonstratio propter quid sit à priori: non tamen è contra: & similiter quamuis omnis demonstratio à posteriori sit quia; non tamen è contra. Quæ conclusio explicata est expressa Aristotelis in hoc capite, & D.Thom. lect. 23. citata. Pro qua etiam videri possunt Caietanus, Soto, & alij Interpretes, qui cum Arist. affirmant, non solùm demonstrationem, quæ procedit ab effectu; sed etiam eam, quæ procedit per causam remotam non conuertibilem esse demonstrationes quia.

43. Ex quo iam probatur manifestè conclusio: quia demonstrationes, quæ in secunda figura concludunt aliquam passionem per causam remotam non conuertibilem, vt sunt istæ: *Omne respirans est animal: nullus lapis est animal: ergo nullus lapis respirat: Omne risibile est viuens: nullus lapis est viuens: ergo nullus lapis est risibilis*: & similes non sunt demonstrationes propter quid, sed tantùm quia, vt patet ex dictis: & tamen verè sunt à priori; siquidem animal, & viuens, vtpotè prædicata essentialia sunt causæ in essendo, licet remotæ, respirationis & risibilitatis, quæ sunt propriæ passiones. Ergo non omnis demonstratio à priori est propter quid, neque omnis demonstratio quia est à posteriori.

Confirmatur: quia omnes demonstrationis in quibus ex conclusionibus scientiæ subalternantis tanquam ex principiis procedit subalternata ad suas conclusiones, sunt tantùm demonstrationes quia: & tamen plures earum sunt à priori: ergo non omninò coincidunt istæ diuisiones. Maior est expressa Aristotelis in hoc capite, vt vidimus num. 38. Quam etiam docent D. Thomas lectione 24. Caiet. hîc in tractatu de subalternatione scientiarum, & communiter Dialectici, dum affirmant cum Aristotel. scientiam subalternatam intra proprios limites non scire *propter quid* suarum conclusionum. Minor etiam est manifesta: nam perspectiua, & Musica verbi gratia quæ sunt scientiæ subalternatæ, frequentiùs procedunt per causam, vt patet mille exemplis. Quod commune est omnibus Mathematicis, vt sumitur ex Aristot. lib. 6. Ethic. cap. 8. Ergo sæpè contingit demonstrationem *quia* esse à priori.

44. Ad

44. Ad argumenta respondetur. Ad primum, quòd siue lignum, per quod procedit demonstratio sit aliquis effectus naturalis (quod frequentius contingit) siue sit aliquid aliud; talis demonstratio probat prædicatum conclusionis conuenire subiecto, reticendo propter quid illi conueniat: ac proinde verè est demonstratio quia vt ex dictis patet.

Ad secundum negatur minor. Nam etiam negatio suo modo habet causam & effectum, sicut affirmatio, iuxta dictum Aristot. suprà numero 38. explicatum. Vnde sicut ex demonstrationibus affirmatiuis illæ, quæ adducunt propriam, & adæquatam causam, propter quam passio affirmatur de subiecto, sunt demonstrationes propter quid; aliæ verò quia: sic proportionabiliter ex negatiuis, quæ reddunt propriam, & adæquatam causam, quare passio negatur de subiecto, sunt demonstrationes propter quid; aliæ verò quia.

Ad confirmationem similiter respondetur, quòd si demonstratio ducens ad impossibile reddat propriam causam, quare sequatur illud impossibile, erit demonstratio propter quid: si verò aliter procedat, erit demonstratio quia. Videatur Soto in hoc 1. lib. q. 5. ad tertium.

Ad tertium in primis respondetur, ex duobus illis effectibus non posse vnum verè demonstrari per alium, dato casu, quòd inter se nullam habeant necessariam subordinationem, aut connexionem, etiamsi ambo per se connectantur cum causa, à qua procedunt. Cuius ratio est manifesta: quia vt alter illorum effectuum esset medium ad probandum alium, deberet iungi cum illo in aliqua præmissa: quæ tamen ex hypothesi facta, non esset propositio necessaria, sed contingens, & per consequens syllogismus non posset esse demonstratio, quia vt latè prosequitur Masius vbi suprà contra Themistium, cuius est hoc argumentum. ❡ Sed quicquid sit de hoc, secundò respondemus tales syllogismos dato quòd sint verè demonstrationes, pertinere ad demonstrationem quia, siquidem in eis non adducitur proprium propter quid conclusionis, vt supponimus: sed tantùm concluditur prædicatum conuenire subiecto.

45. Ad quartum respondetur, quòd cum termini, ex quibus fit demonstratio illa, non solùm identificentur inter se realiter, sed etiam sint prædicata subordinata eiusdem essentiæ; non potest esse inter eos propria ratio causæ, & effectus in essendo, etiam virtualiter: & ideò talis demonstratio, propriè loquendo, neque est à priori, neque à posteriori. Est tamen verè demonstratio quia: nam ad hoc sufficit non dari per propriam, & adæquatam causam, quod in præsenti contingit.

Ad confirmationem respondet Vasq. 1. p. disp. 135. num. 6. negando antecedens. Redditque rationem: quia in conclusione nihil noui colligitur, neque tanquam causa, neque tanquam effectus, quod non esset iam expressum in maiori. Et ideò tales syllogismi, non tam dicendi sunt demonstrationes, quàm applicationes quædam demonstrationis ad singularia, vt notant Rubio in hoc libro cap. 8. & alij. ❡ Vel secundò respondetur, quòd eodem modo, quo demonstratio, in qua colligitur propositio vniuersalis, distinguitur ab illa, in qua ex tali vniuersali colligitur propositio singularis, distinguuntur etiam propter quid, aut quia vtriusque. Cuius manifestum signum est, quòd in tali casu necessariò mutatur medium; siquidem quod in prima demonstratione erat maior, aut minor extremitas, assumitur vt medium in secunda, vt considerari patebit.

46. ❡ In fine huius difficultatis, vbi cum Arist. diximus ex demonstratione quia, aliquando fieri demonstrationem propter quid, breuiter explicandũ est: an, & quomodo liceat vti demonstratione circulari.

Circa quod in primis asserendum est, quod si demonstrationes fiant difformiter (vt aiunt,) id est, quarum altera sit à priori, & altera à posteriori, vt suprà ex Arist. vidimus; tunc vtraque demonstratio secundùm se est conueniens, vt patet. Et idem dicendum est, quando in diuerso genere causæ fit circulus inter duo, quæ sunt sibi inuicem causæ, vt inter materiam, & formam. Quamuis enim tunc vtraque demonstratio sit in suo genere à priori, verè tamen sunt demonstrationes difformes, siquidem fiunt in diuerso genere causæ.

Quia tamen demonstratio est cognitio discursiua, cuius proprium est procedere à notioribus ad minùs nota, & obscuriores propositiones ex aliis clarioribus ostendere; ideò demonstratione circulari, & præcipuè in eadem disputatione, vel confirmatione, aut probatione alicuius veritatis vtendum non est; nisi fortè admisceatur aliquis alius discursus, vel quodcumque aliud adminiculum, quo augeatur cognitio conclusionis, à qua regrediendum est. Videatur D. Thom. secundo Cœli lect. 16. & Caiet. 1. post. c. 13. qui optimè explicat, quo sensu & quando admittenda est demonstratio circularis.

QVÆSTIO IV.

Quænam sit hæc diuisio & vtrum per solam demonstrationem propter quid producatur habitus scientiæ.

47. Circa primum, si vera sunt, quæ supra num. 9. diximus: hæc diuisio non potest esse generis in veras, & proprias species. Cuius ratio est manifesta: quia propria diuisio generis in species est diuisio essentialis, & formalis: ergo debet attendi penes formam constitutiuam diuisi, & non penes materiam. Sed diuisio demonstrationis, in quia, & propter quid, non est ex parte formæ demonstrationis, sed solùm ex parte materiæ eius: ergo propriè, & in rigore loquendo non est diuisio generis in species. Maior est manifesta: minor verò probatur ex dictis loco citato. Quia syllogismus ex parte formæ, tantùm diuiditur in tres figuras, & vnaquæque in suos modos, tanquam in species infimas: sed intra vnumquemque istorum modorum contingit fieri demonstrationes quia, & propter quid: ergo harum distinctio non potest sumi ex parte formæ, & consequenter neque esse propriè formalis, & specifica.

Confirmatur: quia ideò diuisio syllogismi in demonstratiuum, topicum, & sophisticum est ex parte materiæ, & non ex parte formæ; quia existente eadem forma specifica syllogismi, si præmissæ sint necessariæ, est demonstratiuus; si probabiles, topicus; si apparentes, sophisticus. Sed existente eadem forma specifica demonstrationis, si medium sit propria, & adæquata causa in essendo conclusionis; est demonstratio propter quid: si verò sit effectus eius, aut causa remota; est demonstratio quia. Ergo hæc diuisio non sumitur ex parte formæ demonstrationis; sed solùm ex parte materiæ. Ex quo tandem fit diuisionem istam magis accedere ad diuisionem accidentis in subiecta: sicut de diuisione syllogismi in demonstratiuum, topicum, & sophisticum diximus loco citato.

48. Cæterum quamuis neque demonstratio sit verum genus, neque demonstrationes quia, & propter quid propriè, & in rigore species de quo nostro iudicio non potest esse controuersia inter Doctores;

adhuc tamen qui existimant vtramque demonstrationem simpliciter, & propriè esse demonstrationem, & per vtramque simpliciter sciri, appellant hanc diuisionem generis in species: quia in hoc assimilatur illi. Qui verò contendunt, per solam demonstrationem propter quid simpliciter sciri; ac proinde ipsam totam esse simpliciter demonstrationem, consequenter vocant hanc diuisionem analogam. In quo sensu examinanda est à nobis præsens quæstio. Quæ quamuis fortè sit tantum de nomine, vt notat Soto infrà citandus, non parum conducet scire, quis sit proprior modus loquendi in hac materia.

49. Igitur diuisionem esse generis in species, defendunt Sanchez lib. 7. Logicæ quæstione 11. Rubio in hoc capite quæst. 2. & alij Moderni. Qui illam probant. Primò; quia vtraque demonstratio procedit ex principiis certis, & euidentibus; & per consequentiam euidentem in modo, & figura constitutam: ergo vtraque simpliciter, & absolute facit scire: ergo vtraque simpliciter participat rationem demonstrationis; & per consequens talis diuisio est vniuoca. Antecedens, & vltima consequentia constant. Prima verò probatur: quia per assensum conclusionis in demonstratione quia non producitur habitus principiorum; cum talis assensus sit discursiuus: neque habitus opinionis, aut fidei, cum assensus sit necessarius, & euidens: ergo producitur habitus scientiæ: & ex consequenti talis demonstratio, absolutè, & simpliciter facit scire.

Confirmatur quia scientia subalternata, etiam sine subalternante, potest esse vera scientia, vt ex sententia D. Thomæ dicimus disputatione sequenti; sed scientia subalternata producitur per demonstrationem quia, vt vidimus ex Aristotele: ergo per ipsam producitur vera scientia: ac proinde simpliciter faciet scire, eritque absolutè demonstratio.

Quod autem essentialiter distinguatur à demonstratione propter quid, sic probatur secundò. Quia demonstrationes, sicut & scientiæ, quæ per illas producuntur, distinguuntur ex principiis; seu mediis per quæ procedunt: sed principia, seu media harum demonstrationum distinguuntur essentialiter: ergo, & ipsæ demonstrationes. Probatur minor tum quia alterum est propria, & adæquata causa conclusionis; alterum verò effectus eius aut causa remota: tum consequenter quia sunt diuersæ rationes assentiendi; & quasi obiecta formalia talium demonstrationum.

50. Nihilominus dicendum est primò solam demonstrationem propter quid appellandum esse simpliciter, & absolutè demonstrationem: aliam verò tantùm secundùm quid; ac proinde hanc diuisionem magis accedere ad diuisionem analogi, quàm generis. Sic docuit Auicenna, vt refert Auerroes in hoc libr. commento 95: fuitque constans, & perpetua sententia inter antiquos Philosophos, vt testatur Iacobus Zabarella cap. 5. de speciebus demonstrationis refertque, & sequitur Masius cap. 10. huius libr. sect. 1. quæstione 1. & 8. Quam etiam defendit Soto ibidem quæstione 7. ad primum & quæstione 2. antecedenti ad secundum, vbi expressè docet, quod demonstratio quod non facit simpliciter scire, neque simpliciter est demonstratio; sed tantùm secundùm quid: hancque inquit esse expressam sententiam Arist. Quod quidem ferè omnia, quæ habentur in hoc lib. satis ostendunt. Sed specialiter.

Probatur primò conclusio: quia Arist. definiens demonstrationem capite 2. huius libri, solùm definiuit demonstrationem propter quid, relicta demonstratione quia: de qua ibidem quasi per conditionem asseruit: *si igitur, & alius sciendi sit modus, posterius* *explicabimus*. Quæ verba exponens D. Thom. lect. 4. solam demonstrationem propter quid inquit *esse proprium, & perfectum modum sciendi*: propter quod etiam neque in hoc cap. 10. ad quod se refert Aristot. in prædictis verbis, neque alibi definiuit demonstrationem quia, satis esse putans explicuisse præcipuam, vt ex eius similitudine, & attributione cognosceretur alia. Quæ non rectè cohærent cum vniuocatione demonstrationis, vt per se patet.

Secundò; quia in eodem cap. 2. definit Aristot. scire propriè, & simpliciter dictum sic: *Scire autem putamus vnamquamque rem simpliciter, & non sophistico modo cum putamus causam cognoscere, propter quam res est illius causa esse, neque posse eam aliter se habere*. Vbi nomine causæ iuxta expositionem D. Tho & cæterorum Interpretum intelligit causam in essendo, per quam scitur in demonstratione propter quid, & hoc appellat scire simpliciter. Quod etiam tradit expressius cap. 7. sequenti: vbi docens, quòd difficile est cognoscere aliquem, si sciuit, aut non, reddit rationem: *Quia difficile cognoscere est, si ex vniuscuiusque principiis scimus, aut non, quod verè est scire*. Vbi D. Th. 18. affirmat, quod *scire ex propriis principiis* (quod est scire propter quid) *solum est verè scire*. Et lect. 23. demonstrationem propter quid expressè vocat demonstrationem simpliciter. Ergo ex sententia Aristot. & D. Tho. per solam demonstrationem propter quid scitur simpliciter, & ex consequentia ipsa sola est simpliciter demonstratio.

51. Tertiò probatur ratione ex eisdem locis sumpta. Quia demonstratio est medium, seu instrumentum ad acquirendam scientiam: ergo illa sola dicenda est absolutè, & simpliciter demonstratio, per quam absolutè, & simpliciter scimus. Sed tunc solùm dicimus simpliciter scire aliquid, quando causam, cur ita sit, cognoscimus, quod fit in demonstratione propter quid: ergo hæc tantum dicenda est simpliciter demonstratio. Antecedens, & consequentia constant; minor autem est definitio Arist. quàm non aliter probat ipse quam ex ipsa significatione nominis, & communi acceptione hominum. Non tam hi, qui existimant se scire; cum tamen in rei veritate nesciant, quàm hi: qui verè sciunt; sic accipiunt ipsum scire, vt dictum est.

Confirmatur: quia quotiescumque concludamus hominem esse risibilem per effectum ridendi nobis notum, adhuc non quiescit intellectus; neque existimant se id absolutè scire; vsque dum cognoscat propriam causam, seu proprium propter quid risibilitatis: ergo demonstratio quia non est dicenda absolutè, & simpliciter demonstratio: Maior huius probatio, & solutio argumentorum constabunt ex secunda parte difficultatis.

52. ¶ Circa quam pro nunc supponendum est contra Rubium vbi supra, & alios Modernos, per demonstrationes quia, & propter quid circa obiectum eiusdem scientiæ non produci distinctos habitus; quia vt disput. sequenti latè ostendemus ex communi sententia Thomistarum, quælibet scientia est vnica, & simplex qualitas in specie infima, propter vnicam, & indiuisibilem rationem formalem obiecti in esse scibilis, ex qua sumitur vnitas scientiæ. Quæ ratio non solum conuincit per assensus conclusionis vtriusque demonstrationis non produci habitus distinctos: sed etiam assensus ipsos non differre specie formali: sed materialiter. Sicut etiam dicendum est de aliis actibus intra eandem scientiam circa obiecta partialia eius: nam quoad ad specificationem, eadem omnino est ratio de scientia actuali & habituali, vt constabit ex dicendis disputatione citata.

Diximus demonstrationes quia & propter quid

non producere habitus distinctos circa obiectum eiusdem scientiæ: quia quando pertinent ad diuersas scientias, vt contingit in subalternata, & subalternante iuxta supradicta: tunc si demonstratio quia producit aliquem habitum, manifestum est debere esse distinctum ab eo, quem producit demonstratio propter quid. Quod quidem in tali casu non prouenit ex eo præcisè, quòd vna sit demonstratio quia, & alia propter quid: sic enim semper producerent habitus distinctos: sed ex eo, quòd habeant diuersa obiecta in esse scibilis, vt constabit loco citato. Quare solùm remanet difficultas in hac parte: an per demonstrationem quia verè producatur habitus scientiæ, sicut producitur per demonstrationem propter quid.

53. Dicendum est secundò per demonstrationem propter quid, per se loquendo, generari habitum scientiæ verum, & perfectum, & in esse habitus: at verò per demonstrationem quia produci valdè imperfectum, & in esse dispositionis: quia non assequitur statum habitus, donec accedat demonstratio propter quid. Hanc conclusionem esse ad mentem Arist. & D. Thom. satis ostendunt, tùm supra adducta in hac quæstione, tùm etiam infrà adducenda de subalternatione, & specificatione scientiarum. Quæ etiam est valdè conformis his, quæ grauiores Dialectici, & Theologi docent in pluribus materiis, quæ ex præsenti quæstione dependent: & iuxta eam facilè intelliguntur, quæ apud alias sententias non parum difficultatis habent: ac proindè omnibus illis est præferenda.

54. Vt autem meliùs explicetur, & probetur conclusio, meminisse oportet eorum, quæ disputatione 15. num. 23. diximus, quòd scilicet eadem qualitas in specie habet esse dispositionis ex parte subiecti, quamdiu est remissa, neque omnino firmatur in illo: assequitur verò statum habitus, quando intenditur in subiecto, & firmiter adhæret illi. Proportionabili ergo modo dicimus in præsenti, quòd per demonstrationem quia producitur qualitas imperfecta, per modum quasi dispositionis ex parte medij: quando verò habetur demonstratio propter quid eadem qualitas perficitur, & assequitur statim habitus. Quæ perfectio, vel imperfectio, quia non sumitur ex parte subiecti, seu ex intensione, vel remissione; sed ex conditione ipsa, & natura medij, per quod procedit vtraque demonstratio: ideò quantumcumque repetantur demonstrationes quia, & quantumcumque intensè cognoscantur earum conclusiones; qualitas per illas producta non erit perfecta perfectione, de qua in præsenti loquimur, vsque dum habeatur demonstratio propter quid. Qua adueniente, perficitur, acquirit *esse* habitus ex parte medij.

Hinc ergo facilè probatur conclusio: quia in scientiis subalternatis, quantumcumque intensè repetantur propriæ demonstrationes (quæ iuxta dicta sunt demonstrationes quia) qualitas inde resultans quamuis verè pertingat ad rationem, & scientiæ; non tamen habet perfectionem, & statum scientiæ, vsque dum, aduenientibus subalternantibus, cognoscatur propter quid illarum conclusionum. Ergo per demonstrationem propter quid acquiritur habitus scientiæ perfectus in ratione habitus; per demonstrationem verò quia valdè imperfectus, & in esse dispositionis. Antecedens quoad primam partem, quòd scilicet absque scientia subalternante possit acquiri subalternata, quæ pertingat ad veritatem scientiæ, ostendendum est à nobis disputatione sequenti.

55. Quoad secundam verò partem probatur inductione. Nam qui in Perspectiua cognoscit, corpora à longè visa apparere minora, non censetur omninò firmiter, perfectè, & dilucidè, adhærere huic veritati, vsque dum Geometra, cui Perspectiuus subalternatur, demonstret illi, res à longè positas videri per minorem angulum, ex eo quòd lineæ ductæ ab eadem basi ad punctum distans causant acutiorem angulum, quàm quæ à tali basi ducuntur ad punctum proximum, vt patet in hac figura.

Similiter Chirurgus non censetur omninò perfectè scire, quod vulnera circularia difficiliùs curantur: quia eorum latera magis distant, vsque dum hoc demonstret Geometria ex natura circuli, quæ est figura absque angulis. Et tandem idem cernimus in Theologia nostra, quæ quia subalternatur scientiæ Dei, & beatorum iuxta sententiam D. Thom. 1. parte quæstione prima art. 2. ideò non est omninò perfecta in viatore, dum suas conclusiones deducit ex principiis sola fide cognitis: habebit tamen perfectum statum scientiæ in patria, vbi principia fidei euidenter cognoscentur. Ergo scientia acquisita per demonstrationem quia, non habet perfectionem, & statum scientiæ dum non habetur demonstratio propter quid. Manet ergo plana nostra conclusio. Videantur Angelicus Doctor quæstione 14. de veritate art. 9. ad tertium. & Caiet. 1. 2. quæst. 1. art. 5. vbi de scientiis subalternatis affirmat, quòd licet pertingant ad speciem scientiæ; sed non perueniunt ad perfectum statum scientiæ: & propterea non faciunt scire nisi inchoatiuè, & imperfectè.

56 Ad argumenta in principio facta respondetur. Ad primum concesso antecedenti, neganda est consequentia. Ad cuius probationem dicimus, quòd per assensum conclusionis in demonstratione quia, producitur quidem habitus scientiæ; sed valdè imperfectus, & non habens statum habitus, aut scientiæ, sed dispositionis: & consequenter non facit scire simpliciter, sed inchoatiuè, vt explicatum est. Ac proindè talis demonstratio in genere demonstrationis est quid imperfectum, non constituens veram speciem eius: sed reductiuè pertinens ad illud, sicut de embrione respectu animalis & intentionibus differentiæ communis, & propriæ respectu propriissimæ diximus disputatione 7. numero 15. Per quod patet ad confirmationem.

Ad secundum respondetur, tam assensum conclusionum, quàm habitum scientiæ, qui per illos producitur, sumere suam vnitatem, aut distinctionem ex vnitate, aut diuersitate principiorum, non in esse rei, sed in esse scibilis, vt latè explicabimus disputatione sequenti. Principia autem ex quibus procedunt demonstratio quia, & propter quid, quando sunt intra eandem scientiam, licet sint diuersa in esse rei; non tamen in esse scibilis: & sic non possunt causare diuersitatem essentialem in earum assensibus. Benè autem quando talea demonstrationes pertinent ad diuersas scientias; quia tunc habent principia diuersa in esse scibili, vt constabit loco citato.

DISPV

DISPVTATIO XIX.

De scientia, quæ est effectus demonstrationis.

EXPLICATIS Essentia, & diuisionibus demonstrationis, ad planiorem eius notitiam agendum est de proprio illius effectu, qui est scientia. Cuius naturam explicat Arist. cap. 2. huius libri: & cap. 10. sequenti agit de diuisione eius in subalternantem, & subalternatam: ac tandem cap. 13. inuestigat, vnde sumatur vnitas, & distinctio scientiæ. Quæ omnia nos in hac disputatione complectemur.

QVÆSTIO I.

Quid sit scientia: & in quo ratio propria Subalternationis consistat.

SVpposita existentia scientiæ, quam experientia ipsa conuincit, nósque contra Heraclitum, & Cratillum ostendimus suprà disputatione 3. numer. sept. & disput. 27. numer. 10. *quid sit* illius latè explicandum erat in hac prima parte difficultatis, nisi id à nobis factum esset disputat. 2. numer. 46. vbi ex definitione scientiæ actualis ab Aristot. tradita loco citato, definiuimus habitualem cum communi consensu Dialecticorum, quod sit *Habitus per demonstrationem acquisitus*, vt ibidem explicuimus: & ideò in hoc non est immorandum. Duo tamen libet in præsenti addere.

Primum est, Doctores sic definientes scientiam per demonstrationem non committere vitiosum circulum dum vtuntur priori illa definitione Aristotelis, quia demonstrationem definiuit per scientiam, dicens, *Esse syllogismum epistemonicum*. Cuius ratio est: Tum quia hæ definitiones traduntur in diuerso genere causæ, nam scientia definitur per demonstrationem tanquam per causam efficientem, demonstratio verò per scientiam tanquam per causam finalem: & sic vtraque secundum se est conueniens. Tum etiam quia ex secunda definitione demonstrationis tradita per causam materialem, cæterisque conditionibus præmissarum disput. 17. explicatis, redditur quoad nos sufficienter nota demonstratio; vt per eam possimus scientiam ipsam definire.

2. Secundum est, quòd ex ibidem dictis potest denuò definiri essentialiter scientia per suum subiectum sic: *scientia est habitus circa propositiones vniuersales, necessarias & mediatas.* Quæ definitio sumitur ex Aristot. 6. Ethic. capite 6. & in ea priores particulæ exprimunt genus proximum, in quo scientia conuenit cum habitu principiorum, vt constabit disput. seq. numer. 29. vbi diuisiones habitus intellectualis ordinabimus, per vltimam verò distinguitur ab illo. Est enim proprium habitus principiorum versari circa propositiones indemonstrabiles, quæ scilicet non habent medium, per quod probentur, sed per se ipsas cognoscuntur. Et ex his procedit scientia ad demonstrandum suas conclusiones: ac proinde versatur circa propositiones mediatas, seu per aliud notas.

Videatur Aristot. loco citato, vbi inter alia inquit: *Cum autem scientia existimatio sit de vniuersalibus, & his, quæ necessariò sunt: sintque demonstrabilium, scientiaque omnis principia: est enim ipsa scientia cum ratione principij res scibiles, neque est scientia, neque ars, neque prudentia: quod enim est scibile, demonstrabile est, &c.*

3. Per quod etiam excluditur opinio, quam habet Vasq. 1. p. disp. 7. cap. 1. & sequuntur aliqui Moderni, asserentes habitum scientiæ non distingui ab habitu principiorum talis scientiæ; sed eundem habitum, quo assentimur principiis extendi ad assentiẽdum conclusionibus. Est enim hæc sententia, tùm contra communem consensum Dialecticorum, tum etiam expressè contra Aristot. non solùm loco citato, vbi post verba adducta, concludit circa principia constituendum esse alium habitum distinctum à scientia, prudentia & arte, quem appellat intellectum; sed etiam lib. 2. Posterior. capite vltimo inter alias mouet hanc quæstionem: an de principiis sit scientia, vel aliquis alius habitus, his verbis: *Dubitauerit autem quispiam earum, quæ medijs vacant cognitio, eadem sit, neque ne: & vtrum scientia vtriusque sit, neque ne, aut alterius quidem scientia, alterius autem aliquid aliud genus, &c.* Cui quæstioni respondetur sic: *Hæc itaque cum ita sint, scientia quidem principiorum non erit. Sed cum fieri nequeat, vt aliud quidquam verius scientia, quàm intellectus ipse sit: intellectus profectò principiorum habitus erit, &c.*

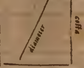
Quod etiam probatur duplici ratione, quam adducit D. Thom. ibid. lect. 20. Prima est: quia omnis scientia fit ex aliqua ratiocinatione demonstratiua: cum sit cognitio rei per causam: ergo præsupponit cognitionem ipsius causæ, seu principij: ergo per ipsam scientiam non cognoscitur principium. ❡ Secunda est: quia demonstratio non necessariò est principium demonstrationis; alioqnin procederetur in infinitum. Cum igitur demonstratio scientiam causet, sequitur, quòd neque scientia possit esse principium scientiæ, ita scilicet quòd principia scientiarum per scientiam cognoscantur. Hæc D. Thom.

Et tandem tertiò idem conuincitur ex diuersa ratione formali, sub qua fiunt assensus principiorum, & conclusionum. Quamuis enim ad assentiendum principiis prærequiratur cognitio sensus, & explicatio terminorum, vt infrà constabit; hæc tamen materialiter se habent ad talem assensum; & tota ratio formalis assentiendi illis est immediata connexio prædicati cum subiecto. Sed hæc non potest esse ratio formalis assentiendi conclusionibus, vt patet; siquidem eis assentitur intellectus propter connexionem extremitatum cum medio visam in præmissis. Ergo principia, & conclusiones habent diuersam rationem formalem obiecti: & per consequens exposcunt diuersos habitus. Videantur Nauarrete, & Nazar. 1. par. quæst. 1. artic. 1. controu. 1. qui optimè dictam sententiam impugnant.

4 ❡ Circa secundam partem difficultatis, à nomine incipiendo, scientia subalternans, idem est, quod scientia sub se alteram continens, scientia verò subalternata idem, ac scientia quæ sub altera continetur. Vnde quot modis contigerit vnam scientiam sub alia collocari, tot modis dicetur subalternari illi. Tripliciter autem contingit vnam scientiam sub alia collocari, vt notat inter alios Fonseca 4. Metaph. capite 3. quæst. 1. Primò ratione finis: quando scilicet Finis vnius continetur sub fine alterius, & ordinatur ad illud. Quo sensu artes ministræ dicuntur subalternari dominis vt frænefa-

ctotia equeſtri, equeſtris militari, & militari politicæ: quia ſtrenuum ordinatur ad rectè equitandum, recta equitatio ad victoriam, & hæc tranquillitatem Reipub. Hic tamen modus ſubalternationis imperfectiſſimus eſt, & ſecundum eum meliùs dicitur vnam ſcientiam, aut artem deſeruire alteri, quàm ſubalternari illi: & ideò de illo in præſenti non agimus.

Secundo modo vna ſcientia collocatur ſub alia ratione principiorum tantùm: quando ſcilicet licet obiectum illius non contineatur ſub obiecto alterius; aliqua tamen eius principia demonſtrantur in alia. Quomodò Medicina ſubalternatur Geometriæ, & Geometria Arithmeticæ: quia quamuis corpus ſanabile non contineatur ſub quantitate continua, neque hæc ſub numero, vt patet, tamen Geometria demonſtrat aliqua principia Medicinæ, vt cernitur in exemplo diſputatione præcedenti numer. 55. adducto de vulnere circulari: & ſimiliter Arithmetica demonſtrat aliqua principia Geometriæ, vt quod diameter quadrati ſit incommenſurabilis coſtæ. De quo videri poteſt Euclides lib. 16. Elementorum, & Maſ. in hoc lib. cap. 10. ſect. 2. q. 1.

5 Cæterùm hic etiam modus non pertingit ad propriam, & perfectam ſubalternationem, vt rectè probat Soto ibid. quæſt. 5. ad confirmationem quinti argumenti. Tum quia non attenditur ex parte obiecti, à quo ſumi debet tota ratio habitus. Tum etiam quia, vt poſtea videbimus, ad propriam ſubalternationem requiritur, vt vna ſcientia totaliter dependeat ab alia in ratione ſcientiæ ac proinde inferior debet accipere à ſuperiori omnia ſua principia. Quod non inuenitur in præſenti vt patet: ſiquidem multa ſunt principia Medicinæ, & in quibus nullatenus dependat Geometria; & multa Geometriæ quæ non probatur ab Arithmetica. Tùm denique: quia quòd vna ſcientia in in aliqua particulari concluſione pendeat, ex aliquo principio alterius, ſolùm arguit ſcientias inter ſe connexas, & ſe inuicem iuuare quæ exigentia, ſeu neceſſitas inuenitur etiam in ſcientiis perfectioribus reſpectu imperfectiorum. Verbi gratia principium eſt in Geometria, quòd *A quolibet puncto in punctum poteſt duci linea*: & tamen id probatur in Philoſophia, quæ eſt ſcientia imperfectior: quia duo puncta non poſſunt eſſe immediata. Similiter multa ſupponit ſacra Theologia de virtutibus, & vitiis, quæ probantur in Philoſophia morali: cum tamen Geometria propriè non ſubalternetur Philoſophiæ naturali, & multò minùs Theologiæ morali. Ergo talis dependentia, ſeu continua ex parte principiorum tantùm, non conſtituit veram, & propriam ſubalternationem, quam in præſenti inueſtigamus.

6 Tertiò tandem modo: vna ſcientia collocatur ſub alia ratione obiecti: quando ſcilicet obiectum vnius continetur ſub obiecto alterius. Et de hac ſubalternatione loquitur Ariſt. cap. 10. huius libri, cum ait: *Huiuſmodi autem ſunt, quæcumque ſic ſe habent ad inuicem, quoad alterum ſub altero eſt: vt Speculatiua, ad Geometriam, & Machinatiua ad Stereometriam, & Harmonica, ad Arithmeticam*, &c. Quæ verba exponens Commentator commento 30. inquit: *Id accidere in omnibus, quorum ſubiecta ſunt quædam, ſub quibuſdam*, &c.

Hoc autem dupliciter contingit, vt notat D. Thom. ibidem lect. 25. Vno modo, quando obiectum vnius ſcientiæ continetur eſſentialiter ſub obiecto alterius: quia nimirum addit illi differentiam eſſentialem, & eſt ſpecies eius. Quomodò cælum, elementa, & animalia continentur ſub corpore naturali, & ideò ſcientia de cœlo, elementis, aut animalibus dicitur ſubalternari Phyſicæ. Et generaliter omnes ſcientiæ in hoc ſenſu dicuntur ſubalternari Metaphyſicæ: quia ſub ente; quod eſt obiectum eius, continentur eſſentialiter obiecta cæterarum.

Alio modo id contingit, quando obiectum vnius continetur accidentaliter ſub obiectu alterius: quia nimirum addit illi differentiam omninò accidentalem, & extraneam; comparaturque ad illud, ſicut materiale ad formale. Et hoc modo Muſica ſubalternatur Arithmeticæ: quia numerus ſonorus, qui eſt obiectum Muſicæ, addit ſupra numerum qui eſt obiectum Arithmeticæ; ſonoritatem, quæ eſt differentia omninò accidentalis, & extranea. Simili modo Perſpectiua, quæ agit de linea viſuali, ſubalternatur Geometriæ, quæ agit de linea, ſiquidem viſualitas eſt differentia accidentalis reſpectu lineæ. Et tandem vt omittamus alia exempla Ariſtot. Stereometriæ, quæ agit de figuris corporum, ſubalternatur hoc modo Machinatiua, quæ tales figuras applicat ad ligna & alias materias, ex quibus conficiuntur bellica inſtrumenta, & machinæ.

7 Vbi tandem conſiderandum eſt, quod ad conſtituendam ſcientiam ſubalternatam hoc vltimo modo, non ſufficit quæcumque differentia accidentalis addita obiecto ſuperioris. Iam enim tot eſſent ſcientiæ ſubalternatæ, quod accidentia poſſunt addi tali obiecto: dareturque ſcientia de numero colorato, aut linea frigida, &c. ſicut datur de numero ſonoro & linea viſuali, quod eſt abſurdum. Requiritur ergo, quòd differentia illa accidentalis ſeu materia extranea ſit talis naturæ, vt ex coniunctione ad obiectum ſuperioris ſcientiæ, habeat ſpeciales paſſiones, quæ poſſint de ipſa demonſtrari; & conſequenter conſtituat ſpeciale genus ſcibilis. Vt patet in exemplis adductis, ſonus enim ſic eſt materia accidentalis, & extranea reſpectu numeri, vt tamen ex coniunctione ad ipſum reſultent in ſonis ſpeciales paſſiones, nempè conſonantiæ: quæ neque oriuntur à ſonis ſecundùm ſe, neque à numero ſecundùm ſe, ſed à numero applicato ſonis, ſeu à ſonis vt habentibus in ſe numerum. Propter quod numerus ſonorus conſtituit ſpeciale genus ſcibilis: & idem eſt de linea viſuali, & aliis ſimilibus. Sed de hoc redibit ſermo quæſtione ſequenti.

His ſuppoſitis, certum eſt apud DD. ſcientias quæ hoc ſecundo modo continentur ſub aliis, eſſe propriæ ſubalternatas. (Quamuis non ſit parum difficile: quomodo poſſint eſſe veræ ſcientiæ, de quo loco citato.) Dubitatur tamen: an etiam ſcientiæ, quarum obiecta continentur eſſentialiter ſub obiecto alterius, vt ſunt omnes reſpectu Metaphyſicæ, ſint propriè ſubalternatæ.

8 Partem affirmatiuam defendunt aliqui, quorum meminit Suarez diſput. prima Metaphyſicæ, ſectione prima, numer. 45. poteſtque probari primò ex Ariſtot. primo Phyſicorum textu 8 vbi affirmat Metaphyſicam tanquam reginam, & dominam omnium ſcientiarum, probare earum principia; ſed hoc eſt proprium ſubalternantis reſpectu ſubalternatæ: quandoquidem hæc recipit ab illa ſua principia: ergo Metaphyſica eſt ſcientia ſubalternans reſpectu aliarum.

Secundò, quia ſcientia ſubalternata abſque ſubalternante

ternante non cognoscit perfectè suas conclusiones: sed conclusiones omnium scientiarum non cognoscuntur perfectè absque Metaphysica, quæ docet, quomodo sint entia, & bona, substantiæ, vel accidentia: ergo illæ propriè Metaphysicæ subalternantur.

Tertiò, quia omnis scientia, aut est subalternans, aut subalternata: sed Metaphysica non est subalternata respectu alicuius: ergo est subalternans respectu omnium. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur. Tùm quia hæc videtur esse mens Aristotelis cap. 10. huius libri, vbi sicut diuidit demonstrationem in quia, & propter quid; sic diuidit scientiam in subalternatam, & subalternantem: sed illa est adæquata diuisio demonstrationis: ergo hæc scientiæ. Tum etiam quia omnis scientia, vel respicit obiectum simplex, id est, absque admixtione alicuius extranei, vel respicit obiectum complexum, seu habens secum additione differentiæ accidentalis: sed hæ sunt rationes constitutiuæ scientiæ subalternantis, & subalternatæ: ergo omnis scientia, vel est subalternans, vel subalternata.

9 Nihilominùs dicendum est, quòd licet scientiæ, quarum obiectum essentialiter continetur sub obiecto alterius, vt sunt cæteræ respectu Metaphysicæ possint impropriè, & secundùm quid appellari subalternatæ; propria tamen subalternatio solùm inuenitur: quando obiectum vnius scientiæ continetur accidentaliter sub obiecto alterius, modo explicato. Hæc est sententia Aristotelis, tùm cap. 7. huius libri, tùm etiam verbis suprà adductis ex capite 10. vt ibi explicant communiter Interpretes. Vbi idem docet D. Thom. lect. 15. & 25. quem sequuntur eius discipuli. Caietanus in hoc cap. 13. & 1. part. quæst. 1. art. 2. Bañez ibidem dubio 2. Zumel quæstio 3. Isabellus lib. 1. Metaphysicæ quæst. 2. Arauxo ibidem quæst. 4. art. 1. Soncinas lib. 4. quæst. 9. Zanardus lib. 6. quæstion. 7. Sanchez in Logica libr. 7. quæstion. 12. Soto, & Masius vbi suprà, Rubio hic tractatu de subalternatione, Suarez loco citato, & communiter Doctores.

Probatur conclusio ratione, qua vtuntur Isabellus, & plures alij Thomistæ citati. Quia illa scientia dicitur propriè, & in rigore subalternata, quæ ita intrinsecè dependet ab alia, vt si illi non subalternaretur, non esset scientia, neque haberet viam ad probandum suas conclusiones; vnde etiam prouenit, quod accipiat à subalternante principia per quæ procedat ad tales conclusiones cognoscendas, vt docet D. Thom. 1. part. quæstio. 1. artic. 2. Sed hoc non inuenitur in scientia, cuius obiectum essentialiter continetur sub obiecto alterius; sed solùm quando continetur accidentaliter modo explicato: ergo, &c. Maior est certa: & probatur minor: quia quando obiectum vnius scientiæ addit differentiam essentialem supra obiectum alterius, scientia inferior habet absque superiori, vnde probet suas conclusiones, nempè talem differentiam, seu gradum essentialem, quia est verum principium, & proprium propter quid passionum, quæ ab illo dimanant, ita quòd si per impossibile non darentur alij gradus, adhuc ille haberet suas proprias passiones: ac proinde scientia sic inferior non accipit à superiori principia, & consequenter neque pendet in suo esse ab illa. At verò quando obiectum vnius scientiæ addit supra obiectum alterius differentiam omninò accidentalem, & extraneam; ipsum obiectum superioris pertinet ad proprium propter quid passionum, quæ in scientia inferiori demonstrantur de tali materia extranea; siquidem ab hac in tantum oriuntur illæ, in quantum ei coniungitur obiectum superioris: quod si auferretur; non dimanarent tales passiones, vt suprà vidimus. Ergo scientia sic inferior non habet absque superiori, vnde probet suas conclusiones: & per consequens ab illa accipit principia, pendetque omninò in ratione scientiæ.

10. Secundò probatur; quia scientia propriè subalternata non subordinatur proximè, & per se habitui principiorum: sed alteri scientiæ: ergo proximè non procedit ex principijs, quæ sunt propositiones immediatæ, & per se notæ; sed mediatæ, & demonstrabiles in alia scientia. Sed hoc tantùm contingit, quando obiectum vnius addit differentiam accidentalem: ergo tunc solùm contingit propria subalternatio. Antecedens constat ex ipsa nominis significatione. Etenim illam appellamus scientiam propriè subalternatam, quæ proximè & per se subordinatur alteri, incipitque, vbi desinit illa: & cuius principia sunt conclusiones alterius. Prima etiam consequentia est manifesta: siquidem in hoc distinguitur habitus principiorum, & scientia, quod ille versatur circa propositiones immediatas; & per se notas: hæc verò circa mediatas, & demonstrabiles, vt suprà vidimus. Minor verò subsumpta probatur: quia scientia, cuius obiectum addit differentiam essentialem; per ipsum potest immediatè probare suas passiones: quæ verò addit differentiam accidentalem, necessariò assumit vt medium passiones obiecti superioris, vt patebit discurrenti per singulas: ergo in illa saltem aliqua præmissarum est propositio immediata, & per se nota; in hac verò omnes sunt mediatæ & demonstrabiles.

Confirmatur primò: quia scientia, cuius obiectum addit differentiam omninò accidentalem, pendet à superiori in ipsa ratione formali sub qua obiecti, quæ, vt infrà videbimus, sunt prima principia, per quæ procedit: ac proindè illuminatur à superiori. Quod non contingit in scientia, cuius obiectum addit differentiam essentialem; siquidem hæc habet alia principia, & aliud lumen. Ergo illa est propriè subalternata, non autem ista.

Secundò confirmatur: quia scientia propriè subalternata tantùm demonstrat de suo obiecto *quid est*; propter quid autem pertinet ad scientiam subalternantem: sed hoc tantùm verificatur in scientijs, quarum obiecta addunt differentiam accidentalem: ergo, &c. Maior est expressa Aristotelis loco citato, vt suprà disputatione 19. numer. 38. vidimus: satisque ex dictis constat. Minor verò patet inductione. Nam de Logica, Philosophia, Arithmetica, & alijs scientijs, quæ continentur sub Metaphysica absurdum esset dicere, quòd non demonstrant *propter quid*, sed tantùm *quia*. Et tamen id necessariò asserendum est de Musica, Perspectiua, Machinatiua, & alijs huiusmodi, quarum obiecta addunt differentiam accidentalem.

Ergo quamuis aliæ scientiæ possint impropriè, & secundùm quid appellari subalternatæ, respectu Metaphysicæ, quatenus hæc ratione suæ perfectionis, & propter vniuersalitatem sui obiecti quodammodo continet illas: propria tamen subalternatio solùm contingit, quando obiectum vnius continetur accidentaliter sub alio vt explicatum est.

11. Ad argumenta respondetur.

Ad primum, quod vt rectè explicat D. Thom. ibidem lectione 2. potiùs Arist. condistinguit Metaphysicam à scientia propriè subalternante. Docet enim quòd ad Philosophiam naturalem, aut aliam scientiam particularem non pertinet probare sua principia, aut soluere rationes, quæ contra illa fiunt: sed id inquit pertinere, vel ad aliquam aliam scientiam particula-

rem, si habeat subalternantem, vt principia Musicæ probantur in Arithmetica; vel ad scientiam generalem, & communem, vt principia Philosophiæ probantur in Metaphysica. Ex quo potiùs sequitur Metaphysicam non esse propriè subalternantem.

Ad id autem, quod contra hoc assumitur in argumento respondetur, quòd diuerso modo Metaphysica probat principia aliarum scientiarum, & subalternans, subalternatæ. Cùm enim huius principia proxima sint conclusiones subalternantis; inde est, quod subalternans per se directè, & per propriam causam probat principia subalternatæ. Aliæ verò scientiæ intra propriam latitudinem habent principia verè immediata, & per se nota: ideo Metaphysica solùm potest illa probare, quasi per accidens & indirectè, arguendo scilicet contra negantes illa ad hominem, vel per causam remotam, aut ducendo ad impossibile.

12. Ad secundam respondetur; ad perfectionem debitam cuiuscumque scientiæ inferioris non esse necessarium, vt conclusiones cognoscantur secundùm omnia prædicata; sed solùm quoad ea, quæ sub tali scientia cadunt: aliàs nulla esset scientia perfecta intra suam speciem. Sed dato, quod hæc esset imperfectio; adhuc nihil sequitur. Quia non quæcumque imperfectio cognitionis in conclusionibus scientiæ inferioris arguit eam esse propriè subalternatam; sed solùm illa, quæ non pertingit ad cognoscendum propter quid talium conclusionum absque scientia superiori. Quam imperfectionem non habent aliæ scientiæ respectu Metaphysicæ, vt ex dictis patet.

Ad tertium negatur maior. Vt enim bene probant Caietanus, & Arauxo & alij Thomistæ citati, diuisum huius diuisionis non est scientia in tota sua latitudine; sed scientia subalternatim posita; quæ scilicet per se, & intrinsecè respicit aliam, & petit coniungi illi: quam si contineat, est subalternans; si verò contineatur, subalternata.

¶ Ad primam autem probationem filius maioris respondetur, ibi Aristotel. non dixisse, semper quod fiunt demonstrationes quia, & propter quid, constitui scientiam subalternantem, & subalternatam; sed quod aliquando quia, & propter quid pertinent ad tales scientias. Ex quo nihil sequitur contra nos.

¶ Ad secundam probationem negatur minor, quoad primam partem. Nam respicere obiectum simplex præcisè, non est ratio constitutiua scientiæ subalternantis; sed respicere obiectum simplex subalternatim se habens ad aliud, vt explicatum est.

14. ¶ Ex dictis perspicuæ remanent conditiones propriæ subalternationis, quas ex B. Alberto c. 13. huius lib. tradit ibid. Caiet. & admittunt communiter Doctores, quas ad calcem huius difficultatis colligere, expediens iudicauimus.

Prima est, quòd obiectum subalternatæ contrahat obiectum subalternantis, & se habeat ex additione ad illud: Defectu cuius Medicina propriè non subalternatur, Geometriæ, neque hæc Philosophiæ.

Secunda, quòd addat illi differentiam accidentalem: Defectu cuius cæteræ scientiæ non subalternantur Metaphysicæ, neque scientia, de specie, scientiæ de genere: imò ferè semper eadem est scientia de vtroque.

Tertia, quòd talis differentia non sit propria passio. Nam quamuis hæc sit differentia quodammodo accidentalis, non tamen est omnino extra essentiam, neque purè accidentalis: & ideo non pertinet ad distinctam scientiam, ac subiectum cuius est passio, quod necessarium est ad propriam subalternationem.

Quarta, quòd talis differentia accidentalis, seu materia extranea non sit quæcumque, sed solùm ea, in qua ex coniunctione ad obiectum superioris oriuntur speciales passiones ab ipsa demonstrabiles: Defectu cuius non datur scientia de numero colorato, aut linea calida.

Et tandem quinta, quòd principia subalternatæ probentur in subalternante à priori, & per propriam causam: & per consequens sint conclusiones eius.

QVÆSTIO II.

An & quomodo cum subalternatione explicata stet subalternatam verè esse scientiam.

14. VAldè difficilis est in hac materia quæstio ista: non quia de ea Authores dissentiant sed propter aliqua argumenta, in quibus soluendis nimis laborant. Et ideo oportet ea adducere.

Probatur ergo primò scientiam sic subalternatam, non posse esse verè scientiam: quia si obiectum scientiæ subalternatæ addit differentiam omnino accidentalem & extraneam supra obiectum subalternantis: ergo integrum obiectum scientiæ subalternatæ est ens per accidens: ergo de illo non potest esse vera scientia.

Prima consequentia videtur nota: quia obiectum scientiæ superioris, & talis materia extranea sunt plura entia in actu, & res diuersorum prædicamentorum, vt patet in numero sonoro, linea visuali, & similibus: ergo ex illis non potest fieri vnum per se, sed ens per accidens.

Secunda etiam consequentia patet: quia de ente per accidens non potest esse scientia, vt docent, & probant latè Arist. 6. Metaph. c. 2. & D. Tho. ibidem lectione. 2.

15. Secundò, quia si scientia subalternata applicat obiectum, & principia subalternantis ad materiam extraneam; altera præmissarum necessariò erit contingens; & talis syllogismus descendet ab vno genere in aliud, sed hoc repugnat veræ demonstrationi & scientiæ: ergo cum tali modo subalternationis non stat subalternatam esse veram scientiam. Consequentia est euidens. Minorem verò docet expressè Arist. in hoc lib. c. 7. & satis ex dictis constat.

Sequela autem probatur: quia subalternata non potest applicare principia subalternantis ad materiam extraneam; nisi sumendo pro medio obiectum aut passiones scientiæ subalternantis: ergo tale obiectum, aut passiones iunguntur in aliqua præmissarum cum illa materia extranea, & per consequens efficiunt propositionem contingentem. Vt patet in hoc syllogismo Musicæ: *Vbi est proportio sesquioctaua, datur consonantia: sed sonus habet proportionem sesquioctauam ergo sonus habet consonantiam*: vbi minor propositio videtur planè contingens; siquidem in ea medium, scilicet proportio sesquioctaua, quæ est passio quantitatis, applicatur sono, qui est materia extranea cùm sit in prædicamento qualitatis: ergo talis syllogismus non est in rigore demonstratio, neque Musica vera scientia.

Confirmatur, quia ideo Logica vtens prout sic, non est scientia, neque syllogismi eius demonstrationes: quia ex principiis secundarum intentionum descendit ad entia realia; quæ sunt materia omnino extranea; & per consequens altera præmissarum est contingens, vt diximus sup. disp. 1. n. 41. & constat in

in hoc syllogismo: *Genus prædicatur de pluribus differentibus specie: animal est genus: ergo animal prædicatur, &c.* Vbi minor est propositio contingens: quia secunda intentione, quæ est medium, applicatur animali, quod est materia extranea; & ita fit descensus ex vno genere entis in aliud, quod omnino repugnat demonstrationi. Sed hoc idem contingit in Musica, & aliis similibus; si semel admittimus tales modos subalternationis. Ergo cùm illa non stat subalternatam esse veram scientiam.

16 Nihilominùs dicendum est, cum tali modo subalternationis & conditionibus eius stare, quod subalternatæ sint veræ scientiæ. In hac conclusione conueniunt omnes Dialectici cum Arist. c. cit. vbi postquam vniuersaliter docuit demonstrationem non posse ab vno genere in aliud descendere, illis verbis: *Non igitur fieri potest, vt ex alio genere quisquam in aliud transiens, quidquam demonstret, veluti conclusionem Geometricam, Arithmetica demonstratione, &c.* subiungit: *Hoc autem, vt in quibusdam fieri potest, posterius explicabitur.* Quod post pauca explicat de Musica, Perspectiua, & aliis huiusmodi scientiis subalternatis: de quibus, loquit, non omnino transire de vno genere in aliud, sed aliqua ex parte, vt infrà explicabimus.

Probat breuiter concl. quia tunc scire arbitramur vnamquamque rem cùm putamus causam cognoscere, ob quam res est, illius causam esse, neque posse eam aliter se habere, vt patet ex c. 2. huius lib. Sed quando in perspectiua, ex hoc principio Geometriæ, quod *linea ducta ab eadem basi ad punctum distantius causant minorem angulum.* cōcludamus res à longe visas apparere minores; cognoscimus hanc esse propriam causam talis concl. neque posse eam aliter se habere. Et idem est, quando in Musica ex Principiis Arith. cōcludimus numerum sonorum causare consonantiam, & sic de aliis Ergo verè scimus in huiusmodi subalternatis: & per cōsequens sunt verè scientiæ. Quod amplius constabit ex solutione argumentorum.

17 Ad primum aliqui Antiqui, quos refert Soncin 4 Metaph. quæstione 9 & sequitur Mas in hoc lib. c. 10. sect. 2. quæst. 2. respondent obiectum scientiæ subalternatæ, vt numerum sonorum, aut lineam visualem, esse quidem ens per accidens in genere; sed in genere scibilis esse vnum per se; & hoc sufficere, vt de illo sit vera scientia.

Hæc tamen solutio est omnino falsa, & contra Arist. loco citato in argumento, vbi entia per accidens omnino reiicit à scientiis dicens: *Cùm itaque ens multipliciter dicatur, primum de eo, quòd secundum accidens est, dicendum quòd nulla circa illud speculatio est. Signum autem, quod nulla scientia cura est illud, neque actiua, neque speculatiua &c.*

Quod etiam ratione conuincitur: quia id, quod est obiectum alicuius scientiæ, debet definiri, & habere proprias passiones, quæ demonstrentur in tali scientia: sed quod est vnum per accidens in genere rei, non potest definiri, neque habet passiones, quæ de illo demonstrentur: vtpotè quod non habet vnicam essentiam, à qua dimanent, vt ostendimus sup. disp. 13. n. 38. ergo non potest esse obiectum scientiæ.

Secundò, quia omnino repugnat id, quod in genere rei est ens per accidens, esse vnum per se in genere scibilis: ergo falsum supponit dicta solutio.

Probatur antecedens: tum quia genus scibilis fundatur supra genus rei, solumque addit supra illud habitudinem quandam, & ordinem ad principia per quæ passiones eius cognoscuntur: vt infra constabit: ergo ens non habens per se passiones ipso demonstrabiles, non potest esse per se scibile: tum etiam quia si semel admittitur id, quod in genere rei est ens per accidens, posse esse vnum per se in genere scibilis; iam quælibet differentia accidentalis addita obiecto scientiæ subalternantis, constituet obiectum per se scibile à subalternata: dabiturque scientia de numero colorato, aut linea calida; sicut datur de numero sonoro, aut linea visuali, quod est absurdum.

Respondebis ex coniunctione sonori ad numerum, aut visualis ad lineam, oriri speciales passiones: quod non contingit in numero colorato, aut linea calida; & sic non esse eandem rationem.

¶ Sed contra est, quia hæc solutio planè destruit seipsam. Nam differentia ista non potest aliunde prouenire, nisi ex eo, quod inter sonorum, & numerum, aut visuale, & lineam sit specialis aliqua connexio, ratione cuius coëant in vnam rationem per se, ad quam sequantur tales passiones, & propter cuius defectum similes passiones non consequuntur ad numerum coloratum aut lineam calidam. Ergo iam tenetur concedere, obiectum scientiæ subalternatæ esse vnum per se in genere entis, cuius contrarium contendit hæc solutio.

18. ¶ Secundò ad argumentum respondet Soncinas vbi supra, obiectum scientiæ subalternatæ esse vnum per se in genere entis. Quia quamuis differentia, quam addit supra obiectum superioris, non sit essentialis; non est tamen omnino accidentalis; sed propria passio eius. Et hanc ratione ex vtroque fieri vnum per se.

Sed hæc etiam solutio falso nititur fundamento, & optimè reiicitur à Caietano c. 23. citato. Tum quia iam non distingueretur scientia subalternans, & subalternata: siquidem ad eandem scientiam pertinet, agere de subiecto, & de propria passione. Tum etiam; quia numerus aut linea secundùm se, abstrahunt à materia sensibili: ergo sonorum, aut visuale non possunt esse passiones eorum Tum denique adhuc secundùm istam solutionem non saluatur, obiectum subalternatæ esse vnum per se. Nam ex subiecto & propria passione fit vnum per accidens, non minùs ex subiecto, & accidenti communi: siquidem *homo risibilis* ita constabit rebus diuersorum prædicamentorum, sicut, *homo albus.*

19. ¶ His ergo, & aliis scientiis relictis: tertia & vera solutio est, quam tradunt Caiet. loco cit. Sanchez lib. 7. Logicæ qu. 18. Arauxo lib. 1: Metaph. qu. 4. art. 2. Zanardus lib. 6. qu. 7. Rubio hic tractatu de subalternatione 27. & communiter Doctores, asserentes, quòd licet differentia, quam addit scientia subalternata supra obiectum subalternantis, sit accidentalis & extranea, adhuc tamen obiectum subalternatæ est vnum per se.

Pro cuius explicatione primò vt certum statuendum est, obiectum subalternatæ, neque esse solum obiectum subalternantis; neque solam differentiam accidentalem, quæ additur; sed vtrumque simul: v. g. obiectum Musicæ, neque est numerus tantùm, neque tantùm sonorum; sed tantum hoc simul, scilicet numerus sonorus.

Cuius ratio est manifesta, quia numerus solùm est obiectum Arithmeticæ: sonorum etiam seorsim sumptum pertinet ad Philosophiam: inter has autem scientias Musica est media, & ab vtraque distincta: ergo neutrum solùm, sed vtrumque simul considerat vt proprium obiectum. Quo supposito, duo restant explicanda. Alterum est, quo pacto vtrumque istud consideretur in Musica. Alterum verò quo pacto ex vtroque fiat vnum per se. Pro quo.

20. Secundò notandum est, quadrupliciter posse excogitari, quòd Musica consideret totum hoc, quod est numerus sonorus.

Primò, ita vt vtrumque quasi in recto secundùm suas proprias rationes formales pertineant ad istam scientiam. Et hoc non potest esse: tum quia sic efficiunt vnum per accidens, vt patet: tum etiam, quia secundùm tales rationes formales sunt scibilia à duabus scientiis; ergo prout sic non possunt ad tertiam aliam pertinere.

Secundò, ita quòd vnum eorum sit obiectum formale, & per se; alterum materiale, & per accidens: sicut respectu sensuum se habent sensibile proprium & per accidens: vt album, & homo respectu visus. Et neque hoc etiam dici potest, Quia vtrumque istud. scilicet numerus sonorus, per se consideratur in Musica: siquidem passiones, quas demonstrat vtrique per se conueniunt. Non enim numerus secundùm se, aut sonus secundùm se, habent consonantiam; sed numerus, vt est in sonis, vel sonus vt habet numeros.

Tertiò, modo potest intelligi, quòd vtrumque istud consideretur in Musica, non secundùm proprias rationes, sed secundùm aliquod tertium compositum resultans ex ipsis. Et neque hoc etiam dici potest: tum quia illud tertium resultans esset vnum per accidens: tum etiam quia iam non verificaretur Musicam considerare vtrumque; sed illud tertium quod resultat: tum denique quia in entibus per accidens, compositum non est aliquid præter suas partes vt ex Aristot. docet D.Thom. 7. Metaph. lectione. 17.

Quartò, ergo modo potest, & debet intelligi; Musicam considerare vtrumque istud, scilicet numerum sonorum, non secundùm suas proprias rationes quasi in recto, sed secundùm quod vnum intrat in rationem alterius, & est principium eius. Pro cuius intelligentia.

21. Tertiò notandum est, sonorum posse dupliciter considerari. Vno modo secundùm se, prout est obiectum auditus, & solùm dicit, quòd causetur in aëre ex percussione corporum. Et hac ratione non spectat ad Musicam, sed ad Philosophiam. Secundo modo sumitur, vt dicit concentum & harmoniam. Et sic pertinet ad obiectum Musicæ: includitque quandam correspondentiam ortam ex eo, quòd sonus fiat cum proportione, & numero. Vnde etiam sic numerum posse dupliciter considerari. Vno modo secundùm se: & sic est obiectum Arithmeticæ. Alio modo, vt est principium illius concentus, seu harmoniæ, quæ fit in sonis: & hoc modo pertinet ad Musicam.

Ex quo iam facilè intelligitur: quomodo vtrumque istud consideretur in Musica. Consideratur enim quasi in recto sonorum, vt dicit concentum & harmoniam: & consideratur quasi in obliquo numerus, secundùm quod est principium talis concentus: & sic per se consideratur vtrumque. Idem dicendum, est in obiecto Perspectiuæ. Nam visuale secundùm se, pertinet ad Philosophiam: & linea secundùm se, ad Geometriam: sed visuale, secundùm quod fit per angulos, est obiectum Perspectiuæ. Et sic linea includitur in hoc obiecto vt principium angulorum.

22. Per quod etiam explicatur secundum: quod proposuimus: quomodo scilicet efficiant vnum per se. Dicimus enim, quòd sicut linea, & superficies, quamuis secundùm se sint duo entia in actu, vtpotè duæ species quantitatis; nihilominus tamen si linea si consideretur, non vt est diuisibilis secundùm propriam dimensionem, sed secundùm quod est principium latitudinis, facit cum illa vnum per se; quia superficies est latitudo terminata lineis: sic in præsenti; quamuis numerus secundùm se sumptus, non faciat vnum per se cum sonoro; tamen numerus, vt est principium sonori, & sonorum prout terminatur numero, constituit vnum per se. Et idem est de linea visuali.

Ratio autem vtriusque est: quia sicut linea non pertinet in recto ad rationem superficiei, sed tanquam principium per quod essentialiter definitur: sic numerus non includitur in recto in ratione sonori, neque linea in ratione visualis; sed tanquam principia per quæ essentialiter definiuntur.

Si autem quæras, supposito quòd obiectum hoc scientiæ subalternatæ est vnum per se, in quo prædicamento est collocandum? Respondetur numerum sonorum, prout est obiectum Musicæ, esse in genere qualitatis. & in tertia specie: & idem esse de obiecto Perspectiuæ: quia adhuc, prout sic sunt obiecta auditus & visus.

§ Si verò dicas numerum includi in obiecto Musicæ, qui tamen non potest pertinere ad prædicamentum qualitatis. Respondetur, quod quamuis numerus secundùm se, sit quantitas, tamen prout est principium sonori, est reductiuè in prædicamento qualitatis: quemadmodum linea, vt principium superficiei est reductiuè in specie superficiei. & prout est pars trianguli est reductiuè in genere qualitatis, & in quarta specie figuræ.

23. Per quæ tandem explicata remanet tertia solutio suprà posita, propter quàm hæc omnia adducta sunt. Simul enim est verum, differentiam, quam addit scientia subalternata supra obiectum subalternantis esse omnino accidentalem, & extraneam illi; siquidem ad rationem numeri, aut lineæ omnino per accidens se habet ratio sonori, aut visualis; vtpote quæ secundùm se sunt accidentia communia alterius prædicamenti: & tamen ambo efficere vnum per se modo explicato, siquidem è contra sonorum, & visuale, vt considerantur à Musica, & Perspectiua, per se dependent à numero, & linea tanquam à principiis, per quæ definiuntur.

Per quod denique intelligitur: quare sonorum additum numero faciat obiectum scientiæ subalternatæ non verò coloratum, aut alia differentia accidentalis. Quia nimirum numerus est per se principium sonori, sonorum per se dependet à numero quod non inuenitur in aliis accidentibus. In quibus tamen non contigerit, constituetur verum obiectum scientiæ subalternatæ, vt patet in obiectis Perspectiuæ, Machinatiuæ, Astrologiæ, & aliarum similium.

24. Ad secundum argumentum neganda est sequela. Ad cuius probationem respondetur scientiam subalternatam non applicare obiectum subalternantis ad quamcumque materiam accidentalem; sed ad eam, quæ per se dependet à tali obiecto tanquam à principio per quod definitur, vt dictum est. Quare sicut linea, vt est principium superficiei, ponitur in obliquo in definitione essentiali eius: superficies enim est quantitas continuata lineis, & propter ea talis prædicatio reducitur ad primum modum dicendi per se, & consequenter est necessaria: sic numerus, vt est principium sonori; & similiter proportiones, vt sunt principia consonantiarum, ponuntur in definitionibus earum ac proinde non contingenter, sed necessariò prædicantur de ipsis. Neque in similibus syllogismis propriè & simpliciter fit descensus ab vno genere in aliud; siquidem omnes termini, qui in recto ponuntur in eius, sunt eiusdem prædicamenti.

Fit tamen descensus secundùm quid, & ex parte, vt inquit Arist. c.7. citato: quia numerus ipse & proportiones, quæ ponuntur in aliquo sunt secundùm esse alterius prædicamenti.

Per quod tandem reſp. ad confirmationem negando minorem. Et ratio diſparitatis eſt: quia ſecundæ intentiones, ex quibus Logica vtens procedit, nullo modo ponuntur in definitionibus entium realium; neque hæc per ſe pendet ab illis: numerus verò aut linea, ponuntur in definitionibus ſonori aut viſualis: & per ſe prædicantur de eis Propter quod in ſyllogiſmis Logicæ vtentis aliqua præmiſſarum eſt contingens: fietque propriè deſcenſus ab vno genere in aliud: non verò in ſyllogiſmis Muſicæ aut Perſpectiuæ, vt explicatum eſt.

QVÆSTIO III.

An ſcientia ſubalternata ſit verè ſcientia in eo, qui non habet ſubalternantem.

25. SVppoſito, quòd cum ſubalternatione explicata ſtat ſubalternatam ſecundum ſe eſſe veram ſcientiam: certum eſt id maximè habere locum, quando ſimul cum illa inuenitur ſcientia ſubalternãs; vt quando habens Muſicam, habet etiam Arithmeticam, Tunc enim Muſicus certò & euidẽter cognoſcit principia & concluſiones, ſcitque has reſoluere in illa: & per conſequens nihil deficit, vt Muſica ſit verè & perfectè ſcientia.

Vnde ſolùm eſt difficultas in eo, qui non habet ſcientiam ſubalternantem: an ſcilicet Muſicus non habens Arithmeticam, ſed procedens ex principiis eius per fidem à Magiſtro acceptis, habeat veram ſcientiam Muſicæ.

Partem negatiuam defendunt Soncin. 2. Metaph, q. 6. Suarez diſp. 1. ſect. 5. Vazq. 1. p. 4 c. 5. & 6. Valentia ibid. diſp. 1. qu. 1. puncto 3. Raphaël de Auerſa hîc q. 27. ſect. 6. & alij moderni,

Probatur primò hæc ſententia ex Ariſtot. capite. 2. huius libri, vbi reddens rationem, quare demonſtratio debeat procedere ex primis & immediatis, inquit: *Quia non ſciet non habens demonſtrationem ipſorum. Scire enim non per accidens ea, quorum eſt demonſtratio, nihil aliud eſt ſane, quàm demonſtrationem habere.* Quorum verborum ſenſus eſt, vt explicat D. Thomas, quòd non contingit aliquem habere ſcientiam, niſi habeat demonſtrationem eorum, quorum poteſt eſſe demonſtratio: quia aliàs non poſſet reſoluere concluſiones vſque ad prima principia. Qui enim procedit ex præmiſſis mediatis, & demonſtrabilibus (inquit D. Thomas) ſi non habet demonſtrationem illarum, non ſciet præmiſſas, & ex conſequenti neque concluſionem propter præmiſſas. Sed carens ſcientia ſubalternante non ſcit per demonſtrationem præmiſſas ſubalternatæ; neque poteſt illas reſoluere vſque ad prima principia, vt patet. Ergo non habet veram ſcientiam.

Secundò patet ex eodem D. Thom. quæſt. 14. de Veritate, artic 9. vbi ſic ait: *Quæcumque ſciuntur (propriè accepta ſcientia) cognoſcuntur per reſolutionẽ in prima principia, quæ per ſe præſto ſunt intellectiui: & ſic omnis ſcientia in viſione rei præſentis perficitur. Vnde impoſſibile eſt, quod de eodem ſit fides & ſcientia.* Et in 3. diſtinct. 33. qu. 1. art. 2. quæſtiuncula 4. *Si eſſet aliqua ſcientia, quæ non poſſet reduci ad principia naturaliter cognita; non eſſet eiuſdem ſpeciei cum aliis ſcientiis neque vniuocè ſcientia diceretur.* Ergo ſentit D. Th. ad veram rationem ſcientiæ neceſſarium eſſe, vt ei, qui vtitur demonſtratione, principia ſint euidenter nota, & non ſolùm fide credita.

26. Tertiò probatur ratione: quia euidentia concluſionis eſt de ratione intrinſeca ſcientiæ ſaltem naturalis: ſed ex principiis acceptis per ſolam fidem à Magiſtro, non poteſt haberi cognitio euidens concluſionis: ergo neque vera ſcientia. Maior conſtat ex ipſa definitione ſcientiæ, quæ eſt habitus certus & euidens per demonſtrationem acquiſitus. Minor verè probatur: quia totus ille diſcurſus fundatus in humana fide Magiſtri, ſed hæc non facit euidentiam principiorum, vt patet: ergo neque ex ea poteſt haberi euidentia concluſionis.

Confirmatur, quia de ratione ſcientiæ eſt, quòd ſit virtus intellectualis, vt patet 6. Ethic. & conſequenter, quòd ſit diſpoſitio perfecti ad optimum actum, quæ definitio virtutis ex 7. Phyſic, adducta à D. Tho. 1. 2. quæſtione 71. art. 1. ſed habitus, qui non poteſt prodire in aſſenſum euidentem concluſiuus non eſt virtus intellectualis: ergo neque erit ſcientia.

Maior conſtat, & probatur minor. Quia optima diſpoſitio intellectus circa concluſionem eſt illa, quæ proximè diſponit ipſum ad euidentem aſſenſum, qui eſt optimus illius actus: ergo habitus, qui non poteſt in talem aſſenſum prodire, non eſt virtus intellectualis.

Quartò, quia ſaltem certitudo eſt adeò intrinſeca aſſenſui ſcientifico, vt abſque illa nullo modo poſſit conſiſtere vera ratio ſcientiæ, etiam ſub ratione diſpoſitionis quantumuis imperfectæ; ſed aſſentiens concluſionibus Muſicæ ex principiis per fidem è Magiſtro acceptis non habet certitudinem earum: ergo neque veram ſcientiam.

Maior ex ſe patet: nam per certitudinem diſtinguitur ſcientia ab opinione, & fide humana. Minor verò probatur, quia in demonſtratione tota certitudo concluſionis pendet ex certitudine præmiſſarum; non ſecus ac veritas, aut neceſſitas concluſionis ſumitur ex veritate, vel neceſſitate præmiſſarum. Sed qui per ſolam fidem Magiſtri aſſentitur præmiſſis Muſicæ, non habet certitudinem earum: cùm fides humana ſit fallibilis. Ergo inde non poteſt deriuari certitudo ad aſſenſum concluſionis.

27. Nihilominus dicendum eſt, quòd in abſentia ſcientiæ ſubalternantis poteſt acquiri ſubalternata, & quæ ſit verè & ſubſtantialiter ſcientia: non tamen habebit perfectionem, & ſtatum ſcientiæ; vſque dum actu coniungatur illi, ſicut ſuprà diſp. 18. num. 33. diximus de ſcientia, quæ acquiritur per demonſtrationem *quia*. Sic docent Caiet. cap. 13. huius lib. & 1 p. q. 1. art. 2. Nazar. ibidem controuerſia 1. Zumel. q. 1. Nauarrete controuerſia 4. Arauxo lib. 1. Metaph. q. 69. art. 6. & q 4. artic. 3. Flandria ibidem q. 8. art. 4 & lib. 4. q. 1. art. 1. Zanad. lib. 6 q. 7. Soto hic q 5 Sanchez lib. 7. qu. 12. & communiter Thomiſtæ. Eſtque ſententia ita aperta D. Thom. vt meritò dicat Arauxo cæcos eſſe aliquos eius diſcipulos qui id non vident.

Probatur primò ex prima parte q. 1. art. 1. vbi Angelicus Doctor ſtatuit Theologiam noſtram eſſe veram ſcientiam ſimili modo ac Muſica, & aliæ ſcientiæ ſubalternatæ & concluſit. *Vnde ſicut Muſica credit principia ſibi tradita ad Ariſthmetica: ita doctrina ſacra credit principia reuelata ſibi à Deo.* Quorum verborum planus ſenſus eſt; quòd ſicut ratio ſcientiæ in Muſica ſaluatur cum ſola fide principiorum Arithmeticæ: ſic Theologia poteſt eſſe vera ſcientia, quamuis ſolum habeat fidem ſuorum principiorum: neque aliter eſſet alicuius momenti ratio D Thom. vt conſideranti patebit. Videatur opuſc. 70. quæſt. 2. artic. 2. ad quintum, & ſeptimum, vbi expreſsè affirmat in ſcientiis ſubalternatis aliquando fidem eſſe proximum principium ſcientiæ.

Idem expreſſiùs docet quæſtione 14 de veritate articulo 9. ad tertium his verbis: *Ille qui habeat*

ſcientiam

ſcientiam ſubalternatam, non perfectè attingit ad rationem ſciendi, niſi in quantum eius cognitio continuatur quodammodo cum cognitione eius, qui habet ſcientiam ſubalternantem. Nihilominus tamen inferior ſcientia non dicitur de hoc, quæ ſupponit, habere ſcientiam, ſed de concluſionibus, quæ ex principiis ſuppoſitis de neceſſitate concluduntur. Et ſic fidelis poteſt dici habere ſcientiam de his, quæ concluduntur ex articulis fidei. Ergo ex ſententia Diui Thomæ poterit quis imperfectè habere ſcientiam ſubalternatam; etiamſi actu non habeat ſubalternantem, ſed ſolum credat principia in illa demonſtrata.

28 Vt autem ratione probatur concluſio, notandum eſt cum auctoribus citatis, quòd non ſufficit quocumque modo credere principia, quæ demonſtrantur in ſcientia ſubalternante; ſed debent credi abſque vlla hæſitatione: aliter enim non acquireretur ſcientia, ſed opinio. Credimus autem fide humana ſine hæſitatione, vt benè notat Sanchez, quando habemus quandam quaſi euidentiam, quæ ſolet appellari, in atteſtante, ſicut ſine hæſitatione credimus eſſe Romam, aut Indos: quia tot aſſerentibus, veluti in atteſtantibus habemus euidentiam. Et per hunc modum credit Muſicus ſua principia: tùm quia in eis non conueniunt Arithmetici; niſi eſſent demonſtrata: tùm etiam quia Muſicus ex multis aliis capitibus colligit, Arithmeticum habere veram ſcientiam talium principiorum. Ac proinde habet eorum quandam quaſi euidentiam Magiſtro atteſtante.

Quod etiam explicat rectè Nazarius vbi ſupra ex eo, quòd talis fides ſimpliciter non eſt humana: quia non eſt in ordine ad hominem, vt homo eſt, ſed vt ſcientificus eſt. Credit enim Muſicus Arithmetico, non vt homo eſt; ſed vt Arithmeticus eſt: & ideò habet firmitatem, quæ habitui ſcientifico inde deducendo ſufficiat. Maximè cum talis habitus ſit valdè imperfectus: & dicta fides non concurrat ad illum, quaſi in virtute propria; ſed in virtute ſcientiæ ſubalternantis: hæc enim eſt per ſe habitus principiorum ſubalternatæ: fides verè non niſi per accidens, & loco eius; ad eum modum, quo in Theologia fides diuina ſubſtituitur loco luminis gloriæ, quod eſt proprius, & per ſe habitus principiorum eius, vt docent Caiet. & alij Thomiſtæ.

29 Modò facilè probatur concluſio: quia ratio ſubſtantialis ſcientiæ per ſe primò ſolùm attenditur penes certitudinem, qua intellectus adhæret ſcibili: neque requiritur, quòd actu habeat eius euidentiam; dummodo ex natura ſua poſtulet illam; & habeat, quando eſt in ſtatu perfecto. Sed totum hoc habet ſcientia ſubalternata in abſentia ſubalternantis cum humana fide principiorum explicata. Ergo in illa ſaluabitur ſubſtantialis ratio ſcientiæ. Maior præterquam quod conſtat in Theologia noſtra, in qua cum ſola certitudine abſque actuali euidentia ſaluatur ratio ſcientiæ iuxta communiorem Theologorum ſententiam; probatur latè à Nauarrete vbi ſupra, & Gonçalez eadem prima parte, quæſtione primò, articulo ſecundo, diſputatione prima, concluſione tertia. Poteſtque ſic explicari, quia perfectio ſubſtantialis intellectus, & habituum eius ſumitur per ordinem ad verum ſub ratione veri: ac proinde conſecutio ipſius veri, ſeu firma adhæſio intellectus ad ipſum, in qua conſiſtit certitudo, eſt quaſi finis quo intellectus, & habituum eius. At verò claritas, ſeu euidentia non eſt, quod vltimò, & principaliter intendunt intellectus, & habitus eius; ſed potiùs illam exigunt, vt quid alteri deſeruiens; quatenus ſcilicet obiectum ſub claritate eſt meliùs diſpoſitum ad cauſandum in intellectu firmiorem, & certiorem aſſenſum veritatum. Ergo certitudo, & non claritas pertinet per ſe primò ad perfectionē ſubſtantialem aſſenſus ſcientifici. Minor verò probatur: quia fides humana poteſt pertingere ad certitudinem, quæ excludat omnem hæſitationem, vt patet in eo, qui credit Romam eſſe. Quod etiam contingit in noſtro caſu: ſiquidem Muſicus credit Arithmetico, non vtcumque, ſed vt ſcientificus eſt: cum quo quodammodo continuatur media tali fide. Ergo illa habet ſufficientem certitudinem ad eliciendum imperfectum aſſenſum ſcientificum.

30 Confirmatur primò: quia Muſicæ, aut cuicumque alteri ſcientiæ ſubalternatæ ex ſe, & ſpecie ſua conformis eſt claritas, ſeu euidentia ſuorum aſſenſuum, eamque expoſcunt in ſtatu perfecto, quem poſſunt habere, & dum non coniunguntur ſubalternantibus, ſunt in potentia ad illam obtinendam. Ergo etiamſi actu non habeant talem euidentiam; adhuc erunt ſubſtantialiter ſcientiæ. Probatur conſequentia: quia ratio ſcientiæ, ſicut, & cuiuſcumque alterius virtutis, non ſumitur ex actu, quem habet ſecundùm ſtatum imperfectionis, ſed ex illo, ad quem ex natura ſua inclinat. At ſcientia ſubalternata, etiam quando eſt ſine ſubalternante ex natura ſua inclinat ad aſſenſum euidentem. Ergo etiamſi pro illo ſtatu imperfectionis non poſſit eum elicere adhuc erit ſubſtantialiter ſcientia. Videatur pro hac ratione Nauarrete loco citato.

Confirmatur ſecundò: quia aſſenſus ſcientiæ ſubalternatæ per ſe, & ex ſpecie ſua petit procedere tanquam à connaturali, & proprio habitu principiorum à ſcientia ſubalternante: quando verò procedit à fide, eſt quaſi per accidens ob defectum ſubalternantis, cuius loco ſubſtituitur, & in cuius virtute operatur ipſa fides. Ergo quamuis aſſenſus procedens ab ea per ſe participet certitudinem; non tamen per ſe participat obſcuritatem ſibi annexam: ac proinde in tali aſſenſu nihil eſt, quod rationi ſcientiæ repugnet. Antecedens conſtat ex dictis. Conſequentia verò probatur: quia dicta fides non ſubſtituitur loco ſcientiæ ſubalternantis, neque agit in virtute eius ratione obſcuritatis, vt patet; ſed ratione certitudinis explicatæ, media qua quodammodò continuatur illi: ergo non influit in aſſenſum obſcuritatem; ſed certitudinem.

31. Ad argumenta. Ad primum ex Ariſtotele reſpondetur primò, quòd vt ſuprà diſputatione 18. numero 50. vidimus, ibi agit Ariſtoteles de demonſtratione, *propter quid*: per quam generatur ſcientia habens perfectionem, & ſtatum ſcientiæ. Quod fatemur non poſſe habere ſubalternatam ſine ſubalternante: quia ad hanc pertinet propter quid illius: hoc tamen non obſtat, quominùs poſſit ſecundùm eſſe imperfectum generari; licèt actu non habeatur demonſtratio principiorum, vt explicatum eſt.

Secundò reſpondetur, ibi Ariſtotelem ſatis ſe explicuiſſe, dum addit illam limitationem *non per accidens*. Cuius ſenſus, vt rectè exponit Diuus Thomas eſt, quòd per ſe loquendo, non contingit aliquem habere ſcientiam, niſi habeat demonſtrationem principiorum, quorum poteſt eſſe demonſtratio, per accidens tamen id poteſt contingere, ſi alia via certò cognoſcat illa. Verba D. Thom. in explicatione illius particulæ ſunt: *Hoc ideò dicit, quia poſſibile eſſet ſcire aliquam concluſionem, non habens demonſtrationem præmiſſarum, etiamſi eſſent demonſtrabilia: quia ſciret eas per alia principia. Sed hoc eſſet ſecundùm accidens, &c.* Et hoc contingit in præſenti: nam concluſio ſcientiæ ſubalternatæ per ſe petit procedere à ſubalternante; per accidens

autem

autem procedit à fide; vt ex dictis patet..

32. Ad secundum ex auctoritatibus Diui Thomæ respondetur. Ad primam, quòd ibi Sanctus Doctor, vt probet esse impossibile: de eodem habere simul fidem, & scientiam, assignat illarum differentiam ex his, quæ per se, & ex natura vtrique conueniunt. Nam fidem ex sua specie inclinat ad assensum obscurum; scientia verò ad assensum clarum, & ad resolutionem in principia euidenter cognita. Et idcò addit, quod scientia in visione rei præsentis perficitur: quod non conuenit fidei, quæ potiùs in visione rei præsentis destruitur. Quæ omnia verissima sunt: sed cum illis stat scientiam, quamdiu est in statu imperfecto actu non assequi talem claritatem, seu visionem rei præsentis. Quod eisdem verbis indicauit Diuus Thomas, dum asserit scientiam in visione rei præsentis perfici, planè supponens, ante talem visionem esse quidem, sed imperfectam.

Ad secundam auctoritatem respondetur, quòd ibi D. Thom. probat virtutes infusas, & acquisitas differre specie. Ad quod adducit exemplum in scientiis, ex quibus si aliqua non potest reduci ad principia, quæ sint naturaliter cognita; erit specie diuersa ab aliis scientiis naturalibus. Quod quidem verum est: & inde nos quæstione quinta ostendemus sacram Theologiam genere subalterno differre ab aliis scientiis. Et hoc intendit Diuus Thomas addens: *Neque vniuocè scientia diceretur.* Quorum verborum sensus, non est, quem adducit Nazarius vbi supra conclusione tertia, quod scilicet Thologia nostra analogicè tantùm conueniat, cum aliis in ratione scientiæ. Si enim ipsa est verè; & substantialiter scientia vt supponimus: nulla potest esse ratio ad negandam conuenientiam vniuocam inter illas. Solùm ergo intendit D. Thom. in prædictis verbis; vt explicant Arauxo vbi supra, & alij Thomistæ, Theologiam non esse eiusdem rationis vt eiusdem generis proximi cum scientiis naturalibus; vtpote, quæ habet excellentiorem modum procedendi. & ex altioribus principiis nempè ex reuelatis à Deo, in quibus fundatur omnimoda certitudo suorum assensuum, in qua longè superat alias scientias naturales. ¶ Nisi mauis dicere, D. Thom. loqui de scientia quoad statum; quòd scilicet scientia actu non habens euidentiam, non dicitur vniuocè scientia quantùm ad statum, & perfectum esse, quamuis quoad substantiam vniuocè participet rationem scientiæ. Videatur Arauxo loco citato.

33. Ad tertium neganda est maior, si sermo sit de euidentia actuali, & propria ex parte subiecti, quam habet scientia in statu perfecto. Quia, vt supra vidimus, sine hac potest bene saluari ratio scientiæ in subalternatis cum sola certitudine, & euidentia radicali, quam habent eo quòd per se petunt continuari cum subalternantibus. Vnde ad probationem dicimus, quòd si definitio scientiæ sumatur vniuersaliter, vt comprehendit omnes secundùm quemcumque statum, in quo possunt esse; tunc illa particula, *euidens,* intelligenda est de euidentia radicali explicata. Quod si explicetur de euidentia actuali; tunc definietur scientia, non quomodocumque; sed secundùm perfectionem, & statum scientiæ.

Ad confirmationem similiter respondetur, quòd scientia non habens perfectionem, & statum scientiæ, sicut non tam dicitur habitus, quàm dispositio sit, non tam dicitur virtus intellectualis, quam inclinatio quædam virtutis. Quia quamuis sit substantialiter virtus; deficit tamen illi status, & perfectio virtutis. Et ideò non est necessarium, vt dum est sub tali imperfectione sit proximè potens elicere optimum actum: sed satis est, si illum ex natura sua possit elicere, & de facto eliciat; quandò ad statum virtutis, seu ad suæ subalternantis coniunctionem peruenerit. Videatur Arauxo vbi supra.

Ad quartum neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur ex dictis, quòd fides principiorum quam dicimus sufficere in musico ad eliciendum assensum scientificum, non est quæcumque; sed quæ excludit omnem hæsitationem, ex eo quòd habet quamdam quasi euidentiam in attestante. Propter quod etiam simpliciter non est dicenda humana, vt vidimus; sed habet sufficientem certitudinem, vt in virtute Arithmeticæ, cui quodammodò continuatur, eliciat imperfectum assensum scientificum.

QVÆSTIO IV.

Quam vnitatem habeat vnaquæque scientia, & vnde illa sit desumenda.

34. Quæstionem aggredimur inter difficiles, nostro iudicio difficillimam. In qua nobiliores Metaphysici post assiduam meditationem, longumque laborem, nihil tamen vndequaque satisfaciens inuenisse se putant. Statuere enim vniuersalem aliquam doctrinam de habituum specificatione; aut eorum obiecta exactè stabiliri, difficillimum sanè, & serè impossibile semper iudicamus Sed diuini priùs ope numinis implorata, & Angelico Doctore duce Peripateticam doctrinam, quam capite 43. huius libri tradit Aristotel. pro viribus explicare, & propugnare conabimur. Tractant de hac materia D. Thom. hic. lectione 41. 42. & 43. & opusculo 70. qu. 5. artic. 1. Theologi 1. part. quæst. 1. art. 2. vbi Caiet. Bañez. Gonçal. & Nazarius: Metaphysici lib. 1. & 6 vbi Arauxo, Iabel. Soncin. Zanard. & Suarez: & Dialectici in hoc cap. vbi Caiet. Sot. & Masi & in procemialibus vbi Sanch. Rubio, & alij.

Sunt autem pro tituli intelligentia duo breuiter præmittenda. Primum est, in præsenti solum esse sermonem de scientiis speculatiuis: nam de his tantum agit in hoc capite. Aristoteles: quamuis ex earum cognitione facilè constabit, quid dicendum sit de practicis. Secundum est quæstionem non procedere de vnitate numerica scientiæ: nam quoad hoc idem est iudicium de scientia, ac de aliis accidentibus: quæ omnia iuxta receptam Thomistarum sententiam à subiecto indiuiduantur. Ac proinde Logica, aut qualibet alia scientia non erit vna hac vnitate; sed multiplex iuxta numerum animarum, seu intellectuum, quibus inhæret. Quare solum procedit difficultas de vnitate specifica, & genetica. An scilicet vnaquæque scientia sit vnus habitus in specie infima, an potius plures sub se contineat specie distinctos. & vnde vtraque vnitas sit desumenda.

35. Præcipua ratio dubitandi in hac quæstione sumitur ex communi axiomate, quod tradit Arist. 2 de anima text. 33. Quod scilicet ab obiecto sumitur specificatio, vnitas, & distinctio, tam potentiæ, quam habitus. Ex quo necessariò sequi videtur tantam debere esse vnitatem potentiæ, vel habitus, quanta fuerit vnitas obiecti: per consequens circa obiectum vnum genericè, non posse versari potentiam, aut habitum specificè vnum. Quod tamen planè constat esse falsum. Tum quia plures potentiæ versantur circa obiectum genericè vnum vt visus respectu coloris; imò vnum tantum analogicè vt patet de intellectu, & voluntate respectu entis. Tum

etiam quia absurdum videtur multiplicare habitus iuxta specificam multiplicationem obiecti; ita vt alia sit scientia de homine, alia de equo, &c. Tùm denique, quia vnius obiecti in specie, vt rotunditatis terræ, dantur scientiæ specie distinctæ, vt probat D.Th. 1.2. q. 54. art. 2. ad 2. & nos tetigimus supra disp. 1. num. 41. Ergo ab entitate obiecti sumi non potest specifica distinctio, aut vnitas scientiæ, habitus, vel potentiæ.

Quòd si dicas, ex parte obiecti sufficere vnitatem genericam: præterquam quòd id non satisfacit, & infrà constabit esse falsum; emergit inde alia maior difficultas in reddenda ratione, quare vnius generis, puta corporis naturalis, & omnium suarum specierum, detur vna scientia, nempè philosophia naturalis: & tamen alterius generis, puta quantitatis, & suarum specierum, non datur eadem scientia; sed iuxta diuisionem quantitatis multiplicantur Mathematicæ: siquidem alia est de quantitate continua, scilicet Geometria; & alia de quantitate discreta, nempè Arithmetica.

Si autem respondeas, non ab obiecto materiali, sed à formali sumendam esse scientiæ, aut potentiæ vnitatem: fatemur id esse verissimum: sed doctrinam generalem tradere, iuxta quam possint assignari istæ rationes formales obiectorum, hoc opus, hic labor est. Si enim hanc rationem formalem in scientiis ex abstractione à materia sumendam esse dicas; fatendum necessariò erit, omnes scientias sub eadem abstractione procedentes esse eiusdem speciei. Et ex consequenti Mathematicæ non distinguerentur specie, cum omnes abstrahant à materia sensibili: quod nemo dixit. Imò (quod absurdius est) Theologia sacra, Metaphysica, & Logica essent eiusdem speciei; cum hæ omnes abstrahant à materia intelligibili. Quòd si præter abstractionem recurras ad obiectum, non in esse rei, sed in esse scibili, vt loquitur Caiet. in hoc cap. videtur profectò petitio principij: id enim inuestigamus: quid scilicet sit, à quo obiectum accipit esse scibile, vt ita quando res sint vnum scibile, & quando plura, percipiamus.

REFERVNTVR ET IMPVGNANtur variæ sententiæ.

§. I.

36 PRopter hæc, & alia argumenta, quæ adducunt Sanc. Suar. & alij Auctores citati, in varias sententias abierunt Philosophi. Quidam enim eorum (& sit prima sententia,) nullam scientiarum diuersitatem admittentes, omnium rerum vnam esse scientiam asseruerunt. Sic videtur sensisse Ægid. 1. Metaph. q. 22. & latè defendit Antonius Bern. Mirandolan. lib. 15. de Euersione singularis certaminis sect. 6. & 7. quos refert Suar. disp. 1. Metaph. sect. 3.

E contra verò Nominales (& est secunda sententia,) si credimus Soto in proœmialibus Logicæ q. 3. & Masio ibidem sect. 1. qu. 15. affirmant tot esse scientias specie distinctas, quot sunt obiecta materialia: ita vt plures Logicas, aut plures Philosophias specie distinctas non vereantur concedere, licet hunc loquendi modum falsò illis à Soto imponi contendant Rubio quæst. 4. proœmialium n. 7. & Suar. disp. 44. Metaph. sect. 11. n. 60. qui affirmat inuenire se non potuisse in Nominalibus talem modum loquendi. Et certè neque nos inuenimus; est tamen ita consequens, & consequens eorum sententiæ, cum id admittant in habitibus voluntatis; vt meritò potuerit Sotus hanc sententiam illis tribuere.

Sed quidquid sit de hoc, vtraque sententia est manifestè falsa; alienaque, tum à doctrina Arist. tum à communi modo loquendi Philosophorum. Neque enim negari potest plures esse in intellectu scientias: sicut negari non potest plures esse virtutes in voluntate. Neque similiter negandum est vnam, & eandem scientiam ad plures conclusiones extendi: sic enim omnes asserunt vnam esse Geometriam, vnam Theologiam, &c. Neque in horum impugnatione est ampliùs immorandum, quorum falsitas ex dicendis manifestè constabit.

37 Tertia sententia affirmat quamlibet scientiam esse vnam genere, & plures specie: quam genericam vnitatem sufficere existimat, vt non dicantur plures Logicæ, plures Geometriæ, &c. Sic tenent Tolet. in proœmiali q. 2. concl. 2. Oña q. 1. art. 3. & Niger. q. 13. Clypei. Qui duo magis se explicant, asserentes non quamlibet conclusionem constituere habitum specie distinctum ab aliis; sed ad eundum habitum pertinere omnes illas, quibus demonstrantur omnes passiones alicuius obiecti inadæquati, vt in Logica omnes demonstrationes, quibus de diffinitione concluduntur passiones eius, constituunt vnam speciem habitus; idem est de diuisione, & aliis. Ac proinde tot erunt habitus specie distincti in Logica, quot fuerint coordinationes demonstrationum. Additque, & benè Niger iuxta hanc sententiam, quòd non solum singularum specierum obiecti, scilicet definitionis, diuisionis, aut argumentationis dantur singuli habitus; sed etiam ipsis rationis genericæ, nempè secundæ intentionis logicalis, datur alius habitus, quo demonstrantur propriæ passiones illius gradus generici.

38 Fundamentum huius sententiæ sic explicatæ est satis vrgens. Quia ex doctrina Aristotel. & Diu. Thomæ infrà adducenda, vnitas, vel distinctio scientiæ sumenda est ex vnitate, vel diuersitate principiorum, per quæ procedit; sed principia per quæ demonstrantur passiones, verbi gratia diffinitionis; diuersa sunt ab eis per quæ demonstrantur passiones alterius speciei, scilicet diuisionis, aut argumentationis, & ab vtrisque sunt diuersa principia, per quæ demonstrantur passiones gradus generici, scilicet secundæ intentionis logicalis: ergo, &c. Probatur minor: quia quòd principia propria diffinitionis, & diuisionis sub aliis vniuersalioribus contineantur non tollit, quin possint causare distinctos habitus; aliàs scientiæ, quarum principia continentur sub principiis Metaphysicæ, non distinguerentur ab illa. Imò iam omnium rerum esset vna scientia: siquidem omnia principia continentur sub vniuersalissimis principiis: *Quodlibet est, vel non est:* & similibus. Ergo propria, & peculiaria principia demonstrationum causare possunt distinctos habitus, & plures species intra eandem scientiam. Et ex consequenti quælibet erit vna genericè, & plures specificè.

Confirmatur: quia, vt inquit, Arist. in hoc cap. *Altera autem scientia est ab altera, quorumcumque principia neque ex eisdem, neque ex alterutris sunt;* sed principia definitionis, & diuisionis non oriuntur ex aliis, neque ex alterutris: ergo alterius scientia distinguitur specie ab altera. Probatur minor: quia lo primis principia diffinitionis non deriuantur ex principiis diuisionis: siquidem potiùs inter se condistinguuntur, & opponuntur. Neque similiter principia vtriusque possunt deriuari ex principiis communibus secundarum intentionum: siquidem vnaquæque verè sunt indemonstrabilia, & immediata: & per consequens irresolubilia in alia priora. Ergo non deriuantur ex aliis, neque ex alterutris: & consequenter constituunt habitus specie distinctus. Eademque ratio est in aliis scientiis, vt consideranti patebit.

Hanc

Hanc sententiam sic explicatam defendunt aliqui discipuli Diui Thomæ vt refert, Oña vbi supra quæ satis probabil. Adhuc tamen non satisfacit cæteris Thomistis. Et meritò: quia non explicat, neque explicare potest, cur omnes illi habitus specie distincti appellandi sint vna scientia. Si enim vnitas generica *numeri* verbi gratia sufficit, vt Arithmetica dicatur vna scientia, cur vnitas generica *quantitatis* non sufficiet, vt omnes Mathematicæ dicantur vna Metaphysica, & vna scientia, qui tamen loquendi modus alienus est a communi consensu Philosophorum. Ergo talis conuenientia generica habituum non sufficit ad vnitatem scientiæ.

39. Propter hæc, quarta sententia attribuit singulis scientiis vnitatem atomam, & specificam: sed in ea explicanda tres sunt modi dicendi valdè diuersi. ¶ Primus est, quem Suarez disputatio. 44. citata sect. 11. numero 55. asserens quamlibet scientiam ita esse vnam in specie infima, vt non sit simplex aliqua habitus, aut qualitas se extendens ad omnes conclusiones; sed habitus quidam quasi compositus, & completè coalescens ex pluribus habitibus partialibus: qui licet in se, & respectu suæ conclusionis sint verè, completè, & specie distincti: censentur tamen incompleti respectu totius scientiæ. Et hoc inquit sufficere, vt quilibet istorum habituum non faciat scientiam specie distinctam ab alio; sed omnes censeantur vna scientia in specie. Explicans autem ibidem, & disputatione prima sectione 3. modum vnitatis quem isti partiales habitus possunt habere, inquit id fieri non per aliquam realem vnionem, siuè continoationem; sed per quandam subordinationem, aggregationem; & connexionem in ordine ad vnum obiectum.

Si autem inquiras: quæ vnitas sit necessaria in obiecto, vt habitus ad illud ordinati censeantur vna scientia: respondet numero 66. id statuere esse difficilimum, & postquam illi aliorum modi dicendi non placuerunt tandem concludit, quod *Quædam aliqua ratio formalis obiecti scibilis, quæ solet dici ratio quæ, est talis vt in ea contineantur omnia, quæ in illa scientia tractantur, aut demonstrantur: quia per illam aut in ordine ad illam reliqua inquiruntur, tunc illa ratio constituit omnia illa sub vna ratione scibilis, siue illa sit ratio specifica in esse rei, siue non.* Hæc Suarez; quam sententiam sequitur Fonseca 5. Metaphysic. capite 7. quæstione 5. sectione 1. ¶ Et præcipua ratio pro illa est impugnatio aliarum opinionum. Nam ex vna parte Auctores illarum non videntur exactè declarare quomodo eadem simplex qualitas possit extendi ad res ita diuersas. Ex alia verò vnitas generica in scientiis propter supradicta non satisfacit. Ergo verosimilius est ita scientiam esse vnam in specie, quod sit composita ex pluribus habitibus partialibus, vt explicatum est.

40. Hic modus dicendi primo aspectu videtur facilis. Quem ideo sequuntur auctores eius, vt expediant se à pluribus, hisque grauissimis difficultatibus, quæ in hac materia occurrunt. Sed si res attentiùs consideretur; non solùm non est facilior aliis; sed incidit in easdem, quas fugere conatur, difficultates & addit alias non inferiores. Quod sic probatur, quia posita ista multiplicatione habituum partialium adhuc restat examinandum id, in quo sita est tota huius controuersiæ difficultas, nempè vnde sumatur vnitas obiecti in esse scibilis, vt respectu eius omnes illi habitus dicantur vna scientia. Dicere enim cum Suar. *Tunc aliquam rationem formalem obiecti esse vnam, quando in ea connectantur, quæ in tali scientia tractantur:* vel est nugatio, vel petitio principij.

Primum patet: quia hoc est, quod inquirimus: quis scilicet modus attributionis, vel connexionis in aliquo vno sit necessarius ad vnitatem scientiæ. Nam certum est, vt sæpè notauimus, non sufficere connexionem, quam habent plures species in suo genere; alias vel esset vna scientia omnium: vel saltem Mathematicæ non distinguerentur specie; cum earum obiecta in supremo genere quantitatis connectantur. Ergo nugatoriè respondet, inquit, rationem formalem obiecti esse vnam, quando in ea connectuntur, quæ in tali scientia tractantur.

Secundum etiam patet: quia quandò quærimus vnitatem scientiæ ex obiecto, scire contendimus, quod sit subiectum, & quid habere debeat, vt inferat, & petat vnam scientiam, quæ de illo tractet. Ergo planè petitur principium, respondendo, esse illud, quo adunantur, quæ tractantur in tali scientia: siquidem hæc responsio iam supponit vnam scientiam. Videatur Rub. q. 1. procem. num. 26. vbi eadem Suar. verba refert, suppresso Auctoris nomine: eumque acriùs reprehendit. Maneat ergo hunc modum dicendi incidere in easdem difficultates, quas fugere intendit.

Addit etiam alias non contemnendas. Nam scientiam facit ens per accidens, quod expressè Fonseca concedit: vtpotè ex diuersis speciebus qualitatis constantem. Et consequenter illam à recta linea prædicamenti excludit; & eidem habitui negat augmentum extensiuum: quod tamen D. Thomas & grauissimi doctores concedunt, pleraque alia continet incommoda, vt consideranti patebit. Et quod omnibus maius est, post longam quæstionis decisionem quam affert Suarez sectione citata nihil certò definit de vnitate obiecti in esse scibilis; à quo tamen quæstionis solutio omninò pendet, vt ex se patet.

41. Secundus modus dicendi est aliquorum Thomistarum qui alia via longè diuersa admittunt compositionem in scientiis. Pro cuius intelligentia sciendum est, Thomistas diuersos esse in constituendo, quid sit habitus intellectus; an scilicet sit collectio specierum intelligibilium: an potiùs alia tertia qualitas ex actibus in intellectu relicta, media qua potentia promptè, & delectabiliter in similes actus possit exire.

Soncinas ergo 6. Metaphysicæ quæstione 9. quem sequuntur Conrad. 1. 2. quæst. 54. articulo 4. & alij, licet de habitibus voluntatis asserat esse simplices qualitates; de scientia tamen, & idem est de aliis habitibus intellectus, tenet esse collectionem specierum pertinentium ad idem obiectum, non earum, quæ fiunt immediatè ab intellectu agente, & præcedunt actum intellectus possibilis; sed quarundam aliarum, quas ponit ipse resultare in intellectu ex vi assensus scientifici. Et has inquit esse habitualem effectum demonstrationis: & ex consequenti scientiam esse compositam ex pluribus qualitatibus. Pro qua sententia sunt plura Diui Thom. testimonia, quæ adducit Caiet. loco citato ex 1. 2. vbi ait plures, Thomistas fugientes difficultatem asserere. Sanctum Doctorem modò in vnam, modò in aliam partem inclinare. De cuius etiam mente dubius est Capreolus in prologo q. 3. Sed reuera iste modus dicendi est contra D. Thom. vt rectè probat Caiet. ibidem, & constabit ex dicendis.

41. Tertius tandem modus dicendi est aliorum Thomistarum, qui cum Caiet. loco citato, scientiæ vnitatem specificam ita declarant, vt non sit collectio specierum, aut aliquis habitus ex pluribus compositus: sed simplex quædam qualitas se extendens ad omnes conclusiones talis scientiæ. Quæ procul dubio est mens D. Thom. eadem q. 54. 1. 2. articulo 4. Cuius

verba sunt: *Sed quia illa multiplicitas est ordinata ad aliquid vnum, ad quod principaliter respicit habitus: inde est, quod habitus est qualitas simplex, non consistens ex pluribus habitibus, etiamsi ad multa se extendat.* Et in responsione ad tertium: *Ille, qui in aliqua scientia acquirit per demonstrationem scientiam conclusionis vnius, habet quidem habitum sed imperfectè. Cum verò acquirit per aliquam demonstrationem scientiam conclusionis alterius: non generatur in eo alius habitus: sed habitus, qui prius inerat fit perfectior, vtpotè ad plura se extendens; eo quod conclusiones, & demonstrationes vnius scientiæ ordinatæ sunt, & vna deriuatur ex alia.* Hanc sententiam sequuntur Medina circa hunc articulum, Gonzal. 1. part. quæst. 1. artic. 3. disp. 3. conc. 8. Bañez ibidem quæst. 89. art. 5. & 6. Ferrara 3. contra gentes cap. 16. Sanch. lib. 1. Logicæ quæst. 10. Masius sect. 1. procemialium quæst. 16. Soto q. 3. Flandria 6. Metaphy. quæst. 6. art. 7. & Arauxo lib. 1. quæst. 5. artic. addens esse omninò rectè sentientium de mente Angelici Doctoris.

43 Igitur omnes isti Doctores pro 4. sententia adducti conueniunt in constituenda vnitate specifica scientiarum. Conueniunt item, quòd talis vnitas sumenda est ab obiecto, vt tota Philosophia proclamant. Addunt etiam, id non debere intelligi, de obiecto materiali, & in esse rei; sed de obiecto formali, & in esse scibilis. Laborant tamen maximè in explicando, quid sit obiectum in esse scibilis, aut quid addat suprà obiectum in esse rei, vnde possit talis vnitas desumi. Et relicto Suarez, qui circa hoc nihil certum statuit, vt vidimus: ex Thomistis quidam recurrunt ad lumina, quibus scientiæ innituntur, asserentes scientiam esse vnam, quando procedit ex eodem lumine: diuersas verò penes diuersa lumina, quibus conclusiones cognoscuntur. De quo videri potest Bañez 1. parte quæst. 1 art. 3. Alij hanc vnitatem, vel diuersitatem obiecti in esse scibilis sumendam esse dicunt ex vnitate, vel diuersitate abstractionis à materia. Quæ est frequentior sententia Thomistarum: pro qua videri possunt Caiet. in hoc lib cap. 23. Capreol. Gonçales; Soto. Sanchez, Masius, Arauxo, & alij Thomistæ citati. Alij tandem explicant talem vnitatem, vel diuersitatem obiecti ex vnitate, vel diuersitate principiorum, seu mediorum, per quæ scientia procedit. De quo videri potest Nauarrete 1. parte controuers. 9. & Ferrara loco citato. Cæterùm istæ sententiæ, si rectè explicentur, non discordant: & hæc omnia concurrunt ad constituendum obiectum in esse scibilis, vt infrà constabit, & probat rectè Nazar. eadem 1. parte q. 1. art. 3. controu. Et ideò pro eius explicatione.

NONNVLLA AD QVÆSTIONIS solutionem necessaria præmittuntur.

§.

44 PRimò recolenda est communis illa distinctio obiecti formalis, quam suprà disputat. 1. nu. 9. adduximus ex Caietan. in rationem formalem *qua* & *sub qua*. Quam distinctionem licet Vasqu. 1. parte disp. 7. capite 3. non admittat; admittunt tamen præter discipulos D. Thom. Molina, Valent. Suarez, Rub. & cæteri Doct. Moderni. Idque contra illum probant rectè Nazar. Gonçal. Nauarrette, Araux. & alij Thomistæ citati. Quod etiam satis conuincitur. Tùm exemplis adductis disputatione citata. Tum etiam quia ex doctrina Aristot. 6. Metaph. text. 2. res consituuntur in duplici genere diuerso; scilicet in genere rei, & in genere scibilis. In quorum primò attenditur perfectio rei in esse entis: & sumitur per ordinem ad existentiam & operationes. In secundo verò consideratur perfectio rei in ratione formali obiecti seu scibilis; quæ sumitur secundùm proportionem ad potentiam, vel habitum. Ergo necessariò distinguendæ sunt in quolibet obiecto duæ formæ, seu duæ rationes, per quas in eisdem generibus constituatur. Tum denique quia res, quæ in esse entis est vna, aliquando est multiplex in esse scibilis: vt patet in exemplo sæpius adducto de rotunditate terræ, quæ quamuis sit vna in esse entis; est tamen in duplici genere scibilis, secundùm quod pertinet ad Astrologiam, & Philosophiam, teste Diu. Thom. 1. 2. q. 54. art. 2. ad 2. E contra etiam, quæ in esse entis sunt plura, sæpè sunt vnum in genere scibilis: vt patet in obiecto Metaph. aut Arithmeticæ: quod comprehendit res in genere entis diuersissimas; & tamen omnes constituunt vnum scibile in specie infima. Ergo per id ipsum, per quod res constituuntur in genere entis, non possunt constitui in esse scibilis: & per consequens necessariò distinguendæ sunt duæ illæ rationes formales obiecti, quas constituit Caiet. Videantur alia, quæ adduximus loco citato.

45 Secundò statuendum est, id quod propriè est specificatiuum respectu alterius, præhabere debere eandem vnitatem, quam habet res specificata, ita vt si specificatiuum, quatenùs tale tantùm sit vnum genericè, res specificata non possit esse vna specificè. Quod quamuis non admittat Vasq. vbi suprà c. 4. & 5. admittunt tamen communiter Doctores: & probant rectè Gonçalez disput. citata conclus. 1. Arauxo art. 3. conclus. 2. & Nazar. vbi suprà, & q. 13. art. 1. contr. 1. Ratióque videtur euidens. Nam res specificata sumit totam vnitatem suam ab specificatiuo; & ideò est vna quia specificatiuum est vnum: ergo res specificata non potest esse magis vna, quàm sit specificatiuum. Ac proinde si hoc fuerit vnum tantùm genericè, res significata non poterit esse vna specificè. Quod vniuersaliter verum est in potentiis, actibus, & habitibus: licèt nobis sæpè sit difficillimum in eorum obiectis assignare aliquam rationem formalem habentem tantam vnitatem, quantam habent res specificatæ. Ob id tamen neganda non est vniuersalis doctrina: qua sublata, nihil firmum maneret in Metaphysica circa specificationem accidentium. Restat ergo, quod si obiectum in esse scibili est specificatiuum scientiæ, vt supponimus, ad hoc vt plura entia quæ in esse rei sunt genere diuersa, sint vnum scibile in specie infima, debent necessariò habere aliquam rationem formalem, in qua omnia illa specificè conueniant. Et hanc vocamus rationem formalem sub qua. Ex quo tandem fit, quòd licet ad rationem formalem *qua* obiecti sufficiat vnitas generica; aut etiam analoga; (quæ est expressa doctrina Aristotel. & commentatoris 4. Metaphysicæ text. commentato 2.) tamen ratio *sub qua*, semper debet esse vna in specie infima, quando potentia, aut habitus est vnus specificè. Et hæc ratio sub qua est, quam in præsenti inuestigamus in obiectis scientiarum ad statuendam earum vnitatem. Pro quo.

46 Tertiò obseruandum est ex Diu. Thom. prima parte quæst. 3. art. 3. quòd *Duplex sit abstractio per intellectum, vna quidem secundùm quod vniuersale abstrahitur a particulari vt animal ab homine: alia verò secundum quod forma abstrahitur a materia, sicut forma circuli abstrahitur per intellectum ab omni materia sensibili.* Quæ verba D. Thom. explicat optimè Caiet. de ente, & essentia cap. 1. quæst. 1. assignans plura in quibus istæ duæ abstractiones differunt: quæ etiam adducit Arauxo vbi suprà numero 41. Duo nos breuiter adnotabimus. Primum est, quòd

in

in abstractione formali, tam forma, quæ abstrahitur, quàm materia, à qua abstrahitur, manent integræ, potéstque vnum sine alio concipi: vt quando abstrahimus triangulum ab ære: quod prouenit ex eo, neutrum est essentia alterius. At in abstractione totali (inquit D. Thom.) ibidem non remanet integrum, id à quo fit abstractio remota enim differentia *rationali* ab homine, non remanet in intellectu homo: sed solùm animal. Neque potest vnum sine alio concipi: quia licet superius, quod abstrahitur, possit concipi absque inferioribus; cum non sint de eius essentia: non tamen è contra inferiora; à quibus abstrahitur, possunt concipi absque superiori vt per se patet.

Ex quo discrimine nascitur secundum, quod non parum conducit ad præsens institutum. Et consistit in hoc, quòd per abstractionem formalem oritur in eo, quod abstrahitur, actualitas, distinctio, & intelligibilitas; (verba sunt Caiet.) in abstractione verò totali oritur in eo, quod abstrahitur, potentialitas, confusio, & minor intelligibilitas. Vndè, licet quoad nos id, quod est abstractius abstractione vniuersali, sit quodammodò magis, & prius notum; vt explicat D. Thom. in procemio Physicorum; tamen secundùm se maior abstractio totalis causat maiorem potentialitatem, & confusionem: & id, quod sic abstrahitur, secundùm se redditur minus intelligibile. Quæ omnia è contrario eueniunt in abstractione formali. Nam quantò magis id quod est formale, abstrahitur à materia; tantò fit actualius, & magis aptum, vt intelligatur. Cuius rationem paucis reddit Caietanus. Quia nimirum abstractio formalis fit per separationem à materialibus, potentialibus, & huiusmodi: abstractio verò talis fit per separationem ab specificis actualitatibus, à quibus quantò aliquid est abstractius, tantò est potentialius, & minus intelligibile: quippè cum actus secundùm se sit notior potentia ex 9 Metaph. text. Com. 20. ¶ De abstractione totali nihil est in præsenti agendum: quia solùm est necessaria ad scientias ex generali ratione, qua omnes excludunt indiuidua, & agunt de rebus vniuersalibus: & ideò nihil conducit ad earum specificationem. Abstractio verò formalis non eodem modo reperitur in omnibus: & ideò potest ad earum distinctionem pertinere. Pro quo.

47. Quartò considerandum est ex Diuo Thom. opusc. 70 q. 5. articulo 1. quòd vt aliquid sit obiectum scientiæ, debet esse necessarium, id est quòd non possit aliter se habere; vt constat ex definitione scientiæ tradita ab Aristot. in hoc lib. c. secundo & probat ipse cap. 4. sequenti. Ac proinde non debet esse subiectum mutationi, vel motui: quia quod mouetur, in quantum huiusmodi, possibile est esse, vel non esse: vt dicitur 10. Metaph. & per consequens est contingens. Cum ergo materia sit prima radix mutationis, & contingentiæ, vt docet D. Thom. 1. p. quæst. 86. art. 6. & explicat ibi Caiet. indè est, quòd obiectum scientiæ, formaliter prout sic, debet esse abstractum à materia. Est autem triplex gradus huius abstractionis formalis, vt ex Aristot. 6. Metaph. text. 2. docet Sanctus Doctor. opusc. citato admittunt communiter Doctores, iuxta triplicem materiam, à qua potest aliqua res abstrahi, scilicet singularem, sensibilem, & intelligibilem. Materia singularis dicitur in præsenti, quidquid pertinet ad singularitatem rerum sensibilium: vt hæ carnes, & hæc ossa, hæc albedo, &c. Vndè illa scientia abstrahit à materia singulari tantùm, quæ considerat res sensibiles, verbi gratia hominem, cum materia sensibili communi, nempè carne, & ossibus: non tamen considerat singulariter hanc carnem, & hæc ossa. Et huiusmodi est Philosophia naturalis. Quæ consequenter habet infimum gradum abstractionis formalis: siquidem hæc ad minùs requiritur in obiecto, vt de illo possit esse scientia.

Materia sensibilis dicuntur omnes qualitates, quæ sensibus percipiuntur, vt color, frigus, sonus, odor, & similes. Vnde illæ scientiæ abstrahunt à materia sensibili, quæ considerant suum obiectum sine istis qualitatibus Et huiusmodi sunt Mathematicæ, quæ agunt de quantitate, non curando, an linea sit calida, superficies alba; aut corpus durum, &c. Non tamen abstrahunt à materia intelligibili: quia non considerant quantitatem absque substantia materiali, cui inest, & à qua in sui cognitione dependet. Et ideò obtinent secundum locum seu gradum abstractionis. Tandem materia intelligibilis est ipsa substantia corporea, seu materia prima: quæ dicitur intelligibilis, quia solo intellectu percipi potest. Vnde illæ scientiæ abstrahunt à materia intelligibili, quæ tractant de rebus, quæ sine materia prima esse possunt; vel quia nunquam in materia, vt Deus, & Angeli; vel quia in quibusdam sunt in materia, in quibusdam verò non: & ideò secundùm se non dependent ab illa, vt substantia, & qualitas; actus & potentia; vnum, & multa, &c. Et huiusmodi est Metaphysica, quæ propterea Theologia naturalis, & prima Philosophia nuncupatur: obtinétque supremum gradum abstrationis inter scientias naturales. Videatur D. Thom. loco citato.

48. Quartò notandum est cum Flandria 1. Metaphysic. quæst. 1. articulo 3. Araujo ibidem quæst. 5. articulo tertio & aliis Thomistis, huiusmodi abstractionem sumi posse dupliciter. Primò actiuè, & formaliter pro operatione scilicet intellectus: qua obiectum separatur à materia. Quo sensu satis constat abstractionem esse quid extrinsecum obiecto, nec posse esse veram rationem formalem per se specificatiuam scientiæ: sed tantùm est conditio necessariò requisita, vt bene notant Sanchez, vbi sup. quæstione 11. Araujo numero 85. & alij Thomistæ: seu causæ remouens, prohibens, vt inquit Nazarius controuersia citata: quatenùs per talem operationem remouetur ab obiecto materialitas, seu potentialitas, quæ intelligibilitatem impediebat. ¶ Secundo modo sumitur abstractio formalis passiuè, seu obiectiuè, & radicaliter, pro actualitate, & immaterialitate quæ relinquitur in obiecto ex separatione materiæ, & per quam fit actu intelligibile. Et abstractio in hoc sensu per se pertinet ad obiectum in esse scibilis: & consequenter ad rationem formalem specificatiuam scientiæ, vt rectè explicat Gonçales vbi suprà numero 58. Cuius rationem assignat inter alios Caietanus cap. 25. huius libri. Quia actualitas rei est quoddam intellectuale lumen per quod ipsa cognoscitur; non secùs ac lux corporalis est id, per quod colores redduntur actu visibiles Quod docuit optimè Diuus Thom. super librum de Causis lect. 6. dicens: *Considerandum est, quod per lumen corruptibile visibilia sensibiliter cognoscuntur. Vndè illud, per quod aliquid cognoscitur, per similitudinem potest dici lumen. Probat autem Philosophus in nona Metaphys. quod vnumquodque cognoscitur per id, quod est in actu: & ideò ipsa actualitas rei est quoddam lumen ipsius Et quia effectus habet, quòd sit in actu per suam causam: inde est, quod illuminatur, & cognoscitur per suam causam.*

49. Hinc sextò notandum venit; quod media, seu principia demonstrationis habent rationem luminis, per quod illuminatur, & cognoscitur conclusio. Tùm quia sunt causæ eius. Tùm etiam quia, vt idem Angelicus Doctor inquit quæst. 9. de veritate

art. 1.: sicut per lumen corporale non solùm colores redduntur actu visibiles, sed etiam visus ipse confortatur ad videndum: sic per medium demonstrationis non solùm fit nobis aliquid notum; sed etiam intellectus ipse confortatur ad intelligendum id, quod priùs intelligere non poterat. Tùm denique, quia ut rectè addit ibidem in solutione ad secundum, ipsa media, seu principia demonstrationis includunt in se quoddam intellectuale lumen participatum ab intellectu agente, qui est fons totius luminis intellectualis: *Sunt enim* (inquit) *prima principia quasi instrumenta intellectus agentis, ut dicit Commentator in tertio de Anima: & similiter omnia principia secunda, quæ continent propria media demonstrationum.* Ac proinde possunt in virtute ipsius illuminare conclusiones: & consequenter pertinent ad rationem formalem specificatiuam scientiæ. Quæ est expressa doctrina eiusdem Diu. Thom. 2. 2. quæst. 1. art. 1. vbi ait: *Cuiuslibet cognoscitiui habitus obiectum duo habet, scilicet id, quod materialiter cognoscitur: quod est sicut materiale obiectum: & id per quod cognoscitur, quod est formalis ratio obiecti: sicut in scientia Geometrica materialiter scita sunt conclusiones: formalis verò ratio sciendi sunt media demonstrationis, per quæ conclusiones cognoscuntur.* Ex quo fit, quod quando media, seu principia sunt in ratione luminis diuersa: quia nimirum intra proprium genus vnum non accipit ab alio vim illuminandi, neque ambo ab aliquo tertio; sed vel sunt prima, vel reducuntur in diuersa prima principia: tunc intra illud genus verè causant distinctionem specificam scientiarum. Quod vt pleniùs percipiatur.

50 Vltimò visum est adducere aliqua verba Arist. & Diui Thomæ ex his, quæ habent capite 25. huius libri circa præsentem difficultatem; ex quibus luce clariùs constabit tota eius solutio Arist. ergo iuxta translationem antiquam sic ait: *Vna autem scientia est, quæ est vnius generis, quæcumque ex primis componuntur, & partes: aut passiones earum sunt per se. Altera autem scientia est ab altera, quorumcumque principia, neque ex eisdem, neque ex alterutris sunt, &c.* Quæ verba exponens Diuus Thom. lect. 41. inter alia inquit. *Materialis diuersitas obiecti nō diuersificat habitum: sed tantùm formalis. Cùm ergo scibile sit proprium obiectum scientiæ: non diuersificabuntur scientiæ secundùm diuersitatem materialem scibilem: sed secundùm diuersitatem eorum formalem. Sicut autem formalis ratio visibilis sumitur ex lumine, per quod color videtur: ita formalis ratio scibilis accipitur secundùm principia ex quibus aliquid scitur. Et ideò quantumcumque sint aliqua diuersa scibilia per suam naturam: dummodo per eadem principia sciantur, pertinent ad vnam scientiam, &c.*

Et post pauca: *sed vlterius considerandum est, quod secunda principia virtutem sortiuntur à primis. Vnde requiritur diuersitas primorum principiorum ad diuersitatem scientiarum. Quod quidem non esset, si vel diuersorum principia ex eisdem principiis fluant, sicut principia trianguli, & quadrati deriuantur ex principiis figuræ: vel principia vnius deriuentur ex principiis alterius; sicut principia isoschelis dependent à principiis trianguli. Neque tamen intelligendum est, quod sufficiat ad vnitatem scientiæ vnitas principiorum primorum simpliciter: sed vnitas principiorum primorum in aliquo genere scibili. Distinguuntur autem genera scibilium secundùm modum cognoscendi: sicut alio modo cognoscuntur ea, quæ definiuntur cum materia, & ea quæ sine materia. Vnde aliud genus scibilium est corpus naturale, & corpus Mathematicum, &c.*

51. Quorum verborum, & aliorum quæ omittuntur sensus planus est, diuersitatem genericam scibilium, & scientiarum sumendam esse ex diuerso modo cognoscibilitatis, seu abstractionis à materia: & per consequens tria esse genera scibilium, scilicet Metaphysicum, Mathematicum, & naturale: & tria genera scientiarum scilicet Metaphys. Mathematicam, & scientiam naturalem: intra quodlibet autem horum generum tunc esse diuersa scibilia in specie infima, & ex consequenti diuersas scientias; quando fuerint diuersa principia; quorum vnum non sequatur ex alio, neque vtraque ex alterutro intra eandem abstractionem: cui non obest, quod hæc omnia principia sequantur ex vniuersalissimis principiis: quia ex his non sumitur vnitas, aut diuersitas scientiæ. Cuius rationem assignat ex Aristotel. idem Sanctus Doctor lect. 43. sequenti. Quia nimirum ex vniuersalissimis principiis tantùm, non potest sequi aliqua conclusio intra aliquod genus scibilis, nisi illi adiungatur aliquod principium proprium talis generis. Et ideò huius principij proprij, & non illorum vniuersalissimorum habenda est ratio ad statuendam vnitatem, vel diuersitatem specificam obiecti in esse scibilis, & per consequens scientiæ. Quibus suppositis.

Statuitur vera sententia, & quæstio resoluitur.

§. III.

51 PRima conclusio. Vnitas, aut distinctio scientiæ, tam generica quàm specifica, neque sumitur ab obiecto materiali, neque ab obiecto formali in esse rei, seu à ratione formali *quæ*, sed ab obiecto in esse scibilis, seu à ratione formali *sub qua*. Conclusio est receptissima inter Doctores: & ex dictis manifesta. Quod enim ab obiecto merè materiali non sumatur, euidens est. Quia tale obiectum non respicitur per se ab habitu: ergo neque eius vnitas, aut diuersitas ad vnitatem, vel diuersitatem habitus potest conducere. ¶ Quod verò neque etiam sumatur à ratione formali *quæ*, satis patet ex dictis: Tùm quia multiplicarentur species scientiarum iuxta multitudinem rerum, quæ in eis considerantur, quod absurdum est. Tum etiam quia de eadem ratione formali *quæ*, dantur plures scientiæ; vt de hac propositione, *terra est rotunda*, sæpè dictum est ex Diu. Thom. & similiter de eadem Dei natura tractant Metaphysicus, & Theologus. E contra verò eadem scientia considerat rationes formales *quæ* valde diuersas, vt de Musica respectu vocis humanæ, & soni inanimatorum corporum testatur Diu. Thoma. lect. 41. citata. Ergo neque ab obiecto merè materiali, neque à ratione formali *quæ* desumi potest vnitas, aut distinctio scientiæ. Et per consequens à sufficienti enumeratione sumenda erit à ratione formali *sub qua*, seu à ratione constitutiua obiecti in esse scibilis.

53 Secunda conclusio. Tam abstractio radicaliter & passiuè sumpta, ratione cuius obiectum quasi illuminatur, & est actu intelligibile, quàm medium seu principium demonstrationis per quod cognoscitur conclusio, pertinent ad rationem formalem *sub qua* specificatiuam scientiæ. In hac conclusione conueniunt Thomistæ citati. Quam tradit apertè Sanctus Doctor non solùm verbis suprà numero 50. adductis, sed etiam 1. p. quæst. 1. art. 1. ad secundum, vbi vtrumque expressè nominat dicens: *Diuersa ratio cognoscibilis diuersitatem scientiarum inducit. Eandem enim conclusionem demonstrat Astrologus, & Naturalis, puta quod terra est rotunda: sed Astrologus per medium Mathematicum, id est, à*

materia

materia abstractam, &c. Quibus verbis apertè significat diuersitatem medij, & abstractionis esse diuersam rationem cognoscendi inducentem diuersas scientias. Ergo ex mente D. Th. vtrumque per se pertinet ad rationem formalem specificatiuam scientiæ. Videantur Caiet. & Nazarius ibidem art. 3.

Fundamentum est: quia illa pertinent per se ad rationem formalem specificatiuam scientiæ, quæ per se variant scibile, quatenus scibile est. sed tam abstractio dicta, quàm medium, seu principium demonstrationis sunt huiusmodi: ergo, &c. Probatur minor: quia scibile est aliquid non nisi per medium, & abstractionem, à quibus illuminatur: ergo diuersitas medij, & abstractionis per se variat scibile, quatenus tale est.

Confirmatur: quia res in tantum intelligitur; in quantum intelligibiliter vnitur intellectui: seu in quantum intellectus ipse transformatur in rem intellectam, & fit quodammodò ipsa, vt dicimus in libris de Anima. Sed ad talem vnionem, & transformationem res fit proximè apta, tùm per remotionem materiæ, vt sumitur ex 7. Metaph. text. 36. tùm etiam per actualem, quam res habet à sua causa, vt dicitur libro 9. text. 20. Ergo obiectum intellectus constituitur in ratione formali obiecti, & intelligibilis per talem immaterialitatem, & actualitatem. Sed eadem est ratio intellectus, & scientiæ, quæ est habitus eius. Ergo obiectum scientiæ constituitur in ratione formali obiecti, & scibilis per immaterialitatem, quæ relinquitur ex abstractione materiæ; & per actualitatem, quam habet à sua causa, quæ est medium demonstrationis: & per consequens vtrumque concurrit ad specificationem scientiæ.

54. Tertia conclusio. Ratio *sub qua* à qua sumitur vnitas, & distinctio generica scientiarum, accipienda est ex abstractione à materia: ac proinde illæ scientiæ erunt eiusdem generis, quæ habuerint eandem abstractionem; illæ verò diuersi generis, quæ diuersas sortiuntur abstractiones. Hæc conclusio est receptissima inter Thomistas. Pro qua videri possunt Iabellus, & Soncinas 6. Metaph. quæst. 7. Zanard. q. 5. Masius hîc cap. 14. quæst. 1. Caiet. Nazarius, Gonçales, Araujo, & Sanchez suprà citati. Docet eam Aristot. eodem lib. 9. Metaph. text. 16. ibi explicat. D. Thom. Quam tradit, & probat Sanctus Doctor, tùm locis adductis, aliis multis, quæ adducunt Authores citati. Sed specialiter videatur lib. 7. de Sensu, & sensato, vbi supra adducta omnia paucis complexus, concludit: *Necesse est, quod habitus scientiarum distinguantur secundùm differentiam separationis à materia: & ideò Philosoph. in 6. Metaph. distinguit genera scientiarum secundum diuersum modum separationis à materia.*

Probatur breuiter ex dictis: quia obiectum in esse scibilis constituitur per immaterialitatem: ergo in esse talis scibilis constituitur per talem immaterialitatem. Sed immaterialitas nihil aliud est, quàm remotio, seu abstractio à materia: ergo talis immaterialitas erit remotio, seu abstractio à tali materia. Hæc autem est triplex, vt dictum est: ergo triplex dabit genus scibilis; & per consequens triplex genus scientiæ. Quod autem vnitas, quam scientiæ habent ex his abstractionibus, sit tantum generica, probatur: quia intra vnamquamque abstractionem continentur scientiæ specie distinctæ, vt supra tactum est & ex dicendis constabit: ergo ex dictis abstractionibus, præcisè prout sic, non potest causari in scientia vnitas specifica.

55. Vltima conclusio. Ratio *sub qua*, ex qua sumitur vnitas, vel distinctio specifica scientiarum, petenda est ex vnitate, vel distinctione specifica principiorum intra idem genus scibilis, seu intra eandem abstractionem. Tunc autem principia erunt eiusdem speciei in esse scibili; quando vel vnum deriuatur ex alio, vel ambo ex alterutro intra eandem abstractionem. Tunc verò erunt specie distincta in esse scibilis quando neque deriuantur ex aliis, neque ex alterutris. Conclusio prout iacet, est expressa Aristot. & D. Th. quorum verba adduximus supra num. 50. in quibus etiam continentur exempla huius doctrinæ: pro qua videri possunt Soto, Masius, & alij Interpretes Aristot. in hoc lib. cap. 25.

Fundamentum est: quia principia, seu media demonstrationis eatenus pertinent ad rationem formalem specificatiuam scientiæ, quatenus gerunt vicem luminis, per quod illuminatur, & cognoscitur conclusio: ergo tunc conclusio erit diuersa in esse scibilis, quando principia, per quæ illuminatur, fuerint in ratione luminis diuersa, seu quando habuerint diuersam vim illuminandi.

Sed principia, quorum vnum deriuatur ex alio, vel ambo ex alterutro, non habent diuersam vim illuminandi: bene autem principia, quæ nec deriuantur ex aliis neque ex alterutris: ergo, &c. Antecedens, & prima consequentia patent, ex dictis n. 49 & 53. Minor verò probatur: quia rectè inquit D. Th. loco ibidem adducto, secunda principia sortiuntur à primis virtutem inferendi, & illuminandi conclusiones: ergo quando vnum deriuatur ex alio, vel ambo ex alterutro, omnia reducuntur in vnam primam radicem luminis ac proinde pertinebunt ad eandem rationem scibilis; quando verò neque deriuantur ex aliis, neque ex alterutris, reducuntur in virtutes illuminandi diuersas; & consequenter constituent diuersas rationes scibilis intra eandem abstractionem.

Occurritur quibusdam obiectionibus, quæ fieri possunt contra propositas conclusiones, & argumentis supra adductis satisfit.

§. IV.

56. Vt illustrior fiat doctrina tradita, aliqua contra illam obiicienda sunt. Et primò contra hanc vltimam conclusionem obiicies: quia sicut principia hominis & equi continentur sub principiis communibus animalis, ita principia corporis, seu entis mobilis, quod est obiectum Philosophiæ. & principia substantiarum spiritualium, quæ pertinent ad Metaph. continentur sub principiis communibus substantiæ. Ergo si principia hominis, & equi, ideò non sunt distincta in esse scibilis: quia deriuantur ex principiis animalis; pari ratione, neque principia entis mobilis, & substantiarum spiritualium, erunt distincta in esse scibilis: siquidem deriuentur ex principiis communibus substantiæ: Et ex consequenti, sicut eadem est scientia hominis, & equi; ita etiam eadem erit scientia entis mobilis, & Angelorum; quod est absurdum.

Vt respondeatur huic argumento, meminisse oportet, quæ sup. num. 51. adduximus ex D. Thom. quod scilicet non causat vnitatem scientiæ vnitas primorum principiorum simpliciter; sed vnitas principiorum primorum in aliquo genere scibili, hoc est, intra aliquam abstractionem, vt ibidem explicuimus. Quare licet principia, quæ sunt intra vnam abstractionem; deriuentur ex principiis alterius abstractionis; id tamen non tollit, quominùs illa verè sint prima in esse scibilis; vtpotè quæ sunt prima intra propriam abstractionem. Et ratio sumitur ex dictis.

Quia cum genus ſcientiæ ſumatur ex abſtractione; differentia verò ex primis principiis: proprium autem ſit differentiæ, diſtinguere rem, quam conſtituit, non à quibuſcumque, ſed ab iis tantùm cum quibus conuenit in genere: inde fit, vt principia ad diuerſificandas ſpecificè ſcientias non debeant eſſe prima abſolutè; ſed illud genus ſub quo continentur tales ſcientiæ.

Quo ſuppoſito reſpondetur, quod principia hominis & equi, non ſunt prima in genere ſcibilis: quia deriuantur ex principiis animalis, quæ continentur intra eandem abſtractionem à materia ſingulari, quæ eſt propria Philoſophiæ.

At verò principia entis mobilis non deriuantur ex aliis intra propriam abſtractionem à materia ſingulari: quia principia ſubſtantiæ, quibus deriuantur, ſunt intra aliam abſtractionem, nempe à materia intelligibili, & conſequenter pertinent ad aliud genus ſcibilis. Ex quo tandem fit Metaphyſicam & Philoſophiam eſſe plures ſcientias; non verò ſcientiam de homine & equo.

57. Sed contra. (Et ſit ſecunda obiectio contra eandem concluſionem.) Quia principia quantitatis continuæ, quæ eſt obiectum Geometriæ, & principia quantitatis diſcretæ, quæ eſt obiectum Arithmeticæ deriuantur ex principiis communibus quantitatis intra eandem abſtractionem: & tamen ſunt ſcientiæ ſpecie diſtinctæ: ergo tam ſolutio, quàm concluſio ſunt falſæ. Minor & conſequentia conſtant. Maior autem probatur: quia quantitas non abſtrahit à materia Intelligibili, vt conſtat ex dictis.

Reſpondetur, Arithmeticam, & Geometriam non diſputare de numero, & magnitudine ſecundùm eſſentiales eorum rationes; ſed ſecundùm rationem menſuræ: non enim curant, an poſitæ ſint in extenſione, aut diuiſibilitate, vel aliquo alio: ſed quomodo eis menſurentur cætera.

Secundùm quam rationem principia vtriuſque non deriuantur ex aliis intra eandem abſtractionem: quia omnia Geometrica tandem reſoluuntur in punctum, quod eſt prima menſura magnitudinis; & omnia Arithmetica in vnitatem, quæ eſt prima menſura numerorum. Quæ duæ menſuræ ſunt primò diuerſæ in ratione menſurandi; neque poſſunt habere aliquam menſuram communem, per quam regulentur: quia vnitas menſurat numerum vt pars eius, punctum verò magnitudinem vt nexus, aut terminus: qui ſunt modi menſurandi omnino diſparati, & ad inuicem independentes.

58. Tertiò obiicies contra tertiam concluſionem, quia ſi ab abſtractione ſumeretur vnitas aut diſtinctio generica ſcientiarum, ſequeretur ſacram Theologiam eſſe eiuſdem generis cum Metaphyſica: ſiquidem continetur intra eandem abſtractionem: hoc autem eſt expreſsè contra D.Th. 1. p. quæſt. 1. art. 1. ad 2. ergo, &c.

Reſpondetur primò cum Bañes art. 3. ſequenti concluſ. 3. & ad 5. Nazar. ibidem controuerſ. 1. & aliis Thomiſtis, Theologiam ſacram habere proprium modum abſtractionis diſtinctum ab aliis, & excellentiorem illis.

Quia deitas, quæ eſt ratio formalis *qua* obiecti eius eſt ſimplicior, actualior, & immaterialior, quàm rationes entis & ſubſtantiæ, quas conſiderat Metaphyſica; & ideo hæc ſolum excludit à ſuo obiecto materiam corporalem admittens in illo realem compoſitionem ex potentia, & actu. Theologia verò excludit omnem potentialitatem, & materiam etiam Metaphyſicam: & ideò habet ſpecialem abſtractionem, per quam conſtituitur in proprio genere ab aliis condiſtincto. Eam tamen non enumerauimus in concluſione: quia ibi ſolum egimus de ſcientiis naturalibus, ſeu quæ acquiruntur ex viribus humani ingenij.

Vel ſecundò reſpondetur, concluſionem noſtram intelligendam eſſe de ſcientiis, quæ procedunt eodem lumine, ſe tenente ex parte potentiæ: in quibus illæ, quæ fuerint eiuſdem abſtractionis, erunt etiam eiuſdem generis. Et propterea inter ſcientias naturales, quia omnes procedunt ex eodem lumine naturali intellectus agentis; Geometria, & Arithmetica ſunt eiuſdem generis: quia habent eandem abſtractionem; & idem proportionabiliter eſt de cæteris. At verò Theologia procedit ex lumine ſupernaturali diuinæ reuelationis vt loco citato inquit, Diuus Thomas, & ſic diſtinctio eius ab aliis eſt magis generica, & ſumitur ex vniuerſali principio, ſcilicet ex lumine ſupernaturali per quod procedit.

59 Vt autem hoc plenius percipiatur, notandum eſt, quod cum obiectum potentiæ ſit quid communius, quàm obiectum cuiuſcumque habitus talis potentiæ: Inde fit, vt diſtinctio magis generica, & vniuerſalior ſumatur ab obiecto potentiæ, quàm ab obiecto habitus. Verbi gratia, magis diſtinguitur ſcientia à iuſtitia, quàm ab opinione: quia diſtinctio ſcientiæ à iuſtitia ſumitur ex ratione veri, quod eſt obiectum potentiæ intellectiuæ; diſtinctio verò ab opinione ſumitur ex ratione neceſſarij, quod eſt obiectum habitus ſcientifici, & pars quædam obiecti intellectus.

Proportionabiliter ergo applicando hanc doctrinam ad actus eiuſdem potentiæ, dicendum eſt, cæteris paribus, maiorem diſtinctionem eſſe inter actus naturales, & ſupernaturales vnius potentiæ, quàm inter actus naturales illius: & idem eſt de habitibus. Quia vt ex doctrina Diu. Thomæ notat bene Cabezudo 3. parte, quæſtione 72. artic. 8. circa finem, principia ſupernaturalia, ex quibus tales actus procedunt, quodammodò habent rationem potentiæ, vtporè quæ non ad faciliter, ſicut habitus naturales; ſed ad ſimpliciter operandum tribuuntur, ſuntque complementa potentiæ in ordine ſupernaturali.

Cùm ergo Theologia ſacra procedat ex principio ſupernaturali, ſcilicet ex fide diuina, vel lumine gloriæ; quæ ſe tenent ex parte potentiæ: inde eſt, quod diſtinctio eius ab aliis ſcientiis naturalibus ſumitur ex vniuerſali principio; & conſequenter eſt magis generica, quàm diſtinctio earum inter ſe. Quare cum Metaphyſica, & Mathematicæ diſtinguantur genere infimo, vt conſtabit ex dicendis; vtraque diſtinguetur à Theologia genere ſubalterno.

60. ¶ Ad fundamenta aliarum opinionum ſuprà adducta ſatis patet ex dictis: libet tamen eorum ſolutionem breuiter in præſenti colligere.

Et primò ad rationem dubitandi in principio poſitam iam conſtat, quomodo in obiecto habitus, vel potentiæ ratio *ſub qua* habeat in ratione obiecti eandem vnitatem, quàm habitus, vel potentia; cùm tamen ratio *qua* poſſit eſſe vna tantùm genericè, aut etiam analogicè.

Conſtat etiam, quomodo de eodem obiecto materiali poſſint eſſe diuerſæ ſcientiæ: & quod ex abſtractione ſumitur vnitas non ſpecifica, ſed generica earum. Ac tandem, quid ſit, quod obiectum conſtituit in eſſe ſcibilis: & quando res ſunt vnum ſcibile; quando verò diuerſum. Atque ita euaneſcunt omnia ad illud propoſitum adducta.

Ad fundamentum etiam tertiæ ſententiæ ſup. num. 58. adductum iam patet, non quamlibet diuerſitatem principiorum ſufficere ad multiplicandas ſcientias: ſed requiri, quòd ſint prima inter aliquam abſtractionem; id eſt, quod non deriuentur ex aliis, vel

vel ex alterutris intra illam,& propterea, licet principia aliarum ſcientiarum deriuentur ex principiis Metaphyſicæ; adhuc eſſe diſtinctas ſcientias: quia talis deriuatio fit extra abſtractionẽ propriam illarum ſcientiarum. Et multò minùs ſequitur ſecundùm inconueniens: ſiquidem ex vniuerſaliſſimis principiis non ſumitur vnitas, aut diſtinctio ſcientiæ, vt ſuprà num. 51. vt vidimus ex D. Thom.

61. Ad confirmationem neganda eſt minor. Ad cuius probationem reſpondetur, quod quamuis propria principia, per quæ probantur paſſiones definitionis, aut alterius gradus ſpecifici, ſint immediata, & ſimpliciter indemonſtrabilia, quatenus non habent cauſam adæquatam & conuertibilem, ſeu propriam *propter quid*, per quod probentur: verè tamen dependent, & deriuantur ex communibus principiis ſecundarum intentionum. Quia gradus genericus eſt radix & principium differentiarum contrahentium ipſum ad ſpecies: & harum paſſiones verè probantur per principia generica, tanquam per cauſam remotam,& inconuertibilem. Quod ſufficit, vt principia ſpecifica poſſint reſolui in principia generica: & conſequenter vt deriuentur ex eis.

Tandem ad fundamentum Pat. Suarez num. 39. adductum reſpondeant huc vſque dicta. Quamuis enim ob defectum noſtrum, & materiæ huius difficultatem, eam non comprehendamus: neque ſupra adducta intellectum omnino conuincant: tamen multò magis ſatisfaciet in hac difficili quæſtione, qui viam aliquam grauium Doctorum authoritate firmatam explicat, & defendit; quàm qui omnibus aliis dicendi modis reiectis, nihil omnino, vel nugatorium quid ſtatuit, vt dictum Authorem feciſſe, teſtatur Rubio loco ibid. citato.

62. ❡ Ex dictis in tota hac quæſtione inferuntur duo, contra duos priores modos explicandi quartam ſententiam ſuprà relatam.

Primum eſt quod licet collectio ſpecierum ſit omnino neceſſaria ad ſcientiam, poſſitque appellari ſcientia inchoatiuè,& cauſaliter: tamen id, quod propriè habet rationem ſcientiæ, eſt tertia alia qualitas, ſeu facilitas iudicatiua, qua promptè, & delectabiliter iudicat intellectus de ſuo obiecto. Neque in hoc eſt immorandum: quia præter paucos Thomiſtas, cæteri omnes vniformiter conueniunt.

63. Secundum eſt, hanc qualitatem, ſeu facilitatem non componi ex pluribus habitibus partialibus, vt aiebat Suarez; neque ſimiliter ex partibus extenſionis, vt tenent alij: ſed verè eſſe formam quandam, & qualitatem ſimplicem, excludentem quarumlibet partium actualem compoſitionem.

Si enim res omnes, quæ cadunt ſub obiecto Geometriæ, verbi gratia, ſunt vnicum ſcibile in ſpecie infima propter vnicam, & indiuiſibilem rationem *ſub qua*, quæ in eis inuenitur; ergo de illis omnibus vnicus, & ſimplex habitus Geometriæ iudicare poteſt.

Sicut propter eandem rationem vnica & ſimplex potentia intellectus de omnibus intelligibilibus iudicat: quia omnia habent vnicam & indiuiſibilem rationem *ſub qua*, ab intellectu attinguntur.

Quæ ratio eſt Diui Thomæ 1.2.q. 54. art. 4.& pro ea videri poſſunt Caietan,& alij Thomiſtæ ſuprà numero 48. adducti.

❡ Quomodo autem habitus ſcientiæ, cùm ſit ſimplex ſecundùm ſeipſum; realiter tamen augeatur, ita vt verum ſit entitatem ipſam intrinſecam habitus eſſe perfectionem, & magis extenſam abſque reali additione partium; plura petit à præſenti inſtituto aliena, quæ commodiùs explicabimus in libris de Generatione, agentes de intenſione, & extenſione qualitatum.

QVÆSTIO V.

Quomodo applicanda ſit doctrina tradita ſingulis ſcientiis in ſpeciali.

64. HIs generaliter ſtatutis de ſcientiarum ſpecificatione, iam facile eſt indicare de vtilitate vniuſcuiuſque in particulari, quanta ſit, & vnde ſumatur. Et ideo in gratiam omnium, qui illas profitentur, ſpecialiter diſcurrendum eſt per ſingulas: tum vt grauiſſima hæc materia quantum in nobis eſt, vndequaque maneat abſoluta: tum etiam vt ſpecialiter conſtet de vnitate noſtræ Dialecticæ & Philoſophiæ naturalis poſtea tradenda.

§. I.

De ſacra Theologia.

65. INcipiendo à ſacra Theologia: quia alias ſcientias dignitate ſuperat, cum longa diſputatio extra inſtitutum noſtrum ſit, breuiter aſſerendum eſt in primis, ipſam genere ſubalterno differre à Metaphyſica,& aliis ſcientiis naturalibus, vt ſatis ex dictis conſtat. Deinde eſſe vnum habitum in ſpecie infima, quoad omnes ſuas partes.

Quæ ſententia communis eſt in ſchola D. Th. qui eam indicat: tum in Prologo ſententiarum q. 1. art. 2. vbi illam defendit Capreol. q. 3. art. 1. concl. 4. tum etiam 1. part. q. 1. art. 3. vbi ipſum in hoc ſenſu explicant,& defendunt Caiet. & Nazar. in Commentario articuli, Bañes dubio vltimo, Gonzales diſp. 3. concl. 4. & communiter Thomiſtæ.

Probatur breuiter ex doctrina generali tradita: quia intra abſtractionem propriam Theologiæ, nempe ab omni materia naturali & potentialitate creata, omnia eius principia tandem reſoluuntur in diuinam reuelationem: ergo deriuantur ex aliis, vel ex alterutris: & per conſequens pertinent ad eandem ſpeciem ſcibilis.

Confirmatur, quia quæcumque traduntur in Theologia, referuntur in eandem deitatem, vel tanquam in propriam eſſentiam, vt quæ pertractentur de attributis & perſonis: vel tanquam ad principium efficiens, aut vltimum finem, vt quæ de creaturis diſputantur. Hoc autem, non vt ſunt quocunque modo cognoſcibilia, ſed vt ſtant ſub principiis reuelatis. Ergo omnia pertinent ad eandem rationem formalem *quæ*, ſcilicet deitatem: participantque eandem indiuiſibilem rationem *ſub qua*, ſcilicet diuinam reuelationem mediatam,& virtualem: & ex conſequenti ſunt vnum ſcibile in ſpecie infima. Videantur Gonzal. vbi ſup. & alij Thomiſtæ.

§. II.

De prima Philoſophia, ſeu Metaphyſica.

66. ❡ SEcundò etiam infertur ex dictis, quid de Metaphyſica ſentiendum ſit. Cùm enim abſtractio à materia intelligibili conueniat huic ſcientiæ: conſequens eſt ipſam genere differre à Mathematicis & Philoſophia naturali. An autem Metaphyſica, quoad omnia, quæ includit, ſit vnus habitus in ſpecie infima, longiorem poſtulat diſputationem, quæ aliena eſt à præſenti inſtituto.

Affirmatiua tamen sententia, quam tradit D. Tho. Opusc 42. cap. 3. & defendunt Caiet. in hoc. lib. c. 23. Araua. 1 Metaph. q 5. art. 3. & communiter Thomistæ, potest facilè ex eisdem fundamentis suaderi. Quia omnia principia ex quibus Metaphysica procedit ad suas concl. demonstrandas, tandem resoluuntur in communia principia entis realis, quod est obiectum eius: ergo deriuantur ea aliis, vel ea alterutria intra eandem abstractionem à materia intelligibili: & per consequens pertinet ad eandem speciem scibilis.

De Mathematicis extremis scilicet Arithmetica, & Geometria.

§. III.

67. ¶ Tertiò infertur, quid dicendum sit de Arithmetica, & Geometria, quæ propriè sunt Mathematicæ, (Musica enim, Perspectiua, Astrologia, & similes, quæ solent inter Mathematicas numerari, non sunt verè species Mathematicæ, vt inquit D. Th. 1. 2. q. 55 art. 8. & nos infià explicabimus De quibus in primis statuendum est vtramque genere differre à Metaphysica & Philosophia: siquidem continentur sub abstractione diuersa, nempe à materia sensibili, à qua sumitur genus scibilis Mathematicæ: ac proinde eas immediatè collocari sub eodem genere Mathematicæ, esseque interque species distinctas, siquidem ambæ continentur sub eadem abstractione; & intra eam principia vnius non deriuantur ea principiis alterius, neque vtraque ea alterutris, sed resoluuntur in diuersa prima principia, vt suprà numero 61. explicuimus.

68. Tandem asserendum est vnamquamque esse vnum habitum in specie infima. Quæ est communis sententia Authorum, quos suprà num. 41. retulimus. Conuinciturque ex eisdem fundamentis. Nam in Arithmetica, numeri soli reducuntur ad superficiales, seu planos; & hi ad lineares: qui tandem resoluuntur in vnitatem, quæ est prima omnium mensura. Idem etiam contingit in proportionibus, quæ sunt passiones numerorum. Nam omnes superpartientes deriuantur ex superbipartiente, quæ est prima huius generis: hæc autem, & omnes superparticulares deriuantur ex sesquialtera, quæ est prima superparticularium. Ex quibus, omnes indeterminatæ reducuntur in primam determinatam huius generis, quæ est hemiolum, versaturque inter 2. & 3. Et tandem multiplicitates, & generaliter omnes proportiones, tam numeri ad numerum, quàm numeri ad vnitatem deriuantur ea ea, quæ simpliciter est prima in omni genere, scilicet ex proportione dupla, quæ versatur inter binarium & vnitatem. De quo videri possunt Arist. 5. Metaph. c. 15. & D. Thom. ibid. lect. 17. Ergo principia omnia, ea quibus procedit Arithmetica, deriuantur ea aliis, vel ea alterutris intra propriam abstractionem: & per consequens constituunt vnum scibile in specie infima.

69. Idem etiam patet in Geometria. Nam, vt expressè inquit D. Thom. loco suprà num. 50. adducto, principia isochelis, isopleuros, & scalenon deriuantur, ex principiis trianguli & principia quadrati, rhombi, rhomboidis & similem ex principiis quadranguli: & vtraque ex principiis communibus figuræ.

Et tandem, vt totam Geometriam vno complectamur verbo, figuræ omnesquæ formantur in profunditate, deriuantur ea pyramide, quæ ea prima solidarum: hæc verò, & omnes, quæ formantur in superficie, deriuantur ea triangulo, quæ est prima inter figuras planas: & tandem triangulus resoluitur in lineas & hæc in punctum, quod ea prima mensura quantitatis continuæ. Ergo illa est vnum scibile in specie infima, & Geometria vnus habitus in specie.

Maior huius explicatio pendet ea perfecta notitia harum scientiarum: hæc tamen sufficiunt, vt eis applicetur generalis doctrina tradita.

De Philosophia naturali.

§. VI.

70. ¶ Quartò infertur, quid dicendum de Philosophia naturali, vt comprehendit lib. Physicorum, de Cœlo, Generatione & Anima, & si quæ alia ad ipsam pertinent, vt sunt libri Arist. qui appellantur Parua naturalia. In quo tamen veteres & iuniores Thomistæ non concordant: & res adhuc sub lite est, vt inquit Arauxo infrà citandus.

Ex antiquis negant Philosophiæ vnitatem specificam Soncin. 6. Metaph q. 8. Caiet. in hoc lib. c. 22. & 2. 2. q. 162. in introductione quæstionis.

Pro qua etiam sententia refertur. Capreol. q. 3. Prologi: eique fauet non parum D. Th. in hoc 3. lib. lect. 42 ibi post verba sub. n. 50. adducta statim subdit, quòd *Corpus naturale & Mathematicum distinguuntur in diuersas species scibilium.*

¶ Et ratio Caiet. videtur efficax. Quia maior & minor remotio à materia, & motu videtur sufficiens distinctiuum scientiarum. Sed intra abstractionem à materia singulari, quæ communis est toti Philosophiæ, datur maior & minor remotio à materia, & motu in entibus mobilibus, siquidem abstrahit ab omni specie motus determinata, & est tantùm mobile vt sic, cui correspondent libri Physicorum; aliud est mobile tantùm ad vbi, cui correspondent libri de Cœlo, aliud ad formam, cui correspondent lib. de Generatione, &c. Ergo habent diuersas immaterialitates: & per consequens sufficiunt distinguere species Philosophiæ.

71. Secunda sententia constituit vnitatem specificam in Philosophia, vt comprehendit omnes suas partes. Quam docuit Auerroës 2. Physic. text. 29 & sequuntur ferè omnes Thomistæ iuniores. Soto hic cap. 25. & 1. Physic. q. 2. Bannes lib. 1. de Generat. qu. Proœmiali ad 4. Arauxo 1. Metaph. q 5. art 1. ad 1. Sanchez lib. 1. Logicæ qu. 11. & alij. Quibus fauet D Th. de sensu & sensato lect. 2. vbi post verba num. 58. adducta, planè loquitur de tota Philosophia, vt de vna scientia; librosque Physicorum, de Cœlo, & alios appellat partes eius. Quod etiam colligitur ex Opusc. 42. c. 14. vbi postquam ea diuisione entis in suas species colligit diuisionem Philosophiæ: subdit talem diuisionem magis pertinere ad Logicum, quàm ad Philosophum, planè indicans esse partitionem rationis in eodem simplici habitu.

Certè de mente D. Thom. non omnino constat in hac difficultate. Hæc tamen secunda sententia est procul dubio conformior illi: tum propter adducta: tum etiam qui magis consequens est generali doctrinæ de scientiarum specificatione suprà ea ipso statutæ. Et ideò asserendum est totam Philosophiam naturalem esse vnum habitum in specie infima.

In cuius confirmationem præter adducta solùm addenda est ratio, quam pro aliis fecimus, quod scilicet omnia principia Philosophiæ deriuantur ex aliis, vel alterutris intra propriam abstractionem à materia singulari: siquidem saltem dependent, &

probantur

Probantur per communia principia motus, quæ in lib. Physic. statuuntur: reducunturque tandem in materiam, & formam, quæ sunt prima principia entis mobilis. Ergo omnia, quæ tractantur in Philosophia, constituunt vnicam speciem scibilis; & consequenter pertinent ad eandem atomam speciem scientiæ.

72. Ad locum D. Thomæ pro contraria sententia adductum respondent optimè Bañes & Araujo vbi sup. sanctum Doctorem per corpus naturale, vt condistinguitur contra corpus Mathematicum, intelligere non solùm ens mobile, quod est obiectum Philosophiæ, sed alia entia naturalia, quæ sunt obiecta aliarum scientiarum, quæ subalternantur Mathematicis; vt sonorum respectu Musicæ, & visuale respectu Perspectiuæ.

Istæ enim scientiæ, vt iam videbimus, continentur sub eodem genere immediato cum Philosophia, & habent pro obiectis entia naturalia: & ideo cum omni proprietate verificatur corpus naturale, vt comprehendit obiecta Philosophiæ, Musicæ, & aliarum, diuidi in plures species scibilium, vt magis constabit ex dicendis.

Ad rationem respondetur negando maiorem. Nam, vt ex dictis patet, intra eandem abstractionem maior & minor remotio à materia non causant diuersitatem in esse scibilis; nisi quando resoluuntur in diuersa prima principia, vt contingit in obiectis Arithmeticæ, & Geometriæ. Quod tamen non inuenitur in Philosophia: siquidem omnia eius principia, tam quæ magis, quàm quæ minus abstrahunt à motu, deriuantur ex aliis, vel ex alterutris intra eandem abstractionem à materia singulari, vt explicatum est.

De Musica, Perspectiua, Astrologia, & aliis scientiis mediis.

§ V.

73. ¶ QVintò inferitur, quid dicendum sit de scientiis, quæ subalternantur Mathematicis, & solent appellari mediæ inter illas, & purè naturales, vt sunt Musica, Perspectiua, Astrologia, Cosmographia, Geographia, Hydrographia, Machinatiua, & similes. Circa quod suppositis his, quæ de propria subalternatione diximus sup. n. 9. considerandum est huiusmodi scientias quodammodo descendere ex vno genere in aliud, in quantum applicant obiectum, & principia subalternantis ad materiam omnino accidentalem, & extraneam, vt ibidem explicuimus. Quo fit, vt obiectum, & principia subalternantis semper sint sub abstractione diuersa, ab ea quā habet materia illa, cui fit applicatio in scientia subalternata; vt patet in exemplis ibidem adductis. Numerus enim & linea secundùm se, abstrahunt à materia sensibili, sonorum verò, & visuale, tantùm à materia singulari. Et hac de causa scientiæ istæ dicuntur mediæ; quia nimirum participant de vtraque abstractione: siquidem in eis principia aliter abstrahunt ac conclusiones.

Ex quo etiam nascitur, vt rectè notauit D. Thom. 2. 2. quæstione septima art. 2. ad tertium, quòd si principia considerentur, quæ habent rationem formæ; scientias istas cum Mathematicis connumeramus: si verò conclusiones, seu materiam propriam expectemus, magis conueniunt cum naturali: propter quod 2. Physic. text. 2. dicuntur esse magis naturales.

74. Cæterùm, quia in his scientiis, vt latè explicuimus suprà n. 21. ratio formalis quæ obiecti non sic constituitur ex obiecto superioris, & materia illa extranea, quasi ex æquo includat vtrumque: sed obiectum superioris consideratur quasi in obliquo, & vt principium, per quod definitur: materia verò extranea principaliter, & in recto, habet rationem obiecti, vt sonorum in Musica, & visuale in Perspectiua: inde est, quod absolutè, & simpliciter loquendo, scientiæ istæ dicendæ sunt naturales, & continentur in eodem genere cum Philosophia naturali. Quod genus distinctionis gratia appellabimus *scientiam naturalem*, (ne ipsum cum Philosophia, quæ est quædam species eius, confundamus.) Et per consequens genere distinguuntur ab Arithmetica, & Geometria, quæ sunt propriè Mathematicæ.

Hanc sententiam defendunt communiter Thomistæ. Caiet. 2. 2. q. 9. art. 2. Flandria 6. Metaph. q. 3. art. 4. Soto in hoc lib. c. 2. q. 5. ad 5. & 2. Phys. q. 2. art. 1. Araujo vbi suprà ad secundum, & alij. Pro quo etiam videri potest D. Thom. sect. 25. huius lib. & 2. Phys. lect. 2. Vbi eam docet eleganter Aristoteles: nam postquam Mathematici, & Philosophi differentiam explicuit ex diuersa abstractione à materia, subdit: *Hoc idem indicant, & Mathematicarum facultatum hæ, quæ magis sunt naturales, vt Perspectiua, Musica & Astrologia. Nam contra quodammodò se habent ac Geometria namque de naturali linea contemplatur; sed non vt est naturalis: Perspectiua verò Mathematicam quidem lineam considerat, at non vt est Mathematica, sed vt est naturalis.*

Ex quibus verbis probatur à priori hæc sententia. Quia ideò Geometria, verbi gratia simpliciter est scientia Mathematica, & genere distinguitur à Philosophia: quia linea, quàm considerat, licèt à parte rei sit quid naturale; non tamen consideratur ab ea, vt est naturalis: sed vt abstrahit ab omni materia sensibili. Sed è contra linea, quam considerat Perspectiua, licèt secundùm se sit quid Mathematicum; non tamen consideratur ab ea, vt est Mathematica, sed vt includit visualitatem, quæ est materia sensibilis. Ergo Perspectiua simpliciter est scientia naturalis, & genere distinguitur à Geometria.

Confirmatur: quia id, quod principaliter, & in recto habet rationem obiecti in his scientiis mediis, est illa materia extranea, & sensibilis; vt sonorum in Musica, & visuale in Perspectiua: ergo tantùm abstrahunt à materia singulari, sicut ens mobile, quod est obiectum Philosophiæ: ergo continentur sub eodem genere scibilis naturalis; & consequenter sub eodem genere scientiæ.

75. Circa vnitatem verò, aut distinctionem specificam harum scientiarum idem ferè ac de reliquis dicendum est; scilicet sumendam esse ex vnitate, vel distinctione principiorum in esse scibilis. Id enim æquè conuincunt de omnibus scientiis rationes suprà n. 59. adductæ. Non tamen sumitur eodem modo in his, ac in cæteris. Cum enim aliæ sint extremæ: tam principia, quàm obiectiuum sunt sub eadem abstractione: & ita vnitas vel distinctio earum sumitur ex principiis, quæ sunt prima intra abstractionem propriam ipsius obiecti, vt vidimus. At verò in his scientiis, de quibus loquimus; cum sint mediæ inter purè Mathematicas, & Naturales, principia habent diuersam abstractionem, ac obiecta: & ita vnitas, aut distinctio earum non potest sumi ex principiis; quæ sint prima intra abstractionem propriam obiecti: (nulla enim talia principia sunt in his scientiis:) ac proinde desumenda est ex principiis, quæ sunt prima intra abstractionem propriam ipsorum principiorum.

Iuxta quam doctrinam, quæ prout iacet necessariò admittenda est à Thomistis suprà citatis, nobis valdè probabile est, & maximè consequens adhuc vsque dicta,

eta, quòd sicut duæ tantùm dantur Mathematicæ extremæ, quarum principia possint ad materias extraneas applicari: sic duæ tantùm dantur huiusmodi scientiæ mediæ, licet variis nominibus significatæ. Altera est, quæ principia Arithmeticæ applicat ad materias sensibiles: potestque, prout comprehendit omnes materias, appellari *Arithmetica naturalis*. Quæ dum talia principia applicat ad sonos, dicitur Musica: dum verò ad alias materias (si quæ sint, quibus hæc principia possint applicari) sortiętur alia nomina. Altera verò est, quæ principia Geometriæ applicat ad materias sensibiles: potestque communi nomine dici *Geometria naturalis*. Quæ dum talia principia applicat ad visum, dicitur Perspectiua, seu Optica; dum ad cælos, & astra, Astrologia; dum ad mundum, eius partes, Cosmographia; dum ad terram, & eius Prouincias, Geographia, dum ad singularem locum, aut Ciuitatem, Topographia, dum ad aquam, & maria, Hydrographia; dum ad bellica instrumenta, & machinas, Machinatiua: & sic de aliis nominibus, quibus scientia ista potest appellari, secundùm quod applicat principia Geometriæ ad peculiares materias sensibiles.

76. Quamuis autem hæc doctrina, prout iacet non inueniatur expressa in Doctoribus: quia non descendunt ita particulariter ad has materias; est tamen non solùm consequens ad fundamenta supra ex Arist. & D.Th. stabilita, sed etiam communi Mathematicorum sententiæ, qui quatuor tantum Mathematicas admittunt, vt patet ex Ptolomæo in Almagesto. Imò sic necessariò asserendum est iuxta receptissimum loquendi modum, tam Dialecticorum, quàm Philosophorum, constituentium septem tantùm artes liberales, vt patet ex illo carmine.

Lingua, tropus, ratio, numerus tenet, angulus, astra.
Vbi quatuor tantùm numerantur Mathematicæ; duæ extremæ, scilicet Arithmetica, & Geometria designatæ per *numerum*, & *angulum*; & duæ mediæ, nempè Musica, & Astrologia significatæ per *tanum*, & *astra*. Propter quod etiam Mathematicæ ab Antiquis appellabantur quadriuium. De quo videri possunt Hugo Victorinus lib. 3. sui Didascalon, & D.Th. opusc. 70. quæst. 5. art. 1. ad 3.

Ratione etiam idem facilè probatur ex dictis. Quia tot sunt constituendæ species scientiæ, quot fuerint principia in ratione luminis diuersa, seu habentia diuersam vim illuminandi conclusiones: sed principia omnia, ex quibus procedunt scientiæ mediæ, sunt tantùm duo in ratione luminis, seu tantùm habent duplicem vim illuminandi: ergo tantùm sunt constituendæ duæ scientiæ mediæ. Maior est Arist. & D.Th. vt patet ex dictis suprà n. 58. Minor verò probatur: quia principia omnia, ex quibus procedunt istæ scientiæ mediæ, vel sunt Geometrica, vel Arithmetica, vt supponimus: sed in his tantum inueniuntur duæ primæ radices luminis, vt n. 69. ostensum est: ergo tantum datur in eis duplex vis illuminandi conclusiones.

Confirmatur: quia genus sumitur ab eo quod habet rationem materiæ, & differentia ab eo, quod habet rationem formæ, vt vidimus suprà disp. 5. n. 73. sed in his scientiis mediis proprium obiectum habet rationem materiæ, & principia superiorum rationem formæ, vt expressè docet D.Th. in hoc lib. lect. 25. & 2. 2. q. 9. art. 2. ad 3. ergo sicut in eis rectè sumpsimus genus ex obiecto, seu materia, ad quam applicant principia superiorum, eas propterea collocantes sub eodem genere cum Philosophia; sic etiam rectè sumimus differentiam ex ipsis principiis superiorum, duas tantùm scientias medias constituentes, iuxta duas species principiorum in esse scibilis, nempè arithmeticorum, & geometricorum.

77. Ad hæc fortè respondebis idem principium geometricum, quod Perspectiua applicat ad visum, & Machinatiua ad instrumenta bellica, licet in se sit formaliter vnum; esse tamen virtualiter multiplex, secundùm quod est applicabile ad diuersas materias.

Sed contra hoc est Primò: quia esto detur in principiis geometricis talis multiplicitas virtualis, adhuc ista reducitur tandem in vnum primum radicem luminis, vt supponimus: ergo non potest causare plures scientias. Patet consequentia: quia nolla alia ratione talis virtualis multiplicitas, quæ ponitur in principiis geometricis, non sufficit causare plures species Geometriæ: nisi quia reducuntur in vnum primum fontem luminis: ergo eadem ratione non poterit causare plures scientias illi subalternatas.

Secundò: quia omnino falsum est, principia geometrica esse virtualiter plura, secundùm quod possunt applicari ad diuersas illas materias: ergo falsò nititur fundamento dicta solutio. Probatur antecedens: quia lux corporalis non est virtualiter multiplex, secundùm quod potest illuminare hominem, & equum: quia illi omnino per accidens est, quòd applicetur ad eos illuminandos. Sed principiis geometricis est multò magis per accidens & extranea quæcunque materia, ad quam applicantur. Ergo ratione talis applicationis non sunt virtualiter plura: & consequenter non datur firmum fundamentum ad multiplicandas plures scientias medias sub eadem extrema. Ac proinde duæ tantùm sunt constituendæ, vt explicatum est.

DE LOGICA.

§. vltimus.

78 Postremò infertur, quid dicendum sit de nostra Logica, quam ad vltimum locum distulimus; quia aliis enumeratis, licet non vtilitate; aut necessitate: dignitate tamen cedit. De qua in primis statuendum est, ad nullum horum trium generum pertinere vt partem, seu speciem principalem alicuius. Quia vt disp. n. 51. tetigimus, & probat D.Thom. opusc. 70. q. 5. art. 1. ad. 3. Logica non est pars principalis scientiæ speculatiuæ: sed ad eam reducitur vt adminiculum, & instrumentum aliarum, quatenus docet modum procedendi in illis.

Cæterùm, quia Logica sic est instrumentum scientiarum, vt etiam sit vera pars Philosophiæ, seu vera scientia, vt ibidem explicuimus: non omnino excluditur ab hac coordinatione: sed continetur sub eodem genere cum Metaphysica, vtpotè quæ habet eandem abstractionem ab omni materia. Differt verò specie ab illa: quia licet vtriusque principia contineantur, & deriuentur ex vniuersalissimis principiis entis, quod abstrahit à reali, & rationis; hæc tamen non causant vnitatem scientiæ, vt suprà n. 51. vidimus. Cum autem in aliis non conueniat, siquidem Metaphysica procedit ex principiis entis realis; Logica verò ex principiis secundarum intentionum; planum fit vtriusque principia non dimanare ex aliis, neque ex alterutris: & consequenter esse diuersa in esse scibilis.

Tandem asserendum est, Logicam esse vnicum habitum in specie infima. Quia omnia eius principia deriuantur ex aliis, vel ex alterutris tota eandem abstractionem, Nam principia demonstrationis deriuantur ex principiis communibus syllogismi: & hæc ex principiis argumentationis: ista verò ex principiis propositionum, & terminorum; & tandem hæc ex communibus principiis secundarum intentionum. Quod idem patet in definitione, diuisione, & aliis partialibus obiectis Logicæ quæ omnia

nia continentur sub eadem abstractione ab omni materia: ergo inter illam denominatur ex aliis, vel ex alterutris; & per consequens pertinent ad vnicam speciem scibilis, & scientiæ.

DISPVTATIO XX.

De aliis habitibus intellectualibus.

CApite 26. & 27. huius primi libri Aristoteles agit de opinione, & solertia; vt ostendat in quo deficiant, & distinguantur à scientia. Et capite vltimo secundi libri tractat de habitu principiorum, quo cognoscuntur principia demonstrationis: quique est causa scientiæ. Et ideò Doctores in fine horum librorum solent aliqua prælibare de his habitibus intellectualibus. Quod nos præstabimus quæstionibus sequentibus.

QVÆSTIO I.

Vtrum habitus principiorum sit distinctus ab intellectu, & in quo consistat.

1 COncedendum esse habitum principiorum, quem Aristot. 6. Ethicor. cap. 6. vocat *intellectum* seu *intelligentiam*, vt habet translatio antiqua, ita certum est: sicut est certum dari in rerum natura scientiam. Quemadmodum enim ad cognoscendas propositiones necessarias, & mediatas, seu per aliud notas necessaria est scientia: sic ad cognoscendas eas, quæ nullum habent medium, per quod probentur, & appellantur immediatæ, seu principia, necessaria est virtus aliqua, seu habilitas intellectualis, quæ appellatur habitus principiorum. Neque de hoc est controuersia inter Doctores. ¶ Tria tamen sunt, in quibus non omnes consentiunt. *Primum* est: an habitus iste sit ipse intellectus, vel qualitas aliqua illi superaddita, & ab eo distincta. *Secundum*: in quo consistat propria eius ratio, seu circa quæ principia versetur. Et tandem *tertium*: an sit a natura inditus, vel quomodo fiat in nobis. Duo priora tractat rectè Ludouicus Montesino 1. 2. disp. 31. q. 6. & nos breuiter absoluemus in hac quæstione. Tertium verò in sequenti latiùs explicabimus.

2. Dicendum est ergo primò habitum principiorum non esse ipsam potentiam intellectiuam; sed verum habitum ipsi superadditum, & ab ea distinctum. Hæc conclusio est contra Valentiam, & Lorcam 1. 2. quæst. 51. art. 1. quam etiam ea parte negat Durandus in 3. dist. 33. quæst. 1. ad 2. Est tamen communis consensus Philosophorum cum Aristot. tùm in hoc 2. libro capite vltimo, vbi agens de causis istius habitus, expressè fatetur ipsum generari in nobis experimento, & memoria: tum etiam loco citato ex 6. Ethicorum cap. 6. vbi numerat ipsum inter virtutes intellectuales (quæ sunt veri habitus) appellans eum *intellectum* propter suam excellentiam. Quo loco D. Thom. lectione 5. inquit: *Accipitur intellectus hic, non pro ipsa intellectiua potentia; sed pro habitu quodam, quo homo ex virtute luminis intellectus agentis naturaliter cognoscit principia indemonstrabilia.* Quod etiam docet 2. contra gentes cap. 78. vbi affirmat habitum principiorum accipi ex sensibilibus, & esse effectum intellectus agentis. De quo etiam loquens prima secundæ quæstione 62. articulo tertio ad primum expressè inquit esse habitum naturalem superadditum potentiæ intellectiuæ.

3. Fundamentum est: quia potentia rationalis, qualis est intellectus, & voluntas secundùm se est indifferens, & se habet ad opposita, vt dicitur nono Metaphysicæ. Potest enim voluntas ferri in bonum, & malum; & intellectus, intelligere verum, vel falsum. Sed habitus principiorum non se habet ad opposita: neque indifferenter inclinat ad verum, vel falsum: sed infallibiliter attingit verum & determinat intellectum, ad cognoscendas propositiones necessarias, immediatas; ipsumque disponit benè secundùm suam naturam in ordine ad aliquam operationem. Ergo non est ipsa potentia intellectiua; sed verus habitus illi superadditus. Maior, & consequentia constat. Minor verò probatur. Tùm ex verbis Aristotel. libro 2. citato circa finem, vbi expressè testatur habitum principiorum, quem vocat intellectum, esse perpetuò verum, dicens: *Cum autem mentis habituum, quibus verum perspicimus, quidam veri perpetuò sint, vt intellectus, atque scientia: quidam interdum falsum suscipiant, vt opinio, &c.* Tùm etiam ratione eiusdem Aristotel. quia tota certitudo, determinatio, & necessitas assensus scientifici sumitur ex certitudine, determinatione, & necessitate assensus principiorum: ergo certiùs, firmiùs, & magis immobiliter assentitur intellectus ipsis principiis. Sed habitus scientiæ, quo cognoscuntur conclusiones, non est indifferens ad verum, vel falsum, sed omnino determinatus ad cognitionem veri: ergo multò magis determinatus est habitus principiorum. Videatur D. Th. 2. dist. 24. q. 2. art. 3.

4. Dices: habitus ponitur ad tollendam indifferentiam potentiæ: sed intellectus circa prima principia est naturaliter determinatus; siquidem explicatis terminis non potest illis dissentire: ergo ad illa non indiget habitu? & per consequens ipse erit habitus principiorum. ¶ Confirmatur: quia sicut se habet voluntas circa finem sibi proportionatum: ita intellectus circa principia naturaliter cognita: sed circa talem finem voluntas non indiget habitu, vt sumitur ex D. Thom. 1. 2. quæst. 56. art. 6. & docet expressè quæst. 82. sequenti art. 3. ad primum: ergo neque etiam intellectus indiget habitu circa prima principia.

Ad argumentum simul cum confirmatione respondetur habitum principiorum esse necessarium; tum quia intellectus secundùm se est indifferens ad eliciendum assensum conclusionum, vel principiorum: tùm etiam quia licet explicatis principiis vniuersalissimis naturaliter determinetur ad assentiendum illis: tamen respectu aliorum minùs vniuersalium potest habere falsam cognitionem: tum denique quia cum intellectus in omni suo actu indigeat speciebus intelligibilibus; non habet de se sufficientem determinationem, etiam respectu principiorum vniuersalissimorum; neque ex se est facilis ad assentiendum illis. In quo distinguitur à voluntate. Cuius operatio quia non requirit species: sed est pura inclinatio in obiectum, quod attrahit ad se voluntatem: inde est, quòd sit sufficienter determinata, & absque vlla difficultate feratur in finem, in quem naturaliter inclinatur. Sic respondet D. Th.

loco

loco citato ex quæst. 62. & quæst. 1. de virtutibus art. 5. ad tertium.

5 Dicendum est secundò habitum principiorum versari, tam circa principia vniuersalissima, quæ ab Arist. cap. 3. huius primi libri appellantur *dignitates*, quàm circa principia particularia scientiarum, quæ vocantur *positiones*. Hæc conclusio est contra Vasq. t. 2. disp. 74 cap. 3. sed est communis inter Doctores, pro qua videri potest Montesino vbi suprà. Breuitérque probatur. Tùm quia Aristot. & D. Thom. agentes de huiusmodi habitu non distinguunt principia vniuersalia, & particularia, sed absolutè docent versari circa prima principia. Tum etiam, quia, vt sumitur ex eodem Aristot. loco citato, propria ratio per quam habitus principiorum distinguitur à scientia, est quòd versetur circa propositiones medio vacantes, & per se notas, quod æquè conuenit principiis vniuersalissimis, & particularibus, siquidem vtraque sunt propositiones immediatæ. Tum denique quia necessitas ponendi hunc habitum superadditum intellectui, æquè procedit in omnibus; siquidem ex vtrisque deriuatur cognitio scientifica; & ad omnia requiruntur species intelligibiles. Ergo pro omnibus necessaria, est virtus intellectualis; vt illis firmiter adhæreat intellectus, & determinetur sufficienter ad veri cognitionem.

6. Ex quo apparet iam quid sit iste habitus, cuius definitio essentialis sic potest formari: *Intellectus, seu intelligentia est habitus circa propositiones vniuersales, necessarias, immediatas, & speculatiuas.* In qua priores particulæ exprimunt genus proximum, in quo intellectus conuenit cum synderesi, quæ est habitus principiorum practicorum. Vltima verò ponitur loco differentiæ: quia penes practicum, & speculatiuum distinguuntur isti duo habitus vt plenè constabit infrà num. 19. vbi diuisiones habitus intellectualis ordinabimus.

7 Secundò sequitur eundem habitum in specie infima sufficere pro omnibus principiis speculatiuis, siue vniuersalibus, siue particularibus, & consequenter non esse multiplicandos iuxta numerum scientiarum non subalternatarum; vt multiplicant Rubio, & alij. Ratio autem sumitur tum ex Aristot. in hoc 2. lib. cap. vltimo, vbi docet habitum istum esse virtutem intellectualem certiorem, & altiorem habitu scientiæ, in quam iste resoluitur; tanquam in principium efficiens, præhabens in se quidquid perfectionis est in scientia. Ergo vnitas eius sumenda est ex altiori, & vniuersaliori radice: ac proinde non est multiplicandus iuxta numerum scientiarum. Tùm etiam, quia propria ratio formalis, sub qua habitus iste tendit in principia, nempè immediata connexio prædicati cum subiecto, eadem est in omnibus principiis scientiarum; quamuis pro diuersitate materiali eorum; sæpè interueniat maior, aut minor difficultas in explicatione terminorum, vt vidimus suprà n. 6. Ergo idem habitus in specie infima sufficit pro omnibus principiis speculatiuis, tam vniuersalibus, quàm specialibus, & propriis scientiarum.

* * *

QVÆSTIO II.

An habitus principiorum sit à natura inditus, vel quomodo fiat in nobis.

8. IN hac difficultate duæ sunt sententiæ extremæ, & alia media. Prima asserit habitum principiorum nullo modo esse naturalem, sed verè acquisitum per actus ipsos, quibus intellectus assentitur principiis; sicut habitus scientiæ, & virtutum acquiruntur per proprios actus. Ita Rubio hîc tractatu de habitu principiorum numero decimoquarto. Pro qua sententia citat Ferraram secundo contra gentes cap. 78. falsò tamen, vt infrà constabit.

Probatur primò expresso (vt inquit) testimonio Aristotelis in hoc secundo libro capite vltimo, vbi loquens de habitu principiorum inquit: *Neque itaque insunt determinati habitus, neque ab aliis habitibus fiunt notioribus, sed assensu.* Quibus verbis docet hunc habitum non inesse nobis à natura, neque ex aliis notioribus notitiis fieri sicut habitus scientiæ: sed per assensum immediatum veritatis per se notæ, quod est acquiri per proprios actus.

Secundò probatur ratione: quia natura solùm concedit rebus, quæ necessaria sunt ad simpliciter operandum: quæ verò ad melius aut facilius requiruntur, relinquit acquirenda propria industria, & labore; tribuens illis principia, quibus possint operari, & operando ea acquirere: sed habitus principiorum non est necessarius ad simpliciter assentiendum primis principiis, sed ad assentiendum cum facilitate: ergo non est nobis à natura datus, sed acquiritur propria industria. Maior patet in habitibus virtutum moralium, quos ideò natura non concessit: quia non requiruntur ad simpliciter operandum bona opera. Minor verò probatur: quia assensus primorum principiorum non excedit facultatem naturalem intellectus; cum sint veritates quædam naturales, & per se notæ ergo informatus intellectus speciebus intelligibilibus, per quas apprehendit terminos, & cognoscit significationem eorum, potest propria virtute iudicare de veritate principiorum, eisque assentire; & ex consequenti ad simpliciter assentiendum illis non erit necessarius habitus.

9. Quamuis autem hæc sententia placeat quibusdam Modernis: est tamen procul dubio contra D. Th. vt infrà constabit. Et ideò illam reiiciunt communiter Thomistæ, qui licèt inter se dissentiant, an habitus iste sit congenitus intellectui, vel fiat in nobis post vnionem animæ ad corpus; in hoc tamen maximè conueniunt, quòd aliquo modo consequitur ipsam naturam, neque efficitur in nobis per assensus, seu iudicia intellectus possibilis; sicut acquiruntur alij habitus intellectuales; quod satis efficaciter conuincitur.

Quia si habitus principiorum produceretur per tales assensus, seu iudicia, etiam augeretur per ipsorum repetitionem; & consequenter cresceret in nobis facilitas assentiendi eisdem principiis. Similiter per cessationem, seu dissuetudinem eorumdem assensuum diminueretur talis facilitas; & per consequens posset ipse habitus minui, & tandem corrumpi: consequens est omninò falsum: ergo, & illud ex quo sequitur. Sequela patet: quia, vt rectè inquit Diuus Thomas 1. 2. quæst. 53. artic. 2. habitus ex eadem causa augetur, ex qua generatur; & ex eadem diminuitur, ex qua corrumpitur. Minor verò probatur: tùm ex eodem Angelico Doctore articulo antecedenti, vbi expressè affirmat hunc habitum primorum principiorum nulla

nulla obliuione, nec deceptione corrumpi posse; benè autem scientiam, & aliquos alios habitus intellectuales: tùm etiam experientia: quia post repetitos mille assensus huius principij. *Omne totum est maius sua parte*, nullus experitur maiorem facilitatem in assentiendo, ac habuit cum primò explicati fuerunt illi termini. Et eandem facilitatem experitur vnusquisque, cum post diuturnam cessationem, & dissuetudinem actuum, rursus proponitur idem principium. Ergo talis habitus non generatur per proprios actus, sicut alij habitus acquisiti, sed aliquo modo fit in nobis per modum naturæ.

10. Secunda sententia huic extremè opposita asserit habitum principiorum esse omninò à natura inditum intellectui, & cum ipso in creatione animæ comproductum. Sic docent graues Thomistæ, Bannes 1. p. q. 1. articulo sexto notabili tertio, Conradus, & Medina prima secundæ quæst. 51. artic. primo, Sanchez lib. 7. Logicæ q. 13. & alij quibus non parum fauet D. Thom. 1. p. q. 79. art. 12. 1. 2. q. 91. art. 3. 2. 2. q. 8. art. 2. ad 1. de verit. q. 16. art. 2. & alibi sæpè: vbi habitum principiorum appellat à natura inditum, seu naturalem: & eadem 1. 2. q. 90 art. 1. ad 3. fatetur esse in puero nondum habente vsum rationis, quamuis non possit eo vti, propter defectum ætatis. Et tandem id expresse docere videtur in dist. n. 23. q. 3. art. 2. ad primum, vbi ita inquit: *Habitus infusus similis est habitui innato: quia sicut naturalis habitus datur in creatione, ita infusus in reparatione. Naturalis autem sicut intellectus principiorum indiget, vt cognitio determinetur per sensum, quo acquisitus non indiget, &c.* Ergo ex sententia Diui Thomæ habitus principiorum est nobis naturaliter cognitus, & datur cum ipsa natura.

Secundò probatur ratione, qua vtitur Diuus Thomas loco citato de veritate: quia in homine, cognitio principiorum est quasi quoddam seminarium totius cognitionis sequentis; sicut in aliis naturis sequentium operationum, & effectuum quædam naturalia semina præexistunt. Ergo sicut hæc naturaliter insunt illis: sic etiam cognitio principiorum debet naturaliter inesse homini; & per consequens talis habitus erit omninò naturalis.

Confirmatur: quia facilitas, & promptitudo in operando est signum habitus præsentis, sed explicatis terminis, ita facilè, & promptè assentimur cum primùm proponitur hoc principium, *Omne totum est maius sua parte*, quàm postquam plures actus habuerimus circa illum, vt suprà dicebamus. Ergo signum est ante primum illum assensum iam existere habitum, à quo causetur talis facilitas; & per consequens ipsum esse à natura inditum.

11. Sed quamuis hæc etiam sententia sit satis probabilis, & habeat pro se loca adducta Diui Thomæ; adhuc tamen non satisfacit alijs Thomistis, & meritò. Tum quia habet contra se plura alia Angelici Doctoris testimonia, vbi expresse affirmat habitum istum causari in nobis ab intellectu agente, vt infrà videbimus. Tum etiam, quia planè contradicit Aristoteli in hoc libro secundo, capite vltimo, vbi, vt suprà numero secundo diximus, & explicant Commentator & alij Interpretes, apertè docet fieri in nobis experimento, & memoria: atque ex ipsa cognitione sensitiua. Tum denique quia tollit ab intellectu humano puram potentialitatem in esse intelligibili, ratione cuius è principio est sicut tabula in qua nihil est scriptum, vt dicitur in tertio de anima textu 15. De quo videri potest Diuus Thomas ibidem, & prima parte quæstione 87. articulo 1. parte secunda quæstione 50. articulo 6. de malo, quæst. 16. articulo 12. ad 2. & alibi sæpè: Ergo habitus principiorum non est omninò naturalis, aut congenitus intellectui.

12. Tertia ergo, & inter præcedentes media sententia affirmat habitum principiorum partim esse à natura, & partim ab exteriori principio, seu dici naturalem inchoatiuè, quatenùs ex ipsa natura animæ intellectiuæ, conuenit homini, quòd statim cognito quid est totum & quid est pars, cognoscat quòd omne totum est maius sua parte; dici verò acquisitum: quia non potest cognoscere, quid est totum & quid est pars nisi per species à sensibilibus acceptas. Hæc sententia prout iacet est expressa D. Th. 2. quæstione 51. articulo primo eamque sequuntur communiter discipuli eius, Caietan. ibidem Ferrara secundo contra gentes capite 78. Nazarius prima p. q. 58. articulo primo controuers. prima. Iabellus 2. Metaph. q. 1. Masius in hoc 1. lib. Post q 4. concl. 5. & alij qui tamen non eodem modo explicant illam: nam Masius putat habitum principiorum nihil aliud esse præter intellectũ & species intelligibiles ordinatas, vt patet concl. 4 & ita inquit illũ esse naturalem ex parte qua includit intellectũ: esse verò acquisitũ ratione specierũ intelligibiliũ, quæ per sensus acquiruntur.

Cæterùm hic modus dicendi alienus est à mente D. Thomæ. Tum quia ipse expressè excludit potentiam intellectiuam ab habitu principiorum, asserens esse quid illi superadditum, vt vidimus quæstione præcedenti. Tum etiam quia apud ipsum nomine habitus intellectus, non intelligitur collectio specierum sed tertia alia qualitas simplex, qua potentia promptè, & delectabiliter iudicat de suo obiecto, vt patet ex iis quæ addiximus disputatione præcedenti numero 42. Tum denique quia vt loco citato dicebamus, habitus principiorum; ex eo quod sit virtus intellectualis, debet semper esse verus; id est debet ex natura sua determinare ad veram cognitionem principiorum, vt indè possit sequi cognitio scientifica. Sed species intelligibiles non sic determinant intellectum sed quantum est ex se, indifferenter se habent ad producendam cognitionem veram, vel falsam; sicut ipsa potentia cuius sunt complementa. Ergo tales species non possunt esse habitus principiorum.

13. Vera ergo legitima D. Thom. expositio est, quam tradunt Caiet. Ferrara, Nazarius, & alij Thomistæ asserentes habitum principiorum partim dici naturalem, partim acquisitum, non quia vna pars sit à natura, & alia ab exteriori principio: sed quia posita terminorum notitia extrinsecùs acquisita mediantibus sensibus, ad præsentiam specierum intelligibilium virtute intellectus agentis resultat in intellectu possibili talis habitus: Atque ita eadem qualitas simul dicitur naturalis: quia fluit per modum naturæ posita notitia terminorum eo modo quo nutrire & augere dicuntur, actus naturales animæ posito alimento decocto: & simul dicitur acquisita, quia supponit operationes sensuum per quas acquiruntur species intelligibiles.

14. Dicendum est ergo conformiter ad hanc sententiam, habitum principiorum non fieri per assensus, seu iudicia intellectus possibilis, sed immediatè produci ab intellectu agente statim, ac per sensus acquiruntur species intelligibiles; posita notitia terminorum. Sic docent Thomistæ citati, ex quibus Ferrara assignat expresse discrimen inter hunc, & alios habitus intellectuales: quod istos producit in se intellectus possibilis, concurrente etiam virtute intellectus agentis; habitum verò principiorum efficit immediatè, & per se ipse intellectus agens. Vndè falsò adducitur à Rubio pro sua sententia.

Probatur primo conclusio ex Aristotele in hoc libro secundo capite vltimo, vbi non dixit habitum principiorum fieri *assensu*; id est per assensum intelle-

ctus, vt malè legit Rubio: sed *à sensu*: id est à potentia sensitiua, vt habent omnes translationes, & legunt ibi Diu. Thom. & cæteri Interpretes. Dicit autem cognitionem principiorum fieri ex sensu, & non aliis habitibus notioribus, vt ostendat non esse reducendam in alios priores assensus, seu iudicia intellectus; sed immediatè desumi ex ipsis sensibilibus modo explicato De quo videri potest D. Thom. loco citato ex 1. 2. & quæst. 1. de virtutibus, art. 5. ad tertium.

15 Secundò probatur ex aliis locis Angelici Doct. vbi expressè affirmat, habitum istum fieri immediatè ab intellectu agente Sic habet eadem 1. 2. quæst. 53. art. 1. cum loquit: *Vnde si aliquis habitus sit in intellectu possibili immediatè ab intellectu agente causatus, talis habitus est incorruptibilis, & per se, & per accidens Huiusmodi autem sunt habitus primorum principiorum, tam speculabilium, quam practicorum, qui nulla oblinione, vel deceptione corrumpi possunt, &c.* Et secundo contra gentes, cap. 78. *Habitus principiorum est acceptus à sensibilibus, vt probat Aristoteles in secundo Posteriorum, & sic oportet, quod si effectus intellectus agentis, &c.* Et in 1. dist. 24. quæst. 2. art. 3. dicit, quod *Est quodammodo innatus menti nostræ ex ipso lumine intellectus agentis*, vt ostendat quàm immediatè, & naturaliter fluat ex ipso intellectu agente ante assensus, seu iudicia intellectus possibilis quod tandem de habitu principiorum practicorum expressit quæst. 16. de veritate art. 1. ad 14. dicens: *Quod actus cognitionis non praexigitur ad potentiam, vel habitum synderesis, sed ad actum ipsius, &c.* Ergo ex sententia Diu. Thom. habitus principiorum non fit per assensus, seu iudicia intellectus possibilis; sed immediatè producitur ab intellectu agente. Videantur etiam 6. Ethicorum lectione 3. cuius verba adducimus suprà, num. 2.

16 Tertiò denique probatur ratione: quia secundùm hanc sententiam valdè consonant omnia, quæ tam de intellectu humano, quam de habitu principiorum docent grauiores Philosophi: & recta ratio, atque experientia ipsa suadent. Ergo omnibus aliis est præferenda. Probatur antecedens: quia in primis non tollitur pura potentialitas intellectus, in esse intelligibili, neque ponitur aliquid immediatè ab ipsa natura tributum, quod tantum sit necessarium ad faciliter operandum; quod est fundamentum primæ sententiæ. Deindè explicatur optimè, quare talis habitus non possit corrumpi, quare per se à suo contrario, neque per accidens per quamcumque obliuionem, aut dissuetudinem actuum: quod tamen vix saluari potest in illa sententia. Præterea redditur optimè ratio eius, quam experimur; quare scilicet explicatis terminis, ita facilè, & promptè assentiamur primis principiis, cum primùm proponuntur quàm post repertos plures assensus circa illa. Et tandem ponitur in intellectu per modum naturæ principium sufficienter firmum, & immobile, vt possit esse seminarium totius cognitionis sequentis; quod est fundamentum secundæ sententiæ: ergo pensatis omnibus, nostra sententia aliis omnibus est præferenda.

17. Per quod patet ad argumenta. Ad primum ex verbis Aristotelis, quæ adducit Rubio pro prima opinione iam constat dictum Auctorem addita vna littera corrupisse textum; & omnino variasse sententiam; ibi enim non legitur *assensu*, sed *à sensu*, quod facit sensum oppositum, vt vidimus. Vndè mirum est grauem Authorem sic in re clara deceptum fuisse.

Ad secundum etiam patet; non enim ponimus habitum istum esse immediatè à natura; sed productum ex sensibilibus modo explicato, in quo sensu dicitur acquisitus: quia tamen ipse debet esse seminarium cognitione sequentis; ac proindè principium totius nostræ industriæ & laboris in acquirenda veritate; ideò propriè non dicitur acquiri nostra industria, & labore, quia per hoc significatur produci nostris actibus, sed fluit in nobis per modum naturæ, vt explicatum est.

18 Ad argumenta secundæ sententiæ respondetur. Ad primum ex locis D. Thomæ, dicimus rectam eorum intelligentiam, sumendam esse ex aliis adductis pro nostra sententia. Vnde quando inquit habitum principiorum esse naturalem, aut indutum, non est sensus quòd sit omninò naturalis, aut congenitus: sed quod fluit in nobis per modum naturæ, ex lumine intellectus agentis, vt ipse sæpè inquit. Id autem quod affertur de puero non habente vsum rationis, non est contra nos. Concedimus enim consequenter posse generari habitum principiorum ante vsum rationis: quia tunc possunt esse in puero species intelligibiles aliquorum principiorum, & notitia terminorum, quibus positis statim fit talis habitus. Vltimus tandem locus difficilior est, sed cum ex aliis habeamus habitum principiorum esse effectum intellectus agentis; explicandus est causaliter, quòd scilicet dicatur dari in creatione: quia ibi datur lumen intellectus agentis, ex eo quod ipse naturaliter resoltat posita notitia terminorum.

Ad secundum cum sua confirmatione respondetur quòd vt habitus principiorum sit seminarium totius cognitionis sequentis, vt præueniat assensus seu iudicia intellectus circa illa: sufficit quòd sit naturalis modò explicato, vt ex dictis patet: & ideò solùm probant nostram conclusionem.

QVÆSTIO III.

Quid sint opinio, & solertia: & in quo distinguantur à scientia.

19 POstquam egimus de scientia, & habitu principiorum, agendum erat de sapientia, quam inter habitus intellectuales numerat Aristot. 6. Ethicorum capite tertio. Sed quia ipse in fine huius primi libri expressè remisit eius disputationem ad Metaphysicam illis verbis: *De reliquis autem quo pacto distribuenda sint, de mente inquam, de sapientia, &c.* Ideò nos in præsenti cum aliis Dialecticis hanc disputationem prætermittimus: hoc solùm adnotantes, vt rectè percipiatur diuisio habitus intellectualis postea tradenda, quod quamuis circa distinctionem sapientiæ, & scientiæ, variè opinentur Doctores: quorum plures dicendi modos adducunt Bañez primæ parte quæstione 1. art. 6. Arauxo lib. 1. Metaphysicæ quæstione 5. art. primo, & alij: probabilior tamen sententia est, quam tradit D. Thom opusculo 7. quæst. 2. art. 2. ad primum dicens: *Sapientia non diuiditur contra scientiam, sicut oppositum contra oppositum: sed quia se habet ex additione ad scientiam: est enim sapientia, vt dicit Philosophus. 6. Ethicorum caput omnium scientiarum, regulans omnes alias, &c. Scientia verò nomen aliis inferioribus relinquitur.* Quod etiam docet 1. 2. q. 57. artic. 2. ad 1. & 2. 2. quæst. 9. articulo 2. Ratióque videtur manifesta: quia tam Metaphysica, quàm Theologia (quarum altera est sapientia in ordine naturali, alia verò in ordine supernaturali,) sunt verè, & propriè scientiæ; si quidem sunt habitus acquisiti per demonstrationem: ergo sapientia non opponitur scientiæ in sua latitudine, sed potiùs continetur sub ea; & addit quod procedat per causas altissimas, &

nobilissimas.

nobilissimas in quo distinguitur ab aliis scientiis inferioribus. Videantur Bannes vbi supr. Caiet. in hoc 1. lib. c. 10. §. vltim. Soncinas 4. Metaph. q. 13. & alij.

20. Ex quo intelligetur doctrina, quam tradit Aristoteles citato lib. Ethicor. capite 7. vbi affirmat sapientiam non solùm versari circa conclusiones, sicut alias scientias: sed etiam circa ipsa principia, sicut intellectum; & per consequens esse præstantiorem virtutem illis. Verba Aristotel. sunt: *Sapientem ergo non solùm ea scire, quæ ex principiis cognoscuntur, sed etiam circa principia dicere vera oportet. Quare sapientia intellectus est, & scientia, & vt caput habens, scientia rerum earum, quæ summis afficiuntur honoribus, &c.* Quorum verborum sensus non est sapientiam integrari tanquam ex partibus ex habitu principiorum, & scientia vt putauit. Scotus in tertio distinctione 35. quæst. 1. Neque similiter esse tertium alium habitum ab vtroque distinctum eminenter continentem eorum perfectiones, & sub eadem ratione formali se extendentem ad cognitionem principiorum, & conclusionum, vt explicant alij. Sed sensus est quòd sapientia, quia est scientia suprema, non habens aliam superiorem, quæ explicet, aut probet sua principia, ipsa reflectitur supra illa, explicando terminos, & aliqualem eorum rationem reddendo; siue contra negantes ipsa disputando; in quo vtitur discursu, quod non habet habitus principiorum vt suprà vidimus. & ideò sapientia in hoc excedit ipsum, & alias scientias inferiores, quia ille tantùm attingit principia, istæ verò solas conclusiones; sapientia autem non solùm versatur circa proprias conclusiones, sed etiam reflectitur supra sua principia, modo explicato: propter quod habet specialem rationem virtutis, & appellatur caput cæterarum.

21. ¶ His breuiter explicatis de habitu sapientiæ veniendum est ad alios, de quibus procedit difficultas. Et primò certum est apud Auctores dari habitum opinionis, idque probat Aristoteles in hoc primo libro, capite 26. quia præter propositiones necessarias dantur etiam contingentes; sed hæc non possunt cognosci per scientiam, vel habitum principiorum: cùm obiecta istorum habituum sint propositiones necessariæ, vt suprà vidimus: ergò cognoscuntur per alium habitum, qui est opinionis.

Addit autem Aristoteles, quod sicut circa propositiones necessarias duplex assignatur habitus, nempè intellectus, & scientia, hæc circa propositiones mediatas, ille verò circa immediatas: ita etiam duplex debet assignari habitus opinionis circa propositiones contingentes, quarum altero cognoscantur, quæ habent alias priores, per quas probentur. In quo cum non procedatur in infinitum, neque in tali probatione deueniatur ad propositiones necessarias, quia ex necessario non sequitur contingens deueniendum erit ad aliquas propositiones contingentes primas, seu immediatas, quibus assentietur intellectus propter ipsam connexionem extremorum absque aliquo medio; & ex consequenti assignandus erit alius habitus opinionis circa illas, quod rectè prosequitur Diuus Thom. ibid. lect. 44.

22. Hanc ergo opinionem, quæ habetur sine discursu, & correspondet habitui principiorum, definit ibidem Aristoteles sic; *Est acceptio* (id est existimatio, seu assensus determinatus) *propositionis immediatæ; & non necessariæ*, id est principij quod potest aliter se habere, seu propositionis contingentis, quæ nullum habet medium, per quod probetur. Ex qua definitione facilè formatur definitio alterius opinionis, correspondet scientiæ, & habetur per discursum sic: *Est acceptio propositionis mediatæ, & non necessariæ*, à quibus si auferantur illæ particulæ *immediatæ*, & *mediatæ* remanet essentialis definitio opinionis in communi, prout comprehendit vtramque, scilicet. *Acceptio propositionis non necessariæ*, id est existimatio, seu assensus determinatus propositionis, quæ potest aliter se habere: vel actus intellectus qui fertur in vnam partem contradictionis, cum formidine alterius quæ est definitio Diui Thom. prima parte, quæst. 79. articulo 9. ad quartum.

Explicatio huius definitionis facilè ex dictis constat: nam per hoc quòd sit *existimatio*, seu *assensus*, siue *actus intellectus*, conuenit opinio cum scientia, & aliis cognitionibus necessariis. Additur autem *determinatus*, siue *in alteram partem contradictionis*, vt excludantur dubium, & suspicio, quia vt inquit D. Thom. 2. 2. quæstione secunda, articulo primo, dubitans in neutram partem declinat, sed manet anceps; suspicans verò magis declinat in vnam quàm in aliam, non tamen assentitur illi determinatè: quia tantùm fertur ex leuibus indiciis: at verò opinans assentitur ex fortioribus indiciis, & ideò vni parti determinatè adhæret, sed cum formidine alterius. Per quod distinguitur opinio à scientia, & aliis assensibus necessariis. Ad quod significandum ponitur illa vltima particula, scilicet *propositionis non necessariæ*. Nam eo ipso quòd opinio versetur circa obiectum, quod potest aliter se habere, non repugnat illi subesse falsum: ac proinde assentitur tali obiecto, cum formidine alterius partis; quod non conuenit aliis habitibus necessariis, vt ex se patet.

23. Dupliciter autem potest contingere quòd opinio versetur circa propositiones contingentes, seu cum formidine alterius partis, vt explicat Diuus Thomas lectione 44. citata. Primò quando propositiones sunt in se, & ab intrinseco contingentes, & tunc repugnat, quod cognoscantur per scientiam, etiamsi de earum veritate nullatenus dubitemus: vt patet, in exemplo D. Thom. si dicas: *Omne quod currit, mouetur: homo currit: ergo homo mouetur.* Vbi conclusio non pertinet ad scientiam: cum sit propositio contingens: sed ad habitum opinionis, etiamsi certissimus de illius veritate. Cuius ratio est: quia formido, quæ conuenit opinioni ab intrinsecu, & est per se annexa illi, (quæ solet appellari formido radicalis,) non sumitur ex parte ipsius cognoscentis, sed ex parte obiecti contingentis: quod, quia potest esse aliter, ac de facto est, potest consequenter non esse, sicut cognoscitur, ac proinde cognoscitur cum formidine intrinseca, & radicali.

Secundo modo potest contingere opinionem versari circa propositiones, quæ licet in se, & ab intrinseco sint necessariæ, ab opinante tamen accipiuntur vt contingentes: quia non penetrat connexionem prædicati cum subiecto. Et tunc formido non est ex parte ipsius obiecti secundùm se: sed ex parte cognoscentis illud: & hanc frequentiùs appellamus formidinem, soletque appellari formido actualis, & consistit in quodam metu: si fortè altera pars sit vera, quam experimur frequenter in opinionibus, quæ in qualibet materia sunt inter Doctores. Vnde si quis penetrauerit dictam connexionem, cognoueritque necessitatem talium propositionum: acquiret veram scientiam illarum; & ex consequenti poterit contingere, & persæpè contingit, vt de propositione, de qua alter habet tantùm opinionem, & vulgo dicitur opinio, alius habeat scientiam. Quod existimandum est, multotes accidere in doctrina Aristotelis & Diui Thomæ, qui procul dubio habuerunt scientiam de pluribus propositionibus, quæ apud alios ad summum putantur opiniones.

24 Contingit etiam generari in intellectu opinionem, quando per medium probabile cognoscitur conclusio necessaria ab eo, qui nondum habet scientiam de illa: Et similiter quando cognoscitur conclusio necessaria, per medium, quod in rei veritate est contingens, existimatur tamen esse necessarium: vel etiam quando conclusio necessaria cognoscitur per medium, quod in rei veritate est necessarium, & à nobis apprehenditur vt necessarium, sed tamen id non cognoscimus, certò & euidenter, sed tantùm probabiliter, & cum formidine. In huiusmodi enim casibus, (qui ad duos priores modos reducuntur) non potest generari scientia, quia cum scientia habeat rationem boni, opinio verò rationem mali, illa non consurgit nisi ex integra causa, hæc verò generatur ex quocumque defectu.

Per quod tandem perspicua remanet doctrina Aristot. cap. 26. citato, propter quam hæc omnia adducta sunt, quod scilicet habitus scientiæ distinguitur ab opinione; in hoc, quod ille versatur circa propositiones necessarias; seu quæ aliter se habere non possunt, cui proinde non potest subesse falsum; opinio verò versatur circa propositiones contingentes, & quæ aliter se possunt habere; vel secundùm se, vel secundùm quod accipiuntur à cognoscente, ideò non semper verum attingit: quo etiam modo distinguitur habitus principiorum ab opinione, vt ex dictis patet.

25 ¶ Explicata natura opinionis, solent aliqui disputare de fide, vt ostendant etiam in quo deficiat, & distinguatur à scientia; Sed res est alterius loci, de qua neque verbum facit Aristot. in præsenti. Et ideò breuiter dicendum est fidem esse assensum determinatæ alterius partis propter auctoritatem, seu testimonium dicentis. Quòd si fuerit diuinum, erit fides supernaturalis: in qua ratio formalis assentiendi est diuina reuelatio, seu veritas prima vt reuelans; conditio verò necessariò requisita est propositio Ecclesiæ Si verò testimonium sit creatum, vel hominis, vel Angeli, erit fides naturalis, vel humana Ad vtramque autem fidem non requiritur discursus, sed sicut vna simplici visione videtur color ratione luminis; sic eodem actu iudicij assentitur intellectus alicui propositioni propter authoritatem dicentis, tanquam propter rationem formalem, absque eo, quòd sit necessarium aliud præcedens iudicium circa ipsam, à quo moueatur ad talem assensum.

26 Ex quo patet, quomodò fides distinguatur ab opinione, & scientia. Nam ab opinione immediata, quam suprà explicuimus, distinguitur in hoc quod talis opinio assentitur principiis probabilibus propter ipsam connexionem extremorum; fides verò propter extrinsecum testimonium dicentis. Ab opinione autem mediata distinguitur, quia hæc pertinet ad discursum, & fit necessariò ex præexistenti iudicio, quod non habet fides, vt diximus. Tandem distinguitur à scientia: quia licèt fides, quò maius est testimonium, tantò plus possit habere certitudinis, (credimus enim maiori certitudine, quæ à pluribus, & melioribus asseruntur) possitque crescere vsque ad certitudinem moralem, vt quando credimus Romam esse; & tandem peruenire ad omnimodam certitudinem, & in ea superare scientiam, vt patet de fide diuina. De cuius veritatibus longè certiores sumus, quàm de conclusionibus à scientia demonstratis; ex eo, quod auctoritas diuina, cui illa innititur, firmior, & indefectibilior est, quocumque lumine creato, ex quo procedit scientia. Quamuis inquam hæc ita sint, nunquam tamen fides pertingit ad claritatem, seu euidentiam, imò hæc illi repugnat, vt probat D. Tho. 2. 2. q. 1. art. 4. & constat ex definitione Pauli ad Hebr. 11. *Fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Ac proinde habet sibi intrinsecè annexam obscuritatem, in qua distinguitur à scientia.

27. Secundò ex dictis sequitur opinionem, & fidem humanam non esse virtutes intellectuales. De opinione id docent expressè Aristotel. 6. Ethicor. capit. 3. & D. Thom. ibidem lectione 3. & 1. 2 quæst. 55. art. 4. & quæst. 57. art. 2. ad 3. De fide verò humana tradit idipsum Sanctus Doctor 2. 2. quæst. 4. art. 5. & in 3. distinct. 23. quæst. 2. art. 3. quæst. 1. ad secundum. Et vtriusque ratio est eadem: quia virtus vt suprà vidimus, est dispositio perfecti ad optimum: ergo virtus intellectualis erit dispositio ad optimum, quod in intellectu inuenitur. Sed hoc est, verum semper attingere: ergo sicut in voluntate tantùm ille habitus dicitur virtus moralis, qui bonum semper amplectitur, sic in intellectu solum ille habitus erit virtus intellectualis, qui verum semper attingit. Sed opinioni, & fidei humanæ propter sui imperfectionem, & debile lumen, seu medium, cui innituntur potest subesse falsum, vt suprà numero 3. vidimus ex Arist. ergo non sunt virtutes intellectuales.

28 ¶ Tandem solertia vel definit Aristoteles in hoc primo lib. capite 27. *Est bona coniectatio medij in tempore admodum breui:* vel vt habet translatio antiqua: *Subtilitas quadam inueniendi medium in non perspecto.* Vt si quis videns lucidam illam partem lunæ, quæ est versus solem, statim perciperet id venire ex eo, quod luna recipiat lucem, à sole: vel si quis viso paupere altercante cum aliquo diuite, statim cognosceret, diuitem mutuasse illi pecuniam, de cuius solutione altercatur. Aut si quis videns aliquos, qui cum anteà inimici essent, postea amici facti sunt, statim intelligeret hoc ideo esse: quia ambo cuiusdam alterius sunt inimici. Vnde constat solertiam esse quamdam vim, facilè, & derepentè inueniendi causam rei cuius tot exempla adducit Aristoteles, teste D. Thom. ibidem, vt ostendas, solertiam inueniri posse in diuersis habitibus intellectualibus tam practicis, quàm speculatiuis. Propter quòd etiam ponitur pars prudentiæ, vt patet secunda secundæ quæstione 94 artic. 4.

Distinguit ergo Aristoteles scientiam à solertia: quia licet hæc possit inueniri in propositionibus necessariis, vt patet in primo exemplo: tamen nunquam procedit ex necessariis simpliciter, id est, euidenter cognitis, vt necessaria: sed tantùm ex coniectatis, siue ex coniecturatis. Qui enim videns lunam versus solem lucidam, derepentè absque alia consideratione, iudicauit, à sole recipere lucem, id tantùm coniecturauit, & per consequens potuit decipi in tali coniectura: propter quod solertia non numeratur inter virtutes intellectuales. In quibus omnibus solertia deficit à ratione scientiæ, & distinguitur ab ea, vt ex dictis patet.

26 ¶ In calce huius quæstionis statuendæ sunt diuisiones essentiales habitus, seu virtutis intellectualis: vt suprà disput. 15. num. 28. promisimus. Quæ sic possunt ex dictis ordinari. Primò enim diuiditur in habitum, qui immediatè versatur circa singularia; (qui necessariò erit practicus: nam singularia possunt quidem directè, & propriè operari, non autem cognosci) & in eum, qui immediatè versatur circa vniuersalia. Sub primo genere continentur prudentia, & ars, quarum diuisionem loco citato adduximus. Secundum verò rursus diuiditur in habitum circa principia, seu propositiones immediatas, qui dicitur habitus principiorum: & in habitum circa conclusiones, seu propositiones mediatas, & appellatur scientia.

Habitus

Habitus principiorum diuiditur in intellectum, seu intelligentiam, qui est habitus principiorum speculatiuorum; de quo egimus in principio disputationis; & in synderesim, quæ est habitus principiorum practicorum; de qua tractant Theologi prima parte, q. 79. articulo 12. Deinde scientia diuiditur in eam, quæ procedit lumine diuinæ reuelationis, scilicet Theologiam; & in eam, quæ procedit ex principiis cognitis lumine naturali. Quæ rursus partitur in practicam & speculatiuam. Sub practica continentur Philosophia moralis, & Medicina, vt docet Diuus Thom. opusc. 70. quæstione quinta articulo 1. ad quartum, & alibi sæpè. Speculatiua verò diuiditur in tria genera iuxta triplicem abstractionem à materia, vt vidimus disputatione præcedenti, & vnumquodque in species assignatas.

Est tamen pro hac coordinatione obseruandum, practicum & speculatiuum, posita esse, vt differentias diuisiuas, generum non subalternatim positorum non quia existemus talia genera posse eisdem differentiis diuidi; sed defectu nominum: sunt enim in rei veritate differentiæ omninò diuersæ: nam ratio practici, quæ conuenit prudentiæ, & arti, ex natura sua postulat versari immediatè circa singularia, quæ verò conuenit synderesi, essentialiter respicit principia: quæ autem inuenitur in scientia, petit versari circa propositiones vniuersales mediatas: rationes valdè diuersæ sunt, quamuis eodem nomine significentur.

QVÆSTIO IV.

An de eodem obiecto possint esse simul scientia, & opinio.

30. ARistoteles in hoc primo libro cap. 16. quem ferè omnes Dialectici imitantur; solùm mouet hanc difficultatem de scientia, & opinione & ideò in titulo consultò non inquirimus, etiam de fide, vt minùs rectè faciunt nonnulli Moderni; est enim ex hac parte quæstio ista aliena à præsenti instituto: & eam versant Theologi cum D. Thom. 2. 2. q. 1. articulo 5. quamuis inter loquendum de scientia, & opinione quid etiam dicendum sit de fide obiter explicabimus. Vt ergo certa ab incertis separemus.

Primò Indubitatum est, quòd si loquamur de eadem re incomplexa, seu de eodem subiecto, secundùm diuersa tamen prædicata, seu propositiones benè possunt esse simul scientia, & opinio: vt de homine scimus quòd sit risibilis; & opinamur quòd diligat filios, aut quod sit Philosophus. Quod explicat & probat Arist. loco citato, exemplo opinionis veræ, vel falsæ.

Sicut enim non repugnat de eadem re dari opinionem veram & falsam, secundùm diuersas propositiones, seu prædicata, vt si de diametro asseras esse incommensurabilem lateri quadrati, est propositio & opinio vera, si verò de eodem diametro dicas esse commensurabilem, est propositio & opinio falsa: sic etiam non repugnat, sed de facto contingit, de eadem re, vt de homine scire esse risibilem, & opinari esse Philosophum: quod tantùm est dari scientiam & opinionem de eodem; secundùm quid, vt rectè inquit Arist. & notat. Diuus Thom. ibidem, id est, de eodem subiecto, sed non secundùm idem prædicatum. Quare solùm remanet difficultas, an possint dari scientia & opinio de eodem simpliciter, id est, de eodem subiecto secundùm idem prædicatum, seu de eadem propositione.

De qua adhuc certum est posse esse scientiam & opinionem in diuersis hominibus, aut etiam in eodem homine pro diuersis temporibus: sæpè enim contingit quòd eadem propositio ab vno cognoscatur scientificè, & ab alio opinatiuè; aut quòd circa propositionem, de qua nunc habet aliquis opinionem: quia nondum penetrauit medium necessarium postea illo inuento, habeat scientiam. Quare tota difficultas est an de eadem propositione, idem homo in eodem tempore, possit habere scientiam & opinionem.

31. Secundò certum est, quod quando propositio est ex se, & ab intrinseco contingens: quia nimirum est prædicatio omnino accidentalis, & in materia contingenti: tunc potest quidem de illa haberi opinio, sed implicat, vt simul etiam habeatur scientia. Si enim talis propositio est necessaria, non est demonstrabilis; & consequenter neque scibilis, vt ex dictis patet. Quare solùm remanet difficultas de propositionibus quæ in se sunt necessariæ: nam istæ scibiles sunt per argumentum demonstratiuum, & opinabiles per argumentum topicum. Et sic meritò dubitatur: vtrum de illis possit simul haberi scientia & opinio.

Vnde constat non esse quæstionem an possit esse scientia & opinio de eadem propositione necessaria secundùm eandem rationem formalem, seu secundùm idem medium: implicat enim eundem syllogismum simul esse demonstratiuum & topicum, & consequenter repugnat: quod ex eisdem præmissis, seu idem medium, simul habeatur cognitio scientifica & opinatiua eiusdem conclusionis.

Quare tota difficultas est an idem homo, in eodem tempore, possit habere scientiam & opinionem, de eadẽ propositione necessaria, per diuersa media; cùm autem scientia & opinio sumi possint vel pro actibus, vel pro habitibus, in vtroque sensu discutienda est à nobis præsens quæstio.

An actus scientiæ, & opinionis possint esse simul:

§. I.

31. IN hoc primo sensu non est tanta controuersia inter Doctor. Et ideo dicendum est primò, scientiam & opinionem sumptas pro actibus, non posse esse simul in eodem intellectu de eadem propositione. Hæc concl. est contra aliquos Nominales, quos sequuntur nonnulli Moderni: sed etiam recipiunt communiter Doctores non solũ Thomistæ, sed etiam & alij. De quo videri possunt Capr. in 3. dist. 25. q. 1. ad argumentum contra 2. concl. Deza ibid. artic. 5. ad 5. contra 2. concl. Conrad. & Medina 1. 2. q. 67. art. 3. Caiet. ibid. & 2. 2. q. 1. artic. 5. & 3. p. q. 9. art. & in hoc 1. lib. c. 25 Soto, c. 16. q. 8. art. 2. cõcl. 3. Mas. lib. sect. vnica, q. 5. Sanch. lib. 7. q. 13. Rippa 1. p. q. 2. art. 2. Cabrera, Lorca, Torres, Tolet. & plures alios refert, & sequitur Galleg. hîc controuersia 38.

Probat. 1. ex Arist. c. 26. citato, vbi absolutè docens non posse simul esse scientiam & opinionem de eadem propositione, ad minus intendit hanc concl. vt fatentur communiter Interpretes. Verba Arist. sunt: *Opinio namque & scientia non omnino eiusdem est, sed vt est, & vera & falsa modo quodam eiusdem opinio, &c.*

Vbi ad longum explicat, quod sicut contingit de eodem subiecto formari propositionem veram, quando tribuitur prædicatum illi conueniens: & formari etiam propositionem falsam, tribuendo aliud prædicatum illi repugnans; non verò eandem propositionem simul esse veram & falsam: ita etiam potest esse, vt de eodem subiecto idem homo habeat

scientiam, respectu vnius prædicati, & opinionem respectu alterius, vt in principio explicuimus non tamen quod de eodem subiecto, respectu eiusdem prædicati aliquis habeat simul scientiam, & opinionem, & concludit: *Ex his autem emergit fieri non posse, vt simul ibidem opinetur quisquam, ac sciat: nam simul existimationem haberet, & aliter, & non aliter, idem se habere, quod quidem fieri nequit.* Quem locum latè explicat Diu. Thom. pro nostra sententia, & concludit: *Sic ergo ex dictis manifestum est, quod non contingit, idem omnino simul scire & opinari: quia simul homo haberet existimationem, quod posset aliter se habere, & quod non posset aliter se habere. Sed in alio homine hoc contingit, quod de eodem vnus habet scientiam, & alius opinionem; in eodem verò homine non contingit ratione iam dicta.*

33 Secundò probat. ex eodem Angelic. Doct. qui perpetuus est in hac doctrina. Tradit illam eleganter 2. 2. quæst. 1. artic. 5. ad 4. his verbis: *Ad quartum dicendum, quòd sicut Philosophus ibidem dicit* (scilicet c. 26. citato.) *à diuersis hominibus de eodem omnino potest haberi scientia & opinio: sicut & suprà dictum est de scientia & fide: Sed ab vno, & eodem potest haberi fides & scientia de eodem secundum quid, scilicet de subiecto, sed non secundùm idem. Potest enim esse quod de vna & de eadem re, aliquis aliquid sciat, & aliquis alius opinetur. Et similiter de Deo potest aliquis demonstratiuè scire quod sit vnus, & credere quod sit trinus. Sed de eodem secundùm idem non potest esse simul in vno homine scientia, neque cum opinione, neque cum fide. Alia tamen, & alia ratione. Scientia enim cum opinione simul esse non potest simpliciter de eodem: quia de ratione scientiæ est, quod id, quod scitur existimetur esse impossibile aliter se habere; de ratione autem opinionis est, quod id, quod est opinatum, existimetur possibile aliter se habere. Sed id quod fide tenetur, propter fidei certitudinem existimatur etiam impossibile aliter se habere. Sed ea ratione non potest simul idem, & secundùm idem esse scitum & creditum: quia scitum est visum, & creditum est non visum.*

Idem habet quæst. 14. de Veritate art. 9 ad 6. & alibi sæpè. Quæ loca ad minus procedunt de scientia & opinione quantum ad actum, vt per se patet. Ergo ex sententia Aristotelis, & D. Thom. saltem actus scientiæ, & opinionis, non possunt esse simul de eadem propositione. An autem etiam loquantur de Habitibus, posteà videbimus.

Ratione solent aliqui probare hanc conclusionem: quia impossibile videtur duos actus simul esse in eadem potentia. Alij verò ex eo, quod cum intellectus per actum scientiæ perfectè videat obiectum, ferè tota vis animæ intensè fertur in illum actum, quo maximè delectatur; ac proindè vix potest extendere concursum, vt actui opinionis incumbat. Sed hæ rationes infirmæ sunt. Et prima quidem falsò nititur fundamento, vt constat ex dictis suprà disputatione 17. numero 35 Secunda verò ad summum probat moraliter esse impossibilem talem simultatem actuum, vt consideranti patebit. Quare illis relictis.

34. Tertiò probatur ratione Arist. & D. Thom. quia assensus scientificus, & opinatiuus de eadem propositione habent proprietates. & effectus omnino repugnantes, & vnus intrinsecè includit priuationem alterius. Ergo non possunt esse simul in eodem subiecto.

Consequentia patet: quia quæcumque ita se habent, verè sunt opposita, & vnum destruit aliud.

Antecedens verò probatur: quia assensus scientificus est iudicium, quo res non potest aliter se habere opinatiuus verò iudicat eandem posse aliter se habere. per illum plenè, & perfectè determinatur intellectus; & manet omninò conuictus circa veritatem propositionis; per istum verò non conuincitur; sed iudicat posse etiam præstari assensum propositioni contrariæ: ratione illius est omninò certus, & firmiter adhæret conclusioni; ratione verò istius est incertus, & formidat de illa: & tandem alter est euidens, & alter ineuidens. Sed euidentia, & ineuidentia, certitudo, & incertitudo; firmitas, & formido; esse conuictum, & non esse conuictum, & similia omninò inter se pugnant: & contradictoriè seu priuatiuè opponuntur. Ergo repugnat tales actus esse simul in eodem intellectu.

Respondebis hæc omnia inter se pugnare, si assensus fiat per idem medium: cæterùm quando habentur per diuersa media, nullum esse inconueniens, quod intellectus sit simul certus, & incertus de eadem propositione; seu quod simul iudicet eam posse aliter se habere formaliter, vt respicit medium contingens, & non posse aliter se habere, vt deducitur ex medio necessario.

35. Sed contra hoc est primò: (& bene nota: quia ex huius inconsideratione decipiuntur contrarij:) quia intellectus in quolibet syllogismo, quando post assensum præmissarum assentitur conclusioni, assentitur ei absolutè sumptæ, & in se ipsa consideratæ: non verò in causa, vt aiunt, seu formaliter, quatenus continetur in medio. Tum quia hoc iam factum est in præmissis, vt vidimus disputat. 17. num. 29. Tum etiam quia aliàs rueret ars syllogistica, quæ consistit in hoc, vt intellectus ex eo quòd videat duas extremitates absolutè vniti cum quodam tertio, iudicet easdem absolutè vniti inter se. Ergo semper in conclusione syllogismi iudicat intellectus prædicatum absolutè conuenire subiecto. Sed impossibile est, quod de eodem prædicato absolutè sumpto, simul iudicet intellectus conuenire contingenter, & non conuenire contingenter eidem subiecto. Ergo etiam per diuersa media non potest simul habere assensum opinatiuum, & scientificum.

Confirmatur; quia affirmatio, & negatio, quæ includuntur in huiusmodi assensibus, quibus intellectus iudicat idem prædicatum contingenter conuenire, & non contingenter conuenire subiecto, seu per quos est certus, & incertus de eadem propositione, non feruntur in ipsa media: sed in subiectum de quo affirmatur, & negatur tale prædicatum. Ergo non obstante diuersitate mediorum, verè datur ibi affirmatio, & negatio, eiusdem de eodem; & per consequens vera oppositio.

Consequentia est euidens. Antecedens verò constat, tum ex ipsa forma enunciationis, tum etiam, quia aliàs nullus posset dari in intellectu actus verè oppositus assensui scientifico: cùm ille necessariò sit acquirendus per diuersum medium, vt patet.

36. Secundò impugnatur dicta solutio: quia ex ea sequitur, posse esse simul in eodem intellectu assensum scientificum, & erroneum eiusdem conclusionis: hoc autem est absurdum: ergo illud ex quo sequitur.

Probatur sequela, quia tales assensus necessariò eliciendi sunt per diuersa media, vt dicebamus: siquidem primus habetur per medium demonstratiuum; secundus verò per medium oppositum vt patet. Ergo si idem intellectus per diuersa media potest esse certus & incertus de eadem propositione; etiam poterit esse scientificus, & erroneus circa illam. Quod autem hoc repugnet probatur: quia assensus scientificus comparatur ad erroneum, sicut lux ad tenebras: sed eo ipso, quod ponatur lux, destruuntur tenebræ,

vnde

vndecumque illæ fuerint causatæ: ergo eo ipso, quod per medium necessarium habeatur assensus scientificus alicuius propositionis, destruitur assensus erroneus circa illam; ex quocumque alio medio fuerit causatus.

Dices, ex hoc ipso sumi discrimen: nam assensus scientificus non comparatur ad opinatiuum, sicut lux ad tenebras; sed sicut lumen maius ad lumen minus, quæ quidem possunt esse simul, vt patet de lumine solis & candelæ; & ita nihil sequitur.

Sed contra hoc est, quia assensus opinatiuus, licet ex parte perfectionis quam includit, habeat aliqualem rationem luminis, & quodammodo disponet ad scientiam, vt infrà videbimus, tamen ex intrinseca imperfectione sua, intimè habet annexam inenidentiam, & obscuritatem, sicut scientia claritatem. Ergo non se habent quoad omnia sicut lumen maius, & minus, sed verè comparantur tanquam lux & tenebræ, quod non contingit in exemplo adducto.

Patet consequentia, quia lumen candelæ, non est intrinsecè obscurum; sed in se est verè lux (quamuis parua) absque vlla mixtione tenebrarum; & propterea non pugnat cum lumine solis. Opinio verò intrinsecè est lux adumbrata, seu mixta tenebris, quæ non possunt ab ea auferri, nisi destruatur propria ratio opinionis, vt patet. Ergo adueniente assensu scientifico, verè corrumpitur opinatiuus; & per consequens non possunt esse simul. Videatur Mas. vbi sup. ad secundum.

An habitus ipsi scientiæ, & opinionis possint esse simul.

§. II.

37 Maior est difficultas in hoc secundo sensu: an scilicet habitus scientiæ, & opinionis simul compatiantur in eodem intellectu de eadem propositione: & consequenter, an habitus scientiæ simul esse possint cum actu opinionis, & habitus opinionis cum actu scientiæ. Partem affirmatiuam defendunt Durand. q. 1. Prolog. n. 23. Salas 1. 2. q. 53. disp 6. sect. 5. n. 29. Valent. tom. 3. disp. 1. q. 1. puncto 4. §. 2. Rub. in hoc 1. lib. c. 26. tract. 3. Lorinus in Log. tract. de Scientia q. 1. dub. 2. Raphaël de Aversa q 29. sect. 4. Hurtado disp. 10. de Anima sect. 5. & alij Moderni.

Probatur ex D Th. 3. p q. 9. art. 3. ad 2. vbi inquit: *Opinio ex syllogismo Dialectico causata est via ad scientiam, quæ per demonstrationem acquiritur: quæ tamen acquisita potest remanere cognitio, quæ est per syllogismum Dialecticum, quasi consequens scientiam demonstratiuam, quæ est per causam: quia ille qui cognoscit causam, ex hoc etiam magis potest cognoscere signa probabilia ex quibus procedit Dialecticus syllogismus.* Quibus verbis manifestè loquitur D. Thom. de Habitib vt patet. Ergo adueniente habitu scientiæ de aliqua propositione, potest remanere opinio, quæ habebatur de illa. Similiter 1. 2. q 67. art. 3. concedit eandem propositionem posse cognosci per diuersa media, quorum alterum sit euidens, alterum verò probabile. Et eodem in 3. dist. 31. q 2. art. 1. quæstiunc. 1. ad 4. inquit: *Opinio & scientia, quamuis sint de eodem, non tamen secundum idem medium, sed secundum diuersa; & ideò possunt esse simul, sed fides, & visio patriæ sunt de eodem, & secundum idem medium: & ideo perfectio vnius non patitur imperfectionem alterius.* Vbi etiam planè loquitur de Habitibus. Ergo ex sentent. D. Thom. habitus scientiæ, & opinionis de eadem propositione possunt esse simul.

38. Secundò probatur ratione: quia habens habitum scientiæ circa aliquam propositionem, potest eam cognoscere & probare per medium contingens, vt experientia constat, & cernitur in hac propositione. *Aliquis homo est admiratiuus:* quã postquam quis cognoscit scientificè per hanc demonst. *Omne discursiuum est admiratiuum, aliquis homo est discursiuus: ergo aliquis homo est admiratiuus:* potest rursus cognoscere per hunc syllogismum cõtingentem: *Omnis Philosophus est admiratiuus, aliquis homo est Philosophus: ergo aliquis homo est admiratiuus.* Tunc sic formatur argumentum.

Per istum syllogismum producitur aliquis habitus: nulla enim est sufficiens ratio ad id denegandum, sed talis habitus non est scientiæ, vt patet: ergo opinionis. Ergo simul datur vterque habitus.

Tertiò, quia habens habitum opinionis de aliqua propositione, si inueniat veram eius demonstrationem, acquirit scientiam circa illam: & tamen non amisit habitum opinionis: ergo manent simul habitus scientiæ, & opinionis. Maior est certa, & probatur minor: quia saltem quando habitus præcedens opinionis est valdè intensus, & habitus scientiæ, qui de nouo introducitur, remissus, non potest hic superare illum: ergo non statim, sed paulatim excludet habitum opinionis.

Patet consequentia in habitibus voluntatis: quando enim quis habet habitum intemperantiæ valdè intensum, & acquirit habitum temperantiæ, remissum, non statim destruitur ille, vsque dum iste paulatim crescat, & superet, corrumpatque contrarium: ergo dato quòd habitus scientiæ, & opinionis, de eadem propositione sint contrarij, tamen pro aliquo saltem tempore possunt esse simul in eodem intellectu.

39. Quartò, habitus scientiæ, & fidei supernaturalis possunt esse simul, respectu eiusdem conclusionis: ergo etiam habitus scientiæ, & opinionis.

Consequentia patet, quia inter habitum fidei, & claram Dei visionem maior, vel saltem æqualis repugnantia est, ac inter habitum scientiæ, & opinionis: siquidem etiam opponuntur in ratione clari, & obscuri, seu penes visum, & non visum. Antecedens verò prob. quia Catholicus habens habitum fidei de hac propositione, *Deus est vnus*, si acquirat demonstrationem eius, verè producitur in eo habitus scientiæ; & tamen remanet fides supernaturalis inclinans ad eandem conclusionem: siquidem fides non potest amitti circa articulum semel creditum, nisi amittatur circa alios, vt patet: ergo, &c.

Confirmatur, quia Philosophus Christianus habens scientiam de tali propositione, assentitur illi certiùs quàm Philosophus Gentilis: sed hæc maior certitudo non potest refundi in habitum scientiæ, supposito quòd in vtroque sit æqualis: ergo prouenit ex habitu fidei, & per consequens simul dantur habitus scientiæ & fidei de eadem propositione.

Maior verò probatur, quia aliàs certiùs crederet fidelis rusticus Deum esse quàm Philosophus Christianus assentiretur eidem propositioni, siquidem fides in certitudine longè superat quamcumque scientiam naturalem.

Quintò tandem, quia saltem habitus fidei potest esse cum actu visionis: ergo similiter poterit esse habitus opinionis cum actu scientiæ, vel è contra habitus scientiæ cum actu opinionis.

Consequentia probata est argumento præcedenti. Antecedens verò est expressum D. Th. 2. 2. q. 175. art. 3. ad 3. vbi cum sibi obiecisset D. Paulum in suo raptu habuisse fidem, & consequenter non vidisse essentiam diuinam, respondet: *Ad tertium dicendum, quod quia Paulus in raptu non fuit beatus habitualiter, sed solùm habuit actum beatorum, consequens est, vt simul tunc in eo non fuerit actus fidei: fuit tamen simul tunc in eo fidei*

habitus Ergo ex sententia D.Thom. habitus fidei potest esse cum actu visionis.

40. Dicendum est secundò, etiam quantum ad habitus non posse esse simul scientiam, & opinionem de eadem propositione.

Si docent Thomistæ pro prima conclusione adducti Capreol. Dez.1, Caiet. Conrad. Ripa, Sor. Tolet. Sanch. Gall. & Mas. Qui plures alios adducit, & addit esse omnium Peripateticorum benè sentientium. De quo etiam videri potest Rua tom. 1. controuersiarum, controu. 1. scholastica.

Et quidem Aristotelem, & D. Th. locis pro prima conclusione adductis, non solùm loqui de actibus, sed etiam, & præcipuè de habitibus, res est nostro iudicio apertissima.

Primò, quia ratio, quam adducunt, verè concludit de vtrisque, vt postea videbimus.

Secundò, quia intentum Arist. in his capitibus 25. 26. & 27. est explicare effectum demonstrationis, vt testatur D.Th. lect. 41. quod propriùs conuenit habitui, quàm actibus; siquidem isti aliquo modo intrant ipsam demonstrationem.

Tertiò, quia vt expressè affirmat ipse S. lect. 44. sequenti, Arist. in prædicto loco comparat scientiam ad *opinionem, quæ est verorum, & falsorum*: versari autem circa verum, & falsum non conuenit ipsi actui opinionis, sed habitui, vt de se constat.

Quartò, quia statim in verbis sequentibus, vt etiam ait ipse sanctus: *Agit de comparatione scientiæ ad aliquos habitus cognoscitiuos, qui sunt semper verorum*, scilicet ad sapientiam, prudentiam, intellectum, &c.

Et tandem quintò, quia in fine lib. 2. reassumens Arist. doctrinam horum capitum, scientiam, & opinionem expressè appellat habitus, quod repetit sæpè D. Th. ibid. lect. 20. Ergo absque dubio ambo in prædictis locis loquuntur etiam de habitibus.

41. Ratio etiam facta pro prima conclusione, etiam conuincit hanc secundam. Quod sic facilè ostenditur: quia habitus, & actus eorum versantur circa idem obiectum, & habent eandem rationem formalem attingendi illud; similiter proprietates, quæ sumuntur ex obiecto, sunt eædem in vtrisque.

Ergo, quando actus ipsi repugnant per ordinem ad obiectum, seu in modo attingendi, & iudicandi de illo, aut penes proprietates ipsum consequentes, etiam repugnabunt ipsi habitus. Sed vt patet ex 1. concl. repugnantia inter actum scientificum, & opinatiuum sumitur, tùm ex eo quòd alter iudicet de obiecto non posse aliter se habere, alter verò posse aliter se habere: tum etiam penes certitudinem, & incertitudinem, euidentiam & obscuritatem, quæ sunt proprietates ex obiecto ipso desumptæ, & communes tam actui, quàm habitui. Ergo eadem repugnantia inuenitur inter habitum scientiæ, & opinionis.

Confirmatur, quia habitus proximè specificantur per actus; sicut actus per obiectum: ergo sicut ex obiecto sumitur intrinseca oppositio actuum, sic etiam ex actibus sumitur intrinseca oppositio habituum. Ergo si actus sunt ex natura sua incompossibiles, secundùm quod versantur circa obiectum, etiam erunt ex natura sua incompossibiles habitus.

Fundamentis oppositæ sententiæ respondetur.

§. III.

42. AD 1. locum D.Th dicendum est S. Doct. non asserere, quod acquisita scientia potest remanere opinio per syllogismum Dialect. causata; sed quod. *Potest remanere cognitio, quæ est per syllogismum dialecticum, quasi consequens scientiam demonst. &c.* Vt autem verba ista quibus contrarij conuincuntur & mens D. Thom. in tota illa solutione plenè intelligatur, aduertendum est, apud ipsum materiam primam per se solam non esse subiectum alicuius accidentis, & per consequens omnes dispositiones corporales, & ipsam quantitatem subiectari in toto composito, vt tetigimus sup. disput. 9. numero 16. & probauimus lib. 1. Physic. Ex qua sententia deducitur alia non minus certa D. Thom. doctrina, quod scilicet non manent in genito eadem numero accidentia, quæ erant in corrupto; quam tradit lib. 1. de Generat. lect. 10. & alibi sæpè. Vnde quando ignis, v.g. disponit lignum introducendo in illo calorem aliquem, qui est dispositio, vt ibi generetur forma substantialis ignis; talis calor imperfectus deperditur quando corrumpitur lignum, & subsequitur alius calor perfectus consequens, & concomitans formam substant. ignis nouiter introductam in materia ligni.

Hoc ergo exemplo vtitur D. Thom. in illa solutione, & docet simili modo opinionem esse viam, seu dispositionem ad scientiam; qui enim per aliquod signum seu medium probabile cognouit aliquam concl. propiùs accedit ad cognitionem scientificam illius, quàm qui nec dum assequutus est talem opinionem. Quando autem aduenit cognitio scientifica talis concl. deperditur cognitio illa formidolosa antecedens, quia intellectus iudicabat prædicatum contingenter conuenire subiecto: quæ proinde verè erat opinio, & subsequitur alia perfectior cognitio eiusdem concl. per tale medium probabile, consequens habitum scientiæ de nouo acquisitum. Quæ cognitio verè non est opinio: quia intellectus iam non iudicat prædicatum contingenter conuenire subiecto, sicut antea, sed est cognitio quædam perfectior præcedenti, procedens ab ipso habitu scientiæ iam acquisito: quia tamen est per medium probabile, non pertingit, vt sit cognitio scientifica. Videatur Caiet. ibid. qui solita subtilitate notat priùs, D.Th. dixisse, *opinio ex syllogismo dialectico, &c.* postea verò acquisita scientia, non reassumpsisse nomen *opinionis*, sed illud mutasse in nomen *cognitionis*, dicens: *potest remanere cognitio, &c.*

43. Per quod patet ad 2. locum eiusdem D.Thom. Fatemur enim eandem propositionem posse cognosci per medium necessarium & probabile.

Sed quando acquisita scientia cognoscitur talis propositio per medium probabile, verè non est actus opinionis, sed cognitio perfectior procedens à scientia, vt explicatum est.

Ad 3. locum respondetur D.Th. mutasse sententiam, cuius euidens signum est; quòd idem ipsum argumentum, cui ibidem respondet concedendo scientiam, & opinionem posse esse simul, non verò scientiam, & fidem; sibi obiicit locis suprà citatis ex 2.2. & q. 14. de Veritate, & respondet vtrumque esse impossibile.

Ad 2. argumentum respondetur cum Masio vbi suprà admittendo casum. Potest enim optimè fieri, vt eadem conclusio cognoscatur per medium necessarium & probabile.

Dicimus tamen quòd quando acquisita scientia cognoscitur per medium probabile, non generatur habitus opinionis, sed habitus scientiæ iam acquisitus quodammodò firmatur: non quia reuera intendatur, aut simpliciter fiat maior: sed quia aliquo modo extenditur ad iudicandum de eadem conclusione per signa probabilia.

Nam, vt benè inquit D.Th. loco adducto ex 3. parte, ille, qui per scientiam cognoscit causam, ex hoc magis potest cognoscere signa probabilia, ex quibus procedit dialecticus syllogismus. Neque nouum videatur

tur actus, qui aliàs producerent habitum opinionis, ſi non adeſſet ſcientia, ipſa præſente non producere illum, ſed potiùs quodammodo firmare, & extendere ipſum habitum ſcientiæ: idem enim proportionabiliter contingit ex ſententia D. Thom. in actibus habituum infuſorum, verbi gratia, fidei aut charitatis, per quos non acquiritur aliquis alius habitus, ſed infuſus confirmatur, vt expreſsè docet 1.2.q.51. art. 4. ad 3. & quæſt. 1. de Virtutibus art. 1. ad 19.

44. Ad tertium reſpondetur tangere grauem difficultatem ex materia de habitibus: quomodo ſcilicet illi corrumpantur.

Quamuis autem ad verificandam noſtram concluſionem, alicui videbitur ſufficere habitum ſcientiæ, paulatim excludere habitum opinionis, etiamſi in gradibus remiſſis ſe compatiantur; ſicut calor, & frigus verè ſunt contraria, quamuis in gradibus remiſſis poſſint eſſe ſimul: tamen abſoluté negandum eſt vllo modo poſſe eſſe ſimul habitus ſcientiæ, & opinionis: etiamſi poſſint eſſe ſimul temperantia, & intemperantia, aut alij habitus voluntatis oppoſiti. Radicem autem diſparitatis tangit D. Thom. loco citato ex 1.2. art. 3. quia cùm ratio non poſſit totaliter ſuperare appetitiuam potentiam in vno actu, eo quòd per vnum actum non poſſunt proponi voluntati omnes rationes, & motiua diligendi aliquid: ideò non poteſt per vnum actum habitus virtutis generari: quia autem intellectus quantum eſt ex parte ſui omnino conuincitur per vnam propoſitionem per ſe notam ad aſſentiendum alicui propoſitioni communi; non verò per vnam rationem probabilem: ideo per vnum actum poteſt generari habitus ſcientiæ; non verò opinionis. Ex quo rurſus ſequitur, quòd licet ob eandem rationem habitus oppoſiti voluntatis, & etiam opiniones oppoſitæ paulatim ſe excludant; & conſequenter ſint ſimul pro aliquo tempore: hoc tamen non contingit inter habitum ſcientiæ & opinionis de eadem propoſitione: ſed ſtatim ac acquiritur habitus ſcientiæ, etiamſi remiſſus ſit, euaneſcit habitus opinionis, quantumuis intenſus, niſi fortè maneat quoad alias propoſitiones, de quibus nondum habetur ſcientia.

45. Ad quartum negatur antecedens; ad cuius probationem reſpondetur ex doctrina D. Thom 2. 2. q. 1. art. 5. ad 3. quòd in Catholico, qui acquirit ſcientiam de illa propoſitione, formaliter; non remanet fides reſpectu eiuſdem. Id eſt habitus fidei iam non inclinat ad aſſentiendum illi ſub ratione formali reuelationis obſcuræ; ſicut inclinat ad aſſentiendum aliis articulis. Vnde huiuſmodi propoſitiones, vt rectè inquit D. Thom. *Non enumerantur inter credenda: quia de ipſis ſimpliciter ſit fides apud omnes: ſed quia præexiguntur ad ea, quæ ſunt fidei, & oportet ea ſaltem per fidem præſupponi ab iis, qui eorum demonſtrationem habeat.* Quando autem dicimus, non poſſe amitti fidem circa vnum articulum, quin amittatur circa alios, intelligitur realiter, & in illo, qui amiſit fidem vnius articuli diſcredendo; non verò in eo, qui formaliter amiſit illam: quia aſſentitur eidem articulo per medium euidens, quod fieri poteſt in iis, quæ per ſe primò non ſunt de fide, vt ex dictis patet.

Ad confirmationem reſpondet benè Bañez 2.2.q.1. art. 5. Medina vbi ſuprà, & alij Thomiſtæ, quod ſcientia, & fides (& idem eſt de opinione) ſe mutuò iuuant, in his quibus non opponuntur. Et ſic illa maior certitudo deriuatur ad aſſenſum illius concluſionis, ex affinitate, quam demonſtratio habet in eodem ſubiecto, cum fide remanente circa alios articulos: quia fides, & ſcientia non opponuntur penes certitudinem. Ex hoc autem non ſequitur, quòd talis concluſio ſimpliciter ſit credita, vel quòd formaliter maneat habitus fidei circa illam: quippè cum non maneat tota ratio formalis obiecti fidei, quæ completur per obſcuritatem. Et ideò quamuis talis cognitio habeat certitudinem fidei; verè tamen non eſt aſſenſus fidei, quia non eſt obſcurus. Sicut à ſimili in eo, qui acquiſita ſcientia de aliqua concluſione cognoſcit eam per medium probabile, talis cognitio habet quidem ab illo medio totum perfectionis, quod haberet ſi non eſſet acquiſita ſcientia, ſed quia non habet imperfectionem formidinis, quæ eſt de ratione opinionis: ideò verè non eſt cognitio opinatiua. Per quod patet ad id quod affertur de ruſtico fideli, & Chriſtiano Philoſopho, hic enim quamuis verè non habeat fidem illius propoſitionis, niſi in præparatione animi, eſt tamen de illa certus pluribus titulis, vt explicatum eſt. Et ideò habet maiorem certitudinem, quàm ruſticus fidelis eiuſdem meriti.

Expenditur vltimum argumentum de raptu D. Pauli: ſimulque explicatur quid de fide, & ſcientia dicendum ſit.

§. IV.

46. AD vltimum, quod ſanè difficile eſt, variæ ſolent adhiberi ſolutiones. Quarum aliquas referunt Bañez, & Medina citati. Primò enim non pauci negant, D. Paulum in illo raptu vidiſſe eſſentiam diuinam. Quorum ſententiam probabiliorem reputant Caibertnus, & Cornelius 2. Corinthio 12. Molin. 1. parte quæſt. 12. art. 11. diſp. 2. & alij; eamque, inquit Medina, ſe libenter amplecti, iuxta quam non procedit argumentum vt patet. Quia tamen contraria ſententia eſt non ſolùm D. Thom. ſed etiam Auguſt. Chryſoſtomi, Anſelmi, & aliorum Patrem quos idem Auctores referunt; Ideò relicta hac ſolutione.

Secundò alij reſpondent pro illo tempore, quo Paulus fuit in raptu, lumen gloriæ diſſipaſſe lumen fidei; tranſacto verò raptu, iterum infuſam eſſe illi fidem ad credendum. Hæc tamen non eſt ſolutio, ſed effugium, & pugnat cum verbis D. Thom. adductis in argumento, vbi expreſsè fatetur manſiſſe in Paulo fidei habitum. Quare hac etiam ſolutione relicta.

Tertiò Bañez vbi ſuprà reſpondet, in illo caſu factum eſſe per diuinam potentiam, vt ſimul conſeruaretur habitus fidei cum actu viſionis eiuſdem obiecti. Quæ ſolutio non eſt improbabilis; maximè ſi vniuerſaliter aſſeratur, duo contraria in gradibus intenſis poſſe eſſe ſimul in eodem ſubiecto de potentia abſoluta. Sed quia hoc non eſt in præſenti examinandum, & iuxta ſolutionem iſtam concedendum eſt, ſpeciale miraculum in illa ſimultanea conſeruatione. Ideò hæc etiam prætermiſſa.

47. Duplicem aliam, & vtramque optimam adducit Caiet. Primam tradit 2. 2. in Comment. huius loci. Reſpondens Paulum in illo raptu non vidiſſe omnes articulos fidei, etiamſi viderit diuinam eſſentiam, & ita habitum fidei manſiſſe quidem reſpectu articulorum, quos non vidit; non verò reſpectu eorum, quæ vidit, niſi in præparatione animi.

Hanc ſolutionem impugnat Bañez: quia lumen gloriæ, ſine quo videri non poteſt diuina eſſentia; quamuis fuerit in Paulo per modum tranſitus; verè tamen manifeſtauit illi Deum ſicuti eſt: ergo vidit omnes articulos fidei. Sed certè impugnatio parum viget: tùm quia expreſsè repugnat D. Tho. quæſt. 13. de veritate art. 5. ad 5. & 6. tùm etiam quia non eodem modo iudicandum eſt de forma, quando datur

pe

per modum motus, & habet esse transiens, & quasi intentionale; ac quando habet esse ratum, & firmum in natura: cuius multa possent adduci exempla in doctrina Angelici Doctoris. Sufficiat quod ipse Sanctus expressè docet eodem artic. in solutione ad secundum; Quòd scilicet quia in illo raptu lumen gloriæ participatum est in Paulo, solùm per modum cuiusdam dispositionis transeuntis; sicut participatur lumen prophetiæ: ideò ex illa visione secundùm quid tantùm potuit dici beatus, & raptus ille quodammodò pertinuit ad prophetiam. Ergo satis probabiliter dici potest tunc non vidisse in essentia diuina omnia, quæ ad finem pertinent: maximè cum constet ipsum non vidisse: an esset in corpore aut extra corpus.

48. Secundò idem Caiet. 1.2. quæst. 67. art. 5. quem sequuntur Medina art. 3 antecedenti, Gallego vbi suprà, & alij Thomistæ, respondet ex doctrina Angelici Doctoris loco citato ex 2.2. & 2. Corinthios 12. lect. 1. habitum fidei posse quidem compati cum actu visionis transeunter, vt fuit in D. Paulo: permanenter verò (quod est simpliciter esse simul) non posse compati, neque habitus ipsos, aut actus inter se, neque habitum fidei cum actu visionis, aut è contra.

Si autem obiicias ex Durando in 3. dist. 31. quæst. 2. quòd incompossibilitatem non facit longitudo temporis, sed natura oppositionis: ergo quæ possunt simul esse per instans, possunt simul esse absolutè; & per consequens si transeunter compatiuntur habitus fidei, & actus visionis, etiam compatiuntur permanenter.

Respondetur cum Caietano, quòd impossibilitas consurgit quidem ex natura oppositionis. Sed aliquando oppositio inter aliqua, non est in actu exercito, nisi in statu eorum completo, & tunc potest esse necessaria permanentia, vt exerceatur incompossibilitas, sicut patet in accidenti spirituali, cui quamuis repugnet subiectari in re corporea permanenter, potest tamen transeunter recipi in ea; vt de virtute productiua gratiæ, respectu sacramentorum docet expressè D. Thom. 3. part. quæst. 62. art. 4. & in 4. dist. 1. q. 1 art. 4. quæstiunc. 2. & de veritate quæst. 14. Sic ergo dicendum est in præsenti non sequi ex eo, quòd transeunter possint esse simul habitus fidei, & actus visionis, quòd etiam permanenter compatiantur. Et ratio: est quia horum incompossibilitas non sumitur præcisè ex parte mediorum, sed etiam, & maximè ex parte subiecti, quatenus scilicet repugnat idem subiectum esse absolutè videns, & non videns respectu eiusdem, etiam per diuersa media. Quæ ratio cessat quando actus visionis est transiens, & per modum motus: quia tunc non tam attenditur subiectum in quo recipitur, quàm principium, seu medium per quod illuminatur. Sicut à simili, de virtute illa intentionali sacramentorum, non iudicatur iuxta conditionem subiecti corporalis, quod mouetur ad causandam gratiam; sed iuxta conditionem principij, seu causæ à qua mouetur, vt expressè docet D. Thom. eisdem locis.

49. Ex dictis satis apparet quod sicut opinio, sic etiam fides non potest simul esse cum scientia in eodem intellectu de eadem propositione, & hoc tam secundùm actus, quàm secundùm habitus. Sicut enim de ratione opinionis est incertitudo, seu formido in qua pugnet cum scientia: sic de ratione fidei est inevidentia, siue obscuritas; nam fides est argumentum non apparentium; seu assensus determinatus non videntis; sicut spes est appetitus non habentis; & ita ponit subiectum absolutè priuatum visione eius, quod creditur: & consequenter esse non visum est de ratione obiecti eius. Quæ omnia manifestè pugnant cum scientia, quæ intrinsecè est visio intellectualis obiecti; & ex natura sua postulat claritatem, seu euidentiam. Quare sicut repugnat, quod intellectus absolutè iudicet de eadem propositione posse, & non posse aliter se habere; & propterea non possunt esse simul scientia, & opinio; sic etiam repugnat quòd eadem propositio absolutè sit eidem intellectui visa, & non visa; & consequenter non possunt esse simul scientia, & fides. Videantur D. Thom. 2.2. q. 1. art. 4. & 5. Caiet. Bañez, Medina & alij Thomistæ citati.

Est tamen hìc aduertendum doctrinam istam intelligendam esse de scientia, quæ actu habet euidentiam suarum conclusionum. Si enim careat illa, vt contingit in Theologia nostra, quamuis non possit simul esse cum opinione propter suam certitudinem; non tamen repugnat quòd sit simul cum fide infusa: quia tunc non adest ratio repugnantiæ. De quo videri potest Caietan. artic. 5. citato, & Bañez ibidem conclusione 5.

50. ¶ In fine horum lib. notandum est, quòd agens Aristot. in 2. lib. de principiis, vnde procedit demonstratio, disputat ex professo de definitione; priùs ostendens ipsam, seu quidquid est rei, demonstrari non posse: quod satis ex dictis constat. Deinde quia sæpè assumitur, vt medium, ad probandas passiones de obiecto, ideò cap. 14. & 15. docet modum, quo inuestigandæ sunt rerum diffinitiones. Circa quod pauca à nobis adnotanda sunt: nam de modo definiendi accidentia, qui difficilior est, plura diximus suprà disp. 5. Docet autem in præsenti Aristotel. quod diffinitiones tam substantiarum, quàm accidentium inuestigandæ sunt per diuisionem: inquirendo scilicet: an res diffinienda sit ens reale, vel rationis: si est ens reale, an substantia, an quantitas, vel qualitas, &c. Et deinde per arborem proprij prædicamenti descendendo vsque ad immediatum genus, sub quò talis res continetur; quo inuento ponendum illud est in diffinitione. Differentia verò colligenda est ex aliquo effectu, vel operatione propria definiri. Quod si fuerint plures, vt contingit in homine, cuius sunt operationes propriæ ridere, admirari, & discurrere; inspiciendum est, quæ sit earum prima, & ex aptitudine ad illam assignanda est differentia essentialis. Videatur Caietanus ibidem. Et hæc de libris Posteriorum.

NOTATIONES, IN LIBROS Topicorum Aristotelis.

1 Postquam in libris Posteriorum egit Aristot. de demonstratione, quæ est syllogismus procedens ex necessariis: recto ordine de syllogismo opinatiuo, seu qui procedit ex propositionibus probabilibus agit in his libris. In quorum septem prioribus inuestigat varia loca; vnde possunt desumi argumenta ad quamlibet rem in vtramque partem disputandam. Propter quod libri isti appellantur Topicorum *topos*, enim Græcè idem est, quod Latinè locus, & inde *topicus*, id est localis, & *topica*, id est, ars inueniendi loca, vt inquit Quintilius lib. 5. cap. 14. in octauo verò, & vltimo libro loca inuenta disponit Arist. in modo, & figura, vt ex eis fiant syllogismi probabiles.

Est autem materia hæc, vt probat ipse lib. 1. cap. 2. valdè vtilis, tum ad colloquia, & exercitationes. Tum ad laudandum, & vituperandum; mouendum, & delectandum.

ectandum. Tùm ad Philoſophiam, & alias ſcientias: in quibus, quia ſæpè ignoramus propriam demonſtrationem alicuius concluſionis vtimur rationibus probabilibus. Tùm denique ad prima principia probanda, quæ quia demonſtrari non poſſunt, ſæpè à nobis oſtenduntur, & declarantur rationibus topicis.

Vt ergo quiuis facilè in qualibet re propoſita, poſſit argumenta probabilia formare; aſſignauit Ariſt. plurima loca vnde talia argumenta deducerentur. Quæ ſi numeres, inuenies 159. ea tamen Rodolphus Agricola ad 24. reuocauit, & Petrus Nuñez, quem alij communiter ſequuntur ad 10. tantùm reduxit. Hæc ſunt, locus à cauſis; ab effectibus, à ſubiectis; ab adiunctis; à diſſentaneis: à comparatis; à nomine; definitione; à diuiſione; & à teſtimonio. Quæ in præſenti breuiter explicanda ſunt.

2. ¶ Eſt autem locus, vt definit Cicero in Topicis, ſedes, ſeu index argumenti: argumentum verò eſt medium deſumptum ad aliquid probandum. Quare id vnde medium deſumitur, ſeu quod nobis indicat medium deſumendum; dicitur locus, qui conſequenter eſt, vel vt theſaurus quidam, vnde hauriuntur argumenta, vel potiùs index eorum. Propter quod loca comparantur rectè manibus ferreis in biniis, aut triniis aſſiais; quæ iter neſcienti demonſtrant; vel vt inquit Ludouicus Vines, ſunt velut lemmata narthecionum, quibus Vnguentarij, & Pharmacopolæ admonentur, quid ſit in vnoquoque narthecio, aut capſula. His ergo locis adiunguntur quædam propoſitiones, quæ appellantur maximæ; & ſunt quædam communes, & valdè notæ ſententiæ, quæ vim tribuunt argumentis, ab his locis deſumptis. Pro quibus omnibus videri poſſunt Auctores citati, & Maſius in his libris, vbi materiam hanc breuiter, & perſpicuè proſequutus eſt.

PRIMVS LOCVS A CAVSIS.

3. CAuſa dicitur, ad quam ſequitur eſſe alterius, ſeu cuius vi aliquid fit, eſtque quadruplex: ſcilicet materialis, formalis, efficiens, & finalis. Cauſa materialis eſt triplex, alia ex qua, vt lapides, & ligna, reſpectu domus, & ab hac laudatur Templum Salomonis, & ab Ouidio 2. Metamorphoſ. Templum ſolis illis verbis: *Regia ſolis erat ſublimibus alta columnis: clara micante auro, &c.* Alia eſt materia in qua, vt ſubiectum reſpectu accidentium. De quo in tertio loco dicemus. Alia eſt materia circa quam, id eſt, obiectum; & ab hac commendat Ariſtot. ſcientiam de Anima, & Philoſophiam moralem præponit Medicinæ, quia hæc circa morbos corporis, iſta verſatur circa morbos animæ. Cauſa formalis eſt quæ dat eſſe rei, & eſt duplex: alia artificialis, vt figura turris, à qua laudantur, vel vituperantur ædificia, & alia artefacta: alia eſt naturalis; & hæc alia interna, vt anima à qua laudatur homo; quia inter alia animalia capax eſt videndi Deum: alia externa vt pulchritudo. Ex quo loco laudauit Iuno Nymphas primo Æneid. *Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ.* Similiter cauſa efficiens eſt, à quo primo incipit motus, quæ alia eſt libera, alia neceſſaria, & ſic de aliis diuiſionibus quas in Phyſica trademus; à quibus plura argumenta ſumuntur. Hinc laudamus aliquem à parentibus, à proauis: & excuſamus, quando coactus commiſit facinus. Tandem cauſa finalis eſt, cuius gratia aliquid fit. eſt autem finis duplex; alius vltimus, alius non vltimus; & ab hoc loco laudamus actiones, quæ in bonum finem diriguntur; criminantur verò, cum ab eo deflectunt, & cætera.

SECVNDVS LOCVS AB EFFECTIBVS.

4. LOcus iſte proportionabiliter ſumitur, ac præcedens, & ab eo laudamus aliquem propter propria facta, Martyres propter conſtantiam; Artificem propter artefactum, & cætera. Vituperantur autem tyranni, & peccatores propter praua opera, & cætera.

TERTIVS LOCVS A SVBIECTIS.

5. NOn dicitur in præſenti ſubiectum, id eſt, ſubiectum ſcientiæ, de quo diximus in primo loco; ſed ſubiectum, in quo eſt aliquid: & ab hoc loco laudantur, vel vituperantur arbores, aut fructus terræ: quia in bona, aut mala terra naſcuntur. Præponuntur etiam virtutes, & ſcientiæ aliis accidentibus: quia in meliori ſubiecto ſunt.

QVARTVS LOCVS AB ADIVNCTIS.

6. ADiuncta dicuntur illa accidentia, quæ inſunt ſubiecto, quæ ſi ſint extra eſſentiam, & communia; dicuntur adiacentia; ſi verò res adiunctæ ſolùm circumſtent, vt arma, diuitiæ, &c. dicuntur connexa. Vnde ampliſſimus eſt locus iſte, ex quo laudatur homo, qui perſpicaci ingenio eſt, qui ſcientias, qui virtutes, qui fortitudinem corporis, qui meliores ſenſus, patriam, aut amicos habent, qui bonæ fortunæ eſt, &c. Vituperantur verò qui ſacro loco, aut tempore peccatum perpetrarunt.

QVINTVS LOCVS A diſſentaneis.

7 DIſſentanea dicuntur, quæ de eadem re ſimul affirmari, & negari non poſſunt. Quæ quando repugnant abſque propriæ oppoſitione, ſolent appellari repugnantia, ſeu diſparata: quando verò habent propriam oppoſitionem dicuntur oppoſita; & hæc alia ſunt relatiua, & alia contraria, alia priuatiua, alia contradictoria, de quibus iam egimus c. de oppoſitis. Ex quo loco ſumit argumentum, qui laudat humilitatem, vituperando ſuperbiam, qui oſtendit damna luxuriæ afferendo commoda caſtitatis, &c.

SEXTVS LOCVS A COMPARATIS; vel ſimilibus.

8. COmparata appellantur, vt inquit Rodolfus Agricola, quando in aliquo vno tertio coniunguntur; vt cum dicimus, Regi Hiſpaniæ licet contra Turcas belligerare: ergo etiam licebit Regi Galliæ. Similia verò dicuntur quando comparantur duo duobus per modum proportionalitatis; vt ſi dicas, ſicut inter apes eſt vna dux, & magiſtra; ita inter homines oportet eſſe vnum Principem, &c.

SEPTIMVS LOCVS A NOMINE.

9. LOcus iſte ſolet appellari ab interpretatione ſermonis, vel ab etymologia nominis, quo ſæpiſſimè

ſæpiſſimè vtimur; vt ſi dicas, decet amatorem ſapientiæ virtutibus ſtudere: ergo decet etiam Philoſophum. Similiter non decet eum, qui de Deo loquitur, aliquod turpe proferre; ergo neque Theologum. Quo etiam modo arguendi vſus eſt Cicero in Verrem dicens: *Non mirum eſt furtum fuiſſe factum à Verre: quia à verrendo dictus eſt Verres.* Ad quem locum reducitur locus à coniugatis; quando ſcilicet nomina affinia ſunt, eo quòd vnum ab alio deriuatur; vt concretum ab abſtracto. Ex quo loco argumentamur; non ſunt appellandi viri, qui nihil habent virtutis, neque homines, qui nihil habent humanitatis, &c.

OCTAVVS LOCVS A DEFINITIONE, *& nonus à diuiſione.*

10. QVid, & quotuplex ſint definitio, & diuiſio dictum ſatis à nobis eſt in proœmio Summolarum. Vbi etiam notauimus modos arguendi in vtraque, & ita nihil reſtat addendum.

DECIMVS LOCVS A TESTIMONIO.

11. A Rodolpho appellatur hic locus à pronuntiatis: quia ſumitur ex his, quæ aliqui pronuntiauerunt. Vel vt alij dicunt ab aſſumptis: quia accipitur omninò ab extrinſeco, neque conſideratur circa ſubiectum. Eſt autem teſtimonium duplex, aliud diuinum, aliud humanum. Diuinum eſt, quod accipitur à Deo dicente, vel per Prophetas, & ſcripturas, vel per traditiones Chriſti Domini, & Apoſtolorum, vel per Concilia, aut Eccleſiam: nam hæc omnia clauduntur in præſenti ſub teſtimonio diuino, & ſunt loci vnde Theologus deſumit ſua argumenta. De quibus agit D. Thom. 1. part. quæſt. 1. artic. 8. & Cano in Aureo lib. de locis Theologicis.

Teſtimonium humanum eſt, quod ab homine profertur, quod quidem, vt author eſt Cicero, poteſt attendi, vel ex auctoritate, vel ex voluntate, vel ex confeſſione, ſeu oratione. Ad auctoritatem plura concurrunt, nempè ætas, ingenium, opes, ars, vſus, & opinio virtutis, & ita quando plura horum quis habuerit; tanto maius eſt teſtimonium eius ſumptum ab auctoritate. Propter quod ſeorum teſtimoniis fidem adhibemus, peritis in ſua arte credimus, & qui nacti ſunt virtutis opinionem, meliùs perſuadent, &c. Ex voluntate etiam ſumitur teſtimonium, vt ex teſtamentis, pactis, & legibus, tam ciuilibus, quàm canonicis. Tandem ex oratione, ſeu confeſſione: & hoc ſiue voluntariè quis veritatem fateatur, ſiue coactè: quia nimium, vel corpus tormentis premitur, vel anima ratione voti, ſeu iuramenti ligatur. Vbi tandem nota, quod à teſtimonio humano affirmatiuè ſumitur efficax argumentum, vt ſi dicas: Ariſtoteles inquit materiam primam eſſe puram potentiam: ergo ita eſt. Si verò argumentum ſumatur negatiuè nihil probat, & inefficax eſt, vt ſi dicas: D. Thom. non dixit hoc: ergo non ita eſt. Et hæc ſufficiant pro libris Topicorum.

NOTATIONES IN LIBROS *Elenchorum.*

QVemadmodum Medicus non ſolùm de medicamentis, quibus ſalus deperdita reſtituitur, ſed etiam de venenis, quibus ipſa læditur, tractat, vt quandocumque fuerint alicui propinata, opportunis mediis depellantur: Ita Dialecticus non tantùm de locis dialecticis, vndè probabilia argumenta deſumuntur, diſputat, ſed etiam de ſophiſticis, vndè rationes captioſæ, & apparentes hauriri ſolent, vt quandocumque in concertationibus, argumentis ſimilibus impetimur, quomodo diſſoluenda ſint, calleamus. De hoc ergo argumentorum genere agit Ariſtoteles luculenter in duobus libris Elenchorū ita inſcriptis: quia in eis agitur de ſophiſticis redargutionibus, ſeu reprehenſionibus, *elenchos*, enim græcè, idem eſt, quod latinè redargutio, ſeu reprehenſio. Agit etiam de eadem materia D. Thom. in peculiari opuſcul. de fallaciis, quod eſt in ordine 39. Ex quibus breuiter, quæ neceſſaria viſa fuerint deducemus.

2 Eſt ergo argumentatio, ſeu ſyllogiſmus fallax; qui procedit ex apparentibus, quæ ſcilicet videntur eſſe ſed non ſunt. Et eſt duplex: alius qui procedit ex propriis alicuius ſcientiæ malè intellectis, vt ſi dicas: *Omnes lineæ ductæ à centro ad circunferentiam ſunt æquales: ſed linea recta, & curua ducuntur à centro ad circunferentiam: ergo ſunt æquales.* Maior enim eſt principium geometricum malè intellectum: quia ſolùm debet intelligi de lineis rectis, & huiuſmodi ſyllogiſmum appellat Ariſtot. pſeudographum, cuius cognitio non pertinet ad Logicam, ſed ad illas ſcientias, ex quarum principiis malè intellectis formatur.

Alius eſt ſyllogiſmus fallax, qui conſtat ex apparentibus communibus, quæ ſcilicet pluribus materiis applicari poſſunt, vt ſi dicas: *Quidquid non amiſiſti habes: ſed barbam non amiſiſti: Ergo barbam habes.* Maior enim illa pluribus materiis applicari poteſt, & de huiuſmodi ſyllogiſmo pertinet ad Logicum, qui cum ſit communis artifex, non ſolùm explicat loca, vnde rationes probabiles communes deſumuntur, ſed etiam vndè rationes apparentes communes efformantur.

3 Rurſus ſyllogiſmus iſte fallax, qui pertinet ad Dialecticum eſt triplex. Poteſt enim eſſe fallax, vel ratione materiæ tantùm, quando nimirum, licet ſit in modo, & figura, tamen ratione alicuius æquiuocationis, aut aliundè fallit: vel ratione formæ tantùm, quando ſcilicet forma ſyllogiſmi eſt vitioſa, licet propoſitiones ſint veræ. Tertiò tandem ratione vtriuſque. Ex his autem ſolùm ſyllogiſmus fallax primo modo: dicitur propriè, & abſolutè ſyllogiſmus: quia ibi ſolùm inuenitur forma ſyllogiſmi: in aliis verò duobus modis deficiente forma deficit vera ratio ſyllogiſmi, & ita ſecundùm quid tantùm poſſunt appellari ſyllogiſmi. Eo ſenſu, quo homo pictus appellatur homo.

Quando ergo ſyllogiſmus fuerit fallax ex parte materiæ, diſtinguenda eſt illa præmiſſa, in qua vitium reſidet, quando verò fuerit fallax ex parte formæ conceſſa maiori, & minori neganda eſt conſequentia, & aſſignandus defectus eius, quod ſatis conſtat ex dictis tertio libro Summularum. Tandem ſi ſyllogiſmus ſit fallax ex parte vtriuſque, tunc quo malueris modo poteris reſpondere, vel aſſignando vitium materiæ, ſeu defectum formæ.

formæ. Ostendamus ergo breuiter aliqua loca, seu fallacias, quibus Sophistæ vtuntur, quæque oriuntur ex defectu in materia syllogismi: sunt autem istæ apud Aristotelem tredecim, ex quibus sex contingunt in dictione, seu vocibus significantibus res; septem verò in ipsis rebus significatis. Ex fallaciis primi generis.

PRIMA EST FALLACIA ÆQVIuocationis.

4. COntingit hæc fallacia, quando ponitur in præmissis aliquis terminus æquiuocus. Quod fieri potest tripliciter. Primò quando est purè æquiuocus; vt si arguat: *Canis est latrabilis: sidus cæleste est canis: ergo sidus cæleste est latrabile.* Secundò quando est analogus attributionis, aut proportionalitatis metaphoricæ; vt si dicas: *Quidquid ridet, diducit os: sed pratum ridet: ergo pratum diducit os.* Tertiò quando vox aliqua seorsim sumptam vnam rem significat; quæ tamen aliis coniuncta mutat significationem; vt si dicas: *Qui sanabatur, sanus est: sed ægrotus sanabatur: ergo ægrotus sanus est.* Vbi vox ægrotus vnita cum verbo de præterito in minori fit de præterito: quia verò in conclusione iungitur cum verbo de præsenti, fit etiam ipsa de præsenti.

SECVNDA FALLACIA AMPHIbologia.

5. FIt hæc fallacia, quando aliqua integra oratio est æquiuoca, & habet plures sensus. Et contingit duobus modis. Primus est, quando est pura æquiuocatio: quia nimirum oratio illa æquè habet vtrumque sensum absque ordine vnius ad alium. Verbi gratia hæc oratio *liber Aristot.* æquè enim significat, & librum, qui possidetur ab Aristot. & qui ab Aristot. editus est. Et ita committitur amphibologia, si arguas: *Liber Aristotelis possidetur ab Aristot. sed liber iste Elench. est Arist.: ergo possidetur ab Aristot:* Secundus modus est, quando aliqua oratio habet duos sensus, quorum vnum primò, & propriè significat; alium verò per metaphoram, & translationem; vt si arguas: *Quicumque litus arat, litus sciendit aratro: sed qui oleum; & operam perdit, litus arat: ergo qui oleum, & operam perdit, litus scindit aratro*: Et ad hunc locum reuocat D. Thom. fallaciam, quæ fit ex mutatione casus; vt sic dicas: *Omnes Magistri sunt homines: isti libri sunt Magistri: ergo isti libri sunt homines.*

Tertia fallacia compositionis, & quarta diuisionis:

6. COntingunt hæ fallaciæ, quando à sensu composito vero arguitur ad sensum diuisum falsum, vel è contra: quod tripliciter potest fieri. Primò; quando propositiones sunt modales: præcipuè, si non attendatur: an modus prædicetur, vel interponatur partibus dicti, ad indicandum, propositionem esse compositam, vel diuisam) vt si dicas. *Quicumque quiescit, potest ambulare: sed sedens, dum sedet, quiescit: ergo sedens dum sedet, potest ambulare.*

Secundò, quando aliquod extremum propositionum habet plures terminos, qui possunt sumi vel copulatim, vel disiunctim; ita vt propositio sit categorica de copulato, vel disiuncto extremo: vel etiam copulatiuè, aut disiunctiuè; ita vt propositio æquiualeat hypotheticæ, copulatiuæ, aut disiunctiuæ; vt si dicas: *Quicumque numerus componitur ex duobus, & tribus, est duo, & tria: sed quinarius non est duo, & tria; ergo quinarius non componitur ex duobus, & tribus.* Vbi maior est vera copulatim; minor verò copulatiuè. Tertiò tandem contingunt hæ fallaciæ, quando aliqua vox potest iungi partibus antecedentibus; & consequentibus; vt si dicas: *Qui scit literas modò, didicit illas: sed tu scis literas: ergo modò didicisti illas.*

QVINTA FALLACIA ACCENTVS.

7. FIt hæc fallacia, quando eadem, vox variè prolata varia significat. Et contingit quatuor modis Primò, quando mutatur accentus, de acuto in grauem; vel è contra; vt si dicas: *Quicumque occidit, moritur: sed sicarius occidit: ergo sicarius moritur.* Secundò, quando mutatur *quantitas* syllabæ, sic: *Omnis populus est hominum multitudo: sed aliqua arbor est populus: ergo aliqua arbor est hominum multitudo.* Nam in maiori prior syllaba corripitur, in minori verò producitur. Tertiò, quando mutatur modus proferendi, nunc leniter, nunc asperè vocem pronuntiando; vel nunc in verò sensu; nunc per ironiam loquendo; vt si dicas: *Omnis ara est in templo: sed procorum stabulum est hara: ergo procorum stabulum est in templo.* Similiter: *Qui dicit tibi, præclarè functus es officio tuo, laudat te: sed aliquis illudens tibi, dicit, præclarè functus es officio tuo: ergo aliquis illudens tibi laudat te.* Quartò tandem, quando plures voces coeunt in vnam; vt si dicas: *Quidquid fit in vite est pampanus, vel racemus: sed quidquid fit coactè, fit inuitè: ergo quidquid fit coactè est pampinus, vel racemus.*

SEXTA FALLACIA FIGVRÆ dictionis.

8. COntingit hæc fallacia, quando fit transitus de vno genere in aliud, quod accidit multipliciter. Primò, si transeat de vno genere Grammaticorum in aliud; vt quandò committitur solæcismus; quia altera extremitatum est generis fœminini, v.g. & altera masculini, vt si dicas: *Omnis substantia affecta albedine est alba: paries est substantia affecta albedine: ergo paries est alba.* Secundò quandò fit transitus de vno prædicamento in aliud; vt si dicas: *Quidquid fuisti heri, es hodie: sed incipiens fuisti heri: ergo incipiens es hodie*: ibi enim transfertur, quid in quale. Tertiò quando intra idem prædicamentum fit transitus de vna specie; in aliam; vt si dicas: *Digitos, quos olim habuisti, habes hodie: sed paruos digitos olim habuisti: ergo paruos digitos olim habuisti.* Quartò tandem quando vox significans rem vniuersalem transfertur in vocem significantem rem particularem, vel è contra; vt si dicas: *Quod ego sum tu non es: sed ego sum homo: ergo tu non es homo.* Vbi vox ergo, quæ in maiori est particularis, in minori fit vniuersalis: quia iungitur cum homine.

¶ Ex fallaciis secundi generis, quæ scilicet contingunt in rebus significatis;

PRIMA EST FALLACIA accidentis.

9. QVæ tribus modis contingit. Primò, quandò quod est proprium subiecti tribuitur accidenti; vt si dicas: *Iste canis est pater, & est tuus: ergo est pater tuus*: nam canis, & pater sunt vnum per accidens. Et ita non sequitur quòd quidquid est verum de vno; sit verum de altero. Secundò quando quod conuenit superiori accidentaliter, quia superius est, tribuitur inferiori; vt si dicas: *Animal est genus: homo est animal; ergo homo est genus.* Tertiò quando inter ea, quæ reciprocantur, quidquid conuenit vni quo-

cumque modo, tribuitur alteri; vt si dicas: *Animal rationale est definitio: homo est animal rationale: ergo homo est definitio.*

SECVNDA FALLACIA CONSEquentiæ.

10. FIt hæc fallacia, quando argumentamur à termino consequenti, ad antecedentem; quando tales termini non sunt simul antecedens, & consequens iuxta dicta in fine 3. libr. Summol. quod dupliciter contingit. Primò, quando ex affirmatione termini consequentis, infertur antecedens; vt si dicas: *Est animal: ergo est homo.* Secundò quandò ex negatione termini consequentis infertur negatio antecedentis; vt si dicas: *Non est homo: ergo non est animal.*

TERTIA FALLACIA A DICTO secundùm quid ad dictum simpliciter.

11. AB aliis appellatur hæc fallacia, ab eo quod est in parte, ad id quod est in toto. Quod contingit duobus modis, Primus est, quando illud, quod inest parti, cùm possit inesse toti, tribuitur toti, vt *Æthyops est albus secundùm dentes: ergo est albus:* quod intelligendum est, iuxta ea quæ dicta sunt in fine 2. lib. Summul. benè enim valet: *Petrus est crispus secundum capillos: ergo est crispus;* quia crispitudo solum potest esse in capillis. Secundus modus est, quando quod non conuenit alicui sine adiectiuo, tribuitur absque illo, vt *Cadauer est homo mortuus: ergo est homo.* Et generaliter quando prædicata, quæ non possunt diuidi, diuidimus; aut quæ non possunt coniungi, coniungimus, committitur fallacia ista; vt si dicas: *Petrus est magnus, & est Logicus: ergo est magnus Logicus. Paulus est bonus Prætor: ergo est bonus, & est Prætor.*

QVARTA FALLACIA IGNORANTIÆ elenchi, seu redargutionis.

12. COntingit hæc fallacia, quando est aliquid ad contradictionem necessarium, & tamen Inferimus contradictoria. Vnde tot modis contingit quot sunt conditiones requisitæ ad contradictionem. Et sic primò fit captio ista; quando non est in ordine ad idem: vt si dicas: *Quaternarius est duplus binario, & nō est duplus quinario: ergo est duplus, & non duplus.* Secundò si non est secundùm idem: vt *Æthyops est albus secundùm dentes, & non est albus secundū corpus: ergo est albus, & non albus,* Tertiò, si non fit eodē modo: vt si dicas: *Vestis aptata corpori tegit corpus, complicata in arca non tegit corpus: ergo tegit, & non tegit.* Quartò tandē si non fit eodē tēpore vt *Hispania calescit tempore æstatis & nō calescit tēpore hyemis: ergo calescit, & non calescit.*

QVINTA FALLACIA PETITIONIS principij

13. COntingit fallacia ista, quando id ipsum assumitur, quod in quæstione versatur. Et fit primò, quando vnum synonimum per aliud probatur, vt si probaturi hominem viuere assumamus esse animatum. Secundò quando assumimus illud, quod est omninò idem, cum eo quod probaturi sumus, etiamsi diuerso modo significentur: vt quando probamus hominem esse risibilem, quia animal rationale est risibile. Tum enim in rei veritate petitur principium: nam cum homo, & animal rationale secundùm se sint omninò idem, ita mediata est hæc propositio, *animal rationale est risibile:* sicut hæc: *homo est risibilis:* & ita illa secundùm se non potest esse medium ad istam probandam. Videantur, quæ diximus suprà disp. 18. n. 7. vbi ostendimus propositionem, in qua prima passio demonstratur de subiecto secundùm se esse immediatam, & per se notam; quia in re non mediat aliquid inter prædicatum, & subiectum, quod possit assumi ad illam demonstrandam.

SEXTA FALLACIA NON CAVSÆ. vt causa.

14. FIt hæc fallacia, quando aliquis effectus tribuitur, vt causæ alicui; quod tamen non est vera causa eius Vt si colligas; arma non esse in Republica permittenda, eo quòd multis turbandæ pacis occasionem præbeot; vel literarum studiis non esse incumbendum, eo quòd multis perniciem attulerunt.

SEPTIMA, ET VLTIMA FALLACIA plurimum interrogationum, vt vnius.

15. EO tendit hæc fallacia, vt qui simplicem responsionem reddit, omnibus minimè satisfaciat; ac proinde decipiatur. Contingit autem tripliciter. Primò, cùm vnum de pluribus interrogatur; vt si quæras: *an luxuria, & castitas sint bona.* Secundò, cum plura quæruntur de vno: vt si quæras: *an Petrus sit homo, & equus:* si enim respondeas affirmatiuè, infert Sophista: ergo Petrus est equus, si autem negatiuè, infert: ergo Petrus non est homo. Tertiò tandem, cum plura de pluribus quæruntur, vt si Petro existente cæco, & Paulo vidente inquiras: *An Petrus, & Paulus sint cæci, & videntes.* Et hæc sufficiant pro libris Elenchorum, & pro tota Dialectica. Vtinam cedant in maiorem Dei gloriam, & Ecclesiæ vtilitatem, cuius iudicio omnia siue dicta, siue dicenda omninò summittimus. Compluti pridie Kalendas Septembris, M. DC. XXIV.

FINIS.